This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Extant Dramas and Fragments with Explanatory and Critical Notes

Aeschylus

Digitized by Google

Hélioe Dujardin, Paris

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.
Received MAY 16 1899 , 189 .
Accession No. 76369 . Class No. 753 .
1871
N v.1

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

Digitized by Google

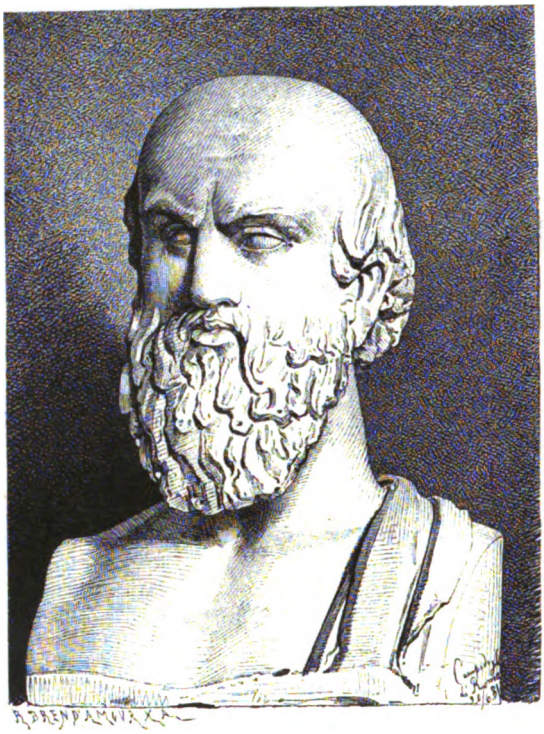

ΑΙΣΧΥΛΟΣ.

ΔΙΟΝ. καὶ τί σὺ δράσας οὕτως αὐτοὺς γενναίους ἐξεδίδαξας;
Αἰσχύλε, λέξον, μηδ' αὐθαδῶς σεμνυνόμενος χαλέπαινε.
ΑΙΣΧ. δρᾶμα ποιήσας Ἄρεως μεστόν. ΔΙ. ποῖον; ΑΙ. τοὺς Ἑπτ' ἐπὶ Θήβας·
ὃ θεασάμενος πᾶς ἄν τις ἀνὴρ ἠράσθη δαΐος εἶναι . .
εἶτα διδάξας Πέρσας μετὰ τοῦτ' ἐπιθυμεῖν ἐξεδίδαξα
νικᾶν ἀεὶ τοὺς ἀντιπάλους, κοσμήσας ἔργον ἄριστον.
Ἀριστοφ. Βατρ. 1019 κέ.

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

ΔΡΑΜΑΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΑΠΟΛΩΛΟΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΓΕΝΙΚΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗΝ

ΠΕΡΣΑΣ ΚΑΙ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

Digitized by Google

ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗΣ

ΤΗ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ

ΤΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Digitized by Google

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Χρηστάκης Β. Ζωγράφος.

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

ΔΡΑΜΑΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΑΠΟΛΩΛΟΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΜΕΤΑ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΖΩΜΑΡΙΔΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ

ΥΠΟ

N. WECKLEIN

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ, ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΒΑΥΑΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ, ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΝ ΜΟΝΑΧΩ ΑΚΑΔΗΜΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΤΙΜΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΓΕΝΙΚΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗΝ

ΠΕΡΣΑΣ ΚΑΙ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ

ΤΥΠΟΙΣ ΒΑΙΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΡΜΑΝΝΟΥ

1891.

Digitized by Google

ΤΥΠΟΙΣ BÄR & HERMANN
BUCHDRUCKEREI, SCHRIFTGIESSEREI, STEREOTYPIE.

GOLDENE MEDAILLE.

ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ, 1891.

76369

Digitized by Google

UNIVERSITY

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἐὰν ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ τραγικοὶ ὑπολαμβάνωνται ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται τῆς Ἑλλάδος, ἀναντιρρήτως εἷς τῶν μεγίστων προφητῶν καὶ μεγαλοφωνοτάτων κηρύκων τῆς ἠθικῆς καὶ εὐσεβείας, τῆς ἰδέας περὶ τιμῆς καὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης εἶναι ὁ Αἰσχύλος, οὗ τὰ ἔργα παρέχουσι τὰς σεμνοτάτας καὶ ὑψηλοτάτας ἐννοίας ἐν καλλίστῳ εἴδει λόγου. Οὐδεὶς ποιητὴς ἀξιοῦται μᾶλλον αὐτοῦ νὰ εἶναι ὁ καθηγεμὼν τῆς νεότητος καὶ ὁ σύντροφος τοῦ γήρατος. Οἱ νέοι Ἕλληνες δὲν χρῄζουσι νὰ ζητῶσι παρὰ ξένοις λαοῖς τὰ ἰδεώδη τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τὴν τελειοτάτην φιλολογίαν τοῦ κόσμου κεκτημένοι δύνανται νὰ θερμαίνωνται ἐν τῷ Αἰσχύλῳ καὶ ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ ἐκβακχευόμενοι ἐνθουσιῶσι πρὸς πᾶν μέγα καὶ καλόν. Εὐτυχὴς ὁ λαός, πρὸς ὃν τοιοῦτος πρόγονος ἐκ τοῦ πολιοῦ παρελθόντος λαλεῖ, πολλῷ δὲ εὐτυχέστερος, ἐὰν ἀκρόᾶται ἐν κατανύξει καρδίας τῆς θεσπεσίου φωνῆς αὐτοῦ.

Ἡ δὲ ἐκτίμησις τοῦ Αἰσχύλου συμβαδίζει παράλληλος τῇ ἠθικῇ καταστάσει τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ ποιητὴς ἦν τέκνον μεγάλων χρόνων, ἐκπροσωπῶν τὰς ὑψιπετεῖς τοῦ ἔθνους ἰδέας ἐπὶ τῶν Περσικῶν, καὶ διὰ τοῦτο μόνον ὑψηλοφροσύνη ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτόν. Τοιαύτη ἐκτίμησις τοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐφορίωνος ἐξεδηλώθη εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τῶν Ἀθηναίων γραψάντων ψήφισμα, καθ' ὃ ὁ βουλόμενος ἠδύνατο νὰ ἀναδιδάσκῃ τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου, νικήσαντος οὕτω καὶ μετὰ θάνατον πολλάκις (σελ. 12 κέ.). Ἀλλ' ὅμως ἤδη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (πρβ. Εὐρ. Μηδ. 439 βέβακε δ' ὅρκων χάρις οὐδ' ἔτ' αἰδὼς Ἑλλάδι τᾷ μεγάλᾳ μένει, αἰθερία δ' ἀνέπτα) καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπ' αὐτοῦ (πρβ. Θουκ. 3, 82 κέ.) καταπίπτων ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ὁσημέραι ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ

Digitized by Google

αὐτοῦ ὕψους ἐπελάθετο καὶ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἐκήρυττε τὴν εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς πίστιν καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων. Ὁ Ἀριστοφάνης ζητῶν νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας ἐκ τῆς ἠθικῆς ταύτης καταπτώσεως καὶ νάρκης ἀνάγει ἐκ τοῦ Ἅιδου ἐν τοῖς οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις μάχην (405 π. Χ.) διδαχθεῖσι Βατράχοις ὡς βοηθὸν ἐν τῇ δεινῇ ἀμηχανίᾳ τὸν Αἰσχύλον, ὃν ὁ χορὸς προπέμπει ἐκ τῶν νεκρῶν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν

πρῶτα μὲν εὐοδίην ἀγαθὴν ἀπιόντι ποιητῇ
ἐς φάος ὀρνυμένῳ δότε δαίμονες οἱ κατὰ γαίας,
τῇ δὲ πόλει μεγάλων ἀγαθῶν ἀγαθὰς ἐπινοίας.
πάγχυ γὰρ ἐκ μεγάλων ἀχέων παυσαίμεθ' ἂν οὕτως
ἀργαλέων τ' ἐν ὅπλοις ξυνόδων.

Ἡ κωμῳδία τῶν Βατράχων ἀποτελεῖ ὑπό τινα ἔποψιν τὸν ἐπικήδειον λόγον τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Ἡ εὐχὴ τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν ἐκπληροῦται· ἡ μεγαλουργὸς τῶν προγόνων διάνοια καὶ ἡ εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς πίστις ᾤχετο ἀπιοῦσα, ἐν δὲ ταῖς μικροπρεπέσιν ἔρισιν τῶν πολιτειῶν ἀπόλλυται ὁσημέραι ἡ ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων ὑψηλοφροσύνη, ἣν οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ διαδιδομένη φιλοσοφία παρὰ πάσας τὰς λαμπρὰς αὐτῆς διδασκαλίας, πολλῷ δὲ ἧττον τὸ ἐπιπολάζον ῥητορικὸν πάθος καὶ ἡ τὰ πάντα ἀμφισβητοῦσα λεσχηνεία τῶν σοφιστῶν. Ἐν τοιούτοις χρόνοις διαφόρου ἀντιλήψεως καὶ ἐντελοῦς μετασχηματισμοῦ τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδεῶν οἱ ἄνθρωποι δὲν κατενόουν πλέον τὸν οὐρανοβάμονα καὶ τραχύτητός πως μετέχοντα (σελ. 34 κέ.) Αἰσχύλον, προσφιλὴς δὲ ποιητὴς τῶν Ἀθηνῶν καὶ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος ἀναφαίνεται ὁ σκηνικὸς φιλόσοφος καὶ μαθητὴς τῶν σοφιστῶν Εὐριπίδης, οὗτινος ὁ θαυμασμὸς καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν λατρεία μετωχετεύθη διὰ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους (ἔπιθι Welcker, die griech. Tragoed. τ. 3, 889 καὶ 1239 κέ.). Τὰ νεωστὶ εὑρεθέντα (πρβ. σ. 19) ἀποσπασμάτια Διδασκαλιῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι περὶ τὰ μέσα τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος διετέλουν ἀγωνιζόμενοι ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις τρεῖς ποιηταὶ τρισὶν τραγῳδίαις ἢ καὶ μόνον

Digitized by Google

δυσίν, ἐν τρισὶν δὲ ἀλλεπαλλήλοις ἔτεσιν (342—340) πρὸ τῶν νέων τραγῳδιῶν ἑκάστοτε ἀνεδιδάχθη (σ. 39 σημ. 1) καὶ μία παλαιὰ τοῦ Εὐριπίδου. Ἐν ᾧ δὲ ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ μέγα πλῆθος ἐσαγήνευε μάλιστα ὁ Εὐριπίδης, γινώσκομεν δὲ ἄλλοθεν (ἴδε A. Müller, Bühnenalterth. σελ. 323 καὶ H. Weil ἐν Mém. de l'Acad. des inscript. et belles-lettres 1891, τ. 32, 2 σελ. 119 κέ.), ὅτι καὶ Σοφόκλεια δράματα ἀνεδιδάσκοντο κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τοὐναντίον οὐδὲν μαρτύριον ὑπάρχει περὶ τοιαύτης διδασκαλίας δραμάτων τοῦ Αἰσχύλου ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καταστὰς ἀπηρχαιωμένος ἠρκεῖτο ἀναγινωσκόμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ ὀλίγων μεμουσωμένων. Ὅτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος διατρίβων ἐν Ἀσίᾳ ἐξεδήλωσεν πόθον πρὸς ἀνάγνωσιν ἐκλεκτῶν βιβλίων, ἔπεμψεν αὐτῷ ὁ Ἅρπαλος πλὴν ἄλλων καὶ διαφόρους τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου (Πλούτ. β. Ἀλεξ. 8).

Ἡ ἐπελθοῦσα αὕτη μεταβολὴ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ποιήσεως τοῦ Αἰσχύλου ἔσχεν οὐ σμικρὰν ῥοπὴν ἐπὶ τὴν μορφὴν τοῦ κειμένου τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἀγαθῆς τύχης ἔργον ὑπολαμβάνομεν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἔχων πλῆρες καὶ ἐντελῶς διειργασμένον τὸ δρᾶμα ὤφειλεν νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸ τῷ ἄρχοντι, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος. Ἄλλως τὰ ἔργα αὐτοῦ θὰ διεσῴζοντο ἴσως ἐν μείζονι τῆς νῦν ἀταξίας, διότι ὁ ποιητὴς γράφων οὐχὶ πρὸς ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ πρὸς διδασκαλίαν ἐπὶ σκηνῆς, ὢν δὲ καὶ πρωταγωνιστὴς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἑαυτοῦ δραμάτων, ἄνευ τοιαύτης διατάξεως δὲν θὰ εἶχεν χρείαν πλήρους καὶ ἀκριβῶς γεγραμμένου κειμένου. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ Αἰσχύλου ἦσαν τὰ δράματα αὐτοῦ διαδεδομένα ὑπὸ ἀντιγραφέων (γραμματιστῶν) ἀνά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔξω αὐτῆς, ἀγνοεῖται. Τινὲς τῶν νεωτέρων εἰκάζουσιν τοιαύτην διάδοσιν ἐκ τῆς φερομένης εἰδήσεως παρὰ τῷ Σχολίῳ εἰς Εὐμεν. 692 «συνεχῶς τὸ ὄνομα (τιμαλφεῖν) παρ' Αἰσχύλῳ, διὸ σκώπτει αὐτὸν Ἐπίχαρμος». Ἀλλ' ὅμως ἡ τοῦ Ἐπιχάρμου γνῶσις τοῦ Αἰσχυλείου ὕφους δύναται νὰ κατάγηται οὐχὶ ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Σικελίαν κυκλουμένων ἀντιγράφων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν Συρακού-

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

σαις διατριβῆς τοῦ Αἰσχύλου. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὅτε ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησε τοὺς Βατράχους (πρβ. στ. 52 κέ.), κατὰ πάντα πιθανὸν λόγον θὰ ἐκυκλοῦντο ἐν ἀντιγράφοις καὶ συλλογαὶ Αἰσχυλείων δραμάτων, τὸ δὲ ἔργον τοῦτο τῆς δημοσιεύσεως καὶ διαδόσεως ἐνδέχεται νὰ ἀνέλαβον οἱ τῷ γένει τοῦ ποιητοῦ προσήκοντες. Τὸ προρρηθὲν ψήφισμα τὸ ὁρίζον τὴν ἐκ νέου διδασκαλίαν Αἰσχυλείων δραμάτων φαίνεται, ὅτι ἐπηγάγετο μεταποιήσεις μερῶν τινων αὐτῶν καὶ συμπληρώσεις δυσαναγνώστων χωρίων (σελ. 39), οὐχὶ δὲ ἀπεικότως ἰσχυρίσαντό τινες τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων, ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ καὶ τῇ συστολῇ (σελ. 29) τῶν χορικῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς φέρει ἴχνη μεταγενεστέρας διασκευῆς καὶ δὴ τῶν χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὡσαύτως δὲ ἡ Ὀρέστεια φέρει τοιαῦτα συμπληρωματικὰ ἴχνη, οἱ δὲ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι αὐτῶν. Μόνον ἐν τοῖς Πέρσαις καὶ ταῖς Ἱκέτισιν φαίνεται, ὅτι ἔκειτο ὡς βάσις τῆς δημοσιεύσεως (σελ. 81) κακῶς γεγραμμένον καὶ ἐν δυσὶ χωρίοις (Πέρσ. 678—682, Ἱκέτ. 832—913) δυσανάγνωστον χειρόγραφον αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Τὸ ἐπίσημον χειρόγραφον, ὅπερ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Λυκούργου συνετάχθη (ἔπιθι σελ. 40 καὶ A. Müller, Bühnenalterth. σελ. 359 σημ. 1), δὲν ἀνήγετο εἰς πρότυπα αὐτόγραφα τοῦ ποιητοῦ, ἅτινα ἴσως δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' εἰς διεσκευασμένα ἀντίγραφα, ἡ δὲ κριτική, ἧς ἔργον εἶναι ἡ ἀνίχνευσις καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἀρχεγόνου γραφῆς τοῦ κειμένου, ἦν τότε ἄγνωστος. Τοὐναντίον ὀφείλομεν νὰ διανοηθῶμεν, ὅτι κατὰ τὰς δύο πρώτας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰσχύλου ἑκατονταετηρίδας τὰ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ ἦσαν σχεδὸν τοιαῦτα, οἷα προσεχῶς προτίθεται νὰ ἀποδείξῃ ὁ φίλος μου Κρουμβάχερ ἐν τοῖς Ὕμνοις τοῦ Ῥωμανοῦ, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ περιεῖχον πᾶσαν παραλλαγὴν καὶ μεταποίησιν. Τὸ πρῶτον δὲ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γραμματικοί, ὧν τὸ ἔργον προωδοποίησεν ὁ ἐκ Σταγείρων αἰθέριος νοῦς καὶ ἡ Σχολὴ αὐτοῦ, ἐπήνεγκον ἐν τούτῳ μεταβολὴν ἐξετάσαντες κριτικῶς καὶ ἑρμηνευτικῶς πλὴν τοῦ Ὁμήρου πρὸ πάντων τοὺς σκηνικοὺς ποιητάς. Δυστυχῶς ὅμως πάνυ ὀλίγα γινώσκοντες περὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων

Digitized by Google

ἀδυνατοῦμεν νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν. Τὸ κολοσσιαῖον ἔργον (ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν βιβλίοις κατὰ τὸν Σουίδαν λ. Καλλίμαχος) τοῦ ἐκ Κυρήνης Καλλιμάχου (γεννηθέντος κατὰ τὸ ἔτος 310 π. Χ., ἀποθανόντος κατὰ τὸ 235) ἐπιγραφόμενον «Πίνακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων καὶ ὧν συνέγραψαν» καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην ἀπόπειραν κριτικῆς ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας (περὶ τῆς οἰκονομίας τῶν Καλλιμαχείων Πινάκων ἔπιθι Ritschl, de Alex. bibl. σ. 91 καὶ Susemihl, Gesch. d. Alex. Litt. 1891, σ. 337) διελάμβανε καὶ περὶ τῶν τραγικῶν. Τὴν διόρθωσιν καὶ κατάταξιν τῶν τραγῳδιῶν καὶ σατυρικῶν δραμάτων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐποιήσατο πρὸ τοῦ Καλλιμάχου ὁ ἐκ Πλευρῶνος τῆς Αἰτωλίας Ἀλέξανδρος, ὁ συνήθως Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλὸς καλούμενος. Γινώσκομεν, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Καλλιμάχου Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος (γενν. περὶ τὸ ἔτος 257 π. Χ., ἀποθανὼν περὶ τὸ 180) συμπληρῶν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου συνέταξε πόνημα (πρβ. Ἀθην. 9, σελ. 408[F]), περιλαμβάνον καὶ ὑποθέσεις εἰς τὰ δράματα Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ὧν ὅμως λείψανα καὶ ἐπιτομαὶ ὑπολαμβάνονται συνήθως αἱ νῦν ἡμῖν διασωθεῖσαι (βλ. Schneidewin, de hypothesibus trag. graec. Aristoph. Byzantio vindicandis comment. 1853). Πλὴν τῶν γραμματολογικῶν σπουδῶν ἐποιήσαντο οἱ Ἀλεξανδρεῖς γραμματικοὶ καὶ γλωσσικάς, αἵτινες διὰ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους, Ἀριστάρχου τοῦ Σαμόθρακος (γενν. περὶ τὸ ἔτος 217 π. Χ., ἀποθ. περὶ τὸ 145), ἀφίκοντο εἰς τὸν ἑαυτῶν κολοφῶνα. Καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εἶχον, ὡς εἰκός, οἱ γραμματικοὶ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, καθὰ ἐμφαίνουσιν τοῦτο οὐ μόνον αἱ «λέξεις» Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου (πρβ. Nauck, Aristoph. Byz. Fragm. 63 κέ.), ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρχαῖα Σχόλια εἰς Ὅμηρον, Πίνδαρον καὶ Ἀριστοφάνη, ἐν οἷς πολλάκις μνημονεύεται καὶ ὁ Αἰσχύλος. Αἱ γλωσσικαὶ αὗται σπουδαὶ ἤγαγον εἶτα εἰς φιλοπόνησιν κριτικῶν ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἰς σύνταξιν κριτικῶν ὑπομνημάτων. Τίς ὅμως ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦτο ὡς πρὸς τὸν Αἰσχύλον; τίς ἀντέβαλε τὰ διάφορα χειρόγραφα καὶ

Digitized by Google

ἐφιλοπόνησε κριτικὴν τοῦ Αἰσχύλου ἔκδοσιν; Τινὲς διενοήθησαν Ἀριστοφάνη τὸν Βυζάντιον, ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἀποδείκνυται περὶ αὐτοῦ οὐδέν τι μᾶλλον πιθανὸν ἢ περὶ Ἀριστάρχου (Schneidewin, de hypoth. trag. σελ. 28 κέ.), πολλῷ δὲ πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι τῇ εἰσηγήσει ἀμφοτέρων ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον οἱ μαθηταὶ αὐτῶν. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔχρῃζον ἐκδόσεων κριτικῶν, διαρρήδην δὲ μνημονεύονται τοιοῦτοι διορθωταὶ ἐν τοῖς Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 1319 «τινὲς δὲ καὶ σημειοῦνται αὐτό, ὅτι τῶν διορθωτῶν τινες περιεῖλον τὰς τοιαύτας ἐν τοῖς μέλεσι προσθέσεις», τὸ δὲ λεγόμενον περὶ τῶν κωμικῶν ῥᾳδίως ὑπονοεῖται, ὅτι ἐγένετο καὶ περὶ τῶν δραματικῶν. Ὡσαύτως ἀγνοοῦμεν τίς συνέταξε τὰ ὑπομνήματα εἰς τὰ Αἰσχύλεια δράματα. Κατὰ τὰς διασωθείσας ἡμῖν πηγὰς εἰς οὐδὲν Αἰσχύλειον δρᾶμα ἔγραψεν ὑπόμνημα Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, τοὐναντίον δὲ ὁ Ἀρίσταρχος κατὰ Σχόλ. εἰς Θεοκρ. Εἰδ. 10, 18 «Ἀρίσταρχος γὰρ ἐν ὑπομνήματι Λυκούργου Αἰσχύλου τὴν ἀκρίδα ταύτην κτλ.» Ἐὰν δὲ ὁ Ἀρίσταρχος ἔγραψεν ὑπόμνημα μόνον εἰς Λυκοῦργον ἢ εἰς τὴν Λυκούργειαν (πρβ. G. Hermann, Opusc. τ. 5, 12), τότε φαίνεται, ὅτι τὸ κύριον ἔργον τῆς συντάξεως ὑπομνημάτων ἀνέλαβον ἕτεροι. Ὅτι δὲ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐκέκτηντο ὑπομνήματα εἰς Αἰσχύλον, τοῦτο ἐμφαίνουσι τὰ διασωθέντα ἡμῖν Σχόλια, ὧν αἱ κάλλισται ἑρμηνεῖαι μηνύουσιν ἀρχαίαν ἀλεξανδρεωτικὴν πολυμάθειαν. Ὅτι δὲ δὲν γινώσκομεν τὰ ὀνόματα τῶν ὑπομνηματιστῶν, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ἐπιτομεῖς τῶν Σχολίων ἀντὶ τοῦ ὀνόματος ἑκάστου τῶν ἑρμηνευτῶν ἀρκοῦνται λέγοντες γενικῶς: οἱ ὑπομνηματισταί, οἱ ὑπομνηματισάμενοι, ἄλλοι, οἱ πολλοὶ κτλ.

Ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ Ἰουλ. Καίσαρος ἐπυρπολήθη ἡ αὐτόθι βιβλιοθήκη (πρβ. Δί. Κάσσ. 42, 38 ὥστε ἄλλα τε . . καὶ τῶν βιβλίων, πλείστων δὴ καὶ ἀρίστων, ὥς φασι, γενομένων, καυθῆναι, Πλουτ. β. Ἰουλ. Καίσ. 49, Gell. 6, 17, Senec. Tranqu. 9, 4 κέ. καὶ Ritschl d. Alex. bibl. σ. 33), εἶτα δὲ ὁ Ἀντώνιος χαριζόμενος τῇ Κλεοπάτρᾳ ἀπήγαγεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν (βλ. Πλουτ. Ἀντων. 58) τοὺς θησαυροὺς

Digitized by Google

τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, ἐπεχείρησεν ὁ Δίδυμος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐπισκήψασαν ἀπώλειαν καὶ διασώσῃ τὰς γνώμας τῶν κορυφαίων γραμματικῶν τὸ μὲν ἐν ὑπομνήμασι, τὸ δὲ ἐν συναγωγαῖς λέξεων, οἷα ἡ λέξις τραγικὴ (πρβ. M. Schmidt, Did. Chalc. fragm. σελ. 82 καὶ Naber ἐν Φωτ. Λεξ. 1, 9), τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν τὴν κυρίαν πηγήν, ἐξ ἧς ἤντλησαν οἱ μεταγενέστεροι Γραμματικοὶ καὶ ἐπιτομεῖς τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, οἷον ὁ Διογενειανὸς ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ. Ὁ Δίδυμος ἠσχολήθη καὶ περὶ τὸν Αἰσχύλον, ἐὰν δὲ ἔγραψεν καὶ ὑπομνήματα εἰς αὐτὸν ὑπολαμβάνεται μὲν ἀβέβαιον (M. Schmidt σελ. 420 τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος βιβλίου), φαίνεται ὅμως ὂν οὐχὶ ἀπίθανον. Εἰς τὸν Δίδυμον ἀπολήγει τὸ ἔργον τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν, ἡ δὲ σπουδαιότης αὐτοῦ κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ μὲν συλλέξας τὰς ἐργασίας τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀκμασάντων παρέδωκεν αὐτὰς τοῖς μεταγενεστέροις, τὸ δὲ μετοικήσας ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ῥώμην ἐγένετο εἰσηγητὴς καὶ αἴτιος τῆς μεταθέσεως τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν ἀπὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν κέντρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν κραταιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐὰν δὲ ἀγνοῆται τίς ἐφιλοπόνησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν κριτικὴν τοῦ Αἰσχύλου ἔκδοσιν, ἥτις ὑπέκειτο ὡς βάσις τοῖς Γλωσσαρίοις καὶ ταῖς Ἀνθολογίαις, καὶ ποίαν ῥοπὴν ἔσχεν ἐπὶ τὴν ἔκδοσιν ταύτην τὸ ἔτι ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν διακομισθὲν ἀντίγραφον (σελ. 40), ἀναμφιβόλως ὅμως μετὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν ἐγένετο ἡ ἐπιτιμηθεῖσα ἔκδοσις, εἰς ἣν ἀνάγονται τὰ διασωθέντα ἡμῖν χειρόγραφα τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους. Αὕτη ἡ χάριν τῶν σχολείων καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως ἐν ἐπιτομῇ γενομένη ἔκδοσις περιέχει ἐξ ἑκάστου τῶν τριῶν τραγικῶν ἀνὰ ἑ π τ ὰ τραγῳδίας, ὧνπερ ἔνιαι ἔχουσι ποιάν τινα σχέσιν πρὸς ἀλλήλας (Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Οἰδίπ., Φοίν. — Ὀρέστεια, Ἠλ., Ὀρέστης), καὶ πλὴν τούτων ἓν σατυρικὸν δρᾶμα (Κύκλωπα) καὶ ἓν δρᾶμα (Ἄλκηστιν), ὅπερ ἀντὶ σατυρικοῦ δράματος ὂν «κωμικωτέραν ἔχει τὴν καταστροφήν». Δυστυχῶς ἡ ἐπίτομος αὕτη ἔκδοσις δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρ-

Digitized by Google

Χρηστάκης Β. Ζωγράφος.

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

ΔΡΑΜΑΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΑΠΟΛΩΛΟΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΜΕΤΑ

ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΖΩΜΑΡΙΔΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ

ΥΠΟ

N. WECKLEIN

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ, ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΒΑΥΑΡΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ, ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΝ ΜΟΝΑΧΩ ΑΚΑΔΗΜΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΤΙΜΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΓΕΝΙΚΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗΝ

ΠΕΡΣΑΣ ΚΑΙ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ

ΤΥΠΟΙΣ ΒΑΙΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΡΜΑΝΝΟΥ

1891.

Digitized by Google

ΤΥΠΟΙΣ BÄR & HERMANN
BUCHDRUCKEREI, SCHRIFTGIESSEREI, STEREOTYPIE.

GOLDENE MEDAILLE.

ΕΝ ΛΕΙΨΙΑ, 1891.

76369

Digitized by Google

UNIVERSITY

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἐὰν ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ τραγικοὶ ὑπολαμβάνωνται ὁ Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται τῆς Ἑλλάδος, ἀναντιρρήτως εἷς τῶν μεγίστων προφητῶν καὶ μεγαλοφωνοτάτων κηρύκων τῆς ἠθικῆς καὶ εὐσεβείας, τῆς ἰδέας περὶ τιμῆς καὶ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης εἶναι ὁ Αἰσχύλος, οὗ τὰ ἔργα παρέχουσι τὰς σεμνοτάτας καὶ ὑψηλοτάτας ἐννοίας ἐν καλλίστῳ εἴδει λόγου. Οὐδεὶς ποιητὴς ἀξιοῦται μᾶλλον αὐτοῦ νὰ εἶναι ὁ καθηγεμὼν τῆς νεότητος καὶ ὁ σύντροφος τοῦ γήρατος. Οἱ νέοι Ἕλληνες δὲν χρῄζουσι νὰ ζητῶσι παρὰ ξένοις λαοῖς τὰ ἰδεώδη τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τὴν τελειοτάτην φιλολογίαν τοῦ κόσμου κεκτημένοι δύνανται νὰ θερμαίνωνται ἐν τῷ Αἰσχύλῳ καὶ ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ ἐκβακχευόμενοι ἐνθουσιῶσι πρὸς πᾶν μέγα καὶ καλόν. Εὐτυχὴς ὁ λαός, πρὸς ὃν τοιοῦτος πρόγονος ἐκ τοῦ πολιοῦ παρελθόντος λαλεῖ, πολλῷ δὲ εὐτυχέστερος, ἐὰν ἀκρόᾶται ἐν κατανύξει καρδίας τῆς θεσπεσίου φωνῆς αὐτοῦ.

Ἡ δὲ ἐκτίμησις τοῦ Αἰσχύλου συμβαδίζει παράλληλος τῇ ἠθικῇ καταστάσει τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ ποιητὴς ἦν τέκνον μεγάλων χρόνων, ἐκπροσωπῶν τὰς ὑψιπετεῖς τοῦ ἔθνους ἰδέας ἐπὶ τῶν Περσικῶν, καὶ διὰ τοῦτο μόνον ὑψηλοφροσύνη ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτόν. Τοιαύτη ἐκτίμησις τοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐφορίωνος ἐξεδηλώθη εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τῶν Ἀθηναίων γραψάντων ψήφισμα, καθ' ὃ ὁ βουλόμενος ἠδύνατο νὰ ἀναδιδάσκῃ τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου, νικήσαντος οὕτω καὶ μετὰ θάνατον πολλάκις (σελ. 12 κέ.). Ἀλλ' ὅμως ἤδη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (πρβ. Εὐρ. Μηδ. 439 βέβακε δ' ὅρκων χάρις οὐδ' ἔτ' αἰδὼς Ἑλλάδι τᾷ μεγάλᾳ μένει, αἰθερία δ' ἀνέπτα) καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπ' αὐτοῦ (πρβ. Θουκ. 3, 82 κέ.) καταπίπτων ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ὁσημέραι ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ

Digitized by Google

αὐτοῦ ὕψους ἐπελάθετο καὶ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἐκήρυττε τὴν εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς πίστιν καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων. Ὁ Ἀριστοφάνης ζητῶν νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας ἐκ τῆς ἠθικῆς ταύτης καταπτώσεως καὶ νάρκης ἀνάγει ἐκ τοῦ Ἅιδου ἐν τοῖς οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις μάχην (405 π. Χ.) διδαχθεῖσι Βατράχοις ὡς βοηθὸν ἐν τῇ δεινῇ ἀμηχανίᾳ τὸν Αἰσχύλον, ὃν ὁ χορὸς προπέμπει ἐκ τῶν νεκρῶν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν

πρῶτα μὲν εὐοδίην ἀγαθὴν ἀπιόντι ποιητῇ
ἐς φάος ὀρνυμένῳ δότε δαίμονες οἱ κατὰ γαίας,
τῇ δὲ πόλει μεγάλων ἀγαθῶν ἀγαθὰς ἐπινοίας.
πάγχυ γὰρ ἐκ μεγάλων ἀχέων παυσαίμεθ' ἂν οὕτως
ἀργαλέων τ' ἐν ὅπλοις ξυνόδων.

Ἡ κωμῳδία τῶν Βατράχων ἀποτελεῖ ὑπό τινα ἔποψιν τὸν ἐπικήδειον λόγον τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Ἡ εὐχὴ τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν ἐκπληροῦται· ἡ μεγαλουργὸς τῶν προγόνων διάνοια καὶ ἡ εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς πίστις ᾤχετο ἀπιοῦσα, ἐν δὲ ταῖς μικροπρεπέσιν ἔρισιν τῶν πολιτειῶν ἀπόλλυται ὁσημέραι ἡ ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων ὑψηλοφροσύνη, ἣν οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ διαδιδομένη φιλοσοφία παρὰ πάσας τὰς λαμπρὰς αὐτῆς διδασκαλίας, πολλῷ δὲ ἧττον τὸ ἐπιπολάζον ῥητορικὸν πάθος καὶ ἡ τὰ πάντα ἀμφισβητοῦσα λεσχηνεία τῶν σοφιστῶν. Ἐν τοιούτοις χρόνοις διαφόρου ἀντιλήψεως καὶ ἐντελοῦς μετασχηματισμοῦ τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδεῶν οἱ ἄνθρωποι δὲν κατενόουν πλέον τὸν οὐρανοβάμονα καὶ τραχύτητός πως μετέχοντα (σελ. 34 κέ.) Αἰσχύλον, προσφιλὴς δὲ ποιητὴς τῶν Ἀθηνῶν καὶ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος ἀναφαίνεται ὁ σκηνικὸς φιλόσοφος καὶ μαθητὴς τῶν σοφιστῶν Εὐριπίδης, οὗτινος ὁ θαυμασμὸς καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν λατρεία μετωχετεύθη διὰ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους (ἔπιθι Welcker, die griech. Tragoed. τ. 3, 889 καὶ 1239 κέ.). Τὰ νεωστὶ εὑρεθέντα (πρβ. σ. 19) ἀποσπασμάτια Διδασκαλιῶν μαρτυροῦσιν, ὅτι περὶ τὰ μέσα τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος διετέλουν ἀγωνιζόμενοι ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις τρεῖς ποιηταὶ τρισὶν τραγῳδίαις ἢ καὶ μόνον

Digitized by Google

δυσίν, ἐν τρισὶν δὲ ἀλλεπαλλήλοις ἔτεσιν (342—310) πρὸ τῶν νέων τραγῳδιῶν ἑκάστοτε ἀνεδιδάχθη (σ. 39 σημ. 1) καὶ μία παλαιὰ τοῦ Εὐριπίδου. Ἐν ᾧ δὲ ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι τὸ μέγα πλῆθος ἐσαγήνευε μάλιστα ὁ Εὐριπίδης, γινώσκομεν δὲ ἄλλοθεν (ἴδε A. Müller, Bühnenalterth. σελ. 323 καὶ H. Weil ἐν Mém. de l'Acad. des inscript. et belles-lettres 1891, τ. 32, 2 σελ. 119 κέ.), ὅτι καὶ Σοφόκλεια δράματα ἀνεδιδάσκοντο κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, τοὐναντίον οὐδὲν μαρτύριον ὑπάρχει περὶ τοιαύτης διδασκαλίας δραμάτων τοῦ Αἰσχύλου ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καταστὰς ἀπηρχαιωμένος ἠρκεῖτο ἀναγινωσκόμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ ὀλίγων μεμουσωμένων. Ὅτε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος διατρίβων ἐν Ἀσίᾳ ἐξεδήλωσεν πόθον πρὸς ἀνάγνωσιν ἐκλεκτῶν βιβλίων, ἔπεμψεν αὐτῷ ὁ Ἅρπαλος πλὴν ἄλλων καὶ διαφόρους τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου (Πλούτ. β. Ἀλεξ. 8).

Ἡ ἐπελθοῦσα αὕτη μεταβολὴ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ποιήσεως τοῦ Αἰσχύλου ἔσχεν οὐ σμικρὰν ῥοπὴν ἐπὶ τὴν μορφὴν τοῦ κειμένου τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἀγαθῆς τύχης ἔργον ὑπολαμβάνομεν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἔχων πλῆρες καὶ ἐντελῶς διειργασμένον τὸ δρᾶμα ὤφειλεν νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸ τῷ ἄρχοντι, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος. Ἄλλως τὰ ἔργα αὐτοῦ θὰ διεσῴζοντο ἴσως ἐν μείζονι τῆς νῦν ἀταξίας, διότι ὁ ποιητὴς γράφων οὐχὶ πρὸς ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ πρὸς διδασκαλίαν ἐπὶ σκηνῆς, ὢν δὲ καὶ πρωταγωνιστὴς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἑαυτοῦ δραμάτων, ἄνευ τοιαύτης διατάξεως δὲν θὰ εἶχεν χρείαν πλήρους καὶ ἀκριβῶς γεγραμμένου κειμένου. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ Αἰσχύλου ἦσαν τὰ δράματα αὐτοῦ διαδεδομένα ὑπὸ ἀντιγραφέων (γραμματιστῶν) ἀνά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔξω αὐτῆς, ἀγνοεῖται. Τινὲς τῶν νεωτέρων εἰκάζουσιν τοιαύτην διάδοσιν ἐκ τῆς φερομένης εἰδήσεως παρὰ τῷ Σχολίῳ εἰς Εὐμεν. 692 «συνεχῶς τὸ ὄνομα (τιμαλφεῖν) παρ' Αἰσχύλῳ, διὸ σκώπτει αὐτὸν Ἐπίχαρμος». Ἀλλ' ὅμως ἡ τοῦ Ἐπιχάρμου γνῶσις τοῦ Αἰσχυλείου ὄφους δύναται νὰ κατάγηται οὐχὶ ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Σικελίαν κυκλουμένων ἀντιγράφων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν Συρακού-

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

σαις διατριβῆς τοῦ Αἰσχύλου. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὅτε ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησε τοὺς Βατράχους (πρβ. στ. 52 κέ.), κατὰ πάντα πιθανὸν λόγον θὰ ἐκυκλοῦντο ἐν ἀντιγράφοις καὶ συλλογαὶ Αἰσχυλείων δραμάτων, τὸ δὲ ἔργον τοῦτο τῆς δημοσιεύσεως καὶ διαδόσεως ἐνδέχεται νὰ ἀνέλαβον οἱ τῷ γένει τοῦ ποιητοῦ προσήκοντες. Τὸ προρρηθὲν ψήφισμα τὸ ὁρίζον τὴν ἐκ νέου διδασκαλίαν Αἰσχυλείων δραμάτων φαίνεται, ὅτι ἐπηγάγετο μεταποιήσεις μερῶν τινων αὐτῶν καὶ συμπληρώσεις δυσαναγνώστων χωρίων (σελ. 39), οὐχὶ δὲ ἀπεικότως ἰσχυρίσαντό τινες τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων, ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ καὶ τῇ συστολῇ (σελ. 29) τῶν χορικῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς φέρει ἴχνη μεταγενεστέρας διασκευῆς καὶ δὴ τῶν χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὡσαύτως δὲ ἡ Ὀρέστεια φέρει τοιαῦτα συμπληρωματικὰ ἴχνη, οἱ δὲ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι αὐτῶν. Μόνον ἐν τοῖς Πέρσαις καὶ ταῖς Ἱκέτισιν φαίνεται, ὅτι ἔκειτο ὡς βάσις τῆς δημοσιεύσεως (σελ. 81) κακῶς γεγραμμένον καὶ ἐν δυσὶ χωρίοις (Πέρσ. 678—682, Ἱκέτ. 832—913) δυσανάγνωστον χειρόγραφον αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Τὸ ἐπίσημον χειρόγραφον, ὅπερ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Λυκούργου συνετάχθη (ἔπιθι σελ. 40 καὶ A. Müller, Bühnenalterth. σελ. 359 σημ. 1), δὲν ἀνήγετο εἰς πρότυπα αὐτόγραφα τοῦ ποιητοῦ, ἅτινα ἴσως δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' εἰς διεσκευασμένα ἀντίγραφα, ἡ δὲ κριτική, ἧς ἔργον εἶναι ἡ ἀνίχνευσις καὶ ἀποκατάστασις τῆς ἀρχεγόνου γραφῆς τοῦ κειμένου, ἦν τότε ἄγνωστος. Τοὐναντίον ὀφείλομεν νὰ διανοηθῶμεν, ὅτι κατὰ τὰς δύο πρώτας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰσχύλου ἑκατονταετηρίδας τὰ τῆς παραδόσεως αὐτοῦ ἦσαν σχεδὸν τοιαῦτα, οἷα προσεχῶς προτίθεται νὰ ἀποδείξῃ ὁ φίλος μου Κρουμβάχερ ἐν τοῖς Ὕμνοις τοῦ Ῥωμανοῦ, οἵτινες μετ' οὐ πολὺ περιεῖχον πᾶσαν παραλλαγὴν καὶ μεταποίησιν. Τὸ πρῶτον δὲ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γραμματικοί, ὧν τὸ ἔργον προωδοποίησεν ὁ ἐκ Σταγείρων αἰθέριος νοῦς καὶ ἡ Σχολὴ αὐτοῦ, ἐπήνεγκον ἐν τούτῳ μεταβολὴν ἐξετάσαντες κριτικῶς καὶ ἑρμηνευτικῶς πλὴν τοῦ Ὁμήρου πρὸ πάντων τοὺς σκηνικοὺς ποιητάς. Δυστυχῶς ὅμως πάνυ ὀλίγα γινώσκοντες περὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων

Digitized by Google

ἀδυνατοῦμεν νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν. Τὸ κολοσσιαῖον ἔργον (ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν βιβλίοις κατὰ τὸν Σουίδαν λ. Καλλίμαχος) τοῦ ἐκ Κυρήνης Καλλιμάχου (γεννηθέντος κατὰ τὸ ἔτος 310 π. Χ., ἀποθανόντος κατὰ τὸ 235) ἐπιγραφόμενον «Πίνακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων καὶ ὧν συνέγραψαν» καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτην ἀπόπειραν κριτικῆς ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας (περὶ τῆς οἰκονομίας τῶν Καλλιμαχείων Πινάκων ἔπιθι Ritschl, de Alex. bibl. σ. 91 καὶ Susemihl, Gesch. d. Alex. Litt. 1891, σ. 337) διελάμβανε καὶ περὶ τῶν τραγικῶν. Τὴν διόρθωσιν καὶ κατάταξιν τῶν τραγῳδιῶν καὶ σατυρικῶν δραμάτων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐποιήσατο πρὸ τοῦ Καλλιμάχου ὁ ἐκ Πλευρῶνος τῆς Αἰτωλίας Ἀλέξανδρος, ὁ συνήθως Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλὸς καλούμενος. Γινώσκομεν, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Καλλιμάχου Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος (γενν. περὶ τὸ ἔτος 257 π. Χ., ἀποθανὼν περὶ τὸ 180) συμπληρῶν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου συνέταξε πόνημα (πρβ. Ἀθην. 9, σελ. 408[F]), περιλαμβάνον καὶ ὑποθέσεις εἰς τὰ δράματα Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ὧν ὅμως λείψανα καὶ ἐπιτομαὶ ὑπολαμβάνονται συνήθως αἱ νῦν ἡμῖν διασωθεῖσαι (βλ. Schneidewin, de hypothesibus trag. graec. Aristoph. Byzantio vindicandis comment. 1853). Πλὴν τῶν γραμματολογικῶν σπουδῶν ἐποιήσαντο οἱ Ἀλεξανδρεῖς γραμματικοὶ καὶ γλωσσικάς, αἵτινες διὰ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους, Ἀριστάρχου τοῦ Σαμόθρακος (γενν. περὶ τὸ ἔτος 217 π. Χ., ἀποθ. περὶ τὸ 145), ἀφίκοντο εἰς τὸν ἑαυτῶν κολοφῶνα. Καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εἶχον, ὡς εἰκός, οἱ γραμματικοὶ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, καθὰ ἐμφαίνουσιν τοῦτο οὐ μόνον αἱ «λέξεις» Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου (πρβ. Nauck, Aristoph. Byz. Fragm. 63 κέ.), ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρχαῖα Σχόλια εἰς Ὅμηρον, Πίνδαρον καὶ Ἀριστοφάνη, ἐν οἷς πολλάκις μνημονεύεται καὶ ὁ Αἰσχύλος. Αἱ γλωσσικαὶ αὗται σπουδαὶ ἤγαγον εἶτα εἰς φιλοπόνησιν κριτικῶν ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἰς σύνταξιν κριτικῶν ὑπομνημάτων. Τίς ὅμως ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦτο ὡς πρὸς τὸν Αἰσχύλον; τίς ἀντέβαλε τὰ διάφορα χειρόγραφα καὶ

Digitized by Google

ἐφιλοπόνησε κριτικὴν τοῦ Αἰσχύλου ἔκδοσιν; Τινὲς διενοήθησαν Ἀριστοφάνη τὸν Βυζάντιον, ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἀποδείκνυται περὶ αὐτοῦ οὐδέν τι μᾶλλον πιθανὸν ἢ περὶ Ἀριστάρχου (Schneidewin, de hypoth. trag. σελ. 28 κέ.), πολλῷ δὲ πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι τῇ εἰσηγήσει ἀμφοτέρων ἐξετέλεσαν τὸ ἔργον οἱ μαθηταὶ αὐτῶν. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔχρῃζον ἐκδόσεων κριτικῶν, διαρρήδην δὲ μνημονεύονται τοιοῦτοι διορθωταὶ ἐν τοῖς Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 1319 «τινὲς δὲ καὶ σημειοῦνται αὐτό, ὅτι τῶν διορθωτῶν τινες περιεῖλον τὰς τοιαύτας ἐν τοῖς μέλεσι προσθέσεις», τὸ δὲ λεγόμενον περὶ τῶν κωμικῶν ῥᾳδίως ὑπονοεῖται, ὅτι ἐγένετο καὶ περὶ τῶν δραματικῶν. Ὡσαύτως ἀγνοοῦμεν τίς συνέταξε τὰ ὑπομνήματα εἰς τὰ Αἰσχύλεια δράματα. Κατὰ τὰς διασωθείσας ἡμῖν πηγὰς εἰς οὐδὲν Αἰσχύλειον δρᾶμα ἔγραψεν ὑπόμνημα Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, τοὐναντίον δὲ ὁ Ἀρίσταρχος κατὰ Σχόλ. εἰς Θεοκρ. Εἰδ. 10, 18 «Ἀρίσταρχος γὰρ ἐν ὑπομνήματι Λυκούργου Αἰσχύλου τὴν ἀκρίδα ταύτην κτλ.» Ἐὰν δὲ ὁ Ἀρίσταρχος ἔγραψεν ὑπόμνημα μόνον εἰς Λυκοῦργον ἢ εἰς τὴν Λυκούργειαν (πρβ. G. Hermann, Opusc. τ. 5, 12), τότε φαίνεται, ὅτι τὸ κύριον ἔργον τῆς συντάξεως ὑπομνημάτων ἀνέλαβον ἕτεροι. Ὅτι δὲ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐκέκτηντο ὑπομνήματα εἰς Αἰσχύλον, τοῦτο ἐμφαίνουσι τὰ διασωθέντα ἡμῖν Σχόλια, ὧν αἱ κάλλισται ἑρμηνεῖαι μηνύουσιν ἀρχαίαν ἀλεξανδρεωτικὴν πολυμάθειαν. Ὅτι δὲ δὴν γινώσκομεν τὰ ὀνόματα τῶν ὑπομνηματιστῶν, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ἐπιτομεῖς τῶν Σχολίων ἀντὶ τοῦ ὀνόματος ἑκάστου τῶν ἑρμηνευτῶν ἀρκοῦνται λέγοντες γενικῶς: οἱ ὑπομνηματισταί, οἱ ὑπομνηματισάμενοι, ἄλλοι, οἱ πολλοὶ κτλ.

Ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ Ἰουλ. Καίσαρος ἐπυρπολήθη ἡ αὐτόθι βιβλιοθήκη (πρβ. Δί. Κάσσ. 42, 38 ὥστε ἄλλα τε . . καὶ τῶν βιβλίων, πλείστων δὴ καὶ ἀρίστων, ὥς φασι, γενομένων, καυθῆναι, Πλουτ. β. Ἰουλ. Καίσ. 49, Gell. 6, 17, Senec. Tranqu. 9, 4 κέ. καὶ Ritschl d. Alex. bibl. σ. 33), εἶτα δὲ ὁ Ἀντώνιος χαριζόμενος τῇ Κλεοπάτρᾳ ἀπήγαγεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν (βλ. Πλουτ. Ἀντων. 58) τοὺς θησαυροὺς

Digitized by Google

τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης, ἐπεχείρησεν ὁ Δίδυμος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐπισκήψασαν ἀπώλειαν καὶ διασώσῃ τὰς γνώμας τῶν κορυφαίων γραμματικῶν τὸ μὲν ἐν ὑπομνήμασι, τὸ δὲ ἐν συναγωγαῖς λέξεων, οἷα ἡ λέξις τραγικὴ (πρβ. M. Schmidt, Did. Chalc. fragm. σελ. 82 καὶ Naber ἐν Φωτ. Λεξ. 1, 9), τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν τὴν κυρίαν πηγήν, ἐξ ἧς ἤντλησαν οἱ μεταγενέστεροι Γραμματικοὶ καὶ ἐπιτομεῖς τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, οἷον ὁ Διογενειανὸς ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ. Ὁ Δίδυμος ἠσχολήθη καὶ περὶ τὸν Αἰσχύλον, ἐὰν δὲ ἔγραψεν καὶ ὑπομνήματα εἰς αὐτὸν ὑπολαμβάνεται μὲν ἀβέβαιον (M. Schmidt σελ. 420 τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος βιβλίου), φαίνεται ὅμως ὂν οὐχὶ ἀπίθανον. Εἰς τὸν Δίδυμον ἀπολήγει τὸ ἔργον τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν, ἡ δὲ σπουδαιότης αὐτοῦ κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ μὲν συλλέξας τὰς ἐργασίας τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀκμασάντων παρέδωκεν αὐτὰς τοῖς μεταγενεστέροις, τὸ δὲ μετοικήσας ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ῥώμην ἐγένετο εἰσηγητὴς καὶ αἴτιος τῆς μεταθέσεως τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν ἀπὸ τῶν μεγαλοπρεπῶν κέντρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν κραταιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐὰν δὲ ἀγνοῆται τίς ἐφιλοπόνησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν κριτικὴν τοῦ Αἰσχύλου ἔκδοσιν, ἥτις ὑπέκειτο ὡς βάσις τοῖς Γλωσσαρίοις καὶ ταῖς Ἀνθολογίαις, καὶ ποίαν ῥοπὴν ἔσχεν ἐπὶ τὴν ἔκδοσιν ταύτην τὸ ἔτι ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν διακομισθὲν ἀντίγραφον (σελ. 40), ἀναμφιβόλως ὅμως μετὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν ἐγένετο ἡ ἐπιτμηθεῖσα ἔκδοσις, εἰς ἣν ἀνάγονται τὰ διασωθέντα ἡμῖν χειρόγραφα τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους. Αὕτη ἡ χάριν τῶν σχολείων καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως ἐν ἐπιτομῇ γενομένη ἔκδοσις περιέχει ἐξ ἑκάστου τῶν τριῶν τραγικῶν ἀνὰ ἑ π τ ὰ τραγῳδίας, ὥνπερ ἔνιαι ἔχουσι ποιάν τινα σχέσιν πρὸς ἀλλήλας (Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Οἰδίπ., Φοίν. — Ὀρέστεια, Ἠλ., Ὀρέστης), καὶ πλὴν τούτων ἐν σατυρικὸν δρᾶμα (Κύκλωπα) καὶ ἓν δρᾶμα (Ἄλκηστιν), ὅπερ ἀντὶ σατυρικοῦ δράματος ὂν «κωμικωτέραν ἔχει τὴν καταστροφήν». Δυστυχῶς ἡ ἐπίτομος αὕτη ἔκδοσις δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρ-

Digitized by Google

χαίαν κριτικὴν ἔκδοσιν. Παρὰ μόνῳ τῷ Εὐριπίδῃ πλὴν τῆς παραδόσεως τῆς ἐννέα δράματα περιλαμβανούσης ἐπιτετμημένης ἐκδόσεως ἔχομεν καὶ ἑτέραν παράδοσιν μετοχετευθεῖσαν ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ καθολικῆς ἐκδόσεως, παρὰ δὲ τῷ Αἰσχύλῳ καὶ Σοφοκλεῖ λείπει ἡ διάφορος αὕτη παράδοσις. Ποίαν δύναμιν ἔχει τοῦτο, ἐπιχειροῦμεν νὰ καταδείξωμεν ἐν ἑνὶ παραδείγματι. Ἐν Εὐριπίδου Μηδ. 816 παρέχει ἡ παράδοσις τῆς ἐπιτμηθείσης ἐκδόσεως

ἀλλὰ κτανεῖν σὼ παῖδε τολμήσεις, γύναι;

Τίς θὰ ἐτόλμα νὰ μεταβάλῃ ἐνταῦθα, ἐὰν ἡ ἑτέρα παράδοσις μὴ παρεῖχε σὸν σπέρμα ἀντὶ σὼ παῖδε; Ὅμοιον παράδειγμα ἔχομεν καὶ ἐν Αἰσχ. Ἀγ. 682, ἔνθα τὰ χειρόγραφα φέρουσιν

εἰ δ' οὖν τις ἀκτὶς ἡλίου νιν ἱστορεῖ
καὶ ζῶντα καὶ βλέποντα κτέ.

Καὶ ἐνταῦθα οὐδεμία ἀφορμὴ πρὸς ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς παραδεδομένης γραφῆς. Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἡσύχιος, ὅστις διὰ τοῦ Διογενιανοῦ ἀνέρχεται εἰς τὸν Δίδυμον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀλεξανδρεωτικὰς Λέξεις, ἔχει τὴν γλῶσσαν «χλωρόν τε καὶ βλέποντα ἀντὶ τοῦ ζῶντα», ἥτις προφανῶς ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἄνω χωρίου τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἥτις κατὰ πάντα πιθανὸν λόγον θὰ διεσῴζετο ἡμῖν, ἐὰν πλὴν τῆς ἐπιτετμημένης παραδόσεως προύκειτο ἡμῖν ἐν χειρογράφοις, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ, καὶ ἡ παράδοσις τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων καθολικῆς ἐκδόσεως. Ἕνεκα τούτου ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ μάλιστα ὑπὸ τοῦ Heimsoeth ἐν πολλαῖς πραγματείαις (Die Wiederherstellung der Dramen des Aeschylus 1861, Die indirekte Ueberlieferung des Aeschylischen Textes 1862, Kritische Studien zu den griechischen Tragikern 1865, καὶ De diversa diversorum mendorum emendatione ἐν ἑπτὰ πραγματείαις δημοσιευθείσαις ἐν ἔτεσιν 1866—1874) ἀσκηθεῖσα μέθοδος, καθ' ἣν αἱ γλῶσσαι τοῦ Ἡσυχίου ἀντικαθιστᾶσι τὰς ἐν τοῖς χειρογράφοις διασωθείσας συνήθεις ῥήσεις, εἶναι μὲν ἐν τοῖς καθόλου δικαία, ἀλλ' ὅμως πολλάκις οὐδεμίαν ἀσφάλειαν τῆς διορθώσεως παρέχει καὶ ὁ λόγος τῆς τοῦ κειμένου

Digitized by Google

φθορᾶς εἶναι ἄλλος ἢ ὃν ἐκδέχεται ὁ Heimsoeth. Ἡ εἰρημένη ἐπίτομος ἔκδοσις τῶν ἑπτὰ (ἢ καὶ ἐννέα) δραμάτων ἐπετιμήθη τὸ δεύτερον ἐν ὀψιαιτέροις χρόνοις χάριν τῆς Βυζαντιακῆς χρήσεως μέχρι τριῶν δραμάτων, τοῦ Προμηθέως, τῶν Ἑ. ἐ. Θ., τῶν Περσ. παρ' Αἰσχύλῳ, τοῦ Αἴαντος, Ἠλ., Οἰδ. Τ. παρὰ Σοφοκλεῖ, καὶ τῆς Ἑκάβ., Ὀρέστ., Φοιν. παρ' Εὐριπίδῃ. Ἡ χειρογραφικὴ παράδοσις τῶν τριάδων τούτων δὲν εἶναι ἑτέρα ἢ ἡ τῶν ἑπτάδων, φαίνεται δέ, ὅτι τὸ ζήτημα, ἐὰν πρὸς τῷ Μεδικείῳ ἢ Λαυρεντιακῷ κώδικι, τῷ χειρογράφῳ τῶν ἑπτὰ δραμάτων (σελ. 41), τὰ Βυζαντιακὰ χειρόγραφα τῶν τριῶν δραμάτων δύνανται νὰ ἀντιποιῶνται αὐτοτελοῦς ἀξίας, εἶναι σχεδὸν ἀνωφελὴς καὶ ματαία ἔρις. Δύναταί τις νὰ ἀνομολογήσῃ, ὅτι τὰ χειρόγραφα ταῦτα δὲν ἀντεγράφησαν ἐκ τοῦ Μεδικείου, ἀλλὰ ἐξ οὗ καὶ οὗτος ἀρχετύπου, ἀλλ' ὅμως διὰ τούτου οὐδαμῶς μεταβάλλεται τὸ ζήτημα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Μεδ. κῶδιξ ἀναγνωρίζεται ὡς γνήσιον ἀπόγραφον τοῦ ἐν κεφαλαίοις γράμμασιν, ὅθεν εἰς ἀρχαίους χρόνους ἀναγομένου ἀρχετύπου, τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς Βυζαντιακοῖς χειρογράφοις ἀναφαίνονται πολλαὶ ἀπόπειραι πρὸς διόρθωσιν τοῦ κειμένου, διὰ ταῦτα ὀφείλει ὁ Μεδ. κῶδιξ νὰ ὑπολαμβάνηται ὡς ἀρχέτυπος, αἱ δὲ ἀναγνώσεις καὶ γραφαὶ τῶν Βυζαντιακῶν χειρογράφων νὰ τυγχάνωσι μεγίστης δυσπιστίας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ κριτικὴ τοῦ Αἰσχύλου ἐκτήσατο ἀσφαλῆ βάσιν, ἐξ ὅτου ὁ G. Burges ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκδόσει τῶν Αἰσχύλου Ἱκετίδων (1821) σελ. 41 ἀπεφήνατο περὶ τοῦ Αἰσχύλου, ὁ δὲ Cobet (de arte interpretandi, 1847, σελ. 105) περὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, ὅτι ὁ Μεδ. (Λαυρεντ.) κῶδιξ εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῆς παραδόσεως, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν νεωτέρων χειρογράφων διάφοροι γραφαὶ ἀνάγονται εἰς ἰδίας εἰκασίας καὶ διορθώσεις τῶν Βυζαντίνων γραμματικῶν. Μεγάλης δὲ ὠφελείας πρόξενος ἐγένετο ὁ Dindorf ὑπερμαχήσας ἐρρωμένως τῆς εἰρημένης γνώμης ἐν τρισὶν πραγματείαις δημοσιευθείσαις ἐν Philologus (τ. 18 σελ. 59 κέ., τ. 20 σελ. 1 κέ. καὶ 385 κέ., καὶ τόμ. 21 σελ. 191 κέ.) καὶ ὀφείλομεν νὰ ἀντεχώμεθα ἀραρότως αὐτῆς, εἰ καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

Burges καὶ Cobet μετεκινήθησάν πως τὰ πράγματα καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι κατὰ πάντα ὀρθός.

Οἱ δὲ πλὴν τοῦ Μεδικείου διασωθέντες ἡμῖν κώδικες δηλοῦνται ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσιν ὧδε·

a) κῶδιξ Μαρκιανὸς ἀριθ. 468 (εἴτε XCI 14), ἄλλοτε τοῦ Βησσαρίωνος, νῦν δὲ τῆς ἐν Ἐνετίᾳ βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου, γραφεὶς κατὰ τὴν 13ην ἢ 14ην ἑκατονταετηρίδα καὶ περιέχων πλὴν ἄλλων καὶ Αἰσχύλου Προμηθέα, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ Ἀγαμέμνονος στίχ. 1—360.

b) κῶδιξ Γουελφερβυτανὸς 88, γραφεὶς κατὰ τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα καὶ περιέχων πάντα τὰ Αἰσχύλου δράματα, ἀλλὰ τὴν Ὀρέστειαν καὶ τὰς Ἱκέτιδας γεγραμμένας ὑπὸ χειρὸς νεωτέρας τῆς τὰ ἄλλα τρία δράματα γραψάσης.

c) κῶδιξ Παρισιακὸς 2886, γραφεὶς περὶ τὰ τέλη τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, περιέχων πλὴν τῶν Σοφοκλείων δραμάτων Βίον Αἰσχύλου, τὸν Προμηθέα, τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, τοὺς Πέρσας, τὰς Εὐμενίδας, τὰς Ἱκέτιδας.

d) κῶδιξ Αὐγουστανός, νῦν Μονάχειος 546, γραφεὶς κατὰ τὴν 16ην ἑκατονταετηρίδα, περιέχων πλὴν ἄλλων καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῶν Εὐμενίδων ἀπὸ στίχ. 579.

e) κῶδιξ Ἐσκουριάλειος (T. I 15) ἐκ τῆς 16ης ἑκατοντ. περιέχων Νόννου Διονυσιακὰ καὶ Ἱκέτιδας Αἰσχύλου.

f) κῶδιξ Φλωρεντῖνος εἴτε Λαυρεντιακὸς (ἀναλ. 31, 8) ἐκ χάρτου, γραφεὶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 14ης ἑκατ., περιέχων Προμηθέα, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Πέρσας, Ἀγαμέμνονα, Εὐμενίδας, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον δρᾶμα μετὰ δύο μεγάλων χασμάτων.

g) κῶδιξ Ἐνετικὸς ἢ Μαρκιανὸς 616 (XCI 5) ἐκ μεμβράνης, γραφεὶς κατὰ τὴν 15ην, οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα, περιέχων πλὴν τῶν Σοφοκλείων δραμάτων τὰς ἐν f μνημονευθείσας τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ δὴ μετὰ τῶν αὐτῶν χασμάτων τῶν Εὐμενίδων. Ἐκβολῇ τινων φύλλων ἀπώλοντο τοῦ Ἀγαμέμνονος στίχ. 46—1049.

h) κῶδιξ Φαρνεσιανὸς ἀποκείμενος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως (I. E. 5) περιέχων τὰ αὐτὰ δράματα καὶ τὰ αὐτὰ

Digitized by Google

χάσματα τῶν Εὐμενίδων, ἅπερ ὁ f καὶ ὁ g, ἐξ ἀναγνώσεως καὶ μετὰ Σχολίων Δημητρίου Τρικλινίου, ὅνπερ ὑπολαμβάνει ὁ Paschalis Baffius (παρὰ Ἀρλεσίῳ ἐν Nov. bibl. Gr. Fabric. τόμ. 5, σελ. 776) ὡς γράψαντα καὶ τὸν κώδικα. Πλὴν τούτων ὑπάρχει καὶ πλῆθος νεωτέρων χειρογράφων, πλέον τῶν τριάκοντα (βλ. ἀκριβῆ κατάλογον τῶν κωδίκων ἐν τῷ προλόγῳ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ Αἰσχύλου τοῦ Hermann), περιεχόντων τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Βυζαντίνων ἐν τοῖς τρισὶ δράμασιν, Προμηθεῖ, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ Πέρσαις. Πόθεν δὲ προῆλθεν τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν χειρογράφων; Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Κομνηνῶν κατὰ τὴν 11ην ἑκατονταετηρίδα ἤκμασαν πάλιν αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ δὲ ἀκμὴ αὕτη ἔσχεν ῥοπὴν καὶ ἐπὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, καθ' οὓς ἀνεφάνησαν λόγιοι ἀναλαβόντες τὴν διόρθωσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἀρχαίων κλασικῶν, μάλιστα δὲ ὁ κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος (ὁ ἐπικαλούμενος Θεόδουλος Μοναχὸς κατὰ τὸ μοναχικὸν αὐτοῦ ὄνομα) καὶ ὁ Δημήτριος Τρικλίνιος ἠσχολήθησαν καὶ περὶ τὸν Αἰσχύλον ποιησάμενοι καὶ πολλὰς προσθήκας εἰς τὰ Σχόλια. Οἱ ἄνδρες οὗτοι παρὰ πᾶσαν τὴν αὐθαίρετον αὐτῶν ἔν τισι μέθοδον ἐγένοντο ἀναμφηρίστως πρόξενοι πολλῆς ὠφελείας περὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀρχαίων κειμένων (βλ. Schneidewin ἐν Jahn's Jahrbücher τόμ. 67, σελ. 50).

Οὕτως εἶχον τὰ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου μέχρι τῆς ἐξευρέσεως τῆς τυπογραφικῆς τέχνης. Τὸν Μεδίκειον κώδικα ἔπεμψεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Φλωρεντίαν πρὸς τὸν Νικόλαον Niccoli ὁ Giovanni Aurispa ἀποδημήσας ἐν ἔτει 1422 εἰς Ἀνατολὴν χάριν χειρογραφικῶν προσκτήσεων. Ἀλλὰ τῇ πρώτῃ τυπογραφικῇ ἐκδόσει τοῦ Ἄλδου (editio princeps) ἐν ἔτει 1518 ὑπέκειτο βάσις οὐχὶ ὁ Μεδίκειος κῶδιξ, ἀλλ' ὁ κῶδιξ Γουελφερβυτανὸς (b) ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ καὶ ταῖς Ἱκέτισιν, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς τρισὶν δράμασιν ἕτερον νεώτερον χειρόγραφον. Τὸ πρῶτον δὲ ὁ Ῥοβορτέλλος ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ Μεδ. κώδικος ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ (1551), ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ καὶ ταῖς Ἱκέτισιν. Τοὐναντίον δὲ

Digitized by Google

ἡ ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει γενομένη ἔκδοσις τοῦ Τουρνήβου εἶχεν ὡς βάσιν νεώτερα χειρόγραφα. Αἱ τρεῖς αὗται πρῶται ἐκδόσεις παρεῖχον κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἓξ δράματα, διότι αἱ Χοηφόροι, ὧν ἡ ἀρχὴ ἀπόλωλεν, ἐξεδόθησαν σὺν τῷ Ἀγαμέμνονι, ὃν αἱ εἰρημέναι ἐκδόσεις περιεῖχον λίαν ἐλλιπῆ, εἰς ἓν δρᾶμα. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου (1557), ἧς ὁ P. Victorius ἐφιλοπόνησεν τὸ κείμενον κατὰ τὸν Φλωρεντῖνον, τὸν Φαρνεσιανὸν καὶ τὸν Μεδίκειον κώδικα, περιέλαβε τὸ πρῶτον ὅλον τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὰ ἑπτὰ δράματα πλήρη. Ὁ Ῥοβορτέλλος ἐν παραρτήματι τῆς ἑαυτοῦ ἐκδόσεως διέκρινεν ὡρισμένας τάξεις φθορῶν τοῦ κειμένου καὶ ἀνέγραψεν ἀριθμὸν διορθώσεων, δοθεισῶν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Σοφιανοῦ. Κατὰ τὰ ἄλλα ἐφρόντισαν οἱ τέως ἐκδόται νὰ δημοσιεύσωσι μόνον τὸ ἐν τοῖς κώδιξιν περιεχόμενον, τὸ δὲ ἔργον τῆς διορθώσεως τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις ὑποικουρούντων σφαλμάτων ἐγένετο ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις κατ' ἀρχὰς ἐκλεκτικῶς, ἄνευ ἀσφαλοῦς μεθόδου καὶ ἄνευ τῶν ἀναγκαίων γραμματικῶν, γλωσσικῶν καὶ μετρικῶν γνώσεων, αἵτινες ὀλίγον καὶ βαθμηδὸν ἐκτήθησαν. Ἰδιαιτέρας ὠφελείας περὶ τὴν διόρθωσιν τῆς τῶν χειρογράφων παραδόσεως πρόξενος ἐγένετο ἡ ἔκδοσις τοῦ Ὁλλανδοῦ Canter (1580). Ἡ ἔκδοσις τοῦ Stanley (1663) περιέλαβεν εἰς ἓν τὰς ἐργασίας ἑτέρων, οἷον τοῦ ὀξυνουστάτου J. Dorat (Auratus) καὶ τοῦ Casaubonus, παρασχοῦσα καὶ ἀξιολόγους συμβολὰς οὐ μόνον πρὸς διόρθωσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ κειμένου. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Pauw οὐδεμίαν μεγάλην ἀξίαν ἔχει, κατεπολέμησε δὲ αὐτὸν ὁ Heath ἐν ταῖς ἑαυτοῦ Notae (1763), ἅς τις σὺν ταῖς Animadversiones τοῦ Arnaldus (G. d'Arnaud 1728), τοῦ Abresch (1743) καὶ ἐν γένει ταῖς προγενεστεραις ἐργασίαις εὑρίσκει ἀποκειμένας ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Butler (1809—1816). Μεθοδικὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου εἰσηγήσατο ἡ ἐξεργασία τῶν σκηνικῶν ποιητῶν (Σοφοκλέους καὶ Ἀριστοφάνους) ὑπὸ τοῦ Brunck, ἐκδόντος ἐκ τοῦ Αἰσχύλου (1799) τὸν Προμηθέα, τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Οἱ δὲ κορυφαῖοι ἐν τῇ κριτικῇ ἀποκα-

Digitized by Google

ταστάσει τοῦ κειμένου τοῦ Αἰσχύλου εἶναι ὁ Porson, ὁ G. Hermann καὶ ὁ W. Dindorf. Ὁ Porson ἐσκόπει χάριν τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ νὰ ἀντιβάλῃ αὐτοπροσώπως τὸν Μεδ. κώδ., οὗ τὴν ἀξίαν εἶχε καταδείξῃ ὁ Askew, τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο δὲν ἐπραγματώθη, ἡ δὲ ἔκδοσις τοῦ Πόρσωνος ἐκτυπωθεῖσα ἔ. 1794 ἐδημοσιεύθη ἔ. 1806. Κακόβουλος ἀνατύπωσις αὐτῆς εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1797 editio Glasgowiensis. Ὁ G. Hermann, ὁ μέγας τῆς Λειψίας φιλόλογος, διὰ παντὸς ὡς ἔπος εἰπεῖν τοῦ βίου αὐτοῦ ἠσχολεῖτο περὶ τὸν Αἰσχύλον, ἡ δὲ ἔκδοσις αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ M. Haupt (1852 καὶ ἐν νέᾳ ἐκδόσει ἔ. 1859). Ὁ Dindorf ἐξεπόνησεν διαφόρους ἐκδόσεις τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῶν σκηνικῶν ποιητῶν (τὴν τελευταίαν ἔ. 1869), ἡ δὲ κυρία ἔκδοσις τοῦ Αἰσχύλου ἐγένετο ἐν ἔτει 1841—1851 ἐν τρισὶν τόμοις, ὧν ὁ τρίτος περιλαμβάνει τὰ Σχόλια. Περιώνυμος δὲ πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ Αἰσχύλου καὶ κατανόησιν τοῦ ποιητοῦ ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν χρόνων αὐτοῦ κατέστη ἡ ἔκδοσις τῶν Εὐμενίδων ὑπὸ Otfr. Müller (1833), εἰ καὶ ἔν τισιν ὁ G. Hermann ἀπέδειξεν πλάνας τῆς ἐκδόσεως ταύτης. Ἐκ τῶν ἐκδόσεων, αἵτινες φροντίζουσιν ἐν ἴσῳ λόγῳ περὶ τῆς κριτικῆς καὶ ἑρμηνευτικῆς, πλὴν τῶν μερικῶν ἐκδόσεων δραμάτων τινῶν, ἰδιαιτέρας μνείας ἀξιοῦνται αἱ τοῦ Schütz (πρώτη ἔκδ. ἐγένετο 1782—1794, δευτέρ. ἔκδ. 1799—1807 καὶ τρ. ἔκδ. 1809—1821, μικρότεραι δὲ ἐκδόσεις 1800 καὶ 1827), ἡ τοῦ Blomfield (Προμ. 1812, Πέρσ. 1814, Ἑπτ. ἐ. Θ. 1822, Ἀγαμ. 1822, Χοηφ. 1824) καὶ ἡ τοῦ Weil (1858—1867).

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ προκειμένου τόμου περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου Δούκα (Αἰσχύλος παραφρασθεὶς σχολιασθείς τε καὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ Νεοφύτου Δούκα εἰς τόμους δύο, ἐν Αἰγίνῃ 1839) χάριν τῶν Ἑλλήνων φιλοπονηθεῖσα ἔκδοσις τοῦ Αἰσχύλου. Ὁ Δούκας καίπερ ἀπολειπόμενος πολὺ τοῦ Κοραῆ εἰς τὰ τῆς φιλολογίας (ἔπιθι Δ. Θερειανοῦ Ἀδαμάντιος Κοραῆς τόμ. 2, σελ. 217 καὶ 271—283) οὐδὲν ἧττον ὅμως ἀποτελεῖ σὺν αὐτῷ τὴν συν-

Digitized by Google

ωρίδα, ἥτις ἐγνώρισε τοῖς νῦν Ἕλλησι τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς τῶν μεγάλων αὐτῶν προγόνων. Ἡ προειρημένη τοῦ Δούκα ἔκδοσις ἔχει ἑρμηνευτικὴν ἀξίαν· ἐν πολλοῖς ὁ τρίβων τοῦ Ἕλληνος λόγου ἀνὴρ εὐστοχεῖ τῆς ὀρθῆς ἐννοίας, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἁρμόζει περὶ αὐτῆς ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μετριόφρονος ἐκδότου ἐν τέλει τοῦ δευτέρου τόμου ἀναγινωσκομένη κρίσις ἔχουσα ὧδε: «Ταῦτα μέν σοι, ὦ φιλόμουσε νέε, πεφιλοπόνηται παρ' ἐμοῦ. σὺ δὲ μὴ πᾶσι ἁπλῶς πείθου· ἔστι μὲν γὰρ ἐν οἷς ηὐτύχησα, ἔστι δ' ἐν πολλοῖς καὶ ἀπεπλανήθην, τὰ μὲν ἀμαθίᾳ, τὰ δὲ ἀβλεψίᾳ, τὰ δὲ χρείᾳ βίβλων, τὰ δὲ καὶ ὡς ἐν στενῷ τῷ χρόνῳ· πολλὰ γὰρ δευτέρων σκέψεων δέονται».

Τοῦ Μεδικείου κώδικος ἐποιήσατο ὁ R. Merkel ἐν ἔτει 1871 ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ἀποτύπωσιν. Ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἀποτύπωμα τοῦτο, ἔτι δὲ καὶ τὰς προτέρας ἀντιβολὰς ἀντέβαλεν ὁ Vitelli ἐκ νέου τὸν Μεδίκειον κώδικα χάριν τῆς ἐμῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔτους 1885. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις παρέβαλεν ὁ αὐτὸς λόγιος ἐκ νέου τὰ Σχόλια τοῦ Μεδ., ἐν δὲ τῷ Ἀγαμέμνονι πλὴν τῶν ἐν τῷ Μεδ. κώδ. καὶ τὰ Σχόλια τοῦ Φλωρεντίνου κώδικος. Πλὴν τούτων περιέχει ἡ εἰρημένη ἔκδοσίς μου καὶ σύνταγμα πασῶν τῶν ὁπωσοῦν μνείας ἀξίων εἰκασιῶν. Ἕνεκα δὲ τῶν μεγάλων καὶ ποικίλων σπουδῶν, ἃς κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδα ἐποιήσαντο οἱ λόγιοι περὶ τὸν Αἰσχύλον, προήχθη οὕτως ἡ ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτοῦ, ὥστε μόνον ὀλίγιστα χωρία (Πέρσ. 678—682, Ἱκέτ. 832—913 καὶ Ἀγαμ. 1324) φεύγουσιν τὴν ἡμετέραν κατανόησιν, ἐν δὲ τοῖς καθόλου ὁ ποιητὴς παρίσταται ἡμῖν ἐν σαφηνείᾳ τοιαύτῃ, ὥστε ἐκπληττόμενοι ἐπὶ τῇ κρίσει τοῦ Κυϊντυλλιανοῦ (σελ. 39) χαίρομεν μεγάλως ἐπὶ τῇ ἀντιθέσει τῆς ἡμετέρας κατανοήσεως. Εἰς τὴν ῥῆσιν rudis et incompositus ἀποτελεῖ εὐφρόσυνον ἀντίθεσιν ὁ ὑπὸ τοῦ Ritschl ἀνακαλυφθεὶς νόμος τῆς συμμετρίας ἐν τοῖς διαλογικοῖς μέρεσιν (Jahrb. f. class. Philol. 1858, σελ. 761 κέ. ἢ Opusc. τόμ. 1, 300—364). Πρβ. καὶ σημ. εἰς τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 356. Τὰ πρὶν

Digitized by Google

ἐν διαφόροις χορικοῖς ἀναφαινόμενα χάσματα ἐπληρώθησαν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἐφυμνίων, ἣν ὁ G. C. W. Schneider ἐποιήσατο ἤδη ἐν πραγματείᾳ τοῦ ἔτους 1827, ἥτις ὅμως δὲν ἠξιώθη τῆς προσηκούσης προσοχῆς, ὥστε ὁ Kirchhoff ἐποιήσατο αὐτὴν ἐκ νέου ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ ἔτους 1880.

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἡ μεγάλη πνευματικὴ ἑστία πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπίρρωσιν τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων ἀνὰ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, κατανοῶν καλῶς ὅτι βάσις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης, ἧς τὰ ἀνυπέρβλητα ἔργα τῆς φιλολογίας καὶ πλαστικῆς ὑπολαμβανόμενα ὡς τὸ πνευματικὸν λουτρὸν καὶ ἱερὸν βάπτισμα διανοίγουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ ἐξεγείρουσιν ἐν αὐτῇ τὸν θεῖον ἔρωτα πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν φοιβόληπτον ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὸ ὄντως καλὸν καὶ ὑψηλόν, ἀνέλαβε καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων συνεχίζων τὸ ἐπὶ μακρόν, ὡς μὴ ὤφελε, χρόνον διακοπὲν ἔργον τοῦ Κοραῆ καὶ Δούκα. Οἵας ὠφελείας πρόξενος εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν γίνεται ὁ Σύλλογος καταστήσας τοιοῦτον ἀγῶνα, τοῦτο κατανοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, οὐδὲ ἔχομεν ἀνάγκην μακρῶν λόγων. Φρονῶν δὲ ὁ Σύλλογος, ὅτι τοῦ ἀγῶνος τούτου δέον νὰ μετάσχωσιν οὐ μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ἀλλογενεῖς Ἑλληνισταί, ἀνέθηκεν ἐμοὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Αἰσχύλου. Ἄσμενος ἀπεδεξάμην τὴν ἐντολὴν ἐμφορούμενος τῆς σφοδρᾶς ἐπιθυμίας νὰ ἀποτίσω τροφεῖα καὶ τελέσω τοῖς νῦν Ἕλλησιν ἔστω καὶ μικρὸν φόρον εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τοῖς καλοῖς, ἃ ὀφείλω τοῖς μεγάλοις αὐτῶν προγόνοις, καὶ ἐπὶ ταῖς ἱεραῖς καὶ θεσπεσίαις τοῦ βίου ὥραις, ἃς διῆλθον ἀναγινώσκων τὰ ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα, τὰ σεμνὰ ταῦτα παλλάδια τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας. Καὶ φαίνεται μὲν μεγάλης τόλμης ἔργον, ὅτι ἀλλογενὴς ἀνὴρ ἐπιχειρεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ Ἕλλησιν Ἕλληνας ποιητάς, ἀλλ' ἡ φιλόστοργος θεραπεία, ἧς ἔτυχεν κατὰ τὴν παροῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ Αἰσχύλου μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ, δύναται νὰ δικαιολογήσῃ πως

Digitized by Google

τὸ τόλμημα τοῦτο καὶ καταστήσῃ αὐτὸ συγγνωστόν. Πλὴν δὲ τούτου ἐφρόντισα νὰ μάθω παρὰ τοῦ ἐμοῦ συνεργάτου ποίων μάλιστα βοηθημάτων χρῄζουσιν οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ πρὸς κατανόησιν ἀρχαίου συγγραφέως, φοβούμενος μὴ γράψω πλείονα τοῦ δέοντος καὶ ἐμβάλω εἰς τὴν ἔκδοσιν σημειώσεις, οὔσας Γερμανῷ μὲν ἀναγνώστῃ χρησίμους, τῷ δὲ Ἕλληνι περιττάς. Παρὰ προσδοκίαν ὅμως μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν χειρογράφων σημειώσεών μου ἡ μείζων αὔξησις καὶ ὁ διαπλατυσμὸς αὐτῶν ἐφάνη ἀναγκαῖος οὐχὶ ἐμοί, ἀλλὰ τῷ ἐμῷ συνεργάτῃ, ᾧπερ καὶ ἐπίστευσα, διατεινομένῳ ὅτι δύναται νὰ κρίνῃ κάλλιον περὶ πραγμάτων, ὧν δέονται οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἔργον τῆς ἐκδόσεως ἀπετελέσθη ὡς ἑξῆς. Ἀποκατέστησα τὸ κείμενον κριτικῶς ἐκπονήσας ἅμα τὰς ἐξηγητικὰς καὶ κριτικὰς σημειώσεις. Ὁ ἐμὸς φίλος Ζωμαρίδης μεθερμηνεύσας ἑλληνιστὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ γερμανιστὶ γραφέντα ἐποιήσατο προσέτι ἔν τε ταῖς Εἰσαγωγαῖς καὶ ταῖς Σημειώσεσι πολλὰς καὶ καλὰς προσθήκας, ἃς ἔκρινεν χρησίμους τοῖς ἑαυτοῦ ὁμοεθνέσιν. Περὶ τῶν διασκευῶν τούτων, ἀποτελουσῶν περίπου τὸ τριτημόριον τοῦ προκειμένου τόμου, πολλάκις ἐν πολλαῖς ἐπιστολαῖς πολὺς ἐγένετο λόγος ἕνεκα διαφόρου, ὡς εἴρηται, γνώμης περὶ τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν, ἕως οὗ ἢ ἐγὼ ὑπεχώρησα αὐτῷ ἢ αὐτὸς ἐμοί. Πάντως διὰ τῶν συμπληρώσεων, ἃς ὁ φίλος συνεργάτης ἐγκατέσπειρεν ἐκ τοῦ πλουσίου θησαυροῦ τῶν ἑαυτοῦ γνώσεων, προσεκτήσατο ἡ προκειμένη ἔκδοσις σπουδαῖον κέρδος καὶ μεγάλην ἀξίαν. Τοσαῦτα βραχέως εἰπὼν τὸ suum cuique ἀπέδωκα, οὐδὲν δὲ ἄλλο εὔχομαι ἢ νὰ καταστήσῃ ἡ ἐμὴ ἔκδοσις οἰκεῖον καὶ ποθεινὸν τοῖς Ἕλλησι τὸν μέγαν αὐτῶν ποιητήν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐκδιδομένων καὶ τῶν λοιπῶν συγγραφέων τῆς Ζωγραφείου βιβλιοθήκης πραγματωθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ γενναιόφρονος καὶ μεγαλωνύμου αὐτῆς χορηγοῦ, τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὡς προστάτου τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἐν Μονάχῳ 1891.

Wecklein.

Digitized by Google

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Τὸ καλούμενον ἀγγεῖον Δαρείου, ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἤτοι ἰδεώδης ἐξεικόνις

Digitized by Google

ας τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἔπιθι Εἰσαγ. σελ. 83 καὶ Κριτ. ἐπισημ. σελ. 273, 283, 287, 291 κέ.

Digitized by Google

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

Digitized by Google

UNIVERSITY

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ἐφεξῆς ἕπεται κατὰ πρῶτον μὲν ὁ ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι διασωθεὶς βίος Αἰσχύλου περιέχων πολυτίμους εἰδήσεις ἀναγομένας τὰς μὲν εἰς «τὸ περὶ Αἰσχύλου» τοῦ Ἡρακλεώτου Περιπατητικοῦ Χαμαιλέοντος (πρβ. σημ. εἰς § 2), τὰς δὲ ἴσως καὶ εἰς τὰς Ἐπιδημίας Ἴωνος τοῦ Χίου (πρβ. σημ. εἰς § 4 καὶ 6), ἔπειτα δὲ τὰ παρὰ Σουίδᾳ περὶ Αἰσχύλου ἀναγινωσκόμενα. Ἐκ τούτων τῶν δύο εἰρημένων πηγῶν, ἐκ τῶν κάτωθι αὐτῶν ἐν εἴδει σημειώσεων παρατεθειμένων καὶ ἐξ ἄλλων ἄλλοθεν γνωστῶν μαρτυρίων συνετάχθη ἡ τὸ τρίτον μέρος τῆς προκειμένης Εἰσαγωγῆς ἀποτελοῦσα σύνοψις περιλαμβάνουσα πᾶν ὅ,τι γινώσκομεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Αἰσχύλου.

Α΄.

ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΒΙΟΣ.

(1) Αἰσχύλος ὁ τραγικὸς γένει μέν ἐστιν Ἀθηναῖος, Ἐλευσίνιος τῶν δήμων, υἱὸς Εὐφορίωνος, Κυνεγείρου ἀδελφός, ἐξ εὐπατριδῶν τὴν φύσιν.

(1) Ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἦν Ἐλευσίνιος τὸν δῆμον μαρτυρεῖ αὐτὸς οὗτος λέγων ἐν Ἀριστοφάνους Βατράχοις 886

Δήμητερ ἡ θρέψασα τὴν ἐμὴν φρένα
εἶναί με τῶν σῶν ἄξιον μυστηρίων

ἔνθα ὁ σχολιαστὴς σημειοῦται τάδε: «παρόσον Ἐλευσίνιος ἦν ὁ Αἰσχύλος ἢ ὅτι τοῖς Ἐλευσινίοις ἐτελεῖτο τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου». Ἀντὶ τῆς δευτέρας αἰτιολογίας ὁ σχολ. ὤφειλε νὰ εἴπῃ: «ἢ ὅτι τὰ Ἐλευσίνια ἐτετέλεστο». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματος Κυνεγείρου παρὰ τὸ κύων καὶ ἐγείρω διέσωσεν ὁ Μεδίκειος κῶδιξ ἀντὶ τοῦ Κυναιγείρου φερομένου ἐν πολλοῖς ἀπογράφοις. Πρβ. Δινδόρφ. ἐν Θησαυρ. Ἑλλ. γλ. τόμ. 4, σελ. 2110. Περὶ τοῦ ἑτέρου λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ ποιητοῦ Ἀμεινίου ἀνάγνωθι τὰ § 4 εἰρημένα.

Digitized by Google

(2) νέος δὲ ἤρξατο τῶν τραγῳδιῶν, καὶ πολὺ τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ ὑπερῆρεν κατά τε τὴν ποίησιν καὶ τὴν διάθεσιν τῆς σκηνῆς, τήν τε λαμπρότητα τῆς χορηγίας καὶ τὴν σκευὴν τῶν ὑποκριτῶν, τήν τε τοῦ χοροῦ σεμνότητα, ὡς καὶ Ἀριστοφάνης (Βατρ. 1004) «ἀλλ' ὦ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων πυργώσας ῥήματα σεμνὰ καὶ κοσμήσας τραγικὸν λῆρον».

(3) συνεχρόνησεν δὲ Πινδάρῳ, γεγονὼς κατὰ τὴν μ' ὀλυμπιάδα.

(2) Ὁ Σουίδας (λέξει Πρατίνας) γράφει: «ἀντηγωνίζετο δὲ Αἰσχύλῳ τε καὶ Χοιρίλῳ ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος (= 500 π. Χ.) . . . ἐπιδεικνυμένου δὲ τούτου συνέβη τὰ ἰκρία ἐφ' ὧν ἑστήκεσαν οἱ θεαταὶ πεσεῖν. Καὶ ἐκ τούτου θέατρον ᾠκοδομήθη». Ἐν ἔτει πεντακοσιοστῷ π. Χ. ἦγεν ὁ Αἰσχύλος ἡλικίαν πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν (δρα σημείωσιν εἰς § 3). Ὅθεν ὀρθῶς μὲν λέγεται ὅτι: «νέος ἤρξατο τῶν τραγῳδιῶν», ἀλλὰ τὴν πρώτην νίκην ἐνίκησε τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἑβδομηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος (= 485 π. Χ.), καθὰ μαρτυρεῖ τὸ Πάριον Μάρμαρον ἐποχ. 50: «ἀφ' οὗ Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς τραγῳδίᾳ πρῶτον ἐνίκησε καὶ Εὐριπίδης ὁ ποιητὴς ἐγένετο καὶ Στησίχορος ποιητὴς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίκετο ἔτη ΗΗΔΔΙΙ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Φιλοκράτους».

Περὶ δὲ τῆς λαμπρότητος καὶ σεμνότητος τῆς Αἰσχυλείου σκηνῆς λέγει ὁ Αθήναιος σελ. 21ᴰ τάδε: «Καὶ Αἰσχύλος δὲ οὐ μόνον ἐξεῦρε τὴν τῆς στολῆς εὐπρέπειαν καὶ σεμνότητα, ἣν ζηλώσαντες οἱ ἱεροφάνται καὶ δᾳδοῦχοι ἀμφιέννυνται, ἀλλὰ καὶ πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ αὐτὸς ἐξευρίσκων ἀνεδίδου τοῖς χορευταῖς. Χαμαιλέων γοῦν πρῶτον αὐτόν φησι σχηματίσαι τοὺς χοροὺς ὀρχηστοδιδασκάλοις οὐ χρησάμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῖς χοροῖς τὰ σχήματα ποιοῦντα τῶν ὀρχήσεων καὶ ὅλως πᾶσαν τὴν τῆς τραγῳδίας οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν περιιστάντα· ὑπεκρίνετο γοῦν μετὰ τοῦ εἰκότος τὰ δράματα. Ἀριστοφάνης γοῦν — παρὰ δὲ τοῖς κωμικοῖς ἡ περὶ τῶν τραγικῶν ἀπόκειται πίστις — ποιεῖ αὐτὸν Αἰσχύλον λέγοντα:

τοῖσι χοροῖς αὐτὸς τὰ σχήματ' ἐποίουν

καὶ πάλιν

τοὺς Φρύγας οἶδα θεωρῶν,
ὅτε τῷ Πριάμῳ συλλυσόμενοι τὸν παῖδ' ἦλθον τεθνεῶτα,
πολλὰ τοιαυτὶ καὶ τοιαυτὶ καὶ δεῦρο σχηματίσαντας.

(3) Ὁ ἀριθμὸς μ' παρεδόθη ἡμαρτημένως, πρβ. Πάρ. Χρονικ. ἐποχ. 48: «ἐν (τῇ ἐμ Μαραθῶνι) μάχῃ συνηγωνίσατο Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς ἐτῶν ὢν λε'» καὶ ἐποχ. 59: «Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς βιώσας ἔτη ξθ' ἐτελεύτησεν ἐν Γέλᾳ τῆς Σικελίας . . . . ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου τοῦ προτέρου», ἔτι δὲ καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 10. Ἐὰν ὁ Αἰσχύλος κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἦγεν ἡλικίαν πέντε καὶ τριάκοντα ἐτῶν ἢ ἐὰν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ὀγδοηκοστῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος (456 π. Χ.) ἀπέθανε βιώσας ἔτη ἐννέα καὶ ἑξήκοντα, τότε ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 525ον π. Χ. ἤτοι τὸ τέταρτον τῆς ἑξηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος, ὥστε γραπτέον ἄνω ἀντὶ μ' μετὰ τοῦ Κασωβῶνος ξγ' ἢ ξδ', ὥσπερ ἤθελεν ὁ Λάγγιος. Τούτοις συνᾴδει καὶ ἡ κατωτέρω μνημονευομένη

Digitized by Google

(4) γενναῖον δὲ αὐτόν φασι καὶ μετασχεῖν τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης σὺν τῷ ἀδελφῷ Κυνεγείρῳ, τῆς τε ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας σὺν τῷ νεωτάτῳ τῶν ἀδελφῶν Ἀμεινίᾳ καὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς πεζομαχίας.

εἴδησις τοῦ Σουίδα § 2, καθ' ἣν ὁ Αἰσχύλος τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος ἦτο 25 ἐτῶν Τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος τοῦ θανάτου ἐξάγεται καὶ ἐκ § 7 τοῦ βιογράφου. Ὁ Αἰσχύλος ἀπῆλθε τὸ τελευταῖον εἰς Σικελίαν, ἔνθα μετὰ διατριβὴν τριῶν ἐτῶν καὶ ἀπέθανεν, ποιήσας πρὶν τὴν Ὀρέστειαν, διδαχθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ κατὰ τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως νεωστὶ εὑρεθὲν ἀπόσπασμα καταλόγου Διονυσιακῶν νικῶν (πρβ. Ἐφημερ. ἀρχαιολ. 1886, σελ. 267) δευτέρῳ ἔτει τῆς ὀγδοηκοστῆς Ὀλυμπιάδος (458 π. Χ.). Τούτων οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς καθίσταται, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ ἐν § 9: «ἐβίω ἔτη ξγ'» καὶ παρὰ Σουίδᾳ § 4: «ἐτῶν νη' γενόμενος» εἶναι πλημμελῶς γεγραμμένοι ἀντὶ ξθ' (οὕτως ὁ Διονδόρφιος) ἢ ξη' (ὁ Ἑρμαννός), πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι τὸν ἀριθμὸν ξγ' διάφορον παράδοσιν τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου. Ἐν νεωτέροις ἀπογράφοις, ἐν οἷς φέρεται ὁ βίος, ἀναγινώσκεται § 7: «ων ἐτῶν ε' πρὸς τοῖς ξ'» ἀντὶ τῆς λέξεως «γηραιὸς» καὶ ἐν § 9 ὁ ἀριθμὸς ξε' ἀντὶ ξγ'. Κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 519 ἢ 521 π. Χ. Ἀλλ' ὅμως αἱ εἰδήσεις αὗται εἶναι λίαν ἐπισφαλεῖς καὶ ἀβέβαιοι. Ὁ Πίνδαρος γεννηθεὶς Ὀλυμπ. 64, 3 (522 π. Χ.) ἦτο νεώτερος τοῦ Αἰσχύλου, γεννηθέντος Ὀλυμπ. 63, 4 (525 π. Χ.), κατὰ τρία ἔτη. Ἐν τῷ μέρει τοῦ βίου τοῦ Σοφοκλέους, τῷ ὁρίζοντι τὴν σχέσιν τῆς ἡλικίας τῶν τριῶν τραγικῶν,

γεννηθῆναι δ' αὐτόν φασιν οα' ὀλυμπιάδι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίππου. ἦν δ' Αἰσχύλου νεώτερος ἔτεσιν ζ', Εὐριπίδου δὲ παλαιότερος κδ'

δυστυχῶς οἱ ἀριθμοὶ εἶναι λίαν τεταραγμένοι καὶ ἀπᾴδοντες τῶν χρόνων.

(4) Τὰ περὶ Κυνεγείρου λεγόμενα πιστοῦται καὶ Ἡρόδοτος 6, 114: «Κυνέγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνταῦθα ἐπιλαβόμενος τῶν ἀφλάστων νεὸς τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκει πίπτει». Τοὐναντίον δὲ τὰ ἀναγινωσκόμενα περὶ Ἀμεινίου παρὰ τῷ βιογράφῳ, Διοδώρῳ 9, 27, 2, Αἰλιανῷ π. ἱστορ. 5, 19, Ψευδοθεμιστοκλεῖ ἐπιστ. 11, σελ. 751 (ἐκδ. Hercher), Ἀριστοδήμῳ 1, 3, σελ. 2 (ἐκδ. Müller), ἐξελέγχονται οὐχὶ ὀρθὰ ἐκ τοῦ Ἡροδότου 8, 84 καὶ 93, ἔνθα ὁ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας ἐν τῇ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ λαβὼν Ἀμεινίας λέγεται Παλληνεύς, ὁ δὲ Αἰσχύλος καὶ τὸ γένος αὐτοῦ ἀνῆκον τῷ Ἐλευσινίῳ δήμῳ, καθάπερ διεῖδεν ὁ Blomfield ἐν Αἰσχύλου Πέρσαις στίχ. 417. Καὶ ἐνδέχεται μὲν ὁ Αἰσχύλος νὰ εἶχεν ἀδελφὸν ἄσημον ὀνόματι Ἀμεινίαν, ἐπαγαγόντα διὰ τὴν ὁμωνυμίαν τὴν σύγχυσιν πρὸς τὸν ἐν Σαλαμῖνι ἀριστεύσαντα Παλληνέα Ἀμεινίαν, ἀλλ' ὅμως πολλῷ πιθανώτερον τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ὅ τε ἐν Σαλαμῖνι καὶ ὁ ἐν Μαραθῶνι ἥρως συνήφθησαν ἐν ταῖς ῥητορικαῖς σχολαῖς τῷ ποιητῇ τῶν Περσικῶν (Bernhardy, Grundriss d. griech. Litteratur, τόμ. 2, μέρ. 2, σελ. 238 τῆς τρίτης ἐκδόσεως). Ὁ Hermann (Opusc. τόμ. 2, 166) ἀνάγει ὡσαύτως εἰς ῥητορικὰς διακοσμήσεις τὰ λεγόμενα περὶ Ἀμεινίου ὡς ἀδελφοῦ τοῦ ποιη-

Digitized by Google

(5) κατὰ δὲ τὴν σύνθεσιν τῆς ποιήσεως ζηλοῖ τὸ ἁδρὸν ἀεὶ πλάσμα, ὀνοματοποιίαις τε καὶ ἐπιθέτοις, ἔτι δὲ μεταφοραῖς καὶ πᾶσι τοῖς δυναμένοις ὄγκον τῇ φράσει περιθεῖναι χρώμενος. αἵ τε διαθέσεις τῶν δραμάτων οὐ πολλὰς αὐτῷ περιπετείας καὶ

τοῦ. Τὸ ἁρμόζον εἰς τὸν Κυνέγειρον ἀπαντᾷ παρ' Αἰλιανῷ π. ἱστ. 5, 19 λεγόμενον περὶ Ἀμεινίου: «Αἰσχύλος ὁ τραγικὸς ἐκρίνετο ἀσεβείας ἐπί τινι δράματι· ἑτοίμων οὖν ὄντων Ἀθηναίων βάλλειν αὐτὸν λίθοις Ἀμεινίας ὁ νεώτερος ἀδελφὸς διακαλυψάμενος τὸ ἱμάτιον ἔδειξε τὸν πῆχυν ἔρημον τῆς χειρὸς κτέ.» Ὅτι δὲ ὁ Αἰσχύλος μετέσχε τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης μαρτυρεῖται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Παρίου Χρονικοῦ ἐποχ. 48, Πλουτάρχου Ἠθικ. σελ. 628[E], Φωτίου ἐν ῥήσει Μαραθώνιον ποίημα, Παυσανίου 1, 14, 4, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ ἐπιτυμβίῳ ἐπιγράμματι παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ 14, σελ. 627[C]: «ὁμοίως (Ἀρχιλόχῳ) καὶ Αἰσχύλος τηλικαύτην δόξαν ἔχων διὰ τὴν ποιητικὴν οὐδὲν ἧττον ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπιγραφῆναι ἠξίωσε μᾶλλον τὴν ἀνδρείαν ποιήσας

ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἴποι
καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος.

Ἐξεικονίσθη δὲ ὁ ποιητὴς καὶ ἐν τῇ γραφῇ, ἥτις ἐκόσμει τὴν Ποικίλην Στοάν (Παυσαν. 1, 21, 3). Ἐὰν δὲ ἡ εἴδησις παρὰ τῷ ὑπομνηματιστῇ τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους 3, 4: «τῶν δικαστῶν ἀφέντων μάλιστα διὰ τὰ πραχθέντα αὐτῷ ἐν τῇ ἐπὶ Μαραθῶνι μάχῃ· ὁ μὲν γὰρ ἀδελφὸς Κυνέγειρος ἀπεκόπη τὰς χεῖρας, αὐτὸς δὲ πολλὰ τρωθεὶς ἀνηνέχθη φοράδην», καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἀπέφυγε τὴν ἀσεβείας δίκην διὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἀποδειχθεῖσαν ἀνδραγαθίαν, στηρίζεται ἐπὶ πιστῆς παραδόσεως, τοῦτο δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἀνενδοιάστως. Μᾶλλον ἀξιόπιστος φαίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ Ἴωνος, καθ' ἣν ὁ Αἰσχύλος μετέσχε τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας (Σχολ. Περσ. στίχ. 432: «Ἴων ἐν ταῖς Ἐπιδημίαις παρεῖναι Αἰσχύλον ἐν τοῖς Σαλαμινιακοῖς φησιν»). Ὧν ἀνὴρ τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ εὐπατρίδης θὰ κατετάχθη ἐν τοῖς τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμῖνος κατέχουσι ὁπλίταις (Ἡροδ. 8, 95), ἴσως δὲ καὶ θὰ ἀνῆκεν εἰς ἐκείνους τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες, ἡγουμένου τοῦ Ἀριστείδου, κατέσφαξαν τοὺς τετρακοσίους Πέρσας ἐπὶ τῆς Ψυτταλείας. Καὶ ἡ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης μέθεξις τοῦ ποιητοῦ φαίνεται ἀναμφίλεκτος, τοὐναντίον δὲ ἡ εἴδησις περὶ τῆς ἐν Ἀρτεμισίῳ μάχης παρὰ Παυσανίᾳ 1, 14, 4: «καὶ δὴ καὶ Αἰσχύλος, ὡς οἱ τοῦ βίου προσεδοκᾶτο ἡ τελευτή, τῶν μὲν ἄλλων ἐμνημόνευσεν οὐδενὸς δόξης ἐς τοσοῦτον ἥκων ἐπὶ ποιήσει καὶ πρὸ Ἀρτεμισίου καὶ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχήσας· ὁ δὲ τό τε ὄνομα πατρόθεν καὶ τὴν πόλιν ἔγραψε καὶ ὡς τῆς ἀνδρίας μάρτυρας ἔχοι τὸ Μαραθῶνι ἄλσος καὶ Μήδων τοὺς ἐς αὐτὸ ἀποβάντας» ὑπολαμβάνεται κεκαλλιεπημένος λόγος καὶ ῥητορικὸν αὐτοσχεδίασμα.

(5) Πλάσμα κατὰ τοὺς ῥήτορας εἶναι τὸ εἶδος τῆς λέξεως, τὸ ὕφος. Πρβ. Πρόκλον παρὰ Φωτίῳ, βιβλ. σελ. 318, 26: «τοῦ πλάσματος τὸ μέν ἐστιν ἰσχυρόν, τὸ δὲ ἁδρόν, τὸ δὲ μέσον· καὶ τὸ μὲν ἁδρὸν ἐκπληκτικώτατόν ἐστι καὶ κατεσκευασμένον μάλιστα καὶ ποιητικὸν ἐπιφαῖνον κάλλος κτλ.». Περὶ τῆς λέξεως καὶ τοῦ ὕφους τοῦ Αἰσχύλου Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς γράφει ἐν τῷ περὶ

Digitized by Google

πλοκὰς ἔχουσιν, ὡς παρὰ τοῖς νεωτέροις· μόνον γὰρ ζηλοῖ τὸ βάρος περιτιθέναι τοῖς προσώποις, ἀρχαῖον εἶναι κρίνων τοῦτο τὸ μέρος μεγαλοπρεπές τε καὶ ἡρωϊκόν, τὸ δὲ πανοῦργον κομψοπρεπές τε καὶ γνωμολογικὸν ἀλλότριον τῆς τραγῳδίας ἡγού-

τῶν ἀρχ. ῥητόρ. ὑπομν. 2, 10: «ὁ δ' οὖν Αἰσχύλος πρῶτος καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας ἐχόμενος καὶ ἠθῶν καὶ παθῶν τὸ πρέπον εἰδὼς καὶ τῇ τροπικῇ καὶ τῇ κυρίᾳ λέξει διαφερόντως κεκοσμημένος· πολλαχοῦ δὲ καὶ αὐτὸς δημιουργὸς καὶ ποιητὴς ἰδίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Εὐριπίδου δὲ καὶ Σοφοκλέους ποικιλώτερος ταῖς τῶν προσώπων ἐπεισαγωγαῖς», καὶ ἐν τῷ περὶ λεκτικῆς Δημοσθ. δεινότητος κεφ. 39, σελ. 1073 (ἐκδ. Reiske): «καὶ ταῦτα δ' ἔτι τῆς ἀρχαίας καὶ αὐστηρᾶς ἁρμονίας ἐστὶ χαρακτηριστικὰ τὸ μήτε συνδέσμοις χρῆσθαι πολλοῖς μήτε ἄρθροις συνεχέσιν, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐλάττοσι, τὸ μὴ χρονίζειν ἐπὶ τῶν αὐτῶν πτώσεων τὸν λόγον, ἀλλὰ θαμινὰ μεταπίπτειν, τὸ τῆς ἀκολουθίας τῶν προεξενεχθέντων ὑπεροπτικῶς ἔχειν τὴν φράσιν μηδὲ κατάλληλον, τὸ περιττῶς καὶ ἰδίως καὶ μὴ κατὰ τὴν ὑπόληψιν ἢ βούλησιν τῶν πολλῶν συζεύγνυσθαι τὰ μόρια. καὶ παραδείγματα δ' αὐτῆς ποιητῶν μὲν καὶ μελοποιῶν ἥ τ' Αἰσχύλου λέξις ὀλίγου δεῖν πᾶσα καὶ ἡ Πινδάρου χωρὶς ὅτι μὴ τὰ Παρθένεια καὶ εἴ τινα τούτοις ὅμοια κτλ.», ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ συνθέσ. ὀνομ. 22: «τῆς μὲν οὖν αὐστηρᾶς ἁρμονίας τοιόσδε ὁ χαρακτήρ· ἐρείδεσθαι βούλεται τὰ ὀνόματα ἀσφαλῶς καὶ στάσεις λαμβάνειν ἰσχυράς, ὥστ' ἐκ περιφανείας ἕκαστον ὄνομα ὁρᾶσθαι, ἀπέχειν τ' ἀπ' ἀλλήλων τὰ μόρια διαστάσεις ἀξιολόγους αἰσθητοῦ χρόνου διειργόμενος. τραχείαις τε χρῆσθαι πολλαχῇ καὶ ἀντιτύποις ταῖς συμβουλαῖς. ῥυθμούς τε ἐπιτηδεύει τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ οὔτε πάρισα βούλεται τὰ κῶλα ἀλλήλοις εἶναι οὔτε παρόμοια οὔτε ἀνάγκῃ δουλεύοντα, ἀκόλουθα δὲ καὶ εὐγενῆ καὶ λαμπρὰ καὶ ἐλεύθερα· φύσει τ' ἐοικέναι μᾶλλον αὐτὰ βούλεται ἢ τέχνῃ καὶ κατὰ πάθος λέγεται μᾶλλον ἢ κατὰ ἦθος. περιόδους δὲ συντιθέναι συναπαρτιζούσας ἑαυταῖς τὸν νοῦν τὰ πολλὰ μὲν οὐδὲ βούλεται, εἰ δέ ποτ' αὐτομάτως ἐπὶ τοῦτο κατενεχθείη, τὸ ἀνεπιτήδευτον ἐμφαίνειν ἐθέλει καὶ ἀσφαλὲς (γραπτ. ἀφελὲς) οὔτε προσθήκαις τισὶν ὀνομάτων, ἵνα ὁ κύκλος ἐκπληρωθῇ, μηδὲν ὠφελούσαις τὸν νοῦν χρωμένη οὔτε ὅπως αἱ βάσεις αὐτῶν γένοιντο θεατρικαί τινες ἢ γλαφυραί, οὐδ' ἵνα τῷ πνεύματι τοῦ λέγοντος ὦσιν αὐτάρκεις, οὐδέ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ περὶ τὰς πτώσεις ποικίλη, περὶ τοὺς σχηματισμοὺς ὀλιγοσύνδεσμος, ἄναρθρος ἐν πολλοῖς, ὑπεροπτικὴ τῆς ἀκολουθίας, ἥκιστα ἀνθηρά, μεγαλόφρων, αὐθέκαστος, ἀκόμψευτος, τὸν ἀρχαῖσμὸν καὶ τὸν πῖνον ἔχουσα κάλλος. Ταύτης τῆς ἁρμονίας πολλοὶ μὲν ἐγένοντο ζηλωταί, διαφέροντες δὲ τῶν ἄλλων ἐν μὲν ποιήσει ὅ τε Κολοφώνιος Ἀντίμαχος καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Φυσικός, ἐν δὲ μελοποιίᾳ Πίνδαρος, ἐν δὲ πολιτικοῖς λόγοις Ἀντιφῶν». Καὶ ταῦτα μὲν Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς. Δίων δὲ ὁ Χρυσόστομος συγκρίνων πρὸς ἀλλήλους τοὺς Φιλοκτήτας τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου λέγει τάδε ὁμιλ. 52: «ἥ τε τοῦ Αἰσχύλου μεγαλοφροσύνη καὶ τὸ ἀρχαῖον, ἔτι δὲ τὸ αὔθαδες τῆς διανοίας καὶ φράσεως, πρέποντα ἐφαίνετο τραγῳδίᾳ καὶ τοῖς παλαιοῖς ἤθεσι τῶν ἡρώων, οὐδὲν ἐπιβεβουλευμένον ⟨ἔχοντα⟩ οὐδὲ στωμύλον οὐδὲ ταπεινὸν κτλ.».

Digitized by Google

μενος· ὥστε διὰ τὸ πλεονάζειν τῷ βάρει τῶν προσώπων κωμῳδεῖται παρὰ Ἀριστοφάνει. ἐν μὲν γὰρ τῇ Νιόβῃ Νιόβη ἕως τρίτου μέρους ἐπικαθημένη τῷ τάφῳ τῶν παίδων οὐδὲν φθέγγεται ἐγκεκαλυμμένη· ἔν τε τοῖς Ἕκτορος λύτροις Ἀχιλλεὺς ὁμοίως ἐγκεκαλυμμένος οὐ φθέγγεται, πλὴν ἐν ἀρχαῖς ὀλίγα πρὸς Ἑρμῆν ἀμοιβαῖα. διὸ ἐκλογαὶ μὲν παρ' αὐτῷ τῇ κατασκευῇ διαφέρουσαι πάμπολλαι ἂν εὑρεθεῖεν, γνῶμαι δὲ ἢ συμπάθειαι ἢ ἄλλο τι τῶν δυναμένων εἰς δάκρυον ἀγαγεῖν οὐ πάνυ· ταῖς τε γὰρ ὄψεσι καὶ τοῖς μύθοις πρὸς ἔκπληξιν τερατώδη μᾶλλον ἢ πρὸς ἀπάτην κέχρηται.

(6) ἀπῆρεν δὲ ὡς Ἱέρωνα, κατά τινας μὲν ὑπὸ Ἀθηναίων κατασπουδασθεὶς καὶ ἡσσηθεὶς νέῳ ὄντι Σοφοκλεῖ, κατὰ δὲ

Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τοῦ Αἰσχύλου ἐρείδεται ἐν μέρει ἐφ' ὅσων ὁ Ἀριστοφάνης λέγει ἐν Βατράχοις περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Αἰσχυλείου καὶ Εὐριπιδείου ποιήσεως. Τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπερ παραινίσσεται ὁ βιογράφος, εἶναι στίχ. 911 κέ.

πρώτιστα μὲν γὰρ ἕνα τιν' ἂν καθῖσεν ἐγκαλύψας
Ἀχιλλέα τιν' ἢ Νιόβην τὸ πρόσωπον οὐχὶ δεικνύς,
πρόσχημα τῆς τραγῳδίας, γρύζοντας οὐδὲ τουτί.

Περὶ τῆς σιωπῆς ταύτης τῶν Αἰσχυλείων προσώπων διαλαμβάνει ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ὁ Σχολιαστὴς Ἀριστοφάνους, ὁ Σχολιαστὴς Αἰσχύλου Προμηθ. 452, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Ὁμήρου Ἰλιάδι 24, 162 καὶ Ὀδυσσείᾳ 23, 115. Ἐν τῷ δευτέρῳ τόπῳ ὁ μεμουσωμένος τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος λέγει: «σημείωσαι δ' ἐν τοῖς ῥηθεῖσι καὶ ὅτι τραγῳδικῶς τὸ περὶ τὸν Ὀδυσσέα νῦν ἐσχημάτισται. καὶ γάρ τοι παρὰ Αἰσχύλῳ κάθηνταί που πρόσωπα σιωπῶντα ἐφ' ἱκανὸν κατὰ σχῆμα ἢ πένθους ἢ θαυμασμοῦ ἤ τινος ἑτερείου πάθους. καὶ ἔοικεν ἡ τραγῳδία ἐντεῦθεν λαβοῦσα τὰ τοιαῦτα σοφίζεσθαι». Πολλῷ ὅμως πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἀναγκασθεὶς κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς χρήσεως δύο μόνον ὑποκριτῶν εἰς εἰσαγωγὴν σιωπώντων προσώπων μετέβαλεν εἶτα ἐν γνησίᾳ ποιητικῇ μεγαλοφυΐᾳ τὴν ἀνάγκην εἰς ἀρετήν.

(6) Ὁ Ἱέρων ἦτο τύραννος τῶν Συρακουσῶν ἀπὸ Ὀλυμπ. 75, 3 (477 π. Χ.) μέχρι Ὀλυμπ. 78, 2 (466 π. Χ.), ὅτε καὶ ἀπέθανεν. Ἀντὶ τῆς ῥήσεως: «κατά τινας» τὸ χειρόγραφον παρέχει κατά τιν̄ = τινα. Ὁ Fr. Schöll (de locis nonnullis ad Aeschyli vitam et ad historiam tragoediae Graecae pertinentibus epistula 1876) προύτεινε τὴν γραφὴν «κατὰ Ἴωνα». Ἀλλ' οὕτω ἀπίθανον μαρτυρίαν δὲν ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ ὁ Ἴων σύγχρονος καὶ δὴ καὶ φίλος τοῦ Αἰσχύλου (Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 79D, Στοβ. Ἀνθολ. 29, 89). Ὁ Σοφοκλῆς ἐνίκησε κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ θεατρικὸν ἀγῶνα Ὀλυμπ. 77, 4 (468 π. Χ., πρβ. Πά-

Digitized by Google

ἐνίους ἐν τῷ εἰς τοὺς ἐν Μαραθῶνι τεθνηκότας ἐλεγείῳ ἡσσηθεὶς Σιμωνίδῃ· τὸ γὰρ ἐλεγεῖον πολὺ τῆς περὶ τὸ συμπαθὲς λεπτότητος μετέχειν θέλει, ὃ τοῦ Αἰσχύλου, ὡς ἔφαμεν, ἐστὶν

ριον Χρον. ἐποχ. 56 καὶ Πλουτ. Κίμ. 8). Ἐὰν δὲ ὁ Αἰσχύλος ἀπήρχετο εἰς Σικελίαν μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην, τότε δυσκόλως θὰ ἠδύνατο ἤδη τὸ ἐπιὸν ἔτος (Ὀλ. 78, 1) νὰ διδάξῃ τὴν τετραλογίαν, ἧς μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Παρατηρητέον δέ, ὅτι, ὥσπερ ἐν τῷ βίῳ (§ 7 ἐπιζήσας τρίτον ἔτος κτέ.), οὕτω καὶ ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ τοῦ Πλουτάρχου («νικήσαντος δὲ τοῦ Σοφοκλέους λέγεται τὸν Αἰσχύλον περιπαθῆ γενόμενον καὶ βαρέως ἐνεγκόντα χρόνον οὐ πολὺν Ἀθήνησι διαγαγεῖν, εἶτ' οἴχεσθαι δι' ὀργὴν εἰς Σικελίαν, ὅπου καὶ τελευτήσας περὶ Γέλαν τέθαπται») συγχέεται ἡ τελευταία τοῦ Αἰσχύλου εἰς Γέλαν τῆς Σικελίας ἀποδημία πρὸς τὴν προτέραν, ἣν ἐποιήσατο ὁ ποιητὴς ἐπὶ Ἱέρωνος. Ἡ εἴδησις παρ' Ἀθηναίῳ, καθ' ἣν ἡ μακρὰ διατριβὴ τοῦ Αἰσχύλου ἐν Σικελίᾳ ἔσχε ροπὴν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, οὖσα ὑπερβολικὴ (πρβ. Schneidewin ἐν Rhein. Mus. 3, 70 κέ. καὶ Bergk, Zeitschrift f. Alterthumsw. 1835, σελ. 952 κέ.) πιθανῶς προῆλθεν ἐκ τῆς αὐτῆς συγχύσεως καὶ ἀσαφοῦς παραστάσεως τῶν πραγμάτων, ἐξ ἧς καὶ ἡ ἀνωτέρω σημείωσις τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ Ἀθήναιος 9 σελ. 412ᴮ λέγων: «οἱ περὶ Σικελίαν κατοικοῦντες ἀσχέδωρον καλοῦσι τὸν σύαγρον. Αἰσχύλος γοῦν ἐν Φορκίσι παρεικάζων τὸν Περσέα τῷ ἀγρίῳ σύῃ φησιν· ἔδυ δ' ἐς ἄντρον ἀσχέδωρος ὥς» (πρβ. Εὐσταθ. σελ. 1872, 6 καὶ Βεκκήρου Ἀνέκδ. σελ. 457, 21) ἐπάγεται: «ὅτι δὲ Αἰσχύλος διατρίψας ἐν Σικελίᾳ πολλαῖς κέχρηται φωναῖς Σικελικαῖς οὐδὲν θαυμαστόν». Ἀλλ' ὅμως πλὴν τῆς Σικελικῆς ταύτης χρήσεως τοῦ ἀσχέδωρος ἀντὶ τοῦ συάγρου οὐδὲν ἕτερον ἐν τοῖς διασωθεῖσι δράμασι καὶ ἀποσπάσμασι τοῦ Αἰσχύλου ἀπαντᾷ, εἰς ὃ δύναται νὰ ἀνανεχθῇ ἡ τοῦ Ἀθηναίου παρατήρησις περὶ τῶν πολλῶν Σικελικῶν λέξεων τοῦ ποιητοῦ. Παρὰ Μακροβίῳ sat. V, 19, 17 ἡ ἐν Σικελίᾳ ἐπιχωριάζουσα λατρεία τῶν ἡμιθέων Παλικῶν, οὓς Aeschylus tragicus vir utique Siculus εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλολογίαν ἐν τῷ δράματι Αἰτναίαις, χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὡς Σικελική. Ἡ εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο εἰσαγωγὴ Σικελικῶν ἐθίμων ἦτο λίαν φυσική. Παρατηρητέον δέ, ὅτι καὶ τὸ ἐν Προμηθ. στίχ. 642 ἁρμοῖ (= ἄρτι) κατὰ τὸν Εὐσταθιον ἐν Ἰλ. 140, 13 εἶναι λέξις Σικελική, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα ἐν τοῖς διασωθεῖσι τοῦ Αἰσχύλου δράμασιν οὐδεμίαν Σικελικὴν ροπήν, ὡς εἴρηται, δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν.

Ὁ Αἰσχύλος τραπεὶς ἐπὶ τὴν ποίησιν Ὀλυμπ. 70, 1 ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν διετέλεσεν ἀγωνιζόμενος τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς παλαίσας πολὺ περὶ τῆς δάφνης πρὸς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ποιητὰς ἐνίκησε τέλος Ὀλυμπ. 73, 4 τὸ πρῶτον (πρβ. σημείωσιν εἰς § 2 ἀνωτέρω)· περὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ νικῶν γινώσκομεν, ὅτι ἐνίκησεν Ὀλυμπ. 76, 4 τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς λοιποῖς δράμασι τῆς τετραλογίας, Ὀλυμπ. 77, 4 ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλ' Ὀλυμπ. 78, 1 ἐνίκησε πάλιν τῇ Οἰδιποδείᾳ καὶ τέλος Ὀλυμπ. 80, 2 τῇ Ὀρεστείᾳ. Τὸ ἐν Ἀθήναις ποιητικὸν ἔργον αὐτοῦ διεκόπη δὶς ὑπὸ ἀποδημιῶν εἰς Σικελίαν, ἃς συγχέοντες πρὸς ἀλλήλας οἱ ὀψιαίτεροι των ἀρχαίων γραμματικῶν καὶ βιογράφων μνημονεύουσι καὶ διαφόρους αὐτῶν αἰτίας

Digitized by Google

Τὸ καλούμενον ἀγγεῖον Δαρείου, ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἤτοι ἰδεώδης ἐξεικόνι

Digitized by Google

...ας τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἔπιθι Εἰσαγ. σελ. 83 καὶ Κριτ. ἐπισημ. σελ. 273, 283, 287, 291 κέ.

Digitized by Google

REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

Digitized by Google

UNIVERSITY

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Ἐφεξῆς ἕπεται κατὰ πρῶτον μὲν ὁ ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι διασωθεὶς βίος Αἰσχύλου περιέχων πολυτίμους εἰδήσεις ἀναγομένας τὰς μὲν εἰς «τὸ περὶ Αἰσχύλου» τοῦ Ἡρακλεώτου Περιπατητικοῦ Χαμαιλέοντος (πρβ. σημ. εἰς § 2), τὰς δὲ ἴσως καὶ εἰς τὰς Ἐπιδημίας Ἴωνος τοῦ Χίου (πρβ. σημ. εἰς § 4 καὶ 6), ἔπειτα δὲ τὰ παρὰ Σουίδᾳ περὶ Αἰσχύλου ἀναγινωσκόμενα. Ἐκ τούτων τῶν δύο εἰρημένων πηγῶν, ἐκ τῶν κάτωθι αὐτῶν ἐν εἴδει σημειώσεων παρατεθειμένων καὶ ἐξ ἄλλων ἄλλοθεν γνωστῶν μαρτυρίων συνετάχθη ἡ τὸ τρίτον μέρος τῆς προκειμένης Εἰσαγωγῆς ἀποτελοῦσα σύνοψις περιλαμβάνουσα πᾶν ὅ,τι γινώσκομεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Αἰσχύλου.

Α΄.

ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΒΙΟΣ.

(1) Αἰσχυλος ὁ τραγικὸς γένει μέν ἐστιν Ἀθηναῖος, Ἐλευσίνιος τῶν δήμων, υἱὸς Εὐφορίωνος, Κυνεγείρου ἀδελφός, ἐξ εὐπατριδῶν τὴν φύσιν.

(1) Ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἦν Ἐλευσίνιος τὸν δῆμον μαρτυρεῖ αὐτὸς οὗτος λέγων ἐν Ἀριστοφάνους Βατράχοις 886

Δήμητερ ἡ θρέψασα τὴν ἐμὴν φρένα
εἶναί με τῶν σῶν ἄξιον μυστηρίων

ἔνθα ὁ σχολιαστὴς σημειοῦται τάδε: «παρόσον Ἐλευσίνιος ἦν ὁ Αἰσχύλος ἢ ὅτι τοῖς Ἐλευσινίοις ἐτελεῖτο τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου». Ἀντὶ τῆς δευτέρας αἰτιολογίας ὁ σχολ. ὤφειλε νὰ εἴπῃ: «ἢ ὅτι τὰ Ἐλευσίνια ἐτετέλεστο». Τὴν ὀρθὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματος Κυνεγείρου παρὰ τὸ κύων καὶ ἐγείρω διέσωσεν ὁ Μεδίκειος κῶδιξ ἀντὶ τοῦ Κυναιγείρου φερομένου ἐν πολλοῖς ἀπογράφοις. Πρβ. Διονδόρῳ. ἐν Θησαυρ. Ἑλλ. γλ. τόμ. 4, σελ. 2110. Περὶ τοῦ ἑτέρου λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ ποιητοῦ Ἀμεινίου ἀνάγνωθι τὰ § 4 εἰρημένα.

Digitized by Google

(2) νέος δὲ ἤρξατο τῶν τραγῳδιῶν, καὶ πολὺ τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ ὑπερῆρεν κατά τε τὴν ποίησιν καὶ τὴν διάθεσιν τῆς σκηνῆς, τήν τε λαμπρότητα τῆς χορηγίας καὶ τὴν σκευὴν τῶν ὑποκριτῶν, τήν τε τοῦ χοροῦ σεμνότητα, ὡς καὶ Ἀριστοφάνης (Βατρ. 1004) «ἀλλ' ὦ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων πυργώσας ῥήματα σεμνὰ καὶ κοσμήσας τραγικὸν λῆρον».

(3) συνεχρόνησεν δὲ Πινδάρῳ, γεγονὼς κατὰ τὴν μ΄ ὀλυμπιάδα.

(2) Ὁ Σουίδας (λέξει Πρατίνας) γράφει: «ἀντηγωνίζετο δὲ Αἰσχύλῳ τε καὶ Χοιρίλῳ ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος (= 500 π. Χ.) . . . ἐπιδεικνυμένου δὲ τούτου συνέβη τὰ ἰκρία ἐφ' ὧν ἑστήκεσαν οἱ θεαταὶ πεσεῖν. Καὶ ἐκ τούτου θέατρον ᾠκοδομήθη». Ἐν ἔτει πεντακοσιοστῷ π. Χ. ἦγεν ὁ Αἰσχύλος ἡλικίαν πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτῶν (ὅρα σημείωσιν εἰς § 3). Ὅθεν ὀρθῶς μὲν λέγεται ὅτι: «νέος ἤρξατο τῶν τραγῳδιῶν», ἀλλὰ τὴν πρώτην νίκην ἐνίκησε τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἑβδομηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος (= 485 π. Χ.), καθὰ μαρτυρεῖ τὸ Πάριον Μάρμαρον ἐποχ. 50: «ἀφ' οὗ Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς τραγῳδίᾳ πρῶτον ἐνίκησε καὶ Εὐριπίδης ὁ ποιητὴς ἐγένετο καὶ Στησίχορος ποιητὴς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίκετο ἔτη ΗΗΔΔΙΙ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Φιλοκράτους».

Περὶ δὲ τῆς λαμπρότητος καὶ σεμνότητος τῆς Αἰσχυλείου σκηνῆς λέγει ὁ Αθήναιος σελ. 21ᴰ τάδε: «Καὶ Αἰσχύλος δὲ οὐ μόνον ἐξεῦρε τὴν τῆς στολῆς εὐπρέπειαν καὶ σεμνότητα, ἣν ζηλώσαντες οἱ ἱεροφάνται καὶ δᾳδοῦχοι ἀμφιέννυνται, ἀλλὰ καὶ πολλὰ σχήματα ὀρχηστικὰ αὐτὸς ἐξευρίσκων ἀνεδίδου τοῖς χορευταῖς. Χαμαιλέων γοῦν πρῶτον αὐτόν φησι σχηματίσαι τοὺς χοροὺς ὀρχηστοδιδασκάλοις οὐ χρησάμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τοῖς χοροῖς τὰ σχήματα ποιοῦντα τῶν ὀρχήσεων καὶ ὅλως πᾶσαν τὴν τῆς τραγῳδίας οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν περιιστάντα· ὑπεκρίνετο γοῦν μετὰ τοῦ εἰκότος τὰ δράματα. Ἀριστοφάνης γοῦν — παρὰ δὲ τοῖς κωμικοῖς ἡ περὶ τῶν τραγικῶν ἀπόκειται πίστις — ποιεῖ αὐτὸν Αἰσχύλον λέγοντα:

τοῖσι χοροῖς αὐτὸς τὰ σχήματ' ἐποίουν

καὶ πάλιν

τοὺς Φρύγας οἶδα θεωρῶν,
ὅτε τῷ Πριάμῳ συλλυσόμενοι τὸν παῖδ' ἦλθον τεθνεῶτα,
πολλὰ τοιαυτὶ καὶ τοιαυτὶ καὶ δεῦρο σχηματίσαντας.

(3) Ὁ ἀριθμὸς μ΄ παρεδόθη ἡμαρτημένως, πρβ. Πάρ. Χρονικ. ἐποχ. 48: «ἐν (τῇ ἐμ Μαραθῶνι) μάχῃ συνηγωνίσατο Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς ἐτῶν ὢν λέ» καὶ ἐποχ. 59: «Αἰσχύλος ὁ ποιητὴς βιώσας ἔτη ξθ΄ ἐτελεύτησεν ἐν Γέλᾳ τῆς Σικελίας . . . . ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου τοῦ προτέρου», ἔτι δὲ καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 10. Ἐὰν ὁ Αἰσχύλος κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἦγεν ἡλικίαν πέντε καὶ τριάκοντα ἐτῶν ἢ ἐὰν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ὀγδοηκοστῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος (456 π. Χ.) ἀπέθανε βιώσας ἔτη ἐννέα καὶ ἑξήκοντα, τότε ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 525ον π. Χ. ἤτοι τὸ τέταρτον τῆς ἑξηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος, ὥστε γραπτέον ἄνω ἀντὶ μ΄ μετὰ τοῦ Κασωβῶνος ξγ΄ ἢ ξδ΄, ὥσπερ ἤθελεν ὁ Λάγγιος. Τούτοις συνᾴδει καὶ ἡ κατωτέρω μνημονευομένη

Digitized by Google

(4) γενναῖον δὲ αὐτόν φασι καὶ μετασχεῖν τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης σὺν τῷ ἀδελφῷ Κυνεγείρῳ, τῆς τε ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας σὺν τῷ νεωτάτῳ τῶν ἀδελφῶν Ἀμεινίᾳ καὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς πεζομαχίας.

εἴδησις τοῦ Σουίδα § 2, καθ' ἣν ὁ Αἰσχύλος τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος ἦτο 25 ἐτῶν Τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος τοῦ θανάτου ἐξάγεται καὶ ἐκ § 7 τοῦ βιογράφου. Ὁ Αἰσχύλος ἀπῆλθε τὸ τελευταῖον εἰς Σικελίαν, ἔνθα μετὰ διατριβὴν τριῶν ἐτῶν καὶ ἀπέθανεν, ποιήσας πρὶν τὴν Ὀρέστειαν, διδαχθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ κατὰ τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως νεωστὶ εὑρεθὲν ἀπόσπασμα καταλόγου Διονυσιακῶν νικῶν (πρβ. Ἐφημερ. ἀρχαιολ. 1886, σελ. 267) δευτέρῳ ἔτει τῆς ὀγδοηκοστῆς Ὀλυμπιάδος (458 π. Χ.). Τούτων οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς καθίσταται, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ ἐν § 9: «ἐβίω ἔτη ξγ'» καὶ παρὰ Σουίδᾳ § 4: «ἐτῶν νη' γενόμενος» εἶναι πλημμελῶς γεγραμμένοι ἀντὶ ξθ' (οὕτως ὁ Δινδόρφιος) ἢ ξη' (ὁ Ἑρμαννός), πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι τὸν ἀριθμὸν ξγ' διάφορον παράδοσιν τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου. Ἐν νεωτέροις ἀπογράφοις, ἐν οἷς φέρεται ὁ βίος, ἀναγινώσκεται § 7: «ων ἐτῶν ε' πρὸς τοῖς ξ'» ἀντὶ τῆς λέξεως «γηραιὸς» καὶ ἐν § 9 ὁ ἀριθμὸς ξε' ἀντὶ ξγ'. Κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 519 ἢ 521 π. Χ. Ἀλλ' ὅμως αἱ εἰδήσεις αὗται εἶναι λίαν ἐπισφαλεῖς καὶ ἀβέβαιοι. Ὁ Πίνδαρος γεννηθεὶς Ὀλυμπ. 64, 3 (522 π. Χ.) ἦτο νεώτερος τοῦ Αἰσχύλου, γεννηθέντος Ὀλυμπ. 63, 4 (525 π. Χ.), κατὰ τρία ἔτη. Ἐν τῷ μέρει τοῦ βίου τοῦ Σοφοκλέους, τῷ ὁρίζοντι τὴν σχέσιν τῆς ἡλικίας τῶν τριῶν τραγικῶν,

γεννηθῆναι δ' αὐτόν φασιν οα' ὀλυμπιάδι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησι Φιλίππου. ἦν δ' Αἰσχύλου νεώτερος ἔτεσιν ζ', Εὐριπίδου δὲ παλαιότερος κδ'

δυστυχῶς οἱ ἀριθμοὶ εἶναι λίαν τεταραγμένοι καὶ ἀπᾴδοντες τῶν χρόνων.

(4) Τὰ περὶ Κυνεγείρου λεγόμενα πιστοῦται καὶ Ἡρόδοτος 6, 114: «Κυνέγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνταῦθα ἐπιλαβόμενος τῶν ἀφλάστων νεὸς τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκει πίπτει». Τοὐναντίον δὲ τὰ ἀναγινωσκόμενα περὶ Ἀμεινίου παρὰ τῷ βιογράφῳ, Διοδώρῳ 9, 27, 2, Αἰλιανῷ π. ἱστορ. 5, 19, Ψευδοθεμιστοκλεῖ ἐπιστ. 11, σελ. 751 (ἐκδ. Hercher), Ἀριστοδήμῳ 1, 3, σελ. 2 (ἐκδ. Müller), ἐξελέγχονται οὐχὶ ὀρθὰ ἐκ τοῦ Ἡροδότου 8, 84 καὶ 93, ἔνθα ὁ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρείας ἐν τῇ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ λαβὼν Ἀμεινίας λέγεται Παλληνεύς, ὁ δὲ Αἰσχύλος καὶ τὸ γένος αὐτοῦ ἀνῆκον τῷ Ἐλευσινίῳ δήμῳ, καθάπερ διεῖδεν ὁ Blomfield ἐν Αἰσχύλου Πέρσαις στίχ. 417. Καὶ ἐνδέχεται μὲν ὁ Αἰσχύλος νὰ εἶχεν ἀδελφὸν ἄσημον ὀνόματι Ἀμεινίαν, ἐπαγαγόντα διὰ τὴν ὁμωνυμίαν τὴν σύγχυσιν πρὸς τὸν ἐν Σαλαμῖνι ἀριστεύσαντα Παλληνέα Ἀμεινίαν, ἀλλ' ὅμως πολλῷ πιθανώτερον τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ὅ τε ἐν Σαλαμῖνι καὶ ὁ ἐν Μαραθῶνι ἥρως συνήφθησαν ἐν ταῖς ῥητορικαῖς σχολαῖς τῷ ποιητῇ τῶν Περσικῶν (Bernhardy, Grundriss d. griech. Litteratur, τόμ. 2, μέρ. 2, σελ. 238 τῆς τρίτης ἐκδόσεως). Ὁ Hermann (Opusc. τόμ. 2, 166) ἀνάγει ὡσαύτως εἰς ῥητορικὰς διακοσμήσεις τὰ λεγόμενα περὶ Ἀμεινίου ὡς ἀδελφοῦ τοῦ ποιη-

Digitized by Google

(5) κατὰ δὲ τὴν σύνθεσιν τῆς ποιήσεως ζηλοῖ τὸ ἁδρὸν ἀεὶ πλάσμα, ὀνοματοποιίαις τε καὶ ἐπιθέτοις, ἔτι δὲ μεταφοραῖς καὶ πᾶσι τοῖς δυναμένοις ὄγκον τῇ φράσει περιθεῖναι χρώμενος. αἵ τε διαθέσεις τῶν δραμάτων οὐ πολλὰς αὐτῷ περιπετείας καὶ

τοῦ. Τὸ ἁρμόζον εἰς τὸν Κυνέγειρον ἀπαντᾷ παρ' Αἰλιανῷ π. ἱστ. 5, 19 λεγόμενον περὶ Ἀμεινίου: «Αἰσχύλος ὁ τραγικὸς ἐκρίνετο ἀσεβείας ἐπί τινι δράματι· ἑτοίμων οὖν ὄντων Ἀθηναίων βάλλειν αὐτὸν λίθοις Ἀμεινίας ὁ νεώτερος ἀδελφὸς διακαλυψάμενος τὸ ἱμάτιον ἔδειξε τὸν πῆχυν ἔρημον τῆς χειρὸς κτέ.» Ὅτι δὲ ὁ Αἰσχύλος μετέσχε τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης μαρτυρεῖται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Παρίου Χρονικοῦ ἐποχ. 48, Πλουτάρχου Ἠθικ. σελ. 628[E], Φωτίου ἐν ῥήσει Μαραθώνιον ποίημα, Παυσανίου 1, 14, 4, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ ἐπιτυμβίῳ ἐπιγράμματι παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ 14, σελ. 627[C]: «ὁμοίως (Ἀρχιλόχῳ) καὶ Αἰσχύλος τηλικαύτην δόξαν ἔχων διὰ τὴν ποιητικὴν οὐδὲν ἧττον ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπιγραφῆναι ἠξίωσε μᾶλλον τὴν ἀνδρείαν ποιήσας

ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἴποι
καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος.

Ἐξεικονίσθη δὲ ὁ ποιητὴς καὶ ἐν τῇ γραφῇ, ἥτις ἐκόσμει τὴν Ποικίλην Στοάν (Παυσαν. 1, 21, 3). Ἐὰν δὲ ἡ εἴδησις παρὰ τῷ ὑπομνηματιστῇ τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους 3, 4: «τῶν δικαστῶν ἀφέντων μάλιστα διὰ τὰ πραχθέντα αὐτῷ ἐν τῇ ἐπὶ Μαραθῶνι μάχῃ· ὁ μὲν γὰρ ἀδελφὸς Κυνέγειρος ἀπεκόπη τὰς χεῖρας, αὐτὸς δὲ πολλὰ τρωθεὶς ἀνηνέχθη φοράδην», καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἀπέφυγε τὴν ἀσεβείας δίκην διὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἀποδειχθεῖσαν ἀνδραγαθίαν, στηρίζεται ἐπὶ πιστῆς παραδόσεως, τοῦτο δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἀνενδοιάστως. Μᾶλλον ἀξιόπιστος φαίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ Ἴωνος, καθ' ἣν ὁ Αἰσχύλος μετέσχε τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας (Σχολ. Περσ. στίχ. 432: «Ἴων ἐν ταῖς Ἐπιδημίαις παρεῖναι Αἰσχύλον ἐν τοῖς Σαλαμινιακοῖς φησιν»). Ὢν ἀνὴρ τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ εὐπατρίδης θὰ κατετάχθη ἐν τοῖς τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμῖνος κατέχουσι ὁπλίταις (Ἡροδ. 8, 95), ἴσως δὲ καὶ θὰ ἀνῆκεν εἰς ἐκείνους τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες, ἡγουμένου τοῦ Ἀριστείδου, κατέσφαξαν τοὺς τετρακοσίους Πέρσας ἐπὶ τῆς Ψυτταλείας. Καὶ ἡ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης μέθεξις τοῦ ποιητοῦ φαίνεται ἀναμφίλεκτος, τοὐναντίον δὲ ἡ εἴδησις περὶ τῆς ἐν Ἀρτεμισίῳ μάχης παρὰ Παυσανίᾳ 1, 14, 4: «καὶ δὴ καὶ Αἰσχύλος, ὡς οἱ τοῦ βίου προσεδοκᾶτο ἡ τελευτή, τῶν μὲν ἄλλων ἐμνημόνευσεν οὐδενὸς δόξης ἐς τοσοῦτον ἥκων ἐπὶ ποιήσει καὶ πρὸ Ἀρτεμισίου καὶ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχήσας· ὁ δὲ τό τε ὄνομα πατρόθεν καὶ τὴν πόλιν ἔγραψε καὶ ὡς τῆς ἀνδρίας μάρτυρας ἔχοι τὸ Μαραθῶνι ἄλσος καὶ Μήδων τοὺς ἐς αὐτὸ ἀποβάντας» ὑπολαμβάνεται κεκαλλιεπημένος λόγος καὶ ῥητορικὸν αὐτοσχεδίασμα.

(5) Πλάσμα κατὰ τοὺς ῥήτορας εἶναι τὸ εἶδος τῆς λέξεως, τὸ ὕφος. Πρβ. Πρόκλον παρὰ Φωτίῳ, βιβλ. σελ. 318, 26: «τοῦ πλάσματος τὸ μέν ἐστιν ἰσχυρόν, τὸ δὲ ἁδρόν, τὸ δὲ μέσον· καὶ τὸ μὲν ἁδρὸν ἐκπληκτικώτατόν ἐστι καὶ κατεσκευασμένον μάλιστα καὶ ποιητικὸν ἐπιφαῖνον κάλλος κτλ.». Περὶ τῆς λέξεως καὶ τοῦ ὕφους τοῦ Αἰσχύλου Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς γράφει ἐν τῷ περὶ

Digitized by Google

πλοκὰς ἔχουσιν, ὡς παρὰ τοῖς νεωτέροις· μόνον γὰρ ζηλοῖ τὸ βάρος περιτιθέναι τοῖς προσώποις, ἀρχαῖον εἶναι κρίνων τοῦτο τὸ μέρος μεγαλοπρεπές τε καὶ ἡρωϊκόν, τὸ δὲ πανοῦργον κομψοπρεπές τε καὶ γνωμολογικὸν ἀλλότριον τῆς τραγῳδίας ἡγού-

τῶν ἀρχ. ῥητόρ. ὑπομν. 2, 10: «ὁ δ' οὖν Αἰσχύλος πρῶτος καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας ἐχόμενος καὶ ἠθῶν καὶ παθῶν τὸ πρέπον εἰδὼς καὶ τῇ τροπικῇ καὶ τῇ κυρίᾳ λέξει διαφερόντως κεκοσμημένος· πολλαχοῦ δὲ καὶ αὐτὸς δημιουργὸς καὶ ποιητὴς ἰδίων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Εὐριπίδου δὲ καὶ Σοφοκλέους ποικιλώτερος ταῖς τῶν προσώπων ἐπεισαγωγαῖς», καὶ ἐν τῷ περὶ λεκτικῆς Δημοσθ. δεινότητος κεφ. 39, σελ. 1073 (ἐκδ. Reiske): «καὶ ταῦτα δ' ἔτι τῆς ἀρχαίας καὶ αὐστηρᾶς ἁρμονίας ἐστὶ χαρακτηριστικὰ τὸ μήτε συνδέσμοις χρῆσθαι πολλοῖς μήτε ἄρθροις συνεχέσιν, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐλάττοσι, τὸ μὴ χρονίζειν ἐπὶ τῶν αὐτῶν πτώσεων τὸν λόγον, ἀλλὰ θαμινὰ μεταπίπτειν, τὸ τῆς ἀκολουθίας τῶν προεξενεχθέντων ὑπεροπτικῶς ἔχειν τὴν φράσιν μηδὲ κατάλληλον, τὸ περιττῶς καὶ ἰδίως καὶ μὴ κατὰ τὴν ὑπόληψιν ἢ βούλησιν τῶν πολλῶν συζεύγνυσθαι τὰ μόρια. καὶ παραδείγματα δ' αὐτῆς ποιητῶν μὲν καὶ μελοποιῶν ἥ τ' Αἰσχύλου λέξις ὀλίγου δεῖν πᾶσα καὶ ἡ Πινδάρου χωρὶς ὅτι μὴ τὰ Παρθένεια καὶ εἴ τινα τούτοις ὅμοια κτλ.», ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ περὶ συνθέσ. ὀνομ. 22: «τῆς μὲν οὖν αὐστηρᾶς ἁρμονίας τοιόσδε ὁ χαρακτήρ· ἐρείδεσθαι βούλεται τὰ ὀνόματα ἀσφαλῶς καὶ στάσεις λαμβάνειν ἰσχυράς, ὥστ' ἐκ περιφανείας ἕκαστον ὄνομα ὁρᾶσθαι, ἀπέχειν τ' ἀπ' ἀλλήλων τὰ μόρια διαστάσεις ἀξιολόγους αἰσθητοῦ χρόνου διειργόμενος. τραχείαις τε χρῆσθαι πολλαχῇ καὶ ἀντιτύποις ταῖς συμβουλαῖς. ῥυθμούς τε ἐπιτηδεύει τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ μεγαλοπρεπεῖς, καὶ οὔτε πάρισα βούλεται τὰ κῶλα ἀλλήλοις εἶναι οὔτε παρόμοια οὔτε ἀνάγκῃ δουλεύοντα, ἀκόλουθα δὲ καὶ εὐγενῆ καὶ λαμπρὰ καὶ ἐλεύθερα· φύσει τ' ἐοικέναι μᾶλλον αὐτὰ βούλεται ἢ τέχνῃ καὶ κατὰ πάθος λέγεται μᾶλλον ἢ κατὰ ἦθος. περιόδους δὲ συντιθέναι συναπαρτιζούσας ἑαυταῖς τὸν νοῦν τὰ πολλὰ μὲν οὐδὲ βούλεται, εἰ δέ ποτ' αὐτομάτως ἐπὶ τοῦτο κατενεχθείη, τὸ ἀνεπιτήδευτον ἐμφαίνειν ἐθέλει καὶ ἀσφαλὲς (γραπτ. ἀφελὲς) οὔτε προσθήκαις τισὶν ὀνομάτων, ἵνα ὁ κύκλος ἐκπληρωθῇ, μηδὲν ὠφελούσαις τὸν νοῦν χρωμένη οὔτε ὅπως αἱ βάσεις αὐτῶν γένοιντο θεατρικαί τινες ἢ γλαφυραί, οὐδ' ἵνα τῷ πνεύματι τοῦ λέγοντος ὦσιν αὐτάρκεις, οὐδέ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ περὶ τὰς πτώσεις ποικίλη, περὶ τοὺς σχηματισμοὺς ὀλιγοσύνδεσμος, ἄναρθρος ἐν πολλοῖς, ὑπεροπτικὴ τῆς ἀκολουθίας, ἥκιστα ἀνθηρά, μεγαλόφρων, αὐθέκαστος, ἀκόμψευτος, τὸν ἀρχαϊσμὸν καὶ τὸν πῖνον ἔχουσα κάλλος. Ταύτης τῆς ἁρμονίας πολλοὶ μὲν ἐγένοντο ζηλωταί, διαφέροντες δὲ τῶν ἄλλων ἐν μὲν ποιήσει ὅ τε Κολοφώνιος Ἀντίμαχος καὶ Ἐμπεδοκλῆς ὁ Φυσικός, ἐν δὲ μελοποιίᾳ Πίνδαρος, ἐν δὲ πολιτικοῖς λόγοις Ἀντιφῶν». Καὶ ταῦτα μὲν Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς. Δίων δὲ ὁ Χρυσόστομος συγκρίνων πρὸς ἀλλήλους τοὺς Φιλοκτήτας τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου λέγει τάδε ὁμιλ. 52: «ἥ τε τοῦ Αἰσχύλου μεγαλοφροσύνη καὶ τὸ ἀρχαῖον, ἔτι δὲ τὸ αὐθαδες τῆς διανοίας καὶ φράσεως, πρέποντα ἐφαίνετο τραγῳδίᾳ καὶ τοῖς παλαιοῖς ἤθεσι τῶν ἡρώων, οὐδὲν ἐπιβεβουλευμένον ⟨ἔχοντα⟩ οὐδὲ στωμύλον οὐδὲ ταπεινὸν κτλ.».

Digitized by Google

μενος· ὥστε διὰ τὸ πλεονάζειν τῷ βάρει τῶν προσώπων κωμῳδεῖται παρὰ Ἀριστοφάνει. ἐν μὲν γὰρ τῇ Νιόβῃ Νιόβη ἕως τρίτου μέρους ἐπικαθημένη τῷ τάφῳ τῶν παίδων οὐδὲν φθέγγεται ἐγκεκαλυμμένη· ἔν τε τοῖς Ἕκτορος λύτροις Ἀχιλλεὺς ὁμοίως ἐγκεκαλυμμένος οὐ φθέγγεται, πλὴν ἐν ἀρχαῖς ὀλίγα πρὸς Ἑρμῆν ἀμοιβαῖα. διὸ ἐκλογαὶ μὲν παρ' αὐτῷ τῇ κατασκευῇ διαφέρουσαι πάμπολλαι ἂν εὑρεθεῖεν, γνῶμαι δὲ ἢ συμπάθειαι ἢ ἄλλο τι τῶν δυναμένων εἰς δάκρυον ἀγαγεῖν οὐ πάνυ· ταῖς τε γὰρ ὄψεσι καὶ τοῖς μύθοις πρὸς ἔκπληξιν τερατώδη μᾶλλον ἢ πρὸς ἀπάτην κέχρηται.

(6) ἀπῆρεν δὲ ὡς Ἱέρωνα, κατά τινας μὲν ὑπὸ Ἀθηναίων κατασπουδασθεὶς καὶ ἡσσηθεὶς νέῳ ὄντι Σοφοκλεῖ, κατὰ δὲ

Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τοῦ Αἰσχύλου ἐρείδεται ἐν μέρει ἐφ' ὅσων ὁ Ἀριστοφάνης λέγει ἐν Βατράχοις περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Αἰσχυλείου καὶ Εὐριπιδείου ποιήσεως. Τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅπερ παραινίσσεται ὁ βιογράφος, εἶναι στίχ. 911 κέ.

πρώτιστα μὲν γὰρ ἕνα τιν' ἂν καθῖσεν ἐγκαλύψας
Ἀχιλλέα τιν' ἢ Νιόβην τὸ πρόσωπον οὐχὶ δεικνύς,
πρόσχημα τῆς τραγῳδίας, γρύζοντας οὐδὲ τουτί.

Περὶ τῆς σιωπῆς ταύτης τῶν Αἰσχυλείων προσώπων διαλαμβάνει ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ὁ Σχολιαστὴς Ἀριστοφάνους, ὁ Σχολιαστὴς Αἰσχύλου Προμηθ. 452, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Ὁμήρου Ἰλιάδι 24, 162 καὶ Ὀδυσσείᾳ 23, 115. Ἐν τῷ δευτέρῳ τόπῳ ὁ μεμουσωμένος τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος λέγει: «σημείωσαι δ' ἐν τοῖς ῥηθεῖσι καὶ ὅτι τραγῳδικῶς τὸ περὶ τὸν Ὀδυσσέα νῦν ἐσχημάτισται. καὶ γάρ τοι παρὰ Αἰσχύλῳ κάθηνταί που πρόσωπα σιωπῶντα ἐφ' ἱκανὸν κατὰ σχῆμα ἢ πένθους ἢ θαυμασμοῦ ἤ τινος ἑτερείου πάθους. καὶ ἔοικεν ἡ τραγῳδία ἐντεῦθεν λαβοῦσα τὰ τοιαῦτα σοφίζεσθαι». Πολλῷ ὅμως πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἀναγκασθεὶς κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς χρήσεως δύο μόνον ὑποκριτῶν εἰς εἰσαγωγὴν σιωπώντων προσώπων μετέβαλεν εἶτα ἐν γνησίᾳ ποιητικῇ μεγαλοφυΐᾳ τὴν ἀνάγκην εἰς ἀρετήν.

(6) Ὁ Ἱέρων ἦτο τύραννος τῶν Συρακουσῶν ἀπὸ Ὀλυμπ. 75, 3 (477 π. Χ.) μέχρι Ὀλυμπ. 78, 2 (466 π. Χ.), ὅτε καὶ ἀπέθανεν. Ἀντὶ τῆς ῥήσεως: «κατά τινας» τὸ χειρόγραφον παρέχει κατὰ τιν̄ = τινα. Ὁ Fr. Schöll (de locis nonnullis ad Aeschyli vitam et ad historiam tragoediae Graecae pertinentibus epistula 1876) προύτεινε τὴν γραφὴν «κατὰ Ἴωνα». Ἀλλ' οὕτω ἀπίθανον μαρτυρίαν δὲν ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ ὁ Ἴων σύγχρονος καὶ δὴ καὶ φίλος τοῦ Αἰσχύλου (Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 79D, Στοβ. Ἀνθολ. 29, 89). Ὁ Σοφοκλῆς ἐνίκησε κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ θεατρικὸν ἀγῶνα Ὀλυμπ. 77, 4 (468 π. Χ., πρβ. Πά-

Digitized by Google

ἐνίους ἐν τῷ εἰς τοὺς ἐν Μαραθῶνι τεθνηκότας ἐλεγείῳ ἡσσηθεὶς Σιμωνίδῃ· τὸ γὰρ ἐλεγεῖον πολὺ τῆς περὶ τὸ συμπαθὲς λεπτότητος μετέχειν θέλει, ὁ τοῦ Αἰσχύλου, ὡς ἔφαμεν, ἐστὶν

ριον Χρον. ἐποχ. 56 καὶ Πλουτ. Κίμ. 8). Ἐὰν δὲ ὁ Αἰσχύλος ἀπήρχετο εἰς Σικελίαν μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην, τότε δυσκόλως θὰ ἠδύνατο ἤδη τὸ ἐπιὸν ἔτος (Ὀλ. 78, 1) νὰ διδάξῃ τὴν τετραλογίαν, ἧς μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Παρατηρητέον δέ, ὅτι, ὥσπερ ἐν τῷ βίῳ (§ 7 ἐπιζήσας τρίτον ἔτος κτέ.), οὕτω καὶ ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ τοῦ Πλουτάρχου («νικήσαντος δὲ τοῦ Σοφοκλέους λέγεται τὸν Αἰσχύλον περιπαθῆ γενόμενον καὶ βαρέως ἐνεγκόντα χρόνον οὐ πολὺν Ἀθήνησι διαγαγεῖν, εἶτ' οἴχεσθαι δι' ὀργὴν εἰς Σικελίαν, ὅπου καὶ τελευτήσας περὶ Γέλαν τέθαπται») συγχέεται ἡ τελευταία τοῦ Αἰσχύλου εἰς Γέλαν τῆς Σικελίας ἀποδημία πρὸς τὴν προτέραν, ἣν ἐποιήσατο ὁ ποιητὴς ἐπὶ Ἱέρωνος. Ἡ εἴδησις παρ' Ἀθηναίῳ, καθ' ἣν ἡ μακρὰ διατριβὴ τοῦ Αἰσχύλου ἐν Σικελίᾳ ἔσχε ῥοπὴν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, οὖσα ὑπερβολική (πρβ. Schneidewin ἐν Rhein. Mus. 3, 70 κέ. καὶ Bergk, Zeitschrift f. Alterthumsw. 1835, σελ. 952 κέ.) πιθανῶς προῆλθεν ἐκ τῆς αὐτῆς συγχύσεως καὶ ἀσαφοῦς παραστάσεως τῶν πραγμάτων, ἐξ ἧς καὶ ἡ ἀνωτέρω σημείωσις τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ Ἀθήναιος 9 σελ. 412ᴮ λέγων: «οἱ περὶ Σικελίαν κατοικοῦντες ἀσχέδωρον καλοῦσι τὸν σύαγρον. Αἰσχύλος γοῦν ἐν Φορκίσι παρεικάζων τὸν Περσέα τῷ ἀγρίῳ σύῒ φησιν· ἔδυ δ' ἐς ἄντρον ἀσχέδωρος ὥς» (πρβ. Εὐσταθ. σελ. 1872, 6 καὶ Βεκκήρου Ἀνέκδ. σελ. 457, 21) ἐπάγεται: «ὅτι δὲ Αἰσχύλος διατρίψας ἐν Σικελίᾳ πολλαῖς κέχρηται φωναῖς Σικελικαῖς οὐδὲν θαυμαστόν». Ἀλλ' ὅμως πλὴν τῆς Σικελικῆς ταύτης χρήσεως τοῦ ἀσχέδωρος ἀντὶ τοῦ συάγρου οὐδὲν ἕτερον ἐν τοῖς διασωθεῖσι δράμασι καὶ ἀποσπάσμασι τοῦ Αἰσχύλου ἀπαντᾷ, εἰς ὃ δύναται νὰ ἀνανεχθῇ ἡ τοῦ Ἀθηναίου παρατήρησις περὶ τῶν πολλῶν Σικελικῶν λέξεων τοῦ ποιητοῦ. Παρὰ Μακροβίῳ sat. V, 19, 17 ἡ ἐν Σικελίᾳ ἐπιχωριάζουσα λατρεία τῶν ἡμιθέων Παλικῶν, οὓς Aeschylus tragicus vir utique Siculus εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλολογίαν ἐν τῷ δράματι Αἰτναίαις, χαρακτηρίζεται ἐπίσης ὡς Σικελική. Ἡ εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο εἰσαγωγὴ Σικελικῶν ἐθίμων ἦτο λίαν φυσική. Παρατηρητέον δέ, ὅτι καὶ τὸ ἐν Προμηθ. στίχ. 642 ἁρμοῖ (= ἄρτι) κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἐν Ἰλ. 140, 13 εἶναι λέξις Σικελική, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα ἐν τοῖς διασωθεῖσι τοῦ Αἰσχύλου δράμασιν οὐδεμίαν Σικελικὴν ῥοπήν, ὡς εἴρηται, δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν.

Ὁ Αἰσχύλος τραπεὶς ἐπὶ τὴν ποίησιν Ὀλυμπ. 70, 1 ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν διετέλεσεν ἀγωνιζόμενος τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς παλαίσας πολὺ περὶ τῆς δάφνης πρὸς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ποιητὰς ἐνίκησε τέλος Ὀλυμπ. 73, 4 τὸ πρῶτον (πρβ. σημείωσιν εἰς § 2 ἀνωτέρω)· περὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ νικῶν γινώσκομεν, ὅτι ἐνίκησεν Ὀλυμπ. 76, 4 τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς λοιποῖς δράμασι τῆς τετραλογίας, Ὀλυμπ. 77, 4 ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλ' Ὀλυμπ. 78, 1 ἐνίκησε πάλιν τῇ Οἰδιποδείᾳ καὶ τέλος Ὀλυμπ. 80, 2 τῇ Ὀρεστείᾳ. Τὸ ἐν Ἀθήναις ποιητικὸν ἔργον αὐτοῦ διεκόπη δὶς ὑπὸ ἀποδημιῶν εἰς Σικελίαν, ἃς συγχέοντες πρὸς ἀλλήλας οἱ ὀψιαίτεροι των ἀρχαίων γραμματικῶν καὶ βιογράφων μνημονεύουσι καὶ διαφόρους αὐτῶν αἰτίας

Digitized by Google

ἀλλότριον. τινὲς δέ φασιν ἐν τῇ ἐπιδείξει τῶν Εὐμενίδων σποράδην εἰσαγαγόντα τὸν χορὸν τοσοῦτον ἐκπλῆξαι τὸν δῆμον, ὡς τὰ μὲν νήπια ἐκψῦξαι, τὰ δὲ ἔμβρυα ἐξαμβλωθῆναι ἐλθὼν

ἀπαδούσας πάσας τοῖς χρόνοις καὶ τοῖς πράγμασιν. Κατά τινας μέν, λέγει ὁ βιογράφος, ὁ Αἰσχύλος ἀπῆλθεν εἰς Ἱέρωνα ἡττηθεὶς ἐν δραματικῷ ἀγῶνι πρὸς Σοφοκλέα (Ὀλ. 77, 4), ἀλλ' ἀποδημία εἰς Ἱέρωνα διὰ ἧττα ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους καθίσταται, ὡς εἴρηται ἐν τοῖς πρόσθεν, ἀπίθανος ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἧττα αὕτη παρώξυνε τὸν Αἰσχύλον εἰς σφοδροτέραν ἅμιλλαν, εὐθὺς δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος (Ὀλυμπ. 78, 1) ἐνίκησεν ἐν Ἀθήναις τῇ Οἰδιποδείᾳ, ἧς μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Κατ' ἄλλους δὲ τὰ αἴτια τῆς εἰς Σικελίαν ἀποδημίας ἦσαν ἧττα ἐν ἐλεγείας ἀγῶνι πρὸς Σιμωνίδην (Ὀλυμπ. 72, 4) καὶ δὴ καὶ ἡ πτῶσις τῶν ξυλίνων ἰκρίων ἐν τῷ θεάτρῳ ἐν ἔτει πεντακοσιοστῷ (ἴδε Σουίδαν § 4 κατωτέρω). Ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα αἴτια ἐξελέγχονται ἀνυπόστατα ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις οὐδαμῶς ἐβασίλευον ἐν Συρακούσαις οἱ υἱοὶ τοῦ Δεινομένους, ὁ δὲ Ἱέρων ἐγένετο ἄρχων τῶν Συρακοσίων ἀπὸ Ὀλυμπ. 75, 3 (= 477 π. Χ.) μέχρι Ὀλυμπ. 78, 2 (= 466 π. Χ.) Τὰς ἐν τῷ βίῳ λέξεις: «τινὲς δέ φασιν ἐν τῇ ἐπιδείξει τῶν Εὐμενίδων — ἐξαμβλωθῆναι», αἵτινες φαίνονται, ὅτι διακόπτουσι τὴν συνάρτησιν τοῦ λόγου, ὁ μὲν Bothe μετατίθησιν εἰς § 5 μετὰ τὰς λέξεις: «πρὸς Ἑρμῆν ἀμοιβαῖα», ὁ δὲ Näke μετὰ τὰ αὐτόθι «πρὸς ἀπάτην κέχρηται», ὁ δὲ Westermann καὶ ἐκβάλλει παντάπασιν τοῦ κειμένου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Δινδόρφιος (Poet. scen. σελ. 2) ὑπολαμβάνων, ὅτι αἱ λέξεις προσγεγραμμέναι τὴν ἀρχὴν ὑπὸ νεωτέρου γραμματικοῦ ἐν τῇ ὥᾳ εἰσείρπυσαν ὕστερον εἰς τὸ ἔδαφος, περιγράφει αὐτὰς ὡς ἀλλότριον παρέμβλημα. Ἀλλ' ὅμως αἱ λέξεις αὗται ἐατέαι κατὰ χώραν, διότι προφανῶς περιέχουσιν ὁμοίαν αἰτίαν ἀποδημίας, οἵαν καὶ ἡ πτῶσις τῶν ἰκρίων τοῦ θεάτρου, ὁ δὲ Αἰσχύλος ὄντως μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Εὐμενίδων (Ὀλυμπ. 80, 2) ἀπῆρε τὸ δεύτερον εἰς Σικελίαν, οὐχὶ δὲ τὸ πρῶτον, ὡς λέγουσιν οἱ βιογράφοι, οὐδὲ εἰς Συρακούσας πρὸς τὸν Ἱέρωνα ἀποθανόντα ἤδη Ὀλυμπ. 78, 2, ἀλλ' εἰς Γέλαν, ἔνθα καὶ μετήλλαξε τὸν βίον μετὰ τριετῆ διατριβὴν (Ὀλυμπ. 81, 1).

Πάσαις δὲ ταύταις ταῖς εἰδήσεσι, αἵτινες ἀνάγονται τὸ μὲν εἰς σκώμματα τῆς κωμῳδίας, τὸ δὲ εἰς μυθοπλαστικὰς ἐπινοήσεις καὶ γυμνάσματα τῶν ῥητορικῶν σχολῶν, ὑπόκεινται προφανῶς τρία γεγονότα ὡς βάσις, ἡ ἀποδημία τοῦ Αἰσχύλου πρὸς Ἱέρωνα (Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 604Ε, Παυσαν. 1, 2, 3: «Συνῆσαν δὲ ἄρα καὶ τότε τοῖς βασιλεῦσι ποιηταί, καὶ πρότερον ἔτι καὶ Πολυκράτει Σαμου τυραννοῦντι Ἀνακρέων παρῆν καὶ ἐς Συρακούσας πρὸς Ἱέρωνα Αἰσχύλος καὶ Σιμωνίδης ἐστάλησαν»), ὁ θάνατος τοῦ ποιητοῦ ἐν Γέλᾳ μετὰ τριῶν ἐτῶν αὐτόθι διαμονὴν καὶ ἡ δυσθυμία αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, νεωτερίζοντας ὁσημέραι καὶ ἀποστρέφοντας τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου καὶ ὑπερμάχου τῶν ἀρχαίων θεσμῶν καὶ τοῦ ἀρχαίου βίου. Τοιαύτη δυσθυμία ὑπεδηλώθη καὶ ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους λέγοντος στίχ. 807: «οὔτε γὰρ Ἀθηναίοισι συνέβαιν' Αἰσχύλος», πυνθανόμεθα δὲ καὶ περὶ δίκης ἀσεβείας τοῦ Αἰσχύλου ὡς εἰσαγαγόντος εἰς τὴν σκηνὴν τὰ ἀπόρρητα τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. Τὴν ἀσφαλεστάτην περὶ τούτου μαρτυρίαν ἔχομεν ἐν τοῖς Νικομα-

Digitized by Google

τοίνυν εἰς Σικελίαν, Ἱέρωνος τότε τὴν Αἴτνην κτίζοντος, ἐπεδείξατο τὰς Αἰτναίας, οἰωνιζόμενος βίον ἀγαθὸν τοῖς συνοικί-

μαχείοις Ἠθικοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους 3, 2: «ὃ δὲ πράττει ἀγνοήσειεν αν τις, οἷον λέγοντές φασιν ἐκπεσεῖν αὐτοὺς ἢ οὐκ εἰδέναι, ὅτι ἀπόρρητα ἦν, ὥσπερ Αἰσχύλος τὰ μυστικά». Λέγων Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς Στρωμ. 2, 14: «Αἰσχύλος τὰ μυστήρια ἐπὶ σκηνῆς ἐξειπὼν ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ κριθεὶς οὕτως ἀφείθη ἐπιδείξας αὑτὸν μὴ μεμυημένον» δῆλός ἐστι παρανοήσας τὴν Ἀριστοτέλειον ῥῆσιν: «οὐκ εἰδέναι, ὅτι ἀπόρρητα ἦν». Τὴν ἀσαφῆ καὶ οὐχὶ ἱκανῶς διωρισμένην εἴδησιν τοῦ Ἀριστοτέλους διεκόσμησεν ῥητορικῶς ὑπομνηματιστής τις αὐτοῦ γράφων 40 A: «δοκεῖ γὰρ Αἰσχύλος λέγειν μυστικά τινα ἔν τε τοῖς Τοξότισι καὶ Ἱερείαις καὶ ἐν Σισύφῳ πετροκυλιστῇ καὶ ἐν Ἰφιγενείᾳ καὶ ἐν Οἰδίποδι· ἐν γὰρ τούτοις πᾶσι περὶ Δημήτρας λέγων τῶν μυστικῶν περιεργότερον ἅπτεσθαι ἔοικεν· λέγει δὲ καὶ περὶ Αἰσχύλου καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ πρώτῳ περὶ Ὁμήρου ὡς κινδυνεύοντος ἐπὶ σκηνῆς ἀναιρεθῆναι ἐπὶ τῷ τῶν μυστικῶν περιφέρειν (προφέρειν Hermann) τινὰ δοκεῖν, εἰ μὴ προαισθόμενος κατέφυγεν ἐπὶ τὸν τοῦ Διονύσου βωμόν, καὶ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν αὐτὸν παραιτησαμένων ὡς ὀφείλοντα κριθῆναι πρῶτον ἐδόκει ὑπαχθῆναι εἰς δικαστήριον καὶ ἀποφυγεῖν αὐτῶν τῶν δικαστῶν ἀφέντων μάλιστα διὰ τὰ πραχθέντα αὐτῷ ἐν τῇ ἐπὶ Μαραθῶνι μάχῃ» καὶ ὁ Αἰλιανὸς Π. Ἱ. 5, 19: «Αἰσχύλος ὁ τραγῳδὸς ἐκρίνετο ἀσεβείας ἐπί τινι δράματι. ἑταίμων οὖν ὄντων Ἀθηναίων βάλλειν αὐτὸν λίθοις Ἀμεινίας ὁ νεώτερος ἀδελφὸς διακαλυψάμενος τὸ ἱμάτιον ἔδειξε τὸν πῆχυν ἔρημον τῆς χειρός· ἔτυχε δὲ ἀριστεύων ἐν Σαλαμῖνι ὁ Ἀμεινίας ἀποβεβληκὼς τὴν χεῖρα, καὶ πρῶτος Ἀθηναίων τῶν ἀριστείων ἔτυχεν· ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ δικασταὶ τοῦ ἀνδρὸς τὸ πάθος, ὑπεμνήσθησαν τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ ἀφῆκαν τὸν Αἰσχύλον». Οὔτε ὁ Αἰλιανὸς οὔτε Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ὀνομάζουσι τὸ δρᾶμα, ἐν ᾧ ἐξεῖπεν ὁ Αἰσχύλος μυστικά, ὁ δὲ ὑπομνηματιστὴς τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονεύει πέντε δράματα (Τοξότιδας, Ἱερείας, Σίσυφον πετροκυλιστήν, ἔτι δὲ Ἰφιγένειαν καὶ Οἰδίποδα διδαχθέντα Ὀλυμπ. 78, 1), ἐν οἷς οἱ ὀρχαῖοι γραμματικοὶ εὕρισκον ὑπαινιγμοὺς καὶ ἀναφορὰν εἰς τὰ μυστήρια. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀψίνους («ὁ Αἰσχύλος ἐπὶ ταῖς Εὐμενίσι κρινόμενος» Ῥήτορ. Ἑλλ., ἐκδ. Walz 9, σελ. 478) ἐπήγαγον αἱ Εὐμενίδες τὴν κατηγορίαν· ἀλλὰ τότε τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου λεγόμενα περὶ ταραχῆς ἐν τῷ θεάτρῳ δὲν δύνανται νὰ ἀληθεύωσι, προκειμένου περὶ διδασκαλίας τῶν Εὐμενίδων, διότι ὁ ποιητὴς ἔλαβεν ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ τὰ πρωτεῖα. Πάντως ὅμως ἐνδέχεται μετὰ ταῦτα μέρος τι τῆς ἐξωτερικῆς διακοσμήσεως ἢ τῆς πομπῆς ἐν τέλει τῶν Εὐμενίδων νὰ ὑπελήφθη ὡς παρῳδικὴ μίμησις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ νὰ παρέσχε τὴν αἰτίαν τῆς κατηγορίας (πρβ. Lobeck, Aglaophamus τ. 1, σελ. 76 κέ.).

Ἀπελθὼν ὁ Αἰσχύλος τὸ πρῶτον εἰς Σικελίαν ἀριδήλως ἐποίησε τοῦτο ἑπόμενος προσκλήσει τοῦ Ἱέρωνος. Ἡ εἴδησις τοῦ γράψαντος τὸν βίον: «Ἱέρωνος τότε τὴν Αἴτνην κτίζοντος ἐπεδείξατο τὰς Αἰτναίας οἰωνιζόμενος βίον ἀγαθὸν τοῖς συνοικίζουσι τὴν πόλιν» ὑπεμφαίνει ὡς χρόνον τῆς πρώτης ταύτης ἀποδημίας Ὀλυμπ. 76, 1 (= 475 π. Χ.), ὅτε ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τῆς Αἴτνης.

Digitized by Google

ζουσι τὴν πόλιν. καὶ σφόδρα τῷ τυράννῳ Ἱέρωνι καὶ τοῖς Γελῴοις τιμηθείς,

(7) ἐπιζήσας τρίτον ἔτος γηραιὸς ἐτελεύτα τοῦτον τὸν τρόπον. ἀετὸς γὰρ χελώνην ἁρπάσας, ὡς ἐγκρατὴς γενέσθαι τῆς

Τούτῳ ὅμως δὲν συνᾴδει ἡ εἴδησις περὶ νέας ἐν Συρακούσαις διδασκαλίας τῶν Περσῶν (πρβ. βίον § 12 καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Βατράχ. 1028: «δοκοῦσι δὲ οὗτοι οἱ Πέρσαι ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου δεδιδάχθαι ἐν Συρακούσαις, σπουδάσαντος Ἱέρωνος, ὥς φησιν Ἐρατοσθένης ἐν γ' περὶ κωμῳδιῶν»). Ἐπειδὴ δὲ ἡ μαρτυρία τοῦ Ἐρατοσθένους εἶναι ἀξιόπιστος, διὰ τοῦτο ἡ διατριβὴ ἐν Σικελίᾳ θετέα μεταξὺ τοῦ ἔτους 472 (Ὀλυμπ. 76, 4), καθ' ὃν χρόνον ἐδιδάχθησαν οἱ Πέρσαι ἐν Ἀθήναις, καὶ 468 (Ὀλ. 77, 4), ὅτε ὁ Αἰσχύλος διαγωνισάμενος πρὸς Σοφοκλέα ἡττήθη. Ἠδύναντο δὲ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ νὰ ἐδιδάχθησαν καὶ αἱ Αἰτναῖαι ἴσως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἀποπερατώσεως τῶν τειχῶν τῆς Αἴτνης. Οὕτω κρίνει καὶ ὁ Bergk ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας σελ. 280. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι πολλῷ πιθανωτέρα τῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἐλθὼν εἰς Συρακούσας κατὰ τὴν κατάθεσιν τῶν θεμελίων τῆς Αἴτνης (Ὀλυμπ. 76, 1) ἐδίδαξε τὰς Αἰτναίας, ὕστερον δὲ ἐπιστρέψας οἴκαδε καὶ διδάξας τοὺς Πέρσας (Ὀλυμπ. 76, 4) ἀπεδήμησεν πάλιν εἰς Συρακούσας, ἔνθα ἀνεδίδαξε τοὺς Πέρσας. Συνηγορεῖ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ τόδε· τὴν ἔκρηξιν τῆς Αἴτνης Ὀλυμπ. 76, 1 (Θουκυδ. 3, 116) περιέγραψε ὅ τε Πίνδαρος ἐν Πυθιονικῶν Α' καὶ ὁ Αἰσχύλος ἐν Προμηθ. στίχ. 382 κέ. Ὁ Christ («der Aetna in der Griechischen Poesie», Sitzungsberichte der bayer. Akademie philos.-philol. histor. Classe 1888, σελ. 349 κέ) διατείνεται, ὅτι ἡ μία περιγραφὴ ἐξήρτηται ἀπὸ τῆς ἑτέρας, ὅτι ἡ περιγραφὴ τοῦ Πινδάρου εἶναι ζωηροτέρα καὶ πλαστικωτέρα ἐμποιοῦσα τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοψίας πολλῷ μᾶλλον ἢ ἡ τοῦ Αἰσχύλου, καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα ὁ Πίνδαρος, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Αἰσχύλος ἐποιεῖτο τὰς διατριβὰς Ὀλυμπ. 76, 1 ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος.

(7) Τὸν μῦθον περὶ τοῦ εἴδους τοῦ θανάτου τοῦ Αἰσχύλου μνημονεύει ὁ βιογράφος καὶ § 11, ὁ Σωτάδης ἐν Στοβ. Ἀνθ. 98, 9, ὁ Αἰλιανὸς π. ζῴων 7, 16, ὁ Πλίνιος hist. n. X 3, ὁ Οὐαλέριος Μάξιμος IX 12 ext. 2. Ὁ Ervin Rohde ἐν τοῖς Neuen Jahrbüchern für Philologie 1880, σελ. 22 κέ. κατέδειξεν, ὅτι κατὰ ἀπόσπασμα τῶν Φυσικῶν τοῦ Εὐδήμου (22 ἐκδ. Speng.) ἤδη ὁ Δημόκριτος ἐγίνωσκε τὸ διηγημάτιον, καθ' ὃ ἀετὸς φέρων χελώνην ὑπέλαβεν τὴν κεφαλὴν φαλακροῦ τινος πέτραν, ῥίψας δὲ αὐτήν, ὅπως ῥαγῇ τὸ χελώνιον ὄστρακον, κατέαξε τὸ κρανίον τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Δημοκρίτου πρὸς οὐδένα ὀνομαστὶ ἀναφερόμενον συνήφθη κατὰ τὸν Rohde ὑπὸ κωμικοῦ τινος ὕστερον τῷ θανάτῳ τοῦ φαλακροῦ Αἰσχύλου ἴσως ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἰσχυρόγνωμον καὶ ἀνένδοτον τοῦ ποιητοῦ. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Piccolomini (sulla morte favolosa di Eschilo, Sofocle, Euripide, Cratino, Eupoli. Pisa 1883) ἀνευρίσκει ἐν τῷ ἀνεκδότῳ ἀλληγορίαν ληφθεῖσαν ἐκ τῆς κωμῳδίας καὶ ὑπεμφαίνουσαν τὸ δύστροπον καὶ ἀκοινώνητον τοῦ

Digitized by Google

ἄγρας οὐκ ἴσχυεν, ἀφίησι κατὰ πετρῶν αὐτὴν συνθλάσσων τοῦ δέρματος, ἐνεχθεῖσα δὲ κατὰ τοῦ ποιητοῦ φονεύει αὐτόν. χρηστηριασθεὶς δὲ ἦν· «οὐράνιόν σε βέλος ‹τι› κατακτενεῖ». ἀπο-

Αἰσχυλείου χαρακτῆρος, τὸ ὕψος ἅμα δὲ καὶ τὸ τραχὺ τῆς λέξεως αὐτοῦ. Ὀφείλει τις ὅμως ἐν τοιαύτῃ παιδιᾷ τῆς κωμῳδίας νὰ μὴ ἀναζητῇ πολλά. Ἕτεροι ὑπέλαβον, ὅτι ὁ μῦθος περὶ τοῦ εἴδους τοῦ θανάτου τοῦ Αἰσχύλου προῆλθεν ἐκ τῆς ψευδοῦς ἑρμηνείας καὶ παρανοήσεως πλαστικῆς παραστάσεως ὁμοίας τῇ διασωθείσῃ ἐπὶ ὑελώδους ὕλης ἐν τῇ ἐν Βερολίνῳ Στοσχείῳ συλλογῇ ἀριθ. 25 (πρβ. Winckelmann, Monum. ined. 1, 178 καὶ Welcker, alte Denkmäler 2, σελ. 337—346 καὶ πίνακ. 16, 34). Ὁ εἰρημένος ἐν Βερολίνῳ δακτυλιόλιθος ἐξεικονίζει τὸν ποιητὴν κρατοῦντα ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ κύπελλον οἴνου, καὶ παρασκευαζόμενον νὰ ἐκροφήσῃ τὸ ἡδὺ ποτόν, ὑπεράνω δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀετὸν φέροντα χελώνην. Ὁ Teuffel (N. Ῥην. Μουσ. τόμ. 9, σελ. 147—153) ὑπολαμβάνων τὴν ἐν τῷ δακτυλιολίθῳ παράστασιν ἀποτύπωσιν εἰκόνος τοῦ ποιητοῦ ἐν Ἀθήναις ἀποφαίνεται, ὅτι ἐν αὐτῇ χαρακτηρίζεται ἀλληγορικῶς ἡ Αἰσχύλειος ποίησις οὖσα τολμηρὰ ὡς ἀετός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δύσκαμπτος καὶ βραδεῖα ὡς ἡ χελώνη. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Göttling (de morte fabulosa Aeschyli, Jena 1854 = opuscula acad. σελ. 230—235) ἐκλαμβάνων τὴν χελώνην σύμβολον τῆς λύρας ἢ τῆς ποιήσεως ἀνευρίσκει ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ ἀλληγορικὴν τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως ἀποθέωσιν, καθ' ἣν ἡ μὲν χελώνη (= λύρα, ποίησις) καταστᾶσα οἱονεὶ ὀρφανὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰσχύλου αἴρεται εἰς τὰ ὕψη ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ, ὁ δὲ ποιητής, ὅστις μεθύων ἐποίει τὰς τραγῳδίας («μεθύων ἐποίει τὰς τραγῳδίας Αἰσχύλος ὥς φησιν Χαμαιλέων» Ἀθην. 1, 22ᴬ, 10, 428ᴾ, Στοβ. Ἀνθολ. 18, 33) παρίσταται καὶ μετὰ θάνατον τερπόμενος τῷ προσφιλεῖ ποτῷ. Ἀλλ' ὅμως ἀμφισβητεῖται λίαν ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ χελώνη ἐκλαμβάνεται ὡς σύμβολον τῆς τραγικῆς ποιήσεως. Ὁ Bergk (Griech. Lit. 3, σελ. 283 κέ) ἀποδοκιμάζων πάσας τὰς ἀνωτέρω περὶ τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως ἀλληγορικὰς ἑρμηνείας προφέρεται γνώμην ἰδίαν τήνδε. Ἡ ἐν τῇ ὑελώδει ὕλῃ παράστασις τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἀπετυπώθη μετά τινων τροποποιήσεων καὶ παραλλαγῶν ἐκ τῆς ἐν Γέλᾳ ἐπιτυμβίου στήλης τοῦ Αἰσχύλου, τῶν δὲ ἀετῶν θηρευόντων, ὡς γνωστόν (πρβ. Ἡσυχ. λέξ. χελωνοφάγοι), τὰς χελώνας, ἐπλάσθη εἶτα ἡ δημώδης δόξα, καθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἀετὸς ἀναλαμβάνει φαγὼν χελώνειον κρέας, ὥσπερ ἱστορεῖ καὶ ὁ Ἀππιανὸς ἐν Ἰξευτικοῖς (παραφρ. Εὐτεκνίου σελ. 107). Τοιαύτη ἐπὶ τοῦ τάφου συμβολικὴ παράστασις υπεδήλου κατὰ τὸν Bergk, ὅτι, ὥσπερ ὁ ἀετὸς ἀναρρώννυται φαγὼν ἐκ τοῦ κρέατος τῆς χελώνης, ἣν φέρει, οὕτω καὶ ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ θανάτου ἀπαλλαγεὶς τῶν γηΐνων παθῶν κατέστη ὑγιής. Ἡ συμβολικὴ αὕτη ἐπὶ τοῦ ἐν Γέλᾳ τάφου παράστασις παρανοηθεῖσα ὕστερον παρήγαγε, λέγει ὁ Bergk, τὸν μῦθον, καθ' ὃν ὁ ποιητὴς ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς καταπεσούσης χελώνης τοῦ ἀετοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἡ ἐπὶ τοῦ τάφου παράστασις διέφερε τῆς ἐν τῷ δακτυλιολίθῳ, γινώσκομεν δέ, ὅτι ἡ διήγησις εἶναι ἀρχαῖον ἀνέκδοτον κυκλούμενον ἴσως καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ, διὰ ταῦτα ὑπολαμβάνομεν τὴν ἐν τῷ διασωθέντι ἡμῶν δακτυλιολίθῳ εἰκόνα ὡς πραγματικὴν παράστασιν τοῦ θανά-

Digitized by Google

θανόντα δὲ Γελῷοι πολυτελῶς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι θάψαντες ἐτίμησαν μεγαλοπρεπῶς, ἐπιγράψαντες οὕτως·

Αἰσχύλον Εὐφορίωνος Ἀθηναῖον τόδε κεύθει
μνῆμα καταφθίμενον πυροφόροιο Γέλας·
ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἴποι
καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος.

εἰς τὸ μνῆμα δὲ φοιτῶντες ὅσοις ἐν τραγῳδίαις ἦν ὁ βίος ἐνήγιζόν τε καὶ τὰ δράματα ὑπεκρίνοντο.

(8) Ἀθηναῖοι δὲ τοσοῦτον ἠγάπησαν Αἰσχύλον, ὡς ψηφίσασθαι μετὰ θάνατον αὐτοῦ τὸν βουλόμενον διδάσκειν τὰ Αἰσχύλου χορὸν λαμβάνειν.

(9) ἐβίω δὲ ἔτη ξγ', ἐν οἷς ἐποίησεν δράματα ο' καὶ ἐπὶ

του τοῦ Αἰσχύλου διὰ τῆς καταπεσούσης χελώνης τοῦ ἀετοῦ, ὁ δὲ τεχνίτης ἐν τῷ θανάτῳ τούτῳ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἦτο διαβόητος φίλος τοῦ οἴνου, ἠθέλησε νὰ ἐξεικονίσῃ οὐδὲν ἕτερον ἢ ὅτι κατὰ τὴν παροιμίαν: «πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου».

(8) Τὰ αὐτὰ διηγεῖται καὶ ὁ Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στίχ. 10: «τιμῆς δὲ μεγίστης ἔτυχε παρὰ Ἀθηναίοις ὁ Αἰσχύλος καὶ μόνου αὐτοῦ τὰ δράματα ψηφίσματι κοινῷ καὶ μετὰ θάνατον ἐδιδάσκετο» καὶ ὁ Φιλόστρατος β. Ἀπολλ. 6, 11: «Ἀθηναῖοι πατέρα μὲν αὐτὸν τῆς τραγῳδίας ἡγοῦντο, ἐκάλουν δὲ καὶ τεθνεῶτα ἐς Διονύσια· τὰ γὰρ τοῦ Αἰσχύλου ψηφισαμένων ἀνεδιδάσκετο καὶ ἐνίκα ἐκ καινῆς».

(9) Ὁ παρὰ τῷ βιογράφῳ ἀριθμὸς 70 (ο') τραγῳδιῶν καὶ 5 (ε') σατυρικῶν δραμάτων δὲν συνᾴδει οὔτε τῇ εἰδήσει τοῦ Σουίδα, ποιουμένου λόγον περὶ ἐνενήκοντα τραγῳδιῶν, οὔτε τῷ ἀριθμῷ (73 ἢ 72) τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ διασωθέντων ἡμῖν Αἰσχυλείων δραμάτων. Ὁ κατάλογος οὗτος διασωθεὶς ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι ἔχει κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, προστιθεμένων ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν ἀραβικῶν ἀριθμῶν πρὸ ἑκάστου δράματος, ὧδε·

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΔΡΑΜΑΤΩΝ

1 Ἀγαμέμνων, 2 Ἀθάμας, 3 Αἰγύπτιοι, 4 Αἰτναῖαι γνήσιοι, 5 Αἰτναῖαι νόθοι, 6 Ἀμυμώνη, 7 Ἀργεῖοι, 8 Ἀργὼ ἢ Κωπευστής, 9 Ἀταλάντη, 10 Βάκχαι, 11 Βασσάραι, 12 Γλαῦκος πόντιος, 13 Δαναΐδες, 14 Δικτυουργοί, 15 Ἕπτ' ἐπὶ Θήβας, 16 Εὐμενίδες, 17 Ἐπίγονοι, 18 Ἐλευσίνιοι, 19 Ἡλιάδες, 20 Ἠδωνοί, 21 Ἡρακλεῖδαι, 22 Θρῇσσαι, 23 Θεωροὶ ἢ Ἰσθμιασταί, 24 Ἰφιγένεια, 25 Ἰξίων, 26 Ἱκέτιδες, 27 Κάβειροι, 28 Καλλιστώ, 29 Κρῆσσαι, 30 Κερκύων, 31 Κίρκη σατυρική, 32 Κήρυκες, 33 Κᾶρες ἢ Εὐρώπη, 34 Λάϊος, 35 Λέων, 36 Λήμνιοι,

Digitized by Google

τούτοις σατυρικὰ ἀμφὶ τὰ ε΄. νίκας δὲ τὰς πάσας εἴληφε τρεισκαίδεκα· οὐκ ὀλίγας δὲ μετὰ τελευτὴν νίκας ἀπηνέγκατο.

37 Δυκοῦργος, 38 Μέμνων, 39 Μυσοί, 40 Μυρμιδόνες, 41 Νεανίσκοι, 42 Νεμέα, 43 Νηρεΐδες, 44 Νιόβη, 45 Ξάντριαι, 46 Οἰδίπους, 47 Ὅπλων κρίσις, 48 Ὀστολόγοι, 49 Πενθεύς, 50 Περραιβίδες, 51 Πρωτεύς, 52 Πέρσαι, 53 Πηνελόπη, 54 Προπομποί, 55 Προμηθεὺς δεσμώτης, 56 Προμηθεὺς πυρφόρος, 57 Προμηθεὺς λυόμενος, 58 Πολυδέκτης, 59 Σαλαμίνιαι, 60 Σεμέλη ἢ Ὑδροφόροι, 61 Σίσυφος δραπέτης, 62 Σφίγξ, 63 Τοξότιδες, 64 Τήλεφος, 65 Τροφοί, 66 Ὑψιπύλη, 67 Φιλοκτήτης, 68 Φορκίδες, (69 Φρύγιοι), 70 Φρύγες ἢ Ἕκτορος λύτρα, 71 Χοηφόροι, 72 Ψυχοστασία, 73 Ψυχαγωγοί. Κατὰ τὸν Bergk (Griech. Litt. 3, σελ. 284, σημ. 34) ὁ κατάλογος ἦτο γεγραμμένος ἐν πέντε στήλαις ἑκάστη περιεχούσῃ ἀνὰ 18 ὀνόματα, ἐκπεσούσης δὲ τῆς μιᾶς στήλης, ὑπελείφθησαν 72 ὀνόματα. Τὴν ἀπώλειαν ταύτην δυνάμεθα νὰ ἀναπληρώσωμεν δι' ἑτέρων ἄλλοθεν γνωστῶν ὀνομάτων, τοῖς δὲ εἰρημένοις 73, μᾶλλον δὲ 72 δράμασι, διότι τὸ Φρύγιοι πρὸ τοῦ Φρύγες ἐξαλείφεται ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου ὡς γραφικὸν σφάλμα, προστίθενται ἕτερα 10 ὀνόματα Αἰσχυλείων δραμάτων, ὧν δύο Ἀλκμήνη (Ἡσύχ. λέξ. ἀποστάς) καὶ Κύκνος (Ἀριστοφ. Βατρ. 969) ὑπολαμβάνονται ἀμφίβολα, ἤτοι 74 Γλαῦκος Ποτνιεύς, 75 Θαλαμοποιοί, 76 Ἱέρειαι, 77 Παλαμήδης, 78 Προμηθεὺς πυρκαεύς, 79 Σίσυφος πετροκυλιστής, 80 Φινεύς, 81 Ὠρείθυια καὶ τὰ δύο ἀμφιβαλλόμενα 82 Ἀλκμήνη καὶ 83 Κύκνος. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὅμοιος ἐν ἀλφαβητικῇ τάξει κατάλογος τῶν Εὐριπιδείων δραμάτων διεσώθη ἐν πίνακι ἐξεικονίζοντι ἐν ἀναγλύφῳ τὸν Εὐριπίδην καθήμενον ἐπὶ θρόνου. Ὁ πίναξ οὗτος εὑρεθεὶς ἐν Ῥώμῃ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Winckelmann ἐν Monumentis ineditis, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Boeckh ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἑλλην. ἐπιγρ. τόμ. 3, σελ. 831, ὁ δὲ ἐν αὐτῷ κατάλογος τῶν δραμάτων διεσώθη μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν Αἰσχυλείων σατυρικῶν δραμάτων, τῶν μνημονευομένων παρὰ τῷ βιογράφῳ, εἶναι ἀόριστος καὶ οὐχὶ ἀκριβής, διότι ἄλλοθεν γινώσκομεν πλείονα τῶν 5 σατυρικῶν τοῦ Αἰσχύλου δραμάτων. Ἐκ τῶν ἐν τῷ Μεδικείῳ καταλόγῳ ἀναγεγραμμένων δραμάτων ἑπτὰ μὲν (Κερκύων, Κήρυκες, Κίρκη, Λέων, Λυκοῦργος, Πρωτεύς, Σφίγξ) ἦσαν ἀναμφηρίστως, τέσσαρα δὲ (Ἀμυμώνη, Γλαῦκος πόντιος, Ὀστολόγοι, Σίσυφος δραπέτης) λίαν πιθανῶς σατυρικά, οἷς προστιθεμένου καὶ τοῦ Προμηθέως πυρκαέως, ἀποτελεῖται ἀριθμὸς δώδεκα σατυρικῶν δραμάτων. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄλλοι ἄλλως μετέβαλον τοὺς ἐν τῷ βίῳ ἀριθμούς· ὁ Κασωβὼν προύτεινε: «σατυρικὰ ἀμφὶ τὰ ιε΄», ὁ Bothe: «σατυρικὰ ἀμφὶ τὰ πέντε πρὸς τοῖς κ΄ (ἢ λ΄)», ἐπειδὴ δὲ νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι: «δράματα ο΄ καὶ ἐπὶ τούτοις σατυρικὰ ἀμφίβολα πέντε», ὡσπερανεὶ ὁ Αἰσχύλος κατέλιπε πέντε μόνον σατυρικὰ καὶ ταῦτα ἀντιλεγόμενα, ὁ Δινδόρφιος ὑπέλαβε γραπτέον: «δράματα ο΄ (;) ὧν σατυρικὰ . . . (ἐκπεσόντος τοῦ ἀριθμοῦ) καὶ ἐπὶ τούτοις ἀμφίβολα πέντε», ὁ Ὀ. Μύλλερος: «σατυρικά· ἀμφίβολα πέντε», ὁ C. Wachsmuth: «σατυρικὰ . . . . ἀμφίβολα πέντε», ὁ Fr. Schoell: «σατυρικὰ κγ΄, ϛγ΄ τὰ πάντα», καὶ τέλος ὁ Bergk: «σατυρικὰ κ΄, ὧν ἀμφίβολα ε΄». Οἱ παραδεδομένοι ὅμως ἀριθμοὶ παρὰ τῷ βιογράφῳ καὶ τῷ Σουίδᾳ δύνανταί πως νὰ

Digitized by Google

(10) πρῶτος Αἰσχύλος πάθεσι γεννικωτέροις τὴν τραγῳδίαν ηὔξησεν, τήν τε σκηνὴν ἐκόσμησεν καὶ τὴν ὄψιν τῶν θεωμένων κατέπληξε τῇ λαμπρότητι, γραφαῖς καὶ μηχαναῖς, βωμοῖς τε καὶ τάφοις, σάλπιγξιν, εἰδώλοις, Ἐρινύσι, τούς τε ὑποκριτὰς χειρῖσι σκεπάσας καὶ τῷ σύρματι ἐξογκώσας μείζοσί τε τοῖς κοθόρνοις μετεωρίσας. ἐχρήσατο δὲ ὑποκριτῇ πρώτῳ μὲν Κλεάνδρῳ, ἔπειτα καὶ τὸν δεύτερον αὐτῷ προσῆψε Μυννίσκον τὸν Χαλκιδέα· τὸν δὲ τρίτον ὑποκριτὴν αὐτὸς ἐξηῦρεν, ὡς δὲ Δι-

προσαρμοσθῶσιν ἀλλήλοις, ἐάν τις τῆς μὲν παρ' ἐκείνῳ ῥήσεως: «δράματα (= τραγῳδίας) ο' καὶ ἐπὶ τούτοις σατυρικὰ ἀμφὶ τὰ ε'» τὸν ἀριθμὸν 70 ἐκλάβῃ σημαίνοντα τὰς ἑβδομήκοντα γνησίας τραγῳδίας, 5 τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδρεωτιῶν χρόνων διασῳζομένων ἔτι σατυρικῶν δραμάτων, τὸν δὲ παρὰ τῷ Σουίδᾳ ἀριθμὸν ϛ' (90) ὡς τὸ σύνολον τῶν Αἰσχυλείων δραμάτων ἤτοι τῶν ἑβδομήκοντα γνησίων τραγῳδιῶν, τῶν ἀορίστων σατυρικῶν δραμάτων καὶ τῶν νενοθευμένων τραγῳδιῶν. Ὁ ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι διασωθεὶς κατάλογος περιέχει, ὡς εἴδομεν, 73 ὀνόματα δραμάτων, ὧν ἓν (Αἰτναῖαι νέθοι) διαρρήδην μνημονεύεται ὡς νέθον. Ἐὰν δὲ εἰς τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ καταγεγραμμένα προστεθῶσι καὶ τὰ εἰρημένα 10 μᾶλλον δὲ 8 δράματα, ὧν ἕν, Προμηθεὺς πυρφόρος, ἦτο σατυρικόν, τότε ἀποτελοῦνται 81 δράματα, ἐξ ὧν 12 μὲν γινώσκομεν ὡς σατυρικά, 1 δὲ ὡς νέθον (Αἰτναίας νέθους), ὥστε τὰ ὑπολειπόμενα 68 θὰ ἦσαν τραγῳδίαι. Κατὰ ταῦτα δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς 70 δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ ὀρθοῦ ἀριθμοῦ τῶν τραγῳδιῶν, ἃς ἐποίησεν ὁ Αἰσχύλος. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ διαφωνία τοῦ βιογράφου, λέγοντος, ὅτι ὁ Αἰσχύλος εἵληφε νίκας τρισκαίδεκα καὶ τοῦ Σουίδα ἀναβιβάζοντος αὐτὰς εἰς 28 (κη') ἐκλείπει, ἐὰν διανοηθῶμεν, ὅτι ὁ Σουίδας ἐν τῷ ἀριθμῷ 28 περιλαμβάνει τάς τε 13 νίκας, ἃς ἐνίκησε ζῶν ὁ Αἰσχύλος καὶ τὰς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, οὐσας οὐχὶ ὀλίγας, ὡς μαρτυρεῖ ὅ τε βιογράφος λέγων: «οὐκ ὀλίγας δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν νίκας ἀπηνέγκατο» καὶ ὁ Σουίδας (λέξ. Εὐφορίων) γράφων· «ὃς καὶ τοῖς Αἰσχύλου τοῦ πατρός, οἷς μήπω ἦν ἐπιδειξάμενος, τετράκις ἐνίκησεν».

(10) Περὶ τῶν σκηνικῶν ἐξευρέσεων τοῦ Αἰσχύλου γράφει ὁ Φιλόστρατος (βί. σοφιστῶν 1, 9): «Σικελία Γοργίαν ἐν Λεοντίνοις ἤνεγκεν, ἐς ὃν ἀναφέρειν ἡγώμεθα τὴν τῶν σοφιστῶν τέχνην ὥσπερ ἐς πατέρα. εἰ γὰρ τὸν Αἰσχύλον ἐνθυμηθείημεν, ὡς πολλὰ τῇ τραγῳδίᾳ ξυνεβάλετο ἐσθῆτί τε αὐτὴν κατασκευάσας <λαμπρᾷ> καὶ ὀκρίβαντι ὑψηλῷ καὶ ἡρώων εἴδεσιν ἀγγέλοις τε καὶ ἐξαγγέλοις καὶ οἷς ἐπὶ σκηνῆς τε καὶ ὑπὸ σκηνῆς (ἤτοι ὄπισθεν τῆς σκηνῆς) χρὴ πράττειν, τοῦτο ἂν εἴη καὶ ὁ Γοργίας τοῖς ὁμοτέχνοις», ὁ Ὁράτιος (de arte poet. 278): post hunc personae pallaeque repertor honestae Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis et docuit magnumque loqui nitique cothurno, ἔνθα ὁ Πορφύριος παρατηρεῖ: Aeschylus primus tragoedis cothurnos et syrma et personam dedit. horum enim trium auctor est. Πρβ. καὶ Κραμήρου

Digitized by Google

καίαρχος ὁ Μεσσήνιος, Σοφοκλῆς. τὸ δὲ ἁπλοῦν τῆς δραματοποιίας εἰ μέν τις πρὸς τοὺς μετ' αὐτὸν λογίζοιτο, φαῦλον ἂν ἐκλαμβάνοι καὶ ἀπραγμάτευτον, εἰ δὲ πρὸς τοὺς ἀνωτέρω, θαυμάσειε τῆς ἐπινοίας τὸν ποιητὴν καὶ τῆς εὑρέσεως. ὅτῳ δὲ δοκεῖ τελεώτερος τραγῳδίας ποιητὴς Σοφοκλῆς γεγονέναι, ὀρθῶς μὲν δοκεῖ, λογιζέσθω δὲ ὅτι πολλῷ χαλεπώτερον ἦν ἐπὶ Θέσπιδι, Φρυνίχῳ τε καὶ Χοιρίλῳ εἰς τοσόνδε μεγέθους τὴν τραγῳδίαν προαγαγεῖν ἢ ἐπὶ Αἰσχύλῳ εἰπόντα εἰς τὴν Σοφοκλέους ἐλθεῖν τελειότητα.

Ἀνέκδ. Παρισ. 1, σελ. 19: «εἰ μὲν δὴ πάντα τις Αἰσχύλῳ βούλεται τὸ περὶ τὴν σκηνὴν εὑρήματα προσνέμειν, ἐκκυκλήματα καὶ περιάκτους καὶ μηχανὰς ἐξώστραν τε καὶ προσκήνια καὶ διστεγίας καὶ κεραυνοσκοπεῖα καὶ βροντεῖα καὶ θεολογεῖα καὶ γεράνους καί που καὶ ξυστίδας καὶ βατραχίδας καὶ πρόσωπα καὶ κοθόρνους καὶ ταυτὶ τὰ ποικίλα, σύρματά τε καὶ καλύπτραν καὶ κόλπωμα καὶ παράπηχυ καὶ ἄγρηνον καὶ ὑποκριτὴν ἐπὶ τῷ δευτέρῳ τὸν τρίτον ἢ καὶ Σοφοκλῆς ἔστιν ἃ τούτων προσεμηχανήσατο καὶ προσεξεῦρεν, ἔστι τοῖς βουλομένοις ὑπὲρ τούτων ἐρίζειν καὶ ἕλκειν ἐπ' ἄμφω τὴν φήμην τοῦ λόγου κτέ.», Φιλόστρατον β. Ἀπολλων. 6, 11: «ποιητὴς μὲν γὰρ οὗτος (Αἰσχύλος) τραγῳδίας ἐγένετο, τὴν τέχνην δὲ ὁρῶν ἀκατάσκευόν τε καὶ μήπω κεκοσμημένην εἰ μὲν ξυνέστειλε τοὺς χοροὺς ἀποτάδην ὄντας ἢ τὰς τῶν ὑποκριτῶν ἀντιλέξεις εὗρε παραιτησάμενος τὸ τῶν μωνῳδιῶν μῆκος ἢ τὸ ὑπὸ σκηνῆς ἀποθνήσκειν ἐπενόησεν, ὡς μὴ ἐν φανερῷ σφάττοι, σοφίας μὲν μηδὲ ταῦτα ἀπηλλάχθω, δοκείτω δὲ κἂν ἑτέρῳ παρασχεῖν ἔννοιαν ἧττον δεξιῷ τὴν ποίησιν, ὁ δ' ἐνθυμηθεὶς μὲν ἑαυτόν, ὡς ἐπάξιον τοῦ τραγῳδίαν ποιεῖν φθέγγοιτο, ἐνθυμηθεὶς δὲ καὶ τὴν τέχνην ὡς προσφυᾶ τῷ μεγαλείῳ μᾶλλον ἢ τῷ καταβεβλημένῳ τε καὶ ὑπὸ πόδα, σκευοποιίας μὲν ἥψατο εἰκασμένης τοῖς τῶν ἡρώων εἴδεσιν, ὀκρίβαντος δὲ τοὺς ὑποκριτὰς ἐπεβίβασεν, ὡς ἴσα ἐκείνοις βαίνοιεν, ἐσθήμασί τε πρῶτος ἐκόσμησεν, ἃ πρόσφορον ἥρωσί τε καὶ ἡρωΐσιν ἡσθῆσθαι, ὅθεν Ἀθηναῖοι πατέρα μὲν αὐτὸν τῆς τραγῳδίας ἡγοῦντο».

Ὥσπερ δὲ πάντα τὰ περὶ τὴν σκηνὴν εὑρήματα προσένειμαν οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καὶ βιογράφοι τῷ Αἰσχύλῳ, διότι μέγα μέρος αὐτῶν ἔβλεπον ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ ἐν χρήσει, οὕτω καὶ τὸν τρίτον ὑποκριτήν, ὄντα ἀναγκαῖον ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ, ὑπελάμβανον Αἰσχύλειον ἐξεύρεσιν. Εἰς τὴν γνώμην ὅμως ταύτην ἐναντιοῦται ὁ Ἀριστοτέλης (ποιητ. κ. 4) λέγων: «τό τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασεν, τρεῖς δὲ καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς». Πρβ. προσέτι Θεμίστιον 26, σελ. 382, 14 (ἐκδ. Dind.), Διογέν. Λ. 3, 56: «τὸ παλαιὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξηῦρεν ὑπὲρ τοῦ διαναπαύεσθαι τὸν χορόν, καὶ δεύτερον Αἰσχύλος, τὸν δὲ τρίτον Σοφοκλῆς καὶ συνεπλήρωσεν τὴν τραγῳδίαν», Βίον Σοφοκλέους καὶ Σουίδαν (λέξ. Σοφοκλῆς καὶ τριταγωνιστής).

Digitized by Google

(11) ἐπιγέγραπται τῷ τάφῳ αὐτοῦ·

αἰετοῦ ἐξ ὀνύχων βρέγμα τυπεὶς ἔθανον.

(12) φασὶν ὑπὸ Ἱέρωνος ἀξιωθέντα ἀναδιδάξαι τοὺς Πέρσας ἐν Σικελίᾳ καὶ λίαν εὐδοκιμεῖν.

Β'.

ΣΟΥΙΔΑΣ ΛΕΞΕΙ ΑΙΣΧΥΛΟΣ.

(1) Αἰσχύλος Ἀθηναῖος τραγικός, υἱὸς μὲν Εὐφορίωνος, ἀδελφὸς δὲ Ἀμεινίου [Εὐφορίωνος] καὶ Κυναιγείρου τῶν εἰς Μαραθῶνα ἀριστευσάντων ἅμα αὐτῷ· ἔσχε δὲ καὶ υἱοὺς τραγικοὺς δύο, Εὐφορίωνα καὶ Εὐαίωνα.

(2) ἠγωνίζετο δ' αὐτὸς ἐν τῇ ο' ὀλυμπιάδι ἐτῶν ὢν κε'· οὗτος πρῶτος εὗρε προσωπεῖα δεινὰ χρώμασι κεχρισμένα ἔχειν τοὺς τραγῳδοὺς καὶ ταῖς ἀρβύλαις τοῖς καλουμένοις ἐμβάταις κεχρῆσθαι.

(3) ἔγραψε δὲ καὶ ἐλεγεῖα καὶ τραγῳδίας ϛ', νίκας δ' εἴλεν κη'.

(4) φυγων δ' εἰς Σικελίαν διὰ τὸ πεσεῖν τὰ ἰκρία ἐπιδεικνυμένου αὐτοῦ, χελώνης ἐπιρριφείσης αὐτῷ ὑπ' ἀετοῦ φέροντος κατὰ τῆς κεφαλῆς ἀπώλετο ἐτῶν νη' γενόμενος.

Γ'.

ΣΥΝΟΨΙΣ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΑΙΣΧΥΛΟΥ.

Ἐν τῷ μεγάλῳ πολιτικῷ δράματι τῶν ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Περσίαν ἔμελλε νὰ ἀρθῇ διὰ τοῦ Αἰσχύλου εἰς τὴν

(1) Τὸ δεύτερον Εὐφορίωνος ἐξήλειψεν ὁ Westermann (Biogr. σελ. 126). Ὁ δεύτερος υἱὸς ἐν ἄλλοις ὑποδεεστέροις χειρογράφοις τοῦ Σουίδα ὀνομάζεται Εὐβίων ἢ Βίων. Οἱ τύποι Εὐαίων καὶ Βίων ἀπαντῶσι καὶ ἄλλοθι, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ τύπος Εὐβίων, ἀλλ' ὁ Εὔβιος. Ὅθεν φαίνεται, ὅτι τὸ Εὐαίωνα μετέπεσεν εἰς Εὐβίωνα, τοῦτο δὲ εἰς Βίωνα. Περὶ τῆς γραφῆς Κυναιγείρου πρβ. σημ. εἰς § 1 τοῦ βίου.

(2) Πρβ. Σχόλ. εἰς Διονύσιον Θρᾷκα σελ. 746 ἐκδ. Βεκ.: «ἐπιδεικνύμενοι τῶν ἡρώων ὡσανεὶ τὰ αὐτῶν πρόσωπα πρῶτον μὲν ἐπελέγοντο ἄνδρας τοὺς μείζονα φωνὴν ἔχοντας, δεύτερον δὲ βουλόμενοι καὶ τὰ σώματα δεικνύειν ἡρωϊκὰ ἐμβάδας ἐφόρουν καὶ ἱμάτια ποδήρη».

(3) Πρβ. σημ. εἰς § 9 τοῦ βίου.

(4) Ἴδε σημ. εἰς § 6, 7 καὶ 3 τοῦ βίου.

Digitized by Google

προσήκουσαν τελειότητα καὶ τὸ ποιητικὸν δρᾶμα, ὅπερ ἀναφανὲν μετὰ τὴν ἐπικὴν καὶ τὴν τρεῖς ἑκατονταετηρίδας διαρκέσασαν λυρικὴν ποίησιν καὶ μετέχον τῆς τε ἐπιτερποῦς διηγήσεως τοῦ ἔπους καὶ τοῦ αἰθερίου ὕψους τοῦ λυρικοῦ ᾄσματος εἶναι οἱονεὶ ἀπαύγασμα καὶ ἀντανάκλασις τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ λαμπηδόνος, ἥτις ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ Πεισιστράτου καὶ μεσουρανήσασα ἐπὶ τοῦ Περικλέους κατέστησε τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, εἰς ἣν ἐπέρρεον πανταχόθεν φιλόσοφοι καὶ ἱστορικοί, ῥήτορες καὶ καλλιτέχναι, τὴν παίδευσιν τῆς Ἑλλάδος. Μάρτυς ὢν αὐτόπτης καὶ δὴ καὶ κοινωνὸς τῶν ἔργων τῶν μεγάλων τούτων χρόνων ὁ τῷ Πινδάρῳ συνηλικιώτης καὶ υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου Εὐφορίωνος Αἰσχύλος ἐγεννήθη τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἑξηκοστῆς τρίτης Ὀλυμπιάδος (= 525/4 π. Χ.) ἐν Ἐλευσῖνι τῷ δήμῳ. Καλῶν ὁ ποιητὴς ἑαυτὸν τρόφιμον τῆς Δήμητρος μαρτυρεῖ τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἡ λατρεία τῶν Ἐλευσινίων θεοτήτων. Ἤδη ἐν ἡλικίᾳ πέντε καὶ εἴκοσι ἐτῶν (Ὀλ. 70) ἀντηγωνίσατο πρὸς Χοιρίλον καὶ Πρατίναν, τὴν πρώτην ὅμως νίκην ἐνίκησε μετὰ ταῦτα πέντε καὶ δέκα ἔτεσιν ὕστερον (Ὀλ. 73, 3) ἄγων ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου φαίνεται, ὅτι ἐπὶ δύο περίπου δεκαετηρίδας ἐδέσποζε τῆς σκηνῆς, ὥστε οὐχὶ ἀπίθανον εἶναι τὸ ἱστορούμενον ὑπὸ Πλουτάρχου (β. Κίμωνος κ. 8), ὅτι, ὅτε τὸ πρῶτον Ὀλυμπ. 77, 4 (468 π. Χ.) ἐνεφανίσθη ὁ Σοφοκλῆς ἀνταγωνιζόμενος ἐν τῷ θεάτρῳ, οἱ θεαταὶ ἐθορυβήθησαν («φιλονεικίας οὔσης καὶ παρατάξεως τῶν θεατῶν»), ἐπειδὴ οἱ μὲν ὑπῆρχον τῷ δεδοκιμασμένῳ ποιητῇ, οἱ δὲ εὐέλπιδες ἠτένιζον πρὸς τὸν νέον ἀστέρα. Εὐθὺς ὅμως τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐνίκησεν ὁ Αἰσχύλος τῇ τετραλογίᾳ (1), Λαΐῳ, Οἰδίποδι, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας

(1) Νικᾶν τετραλογίᾳ εἶναι συνήθης ῥῆσις, οἷαι καὶ αἱ: «τραγῳδίᾳ, τραγῳδῶν, τραγῳδοῖς, τραγῳδοῖς καινοῖς (= τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις), ἀνδρῶν, παίδων νικᾶν». Παραπλήσια δὲ τῷ: «τραγῳδίαν διδάσκειν» εἶναι τὰ «ἐπιδείκνυσθαι, καθιέναι τραγῳδίαν». Τὰ ὀνόματα δὲ τετραλογία καὶ τριλογία μὴ ἀναγινωσκόμενα μήτε παρ' Ἀριστοτέλει μήτε παρ' ἄλλῳ τινι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων φαίνεται, ὅτι ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν (πρβ. Βοικχίου Prooemium Lectionum Berolin. τοῦ ἔτους 1841—2, σελ. 4—6). Τὰ τέσσαρα δράματα κληθέντα τετραλογία ἤτοι ἐπραγματεύοντο ἐν συνεχείᾳ

Digitized by Google

καὶ τῇ σατυρικῇ Σφιγγί, τὸν Ἀριστέαν, υἱὸν τοῦ Πρατίνα, καὶ Πολυφράδμονα, υἱὸν τοῦ Φρυνίχου. Ἐν συνόλῳ ἤρατο τρισκαίδεκα δραματικὰς νίκας, ὧν μίαν Ὀλ. 76, 4 (472 π. Χ.) ἐπιδειξάμενος τὸν Φινέα, τοὺς Πέρσας, τὸν Γλαῦκον καὶ τὸν Προμηθέα. Τοὺς Πέρσας πραγματευομένους τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἣν καὶ αἱ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν διδαχθεῖσαι Φοίνισσαι τοῦ Φρυνίχου, ἀνεδίδαξεν ὁ Αἰσχύλος ἐν Συρακούσαις, ὅποι τὸ πρῶτον ἀπῆλθε κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος, ὅπως ἐξυμνήσῃ διὰ ποιήσεως τὴν κτίσιν τῆς Αἴτνης, ἣν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐξεπλήρωσε διδάξας τὰς Αἰτναίας. Τὴν ἐν Σικελίᾳ ταύτην διατριβὴν ἀνάγουσί τινες εἰς τὴν κτίσιν τῆς Αἴτνης Ὀλ. 76, 1 (475 π. Χ.), ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ νέου διδασκαλίαν τῶν Περσῶν ἐν Συρακούσαις διανοητέον μᾶλλον τὸν χρόνον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 472 καὶ 468 π. Χ. (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 10). Ἐκ τοῦ Παυσανίου 1, 2, 3: «συνῆσαν ἄρα καὶ τότε τοῖς βασιλεῦσι ποιηταί, καὶ πρότερον ἔτι καὶ Πολυκράτει Σάμου τυραννοῦντι Ἀνακρέων παρῆν καὶ ἐς Συρακούσας πρὸς Ἱέρωνα Αἰσχύλος καὶ Σιμωνίδης ἐστάλησαν» δὲν ἐξάγεται, ὅτι ὁ Αἰσχύλος συνέμιξε τῷ Σιμωνίδῃ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος. Τὸ τελευταῖον παρῆλθεν ὁ Αἰσχύλος εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σκηνὴν Ὀλ. 80, 2 (458 π. Χ.), ὅτε ἔσχε τῇ Ὀρεστείᾳ τὰ πρωτεῖα. Ἐν ταῖς Εὐμενίσι φαίνεται, ὅτι ὑπηνίξατό πως τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς κατηγορήθη ὡς βεβηλῶν αὐτὰ ἐπὶ σκηνῆς. Ὁ ποιητὴς ἔφυγε μὲν

τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τοῦ μύθου ἢ συνήπτοντο πρὸς ἄλληλα χαλαρώτερον ἄνευ κοινῆς τινος ἰδέας. Ἐν τοῖς ὑστέροις αὐτοῦ χρόνοις ἐπειράθη καὶ ὁ Πλάτων κατ' ἀναλογίαν τῶν δραματικῶν τριλογιῶν ἢ τετραλογιῶν νὰ συνάψῃ εἰς ἓν ὅλον τρεῖς καὶ τέσσαρας διαλόγους πραγματευομένους τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἤτοι τὸν Θεαίτητον, τὸν Σοφιστήν, τὸν Πολιτικόν, οἷς προτιθέμενος νὰ συνάψῃ καὶ τέταρτον, τὸν Φιλόσοφον, δὲν ἐξετέλεσε τὸν ἑαυτοῦ σκοπόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν, τὸν Τίμαιον καὶ Κριτίαν, ἀποτελοῦντα μίαν τριλογίαν, ἔμελλε νὰ προστεθῇ ὁ Ἑρμοκράτης. Τοῦτο τὸ σχέδιον τοῦ Πλάτωνος δὲν διέλαθε τοὺς γραμματικούς, οἵτινες ὅμως οὐχὶ ὀρθῶς συνάπτουσι τοὺς πλείστους ἢ καὶ πάντας τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος εἰς τριλογίας ἢ τετραλογίας. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, ὅσπερ πιθανῶς πρὸ τοῦ Ἀριστάρχου προσένειμε τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην καὶ εἰς τὰς τραγικὰς διδασκαλίας, ἐποίησε πέντε τριλογίας ἐκ τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων μνημονεύων τοὺς λοιποὺς καθ ἕνα ἕκαστον (Διογ. Λ. 3, 61), ὁ δὲ Θράσυλλος συνῆψε πάντας τοὺς διαλόγους εἰς τετραλογίας ποιήσας τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Δημοκρίτου ἔργοις (Διογ. Λαερτ. 3, 57).

Digitized by Google

τὴν δίκην, ἀλλ' ὅμως δυσθυμήσας, ὡς φαίνεται, λίαν καὶ ἐκλιπὼν τὰς Ἀθήνας ἀπῆλθε τὸ δεύτερον εἰς Σικελίαν, νῦν ὅμως εἰς Γέλαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε Ὀλυμπ. 81, 1 (456/5 π. Χ.). Ὁ τάφος τοῦ Αἰσχύλου ἐν Γέλᾳ ἦτο ἱερὸς τοῖς ὁμοτέχνοις. ἀποδημοῦσιν αὐτόσε, ὅπως προσενέγκωσι σπονδὰς καὶ καθοσιώσωσι τῷ πατρὶ τῆς τραγῳδίας τὰ ἑαυτῶν δράματα ἀπαγγέλλοντες αὐτὰ (πιθανῶς τοὺς πρώτους στίχους) ἐπὶ τοῦ τύμβου.

Ὁ Αἰσχύλος ἠσχολεῖτο οὐ μόνον περὶ τὴν ποίησιν, ἀλλὰ ἠπίστατο νὰ μεταχειρίζηται καὶ τὸ ξίφος μετασχὼν οὐ μόνον τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, ἐν ᾗ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κυνέγειρος ἀπέθανεν ἡρωϊκὸν θάνατον θελήσας νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀπόπλουν περσικοῦ πλοίου (ἡ πρᾶξις αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐξεικονίζεται ἐπί τινος ἀναγλύφου τοῦ ἐν Brescia Μουσείου ἀποτυπωθεῖσα ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1886, σελ. ἀριθ. 1, πρβ. καὶ Otto Jahn αὐτόθι σελ. 222 κέ.), ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς τροπαίων, ἠγάλλετο δὲ ἐπὶ τῇ πολεμικῇ ταύτῃ δόξῃ πολὺ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῇ ποιήσει καὶ ἐμνημόνευσεν αὐτῆς ἐν τῷ ἐπιγράμματι, ὅπερ αὐτὸς ἐποίησεν (ἴδε σελ. 12). Ὢν γόνος ἀρχαίου ἀριστοκρατικοῦ οἴκου καὶ ἀνὴρ ὑψηλόφρων ἐποιεῖτο περὶ πλείστου τὸν Ἀριστείδην, οὐδὲν ἧττον ὅμως ἀνωμολόγει καὶ ἐξετίμα δεόντως, ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, καὶ τὰς πράξεις τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ μετὰ τοὺς ἀγῶνας, οἵτινες διὰ τοῦ Περικλέους καὶ Ἐφιάλτου ἐπήγαγον περιορισμὸν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλῆς, ἀνεδείχθη φίλος τῆς εἰρήνης καὶ κῆρυξ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν ἀντιμαχομένων πολιτικῶν κομμάτων παραστήσας τὸ τῷ Ἀρείῳ πάγῳ ὑπολειφθὲν δικαίωμα τοῦ κρίνειν περὶ φονικῶν ὡς τὴν κυρίαν αἰτίαν τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Ὁ συνδιαλλακτικὸς δὲ ἐν τῇ πολιτικῇ χαρακτὴρ τοῦ Αἰσχύλου εἰκάζεται κατὰ τύχην καὶ ἔκ τινος διδασκαλικῆς ἐπιγραφῆς, καθ' ἣν ἐκτυπωθεῖσαν ὑπὸ Κουμανούδη ἐν Ἀθηναίῳ (πρβ. U. Köhler, Dokumente zur Geschichte des alten Theaters ἐν Mittheilungen des d. arch. Inst. in Athen, 3, 1878) ὁ Περικλῆς ἐγένετό ποτε (ἴσως 467 π. Χ.) χορηγὸς τοῦ ποιητοῦ. Τὸν εὐγενῆ καὶ ὑψηλόφρονα καὶ ἠθικὸν καὶ ἀξιοπρεπῆ χαρακτῆρα τοῦ Αἰσχύλου μηνύουσιν ἡμῖν πρὸ παντὸς ἄλλου αὐτὰ τὰ δράματα

Digitized by Google

αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν εἰσάγει αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις, χαρακτηρίζει ἄνδρα μεγαλουργὸν καὶ ἐχθρὸν πάσης εὐτελείας καὶ μικροπρεπείας. Λεπτομερείας περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ γινώσκομεν ὀλιγίστας. Παρ' Ἀθηναίῳ 40. 428F κατηγορεῖται, ὅτι αὐτός, οὐχὶ δὲ ὁ Εὐριπίδης εἰσήγαγε τὸ πρῶτον μεθυσοκοττάβους ἐπὶ τὴν σκηνὴν, διότι ὅ,τι αὐτὸς ἡδέως ἐποίει, τοῦτο προσένειμε καὶ ἄλλοις («πρῶτος γὰρ Αἰσχύλος, καὶ οὐχί, ὡς ἔνιοί φασιν, Εὐριπίδης παρήγαγε τὴν τῶν μεθυόντων ὄψιν εἰς τραγῳδίαν. ἐν γὰρ τοῖς Καβείροις εἰσάγει τοὺς περὶ τὸν Ἰάσωνα μεθύοντας· ἃ δ' αὐτὸς ὁ τραγῳδιοποιὸς ἐποίει, ταῦτα τοῖς ἥρωσι περιέθηκε· μεθύων γοῦν ἔγραφε τὰς τραγῳδίας, διὸ καὶ Σοφοκλῆς αὐτῷ μεμφόμενος ἔλεγεν, ὅτι, ὦ Αἰσχύλε, εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὖν οὐκ εἰδώς γε ποιεῖς· ὡς ἱστορεῖ Χαμαιλέων ἐν τῷ περὶ Αἰσχύλου»). Τὰ αὐτὰ διηγεῖται καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Ἀθήναιος (1, σελ. 22A), ὡσαύτως δὲ ἀναγινώσκονται παραπλήσια καὶ παρὰ Στοβαίῳ Ἄνθολ. 18, 33: «Πλουτάρχου. Σοφοκλῆς ἐμέμφετο Αἰσχύλῳ, ὅτι μεθύων ἔγραφε· καὶ γὰρ εἰ τὰ δέοντα ποιεῖ, φησίν, ἀλλ' οὐκ εἰδὼς γε» καὶ παρὰ Πλουτ. Ἠθικ. σελ. 715E, 622E καὶ παρὰ Εὐσταθ. Ὀδυσ. 8, 298, σελ. 1598, 57. Ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἦν φίλος τοῦ οἴνου· τοῦτο κατελέγχουσιν οἱ δύο στίχοι 617 κέ. ἐν Πέρσαις, ἔτι δὲ καὶ ὁ μῦθος παρὰ Παυσανίᾳ 1, 21, 3: «ἔφη δὲ Αἰσχύλος μειράκιον ὢν καθεύδειν ἐν ἀγρῷ φυλάσσων σταφυλὰς καί οἱ Διόνυσον ἐπιφανέντα κελεῦσαι τραγῳδίαν ποιεῖν· ὡς δὲ ἦν ἡμέρα, πείθεσθαι γὰρ ἐθέλειν, ῥᾷστα ἤδη πειρώμενος ποιεῖν». Ὥσπερ δὲ ὁ μῦθος οὗτος χαρακτηρίζει τὸν λάτριν τοῦ Διονύσου διττῶς, ὡς ποιητὴν δῆλον ὅτι τραγῳδιῶν καὶ ὡς φίλον τοῦ ἀπὸ τῶν σταφυλῶν χυμοῦ, οὕτω καὶ ἡ Σοφόκλειος ῥῆσις ἐνδέχεται μὲν ἐν ἀστειολογίᾳ νὰ ὑπαινίσσηται τὴν φιλοποσίαν τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλ' ὅμως πολλῷ πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι ἀντιπαρατίθησι εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἐν γνώσει ποιητικὴν τέχνην τὴν θείαν μανίαν τῆς ἐν ἀγνοίᾳ τὸ ὀρθὸν ποιούσης φοιβολήπτου μεγαλοφυΐας. Ὁ Ἀριστοτέλης Ποιητ. 17 λέγει, ὅτι ἡ τραγικὴ ποίησις ἀπαιτεῖ ἄνθρωπον ἔχοντα εὐφυΐαν καὶ διαύγειαν πνεύματος ἢ φοιβόληπτον ἐνθουσιασμὸν

Digitized by Google

(«εὐφυοῦς ἡ ποιητικὴ ἢ μανικοῦ»)· ὁ τὴν ποιητικὴν μανίαν κεκτημένος δύναται ἐν ἀγνοίᾳ νὰ ἐκφράσῃ πιστῶς πᾶν ἐνδόμυχον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἴσθημα, ὁ δὲ τὴν εὐφυΐαν εὐστοχεῖ ἐν γνώσει καὶ ὑπολογισμῷ τοῦ ὀρθοῦ. Ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ διαφορὰ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους καὶ εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ἡ μομφὴ τοῦ Σοφοκλέους περὶ τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως· τὴν ποιητικὴν λοιπὸν μανίαν ὑπεμφαίνει ὁ Σοφοκλῆς εἰπών, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐποίει τὰ δέοντα ἐν ἀγνοίᾳ· ἐν ᾗ φοιβολήπτῳ ταύτῃ μανίᾳ ὑπερβάλλει πάντας ὁ Αἰσχύλος, οὔτε ὁ Σοφοκλῆς δὲ οὔτε ὁ Εὐριπίδης ἁμιλλῶνται ἐν τούτῳ πρὸς αὐτόν, διότι παρ' ἀμφοτέροις ἐπικρατεῖ ἡ νηφαλία σκέψις καὶ ὁ ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς (ἡ εὐφυΐα). Ὁ Αἰσχύλος ἐμφορεῖται τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς θερμότητος, ἥτις ἀπεργάζεται τὸν φύσει ποιητὴν καὶ παρασύρει τὸν θεατὴν εἰς ἐνθουσιασμόν. Σφοδρὰ πνοὴ βακχικῆς μανίας διαπνέει τὴν ποίησιν τοῦ Αἰσχύλου καὶ δὲν φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀνεθέρμαινε τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις διὰ τοῦ δώρου τοῦ θεοῦ (πρβ. Λουκιαν. Δημοσθ. ἐγκ. 15 «οὐ γὰρ ὡς τὸν Αἰσχύλον ὁ Καλλισθένης ἔφη που λέγων τὰς τραγῳδίας ἐν οἴνῳ γράφειν ἐξορμῶντα καὶ ἀναθερμαίνοντα τὴν ψυχήν»). Μή τις ὅμως νομίσῃ, ὅτι αἱ ποιήσεις τοῦ Αἰσχύλου εἶναι ἔργα μόνον τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Πλὴν τῆς τοῦ Τρωϊκοῦ καὶ λοιποῦ ἐπικοῦ κύκλου βαθείας γνώσεως τοῦ ποιητοῦ, κατὰ τύχην μανθάνομεν καὶ περὶ ἑτέρων σπουδῶν, ἃς ἐποιεῖτο χάριν τῶν ἑαυτοῦ δραμάτων. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 22, 7 Πινδάρῳ δὲ καὶ Αἰσχύλῳ πυνθανομένοις παρ' Ἀνθηδονίων τῷ μὲν οὐκ ἐπὶ πολὺ ἐπῆλθεν ᾄσαι τὰ εἰς Γλαῦκον, Αἰσχύλῳ δὲ καὶ ἐς ποίησιν δράματος ἐξήρκεσε) ὁ Αἰσχύλος ποιῶν τὸν Γλαῦκον πόντιον συλλέγει ἐν Ἀνθηδόνι τοὺς μύθους περὶ τοῦ θαλασσίου τούτου δαίμονος. Ὡσαύτως δὲ καὶ χάριν τῶν Περσῶν ἐποιήσατο ἐκτενεῖς ἐρεύνας περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχηγῶν τῶν Περσῶν καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς χώρας(1). Τὸ ἐπεισόδιον Περσ. στίχ. 761—788

(1) Ἐκ ποίων πηγῶν ἠρύσατο ὁ ποιητὴς τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ξέρξην στρατευσάντων ἡγεμόνων καὶ λαῶν τῆς Ἀσίας οὐ πάνυ τι δῆλον· πιθανῶς μετωχέτευσέ τινα ἐκ τῶν καταλόγων, οἵτινες συνταχθέντες ὑπὸ τῶν βασιλικῶν γραμματέων ἠδύναντο νὰ περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν τῶν Ἑλλήνων (Ἡροδ. 7, 100 καὶ 8, 90), ἐκ τῶν καταλόγων, οὓς ὁ Δαρεῖος

Digitized by Google

περὶ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῶν Περσῶν καὶ τῶν πρὸ τοῦ Ξέρξου βασιλέων εἶναι καρπὸς τῶν σπουδῶν τοῦ ποιητοῦ. Ἐν ταῖς Αἰτναίαις εἰσήγαγεν εἰς τὴν ποίησιν τὴν ἐν μόνῃ τῇ Σικελίᾳ ἐπιχωριάζουσαν λατρείαν τῶν Παλικῶν, ἧς τὴν γνῶσιν ἐκτήσατο μετὰ ἀκριβεῖς ἐρεύνας περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ἐκεῖ χώρας.

Ὁ Αἰσχύλος ἤρατο τρισκαίδεκα νίκας γράψας ἑβδομήκοντα σχεδὸν τραγῳδίας καὶ ἀνάλογον ἀριθμὸν σατυρικῶν δραμάτων, ἐποίησε δὲ κατ' ἐντολὴν τῆς πόλεως καὶ ἐλεγεῖον ἐπὶ τοῖς ἐν Μαραθῶνι πεσοῦσιν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Σιμωνίδου προετιμήθη τοῦ Αἰσχυλείου. Παρὰ τῶν κατοίκων τῶν Δελφῶν κληθεὶς νὰ ποιήσῃ παιᾶνα εἰς Ἀπόλλωνα ἀπέκρουσε τὴν πρόσκλησιν (Πορφ. π. ἀπ. ἐμψ. 2, 18 τὸν γοῦν Αἰσχύλον φασί, τῶν Δελφῶν ἀξιούντων εἰς τὸν θεὸν γράψαι παιᾶνα, εἰπεῖν, ὅτι βέλτιστα Τυννίχῳ πεποίηται· παραβαλλόμενον δὲ τὸν αὑτοῦ πρὸς τὸν ἐκείνου ταὐτὸν πείσεσθαι τοῖς ἀγάλμασι τοῖς καινοῖς πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Ταῦτα γὰρ καίπερ ἁπλῶς πεποιημένα θεῖα νομίζεσθαι, τὰ δὲ καινὰ περιέργως εἰργασμένα θαυμάζεσθαι μέν, θεοῦ δὲ δόξαν ἧττον ἔχειν). Ὡς ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν Αἰσχυλείων δραμάτων ἀναγράφεται ὁ 90, ἡμῖν δὲ διεσώθησαν 7 δράματα, ἤτοι Πέρσαι, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Ἱκέτιδες, Προμηθεὺς δεσμώτης, Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Εὐμενίδες. Ἐκ τούτων ἀποτελοῦσι τὰ τρία τελευταῖα συνεχὲς ὅλον τετραλογίας (Ὀρεστείας διδαχθ. Ὀλυμπ. 80, 2 = 458 π. Χ.), διότι καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα Πρωτεύς, ὅπερ συγκατελέγετο ταῖς τρισὶ τραγῳδίαις, πραγματευόμενον τὰς τύχας καὶ πλάνας τοῦ Μενελάου, μαθόντος ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τοῦ ἁλίου γέροντος τὸν φόνον τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἀνεφέρετο εἰς τὸν αὐτὸν μυθικὸν κύκλον. Ὡσαύτως δὲ γινώσκομεν, ὅτι καὶ οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἀπετέλουν μετὰ τῶν τραγῳδιῶν Λαΐου, Οἰδίποδος καὶ τοῦ σατυρικοῦ, Σφιγγός, ὁμοίαν συνεχῆ τετραλογίαν καλουμένην Οἰδιπόδειαν (Ὀλυμπ. 78, 1 = 467 π. Χ.). Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ αἱ Ἱκέτιδες καὶ ὁ Προμηθεὺς δὲν

ἐνεκόλαψεν ἐν δυσὶ λιθίναις στήλαις, ἃς ἔστησεν ἐν Βυζαντίῳ, γράμμασιν Ἀσσυρίοις καὶ Ἑλληνικοῖς (Ἡροδ. 4, 87), ἐξ ἀνακοινώσεων Ἑλλήνων ἀναγομένων εἰς ἑλληνιστὶ λαλοῦντας Πέρσας (Ἡροδ. 9, 16) καὶ ἐξ ἄλλων ἀγνώστων ἡμῖν εἰδήσεων.

Digitized by Google

ἀπετέλουν αὐθέκαστα καὶ αὐτοτελῆ δράματα, ἀλλὰ μέρη τετραλογιῶν, διότι αἱ μὲν Ἱκέτιδες μηνύουσι προφανῆ συνέχειαν ἔν τε τοῖς Θαλαμοποιοῖς, οἵτινες διελάμβανον περὶ τῶν γάμων τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, καὶ τοῖς λοιποῖς εἰκαζομένοις δράμασι τῆς τετραλογίας, ἐν δὲ τῷ Προμηθεῖ δεσμώτῃ δύναται νὰ ὁρισθῇ, ὅτι ἡ πρᾶξις διετέλει προϊοῦσα ἐν τῷ Προμηθεῖ λυομένῳ. Τέλος δὲ μνημονευτέον ἐκ τῶν Θεσμοφοριαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 136 τὴν καλουμένην Λυκούργειαν(1) τετραλογίαν, ἥτις κατὰ τὸν αὐτόθι σχολιαστὴν συνέκειτο ἐκ τῶν Ἡδωνῶν, Βασσαρίδων, Νεανίσκων καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, Λυκούργου. Ἐπειδὴ δὲ ἰδιάζων χαρακτὴρ τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως εἶναι ἡ ἐν μιᾷ τετραλογίᾳ σύνδεσις τεσσάρων δραμάτων, τριῶν τραγῳδιῶν καὶ ἑνὸς σατυρικοῦ, διὰ ταῦτα ὑπέλαβόν τινες, οἷον ὁ Welcker (Die Aeschylische Trilogie Prometheus nebst Winken über die Trilogie des Aeschylus überhaupt, 1825), ὅτι πάντα τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, ἅτινα ἐδίδαξεν ὁ ποιητὴς ὁμοῦ ἐν τετραλογίᾳ, εἶχον ὁμοίαν συνάφειαν ἢ ἐὰν τὰ τρία ἢ τέσσαρα δράματα μὴ ἦσαν, ὡς ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ, οἱονεὶ τρεῖς σκηναὶ μιᾶς μεγάλης πράξεως ἢ μὴ ἀνήγοντο εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μῦθον, οὐδὲν ἧττον ὅμως συνείχοντο διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας διηκούσης διὰ πάντων τῶν πρὸς ἄλληλα συναπτομένων δραμάτων. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ τετραλογίᾳ, ἣν ἀπετέλουν τὰ μετὰ τῶν Περσῶν διδαχθέντα δράματα, ἐν οἷς ἔμελλε νὰ ἀποδειχθῇ ἡ κοινὴ ἰδέα τοῦ ἀγῶνος τῶν βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων, καταφαίνεται τὸ ἀνυπόστατον τῆς δοξασίας τῶν περὶ τὸν Welcker (ἴδε Εἰσαγ. εἰς τοὺς Πέρσας), αἱ δὲ προσπάθειαι τῶν νεωτέρων τοῦ συνάψαι τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου εἰς τετραλογίας εἶναι ἐπισφαλεῖς ὑποθέσεις, ἐπειδὴ

(1) Ὁμώνυμον τετραλογίαν ἐδίδαξε καὶ ὁ Πολυφράδμων ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Αἰσχύλος καθεὶς τὴν ἑαυτοῦ Οἰδιπόδειαν ἐνίκησεν αὐτόν τε καὶ τὸν Ἀριστέαν, τοὺς υἱοὺς τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ ἀντιπάλων Φρυνίχου καὶ Πρατίνα. Τὰ δὲ ὀνόματα Λυκούργεια, Ὀρέστεια, οἷς ἐχρήσατο ὁ Ἀριστοφάνης, ἔτι δὲ Οἰδιπόδεια καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὐχὶ ὑπονοουμένου τοῦ τετραλογία, ἀλλὰ καθ' ὃν τρόπον καὶ μέρη τῶν ἐπικῶν ποιημάτων καλοῦνται Ὀδύσσεια, Δολώνεια, Πατρόκλεια, Γηρυόνεια, Δευκαλιώνεια, Εὐρώπεια, λήγοντα πολλάκις πλημμελῶς παρὰ τοῖς ἀντιγραφεῦσιν εἰς -ία (Θησ. Ἑρ. Στεφ. 3, σελ. 2438).

Digitized by Google

ὁ ποιητὴς ἐδίδαξεν ὁμοῦ ἐν τετραλογίᾳ καὶ μὴ συναπτόμενα πρὸς ἄλληλα δράματα διὰ κοινῆς ἰδέας, εἰ καὶ ἡ ἑνότης τῆς μυθικῆς ὑποθέσεως ἦτο γενικὸς κανὼν λίαν συντελεστικὸς πρὸς τὸν ἠθικὸν σκοπόν, ὃν ἐπεδίωκεν ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ. Ἡ ἀπόκρισις, ἣν παρ' Ἀριστοφάνει Βατρ. 1009 εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Αἰσχύλου: «τίνος οὕνεκα χρὴ θαυμάζειν ἄνδρα ποιητήν;» ἀποκρίνεται ὁ Εὐριπίδης: «δεξιότητος καὶ νουθεσίας, ὅτι βελτίους τε ποιοῦμεν τοὺς ἀνθρώπους ἐν ταῖς πόλεσιν» συνᾴδει κάλλιστα τῷ πνεύματι τοῦ Αἰσχύλου. Διὰ τῆς ἐν τριλογίᾳ συνδέσεως τῶν δραμάτων ἠδύνατο νὰ παραστήσῃ ὁ ποιητὴς τὰ ἀποτελέσματα ἀνοσίου ἔργου ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διδάσκων, ὅτι ἡ ἐναγὴς πρᾶξις, μάλιστα δὲ ὁ φόνος δὲν ἐκφεύγει τὴν τιμωρίαν. Τὸ ἄγος γεννᾷ τύφλωσιν καὶ ἀσέβειαν μεταβαίνουσαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν (Ἀγ. 760 κέ.), ὁ δὲ ἀλάστωρ ἐμφωλεύων ἐν τῷ ἐναγεῖ οἴκῳ ἐπάγει νέα κακὰ (Ἀγαμ. 1502 κέ., 1478 κέ) ἐξοτρύνων εἰς κακὰς βουλὰς καὶ μανίας ἀλληλοφόνους τοὺς παῖδας καὶ ἐγγόνους (Ἀγαμ. 1576). Ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ ἡ ἀρὰ τοῦ οἴκου τῶν Πελοπιδῶν ἐξεικονίζεται διὰ τοῦ φόνου τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπὸ τῆς Κλυταιμήστρας, διὰ τῆς μητροκτονίας τοῦ Ὀρέστου, τοῦ τιμωροῦ τοῦ πατρικοῦ φόνου, καὶ τέλος διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ μητραλοίου ὑπὸ τῶν δικαστῶν καὶ τῆς θείας χάριτος. Ἡ πρώταρχος Ἄτη (Ἀγαμ. 1091) ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Ἀτρειδῶν εἶναι τὸ ἀνόσιον ἔργον τοῦ Ἀτρέως, φονεύσαντος τὰ τέκνα τοῦ Θυέστου (Ἀγ. 1191, Χοηφ. 1066), ἐκ δὲ τῆς ἀρᾶς τοῦ Θυέστου προῆλθεν ὁ ἀλάστωρ ἐν τῷ οἴκῳ (Ἀγαμ. 1502, 1510 κέ.). Ὥσπερ ὁ Ἀτρεὺς φονεύει τὰ τέκνα τοῦ Θυέστου, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀγαμέμνων τυφλούμενος ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας θύει τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα παρανοῶν τὴν θέλησιν τῆς Ἀρτέμιδος, ἥπερ ζητήσασα τοιαύτην θυσίαν καὶ νομίσασα αὐτὴν σχεδὸν ἀδύνατον ἐπειρᾶτο νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἅλωσιν τῆς προσφιλοῦς αὐτῇ Τροίας (Ἰλ. 20, 39) καὶ τὸν φόνον τοσούτων ἀνθρώπων (Ἀγαμ. 530 κέ., 814, 437 κέ.). Ὁ ποιητὴς ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ περὶ τὰς νίκας καὶ τὴν ἐξωτερικὴν δύναμιν ἐπτοημένου πλήθους ὑπολαμβάνει ἀρὰν τὴν δόξαν, ὑπὲρ ἧς ἐχύθη αἷμα μυριάδων ἀνθρώπων (Ἀγ. 467 κέ), καὶ οὐδαμῶς

Digitized by Google

ζηλωτὴν (Ἀγαμ. 478 μήτ' εἴην πτολιπόρθης). Ὁ φόνος τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπὸ τῆς Κλυταιμήστρας, ταύτης δὲ ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου, εἶναι φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς πρωτάρχου Ἄτης. Ὁ Ὀρέστης φονεύει τὴν Κλυταιμήστραν ὑπείκων οὐχὶ τῷ ἀλάστορι, ἀλλὰ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ διὰ τοῦτο καίπερ μητραλοίας καὶ παραβάτης τῶν ὑψίστων ἠθικῶν νόμων ἀπολύεται τοῦ ἄγους ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι ὁ ποιητὴς (στίχ. 749 κέ. καὶ Εὐμεν. 520 κέ.) ἐκφράζει τὴν περὶ τοῦ ἠθικοῦ νόμου γνώμην αὐτοῦ ἀντιτασσόμενος διαρρήδην εἰς τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, καθ' ἣν ὁ μέγας ὄλβος ἐξεγείρων τὸν φθόνον τῶν θεῶν μεταπίπτει εἰς δυστυχίαν. Ἡ ἀσεβὴς πρᾶξις ἐπάγει δυστυχίαν καὶ ἡ ὕβρις γεννᾷ ὕβριν μέχρι καταστροφῆς τοῦ γένους· ἡ ἐξωτερικὴ λάμψις δύναται ἐπὶ μικρὸν νὰ καλύψῃ τὴν ὑφέρπουσαν δυστυχίαν (Ἀγ. 755 κέ.), ὁ ἀσεβὴς δύναται νὰ θριαμβεύσῃ χρόνον τινά, ἀλλ' ἡ ταπείνωσις ἔσται μετὰ ταῦτα ἀλγεινοτέρα. Ἐπὶ τῇ ἐξωλείᾳ τοῦ ἀδίκου γελᾷ ὁ θεὸς (Εὐμ. 556), οὐχὶ δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ δικαίου καὶ εὐσεβοῦς, ᾧτινι διαμένει ἡ εὐτυχία (Ἀγ. 758 κέ.). Ὁ δίκαιος οὐδέποτε καθίσταται δυστυχής, τοὐλάχιστον οὐδέποτε ἀπόλλυται πρόρριζος (Εὐμ. 533 κέ.). Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Οἰδιπόδεια τριλογία παρίστησιν ἐν τῷ Λαΐῳ, τῷ Οἰδίποδι καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τρία γένη, τὸ δὲ ἔργον τοῦ ἀλάστορος καὶ ἡ τιμωρία τοῦ ἀνοσίου ἔργου μεταβαίνει ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἠρέμα μέν, ἀλλ' ἀσφαλῶς.

Οὕτω τοίνυν ἐν τῇ τριλογίᾳ ἠδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ πραγματευθῇ τὸ ἔργον τοῦ ἀλάστορος μέχρι δευτέρας καὶ τρίτης γενεᾶς παρέχων ἐν τῇ προρρίζῳ ἀπωλείᾳ σύμπαντος τοῦ ἐναγοῦς οἴκου λίαν παραινετικὸν παράδειγμα τιμωρίας ἀλαζόνος καὶ ἀσεβοῦς παραβάσεως τῶν ἠθικῶν νόμων τοῦ κόσμου.

Ἡ συνήθεια τῆς διδασκαλίας τεσσάρων ὁμοῦ δραμάτων ἐν τετραλογίᾳ ὑπῆρχεν ἤδη καὶ πρὸ τοῦ Αἰσχύλου (1), ἀλλ' ὅμως

(1) Εἰς τὴν γνώμην τοῦ Κασωβῶνος (De satyrica Graecorum poesi et Romanorum satira, σελ. 122, ἐκδ. Rambach 1774), ὅσπερ παραβάλλων Πλουτ. β. Σόλ. 29: «ἀρχομένων δὲ τῶν περὶ Θέσπιν τὴν τραγῳδίαν κινεῖν καὶ διὰ τὴν καινότητα τοὺς πολλοὺς ἄγοντος τοῦ πράγματος οὔπω δ' εἰς ἅμιλλαν ἐναγώνιον ἐξηγμένου κτλ.», ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ σκηνικὸς ἀγὼν ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον

Digitized by Google

πρῶτος ὁ Αἰσχύλος φαίνεται, ὅτι ἐποιήσατο χρῆσιν τῆς συνηθείας ταύτης εἰς παράστασιν πράξεως μεγαλοπρεποῦς ἐκ τριῶν

ἐπὶ Φρυνίχου καὶ Αἰσχύλου, ἐναντιοῦται ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοφάνους Σφηξ. 1470: «τἀρχαῖ' ἐκεῖν' οἷς Θέσπις ἀντηγωνίζετο», εἶτα δὲ αἱ παρὰ Σουίδᾳ εἰδήσεις περὶ νικῶν Χοιρίλου, Φρυνίχου καὶ Πρατίνα. Περὶ δὲ τοῦ ζητήματος, ἐὰν ἓν ἢ πολλὰ ὁμοῦ δράματα ἐδίδασκον οἱ πρὸ τοῦ Αἰσχύλου ποιηταί, εἰκάζεται ἐκ τῶν περὶ Πρατίνα λεγομένων παρὰ Σουίδᾳ: «δράματα μὲν ἐπεδείξατο ν', ὧν σατυρικὰ λβ'», ὅτι ὁ ποιητὴς οὗτος ἓν ἢ καὶ δύο ὁμοῦ δράματα ἐδίδαξεν (Welcker, Aesch. Tril., σελ. 497 κέ.). Τοὐναντίον δὲ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἀπονεμομένων τῷ Χοιρίλῳ δραμάτων (Σουίδ. . . ξδ' Ὀλυμπιάδι καθεὶς εἰς ἀγῶνας καὶ ἐδίδαξε μὲν δράματα ἑξήκοντα καὶ ρ') μηνύει, ὅτι οὗτος πλείονα δράματα ἐδίδαξεν ὁμοῦ (H. Planck, de Euripidis Troica didascalia, σελ. 1). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χοιρίλος τὸ πρῶτον ἠγωνίσατο τῇ 64, 2 Ὀλυμπιάδι (= 524), κατὰ δὲ τὸ Χρον. Εὐσεβ. σελ. 102: «Χοιρίλος καὶ Φρύνιχος ἐγνωρίζοντο» λέγεται, ὅτι ἔζη καὶ κατὰ τὴν 74ην Ὀλυμπ. (= 484), διὰ ταῦτα ὁ ἀριθμὸς τῶν 160 δραμάτων αὐτοῦ καταμερίζεται εἰς 40 ἔτη. Ὁ Ribbeck (Anfänge u. Entstehung des Dionysoscultus in Attika, 1869, σελ. 25) ὑπολαμβάνων, ὅτι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν 160 δραμάτων περιλαμβάνονται καὶ δράματα ποιηθέντα χάριν τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς διατείνεται, ὅτι οὐχὶ ἅπαντα τὰ Χοιρίλεια δράματα ἐδιδάχθησαν ἀνὰ τέσσαρα καθ' ἕκαστον ἔτος. Ὁ G. Hermann (De compositione tetralogiarum tragicarum, σελ. 3 = Opusc. τόμ. 2, σελ. 307) ὁμολογεῖ, ὅτι ἀγνοεῖ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤρξαντο νὰ ἀγωνίζωνται πλείοσι δράμασιν ὁμοῦ, ὁ δὲ Κασωβὼν οὐχὶ ἀπιθάνως ὑπολαμβάνει, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἠγωνίζοντο ἑνί, εἶτα δὲ πλείοσι δράμασιν. Τοιαύτη βαθμιαία ἀνάπτυξις συνᾴδει τῇ φύσει τῶν πραγμάτων καὶ οὐδόλως φαίνεται πιθανόν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἢ καὶ ὁ Φρύνιχος ἐκ τῆς ἀνὰ ἓν δρᾶμα διδασκαλίας ἐδημιούργησαν τὴν τριλογίαν. Τὴν γέννησιν δὲ τῆς τριλογίας ἐξηγήσαντο ἄλλοι ἄλλως. Ὁ Dahlmann (Primordia et successus vet. comoediae, σελ. 22) λέγει, ὅτι ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς ἀρχαιοτάτης τραγῳδίας ἀνεφάνη ἡ ἀνάγκη τῆς διδασκαλίας τεσσάρων ὁμοῦ δραμάτων, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Heimsoeth ἁψάμενος τοῦ ζητήματος ἐν προγράμματι τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης (De tragoediae graecae trilogiis commentatio, 1869) εἰκοτολογεῖ, ὅτι τὴν ἀρχὴν ἡ τραγῳδία ἦν ἐπικολυρικὸν ᾆσμα διαιρούμενον ὑπὸ τριῶν λόγων (ἐπεισοδίων) τοῦ ἑνὸς ὑποκριτοῦ, δυναμένου νὰ ἀλλάσσῃ ἔνδυμα καὶ πρόσωπον, διακοπέντων δὲ εἶτα τῶν δεσμῶν, δι' ὧν τὰ τρία μέρη τοῦ δράματος συνήπτοντο πρὶν χαλαρῶς ἀλλήλοις, διεκρίθησαν τρία αὐτοτελῆ μέρη εὐρυτέρας ὑποθέσεως ἀποτελέσαντα τὴν τριλογίαν. Νεωστὶ ὁ M. Croiset προηνέγκατο τὰς αὐτὰς ἰδέας ἐν τῇ Revue des études Grecques (De la tétralogie dans l'histoire de la tragoedie Grecque, 1888, σελ. 369 κέ.), παραπλήσια δὲ εἶναι καὶ τὰ εἰκοτολογήματα τοῦ Wilamowitz (τόμ. 1, σελ. 89 τῆς ἐκδόσεως τοῦ Εὐριπιδείου Ἡρακλέους), καθ' ὃν ἡ τετραλογία προῆλθεν ἐκ τῆς πρωϊαιτάτης συνηθείας τοῦ χοροῦ νὰ ἀλλάσσῃ τετράκις ἐνδύματα. Ἀλλὰ τοῖς ἀρχαίοις τούτοις τῆς τραγῳδίας χρόνοις ἐπικέχυται μεγάλη ἀχλὺς καὶ κάλλιστα δύναται νὰ λεχθῇ περὶ αὐτῶν: «ἴσμεν γὰρ οὐδὲν τρανές, ἀλλ' ἀλώμεθα».

Digitized by Google

τραγῳδιῶν. Ἐν γένει δὲ μετὰ τὰς δραματικὰς ἀποπείρας τοῦ Θέσπιδος, Χοιρίλου καὶ Φρυνίχου ἀνύψωσε διὰ μιᾶς τὴν τραγῳδίαν εἰς τὴν προσήκουσαν περιωπὴν παρασχὼν αὐτῇ μείζονα σεμνότητα καὶ ἀξίωμα. Τῶν ἐξωτερικῶν περὶ τὴν σκηνὴν ἐξευρέσεων τοῦ ποιητοῦ, δι' ὧν κατὰ τὸν βιογράφον ὑπερῆρε πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ κατὰ τὴν διάθεσιν τῆς σκηνῆς καὶ τὴν σκευὴν τῶν ὑποκριτῶν (πρβ. σημ. εἰς § 10 τοῦ β.), πολλῷ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ τῷ ἑνὶ ὑποκριτῇ, ὅστις μόνον τῷ κορυφαίῳ τοῦ χοροῦ διελέγετο, προσθήκη καὶ δευτέρου, ὥστε ἡ δραματικὴ ἀντίθεσις, ἡ δρᾶσις καὶ ἀντίδρασις (Freytag, Die Technik des Dramas, σελ. 91 κέ. ἐκδ τετάρτ.) δὲν ἀναπτύσσεται βαθμηδὸν καὶ ἐπικῷ τῷ τρόπῳ ἐν ἀλλήλας διαδεχομέναις σκηναῖς, ἀλλ' ἐν τῷ διαλόγῳ διὰ τῆς συγχρόνου δράσεως τῶν ἀντιμαχομένων προσώπων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ προσοχὴ ἐτράπη ἐπὶ τὸν διάλογον ἤτοι ἐπὶ τὴν δρᾶσιν, τὸ δὲ χορικὸν ᾆσμα, ὅπερ τέως ὑπερίσχυεν ἐν τῷ δράματι, ἀπώλεσε πολὺ τῆς προτέρας αὐτοῦ σημασίας καὶ τοῦ μεγέθους. Ἐν τῇ ἐξευρέσει ταύτῃ ἔγκειται κυρίως ἡ ὀνομασία τοῦ Αἰσχύλου ὡς πατρὸς τῆς τραγῳδίας (Φιλοστρ. βίοσοφ. 1, 9, Ἀπολλ. 6, 11), διότι πρῶτον ἐπ' αὐτοῦ ἔσχεν ἡ τραγῳδία τὴν αὐτῆς φύσιν, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ποιητ. κ. 4). Ἐν τῷ δράματι ἀντιτίθεται τῷ κυρίῳ προσώπῳ, τῷ πρωταγωνιστῇ, ἕτερον, ὁ δευτεραγωνιστής, ἐκ δὲ τοῦ ἀγῶνος τῶν δύο τούτων ἀντιμαχομένων δυνάμεων προκύπτει ἡ δραματικὴ ἔντασις, ἡ καθιστῶσα τὸ δρᾶμα ἐπαγωγόν. Εἰσαγαγὼν ὁ Αἰσχύλος τὸν δευτεραγωνιστὴν καὶ ποιήσας τὸν διάλογον κέντρον τοῦ δράματος ζητεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ δρῶν καὶ πάσχον πρόσωπον ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' ὅμως πολὺς χρόνος ἔμελλε νὰ παρέλθῃ, πρὶν ὁ δευτεραγωνιστὴς καταλάβῃ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν καὶ καταστῇ ἡ δραματικὴ ἔντασις τελεία. Αἱ διασωθεῖσαι ἑπτὰ τραγῳδίαι διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας, ων τὴν μὲν μίαν ἀποτελοῦσιν οἱ Πέρσαι, αἱ Ἱκέτιδες, οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ Προμηθεύς, τὴν δὲ ἑτέραν ἡ Ὀρέστεια. Αἱ εἰρημέναι τραγῳδίαι ἔχουσι δύο, τινὲς δὲ (ἡ Ὀρέστεια) καὶ τρεῖς ὑποκριτάς, ἀλλ' ὅμως ἐν ταῖς πλείσταις αὐτῶν ὁ πρωταγωνιστὴς διαδραματίζει τὸ κύριον πρόσωπον, ἡ δὲ ἀντιδρῶσα δύναμις τοῦ

Digitized by Google

δευτεραγωνιστοῦ παρίσταται μᾶλλον ἐμμέσως ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν αὐτῆς ἢ ἀμέσως πρὸ τῶν ὀμμάτων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ δραματικὴ ἔντασις δὲν εἶναι τελεία. Ἐν τοῖς Πέρσαις τῇ βοηθείᾳ τοῦ δευτεραγωνιστοῦ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου γενομένην ἀφήγησιν τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ τὴν ἐμφάνιστιν τοῦ Δαρείου ἠδύναντο νὰ ὦσι παρόντες οὐ μόνον ὁ χορός, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἄτοσσα· τοῦτο ἀπεργάζεται βεβαίως τὴν δρᾶσιν ζωηροτέραν καὶ ποικιλωτέραν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄγγελος εὐθὺς μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος τούτου ἀγγέλλει τὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων, ἡ δὲ καταστροφὴ ἐπέρχεται οὕτω πρὸ τῆς δράσεως, διὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς ἀρκεῖται εἰς παράστασιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς νίκης. Ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τὸ πρόσωπον τῆς ἀντιδράσεως διαδραματίζει ὁ χορός· ἐν τῷ δράματι τούτῳ ὑπάρχει μὲν ὡσαύτως δρᾶσις, ἀλλὰ πλήρης δὲν εἶναι, διότι ἐπὶ τὴν σκηνὴν παρέρχεται μόνος ὁ Ἐτεοκλῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Πολυνείκης, ἡ δὲ δραματικὴ ἀντίθεσις τῶν δύο ἀδελφῶν ἱστορεῖται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἢ ἐκδηλοῦται ἐν δράσει πρὸ τῶν ὀμμάτων. Ἄμεσον ἀντίθεσιν τῶν ἀντιμαχομένων προσώπων βλέπομεν ἐν τῇ τελευταίᾳ σκηνῇ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἔνθα ἡ Ἀντιγόνη ἐναντιοῦται εἰς τὰ τοῦ κήρυκος κελεύσματα τὰ ἀπαγορεύοντα τὴν ταφὴν τοῦ Πολυνείκους· ἀλλ' ὅμως ἡ τελευταία αὕτη σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπολαμβάνεται παρέμβλημα ὀψιαιτέρων χρόνων. Ἐν ταῖς Ἱκέτισιν, ἔνθα, ὥσπερ ἐν ταῖς Εὐμενίσιν, ὁ χορὸς εἶναι ὁ πρωταγωνιστής, οἱ υἱοὶ τοῦ Αἰγύπτου δὲν παρέρχονται μὲν εἰς τὴν σκηνὴν, ἀλλ' ὑπάρχει μεῖζων πρόοδος ἐν τῇ δράσει, διότι ἡ ἐχθρικὴ δύναμις εἰσάγεται περὶ τὰ τέλη τοῦ δράματος τούτου ἐκπροσωπουμένη ὑπὸ τοῦ κήρυκος. Καὶ ἐν τῷ Προμηθεῖ δὲ ἡ δραματικὴ ἀντίθεσις τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Διός. Τῷ εἴδει τῆς ἀρχαιοτάτης τραγῳδίας τὰ μάλιστα ἐγγὺς ἵστανται αἱ Ἱκέτιδες, ἔνθα, ὡς εἴρηται, ὁ χορὸς εἶναι ὁ πρωταγωνιστής· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Πέρσαις τὸ κύριον πρόσωπον διαδραματίζει ὁ χορός, ἡ δὲ Ἄτοσσα, ὁ Ξέρξης καὶ τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου διαδραματίζουσι δευτερεῦον πρόσωπον καὶ ἕνεκα τούτου ἐν ἀμφοτέροις τοῖς δράμασι προλογίζει ὁ χορός. Τὰ δύο στοιχεῖα, ἐξ ὧν

Digitized by Google

προῆλθεν ἡ τραγῳδία, τὸ λυρικὸν καὶ ἐπικόν, μήπω συγχωνευθέντα παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ εἰς τελείαν δραματικὴν ἑνότητα ἀπαντῶσι παράλληλα, τὰ δὲ δράματα αὐτοῦ διαιροῦνται εἰς δύο μέρη ἤτοι εἰς ἓν ἐπικόν, περιέχον ἐκτενεῖς ῥήσεις καὶ διηγήσεις ἔτι δὲ καὶ σκέψεις, καὶ εἰς ἓν λυρικόν, ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων χορικῶν ᾀσμάτων, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς κατατίθησι τὰς ὑψηλὰς αὐτοῦ ἰδέας. Αἱ ῥήσεις τῶν ἀγγέλων ἐν μὲν τοῖς Πέρσαις περὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐν δὲ τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας περὶ τῶν Ἀργείων ἡρώων καταλαμβάνουσι μέγα μέρος τοῦ δράματος, τῷ δὲ κυρίῳ δραματικῷ διαλόγῳ ὑπολείπεται μικρὸς χῶρος. Σημειῶδες δὲ εἶναι, ὅτι ἡ σχέσις τοῦ διαλόγου καὶ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων εἶναι διάφορος οὐ μόνον παρὰ τοῖς διαφόροις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τῶν τριῶν τραγικῶν ποιητῇ. Ἐν μὲν ταῖς Ἱκέτισιν ἑξακόσιοι σχεδὸν στίχοι εἶναι ᾄσματα τοῦ χοροῦ, τοῦ δὲ διαλόγου στίχοι περίπου 500, ἐν τοῖς Πέρσαις (διδ. Ὀλ. 76, 4) ἐκ 1077 στίχων περίπου 350 εἶναι τοῦ χοροῦ, ἐν τῷ Προμηθεῖ ἐκ στίχων 1093 περὶ τοὺς 140 εἶναι τοῦ χοροῦ, τὸ δὲ παράδοξον, ὅτι καὶ ἐν ταῖς Εὐμενίσι, τῇ νεωτάτῃ τῶν διασωθεισῶν τραγῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ, ἐν 1047 στίχοις ὑπάρχει μέγεθος χορικῶν ᾀσμάτων σχεδὸν προσόμοιον τῷ τῶν Περσῶν (1). Ἐν ἀρχῇ τῆς πρὸ τοῦ Αἰσχύλου δραματικῆς τέχνης ἐπεκράτει, ὡς εἴρηται, τὸ λυρικὸν στοιχεῖον, ὁ δὲ διάλογος τοῦ ὑποκριτοῦ ἦτο πάρεργόν τι καὶ ἐπουσιῶδες· ὁ Αἰσχύλος εἰσάγει διὰ τοῦ δευτεραγωνιστοῦ τὸ δραματικὸν παρασκευάσας τὸν λόγον πρωταγωνιστήν, ἀλλ' ὁ χορὸς μὴ ὑποβιβασθεὶς εὐθὺς εἰς δευτερεῦον πρόσωπον μετέχει καὶ νῦν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ

(1) Παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ἐν μὲν τῇ Ἀντιγόνῃ διδαχθείσῃ Ὀλυμπ. 84, 3 ἡ σχέσις τῶν χορικῶν πρὸς τὸν διάλογον εἶναι ὡς 1 : 2, ἐν τῷ Αἴαντι καὶ τῷ τελευταίῳ ἔργῳ τοῦ ποιητοῦ, τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ, ὡς 1 : 2½, ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ, ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ καὶ ταῖς Τραχινίαις ὡς 1 : 3, ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ τέλος (ποιηθέντι Ὀλυμπ. 92, 3) ὡς 1 : 4. Παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις δράμασι, τῇ Ἀλκήστιδι καὶ τῷ Ἱππολύτῳ, τὰ λυρικὰ ἀποτελοῦσι το πεμπτημόριον, ἐν τῇ Μηδείᾳ καὶ ἔλαττον τοῦ πεμπτημορίου, τοὐναντίον δὲ ἐν τοῖς ὀψιαιτέροις Εὐριπιδείοις δράμασι ἀναφαίνεται αὔξησις τῶν χορικῶν, οἷον ἐν ταῖς Φοινίσσαις ἐκ 1765 στίχων τοῦ δράματος 500 εἶναι τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ἀπὸ σκηνῆς.

Digitized by Google

ἧττον τῆς δράσεως, ὁ δὲ δευτεραγωνιστὴς στερούμενος ἐπὶ πολὺ τῆς προσηκούσης αὐτῷ θέσεως καταλαμβάνει τέλος αὐτὴν ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι, ἔνθα ὁ γηράσκων ποιητὴς εἰσαγαγὼν τὸν βασιλέα καὶ τὴν Κλυταιμήστραν ἀντιμετώπους ἀλλήλοις ἀφίκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Ἡ δὲ μεγάλη πρόοδος, ἥτις διακρίνει τὴν Ὀρέστειαν, εἶναι ἐπακολούθημα δεκαετοῦς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἁμίλλης τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους. Αἱ σχέσεις τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τὸν Σοφοκλέα ἦσαν φιλικαί, διότι ἀμφότεροι ἦσαν εὐγενοῦς χαρακτῆρος, ἀπηλλαγμένοι φθόνου καὶ μικροπρεποῦς ζηλοτυπίας, οἰκείων ὑποδεεστέρων ἀνθρώπων. Συνῳδὰ δὲ τούτοις καὶ ὁ Ἀριστοφάνης εἰσάγει ἐν Βατράχοις (στ. 82. 783. 1515) τοὺς δύο ποιητὰς οὕτως ἐν Ἅιδου διαλεγομένους, ὥστε ἄνευ φθόνου τινὸς πρὸς ἀλλήλους παρίστανται, ὅτι προήγαγον ὁμοῦ τὴν τραγικὴν τέχνην εἰς ὑψίστην τελειότητα. Ὥσπερ δὲ ὁ Σοφοκλῆς κατὰ τὸν βιογράφον αὐτοῦ λέγεται, ὅτι «παρ' Αἰσχύλῳ τὴν τραγῳδίαν ἔμαθε», οὕτω καὶ ὁ Αἰσχύλος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ ἐξωτρύνθη εἰς εὐγενῆ ἅμιλλαν ὑπὸ τοῦ νεαρωτέρου ὁμοτέχνου. Πάντως ὅμως ἡ λεπτοτέρα σκηνικὴ τέχνη, ἡ πολύπλοκος δρᾶσις, ἡ σκευωρία, αἱ περιπέτειαι καὶ ἀναγνωρίσεις, ἔτι δὲ καὶ αἱ ἐξεζητημέναι αἰτιολογίαι διέμειναν ἀλλότρια τοῦ μεγαλοπρεποῦς ὕφους τοῦ Αἰσχύλου, ὀλιγωροῦντος μὲν τῶν μηχανημάτων, δι' ὧν ἕτεροι ποιηταὶ σαγηνεύουσι τὸν θεατήν, ἀλλὰ διὰ ἄλλων ἁπλουστέρων μέσων συγκινοῦντος σφοδρότατα τὴν ψυχήν. Ἰδιάζον δὲ τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως εἶναι, ὅτι ὁ πληττόμενος ὑπὸ δεινοτάτης συμφορᾶς δὲν δακρύει ὀλοφυρόμενος, ἀλλὰ σιωπᾷ ἀφάτῳ ἄλγει συνεχόμενος (Ἀριστοφ. Βατρ. 911 κέ.), τοῦ χοροῦ ποιοῦντος πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν θεατῶν τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἐν προσφόροις ᾄσμασιν. Θὰ ἦτο λίαν ἐπαγωγὸς ἡ σύγκρισις τοῦ Αἰσχυλείου Οἰδίποδος πρὸς τὸν Οἰδίποδα τύραννον τοῦ Σοφοκλέους. Διδακτικὴ εἶναι ἡ σύγκρισις τῶν Φιλοκτητῶν τῶν τριῶν τραγικῶν, ἣν ἐποιήσατο Δίων ὁ Χρυσ. ὁμιλ. 52 («ἥ τε γὰρ τοῦ Αἰσχύλου μεγαλοφροσύνη καὶ τὸ ἀρχαῖον, ἔτι δὲ τὸ αὔθαδες τῆς διανοίας καὶ φράσεως πρέποντα ἐφαίνετο τραγῳδίᾳ καὶ τοῖς παλαιοῖς ἤθεσι τῶν ἡρώων οὐδὲν

Digitized by Google

<ἔχοντα> ἐπιβεβουλευμένον οὐδὲ στωμύλον οὐδὲ ταπεινὸν κτέ.»). Ἡ Ἠλέκτρα τοῦ Σοφοκλέους παραβαλλομένη πρὸς τὰς Χοηφόρους κατελέγχει πρόοδον ἐν τῇ οἰκονομίᾳ καὶ τῇ τέχνῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ ὑποστάσει τῆς δράσεως. Ἐν τούτῳ, ἐν τῇ ἡρωϊκῇ διανοίᾳ τοῦ Μαραθωνομάχου, ἐν τῇ θρησκευτικῇ πεποιθήσει, ἐν τῇ ἰδανικῇ ἀντιλήψει τοῦ κόσμου, ἥτις διήκει διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὅθεν ἐν τῷ μέρει, ὅπερ ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει διάνοιαν, ἔγκειται τὸ ὑψιπετὲς καὶ συγκινητικὸν τῆς ποιήσεως τοῦ Αἰσχύλου, ἐμφυσήσαντος εἴπερ τινος ἄλλου εἰς τα ἔργα αὐτοῦ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα μεγαλουργῶν χρόνων. Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν προσώπων γίνεται παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἐν μεγάλαις ὑποτυπώσεσι, ψυχολογικὰς δὲ μικρογραφίας ὁ ποιητής, οὗτινος ὁ νοῦς ἐνασμενίζει εἰς τὸ γενικὸν καὶ κοινόν, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ μερικὸν καὶ προσωπικόν, ἀγνοεῖ οὐδὲν ἧττον τῶν σεσοφισμένων αἰτιολογιῶν. ἐδημιούργησεν ὅμως ἰσχυροὺς χαρακτῆρας διακρινομένους κατὰ τὴν ἰσχὺν τῆς θελήσεως, οἱ δὲ μεγαλοπρεπέστατοι εἶναι ὁ Προμηθεύς, ὁ Ἐτεοκλῆς, αἱ Ἐρινύες, πάντες φοβεροὶ καὶ σφοδροὶ ἐν τῷ πάθει, ὅπερ ἐμβάλλει αὐτοῖς τὸ αἴσθημα περὶ τῆς τιμῆς καὶ περὶ τοῦ καθήκοντος. Ὁ Αἰσχύλος ἐξεικονίζει τὰ πάθη τῶν ἐν τοῖς δράμασιν προσώπων ἐν πάσῃ τῇ σφοδρότητι αὐτῶν οὐδαμῶς ὀλιγωρῶν τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ μέτρου. Παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ἡ παράστασις σφοδρῶν αἰσθημάτων περιπνεομένη οἱονεὶ ὑπὸ Ὀλυμπίου αὔρας εἶναι μὲν ἰδανικωτέρα, ἑτέρωθεν ὅμως ἀπόλλυσί τι τῆς φυσικῆς ἀληθείας· παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ ἡ ῥητορικὴ τέχνη φαίνεται συγκρινομένη πρὸς τὸ ἐναγώνιον πάθος τοῦ Αἰσχύλου ὑπό τι μικροπρεπής.

Εἰς τὰς ὑψηλὰς ἰδέας τοῦ Αἰσχύλου καὶ εἰς τοὺς μεγαλοπρεπεῖς χαρακτῆρας τῶν δραμάτων αὐτοῦ συνᾴδει ἡ δύναμις τῆς γλώσσης κατὰ τὴν ἀρχήν, ἣν κηρύττει ὁ ποιητὴς παρ' Ἀριστοφάνει λέγων Βατρ. 1058 κέ: «ἀνάγκη μεγάλων γνωμῶν καὶ διανοιῶν ἴσα καὶ τὰ ῥήματα τίκτειν· κἄλλως εἰκὸς τοὺς ἡμιθέους τοῖς ῥήμασι μείζοσι χρῆσθαι· καὶ γὰρ τοῖς ἱματίοις ἡμῶν χρῶνται πολὺ σεμνοτέροισιν». Τὸ ὕφος τοῦτο ἐσφυρηλάτησεν ὁ Αἰσχύλος κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη (Βατρ. 1005: ἀλλ'

Digitized by Google

ὦ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων πυργώσας ῥήματα σεμνὰ καὶ κοσμήσας τραγικὸν λῆρον). Ὥσπερ δὲ αἱ Αἰσχύλου τραγῳδίαι ἐξεικονίζουσι μεγάλας τύχας καὶ σφοδρὰ πάθη, οὕτω καὶ ἡ λέξις αὐτῶν εἶναι σεμνὴ καὶ μεγαλοπρεπής, ἐναγώνιος καὶ πομπική, τοῦ ποιητοῦ πειρωμένου παντὶ σθένει νὰ ἄρῃ τὸν θεατὴν εἰς τὸν ἰδανικὸν χῶρον τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, οὓς πραγματεύεται. Ὁ ὄγκος καὶ τὸ δίαρμα τῆς Αἰσχυλείου γλώσσης κατορθοῦται κυρίως διὰ ἀρχαϊκῶν καὶ ἀσυνήθων φράσεων, διὰ σπανίων καὶ ἠχηρῶν νέων λέξεων, ἁπλῶν καὶ συνθέτων (τὸ τιμαλφεῖν προσφιλῆ λέξιν τοῦ Αἰσχύλου χλευάζει ὁ Ἐπίχαρμος, τὸ ἱππαλεκτρύων ὁ Ἀριστοφάνης, πρβ. Σχόλ. εἰς Εὐμεν. 629, Ἀριστοφ. Βατρ. 932), διὰ μεγαλοπρεπῶν καὶ ἐμψύχων εἰκόνων καὶ παραβολῶν. Δημώδεις ῥήσεις καὶ συντάξεις ἀπαντῶσιν ὡς οἷόν τε ὀλίγισται. Οὕτω τὸ ποιεῖν, ὅπερ παρὰ Σοφοκλεῖ ἀπαντᾷ πλέον ἢ πεντηκοντάκις, παρ' Αἰσχύλῳ εὕρηται μόνον ἑξάκις, μεταχειριζομένῳ ἀντὶ τούτου τὸ τιθέναι καὶ κτίζειν. Παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ φιληδοῦντι τοῖς ἀρχαϊσμοῖς διεσώθησαν πλείονα ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις τραγικοῖς ἴχνη τῆς ἰωνικῆς, δωρικῆς καὶ αἰολικῆς διαλέκτου (1), ἔτι δὲ καὶ γλῶσσαι ἤτοι λέξεις ἐξηλλαγμέναι τῆς κοινῆς συνηθείας (παρὰ διάλεκτον). Ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. 3, 3, σελ. 1406 b, 2 κέ.) ὑπολαμβάνει τὴν χρῆσιν τῶν γλωσσῶν ἁρμόζουσαν τοῖς ἐπικοῖς («σεμνὸν γὰρ καὶ αὔθαδες»), τὰ σύνθετα καὶ νέα ὀνόματα (διπλᾶ ὀνόματα καὶ πεποιημένα 3, 2, σελ. 1403 b, 29) τοῖς διθυραμβοποιοῖς («οὗτοι γὰρ ψοφώδεις»), τὰς δὲ μεταφορὰς τῷ διαλογικῷ μέρει τοῦ δράματος. Ὁ Αἰσχύλος χρησάμενος κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 22, 25) πρεπόντως ἑκάστῳ τῶν εἰρημένων, καὶ διπλοῖς ὀνόμασι καὶ γλώτταις καὶ μεταφοραῖς, ἀπέφυγε τὸ ἐλάττωμα, ὅπερ χαρακτηρίζει ὁ Σταγειρίτης αὐτόθι λέγων: «ἀλλ' ἄν τις ἅπαντα τοιαῦτα ποιήσῃ, ἢ αἴνιγμα ἔσται ἢ βαρβαρισμός· ἄν μεν οὖν ἐκ μεταφορῶν, αἴνιγμα (οἷον εἶναι ἡ Κασσάνδρα τοῦ Λυκόφρονος), ἐὰν δὲ ἐκ γλωττῶν, βαρβαρισμός . . . . δεῖ ἄρα κεκρᾶσθαί πως τούτοις». Ἐγκαταμίξας δὲ τῇ συνήθει διαλέκτῳ δίκην πολυτίμων λίθων λέξεις ἀρχαϊζούσας καὶ ῥήσεις ἐξηλλαγμένας παρέσχε

(1) Πρβ. τὰ αἰολικὰ πεδαίχμιος, πεδάρσιος (= μεταίχμιος, μετάρσιος).

Digitized by Google

τῷ ὕφει αὐτου σεμνὴν αἴγλην καὶ ποικιλομορφίαν. Αἱ δὲ εἰκόνες καὶ μεταφοραὶ παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ δὲν εἶναι περιττά τινα ἐξωτερικὰ κοσμήματα, ἀλλὰ πολλὰ καὶ καλὰ χρώματα συντελοῦντα εἰς ζωηροτέραν διαγραφὴν καὶ παράστασιν τῶν ἐν τῇ ἐνθουσιαστικῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ ἐμφωλευουσῶν ἰδεῶν. Λίαν συνήθη τῷ Αἰσχύλῳ εἶναι μάλιστα ἐν τῷ πολεμικοῦ ὁρυμαγδοῦ μεστῷ δράματι τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (Ἀριστοφ. Βατρ. 1021) εἰκόνες εἰλημμέναι ἐκ τοῦ πολεμιστηρίου ἵππου καὶ ἐκ τῆς κυμαινούσης καὶ τὸ πλοῖον τῆς πόλεως περιηχούσης θαλάσσης· καὶ αἱ μεταφοραὶ ἐκ κυνηγετικῶν καὶ ἁλιευτικῶν δικτύων ἐπαναλαμβάνονται παρ' αὐτῷ συχνάκις· ἴσως ὁ ποιητὴς ἐξεργαζόμενος τοὺς Δικτυουλκοὺς ἠσχολήθη περὶ τὴν ἁλιευτικήν, διότι πολλάκις μνημονεύει τοὺς θύννους (Πέρσ. 427. Ἀθην. 7, 303ᶜ). Ῥήσεις περὶ θήρας συντελοῦσιν μάλιστα ἐν ταῖς Εὐμενίσιν εἰς πλαστικὴν παράστασιν τοῦ διωγμοῦ τοῦ Ὀρέστου ὑπὸ τῶν φοβερῶν θεῶν. Ἡ τολμηρὰ γλῶσσα τοῦ Αἰσχύλου χαίρει τῇ εἰς ἓν εἰκονικῶν καὶ κυρίων ῥήσεων συνδέσει, καθ' ἣν ἢ ἡ παραβολὴ κεῖται ἀντὶ τῆς κυρίας λέξεως (πρβ. Πέρσ. 88 κέ.) ἢ ἡ μεταφορὰ λαμβάνει ἐπίθετον συνᾷδον οὐχὶ τῇ σημασίᾳ αὐτῆς, ἀλλὰ τῇ τῆς κυρίας λέξεως κατὰ τὸ καλούμενον ὀξύμωρον σχῆμα (οἷον Ἑπτ. ἐ. Θ. 64 κῦμα χερσαῖον στρατοῦ). Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀρχαϊκοῦ ὕφους τοῦ ποιητοῦ εἶναι οἱ πλεονασμοὶ καὶ παρηχήσεις (οἷον πολύπλανοι πλάναι, κακοφάτιδα βοάν, κακομέλετον ἰάν, σκοποὺς καὶ κατοπτῆρας, ἐς τοὺς ἔνερθε καὶ κάτω χθονὸς τόπους)· τὸ ἀσύνδετον εἶναι παρ' αὐτῷ πολὺ μάλιστα ἐν τῇ ἐπισωρεύσει συνωνύμων ῥήσεων συντελουσῶν εἰς μείζονα ἔμφασιν καὶ ἐπίτασιν τοῦ νοήματος (Πρβ. ἀποσπ. 337 ἀπτῆνα, τυτθόν, ἄρτι γυμνὸν ὀστράκων, Ἑπ. ἐ. Θ. 916 δαϊκτὴρ γόος αὐτόστονος, αὐτοπήμων, δαϊόφρων, οὐ ψιλογαθής, ἐτύμως δάκρυ χέων, Ἱκέτ. 795 ἢ λισσὰς αἰγίλιψ ἀπρόσδεικτος οἰόφρων κρεμὰς γυπιὰς πέτρα), ὡσαύτως δὲ καὶ ἄλλαι ἐλευθερίαι καὶ ἀνακολουθίαι περὶ τὴν σύνταξιν ἀπαντῶσιν οὐχὶ ὀλίγαι, ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ ἀνωμάλῳ καὶ διακεκομμένῳ λόγῳ (ἴδε σημ. εἰς § 5 τοῦ βίου) ὑπολανθάνει οὐχὶ ἀμέλεια, ἀλλὰ σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ, διαίροντος, ὡς εἴρηται, οὕτω τὴν ἔκφρασιν ἐπὶ τὸ σεμνότερον καὶ ἐντονώτε-

Digitized by Google

ρον. Ἡ κατασκευὴ τῶν περιόδων εἶναι ἁπλῆ καὶ ἀφελής, αἱ δὲ ἰδέαι ἀρχαϊκῷ τῷ τρόπῳ μᾶλλον παρατίθενται ἢ συνδέονται ἀλλήλαις ἐν τεχνικαῖς περιόδοις· ἡ ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς λέξεως μετὰ βραχὺ διάλειμμα μὴ οὖσά τι σπάνιον ἀναμιμνήσκει τὴν ἐπικὴν ἀφέλειαν, ὥσπερ καὶ πλεισταχοῦ τῆς Αἰσχυλείου γλώσσης καὶ συντάξεως εὕρηνται ἀπηχήσεις ὁμηρικαί, εἰ καὶ ἡ ῥῆσις, καθ' ἣν ὁ Αἰσχύλος κύπτων πρὸ τοῦ ποιητικοῦ μεγαλείου τοῦ Ὁμήρου ἐκάλει τὰς αὐτοῦ τραγῳδίας τεμάχη τῶν Ὁμήρου μεγάλων δείπνων (Ἀθην. 8, 347ᴱ. Εὐσταθ. ἐν Ὁμήρου Ἰλ. 23, 256, σελ. 1298, 56), ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὰς ἐκ τοῦ μυθικοῦ κύκλου τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν λοιπῶν κυκλικῶν εἰλημμένας ὑποθέσεις τῶν ἑαυτοῦ δραμάτων ἢ εἰς τὴν γλῶσσαν (1). Τὴν σχέσιν ταύτην τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τὸν Ὅμηρον ὑπεμφαίνει καὶ ὁ Ἀριστοφάνης εἰσάγων αὐτὸν λέγοντα Βατρ. 1040 κέ.: «ὅθεν ἡμὴ φρὴν ἀπομαξαμένη πολλὰς ἀρετὰς ἐποίησεν Πατρόκλων, Τεύκρων θυμολεόντων, ἵν' ἐπαίροιμ' ἄνδρα πολίτην ἀντεκτείνειν αὐτὸν τούτοις, ὁπόταν σάλπιγγος ἀκούσῃ· ἀλλ' οὐ μὰ Δί' οὐ Φαίδρας ἐποίουν πόρνας οὐδὲ Σθενεβοίας, οὐδ' οἶδ' οὐδεὶς ἥντιν' ἐρῶσαν πώποτ' ἐποίησα γυναῖκα . . .». Ὁ ποιητὴς ἔχων ξένως πάσης ῥητορικῆς ἐπιδείξεως βαίνει ἐπὶ ἀληθοῦς ποιητικοῦ κοθόρνου, οὐδέποτε δὲ ὁ κόμπος τῆς γλώσσης αὐτοῦ καθίσταται κενὸς διθύραμβος καὶ διωλύγιος λῆρος, διότι παντα-χοῦ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐνυπάρχει αὐτοφυὴς καὶ ἀπροσποίητος ἐσωτερικὴ ἀλήθεια καὶ πλήρης ἁρμονία τοῦ εἴδους πρὸς τὴν ὕλην.

Τῇ ἀρχαίᾳ γενεᾷ τῶν Μαραθωνομάχων ἤρεσκεν ἡ ποίησις τοῦ Αἰσχύλου, ἐν δὲ τοῖς συμποσίοις ᾖδοντο (Ἀριστοφ. Νεφέλ. 1364 κέ.) τεμάχια ἐκ τῶν δραμάτων αὐτοῦ, τῇ νεωτέρᾳ ὅμως γενεᾷ ἐφαίνετο ἡ ποίησις αὕτη αὐστηρὰ καὶ ἀστεμφὴς (πρβ. Ἀθην. 1, 30ᴳ: τὸν Ἀθηναίων δῆμον οὔτε ποιηταῖς ἥδεσθαι σκληροῖς καὶ ἀστεμ-

(1) Πρβ. Hiller, N. Ῥην. Μουσ. τόμ. 42, σελ. 331, ὃς ἐξετάζων τὴν εἰρημένην παρ' Ἀθηναίῳ ῥῆσιν λέγει: «Ὁ Ὅμηρος εἶναι τοῖς Ἕλλησι τύπος, ὑπόδειγμα καὶ ἔν τινι ἐννοίᾳ αἴτιος καὶ δημιουργὸς πάσης τῆς μεταγενεστέρας ποιήσεως. Πᾶσα ἡ ἑλληνικὴ ποίησις, ἑπομένως καὶ αἱ τοῦ Αἰσχύλου τραγῳδίαι εἶναι τεμάχη μεγάλου δείπνου καὶ ἑστιάσεως, ἧς παρασκευαστὴς καὶ δοτὴρ εἶναι ὁ Ὅμηρος».

Digitized by Google

φέσιν οὔτε πραμνίοις σκληροῖσιν οἴνοις συνάγουσι τὰς ὀφρῦς καὶ τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἀνθοσμίᾳ καὶ πέπονι νεκταροσταγεῖ), ὁ δὲ Ἀριστοφάνης εἰσάγει Νεφέλ. 1364 τὸν υἱὸν τοῦ Στρεψιάδου καλοῦντα μὲν τὸν Αἰσχύλον ψόφου πλέων, ἀξύστατον, στόμφακα, κρημνοποιόν, ἀποθαυμάζοντα δὲ τὸν Εὐριπίδην, οὗτινος ᾄδει καὶ ῥῆσιν: «ὡς ἐβίνει ἀδελφός, ὦλεξίκακε, τὴν ὁμομητρίαν ἀδελφήν». Καὶ ἐν Βατράχοις δὲ στ. 924 ὁμοίως κρίνει ὁ Εὐριπίδης περὶ τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ, ὅστις οὐδέποτε ἐκτήσατο τὴν εὔνοιαν τοῦ κοινοῦ ἐν ᾧ μέτρῳ ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης.

Τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ τολμηρὸν τῶν εἰκόνων, τὸ βρῖθος καὶ ὁ ὄγκος τῶν λέξεων τὰ διακρίνοντα τὴν Αἰσχύλειον τραγῳδίαν διατελοῦσι μειούμενα ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις· ὅσῳ μᾶλλον κατέρχεται ἡ τραγῳδία ἐκ τοῦ ἰδανικοῦ ὕψους εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ παρόντος, τοσούτῳ μᾶλλον ἀποξενοῦται τοῦ σεμνοῦ καὶ διθυραμβικοῦ πάθους. Ἕκαστος τῶν τριῶν κορυφαίων τῶν τραγικῶν ἔχει τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὕφος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ σεμνὸν τῆς γλώσσης ὑπερβάλλει πάντας ὁ Αἰσχύλος. Ὁ Εὐριπίδης τρέπεται τὴν ἀντίθετον τῷ Αἰσχύλῳ ὁδὸν ἀρυόμενος οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀρχαίου θησαυροῦ τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς συνηθείας, ἐξ ἧς ἠρύετο καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἑαυτοῦ δραμάτων (πρβ. Ἀριστοτ. Ῥητορ. 3, 2 κλέπτεται δ' εὖ, ἐάν τις ἐκ τῆς εἰωθυίας διαλέκτου ἐκλέγων προστιθῇ, ὅπερ Εὐριπίδης ποιεῖ καὶ ὑπέδειξε πρῶτος). Ἐν τῷ σαφεῖ, χαρίεντι καὶ κρυσταλλοειδεῖ ὕφει τοῦ Μνησαρχίδου, τοῦ μαθητοῦ τῶν σοφιστῶν καὶ διδασκάλου τῆς διαλεκτικῆς, ἐκπροσωπεῖται ὁ ἀκραιφνέστατος Ἀττικισμός. Ὁ Σοφοκλῆς βαδίσας ὁδὸν μέσην μετέχει τῆς τε ἰδανικῆς περὶ τὴν ποίησιν ἀντιλήψεως τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς πραγματικῆς παραστάσεως τοῦ Εὐριπίδου (πρβ. Δίωνος Χρυσοστ. ὁμ. 22 ὁ Σοφοκλῆς μέσος ἔοικεν ἀμφοῖν εἶναι, οὔτε τὸ αὔθαδες καὶ ἁπλοῦν τὸ τοῦ Αἰσχύλου ἔχων οὔτε τὸ ἀκριβὲς καὶ δριμὺ καὶ πολιτικὸν τὸ τοῦ Εὐριπίδου, σεμνὴν δέ τινα καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν τραγικώτατα καὶ εὐπετέστατα ἔχουσαν, ὥστε πλείστην ἡδονὴν μετὰ ὕψους καὶ σεμνότητος ἐνδείκνυσθαι, τῇ τε διασκευῇ τῶν πραγμάτων ἀρίστῃ καὶ πιθανωτάτῃ κέχρηται κτλ.). Ἀναμφισβητήτως τοῦ Σοφοκλέους αἱ τραγῳδίαι εἶναι μὲν μᾶλλον

Digitized by Google

διειργασμέναι, ἠρεμία δέ, διαύγεια καὶ χάρις ἐπικάθηται αὐταῖς πλείστη, ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις ὅμως τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως εἶναι πολλῷ ἰσχυροτέρα. Ἐάν τε ὁ ποιητὴς ἐξεικονίζων τὸ ἔργον τοῦ δεινοῦ ἀλάστορος παράγῃ πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀμμάτων φοβερὰς εἰκόνας τιμωρίας καὶ καταστροφῆς, ἐάν τε εἰσάγων αἰσίαν λύσιν δεινῶν περιπλοκῶν καὶ παραμυθούμενος ἀνυψοῖ ἡμᾶς ὑπεράνω τοῦ πολυκυμάντου βίου τῶν ἀνθρώπων, ἑκάστοτε τὸ ῥεῦμα τοῦ ἐνθουσιαστικοῦ αὐτοῦ λόγου δίκην ἠχήεντος χειμάρρου παφλάζον ἰσχυρῶς συμπαρασύρει βιαίως τὴν ἡμετέραν καρδίαν, πρὸς δὲ τὴν σφοδρὰν συγκίνησιν, ἣν ἐμποιεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀγαμέμνονος, οὐδεμία ἄλλη τραγῳδία δύναται νὰ συγκριθῇ. Ὁ Αἰσχύλος εἶναι εἷς τῶν μεγίστων ποιητῶν, καίπερ ὁμολογητέον, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης ἀφίκοντο ἐν πολλοῖς ἐγγύτερον τῇ κορυφῇ τῆς δραματικῆς τέχνης (1). Ὥσπερ δὲ τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαϊζούσης πλαστικῆς ἀρέσκουσι καὶ γοητεύουσιν ἡμᾶς ἅτε ἐνέχοντα οἱονεὶ ἐν κάλυκι τὰ σπέρματα τῆς μετὰ ταῦτα ἀναπτύξεως τῆς τέχνης, οὕτω καὶ παρ' Αἰσχύλῳ ἐνορῶμεν οὐ μόνον τὴν μέλλουσαν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἀκμὴν καὶ τελειότητα, ἀλλὰ θαυμάζομεν πολλῷ μᾶλλον καὶ πλείστας ἀρετάς, τὴν δύναμιν τοῦ αἰθερίου πνεύματος, τὸν πλοῦτον τῆς ἐπινοήσεως, τὴν εὐγένειαν καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων, ἅτινα πρὸς τῇ διθυραμβικῇ γλώσσῃ παρέχουσι τῇ Αἰσχυλείῳ ποιήσει ἄφθιτον κάλλος. Τὰ πάντα παρ' Αἰσχύλῳ εἶναι μεγάλα, ἀξιοπρεπῆ, οὐδὲν δὲ ταπεινὸν καὶ εὐτελὲς ἐκ τοῦ συνήθους καὶ κοινοῦ βίου ὑπάρχει παρ' αὐτῷ. Ἡ κατανόησις τοιαύτης ποιήσεως δὲν εἶναι μὲν ῥᾳδία ἀπαιτοῦσα μελέτας συχνὰς καὶ μεγάλην οἰκειότητα πρὸς αὐτήν,

(1) Ἡ τραγῳδία ἀνεπτύχθη μεγάλως μετὰ τὸν Αἰσχύλον, ἀλλ' ὅμως ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἐν παντὶ τῷ διακρίνοντι τὸν ἀληθῆ ποιητὴν ὑπερβάλλει τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀνομολογεῖ μετὰ πλείστου θαυμασμοῦ τὸ ἀπαράμιλλον μεγαλεῖον τοῦ Αἰσχύλου ὀλιγωρῶν τῆς ἐπ' αὐτοῦ γνώμης τῶν πολλῶν, οἵτινες ὑπολαμβάνοντες τὴν ποίησιν τοῦ Αἰσχύλου ἀπηρχαιωμένην προσένεμον τὰ πρωτεῖα τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ. Ὁ Ξενοφῶν (Ἀπομνημ. 1. 4, 7) ἀποφαίνει τὸν Σοφοκλέα κορυφαῖον τῆς τραγῳδίας, ὁ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ σ. 268ᶜ μνημονεύει ὡς ἐπιγνώμονας τῆς τραγικῆς μούσης τὸν Σοφοκλέα καὶ Εὐριπίδην, ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ 8, 568ᴬ μόνον τὸν Εὐριπίδην ὡς διαφέροντα ἐν τῇ σοφίᾳ τῆς τραγῳδίας.

Digitized by Google

ἀλλ' ὁ κατορθώσας νὰ εἰσέλθῃ τέλος εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς τέμενος αἰσθάνεται ἐν κατανύξει καὶ εὐλαβείᾳ ἑαυτὸν συνανυψούμενον τῷ ποιητῇ εἰς τοὺς ἰδανικοὺς χώρους τῶν θεῶν καὶ ἡρώων. Τὸ ὑπὲρ πατρίδος αἴσθημα, ἡ περὶ τιμῆς ἰδέα, ἡ θρησκευτικὴ πίστις καὶ αἱ ἀρχαὶ περὶ τῶν ἠθικῶν τοῦ κόσμου νόμων ἔχουσιν ἐν τῷ Αἰσχύλῳ κήρυκα σεμνότατον καὶ μεγαλοφωνότατον.

Περὶ δὲ τῶν ῥήσεων, ἐν αἷς τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος ἐκδηλοῦσι τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ἐν τῇ Ποιητικῇ κεφ. 6 τάδε: «οἱ μὲν ἀρχαῖοι πολιτικῶς ἐποίουν λέγοντας, οἱ δὲ νῦν ῥητορικῶς». Ἐν τούτῳ ἔγκειται χαρακτηριστικὴ διαφορὰ τῶν ῥήσεων ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐν ταῖς τοῦ Εὐριπίδου. Παρ' Αἰσχύλῳ αἱ ῥήσεις τῶν προσώπων οὐδαμῶς ἀκαιρολογούντων γίνονται μόνον χάριν τῶν πραγμάτων οὐδὲ ζητεῖται ἀφορμὴ εἰς ἀγῶνα σοφίας ἤτοι εἰς ἐπίδειξιν ῥητορικῆς τέχνης· ἐλλείπουσι παρ' αὐτῷ ἡ σαφὴς διάταξις καὶ οἰκονομία, ἐλλείπουσιν αἱ ἐξεζητημέναι ἀντιθέσεις, οἱ εὐτράπελοι λόγοι καὶ αἱ λεπταὶ γνῶμαι. Παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ Στρωμ. 2, σελ. 462 μνημονεύεται ἀπόσπασμα τῶν τραγικῶν ταῖσδε ταῖς λέξεσιν: «ὁ μὲν γὰρ Λάϊος ἐκεῖνος κατὰ τὴν τραγῳδίαν φησίν·

λέληθεν οὐδὲν τῶνδε μ' ὧν σὺ νουθετεῖς,
γνώμην δ' ἔχοντά μ' ἡ φύσις βιάζεται.

Πλὴν τοῦ περιεχομένου καὶ τὸ εἶδος τῆς λέξεως ἐμφαίνει, ὅτι οἱ δύο οὗτοι στίχοι δὲν ἀνήκουσι τῷ Λαΐῳ τοῦ Αἰσχύλου, ἤδη δὲ ὁ Οὐαλκηναῖρος ὀρθῶς προσένειμεν αὐτοὺς τῷ Χρυσίππῳ τοῦ Εὐριπίδου. Ἦν δὲ ὁ Αἰσχύλος οὐ μόνον βαθυγνώμων φιλόσοφος καὶ δεινὸς λογοδαίδαλος, ἀλλὰ καὶ ἔξοχος μελοποιὸς καὶ χοροδιδάσκαλος καὶ ὑποκριτής. Αἱ μελῳδίαι αὐτοῦ δὲν εἶχον τὸ εὐαίσθητον τοῦ Φρυνίχου, ἀλλὰ διεκρίνοντο κατὰ τὸ σεμνὸν καὶ σοβαρόν. Πρβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1254 «ἀνδρὶ (Αἰσχύλῳ) τῷ πολὺ πλεῖστα δὴ καὶ κάλλιστα μέλη ποιήσαντι τῶν μέχρι νυνί». Δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐν τοῖς χορικοῖς αὐτοῦ πολυσχιδῆ διαίρεσιν τῆς ἀπαγγελίας καὶ ἀνάλογον ποικιλίαν τοῦ ῥυθμοῦ. Οὕτως ἡ πάροδος τῶν Περσῶν διαιρεῖται εἰς τρία ἢ τέσσαρα μέρη, ἡ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ὡσαύτως εἰς τέσσαρα μέρη, ὧν

Digitized by Google

τὸ πρῶτον ἀνήκει τοῖς χορευταῖς καθ' ἕκαστον, τὸ δεύτερον τοῖς τρισὶ τοῦ χοροῦ στοίχοις, τὸ τρίτον τοῖς δυσὶν ἡμιχορίοις, τὸ δὲ τέταρτον ὅλῳ τῷ χορῷ. Τῇ ποικιλίᾳ ταύτῃ τῆς ἀπαγγελίας συνᾴδει οὐ μόνον ἡ ποικιλία τοῦ συστήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς μελῳδίας καὶ τῶν σχημάτων τῆς ὀρχήσεως. Παρ' Ἀθηναίῳ ἀναγινώσκομεν (1, σελ. 22[A]), ὅτι ὁ Τελέστης, ὁ Αἰσχύλου ὀρχηστής, οὕτως ἦν τεχνίτης, ὥστε ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φανερὰ ποιῆσαι τὰ πράγματα δι' ὀρχήσεως. Ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐξεῦρε σχήματα ὀρχηστικά, λέγει ὁ Χαμαιλέων (πρβ. σημ. εἰς § 2 τοῦ βίου). Ὑποκριτὴν τῶν δραμάτων αὐτοῦ εἶχε τὸν Κλέανδρον, εἶτα δέ, προστεθέντος τοῦ τριταγωνιστοῦ, καὶ τὸν Χαλκιδέα Μυννίσκον. Εἰς τὸν Αἰσχύλον ἀνάγεται καὶ ὁ μεγαλοπρεπὴς κόσμος τῶν ὑποκριτων καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν διαφόρων μηχανημάτων ἐν τῷ θεάτρῳ (βίος § 10). Ὄντως ἡ διδασκαλία τῆς Ὀρεστείας καὶ ἡ τοῦ Προμηθέως κατελέγχουσι μεγάλην ἀνάπτυξιν τῶν ἐν θεάτρῳ μηχανημάτων, παραδεχόμεθα δὲ πεποιθότως, ὅτι ὁ Αἰσχύλος καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ θεάτρου οἰκοδομίαν ἔσχε μεγάλην ῥοπήν.

Μαρτύριον δε τῆς μεγαλοφροσύνης τοῦ Αἰσχύλου, ἀφροντιστοῦντος τῆς εὐμενείας ἢ δυσμενείας τῶν συγχρόνων, εἶναι καὶ τόδε, ὅτι ἡττηθείς ποτε ἐν σκηνικῷ ἀγῶνι ἐν ὑπερηφάνῳ πίστει περὶ τῆς μετὰ ταῦτα εὐκλείας αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι ἀνατίθησιν τῷ χρόνῳ τὰς ἑαυτοῦ τραγῳδίας (Ἀθην. 8, σελ. 347[E] «φιλόσοφος ἦν τῶν πάνυ ὁ Αἰσχύλος, ὃς καὶ ἡττηθεὶς ἀδίκως ποτέ, ὡς Θεόφραστος ἡ Χαμαιλέων ἐν τῷ περὶ ἡδονῆς εἴρηκεν, ἔφη χρόνῳ τὰς τραγῳδίας ἀνατιθέναι, εἰδὼς ὅτι κομιεῖται τὴν προσήκουσαν τιμήν» (πρβ. καὶ Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδος 23, 256), ἡ δὲ πεποίθησις αὕτη δὲν ἐφάνη ἀπατηλή. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐψηφίσαντο μετὰ θάνατον τοῦ Αἰσχύλου νόμον, καθ' ὃν ὁ βουλόμενος ἠδύνατο νὰ διδάσκῃ δράματα αὐτοῦ. Τὸ ἔπαθλον τῆς νίκης ἐλάμβανεν ὁ ἀναδιδάσκων τὰ δράματα, ἀλλ' ὁ κῆρυξ ἀνεφώνει ἑκάστοτε τὸ ὄνομα τοῦ τεθνεῶτος ποιητοῦ, ἕνεκα δὲ τούτου λέγει ὁ Φιλόστρατος (σημ. εἰς § 8 τοῦ βίου): «ἐκάλουν δὲ καὶ τεθνεῶτα εἰς Διονύσια». Ὁ υἱὸς τοῦ Αἰσχύλου Εὐφορίων ἐνίκησε τετράκις διὰ καινῶν δραμάτων τοῦ πατρὸς μήπω διδαχθέντων

Digitized by Google

(πρβ. Σουίδαν λέξ. Εὐφορίων — ὃς καὶ τοῖς Αἰσχύλου τοῦ πατρός, οἷς μήπω ἦν ἐπιδειξάμενος, τετράκις ἐνίκησε· ἔγραψε δὲ καὶ οἰκεῖα). Οὐ μόνον δὲ ὁ Εὐφορίων, ἀλλα καὶ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Αἰσχύλου Φιλοκλῆς, ὁ νικήσας τὸν Σοφοκλέα ἐν Οἰδίποδι Τυράννῳ (Ὑποθ. Οἰδ. Τ.), ἔτι δὲ καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Φιλοκλέους Μόρσιμος καὶ Μελάνθιος παρῆλθον ὡς τραγικοὶ (πρβ. Σχολ. Ἀριστοφ. Ὄρν. 282, Εἰρήν. 803, Ἱππ. 401). Ἡ δὲ χειρογραφικὴ κληρονομία τοῦ Αἰσχύλου περιελθοῦσα εἰς τὸ γένος αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι διέκειτο ἐν πολλοῖς ταραχωδῶς, ὥστε οἱ ποιηταὶ οἱ διδάσκοντες ἐκ νέου Αἰσχύλεια δράματα διεσκευάζόν πως αὐτὰ ποιούμενοι διορθώσεις ἢ συμπληρώσεις εἰς τόπους ἔχοντας χάσματα ἢ ὄντας δυσαναγνώστους. Τοὐλάχιστον τοσοῦτον ἀληθείας ὑπόκειται εἰς τὴν ἄλλως ἐσφαλμένην σημείωσιν τοῦ Κυϊντυλλιανοῦ λέγοντος Instit. orat. 10. 1, 66 τάδε: Tragoedias primus in lucem Aeschylus protulit, sublimis et grandiloquus saepe usque ad vitium, sed rudis in plerisque et incompositus. propter quod correctas eius fabulas in certamen deferre posterioribus poetis Athenienses permiserunt, suntque eo modo multi coronati. Οἱ ἐν Πέρσαις στίχοι 678—680, μάλιστα δὲ οἱ ἐν Ἱκέτ. 832—910 παρέχουσί πως ἰδέαν πόσον τὸ κείμενον ἦν ἐφθαρμένον. Τούτων οὕτως ἐχόντων, φαίνεται οὐχὶ ἀπίθανον, ὅτι οἱ ἀναδιδάσκοντες Αἰσχύλεια δράματα ποιηταὶ διεσκευάζόν πως αὐτὰ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, ἀλλ' ὅμως ὑπερπηδᾷ τὰ ἐσκαμμένα νομίζων ὁ Κυϊντυλλιανός, ὅτι ἡ διασκευὴ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐκ τραχειῶν καὶ ἀσυστάτων ἀπετελοῦντο τελειότεραι καὶ γλαφυρώτεραι τραγῳδίαι. Ταῖς ὑπὸ τῶν ποιητῶν δὲ γενομέναις μεταβολαῖς προσθετέον καὶ τὰς τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες καίπερ μὴ διασκευάσαντες οὕτω τὴν Αἰσχύλειον ποίησιν, ὥσπερ οἱ Ῥωμαῖοι ὑποκριταὶ τὴν Πλαύτειον, οὐδὲν ἧττον ὅμως μετεκίνησάν τινα τοῦ κειμένου τῶν τραγικῶν (1). Τὰς περαι-

(1) Ἐκ τοιούτων διασκευῶν εἰσερρύησαν εἰς τοὺς κώδικας οὐ μόνον τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου πολλὰ ὀθνεῖα παρεμβλήματα. Ὅτε κατὰ τὴν τετάρτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα μετὰ τὸν θάνατον τῶν τριῶν κορυφαίων τῶν τραγικῶν ἐγένετο συνήθης ἡ ἐκ νέου διδασκαλία δραμάτων αὐτῶν, οἱ ὑποκριταὶ διὰ πολλὰς αἰτίας ἐποιήσαντο σποράδην ἐν

Digitized by Google

τέρω ὅμως μεταποιήσεις καὶ ὑποβολὰς τῶν ποιητῶν καὶ ὑποκριτῶν ἐκώλυεν νόμος τοῦ Λυκούργου (Ὀλ. 110), καθ' ὃν τὸ παρασκευασθὲν ἐπίσημον χειρόγραφον τῶν τραγῳδιῶν Αἰσχύλου Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἀπετέλει τοῖς ὑποκριταῖς κανόνα καὶ ὑπογραμμὸν ἀπαράβατον (Ψευδοπλουτ. βίῳ δέκα ῥητόρων σ. 841E ὡς χαλκᾶς εἰκόνας ἀναθεῖναι τῶν ποιητῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, καὶ τὰς τραγῳδίας αὐτῶν ἐν κοινῷ γραψαμένους παραφυλάττειν καὶ τὸν τῆς πόλεως γραμματέα παραναγινώσκειν τοῖς ὑποκρινομένοις· οὐκ ἐξεῖναι γὰρ [ἄλλως προστιθέμενον ὑπὸ Γρυσαρίου] αὐτὰς (2) ὑποκρίνεσθαι). Τὸ κανονικὸν τοῦτο χειρόγραφον λέγεται, ὅτι Πτολεμαῖος (ὁ Εὐεργέτης) δανεισάμενος παρὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ ἐγγύῃ πεντεκαίδεκα ταλάντων πρὸς ἀντιγραφὴν ἐσφετερίσατο πέμψας αὐτοῖς τὸ ὑπ' αὐτοῦ παρασκευασθὲν ἀντίγραφον. Πρβ. Γαληνο. εἰς Ἱπποκρ. Ἐπιδ. 3, 2, τόμ. 17, σελ. 607, ἐκδ. Kuhn: «ὅτι δὲ οὕτως ἐσπούδαζε περὶ τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων κτῆσιν ὁ Πτολεμαῖος ἐκεῖνος, οὐ μικρὸν εἶναι

τοῖς ὑποκρινομένοις δράμασι μεταβολὰς προκαλεσαμένας τὸν Λυκούργειον νόμον, ὅστις ἔχων κῦρος μόνον ἐν Ἀθήναις δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακωλύσῃ καὶ παντάπασι τὰς περαιτέρω παραποιήσεις οὔσας πολλῷ μείζονας ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Εὐριπίδου, ὡς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τῶν σχολίων εἰς τὰ δράματα τοῦ ποιητοῦ, οἷον Φοινισ. 264: «οἱ οὖν ὑποκριταὶ διὰ τὸ δυσέκφορον μεταπλάττουσι τὴν λέξιν», Ὀρέστ. 1366 κέ.: «τούτους δὲ τοὺς τρεῖς στίχους οὐκ ἄν τις ἐξ ἑτοίμου συγχωρήσειεν Εὐριπίδου εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν ὑποκριτῶν», Μηδ. 85: «οἱ δὲ ὑποκριταὶ ἀγνοήσαντες γράφουσι», 228 «οἱ δ' ὑποκριταὶ οὐ συμπεριφερόμενοι τῷ τρόπῳ λέγουσιν», 356: «Δίδυμος μετὰ τοῦτο φέρει τὸ "σιγῇ δόμους εἰσβᾶσ' ἵν' ἔστρωται λέχος" καὶ μέμφεται τοῖς ὑποκριταῖς ὡς ἀκαίρως αὐτὸ τάττουσιν», πρβ. καὶ στίχ. 379 καὶ 909, ἔτι δὲ καὶ Πλούταρχον περὶ τύχης Ἀλεξ. 2, 2, σελ. 334E: «κωμῳδοὶ δ' ἦσαν οἱ περὶ Λύκωνα καὶ Σκαρφέαν· τούτῳ δὲ εἷς τινα κωμῳδίαν ἐμβαλόντι στίχον αἰτητικὸν γελάσας ἔδωκε δέκα τάλαντα». Ἔπιθι δὲ καὶ τὰ εἰρημένα τῷ Οὐαλκηναίρῳ ἐν Φοιν. Εὐρ. σελ. 433, Βοικχίῳ ἐν Trag. gr. princ. σελ. 14 κέ. καὶ Βερνάρδυϊ, Griech. Lit., τόμῳ 2, 2, σελ. 103 κέ. καὶ τὰς σημ. αὐτοῦ εἰς τὰ Εὐριπίδεια δράματα. Ὁ τεχνικὸς ὅρος περὶ τοιούτων διασκευῶν καὶ παραποιήσεων εἶναι: «ἐπικαττύειν καὶ πτερνίζειν» (Βεκκήρου Ἀνεκδ. 1, 39 λέγουσι δὲ ἐπὶ τῶν τὰ παλαιὰ τῶν δραμάτων μεταποιούντων καὶ μεταρραπτόντων).

(2) Τὰς διαφόρους ὑπὸ διαφόρων γενομένας διορθώσεις καὶ ἑρμηνείας τοῦ ἄνω χωρίου ζήτει παρὰ Sommerbrodt Scaenica σελ. 253 κέ.

Digitized by Google

ματύριόν φασιν ὃ πρὸς Ἀθηναίους ἔπραξε· δοὺς γὰρ αὐτοῖς ἐνέχυρα πεντεκαίδεκα τάλαντα ἀργυρίου καὶ λαβὼν τὰ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου βιβλία χάριν τοῦ γράψαι μόνον ἐξ αὐτῶν εἶτ' εὐθέως ἀποδοῦναι σῷα, κατασκευάσας πολυτελῶς ἐν χάρταις καλλίστοις, ἃ μὲν ἔλαβε παρ' Ἀθηναίων κατέσχεν, ἃ δ' αὐτὸς κατεσκεύασεν ἔπεμψεν αὐτοῖς, παρακαλῶν ἔχειν τε τὰ πεντεκαίδεκα τάλαντα καὶ λαβεῖν ἀνθ' ὧν ἔδοσαν βιβλίων παλαιῶν τὰ καινά».

Ἡ ἡμετέρα γνῶσις περὶ τοῦ κειμένου τοῦ Αἰσχύλου ἐρείδεται κυρίως ἐπὶ τοῦ Μεδικείου (ἢ Λαυρεντιακοῦ) κώδικος περιέχοντος πλὴν τῶν Αἰσχυλείων τὰς τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὰ Ἀργοναυτικὰ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου. Εἰς τοῦτο τὸ ἐκ περγαμηνῆς χειρόγραφον τῆς δεκάτης ἢ ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ὡς εἰς ῥίζαν καὶ πηγὴν ἀνάγονται πάντα τὰ λοιπὰ ἀντίγραφα τῶν Αἰσχυλείων τραγῳδιῶν τὰ καθικνούμενα μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἐξευρέσεως τῆς τυπογραφικῆς τέχνης. Διὰ τὴν ἤδη ἀπὸ τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος ἀπώλειαν 14 φύλλων ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ Ἀγαμέμνονος οἱ στίχ. 323—1050, 1159—1673, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν Χοηφόρων. Πλὴν τῆς χειρός, ἥτις ἔγραψε τὸ κείμενον, διακρίνονται καὶ τρεῖς ἕτεραι χεῖρες ἐν τῷ χειρογράφῳ, ὧν ἡ μία ἐπίσης ἀρχαία ἔγραψε περὶ τὸ ἄκρον (τὴν ᾠδὴν) σχόλια, μεταξὺ δὲ τῶν στίχων γλώσσας, γράψασα δὲ καὶ τὸν κατάλογον τῶν δραμάτων καὶ τὸν βίον καὶ ἐπιδιορθωσαμένη οὐχὶ ὀλίγα τῆς πρώτης χειρὸς παροράματα προσέθηκε καὶ πολλὰ παραλειφθέντα ὑπ' αὐτῆς. Αἱ δύο ἕτεραι χεῖρες πολλῷ νεώτεραι, ων ἡ μὲν τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος, ἐποιήσαντο ἑτέρας διορθώσεις προσγράψασαι καὶ νέα σχόλια. Ἀκριβῆ ἀντιβολὴν τοῦ Αἰσχυλείου κειμένου καὶ τῶν σχολίων γενομένην ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ Ἱερωνύμου Vitelli εὑρίσκει τις ἐν τῇ ἐμῇ κριτικῇ ἐκδόσει τοῦ Αἰσχύλου (ἔτ. 1885). Παρατηρητέον δέ, ὅτι μόνον τὰ ἀπὸ τῶν δύο εἰρημένων παλαιοτέρων χειρῶν καταγόμενα ἔχουσι μείζονα σημασίαν, ωσπερ καὶ τὰ ἀρχαῖα σχόλια, συντελοῦντα εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἀποκατάστασιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν, ἀξιοῦνται ἐπιμελοῦς προσοχῆς. Τὰ λοιπὰ τοῦ κώδικος, ἔτι δὲ καὶ αἱ γραφαὶ καὶ τὰ σχόλια τῶν πολλῶν τὴν

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Βυζαντιακὴν τριάδα (1), Προμηθέα, Πέρσας καὶ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἀποτελούντων χειρογράφων ἔχοντα πολλῷ ὑποδεεστέραν ἀξίαν πολλάκις ἄγουσι μᾶλλον εἰς πλάνην ἢ εἰς ἐξεύρεσιν του ἀληθοῦς. Ὡς πρὸς τὸ μέρος δὲ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸ ἐλλεῖπον ἐκ τοῦ Μεδικείου κώδικος, κύριον χειρόγραφον εἶναι νῦν ὁ Φλωρεντ. ἢ Λαυρεντ. κῶδιξ (ἀναλογ. 31, 8) καταγόμενος ἐκ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος, ἔξω λόγου τιθεμένων τῶν στ. 323—366, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς ἐν Βενετίᾳ βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Μάρκου ἀριθ. 468 κῶδιξ ἐκ τῆς 13ης ἢ 14ης ἑκατοντ. ἔχει ἴσην ἢ καὶ μείζονα ἀξίαν.

Τῇ εἰσηγήσει τοῦ ῥήτορος Λουκούργου ἱδρύθησαν τῷ Αἰσχύλῳ, Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ χαλκοῖ ἀνδριάντες ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ (Ψευδοπλ. β. τῶν δέ. ῥητ., σελ. 841E). Ὁ Παυσανίας (1, 21, 2) ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ ἀνδριαντοποιὸς ὑποτυπῶν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Αἰσχύλου εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ὁμοίωμα τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ ἀνακειμένης εἰκόνος τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης. Ἐν μεγάλῃ μαρμαρίνῃ προτομῇ, ἀποκειμένῃ ἐν τῷ Καπιτωλίνῳ Μουσείῳ (ἀποτυπωθείσῃ ἐν Monum. d. Inst. 5, 4) καὶ παραβληθείσῃ πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Αἰσχύλου ἐπὶ τῆς ἄνω (σελ. 11) μνημονευθείσης ὑαλίνης μάζης, ὑπέλαβεν ὁ Melchiorri, ὅτι ἀνεκάλυψεν τὸ πρόσωπον τοῦ ποιητοῦ, ὅπερ προτέτακται καὶ ἐν τῇ προμετωπίδι τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως. Κόμη καὶ πώγων, ἔτι δὲ καὶ αἱ ἐξέχουσαι ὀφρύες καὶ τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου συνᾴδουσι τῇ εἰκόνι τοῦ Αἰσχύλου, οἵαν διαγράφει αὐτὴν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης Βατράχ. 829 κέ., 965 κέ. Πρβ. καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Kroker ἐν τῇ Berliner Philol. Wochenschrift, ἔτ. 1885, σελ. 897 κέ.

(1) Τὰ πρῶτα τρία κατὰ τὴν κοινὴν τάξιν δράματα τοῦ μὲν Αἰσχύλου, ὡς εἴρηται, εἶναι Προμηθεύς, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ Πέρσαι, τοῦ δὲ Σοφοκλέους Αἴας, Ἠλέκτρα, Οἰδίπους Τύραννος, τοῦ δὲ Εὐριπίδου Ἑκάβη, Ὀρέστης, Φοίνισσαι καὶ τέλος τοῦ Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, Νεφέλαι, Βάτραχοι, ἅτινα μόνα σχεδὸν ἀνεγινώσκοντο ἐν τοῖς σχολείοις τῶν Βυζαντίνων. Τὸ μεῖζον μέρος τῶν γραφέντων κωδίκων κατὰ τὰς δύο πρὸ τῆς ἐξευρέσεως τῆς τυπογραφικῆς ἑκατονταετηρίδας περιέχει μόνα ταῦτα τὰ τρία δράματα ἑκάστου τῶν εἰρημένων ποιητῶν.

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΠΕΡΣΑΙ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΑΣ.

Ἐκ τῶν διασωθεισῶν ἡμῖν τραγῳδιῶν τῶν Ἑλλήνων οἱ Πέρσαι εἶναι τὸ μόνον ἱστορικὸν δρᾶμα, ὅπερ ἐξυμνοῦν μίαν τῶν σπουδαιοτάτων χρονικῶν περιόδων τῆς παγκοσμίας ἱστορίας ἀποτελεῖ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ἀριστοφάνης Βατράχ. στίχ. 1026 εἰσάγει τὸν ποιητὴν λέγοντα περὶ αὐτοῦ

εἶτα διδάξας Πέρσας μετὰ τοῦτ' ἐπιθυμεῖν ἐξεδίδαξα
νικᾶν ἀεὶ τοὺς ἀντιπάλους κοσμήσας ἔργον ἄριστον.

Ἐδιδάχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι κατὰ τὴν ὑπόθεσιν Ὀλυμπιάδι ἑβδομηκοστῇ ἕκτῃ ἔτει τετάρτῳ (Ὀλ. 76, 4 = 472 π. Χ.) ἤτοι ὀκτὼ ἢ ἑπτὰ ἔτεσιν μετὰ τὰ ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς τρόπαια. Θεαταὶ ἦσαν οἱ ἄνδρες, ὧν οἱ πλεῖστοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ποιητὴς (πρβ. σελ. 3 κέ.), μετέσχον τῶν ἐν τῷ δράματι περιγραφομένων ἀγώνων· ἐπειδὴ δὲ τῆς τραγῳδίας οἰκεῖα εἶναι οὐχὶ χαρμόσυνοι ἀλαλαγμοὶ καὶ παιᾶνες, ἀλλὰ θρῆνοι καὶ ὀδυρμοί, διὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς ἀποφεύγων τὴν χλεύην καὶ τὸν ἐμπαιγμὸν τοῦ καταστροπωθέντος ἐχθροῦ καὶ φοβούμενος τὴν νέμεσιν δὲν εἰσήγαγεν εἰς τὴν σκηνὴν τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἑλλήνων κομπολακοῦντας καὶ περιαυτολογοῦντας, ἀλλ' ἐξύμνησε τὰς Ἑλληνικὰς νίκας ἐμμέσως διὰ τοῦ στόματος τῶν ἐχθρῶν, ἐκ δὲ τῆς καταπλήξεως, ἣν ἐμποιεῖ τοῖς Πέρσαις τὸ μέγεθος τῆς ἥττης καὶ τῆς καταστροφῆς, ἀνανακλᾶται λίαν τεχνηέντως ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ ἡ λαμπηδὼν τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν νικῶν (πρβ. Hermann, Opusc. 2, σελ. 91 κέ, Welcker, Rhein. Mus. 5, σελ. 222 = Klein. Schrift. 4, σελ. 161). Διὰ ξένου καὶ δὴ

Digitized by Google

καὶ ἐχθρικοῦ στόματος ἡ ἐξύμνησις τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρείας εἶναι πολλῷ τιμιωτέρα ἢ διὰ τοῦ στόματος τῶν Ἀθηναίων. Ἕτερον πλεονέκτημα τῆς ἐπινοήσεως ταύτης εἶναι, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀποστὰς τοῦ ἐγγὺς καὶ ὁρατοῦ καὶ οὐδεμίαν σχεδὸν μνείαν ποιησάμενος τῶν παρακαθημένων θεατῶν ἤρθη ἀπὸ τῆς χθαμαλῆς κονίστρας τοῦ πραγματικοῦ βίου, ἔνθα βασιλεύει ἡ φιλαυτία καὶ τὸ προσωπικὸν συμφέρον τῶν πρὸς ἀλλήλους διαπληκτιζομένων πολιτῶν, εἰς τοὺς ἰδανικοὺς τῆς ποιήσεως χώρους, τοὺς ἀπηλλαγμένους τοιούτων χαμαιζήλων παθῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ θεαταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ παρέλθωσιν εἰς τὴν σκηνὴν ὡς δρῶντα πρόσωπα, διότι, τούτου γενομένου, θὰ ἐξηφανίζετο ἡ δραματικὴ ἀπάτη, ὁ δὲ ἰδανικὸς χαρακτὴρ τῆς ἀρχαίας, μάλιστα δὲ τῆς Αἰσχυλείου ποιήσεως ἀπέκρουε τὸ σύνεγγυς ὁρατὸν καὶ πραγματικόν, διὰ ταῦτα ἡ μετάθεσις τῆς σκηνῆς εἰς Σοῦσα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, εἶναι οὐ μόνον ἀπόρροια τοῦ Ἑλληνικοῦ αἰσθήματος τῆς σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ ποιητικὴ ἀνάγκη. Ἐν τῇ παραστάσει τῶν σπαρακτικῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἐμποιεῖ τοῖς ἐχθροῖς ἡ ἧττα, οἱ θεαταὶ τέρπονται ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν θριάμβοις οὐδαμῶς ταραττόμενοι ὑπὸ συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν, διότι εἰς τὸ πλῆθος Περσικῶν ὀνομάτων οὐδὲν ὄνομα Ἑλληνικὸν ἀντιτίθεται, εἰ καὶ ὁ στίχος 358 προφανῶς ὑπαινίσσεται τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ Σίκιννον.

Ἡ δὲ ἰδέα τοῦ δραματοποιῆσαι τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν καὶ μεταθεῖναι τὴν σκηνὴν εἰς τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν δὲν εἶναι ἐξεύρεσις τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ Ὑπόθεσις διέσωσεν ἡμῖν τὴν πολλοῦ λόγου ἀξίαν εἴδησιν, καθ' ἣν οἱ Πέρσαι εἶναι διασκευὴ τῶν Φοινισσῶν τοῦ Φρυνίχου («Γλαῦκος ἐν τοῖς περὶ Αἰσχύλου μύθων ἐκ τῶν Φοινισσῶν φησι Φρυνίχου τοὺς Πέρσας παραπεποιῆσθαι»).

Ὁ Φρύνιχος δραματοποιήσας πρότερον τὴν Μιλήτου ἅλωσιν ἐπραγματεύθη εἶτα ἐν ταῖς Φοινίσσαις τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Κατὰ λίαν πιθανὴν εἰκασίαν τοῦ Bentley (De Phalarid. epist., σελ. 286 κέ. ἐκδ. Ribbeck), ἣν οὐδαμῶς κλονεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Bülau (De Aesch. Persis, 1866) καὶ τοῦ Brinkmeier (Der Tragiker Phrynichos, Progr. τοῦ ἐν Burg Γυμνασίου 1884, σελ. 10 κέ.) προενεχθεῖσα ἀντίρρησις, αἱ Φοίνισσαι ἦσαν τὸ δρᾶμα, ὅπερ κατὰ

Digitized by Google

τὸν Πλούταρχον (β. Θεμιστ. κ. 5: ἐνίκησε καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς, μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· «Θεμιστοκλῆς Φρεάρριος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν») ἐδιδάχθη Ὀλ. 75, 4 (476 π. Χ.) χορηγικῇ δαπάνῃ τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ὁ πρῶτος στίχος τῶν Φοινισσῶν εἶχεν κατὰ τὴν αὐτὴν πηγήν, τὸν Γλαῦκον, ὧδε·

Τάδ' ἐστὶ Περσῶν τῶν πάλαι βεβηκότων.

Ἐν τῷ Φρυνιχείῳ δράματι ὁ ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις πρὸ τῆς παρόδου τοῦ χοροῦ τῶν Φοινισσῶν προλογίζων εὐνοῦχος στορνὺς τάπησι τοὺς θρόνους τῶν τῆς ἀντιβασιλείας παρέδρων («τοῖς τῆς ἀρχῆς παρέδροις») ἤγγειλεν εὐθὺς τὴν ἧτταν τοῦ Ξέρξου λέγων, ὅτι, ἀφικομένης τῆς κακῆς περὶ τοῦ στρατοῦ φήμης, τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας κέκληνται ὑπὸ τῆς Ἀτόσσης εἰς βουλὴν περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι. Οὕτω τοίνυν εἰκάζεται, ὅτι ἡ ἀγγελία τῆς ἥττης κατ' ἀρχὰς ἀφίκετο εἰς τὴν βασιλομήτορα Ἄτοσσαν, ἥτις μεταπεμψαμένη τοὺς τῆς ἀρχῆς παρέδρους κελεύει ἕνα τῶν ἑαυτῆς θεραπόντων νὰ παρασκευάσῃ τὰ τῆς συνεδρίας. Ἡ δὲ λέξις «τάδ'» ἐν τῷ Φρυνιχείῳ στίχῳ δὲν ἀνεφέρετο, ὡς παρ' Αἰσχύλῳ, εἰς τοὺς συμβούλους («πιστά»), ἅτε μήπω ἐμφανισθέντας ἐπὶ τῆς σκηνῆς, οὐδὲ εἰς λίαν μεμακρυσμένα, οἷον αὕτη ἐστὶν ἡ συμφορὰ τῶν Περσῶν, ὡς ἀπεφήνατο ὁ Hoffmann (Ueber Thespis u. Phrynichos ἐν Archiv f. Phil. u. Paedag. 2, 44), ἀλλὰ διανοητέον μᾶλλον τὰς ἕδρας τῶν παρέδρων («πρόβουλα θακήματα»), τὸ βουλευτήριον ἤ τι παραπλήσιον. Οἱ πάρεδροι οὗτοι παρα Φρυνίχῳ δὲν ἀπετέλουν τὸν χορόν, ἀλλὰ διεδραμάτιζον κωφὸν πρόσωπον ὅμοιον τῷ τῶν 12 Ἀρεοπαγιτῶν ἐν ταῖς Εὐμενίσιν. Συνέκειτο δὲ ὁ χορός, ὥσπερ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ δράματος διδάσκει, ἐκ Φοινισσῶν γυναικῶν, αἵτινες κατὰ ἀποσπ. 9, σελ. 722 ἐκδ. Nauck

Σιδώνιον ἄστυ λιποῦσαι
καὶ δροσερὰν Ἄραδον

ἀπῆλθον ἐκ Φοινικικῶν πόλεων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους (πρβ. τὴν ἀρχὴν τῆς παρόδου των Εὐριπιδείων Φοινισσῶν

Digitized by Google

στίχ. 202 «Τύριον οἶδμα λιποῦσ' ἔβαν»), πιθανῶς ὅπως ἐρωτήσωσι περὶ τῆς τύχης τῶν πρὸ μακροῦ χρόνου εἰς Ἑλλάδα οἰχομένων καὶ μετὰ στόνου ποθουμένων συζύγων. Αἱ ῥήσεις περὶ τοιούτου πόθου τῶν γυναικῶν ἐν Πέρσαις στίχ. 136 κέ., 544 κέ. ἐνδέχεται νὰ περιέχωσιν ἀνάμνησιν τῶν παρὰ Φρυνίχῳ θρήνων τῶν Φοινισσῶν. Τὰ διασωθέντα ἡμῖν πενιχρὰ τῶν Φρυνιχείων Φοινισσῶν ἀποσπασμάτια οὐδεμίαν ἐπαρκῆ τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος γνῶσιν παρέχουσιν. Αἱ λέξεις ἀποσπ. 10

καὶ Σιδῶνος προλιπόντα ναόν

ἀναφέρονται, ἐὰν ὀρθῶς παρεδόθη τὸ προλιπόντα, εἰς ἡγεμόνα πορευθέντα εἰς πόλεμον.

Ἐκ τοῦ 11 ἀποσπ.:

ψαλμοῖσιν ἀντίσπαστ' ἀείδοντες μέλη

δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ παραχορήγημα ἤτοι δευτερεύοντα χορὸν παρερχόμενον ἐν τέλει τοῦ Φρυνιχείου δράματος. Ἐλλείποντος δὲ παρὰ Σουίδᾳ (λ. Φρύνιχος) ἐν τῇ καταριθμήσει τῶν δραμάτων τοῦ ποιητοῦ (Πλευρώνιαι Αἰγύπτιοι Ἀκταίων Ἄλκηστις Ἀνταῖος ἢ Λίβυες Δίκαιοι ἢ Πέρσαι ἢ Σύνθωκοι) τοῦ ὀνόματος τῶν Φοινισσῶν καὶ μνημονευομένου ἀντ' αὐτῶν: «Δίκαιοι ἢ Πέρσαι ἢ Σύνθωκοι» (ἔνια τῶν χειρογράφων τοῦ Σουίδα παρέχουσι καὶ τὴν ἄνευ τοῦ διαζευκτικοῦ ἢ γραφήν: «Δίκαιοι Πέρσαι Σύνθωκοι») ἐνομίσθησαν αἱ ὀνομασίαι αὗται (1) ὡς παρωνύμια τῶν Φοινισσῶν καὶ ὑπενοήθη ἡ ὕπαρξις ἐν αὐτοῖς διχορίας (Ot. Müller, De Phryn. Prooem. prolus. ἐν Archiv f. Phil. u. Päd. 1. 3, 637) καὶ δὴ καὶ τριχορίας (2). Ἀλλ' ὅμως εὐλόγως ἡ γνώμη αὕτη ἀπεδοκιμάσθη.

(1) Περὶ διπλῶν ὀνομασιῶν τῶν δραμάτων πρβ. ἀνωτέρω σελ. 12 κέ., τὸν κατάλογον τῶν Σοφοκλείων δραμάτων, ἔνθα ἑπτὰ ἢ ἓξ δράματα ὀνομάζονται διττῶς, καὶ Bernhardy, Griech. Lit. 2, 664.

(2) Δύο χοροὺς διὰ παντὸς τοῦ δράματος ᾄδοντας καὶ ὀρχουμένους, ἕνα χορὸν γερόντων καὶ ἕτερον Φοινισσῶν παρθένων, αἵτινες, ὥσπερ ὁ ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπίδου χορὸς γυναικῶν, καθωσιωμέναι θεότητί τινι (ἱερόδουλοι) εἰσάγονται ὅτι ἦλθον εἰς Σοῦσα χάριν ἱεροπραξίας τινός, παραδεχόμενος ὁ Ot. Müller (ὡσαύτως ὁ Welcker, Griech. Trag. 1, 26, ὁ Schultze, De chori Graecorum habitu externo σελ. 53 καὶ εἴ τις ἕτερος) λέγει, ὅτι καθ' ἕνα τῶν δύο χορῶν ἡ τραγῳδία ἐκαλεῖτο ὁτὲ μὲν Σύνθωκοι (ἀρχῆς πάρεδροι), ὁτὲ δὲ

Digitized by Google

Οὐδὲν ὅμως κωλύει ἐν τῷ μνημονευθέντι 11ῳ ἀποσπασματίῳ νὰ ὑπονοήσωμεν τὴν αὐτὴν προτροπήν, οἵαν ἀναγινώσκομεν καὶ Ἱκέτ. στίχ. 1033: «ὑποδέξασθε δ' ὀπαδοὶ μέλος», εἰκάζοντες, ὅτι ὥσπερ ἐν Εὐμ. 1011 ὁ Ἄρειος πάγος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα περὶ τὸ τέλος τοῦ Φρυνιχείου δράματος οἱ πάρεδροι προυτρέποντο ὑπὸ τοῦ Ξέρξου μετέχοντες τῶν θρηνῳδιῶν νὰ συναπέλθωσι τῷ βασιλεῖ ὡς προπομποὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τὸν δὲ στίχον: «ψαλμοῖσιν ἀντίσπαστ' ἀείδοντες μέλη» ἐξηγήσαντο ἄλλοι ἄλλως(1), ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἕτερον σημαίνει ἢ ὅ,τι καὶ ἡ ἐν

Φοίνισσαι. Τὸ Πέρσαι ὑπολαμβάνει ὁ Müller ὡς ἑτέραν ὀνομασίαν τῆς Μιλήτου ἁλώσεως. Ἔτι περαιτέρω χωρῶν ὁ Droysen εἰκάζει ἐν πραγματείᾳ (Phrynichos, Aeschylos und die Trilogie) ἐκ τοῦ παρὰ Σουίδᾳ φερομένου «Πέρσαι», ὅτι αἱ Φοίνισσαι εἶχον καὶ τρίτον χορόν, τριχορίαν, καθ' ἣν τῷ χορῷ τῶν Συνθώκων εἵπετο ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει ὁ τῶν Φοινισσῶν ἱεροδούλων, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ πράξει οἱ Πέρσαι, οἱ ἐξ Ἑλλάδος φυγόντες σύνοδοι τοῦ Ξέρξου. Ὁ Droysen ἐπίστευσεν, ὅτι ὁ Φρύνιχος ἐποιεῖτο ἐν ἑκάστῃ τραγῳδίᾳ χρῆσιν τριῶν χορῶν διαδεχομένων ἀλλήλους καὶ διαιρούντων τὸ δρᾶμα εἰς τρεῖς πράξεις καλουμένας κατὰ τὸν οἰκεῖον ἑκάστῃ χορόν, οὕτω δὲ ἡ Φρυνίχειος τραγῳδία ἦν τὸ ἔμβρυον τῆς Αἰσχυλείου τριλογίας. Κατὰ τοῦ Droysen καὶ Ot. Müller ἀντεπεξῆλθον ὁ E. Müller ἐν Zeitschr. f. Altert. 1843, τεύχ. 94 καὶ ὁ Ahrens ἐν Gött. Anz. 1843, τεύχ. 44 καὶ Zeitschr. f. Altert. 1844, παραρτ. Ὀκτωβρίου.

(1) Ὁ Ot. Müller ἔνθα ἀνωτέρω ἑρμηνεύει: «Συνανεμίγνυντο δὲ τῷ ᾄσματι τῶν ἱεροδούλων, ὧν οἱ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἀπώλοντο ἐν Σαλαμῖνι, καὶ οἱ Σύνθωκοι ψαλμοῖσιν ἀντίσπαστα ἀείδοντες μέλη τουτέστι ᾄδοντες μέλη τῇ διὰ πασῶν συμφωνίᾳ ἀνταποκρινόμενα τῷ πρὸς Λυδίαν πηκτίδα ἢ ἄλλο προσόμοιον ὄργανον ᾀδομένῳ γυναικείῳ ᾄσματι (ita, ut concentu diapason responderent muliebri cantui, qui ad pectidem Lydiam aliudque simile organon temperatus erat). Καὶ ὁ Dissen Πινδ. τόμ. 2, 646 κέ. λέγων, ὅτι μέλη ἀντίσπαστα καὶ ἀντίφθογγα εἶναι τὰ ᾀδόμενα πρὸς ὄργανον ἔχον δύο διαπασῶν, τὴν μὲν βαρύφωνον τὴν δὲ ὀξύφωνον, ὧν δύο ἀντίστοιχοι τόνοι κρουόμενοι ἀπετέλουν ἀντιφωνίαν, ἀποδέχεται τὴν ἑρμηνείαν περὶ ᾀσμάτων δύο χορῶν ἀντᾳδόντων ἀλλήλοις ἐν τῇ διαπασῶν ἀντιφωνίᾳ. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Droysen ἐξηγεῖται: «ᾄδοντες (ὁ χορὸς τῶν ἀνδρῶν) ἀντίσπαστα τουτέστι ἐν τῇ διαπασῶν ἀντιφωνίᾳ ἀντᾴδοντες τῷ γυναικείῳ χορῷ τῶν Φοινισσῶν καὶ τῇ ἐγχόρδῳ αὐτῶν κρούσει. Ἀλλ' ὅμως ἀντίσπαστα κατὰ τὸν Ahrens (ἔνθα ἀνωτέρω) δὲν εἶναι ἰδιότης τοῦ ᾄσματος, ἀλλὰ τῆς μαγάδιδος ἢ πηκτίδος, ἐν αἷς ἐχούσαις δύο διαπασῶν κατὰ τὴν κροῦσιν ἑνὸς τόνου ἠχεῖ ἅπασα ἡ διαπασῶν (πρβ. Boeckh de metris Pindari τόμ. 3, 11, σελ. 262: magadis non unum, sed duo minime habebat diapason, quorum chordae respondentes sibi consonabant hac ipsa symphonia. — Hinc de magadide explicatur τὸ ἀντίφθογγον, ἀντίσπαστον, ἀντίζυγον καὶ Ἀριστοτ. Προβλ. 19, 24, 42:

Digitized by Google

Πέρσαις τρὶς (1041, 1049, 1067) ἐπαναλαμβανομένη ῥῆσις: «βόα νῦν ἀντίδουπά μοι» τουτέστι ᾄδοντες ἀντιφώνους μελῳδίας. Ἐὰν δὲ ἐν ταῖς Φοινίσσαις εὐθὺς ὁ πρόλογος ἀνήγγειλε τὴν κατάστροφὴν τοῦ στόλου, οὐδὲν ἧττον ὅμως δὲν θὰ παρελείπετο ἐν τῷ δράματι καὶ ἡ ἀφήγησις τῆς ναυμαχίας καὶ ἴσως τὸ 17ον ἀποσπ., τὸ τέως ἀδέσποτον,

ἔπτηξ' ἀλέκτωρ δοῦλον ὡς κλίνας πτερόν

ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀφήγησιν ταύτην τῆς ναυμαχίας (πρβ. Πέρσ. 212). Ἐκ τῆς ἀμυδροτάτης ταύτης εἰκόνος τοῦ Φρυνιχείου δράματος ἀδυνατοῦμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ποιητοῦ, πάντῃ ὀρθὴ ὅμως φαίνεται ἡ συνήθης γνώμη, καθ' ἣν ὁ Φρύνιχος θεὶς ἐν ἀρχῇ τοῦ δράματος τὴν ἀγγελίαν τῆς ἥττης κατέστησε τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ πλῆρες θρηνῳδιῶν, ἐκραγεισῶν ὅτε ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν ἤκουσε τὴν ἧτταν, εἶτα δὲ μετὰ τὴν περὶ τῆς μάχης διήγησιν, ἐν ᾗ ἰδίᾳ θὰ ἐμνημονεύοντο οἱ τοῖς Ἀθηναίοις ἀντιπαραταχθέντες Φοίνικες, καὶ τέλος ἐν τῇ ἐμφανίσει τοῦ Ξέρξου. Οὕτω τοίνυν ὁ Φρύνιχος διὰ τῆς ἐν τῷ προλόγῳ ἀγγελίας τῆς ἥττης ἀπεταμιεύσατο ἐν τῷ δράματι ὀδυρμοὺς καὶ θρήνους, ἐν δὲ τῇ συνθέσει τοιούτων θρηνητικῶν μελῳδιῶν ἦτο ὁ ποιητὴς πολύς, ὡς γίνεται ἐπίδηλον καὶ ἐκ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ὄρνισι 748 ἔνθεν ὥσπερεὶ μέλιττα Φρύνιχος ἀμβροσίων μελέων ἀπεβόσκετο καρπόν, ἀεὶ φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν, Σφηξ. 219 μινυρίζοντες μέλη ἀρχαῖα μελισιδωνοφρυνιχήρατα). Περὶ τῆς παρόδου τῶν Φοινισσῶν γινώσκομεν, ὅτι κατέστη δημοτικὸν ᾆσμα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ δράματος τῶν Φοινισσῶν.

Ἡ δὲ ὑπόθεσις τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου ἐν ἀμυδροτάτῃ ὑποτυπώσει εἶναι τοιάδε. Ὁ χορὸς ἀποτελούμενος ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καταλειφθέντων συμβούλων (πιστῶν) ἀντιβασιλέων κατάρχει τοῦ δράματος ἐκδηλῶν φόβον διὰ τὴν μὴ ἄφιξιν ἀγγελίας περὶ τῆς πρὸ πολλοῦ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπελθούσης

διὰ τί ἐάν τις ψήλας τὴν νήτην ἐπιλάβῃ, ἡ ὑπάτη μόνη δοκεῖ ἀντηχεῖν). Ἐκλαμβάνων δὲ ὁ Ahrens μέλος καὶ ἀείδω λεγόμενον ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἤχου τοῦ ὀργάνου ἄνευ ᾄσματος ἑρμηνεύει: durch Saitenschnellen in Octaven widertönende Melodien spielend = διὰ τῆς τῶν χορδῶν κρούσεως ἐν τῇ διαπασῶν ἀντηχούσας, ἀντιφθόγγους μελῳδίας ἀπεργαζόμενοι.

Digitized by Google

ἀπειραρίθμου στρατιᾶς (1—64). Ἐν τῷ μεγέθει τοιαύτης δυνάμεως ἔγκειται ὁ πειρασμὸς εἰς ἀλαζονείαν, ὑφ' ἧς ἐλαυνόμενος ὁ Ξέρξης διέβη τὸν Ἑλλήσποντον παραβαίνων τὴν θεόθεν μοῖραν, τὴν ὁρίσασαν τοῖς Πέρσαις τοὺς κατὰ ξηρὰν πολέμους. Ἡ τολμηρὰ αὕτη τοῦ Ξέρξου πρᾶξις ἐξεγείρει παρὰ τῷ χορῷ μέγαν φόβον περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὑποψίαν, μὴ ἐχθρὸς θεὸς ἐνέβαλεν τὸν ἡγεμόνα εἰς ἄρκυν κακῶν (65—149). Τὰ ἀνιαρὰ τοῦ χοροῦ αἰσθήματα ἐπιτείνονται ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ κακοῦ ὀνείρου, ὅπερ ἡ μήτηρ τοῦ Ξέρξου, ἡ γηραιὰ Ἄτοσσα, ἀνακοινοῦται τῷ χορῷ λέγουσα, ὅτι εἶδε καθ' ὕπνους δύο γυναῖκας μεγέθει καὶ κάλλει πολὺ ἐκπρεπεστάτας τῶν νῦν, τὴν μὲν ἐν Περσικοῖς, τὴν δὲ ἐν Ἑλληνικοῖς πέπλοις. Τὰς γυναῖκας ταύτας ἑτοίμους εἰς ἀλληλομαχίαν μολὼν ὁ υἱὸς αὐτῆς ἐκώλυσεν καὶ ζεύξας ὑπὸ τὸ ἅρμα ἐτίθη λέπαδνα ἐπὶ τῶν αὐχένων αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν μία ἡδέως προσδεχομένη τὸν ζυγὸν εἶχεν εὔαρκτον στόμα ἐν ἡνίαις, ἡ δὲ ἑτέρα θραύει τὸ ἅρμα καὶ καταπίπτει ὁ ἁρματηλάτης· αἴφνης παρίσταται ὁ Δαρεῖος λίαν σκυθρωπός, ὃν ἰδὼν ὁ Ξέρξης διαρρήγνυσι τοὺς περὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα πέπλους. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ νυκτὸς εἶδεν· ἀναστᾶσα δὲ ἡ περιδεὴς μήτηρ καὶ θύουσα τοῖς ἀποτρόποις καὶ ἀλεξικάκοις θεοῖς εἰσορᾷ ἄφθογγος ὑπὸ ἐκπλήξεως ἀετὸν διωκόμενον ὑπὸ κίρκου καὶ φεύγοντα πρὸς τὸν βωμόν, ἐν ᾧ προσήνεγκε τὴν θυσίαν. Ὁ χορὸς εὔνους κριτὴς τῶν ἐνυπνίων συμβουλεύει τῇ τεθορυβημένῃ Ἀτόσσῃ πρὸς ἀποτροπὴν παντὸς κακοῦ νὰ προσενέγκῃ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐξαιτουμένη ἅμα τὴν βοήθειαν τοῦ ἐν Ἅιδου Δαρείου. Πρὸ τῆς θυσίας ὅμως ταύτης καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Δαρείου ὁ μικρὸς διάλογος τῆς Ἀτόσσης καὶ τοῦ χοροῦ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ αὐξάνει πάλιν τὰς φροντίδας τῆς μητρὸς (150—248). Οὕτω τοίνυν διὰ δραματικῆς ἐντάσεως προπαρασκευασθείσης τῆς καταστροφῆς, ἄγγελος ἐπιφανεὶς λέγει, ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλετο. Τὰ μάλιστα ζωηρῶς ἐξιστορεῖται ἡ ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι, ἧς αἱ ἀκταὶ καὶ πᾶς ὁ πρόσχωρος τόπος (στίχ. 273) πλήθουσι νεκρῶν δυσπότμως ἐφθαρμένων (249—531). Ὁ χορὸς θρηνεῖ ἐν ᾄσματι τὴν ἐπισκήψασαν συμφορὰν (532—597). Πρὸς ἀποτροπὴν μειζόνων κακῶν καὶ παραμυθίαν τῆς παρούσης

Digitized by Google

δυστυχίας ἡ μὲν Ἄτοσσα ἐκτελεῖ νῦν τὴν ἀναβληθεῖσαν σπονδὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δαρείου, ὁ δὲ χορὸς ἀνακαλεῖται τὴν σκιὰν τοῦ σοφοῦ Ἀχαιμενίδου, ὅστις ἀναφανεὶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ τύμβου καὶ ἀκούσας τὰ γενόμενα ἀναγνωρίζει ἐν αὐτοῖς τὴν πλήρωσιν ἀρχαίων θεσφάτων, ἣν ὅμως ἐπετάχυνεν ἡ ἄνοια τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, προλέγει ἑτέραν ἧτταν τοῦ ὑπολειφθέντος ἐν Ἑλλάδι στρατοῦ, μέλλοντος νὰ πιάνῃ τὴν χθόνα τῶν Πλαταιῶν πρὸς τιμωρίαν τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ἀσεβημάτων, ὧν τοὺς ναοὺς ἐπυρπόλησαν, καὶ παραινῶν ἐπανειλημμένως τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὑπερφροσύνης ἀποτρέπει ἀπὸ πάσης περαιτέρω προσβολῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος (598—851). Τοῦ Δαρείου κατελθόντος πάλιν εἰς τὸν Ἅιδην, ὁ χορὸς ἐξυμνεῖ τὸν ἐπ' αὐτοῦ ὄλβον τῆς Περσίας, ὃν ἀνέτρεψεν νῦν ὁ Ξέρξης (852—907), ὅσπερ παρερχόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν μικρᾷ ἀκολουθίᾳ καὶ ἐν μεγάλῃ ταπεινώσει θρηνεῖ σὺν τῷ χορῷ τὸν κλύδωνα τῶν κακῶν καὶ προπεμπόμενος ὑπ' αὐτοῦ εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα (908—1076). Οὕτω τοίνυν τὸ δρᾶμα καταλήγει εἰς θρῆνον, ἐν ᾧ ὁ τεταπεινωμένος βασιλεὺς ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ χοροῦ περὶ τῶν μὴ ἐπιστρεψάντων στρατηγῶν Περσῶν ἀποκρίνεται ἐν συντριβῇ καρδίας, ὅτι πάντας ἀπέλιπε νεκροὺς πεσόντας ἐν Ἑλλάδι.

Τοιαύτη διὰ βραχέων ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος, φανερὸν δὲ ἐκ τῆς συνόψεως ταύτης, ὅτι ὁ Αἰσχύλος μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Φρυνίχου εὑρημένα προσέθηκε καὶ ἰδίας ἐπινοήσεις. Ἐν πρώτοις δὲν ἔθηκε τὴν ἀγγελίαν τῆς ἥττης ἐπὶ κορυφῆς τοῦ δράματος, ὅπερ ποιήσας ὁ Φρύνιχος κατέστησεν, ὡς εἴρηται, τὰς Φοινίσσας αὐτοῦ θρηνῳδίαν, ἀλλ' ἀποστὰς τοῦ προλόγου καὶ εἰσαγαγὼν τὴν ἐν Σαλαμῖνι ἧτταν εἰς τὸ μέσον τῆς δράσεως ἐξήγειρε τραγικὴν ἀδημονίαν διὰ τῆς βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον παραστάσεως τοῦ κακοῦ. Ἡ μέριμνα τοῦ χοροῦ περιγράφοντος ἐν ὑπερηφανείᾳ τὴν ἰσχὺν καὶ μεγαλοπρέπειαν τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ ὀρρωδοῦντος τὸν νέον τρόπον τοῦ πολέμου, ἅτε τῶν Περσῶν ὄντων ἀήθων τῆς θαλάσσης, καὶ ὑποπτεύοντος θείαν ἀπάτην, ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὸν πνιγηρὸν ἀέρα τοῦ ὑπὸ νεφῶν καλυπτομένου οὐρανοῦ. Τὸ ὄνειρον τῆς Ἀτόσσης ἐπιτεῖνον τὴν μέριμναν εἶναι ὁ μακρόθεν ἀκουόμενος ὑπόκωφος μυκηθμὸς βρον-

Digitized by Google

τῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς αἰσίας ἐξηγήσεως, ἣν παρέχει τῷ ὀνείρῳ ὁ χορός, ἐλαττοῦται ὁ φόβος ἐπιτεινόμενος ὅμως πάλιν διὰ τοῦ μικροῦ διαλόγου τῆς Ἀτόσσης καὶ τοῦ χοροῦ περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος (στίχ. 225—248). Μετὰ τὴν σφοδρὰν ταύτην καραδοκίαν καὶ συγκίνησιν μεταξὺ φόβου καὶ ἐλπίδος ἐμποιεῖ ἡ ἀγγελία τῆς ἥττης διὰ τῆς τραγικῆς περιπετείας σπαρακτικώτατον αἴσθημα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν δρώντων προσώπων ἐπισκήψασα δίκην κεραυνοῦ μετὰ ῥαγδαίας θυέλλης καὶ σφοδρᾶς καταιγίδος, τέλος δὲ τὸ πέλαγος τῶν κακῶν παρίσταται οἱονεὶ ἔμψυχον διὰ τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐμβροντήτου Ξέρξου (Welcker, Rhein. Mus. 5, σελ. 223 = Kleine Schriften 4, σελ. 161).

Ἑτέρα καινοτομία τοῦ Αἰσχύλου εἶναι, ὅτι τοὺς Συνθώκους τοῦ Φρυνίχου μετεποίησεν εἰς κύριον χορὸν τοῦ δράματος συγκείμενον ἐξ ἀνδρῶν γηραιῶν καὶ πολυπείρων, οὐχὶ δὲ ἐκ γυναικῶν φιλοικτίστων καὶ μὴ δυναμένων νὰ ἐμφορῶνται καὶ ἐκφράζωσι διανοήματα ἀνδρικὰ καὶ ἠθικὰς ἰδέας πρεπούσας τῷ χορῷ. Ἡ σοβαρὰ συνέλευσις τῶν γηραλέων πιστωμάτων, οἷς ἀνετέθη ἡ τύχη τοῦ κράτους, ἔχει πολλῷ μεῖζον ἀξίωμα καὶ ἐξεικονίζει τὸ μέγεθος τῆς τὸν Ξέρξην καὶ τοὺς Πέρσας διὰ τὴν ἔπαρσιν αὐτῶν πληξάσης συμφορᾶς πολλῷ πρεπωδέστερον ἢ ὁ ὅμιλος ξένων γυναικῶν, ὧν ὁ ὁρίζων εἶναι στενὸς καὶ ἡ φροντὶς τρέπεται ὡς τὰ πολλὰ περὶ τὸ προσωπικὸν συμφέρον. Τοιοῦτοι γέροντες δικαιοῦνται νὰ κρίνωσι περὶ τῆς τύχης τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἡγεμόνων, ἕνεκα δὲ τῆς ἡλικίας αὐτῶν δύνανται νὰ συγκρίνωσι τὴν σκωθρωπὴν εἰκόνα τοῦ παρόντος πρὸς τὴν φαιδρὰν λαμπηδόνα τοῦ παρελθόντος. Τῇ μεταβολῇ ταύτῃ συνάπτεται ἑτέρα, δι' ἧς τὸ νέον δρᾶμα διακρίνεται τὰ μέγιστα ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ Φρυνιχείου, ἡ εἰσαγωγὴ δῆλον ὅτι τοῦ Δαρείου. Διὰ τῆς ἐπινοήσεως ταύτης οὐ μόνον προστίθεται τῇ ἐν Σαλαμῖνι ἥττῃ τοῦ στόλου ἡ ἐπικειμένη ἧττα τοῦ πεζοῦ στρατοῦ ἐν Πλαταιαῖς καὶ οὕτω συμπληροῦται ἡ εἰκὼν τῆς κοσμοϊστορικῆς ἐποχῆς, ἡ δὲ μονομερὴς ἐξύμνησις Ἀθηναϊκῶν ἀνδραγαθημάτων ἐξυψοῦται εἰς ἐθνικὴν δόξαν συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, τοῦ δράματος προσλαμβάνοντος ἔκτασιν καὶ μέγεθος, ἀλλὰ ἐπιτυγχάνεται καὶ ἡ θρησκευ-

Digitized by Google

τικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπόστασις ὑπὲρ τοιαύτης ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως τῶν γεγονότων, οἷα συνᾴδει εἰς τὸν ἰδανικὸν σκοπὸν τοῦ ποιητοῦ (1). Διὰ τῆς μορφῆς τοῦ Δαρείου, διὰ τῆς ὑποτυπώσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ τῶν τάσεων τοῦ σοφοῦ μονάρχου, διὰ τῆς κηρύξεως, ὅτι ἡ ἀπείθεια εἰς τὰ πάτρια παραγγέλματα καὶ ἡ ἔπαρσις καὶ ἡ ὑπερφίαλος πεποίθησις εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον ἐνέβαλον τὸν Ξέρξην εἰς δυστυχίαν, αἵρεται τὸ ἱστορικὸν εἰς τὴν ποιητικὴν σφαῖραν τοῦ μυθικοῦ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ κόσμου ἀρχούσης νεμέσεως (2) καὶ θείας δικαιοσύνης (810 κέ.).

(1) Τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τοῦ ποιητοῦ παραγνωρίζει ὁ Blomfield γράφων ἐν στίχῳ 819: «θαυμάζω λίαν διὰ τίνα ποτὲ λόγον ὁ Αἰσχύλος περιῆψεν τοιαύτην τιμὴν τοῖς Πελοποννησίοις, δύναταί τις δὲ νὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ἴσως οἱ στίχοι οὗτοι παρενεβλήθησαν εἰς τὴν δευτέραν διδασκαλίαν τοῦ δράματος χάριν τῶν Συρακοσίων».

(2) Ὁ χορὸς λέγει (στίχ. 94 κέ.), ὅτι ἡ δολόμητις ἀπάτη τῶν θεῶν παράγει τοὺς βροτοὺς εἰς ἄρκυς κακῶν. Ἀπάτην θεῶν μνημονεύει καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Αἰσχύλος (Ἀγαμ. 478 θεῖον ψύθος, 273 μὴ δολώσαντος θεοῦ), ἀλλ' ἀπάτην δικαίαν λέγων ἀποσπάσμ. 301: «ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός» καὶ ἐναντιούμενος διαρρήδην εἰς τὴν κοινὴν ἰδέαν (Ἀγαμ. 757 δίχα δ' ἄλλων μονόφρων εἰμί), καθ' ἣν καὶ ἡ δικαία εὐτυχία μεταπίπτει εἰς δυστυχίαν. Πλὴν τῆς ἀπάτης τοῦ χοροῦ ὁ ἄγγελος μνημονεύει στίχ. 362 φθόνον θεῶν. Ὁ Δαρεῖος ἐν ἀντιθέσει πρός τε τὸν χορὸν καὶ τὸν ἄγγελον ἐκφράζει τὴν ἠθικωτέραν ἰδέαν τοῦ ποιητοῦ, καθ' ἣν οὐχὶ ἀπάτη οὐδὲ φθόνος, ἀλλὰ ἡ νέμεσις τῶν θεῶν ἐπάταξε τὸν ἀλαζόνα Ξέρξην καὶ τοὺς ἀνοσίους Πέρσας (στίχ. 740 κέ. 807 κέ.), τὰ δὲ παθήματα αὐτῶν εἶναι τιμωρία τῆς ὕβρεως καὶ ἀσεβείας αὐτῶν. Οὕτω τοίνυν ὁ μὲν χορὸς (ἀπάτη θεῶν) καὶ ὁ ἄγγελος (φθόνος θεῶν) ἐκπροσωποῦσι τὴν ἀτελῆ καὶ δημώδη περὶ θεῶν ἰδέαν, ἥτις ἀναφαίνεται μάλιστα παρ' Ἡροδότῳ (πρβ. Hoffmeister, Sittlich-relig. Lebensansicht d. Herodotos καὶ Die Weltanschauung des Tacitus, 1831/2), καθ' ἣν ὁ φθόνος τῶν θεῶν καὶ ὁ φόβος μὴ μειωθῇ τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν, ἐὰν ἴδωσι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αἴρεται εἰς τὸ τοῖς Οὐρανίοις ἁρμόζον ὕψος, ἐπάγει τιμωρίαν καὶ ταπείνωσιν (πρβ. Naegelsbach, Die nachhomerische Theologie des griech. Volksglaubens bis auf Alexander, σελ. 49). Τὸ ἄγαλμα, ὅπερ οἱ Ἀθηναῖοι ἵδρυσαν ἐν τῷ ἐν Ῥαμνοῦντι ναῷ τῆς Νεμέσεως, εἰργάσατο κατὰ τὸν Παυσανίαν (1. 33) ὁ Φειδίας ἐκ τοῦ Παρίου λίθου, ὃν οἱ ἀποβάντες εἰς Μαραθῶνα βάρβαροι ἦγον ἐς τροπαίου ποίησιν ὡς ἐπ' ἐξειργασμένοις. Περὶ τῆς Νεμέσεως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης Ῥητορ. 2, 9: «νεμεσᾶν τὸ λυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς ἀναξίαις εὐπραγίαις· ἄδικον γὰρ τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν γινόμενον, διὸ καὶ τοῖς θεοῖς ἀποδίδομεν τὸ νεμεσᾶν», τὸν δὲ φθόνον χαρακτηρίζει αὐτόθι ὁ Σταγειρίτης ὧδε: «λύπη μὲν γὰρ ταραχώδης καὶ ὁ φθόνος ἐστὶ καὶ εἰς εὐπραγίαν, ἀλλ' οὐ τοῦ ἀναξίου,

Digitized by Google

Ὀφείλομεν δὲ νὰ μὴ ἐξετάσωμεν δι' ἀκριβείας, διὰ τί ὁ Αἰσχύλος ἐξυμνῶν τοὺς χρόνους τῆς ἀρχῆς τοῦ Δαρείου ὡς παντάπασιν εὐδαίμονας καὶ ἀναγράφοντας ἀεὶ νικηφόρους στρατείας (στίχ. 557, 854 κέ.), ἑτέρωθεν ὅμως μνημονεύει καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καὶ τὴν καταστροφὴν πολλοῦ καὶ καλοῦ στρατοῦ (239, 247, 478). Ἡ μνεία τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις δεόντως ἐντεθεῖσα ἠκούσθη ἡδέως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων θεατῶν (1), ἡ δὲ μικρὰ αὕτη κηλὶς οὐδαμῶς ἀμαυροῖ τὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν φωτεινοῖς χρώμασιν διαγραφεῖσαν εἰκόνα τοῦ Δαρείου. Προσέτι δὲ καὶ ἕτερον μὴ ὑπάρχον ἐν τῷ δρά-

ἀλλὰ τοῦ ἴσου καὶ ὁμοίου». Παρασημειωτέον δέ, ὅτι οὐ μόνον ὁ Πλάτων Φαίδρ. 247Α ἀπορρίπτει τὸν φθόνον τῶν θεῶν λέγων: «ὁ φθόνος ἔξω τοῦ θείου χοροῦ ἵσταται», ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς μετὰ τὰ Φυσ. 1, 2: «οὔτε τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶναι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί». Ὁ Θουκυδίδης οὔτε νέμεσιν οὔτε φθόνον θεῶν παραδέχεται. Ὁ φθόνος τῶν θεῶν ἀπαντᾷ παρὰ διαφόροις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις συγγραφεῦσι τῶν διαφόρων χρόνων, τὰ δὲ περὶ τούτου χωρία συνελέγησαν ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν τοῦ Ἡροδότου 1, 32, 3, 40, τοῦ Πινδάρου Ὀλυμπ. 8, 86, 13, 25, Ἰσθμ. 6, 39, τοῦ Εὐριπ. Ἀλκήστ. 1154. Πρβ. δὲ καὶ Lehrs, Populäre Aufsätze aus dem Alterthum, 1856.

(1) Πολλαχῶς εἶναι ὀρθὴ ἡ παρατήρησις τοῦ Βρουγκίου λέγοντος, ὅτι ταῦτα δὲν ἐγράφησαν ἵνα ἐξαγγελθῶσιν ἐνώπιον τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ σκοπὸς κολακείας τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τὴν φιλοδοξίαν τῶν Ἀθηναίων, ὥσπερ ὑπολαμβάνει ὁ Blomfield (praef. XI), εἶναι οὐ μόνον τοῦ διαλόγου τούτου, ἀλλ' ἐν γένει καὶ πάσης τῆς τραγῳδίας ἀλλότριος. Ἀναμφηρίστως ἠδύνατο ὁ ποιητὴς νὰ ἐκδηλώσῃ ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τούτῳ αἴσθημα ἠθικῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἑλλήνων. Ὥσπερ δὲ ἐν τῇ προρρήσει τοῦ Δαρείου περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης, ἔνθα ἠρίστευσαν οἱ Πελοποννήσιοι, ἄνευ φθόνου μνημονεύει ὁ μεγαλόφρων ποιητὴς τὴν Δωρίδα λόγχην ὡς καταστορέσουσαν τὴν Περσικὴν δύναμιν (πρβ. Ἡροδ. 9, 71 Ἑλλήνων δέ, ἀγαθῶν γενομένων καὶ Τεγεητέων καὶ Ἀθηναίων, ὑπερεβάλοντο ἀρετῇ Λακεδαιμόνιοι), οὕτως ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ τῆς Ἀτόσσης πρὸς τὸν χορὸν λίαν προσφυῶς ἐξυμνεῖ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν (Πινδ. Πυθ. 1, 75 ἀρέομαι παὶ μὲν Σαλαμῖνος Ἀθαναίων χάριν μισθόν, ἐν Σπάρτᾳ δ' ἐρέω πρὸ Κιθαιρῶνος μάχαν, ταῖσι Μήδειοι κάμον ἀγκυλότοξοι), οἱ δὲ στίχοι 241 κέ.

Ἀτ. τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι καὶ πιδεσπόζει στρατῷ;
Χο. οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι.

θὰ ἐξώτρυναν τοὺς ἐν τῷ θεάτρῳ εἰς ζωηροτάτας ἐπευφημίας τοῦ φιλοπόλιδος ποιητοῦ.

Digitized by Google

ματι ὀφείλει τις νὰ μὴ ὑποτοπάσῃ, ὅτι δῆλα δὴ ὁ ποιητὴς ἐξυμνῶν τὸ παρελθὸν καὶ ἀποτρέπων ἀπὸ νεωτερισμῶν, ἀνατρεπόντων δεδοκιμασμένας ἀρχὰς (103 κέ.), ἐθήρευσε πολιτικὸν σκοπόν, τὸ μὲν ἀποδοκιμάζων τὴν μεταβολὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰς θαλάσσιον κράτος καὶ καταπολεμῶν τὴν πολιτικὴν σύνεσιν τοῦ Θεμιστοκλέους, κατιδόντος ἐν τῷ στόλῳ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δὲ ὑποστηρίζων τὸ κόμμα, ὅπερ ἐζήτει τὴν διατήρησιν τοῦ ἀρχαίου στρατιωτικοῦ θεσμοῦ καὶ τὴν ἑδραίωσιν τῆς ἰσχύος τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ. Τούτου οὐδὲν σφαλερώτερον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἐν σκοπίμῳ ἀντιθέσει πρὸς τὸν Φρύνιχον, ὅσπερ πιθανῶς (1) μόνον τὴν ἀξίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ χορηγοῦ αὐτοῦ, ἐξύμνει, ἐξεικόνισε μεγαλοπρεπέστερον τοῦ προσήκοντος τὸν ἐπὶ τῆς Ψυτταλείας ἀγῶνα, οὗ ἡγεῖτο ὁ Ἀριστείδης, προσνείμας οὕτωσὶ τῷ ἔργῳ μείζονα σπουδαιότητα ἧς κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου εἶχεν (πρβ. Welcker, Rhein. Mus. 5, 1837, σελ. 227, ὅσπερ αὐτόθι σελ. 212 καὶ τὸν στίχον 730: «πεζὸν ὤλεσε στρατόν» ἐσφαλμένως ἀναφέρει εἰς τὴν ἐν Ψυτταλείᾳ ἧτταν), καὶ ἡ γνώμη λέγομεν αὕτη δὲν συνάδει τῇ μεγαλοφροσύνῃ τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ ἀγάπη τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τὸν Ἀριστείδην (πρβ. σελ. 19), ἴσως δὲ καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ συμμέθεξις τοῦ ἐν Ψυτταλείᾳ ἀγῶνος, μάλιστα δὲ ἡ ἐξεπίτηδες γενομένη μνεία πάντων τῶν τροπαίων, ἃ ἔστησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν πολεμίων, ὅπως καταδειχθῇ, ὅτι ἡ Περσικὴ δύναμις ἕνεκα ὑπερφιάλου ἀλαζονείας καταλέλυται κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ταῦτα πάντα ἐξώτρυναν τὸν ποιητὴν εἰς ἐξύμνησιν καὶ τοῦ ἀνδραγαθήματος τούτου. Πάντως ὅμως οὐδαμῶς διενοεῖτο νὰ μειώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, ᾧπερ στίχ. 356 κέ. ἵδρυσε λαμπρὸν μνημεῖον καὶ ὃν προφανῶς (στίχ. 241) γεραίρει ὡς δημιουργὸν τοῦ στόλου καὶ κατ' ἐξοχὴν

(1) Ἡ ὑπόθεσις, καθ' ἣν ὁ Φρύνιχος ἔγραψε τὰς Φοινίσσας ἐκ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν, ὅπως ἀνυψώσῃ τὸ ἤδη καταπίπτον ἐξίωμα τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ ὅτι ἐξυμνῶν μόνον τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν παρήρχετο ἐν σιγῇ τὰ ἐν Πλαταιαῖς τρόπαια, ὥσπερ συνήθως εἰκάζεται, δὲν ἀποδείκνυται ἐκ μαρτυρίων· καὶ ἐὰν δὲ ἀπεδείκνυτο, οτι ἐν ταῖς Φοινίσσαις ἐμνημονεύοντο μόνον τὰ ἐν Σαλαμῖνι ἀνδραγαθήματα, καὶ τότε ἠδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι τοῦτο ἴσως προῆλθεν ἐκ τῆς συνθέσεως καὶ οἰκονομίας τοῦ δράματος τοῦ Φρυνίχου.

Digitized by Google

σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Αἰσχύλος καίπερ φρονῶν τὰ τοῦ Ἀριστείδου ἀλλ' ὅμως ἐν τούτῳ μάλιστα τῷ δράματι ἀπέφυγε πάντα πολιτικὸν ὑπαινιγμόν, ὥσπερ δὲ ἡ ἀρχαία ἀντιζηλία τῶν Ἑλληνίδων πόλεων καὶ αἱ ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν ἔριδες τῶν μερίδων, ἐπισκήψαντος τοῦ κινδύνου, κατεπνίγησαν ἐπί τινα καιρόν, οἱ δὲ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων συνεμάχησαν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, οὕτω παράγει ἡμῖν ὁ ποιητὴς μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα τῆς συμπάντων τῶν Ἑλλήνων νίκης κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἐὰν δέ, ὡς εἰκάζεται, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποδείκνυται, ἐπειδὴ ἐν Σαλαμῖνι οἱ Φοίνικες παρετάξαντο ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, διὰ τοῦτο ὁ Φρύνιχος εἰσαγαγὼν χορὸν Φοινισσῶν ἠθέλησε νὰ ἐγκωμιάσῃ μάλιστα πάντων τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν χορηγὸν αὐτοῦ Θεμιστοκλέα, τότε ἀναμφιλέκτως μεγάλην τιμὴν περιάπτει τῷ Αἰσχύλῳ, ὅτι ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ οὐδαμῶς ὑπερμαχεῖ τῶν συμφερόντων οὔτε ἑνὸς κόμματος οὔτε μιᾶς πόλεως, ἀλλ' ἀπένειμε τὸ βραβεῖον τῆς νίκης εἰς σύμπασαν τὴν πόλιν καὶ δὴ εἰς σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν, ἀφροντιστῶν δὲ παντὸς πολιτικοῦ σκοποῦ διορᾷ ἐν ταῖς ἱστορικαῖς πράξεσι τὴν ἐποπτείαν τῆς θείας δικαιοσύνης. Τούτων οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς καθίσταται, ὅτι οὐχὶ πολιτικοὶ λόγοι, ἀλλ' ἠθικὴ διδασκαλία καὶ σοβαρὰ παραίνεσις κατὰ τῆς ὑπερφιάλου ἀλαζονείας, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ φιλόπατρις ἐνθουσιασμὸς (Ἀριστοφ. Βατρ. 1026) εἶναι ὁ πυρὴν τῆς Αἰσχυλείου τραγῳδίας. Ὁ Αἰσχύλος εἶναι τὰ μάλιστα θρησκευτικὸς ἄνθρωπος, ἔμπλεως ἀνυποκρίτου εὐσεβείας καὶ παραδεχόμενος ἐν πάσῃ τοῦ βίου τύχῃ τὸ ἀκοίμητον ὄμμα καὶ τὴν στιβαρὰν χεῖρα τῆς θείας δικαιοσύνης. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἀνδρείας αὐτῶν, ἀλλ' ἐπακολούθημα καὶ ἀπόδειξις τῆς θείας βοηθείας. Παντάπασιν παραπλησίαν ἰδέαν ποιεῖ καὶ ὁ Ἡρόδοτος τὸν Θεμιστοκλέα λέγοντα 8, 109: «τάδε οὐκ ἡμεῖς ἀπειργασάμεθα, ἀλλὰ θεοί τε καὶ ἥρωες, οἳ ἐφθόνησαν ἄνδρα ἕνα τῆς τε Ἀσίης καὶ τῆς Εὐρώπης βασιλεῦσαι ἐόντα ἀνόσιόν τε καὶ ἀτάσθαλον· ὃς τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἴδια ἐν ὁμοίῳ ἐποιέετο, ἐμπιπράς τε καὶ καταβάλλων τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα· ὃς καὶ τὴν θάλασσαν ἀπεμαστίγωσε πέδας τε κατῆκε». Ὡσαύτως δὲ

Digitized by Google

καὶ ἡ ἧττα τῆς πολυάνδρου Ἀσιατογενοῦς στρατιᾶς δὲν προῆλθεν ἐκ δειλίας, τοὐναντίον πολλάκις ἐπαινεῖται ἡ ἀνδρεία αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ ἀρχαίων θεσφάτων, ἅτινα ὅμως ἐξεπληρώθησαν πρὸ τοῦ τεταγμένου χρόνου ἕνεκα τῆς ἀτασθαλίας τοῦ Ξέρξου. Ὅτι ὁ Ξέρξης ὑπερέβη τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς Μοίρας τεθέντα ὅρια (πρβ. 103. 108. 653. 745. 825. 907. Hoffmann, Aeschylos u. Herodot über den φθόνος der Gottheit ἐν Philologus 15, σελ. 261 κέ., 266) καὶ μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ξηρὰν ἠθέλησε ἀλαζονικώτατα φερόμενος νὰ πειραθῇ καὶ τῆς θαλάσσης καὶ θνητὸς ὢν νὰ κρατήσῃ θεῶν τε πάντων καὶ Ποσειδῶνος (στίχ. 750), τοῦτο ἦν νόσος φρενῶν καὶ ἀξιόποινος τόλμη. Μάλιστα δὲ μεγίστην ἁμαρτίαν ἥμαρτον οἱ Πέρσαι συλήσαντες καὶ ἐμπρήσαντες τὰ ἐν Ἑλλάδι ἱερὰ (Jacobs vermischt. Schrift. 5, σελ. 553 κέ.), τὰ δὲ παθήματα, ἃ ἔπαθον καὶ ἀναμένουσιν ἔτι αὐτοὺς ἐν Πλαταιαῖς, εἶναι κατὰ στίχ. 810 κέ.

ὕβρεως ἄποινα κἀθέων φρονημάτων·
οἱ γῆν μολόντες Ἑλλάδ' οὐ θεῶν βρέτη
ἠδοῦντο συλᾶν οὐδὲ πιμπράναι νεώς·
βωμοὶ δ' ἄϊστοι, δαιμόνων θ' ἱδρύματα
πρόρριζα φύρδην ἐξανέστραπται βάθρων·
τοιγὰρ κακῶς δράσαντες οὐκ ἐλάσσονα
πάσχουσι, τὰ δὲ μέλλουσι, κοὐδέπω κακῶν
κρηπὶς ὕπεστιν, ἀλλ' ἔτ' ἐκπιδύεται.
τόσος γὰρ ἔσται πέλανος αἱματοσφαγὴς
πρὸς γῇ Πλαταιῶν Δωρίδος λόγχης ὕπο,

οἱ δὲ στίχοι 822 κέ.

ὡς οὐχ ὑπέρφευ θνητὸν ὄντα χρὴ φρονεῖν.
ὕβρις γὰρ ἐξανθοῦσ' ἐκάρπωσε στάχυν
ἄτης, ὅθεν πάγκλαυτον ἐξαμᾷ θέρος

ἀποτελοῦντες τὴν κεφαλαιώδη ἰδέαν τοῦ δράματος περιέχουσι τὴν φοβερὰν διδασκαλίαν, ἣν

θῖνες νεκρῶν δὲ καὶ τριτοσπόρῳ γονῇ
ἄφωνα σημανοῦσιν ὄμμασιν βροτῶν (στίχ. 820 κέ.).

Οὕτω τοίνυν οὐδαμῶς διαθρύπτων ὁ Αἰσχύλος τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἑλλήνων τίθησιν πρὸ τῶν ὀμμάτων

Digitized by Google

αὐτῶν εἰκόνα ἀποτρεπτικὴν ἀπὸ τῆς ἐπάρσεως καὶ τῆς ἀσεβείας προτρέπων εἰς ἐγκράτειαν, σωφροσύνην καὶ θεοσέβειαν. Τοιαῦται διδασκαλίαι ἦσαν εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε κατάλληλοι καὶ ἀναγκαῖαι νὰ ῥηθῶσιν ἐν τοῖς χρόνοις μετὰ τὰ Περσικά. Διὰ τῆς κατατροπώσεως τῆς Περσικῆς δυνάμεως τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ἐκκαυθῇ μεγάλως, ὁ δὲ κίνδυνος τῆς ἀλαζονείας ἦτο ἐγγύς· ὁ ποιητὴς ἐξεικονίζων τὴν βαθεῖαν πτῶσιν τῆς Ἀσιατογενοῦς δυνάμεως ὡς προελθοῦσαν ἐκ τῆς ἀλαζονείας καὶ ἀσεβείας τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἰσάγει φοβερὸν παράδειγμα τῆς ματαιότητος παντὸς γηΐνου καὶ σοβαρὰν παραίνεσιν κατὰ τῆς ὑπερφροσύνης. Οὕτω δὲ ἡ ἀλαζονεία, ἥτις συνήθως ἕπεται κατὰ πόδας τῷ νικητῇ, ἐξαγνίζεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ εἰς φαιδρὸν αἴσθημα ἠθικῆς ὑπεροχῆς (Jacobs αὐτόθι σελ. 554).

Περὶ δραματικῆς δὲ πράξεως ταύτης τῆς Αἰσχυλείου τραγῳδίας δὲν δύνανται νὰ λεχθῶσι πολλά. Διαφορὰ συμφερόντων συγκρουομένων πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπὶ τέλους καταλλασσομένων κυρίως δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς Πέρσαις, διότι πάντα τὰ πρόσωπα ἔχουσι τὰ αὐτὰ συμφέροντα. Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ἁπλοῦν καὶ κατ' Ἀριστοτέλην εἰπεῖν μὴ πεπλεγμένον τῆς συστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς τραγῳδίας ἀρχαϊκόν, ὥσπερ καὶ ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος πολλαχοῦ τοῦ διαλόγου (πρβ. Rossbach-Westphal, griech. Metrik, τόμ. 3, σελ. 147). Ἡ δραματικὴ ἔντασις ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ κατορθοῦται, ὡς εἴρηται, διὰ τούτου, ὅτι ἡ ταραχὴ τῶν γηραιῶν πιστῶν καὶ τῆς Ἀτόσσης διατελεῖ αὐξανομένη. Ἡ ἐκ τοῦ ὀνείρου παραμυθία τοῦ χοροῦ καὶ τῆς Ἀτόσσης ἀποτελοῦσα ποιάν τινα περιπέτειαν ἐξαφανίζεται διὰ τῆς ἀγγελίας τῆς ἐν Σαλαμῖνι ἥττης. Ἡ κακὴ εἴδησις ἐπιτείνεται ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς προρρήσεως τοῦ Δαρείου περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς ἐπικειμένης δυστυχίας καὶ τέλος τὸ κακὸν κορυφοῦται ἐν τῇ προσωπικῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίσει τοῦ Ξέρξου. Παρὰ πᾶσαν ὅμως τὴν ἁπλότητα τῆς πράξεως ὁ ποιητὴς ἐξεπλήρωσεν ἄλλως τὰς ἀπαιτήσεις τῆς δραματικῆς τέχνης ἐν ὑψίστῳ βαθμῷ. Τὸ ἐπικὸν καὶ λυρικὸν μέρος τοῦ δράματος δὲν ἵστανται κεχωρισμένα ἀλλήλων, ἀλλὰ τὸ λυρικὸν διήκει καὶ διὰ τοῦ ἐπικοῦ, αἰρομένου

Digitized by Google

οὕτως ἐκ τῆς διηγηματικῆς ἠρεμίας εἰς δραματικὴν ζωηρότητα. Ἡ ἐν τῷ ἐπικῷ μέρει περιγραφὴ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας ἀποτελοῦσα ἀληθὲς ἀριστούργημα συνενοῖ πλαστικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ποιητικὸν ὕψος. Ἐκ τῶν λυρικῶν μερῶν (τῶν χορικῶν), ἐξεχόντων κατὰ τὸ κάλλος τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τὸ ἁδρὸν τῶν νοημάτων, τὸ τελευταῖον τῆς ἐξόδου ἕνεκα τῶν μονοτόνων θρήνων ἀπᾴδει πως τῷ αἰσθήματι τῶν νεωτέρων κριτικῶν (1), ὅπερ ὅμως τοῖς ἀρχαίοις θὰ καθίστατο μᾶλλον ἐπαγωγὸν διὰ τῆς μουσικῆς μελῳδίας καὶ τῶν ὀρχηστικῶν κινήσεων, ἀγνώστων νῦν ἡμῖν. Περὶ τοῦ ὕψους, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐν τῷ δράματι νοημάτων εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμέν τι. Μνείας ὅμως ἄξιον εἶναι τὸ πλαστικὸν τῶν διαφόρων σκηνῶν. Ἐν πρώτοις ἡ Ἄτοσσα παρερχομένη ἐκ τῶν χρυσεοστόλμων δόμων ἀπαστράπτουσα θείαν αἴγλην (στίχ. 153) προσαγορεύεται ὡς θεοῦ εὐνάτειρα καὶ θεοῦ μήτηρ κατὰ τὰς ἀσιατικὰς ἰδέας διὰ τῆς ἀπεχθοῦς τοῖς Ἕλλησι προσκυνήσεως (Ἰσοκρ. Πανηγ. 151 τὰς δὲ ψυχὰς διὰ τὰς μοναρχίας ταπεινὰς καὶ περιδεεῖς ἔχοντες ἐξεταζόμενοι πρὸς αὐτοῖς τοῖς βασιλείοις καὶ προκαλυνδούμενοι . . . θνητὸν μὲν ἄνδρα προσκυνοῦντες καὶ προσαγορεύοντες), εἶτα δέ, ἐλθούσης τῆς ἀγγελίας τοῦ κακοῦ, διαμένει ἐπί τινα χρόνον ἄναυδος ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως, μέχρις οὗ ἀναλαμβάνει πάλιν τὴν ἡγεμονικὴν ἠρεμίαν. Ὑπὸ ἴσης, ἔτι δὲ καὶ μείζονος λάμψεως καὶ μεγαλοπρεπείας περιβαλλόμενος παρίσταται καὶ ὁ Δαρεῖος ἐν παθητικωτάτῃ ἀντιθέσει πρὸς τὸν κενὴν φαρέτραν καὶ λείψανα τῆς πρὶν πολυαρίθμου αὐτοῦ ἀκολουθίας δεικνύοντα Ξέρξην.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὸ ποσὸν τεσσάρων μερῶν τῆς τραγῳδίας, προλόγου, ἐπεισοδίου, ἐξόδου, χορικοῦ, καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν ἀναγινώσκονται τάδε ἐν Ἀριστοτέλους Ποιητικῇ κεφ. 12:

(1) Πρβ. Blomfield praef. p. XI, Welcker, Kleine Schriften 4, σελ. 177. Ὁ Köchly (Verhandlungen der Phil. in Innsbruck, 1875 καὶ Die Perser d. Aesch. verdeutscht und ergänzt, Heidelberg 1880) ὑπολαβών, ὅτι τὸ τέλος τοῦ δράματος ἀπώλετο, ἀνεπλήρωσεν αὐτὸ ἐξ ἰδίας εἰκασίας, ἀλλ' ὅμως ἡ κριτικὴ ἠναντιώθη εἰς τὸ ἐγχείρημα, τὴν δὲ γνώμην τοῦ Köchly οὐδεὶς τῶν φιλολόγων ἀποδέχεται.

Digitized by Google

«μέρη τῆς τραγῳδίας — κατὰ τὸ ποσὸν καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα τάδε ἐστί· πρόλογος, ἐπεισόδιον, χορικόν, καὶ τούτου τὸ μὲν πάροδος, τὸ δὲ στάσιμον. Κοινὰ μὲν ἁπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ κομμοί. Ἔστι δὲ πρόλογος μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου. Ἐπεισόδιον μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν· ἔξοδος δὲ μέρος ὅλον τραγῳδίας, μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος. Χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὅλου χοροῦ· στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου καὶ τροχαίου. Κομμὸς δὲ θρῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς» (1). Ἕκαστον δὲ Αἰσχύλειον δρᾶμα ἔχει τέσσαρα χορικὰ ἤτοι ᾄσματα ᾀδόμενα ὑπὸ τοῦ χοροῦ δι' οὐδενὸς διαλόγου ἢ ᾄσματος τῶν ὑποκριτῶν διακοπτόμενα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπεισόδιον (σκηνὴ) κεῖται κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην μεταξὺ δύο χορικῶν μελῶν, διὰ ταῦτα ἐν τέσσαρσι τοῦ Αἰσχύλου χορικοῖς ὑπάρχουσι τρία ἐπεισόδια (σκηναί)· προστιθεμένου δὲ εἰς ταύτας τὰς τρεῖς σκηνὰς τοῦ προλόγου καὶ τῆς ἐξόδου, ἀποτελοῦνται πέντε μέρη (πρβ. Ekker, de choro Aeschyleo, 1849, A. Schöll, Leben des Soph. 65 κέ., Engelmann ἐν Philologus, τ. 27, σελ. 736 κέ. καὶ Westphal, Prolegomena zu Aeschylos Tragoedien, 1869, σελ. 10 κέ., πρὸς ὃν ὅμως διατεινόμενον αὐτόθι σελ. 96 κέ., ὅτι ἕκαστον τοῦ Αἰσχύλου χορικὸν διαιρεῖται κατὰ τὸν Τερπάνδρειον νόμον εἰς προοίμιον, ἀρχάν, κατατροπάν, ὀμφαλόν, μετακατατροπάν, σφαγῖδα, ἐπίλογον, ἐναντιοῦται δι' ἰσχυρῶν λόγων ὁ Arnold: der Chor im Agam. des Aesch., σελ. 40 κέ., πρβ. καὶ Alfr. Dippe de canticorum Aeschyleorum compositione, 1886). Ἐκ τῶν πέντε τούτων μερῶν τὸ μὲν πρῶτον ἐν Πέρσαις, ἐλλείποντος προλόγου ἐν τριμέτροις, ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ πρώτου χορικοῦ ᾄσματος, τὰ τρία ἑπόμενα ἕκαστον ἐξ ἑνὸς ἐπεισοδίου καὶ ἑνὸς μετ' αὐτὸ ᾄσματος, τὸ δὲ πέμπτον καὶ τελευταῖον μέρος ἐκ τοῦ θρήνου τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ χοροῦ. Οὕτω δὲ τὸ δρᾶμα σὺν ταῖς Ἱκέτισιν (2) ἔχει τοῦτο

(1) Περὶ τῶν μερῶν τῆς τραγῳδίας καὶ περὶ τοῦ Ἀριστοτελείου ὁρισμοῦ ἔπιθι τὰ τῷ Σεμιτέλῳ εἰρημένα ἐν Σοφοκλ. Ἀντιγ. Εἰσαγ. σελ. 2 κέ.

(2) Ὁ τρόπος οὗτος ἦν οἰκεῖος τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας. Ἀλλ' ὅμως πρόλογος ἐν τριμέτροις ἀπαντᾷ πρὸ τῶν Περσῶν, ὡς ἐμφαίνουσιν αἱ Φοίνισσαι

Digitized by Google

τὸ ἰδιαίτερον, ὅτι ἡ πάροδος ἵσταται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἄνευ προηγουμένου ἐν τριμέτροις προλόγου, οὐδὲν ἧττον ὅμως ἡ ἐν τοῖς ἑτέροις Αἰσχυλείοις δράμασι ἀπαντῶσα διαίρεσις ὑπάρχει καὶ ἐν Πέρσαις, διακρίνονται δῆλα δὴ καὶ ἐνταῦθα τρεῖς σκηναὶ (ἐπεισόδια), ἐν αἷς παρέρχεται νέον πρόσωπον ἐγχαράττον ἑκάστῃ πράξει οἱονεὶ τὴν ἑαυτοῦ σφραγῖδα. Εἰς τὸν μέχρι στίχου 161 προλογίσαντα χορὸν ἕπεται ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Ἄτοσσα, εἶτα δὲ μετ' ὀλίγον ἐπιφαίνεται καὶ ὁ ἄγγελος (169—625). Ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ πλὴν τῆς ἐκ νέου παρελθούσης Ἀτόσσης ἐμφανίζεται τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου (626—910) καὶ τέλος ἐν τῇ τρίτῃ ὁ Ξέρξης (911—1077). Αἱ τρεῖς ὅμως αὗται σκηναὶ διαιροῦνται κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ποιότητα εἰς δύο κύρια μέρη, εἰς ἕνα διηγηματικὸν πυρῆνα, ἀποτελουμένον κυρίως ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ ἀγγέλου (252—517), καὶ εἰς ἕτερον χορικόν, περιλαμβάνοντα τὰ ᾄσματα, ἅτινα προηγοῦνται ἢ ἕπονται τοῦ διηγηματικοῦ πυρῆνος. Τὰ δύο στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη ἡ τραγῳδία, τὸ λυρικὸν καὶ ἐπικόν, δὲν συνεχωνεύθησαν μὲν οὐδὲ συνετάκησαν, ὡς εἴρηται (σελ. 29), παρ' Αἰσχύλῳ εἰς τελείαν δραματικὴν ἑνότητα, τὰ δὲ δράματα αὐτοῦ συνήθως διακρίνονται εἰς δύο μέρη, ἀλλ' ὅμως ἑτέρωθεν ἡ διάκρισις αὕτη δὲν εἶναι καὶ τοιαύτη, ὥστε τὸ μὲν ἓν μέρος νὰ περιλαμβάνῃ μόνον τὸ ἓν στοιχεῖον, τὸ δὲ ἕτερον μόνον τὸ ἕτερον, ἀλλ' ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα συγκέκραται καὶ συμμέμικται πολλάκις ἀλλήλοις (σελ. 59). Ἐν τῇ διακρίσει ταύτῃ εἰς λυρικὸν καὶ ἐπικὸν μέρος προσομοιάζει ἡ σύνθεσις καὶ οἰκονομία τῶν Περσῶν τὰ μάλιστα πρὸς τὴν τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τὸν Προμηθέα δεσμώτην. Ὥσπερ δὲ ἐν τῷ Προμηθεῖ ἡ διήγησις τῶν πλανῶν τῆς Ἰοῦς, ἐν δὲ τοῖς Ἑπτὰ ἡ περιγραφὴ τῶν ἑπτὰ στρατηγῶν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς Πέρσαις ἡ ἐπικὴ διήγησις περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας πληροῖ ἱκανὸν μέρος τοῦ δράματος. Ὥσπερ δὲ ἡ διήγησις περὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἰοῦς μηνύει ἔντεχνον διαίρεσιν, ἕκαστον δὲ μέρος τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας διακρίνεται κατὰ τὴν αὐτὴν περίτεχνον συμμετρίαν (πρβ. Gruppe, Ariadne

τοῦ Φρυνίχου. Πρβ. Hiller ἐν Rhein. Mus., τομ. 39: zu den Nachrichten über die Anfänge d. Trag., σελ. 33.

Digitized by Google

σελ. 584—587, Ritschl, der Parallelismus der sieben Redenpaare in den S. g. Th. ἐν Opusc. philol., τ. 1, σελ. 300—364), οὕτω καὶ τὸ τῶν Περσῶν μέρος τοῦ ἀγγέλου διαιρεῖται ἀριδήλως εἰς πέντε μέρη, ἤτοι γενικὴν ἀνακοίνωσιν, διήγησιν περὶ τῆς τύχης τοῦ Ξέρξου καὶ τῶν ὑπόχων ἡγεμόνων, ναυμαχίαν, ἀγῶνα ἐπὶ Ψυτταλείᾳ, ἐπάνοδον. Τὸ ἐπικὸν τοῦτο μέρος τῶν Περσῶν ἔχει καλλίστην συνάρτησιν πρὸς τὸ ἑπόμενον δεύτερον ἐπεισόδιον τοῦ δράματος, τὴν σκηνὴν τοῦ Δαρείου, ἣν ἤδη προπαρεσκεύασεν (στίχ. 200 κέ.) τὸ ὄνειρον τῆς Ἀτόσσης, εἰς ἣν συμβουλούει ὁ χορὸς νεκρικὴν σπονδὴν τῷ Δαρείῳ, ὃν εἶδε καθ' ὕπνους (224 κέ.). Ἡ Ἄτοσσα ἦν πρόθυμος (232) νὰ προσενέγκῃ τὰς χοάς, ἀλλὰ κωλυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αἴφνης παρελθόντος ἀγγέλου καὶ μὴ θέλουσα νὰ ἀποφύγῃ αὐτὰς καὶ μετὰ τὴν ἀγγελίαν τοῦ μεγίστου κακοῦ (526 κέ.) ἀπέρχεται τῆς σκηνῆς, ὅπως παρασκευασθῇ εἰς τοῦτο ἐν οἴκῳ. Παρελθοῦσα δὲ πάλιν εἰς τὴν σκηνὴν (στίχ. 601 κέ.) προτρέπει τοὺς γέροντας νὰ προπέμψωσι τὰς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δαρείου χοὰς ἐν εὐχαῖς ἀνακαλοῦντες τὸν τεθνεῶτα ἐκ τοῦ Ἅιδου. Ὁ χορὸς πείθεται τῇ προτροπῇ ὑπολαμβάνων, ὅτι, ἐὰν εἶναι δυνατὴ βοήθεια καὶ ἀνάπαυλα τῶν παρόντων κακῶν, μόνος ὁ Δαρεῖος ἠδύνατο νὰ παράσχῃ αὐτὴν (634 κέ.). Ὁ Δαρεῖος δεξάμενος εὐμενῶς τὰς χοὰς ἀνέρχεται ἐκ τοῦ Ἅιδου, ἡ δὲ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς μορφὴ τοῦ ἀρχαίου ἄρχοντος, ὃν ἐκ τάρβους οὔτε νὰ προσίδῃ οὔτε νὰ προσαγορεύσῃ τολμᾷ ὁ χορὸς (696 κέ.), καθίστησι τὴν μὲν σκηνὴν ἐπαγωγόν, τῷ δὲ ποιητῇ παρέχει εὐπρόσδεκτον ἀφορμήν, ὅπως εἰσαγάγῃ τὴν Ἄτοσσαν διαλεγομένην πρὸς τὸν ἑαυτῆς εὐνάτορα. Σημειῶδες δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν τῇ διακοσμήσει τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος ἐνέμεινεν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἱστορίας ἀποσχόμενος τοῦ μυθικοῦ κόσμου καὶ ἁπτόμενος λίαν ἐπιπολῆς τῶν ὀνομάτων τοῦ Περσέως καὶ τῆς Ἀνδρομέδας, τῶν ἀρχηγετῶν τοῦ βασιλικοῦ γένους, τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἕλλης (χρυσογόνου γενεᾶς 79, τὸ πατρωνύμιον γένος ἡμέτερον 146, Ἀθαμαντίδος Ἕλλης 71). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἐκλέγει ὁ Αἰσχύλος τὰ πρόσφορα εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα οὐδεμία μνεία οὔτε τῶν Ἰώνων ὡς συμ-

Digitized by Google

μάχων τῶν Περσῶν ἐν Σαλαμῖνι οὔτε τῶν Θηβαίων καὶ τῶν λοιπῶν μηδιζόντων Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς· ὡσαύτως δὲ οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς οὔτε περὶ παραινέσεων τῶν τῷ πολέμῳ ἀντιστάντων Περσῶν ἡγεμόνων οὔτε περὶ τῆς διχονοίας τῶν Ἑλλήνων ναυάρχων πρὸς ἀλλήλους. Πλὴν τῆς διαβάσεως τοῦ Ἑλλησπόντου οὐδὲν λέγεται περὶ τῆς λοιπῆς πορείας τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς Θράκης καὶ Θεσσαλίας, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις οὐδὲν περὶ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἐν δὲ τῷ τρόπῳ, καθ' ὃν ἀφικνεῖται ἡ τῆς ἥττης ἀγγελία, μεταχειρίζεται ὁ Αἰσχύλος ποιητικὴν ἐλευθερίαν καὶ πλαστικὴν σαφήνειαν. Ὁ χορὸς παρίσταται ὡς οὐδὲν γινώσκων περὶ τοῦ στρατοῦ, οὐδὲν περὶ τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν (πρβ. Ἡροδ. 8, 54 σχὼν δὲ παντελῶς τὰς Ἀθήνας Ξέρξης ἀπέπεμψε ἐς Σοῦσα ἄγγελον ἱππέα Ἀρταβάνῳ ἀγγελέοντα τὴν παρεοῦσάν σφι εὐπρηξίαν), αἴφνης δὲ ἐπιφαίνεται ὁ πρῶτος ἄγγελος οὐχὶ κομιστὴς ἐπιστολῶν, οἷας ἐκόμιζον οἱ ἄγγαροι (Ἡροδ. 8, 98), ἀλλ' αὐτόπτης μάρτυς τῶν γενομένων (265 κέ.). Ἡ δὲ ἠθοποιία τῶν ἐν τῷ δράματι ἐξεικονιζομένων δύο ἀντιμαχομένων λαῶν καὶ τῶν κυρίων προσώπων ἔχει ὡς ἑξῆς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτον χαρακτὴρ καὶ τὸ ἦθος τῶν δύο ἀντιπάλων λαῶν εἰσάγεται ἐν γενικῇ ὑποτυπώσει. Παρὰ τοῖς Πέρσαις μνημονεύεται πολλάκις ὁ πλοῦτος καὶ ὁ χρυσός, ἡ ἡδυπάθεια καὶ ἡ χλιδή, αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄμετροι αὐτῶν θρῆνοι καὶ ὀδυρμοί. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι ἄπειρος, ἄγεται ὅμως εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ ἰσοθέου βασιλέως καὶ τῶν σκληρῶν ἡγεμόνων (70 κέ.) ὡς ἀγέλη βοσκημάτων («ποιμανόριον»). Ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς φοβεροὺς καὶ δεινοὺς τὴν μάχην στρατηγοὺς ὁ ἁπλοῦς στρατὸς παρίσταται ὡς ἀδρανὴς ἀριθμός· πρὸς ἔξαρσιν δὲ τούτου τρὶς (1) ἀπαριθμεῖ ὁ ποιητὴς τὰ ὀνόματα τῶν ἡγεμόνων τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑπείκοντες τῇ βίᾳ οὐχὶ δὲ τῇ τῆς καρδίας ὁρμῇ καὶ τῷ καθήκοντι μάχονται ἐν Σαλαμῖνι

(1) Ἐν τῇ παρόδῳ, ἐξαριθμουμένης τῆς πολυάνδρου στρατιᾶς. Τῇ ὑπερηφάνῳ ταύτῃ ἐξαριθμήσει ἕπεται (στ. 305—330) ἡ τοῦ ἀγγέλου ἀφήγησις περὶ τοῦ θανάτου ἑκάστου τῶν ἡγεμόνων, καὶ περὶ τὸ τέλος οἱ θρῆνοι τοῦ χοροῦ ἀκούοντος παρὰ τοῦ Ξέρξου, ὅτι οἱ συστρατευσάμενοι αὐτῷ ἡγεμόνες ἔπεσον ἐν Ἑλλάδι.

Digitized by Google

374 πᾶσι στέρεσθαι κρατὸς ὃν προκείμενον). Ὁ μόνος ἐλεύθερος ἀνὴρ εἶναι ὁ δεσπότης δεσποτῶν, ὁ δίκην θεοῦ ἐντεθρονισμένος ὑπεράνω τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τούτοις ἐναντίον διαγράφεται θαυμασίως ἡ εἰκὼν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ πλούτου ἐπαρκοῦς (στίχ. 240), ἀστικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐμφύτου ἀνδρείας, τῶν πολιτῶν ἐπερχομένων σὺν τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι κατὰ τῶν βαρβάρων ἐν ὕμνοις καὶ παιᾶσι καὶ βοώντων ἀλλήλοις τὸ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις καὶ ἐξ ἑλληνικῶν στομάτων ἀντηχῆσαν μετὰ χιλιετηρίδας ἱερὸν κέλευσμα στίχ. 405 κέ.

ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῴων ἕδη,
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὄνομα μνημονεύεται διαρρήδην, διότι σύμπας ὁ λαὸς ἦτο νικητής.

Ἐκ δὲ τῶν ἠθοποιουμένων προσώπων ἡ Ἄτοσσα (1), ἡ θυγάτηρ τοῦ Κύρου καὶ σύζυγος πρῶτον τοῦ Καμβύσου καὶ εἶτα τοῦ Δαρείου, παρίσταται ἐν τῷ δράματι πυνθανομένη περὶ πραγμάτων, ἅτινα ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ ἐκ τῶν προτέρων, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (3, 134) ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχῃ θεραπαίνας Λακαίνας καὶ Ἀργείας καὶ Ἀττικὰς καὶ Κορινθίας παρώξυνεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν Δαρεῖον, πέμψαντα κατασκόπους, οἵτινες διεξελθόντες τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀρυσάμενοι τὰς δεούσας εἰδήσεις ἔμελλον ἐπανακάμψαντες νὰ ἐξαγγείλωσιν αὐτὰς εἰς Περσίαν· ἀπονέμουσα δὲ τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν τοῦ Ξέρξου εἰς κακὰς εἰσηγήσεις τοῦ Μαρδονίου καὶ τῶν λοιπῶν συμβούλων (στίχ. 755 κέ.) καὶ οὐδὲν λέγουσα περὶ τῶν προτροπῶν, ἃς αὐτὴ ἐποιεῖτο τῷ Δαρείῳ εἰς καταπολέμησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐρωτᾷ τὸν χορὸν

(1) Τὸ ὄνομα τῆς Ἀτόσσης, ὀνομαζομένης πανταχοῦ γηραιᾶς μητρὸς Ξέρξου καὶ συζύγου τοῦ Δαρείου, οὐδαμοῦ τοῦ δράματος μνημονεύεται. Πρβ. F. Hiller ἐν Hermes, τ. 8, σελ. 443 καὶ Keiper, Blätter für das Bayer. Gymnasialwesen 15, σελ. 6—22.

Digitized by Google

(στίχ. 234 κέ.) περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἤτοι περὶ πραγμάτων, ἅτινα ἱστορικῶς, ὡς εἴρηται, ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ. Φαίνεται δὲ πολλῷ πιθανώτερον, ὅτι ὁ ποιητὴς (κατὰ τὸν Hermann, Opusc. σελ. 11) ποιητικῇ ἀδείᾳ ἐποίησε ταῦτα καὶ οὐχί, ὥσπερ διατείνεται ὁ Siebelis (Diatribe de Aeschyli Persis, σελ. 55), διότι ὑπολαμβάνει τὴν Ἄτοσσαν ὡς γυναῖκα, ἥτις ἐν τῇ γυναικωνίτιδι διαμένουσα οὐδεμίαν εἶχεν γνῶσιν τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐν γένει ὅμως ἡ Ἄτοσσα παρίσταται ὡς γυνὴ εὐγενὴς οὐδαμῶς ὑπερπηδῶσα τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως τεθέντα ὅρια τῷ γένει αὐτῆς. Ὀλιγωροῦσα περὶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος περίφροντις στρέφει τὸ βλέμμα περὶ τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ (213 κέ.) δακνομένη μάλιστα τὴν ψυχήν, ὡς ἤκουσε, ὅτι ὑποστρέφει ἄπρακτος καὶ ἐν ἐρρακωμένῃ ἐσθῆτι (848 κέ.). Περὶ κράτους οὐδεὶς λόγος. Οὕτω τοίνυν ὁ ποιητὴς ἠθοποιεῖ τὴν Ἄτοσσαν ἔχουσαν Ἀσιατικὰς ἰδέας, καθ' ἃς ὁ λαὸς ὑπάρχει χάριν τοῦ δεσπότου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἄτοσσαν ὁ χορὸς εἰσάγεται μεριμνῶν μᾶλλον περὶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ κράτους. Ὡς ἐκπροσωπῶν δὲ τὸν Περσικὸν λαὸν ὀνομάζεται πανταχοῦ Πέρσαι, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ δράματος. Μείζονος δὲ λόγου ἀξία εἶναι ἡ ποιητικὴ ἐλευθερία τοῦ Αἰσχύλου περὶ τὴν ἠθογραφίαν τοῦ Δαρείου. Ὄντως ἡ σώφρων καὶ συνετὴ βασιλεία τοῦ Δαρείου ἀποτελεῖ μίαν τῶν λαμπροτάτων περιόδων τῆς Περσικῆς κοσμοκρατορίας. Ἀλλ' ὅμως τὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς εἰκόνος ταύτης ἐξήλειψεν ὁ ποιητὴς καταστήσας τὸν Ἀχαιμενίδην τὸ πρότυπον σοφοῦ καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ περὶ πλείστου ποιουμένου ἡγεμόνος. Τοιαύτη ὅμως ἰδανικὴ τοῦ Δαρείου ὑποτύπωσις δὲν συνᾴδει ἐν πᾶσι τῇ ἱστορίᾳ. Ὁ Δαρεῖος κατακρίνει τὴν εἰς Ἑλλάδα στρατείαν τοῦ υἱοῦ, ὡσανεὶ καὶ αὐτὸς μὴ ἔπεμψεν στρατὸν εἰς Μαραθῶνα καὶ ὡσανεὶ ὁ υἱὸς μὴ ἐξετέλει τὴν διαθήκην τοῦ πατρός, ὅστις ποιητικῇ ἀδείᾳ μνημονεύει μὲν (στίχ. 785) τὰς ἑαυτοῦ ἐντολάς, τὰς ἀποτρεπούσας τὸν Ξέρξην ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὅμως ἱστορικῶς μαρτυρεῖται, ὅτι μόνον ἡ ἐπανάστασις τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁ ἐπελθὼν θάνατος ἐκώλυσαν αὐτὸν νὰ στρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δαρεῖος κατακρίνει εἶτα ὡς ἀσέβημα τὴν γεφύρωσιν τοῦ Ἑλλησ-

Digitized by Google

πόντου ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ὡσανεὶ μὴ ἐγεφύρωσε καὶ αὐτὸς τὸν Θρᾳκικὸν Βόσπορον (Ἡροδ. 4, 85). Ὁ χορὸς ἐξυμνῶν (στίχ. 863 κέ.) τὸν Δαρεῖον λέγει, ὅτι πανταχόθεν ὑπέστρεφεν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος, ὡσανεὶ μὴ ὑπέστρεψεν καὶ οἴκαδε ἡττηθεὶς ἐν τῇ πρὸς τοὺς Σκύθας στρατείᾳ. Ἡ ἧττα ὅμως αὕτη παρασιωπᾶται, ὁ δὲ Δαρεῖος παρίσταται ὡς ὀλβιοδαίμων καὶ ἄμαχος βασιλεύς. Ὀλίγον παράδοξος φαίνεται ἡ ἐνταῦθα τοῦ δράματος ἱστορικὴ ἀναγραφὴ τῶν πρὸ τοῦ Ξέρξου βασιλέων τῆς Περσίας αἰτιολογουμένη πως διὰ τῆς ἰδέας (762. 787), ὅτι οὐδείς πω αὐτῶν προυξένησε τῇ χώρᾳ τοσαῦτα κακά, ὅσα ὁ Ξέρξης, καὶ προσαπτομένη οὕτω καίπερ χαλαρῶς πρὸς τὸ δρᾶμα. Ὁ ποιητὴς κατατίθησιν ἐνταῦθα τὰ ἀποτελέσματα τῶν σπουδῶν, ἃς ἐποιήσατο συγγράφων τοὺς Πέρσας. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ φόνος τοῦ Ψευδοσμέρδιος παρίσταται ἐν τῷ μέρει τούτῳ (778) ὡς ἔργον τοῦ Ἀρταφρένους καὶ οὐχὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Αἰσχύλος οὐχὶ ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' ἀπὸ σκοποῦ ὑπετύπωσε λίαν φωτεινὴν τὴν εἰκόνα τοῦ Δαρείου, ἵνα ἐκ τοῦ μαρμαίροντος βάθους ἐξαίρηται ἔτι μᾶλλον ἡ σκοτεινὴ εἰκὼν τοῦ παρόντος (Welcker, Rhein. Mus., τόμ. 5, σελ. 215 = Klein. Schrift. 4, 155). Ἀδίκως δὲ ἔψεξαν πολλοί, οἷον ὁ Jacobs Nachtr. zu Sulzer 2, 2, 148 καὶ ὁ Hartung ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ σελ. 7 κέ., ὅτι τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου, ὅπερ κατ' ἀρχὰς διαπυνθάνεται περὶ πάντων, αἴφνης μετ' οὐ πολὺ παρίσταται γινῶσκον πλείονα τῶν ἀκουσθέντων, ἤτοι τὴν πυρπόλησιν τῶν ναῶν (811 κέ.), ἔτι δὲ τὴν ἐπικειμένην ἐν Πλαταιαῖς ἧτταν καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ξέρξου ἐν ῥάκεσιν. Ἠδύνατό τις ὑπεραπολογούμενος τοῦ ποιητοῦ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Δαρεῖος ἄγνοιαν κατ' ἀρχὰς προσποιούμενος ἢ οἱονεὶ ἀνανήφων ἐξ ὕπνου ἐρωτᾷ περὶ τῶν ἐν τῷ ἄνω κόσμῳ συμβαινόντων, ἐκ τῆς ἐν Πλαταιαῖς δὲ μάχης λέγει τοσαῦτα, ὅσα ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ ἐκ χρησμῶν, οὓς μνημονεύει, περὶ δὲ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ ἐγίνετο λόγος καὶ ἐν τῷ χρησμῷ, ὃν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (9, 42) ἐγίνωσκε καὶ ὁ Μαρδόνιος (1). Ἀλλ' ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν χρῄζει τοιούτων δικαιο-

(1) Παρ' Ἡροδότῳ γίνεται λόγος περὶ ἀρχαίων δῆθεν χρησμῶν μάλιστα τοῦ Βάκιδος καὶ Μουσαίου (8, 20, 77, 96 καὶ 9, 43), οὓς διέδωκεν εἰς τὴν αὐλὴν

Digitized by Google

λογιῶν· ὑπὲρ τοῦ ἰδανικοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἀρκεῖ ἡ εἰρημένη αἰτιολογία, μόνον δὲ λεπτολόγος ἀναγνώστης καὶ οὐδεὶς ἀπροκατάληπτος θεατὴς θὰ παρετήρει τὰς διειλημμένας ἀντιφάσεις. Εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τὸν ζόφον τῆς γῆς κατάβασιν τοῦ Δαρείου παρέρχεται ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ Ξέρξης, οὗ ἡ θέα μετὰ τὴν προηγησαμένην μεγαλοπρεπῆ τοῦ Δαρείου ἐμφάνισιν καθίσταται ἔτι μᾶλλον παθητικωτέρα. Ὁ ἡγεμὼν ὁ στρατεύσας ἐπὶ κορυφῆς μυριάνδρου στρατιᾶς, ὅπως ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑπερήφανος ζυγώσας τὸν τράχηλον τῆς θαλάσσης φερόμενος ὡς θεὸς παρίσταται νῦν ἐνώπιον ἡμῶν περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ὀλίγων συνοδοιπόρων (1), ἔμπλεως αἰσχύνης καὶ μεταμελείας, ταπεινὸς καὶ δειλός. Ἀναμφηρίστως ἡ τραγικὴ αὕτη ἔξοδος δὲν ἐξεγείρει φόβον καὶ ἔλεον παρὰ τοῖς θεαταῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ καταλαμβάνον αὐτοὺς αἴσθημα δὲν εἶναι τὸ τῆς ταπεινῆς χαιρεκακίας (2), ἀλλ' ἠθικὸν καὶ σοβα-

τῆς Περσίας ὁ τοῖς Πεισιστρατίδαις αὐτόσε συναναβὰς διαβόητος Ὀνομάκριτος· ὅθεν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Δαρείου στίχ. 741 κέ. μνημονευόμενοι χρησμοὶ ἀνάγονται εἰς τοιαύτην γνῶσιν.

(1) Ὁ Ξέρξης παρέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ἐνδεδυμένος νέον βασιλικὸν ἱματισμόν, ὃν ἡ εἰς προϋπάντησιν τοῦ ἀτυχοῦς υἱοῦ σπεύσασα μήτηρ παρέσχεν (πρβ. σημ. 911). Ὅτι ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς Αἰσχυλείου σκηνῆς δὲν συνεχώρει νὰ παρέλθῃ ὁ βασιλεὺς ἐν βακοδύτῳ στολῇ παρετήρησεν ἤδη ὁ Hermann, ὃς ὅμως παρερμηνεύων στίχ. 1020 («τὸ λοιπὸν — στολᾶς») ὑπετόπασεν, ὅτι εἷς τῶν δορυφόρων βαστάζει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ἐσθῆτα, ἣν ὁ Ξέρξης ἐφόρει ἐν πολέμῳ, καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ. Ἕτεροι ὅμως (πρβ. Volckmar ἐν Philologus, τομ. 9, σελ. 689) διατεινόμενοι, ὅτι ὁ Ξέρξης ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν ἐρρακωμένοις ἱματίοις, λέγουσιν, ὅτι ὁ περὶ τὸ τέλος θρῆνος δὲν ἁρμόζει τῷ Ξέρξῃ ἐν βασιλικῷ ἱματίῳ, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ οὕτω παρερχόμενος θὰ προεπέμπετο καὶ ὑπὸ τῆς Ἀτόσσης παραμυθουμένης αὐτόν.

(2) Ἡ ἔννοια καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Αἰσχυλείου δράματος, μάλιστα δὲ ἡ περὶ τὸ τέλος σκηνὴ παρεγνωρίσθη· ὑπέλαβον δηλαδὴ πολλοί, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ ἐξευτελίσῃ καὶ καταστήσῃ γελοίους τοὺς Πέρσας καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν, ὁ δὲ J. Fr. Vauvilliers ἐν Notices et extraits des Mscrs. de la Bibl. du Roi, tom. IV, p. 89—106 καὶ ὠνόμασε τοὺς Πέρσας ἄντικρυς κωμῳδίαν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Siebelis ἐν τῇ μνημονευθείσῃ διατριβῇ ἀνεκάλυψεν οὐδὲν ἕτερον ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ δράματι ἢ παιδιὰν καὶ χλεύην πρὸς τέρψιν τῶν Ἀθηναίων. Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ὁ Blomfield ἐνόμισεν ὅτι ἀνεῦρεν vestigia veteris tragoediae, quae circa res ludicras versabatur. Ὁ J. H. Voss (Heidelb. Jahrb., 1816, σελ. 600) μὴ ὀνομάζων τοὺς Πέρσας τραγῳδίαν ἀποφαίνει τὴν σκηνήν, ἔνθα τὸ ἄθλιον ἀνθρωπάριον, ὁ Ξέρξης, μετὰ τῶν δουλοφρόνων αὐτοῦ

Digitized by Google

ρόν, διδάσκον ὅτι τοῖς τὸν κόσμον διέπουσιν ἠθικοῖς νόμοις ὀφείλει ὑποταγὴν καὶ ὁ ἰσχυρότατος καὶ κραταιότατος.

Ὁ Δαρεῖος διαλέγεται περὶ τῶν ἀρχαίων θεσφάτων (741, 803) καθ' ὃν τρόπον καὶ στίχ. 785 περὶ ἐντολῶν, ἃς κατέλιπε τῷ υἱῷ. Οἱ χρησμοὶ (1) οὗτοι συντελοῦσι μᾶλλον εἰς αἰτιολογίαν τῆς γνώσεως τοῦ Δαρείου περὶ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῶν παρίσταται οὕτω, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι εἶχον ἀναφορὰν εἰς προρρήσεις προηγουμένου δράματος τῆς τριλογίας. Καὶ ὅμως εὑρόντες τινὲς (2) ἐν τοῖς χρησμοῖς τούτοις ἔρεισμα περὶ τοιαύτης γνώμης ἐπεχείρησαν νὰ ἀποδείξωσιν ἐσωτερικὴν πρὸς ἄλληλα συνάφειαν τῶν δραμάτων τῆς τῶν Περσῶν τριλογίας. Ἐκ τῆς ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι ὑποθέσεως τῶν Περσῶν μανθάνομεν, ὅτι τὰ δράματα Φινεύς, Πέρσαι, Γλαῦκος καὶ τὸ σατυρικὸν Προμηθεὺς ἐδιδάχθησαν ὁμοῦ («ἐπὶ Μέ-

ὑπηκόων μινύρεται ἐναμίλλως ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων, ὡς τὸ κατακόρυφον τῆς κωμικῆς εὐθυμίας, ὁ δὲ Hartung δικαιολογεῖ μὲν τὴν σκηνὴν ταύτην, ἣν χαριζόμενος τοῖς Ἀθηναίοις ἐνέβαλεν ὁ ποιητής, ἀλλ' ὅμως καταδικάζει καὶ αὐτὸς τὴν τραγῳδίαν λέγων, ὅτι ἀντὶ συγκινήσεως προξενεῖ χαιρεκακίαν.

(1) Πάντα τὰ ἀξιόλογα γεγονότα ἀνήγοντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αἰσχύλου εἰς χρησμούς, ὡς καταφαίνεται ἐκ πολλῶν τόπων τοῦ Ἡροδότου, οἷον 8, 96, λέγοντος περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας τάδε: «ὥστε ἀποπλησθῆναι τὸν χρησμὸν τόν τε ἄλλον πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίης ταύτης εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ καὶ δὴ κατὰ τὰ ναυήγια τὰ ταύτῃ ἐξενειχθέντα τὸ εἰρημένον πολλοῖσιν ἔτεσι πρότερον τούτων ἐν χρησμῷ Λυσιστράτῳ Ἀθηναίῳ, ἀνδρὶ χρησμολόγῳ κτλ.». Οἱ τοῦ Βάκιδος χρησμοὶ ὅμοιοι τοῖς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ὀρφέως, Μουσαίου καὶ ἄλλων κυκλουμένοις διεδόθησαν μεγάλως ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν (Ἡροδ. 7, 6, 12), ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε, αὐξηθείσης τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἀπιστίας, προθύμως οἱ ἄνθρωποι ἔρρεπον εἰς συμβολικὰς καὶ μυστικὰς διδασκαλίας, ἐγίνετο τοιαύτη κατάχρησις τῆς ψευδωνύμου καὶ ἀποκρύφου ταύτης φιλολογίας χάριν ἰδιοτελῶν σκοπῶν (Θουκ. 2, 8), ὥστε ἐξηγέρθη ἡ ἀγανάκτησις τῶν τε ποιητῶν (Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. 380 κέ., Εὐριπ. Ἱππολ. 953 κέ., Ἀριστοφ. Ἱππ. 120 κέ., 194 κέ., 997 κέ.), καὶ φιλοσόφων (Πλάτ. Πολιτ. 2, 364).

(2) Καὶ ὁ Hermann ἀρνούμενος ἐν ταῖς αὐτοῦ πραγματείαις de comp. tetral. trag. καὶ de A. Prom. soluto πᾶσαν συνάφειαν τῶν δραμάτων τῆς τῶν Περσῶν τριλογίας λέγει ἐν σημ. εἰς στίχ. 740 τάδε: Oracula ista non Darii dictio, ut scholiastes putat, sed a Phineo nuntiata fuerunt. Ἐν τῷ σχολίῳ: «ὡς τοῦ Δαρείου εἰπόντος αὐτὸν ἀποβαλεῖν πολὺν στρατόν» ὁ Kirchhoff διωρθώσατο μαντείου ἀντὶ Δαρείου.

Digitized by Google

νωνος τραγῳδῶν Αἰσχύλος ἐνίκα Φινεῖ, Πέρσαις, Γλαύκῳ, Προμηθεῖ»). Ἐκ τοῦ Φινέως, τοῦ τυφλοῦ Θρᾳκὸς βασιλέως, ἔχομεν ἀπόσπασμα παρ' Ἀθηναίῳ 10, σελ. 421F

καὶ ψευδόδειπνα πολλὰ μαργώσῃ γνάθῳ
ἐρρυσίαζον στόματος ἐν πρώτῃ χαρᾷ

ἀναφερόμενον προφανῶς εἰς τοὺς σχετλιασμούς, οὓς ὁ Φινεὺς ἐποιεῖτο τοῖς Ἀργοναύταις περὶ τῶν Ἁρπυιῶν. Ὁσάκις ὁ Φινεὺς ἤθελε νὰ γεύσηται τροφῆς, ἥρπαζον αὐτῷ αὐτὴν αἱ Ἅρπυιαι ἀπλήστῳ ὁρμῇ, ὥστε ἕκαστον δεῖπνον ἦτο ἀπατηλὸν (ψευδόδειπνον). Γινώσκομεν δὲ προσέτι ἐκ σημειώσεως τοῦ Φιλοδήμου π. εὐσ. σελ. 18, ὅτι ἐν τῷ Φινεῖ αἱ Ἅρπυιαι ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Βορέου. Πρῶτος ὁ Welcker (Die Aeschylische Trilogie Prometheus κτλ., σελ. 470 κέ., Nachtrag σελ. 176 κέ., Rhein. Mus., 1837, σελ. 204, Klein. Schrift. 4, σελ. 145 κέ.), εἶτα δὲ ὁμογνωμονοῦντες αὐτῷ καὶ ἄλλοι (οἷον ὁ K. O. Müller ἐν Gött. Gel. Anz., 1827, σελ. 666, Griech. Litt.[4], σελ. 535 κέ., ὁ Bernhardy, Grundriss d. griech. Litt. 2, σελ. 285[8], ὁ Droysen ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Αἰσχύλου σελ. 158 κέ. καὶ 203 κέ. τῆς τετάρτης ἐκδόσεως, ὁ Gruppe, Ariadne σελ. 92 κέ. καὶ 627, ὁ Klossowski, de Glauco Potniensi 1852, Gädechens, Glaukos der Meergott, 1860, σελ. 163—173, ὁ Oberdick ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδ. τῶν Περσῶν καὶ πολλοὶ ἕτεροι) ἀπεφήναντο, ὅτι ὁ Φινεὺς ἔχων τὸ χάρισμα τῆς μαντοσύνης ἐδήλωσε τοῖς Ἀργοναύταις ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ἐλευθερώσει αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Ἁρπυιῶν οὐ μόνον τὰς περαιτέρω τύχας τοῦ πλοῦ αὐτῶν ἐν τῇ ἀγνώστῳ θαλάσσῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Βαρβαρικοῦ, τὰς στρατείας τῶν Ἀμαζόνων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὰ Τρωϊκά, τὰ Περσικά, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὰς νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὧν οἱονεὶ τὰς ἀπαρχὰς ἤραντο οἱ Ἀργοναῦται. Αἱ τοὺς ἀγῶνας τούτους ἀποπερατοῦσαι νῖκαι παρίσταντο ἐν τοῖς Περσαις καὶ τῷ Γλαύκῳ. Ὥσπερ δὲ τὸ δρᾶμα τῶν Περσῶν ἐξύμνει τὴν νίκην τῶν πρὸς ἀνατολὰς Ἑλλήνων, οὕτω καὶ ὁ Γλαῦκος τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Ἱμέραν νίκην τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων κατὰ τῶν πρὸς δυσμὰς βαρβάρων, τῶν Καρχηδονίων. Ἐπειδὴ

Digitized by Google

δέ, λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Welcker, περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν χρησμῶν τοῦ Δαρείου οὐδὲν λέγεται ἐν τοῖς Πέρσαις, φαίνεται, ὅτι τὸ πρῶτον δρᾶμα τῆς τριλογίας, ὁ Φινεύς, διελάμβανε περὶ αὐτῶν ἐκτενέστερον καὶ ἕνεκα τούτου ἐν τῷ δευτέρῳ δράματι, τοῖς Πέρσαις, προϋπετίθεντο ὡς γνωστοί. Οὕτω τοίνυν, ὥσπερ ἐν τῇ τριλογίᾳ τῆς Οἰδιποδείας, Λυκουργείας, Ὀρεστείας καὶ Προμηθείας, καὶ ἐν τῇ τῶν Περσῶν συνείχοντο τὰ δράματα πρὸς ἄλληλα, ἡ δὲ ὑπόθεσις τῆς τριλογίας ταύτης ἦσαν αἱ νῖκαι, ἃς ἤραντο οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ ποιητοῦ, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἰδέας παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ βαρβάροις (Ἡροδ. 1, 1, 2), καθ' ἣν ἐν τοῖς Περσικοῖς συνήφθη ἀγὼν ἕνεκα τῆς παλαιᾶς ἔχθρας τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (1). Ἀλλ' ὅμως, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωται, ὁ τρόπος, καθ' ὃν μνημονεύονται ἐν τοῖς Πέρσαις οἱ χρησμοὶ καὶ τὰ θέσφατα τοῦ Δαρείου, οὐδαμῶς ἐπάγει τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐκδοχῆς, καθ' ἣν ἐγίνετο διεξοδικὸς περὶ αὐτῶν λόγος ἐν προηγουμένῳ τῆς τριλογίας δράματι, τῷ Φινεῖ, ἅτε τῶν θεσφάτων τούτων γνωστῶν ὄντων τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἄλλοθεν. Οὐχ ἧττον δὲ δύσκολον εἶναι τὸ ζήτημα τίς τῶν δύο Γλαύκων, οὓς ἐποίησεν ὁ Αἰσχύλος, ὁ Γλαῦκος Πόντιος ἢ ὁ Γλαῦκος Ποτνιεύς, ἀπετέλει τὸ τρίτον δρᾶμα τῆς τριλογίας. Ὁ Welcker ὑπολαμβάνει, ὅτι ἐκ τῶν δύο δραμάτων, τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο, ὁ Γλαῦκος Πόντιος ἀπετέλει τὸ τελευταῖον τῆς Αἰσχυλείου τριλογίας δρᾶμα. Κατὰ τὸν Παυσανίαν 9, 22, 6 ὑπῆρχεν ἐν Ἀνθηδόνι ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ τόπος καλούμενος «Γλαύκου πήδημα». Ὁ Γλαῦκος πρὶν μὲν ἦν Ἀνθηδόνιος ἁλιεύς, φαγὼν δὲ ἐκ τῆς τὴν ἀθανασίαν παρεχούσης πόας μετεβλήθη εἶτα εἰς θαλάσσιον δαίμονα προλέγοντα τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐσόμενα (πρβ. καὶ Ἀπολλ. Ῥόδ. 1, 1311 Νηρῆος θείοιο πολυφράδμων ὑποφήτης) καὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περιπλέοντα τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου (Σχόλ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. 10, σελ. 611). Τὸν μῦθον τοῦτον, ὃν κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 22, 6)

(1) Κατὰ τὸν Nitzsch (Sagenpoesie der Gr., σελ. 579) καὶ ἡ Ἀργοναυτικὴ στρατεία παρέστη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου (ἐν τῇ Ἀργοῖ) ὡς ἐπακολούθημα τῆς ἀσιατικῆς ὕβρεως διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Αἰήτου φόνον τοῦ Φρίξου (Hygin. fab. 3).

Digitized by Google

τὸ ἰδιαίτερον, ὅτι ἡ πάροδος ἵσταται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἄνευ προηγουμένου ἐν τριμέτροις προλόγου, οὐδὲν ἧττον ὅμως ἡ ἐν τοῖς ἑτέροις Αἰσχυλείοις δράμασι ἀπαντῶσα διαίρεσις ὑπάρχει καὶ ἐν Πέρσαις, διακρίνονται δῆλα δὴ καὶ ἐνταῦθα τρεῖς σκηναὶ (ἐπεισόδια), ἐν αἷς παρέρχεται νέον πρόσωπον ἐγχαράττον ἑκάστῃ πράξει οἱονεὶ τὴν ἑαυτοῦ σφραγῖδα. Εἰς τὸν μέχρι στίχου 161 προλογίσαντα χορὸν ἕπεται ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Ἄτοσσα, εἶτα δὲ μετ' ὀλίγον ἐπιφαίνεται καὶ ὁ ἄγγελος (169—625). Ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ πλὴν τῆς ἐκ νέου παρελθούσης Ἀτόσσης ἐμφανίζεται τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου (626—910) καὶ τέλος ἐν τῇ τρίτῃ ὁ Ξέρξης (911—1077). Αἱ τρεῖς ὅμως αὗται σκηναὶ διαιροῦνται κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ποιότητα εἰς δύο κύρια μέρη, εἰς ἕνα διηγηματικὸν πυρῆνα, ἀποτελουμένον κυρίως ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ ἀγγέλου (252—517), καὶ εἰς ἕτερον χορικόν, περιλαμβάνοντα τὰ ᾄσματα, ἅτινα προηγοῦνται ἢ ἕπονται τοῦ διηγηματικοῦ πυρῆνος. Τὰ δύο στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη ἡ τραγῳδία, τὸ λυρικὸν καὶ ἐπικόν, δὲν συνεχωνεύθησαν μὲν οὐδὲ συνετάκησαν, ὡς εἴρηται (σελ. 29), παρ' Αἰσχύλῳ εἰς τελείαν δραματικὴν ἑνότητα, τὰ δὲ δράματα αὐτοῦ συνήθως διακρίνονται εἰς δύο μέρη, ἀλλ' ὅμως ἑτέρωθεν ἡ διάκρισις αὕτη δὲν εἶναι καὶ τοιαύτη, ὥστε τὸ μὲν ἓν μέρος νὰ περιλαμβάνῃ μόνον τὸ ἓν στοιχεῖον, τὸ δὲ ἕτερον μόνον τὸ ἕτερον, ἀλλ' ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα συγκέκραται καὶ συμμέμικται πολλάκις ἀλλήλοις (σελ. 59). Ἐν τῇ διακρίσει ταύτῃ εἰς λυρικὸν καὶ ἐπικὸν μέρος προσομοιάζει ἡ σύνθεσις καὶ οἰκονομία τῶν Περσῶν τὰ μάλιστα πρὸς τὴν τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τὸν Προμηθέα δεσμώτην. Ὥσπερ δὲ ἐν τῷ Προμηθεῖ ἡ διήγησις τῶν πλανῶν τῆς Ἰοῦς, ἐν δὲ τοῖς Ἑπτὰ ἡ περιγραφὴ τῶν ἑπτὰ στρατηγῶν, οὕτω καὶ ἐν τοῖς Πέρσαις ἡ ἐπικὴ διήγησις περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας πληροῖ ἱκανὸν μέρος τοῦ δράματος. Ὥσπερ δὲ ἡ διήγησις περὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἰοῦς μηνύει ἔντεχνον διαίρεσιν, ἕκαστον δὲ μέρος τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας διακρίνεται κατὰ τὴν αὐτὴν περίτεχνον συμμετρίαν (πρβ. Gruppe, Ariadne

τοῦ Φρυνίχου. Πρβ. Hiller ἐν Rhein. Mus., τομ. 39: zu den Nachrichten über die Anfänge d. Trag., σελ. 33.

Digitized by Google

σελ. 584—587, Ritschl, der Parallelismus der sieben Redenpaare in den S. g. Th. ἐν Opusc. philol., τ. 1, σελ. 300—364), οὕτω καὶ τὸ τῶν Περσῶν μέρος τοῦ ἀγγέλου διαιρεῖται ἀριδήλως εἰς πέντε μέρη, ἤτοι γενικὴν ἀνακοίνωσιν, διήγησιν περὶ τῆς τύχης τοῦ Ξέρξου καὶ τῶν ὑπόχων ἡγεμόνων, ναυμαχίαν, ἀγῶνα ἐπὶ Ψυτταλείᾳ, ἐπάνοδον. Τὸ ἐπικὸν τοῦτο μέρος τῶν Περσῶν ἔχει καλλίστην συνάρτησιν πρὸς τὸ ἑπόμενον δεύτερον ἐπεισόδιον τοῦ δράματος, τὴν σκηνὴν τοῦ Δαρείου, ἣν ἤδη προπαρεσκεύασεν (στίχ. 200 κέ.) τὸ ὄνειρον τῆς Ἀτόσσης, εἰς ἣν συμβουλούει ὁ χορὸς νεκρικὴν σπονδὴν τῷ Δαρείῳ, ὃν εἶδε καθ' ὕπνους (224 κέ.). Ἡ Ἄτοσσα ἦν πρόθυμος (232) νὰ προσενέγκῃ τὰς χοάς, ἀλλὰ κωλυθεῖσα ὑπὸ τοῦ αἴφνης παρελθόντος ἀγγέλου καὶ μὴ θέλουσα νὰ ἀποφύγῃ αὐτὰς καὶ μετὰ τὴν ἀγγελίαν τοῦ μεγίστου κακοῦ (526 κέ.) ἀπέρχεται τῆς σκηνῆς, ὅπως παρασκευασθῇ εἰς τοῦτο ἐν οἴκῳ. Παρελθοῦσα δὲ πάλιν εἰς τὴν σκηνὴν (στίχ. 601 κέ.) προτρέπει τοὺς γέροντας νὰ προπέμψωσι τὰς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δαρείου χοὰς ἐν εὐχαῖς ἀνακαλοῦντες τὸν τεθνεῶτα ἐκ τοῦ Ἅιδου. Ὁ χορὸς πείθεται τῇ προτροπῇ ὑπολαμβάνων, ὅτι, ἐὰν εἶναι δυνατὴ βοήθεια καὶ ἀνάπαυλα τῶν παρόντων κακῶν, μόνος ὁ Δαρεῖος ἠδύνατο νὰ παράσχῃ αὐτὴν (634 κέ.). Ὁ Δαρεῖος δεξάμενος εὐμενῶς τὰς χοὰς ἀνέρχεται ἐκ τοῦ Ἅιδου, ἡ δὲ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς μορφὴ τοῦ ἀρχαίου ἄρχοντος, ὃν ἐκ τάρβους οὔτε νὰ προσίδῃ οὔτε νὰ προσαγορεύσῃ τολμᾷ ὁ χορὸς (696 κέ.), καθίστησι τὴν μὲν σκηνὴν ἐπαγωγόν, τῷ δὲ ποιητῇ παρέχει εὐπρόσδεκτον ἀφορμήν, ὅπως εἰσαγάγῃ τὴν Ἄτοσσαν διαλεγομένην πρὸς τὸν ἑαυτῆς εὐνάτορα. Σημειῶδες δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν τῇ διακοσμήσει τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος ἐνέμεινεν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἱστορίας ἀποσχόμενος τοῦ μυθικοῦ κόσμου καὶ ἁπτόμενος λίαν ἐπιπολῆς τῶν ὀνομάτων τοῦ Περσέως καὶ τῆς Ἀνδρομέδας, τῶν ἀρχηγετῶν τοῦ βασιλικοῦ γένους, τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἕλλης (χρυσογόνου γενεᾶς 79, τὸ πατρωνύμιον γένος ἡμέτερον 146, Ἀθαμαντίδος Ἕλλης 71). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἐκλέγει ὁ Αἰσχύλος τὰ πρόσφορα εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα οὐδεμία μνεία οὔτε τῶν Ἰώνων ὡς συμ-

Digitized by Google

μάχων τῶν Περσῶν ἐν Σαλαμῖνι οὔτε τῶν Θηβαίων καὶ τῶν λοιπῶν μηδιζόντων Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς· ὡσαύτως δὲ οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς οὔτε περὶ παραινέσεων τῶν τῷ πολέμῳ ἀντιστάντων Περσῶν ἡγεμόνων οὔτε περὶ τῆς διχονοίας τῶν Ἑλλήνων ναυάρχων πρὸς ἀλλήλους. Πλὴν τῆς διαβάσεως τοῦ Ἑλλησπόντου οὐδὲν λέγεται περὶ τῆς λοιπῆς πορείας τοῦ στρατοῦ διὰ τῆς Θράκης καὶ Θεσσαλίας, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις οὐδὲν περὶ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἐν δὲ τῷ τρόπῳ, καθ' ὃν ἀφικνεῖται ἡ τῆς ἥττης ἀγγελία, μεταχειρίζεται ὁ Αἰσχύλος ποιητικὴν ἐλευθερίαν καὶ πλαστικὴν σαφήνειαν. Ὁ χορὸς παρίσταται ὡς οὐδὲν γινώσκων περὶ τοῦ στρατοῦ, οὐδὲν περὶ τῆς ἁλώσεως τῶν Ἀθηνῶν (πρβ. Ἡροδ. 8, 54 σχὼν δὲ παντελῶς τὰς Ἀθήνας Ξέρξης ἀπέπεμψε ἐς Σοῦσα ἄγγελον ἱππέα Ἀρταβάνῳ ἀγγελέοντα τὴν παρεοῦσάν σφι εὐπρηξίαν), αἴφνης δὲ ἐπιφαίνεται ὁ πρῶτος ἄγγελος οὐχὶ κομιστὴς ἐπιστολῶν, οἷας ἐκόμιζον οἱ ἄγγαροι (Ἡροδ. 8, 98), ἀλλ' αὐτόπτης μάρτυς τῶν γενομένων (265 κέ.). Ἡ δὲ ἠθοποιία τῶν ἐν τῷ δράματι ἐξεικονιζομένων δύο ἀντιμαχομένων λαῶν καὶ τῶν κυρίων προσώπων ἔχει ὡς ἑξῆς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτον χαρακτὴρ καὶ τὸ ἦθος τῶν δύο ἀντιπάλων λαῶν εἰσάγεται ἐν γενικῇ ὑποτυπώσει. Παρὰ τοῖς Πέρσαις μνημονεύεται πολλάκις ὁ πλοῦτος καὶ ὁ χρυσός, ἡ ἡδυπάθεια καὶ ἡ χλιδή, αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἄμετροι αὐτῶν θρῆνοι καὶ ὀδυρμοί. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι ἄπειρος, ἄγεται ὅμως εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ τοῦ ἰσοθέου βασιλέως καὶ τῶν σκληρῶν ἡγεμόνων (70 κέ.) ὡς ἀγέλη βοσκημάτων («ποιμανόριον»). Ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς φοβεροὺς καὶ δεινοὺς τὴν μάχην στρατηγοὺς ὁ ἁπλοῦς στρατὸς παρίσταται ὡς ἀδρανὴς ἀριθμός· πρὸς ἔξαρσιν δὲ τούτου τρὶς (1) ἀπαριθμεῖ ὁ ποιητὴς τὸ ὀνόματα τῶν ἡγεμόνων τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, οἵτινες ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑπείκοντες τῇ βίᾳ οὐχὶ δὲ τῇ τῆς καρδίας ὁρμῇ καὶ τῷ καθήκοντι μάχονται ἐν Σαλαμῖνι

(1) Ἐν τῇ παρόδῳ, ἐξαριθμουμένης τῆς πολυάνδρου στρατιᾶς. Τῇ ὑπερηφάνῳ ταύτῃ ἐξαριθμήσει ἕπεται (στ. 305—330) ἡ τοῦ ἀγγέλου ἀφήγησις περὶ τοῦ θανάτου ἑκάστου τῶν ἡγεμόνων, καὶ περὶ τὸ τέλος οἱ θρῆνοι τοῦ χοροῦ ἀκούοντος παρὰ τοῦ Ξέρξου, ὅτι οἱ συστρατευσάμενοι αὐτῷ ἡγεμόνες ἔπεσον ἐν Ἑλλάδι.

Digitized by Google

374 πᾶσι στέρεσθαι κρατὸς ὃν προκείμενον). Ὁ μόνος ἐλεύθερος ἀνὴρ εἶναι ὁ δεσπότης δεσποτῶν, ὁ δίκην θεοῦ ἐντεθρονισμένος ὑπεράνω τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Τούτοις ἐναντίον διαγράφεται θαυμασίως ἡ εἰκὼν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ πλούτου ἐπαρκοῦς (στίχ. 240), ἀστικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐμφύτου ἀνδρείας, τῶν πολιτῶν ἐπερχομένων σὺν τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι κατὰ τῶν βαρβάρων ἐν ὕμνοις καὶ παιᾶσι καὶ βοώντων ἀλλήλοις τὸ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις καὶ ἐξ ἑλληνικῶν στομάτων ἀντηχῆσαν μετὰ χιλιετηρίδας ἱερὸν κέλευσμα στίχ. 405 κέ.

ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῴων ἕδη,
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὄνομα μνημονεύεται διαρρήδην, διότι σύμπας ὁ λαὸς ἦτο νικητής.

Ἐκ δὲ τῶν ἠθοποιουμένων προσώπων ἡ Ἄτοσσα (1), ἡ θυγάτηρ τοῦ Κύρου καὶ σύζυγος πρῶτον τοῦ Καμβύσου καὶ εἶτα τοῦ Δαρείου, παρίσταται ἐν τῷ δράματι πυνθανομένη περὶ πραγμάτων, ἅτινα ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ ἐκ τῶν προτέρων, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (3, 134) ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχῃ θεραπαίνας Λακαίνας καὶ Ἀργείας καὶ Ἀττικὰς καὶ Κορινθίας παρώξυνεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸν Δαρεῖον, πέμψαντα κατασκόπους, οἵτινες διεξελθόντες τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀρυσάμενοι τὰς δεούσας εἰδήσεις ἔμελλον ἐπανακάμψαντες νὰ ἐξαγγείλωσιν αὐτὰς εἰς Περσίαν· ἀπονέμουσα δὲ τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν τοῦ Ξέρξου εἰς κακὰς εἰσηγήσεις τοῦ Μαρδονίου καὶ τῶν λοιπῶν συμβούλων (στίχ. 755 κέ.) καὶ οὐδὲν λέγουσα περὶ τῶν προτροπῶν, ἃς αὐτὴ ἐποιεῖτο τῷ Δαρείῳ εἰς καταπολέμησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐρωτᾷ τὸν χορὸν

(1) Τὸ ὄνομα τῆς Ἀτόσσης, ὀνομαζομένης πανταχοῦ γηραιᾶς μητρὸς Ξέρξου καὶ συζύγου τοῦ Δαρείου, οὐδαμοῦ τοῦ δράματος μνημονεύεται. Πρβ. F. Hiller ἐν Hermes, τ. 8, σελ. 443 καὶ Keiper, Blätter für das Bayer. Gymnasialwesen 15, σελ. 6—22.

Digitized by Google

(στίχ. 234 κέ.) περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἤτοι περὶ πραγμάτων, ἅτινα ἱστορικῶς, ὡς εἴρηται, ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ. Φαίνεται δὲ πολλῷ πιθανώτερον, ὅτι ὁ ποιητὴς (κατὰ τὸν Hermann, Opusc. σελ. 11) ποιητικῇ ἀδείᾳ ἐποίησε ταῦτα καὶ οὐχί, ὥσπερ διατείνεται ὁ Siebelis (Diatribe de Aeschyli Persis, σελ. 55), διότι ὑπολαμβάνει τὴν Ἄτοσσαν ὡς γυναῖκα, ἥτις ἐν τῇ γυναικωνίτιδι διαμένουσα οὐδεμίαν εἶχεν γνῶσιν τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐν γένει ὅμως ἡ Ἄτοσσα παρίσταται ὡς γυνὴ εὐγενὴς οὐδαμῶς ὑπερπηδῶσα τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως τεθέντα ὅρια τῷ γένει αὐτῆς. Ὀλιγωροῦσα περὶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος περίφροντις στρέφει τὸ βλέμμα περὶ τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ (213 κέ.) δακνομένη μάλιστα τὴν ψυχήν, ὡς ἤκουσε, ὅτι ὑποστρέφει ἄπρακτος καὶ ἐν ἐρρακωμένῃ ἐσθῆτι (848 κέ.). Περὶ κράτους οὐδεὶς λόγος. Οὕτω τοίνυν ὁ ποιητὴς ἠθοποιεῖ τὴν Ἄτοσσαν ἔχουσαν Ἀσιατικὰς ἰδέας, καθ' ἃς ὁ λαὸς ὑπάρχει χάριν τοῦ δεσπότου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἄτοσσαν ὁ χορὸς εἰσάγεται μεριμνῶν μᾶλλον περὶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ κράτους. Ὡς ἐκπροσωπῶν δὲ τὸν Περσικὸν λαὸν ὀνομάζεται πανταχοῦ Πέρσαι, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ δράματος. Μείζονος δὲ λόγου ἀξία εἶναι ἡ ποιητικὴ ἐλευθερία τοῦ Αἰσχύλου περὶ τὴν ἠθογραφίαν τοῦ Δαρείου. Ὄντως ἡ σώφρων καὶ συνετὴ βασιλεία τοῦ Δαρείου ἀποτελεῖ μίαν τῶν λαμπροτάτων περιόδων τῆς Περσικῆς κοσμοκρατορίας. Ἀλλ' ὅμως τὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς εἰκόνος ταύτης ἐξήλειψεν ὁ ποιητὴς καταστήσας τὸν Ἀχαιμενίδην τὸ πρότυπον σοφοῦ καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ περὶ πλείστου ποιουμένου ἡγεμόνος. Τοιαύτη ὅμως ἰδανικὴ τοῦ Δαρείου ὑποτύπωσις δὲν συνᾴδει ἐν πᾶσι τῇ ἱστορίᾳ. Ὁ Δαρεῖος κατακρίνει τὴν εἰς Ἑλλάδα στρατείαν τοῦ υἱοῦ, ὡσανεὶ καὶ αὐτὸς μὴ ἔπεμψεν στρατὸν εἰς Μαραθῶνα καὶ ὡσανεὶ ὁ υἱὸς μὴ ἐξετέλει τὴν διαθήκην τοῦ πατρός, ὅστις ποιητικῇ ἀδείᾳ μνημονεύει μὲν (στίχ. 785) τὰς ἑαυτοῦ ἐντολάς, τὰς ἀποτρεπούσας τὸν Ξέρξην ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἀλλ' ὅμως ἱστορικῶς μαρτυρεῖται, ὅτι μόνον ἡ ἐπανάστασις τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁ ἐπελθὼν θάνατος ἐκώλυσαν αὐτὸν νὰ στρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δαρεῖος κατακρίνει εἶτα ὡς ἀσέβημα τὴν γεφύρωσιν τοῦ Ἑλλησ-

Digitized by Google

πόντου ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ὡσανεὶ μὴ ἐγεφύρωσε καὶ αὐτὸς τὸν Θρᾳκικὸν Βόσπορον (Ἡροδ. 4, 85). Ὁ χορὸς ἐξυμνῶν (στίχ. 863 κέ.) τὸν Δαρεῖον λέγει, ὅτι πανταχόθεν ὑπέστρεφεν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος, ὡσανεὶ μὴ ὑπέστρεψεν καὶ οἴκαδε ἡττηθεὶς ἐν τῇ πρὸς τοὺς Σκύθας στρατείᾳ. Ἡ ἧττα ὅμως αὕτη παρασιωπᾶται, ὁ δὲ Δαρεῖος παρίσταται ὡς ὀλβιοδαίμων καὶ ἄμαχος βασιλεύς. Ὀλίγον παράδοξος φαίνεται ἡ ἐνταῦθα τοῦ δράματος ἱστορικὴ ἀναγραφὴ τῶν πρὸ τοῦ Ξέρξου βασιλέων τῆς Περσίας αἰτιολογουμένη πως διὰ τῆς ἰδέας (762. 787), ὅτι οὐδείς πω αὐτῶν προυξένησε τῇ χώρᾳ τοσαῦτα κακά, ὅσα ὁ Ξέρξης, καὶ προσαπτομένη οὕτω καίπερ χαλαρῶς πρὸς τὸ δρᾶμα. Ὁ ποιητὴς κατατίθησιν ἐνταῦθα τὰ ἀποτελέσματα τῶν σπουδῶν, ἃς ἐποιήσατο συγγράφων τοὺς Πέρσας. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ φόνος τοῦ Ψευδοσμέρδιος παρίσταται ἐν τῷ μέρει τούτῳ (778) ὡς ἔργον τοῦ Ἀρταφρένους καὶ οὐχὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Αἰσχύλος οὐχὶ ἐξ ἀγνοίας, ἀλλ' ἀπὸ σκοποῦ ὑπετύπωσε λίαν φωτεινὴν τὴν εἰκόνα τοῦ Δαρείου, ἵνα ἐκ τοῦ μαρμαίροντος βάθους ἐξαίρηται ἔτι μᾶλλον ἡ σκοτεινὴ εἰκὼν τοῦ παρόντος (Welcker, Rhein. Mus., τόμ. 5, σελ. 215 = Klein. Schrift. 4, 155). Ἀδίκως δὲ ἔψεξαν πολλοί, οἷον ὁ Jacobs Nachtr. zu Sulzer 2, 2, 148 καὶ ὁ Hartung ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ σελ. 7 κέ., ὅτι τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου, ὅπερ κατ' ἀρχὰς διαπυνθάνεται περὶ πάντων, αἴφνης μετ' οὐ πολὺ παρίσταται γινῶσκον πλείονα τῶν ἀκουσθέντων, ἤτοι τὴν πυρπόλησιν τῶν ναῶν (811 κέ.), ἔτι δὲ τὴν ἐπικειμένην ἐν Πλαταιαῖς ἧτταν καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ξέρξου ἐν ῥάκεσιν. Ἠδύνατό τις ὑπεραπολογούμενος τοῦ ποιητοῦ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Δαρεῖος ἄγνοιαν κατ' ἀρχὰς προσποιούμενος ἢ οἱονεὶ ἀνανήφων ἐξ ὕπνου ἐρωτᾷ περὶ τῶν ἐν τῷ ἄνω κόσμῳ συμβαινόντων, ἐκ τῆς ἐν Πλαταιαῖς δὲ μάχης λέγει τοσαῦτα, ὅσα ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ ἐκ χρησμῶν, οὓς μνημονεύει, περὶ δὲ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ ἐγίνετο λόγος καὶ ἐν τῷ χρησμῷ, ὃν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (9, 42) ἐγίνωσκε καὶ ὁ Μαρδόνιος (1). Ἀλλ' ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν χρῄζει τοιούτων δικαιο-

(1) Παρ' Ἡροδότῳ γίνεται λόγος περὶ ἀρχαίων δῆθεν χρησμῶν μάλιστα τοῦ Βάκιδος καὶ Μουσαίου (8, 20, 77, 96 καὶ 9, 43), οὓς διέδωκεν εἰς τὴν αὐλὴν

Digitized by Google

λογιῶν· ὑπὲρ τοῦ ἰδανικοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἀρκεῖ ἡ εἰρημένη αἰτιολογία, μόνον δὲ λεπτολόγος ἀναγνώστης καὶ οὐδεὶς ἀπροκατάληπτος θεατὴς θὰ παρετήρει τὰς διειλημμένας ἀντιφάσεις. Εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τὸν ζόφον τῆς γῆς κατάβασιν τοῦ Δαρείου παρέρχεται ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ Ξέρξης, οὗ ἡ θέα μετὰ τὴν προηγησαμένην μεγαλοπρεπῆ τοῦ Δαρείου ἐμφάνισιν καθίσταται ἔτι μᾶλλον παθητικωτέρα. Ὁ ἡγεμὼν ὁ στρατεύσας ἐπὶ κορυφῆς μυριάνδρου στρατιᾶς, ὅπως ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὑπερήφανος ζυγώσας τὸν τράχηλον τῆς θαλάσσης φερόμενος ὡς θεὸς παρίσταται νῦν ἐνώπιον ἡμῶν περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ὀλίγων συνοδοιπόρων (1), ἔμπλεως αἰσχύνης καὶ μεταμελείας, ταπεινὸς καὶ δειλός. Ἀναμφηρίστως ἡ τραγικὴ αὕτη ἔξοδος δὲν ἐξεγείρει φόβον καὶ ἔλεον παρὰ τοῖς θεαταῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ καταλαμβάνον αὐτοὺς αἴσθημα δὲν εἶναι τὸ τῆς ταπεινῆς χαιρεκακίας (2), ἀλλ' ἠθικὸν καὶ σοβα-

τῆς Περσίας ὁ τοῖς Πεισιστρατίδαις αὐτόσε συναναβὰς διαβόητος Ὀνομάκριτος· ὅθεν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Δαρείου στίχ. 741 κέ. μνημονευόμενοι χρησμοὶ ἀνάγονται εἰς τοιαύτην γνῶσιν.

(1) Ὁ Ξέρξης παρέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ἐνδεδυμένος νέον βασιλικὸν ἱματισμόν, ὃν ἡ εἰς προϋπάντησιν τοῦ ἀτυχοῦς υἱοῦ σπεύσασα μήτηρ παρέσχεν (πρβ. σημ. 911). Ὅτι ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς Αἰσχυλείου σκηνῆς δὲν συνεχώρει νὰ παρέλθῃ ὁ βασιλεὺς ἐν ῥακοδύτῳ στολῇ παρετήρησεν ἤδη ὁ Hermann, ὃς ὅμως παρερμηνεύων στίχ. 1020 («τὸ λοιπὸν — στολᾶς») ὑπετόπασεν, ὅτι εἷς τῶν δορυφόρων βαστάζει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ἐσθῆτα, ἣν ὁ Ξέρξης ἐφόρει ἐν πολέμῳ, καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ. Ἕτεροι ὅμως (πρβ. Volckmar ἐν Philologus, τομ. 9, σελ. 689) διατεινόμενοι, ὅτι ὁ Ξέρξης ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν ἐρρακωμένοις ἱματίοις, λέγουσιν, ὅτι ὁ περὶ τὸ τέλος θρῆνος δὲν ἁρμόζει τῷ Ξέρξῃ ἐν βασιλικῷ ἱματίῳ, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ οὕτω παρερχόμενος θὰ προεπέμπετο καὶ ὑπὸ τῆς Ἀτόσσης παραμυθουμένης αὐτόν.

(2) Ἡ ἔννοια καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Αἰσχυλείου δράματος, μάλιστα δὲ ἡ περὶ τὸ τέλος σκηνὴ παρεγνωρίσθη· ὑπέλαβον δηλαδὴ πολλοί, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ ἐξευτελίσῃ καὶ καταστήσῃ γελοίους τοὺς Πέρσας καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν, ὁ δὲ J. Fr. Vauvilliers ἐν Notices et extraits des Mscrs. de la Bibl. du Roi, tom. IV, p. 89—106 καὶ ὠνόμασε τοὺς Πέρσας ἄντικρυς κωμῳδίαν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Siebelis ἐν τῇ μνημονευθείσῃ διατριβῇ ἀνεκάλυψεν οὐδὲν ἕτερον ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ δράματι ἢ παιδιὰν καὶ χλεύην πρὸς τέρψιν τῶν Ἀθηναίων. Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ὁ Blomfield ἐνόμισεν ὅτι ἀνεῦρεν vestigia veteris tragoediae, quae circa res ludicras versabatur. Ὁ J. H. Voss (Heidelb. Jahrb., 1816, σελ. 600) μὴ ὀνομάζων τοὺς Πέρσας τραγῳδίαν ἀποφαίνει τὴν σκηνήν, ἔνθα τὸ ἄθλιον ἀνθρωπάριον, ὁ Ξέρξης, μετὰ τῶν δουλοφρόνων αὐτοῦ

Digitized by Google

ρόν, διδάσκον ὅτι τοῖς τὸν κόσμον διέπουσιν ἠθικοῖς νόμοις ὀφείλει ὑποταγὴν καὶ ὁ ἰσχυρότατος καὶ κραταιότατος.

Ὁ Δαρεῖος διαλέγεται περὶ τῶν ἀρχαίων θεσφάτων (741, 803) καθ' ὃν τρόπον καὶ στίχ. 785 περὶ ἐντολῶν, ἃς κατέλιπε τῷ υἱῷ. Οἱ χρησμοὶ (1) οὗτοι συντελοῦσι μᾶλλον εἰς αἰτιολογίαν τῆς γνώσεως τοῦ Δαρείου περὶ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῶν παρίσταται οὕτω, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι εἶχον ἀναφορὰν εἰς προρρήσεις προηγουμένου δράματος τῆς τριλογίας. Καὶ ὅμως εὑρόντες τινὲς (2) ἐν τοῖς χρησμοῖς τούτοις ἔρεισμα περὶ τοιαύτης γνώμης ἐπεχείρησαν νὰ ἀποδείξωσιν ἐσωτερικὴν πρὸς ἄλληλα συνάφειαν τῶν δραμάτων τῆς τῶν Περσῶν τριλογίας. Ἐκ τῆς ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι ὑποθέσεως τῶν Περσῶν μανθάνομεν, ὅτι τὰ δράματα Φινεύς, Πέρσαι, Γλαῦκος καὶ τὸ σατυρικὸν Προμηθεὺς ἐδιδάχθησαν ὁμοῦ («ἐπὶ Μέ-

ὑπηκόων μινύρεται ἐναμίλλως ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων, ὡς τὸ κατακόρυφον τῆς κωμικῆς εὐθυμίας, ὁ δὲ Hartung δικαιολογεῖ μὲν τὴν σκηνὴν ταύτην, ἣν χαριζόμενος τοῖς Ἀθηναίοις ἐνεβαλεν ὁ ποιητής, ἀλλ' ὅμως καταδικάζει καὶ αὐτὸς τὴν τραγῳδίαν λέγων, ὅτι ἀντὶ συγκινήσεως προξενεῖ χαιρεκακίαν.

(1) Πάντα τὰ ἀξιόλογα γεγονότα ἀνήγοντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αἰσχύλου εἰς χρησμούς, ὡς καταφαίνεται ἐκ πολλῶν τόπων τοῦ Ἡροδότου, οἷον 8, 96, λέγοντος περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας τάδε: «ὥστε ἀποπληγῆναι τὸν χρησμὸν τόν τε ἄλλον πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίης ταύτης εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ καὶ δὴ κατὰ τὰ ναυήγια τὰ ταύτῃ ἐξενειχθέντα τὸ εἰρημένον πολλοῖσιν ἔτεσι πρότερον τούτων ἐν χρησμῷ Λυσιστράτῳ Ἀθηναίῳ, ἀνδρὶ χρησμολόγῳ κτλ.». Οἱ τοῦ Βάκιδος χρησμοὶ ὅμοιοι τοῖς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ὀρφέως, Μουσαίου καὶ ἄλλων κυκλουμένοις διεδόθησαν μεγάλως ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν (Ἡροδ. 7, 6, 12), ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε, αὐξηθείσης τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἀπιστίας, προθύμως οἱ ἄνθρωποι ἔρρεπον εἰς συμβολικὰς καὶ μυστικὰς διδασκαλίας, ἐγίνετο τοιαύτη κατάχρησις τῆς ψευδωνύμου καὶ ἀποκρύφου ταύτης φιλολογίας χάριν ἰδιοτελῶν σκοπῶν (Θουκ. 2, 8), ὥστε ἐξηγέρθη ἡ ἀγανάκτησις τῶν τε ποιητῶν (Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. 380 κέ., Εὐριπ. Ἱππολ. 953 κέ., Ἀριστοφ. Ἱππ. 120 κέ., 194 κέ., 997 κέ.), καὶ φιλοσόφων (Πλάτ. Πολιτ. 2, 364).

(2) Καὶ ὁ Hermann ἀρνούμενος ἐν ταῖς αὐτοῦ πραγματείαις de comp. tetral. trag. καὶ de A. Prom. soluto πᾶσαν συνάφειαν τῶν δραμάτων τῆς τῶν Περσῶν τριλογίας λέγει ἐν σημ. εἰς στίχ. 740 τάδε: Oracula ista non Darii dictio, ut scholiastes putat, sed a Phineo nuntiata fuerunt. Ἐν τῷ σχολίῳ: «ὡς τοῦ Δαρείου εἰπόντος αὐτὸν ἀποβαλεῖν πολὺν στρατόν» ὁ Kirchhoff διωρθώσατο μαντείου ἀντὶ Δαρείου.

Digitized by Google

νωνος τραγῳδῶν Αἰσχύλος ἐνίκα Φινεῖ, Πέρσαις, Γλαύκῳ, Προμηθεῖ»). Ἐκ τοῦ Φινέως, τοῦ τυφλοῦ Θρᾳκὸς βασιλέως, ἔχομεν ἀπόσπασμα παρ' Ἀθηναίῳ 10, σελ. 421F

καὶ ψευδόδειπνα πολλὰ μαργώσῃ γνάθῳ
ἐρρυσίαζον στόματος ἐν πρώτῃ χαρᾷ

ἀναφερόμενον προφανῶς εἰς τοὺς σχετλιασμούς, οὓς ὁ Φινεὺς ἐποιεῖτο τοῖς Ἀργοναύταις περὶ τῶν Ἁρπυιῶν. Ὁσάκις ὁ Φινεὺς ἤθελε νὰ γεύσηται τροφῆς, ἥρπαζον αὐτῷ αὐτὴν αἱ Ἅρπυιαι ἀπλήστῳ ὁρμῇ, ὥστε ἕκαστον δεῖπνον ἦτο ἀπατηλὸν (ψευδόδειπνον). Γινώσκομεν δὲ προσέτι ἐκ σημειώσεως τοῦ Φιλοδήμου π. εὐσ. σελ. 18, ὅτι ἐν τῷ Φινεῖ αἱ Ἅρπυιαι ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Βορέου. Πρῶτος ὁ Welcker (Die Aeschylische Trilogie Prometheus κτλ., σελ. 470 κέ., Nachtrag σελ. 176 κέ., Rhein. Mus., 1837, σελ. 204, Klein. Schrift. 4, σελ. 145 κέ.), εἶτα δὲ ὁμογνωμονοῦντες αὐτῷ καὶ ἄλλοι (οἷον ὁ K. O. Müller ἐν Gött. Gel. Anz., 1827, σελ. 666, Griech. Litt.[4], σελ. 535 κέ., ὁ Bernhardy, Grundriss d. griech. Litt. 2, σελ. 285[3], ὁ Droysen ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Αἰσχύλου σελ. 158 κέ. καὶ 203 κέ. τῆς τετάρτης ἐκδόσεως, ὁ Gruppe, Ariadne σελ. 92 κέ. καὶ 627, ὁ Klossowski, de Glauco Potniensi 1852, Gädechens, Glaukos der Meergott, 1860, σελ. 163—173, ὁ Oberdick ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδ. τῶν Περσῶν καὶ πολλοὶ ἕτεροι) ἀπεφήναντο, ὅτι ὁ Φινεὺς ἔχων τὸ χάρισμα τῆς μαντοσύνης ἐδήλωσε τοῖς Ἀργοναύταις ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ἐλευθερώσει αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Ἁρπυιῶν οὐ μόνον τὰς περαιτέρω τύχας τοῦ πλοῦ αὐτῶν ἐν τῇ ἀγνώστῳ θαλάσσῃ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Βαρβαρικοῦ, τὰς στρατείας τῶν Ἀμαζόνων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὰ Τρωϊκά, τὰ Περσικά, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὰς νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὧν οἱονεὶ τὰς ἀπαρχὰς ἤραντο οἱ Ἀργοναῦται. Αἱ τοὺς ἀγῶνας τούτους ἀποπερατοῦσαι νῖκαι παρίσταντο ἐν τοῖς Περσαις καὶ τῷ Γλαύκῳ. Ὥσπερ δὲ τὸ δρᾶμα τῶν Περσῶν ἐξύμνει τὴν νίκην τῶν πρὸς ἀνατολὰς Ἑλλήνων, οὕτω καὶ ὁ Γλαῦκος τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Ἱμέραν νίκην τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἑλλήνων κατὰ τῶν πρὸς δυσμὰς βαρβάρων, τῶν Καρχηδονίων. Ἐπειδὴ

Digitized by Google

δέ, λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Welcker, περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν χρησμῶν τοῦ Δαρείου οὐδὲν λέγεται ἐν τοῖς Πέρσαις, φαίνεται, ὅτι τὸ πρῶτον δρᾶμα τῆς τριλογίας, ὁ Φινεύς, διελάμβανε περὶ αὐτῶν ἐκτενέστερον καὶ ἕνεκα τούτου ἐν τῷ δευτέρῳ δράματι, τοῖς Πέρσαις, προϋπετίθεντο ὡς γνωστοί. Οὕτω τοίνυν, ὥσπερ ἐν τῇ τριλογίᾳ τῆς Οἰδιποδείας, Λυκουργείας, Ὀρεστείας καὶ Προμηθείας, καὶ ἐν τῇ τῶν Περσῶν συνείχοντο τὰ δράματα πρὸς ἄλληλα, ἡ δὲ ὑπόθεσις τῆς τριλογίας ταύτης ἦσαν αἱ νῖκαι, ἃς ἤραντο οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ ποιητοῦ, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἰδέας παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ βαρβάροις (Ἡροδ. 1, 1, 2), καθ' ἣν ἐν τοῖς Περσικοῖς συνήφθη ἀγὼν ἕνεκα τῆς παλαιᾶς ἔχθρας τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (1). Ἀλλ' ὅμως, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωται, ὁ τρόπος, καθ' ὃν μνημονεύονται ἐν τοῖς Πέρσαις οἱ χρησμοὶ καὶ τὰ θέσφατα τοῦ Δαρείου, οὐδαμῶς ἐπάγει τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐκδοχῆς, καθ' ἣν ἐγίνετο διεξοδικὸς περὶ αὐτῶν λόγος ἐν προηγουμένῳ τῆς τριλογίας δράματι, τῷ Φινεῖ, ἅτε τῶν θεσφάτων τούτων γνωστῶν ὄντων τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἄλλοθεν. Οὐχ ἧττον δὲ δύσκολον εἶναι τὸ ζήτημα τίς τῶν δύο Γλαύκων, οὓς ἐποίησεν ὁ Αἰσχύλος, ὁ Γλαῦκος Πόντιος ἢ ὁ Γλαῦκος Ποτνιεύς, ἀπετέλει τὸ τρίτον δρᾶμα τῆς τριλογίας. Ὁ Welcker ὑπολαμβάνει, ὅτι ἐκ τῶν δύο δραμάτων, τῶν φερόντων τὸ ὄνομα τοῦτο, ὁ Γλαῦκος Πόντιος ἀπετέλει τὸ τελευταῖον τῆς Αἰσχυλείου τριλογίας δρᾶμα. Κατὰ τὸν Παυσανίαν 9, 22, 6 ὑπῆρχεν ἐν Ἀνθηδόνι ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ τόπος καλούμενος «Γλαύκου πήδημα». Ὁ Γλαῦκος πρὶν μὲν ἦν Ἀνθηδόνιος ἁλιεύς, φαγὼν δὲ ἐκ τῆς τὴν ἀθανασίαν παρεχούσης πόας μετεβλήθη εἶτα εἰς θαλάσσιον δαίμονα προλέγοντα τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐσόμενα (πρβ. καὶ Ἀπολλ. Ῥόδ. 1, 1311 Νηρῆος θείοιο πολυφράδμων ὑποφήτης) καὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περιπλέοντα τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου (Σχόλ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. 10, σελ. 611). Τὸν μῦθον τοῦτον, ὃν κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 22, 6)

(1) Κατὰ τὸν Nitzsch (Sagenpoesie der Gr., σελ. 579) καὶ ἡ Ἀργοναυτικὴ στρατεία παρέστη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου (ἐν τῇ Ἀργοῖ) ὡς ἐπακολούθημα τῆς ἀσιατικῆς ὕβρεως διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Αἰήτου φόνον τοῦ Φρίξου (Hygin. fab. 3).

Digitized by Google

ὅ τε Αἰσχύλος καὶ ὁ Πίνδαρος διεξήτασαν παρὰ τοῖς Ἀνθηδονίοις, μεταχειρισάμενος ὁ Αἰσχύλος ἐποίησεν κατὰ τὸν Welcker ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τὸν θαλάσσιον θεὸν ἰδόντα ἔν τινι ἀνὰ τὸ Σικελικὸν πέλαγος περίπλῳ τὴν νίκην τοῦ Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος κατὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἀγγέλλοντα τοῖς Ἀνθηδονίοις τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν ταύτης τῆς παρὰ τὸν Ἱμέραν νίκης, ἥτις κατὰ τοὺς ἐν Σικελίᾳ Ἕλληνας (Ἡροδ. 7, 166) συνέβη καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ μυρίανδρος στρατιὰ τοῦ Ξέρξου κατετροπώθη ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Σαλαμῖνος (1). Ἐπειράθη δὲ νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν εἰκασίαν αὐτοῦ ὁ Welcker διὰ διαφόρων ἀποσπασμάτων φερομένων παρ' Ἀράτῳ σελ. 430 ἐκδ. Buhle: «εἰσὶ δὲ καὶ τῆς Εὐβοίας Ἀθῆναι Διάδες, ὧν μέμνηται ἐν Γλαύκῳ Ποντίῳ Αἰσχύλος

κἄπειτ' Ἀθήνας Διάδας παρεκπερῶν»,

παρὰ Στράβωνι 10, σελ. 447: «ὑπὸ τοιοῦδε πάθους (σεισμοῦ) καὶ ἡ ὁμώνυμος τῇ νήσῳ (Εὐβοίᾳ) πόλις καταποθῆναι λέγεται, ἧς μέμνηται καὶ Αἰσχύλος ἐν τῷ Ποντίῳ Γλαύκῳ

Εὐβοΐδα καμπὴν ἀμφὶ Κηναίου Διὸς
ἀκτήν, κατ' αὐτὸν τύμβον ἀθλίου Λίχα»

καὶ παρ' Ἡσυχίῳ ἐν Ξιφίρου λιμήν: «Αἰσχύλος Γλαύκῳ Ποντίῳ (ἐκ διορθώσεως τοῦ Hermann ἀντὶ Ποτνιεῖ). Ὁ πορθμός· ταῦτα γὰρ πάντα περὶ Ῥήγιον», ἐν οἷς πρὸς πολλοῖς ἄλλοις τόποις, οὓς περιέπλευσεν ὁ δαίμων, Εὔβοιαν, Ἀθήνας, Ῥήγιον, ὀνομάζεται καὶ ὁ ποταμὸς Ἱμέρας παρὰ Σχολ. Πινδάρου Πυθ. 1, 152: «Ἱμέρας ποταμὸς Σικελίας, περὶ οὗ καὶ Αἰσχύλος φησὶν ἐν Γλαύκῳ

καλοῖσι λουτροῖς ἐκλελουμένος δέμας
εἰς ὑψίκρημνον Ἱμέραν ἀφικόμην».

Ἐὰν δὲ ἡ τοῦ δράματος σκηνὴ ὑπέκειτο ἐν Ἀνθηδόνι, τῇ πατρίδι τοῦ Γλαύκου, οὐχὶ μακρὰν τῶν Πλαταιῶν, τότε ἠδύνατο, λέγει ὁ Welcker, καὶ ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη, ἣν ἐν Πέρσαις προεῖπεν ὁ Δαρεῖος, νὰ ἐξηγγέλλετο ἐν τούτῳ τῷ τρίτῳ τῆς τρι-

(1) Κατὰ τὸν Διόδωρον ἡ νίκη τοῦ Γέλωνος εἶναι σύγχρονος τῷ ἐν Θερμοπύλαις ἀγῶνι. Ὁ Niebuhr ὑπολογίζων εὑρίσκει, ὅτι ὁ Γέλων κατέστη τύραννος μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν (Römische Gesch. 4, 130, ἐκδ. Zeiss), ἀλλ' ἀντικρούει αὐτὸν ὁ Bergk ἐν λόγῳ (Ueber den Dreifuss des Gelon) ῥηθέντι ἐν τῷ ἐν Halle συνεδρίῳ τῶν φιλολόγων.

Digitized by Google

λογίας δράματι καὶ δὴ ἴσως οὕτω, ὥστε, διαπεράναντος τοῦ Γλαύκου τὴν παρ' Ἱμέραν ἀγγελίαν τῆς νίκης, ἀφίκετο καὶ ἡ περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς νίκης ἀγγελία. Οὕτω δέ, ὥσπερ οἱ Πέρσαι τῷ Φινεῖ, ἠδύνατο καὶ ὁ Γλαῦκος νὰ συνήπτετο τοῖς Πέρσαις διὰ προφητείας τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης. Εἰκοτολογήματα περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος Γλαύκου ἐν τοῖς καθέκαστον δύναταί τις νὰ ἴδῃ παρὰ Welcker, Droysen, Gruppe (Ariadne σελ. 87) καὶ Nitzsch ἐν σελ. 582 τοῦ μνημονευθέντος συγγράμματος. Ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτης τῆς εἰκασίας τῶν περὶ τὸν Welcker (1) ἐναντιοῦται τὰ μάλιστα ἡ φύσις τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Γλαύκου Ποντίου συνάδουσα μᾶλλον εἰς σατυρικὸν δρᾶμα ἢ εἰς τραγῳδίαν. (πρβ. Hermann, Opusc. 2, σελ. 59 κέ.). Ἀναμφηρίστως ὁ Γλαῦκος καλούμενος ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τοῦ Αἰσχύλου ἀνθρωποειδὲς θηρίον ὕδατι συζῶν (πρβ. Φρύνιχ. ἐν Βεκκ. Ἀνεκδ. Ἑλλ. 1, σελ. 5, 21: «ἀνθρωποειδὲς θηρίον ὕδατι συζῶν ἐπὶ τοῦ Γλαύκου ἀναφανέντος ἐκ τῆς θαλάσσης Αἰσχύλος») ἦτο μορφὴ ἀπάδουσα εἰς τὴν σεμνότητα

(1) Πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς εἰκασίας αὐτοῦ ἐπάγεται ὁ Welcker καὶ Ἀριστοτ. Ποιητ. κεφ. 23: «ὥσπερ γὰρ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἥ τ' ἐν Σαλαμῖνι ἐγένετο ναυμαχία καὶ ἡ ἐν Σικελίᾳ Καρχηδονίων μάχη οὐδὲν πρὸς τὸ αὐτὸ συντείνουσα τέλος»· παρερμηνεύει ὅμως τὸν Ἀριστοτέλην ὁ ἄλλως ὀξυνούστατος ἀνὴρ ἀναφέρων τοὺς λόγους αὐτοῦ εἰς τοὺς Πέρσας καὶ τὸν Γλαῦκον καὶ ἐκδεχόμενος κατάκρισιν τῆς τῶν Περσῶν τριλογίας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ποιουμένου ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ λόγον οὐχὶ περὶ τραγῳδίας, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως (πρβ. Gruppe, Ariadne σελ. 92, Nitzsch, Sagenpoesie σελ. 582). Περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ σκοποῦ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Σικελίᾳ ἀγώνων, ἣν ἀρνεῖται ὁ Ἀριστοτέλης, ἱστοροῦσιν ὁ Ἔφορος (Σχολ. Πινδ. Π. 1, 146) καὶ Διόδωρος (11, 1, 20) ἀντιτασσόμενοι τῷ Σταγειρίτῃ. Πρβ. δὲ πλὴν τοῦ Duncker (Gesch. d. Alterth. 2, 883) καὶ Mommsen, röm. Gesch., τ. 1, σελ. 321 καὶ 488, ἔκδ. 8ην 1888, λέγοντα σελ. 321: «Μέγα καὶ καλῶς λελογισμένον σχέδιον ἐξώτρυνε συγχρόνως τὰ μὲν Ἀσιατικὰ στίφη ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, τὰ δὲ Φοινικικὰ ἐπὶ τὴν Σικελίαν, ἵνα μιᾷ ὁρμῇ ἐξαλείψωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι μάχη ἔσωσε καὶ ἐξεδίκησε τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας — οὕτως ἱστορεῖται — κατετρόπωσαν οἱ ἄρχοντες τῶν Συρακουσῶν καὶ Ἀκραγάντος, Γέλων καὶ Θήρων, τὸν φοβερὸν στρατὸν τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ Ἀμίκλα, υἱοῦ τοῦ Μάγου, παρὰ τὸν Ἱμέραν, ὥστε οὕτως ὁ μὲν πόλεμος ἀπεπερατώθη, οἱ δὲ Φοίνικες, οἵτινες καὶ τότε οὐδαμῶς διενοοῦντο νὰ καταδουλώσωσι πᾶσαν τὴν Σικελίαν, ἀνέλαβον τὴν τέως ἀμυντικὴν αὐτῶν πολιτικήν».

Digitized by Google

τῆς τραγῳδίας. Ἐὰν δέ τις ἀντείπῃ, ὅτι καὶ ἡ Ἰὼ καίπερ καλουμένη Ἱκέτ. 567 ὑπὸ τοῦ χοροῦ: «βοτὸν δυσχερὲς μιξόμβροτον» ἐν τῷ Προμηθεῖ ὅμως Δεσμώτῃ παρέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν βούκερως, ἀπαντῶμεν, ὅτι οὐχὶ ὁ ἐλάχιστος ὑπαινιγμός, ὥσπερ ἐπὶ τῆς δυσπλάνου καὶ οἰστροδινήτου κόρης, ὑποδηλοῖ τὴν πρώτην φύσιν τοῦ Γλαύκου, ἀλλ', ὅπως διδάσκουσι τὰ ἀποσπάσματα

δαῦλος δ' ὑπήνη καὶ γενειάδος πυθμήν (1)

καὶ

κόγχοι μύες κῶστρεια (2)

παρέστη τοῖς θεαταῖς πᾶσα ἡ ἀλλόκοτος μορφὴ αὐτοῦ ἐν πυκνῷ περὶ τὸ πρόσωπον τριχώματι καὶ ἐν ἰχθύος σώματι, ψαθυρῷ καὶ ὑποσάθρῳ ὑπὸ τῶν προσπεφυκότων κοχλιῶν, κογχῶν καὶ ὀστρέων (3). Τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ συμβῇ μόνον ἐν σατυρικῷ δράματι. Ἡ δὲ σημείωσις, ἐφ' ἧς ἐρειδόμενος ὁ Κασωβὼν ἀπέφηνε (de satyr. poesi 2, 5) τὸν Γλαῦκον (τὸν Γλαῦκον Ποτνιέα, διότι μόνον τοῦτον τὸν ἕνα Γλαῦκον ἐγίνωσκεν) σατυρικὸν δρᾶμα, καὶ ἣν καὶ ὁ G. Hermann (Opusc. 2, σελ. 66) ὑπέλαβε σπουδαίαν, τὸ σχόλιον δῆλα δὴ εἰς Θεόκρ. 4, 62: «τοὺς σατύρους πλείους φησίν, ὡς καὶ τοὺς Σειληνοὺς καὶ Πᾶνας, ὡς Αἰσχύλος μὲν ἐν Γλαύκῳ, Σοφοκλῆς δὲ ἐν Ἀνδρομέδᾳ» οὐδὲν ἀσφαλὲς μαρτύριον παρέχει περὶ τοιαύτης γνώμης. Ἐπειδὴ δὲ πρὶν ἀνεγινώσκετο: «τοὺς σατύρους οἱ πλείους φασίν» (τὸ οἱ προσετέθη ἐκ δευτέρας χειρός), ὁ Κασωβὼν ἀναπληρῶν ἔγραψε: «τοὺς Σατύρους οἱ πλείους ἀκρατεῖς φασιν» εὑρίσκων ἐν τούτῳ τὸ γνώρισμα σατυρικοῦ δράματος. Ἀλλ' ὅμως τὸ ὀρθὸν κείμενον ἀναφέρεται πρὸς πολλοὺς καὶ δὴ παρ' Αἰσχύλῳ πρὸς δύο Πᾶνας, ὡς δηλοῖ ὁ Σχο-

(1) Ἐτυμ. Μ. σελ. 250, 4: «Δαυλὶς πόλις ἐν τῷ Παρνασῷ κειμένη — εἴρηται δὲ διὰ τὸ πολὺ δάσος ἔχειν· δαῦλον γὰρ τὸ δασύ. Αἰσχύλος δαῦλος δ' ὑπήνη κτλ.», πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 274, 24 καὶ Παυσανίαν 10, 4, 7.

(2) Ἀθην. 3, σελ. 87A: ἀρσενικῶς (κόγχοι) δ' Αἰσχύλος ἐν Ποντίῳ Γλαύκῳ· «κόγχοι, μύες κῶστρεα».

(3) Πλάτ. Πολιτ. 10, σελ. 611C: «ὥσπερ οἱ τὸν θαλάττιον Γλαῦκον ὁρῶντες οὐκ ἂν ἔτι ῥᾳδίως αὐτοῦ ἴδοιεν τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ὑπὸ τοῦ τά τε παλαιὰ τοῦ σώματος μέρη τὰ μὲν ἐκκεκλάσθαι, τὰ δὲ συντετρίφθαι καὶ πάντως λελωβῆσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἄλλα δὲ προσπεφυκέναι, ὄστρεά τε καὶ φύκια καὶ πέτρας, ὥστε παντὶ μᾶλλον θηρίῳ ἐοικέναι ἢ οἷος ἦν φύσει».

Digitized by Google

λιαστὴς ἐν Εὐριπίδου Ῥήσ. στ. 36: «Αἰσχύλος δὲ δύο Πᾶνας κτλ.». Τοιοῦτοι Πᾶνες ἠδύναντο νὰ ἀπαντῶσι καὶ ἐν τραγῳδίᾳ. Τοῦ δὲ Γλαύκου Ποντίου ὄντος σατυρικοῦ δράματος, ἡ γραφὴ νεωτέρων χειρογράφων προστιθέντων εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Περσῶν «Ποτνιεῖ» μετὰ τὸ «Γλαύκῳ» παρέχει τὸ ὀρθόν. Οὗτος ὁ Γλαῦκος παρεῖχε κατὰ τὸν Πρόβον (1) τοῖς ἑαυτοῦ ἵπποις ἀνθρώπειον κρέας, ἵνα πολλῷ σφοδρότερον ἐπιπίπτωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπιλιπούσης ποτὲ τῆς φορβῆς, κατέφαγον οἱ ἵπποι οὗτοι τὸν κύριον αὐτῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Πελίου. Ἐκ τῆς διηγήσεως τῆς καταστροφῆς ταύτης διεσώθη παρὰ τῷ Σχολ. ἐν Ἰλ. 13, 198 (Εὐσταθ. σελ. 927, 39) τόδε τὸ ἀπόσπασμα: «Αἰσχύλος περὶ Γλαύκου

εἶλκον δ' ἄνω λυκηδόν, ὥστε διπλόοι
λύκοι νεβρὸν φέρουσιν ἀμφὶ μασχάλαις».

Ἐκ τῆς εἰδήσεως παρὰ Παυσανίᾳ 6, 20, 9: «ἔστι δὲ καὶ ἐν Ἰσθμῷ ταράξιππος Γλαῦκος ὁ Σισύφου» εἰκάσαντές τινες (ὁ Schneider εἰσαγ. τῆς ἐκδ. Περσ. σελ. 15 καὶ Oberdick ἐν Zeitschr. f. d. österr. Gymnas. 1868, σελ. 265 καὶ σελ. 10 τῆς ἐκδ. τῶν Περσῶν), ὅτι ὁ Γλαῦκος ἐπιφανεὶς ἐν Πλαταιαῖς ὡς ταράξιππος ἐνέβαλε φόβον τῷ περσικῷ ἱππικῷ, ἀναφέροντες δὲ εἶτα τὸ εἰρημένον ἀπόσπασμα εἰς τὸν Μασίστιον, τὸν ἄρχοντα τοῦ Περσικοῦ ἱππικοῦ, οὗ ὁ ἵππος ἀφηνίασε ὑπὸ τοῦ ταραξίππου Γλαύκου (Ἡροδ. 9, 12), ἐπειράθησαν οὕτω νὰ ἀνακαλύψωσιν ἐν τῳ Αἰσχυλείῳ δράματι ἀναφορὰν πρὸς τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Ἀλλ' ὅμως ἡ εἰκασία αὕτη περὶ ἀφηνιάσεως τοῦ ἵππου τοῦ Μασιστίου ἐπὶ οὐδενὸς μαρτυρίου ἐρείδεται, διότι κατὰ τὴν εἰρημένην διή-

(1) Ἐν Γεωργικοῖς Βεργιλίου 3, 267. Ὁ δὲ Σέρβιος αὐτόθι μνημονεύει δύο αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ Γλαύκου, εἴτε ὅτι ὁ ἥρως κατεφρόνει τῶν ἱερῶν τῆς Ἀφροδίτης (πρβ. Ἱππόλυτον), ἡ δὲ θεὰ θυμωθεῖσα ἐνέβαλε μανίαν τοῖς κατασπαράξασιν αὐτὸν ἵπποις εἴτε ὅτι οἱ ἵπποι μανέντες ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης κατεξέσχισαν τὸν Γλαῦκον, cum eas cohiberet a coitu, ut essent velociores. Πρβ. καὶ Σχολ. Εὐριπίδου Φοινισ. στίχ. 1132: «Γλαῦκον τὸν Σισύφου φασὶν ἔχειν ἵππους οὕτω λυττώσας, ὥστε καὶ αὐτὸν ὕστερον Γλαῦκον καταφαγεῖν. Ἔτρεφε δὲ ἐν Ποτνίαις, πόλει τῆς Βοιωτίας, ὅθεν καὶ τοὔνομα ἔσχον αἱ ἵπποι Ποτνιάδες» καὶ Ὀρεστ. 318. Κατὰ τὸν Παυσανίαν καὶ Αἰλιανὸν οἱ ἵπποι ἐμάνησαν πιόντες ἔκ τινος πηγῆς. Πλείονα ἔπιθι ἐν τῷ ὑπὸ Roscher ἐκδεδομένῳ λεξικῷ τῆς Ἑλλην. καὶ Ῥωμ. Μυθολογίας, τόμ. 1, σελ. 1688.

Digitized by Google

γησιν τοῦ Ἡροδότου ὁ τῶν ἄλλων προέχων ἵππος τοῦ Μασιστίου βληθεὶς τοξεύματι τὰ πλευρὰ καὶ ἀλγήσας ἱσταταί τε ὀρθὸς καὶ ἀποσείεται τὸν ἀναβάτην, περὶ δὲ φόβου ἐμβληθέντος εἰς τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν ὑπὸ τοῦ Γλαύκου οὐδὲν γινώσκομεν. Ἔτι δὲ μᾶλλον καταφαίνεται τὸ ἀσύστατον τῆς γνώμης ταύτης καὶ ἐκ τούτου, ὅτι αἱ τοῦ εἰρημένου ἀποσπάσματος προηγούμεναι λέξεις: «Αἰσχύλος περὶ Γλαύκου» μηνύουσιν ἀρκούντως, ὅτι τὰ λεγόμενα ἐν αὐτῷ ἀναφέρονται εἰς τὸν θάνατον τοῦ Γλαύκου καὶ οὐχὶ ἑτέρου τινός, οἷον τοῦ Μασιστίου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ μνημονευομένῳ ἀποσπάσματι παρὰ τῷ Σχολ. τῶν Φοινισσῶν τοῦ Εὐριπίδου 1194: «ἄξονες τ' ἐπ' ἄξοσι: καὶ παρ' Αἰσχύλῳ ἐν Γλαύκῳ Ποτνιεῖ

ἐφ' ἅρματος γὰρ ἅρμα καὶ νεκρῶν νεκροί,
ἵπποι δ' ἐφ' ἵπποις ἦσαν ἐμπεφυρμένοι» (1)

οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης, ἀλλὰ περὶ τῆς ἁρματοδρομίας κατὰ τοὺς περιωνύμους ἀγῶνας, οὓς ἐν Ἰωλκῷ ἔθηκεν ὁ Ἄκαστος ἐπὶ τῷ πατρὶ Πελίᾳ (Παυσαν. 3, 18 καὶ 5, 17) καὶ ὧν πλὴν ἄλλων ἀγωνιστῶν (Ὑγίν. μύθ. 250 καὶ 273) μετέσχε καὶ ὁ τοῦ Σισύφου υἱὸς Γλαῦκος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς καθίσταται, ὅτι ἐσωτερικὴ συνάφεια τῶν τριῶν δραμάτων Φινέως, Περσῶν, Γλαύκου, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ἐπραγματεύοντο μύθους τοῦ παρελθόντος, τὸ δὲ δεύτερον ἱστορικὴν ὑπόθεσιν τοῦ παρόντος, δὲν εἶναι παραδεκτή, ἕνεκα δὲ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ περιεχομένου τῶν ἀπολωλότων δραμάτων ἐξελέγχεται ἀσύστατος ἡ γνώμη τοῦ Gruppe (Ariadne σελ. 116. 147), καθ' ἣν ἐν τῇ Αἰσχυλείῳ τριλογίᾳ τὸ μέσον δρᾶμα, οἱ Πέρσαι, περιεῖχε τὴν κυρίαν δραματικὴν ὑπόθεσιν, τὸ δὲ πρῶτον καὶ τρίτον ἀπετέλει οἱονεὶ τὸν πρόλογον καὶ ἐπίλογον, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ οὐδεμία αἰτία ὑπάρχει νὰ ἀποκρίνῃ τις τοῦ Αἰσχύλου μάλιστα κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ δραματικοῦ αὐτοῦ βίου καὶ διδασκαλίαν τριῶν δραμάτων στερουμένων στενοῦ πρὸς ἄλληλα συνδέσμου.

Τὸ δὲ σατυρικὸν δρᾶμα Προμηθεὺς ἐπονομάζεται παρὰ Πολυ-

(1) Ἡ Αἰσχύλειος αὕτη περιγραφὴ φαίνεται, ὅτι ἐγένετο τῷ Σοφοκλεῖ ὑπόδειγμα ἐν Ἠλέκτρᾳ στίχ. 723 κέ.

Digitized by Google

δεύκει 9, 156 καὶ 10, 64 Πυρκαεὺς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Προμηθέως Δεσμώτου, Λυομένου, Πυρφόρου. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ Δινδόρφιος (poet. scen. p. 113 κέ.) ὑπολαμβάνει τὸν Προμηθέα πυρφόρον καὶ τὸν Προμηθέα πυρκαέα ἕνα καὶ τὸν αὐτόν (1). Ἐκ τοῦ Πλουτάρχου Ἠθικ. σελ. 86F: «τοῦ δὲ σατύρου τὸ πῦρ, ὡς πρῶτον ὤφθη, βουλομένου φιλῆσαι καὶ περιβαλεῖν, ὁ Προμηθεὺς

τράγος, (ἔφη) γένειον ἄρα πενθήσεις σύ γε»

ἀντὶ τοῦ ὦ τράγε, πάνυ στερήσῃ γενείου, εἰ τὴν φλόγα φιλήσεις, ὡς ἐξηγεῖται τὸν στίχον ὁ Εὐσταθ. ἐν Ἰλ. σελ. 415, 7, βλέπομεν, ὅτι τὸ δρᾶμα ἐπραγματεύετο τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πυρός, ἴσως δὲ καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς λαμπαδοδρομίας. Ἀναφοράν τινα τοῦ περιεχομένου τοῦ σατυρικοῦ τούτου δράματος πρὸς τὸ μέσον δρᾶμα, τοὺς Πέρσας, δύναταί τις νὰ εὕρῃ παρὰ Πλουτάρχῳ β. Ἀριστ. κ. 20, 30: «περὶ δὲ θυσίας ἐρομένοις αὐτοῖς (μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην) ἀνεῖλεν ὁ Πύθιος Διὸς ἐλευθερίου βωμὸν ἱδρύσασθαι, θῦσαι δὲ μὴ πρότερον ἢ τὸ κατὰ τὴν χώραν πῦρ ἀποσβέσαντας ὡς ὑπὸ τῶν βαρβάρων μεμιασμένον ἐναύσασθαι καθαρὸν ἐκ Δελφῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας. Οἱ μὲν οὖν ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων περιϊόντες εὐθὺς ἠνάγκαζον ἀποσβεννύναι τὰ πυρὰ πάντα τοὺς χρωμένους, ἐκ δὲ Πλαταιέων Εὐχίδας ὑποσχόμενος ὡς ἐνδέχεται τάχιστα κομιεῖν τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ πῦρ ἧκεν εἰς Δελφούς. Ἁγνίσας δὲ τὸ σῶμα καὶ περιρρανάμενος ἐστεφανώσατο δάφνῃ· καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὸ πῦρ δρόμῳ πάλιν εἰς τὰς Πλαταιὰς ἐχώρει καὶ πρὸ ἡλίου δυσμῶν ἐπανῆλθε, τῆς αὐτῆς ἡμέρας χιλίους σταδίους κατανύσας. Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς πολίτας καὶ τὸ πῦρ παραδοὺς εὐθὺς ἔπεσε καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπνευσεν». Οὗτος ὁ Εὐχίδας ἐποίησεν τὸ αὐτό, ὅπερ ἐποίουν ἐν Ἀθήναις οἱ λαμπαδο-

(1) Ἤδη ὁ Canter (nov. lect. 7, 21, πρβ. Casaubonus de sat. Gr. poes. σελ. 127) ἀπεφήνατο, ὅτι τὰ ὀνόματα πυρκαεὺς καὶ πυρφόρος σημαίνουσι ἓν καὶ το αὐτὸ σατυρικὸν δρᾶμα, τὴν δὲ γνώμην, καθ' ἣν ὁ Προμηθεὺς πυρκαεὺς διαφέρει τοῦ Προμηθέως πυρφόρου καὶ ἐκεῖνος μὲν ἦτο σατυρικόν, οὗτος δὲ τραγῳδία, προηνέγκατο ὁ Hemsterhuys ἐν Πολυδεύκ. 9 κ. 8, σελ. 1140.

Digitized by Google

δρομοῦντες, εἰ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐθίμου προέκυψεν ὁ ἀγών (πρβ. Hermes, τόμ. 7, σελ. 437 κέ.).

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι δὲν εἶχον ἐσωτερικὴν συνάρτησιν πρὸς τὰ ἄλλα δύο δράματα τῆς τριλογίας, ἠδύναντο πολλῷ εὐκολώτερον νὰ διδαχθῶσι καὶ καθ' ἑαυτοὺς αὐτοτελεῖς. Περὶ τοιαύτης ἐκ δευτέρου διδασκαλίας, ἣν ὁ Αἰσχύλος ἐποιήσατο ἐν Συρακούσαις ἐνώπιον τοῦ Ἱέρωνος, ποιεῖται λόγον ὁ βιογράφος (§ 12 φασὶν ὑπὸ Ἱέρωνος ἀξιωθέντα ἀναδιδάξαι τοὺς Πέρσας ἐν Σικελίᾳ καὶ λίαν εὐδοκιμῆσαι). Ἡ εἴδησις ὅμως αὕτη καθίσταται ἀμφίβολος, ἐάν τις παραβάλῃ τὰς εἰς τοὺς Ἀριστοφανείους Βατράχους στίχ. 1028 κέ., ἔνθα ὁ Διόνυσος περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Περσῶν (ἐν Ἀθήναις) λέγει

ἐχάρην γοῦν ἡνίκ' ἤκουσα περὶ Δαρείου τεθνεῶτος
ὁ χορὸς δ' εὐθὺς τῷ χεῖρ' ὧδὶ συγκρούσας εἶπεν ἰαυοῖ,

σημειώσεις τῶν Σχολιαστῶν ἐχούσας ὧδε: «Ἐν τοῖς φερομένοις Αἰσχύλου Πέρσαις οὔτε Δαρείου θάνατος ἀπαγγέλλεται οὔτε χορὸς τὰς χεῖρας συγκρούσας λέγει ἰαυοῖ, ἀλλὰ τὰ μὲν πράγματα ὑπόκειται ἐν Σούσοις καὶ περίφοβός ἐστιν ἡ μήτηρ Ξέρξου ἐξ ὀνείρου τινος, χορὸς δὲ Περσῶν γερόντων διαλεγόμενος πρὸς αὐτήν, εἶτα ἄγγελος ἀπαγγέλλων τὴν περὶ Σαλαμῖνα ναυμαχίαν καὶ τὴν Ξέρξου φυγήν. Χαῖρις δέ φησι τὸ Δαρείου ἀντὶ τοῦ Ξέρξου· σύνηθες γὰρ τοῖς ποιηταῖς ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῖς τῶν πατέρων ὀνόμασι χρῆσθαι· πρὸς ὃν ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἐν τῷ δράματι λέγεται (302)

Ξέρξης μὲν αὐτὸς ζῇ τε καὶ βλέπει φάος·

Ἡρόδικος δέ φησι διττὰς γεγονέναι τὰς καθέσεις καὶ τὴν τραγῳδίαν ταύτην περιέχειν τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην· δοκοῦσι δὲ οὗτοι οἱ Πέρσαι ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου δεδιδάχθαι ἐν Συρακούσαις, σπουδάσαντος Ἱέρωνος, ὥς φησιν Ἐρατοσθένης ἐν γ΄ περὶ κωμῳδιῶν. Ἄλλως. Δίδυμος, ὅτι οὐ περιέχουσι θάνατον Δαρείου οἱ Πέρσαι τὸ δρᾶμα. διό τινες διττὰς καθέσεις τῶν Περσῶν φασι· καὶ τὴν μίαν μὴ φέρεσθαι· τινὲς δὲ γράφουσιν τοῦ Ξέρξου κτλ.». Ἡ δυσκολία, ἣν οἱ γραμματικοὶ οὗτοι πειρῶνται νὰ ποιήσωνται ἐκποδὼν παραδεχόμενοι δευτέραν διδασκαλίαν τοῦ δράματος, ἡ εἴδησις δῆλον ὅτι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Δαρείου, μὴ

Digitized by Google

ἀπαντῶντος καὶ μὴ δυναμένου νὰ ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Πέρσαις, ἐκλείπει διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι τὸ πλημμελὲς μέτρον ἐξελέγχει τὸ Ἀριστοφάνειον κείμενον παρεφθαρμένον. Τὸ σφάλμα διωρθώθη ἐν νεωτέροις χειρογράφοις φέρουσι: «ἡνίκ' ἀπηγγέλθη π. Δ. τεθν.», ἀλλ' ἡ διόρθωσις αὕτη διασκευασθεῖσα ἐκ τοῦ, ἀπαγγέλλεται, τῶν Ἀριστοφανείων σχολίων εἶναι προφανῶς ἀναξία λόγου, διότι ἡ κυρία δυσκολία δὲν ἐξαφανίζεται. Ὁ Meineke γράφει «ἡνίκ' ἰὰν ἔκλυον Δαρείου τοῦ τεθνεῶτος», ὁ Διυδόρφιος: «ἡνίκα φάσμ' ἐφάνη Δαρείου τοῦ τεθνεῶτος» καὶ ἄλλοι ἄλλως(1). Δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ: «ἐχάρην γοῦν, ἡνίκ' ἀνῆκε δέμας χθὼν Δαρείου τεθνεῶτος». Ὅ,τι γράφει ὁ Schönemann ἐν νέῳ Ῥην. Μουσ., τ. 42, σελ. 467 κέ. ὅπως ἐμπεδώσῃ τὴν εἰκασίαν αὐτοῦ: «ἡνίκ' ἀπηγγέλθη περὶ Μαρδονίου τεθνεῶτος» εἶναι ἐν τοῖς καθόλου ἐσφαλμένον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ «ἰαυοῖ» λίαν ἀπιθάνως ἀναφέρουσιν εἰς ἑτέραν τραγῳδίαν, εἰς τὸν Φινέα ὁ Welcker(2), εἰς τὸν Γλαῦκον ὁ Gruppe, εἰς τὰς Φοινίσσας (ἴδε Jahn's

(1) Ὁ Schiller ἐκδέχεται τό, Δαρεῖος τεθνεώς, σημαῖνον τὸ ἐμφανισθὲν πνεῦμα τοῦ Δαρείου (= ὅτε ἀνηγγέλθη ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀποθανόντος Δαρείου), τὴν δὲ σύγκρουσιν τῶν χειρῶν γενομένην ὑπὸ τοῦ χοροῦ κατὰ τὴν ἀνάκλησιν του Δαρείου. Ὁ Thiersch γράφει «ἡνίκ' ἀκούσας περὶ Δαρειογενοῦς τεθνεῶτος», ὡσαύτως δὲ ὁ Weil σελ. 16 τῆς ἑαυτοῦ ἐκδόσεως: «ἀπηγγέλθη περὶ Δαδάκου τεθνεῶτος» παραβάλλων στίχ. 305 κέ., ἔνθα ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ὁ θάνατος τῶν ἡγεμόνων, ὁ δὲ Kock «ἐχάρην, γόον ὡς ἤκουσ' υἱοῦ πέρι Δ. τεθν.», καὶ ὁ Fritzsche «νικῆσαι ἀκούσας παρὰ Δ. τ.» (= παρὰ τῆς σκιᾶς τοῦ Δαρείου προλεγούσης τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην) ἢ «τῇ νικᾶκούσας (= τῇ νίκῃ ἀκούσας) κτλ.». Ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτοῦ ἐξαγόμενον τοῦ ναοῦ εἰς τὴν ὀρχήστραν τοῦ θεάτρου ἐθεᾶτο αὐτόθι τὰ διδασκόμενα δράματα εἰκάζεται ἐκ τῶν στίχων τούτων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἔνθα ὁ θεὸς παρίσταται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ ἐπὶ αἰσθητικῶν πραγμάτων. Πρβ. A. Müller, Griech. Bühnenalterthümer, σελ. 367.

(2) Ὁ Welcker ἐκδεχόμενος, ὅτι παρ' Ἀριστοφάνει διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν Περσῶν δηλοῦται πᾶσα ἡ Αἰσχύλειος τριλογία ἀναφέρει τοὺς δύο εἰρημένους στίχους τοῦ κωμικοῦ εἰς τὸν Φινέα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοί, ἐὰν ἀνεγινώσκετο ἐν τῷ Φινεῖ ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου, θὰ ἐμνημόνευον τοῦτο πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ Ἀριστοφανείου χωρίου, ὁ Welcker (Kleine Schrift., σελ. 171) ἀντικρούων τὴν ἀντίρρησιν ταύτην λέγει, ὅτι ἐπὶ τοῦ Διδύμου ἦσαν ἀπολωλότα ὅ τε Φινεὺς καὶ ὁ Γλαῦκος. Ἀλλ' ὅμως ὁ Δίδυμος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν πηγὰς ἀρχαιοτέρων Ἀλεξανδρίνων, ποιουμένων βεβαίως λόγον περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν δύο δραμάτων.

Digitized by Google

Archiv 1843, τ. 9, 2) ὁ Vater. Ἕτεροι ἐκδέχονται τὸ «ἰαυοῖ» ὡς ἐπιφώνημα λύπης, ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τραγῳδίᾳ δὲν ἀπαντᾷ, διὰ ταῦτα νομίζουσιν, ὅτι θὰ ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἑτέρᾳ διασκευῇ (ἐν τῇ Σικελικῇ κατὰ τὸν Spanheim, ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ κατὰ τὸν Petersen, διότι ταύτην ἐννοεῖ ὁ Ἀριστοφάνης, ἡμεῖς δὲ θὰ εἴχομεν κατὰ τὸν Petersen τὴν Σικελικὴν διασκευήν) ἢ ὅτι ἐξέπεσε τοῦ ἡμετέρου κειμένου, καὶ ἐνέβαλον αὐτὸ εἰς διαφόρους τόπους, οἷον ὁ Blomfield εἰς στίχον 667 καὶ 675 γράφων Δαρεῖ' ἰαυοῖ (1). Ἀλλ' ὅμως οὐδεμία χρεία τῆς ἀπορρίψεως τῆς γνώμης, καθ' ἣν τὸ «ἰαυοῖ» εἶναι ἐπιφώνημα χαρᾶς, καὶ φαίνεται πολλῷ πιθανώτερος ὁ Hermann λέγων ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ὅτι συνῳδὰ τῷ γελοίῳ προσώπῳ, ὅπερ διαδραματίζει ἐν τοῖς Βατράχοις, ὁ Διόνυσος μεταχειρίζεται τοῦτο τὸ χαρᾶς δηλωτικὸν ἐπιφώνημα παρανοῶν τὰ σχετλιαστικὰ τοῦ Αἰσχυλείου χοροῦ ἐπιφθέγματα, ἤ, ὅπως εἴκασεν ὁ Seidler (ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς Βλομφιλδιείου ἐκδόσεως ἐν Jen. Litt.-Ztg., 1816, ἀριθ. 105), διὰ τοῦ ἐν παιδιᾶς μέρει ὑποβαλλομένου τῷ χορῷ τῶν Περσῶν ἐπιφωνήματος ἠθέλησεν ὁ Ἀριστοφάνης νὰ χλευάσῃ τὰς ξενοτρόπους ἀναφωνήσεις, αἵτινες πολλαὶ ἀπαντῶσιν ἐν τῷ δράματι τούτῳ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ δεύτερος τοῦ Ἀριστοφάνους στίχος οὐδεμίαν δυσκολίαν παρέχει· ἡ ἐπιφώνησις «ἰαυοῖ» ἥκιστα συνᾴδει τῇ τραγῳδίᾳ, ὡσαύτως καὶ ἡ σύγκρουσις τῶν χειρῶν, τὸ δὲ πᾶν εἶναι παιδιὰ τοῦ τρόμου τοῦ χοροῦ (στίχ. 696 κέ.) καὶ τῆς ξενοτρόπου ἀναφωνήσεως «ὀᾶ» (στίχ. 119, 125, 573, 581, Σχολ. περσικὸν θρήνημα). Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς μνημονευθείσας λέξεις τοῦ Διδύμου ἡ παραδοχὴ δευτέρας διδασκαλίας προέκυψεν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ δὲ Ἐρατοσθένης, ὃς ὀνομάζεται ὡς πηγὴ τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ περὶ κωμῳδιῶν (περὶ ἀρχαίας κωμῳδίας) ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπραγματεύσατο περὶ δευτέρας τῶν Περσῶν διδασκα-

(1) Ὁ Δινδόρφιος (Φιλολόγου τόμ. 13, 484. 485) νομίζει, ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης τοῦ γελοίου χάριν μετεχειρίσατο τὸ κωμικὸν ἐπιφώνημα ἰαυοῖ ἀντὶ τοῦ παρ' Αἰσχύλῳ κειμένου τραγικοῦ ἰωά, ἣν λέξιν καίπερ μὴ φερομένην ἐν τοῖς λεξικοῖς εἰσάγει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης στροφῆς στίχ. 660.

Digitized by Google

λίας, διὰ ταῦτα εὔκολος ἡ εἰκασία, ὅτι ἡ νέα διδασκαλία ἐπλάσθη ἕνεκα τῆς ἡμαρτημένης γραφῆς τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀλλ' ὅμως τὸ ἀξιόπιστον τοῦ Ἐρατοσθένους εἶναι τοιοῦτον, ὥστε δὲν δύναται νὰ διανοηθῇ τις αὐθαίρετον ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἐπινόησιν, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ὁ Ἐρατοσθένης μετεχειρίσατο τὴν ἄλλοθεν μετοχετευθεῖσαν εἴδησιν περὶ δευτέρας διδασκαλίας πρὸς λύσιν τῆς δυσκολίας ἐκείνης.

Ἐκ δὲ τῆς εἰδήσεως: «Ἡρόδικος δέ φησι διττὰς γεγονέναι τὰς καθέσεις καὶ τὴν τραγῳδίαν ταύτην περιέχειν τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην» δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ παράδοσιν, καθ' ἣν τὸ κείμενον τῆς μιᾶς διδασκαλίας δὲν περιεῖχε τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ἐκ τούτου δὲ διαφωτίζεται καὶ χωρίον τῶν Περσῶν. Οἱ στίχοι 530—534 δὲν εἶναι κατὰ χώραν, ἡ δὲ προτροπὴ τῆς Ἀτόσσης: «παῖδ', ἐάνπερ δεῦρ' ἐμοῦ πρόσθεν μόλῃ παρηγορεῖτε» φαίνεται ἄσκοπος, ἐὰν ὁ Ξέρξης μὴ παρέρχηται πρὸ τῆς Ἀτόσσης (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 530) εἰς τὴν σκηνήν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στίχοι δὲν δύνανται νὰ νομισθῶσιν ὑποβολιμαῖοι, διὰ ταῦτα συμπεραίνεται, ὅτι ὁ Αἰσχύλος προσεποίησεν αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐν Συρακούσαις νέαν διδασκαλίαν τῶν Περσῶν, ἵνα οὕτω παραλίπῃ (1) τὴν σκηνήν, ἐν ᾗ παρέρχεται τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου, ἤτοι τοὺς στίχ. 535—853. Πρβ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν, τὴν ἐπιγραφομένην: «über die Textüberlieferung des Aeschylos» καὶ ἐκτετυπωμένην ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν 1888, τ. 2, σελ. 340 κέ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ στίχοι ἐδικαιολόγουν, ὅτι τὸ δρᾶμα ἔληγε πρὸ τῆς ἐκ νέου ἐμφανίσεως τῆς Ἀτόσσης. Αἱ δὲ δύο λέξεις, αἵτινες συνήθως μνημονεύονται πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς γνώμης περὶ δευτέρας διασκευῆς τοῦ κειμένου, ἡ λέξις νηριτοτρόφοι, ἣν ὁ Ἀθήναιος 3 σελ. 86ᴮ μνημονεύει ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ λέξις ὑπόζυλος, περὶ ἧς ὁ Σχολ. Ἑρμογένους (Rhet. gr. ἐκδ. Walz 5 σελ. 486 = Βεκκήρου Ἀνεκδ. ἑλλην. σελ. 1073) παρατηρεῖ: «ἐπὶ τῶν λαμπρῶν μὲν ἔξωθεν καὶ ἐπιεικῶν, πονηρῶν δὲ τὰ ἔνδον. Αἰσχύλος ἐν Πέρσαις» μὴ ἀπαντῶσαι ἐν τῷ παραδεδομένῳ κειμένῳ τῶν Περσῶν οὐδαμῶς συνηγοροῦσι ὑπὲρ

(1) Ἴσως ἐκ σκηνικῶν δυσκολιῶν ἢ ἐξ ἄλλου λόγου παρέλιπεν ὁ ποιητὴς τὴν Δαρείου σκηνὴν κατὰ τὴν ἐν Συρακούσαις διδασκαλίαν τοῦ δράματος.

Digitized by Google

τῆς εἰρημένης γνώμης, διότι νέα τοῦ κειμένου διασκευή, ἐξ ἧς ἠδύνατο νὰ μνημονευθῇ διάφορος λέξις, δὲν διεσῴζετο κατὰ τὴν εἰρημένην μαρτυρίαν τοῦ Διδύμου. Τοῦ νηριτοτρόφους εὑρέθη ἡ θέσις ἐν τῷ νῦν κειμένῳ τῶν Περσῶν (ἴδε σημ. εἰς στίχον 891), τὴν δὲ λέξιν ὑπόξυλος ἤθελεν ὁ Βλομφίλδιος νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὸ Αἰσχύλειον δρᾶμα, ὅπερ ὀνομάζεται Περραιβίδες· ἀλλ' ὅμως ἡ τῆς λέξεως παρενθήκη ἐν ἀποσπάσματι τούτου τοῦ Αἰσχυλείου δράματος διασωθέντι παρ' Ἀθην. 11 σελ. 476^{C} «Αἰσχύλος δ' ἐν Περραιβίσι τοὺς Περραιβοὺς παρίστησιν ἀντὶ ποτηρίων τοῖς κέρασι χρωμένους διὰ τούτων

<χρῶνται δ' ὑποξύλοισιν> ἀργυρηλάτοις
κέρασι χρυσᾶ στόμια περιβεβλημένοις»

ἀπᾴδει τῆς μεταφορικῆς χρήσεως, ἣν κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν μαρτυρίαν τοῦ Ἑρμογενείου σχολιαστοῦ ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν ὑπάρχουσαν καὶ παρ' Αἰσχύλῳ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ χρῆσις αὕτη δὲν συνᾴδει εἰς τὸν σεμνὸν τρόπον τῆς τραγῳδίας, ἕνεκα τούτου διενοήθησαν, ὅτι ὁ Ἀθήναιος συγχέει πρὸς τοὺς Αἰσχυλείους τοὺς Πέρσας τοῦ Φερεκράτους (1), οὕτω δὲ ἡ γνώμη περὶ διασκευῆς τῶν Περσῶν ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν δύο λέξεων νηριτοτρόφους καὶ ὑπόξυλος ἐξελέγχεται ἀνυπόστατος.

Ἡ δὲ κωμῳδία τοῦ Φερεκράτους οὐδεμίαν ἀναφορὰν εἶχεν πρὸς τὴν τραγῳδίαν τοῦ Αἰσχύλου. Τοῦ ἀρχαίου Χιωνίδου μνημονεύεται παρὰ Σουίδᾳ ὡσαύτως κωμῳδία ὀνόματι Πέρσαι ἢ Ἀσσύριοι. Ἐλεγεῖα τοῖς ἐν Μαραθῶνι, Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς πεσοῦσιν ἐποίησεν ὁ Σιμωνίδης (πρβ. Poet. lyr. Gr. ed. Bergk, τόμ. 3 σελ. 422 κέ. καὶ ἄνω σελ. 7). Παρασημειωτέον δέ, ὅτι τοῦ περιωνύμου μουσικοῦ καὶ ποιητοῦ νόμων, Τιμοθέου τοῦ Μιλησίου, ζήσαντος περὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 4^{ης} ἑκατονταετηρίδος, ὑπῆρχεν ᾆσμα ὀνομαζόμενον Πέρσαι, ἡ δὲ ἀρχὴ τούτου

(1) Παντάπασιν ἀπίθανος εἶναι ἡ ἑρμηνεία τοῦ Paley, παράγοντος τὸ ὑπόξυλος ἐκ τοῦ σχολ. εἰς στ. 151: «τῆς ἀποξύλου (ἀπὸ ξύλου) κρανείας». Ὁ Welcker (Nachtrag zur Tril., σελ. 178) καὶ Lange-Pinzger (Epist. crit. ad G. Hermannum, σελ. 41) ἀναφέρουσι ἀμφοτέρας τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος λέξεις εἰς τὸν Γλαῦκον διατεινόμενοι, ὅτι τῷ ὀνόματι Πέρσαι δηλοῦται πᾶσα ἡ τριλογία, ὁ δὲ Hermann ὑπέλαβεν ὅτι ἡ λέξις ὑπόξυλος ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Περσῶν, ἔνθα ἐγίνετο λόγος περὶ Σμέρδιος στίχ. 776.

Digitized by Google

τοῦ ἐγκωμίου τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας εἶχεν (Παυσαν. 8, 50, 3, Πλουτ. Φιλοπ. κεφ. 11) ὧδε·

κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχων μέγαν Ἑλλάδι κόσμον.

Εἰκονικὴν δὲ παράστασιν τῶν Περσικῶν πολέμων περιέχει τὸ ἐν Ἑλληνικῷ τάφῳ τοῦ Κανυσίου, πόλεως τῆς Ἀπουλίας, εὑρεθὲν ἀγγεῖον, ὅπερ καλούμενον ἀγγεῖον Δαρείου καὶ ἀποκείμενον νῦν ἐν Νεαπόλει ἀποτετύπωται ἐν Mon. d. Inst. Archaeol. 9, πίν. 50—51. Τὸ κάτω διάζωμα τῆς εἰκόνος, ἐν ᾧ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν παρίστανται προσφέροντες τῷ θησαυροφύλακι τοῦ βασιλέως τοὺς φόρους, ὑπεμφαίνει τὸν πλοῦτον τοῦ μεγάλου βασιλέως ὡς αἰτίαν τῆς ὑπερφροσύνης αὐτοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ διαζώματι τοῖς κακοῖς συμβούλοις τοῦ βασιλέως (στίχ. 755 κακοῖς ὁμιλῶν ἀνδράσιν, πρβ. Ἡροδ. 7, 11 κέ. Ἔτι δὲ καὶ 16 κακῶν ὁμιλίαι σφάλλουσι) συμπαρεδρεύει ὁ συνετὸς σύμβουλος Ἀρτάβανος. Το βάθρον, ἐφ' οὗ ἵσταται, ἔχον ἐγκεχαραγμένον τὸ ὄνομα Πέρσαι εἶναι χρυσῆ πλίνθος. Κατὰ τὸν Αἰλιανὸν Ποικίλ. Ἱ. 12, 62: «ἐάν τις μέλλῃ τι τῶν ἀπορρήτων καὶ τῶν ἀμφιλόγων συμβουλεύειν βασιλεῖ, ἐπὶ πλίνθου χρυσῆς ἕστηκε. καὶ ἐὰν δόξῃ παραινεῖν τὰ δέοντα, τὴν πλίνθον λαβὼν ὑπὲρ τῆς συμβουλῆς μισθὸν ἀπέρχεται, μαστιγοῦται δὲ ὅμως, ὅτι ἀντεῖπε βασιλεῖ». Τὸ ὄνομα Δαρεῖος, ἀναγινωσκόμενον ὕπερθεν τοῦ βασιλέως, φαίνεται ὄνομα προσηγορικὸν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας. Ἐν τῇ ἄνω εἰκόνι ὁρῶνται πέριξ τῆς Ἑλλάδος οἱ τῆς νίκης δοτῆρες θεοί, ὁ Ζεὺς μετὰ τῆς Νίκης, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, πέριξ δὲ τῆς Ἀσίας ἡ Ἐρινὺς ΑΠΑ(τη). Τοῦτο τὸ κακὸν δαιμόνιον ἀναμιμνήσκει τὸν ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ δράματι στίχ. 94

δολόμητιν δ' ἀπάταν θεοῦ τίς ἀνὴρ θνατὸς ἀλύξει;

Ὁ δὲ σκηνικὸς ἱματισμὸς τῶν δρώντων προσώπων δὲν συνᾴδει πρὸς τὸν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ εἰκόνι ὁρώμενον. Ὁ Δαρεῖος ἐφόρει κατὰ στίχ. 663 κέ. κροκόβαπτον εὔμαριν καὶ τιάραν ἢ κίδαριν, ἐν δὲ τῇ εἰκόνι Φρύγιον πῖλον. Ἐκ τοῦ δράματος διδασκόμεθα, ὅτι οἱ χορευταὶ εἶχον προσωπεῖον μετὰ λευκῆς γενειάδος (1057) καὶ μαλακὴν ὑπόδεσιν (1073), ὅτι ἡ Ἄτοσσα κατ' ἀρχὰς παρέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἐπὶ

Digitized by Google

ὀχήματος (610 κέ.). Ὁ G. C. W. Schneider ἐκλαμβάνει τὴν λέξιν ὀχήματα σημαίνουσαν φορητὸν θρόνον. Ἡ σημασία αὕτη θὰ ἦτο παραδεκτή, ἐὰν ἐν τῷ: «στέγος ἀρχαῖον» στίχ. 144 ὑπενοοῦντο τὰ βασίλεια. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ξέρξης ἔρχεται ἐπὶ ἁρμαμάξης (τροχήλατοι σκηναὶ 1003 κέ.), τὰ ὀχήματα τῆς Ἀτόσσης μηνύουσιν, ὅτι ἡ βασιλομήτωρ δὲν παρῆλθεν κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ οἴκου. Ὁ πρὸς τὸ βάθος λοιπὸν τῆς σκηνῆς τοῖχος δὲν παρίστα τὰ ἀνάκτορα, ἐν οἷς κατῴκει ἡ Ἄτοσσα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ξέρξης πορευόμενος εἰς τὰ ἑαυτοῦ ἀνάκτορα ἔρχεται ἐπὶ τὴν σκηνήν, διὰ ταῦτα τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ ἐξεικόνιζεν ὁ εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς τοῖχος, ὀφείλομεν νὰ διανοηθῶμεν ὡς συνέχειαν τῶν ἀνακτόρων. Τοιοῦτον οἰκοδόμημα ἦτο τὸ βουλευτήριον (1), τὸ στέγος ἀρχαῖον (144), ἔνθα οἱ πιστοὶ ἐβουλεύοντο (ἐνεζόμενοι 143). Ἐπειδὴ δὲ καὶ παρὰ Φρυνίχῳ ἦτο ἀναγκαῖον τὸ βουλευτήριον, διὰ ταῦτα δύναταί τις νὰ ὑπονοήσῃ, ὅτι ὁ Αἰσχύλος παρέλαβε σὺν ἄλλοις καὶ τοῦτον τὸν σκηνικὸν κόσμον τοῦ Φρυνίχου προσθεὶς τὸν τύμβον, οὗ ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐφάνη τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου.

Ἀνενδοιάστως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ ἱματισμὸς καὶ ἡ λοιπὴ διακόσμησις ὑποδηλοῦσα μόνον τὴν ἀλλόκοτον μορφὴν τῶν ὑποκρινομένων δὲν παρίστατο ἐν τρόπῳ παραβλάπτοντι τὴν σεμνότητα τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Ὀρθὴ δὲ εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ G. Hermann ἐν Opusc. 2 σελ. 100 ἔχουσα ὧδε: «Ἐπειδὴ Ἕλληνες ἦσαν, ὧν χάριν ἐγράφη τὸ παρὸν δρᾶμα, Πέρσαι δὲ οἱ εἰσαγόμενοι ἐν αὐτῷ, ὁ ποιητὴς συνεκέρασεν οὕτω τὴν παρὰ τοῖς δύο λαοῖς διαφορὰν τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων, ὥστε τὸ μὲν ξενότροπον δὲν προσέκρουεν εἰς τοὺς θεατάς, ἡ δὲ πρᾶξις ἐφαίνετο, ὅτι διεδραματίζετο ὑπὸ ξένων». Τοῦτο ἰσχύει λεγόμενον οὐ μόνον περὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς λέξεως τοῦ δράματος. Τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν, Διός, Φοίβου, Ποσειδῶνος, Ἄρεως, Ἑρμοῦ καὶ Ἀϊδωνέως, ἅτινα ἐμβάλλει εἰς τὰ στόματα τῶν Περσῶν, ἔτι δὲ αἱ ἐξιλαστήριαι θυσίαι μετὰ τὸ ὄνειρον τῆς Ἀτόσσης (204 κέ.) καὶ αἱ νεκρικαὶ σπονδαὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δαρείου (613 κέ.) εἶναι ἑλληνικά,

(1) Πρβ. L. Schmidt ἐν Päd. Arch. von Langbein 1867, σελ. 526.

Digitized by Google

μόνον δὲ ἡ μίμησις τῆς τοῖς Ἕλλησιν ἀπεχθοῦς προσκυνήσεως (155) ἀναμιμνήσκει τὸ ἀσιατικὸν ἔθιμον. Οἱ θρῆνοι, δι' ὧν ὁ Ξέρξης καὶ ὁ χορὸς περὶ τὸ τέλος θρηνοῦσι τὴν κατασκήψασαν δυστυχίαν εἶναι μὲν ἀσιατικῆς καταγωγῆς, ὥσπερ καὶ στίχ. 940 (Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος ἰαχάν) καὶ 1055 (ἐπιβόα τὸ Μύσιον. πρβ. καὶ 949) διαρρήδην λέγεται τοῦτο (1), ἀλλ' ὅμως ὡς ἐπικήδειοι θρῆνοι δὲν ἦσαν ἄγνωστοι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν (2). Ἔξω λόγου τιθεμένου τοῦ μεγάλου πλήθους Περσικῶν ὀνομάτων, μόνον σποραδικαὶ λέξεις, οἷον βαλὴν 660, εὔμαρις 664, τιάρα 665, τὸ ἄνω μνημονευθὲν ὀᾶ, ἡ χρῆσις τοῦ Ἰάονες 181, 566, 952 κέ. 1027 καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, μηνύουσι γλῶσσαν μὴ Ἑλλήνων.

(1) Οἱ περὶ τὸ τέλος κοπετοὶ καὶ ὀδυρμοὶ τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ χοροῦ ὄντες λίαν ὑπέρμετροι ὑπελήφθησαν ὑπὸ πολλῶν ἄτοποι, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τούτῳ ὁ ποιητὴς ἐξεικόνισε τὰ Περσικὰ ἔθιμα. Πρβ. τὴν παρ' Ἡροδότῳ ἄπλετον οἰμωγὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μασιστίου 9, 24: «πένθος ἐποιήσαντο Μασιστίου πᾶσά τε ἡ στρατιὴ καὶ Μαρδόνιος μέγιστον, σφέας τε αὐτοὺς κείροντες καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια οἰμωγῇ τε χρεώμενοι ἀπλέτῳ· ἅπασαν γὰρ τὴν Βοιωτίαν κατεῖχε ἠχώ . . . . Οἱ μέν νυν βάρβαροι τρόπῳ τῷ σφετέρῳ ἀποθανόντα ἐτίμων Μασίστιον».

(2) Πρβ. Χοηφ. 422 «ἔκοψα κομμὸν Ἄριον». Ὁ ἐπικήδειος θρῆνος (κομμὸς ἐκ τοῦ κόπτομαι, διότι οἱ θρηνοῦντες ἔκοπτον ἅμα τὰ ἑαυτῶν στήθη) ἦτο ἔκπαλαι ἐν δημώδει χρήσει (πρβ. τὸν ἐπὶ τῷ Ἕκτορι θρῆνον ἐν Ἰλιάδ. 24), παραληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς τραγῳδίας ἀπετέλει, ὡς εἰκός, συνήθως τὴν ἔξοδον τοῦ δράματος. Ὥσπερ δὲ ἐν τοῖς Πέρσαις καὶ ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (τοῦ ἀπὸ στίχου 996 κέ. μέρους ὄντος ὀψιαιτέρου παρεμβλήματος) ἀποτελεῖ ὁ κομμὸς τὴν ἔξοδον, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι ἓν μέρος αὐτῆς. Τοὐναντίον δὲ ἐν ταῖς Χοηφόροις κεῖται ἐν στίχῳ 314 ἤτοι περὶ τὸ μέσον τῆς τραγῳδίας. Καὶ ἐν Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους πλὴν τοῦ ἐν τέλει τοῦ δράματος κομμοῦ τοῦ ἐξαγγελλομένου ὑπὸ τοῦ Κρέοντος καὶ τοῦ χοροῦ στ. 1261—1327 ὑπάρχει καὶ ἐν στίχ. 806 κέ. κομμὸς ἐξαγγελλόμενος ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ χοροῦ. Αἱ Ἱκέτιδες ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ δράματος ἀντὶ κομμοῦ ἔχουσι περὶ τὸ τέλος εὔθυμον ἀφοδικὸν μέλος, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ Εὐμενίδες. Ὁ Προμηθεὺς παραλλάσσει ἀπολήγων εἰς μείζονα σύμμετρα ἀλλήλοις ἀναπαιστικὰ συστήματα. Πρβ. Westphal, Proleg. zu Aeschylus Trag., σ. 19 κέ.

Digitized by Google

ΤΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΧΟΡΟΣ ΓΕΡΟΝΤΩΝ.
ΑΤΟΣΣΑ.
ΑΓΓΕΛΟΣ.
ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.
ΞΕΡΞΗΣ.

Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἠδύναντο νὰ διανεμηθῶσιν εἰς δύο ὑποκριτάς, ἤγουν εἰς τὸν πρωταγωνιστήν, ὑποκρινόμενον τὴν Ἄτοσσαν καὶ τὸν Ξέρξην, καὶ εἰς τὸν δευτεραγωνιστὴν ὑποκρινόμενον τὸν ἄγγελον καὶ τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου. Ἠδύνατο ὅμως ἡ διαίρεσις νὰ ἦτο καὶ ἀντίστροφος ἢ ἠδύνατο ὁ πρωταγωνιστὴς νὰ ὑπεκρίνετο τὸν ἄγγελον, τὸν Δαρεῖον καὶ τὸν Ξέρξην, ὁ δὲ δευτεραγωνιστὴς τὴν Ἄτοσσαν.

Ὁ χορὸς σύγκειται ἐκ δώδεκα γερόντων, οἵτινες εἶναι τὸ συμβούλιον τῶν πιστῶν. Ἐπειδὴ ὁ Περσικὸς λαὸς διῃρητο εἰς ἑπτὰ γένη (Ἡροδ. 1, 125), ὑπέλαβον πολλοί, ὑφηγουμένου τοῦ Stanley, ὅτι ἐν τῷ χορῷ τοῦ προκειμένου δράματος ὑπαινίσσεται ὁ Αἰσχύλος τοὺς ἄρχοντας τῶν γενῶν τούτων, τοὺς ἀποτελοῦντας τοὺς πιστοὺς τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς ἐξεπροσώπει ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ τῶν πιστῶν τὸ ἴδιον αὐτοῦ γένος (τῶν Πασαργαδῶν), οὕτω δὲ περιεστοίχιζον τὸν θρόνον αὐτοῦ ἓξ ἄρχοντες· ἑκάστου τῶν ἓξ τούτων ἀρχόντων ἔχοντος καὶ ἕνα ἀκόλουθον, ἀπαρτίζεται ἀριθμὸς δώδεκα χορευτῶν. Ὡσαύτως ἐξ εὐγενεῖς Πέρσαι προσεταιρισάμενοι ὡς ἕβδομον καὶ τὸν Δαρεῖον (Ἡροδ. 3, 70) ἀνατρέπουσι τὸν θρόνον τοῦ Μάγου Ψευδοσμέρδιος. Ἀλλ' ὅμως οὐδαμοῦ τοῦ δράματος γίνεται, ὡς ἐν Ἱκέτισιν, ὑπαινιγμός τις τῶν ἀκολούθων καὶ ἡ εἰρημένη ὑπόθεσις φαίνεται ἀνυπόστατος.

Παραθέσεως δὲ ἐνταῦθα ἄξια νομίζομεν τὰ παρὰ Πολυδεύκῃ 4, 12 κέ.: «τριῶν δὲ οὐσῶν τῶν κατὰ τὴν σκηνὴν θυρῶν, ἡ μέση μὲν βασίλειον ἢ σπήλαιον ἢ οἶκος ἔνδοξος ἢ πᾶν τοῦ πρωταγωνιστοῦ τοῦ δράματος, ἡ δὲ δεξιὰ τοῦ δευτεραγωνιστοῦντος καταγώγιον· ἡ δὲ ἀριστερὰ τὸ εὐτελέστατον ἔχει πρόσωπον· παρ' ἑκάτερα δὲ τῶν δύο θυρῶν τῶν περὶ τὴν μέσην ἄλλαι δύο εἶεν ἄν, μία ἑκατέρωθεν, πρὸς ἃς αἱ περίακτοι (δύο περίστροφα τρίπλευρα πρίσματα, ὧν αἱ πλευραὶ ἐνέφαινον εἰκόνας) συμπεπήγασιν, ἡ μὲν δεξιὰ (ὡς πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς) τὰ ἔξω πόλεως δηλοῦσα (ἐν ζωγραφίᾳ), ἡ δὲ ἑτέρα τὰ τῆς πόλεως, μαλιστα τὰ ἐκ λιμένος· τῶν μέντοι παρόδων (εἰσόδων εἰς τὴν ὀρχήστραν) ἡ μὲν δεξιὰ (τῷ πρὸς τὴν σκηνὴν τετραμμένον τὸ πρόσωπον ἔχοντι χορῷ καὶ τοῖς θεαταῖς) ἀγρόθεν ἢ ἐκ λιμένος ἢ ἐκ πόλεως (ἤτοι ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς· πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. στίχ. 112 κέ. πότερα δ' ἐν οἴκοις ἢ ἐν ἀγροῖς ὁ Λαΐος ἢ γῆς ἐπ' ἄλλης . .;) ἄγει· οἱ δὲ ἀλλαχόθεν (ἐκ ξένης κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ λιμένος καὶ ἑπομένως ἐκ τῆς ἡμεδαπῆς ἐρχομένους ξένους) πεζοὶ ἀφικνούμενοι κατὰ τὴν ἑτέραν εἰσίασιν».

Digitized by Google

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ΥΠΟΘΕΣΙΣ (1).

Γλαῦκος ἐν τοῖς περὶ Αἰσχύλου μύθων (2) ἐκ τῶν Φοινισσῶν φησι Φρυνίχου τοὺς Πέρσας παραπεποιῆσθαι. ἐκτίθησι δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος ταύτην·

Τάδ' ἐστὶ Περσῶν τῶν πάλαι βεβηκότων.

πλὴν ἐκεῖ εὐνοῦχός ἐστιν ‹ὁ› ἀγγέλλων ἐν ἀρχῇ τὴν τοῦ Ξέρξου ἧτταν, στορνύς τε θρόνους τινὰς τοῖς τῆς ἀρχῆς παρέδροις, ἐνταῦθα δὲ προλογίζει χορὸς πρεσβυτῶν (3). καὶ ἔστιν ἡ μὲν σκηνὴ τοῦ δράματος παρὰ τῷ τάφῳ Δαρείου (4), ἡ δὲ ὑποθε-

(1) Αἱ ἐν τοῖς ἀρίστοις χειρογράφοις διασωθεῖσαι ὑποθέσεις κατάγονται ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ περιωνύμου γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ὃς πρὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀριστάρχου προέστη τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀλεξανδρείας βιβλιοθήκης περὶ τὸ ἔτος 200 π. Χ. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ φιλολόγου τούτου φέρουσι πλὴν τῆς ὑποθέσεως τῶν Εὐμενίδων καὶ ἄλλαι, οἷον ἡ τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἡ τῆς Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου. Ἐκ τῶν ὑποθέσεων τῶν Αἰσχυλείων δραμάτων ἀπώλοντο ἡ τῶν Ἱκετίδων καὶ ἡ τῶν Χοηφόρων.

(2) Ἐὰν ὁ Γλαῦκος οὗτος ὁ γράψας περὶ Αἰσχύλου μύθων εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ῥηγῖνος, οὗ τὸ περὶ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μουσικῶν ἐπραγματεύετο πλὴν ἄλλων καὶ περὶ Ὀρφέως, Τερπάνδρου, Ὀλύμπου καὶ Ἀρχιλόχου ὁρίζον κατὰ χρονολογικὴν τάξιν τὴν σχέσιν τῶν ἀρχαίων τούτων διαδασκάλων τῆς αὐλῳδικῆς πρός τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν Ὅμηρον, εἶναι ἄδηλον. Πρβ. Hiller ἐν N. Ῥην. Μουσ. τόμ. 41, σελ. 398—436.

(3) Μετὰ ταῦτα ἀναγινώσκεται ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι παρατήρησις περὶ τῶν χορικῶν μερῶν τραγῳδίας τινὸς παντάπασιν ἀλλοτρία τοῦ ἐνταῦθα τόπου, ἥτις γεγραμμένη καὶ ἐν τῇ ᾧᾳ χειρογράφων τινῶν τῆς Ἀριστοτελείου Ποιητικῆς κεφ. 12 ἔχει ὧδε: «τῶν δὲ χορικῶν τὰ μέν ἐστι παροδικά, ὅτε λέγει δι' ἣν αἰτίαν πάρεστιν, ὡς τὸ "Τύριον οἶδμα λιποῦσα" (Εὐριπ. Φοιν. 202), τὰ δὲ στάσιμα, ὅτε ἵσταται καὶ ἄρχεται τῆς συμφορᾶς τοῦ δράματος, τὰ δὲ κομματικά, ὅτε λοιπὸν ἐν θρήνῳ γίνεται (γρ. κινεῖται καὶ ἐννοητέον περὶ τῆς ὀρχηστικῆς κινήσεως)».

(4) Ὁ ὁρισμὸς τῆς σκηνῆς τοῦ δράματος ἐξήχθη ἐκ στίχων 686, 688 καὶ ἄλλων τόπων τῆς τραγῳδίας. Ὁ τάφος τοῦ Δαρείου κείμενος σὺν τοῖς τῶν ἄλλων Περσῶν βασιλέων ἐγγὺς τῆς Περσεπόλεως ἐν τῷ καλουμένῳ βασιλικῷ ὄρει (Κτησ. 15, Διοδ. 17, 71) καὶ μετατεθεὶς ἐν τῷ δράματι ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου εἰς Σοῦσα καὶ δή, ὥσπερ ἐν ταῖς Χοηφόροις ὁ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἐγγὺς τῶν βασιλείων, διανοητέος ὑπάρχων ἐν τῇ ἑτέρᾳ τῶν πλευρῶν τοῦ λογείου καὶ περὶ τὰ ἔσχατα τῆς ὀρχήστρας. Ὁ ἐν τῷ βάθει τῆς σκηνῆς τοῖχος δηλοῖ

Digitized by Google

σις· (1) Ξέρξης στρατευσάμενος κατὰ Ἑλλάδος καὶ πεζῇ μὲν ἐν Πλαταιαῖς (2) νικηθείς, ναυτικῇ δὲ ἐν Σαλαμῖνι, διὰ Θεσσαλίας φεύγων διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἐπὶ Μένωνος (3) τραγῳδῶν Αἰσχύλος ἐνίκα Φινεῖ, Πέρσαις, Γλαύκῳ, Προμηθεῖ.

κατὰ στίχ. 144 βουλευτήριον ἐν Σούσοις (763), ὅπερ κατὰ τοὺς στίχους 162, 527, 533, 611, 835, 851, 1039, 1069 θετέον ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 84.

(1) Ὑπόθεσις, τουτέστι τὰ τοῦ περιεχομένου κεφάλαια, οἷα κατὰ τὸ Ἀριστοτέλειον ὑπόδειγμα (Ποιητ. κεφ. 17) συνέταξαν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς καὶ ὁ Δικαίαρχος ἐν τοῖς αὐτῶν βιβλίοις περὶ τῶν τραγικῶν ποιητῶν.

(2) Βεβαίως στίχῳ 807 κέ. προλέγει τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, ἀλλ' ὅμως ἕνεκα τῆς βραχυλογίας παρημελήθη ἐνταῦθα ἡ ἀκριβὴς καὶ ὀρθὴ ἀφήγησις τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος.

(3) Ὁ Μένων ἦτο ἄρχων Ὀλυμπ. 76, 4 ἤτοι 472 π. Χ. Τῷ τέλει τῆς ὑποθέσεως συνῆπται ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι ἥδε ἡ ἱστορικὴ σημείωσις: «πρώτη ἔφοδος Περσῶν ἐπὶ Δαρείου ἐδυστύχησε περὶ Μαραθῶνα, δευτέρα Ξέρξου περὶ Σαλαμῖνα καὶ Πλαταιάς».

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΠΕΡΣΑΙ.

ΧΟΡΟΣ.

Τάδε μὲν Περσῶν τῶν οἰχομένων
Ἑλλάδ' ἐς αἶαν πιστὰ καλεῖται,

Ἡ πάροδος ἀποτελοῦσα τὴν εἰσβολὴν τοῦ δράματος ἐν ἀρχαϊκῷ τρόπῳ ἄνευ προηγησαμένου προλόγου (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 61) ἐκφράζει τὴν ταραχὴν καὶ τὸν φόβον τοῦ χοροῦ περὶ τῆς τύχης τῆς εἰς Ἑλλάδα ἀπελθούσης στρατιᾶς. Αἱ πρῶται λέξεις: «τάδε πιστὰ καλεῖται» δηλοῦσιν ἐν ἐπικῇ ἀφελείᾳ τοῖς θεατοῖς τίνα παρίστησιν ὁ χορὸς αἰτιολογῶν τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισιν αὐτοῦ στίχ. 143—152. Μετρικῶς δὲ διαιρεῖται ἡ πάροδος εἰς τέσσαρα μέρη, εἰς τὸ ἀναπαιστικὸν τοῦ κορυφαίου (στίχ. 1—65), εἰς τὸ μελικὸν τοῦ ὅλου χοροῦ (66—116), εἰς τὸ δεύτερον μελικὸν μέρος (117—142), ἐξ οὗ πιθανῶς τὸ ἓν στροφικὸν σύστημα ἀπήγγειλε τὸ πρῶτον, τὸ δὲ ἕτερον τὸ δεύτερον ἡμιχόριον, καὶ τέλος εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἀναπαιστικοῦ μέρους τοῦ κορυφαίου, τὴν περιλαμβάνουσαν καὶ τὴν ἀγγελίαν τῆς πρὸς τὴν σκηνὴν προσελεύσεως τῆς Ἀτόσσης (143—157). Ὁ χορὸς παρέρχεται εἰς τὴν ὀρχήστραν πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῶν ἀναπαιστικῶν διμέτρων τοῦ κορυφαίου.

1 κέ. *τάδε πιστὰ — καλεῖται*] δεικτικῶς ἀντὶ τοῦ: οἵδε ἡμεῖς ἐκ τῶν Περσῶν πιστοὶ (γηραλέα πιστώματα στίχ. 174) καλούμεθα ἢ ἡμεῖς οἱ καλούμενοι πιστοὶ (πρβ. στίχ. 245, Ἑπτ. ἐ. Θ. 912) ἐσμέν: κατὰ γνωστὴν ἐναλλαγὴν τιθεμένου ἐπὶ προσώπων πολλάκις τοῦ οὐδετέρου ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ, οἷον στ. 683 ὦ πιστὰ πιστῶν, 853 τὰ φίλτατα, Εὐμεν. 490 κρίνασα δ' ἀστῶν τῶν ἐμῶν τὰ βέλτατα, Εὐριπ. Ὀρέστ. στίχ. 1244 Μυκηνίδες ὦ φίλαι, τὰ πρῶτα κατὰ Πελασγὸν ἔδος Ἀργείων, Ἀριστοφ. Βατράχ. 419 νυνὶ δὲ δημαγωγεῖ ἐν τοῖς ἄνω νεκροῖσι, κἀστὶν τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας, Θουκυδ. 6, 76 οὐκ Ἴωνες τάδε εἰσίν. Πρβ. Κρυγήρου Γραμ. § 43, 4, σημ. 15 κέ. — Πιστοὶ δὲ ἐκαλοῦντο οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλέως ἀποτελούμενοι ἐκ σατραπῶν καὶ ἄλλων εὐγενῶν Περσῶν (πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 1, 5, 15 σὺν τοῖς παροῦσι τῶν πιστῶν). Οἱ νεώτεροι τῶν Πιστῶν συνεστρατεύσαντο ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα (στίχ. 446), οἱ δὲ πρεσβύτεροι διέμειναν ἐν τῇ χώρᾳ. Ποιεῖται δὲ καὶ ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια ἐπὶ ὁμοίας ἐννοίας χρῆσιν τῶν λέξεων, πιστός, ἔμπιστος, ἐμπεπιστευμένος, ἐμπιστευτικός, ἔτι δὲ καὶ τῆς λέξεως πιστὰ ἐν τῇ ῥήσει: ὁ δεῖνα ἔχει τὰ πιστά τινος = ἀπολαύων τῆς πίστεώς τινος ἄγεται παρ' αὐτῷ

Digitized by Google

καὶ τῶν ἀφνεῶν καὶ πολυχρύσων
ἑδράνων φύλακες, κατὰ πρεσβείαν

ἐν τιμῇ. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἡ αὐτὴ συνήθεια (ἐν Ἠπείρῳ τοὐλάχιστον) πιστικὸν ὀνομάζει τὸν μισθωτὸν ποιμένα χωρίου, ὅστις ἐμπεπιστευμένος τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας ἑκάστης οἰκίας ἐξάγει αὐτὰ πρωΐας εἰς νομήν, ἑσπέρας δὲ ἐπανάγει ἐπ' οἶκου. Τὴν δὲ χρῆσιν τῆς λέξεως ἐγίνωσκον καὶ οἱ πολλαῖς πρὸ ἡμῶν ἑκατονταετηρίσιν γεγονότες, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν παρὰ Δυκαγγίῳ (λέξ. πιστικοὶ καὶ λέξ. πιστικός) συνειλεγμένων παραδειγμάτων τοῦ Βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἷον «ἐπιθέμενος πιστικοῖς καὶ βουκολίοις» καὶ «πιστικὸς λέγεται, ὧ ἐμπιστεύονταί τινα πράγματα· διὰ τοῦτο καὶ τὸν κριθέντα ἀξιόπιστον εἰς φυλακὴν πλοίου πιστικὸν λέγουσι τοῦ πλοίου». — Διὰ τοῦ «μὲν» δηλοῦται ἡ ἀντίθεσις τῆς ἐμφανίσεως τῶν γερόντων πρὸς τὸν κατέχοντα αὐτοὺς φόβον περὶ τῆς τύχης τοῦ στρατοῦ. — Ἑλλάδ' ἐς αἶαν ἔπιθι σημ. εἰς 188 κέ.

3. *ἀφνεῶν καὶ πολυχρύσων ἑδράνων*] Ἐν τοῖς ἐν Σούσοις ἀνακτόροις ἦσαν οἱ πλούσιοι τῶν χρημάτων θησαυροὶ τῶν Περσῶν βασιλέων· ὅθεν ὁ Ἀρισταγόρας πειρώμενος νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένη εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐπαναστάντων Ἰώνων λέγει κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 5, 49: «ἔχεται δὲ τούτων (τῶν Ματιηνῶν) γῆ ἥδε Κισσίη, ἐν τῇ δὴ παρὰ ποταμὸν τόνδε Χοάσπην κείμενά ἐστι τὰ Σοῦσα ταῦτα, ἔνθα βασιλεύς τε μέγας δίαιταν ποιέεται, καὶ τῶν χρημάτων οἱ θησαυροὶ ἐνθαῦτά εἰσι. ἑλόντες δὲ ταύτην τὴν πόλιν θαρσέοντες ἤδη τῷ Διὶ πλούτου πέρι ἐρίζετε». Πρβ. Στράβ. σελ. 731: «πάντα δὲ τὰ ἐν τῇ Περσίδι χρήματα ἐξεσκεύσατο (ὁ Κῦρος) εἰς τὰ Σοῦσα καὶ αὐτὰ θησαυρῶν καὶ κατασκευῆς μεστά». Οἱ Πέρσαι κρατήσαντες ἐπὶ Κύρου τῶν Μήδων ἔθεντο τὸ τῆς ἡγεμονίας βασίλειον ἐν Σούσοις (Στράβ. σελ. 727), ἅπερ ἐκόσμησαν μάλιστα τῶν ἄλλων (αὐτόθι σελ. 728). Ὁ Ἀλέξανδρος ἑλὼν τὰ περιβόητα ἐν Σούσοις βασίλεια εὗρε κατὰ τὸν Διόδωρον (17, 65, 25 κέ. καὶ 66) ἀμυθήτους ἐν αὐτοῖς θησαυρούς, ἤτοι ἀσήμου μὲν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πλείω τῶν τετρακισμυρίων ταλάντων, χωρὶς δὲ τούτων ἑνακισχίλια τάλαντα χρυσοῦ χαρακτῆρα δαρεικὸν ἔχοντα. Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Π. βιβλ. 8, κεφ. 6, 22: «τὸν μὲν ἀμφὶ χειμῶνα χρόνον διῆγεν ἐν Βαβυλῶνι ἑπτὰ μῆνας, αὕτη γὰρ ἀλεεινὴ ἡ χώρα· τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θέρους ἐν Ἐκβατάνοις». — Ἐν τῷ προκειμένῳ δράματι ἐπονομάζονται καὶ ἄλλαι πόλεις πολύχρυσοι, οἷον αἱ Σάρδεις καὶ ἡ Βαβυλών (πρβ. στ. 46 καὶ 54). Παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Ἠλέκτρ. στίχ. 9, ὡσαύτως δὲ καὶ παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. 7, 180, 11, 46, καλοῦνται αἱ Μυκῆναι πολύχρυσοι. Πρβ. στ. 253 καὶ Εἰσ. σελ. 64.

4 κέ. *κατὰ πρεσβείαν*] διὰ πρεσβείαν, συνῳδὰ τῷ ἀξιώματι τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας καὶ τῇ ἀπονεμομένῃ αὐτῇ τιμῇ (Σχολ. κατὰ τιμὴν αἱρεθέντες). Τὸ σεμνὸν ἡμῶν γῆρας ὑπηγόρευσε (ἐπήγαγε) τὴν ἐκλογήν. Ἐν στίχ. 1057 ὁ χορὸς λέγεται ἔχων «λευκήρη τρίχα γενείου» καὶ 683 προσαγορεύεται ὑπὸ τοῦ Δαρείου «ἥλικες ἥβης ἐμῆς Πέρσαι γεραιοί» (πρβ. καὶ 786). Πρεσβεία σημαίνει κυρίως τὸ ἀξίωμα τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας, εἶτα δὲ τὸ ἀξίωμα

Digitized by Google

οὓς αὐτὸς ἄναξ Ξέρξης βασιλεὺς 5
Δαρειογενὴς
εἵλετο χώρας ἐφορεύειν.
ἀμφὶ δὲ νόστῳ τῷ βασιλείῳ
καὶ πολυάνδρου στρατιᾶς ἤδη
κακόμαντις ἄγαν ὀρσολπεῖται 10

τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ αὐτοὺς τοὺς πρέσβεις, διότι τοιοῦτοι ἐξελέγοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρεσβῦται. — ἄναξ βασιλεύς. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 20, 194 βασιλῆι ἄνακτι, 8, 390 βασιλῆες ἀρχοί.

7. *εἵλετο ἐφορεύειν*] ἡ ἀπαρέμφατος δηλοῖ πολλάκις τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα: εἵλετο, ὥστε εἶναι ἐφόρους (ἐπόπτας Σχολ.) τῆς χώρας (πρβ. Κρυγήρ. Γραμ. § 55, 3, σημ. 20 κέ.). Τὸ ἐφορεύειν συντάσσεται αἰτιατικῇ Ἱκέτ. 636, 685, Εὐμεν. 533. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 7, 52 ὁ Ξέρξης στρατεύων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπέτρεψε μόνῳ τῷ Ἀρταβάζῳ τὴν ἀρχὴν εἰπών. «σῷζε οἶκόν τε τὸν ἐμὸν καὶ τυραννίδα τὴν ἐμήν. Σοὶ γὰρ ἐγὼ μούνῳ ἐκ πάντων σκῆπτρα τὰ ἐμὰ ἐπιτράπω».

8. *βασιλείῳ*] ποιητικῶς ἀντὶ βασιλέως. Πρβ. Χοηφ. 720 «σώματι τῷ βασιλείῳ». Συχνότατα εἶναι τὰ ἐκ κυρίων ὀνομάτων σχηματιζόμενα ἐπίθετα ἐν χρήσει παρὰ ποιηταῖς ἀντὶ τῆς γενικῆς ἐπὶ τῶν λέξεων υἱός καὶ παῖς, οἷον Ποιάντιος υἱός, Ἀγαμεμνονεία παῖς, γνωστὸν δέ, ὅτι καὶ τὸ βασιλεὺς ἔχει κυριωνυμικὴν σημασίαν. Πρβ. Γρ. Κρυγ. Μέρ. Β', § 57, 2, σημ. 1.

9. Ὁμηρικῶς πρῶτον τὸν βασιλέα, εἶτα τοὺς ὑπηκόους «Ἀτρεΐδαί τε καὶ ἄλλοι» (Ἰλ. 1, 17), ὡς λέγει ὁ Σχολιαστής. — πολυάνδρου, καθὰ ἐν στίχ. 74, 536, 901.

10. κακόμαντις, κακὰ μαντευόμενος. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 1, 106 μάντι κακῶν καὶ Ἑπτ. ἐ. Θήβ. στ. 709. — Ὀρσολοπεῖται, ταράσσεται, θορυβεῖται (Σχολ.). Ὀρσόλοπος (ὀρσόλοπος μὲν Ἄρης Ἀν. ἀποσπ. 70 ἐκδ. Bergk) σχηματισθὲν ἐκ τοῦ λόφος (= ἀλεκτρυόνειος λοφιά, κάλλαιον, μᾶλλον ἡ τοῦ συάγρου χαίτη Ἀριστοφ. Βατρ. 822 φρίξας δ' αὐτοκόμου λοφιᾶς λασιαύχενα χαίτην, 925 ὀφρῦς ἔχοντα καὶ λόφους, Ὁμηρ. Ὀδ. 19, 445 φρίξας εὖ λοφιήν, Ἡσιόδ. Ἀσπ. 391 ὀρθὰς δ' ἐν λοφιῇ φρίσσει τρίχας) καὶ ὀρθὸς σημαίνει, ὥσπερ τὸ ὀρθόθριξ (πρβ. σημ. εἰς Ἑπτὰ ἐ. Θ. 551), κυριολεκτικῶς· τὸν ἔχοντα ἀνωρθωμένην λοφιὰν ἢ χαίτην, εἶτα δὲ συνεκδοχικῶς τὸν ἕτοιμον εἰς προσβολήν, τὸν εὐεπίφορον εἰς μάχην, τὸν ἑτοιμοπόλεμον (Ὕμν. εἰς Ἑρμῆν 308 ἤ με βοῶν ἔνεχ' ὧδε χολούμενος ὀρσολοπεύεις; Μαξ. π. καταρχῶν 107 αἰεί κε πανήμερον ὀρσολοπεύει μύθῳ ὀνειδείῳ ἢ καὶ πληγῇσιν ἰάπτει. Πρβ. Φώτ. λ. ὀρσολοπεῖν· λοιδορεῖν, πολεμεῖν). Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ σημασία τοῦ ἀνησύχου καὶ ἑταραγμένου καὶ οἱονεὶ ἔχοντος τὰς τρίχας ἀνωρθωμένας ἐκ φόβου (πρβ. τὸ τῆς συνηθείας ἀνατριχιάζει ἡ καρδία μου). — Ὁ τύπος ὀρσὸς (= ὀρθὸς) εὕρηται παρ' Ἀριστοφ. (Λυσιστρ. 955: ὀρσὰ Λακεδαίμων πᾶσα) ἐν τῷ λόγῳ Λάκωνος, τὸ δὲ σύνθετον ὀρσοθύρη (Ὁμηρ. Ὀδ. 22, 126, 132, 333) ὑπὸ μὲν τοῦ Düntzer ὑπολαμβάνεται ἴσον τῷ ὀρθοθύρη, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων (Εὐσταθ. 1921, 13 κέ.) καὶ τῶν πλείστων τῶν νεωτέρων παράγεται ἐκ τοῦ ὄρνυμι.

Digitized by Google

θυμὸς ἔσωθεν.
πᾶσα γὰρ ἰσχὺς Ἀσιατογενὴς
ᾤχωκε, νυὸς δ' ἄνδρα βαΰζει,
κοὔτε τις ἄγγελος οὔτε τις ἱππεὺς

Σημειωτέον δέ, ὅτι κατὰ τούτους καὶ τὸ ὀρσολοπεῖσθαι καὶ ὀρσόλοπος παράγεται ἐκ τοῦ ὄρνυμι (πρβ. Ὁμηρ. Λεξικὸν μεταφρ. Πανταζίδου).

12. *πᾶσα*] Ἡροδ. 7, 21 «τί γὰρ οὐκ ἤγαγε ἐκ τῆς Ἀσίας ἔθνος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα;». Ἐκ μόνου τοῦ οἴκου τοῦ Λυδοῦ Πυθίου ἦσαν (Ἡροδ. 7, 38) πέντε υἱοὶ ἐν τῷ στρατῷ, ἡ δὲ διχοτόμησις τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῶν (αὐτόθι 7, 39) μηνύει, ὅτι ὁ Ξέρξης οὐδένα σχεδὸν τὸν δυνάμενον νὰ φέρῃ ὅπλα κατέλιπεν οἴκοι, ἀλλὰ πάντες ἐστρατεύσαντο ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

13. *νυὸς*] νύμφη, νέα γαμετή, νεόνυμφος. Κατὰ σχόλιον εἰς Εὐριπ. Ἑκάβ. 321 «νύμφη ἡ ἄρτι εἰς γάμον ἐρχομένη, ἥτις ποιητικῶς νυὸς λέγεται». Πρβ. τὸ λατινικὸν nurus, ὅπερ, ὥσπερ τὸ νύμφη καὶ νυός, δηλοῖ οὐ μόνον τὴν σχέσιν τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ πενθεράν, τοὺς γονεῖς τοῦ συζύγου αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν νέαν γαμετήν, τὴν νεόνυμφον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ γαμβρὸς δὲν σημαίνει μόνον τὴν σχέσιν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ πενθερὰν αὐτοῦ, τοὺς γονεῖς τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν νυμφίον. Αἱ δὲ λέξεις νύμφη καὶ γαμβρὸς διέσωσαν τὰς διττὰς ταύτας σημασίας καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ. — βαΰζει, ὑλακτεῖ (Ἡσύχ.). Ὅπως ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι (στίχ. 456 τάδε σῖγά τις βαΰζει) εἰκονίζεται ὁ ὑπόκωφος γογγυσμὸς τοῦ κατὰ τῶν Ἀτρειδῶν ἀγανακτοῦντος πλήθους, ποθοῦντος τοὺς ἐν Τροίᾳ πεσόντας οἰκείους, οὕτως ἐνταῦθα τὸ βαΰζειν λέγεται περὶ τῆς νέας γαμετῆς, ἥτις ἐν τῷ ἐρήμῳ θαλάμῳ περίλυπος βοᾷ ποθοῦσα τὸν ἀπόντα σύζυγον. Ἐνυπολανθάνει τοίνυν ἐν τῷ βαΰζειν σὺν τῇ βοῇ καὶ ἡ σημασία τοῦ σφοδρῶς ἀπαιτεῖν καὶ ποθεῖν τι, ὥσπερ μηνύει καὶ τὸ συνώνυμον ὑλακτεῖν, τιθέμενον περὶ τοῦ κενοῦ στομάχου, τοῦ δίκην κυνὸς ἀπαιτοῦντος τροφήν. Πρβ. Ἀνθολ. 6, 89, 8: «νηδὺς ὑλακτοῦσα», Ὁρατ. sat. 2, 2, 18 stomachus latrans, Λουκρητ. 2, 17 nonne videtis nil aliud sibi naturam latrare nisi ut κτέ. καὶ Ὁμήρ. Ὀδυσ. 20, στ. 16, ἔνθα τὸ ὑλακτεῖν τίθεται περὶ τῆς εἰς προσβολὴν ῥεπούσης καρδίας τοῦ Ὀδυσσέως. — Ἡ αὐτὴ ἔννοια ἐπαναλαμβάνεται καὶ στ. 136 (πρβ. καὶ στίχ. 62—65, 544 κέ.).

14 κέ. *ἄγγελος — ἱππεὺς*] Τὸ ἱππεὺς ὁρίζει ἀκριβέστερον τὸ γενικῶς εἰρημένον ἄγγελος, ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ Οἰδ. Τ. 116 οὐδ' ἄγγελός τις οὐδὲ συμπράκτωρ ὁδοῦ. Ὅθεν ἄγγελος δὲν σημαίνει ἄγγελον πεζὸν (πεζοδρόμον) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἱππέα, ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ λέξεις σημαίνουσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ σχῆμα ἓν διὰ δυοῖν. Καὶ ἀντίκεινται μὲν ταῦτα πρὸς τὴν ἱστορίαν (πρβ. Ἡροδ. 8, 54 ἔχων δὲ παντελέως τὰς Ἀθήνας Ξέρξης ἀπέπεμψε εἰς Σοῦσα ἄγγελον ἱππέα Ἀρταβάνῳ ἀγγελέοντα τὴν παρεοῦσάν σφι εὐπραξίην), ἀλλ' ὁ ποιητὴς ποιητικῇ ἐλευθερίᾳ χρώμενος εἰσάγει τὸν χορὸν λέγοντα, ὅτι οὐδεμία ἀγγελία ἦλθεν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι στρατιᾶς (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 66 κέ.). Οὗτοι δὲ οἱ ἱππεῖς ἦσαν οἱ καλούμενοι ἄγγαροι, τεταγμένοι κατὰ ἡμερησίους σταθμοὺς ἀνὰ

Digitized by Google

ἄστυ τὸ Περσῶν ἀφικνεῖται· 15
οἵτε τὸ Σούσων ἠδ' Ἀγβατάνων
καὶ τὸ παλαιὸν Κίσσιον ἔρκος
προλιπόντες ἔβαν, τοὶ μὲν ἐφ' ἵππων,
τοὶ δ' ἐπὶ ναῶν, πεζοί τε βάδην
πολέμου στῖφος παρέχοντες· 20
οἷος Ἀμίστρης ἠδ' Ἀρταφρένης

πᾶσαν τὴν Περσίαν καὶ διακομίζοντες τὰς βασιλικὰς ἐντολάς. Περὶ τῶν ἀρχῶν ταυτης τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας (ἀγγαρήιον) πρβ. Ἡροδ. 8, 98 «τούτων δὲ τῶν ἀγγέλων ἐστὶ οὐδὲν ὅ,τι θᾶσσον παραγίνεται θνητὸν ἐόν» (πρβ. Ξεν. Κ. Π. 8. 6, 17). — ἄστυ, ὡς 122. Πρβ. σημ. 181.

16. οἵτε (ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 300) ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἐν στ. 12 ὑποκείμενον (πᾶσα ἰσχὺς Ἀσιατογενής) περιλαμβάνει τὰ ἀνάριθμα ἔθνη, ἐξ ὧν συνέκειτο ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ στίχου 16—32 ἀπαριθμοῦνται τὰ ἄρχοντα φῦλα, μετὰ δὲ τὸν στίχον 32 τὰ ὑποτελῆ, ὧν μόνον οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Λυδοί, οἱ Μυσοὶ καὶ οἱ Βαβυλώνιοι μνημονεύονται ὀνομαστί, οὐδεμιᾶς μνείας γενομένης τῶν Φοινίκων. — Ἀγβάτανα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ σφηνοειδεῖ τῶν Περσῶν γραφῇ καλούμενα Χαγματάνα, ἐν δὲ τῇ νέᾳ Περσικῇ Χαμαδάν. Σοῦσα καὶ Ἀγβάτανα, Σάρδεις (46) καὶ Βαβυλὼν (53) παρίστανται ὡς τόποι τῆς τοῦ στρατοῦ συναθροίσεως. Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 2. 4, 25.

17. *Κίσσιον ἔρκος*] Ἡ Κισσία ἦν χώρα τῆς Σουσιανῆς. Ὁ Αἰσχύλος ἐκλαμβάνει τὸ Κίσσιον ἔρκος ὡς πόλιν ἔχουσαν τεῖχος (ἔρκος). Τοῦ Κισσίου πολίσματος γίνεται καὶ ἐν στίχ. 123 μνεία ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ἀντιδιαστέλλοντος αὐτὸ πρὸς τὰ Σοῦσα (122), ἀληθῶς ὅμως δὲν ἦτο διάφορον, ἡ δὲ ἀκρόπολις καὶ ἡ πρωτεύουσα τῶν Κισσίων ἦσαν αὐτὰ τὰ Σοῦσα. Πρβ. Ἡροδ. 5, 49 (ἀνωτέρω σημ. εἰς στίχ. 3), 5, 52, 6, 119 καὶ Στράβων. 14, σελ. 728 «λέγονται δὲ καὶ Κίσσιοι οἱ Σούσιοι». Παρασημειωτέον δέ, ὅτι κατὰ τὸν Ἀθήναιον Δειπν. 12, 2 καὶ Μέγ. Ἐτυμολ. σελ. 722 τὰ Σοῦσα ὠνομάσθησαν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτοῖς φυομένων κρίνων, καλουμένων Περσιστὶ σούσων. Πρβ. Hehn, Kulturpfl. und Hausth., σελ. 202 καὶ 486, σημ. 60 τῆς τετάρτης ἐκδόσεως.

18 κέ. *ἔβαν*] ὁ τύπος ἔβαν κατὰ ὁμηρικὴν ἀποκοπὴν ἀντὶ ἔβησαν παραβλητέος πρὸς τὸν ἔσταν Εὐριπ. Φοιν. 1246, Ἡρακλ. 622. — τοὶ μὲν . . τοὶ δὲ ῥῆσις ἀπαντῶσα καὶ στ. 570, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 282—285 (πρβ. κριτικ. ἐπισημ.). Ἀντὶ τρίτου: «τοὶ δὲ» ἐτέθη τε (πεζοί τε). — βάδην προστεθὲν τῷ πεζοὶ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς θᾶττον καὶ τροχάδην ἐφ' ἵππων καὶ ἐπὶ νεῶν ὀχουμένους, εἰ καὶ ἡ ἔννοια τῆς βραδύτητος περιέχεται ἐν τῷ πεζοί.

20. *πολέμου στῖφος παρέχοντες*] ἀποτελοῦντες πυκνὰ πολεμικὰ στίφη. (Φώτιος στῖφος, τάξις πολεμική· ἢ φάλαγξ· συστροφή· πλῆθος συστάσεων).

21. *οἷος*] οἷός ἐστι, ὡς ἐν στ. 885. Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν στρατευσαμένων βασιλέων καὶ λαῶν γίνεται ἐν ἐπικῷ τρόπῳ. — Σχολ. «τὰ μὲν τῶν ὀνομάτων ἱστόρησε, τὰ δὲ τελείως ἔπλασεν». Ὁ Αἰσχύλος ἐγίνωσκε τὰ ὀνόματα ἐξ ἀκοῆς

Digitized by Google

καὶ Μεγαβάτης ἠδ' Ἀστάσπης,
ταγοὶ Περσῶν,
βασιλῆς βασιλέως ὕποχοι μεγάλου,
σοῦνται, στρατιᾶς πολλῆς ἔφοροι, 25
τοξοδάμαντές τ' ἠδ' ἱπποβάται,
φοβεροὶ μὲν ἰδεῖν, δεινοὶ δὲ μάχην

ἐπὶ τοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτὸν (Εἰσαγ. σελ. 21). Ἐὰν δὲ τὸ πλῆρες καὶ ἀκριβὲς τῶν ὀνομάτων μὴ ἀναμένῃ τις παρὰ ποιητοῦ, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐθαίρετον ἐπινόησιν αὐτῶν ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀπονείμωμεν τῷ Αἰσχύλῳ. Ἐκ τῶν ἐν τῷ δράματι ἀπαντώντων 54 ὀνομάτων ἀποδείκνυνται περὶ τὰ 41 ἔχοντα γνησίαν ἱρανικὴν καταγωγήν, τὰ δὲ λοιπὰ εἰσι τὰ μὲν Ἑλληνικῆς (Λίλαιος, Λυθίμνας, Μάταλλος, Πελάγων, Τόλμος, Ξάνθος, ἴσως καὶ Ἀμφιστρεύς, Ἀρκτεύς, Σευάλκης, Τενάγων), τὰ δὲ ἄλλης καταγωγῆς (Μέμφις, Συέννεσις, Ψάμμις). Πρβ. Jahrbücher für class. Phil., 1879, σελ. 93—96, ἔτι δὲ καὶ Hannak, das Historische in den Persern des Aeschylos κτέ., 1865, σελ. 46 κέ. καὶ Bréal, de persicis nominibus apud scriptores Graecos 1863. — Κατωτέρω στίχ. 323 μνημονεύεται Ἄμιστρίς τις. Περὶ τοῦ ὀνόματος Ἀρταφρένης πρβ. στίχ. 778 καὶ Ἡροδ. 7, 74 «Λυδῶν δὲ καὶ Μυσῶν ἦρχε Ἀρταφρένης ὁ Ἀρταφρένεος, ὃς εἰς Μαραθῶνα ἐσέβαλε ἅμα Δάτι».

22 κέ. Πρβ. Ἡρ. 7, 97 «Μεγάβαζος ὁ Μεγαβάτεω, στρατηγῶν σὺν ἄλλοις τοῦ ναυτικοῦ». Τὸ Ἀστάσπης ἀναμιμνήσκει τὸν Ὑστάσπην, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ξέρξου καὶ κατὰ τὸν Ἡρ. 7, 64 ἄρχοντα των Βακτρίων καὶ Σακῶν. — ταγοί 327.

24. *βασιλῆς βασιλέως κτέ.*] Σχολ. «βασιλεῖς μὲν τῶν ἰδίων πόλεων, ὑποτεταγμένοι δὲ τῷ Πέρσῃ». Πρβ. τὸ παρὰ Στράβωνι σελ. 730 ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τοῦ Κύρου «ἐνθάδ' ἐγὼ κεῖμαι, Κῦρος βασιλεὺς βασιλήων». Οὕτω καλεῖ ἑαυτὸν καὶ ὁ Ἀρταξέρξης ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ἔσδραν 1, 7. — περὶ τοῦ «μεγάλου» λέγει ὁ Σουίδας «μέγας βασιλεὺς ὁ τῶν Περσῶν διὰ τὸ πλείονι δυνάμει χρῆσθαι τῇ περσικῇ». — βασιλῆς ἀπαντᾷ καὶ στίχ. 45, πρβ. Ἀγαμ. 230 βραβῆς. Ὁ τύπος εἰς -ῆς φερόμενος ἐν ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς μέχρι τοῦ ἔτους 350 (Meisterhans, Gramm. der att. Inschrift. σελ. 56) προῆλθεν (Dittenberger ἐν Hermes τ. 17, 34 κέ.) ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ -ής. Ὁ ἀσυναίρετος τύπος τοκέες ἀπαντᾷ στίχ. 64, 583. — ὕποχοι (Σχολ. ὕπαρχοι) ὑποτελεῖς, ὑπήκοοι.

25. *σοῦνται*] σοῦσθαι ἐκ τοῦ σόεσθαι ἕτερος μεθομήρειος ποιητικὸς τύπος τοῦ σεύεσθαι σημαίνει ὁρμᾶν, σπεύδειν. Παρ' Αἰσχύλῳ εὕρηται καὶ ὁ προστακτικὸς τύπος σοῦσθε, οἷον Ἑπτὰ ἐ. Θ. 31 ὁρμᾶσθε πάντες, σοῦσθε σὺν παντευχίᾳ, παρὰ Σοφοκλεῖ ἅπαξ σούσθω Αἴαντ. 1444, παρ' Εὐριπίδῃ οὐδέποτε. Παρ' Ἀριστοφ. ἀπαντᾷ καὶ τὸ δεύτερον ἐνικὸν προστακτικὸν Σφηξ. 209 σοῦ, σοῦ, πάλιν σοῦ.

26. Σχολ. ἱππικοὶ καὶ τοξόται. — Τὸ ἐπικὸν τ' ἠδὲ εὕρηται χάριν τοῦ μέτρου καὶ στ. 998, Ἑπτ. ἐ. Θ. 848. Ἄλλως ἀναγινώσκεται μόνον ἠδέ. Ἐν ἑνὶ μόνῳ τόπῳ τοῦ Αἰσχύλου κατωτέρω στίχ. 861 ὁ ἠδὲ συνδέει προτάσεις.

27. *φοβεροὶ μὲν . . . δεινοὶ δὲ*] Ἀναφορᾶς σχῆμα μετὰ συνωνύμων λέ-

Digitized by Google

ψυχῆς ἐν τλήμονι πείσῃ·
Ἀρτεμβάρης θ' ἱππιοχάρμης
καὶ Μασίστρης, 30
ὁ τε τοξοδάμας ἐσθλὸς Ἰμαῖος,
Φαρανδάκης θ',
ἵππων τ' ἐλατὴρ Σοσθάνης.
ἄλλους δ' ὁ μέγας καὶ πολυθρέμμων

ξεων, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τυρ. 1501 σαφὴς μὲν . . . ἐμφανὴς δέ, Ἀντιγ. 898 φίλη μέν, προσφιλὴς δέ, Φιλοκτ. 530 ὦ φίλτατον μὲν ἦμαρ, ἥδιστος δ' ἀνήρ.

28. *ψυχῆς ἐν τλήμονι πείσῃ*] ἀναμμνῆσκον Ὁμήρ. Ὀδ. 20, 23 «τῷ δ' ἄρα τ' ἐν πείσῃ κραδίη μένε τετληυῖα» σημαίνει: ἐν τολμηρᾷ καρτερίᾳ καὶ πείσματι ψυχῆς. Πρβ. κατωτέρω στίχ. 56 καὶ 114.

29. *Ἀρτεμβάρης*] ἔχον, ὡς 975, 986, μακρὰν τὴν παραλήγουσαν, βραχεῖαν δὲ 305, ἀπαντᾷ παρ' Ἡροδ. 1, 114 καὶ 9, 122 ὡς ὄνομα περιωνύμου Μήδου. — ἱππιοχάρμης (107) ἐπίθετον ὁμηρικόν (Ἡσυχ. ἱππιοχάρμης, ὁ ἐφ' ἵπποις χαίρων ἢ μαχόμενος· χάρμη γὰρ ἡ μετὰ χαρᾶς μάχη). — Ἐν τῇ πετρώδει χώρᾳ τῆς Περσίας, ἐξ ἧς ἐξῆλθον οἱ ἱδρυταὶ τῆς περσικῆς κοσμοκρατορίας, ὁ ἵππος καὶ τὸ ἱππεύειν ἦσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἄγνωστα. Κῦρος ὁ μέγας ἔτι νέος ἰδὼν ἐν τῇ μηδικῇ αὐλῇ τοῦ πάππου Ἀστυάγους τὸ εὐγενὲς ζῷον καλπάζον ὑπερήσθη (Ξενοφ. Κυρ. Π. 5. 3, 3), ὕστερον δὲ ἀνδρωθεὶς καὶ καθυποτάξας τοὺς Μήδους καὶ Ἑρκανίους εἰσήγαγεν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ τὸν ἵππον. Ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ἐγένοντο οἱ Πέρσαι ἱππικώτατοι (Ξενοφ. Κ. Π. 8. 8, 19), οὐδεὶς δὲ τῶν καλῶν κἀγαθῶν (αὐτόθ. 4, 3) ἐπορεύετο ἑκουσίως πεζῇ (πρβ. Hehn, Kulturpflanzen κτλ. ἐν τῷ περὶ ἵππου κεφαλαίῳ). Ὅρα δὲ ἐνταῦθα τὸ τρὶς ἐπανηληφθὲν ἐπίθετον στίχ. 26 ἱππο-βάται, 29 ἱππιοχάρμαι, 33 ἵππων ἐλατήρ. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τοξικὴ τῶν Περσῶν μνημονεύεται πολλάκις.

30. *Μασίστρης*] Μασίστρας στ. 975. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου 7, 82. 9, 107 κέ. ὡς ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου μνημονευόμενος Μασίστης ἐν τοῖς ἡγεμόσι τοῦ πεζικοῦ οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἢ οὗτος.

32. *Φαρανδάκης*] ᾱ, ἀλλὰ 960 βραχείᾳ παραληγούσῃ Φαρανδᾰκης (ἐπιθ. σημ. εἰς 29). Πρβ. Ἡροδ. 7, 79: «Μαρῶν δὲ καὶ Κόλχων ἦρχε Φαρανδάτης ὁ Τεάσπιος» καὶ 9, 76 «Φαρανδάτεος τοῦ Τεάσπιος ἀνδρὸς Πέρσεω». Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἱστορικὸς λέγουσι καὶ ἐνταῦθα ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα.

33. Πρὸς τὸ ἵππων ἐλατὴρ πρβ. κατωτέρω 129 πᾶς γὰρ ἱππηλάτας, ἔτι δὲ καὶ τὸ ὁμηρικὸν ἱππηλάτα (= ὁ τὸ πολεμικὸν ἅρμα ἐλαύνων, ὁ ἱππότης). — Σοσθάνης· τὸ ὄνομα Ὀτάνης ἀπαντᾷ συχνάκις παρ' Ἡροδότῳ, οἷον 7, 61, ἀλλαχοῦ εὕρηται τὸ ὄνομα Ὀστάνης· δι' ὃ εἰκάζουσί τινες καὶ ἐνταῦθα τὴν γραφήν: «ἐλατήρ τ' Ὀστάνης».

34. *πολυθρέμμων Νεῖλος*] ὁ Blomfield διστάζων δὲν ἀποφαίνεται ποτέρα τῶν ἑρμηνειῶν εἶναι ὀρθοτέρα, σημαίνει δηλαδὴ πολυθρέμμων πλούσιος θαλασσίων θρεμμάτων, κητῶν κατὰ τὸ Θεοκρίτειον (17, 98) πολυκήτεα Νεῖλον ἢ ὁ πολλοὺς τρέφων κατὰ Πλάτωνα Νόμ. 12, σελ. 691A, ἔνθα καὶ αὐτοὶ

Digitized by Google

Νεῖλος ἔπεμψεν. Σουσισκάνης, 35
Πηγασταγὼν Αἰγυπτογενής,
ὁ τε τῆς ἱερᾶς Μέμφιδος ἄρχων
μέγας Ἀρσάμης, τάς τ' ὠγυγίους
Θήβας ἐφέπων Ἀριόμαρδος,

οἱ Αἰγύπτιοι λέγονται θρέμματα Νείλου. Πρβ. 312 «νῆσον πελειοθρέμμονα» καὶ Στράβ. σελ. 695: «καὶ Νεῖλον δ' εἶναι γόνιμον μᾶλλον ἑτέρων, καὶ μεγαλοφυῆ γεννᾶν καὶ τἆλλα καὶ τὰ ἀμφίβια· τάς τε γυναῖκάς ἐσθ' ὅτε καὶ τετράδυμα τίκτειν τὰς Αἰγυπτίας. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ ἑπτάδυμά τινα ἱστορεῖ τετοκέναι, καὶ αὐτὸς πολύγονον καλῶν τὸν Νεῖλον καὶ τρόφιμον διὰ τὴν ἐκ τῶν ἡλίων μετρίαν ἕψησιν, αὐτὸ καταλιπόντων τὸ τρόφιμον, τὸ δὲ περιττὸν ἐκθυμιώντων». Ἡ προτέρα ἑρμηνεία προτιμοτέρα, ᾗ συνηγορεῖ καὶ Ἡρόδοτος 6, 44 «ὥστε γὰρ θηριωδεστάτης (= πλήρους θηρίων) ἐούσης τῆς θαλάσσης ταύτης τῆς περὶ τὸν Ἄθων κέ.», 4, 174 καὶ 181, καὶ 1, 110.

35. Ἡ ἀπαρίθμησις ἐν ὀνομαστικῇ ἀκολουθεῖ, καίπερ παρεμπεσούσης ἑτεροπτώτου προτάσεως, τῇ πτώσει τῶν προηγουμένων ὀνομάτων (οἷος Σουσισκάνης). — Σχολ. «τινὲς διαιροῦσι Σουσισκάνης (ὁ Blomfield γράφει Σοῦσις καὶ Κάνης) καὶ Πηγὰς καὶ Ταγών· τὰ γὰρ ὀνόματα πέπλακε καὶ οὐκ ἔστιν Αἰγυπτιακά». Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικοὶ ἠδύναντο κάλλιστα νὰ διακρίνωσι τὰ Αἰγυπτιακὰ ὀνόματα τῶν μὴ τοιούτων, ἀλλὰ ὅμως τὰ ὀνόματα τῶν ἡγεμόνων τῶν Αἰγυπτίων ἠδύναντο νὰ εἶναι καὶ Περσικὰ ἢ Μηδικά. Σουσισκάνης καταγόμενος ἐξ Ἐκβατάνων μνημονεύεται στίχ. 963, ὁ δὲ Πηγασταγὼν λέγεται Αἰγυπτογενής, διότι καὶ Πέρσαι ἠδύναντο νὰ ἦσαν ἔπαρχοι τῆς Αἰγύπτου (Ἡροδ. 7, 96) καὶ νὰ εἶχον τέκνα γεννηθέντα αὐτόθι. Παρατηρητέον δέ, ὅτι κατά τινας (Lange-Pinzger) τὸ Πηγασταγὼν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἐκ τοῦ Πηγαὶ καὶ ταγεῖν, κατὰ δὲ τὸν Teuffel εἶναι τὸ ὄνομα ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ Σουσισκάνης σημαῖνον: Σουσισκάνης, οὗ τὸ κράτος ἔκειτο πρὸς ταῖς πηγαῖς (πηγαῖς ταγῶν ἢ ταγὸς πηγῶν) τοῦ Νείλου: (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 314). Ἐν τοῖς στίχ. 34—41 φαίνεται, ὅτι ὁ ποιητὴς περιλαμβάνει τοὺς τρεῖς κυρίους τόπους τῆς Αἰγύπτου ἤτοι τὴν καλουμένην κάτω Αἴγυπτον, τὴν ἄνω Αἴγυπτον καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ Δέλτα.

37. *ἱερᾶς*] διότι ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ ὑπὸ Ψαμμητίχου οἰκοδομηθεῖσα αὐλὴ τοῦ Ἄπιδος, τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Ὀσίριδος. Πρβ. Ἡροδ. 2, 153.

38. *Ἀρσάμης*] Πρβ. 311. Ἡροδ. 7, 69 «Ἀραβίων δὲ καὶ Αἰθιόπων τῶν ὑπὲρ Αἰγύπτου οἰκημένων ἦρχε Ἀρσάμης ὁ Δαρείου καὶ Ἀρτυστώνης τῆς Κύρου θυγατρός». — ὠγυγίους, παναρχαίας, ὡς στίχ. 979 τὰς ὠγυγίους Ἀθάνας. Πρὸ τῆς Μέμφιδος πρωτεύουσα πόλις τῆς Αἰγύπτου ἦσαν αἱ Θῆβαι. Καλεῖ δὲ ὁ Αἰσχύλος Ἑπτ. ἐ. Θ. 327 καὶ τὰς Βοιωτικὰς Θήβας ὠγυγίαν πόλιν. Ἐτυμ. Μ. 820, 37 «πᾶν τὸ ἀρχαῖον ὠγύγιόν φασιν».

39. *ἐφέπων*] Ἴδε σημ. εἰς στίχ. 555. — Ἀριόμαρδος, πρβ. 324, 971. Παρ' Ἡροδότῳ 7, 67 ἀναγινώσκεται Ἀριομαρδός τις ἡγεμὼν τῶν Κασπίων καὶ 7, 78 ἕτερος, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ τῆς Πάρμυος καὶ ἄρχων τῶν Μόσχων καὶ Τιβαρηνῶν.

Digitized by Google

καὶ ἑλειοβάται ναῶν ἐρέται 40
δεινοὶ πλῆθός τ' ἀνάριθμοι.
ἁβροδιαίτων δ' ἕπεται Λυδῶν
ὄχλος οἵ τ' ἐπίπαν ἠπειρογενὲς
κατέχουσιν ἔθνος, τοὺς Μητρογάθης
Ἀρκτεύς τ' ἀγαθός, βασιλῆς δίοποι, 45
καὶ πολύχρυσοι Σάρδεις ἐπόχους
πολλοῖς ἅρμασιν ἐξορμῶσιν,
δίρρυμά τε καὶ τρίρρυμα τέλη,

40. ἑλειοβάται, οἱ κάτοικοι τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου, οἱ καλούμενοι παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ (1, 110) ἕλειοι, ἦσαν μαχιμώτατοι πάντων τῶν Αἰγυπτίων.

42. *ἁβροδιαίτων*] Σχολ. «ὄντως γὰρ τοιοῦτοι οἱ Λυδοί». Πρβ. Ἡροδ. 1, 94.

43 κέ. *οἵ τε . . ἔθνος*] καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες συμπεριλαμβάνουσι πάντα τὸν τῆς ἠπείρου (τῆς μικρᾶς Ἀσίας) λαόν. — ἐπίπαν, Σχολ. «διόλου, παντελῶς», ἀλλ' ἡ ποσότης τῆς τελευταίας συλλαβῆς μηνύει, ὅτι εἶναι ἐπίθετον, τοῦ ἐπιρρήματος ἔχοντος βραχεῖαν τὴν λήγουσαν. Τὸ σπάνιον τοῦτο ἐπίθετον ἀπαντᾷ καὶ Ἱκέτ. 822 (πρβ. καὶ συλλογ. ἀττικ. ἐπιγρ., τόμ. 2, σελ. 409, 15: «εὐνοήσω τοῖς ἐπίπασι Ἱεραπυτνίοις» καὶ 18: «οἱ ἐπίπαντες Ἱεραπύτνιοι»). — τοὺς = οὓς. Πρβ. 101. — Ἀντὶ τοῦ Μητρογάθης νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσι Μιτρογάθης. Πρβ. Μιτραδάτης Ἡροδ. 1, 110, Μιτροβάτης 3, 120.

45. *Ἀρκτεὺς*] πρβ. 315. Ἄλλως ὁ Ἡρόδοτος 7, 74: Λυδῶν δὲ καὶ Μυσῶν ἦρχε Ἀρταφρένης. — δίοποι, ἐπιμεληταί. Πρβ. Σχολ. διόπται καὶ διέποντες, ἡγεμόνες, Ἁρποκρατ. δίοπος λέγεται νεὼς ὁ διέπων καὶ ἐποπτεύων τὰ κατὰ τὴν ναῦν, ὁ παρ' ἡμῖν λεγόμενος ἐπίπλους, Εὐριπ. Ῥῆσ. 742 τίνι σημήνω διόπῳ στρατιᾶς; καὶ ἀνωτέρω 24 κέ. βασιλῆς . . στρατιᾶς πολλῆς ἔφοροι. Ἡ λέξις φαίνεται Αἰσχύλειος (πρβ. Εὐστάθ. ἐν Ἰλ. 1348, 12 δίοπος — λέξις παρ' Αἰσχύλῳ ἡγεμονική).

46 κέ. *πολύχρυσοι*] Πρβ. στ. 3, Ἡρ. 5, 101 Πακτωλὸν ποταμόν, ὅς σφι ψῆγμα χρυσοῦ καταφορέων ἐκ τοῦ Τμώλου διὰ μέσης τῆς ἀγορῆς (Σάρδεων) ῥέει, Ἀρχιλόχ. ἀπόσπ. 25 οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει καὶ Εὐρ. Ἰφιγ. τ. ἐ. Αὐλ. 786: αἱ πολύχρυσοι Λυδαὶ καὶ Φρυγῶν ἄλοχοι. — ἐπόχους ἅρμασι (= ἐποχουμένους ἐπὶ ἁρμάτων), ὡς κατωτέρω στίχ. 55 ναῶν ἐπόχους. Ὁ Brunck γράφει: «ἅρμασι πολλοῖς», διότι ⏑⏑–⏑–⏑⏑ καὶ –⏑–⏑⏑ δὲν εἶναι νόμιμαι (–⏑⏑–⏑⏑) ἀναπαιστικαὶ διποδίαι. Ὅθεν καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ Ἀντιγ. 129 ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «πολλῷ ῥεύματι», γράφουσί τινες «ῥεύματι πολλῷ».

47 κέ. *ἐξορμῶσι*] μεταβατικῶς = πέμπουσιν, ἐξοτρύνουσι. — δίρρυμά τε καὶ τρίρρυμα τέλη (πρβ. πολέμου στῖφος στίχ. 20), Σχολ. «τέθριππα καὶ ἑξῖππα τάγματα». Κυρίως δίζυγα καὶ τρίζυγα ἁγήματα, ἴλας. Ἡ αἰτιατικὴ κεῖται παραθετικῶς πρὸς τὸ ἐπόχους. Ὁ ῥυμὸς (= ζυγὸς) συνέδεε δύο ἵππους, δύο δὲ ῥυμοὶ τέσσαρας ἵππους. Πρβ. ἀπόσπ. 324 ἐν διρρυμίᾳ πῶλοι. Ὁ Ξενοφῶν Κύρου Παιδ. 6, 1, 52 μνημονεύει τετράρρυμον (ὀκτὼ ἵππων), ἔτι δὲ

Digitized by Google

φοβερὰν ὄψιν προσιδέσθαι.
στεῦται δ' ἱεροῦ Τμώλου πελάτης 50
ζυγὸν ἀμφιβαλεῖν δούλιον Ἑλλάδι,
Μάρδων, Θάρυβις, λόγχης ἄκμονες,
καὶ ἀκοντισταὶ Μυσοί· Βαβυλὼν δ'

καὶ ὀκτάρρυμον ἅρμα. Ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν Ἕλληνες καὶ Τρῶες πολεμοῦσιν ἀπὸ τῶν ἁρμάτων, ἔτι δὲ καὶ ἐν εἰρήνῃ ὀχοῦνται ἐπὶ ἁρμάτων, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς τρίτης ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας, ἔνθα ὁ Τηλέμαχος παρίσταται ἀπερχόμενος ἐκ Πύλου εἰς Λακεδαίμονα ἐπὶ ἅρματος. Ἡ ῥῆσις «ἀφ' ἵππων» παρ' Ὁμήρῳ σημαίνει ἀεὶ ἀπὸ τοῦ ἅρματος. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἕλληνες οὐ πολὺ μετὰ τὰ Τρωϊκὰ (Hehn σελ. 30, 40 κέ.) ἀπέστησαν τοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας καταγομένου (ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 84 κέ.) πολεμικοῦ τούτου τρόπου, διατηρηθέντος κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (5, 113) παρὰ μόνοις τοῖς ἐν Κύπρῳ Ἕλλησι μέχρι τοῦ ἔτους 498 π. Χ., παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Ἀσίας διεδραμάτιζον τὰ πολεμικὰ ἅρματα σπουδαῖον πρόσωπον (πρβ. Helbig, das Homerische Epos², σελ. 341). — Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7, 37 κέ.) ἅπας ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου ὡρμᾶτο ἀπὸ τῶν Σάρδεων. — φοβερὰν κτλ., πρβ. στ. 27.

50 κέ. *στεῦται*] = κατὰ διάνοιαν ἔχει, παρασκευάζεται, καυχᾶται, ἀπειλεῖ, λέξις ὁμηρικὴ (Ἰλ. 3, 83, Ὀδυσ. 17, 525) ἀπαντῶσα ἐν τῇ τραγῳδίᾳ μόνον ἐνταῦθα καὶ ἐξ ἐμῆς διορθώσεως Ἰκ. 607. — ἱερὸς δὲ καλεῖται ὁ Τμῶλος διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπιχωριάζουσαν λατρείαν τοῦ Διονύσου. Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 64 Ἀσίας ἀπὸ γαίας ἱερὸν Τμῶλον ἀμείψασα θοάζω . . Βάκχιον εὐαζομένα. — πελάτης, περίοικος (Σχολ. γείτων), κεῖται περιληπτικῶς ἐπεξηγούμενον ἐν στ. 52. Τοὺς Μυσοὺς δὲ καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν καλῶν ὁ Αἰσχύλος προσοίκους τοῦ Τμώλου (Στράβ. 13, 625: περιοικοῦσι δὲ [Τμῶλον] Λυδοὶ καὶ Μυσοὶ) φαίνεται, ὅτι ἐξεπίτηδες παρέρχεται ἐν σιγῇ τοὺς Ἴωνας. — ζυγὸν δούλιον, πρβ. 73 καὶ Ἀγαμ. 944.

52. Θάρυβις μνημονεύεται στ. 326 ὡς ταγὸς νεῶν, πρβ. 974. — ἄκμονες λόγχης (Σχολ. ἀκίνητοι ὑπὸ λόγχης, ὡς ἄκμων ὑπὸ σφυρῶν) = οἵτινες ἄσειστοι καὶ ἀτάρακτοι δόκην ἄκμονος ὑπομένουσι τὰ πλήγματα τῶν ἐχθρικῶν δοράτων, ἀφ' ὧν τὰ πλήγματα τῶν ἐχθρικῶν λογχῶν ὡς ἀπὸ ἄκμονος ἀποπάλλονται. Πρβ. Ἀπολλ. Ῥ. 3, 1252 κόψε κατ' οὐρίαχον μεγάλῳ ξίφει· ἆλτο δ' ἀκωκή, ῥαιστὴρ ἄκμονος ὥστε παλιντυπείς, Ἡσύχ. ἄκμων, ἀπαθής, Ἰγνατ. Ἐπιστ. πρὸς Πολύκαρπον σελ. 12 στῆθι ἑδραῖος, ὡς ἄκμων τυπτόμενος, καὶ Ἀντιφάν. 195 (ἐκδ. Kock) τύπτεσθαι μύδρος.

53 κέ. *ἀκοντισταὶ Μυσοί*] Ἡρόδ. 7, 74 Μυσοὶ δὲ ἐπὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι εἶχον κράνεα ἐπιχώρια, ἀσπίδας δὲ σμικράς, ἀκοντίοισι δὲ ἐχρέωντο ἐπικαύτοισι. Ἐπὶ Κύρου τοῦ νεωτέρου οἱ Μυσοὶ ἦσαν σχεδὸν αὐτόνομοι (Ξενοφ. Ἀν. 3, 2, 23 κέ.). — *Βαβυλὼν ἡ πολύχρυσος*] περὶ τοῦ πλούτου τῆς Βαβυλῶνος πρβ. Ἡροδ. 1, 181 κέ. καὶ Στράβ. σελ. 735: «Ὅμηρος οὔτε τὴν τῶν Σύρων οὔτε τὴν τῶν Μήδων ἀρχὴν οἶδεν· οὐδὲ γὰρ ἂν Θήβας Αἰγυπτίας ὀνομάζων καὶ τὸν ἐκεῖ καὶ τὸν

Digitized by Google

ἡ πολύχρυσος πάμμικτον ὄχλον
πέμπει σύρδην, ναῶν τ' ἐπόχους 55
καὶ τοξουλκῷ λήματι πιστούς·
τὸ μαχαιροφόρον τ' ἔθνος ἐκ πάσης
Ἀσίας ἕπεται
δειναῖς βασιλέως ὑπὸ πομπαῖς.

ἐν Φοινίκῃ πλοῦτον τὸν ἐν Βαβυλῶνι καὶ Νίνῳ καὶ Ἐκβατάνοις παρεσιώπησεν». Πρβ. καὶ στίχ. 3 καὶ 46.

55. *σύρδην*] Τὸ ἐπίρρημα μεταχειρίζεται ἐνταῦθα ὁ ποιητὴς περὶ τῶν μεγάλων τῶν Βαβυλωνίων στρατιωτικῶν ἀγημάτων, ἅτινα δίκην κυμάτων συρόμενα κατέκλυσαν τὰς ὁδούς, ἥτις μεταφορὰ ἀπαντᾷ καὶ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 1070 ἀλλοδαπῷ κύματι φωτῶν (πόλιν) κατακλυσθῆναι. Πρβ. Εὐριπ. Ῥήσ. 56 κέ. ὦ δαῖμον, ὅστις μ' εὐτυχοῦντ' ἐνόσφισας θοίνης λέοντα, πρὶν τὸν Ἀργείων στρατὸν σύρδην ἅπαντα τῷδ' ἀναλῶσαι δορί. — ναῶν τ' ἐπόχους κέ., κατ' ἐπιμερισμὸν πρὸς τὸ πάμμικτον ὄχλον (Σχολ. νεώτ. ἡ πλουσία δὲ Βαβυλὼν πέμπει πάμμικτον ὄχλον· εἶτα δὲ ἑφερμηνεύων τοῦτό φησι, ναῶν τ' ἐπόχους, ἤτοι λαὸν ναυτικὸν ταῖς ναυσὶν ἐποχούμενον, καὶ πιστοὺς καὶ θαρροῦντας φρονήματι τοξικῷ, ἤτοι ἐμπείρους τῆς τοξικῆς), πρβ. στίχ. 16 κέ., 25 κέ. καὶ 47 κέ.

56. *τοξουλκῷ λήματι πιστοὺς*] ἔχοντας πεποίθησιν εἰς τὴν τὸ τόξον ἐντείνουσαν (150) γενναιότητα καὶ εὐψυχίαν ἤτοι θαρροῦντας εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἐμπειρίαν, μεθ' ἧς ἐντείνουσι (242) τὸ τόξον. Πρβ. στ. 114, Σιμων. ἀπόσπ. 140 εὐτόλμῳ ψυχῆς λήματι πειθόμενοι καὶ Ὁμήρ. Ἰλ. 4, 303 ἱππασύνῃ τε καὶ ἠνορέηφι πεποιθώς. Λῆμα (ἐκ τοῦ λάω = θέλω) σημαίνει οὐ μόνον τὴν θέλησιν καὶ διάθεσιν τῆς ψυχῆς (Ἑπτὰ ἐ. Θ. 693 λήματος τροπαίᾳ μεταλλακτός), ἀλλὰ καὶ τὴν εὐτολμίαν καὶ εὐθαρσίαν, τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς, τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ καρδία, ὡς ἀποσπ. 147 ἀρείφατον λῆμα, Ἑ. ἐ. Θ. 435 ἀνὴρ δ' ἐπ' αὐτῷ . . αἴθων τέτακται λῆμα (= γενναῖος τὴν ψυχήν) καὶ 603 οὐχ ὡς ἄθυμον οὐδὲ λήματος κάκῃ (= οὐχ ὡς ἄθυμον οὐδὲ δειλὸν τὴν ψυχήν). Πρὸς δὲ τὴν ῥῆσιν τοξουλκῷ λήματι πρβ. Ἀγαμ. 1592 κρεουργὸν ἦμαρ (ἑορτή, ἐν ᾗ τοῖς ὁμοτραπέζοις διανέμονται κρέατα), Εὐριπ. Ὀρ. 1571 σῆς βοηδρόμου σπουδῆς, Ἡρακλ. 385 χαρμοναῖσιν ἀνδροβρῶσι, Φοιν. 200 μονομάχον ἐπὶ φρένα ἠλθέτην, καὶ ἄλλα.

57. *μαχαιροφόρον τ' ἔθνος ἐκ πάσης Ἀσίας*] Ὁ Ἡρόδ. 7, 61 κέ. περιγράφων τὸν ὁπλισμὸν τοῦ στρατοῦ διαρρήδην ἀπονέμει πολλοῖς (Πέρσαις, Μήδοις, Κασπίοις, Ὑρκανίοις, Ἀσσυρίοις καὶ ἄλλοις) τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν ἐγχειρίδια «παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν παραιωρεύμενα ἐκ τῆς ζώνης», τοῖς δὲ Κασπίοις (7, 67) ἀκινάκας (βραχέα ξίφη) λέγων 7, 54: «Περσικὸν ξίφος, τὸ ἀκινάκην καλέουσιν». Δὲν σημαίνει λοιπὸν τὸ μαχαιροφόρον ἔθνος τὴν φρουρὰν (Ἡροδ. 7, 55) τῶν δέκα χιλιάδων ἀθανάτων, ἀλλὰ πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας, οὓς ὁ ποιητὴς περιλαβὼν ἐν τῷ τέλει τῆς ἀπαριθμήσεως μιᾷ λέξει καλεῖ μαχαιροφόρον ἔθνος (Σχολ. κοινῶς ἁπάντων Περσῶν.)

59. *δειναῖς*] πρβ. κατωτέρω 74, 80 (στυφελοῖς ἐφέταις), 374 καὶ Ἡροδ. 7, 56

Digitized by Google

τοιόνδ' ἄνθος Περσίδος αἴας 60
οἴχεται ἀνδρῶν,
οὓς πέρι πᾶσα χθὼν Ἀσιᾶτις
θρέψασα πόθῳ στένεται μαλερῷ,
τοκέες τ' ἄλοχοί θ' ἡμερολεγδὸν

ἐθηεῖτο (Ξέρξης) τὸν στρατὸν ὑπὸ μαστίγων διαβαίνοντα, πρὸς δὲ τούτοις τὰς 7, 35 περιγραφομένας ὕβρεις, τὴν μαστίγωσιν, τὰ βαπίσματα τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῶν κεφαλῶν τῶν ἐπιστατησάντων τῆς πρώτης ζεύξεως αὐτοῦ. — πομπαῖς Σχολ. προτροπαῖς· ὀρθότερον ὁ νεώτερος Σχολ. προπομπαῖς. Πρβ. Εὐμεν. 1035 ὑπ' εὔφρονι πομπῇ, Ὁμήρ. Ἰλ. 6, 171 ὑπ' ἀμύμονι πομπῇ, Ὀδ. 7, 193 πομπῇ ὑφ' ἡμετέρῃ ἣν πατρίδα γαῖαν ἵκηται.

60. *ἄνθος*] ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 922.

62 κέ. *οὓς πέρι — στένεται*] λεχθέν, ὥσπερ Ἑπτ. ἐ. Θ. 828 μέριμνα δ' ἀμφὶ πτόλιν, πλὴν εἰ μὴ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ «οἷς», διότι τὰ ῥήματα φοβεῖσθαι, δειμαίνειν, ἄλγεα πάσχειν, συντάσσονται ταῖς προθέσεσι ἀμφὶ ἢ περὶ μετὰ δοτικῆς. Παράβαλε Ὁμήρ. Ὀδυσ. 10, 486 ἀμφ' ἔμ' ὀδυρόμενοι = πέριξ ἐμοῦ ὀδυρόμενοι. Παρατηρητέον δέ, ὅτι παρ' Αἰσχύλῳ μόνον ἐνταῦθα ἐπιτάσσεται ἡ πρόθεσις τῇ αἰτιατικῇ, πρβ. 193. — Τὸ μέσον στένεσθαι ἀπαντᾷ καὶ Ἑπτ. ἐ. Θ. 858. Πρβ. καὶ τὰ μέσα 65, 182, 703, ἔτι δὲ καὶ κλαίομαι πολλαχοῦ, οἷον Ἑπτ. ἐπ. Θ. 904 κλαιομένας μου, Ἀγ. 1081 κλαιόμενα τάδε βρέφη, Χοηφ. 455 ἐγὼ δ' ἐπιφθέγγομαι κεκλαυμένα καὶ 727 τροφὸν δ' Ὀρέστου τήνδ' ὁρῶ κεκλαυμένην. Τὸ μέσον κλαίομαι ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ παραπονεῖσθαι, μεμψιμοιρεῖν, διέσωσεν καὶ ἡ συνήθεια, τὴν δὲ μετοχὴν κεκλαυμένη ἐφ' ἧς σημασίας καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Σημαίνει δὲ ἡ μετοχὴ τοῦ παρακειμένου τοῦ κλαίομαι τὸν σημεῖα κλαυθμοῦ ἐπὶ τοῦ προσώπου φέροντα, τῆς τῶν ὀφθαλμῶν οἰδήσεως δῆλον ὅτι καὶ τοῦ ἐρεύθους, ὅπερ νὰ ἐκφράσῃ ἀκριβῶς οὐδεμία ἑτέρα γλῶσσα παρὰ τὴν συνήθη φωνὴν ἡμῶν δύναται. Τῆς αὐτῆς σημασίας ἔχεται καὶ τὸ συνώνυμον δεδακρυμένος (κοινῶς δακρυσμένος). Τοῖς μέσοις τούτοις συγκαταλεκτέον καὶ τὸ χαίρομαι ἀντὶ τοῦ χαίρω, ὑπολαμβανόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν ὡς Δατισμόν. Πρβ. Σχολ. Ἀριστ. Εἰρ. στ. 291 καὶ Γραμμ. Κυνήρ. Β'. 91, σημ. 3. — πόθῳ μαλερῷ, ποθοῦσα διακαῶς καὶ διαπύρως νὰ ἴδῃ αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας. Ὁ πόθος τῶν ἀπόντων τέκνων καὶ συζύγων καταβιβρώσκει ὡς πῦρ τὴν καρδίαν τῆς Ἀσίας.

64 κέ. *ἡμερολεγδὸν τείνοντα χρόνον*] Σχολ. «μηκυνόμενον», τὸν ἐν τῇ ἐξαριθμήσει ἑκάστης ἡμέρας εἰς μῆκος παρατεινόμενον χρόνον, Φώτιος «ἡμερολεγδόν· τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐξαριθμεῖν». Πρβ. Ἀριστοτέλ. ἱστορ. ζ. 6, 21 ἔνιοι διισχυρίζονται δέκα μῆνας κύειν ἡμερολεγδὸν (= ἐξαριθμουμένης ἑκάστης ἡμέρας), Ἡροδ. 1, 47 ἀπ' ἧς ἂν ἡμέρης ὁρμηθέωσι ἐκ Σαρδίων, ἀπὸ ταύτης ἡμερολογέοντας τὸν λοιπὸν χρόνον, ἑκατοστῇ ἡμέρῃ χρᾶσθαι τοῖσι χρηστηρίοισι, Ὁμήρ. Ἰλ. 2, 136 αἳ δέ που ἡμέτεραί τ' ἄλοχοι καὶ νήπια τέκνα εἶατ' ἐνὶ μεγάροις ποτιδέγμεναι. — χρόνον τρομέονται, διότι ὅσῳ μακρό-

Digitized by Google

τείνοντα χρόνον τρομέονται. 65

Πεπέρακεν μὲν ὁ περσέπτολις ἤδη στροφ. α'.
βασίλειος στρατὸς εἰς ἀν-
τίπορον γείτονα χώραν,
λινοδέσμῳ σχεδίᾳ πορ-

τερον παρατείνεται ὁ χρόνος τῆς ἐπανόδου, τοσούτῳ μείζων ὁ κίνδυνος. Ἡ συνήθεια διέσωσεν τὸ ῥῆμα τρέμω καὶ τὸ μεταγενέστερον τρομάζω συντάσσουσα αὐτὰ ἐπίσης αἰτιατικῇ. Ὁ νοῦς τοῦ χωρίου: Οἱ δὲ γονεῖς καὶ αἱ ἄλοχοι σύζυγοι ἐξαριθμοῦντες ἑκάστην ἡμέραν καὶ εὑρίσκοντες τὸν παρατεινόμενον χρόνον τῆς ἀποδημίας μακρὸν τρέμουσιν αὐτὸν ὡς προμηνύοντα κακά.

66—116. Δεύτερον μέρος τῆς παρόδου, ἔνθα ὁ χορὸς σύμπας ἀπὸ τῆς ἐπικῆς τοῦ κορυφαίου διηγήσεως μεταβαίνων εἰς τὴν λυρικὴν ἐκδηλοῖ τὰ κατέχοντα τὴν καρδίαν αὐτοῦ ποικίλα αἰσθήματα ἐλπίδος καὶ φόβου: Ὁ πτολίπορθος στρατὸς περάσας τὸν Ἑλλήσποντον ἐν γεφύρᾳ ἐκ πλοίων ἀπειλεῖ δεινὰ πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Τελεῖται ἀγὼν τοῦ τόξου (τῶν Περσῶν) πρὸς τὸ δόρυ (τῶν Ἑλλήνων)· ἀπροσπέλαστος εἶναι ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν καὶ κατὰ ἀνθρώπινον λογισμὸν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸ ὁρμητικὸν αὐτοῦ ῥεῦμα, ὥσπερ δι' ἰσχυρῶν προχωμάτων δὲν δύναται νὰ ἀνασταλῇ τὸ ἄμαχον καὶ ἀδάμαστον κῦμα τῆς μυκωμένης θαλάσσης. Ἀλλ' ὅμως μέλαιναι φροντίδες ἀμύσσουσι καὶ σπαράττουσι τὴν καρδίαν μου· διότι τὴν δολόμητιν τῶν θεῶν ἀπάτην τίς ἀνὴρ θνητὸς δύναται νὰ ἀποφύγῃ; Σαίνουσα ἡ ἀπάτη αὕτη εὐτυχίαν καὶ ἰσχὺν παράγει τοὺς βροτοὺς εἰς τὸ δίκτυον τοῦ ὀλέθρου. Ἡ Μοῖρα ἔκπαλαι ὥρισε τοῖς Πέρσαις κατὰ ξηρὰν καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων πολέμους, ἐν οἷς ἐκπορθοῦσι πύργους καὶ ἐξαλαπάζουσι πόλεις· νῦν ὅμως ἐπιχειροῦσι καὶ θαλασσίῳ ἀγῶνι τυφλῶς πεποιθότες εἰς ἀσθενεῖς κάλως καὶ εὔθραστα πλοῖα.

66 κέ. Σχολ. κωμῳδεῖ ταῦτα Εὔπολις ἐν Μαρικᾷ· πεπέρακε μὲν ὁ περσέπτολις ἤδη Μαρικᾶς. — περσέπτολις, ὁ τὰς πόλεις πορθῶν, πρβ. τὸ ὁμηρικὸν πτολίπορθος καὶ στ. 181 καὶ 866. — εἰς ἀντίπορον γείτονα χώραν (Σχολ. Εὐρώπην), κυρίως ἐκ τῆς Ἀβύδου εἰς τὴν κατ' ἀντιπέρας (Ἡροδ. 7, 33 κέ.) κειμένην Χερρόνησον. Ἀντίπορος, περὶ διαποντίων χωρῶν, οἷον Ἱκέτ. 553 ἀντίπορον γαῖαν, Εὐριπ. Μηδ. 210 Ἑλλάδ' εἰς ἀντίπορον. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς δὲ ἐννοίας κεῖται παρ' Εὐριπίδῃ Τρῳάσ. 220 Αἰτναίαν Ἡφαίστου Φοινίκας ἀντήρη χώραν καὶ Ἴωνι στίχ. 1585 ἀντίπορθμα δ' ἠπείροιν δυοῖν πεδία κατοικήσουσιν, Ἀσιάδος τε γῆς Εὐρωπίας τε.

69. *λινοδέσμῳ σχεδίᾳ*] Τὴν ἐκ τῶν πλοίων συγκειμένην γέφυραν καλεῖ καὶ ὁ Ἡρόδοτος (7, 36) σχεδίην (Ἡσύχιος σχεδία: μικρὰ ναῦς, ἣ ξύλα ἃ συνδέουσι καὶ οὕτως πλέουσιν, καὶ σχεδίη: σχεδία . . ἡ εἰκαίως πεποιημένη ναῦς, διάβασις, γέφυρα, ζεῦγμα). Καλεῖται δὲ ἡ γέφυρα (σχεδία) λινόδεσμος, διότι τὰ ἐκ λίνου σχοινία τεταμένα ἄνωθεν

Digitized by Google

θμὸν ἀμείψας
Ἀθαμαντίδος Ἕλλας, 70
πολύγομφον ὄδισμα

τῆς ἐκ πλοίων ἀποτελουμένης γεφύρας (Ἡροδ. 7, 36) συνέδεον αὐτὰ πρὸς ἄλληλα. Πρβ. Ἡροδ. 8, 117: «τὰς γὰρ σχεδίας οὐκ εὗρον ἔτι ἐντεταμένας, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένας». Περὶ τῆς ῥήσεως λινόδεσμος σχεδία πρβ. Ὁμ. Ὀδ. ε, 338 σχεδίης πολυδέσμου. — πορθμὸν ἀμείψας, τὸν πορθμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου διαβάς, πρβ. 133, 724.

71. *Ἀθαμαντίδος Ἕλλας*] Κατὰ τὰ μυθολογούμενα ὁ Ἑλλήσποντος ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς Ἕλλης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀθάμαντος, ὀλισθησάσης εἰς τὴν αὐτόθι θάλασσαν ἐκ τοῦ κριοῦ, ἐφ' οὗ βᾶσα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Φρίξου ἔφυγε τὰς καταδρομὰς τῆς μητρυιᾶς Ἰνοῦς, προτρεπούσης τὸν Ἀθάμαντα εἰς θυσίαν τούτων τῶν ἐκ τῆς Νεφέλης γεννηθέντων αὐτῷ τέκνων. Ἡ φυγὴ τῶν τέκνων τῆς Νεφέλης ἐπὶ τοῦ κριοῦ διεσώθη ἐξεικονιζομένη ἐν ἀγγείοις τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τοιχογραφίαις τῆς Πομπηΐας (πρβ. Helbig, Wandgemälde Campaniens, σελ. 267). Ὁ δὲ ἀρχαῖος πυρὴν τούτου τοῦ πολλαχῶς ὑπὸ τῶν ποιητῶν διακοσμηθέντος μύθου τῆς Βοιωτίας καὶ Θεσσαλίας εἶναι κατά τινας μὲν τῶν νεωτέρων ἡ εἰς τὸν Λαφύστιον Δία προσφερομένη ἀνθρωποθυσία ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀθαμαντιδῶν πρὸς καθαρμὸν τῆς χώρας (πρβ. Ἡροδ. 7, 197), κατά τινας δὲ ἡ ἐναλλαγὴ καὶ ἡ μετάπτωσις ἀπὸ τῆς ἐπομβρίας καὶ ὑγρασίας εἰς τὴν ἀνομβρίαν καὶ ξηρασίαν καὶ κατὰ ἄλλους ἄλλος. Πρβ. Roscher, Lexikon der griech. u. römischen Mythologie, τόμ. 1, σελ. 673.

72 κέ. *πολύγομφον ὄδισμα . . . . πόντου*] ἐπιβαλὼν (51, 747) τῷ τραχήλῳ τῆς θαλάσσης ὡς ζυγὸν τὴν στερρῶς γεγομφωμένην ὁδόν. — Ἡ λέξις ὄδισμα δὲν ἀναγινώσκεται ἄλλοθι. — Οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων, οἵτινες ἐτέθησαν ἐπὶ τῶν κάλων καθηλώθησαν διὰ ἑτέρων διαξύλων ζυγῶν στερρῶς προς ἀλλήλους, ὑπερθεν δὲ τούτων ἐτέθη ἕτερον γομφοπαγὲς σανίδωμα καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ χῶμα. Πρβ. Ἡροδ. 7, 36: «ταῦτα δὲ ποιήσαντες κατέτεινον ἐκ γῆς στρεβλοῦντες ζνοισι ξυλίνοισι τὰ ὅπλα (= τοὺς κάλως), οὐκέτι χωρὶς ἑκάτερα τάξαντες, ἀλλὰ δύο μὲν λευκολίνου δασάμενοι ἐς ἑκατέρην, τέσσαρα δὲ τῶν βυβλίνων . . . ἐπειδὴ δὲ ἐγεφυρώθη ὁ πόρος, κορμοὺς ξύλων καταπρίσαντες καὶ ποιήσαντες ἴσους τῆς σχεδίης τῷ εὔρει κόσμῳ ἐτίθεσαν κατύπερθε τῶν ὅπλων τοῦ τόνου (= τῶν τεταμένων κάλων), θέντες δὲ ἐπεξῆς ἐνθαῦτα αὖτις ἐπεζεύγνυον· ποιήσαντες δὲ ταῦτα ὕλην (= ξύλα, σανίδωμα) ἐπεφόρησαν, κόσμῳ δὲ θέντες καὶ τὴν ὕλην γῆν ἐπεφόρησαν, κατανάξαντες δὲ καὶ τὴν γῆν φραγμὸν παρείρυσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἵνα μὴ φοβέηται τὰ ὑποζύγια τὴν θάλασσαν ὑπερορέοντα καὶ οἱ ἵπποι». Κατὰ ταῦτα τὸ πολύγομφον δὲν ἀναφέρεται, ὥσπερ τό, γομφοδέτῳ δορει Ἱκέτ. 859 (πρβ. αὐτόθι 449 γεγόμφωται σκάφος) καί, νηῶν πολυγόμφων Ἡσιόδ. Ἔργ. κ. Ἡμ. 660, εἰς τὴν γόμφωσιν καὶ κατασκευὴν ἑκάστης νεὼς σημαῖνον: ὁδὸν ἀποτελουμένην ἐκ γεγομφωμένων πλοίων, ὡς ἐξεδέξαντο οἱ περὶ τὸν Blomfield, ἀλλ' εἰς τὰς ὑπερθεν τῶν κάλων δοκούς, εἰς τὰ διάξυλα αὐτῶν καὶ εἰς τὸ ἐπ' αὐτῶν σανίδωμα, ἅπερ πάντα ὁμοῦ κάλλιστα

Digitized by Google

ζυγὸν ἀμφιβαλὼν αὐχένι πόντου.

πολυάνδρου δ' Ἀσίας θούριος ἄρχων ἀντ. α'.
ἐπὶ πᾶσαν χθόνα ποιμα- 75
νόριον θεῖον ἐλαύνει
διχόθεν, πεζονόμον τ' ἔκ
τε θαλάσσας,
ἐχυροῖσι πεποιθὼς
στυφελοῖς ἐφέταις, χρυ- 80

ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι πολύγομφον δδισμα, ἀποτελούμενον, ὥσπερ ἡ ναῦς (Ἡροδ. 2, 96), ἐκ διαφόρων γομφώσεων. — ζυγὸν πρβ. τὸν χρησμὸν τοῦ Βάκιδος Ἡροδ. 7, 20: «φράζεο, βαρβαρόφωνος ὅταν ζυγὸν εἰς ἅλα βάλλῃ βύβλινον, Εὐβοίης ἀπέχειν πολυμηκάδας αἶγας». Τῷ ζυγῷ συνᾴδει ἡ ἔννοια τοῦ αὐχήν. Πρβ. Τραγ. Ἑλλ. ἀπόσπ. ἀδέσπ. 372: Ξέρξης βαθὺν ζεύξας θαλάσσης αὐχέν' Ἑλλησποντίας καὶ Ἡροδ. 4, 118 γέφυραν ζεύξας ἐπὶ τῷ αὐχένι τοῦ Βοσπόρου.

74 κέ. θούριος, παρ' Ὁμήρῳ θοῦρος κεῖται ὡς ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως. Πρβ. 756. — ἐπὶ πᾶσαν χθόνα. Ἐπὶ πᾶσαν τὴν χώραν τὴν φανεῖσαν μετὰ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας. Ὁ ἀρχαῖος Σχολ. ἐννοεῖ τὴν Εὐρώπην (Ἡροδ. 7, 56), ὁ δὲ νεώτερος λέγει: «ἠλπίζετο γὰρ Ξέρξης πᾶσαν τὴν γῆν δουλώσειν μήτοι γε τὴν Ἑλλάδα». — ποιμανόριον (Σχολ. ποίμνιον) παραγόμενον ἐκ τοῦ ποιμάνωρ σημαίνει τὸν στρατόν, ὥσπερ ποιμάνωρ τὸν ἡγεμόνα τοῦ στρατοῦ (244). Πρβ. Εὐστάθ. ἐν Ἰλιάδ. 2, σελ. 212, 41 «τὸ δὲ ποιμὴν λαῶν ταὐτὸν ὂν τῷ ἀνδρῶν ποιμάνωρ συνθέτως Αἰσχύλος εἴρηκε καὶ τὸ τοιοῦτον ποίμνιον ποιμανόριον». — Θεῖον δὲ καλεῖται τὸ ποιμανόριον ἕνεκα τοῦ ὑπερφυοῦς αὐτοῦ πλήθους. Πρβ. Ἡροδ. 7, 56 ἐνθαῦτα λέγεται, Ξέρξεω ἤδη διαβεβηκότος τὸν Ἑλλήσποντον, ἄνδρα εἰπεῖν Ἑλλησπόντιον· ὦ Ζεῦ τί δὴ ἀνδρὶ εἰδόμενος Πέρσῃ καὶ οὔνομα ἀντὶ Διὸς Ξέρξην θέμενος ἀνάστατον τὴν Ἑλλάδα θέλεις ποιῆσαι ἄγων πάντας ἀνθρώπους;

77 κέ. *πεζονόμον ἔκ τε θαλάσσας*] ποικιλίας χάριν ἀντί, πεζονόμον τε καὶ θαλάσσιον (561), ὥσπερ καὶ Θουκυδ. 2, 44 διχόθεν, ἔκ τε τοῦ μὴ ἐρημοῦσθαι καὶ ἀσφαλείᾳ. — ἐχυροῖσι, πρβ. Ἀγ. 44 ὀχυρὸν ζεῦγος Ἀτρείδαιν.

80 κέ. *στυφελοῖς ἐφέταις*] Σχολ. σκληροῖς ἡγεμόσιν. Κατὰ τὸν Weil ἐν τῇ λέξει στυφελοῖς ὑπολανθάνει πλὴν τῆς τραχύτητος καὶ ἡ ἔννοια τοῦ στυφελίζειν (= τύπτειν, μαστιγοῦν). Ἡσύχιος «ἐφέτας· τοὺς ἡγεμόνας τῶν Περσῶν καταχρηστικῶς. κυρίως δὲ οἱ τὰς φονικὰς δίκας Ἀθήνησι δικάζοντες». Κατὰ τὸν L. Lange (De ephet. Athen. nomine 1873) ἐφέται = οἱ ἐπὶ τοῖς ἕταις (Ἡσύχ. ἕται· ἑταῖροι, συνήθεις, πολῖται, δημόται, φίλοι ἐπίκουροι) ὄντες. Ἡ λέξις ἐφέται (καλούμενοι καὶ ἔκκλητοι) παραγομένη ἐκ τοῦ ἐφιέναι (ἔφεσις Δημοσθ. σελ. 1301, 3, ἔκκλησις, Appellation, ἀπὸ δικαστηρίου εἰς ἕτερον δικαστήριον μεταγωγή, ὡς ἐξηγεῖται ὁ Ἡσύχιος, πρβ. ἐφέσιμος δίκη) μετέπεσεν ἀπὸ τῆς δικαστικῆς ἐννοίας τοῦ ἐφέτου εἰς τὴν τοῦ κελεύειν καὶ

Digitized by Google

σογόνου γενεᾶς ἰσόθεος φώς.

κυάνεον δ' ὄμμασι λεύσσων στροφ. β.
φονίου δέργμα δράκοντος,

προτρέπειν (πρβ. ἐφετμὴ = κέλευσμα, Προμηθ. 4 ἐπιστολὰς ἐφεῖτο = ἐνετείλατο, Σοφ. Αἴαντ. 116 τοῦτό σοι δ' ἐφίεμαι = κελεύω, Ὁμ. Ὀδ. 18, 7 ὑμέων δ' ἀνδρὶ ἑκάστῳ ἐφιέμενος τάδε εἴρω) σημαίνουσα τοὺς ἡγεμόνας (πρβ. 305) τοὺς ἐξάγοντας καὶ ἐξοτρύνοντας εἰς μάχην τοὺς στρατιώτας (πρβ. Εὐρ. Ἡρ. 393 πεδία μὲν οὖν ἐς τάδ' οὐκ ἐφῆκέ πω στρατόν). Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀμφότεραι αἱ λέξεις, στυφελοῖς καὶ ἐφέταις, ἁρμόζουσι κάλλιστα λεγόμεναι ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀγέλης (ποιμανόριον) τῶν Περσῶν, συνελαυνομένων διὰ μαστίγων εἰς πόλεμον καὶ μάχην δίκην βοσκημάτων.

χρυσογόνου γενεᾶς] Ἡρόδ. 7, 150: «Ἄνδρες Ἀργεῖοι, βασιλεὺς Ξέρξης τάδε ὑμῖν λέγει· ἡμεῖς νομίζομεν Πέρσην εἶναι ἀπ' οὗ ἡμεῖς γεγόναμεν, παῖδα Περσέος τοῦ Δανάης γεγονότα ἐκ τῆς Κηφέος θυγατρὸς Ἀνδρομέδης». Ἡ Δανάη ὅμως συνέλαβε τὸν Περσέα ἐκ τοῦ Διὸς μεταβληθέντος εἰς χρυσῆν βροχῆν (Σοφ. Ἀντιγ. 950 καὶ Διὸς ταμιεύεσκε γονὰς χρυσορύτους). Οἱ ἀρχαῖοι παραχθέντες ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων Περσεὺς καὶ Πέρσης ὑπελάμβανον τὸν ἐπώνυμον (148) γενάρχην τῶν Περσῶν (Πέρσην) υἱὸν τοῦ ἑλληνικοῦ Περσέως, ὁ δὲ χρυσός, εἰς ὃν μετεβλήθη ὁ ἐραστὴς τῆς Δανάης, συνῆδε κάλλιστα εἰς τοὺς ἀμυθήτους πλούτους τῶν Περσῶν βασιλέων. Ἐν καλλίστῳ Ποντικῷ νομίσματι (τετραδράχμῳ) ἀγορασθέντι ὑπὸ τοῦ Βερολινείου Μουσείου παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Λάμπρου παρίσταται ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἐπιφανείας Μιθριδάτης τις (ἀκμάσας κατὰ τὸν Mommsen περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα, πρβ. Zeitschrift für Numismatik ἐκδ. ὑπὸ Alfr. von Sallet, τόμ. 15, σελ. 207 κέ.) πωγωνίτης, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὁ Περσεύς, ὁ γενάρχης τῶν Ἀχαιμενιδῶν βασιλέων, βαστάζων τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κεφαλὴν Μεδούσης, τῇ δὲ ἀριστερᾷ ψαλτήριον (μάγαδιν), ὕπερθεν δὲ τῆς κεφαλῆς τοῦ Περσέως, φέροντος Φρύγιον πῖλον, ὁρᾶται ἡμισέληνος καὶ ἥλιος προσομοιότατα τοῖς ἐν τῇ τῶν νῦν Ὀθωμανῶν σημαίᾳ. — ἰσόθεος φώς, Ὁμηρικόν.

82. *κυάνεον*] Τὸ κύανος (μέταλλον κυανοβαφές, χάλυψ, κυρίως λίθος κυανοῦς τῶν χαλκοειδῶν, lapis lazuli Helbig σελ. 101) καὶ τὸ παράγωγον κυάνεος ἔτι δὲ καὶ τὰ σύνθετα κυανόπρωρος, κυανῶπις (562), ἔχουσι τὸ υ βραχύ, μακρὸν δὲ παρὰ τοῖς ἐπικοῖς τὰ κυάνεος, κυανόπεζα, κυανόπεπλος, κυανοχαίτης (πρβ. Leskien ἐν Curt. Stud. τόμ. 2, 72). Ἀναγνωστέον δὲ ἐν τῷ κυάνεον τό νεον ὡς μίαν συλλαβὴν κατὰ συνίζησιν, διασωθεῖσαν ἐπὶ πολλῶν λέξεων καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ, οἷον νεὸς = νέος. Πρβ. καὶ στίχ. 174 καὶ 320 πορφυρέᾳ.

83. Πρὸς τὸ φοβερὸν τοῦ Ξέρξου πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 1, 528: ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, Εὐριπ. Φοιν. 667: ἔνθα φόνιος ἦν δράκων . . δεργμάτων κόραισι πολυπλάνοις ἐπισκοπῶν. Ἡ ἰδέα περὶ τοῦ θανατηφόρου βλέμματος τοῦ ὄφεως, τοῦ βλέμματος τοῦ βασιλίσκου, προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι διενοοῦντο τὸν κεραυνὸν ὡς ὄφιν. — πρὸς τὸ λεύσσειν δέργμα πρβ. 308 πήδημα — ἀφήλατο.

Digitized by Google

πολύχειρ καὶ πολυναύτας,
Σύριόν θ' ἅρμα διώκων, 85
ἐπάγει δουρικλύτοις ἀν-

84. ἔχων πολὺν πεζικὸν στρατὸν καὶ πλοῖα καὶ Ἀσσύρια πολεμικὰ ἅρματα. Πρὸς τὸ πολύχειρ πρβ. Ἡροδ. 7, 12 ἐστρατηλάτεε (Ξέρξης) χειρὶ μεγάλου πλήθους καὶ Θουκυδ. 3, 96 πολλῇ χειρὶ ἐπεβοήθουν πάντες. — πολυναύτας, πρβ. Ἀγ. 45 χιλιοναύτην.

85. *Σύριον ἅρμα*] Σχολ. Σύριον ἀντὶ τοῦ Ἀσσύριον. Πρβ. Ἡροδ. 7, 63 οὗτοι ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων καλέονται Σύριοι, ὑπὸ δὲ τῶν βαρβάρων Ἀσσύριοι ἐκλήθησαν. — Ἡ ῥῆσις «Σύριον ἅρμα διώκων» ἀναμιμνήσκει (πρβ. καὶ 351) τὸν παρ' Ἡροδότῳ (7, 140) μνημονευόμενον χρησμόν, ὃν τοῖς θεοπρόποις τῶν χρηστηριασαμένων Ἀθηναίων πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας ἀνεῖλεν ἡ Πυθία Ἀριστονίκη:

ὦ μέλεοι, τί κάθησθε; λιπὼν φεῦγ' ἔσχατα γαίης
δώματα καὶ πόλιος τροχοειδέος ἄκρα κάρηνα·
οὔτε γὰρ ἡ κεφαλὴ μένει ἔμπεδον οὔτε τὸ σῶμα,
οὔτε πόδες νέατοι οὔτ' οὖν χέρες, οὔτε τι μέσσης
λείπεται, ἀλλ' ἄζηλα πέλει· κατὰ γάρ μιν ἐρείπει
πῦρ τε καὶ ὀξὺς Ἄρης, Συριηγενὲς ἅρμα διώκων.

— διώκων, ταχέως κινῶν, ἐλαύνων, οἷον Ὁμήρ. Ἰλ. 23, 424 ἵππους ἐδίωκεν, Εὐριπ. Ὀρέστ. 1364 ἰδού, διώκω τὸν ἐμὸν εἰς δόμους πόδα. Ἡ ῥῆσις «Σύριον ἅρμα» περιληπτικῶς κειμένη σημαίνει ἀπὸ τοῦ μέρους τὸ ὅλον ἤτοι πάντα τὰ ἅρματα τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, οὐχὶ δὲ τὸ ἅρμα τοῦ ἡλίου ἢ τὸ ἅρμα Διὸς ἱρὸν παρ' Ἡροδ. 7, 40, 8, 115. Ὥσπερ δέ, καταλυθείσης τῆς ἀρχῆς τῶν Μήδων, οἱ Πέρσαι παρέλαβον τὴν πολεμικὴν σκευὴν τῶν Μήδων (Ἡροδ. 7, 62), ἔτι δὲ καὶ Μηδικὴν ἐσθῆτα καὶ Αἰγυπτίους θώρακας (Ἡροδ. 1, 135), οὕτως ἠδύνατο καὶ τὸ Ἀσσύριον ἅρμα νὰ παρελήφθη παρὰ τῶν Ἀσσυρίων. Ἐν τοῖς τοίχοις τῶν ἀνακαλυφθέντων ἀνακτόρων τῆς Νινευὶ (Layard, Nineve and its remains, tom. 2, chap. 4) ἀπαντῶν τὸ πολεμικὸν ἅρμα φαίνεται, ὅτι ἐξευρέθη τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις. Ἔνθα τῶν ἀναγλύφων τῆς εἰρημένης πόλεως ἐξεικονίζεται ἱππεὺς ἔχων βέλη καὶ τόξον, πανταχοῦ τὸν ἵππον αὐτοῦ κρατεῖ καὶ διευθύνει ἕτερος ἱππεὺς παριστάμενος καὶ ἀπεργαζόμενος ῥᾴδιον τὸ τοξεύειν, ἔνθα ὅμως ὁ ἱππεὺς ἔχει ἀντὶ τόξου δόρυ, ἐνταῦθα ἐλλείπει ὁ δεύτερος ἱππεύς. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἱππέων προῆλθεν εἶτα ἡ ἐξεύρεσις τοῦ ἅρματος ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, ἀρξάντων τῆς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1229 μέχρι τοῦ 709, μεθ' ὃ ἄρχεται ἡ κυριαρχία τῶν Μήδων. Τοὺς δύο εἰρημένους ἱππεῖς ἀντικατέστησαν ἐν τῷ ἅρματι ὁ ἡνίοχος καὶ ὁ παραιβάτης.

86 κέ. *δουρικλύτοις ... τοξόδαμνον*] ἡ αὐτὴ ἀντίθεσις στ. 150 κέ. καὶ 242 κέ. Ἐν Πλαταιαῖς πάντων μάλιστα συνεβάλετο εἰς νίκην τὸ ἑλληνικὸν ὅπλον (Ἡρόδ. 9, 63 πλεῖστον γὰρ σφέας [τοὺς Πέρσας] ἐδηλέετο ἡ ἐσθὴς ἔρημος οὖσα ὅπλων. πρὸς γὰρ ὁπλίτας ἐόντες γυμνῆτες ἀγῶνα ἐποιεῦντο). Ἐπὶ τῶν Περσικῶν ἐδυσφημήθη τὸ τόξον. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλεῖ 159 κέ. ὃς οὔποτ' ἀσπίδ' ἔσχε πρὸς λαιᾷ χερὶ οὐδ' ἦλθε λόγχης ἐγγύς, ἀλλὰ τόξ' ἔχων, κάκιστον ὅπλον,

Digitized by Google

δράσι τοξόδαμνον Ἄρη.

δόκιμος δ' οὔτις ὑποστὰς ἀντ. β'.
μεγάλῳ ῥεύματι φωτῶν
ἐχυροῖς ἔρκεσιν εἴργειν 90
ἄμαχον κῦμα θαλάσσας·
ἀπρόσοιστος γὰρ ὁ Περσῶν

εἰς φυγὴν πρόχειρος ἦν· ἀνδρὸς δ' ἔλεγχος οὐχὶ τόξ' εὐψυχίας, ἀλλ' ὃς μένων βλέπει τε κἀντιδέρκεται τραχεῖαν ἄλοκα τάξιν ἐμβεβὼς δορός. Ἤδη παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. 11, 385 ὑβρίζει ὁ Διομήδης τὸν Πάριν τοξότην ὡς μὴ τολμῶντα μάχην ἐκ τοῦ συστάδην. Ἐν Ἀθήναις οἱ τοξόται ἐτέλουν ἀστυνομικὰ ἔργα, ἀγοραζόμενοι δὲ (διότι ἦσαν δοῦλοι) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Σκυθίας ἐκαλοῦντο καὶ Σκύθαι. Οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι μάχην (πρβ. Αἰσχίν. 2, 173 κέ.) ἠγοράσθησαν 300, ὕστερον δὲ ἀνῆλθεν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἰς 1200. Ἡ πεποίθησις αὕτη τῶν Περσῶν ἐπὶ τῷ ὅπλῳ αὐτῶν θὰ ἐνεποίησεν βεβαίως τοῖς Ἀθηναίοις θεαταῖς αἴσθημα εἰρωνείας, ὁ δὲ ποιητὴς καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ δράματος ποιεῖ τοὺς Πέρσας ἐξυμνοῦντας ἐν ἀγνοίᾳ τὰ τῶν Ἑλλήνων.

88 κέ. *δόκιμος*] οὐδεὶς δοκιμασθεὶς εὑρέθη ἱκανὸς κτλ. Διὰ τῆς προτάξεως τοῦ δόκιμος ἐξαίρεται ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸ ἐν στίχῳ 94: δολόμητιν ἀπάταν, ὡσανεὶ ἔλεγε: δόκιμος μέν ἐστιν οὔτις. — δόκιμος κυριολεκτούμενον ἐπὶ γνησίων καὶ παραδεκτῶν νομισμάτων, κεῖται μεταφορικῶς ἐπὶ προσώπων καὶ πραγμάτων ἀνεπιλήπτων (πρβ. 550), ἐξαιρέτων, ἱκανῶν. — ὑποστὰς ῥεύματι = ἀντιστὰς τῷ ῥεύματι. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλεῖ 1349 ταῖς ξυμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται, οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιτ' ὑποστῆναι βέλος, ἔνθα τὸ ὑφίστασθαι συντάσσεται δοτικῇ καὶ αἰτιατικῇ, καὶ Θουκυδ. 7, 66 πρῶτοι ἀνθρώπων ὑποστάντες τῷ ναυτικῷ. Διὰ τῆς μεταφορᾶς ῥεύματι παρασκευάζεται ἡ ἑπομένη σύνδεσις (Εἰσ. σ. 33) τῆς παραβολῆς καὶ τῆς κυρίας ἐκφράσεως. Ὁ νοῦς· τὸ ἀντιστῆναι τῷ μεγάλῳ ῥεύματιτ οὗ (περσικοῦ) στρατοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τὸ καταστέλλειν τὸ ἀκαταμάχητον κῦμα τῆς θαλάσσης δι' ἰσχυρῶν προχωμάτων, ἡ δὲ σύνταξις· οὔτις ὑποστὰς (= ἀντιστὰς) μεγάλῳ ῥεύματι φωτῶν (Περσῶν) δόκιμός ἐστιν εἴργειν αὐτὸ (τὸ ῥεῦμα) ἐχυροῖς ἔρκεσιν ὃν ἄμαχον κῦμα θαλάσσης. Σφάλλονται δὲ οἱ περὶ τὸν Hermann ἐκλαμβάνοντες τὸ ῥεύματι φωτῶν οὐχὶ ὡς δοτικὴν ἀντιπεριποιητικὴν τοῦ ὑποστάς, ἀλλ' ὡς τὴν καλουμένην ὀργανικὴν δοτικήν, ἀναφερομένην κατὰ παράθεσιν εἰς τό, ἐχυροῖς ἔρκεσιν, καὶ ἑρμηνεύοντες· οὐδεὶς ἀναλαβὼν (ὑποστὰς) ἠδυνήθη (δόκιμός ἐστι) διὰ μεγάλου πλήθους ἀνδρῶν, ὥσπερ διὰ ὀχυροῦ προχώματος, νὰ κωλύσῃ τὸ ἀνίκητον κῦμα τῆς θαλάσσης.

90. *ἔρκεσιν*] προχώμασιν. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 5, 87 θῦνε (Τυδεΐδης) γὰρ ἀμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς χειμάρρῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέων ἐκέασσε γεφύρας· τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐερμέναι ἰσχανόωσιν, οὔτ' ἄρα ἔρκεα ἴσχει ἀλῳάων ἐριθηλέων. — ἄμαχον κῦμα, πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 85 βρέμει δ' ἀμαχέτου δίκαν ὕδατος ὀροτύπου.

92 κέ. ἀπρόσοιστος, ἀπροσπέλαστος, ὃν τις ὑπομεῖναι οὐ δύναται,

Digitized by Google

στρατὸς ἀλκίφρων τε λαός.

δολόμητιν δ' ἀπάταν θεοῦ στροφ. γ'.
τίς ἀνὴρ θνατὸς ἀλύξει; 95
τίς ὁ κραιπνῷ ποδὶ πηδή-
μα τόδ' εὐπετῶς ἀνάσσων;

φιλόφρων γὰρ παρασαίνει ἀντ. γ'.
βροτὸν εἰς ἄρκυας ἄτας, 100
τόθεν οὐκ ἔστιν ὑπερθέν
νιν ἄνατον ἐξαλύξαι.

θεόθεν γὰρ κατὰ Μοῖρ' στροφ. δ'.

ἄπτος, ἀπρόσμαχος (Σχολ. ἀκαταμάχητος). Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1277 δυσπρόσοιστον (Σχολ. δυσπροπέλαστον). Σημαίνει δὲ κυρίως ἀπρόσοιστος τὸν ἀπροσόμιλον καὶ ἀκοινώνητον (ᾧ τις προσφέρεσθαι οὐ δύναται), τὸν ὠμὸν καὶ ἄγριον. Πρβ. Ἰσοκρ. Εὐαγ. 198Ε, ἔνθα τό, ἐπὶ πραότητα καὶ μετριότητα προήγαγεν ἀντιτίθεται τῷ ἀπροσοίστως καὶ χαλεπῶς εἶχον. Τὸ ἐναντίον τοῦ, ἀπρόσοιστος, εἶναι τό, εὐπρόσοιστος Εὐριπ. Μηδ. 279.

94 κέ. Τίς εἶναι ὁ ἀνήρ, ὅστις μετὰ ὁρμητικοῦ καὶ ταχέος ποδὸς πηδᾷ εὐκόλως τοιοῦτο πήδημα, ἤτοι τίς δύναται νὰ ἐπιδείξηται τοιαύτην ὠκύτητα, ἣν τις ὀφείλει νὰ ἔχῃ, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐκφύγῃ τὴν ἀπάτην τῶν θεῶν; Περὶ τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ φθόνου τῶν θεῶν πρβ. Εἰσ. σ. 54. — ἀλύσκειν (= ἐκφεύγειν) ὁμηρικὴ λέξις. — κραιπνῷ ποδὶ πήδημα κτέ., πρβ. Εὐρ. Ἱππ. 829 πήδημ' ἐς Ἅιδου κραιπνὸν ὁρμήσασά μοι. — ἀνάσσων, ἐστίν, πρβ. 150 καὶ Προμ. 795.

98. *φιλόφρων παρασαίνει*] σαίνουσα παράγει. Φιλοφρόνως καὶ φιλομειδῶς ὑποτρέχουσα θωπείαις καὶ οἱονεὶ σαίνουσα τὴν ἑαυτῆς οὐρὰν (παράβαλε τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ κινεῖ, κουνεῖ, τὴν οὐράν της) καὶ ὑπαινισσομένη ἀγαθὰ καὶ δύναμιν παράγει ἡ ἄτη τοὺς βροτοὺς εἰς τὰ δίκτυα τῆς δυστυχίας. Πρβ. Ἡσιόδ. Θεογ. 771: ἐς μὲν ἰόντας σαίνει ὁμῶς οὐρῇ τε καὶ οὔασιν ἀμφοτέροισιν, ἐξελθεῖν δ' οὐκ αὖτις ἐᾷ πάλιν (ὁ Κέρβερος).

100. *ἄρκυας ἄτας*] πρβ. Προμηθ. 1112 εἰς ἀπέραντον δίκτυον ἄτης.

101 κέ. Οὐδεὶς δύναται ἐμπεσὼν εἰς τὴν ἄρκυν νὰ ἐκφύγῃ καὶ ὑπερπηδήσῃ αὐτὴν ἀβλαβὴς (ἄνατον προληπτικῶς). Πρβ. Ἀγαμέμν. 1375 πημονῆς ἀρκύστατ' ἂν φράξειεν ὕψος κρεῖσσον ἐκπηδήματος, Εὐμεν. 112 κούφως ἐκ μέσων ἀρκυστάτων ὤρουσεν, Εὐριπ. Βάκχ. 868 φυγεῖν ὑπὲρ ἀρκύων. — τόθεν = ὅθεν. Πρβ. 44.

103 κέ. *θεόθεν*] προτασσόμενον ἀντιτίθεται μετ' ἐμφάσεως πρὸς τό, ἔμαθον στίχ. 110, ὡς ἀνωτέρω στίχ. 88 δόκιμος πρὸς τό, δολόμητιν κτέ. — κατὰ — ἐκράτησεν, πρβ. 663. Περὶ τῆς παρὰ τοῖς ἀττικοῖς ποιηταῖς τιμήσεως πρβ. Κρυγήρου Μέρ. Β', § 68, 48, σημ. 4. Τῇ θελήσει τῆς Μοίρας δὲν συνᾴδει ὁ νῦν τρόπος τοῦ πολέμου ἐπαγόμενος πολλοὺς κινδύνους. Οἱ κίνδυνοι οὗτοι προδηλοῦνται διὰ τοῦ, πνεύ-

Digitized by Google

ἐκράτησεν τὸ παλαι-
όν, ἐπέσκηψε δὲ Πέρσαις 105
πολέμους πυργοδαΐκτους
διέπειν ἱππιοχάρμας
τε κλόνους
πόλεών τ' ἀναστάσεις.

ἔμαθον δ' εὐρυπόροι- ἀντ. δ'.
ο θαλάσσης πολιαι- 111

ματι λάβρῳ στίχ. 112 καὶ λεπτοδόμοις πείσμασι 114 (πρβ. 553—565, μάλιστα δὲ 559). Θεόθεν μοῖρα, ἡ ἐκ θεῶν (πρβ. Nägelsbach nachh. Theol. 149 κέ.) τεταγμένη μοῖρα (πρβ. Ἀγ. 1011 τεταγμένα μοῖρα ἐκ θεῶν, Εὐμ. 394 θεσμὸν τὸν μοιρόκραντον ἐκ θεῶν δοθέντα, 1046 Ζεὺς ὁ πανόπτας οὕτω Μοῖρά τε συγκατέβα). — Ἡ ἔννοια· ἡ θεία μοῖρα ἡ ἔκπαλαι ἐπικρατοῦσα καὶ ἄρχουσα ἀπένειμε τοῖς Πέρσαις πολέμους κτέ. διῃρέθη εἰς δύο αὐτοτελεῖς προτάσεις, ἤτοι ἡ θεία Μοῖρα ἀνέκαθεν ἐπεκράτησεν καὶ ἐπέβαλεν τοῖς Πέρσαις. Ὡσαύτως δὲ Ἀγαμ. 749 κέ. παλαίφατος δ' ἐν βροτοῖς γέρων λόγος τέτυκται, μέγαν τελεσθέντα φωτὸς ὄλβον τεκνοῦσθαι μηδ' ἄπαιδα θνῄσκειν, ἐκ δ' ἀγαθᾶς τύχας γένει βλαστάνειν ἀκόρεστον οἰζύν, ἡ ἔννοια μέγας ὄλβος γεννᾷ δυστυχίαν διῃρέθη εἰς δύο προτάσεις. — ἐπέσκηψε, ἐπέβαλεν ὡς ἐντολὴν καὶ ἐπιτήδευμα.

106. *πυργοδαΐκτους*] πύργους δαΐζοντας (Σχολ. νεώτ. οἱ τοὺς πύργους κατακόπτουσι καὶ κατερείπουσι). Πολλὰ τῶν παθητικοῦ τύπου ἐπιθέτων ἔχουσιν ἐνεργητικὴν σημασίαν, οἷον Χοηφ. 859 κοπάνων ἀνδροδαΐκτων, ἀποσπ. 131 ἀνδροδαΐκτον κόπον. Πρβ. καὶ Ἀγαμ. 119 χερὸς ἐκ δοριπάλτου, 373 ἄτης παναλώτου. Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι κατὰ ἄλλους ἐν τοῖς τοιούτοις ἐγχωρεῖ καὶ ἡ παθητικὴ σημασία, οἷον ἐνταῦθα πολέμους, ἐν οἷς πύργοι πορθοῦνται. Πρβ. Σοφοκλ. Αἴαντ. 324 καὶ τὰ αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Lobeck συνειλεγμένα παραδείγματα. Πρβ. στίχ. 860 κέ.

107 κέ. *ἱππιοχάρμας κλόνους*] κλονισμοὺς καὶ θορύβους μαχομένων ἐπὶ ἵππων καὶ ἁρμάτων· διότι ἀμφότερα σημαίνει τὸ ἱππιοχάρμης, τὸ μὲν ὡς ἄνω στίχ. 29, τὸ δὲ ἕτερον Ὁμήρ. Ἰλ. 24, 257. Πρὸς τὴν ῥῆσιν πρβ. Ἀγαμ. 413 ἀσπίστορας κλόνους (= κλόνους ἀσπιδοφόρων) καὶ κατωτέρω σημ. εἰς στ. 242. — πόλεών τ' ἀναστάσεις = πόλεών τε ἀναστατώσεις. Πρβ. Ἀγαμ. 594 ἅλωσιν Ἰλίου τ' ἀνάστασιν.

ἔμαθον] δηλοῖ τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς μαθήσεως πράγματος ἀλλοτρίου τῆς ἑαυτῶν φύσεως καὶ ἐναντιουμένου εἰς τὴν θέλησιν τῆς Μοίρας. Πρβ. καὶ τὰ τῆς συνηθείας, ἔμαθε νὰ κλέπτῃ, νὰ ψεύδηται κτλ., ἔνθα ἐκδηλοῦται ἡ μάθησις ἀπαγορευομένου πράγματος.

110. *εὐρυπόροιο*] λέξις τε καὶ τύπος ἐπικός (Ὁμηρ. Ἰλ. 15, 381 θαλάσσης εὐρυπόροιο).

111 κέ. *θαλ. πόντ. ἅλσος* = ἡ ἀχανὴς καὶ βαθεῖα θάλασσα. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 21, 59 πόντος ἁλὸς πολιῆς καὶ σημ. εἰς 430. — πολιαινομένης] Ἐσφαλμένως ὁ Σχολ.: «ἀφριζομένης τῷ ἀφρῷ τῆς κωπηλασίας», διότι τὸ πνεύματι λάβρῳ δεικνύει, ὅτι τὸ πολιὸν τῆς ἀφριζομένης θαλάσσης εἶναι ἐπακολούθημα

Digitized by Google

νομένης πνεύματι λάβρῳ
ἐσορᾶν πόντιον ἅλσος,
πίσυνοι λεπτοδόμοις πεί-
σμασι λα- 115

τῆς τρικυμίας· ὀρθότερον ὁ ν. Σχ. «λευκαινομένης αὐτῆς ἐν πνεύματι λάβρῳ, ἀφριζομένης δηλαδὴ . . . τῷ βιαίῳ ἀνέμῳ».

113. *ἐσορᾶν*] ὡς βλέπειν παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τῇ συνηθείᾳ, ἀφόβως ὁρᾶν, ὑπομένειν. Πρβ. Τυρτ. παρὰ Στοβ. 51, 193: οὐ γὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς γίγνεται ἐν πολέμῳ, εἰ μὴ τετλαίη μὲν ὁρῶν φόνον αἱματόεντα, Εὐριπ. Μηδ. 266 κακὴ δ' ἐς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν, Ὁρατ. Od. 1. 3, 19 qui siccis oculis monstra natantia, qui vidit mare turbidum. — πόντιον ἅλσος, πρβ. Ἱκέτ. 880 ἁλίρρυτον ἅλσος, ἀπόσπ. 150 πόντου πεδίον. ἅλσος μετήχθη ἀπὸ τοῦ θεότητί τινι καθωσιωμένου πολυδένδρου ἄλσους (τέμενος Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 136) καὶ εἰς ἄλλους ἱεροὺς τόπους, οἷον ἐνταῦθα εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν Ποσιδῆϊον ἀγλαὸν ἅλσος (πρβ. Πλαύτ. Mil. glor. 2, 5, 3 in locis Neptuniis templisque turbulentis, Κικέρ. Arat. 129: Neptunia prata secantes, Στράβ. 9, 632C: οἱ δὲ ποιηταὶ κοσμοῦσιν ἅλση καλοῦντες τὰ ἱερὰ πάντα, κἂν ᾖ ψιλά, Ἱκέτ. 567 Δῖον πάμβοτον ἅλσος, λειμῶνα χιονόβοσκον, περὶ τῆς Αἰγύπτου) σημαῖνον πολλάκις ἁπλῶς τὸ πεδίον, ὡς Μαραθώνιον ἅλσος (ἐπιγρ. Αἰσχ.) καὶ Σοφ. Ἀντ. 846 Θήβας ἅλσος. Πρβ. σημ. 368.

114. *λεπτοδόμοις*] Σχολ. τοῖς «λεπτῶς κατεσκευασμένοις». Ἡ λέξις παρεδόθη πλημμελής, εἴκασαν δὲ οἱ μὲν λεπτοτόνοις, οἱ δὲ λεπτομίτοις, οἱ δὲ λεπτοθόνοις, οἱ δὲ λεπτοτόμοις καὶ ἄλλοι ἄλλως. Πάντως ἐννοητέον οὐχὶ τὴν λινόδεσμον γέφυραν, ἀλλὰ τὰ ἐκ λεπτῶν μίτων ἀποτελούμενα καλώδια καὶ σχοινία τῶν νεῶν. Πείσματα κυρίως τὰ σχοινία, δι' ὧν προσορμισθεῖσα προσδεῖται ἐκ τῆς πρύμνης ἡ ναυλοχοῦσα ναῦς, σχοινία ἀπόγεια, πρυμνήσια, ὡς λέγει ὁ Ἡσύχιος. Ὁ Σουίδας (2, 2, 258) ἐξηγεῖται, τὰ ἀγκύρια. Ὅτι δὲ ἐννοοῦνται μᾶλλον τὰ πρυμνήσια καὶ οὐχὶ τὰ ἀγκύρια, καταδείκνυται καὶ ἐκ χωρίων τοῦ Ὁμήρου, οἷον Ὀδ. 10, 96 πέτρης ἐκ πείσματα δήσας, αὐτόθι 127 ἀπὸ πείσματ' ἔκοψα νεός, 9, 136 λιμὴν εὔορμος, ἵν' οὐ χρεὼ πείσματός ἐστι (Σχολ. ἀπογείου σχοινίου, ᾧ πείθεται ἡ ναῦς). Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μ. πείσματα, τὰ ἀπόγεια σχοινία, πείθειν καὶ εἴκειν τὴν ναῦν ποιοῦσιν, Ἀγαμ. 205 νεῶν τε καὶ πεισμάτων ἀφειδεῖς, Ἱκέτ. 773 κέ. οὐδ' ὅρμος, οὐδὲ πείσματ' εὐνατήρια εἰς γῆν ἐνεγκεῖν, οὐδ' ἐν ἀγκυρουχίαις κέ. Προσσημειωτέον δέ, ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια λέγει τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην πεῖσμα, πεισματάρην δὲ καὶ πεισματώδη τὸν ἀμετάτροπον καὶ ἀμετάπειστον καὶ ἐμμένοντα οἷς ἅπαξ ἐπείσθη· καὶ ῥῆμα δὲ πρὸς τούτοις ἐσχημάτισεν ἡ συνήθεια, τὸ πεισματεύω ἢ πεισματίζω ἢ πεισμόνω ἢ πεισματόνω. Εὕρηται δὲ καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ Ἠθικ. σελ. 106D καὶ Ἀρρ. Ἐπικτήτῳ 2, 20, 26 ἐπὶ τῆς αὐτῆς σχεδόν τι σημασίας εἰλημμένον τὸ πεῖσμα. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ πεῖσμα καὶ τὰ συγγενῆ αὐτῷ μετέπεσον εἰς τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ πεῖσις ἀπὸ τῶν Καισαρικῶν ἤδη χρόνων, ὡς παρατηρεῖ ὁ πολὺς Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικὰ σημειώσεσιν αὐτοῦ σελ. 249.

115 κέ. *λαοπόροις*] ταῖς τοὺς λαοὺς πορθμευούσαις. — διὰ τῆς λέξεως μα-

Digitized by Google

οπόροις τε μαχαναῖς.

ταῦτά μοι μελαγχίτων στροφ. α'.
φρὴν ἀμύσσεται φόβῳ,
ὀᾶ
Περσικοῦ στρατεύματος, 120
τοῦτο μὴ πολὺ στένη-

χαναῖς χαρακτηρίζονται αἱ νῆες ὡς ὑπόσαθρον καὶ ἐπισφαλὲς ἀνθρώπινον ἔργον. Πρβ. 724.

117—142. Τρίτον μέρος. Διὰ ταῦτα φοβοῦμαι μὴ μετ' ὀλίγον ἐν πάσῃ τῇ Ἀσίᾳ ἀντηχήσωσι θρῆνοι καὶ κοπετοί, ἐπειδὴ πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ φέρῃ ὅπλα στρατὸς διέβη τὸν Ἑλλήσποντον, αἱ δὲ γυναῖκες μετὰ πόθου ἀναμένουσι τοὺς ἑαυτῶν εὐνάτορας. — ταῦτα = διὰ ταῦτα, ὡς στίχ. 162, 168. Πρβ. τί = διὰ τί καὶ Κρυγ. Γραμ. 46. 3, σημ. 4. — μελαγχίτων φρὴν = μελανείμων φρὴν (Σχολ. πενθήρης), οἱονεὶ ἐνδεδυμένη μέλανα καὶ πενθητήριον χιτῶνα, περίλυπος. Πρβ. τὸ ὁμηρικον (Ἰλ. 1, 103. 17, 83) φρένες ἀμφιμέλαιναι σημαῖνον τὰς ὑπὸ τῆς ὀργῆς ἢ λύπης περιεσκοτισμένας φρένας, ἀμφότερα δὲ τὰ ψυχικὰ ταῦτα παθήματα ἐκφράζει ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια διὰ τοῦ μαύρη καρδία, δηλοῦντος οὐ μόνον τὸν ἔχοντα ἀγρίαν, ὀργίλον, ἀλλὰ καὶ περίλυπον καρδίαν. Πρβ. Θεόγν. 1199 καί μοι κραδίην ἐπάταξε μέλαιναν, ὅττι μοι εὐανθεῖς ἄλλοι ἔχουσιν ἀγρούς, Χοηφ. 409 κέ. πέπαλται δ' αὖτέ μοι φίλον κέαρ τόνδε κλύουσαν οἶκτον ... σπλάγχνα δέ μοι κελαινοῦται πρὸς ἔπος κλυούσᾳ, Ἱκέτ. 793 κελαινόχρως δὲ πάλλεταί μου καρδία (Σχολ. τεταραγμένη..). Ἡ ῥῆσις μελαγχίτων φρὴν ὑπομιμνήσκει πρὸς τούτοις καὶ τὰ ὁμηρικά, ἀναιδείην, ἀλκὴν ἐπιειμένος.

118. *ἀμύσσεται*] σπαράσσεται. Σχολ. παρὰ τὸ "σὺ δ' ἔνδοθι θυμὸν ἀμύξῃς" (Ὁμηρ. Ἰλ. 1, 243). Πρβ. 164.

119 κέ. Ὁ εἱρμὸς καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων· φοβοῦμαι μὴ τὸ κενὸν ἀνδρῶν ἄστυ τῶν Σούσων ὀλολύζον πανταχοῦ ἀναβοήσῃ τὸ γοῶδες «φεῦ τοῦ περσικοῦ στρατεύματος», ἐν δὲ τῷ Κισσίῳ πολίσματι ἀντηχήσῃ ὁ θρῆνος οὗτος. — ὀᾶ Σχολ. περσικὸν θρήνημα. Περὶ τῆς γενικῆς ἐν τοῖς ἐπιφωνήμασι πρβ. Κρυγ. § 47, 3, σημ. 2, καὶ κατωτέρω στίχ. 286 αἰαῖ στρατοῦ φθαρέντος. Τὸ τῆς Γραφῆς οὐὰ καὶ οὐαὶ ἀπαντῶν καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τῶν Ἑλλήνων φαίνεται διάφορον τοῦ Αἰσχυλείου ἐπιφωνήματος (Dindorf Λεξ. Αἰσχ. λ. ὀᾶ). Ἴδε ὅμως καὶ Curt. Etym. 563.

120 κέ. *τοῦτο*] ἀναφέρεται, ὡς καὶ τὸ κατωτέρω, τοῦτ' ἔπος 126, εἰς τὸ ἀμέσως λεχθὲν θρήνημα (ὀᾶ περσικ. στρατ.). Ὡσαύτως Προμ. 1012 ὤμοι, τόδε Ζεὺς τοὔπος οὐκ ἐπίσταται. Πρβ. Ἀγαμ. 1333 μηκέτ' ἐσέλθῃς, τάδε φωνῶν, Εὐμεν. 513 τοῦτ' ἔπος θροούμενος· ὦ δίκα, ὦ θρόνοι τ' Ἐρινύων. — πολὺ στένηται, μεγάλως στενάζῃ (62, 514 καὶ 685), ὥσπερ Ε. ἐ Θ. 3 πολὺς κατὰ πτόλιν ὑμνοῖτο. Πρβ. Κρυγ. § 57, 5, 1. — κένανδρον ἄστυ (15, 763), πρβ. στίχ. 60 τοιόνδ' ἄνθος — οἴχεται ἀνδρῶν καὶ στίχ. 732. — Κισσίων πόλισμα, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 17.

Digitized by Google

ται κένανδρον μέγ' ἄστυ Σουσίδος,
καὶ τὸ Κισσίων πόλισμ' ἀντ. α'.
ἀντίδουπον ᾄσεται,
δᾶ, 125
τοῦτ' ἔπος γυναικοπλη-
θὴς ὅμιλος ἀπύων,
βυσσίνοις δ' ἐν πέπλοις πέσῃ λακίς.

πᾶς γὰρ ἱππηλάτας
καὶ πεδοστιβὴς λεὼς στροφ. β'. 130
σμῆνος ὡς ἐκλέλοι-

124. *ἀντίδουπον ᾄσεται*] Σχολ. «ἀντηχήσει τοῖς θρήνοις», ταῖς οἰμωγαῖς τῶν Σούσων ἀποκρινεῖται ἡ ἀκρόπολις τῶν Κισσίων ἐγείρουσα τὸν αὐτὸν θρῆνον. — ᾄσεται μέλλων μετὰ τὴν ὑποτακτικὴν στένηται, ἐν δὲ στίχ. 128 ἕπεται πάλιν πέσῃ. Μετὰ τὰ φόβου σημαντικὰ βήματα εὕρηται οὐ μόνον ὅπως μή, ἀλλὰ καὶ μὴ μετὰ ὁριστικῆς μέλλοντος. Ὁμοία ἀλλαγὴ τῶν ἐγκλίσεων Χοηφ. 244 κέ. στγᾶθ', ὅπως μὴ πεύσεταί τις . . . γλώσσης χάριν δὲ πάντ' ἀπαγγείλῃ τάδε, Εὐριπ. Φοιν. 93 κέ., Ἀριστοφ. Ἐκκλησ. 495 μὴ καί τις ἡμᾶς ὄψεται χἠμῶν ἴσως κατείπῃ. Πρβ. Κρυγ. 54. 8, σημ. 5 καὶ 12. — Ἀντίδουπον ᾄσεται, πρβ. στίχ. 1041.

126 κέ. *τοῦτ' ἔπος*] ἤρτηται ἐκ τοῦ ἀπύων = βοῶν. — γυναικοπληθὴς δὲ ὅμιλος δὲν ἐτέθη κατ' ὀνομαστικὴν ἀπόλυτον ἀντὶ γενικῆς (καὶ τὸ Κισ. πόλισμα ἀντίδουπον ᾄσεται, γυναικοπληθοῦς ὁμίλου ἀπύοντος δᾶ) οὐδὲ προσυπακουομένου ἔξωθεν τοῦ ἔσται (ἔσται — ἀπύων), ἀλλὰ κατὰ παράθεσιν πρός, τὸ Κ. πόλισμα. Καὶ τὸ Κισ. πόλισμα, ὁ γυναικοπληθὴς ὅμιλος, ᾄσεται ἀντίδουπον ἀπύων δᾶ . . Ὅθεν τὸ ἀπύων κεῖται ἐνταῦθα οὕτως, ὥσπερ ἄνευ ταύτης τῆς παραθέσεως θὰ ἐλέγετο: «τὸ Κ. πόλισμα ἀντίδουπον ᾄσεται δᾶ τοῦτ' ἔπος ἀπύον». — Τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἀποτελεῖται κυρίως (122) ἐκ πλήθους γυναικῶν, συναθροιζομένων (540 κέ. καὶ 685) εἰς γενικὸν θρῆνον δημοσίᾳ.

128. *ἐν πέπλοις πέσῃ λακίς*] Κατὰ περίφρασιν ἀντὶ πέπλοι λακισθῶσιν (541). Ἡ διάρρηξις τῶν ἱματίων, ὁ τιλμὸς τῆς κόμης καὶ τοῦ πώγωνος, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἡ πλῆξις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ στήθους καὶ αἱ ἀμυχαὶ τῶν παρειῶν ἦσαν ἴδια τοῦ ἰαλέμου, τῆς ἀγρίας ἀσιατικῆς θρηνῳδίας. Πρβ. 202, 471, 540, 837 κέ., 940, 949, 1047, 1055, 1057, 1061, 1063, Ἱκέτ. 126 κέ. Ἀκριβεστέρα περιγραφὴ εὕρηται Χοηφ. 23 κέ., 422 κέ., ἔνθα ἡ θρηνῳδία αὕτη καλεῖται κομμὸς Ἄριος καὶ Κισσία ἰηλεμιστρία, Σοφ. Αἴαντ. 627 κέ. καὶ Εὐριπ. Ὀρ. 1395 κέ.

129. Ἡ συνέχεια τῆς ἐννοίας εἶναι ἥδε. Πάντων τῶν ἀνδρῶν ἀπελθόντων (122), οἱ θρῆνοι καὶ οἱ ὀδυρμοί, ἐὰν τὰ πράγματα ἀποβῶσι κακῶς, ἔσονται γενικοὶ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν (551). Ὁ ἐν τοῖς προηγουμένοις τοίνυν στίχοις ἐκδηλωθεὶς μέγας φόβος αἰτιολογεῖται ὑπὸ τοῦ μεγέθους τοῦ κινδύνου.

131 κέ. Σχολ. καταλελοίπασι τὴν πόλιν ἀκολοθοῦντες Ξέρξῃ ὡς μέλισσαι

Digitized by Google

πεν μέλισσαι σὺν ὀρχάμῳ στρατοῦ,
τὸν ἀμφίζευκτον ἐξαμείψας
ἀμφοτέρας ἅλιον
πρῶνα κοινὸν αἴας. 135

λέκτρα δ' ἀνδρῶν ὁδῷ ἀντ. β'.
πίμπλαται δακρύμασιν·
Περσίδες δ' ἀβροπεν-
θεῖς ἑκάστα πόθῳ φιλάνορι

(ἐκλείπουσι) τὸ σμῆνος. σμῆνος = κυψέλη, ὡς Ἡσιόδ. Θεογ. 594 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Π. 5. 1, 24 «βασιλεὺς γὰρ (ὦ Κῦρε) ἔμοιγε δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἧττον ἢ ὁ ἐν τῷ σμήνει φυόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμών· ἐκείνῳ τε γὰρ ἀεὶ αἱ μέλιτται ἑκοῦσαι μὲν πείθονται, ὅπου δ' ἂν μένῃ, οὐδὲ μία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται, ἐὰν δέ που ἐξίῃ, οὐδεμία αὐτοῦ ἀπολείπεται· οὕτω δεινός τις ἔρως αὐταῖς τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται». Ἔνθα παραβάλλονται πρὸς τὰς μελίττας ἄνδρες, ὁ ἡγεμὼν εἶναι ἀρσενικοῦ γένους, ἔνθα δὲ γυναῖκες, θηλυκοῦ, οἷον Ξενοφ. Οἰκον. 7, 38. Καὶ ἡ παρ' ἡμῖν δὲ συνήθεια καλεῖ τὸν ἡγεμόνα τῶν μελιττῶν βασιλέα, ἔτι δὲ καὶ κατὰ θηλυκὸν γένος βασίλισσαν. Σημειωτέον δὲ ὅτι παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἕνεκα τῆς στενῆς συνδέσεως τῆς παραβολῆς καὶ τῆς κυρίας ῥήσεως τὸ μὲν σμῆνος ἐτέθη προσυπακουομένου τοῦ πόλιν (χώραν), τὸ δὲ σὺν ὀρχάμῳ στρατοῦ (πρβ. τὰ ὁμηρικὰ ὄρχαμος λαῶν, ἀνδρῶν) ἀναφέρεται πρὸς τῷ Ξέρξῃ καὶ εἰς τὸν ἐσσῆνα (πρβ. Σχολ. Καλλιμάχου· ἐσσήν, κυρίως ὁ βασιλεὺς τῶν μελισσῶν). Ὁμοίως Ἑπτ. ἐ. Θ. 490. Ἐν ᾧ δὲ ὁ τραγικὸς ποιητὴς συμπτύσσει παραβολὴν καὶ κυρίαν ἔκφρασιν, τίθησιν ὁ ἐπικὸς τὴν παραβολὴν αὐτοτελῆ. Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 2, 87 ἠΰτε ἔθνε' ἴασι μελισσάων ἀδινάων πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων. βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσι εἰαρινοῖσιν. αἳ μέν τ' ἔνθα ἅλις πεποτήαται, αἳ δέ τε ἔνθα. ὣς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων . . ἐστιχόωντο ἰλαδὸν εἰς ἀγορήν.

133 κέ. Ἡ μὲν συνάρτησις τῶν λέξεων εἶναι· ἐξαμείψας (69) τὸν ἀμφίζευκτον καὶ κοινὸν ἀμφοτέρας αἴας (Ἀσίας καὶ Εὐρώπης) ἅλιον πρῶνα, ὁ δὲ νοῦς· διαβὰς τὴν ἀμφοτέρωθεν ζευχθεῖσαν καὶ οὕτω κοινὴν ἀμφοτέρας τῆς ἠπείρου καταστᾶσαν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν προέχουσαν ἀκτὴν (ἅλιον πρῶνα) ἤτοι διαβὰς τὴν ἀμφοτέρας τὰς ἠπείρους συνδέουσαν (738) γέφυραν (τὸ κοινὸν ζυγὸν ἀμφοτέρας αἴας). Πρβ. Ἀγαμ. 318 κέ.

135. πρών = προβλὴς ἀκτή (Ὀδ. 5, 405)· ἅλιος δὲ πρὼν εἴρηται, ὡς Σοφ. Φιλ. 1455 πόντου προβλής.

136 κέ. ὁδῷ (ἀπουσίᾳ Σχολ.)· ἡ δοτικὴ ἐκφράζει τὴν αἰτίαν. — πίμπλαται, πρβ. Εὐρ. Ἀλκ. 184 πᾶν δὲ δέμνιον ὀφθαλμοτέγκτῳ δεύεται πλημμυρίδι.

138. ἀβροπενθεῖς] ὥσπερ ἁβρόγοοι 544 (Σχολ. αἱ ἐντρυφῶσαι τοῖς δάκρυσιν), ἁβρῶς καὶ θηλυπρεπῶς γοώμεναι, γόοις ἀκορεστοτάτοις πενθοῦσαι (στίχ. 548).

139. ἑκάστα, κείμενον μετὰ τὸ Περσίδες, ὥσπερ πολλάκις ἕκαστος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄλλος καὶ πᾶς. Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 9, 653 οἱ δὲ ἕκαστος ἑλὼν δέπας . . σπείσαντες παρὰ νῆας ἴσαν

Digitized by Google

τὸν αἰχμάεντα θοῦρον εὐνα- 140
τῆρ' ἀποπεμψαμένα
λείβεται μονόζυξ.

ἀλλ' ἄγε, Πέρσαι, τόδ' ἐνεζόμενοι
στέγος ἀρχαῖον,

πάλιν, 16, 264 οἱ δ' (σφῆκες) ἄλκιμον ἦτορ ἔχοντες πρόσσω πᾶς πέτεται (Κρυγ. Γραμ. 47. 28, 3 καὶ Μέρ. Β'. 57. 8, 2). — πόθῳ λείβεται (142), πόθῳ τήκεται. — φιλάνορι, φιλάνδρῳ. Ἐναντία τούτοις εἶναι τὰ στυγάνωρ καὶ ἀστεργάνωρ Προμ. 750. 927.

140 κέ. *αἰχμάεντα*] αἰχμητήν, κυρίως σημαίνει τὸν ἀνδρεῖον λογχοφόρον, ἀντιδιαστελλόμενον πρὸς τὸν τοξότην (στ. 89), εἶτα δὲ γενικῶς τὸν γενναῖον πολεμιστήν. — ἀποπεμψαμένα, πέμψασα μακρὰν (547) ἑαυτῆς καὶ τοῦ οἴκου ἤτοι κατ' ἀνάγκην χωρισθεῖσα αὐτοῦ ἀπελθόντος εἰς τὸν πόλεμον. — μονόζυξ, εἶδος ὀξυμώρου, μόνη συνεζευγμένη, ἐκ τοῦ ζεύγους ὑπολειφθεῖσα μόνη, σύζυγος ἄνευ συζύγου. Πρβ. 545.

143—157. Ἀναπαιστικὸν τέλος τῆς παρόδου, ἐν ᾧ αἰτιολογεῖται ἡ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας (οὕτως ἀναγνωστέον καὶ σ. 89 στίχῳ 10 ἄνωθεν ἀντὶ τοῦ πλημμελῶς κειμένου σκηνῆς) ἐμφάνισις τοῦ χοροῦ καὶ ἀναγγέλλεται ἡ ἔλευσις τῆς Ἀτόσσης. Ἐν τῇ παρόδῳ ὀφείλει, ὡς εἰκός, νὰ ἐμφαίνηται ἡ αἰτία τῆς εἰς τὴν ὀρχήστραν εἰσόδου τοῦ χοροῦ, ὡς διδάσκει καὶ ἡ ἐν σελίδι 87 σημ. 3 παρατεθειμένη σημείωσις «τῶν δὲ χορικῶν τὰ μέν ἐστι παροδικά, ὅτε λέγει, δι' ἣν αἰτίαν πάρεστιν, ὡς τὸ "Τύριον οἶδμα λιποῦσα" (Εὐριπίδου Φοιν. 202)». Καὶ συνήθως μὲν ἡ αἰτία δηλοῦται εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς παρόδου, ὡς Ἱκέτ. 4 κέ., Προμ. 138, Ἑ. ἐ. Θ. 86 κέ. καὶ Χο. 22, ἀλλ' ὅμως πολλάκις γίνεται τοῦτο καὶ ἐν τέλει τῆς παρόδου, ὡς ἐνταῦθα, Ἀγ. 268 κέ. καὶ Σοφ. Ἀντιγ. 159 κέ.: ἀλλ' ὅδε γὰρ δὴ βασιλεὺς χώρας . . χωρεῖ, τίνα δὴ μῆτιν ἐρέσσων, ὅτι σύγκλητον τήνδε γερόντων προὔθετο λέσχην, κοινῷ κηρύγματι πέμψας;

144. *στέγος τόδε*] τὸ βουλευτήριον (Εἰσ. σ. 84), δεικτικῶς. Ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ γεραρὸν βουλευτήριον δὲν γίνεται ἕνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐλεύσεως τῆς Ἀτόσσης. — ἐνεζόμενοι συντασσόμενον αἰτιατικῇ (πρβ. 206) σημαίνει εἰσελθόντες συνεδρεύσωμεν ἐντός, οὐχὶ δέ, ὅπως ὑπέλαβεν ὁ Schiller, καθήμενοι ἐπὶ τῶν βαθμίδων, τῶν συνδεουσῶν τὴν ὀρχήστραν μετὰ τοῦ προσκηνίου καὶ ἀγουσῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα, παραβάλλων Ὅμ. Ἰλ. 2, 788 οἱ δ' ἀγορὰς ἀγόρευον ἐπὶ Πριάμοιο θύρῃσιν καὶ 7, 346. Ὁ Hartung ἐκλαμβάνει τὸ ἀρχαῖον στέγος σημαῖνον τὸν τύμβον, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Schneider λέγων, ὅτι ὁ χορὸς φοβούμενος περὶ τοῦ Ξέρξου ἀπῆλθεν τῆς πόλεως εἰς τὸν τάφον τοῦ Δαρείου ζητῶν παρὰ τῆς σκιᾶς τοῦ σοφοῦ βασιλέως παραμυθίαν, ἴσως δὲ καὶ ἔμπνευσιν περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀλλ' οὐδαμοῦ τοῦ δράματος ὑποδηλοῦται τοιοῦτόν τι, ὁ δὲ χορὸς ἀκούσας πρῶτον τὸ ὄνειρον συμβουλεύει εἶτα τῇ Ἀτόσσῃ νὰ προσενέγκῃ χοὰς ἐπὶ τοῦ τύμβου τοῦ Δαρείου, ὥστε οὐδεὶς λόγος τοῦ ὑπολαβεῖν, ὅτι ὁ τάφος τοῦ βασιλέως ἐξελέχθη πρὸς συνεδρίαν, ὥσπερ ὁ τοῦ Ἴλου παρ' Ὅμ. Ἰλ. 10, 15, ἄλλως τε καὶ κείμενος, ὡς εἴρηται (σελ. 87, σημ. 2), ποιητικῇ ἀδείᾳ ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων.

Digitized by Google

φροντίδα κεδνὴν καὶ βαθύβουλον 145
θώμεθα, χρεία δὲ προσήκει,
πῶς ἄρα πράσσει Ξέρξης βασιλεὺς
Δαρειογενής, τὸ πατρωνύμιον
γένος ἡμέτερον·
πότερον τόξου ῥῦμα τὸ νικῶν, 150
ἢ δορυκράνου
λόγχης ἰσχὺς κεκράτηκεν.

ἀλλ' ἥδε θεῶν ἴσον ὀφθαλμοῖς

145. φροντίδα — βαθύβουλον, πρβ. στ. 175 καὶ σημ. εἰς Ἑπτ. ἐ. Θ 580.

146 κέ. χρεία δὲ προσήκει ἀντὶ χρείας προσηκούσης (Σχολ. ὁ δὲ ἀντὶ τοῦ γάρ· ἡ γὰρ χρεία προσῆκον ποιεῖ τὸ βουλεύεσθαι), πρβ. Ἀγαμ. 1536 ψεκὰς δὲ λήγει. — Ἡ χρεία τῆς σκέψεως πρὸς ἐξεύρεσιν μέσων, ὅπως μάθωσι πῶς ἔχει ὁ Ξέρξης καὶ ὁ στρατός, αἰτιολογεῖται ἐκ τῶν εἰρημένων στ. 14 κέ. — ἄρα, τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐν τοιούτῳ κινδύνῳ. Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 91.

148 κέ. *τὸ πατρωνύμιον γένος ἡμέτερον*] καταγόμενος (ὢν κατὰ τὸ γένος, ἔχων γένος) ἐκ τοῦ ἀρχηγέτου καὶ προγόνου (Περσέως), ἐξ οὗ ἡμεῖς ἔχομεν τὸ ὄνομα (Πέρσαι), ἢ ὁ ἀποτελῶν τὸ γένος, ὁ ὢν ἐκ τοῦ γένους, ἐξ οὗ κατάγεται τὸ ἡμέτερον πατρωνυμικὸν ὄνομα. Ἐν τῇ τραγικῇ γλώσσῃ συναρμόζονται πολλάκις ἐλευθέρως οἱ ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 480: τὰ μεσόμφαλα γᾶς μαντεῖα = τὰ τοῦ μέσου ὀμφαλοῦ γῆς μαντεῖα.

150. *τόξου ῥῦμα*] ἡ ἔντασις τοῦ τόξου, πρβ. τοξουλκόν (56)· ἄλλως ἡ λέξις ῥῦμα σημαίνει τὸ προπύργιον καὶ τὴν ἀσφάλειαν (πρβ. Ἱκ. 87 καὶ Σοφ. Αἴ. στ. 159). — τὸ νικῶν (ἐστι), ὡς 156.

151 κέ. *δορυκράνου λόγχης*] τῆς ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ δόρατος λόγχης (πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 11, 43 δοῦρε δύω κεκορυθμένα χαλκῷ). Πρὸς τὸ δορυκράνου πρβ. κιονόκρανον, ἐπίκρανον, πρόσκρανον. Ἐκ τοῦ κρᾶνον μὴ ἀπαντῶντος εἰ μὴ ἐν συνθέσει παράγεται τὸ κρανίον. Πρβ. καὶ κρᾶνος = περικεφαλαία. — Ἡ αὐτὴ ἀντίθεσις στ. 86.

153. Ἡ βασιλομήτωρ Ἄτοσσα ἐμφανίζεται ἐποχουμένη ἐπὶ πολυτελοῦς ἁμάξης (610 κέ.). — ἀλλ' ἥδε (γάρ) . . . ὁρμᾶται . ., προσπίτνω. Ἡ σύνδεσις αὕτη τῆς προτάσεως, ἐν ᾗ προτάσσεται ἡ αἰτία ἄνευ τοῦ γάρ, εὕρηται πολλάκις μετὰ τὸ ἀλλά, οἷον Ὁμήρ. Ὀδυσ. 3, 410 ἀλλ' ὁ μὲν ἤδη κηρὶ δαμεὶς Αἰδόσδε βεβήκει, Νέστωρ αὖ τότ' ἐφῖζε, Αἰσχ. Χοηφ. 706 ἀλλ' ἔσθ' ὁ καιρὸς . . ἄγ' αὐτόν, Σοφ. Φιλ. 1153 ἀλλ' ἀνέδην ὅδε χῶρος ἐρύκεται, ἕρπετε, ἀποσπ. 141, Εὐριπ. Ἰφιγ. τῇ ἐν Τ. 64 ἀλλ' ἐξ αἰτίας οὔπω τινὸς πάρεισιν, εἶμ' εἴσω δόμων, Ἄλκ. 136 ἀλλ' ἥδ' ὀπαδῶν ἐκ δόμων τις ἔρχεται δακρυρροοῦσα, τίνα τύχην ἀκούσομαι; Φοιν. 99 ἀλλ' οὔτις ἀστῶν τοῖσδε χρίμπτεται δόμοις, κέδρου παλαιὰν κλίμακ' ἐκπέρα ποδί. Ἡ χάριν τῆς μὴ ἐκτελεσθείσης εἰς τὸ βουλευτήριον εἰσόδου γενομένη παράταξις τοῦ χοροῦ ἐν μακρῷ στοίχῳ εἶναι λίαν πρόσφορος εἰς τὴν ἑπομένην προσκύνησιν. — θεῶν ὀφθαλμοῖς ἴσον, κατὰ βραχυλογίαν συνήθη ἐπὶ ῥήσεων τῆς ἰσότητος καὶ ἀνι-

Digitized by Google

φάος ὁρμᾶται μήτηρ βασιλέως,
βασίλεια δ' ἐμή, προσπίτνω· 155
καὶ προσφθόγγοις δὲ χρεὼν αὐτὴν
πάντας μύθοισι προσαυδᾶν.

Ὦ βαθυζώνων ἄνασσα Περσίδων ὑπερτάτη,

σότητος ἀντί: ἰδοὺ προσέρχεται ἡμῖν ἡ μήτηρ τοῦ βασιλέως (οὖσα) φῶς καὶ λάμψις, ἤτοι ἀκτινοβολοῦσα τοιαύτην αἴγλην, οἵαν ἀπαστράπτουσιν οἱ θεῶν ὀφθαλμοί. Ἄλλως ὁ νεώτ. Σχολ. ὑπονοῶν ἐν τῷ ὀφθαλμοῖς, ἡμῶν «ἀλλ' αὕτη ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ, δέσποινα δὲ ἐμή, ἡ ὑπάρχουσα φῶς (θέαμα) τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἴσον (τῷ φωτὶ) τῶν θεῶν ἔρχεται».

155. προσπίτνω, προσκυνῶ. Πρβ. Αἰλιαν. ποικ. ἱστορ. 1, 21 νόμος ἐστὶν ἐπιχώριος Πέρσαις τὸν εἰς ὀφθαλμοὺς ἐλθόντα τοῦ βασιλέως μὴ πρότερον λέγου μεταλαγχάνειν πρὶν ἢ προσκυνῆσαι αὐτόν, Εὐριπ. Ὀρέστ. 1507 προσκυνῶ σ', ἄναξ, νόμοισι βαρβάροισι προσπίτνων. Ἡ καὶ ἄλλως τοῖς ἐλευθέροις Ἕλλησι ἀπεχθὴς συνήθεια (πρβ. Ἀγαμ. 910 μηδὲ βαρβάρου φωτὸς δίκην χαμαιπετὲς βάαμα προσχάνῃς ἐμοὶ καὶ Ἰσοκρ. Παν. § 151) ἐφαίνετο, ὡς εἰκός, ἔτι μᾶλλον ἀπεχθεστέρα, ἀπονεμομένης τῆς τοιαύτης τιμῆς γυναικί. Ὅ,τι ποιεῖ ὁ κορυφαῖος, μιμεῖται ὁμοῦ καὶ ὁ χορός, ἤρκει δὲ εἰς παράστασιν τῆς προσκυνήσεως ἁπλῆ γονυκλισία τῶν χορευτῶν. Περὶ τῆς τοῖς θεοῖς ἁρμοζούσης ταύτης τιμῆς λέγει ὁ Ἀρτάβανος παρὰ Πλουτάρχῳ Θεμιστ. 27: ἡμῖν πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι τιμᾶν βασιλέα καὶ προσκυνεῖν εἰκόνα θεοῦ τοῦ πάντα σῴζοντος.

156κέ. *καὶ* .. *δὲ*] ἔτι δὲ καί, πρβ. 264, 549, Προμ. 1005, Σοφ. Φιλ. 1362, Εὐριπ. Ἡλ. 1117, ἀποσπ. 388, 3. — προσφθ. μύθ. προσ., εὐπροσηγόροις (936) λόγοις προσφωνεῖν. — χρεών (ἐστι), ὡς 96, 150. — πάντας, ὅθεν οἱ στ. 158—161 ἀπαγγέλλονται ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ.

158—534. Πρῶτον Ἐπεισόδιον, τὸ κύριον μέρος τοῦ δράματος, ἀποτελούμενον ἐκ 4 σκηνῶν· ἐν τῇ πρώτῃ διαλέγεται ὁ χορὸς καὶ ἡ Ἄτοσσα καὶ ἐκτίθεται τὸ ὄνειρον ἐπαγόμενον προαίσθησιν τοῦ προσπελάζοντος κακοῦ, ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁ ἄγγελος καὶ ὁ χορός, τῆς Ἀτόσσης σιωπώσης ἐκ τῆς καταπλήξεως, ἣν ἐμποιεῖ αὐτῇ ἡ ἀγγελία τῆς τοῦ στρατοῦ καταστροφῆς, ἐν τῇ τρίτῃ ἡ Ἄτοσσα καὶ ὁ ἄγγελος, ἐκτιθεμένης ἐκτενῶς τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας (293—517), καὶ τέλος ἐν τῇ τετάρτῃ σκηνῇ, διαλεγομένων τοῦ χοροῦ καὶ τῆς Ἀτόσσης, προπαρασκευάζεται ἡ περαιτέρω δρᾶσις.

158. βαθύζωνος εἶναι, ὥσπερ καὶ βαθύκολπος Ἑπτ. ἐ. Θ. 850, ὁμηρικὸν ἐπίθετον τῶν γυναικῶν ἐν γένει. Πρβ. Ἰλ. 9, 594 καὶ Ὀδυσ. 3, 154 βαθυζώνους τε γυναῖκας (περὶ Ἑλληνίδων)· ὅθεν πλημμελῶς λέγει τὸ Μ. Ἐτυμ. 185, 33 «βαρβάρων γυναικῶν τὸ ἐπίθετον· ἀπὸ τοῦ βαθέως ζώννυσθαι». Πρβ. βαθυζώνου κόρης Χοηφ. 168. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν βαθεῖαν εἰσχώρησιν τῆς ζώνης διὰ τῆς στενῆς περισφίγξεως αὐτῆς εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν ὀσφὺν μέρη. Ὅσῳ βαθυτέρα εἶναι ἡ εἰσχώρησις τῆς ζώνης εἰς τὴν ὑπὲρ τὴν ὀσφὺν χώραν τῆς κοιλίας, τοσούτῳ μᾶλλον ῥαδινωτέρα φαίνεται ἡ τῶν λαγόνων περιγραφὴ (ἰξύς, taille), ἡ κοινῶς καλουμένη μέση, ἐκ δὲ τῆς περι-

Digitized by Google

μῆτερ ἡ Ξέρξου γεραιά, χαῖρε, Δαρείου γύναι·
θεοῦ μὲν εὐνάτειρα Περσῶν, θεοῦ δὲ καὶ μήτηρ ἔφυς, 160
εἴ τι μὴ δαίμων παλαιὸς νῦν μεθέστηκε στρατῷ.

ΑΤΟΣΣΑ.

ταῦτα δὴ λιποῦσ' ἱκάνω χρυσεοστόλμους δόμους

σφίγξεως ταύτης προέρχεται καὶ τὸ βαθύκολπον, ἀμφότερα πρόσφορα εἰς ἀνάδειξιν τῆς καλλονῆς. Πρβ. Helbig, das Homerische Epos aus den Denkmälern erläutert, σελ. 210² καὶ Βερναρδάκη Εὐριπ. Φοινίσ. σελ. 278 κέ.

159. *ἡ γεραιά*] πολλάκις ἕπεται ὀνομαστικὴ ἔναρθρος εἰς κλητικήν, ὥσπερ Πλάτ. Πρωταγ. 337C ὦ ἄνδρες οἱ παρόντες, ἡγοῦμαι ἐγὼ ὑμᾶς πολίτας εἶναι, Ξεν. Ἀναβ. 2, 5, 39 ὦ κάκιστε ἀνθρώπων Ἀριαῖε καὶ οἱ ἄλλοι οὐκ αἰσχύνεσθε; Πρβ. Κρυγ. Γραμ. § 42. 2, σημ. 7 κέ., κατωτέρω στίχ. 834 καὶ Ἑπτ ἐ Θ. 70.

160. *θεοῦ*] τοὺς βασιλεῖς θεοὺς καλοῦσιν οἱ Πέρσαι (Σχολ.). — εὐνάτειρα, ὥσπερ εὐνατήριον 163, στοιχαγοροίην 433, πόρπασον Προμ. 61, κυναγός, βαλός, γάπεδον, δᾶϊος, δαρόν καὶ ἄλλαι λέξεις παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ἐν αἷς τὸ α εἶναι ἴδιον οὐχὶ τῆς δωρικῆς, ἀλλὰ τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς διαλέκτου. — πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Verg. Aen. 9, 642 dis genite, et geniture deos. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐκπροσωπήσεως τοῦ θεοῦ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἀναφαινομένη παρὰ πάσαις ταῖς δυναστείαις τῆς Ἀνατολῆς ἀφίκετο ἐν Αἰγύπτῳ εἰς τὸν κολοφῶνα, διότι ἐνταῦθα ἕκαστος Φαραὼ ὑπολαμβανόμενος σύνοικος τῶν θεῶν ἐδέχετο, ὥσπερ θεός, καὶ θυσίας. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τῶν Φαραώνων (ἐν ἔτει 525 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Περσῶν ἡ δυναστεία τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἐκπροσωποῦσα τὴν ἀπόλυτον ἀρχὴν τοῦ Ὠρομάζου καὶ νομίζουσα τοὺς λαοὺς τῆς ὑφηλίου ὑπηκόους προσεπολέμησε τῇ Ἑλλάδι ὡς στασιαζούσῃ Περσικῇ ἐπαρχίᾳ, τὸ δὲ παράδοξον εἶναι, ὅτι καὶ ὁ νῦν Σάχης τῆς Περσίας, ὅστις μετὰ τὸν Ξέρξην πρῶτος ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης, φιλοφρόνως προσφερόμενος τῷ πάππῳ τοῦ νῦν Γερμανοῦ αὐτοκράτορος ἐξέστη τῶν ἐπὶ τῆς Γερμανίας ἀξιώσεων αὐτοῦ. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ βασιλεία ἦν ἀλλοία· πρῶτος ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἀνέβη εἰς τὸ ἴλιγγον προξενοῦν ὕψος τῆς ἀσιατικῆς δεσποτείας, εἶτα δὲ οἱ ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες. Πρβ. Ernst Curtius, Alterthum u. Gegenwart τόμ. 1, σελ. 395.

161. λίαν καταλλήλως ἐκδηλοῖ ὁ χορὸς τὴν ἀνησυχίαν αὐτοῦ καὶ τὸν φόβον περὶ τοῦ στρατοῦ λέγων, ὅτι ἡ Ἄτοσσα εἶναι οὐ μόνον σύζυγος θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μήτηρ, εἰ μὴ ἡ πρὶν ἐπὶ Δαρείου τύχη νῦν μεταβληθεῖσα καὶ καταρρίψασα τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς θείας δυνάμεως καὶ δόξης ἀπέφηνεν αὐτὸν θνητόν (591 κέ.). — δαίμων, ἡ εὐδαιμονία (Σχ.). — παλαιός, ἐπεξηγεῖται στ. 167. — μεθέστηκε, ἀφέστηκε (Ἡσύχ.). Διαφαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι διαλέγεται Ἕλλην ὑποδηλῶν τὴν ἀτοπίαν, καθ' ἣν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ ἀπενέμετο εἰς θνητὸν ἄνθρωπον.

162. *ταῦτα*] ἴδε 117. — χρυσεοστόλμους (3), χρυσῷ ἐστολισμένους, χρυσὸν περιβεβλημένους, ἐπιχρύσους (πρβ. Helbig σελ. 438 τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος συγγράμματος). Περὶ τῶν βασιλείων ἐν Ἐκβατάνοις διηγεῖται ὁ Πολύβιος 10. 27, 10 «οὔσης γὰρ τῆς ξυλείας ἁπάσης κεδρίνης καὶ κυπαριττίνης οὐδεμίαν αὐτῶν γεγυμνῶσθαι

Digitized by Google

καὶ τὸ Δαρείου τε κἀμὸν κοινὸν εὐνατήριον·
κἀμὲ καρδίαν ἀμύσσει φροντίς — ἐς δ' ὑμᾶς ἐρῶ
μῦθον, οὐδαμῶς ἐμαυτῆς, οὖσ' ἀδείμαντος, φίλοι — 165
μὴ μέγας δαίμων κονίσας οὖδας ἀντρέψῃ ποδὶ
ὄλβον, ὃν Δαρεῖος ἦρεν οὐκ ἄνευ θεῶν τινός.
ταῦτά μοι διπλῆ μέριμνα φραστός ἐστιν ἐν φρεσί,

συνέβαινεν, ἀλλὰ καὶ τὰς δοκοὺς καὶ τὰ φατνώματα καὶ τοὺς κίονας τοὺς ἐν ταῖς στοαῖς καὶ περιστύλοις τοὺς μὲν ἀργυραῖς, τοὺς δὲ χρυσαῖς λεπίσι περιειλῆφθαι, τὰς δὲ κεραμίδας ἀργυρᾶς εἶναι πάσας».

164. ἀμύσσει, ἔπιθι σημ. εἰς στ. 118. — με καρδίαν, πρβ. Εὐμεν. 88 μὴ φόβος σε νικάτω φρένας, Ὁμηρ. Ἰλ. 2, 171 ἐπεί μιν ἄχος κραδίην καὶ θυμὸν ἵκανεν, ἔνθα τῇ αἰτιατικῇ τοῦ προσώπου προστίθεται ὁμοιοπτώτως τὸ μέρος ἐν ἐπεξηγήσει. Πρβ. Κρυγ. Β'. 46, 16, 3. Μετὰ τὴν προηγησαμένην αἰτίαν (162 ταῦτα), δι' ἣν κατέλιπε τοὺς δόμους, ἐπαναλαμβάνει τὸν φόβον περὶ ἀνατροπῆς τῆς παλαιᾶς ἐπὶ Δαρείου εὐτυχίας. — ἐς ὑμᾶς ἐρῶ, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 93 ἐς πάντας αὔδα. Οὕτω λέγειν εἰς τὸ πλῆθος, εἰς τὸν δῆμον, εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐν γένει ἐπὶ ἐννοιῶν πλήθους δηλωτικῶν.

165. μῦθον . . . ἀδείμαντος] λόγον (173), ἰδέαν, ἥτις δὲν προέρχεται ἀπ' ἐμαυτῆς, διότι δὲν εἶμαι περιδεής, ἀλλ' ὑπεβλήθη ἐμοὶ ὑπὸ τοῦ ὀνείρου. Πρβ. Ἀγαμ. 849 οὐκ ἄλλων πάρα μαθοῦσ' ἐμαυτῆς δύσφορον λέξω βίον, Σοφ. Αἴαντι 481 οὐδεὶς ἐρεῖ ποθ', ὡς ὑπόβλητον λόγον, Αἴας, ἔλεξας, ἀλλὰ τῆς σαυτοῦ φρενός, Εὐριπ. ἀποσπ. 484 οὐκ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλ' ἐμῆς μητρὸς πόρα. Διὰ τοῦ οὖσα ἀδείμαντος χαρακτηρίζεται ἡ Ἄτοσσα ὡς γυνὴ ἐνεργὸς καὶ ἀνδρικὰ φρονοῦσα, ὥσπερ καὶ ἡ βοπή, ἣν εἶχεν ἐπὶ τοῦ Δαρείου, ἦτο βεβαία κατὰ τὸν Ἡρόδ. 7, 3 «ἡ γὰρ Ἄτοσσα εἶχε τὸ πᾶν κράτος». Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 216.

166. μὴ . . . ἀντρέψῃ] ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἐν τῷ «καὶ ἐμὲ . . ἀμύσσει φροντὶς» κειμένης ἰδέας τοῦ φόβου. — μέγας δαίμων, ὡς στ. 727. — κονίσας οὖδας, τὸ ἔδαφος κονίσας καὶ πληρώσας κονιορτοῦ, οἷον συμβαίνει κατὰ τὴν ἀνατροπὴν καὶ πτῶσιν οἰκίας (ἀνατρέπειν). Ἄλλως κεῖται ἡ λέξις κονίειν παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. 14, 145 εὐρὺ κονίσουσιν πεδίον (= θὰ φύγωσιν), διότι κατὰ τὸν αὐτόθι Σχολιαστὴν οἱ φεύγοντες ἐγείρουσι κατὰ τὸν δρόμον κόνιν. Τὸ οὖδας ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸ ὕψος (ἦρεν 167) ποιεῖ τὴν εἰκόνα σαφεστέραν. — ἀντρέψῃ ποδὶ (= ἀπολακτίσασα ἀνατρέψῃ), σημαίνει τὴν χλεύην καὶ τὸν ἐμπαιγμὸν τῆς ὑπερηφάνου τύχης (Fortuna superba). Πρβ. Σοφ. Ἀντ. 1275 λακπάτητον ἀντρέπων χαρὰν καὶ σημ. εἰς 519.

167. ἦρεν] συνᾷδον τῇ προηγουμένῃ εἰκόνι, κονίσας οὖδας ἀντρέψῃ, ἀναμιμνήσκει ὑψηλὸν οἰκοδόμημά. — οὐκ ἄνευ θεοῦ τινος, παροιμιακὴ ῥῆσις, ὥσπερ Εὐρ. Βάκχ. 764, Ἰφ. τῇ ἐν Αὐλ. 809, Πινδ. Πυθ 5, 77 οὐ θεῶν ἄτερ. Περὶ τοῦ καταλειφθέντος τῷ Ξέρξῃ ὑπὸ τοῦ Δαρείου πλούτου ἔπιθι καὶ Δανιὴλ 11, 2.

168 κέ. ταῦτα] ἴδε 162. — φραστός ἐστι = πέφρασται, πρβ. Ἀγαμ. 598 πλαγκτὸς οὖσ'. Τὸ ῥηματικὸν δὲ ἐπίθετον φραστὸς ἔχει δύο καταλήξεις πρὸς ἀποφυγὴν μάλιστα χασμωδίας. — πρὸς τὴν ῥῆσιν φραστός ἐστιν ἐν φρεσὶ πρβ. τὸ ὁμηρικὸν Ἰλ. 15, 163

Digitized by Google

μήτ' ἀχρημάτοισι λάμπειν φῶς, ὅσον σθένος πάρα, 170
μήτε χρημάτων ἀνάνδρων πλῆθος ἐν τιμῇ σέβειν· 169
ἔστι γὰρ πλοῦτός γ' ἀμεμφής, ἀμφὶ δ' ὀφθαλμῷ φόβος·
ὄμμα γὰρ δόμων νομίζω δεσπότου παρουσίαν.
πρὸς τάδ', ὡς οὕτως ἐχόντων τῶνδε, σύμβουλοι λόγου
τοῦδέ μοι γένεσθε, Πέρσαι, γηραλέα πιστώματα·
πάντα γὰρ τὰ κέδν' ἐν ὑμῖν ἐστί μοι βουλεύματα. 175

φραζέσθω δὴ ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν. — Διπλῆ σκέψις διεμορφώθη ἐν ἐμοὶ εἰς ἀξίωμα, τὸ μέν, ὅτι τοῖς ἀχρημάτοις καὶ ἀπόροις δὲν λάμπει ἡ συνᾴδουσα τῇ δυνάμει αὐτῶν εὐτυχία, τὸ δέ, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων ἄνευ ἀνδρὸς δὲν ἁρμόζει νὰ τιμᾷ τις (ἐν τιμῇ σέβειν), τουτέστιν ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἄνευ χρηματικῶν πόρων οὐδὲν διαπράττει, ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ χρήματα ἄνευ ἀνδρὸς (Σχολ. χωρὶς γὰρ ἀνδρὸς ἄχρηστα τὰ χρήματα) εἶναι ἀνάξια καὶ εὐτελῆ. Ἐπειδὴ ἡ ἔννοια: «μήτε χρημάτων ἀνάνδρων . . . σέβειν» εἶναι τὸ περὶ οὗ πρόκειται καὶ τὸ συνδέον τὰ ἑπόμενα (171), διὰ ταῦτα ὤφειλον νὰ μετατεθῶσιν οἱ στίχοι 169 κέ. Περὶ τῆς λέξεως μέριμνα σημαινούσης ἐνταῦθα γνώμην, σκέψιν πρβ. ἀνωτέρω στίχ. 145 καὶ Εὐριπ. Ὀρ. 631 Μενέλαε, ποίᾳ πόδ' ἐπὶ συννοίᾳ κυκλεῖς, διπλῆς μερίμνης διπτύχους ἰὼν ὁδούς;

171. Διότι νῦν κατέχοντες ἀμεμφῆ (μέγαν, ἄφθονον, πρβ. στίχ. 166) πλοῦτον, ἀλλὰ φοβούμενοι περὶ τοῦ δεσπότου τῆς οἰκίας, κατανοοῦμεν, ὅτι ὁ ἀνὴρ εἶναι ἡ κορωνὶς τοῦ παντός. — ὀφθαλμῷ (ἤγουν ἀμφὶ τῷ Ξέρξῃ Σχολ. ν.), ὡς Χο. 933 ὀφθαλμὸς οἴκων λέγεται ὁ Ὀρέστης, Εὐμ. 1026 ὄμμα πάσης χθονὸς αἱ Εὐμενίδες, Πινδ. Ὀλ. 6, 16 στρατιᾶς ὀφθαλμὸς ἐμᾶς ὁ Ἀμφιάραος. — δὲ ἐπιτατικῶς ἄνευ μέν, ὡς πολλάκις.

172. πρβ. Ἀγαμ. 959 κέ.

173 κέ. πρὸς τάδε] πρὸς τάδε (732) καὶ πρὸς ταῦτα (831) εἶναι συχνὰ ἐν τῇ ἐννοίᾳ, τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ οὐδαμῶς κλονεῖ τὴν ἀπόφασίν μου, ὡς Προμ. 947, 1024, 1075. Ἡ Ἄτοσσα ταραχθεῖσα ἐκ τοῦ ὀνείρου θέλει νὰ ἐρωτήσῃ τὸν χορὸν περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὁράματος. Περὶ τῆς ῥήσεως, ὡς οὕτως ἐχόντων τῶνδε, ἣν οἱονεὶ ἐπεξηγούμενος ἑαυτὸν προστίθησιν ὁ ποιητὴς ἐκ παραλλήλου, πρβ. Ἀγαμ. 1392 ὡς ὧδ' ἐχόντων, Σοφ. Αἴ. 281 ὡς ὧδ' ἐχόντων τῶνδ', 981, Ἀντιγ. 1179. — λόγου τοῦδε, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἑπομένην ἀνακοίνωσιν τοῦ ὀνείρου. — γηραλέα ἀναγνωστέον ὡς γηραλᾶ (82) κατὰ συνίζησιν. — πιστώματα, ἀφῃρημένον ἀντὶ συγκεκριμένου, πιστοὶ γέροντες, ὡς στίχ. 2. — ἐν ὑμῖν ἐστι, παρ' ὑμῖν εἰσιν, ἐξ ὑμῶν ἤρτηνται. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 314 ἐν σοὶ γάρ ἐσμεν, Οἰδ. ἐ. Κ. 247 ἐν ὕμμι κείμεθα, Εὐριπ. Ἀλκήστ. στίχ. 278 ἐν σοὶ δ' ἐσμὲν καὶ ζῆν καὶ μή, Ἱκέτ. 735 σοῦ γὰρ ἐξηρτήμεθα, Ἡροδ. 6, 109 ἐν σοὶ νῦν, Καλλίμαχε, ἐστὶν ἢ καταδουλῶσαι Ἀθήνας ἢ κτλ., Θουκ. 6, 92 γίγνεσθαι δέ τι αὐτῶν καὶ ἐν τάχει καὶ προθυμότερον ἐν ὑμῖν ἐστίν, ὦ Λακεδαιμόνιοι. — κεδνὰ . . βουλεύματα, χρηστὰ καὶ συνετὰ βουλ., πρβ. 145 καὶ Ἀγαμ. 653, ἔνθα τὸ κεδνὸς ἀντιτίθεται τῷ κακός.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

εὖ τόδ' ἴσθι, γῆς ἄνασσα τῆσδε, μή σε δὶς φράσαι
μήτ' ἔπος μήτ' ἔργον ὧν ἂν δύναμις ἡγεῖσθαι θέλῃ·
εὐμενεῖς γὰρ ὄντας ἡμᾶς τῶνδε συμβούλους καλεῖς.

ΑΤΟΣΣΑ.

πολλοῖς μὲν ἀεὶ νυκτέροις ὀνείρασιν
ξύνειμ', ἀφ' οὗπερ παῖς ἐμὸς στεῖλας στρατὸν 180
Ἰαόνων γῆν οἴχεται πέρσαι θέλων·

176. *μή σε δὶς φράσαι*] Οὐ χρήζεις νὰ εἴπῃς δίς. Ὑπάρχει δὲ ἐν τῇ ῥήσει καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀποτροπῆς, μᾶλλον δὲ ἡ τῆς ἐπιθυμίας· δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἴπῃς δίς. Πρβ. κριτ. Ἐπισημ.

177. *ὧν . . θέλῃ*] ὧν δυνάμεθα νὰ ὦμεν εἰσηγηταὶ καὶ σύμβουλοι, ὧν τὴν εἰσήγησιν καὶ διεύθυνσιν ἡ δύναμις ἡμῶν δείκνυται πρόθυμος (εἶναι εἰς κατάστασιν, εἶναι ἱκανὴ) νὰ ἀναλάβῃ, ἐν οἷς δυνάμεθα νά σε ὁδηγήσωμεν. Οἱ γέροντες λέγουσιν ἡγεῖσθαι, διότι ἡ ἰδιογνωμοσύνη καὶ τὸ πράττειν δὲν ἀνήκει αὐτοῖς. Πρβ. Ξεν. Ἀπομ. 2, 3, 15 νομίζεται τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι παντὸς καὶ λόγου καὶ ἔργου. Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τοῦ θέλει πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 21, 366 οὐδ' ἔθελεν (ὕδωρ) προρέειν, ἀλλ' ἴσχετο, Πλάτ. Φαίδρ. 230D τὰ μὲν οὖν χωρία καὶ τὰ δένδρα οὐδέν μ' ἐθέλει διδάσκειν κτλ., ἐν οἷς τὸ θέλειν τίθεται κατὰ προσωποποιίαν ἐπὶ ἀψύχων πραγμάτων.

179. Οἱ τραγικοὶ ποιοῦνται πολλάκις χρῆσιν ὀνείρων πρὸς αἰτιολογίαν τῶν ἐν τῷ δράματι. Ὄνειρον τῆς Κλυταιμνήστρας (Χοηφ. 521 κέ., Σοφοκλ. Ἠλ. 417 κέ.) ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ τοῦ Στησιχόρου (ἀποσπ. 42 ἐκδ. Bgk.). Πρβ. Εὐριπ. Ἑκάβ. 69 κέ., Ἰφ. τ. ἐν Τ. 42 κέ. καὶ σημ. εἰς Ἑπτὰ ἐ. Θ. 697 κέ. — τῶνδε συμβούλους, ὡς 172 κέ. σύμβουλοι λόγου τοῦδε. — ἀεί, ἔχει ᾱ· ἀλλ' ὅμως ἀμφιβάλλεται, ἐάν, ἔνθα τὸ α εἶναι μακρόν, πρέπει νὰ γραφῇ αἰεί. Τὰ χειρόγραφα ἐπαμφοτερίζουσιν, οὕτω δὲ ἤδη παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδ. 13, 109) ἠπόρηται εἰ γραπτέον ἀενάοντα ἢ αἰενάοντα. Ὑπιθι σημ. 68 τοῦ ἔμπροσθεν (στίχ. 24) μνημονευθέντος συγγράμματος τοῦ Meisterhans. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 361 π. Χ. ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπικρατεῖ τὸ ἀεί, πρὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου σὺν αὐτῷ ἀναφαίνεται καὶ τὸ αἰεί. Πρβ. Bamberg, Jahresber. d. phil. Ver. zu Berlin, τόμ. 12, 13.

180. ξύνειμι, πρβ. Προμ. 674 ὀνείρασι ξυνειχόμην, Ἀριστοφ. Ἱππ. 1290 ἦ πολλάκις ἐννυχίαισι φροντίσι συγγεγένημαι. — στείλας, παρασκευάσας.

181. *Ἰαόνων*] Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρ. 104 κέ. «Ἰαοναῦ δὲ ἀντὶ τοῦ Ἀθηναῖοι . . πάντας τοὺς Ἕλληνας Ἰάονας οἱ βάρβαροι ἐκάλουν». Πρβ. στίχ. 566, Ἡροδ. 7, 9 Ἴωνας τοὺς ἐν Εὐρώπῃ κατοικημένους, Γενέσ. 10, 2 Ἰωύαν. Ἡ περσικὴ λέξις εἶναι Ἴαουνὰ (Yaunâ), τὸ δὲ σημειῶδες ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις οἱ νῦν Ἕλληνες καλοῦνται Ἰωνάν. — γῆν, συναπτέον τῷ οἴχεται, πρβ. 15 καὶ σημ. εἰς 453.

Digitized by Google

ἀλλ' οὔτι πω τοιόνδ' ἐναργὲς εἰδόμην
ὡς τῆς πάροιθεν εὐφρόνης, λέξω δέ σοι.
ἐδοξάτην μοι δύο γυναῖκ' εὐείμονε,
ἡ μὲν πέπλοισι Περσικοῖς ἠσκημένη, 185
ἡ δ' αὖτε Δωρικοῖσιν, εἰς ὄψιν μολεῖν,
μεγέθει τε τῶν νῦν ἐκπρεπεστάτα πολὺ

182 κέ. *τοιόνδ' ἐναργὲς*] ἀντὶ οὕτως (ὧδε) ἐναργές, ὡς Πλάτ. Πρωταγ. σελ. 317B τὴν ἐναντίαν ἅπασαν ὁδόν, ἐν οἷς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπιθέτου καθίσταται αὐτοτελής. Πρβ. πάντα ναμερτῆ λόγον 249, πρὸς δὲ τὸ ἐναργὲς πρβ. στίχ. 521, Προμ. 690, Ὁμηρ. Ὀδ. 4, 841 ὥς οἱ ἐναργὲς ὄνειρον ἐπέσσυτο νυκτὸς ἀμολγῷ, Ἡροδ. 5, 55 ὄψις ἐνυπνίου ἐναργεστάτη καὶ Πλάτ. Κριτ. σελ. 44B. Τὰ ἐν ὀνείρῳ ἐνταῦθα ὡς ἐν αἰνίγματι ὑποδηλούμενα διαρρήδην λέγει ὁ Θεμιστοκλῆς παρ' Ἡροδ. 8, 109: θεοὶ καὶ ἥρωες, οἳ ἐφθόνησαν ἄνδρα ἕνα τῆς τε Ἀσίας καὶ Εὐρώπης βασιλεύειν. Ἔπιθι σημ. εἰς 755. — εἰδόμην, πρβ. 49 καὶ σημ. 62. — τῆς πάροιθεν εὐφρόνης, τῆς παρελθούσης νυκτός (203).

184 κέ. Πρβ. Σοφ. ἀποσπ. 1018 ἐδοξάτην μοι τὼ δύ' ἠπείρω μολεῖν. — εὐείμονε, πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 15, 331 χλαίνας εὖ εἱμένοι ἠδὲ χιτῶνας. — ἠσκημένη, κεκοσμημένη, μετὰ ἐπιμελείας καὶ περιεργίας κεκαλλωπισμένη. Πρβ. Εὐριπ. Τρῳά. 1022 κἀπὶ τοῖσδε σὸν δέμας ἐξῆλθες ἀσκήσασα, Ἴω. 326 εὖ γὰρ ἤσκησαι πέπλοις, Ἀλκήστ. 160 κέ. καὶ Ἑλέν. 1382. Περὶ τῆς σημασίας ταύτης τοῦ ἀσκεῖν πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 10, 438, 23, 743 καὶ Ὀδυσ. 1, 439.

186. *Δωρικοῖσιν*] Ἡροδ. 5, 88 «ἥ γε Ἑλληνικὴ ἐσθὴς πᾶσα ἡ ἀρχαίη τῶν γυναικῶν ἡ αὐτὴ ἦν τὴν νῦν Δωρίδα καλέομεν». Αὕτη ἡ ἀρχαία ἑλληνική, ὕστερον δὲ δωρικὴ καλουμένη ἐσθὴς ἦτο μάλλινος καὶ ἀχειρίδωτος (ἐξωμὶς) χιτὼν κατὰ τοὺς ὤμους ἐναπτόμενος περόνῃ ἢ πόρπῃ, ὁ δὲ μακρότερος καὶ λινοῦς ἰωνικὸς χιτὼν (ποδήρης, ἀστραγαλωτὸς) ἦτο χειριδωτὸς καὶ καθικνεῖτο μέχρι τῶν ποδῶν. Ἐν Ἀθήναις ὁ ἰωνικὸς χιτὼν ἐπεκράτησε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 6 ἑκατονταετηρίδος ἐπί τινα χρόνον, ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος ὑπῆρχον ἀμφότεροι οἱ χιτῶνες παράλληλοι (Hermann, griech. Antiq. 4, 186 ἐκδ. 3ης καὶ Helbig σελ. 162² κέ.).

187. Ἀνακριβὴς τρόπος ἐκφράσεως (πρβ. Λυκ. κ. Λεωκρ. 102 μόνου τῶν ἄλλων, Ὁμήρ. Ἰλ. 1, 505 ὠκυμορώτατος ἄλλων, Ὀδ. 5, 105 ὀϊζυρώτατος ἄλλων, Σοφ. Ἀντιγ. 102 τὸ κάλλιστον τῶν προτέρων φάος, Tacit. hist. 1, 50, solus omnium ante se principum, Agric. 34 ii ceterorum Britanorum fugacissimi), καθ' ὃν ἡ διαιρετικὴ γενικὴ τίθεται ἐπὶ τοῦ μόνος καὶ τῶν ὑπερθετικῶν, εἰ καὶ τὸ δι' αὐτῆς δηλούμενον ὅλον περιέχει ἔννοιαν (ἄλλων, προτέρων, ante se) ἀντικειμένην εἰς τὴν τοῦ μέρους καὶ δὴ καὶ ἀποκλείουσαν αὐτήν. Ἔνιοι τῶν νεωτέρων γραμματικῶν καλοῦσι τὴν γενικὴν ταύτην οὐχὶ διαιρετικήν, ἀλλὰ συγκριτικὴν (πρβ. Kühner § 420, 1 σημ. 1 καὶ Κρυγ. Α'. 47, 28, 10 καὶ Β'. 47, 26, 6) σημαίνουσαν ἐν ἀντιθέσει καὶ συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἀποτελοῦσαν, ὡς ἐν τοῖς συγκριτικοῖς, τὴν ἀφετηρίαν τῆς συγκρίσεως. Οἱ δὲ ἐκλαμβάνοντες τὸ ὑπερθετικὸν κείμενον

Digitized by Google

κάλλει τ' ἀμώμω, καὶ κασιγνήτα γένους
ταὐτοῦ· πάτραν δ' ἔναιον ἡ μὲν Ἑλλάδα
κλήρῳ λαχοῦσα γαῖαν, ἡ δὲ βάρβαρον. 190
τούτω στάσιν τιν', ὡς ἐγὼ 'δόκουν ὁρᾶν,
τεύχειν ἐν ἀλλήλαισι· παῖς δ' ἐμὸς μολὼν
κατεῖχε κἀπράϋνεν, ἅρμασιν δ' ὑπο

ἀντὶ τοῦ συγκριτικοῦ παραβάλλουσι Θουκ. 1, 1 πόλεμος ἀξιολογώτατος τῶν προγεγενημένων, ἔνθα ὁ Σχολ. Ἑρμογ. σημειοῦται «Ἀττικὸν τὸ τοῖς ὑπερθετικοῖς ἀντὶ τῶν συγκριτικῶν χρῆσθαι, ὥσπερ καὶ Θουκυδίδης ἐποίησεν ἀξιολογώτατον εἰπών». — μεγέθει τε — κάλλει τε. Πρβ. Ἡροδ. 3, 1 Ἀπρίεω — θυγάτηρ κάρτα μεγάλη τε καὶ εὐειδής.

188 κέ. *κασιγνήτα*] Σχολ. «Ἄνδρων ὁ Ἁλικαρνασσεύς φησι. Ὠκεανὸς δὲ γήμας Πομφολύγην καὶ Παρθενόπην ἴσχει ἐκ μὲν Παρθενόπης Εὐρώπην καὶ Θρᾴκην, ἐκ δὲ Πομφολύγης Ἀσίαν καὶ Λιβύην· ἀφ' ὧν τὰς ἠπείρους ὀνομασθῆναι συμβέβηκεν». Καὶ κατὰ τὸν Ἡσίοδον δὲ Θεογ. 357 καὶ 359 ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία συγκαταλέγονται ἐν ταῖς θυγατράσι τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Ζήτημα ὅμως εἶναι ἐὰν ὁ Αἰσχύλος ὑπαινίσσεται τοιαύτην γενεαλογίαν, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐὰν εἶχεν ἐν νῷ τὴν πρώτην συγγένειαν τῶν λαῶν. — κλήρῳ λαχοῦσα, διακληρωσαμένη, κλήρῳ τυχοῦσα, ὥσπερ οἱ θεοὶ ('Ιλ. 15, 191). Διέσωσεν δὲ καὶ ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια τὸ λαγχάνω ἐν τῷ τύπῳ λαχαίνω (πρβ. μαθαίνω = μανθάνω, λαβαίνω = λαμβάνω κτλ.) καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ τυγχάνειν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ παρ' ἡμῖν λαχαίνω εἶναι διάφορον τοῦ τῶν παλαιῶν λαχαίνω, σημαίνοντος ὀρύσσειν, σκάπτειν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ λάχανον, ὡς λέγει ὁ Ἡσύχιος. Πρβ. σημ. εἰς Ἑπτ. ἐ. Θ. 896 κέ. — Ἑλλάδα γαῖαν, Ἑλλάδος γῆν. Αἱ ῥήσεις Ἑλλὰς αἶα (στ. 2), γαῖα, χθὼν ('Ικέτ. 249), αἶα, χώρα (Πέρσ. 273), ἔτι δὲ καὶ Ἕλλην αἶα (Εὐριπ. 'Ιφ. τ. ἐ. Τ. 341 καὶ 495) εὕρηνται ὁσάκις καὶ τὸ ἁπλοῦν Ἑλλάς (πρβ. κατωτέρω 1070), ἀλλὰ τὸ ἁπλοῦν Περσὶς σημαίνει παρ' Αἰσχύλῳ μόνον τὴν Περσίδα γυναῖκα. — βάρβαρον, ὡς 258 καὶ 340 ἐν τῷ στόματι βαρβάρου. Πρβ. Εὐριπ. 'Ιφιγ. τῇ ἐν Τ. 1170, 1174, 1422 καὶ Ρῆσ. 404 σὺ δ' ἐγγενὴς ὢν βάρβαρός τε βαρβάρους Ἕλλησιν ἡμῶς προὔπτιες τὸ σὸν μέρος, ἔτι δὲ καὶ Πλάτ. Πολιτικ. σελ. 262D «οἷον εἴ τις τἀνθρώπινον ἐπιχειρήσας δίχα διελέσθαι γένος διαιρεῖ καθάπερ οἱ πολλοὶ τῶν ἐνθάδε διανέμουσι τὸ μὲν Ἑλληνικὸν ὡς ἓν ἀπὸ πάντων ἀφαιροῦντες χωρίς, σύμπασι δὲ τοῖς ἄλλοις γένεσιν ἀπείροις οὖσι καὶ ἀμίκτοις καὶ ἀσυμφώνοις πρὸς ἄλληλα βάρβαρον μιᾷ κλήσει προσειπόντες αὐτὸ διὰ ταύτην τὴν μίαν κλῆσιν καὶ γένος ἓν αὐτὸ εἶναι προσδοκῶσιν». — τούτω καὶ αὐτῷ (194), ἀττικῶς. Πρβ. Κρυγ. 58, 1, 3.

192. *τεύχειν*] ὡσανεὶ προηγεῖτο, ἐδοξάτην καὶ οὐχί: ὡς ἐδόκουν. Πρβ. 567, Σοφ. Τραχ. 1238 ἀνὴρ ὅδ', ὡς ἔοικεν, οὐ νεμεῖν ἐμοὶ φθίνοντι μοῖραν, Πλάτ. Φιλ. σελ. 20D τόδε γε μήν, ὡς οἶμαι, περὶ αὐτοῦ ἀναγκαιότατον εἶναι λέγειν.

193. *ἅρμασιν δ' ὑπο*] ὑπὸ τῷ ἅρματι. Παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐπιτάσσεται πολλάκις ἡ πρόθεσις τῷ οὐσιαστικῷ, ἐὰν ἕπηται αὐτῷ καὶ ἕτερος προσδιορισμὸς (οἷον κατὰ γενικὴν στ. 627 θαλάμους ὑπὸ γῆς καὶ Προμ. 680).

Digitized by Google

ζεύγνυσιν αὐτὼ καὶ λέπαδν' ἐπ' αὐχένων
τίθησι. χἡ μὲν τῇδ' ἐπυργοῦτο στολῇ 195
ἐν ἡνίαισί τ' εἶχεν εὔαρκτον στόμα,
ἡ δ' ἐσφάδαζε, καὶ χεροῖν ἔντη δίφρου
διασπαράσσει, καὶ ξυναρπάζει βίᾳ
ἄνευ χαλινῶν καὶ ζυγὸν θραύει μέσον.
πίπτει δ' ἐμὸς παῖς, καὶ πατὴρ παρίσταται 200
Δαρεῖος οἰκτείρων σφε· τὸν δ' ὅπως ὁρᾷ
Ξέρξης, πέπλους ῥήγνυσιν ἀμφὶ σώματι.

Πρὸς δὲ τούτοις ἐν τῷ τριμέτρῳ ἐπιτάσσεται ἡ πρόθεσις μετ' ἀναστροφῆς, ὅταν ἀποτελῇ τὸ τέλος τοῦ στίχου καὶ μίαν τῶν προθέσεων περί, μετά, παρά, ὑπό, ὑπέρ, ἀπὸ καὶ ἐπί, συνήθως γενικῇ συντεταγμένων. Ἡ δοτικὴ μετὰ τῆς ὑπὸ ἀπαντᾷ καὶ Προμ. 381, μετὰ τῆς ἐπὶ Ἱκέτ. 1014, μετὰ τῆς μετὰ κατωτέρω 616. Πρβ. καὶ ἀνωτέρω στίχ. 62, ἔνθα ἡ περὶ κατ' ἀναστροφὴν πέρι ἀπαντᾷ ἐν ἀναπαίστοις.

194. λέπαδνα, πλατεῖς ἱμάντες, οἷς ἀναδεσμοῦνται οἱ τράχηλοι τῶν ἵππων πρὸς τὸν ζυγόν, ὡς σημειοῦται ὁ Σχολ. εἰς Ὁμήρ. Ἰλ. 5, 729 τοῦ δ' ἐξ ἀργύρεος ῥυμὸς πέλεν· αὐτὰρ ἐπ' ἄκρῳ (ῥυμοῦ) δῆσεν χρύσειον καλὸν ζυγόν· ἐν δὲ λέπαδνα καλὰ βάλεν χρύσεια. Πρβ. καὶ Ἰλ. 19, 393: ἵππους . . ζεύγνυον· ἀμφὶ δὲ καλὰ λέπαδν' ἔσαν, ἐν δὲ χαλινοὺς γαμφηλῇς ἔβαλον.

195. *ἡ μὲν*] Ἡ Ἀσία ἐμεγαλύνετο καὶ ἐμεγαλαυχεῖτο ἐπὶ ταύτῃ τῇ στολῇ τῆς ζεύξεως, τοῖς χαλινοῖς καὶ φαλάροις καὶ λοιποῖς ἱμᾶσι (λεπάδνοις), ἔχουσα εὐήνιος (εὔαρκτον ἐν ἡνίαισι στόμα) τὸν ζυγὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου. — ἐπυργοῦτο, ἐγαυριᾶτο. Πρβ. Ἰλ. 15, 266 ἵππος κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει.

197. *ἐσφάδαζε*] Ἡ λέξις κυριολεκτουμένη περὶ τῶν σπασμωδῶν κινήσεων τοῦ δυσθανατοῦντος σημαίνει ἤσπαιρεν ἀκόσμως καὶ ἐσφάδαζε σπασματωδῶς (Σχολ. ἐσκάριζεν). Πρβ. Εὐρ. ἀποσπ. 821 εἰκὸς σφαδάζειν ἦν ἂν ὡς νεόζυγα πῶλον, χαλινὸν ἀρτίως δεδεγμένον, Ἀγαμ. 1292 καὶ Σχολ. ἐν Σοφ. Αἴ. 833. Περὶ τῆς γραφῆς σφαδάζω, ματάζω, τεράζω ἴδε Ἡρωδιαν. π. μ. λ. 23, 7. — ἔντη, ἐνταῦθα οἱ χαλινοί. Ἡ λέξις ἄχρηστος καθ' ἑνικὸν σημαίνει κυρίως συσκευὴν ὅπλων, ὡς πολλαχοῦ τοῦ Ὁμήρου, εἶτα δὲ καὶ ἄλλας συσκευάς, οἷον τῆς νεώς.

198. *ξυναρπάζει βίᾳ*] Σχολ. «τὸν δίφρον ἀχαλίνωτον γενόμενον». Ἀλλ' ὅμως ξυναρπάζει βίᾳ, ὥσπερ καὶ φέρειν βίᾳ, δὲν χρῄζει ἀντικειμένου (πρβ. Σοφοκλ. Ἠλέκτ. 725, Εὐρ. Ἱππολ. 1224) λεγόμενον περὶ τῶν ἀφηνιαζόντων ἵππων.

199. *ἄνευ χαλινῶν*] ἀπηλλαγμένη τῶν χαλινῶν, οὓς μετὰ τὴν διάρρηξιν αὐτῶν ἀπέπτυσεν.

201. *σφὲ*] αὐτόν. Ἡ αἰτιατικὴ σφὲ τίθεται ὁμοίως τῇ νιν ἐπὶ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ γένους. Πρβ. 761 καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 456.

201. *ὅπως ὁρᾷ*] ὅπως χρονικῶς· πρβ. Ἰλ. 13, 208 Τρῶες δ' ἐρρίγησαν ὅπως ἴδον αἰόλον ὄφιν. Διέσωσεν δὲ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ ὅπως λέγουσα: καθὼς βλέπει.

202. *πέπλους ῥήγνυσι.*] Σχολ. «αἰδεσθεὶς τὸ πτῶμα». Ἡ διάρρηξις τῆς

Digitized by Google

καὶ ταῦτα μὲν δὴ νυκτὸς εἰσιδεῖν λέγω·
ἐπεὶ δ' ἀνέστην καὶ χεροῖν καλλιρρόου
ἔψαυσα πηγῆς, σὺν θυηπόλῳ χερὶ 205
βωμὸν προσέστην, ἀποτρόποισι δαίμοσιν
θέλουσα θῦσαι πέλανον, ὧν τέλη τάδε.

ἐσθῆτος ἦν σημεῖον λύπης. Ἡ αἰδὼς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πατρὸς αὐξάνει τὴν λύπην τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τῷ δυστυχήματι. Τὸ ὄνειρον ὑπαινίσσεται τὴν πραγματικὴν διάρρηξιν (471).

204. Μετὰ τὴν ὄψιν κακοῦ ὀνείρου ἐξηγείροντο εὐθὺς οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἀνάψαντες (Χο. 533 κέ.) λύχνον περιερραίνοντο πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐν τῷ ὀνείρῳ ὑπονοουμένων κακῶν ὕδατι (Φίλων ὁ Ἰουδαῖος περὶ θυόντων σ. 848C: οἱ μὲν ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀμιγεῖ ὕδατι περιρραίνονται, θαλάττῃ μὲν οἱ πολλοί, τινὲς δὲ ποταμοῖς, οἱ δὲ κάλπισιν ἐκ πηγῶν ἀρυόμενοι). Πρβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1340 κέ. ἀλλά μοι, ἀμφίπολοι, λύχνον ἅψατε κάλπισί τ' ἐκ ποταμῶν δρόσον ἄρατε .. ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω, Ἀπολ. Ῥ. 4, 660 ἔνθα δὲ Κίρκην εὗρον ἁλὸς νοτίδεσσι κάρη ἐπιφαιδρύνουσαν· τοῖον γὰρ νυχίοισιν ὀνείρασιν ἐπτοίητο. Ὡσαύτως ἡ Ἑκάβη καταβαίνουσα νυκτὸς εἰς τὴν ἀκτὴν βοᾷ ἐν τῷ παρ' Εὐριπίδῃ ὁμωνύμῳ δράματι 68 κέ.: ὦ σκοτία νύξ, τί ποτ' αἴρομαι ἔννυχος οὕτω δείμασι, φάσμασιν; ὦ πότνια χθών, μελανοπτερύγων μᾶτερ ὀνείρων, ἀποπέμπομαι ἔννυχον ὄψιν. Πρβ. Pers. Sat. 2, 16 et noctem flumine purgas, Propert. 3, 8 ac primum pura somnum tibi discute lympha, Apul. 11 σελ. 288 confestim discussa pigra quiete slacer exsurgo meque protinus purificandi studio marino lavacro trado.

205. *σὺν θυηπόλῳ χερὶ*] μετὰ δώρων πρὸς θυσίαν ἐν τῇ χειρί. Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 6, 269 κέ. ἀλλὰ σὺ μὲν πρὸς νηὸν Ἀθηναίης ἀγελείης ἔρχεο σὺν θυέεσσιν.

206. *βωμὸν*] ποιητικὴ σύνταξις (143), ὡς Σοφ. ἀπ. 599 προστῆναι μέσην τράπεζαν. Ὁ ποιητὴς ἠδύνατο νὰ εἰσαγάγῃ καὶ μὴ Περσικὰς (613) συνηθείας, πρβ. Ἡροδ. 1, 132 «οὔτε βωμοὺς ποιεῦνται (Πέρσαι) οὔτε πῦρ ἀνακαίουσι μέλλοντες θύειν, οὐ σπονδῇ χρέωνται, οὐκ αὐλῷ, οὐ πέμμασι, οὐκὶ οὐλῇσι». — ἀποτρόποισι δαίμοσιν, Σχολ. «οἷς ἀποτροπιαζόμεθα τοὺς ὀνείρους». Πρβ. Ξενοφ. Συμποσ. 4, 33 οὐκοῦν καὶ εὔχῃ μηδέποτε πλουτεῖν καὶ ἐάν τι ὄναρ ἀγαθὸν ἴδῃς, τοῖς ἀποτροπαίοις θύεις; Εἷς τῶν ἀποτροπαίων θεῶν ἦν μάλιστα ὁ ἥλιος, ᾧ διηγοῦντο τὰ ὀνείρατα (Σοφ. Ἠλ. 424 Ἡλίῳ δείκνυσι τοὔναρ), ἵνα ὡς θεὸς τοῦ φωτὸς ἀποτρέψῃ τὸ σκοτεινὸν καὶ φοβερόν. Πρβ. Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Ταύρ. 42 ἃ καινὰ δ' ἥκει νὺξ φέρουσα φάσματα λέξω πρὸς αἰθέρ', εἴ τι δὴ τόδ' ἔστ' ἄκος. Ἡ Σαπφὼ λέγει παρ' Ἡφαιστ. σελ. 69 ζὰ δ' ἐλεξάμαν ὄναρ Κυπρογενήᾳ. Τῷ δὲ Ἡλίῳ ταυτίζεται ἐνταῦθα, ὡς Ἑ. ἐ. Θ. 844 καὶ Εὐριπ. ἀποσπ. 781 στίχ. 11 κέ., ὁ Φοῖβος (209).

207. *πέλανον*] ψαιστόν, πόπανον, ἐπιτήδεια εἰς θυσίας. Πρβ. 527. — *ὧν τέλη τάδε*] οἷς τοιαῦται τελεταὶ καὶ ἱερουργίαι (Ἡσύχ. τέλη· ἱερά), οἷς τοιαύτη προσφορὰ (πρὸς ἐξιλασμὸν τοῦ ὀνείρου) καὶ θυσία προσήκει. Πρβ. Σοφ. Τραχιν. 238 τέλη ἔγκαρπα, Εὐριπ. Μηδ. 1381 γῇ δὲ τῇδε Σισύφου σεμνὴν ἑορτὴν καὶ τέλη προσάψομεν καὶ Ἀθήν. σελ. 40D μικρὰ θύοντες τέλη.

Digitized by Google

ὁρῶ δὲ φεύγοντ' αἰετὸν πρὸς ἐσχάραν
Φοίβου· φόβῳ δ' ἄφθογγος ἐστάθην, φίλοι·
μεθύστερον δὲ κίρκον εἰσορῶ δρόμῳ 210

Ἄλλως ἑρμηνεύει ὁ νεώτερος Σχολ. «οἵτινές εἰσι τῶν τοιούτων ἔφοροι», καθ' ἣν ἑρμηνείαν τὸ τέλη σημαίνει τὴν ἀρχήν, τὸ ἀξίωμα (πρβ. οἱ ἐν τέλει, τὰ τέλη), τὸ ἔργον τοῦ ἀποτρόπου.

208. κέ. Σημειωτέον, ὅτι τὸ αὐτὸ σημεῖον φανὲν καθ' ὁδὸν τοῖς ἑπτὰ συνωμόταις Πέρσαις βουλευομένοις νὰ φονεύσωσι τοὺς τὴν βασιλείαν καταλαβόντας δύο Μάγους διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος 3, 76: ὠθιζομένων δὲ αὐτῶν ἐφάνη ἱρήκων ἑπτὰ ζεύγεα δύο αἰγυπιῶν ζεύγεα διώκοντα καὶ τίλλοντά τε καὶ ἀμύσσοντα· ἰδόντες δὲ ταῦτα οἱ ἑπτὰ τήν τε Δαρείου πάντες αἴνεον γνώμην καὶ ἔπειτα ἤισαν ἐπὶ τὰ βασίλεια τεθαρσηκότες τοῖσι ὄρνισι. — αἰετὸς ἐπὶ τῶν κλασικῶν χρόνων διφθογγογραφεῖται ἀεὶ κατὰ τὰς ἀττικὰς ἐπιγραφὰς (Meisterhans σελ. 14 τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου). — ἐσχάραν ταὐτὸν τῷ βωμὸν (206). Πρβ. Πολυδ. 1, 8 «ἐσχάρα δ'.. ἔνιοι δὲ τῶν ποιητῶν καὶ τὸν τῶν θεῶν βωμὸν οὕτω κεκλήκασιν» καὶ Μ. Ἐτυμ. 384, 10 «ἐσχάρα.. δηλοῖ δὲ ἡ λέξις.. καὶ τὸν βωμόν, ὡς παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Ἡρακλεῖ» (στίχ. 921). — Φοίβου.. φόβῳ παρήχησις, ὡς Ἀγ. 1064 κέ. καὶ Χοηφ. 910. — ἐστάθην, ἐστάθην ἄναυδος. Πρβ. Πινδ. Ὀλ. 3, 22 θάμβαινε σταθεὶς καὶ Ὁμήρ. (ἅπαξ) Ὀδυσ. 17, 463 ἐστάθη ἠΰτε πέτρη (= οἰονεὶ ἀπολελιθωμένος). Ὁ παθητικὸς οὗτος ἀόριστος διασωθεὶς ἐν τῇ συνηθείᾳ ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. 911 δόξα μοι παρεστάθη (ἀντὶ τοῦ δευτέρου ἀορίστου παρέστη) καὶ τοῖς λοιποῖς τραγικοῖς οὐχὶ σπανίως, οἷον Εὐριπ. Ἱππολ. 819 ὦ τύχη, ὡς μοι βαρεῖα καὶ δόμοις ἐπεστάθης.

210 κέ. κίρκον] εἶδος ἱέρακος: πρβ. Ἀριστοτ. π. ζ. 9, 36: τῶν ἱεράκων κράτιστος μὲν ὁ τριόρχης, δεύτερος δ' ὁ αἰσάλων, τρίτος ὁ κίρκος καὶ 9, 1), ὁ παρ' ἡμῖν κιρκινέζος. Ἡ λέξις παράγεται κατά τινας μὲν ἐκ τοῦ κρίζω (= κλάζω, κράζω), οὗ ὁ ἀόριστος ἔκρικον, κατὰ δὲ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην κίρκος σημαίνει κυρίως κύκλος (κρίκος), τὸ δὲ πτηνὸν ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τῶν κύκλων, οὓς μετεωριζόμενον ἀποτελεῖ. Καλεῖ δὲ ἡ συνήθεια τὸ αὐτὸ πτηνὸν καὶ ξεφτέρι κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ ἐξαπτέρυγος ἢ ἐκ τοῦ ὀξύπτερος, κατὰ δὲ τὸν Κοραῆν Ἀτακτ. τ. 1, 244 καὶ 4, 128 ἐκ τοῦ accipiter, ἔτι δὲ καὶ τουρκοχυδαϊστὶ σιγίνης, ἅπερ μεταφορικῶς δηλοῦσι καὶ τὸν ταχὺν καὶ εὐκίνητον ἄνθρωπον. Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 22, 138 κέ. Πηλεΐδης δ' ἐπόρουσε ποσὶ κραιπνοῖσι πεποιθὼς ἠΰτε κίρκος ὄρεσφιν, ἐλαφρότατος πετεηνῶν, Ὀδ. 13, 86 ἵρηξ κίρκος.. ἐλαφρότατος πετεηνῶν. — δρόμῳ πτεροῖς ἐφορμαίνοντα, ἐν ταχείᾳ πτήσει ἐφορμῶντα. Περὶ τοῦ δρόμῳ ἐπὶ πτηνῶν πρβ. Ἀριστοφ. Ὄρν. 205 θεύσονται δρόμῳ. — τίλλοντα, ὥσπερ ἐν τῷ προφητικῷ σημείῳ παρ' Ὁμήρῳ Ὀδ. 15, 524 ὡς ἄρα οἱ (τῷ Τηλεμάχῳ εὐξαμένῳ ὄλεθρον εἰς τοὺς μνηστῆρας) εἰπόντι ἐπέπτατο δεξιὸς ὄρνις κίρκος, Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος· ἐν δὲ πόδεσσιν τίλλε πέλειαν ἔχων, κατὰ δὲ πτερὰ χεῦεν ἔραζε. — κάρα, τοῦ ἀετοῦ, καίπερ τοῦ κίρκου ὄντος ἀσθενεστέρου καὶ τοῖς μικροῖς ὀρνέοις ἐπιτιθεμένου. Πρβ. Ἰλ. 17, 757 ψαρῶν νέφος ἠὲ κολοιῶν κεκλήγοντες, ὅτε προΐδωσιν ἰόντα κίρκον, ὅ τε σμικρῇσι φόνον φέρει ὀρνίθεσσιν.

Digitized by Google

πτεροῖς ἐφορμαίνοντα καὶ χηλαῖς κάρα
τίλλονθ'· ὁ δ' οὐδὲν ἄλλο γ' ἢ πτήξας δέμας
παρεῖχε. Ταῦτ' ἔμοιγε δείματ' εἰσιδεῖν,
ὑμῖν δ' ἀκούειν. εὖ γὰρ ἴστε, παῖς ἐμὸς
πράξας μὲν εὖ θαυμαστὸς ἂν γένοιτ' ἀνήρ, 215
κακῶς δὲ πράξας — οὐχ ὑπεύθυνος πόλει,
σωθεὶς δ' ὁμοίως τῆσδε κοιρανεῖ χθονός.

ΧΟΡΟΣ.

οὔ σε βουλόμεσθα, μῆτερ, οὔτ' ἄγαν φοβεῖν λόγοις
οὔτε θαρσύνειν. θεοὺς δὲ προστροπαῖς ἱκνουμένη,
εἴ τι φλαῦρον εἶδες, αἰτοῦ τῶνδ' ἀποτροπὴν τελεῖν, 220

212 κέ. *οὐδὲν ἄλλο — ἢ παρεῖχε*] ἐλλειπτικὴ ῥῆσις ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν ἄλλο ἐποίει ἢ παρεῖχε. Πρβ. Θουκυδ. 4, 14 οἱ Λακεδαιμόνιοι . . ἄλλο οὐδὲν ἢ ἐκ γῆς ἐναυμάχουν, Πλάτ. Μενεξ. σ. 76B οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐπιτάττεις ἐν τοῖς λόγοις. Τὸ πλῆρες ἀναγινώσκεται παρὰ Δημοσθ. 8, 10 οὐδὲν ἄλλο ποιοῦσιν ἢ καθιστᾶσι τὴν πόλιν εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον. Πρβ. Κρυγ. 62, 3, 7. — πτήξας ἀμεταβάτως, ὡς Σοφ. Αἴ. 171 σιγῇ πτήξειαν ἄφωνοι καὶ ἀλλαχοῦ κυριολεκτούμενον περὶ τοῦ φόβου τῶν πτηνῶν. — παρεῖχε δέμας, ὡς παρεῖχεν ἑαυτὸν ἢ παρεῖχεν (Σοφ. Αἴ. 1146) = ὑπέμεινεν οὐδεμίαν ἀντίστασιν ποιούμενος.

216 κέ. Μετὰ τὸ κακῶς δὲ πράξας ἀπαιτεῖ ἡ αἰτία (γὰρ) ἔννοιαν, οἵα ἡ ταπεινωθήσεται καὶ καταφρονηθήσεται, ἡ Ἄτοσσα ὅμως ἀναλαμβάνουσα ἐν βασιλικῇ μεγαλοπρεπείᾳ τὸ ἑαυτῆς ἀτρόμητον (165) καὶ διακόπτουσα τὸν λόγον παρέχει αὐτῷ ἑτέραν ἰδέαν λέγουσα, ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψῃ σῷος, θὰ βασιλεύσῃ καὶ τοῦ λοιποῦ τῆς χώρας, ὡσανεὶ μηδεμία κακοπραγία (κακῶς πράσσειν) συνέβη, ἅτε ὢν ἀνεύθυνος. Ἕτεροι ἐξηγοῦνται τὸ ὁμοίως μετὰ τοῦ νεωτ. Σχολ. «ὥσπερ καὶ πρώην». — ὑπεύθυνος, ὡς οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ δημοσίαν ἐν Ἀθήναις ἀρχὴν διαχειριζόμενοι. Περὶ τῆς αὐτοκρατοῦς καὶ ἀνευθύνου δεσποτείας τῶν ἐν Ἀσίᾳ βασιλέων πρβ. Ἱκέτ. 375 καὶ Εὐριπ. Ἑλέν. 283 τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πλὴν ἑνός

218. Μετὰ τὴν ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις διήγησιν ἐπανέρχεται πάλιν τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον. — Σχολ. νεώτ. «οὐδαμῶς θέλομεν οὔτε ἄγαν ἐκφοβεῖν σε ἐν λόγοις, ἤτοι λέγειν, ὅτι κακὰ ταῦτά ἐστιν ἃ εἶδες, οὔτε παραθαρσύνειν τῷ οἴεσθαι, ὅτι καλά». Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 89 κέ. οὔτε θρασὺς οὔτ' οὖν προδείσας εἰμὶ τῷ γε νῦν λόγῳ. — μῆτερ, ὡς 154, μᾶλλον δέ, ὡς 667, ἔνθα ὁ Δαρεῖος καλεῖται πάτερ.

219. *προστροπαῖς*] Σχολ. ἱκεσίαις, ὡς Χοηφ. 84 ἐπεὶ πάρεστε τῆσδε προστροπῆς ἐμοὶ πομποί, Ἱκέτ. 366 ποτιτρόπαιον ἀντὶ τοῦ ἱκέτην, παρὰ δὲ Σοφ. Φιλ. 930 τὸν προστρόπαιον, τὸν ἱκέτην κεῖνται ἐκ παραλλήλου. Πρβ. 219.

220 κέ. Ἐπίσης ἡ Κλυταιμήστρα ἰδοῦσα ὄνειρον εὔχεται τῷ Φοίβῳ ἐν Σοφ. Ἠλ. 646: ταῦτά μοι, Λύκει'

Digitized by Google

τὰ δ' ἀγάθ' ἐκτελῆ γενέσθαι σοί τε καὶ τέκνῳ σέθεν
καὶ πόλει φίλοις τε πᾶσι. δεύτερον δὲ χρὴ χοὰς
γῇ τε καὶ φθιτοῖς χέασθαι· πρευμενῆ δ' αἰτοῦ τάδε
σὸν πόσιν Δαρεῖον, ὅνπερ φῆς ἰδεῖν κατ' εὐφρόνην,
ἐσθλά σοι πέμπειν τέκνῳ τε γῆς ἔνερθεν ἐς φάος, 225
τἄμπαλιν δὲ τῶνδε γαίᾳ κάτοχα μαυροῦσθαι σκότῳ.

ἄναξ, εἰ μὲν πέφηνεν ἐσθλά, δὸς τελεσφόρα, εἰ δ' ἐχθρά, τοῖς ἐχθροῖσιν ἔμπαλιν μέθες. — τῶνδε μετὰ τὸ περιληπτικὸν εἴ τι, ὡς Ἑπτὰ ἐ. Θ. 180 κεῖται τὸ αὐτῶν μετὰ τὸ εἴ τις, πολλάκις δὲ ἀπαντᾷ τὸ τοιοῦτον μετὰ τά, ὅς ἄν, ὅστις. — ἀποτροπὴν ἔχον μακρὸν τὸ τελικὸν τῆς προθέσεως ο, ὡς Ἑπτὰ ἐ. Θ. 1052 κἀποτρέπομαι, Προμηθ. 686 θεοπρόπους, Ἱκέτ. 632 ἐπέκρανεν, Εὐριπ. Φοιν. 586 ἀπότροποι. Πρβ. Πόρσωνος σημ. εἰς Εὐρ. Ὀρ. 64. — ἀποτροπὴν τελεῖν = ἀποτρέπειν. — ἐκτελῆ γενέσθαι = ἐκτελεῖσθαι. — τέκνῳ, περὶ τοῦ Ξέρξου, ὥσπερ 225 καὶ 230. — γῇ τε καὶ φθιτοῖς, ἴδε κατωτέρω στ. 526. — χοάς, δηλ. κηδείους, ὡς Χο. 536. — χέασθαι, τὸ ἐνεργητικὸν ἀπαντᾷ ἀδιαφόρως Χο. 86 καὶ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κολ. 478 χέω τάδε μετὰ τὸ προηγησάμενον (477) χοὰς χέασθαι.

223. *πρευμενῆ*] ἀναφέρεται εἰς το σὸν πόσιν Δαρεῖον, πρβ. 687. Τὸ πρευμενὴς (Ἐτυμ. Μ. 687, 1 πρευμενὴς ἀπὸ τοῦ πραῦ μένος ἔχειν· ἢ ἀπὸ τοῦ πρᾶος καὶ εὐμενὴς Λυκόφρων [1055], Ἡσύχ. πρευμενῶς, προθύμως, πράῳ τῷ μένει χρώμενος) ἔχει πρὸς τὸ ἰων. πρηΰς (πραΰς, πρᾷος), ὃν λέγον τὸ εὐμενὴς πρὸς τὸ ἠΰς (= ἐῦς συνῃρημένον ἐν τῷ οὐδετέρῳ εἰς εὖ). Τὸ πρηϋμενὴς ἀναγινώσκεται ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐπιγραφῇ παρὰ Kaibel epigr. gr. 618, 40.

225 κέ. *πέμπειν*] Τοιαῦτα ἐπικαλεῖται καὶ ἡ Ἠλέκτρα παρὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος λέγουσα Χο. 147: «ἡμῖν δὲ πομπὸς ἴσθι τῶν ἐσθλῶν ἄνω σὺν θεοῖσι καὶ γῇ καὶ δίκῃ νικηφόρῳ». — τἄμπαλιν δὲ τῶνδε = τὰ ἐναντία τῶν ἐσθλῶν, τὰ φλαῦρα κατὰ τὸ λιτότητος σχῆμα. — γαίᾳ κάτοχα. Ἡ Ἀθηνᾶ λέγει εἰς τὸν χορὸν τῶν Εὐμενίδων στίχ. 1007: ἴτε καὶ φεγγῶν τῶνδ' ὑπὸ σεμνῶν κατὰ γῆς σύμεναι τὸ μὲν ἀτηρὸν χώρᾳ κατέχειν, τὸ δὲ κερδαλέον πέμπειν πόλεως ἐπὶ νίκῃ. — μαυροῦσθαι σκότῳ. Τὰ δυσοίωνα καὶ ἀπαίσια τοῦ ὀνείρου κεκρυμμένα ἐν τῷ σκότει νὰ μὴ προαχθῶσιν εἰς τὸ φῶς ἐκπληρούμενα· ἀντίθεσις τούτου εἶναι «πέμπειν ἐς φάος». Τὸ μαυρόω πρὸς τῷ ἀμαυρόω (πρβ. δύρομαι καὶ ὀδύρομαι) εἶναι τύπος ἀναφαινόμενος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργ. 323 ῥεῖα δέ μιν μαυροῦσι θεοί, μινύθουσι δὲ οἶκοι). Ἐκ τῆς σημασίας τοῦ ποιεῖν τι σκοτεινὸν προέκυψεν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀφανίζειν, ἡ σημασία τοῦ ταπεινοῦν καὶ ἐξίτηλον ἢ ἐκποδὼν ποιεῖσθαί τι. Διέσωσεν δὲ καὶ ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια τὸ ῥῆμα μαυρόω ἐν τῷ τύπῳ μαυρόνω (πρβ. καὶ μαυρίζω ἔχον καὶ ἀμετάβατον σημασίαν), ὃν προσέλαβον πάντα τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰς -όω, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ποιεῖν τι μέλαν (μαῦρον).

Digitized by Google

ταῦτα θυμόμαντις ὧν σοὶ πρευμενῶς παρῆνεσα·
εὖ δὲ πανταχῇ τελεῖν σοι τῶνδε κρίνομεν πέρι.

ΑΤΟΣΣΑ.

ἀλλὰ μὴν εὔνους γ' ὁ πρῶτος τῶνδ' ἐνυπνίων κριτὴς
παιδὶ καὶ δόμοις ἐμοῖσι τήνδ' ἐκύρωσας φάτιν. 230
ἐκτελοῖτο δὴ τὰ χρηστά· ταῦτα δ', ὡς ἐφίεσαι,
πάντα θήσομεν θεοῖσι τοῖς τ' ἔνερθε γῆς φίλα,

227. *θυμόμαντις*] πρβ. θυμόσοφός ἐστιν φύσει Ἀριστοφ. Νεφ. 877, καὶ Φώτιον: «θυμόμαντις· ὁ διὰ τοῦ συλλογίζεσθαι προγιγνώσκων τὸ μέλλον». Πρὸς δὲ τὸν θυμόμαντιν ἀντιτίθεται ὁ θεόμαντις ἢ ὡς λέγεται Χοηφ. 37: κριταὶ δὲ τῶνδ' ὀνειράτων θεόθεν ἔλακον ὑπέγγυοι. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 403 κἄνευ θεοῦ τις τοῦτό γ' ἂν γνώμῃ μάθοι, καὶ 397 ἔπαυσά νιν (Σφίγγα) γνώμῃ κυρήσας, οὐδ' ἀπ' οἰωνῶν μαθών, Εὐριπ. Ἑλέν. 763 Γνώμη δ' ἀρίστη μάντις ἥ τ' εὐβουλία, Βάκχ. 368 μαντικῇ μὲν οὐ λέγω, τοῖς πράγμασιν δέ, Θεοκρίτ. 26, 32 ὃς γὰρ ἂν εἰκάζῃ κατὰ τὸν νόον, οὗτος ἄριστός ἐστιν ὀνειροκρίτας. Τὴν δὲ καλλίστην ἑρμηνείαν τοῦ θυμόμαντις παρέχει τὸ Ὅμ. Ὀδυσ. 1, 200 αὐτὰρ νῦν τοι ἐγὼ μαντεύσομαι ὡς ἐνὶ θυμῷ ἀθάνατοι βάλλουσι καὶ ὡς τελέεσθαι ὄΐω, οὔτε τι μάντις ἐὼν οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς. — παρῆνεσα· οὕτως ἥσθην, ἐγέλασα, ἐπῄνεσα καὶ ἄλλα ῥήματα τίθενται ἐν πρώτῳ προσώπῳ ἑνικοῦ ἀριθμοῦ πολλάκις ἐπὶ τοῦ δραματικοῦ διαλόγου, ἔνθα ἡ πρᾶξις ὑπονοεῖται ὡς τετελεσμένη. Πρβ. Κρυγ. § 53, 6, 3.

228. *τελεῖν*] Μέλλων καὶ ἀμεταβάτου σημασίας (=ἀποβαίνειν), ὡς Χοηφ. 1019, Ἑ. ἐ. Θ. 646. Ὁ νοῦς: περὶ δὲ τούτων κρίνομεν, ὅτι θὰ ἀποβῶσιν ὑμῖν καλῶς καὶ αἰσίως κατὰ πάντα, ὅτι θα λάβωσι καλὸν τέλος (θὰ τελεωθῶσι καλῶς). Διὰ τῆς εὐτυχοῦς ταύτης προφητείας προπαρασκευάζεται τὸ τραγικὸν αἴσθημα τῆς κακῆς ἀγγελίας, ἐπερχομένης μεταβολῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον (περιπέτεια). Ἡ ὀνειροκριτικὴ ἡμῶν προλέγει καλὴν ἔκβασιν ἐν πᾶσι, λέγει ὁ χορός, ἡ δὲ Ἄτοσσα ἀποκαλεῖ αὐτὸν φαῦλον κριτὴν 521 κέ.

229 κέ. εὔνους κατηγορούμενον τοῦ ἐκύρωσας ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ· εὐμενῶς (στ. 227) ἐπικυροῖς καὶ ἐπιβεβαιοῖς τοῦτον τὸν λόγον (ταύτην τὴν ἀπόβασιν), ἐγκρίνεις καὶ ἀποδέχεσαι ταύτην τὴν ἐξήγησιν, τουτέστι εὔνους ὢν προλέγεις μετὰ πεποιθήσεως καλὴν ἀπόβασιν τοῦ ὀνείρου. — ἐκύρωσας φάτιν, εἴρηται ὡς Σοφ. Ἀντιγ. 1178 ὦ μάντι, τοῦπος ὡς ἄρ' ὀρθὸν ἤνυσας. Πρβ. καὶ στ. 524. — ὁ πρῶτος κριτής (523), ὁ πρῶτος ὀνειροκρίτης, ἐν παραθέσει πρὸς τὸ ὑποκείμενον, σὺ ὁ πρῶτος κριτής κτλ. Πρβ. Ἡροδ. 5, 56 ταῦτα δέ, ὡς ἡμέρη ἐγένετο τάχιστα, φανερὸς ἦν ὑπερτιθέμενος ὀνειροπόλοισι καὶ Θεοφρ. π. δεισιδ. καὶ ὅταν ἐνύπνιον ἴδῃ πορεύεσθαι πρὸς τοὺς ὀνειροκρίτας . . ἐρωτήσων τίνι θεῷ ἢ θεᾷ προσεύχεσθαι δεῖ.

231. *ταῦτα*] ἅπερ συνεβούλευσας (219 καὶ 222). — ὡς ἐφίεσαι, προσυπακουστέον θεῖναι.

232 κέ. *θήσομεν φίλα*] θὰ ποιήσωμεν πρὸς χάριν καὶ ἀρέσκειαν τῶν

Digitized by Google

εὖτ' ἂν εἰς οἴκους μόλωμεν. κεῖνα δ' ἐκμαθεῖν θέλω,
ὦ φίλοι, ποῦ τὰς Ἀθήνας φασὶν ἱδρῦσθαι χθονός.

ΧΟΡΟΣ.

τῆλε πρὸς δυσμαῖς ἄνακτος Ἡλίου φθινασμάτων. 235

ΑΤΟΣΣΑ.

ἀλλὰ μὴν ἵμειρ' ἐμὸς παῖς τήνδε θηρᾶσαι πόλιν.

θεῶν. — εὖτ' ἄν, ἴδε σημ. 367. — κεῖνα δ' ἐκμ. θ. = ἐκεῖνο ὅμως θέλω νὰ μάθω ἀκριβῶς. Ὁ πληθυντικὸς τάδε (Σοφ. Οἰδ. 883 ἆρ' οὐχ ὕβρις τάδε;), ταῦτα (στίχ. 162) καὶ ἐκεῖνα (Ἀγαμ. 1329 καὶ ταῦτ' ἐκείνων μᾶλλον οἰκτείρω πολύ) ἀναφέρεται πολλάκις εἰς ἓν ἀντικείμενον χάριν μείζονος ἐπιτάσεως αὐτοῦ. Πρβ. Kühner § 366 σημ.

234. Ἡ ἐρώτησις περὶ τῆς θέσεως τῶν Ἀθηνῶν ἐξήγειρεν, ὡς εἰκός, παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις θεαταῖς τραγικὴν εἰρωνείαν διανοουμένοις, ὅτι ἡ πόλις, ἣν τέως ἡ Ἄτοσσα οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἠξίωσε, θὰ καταστῇ μετ' ὀλίγον ἐν τῷ Περσικῷ κράτει γνωστοτάτη. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 5, 105 πυρποληθεισῶν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἰώνων διεπύθετο ὁ Δαρεῖος οἵτινες εἶεν οἱ Ἀθηναῖοι.

235. *τῆλε πρὸς δυσμαῖς — φθινασμάτων*] Μακρὰν ἐν τῇ δύσει τοῦ φθίνοντος ἡλίου ἤτοι ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς γῆς. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 1, 23 Αἰθίοπας μετεκίαθε (Ποσειδῶν) τηλόθ' ἐόντας Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν, οἳ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος, οἳ δ' ἀνιόντος. Ἡλίου φθινασμάτων = Ἡλίου φθίνοντος, ἐὰν ἡ γραφὴ παρεδόθη ὀρθῶς (ὁ Pauw. εἴκασε φθινάσμασιν κατὰ τὸν Ἡσύχιον: «φθινάσμασιν· φθίσεσι»). Ὑποδεέστερα χειρόγραφα παρέχουσι πρὸς δυσμάς, δι' οὗ θὰ ἐδηλοῦτο τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, οὐχὶ δὲ ἡ θέσις ἐν τῷ πέρατι τοῦ κόσμου. Τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν τοῦ ἡλίου πρὸς δήλωσιν τῶν ἐσχατιῶν τῆς γῆς μεταχειρίζεται καὶ ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια ἐν ταῖς μυθικαῖς διηγήσεσι (κοινῶς παραμυθίοις), ἔνθα οἱ ἀναζητοῦντες ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἀπολωλυῖαν ἢ ἄλλο τι παρίστανται, ὅτι ἔρχονται μέχρι τῶν μερῶν, ἐν οἷς δύεται ἢ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, παρ' οὗ καὶ διαπυνθάνονται τὸ ζητούμενον (πρβ. Γ. εἰς Δήμ. καὶ Ὀδ. 7, 302). Περὶ τοῦ φθίνειν ἐπὶ τοῦ δύοντος ἡλίου πρβ. Εὐστάθιον ἐν Ἰλ. 8, σελ. 698, 24 «τὴν δύσιν Αἰσχύλος ἡλίου λέγει φθινάσματα», στίχ. 380 φέγγος ἡλίου κατέφθιτο καὶ Εὐριπ. Ἡρακλείδαις 779 φθινὰς ἁμέρα, περὶ δὲ τῆς ταυτολογίας δυσμαῖς — φθινασμάτων πρβ. 439 συμφορὰ πάθους, 546 λέκτρων εὐνάς, Προμηθ. 6 δεσμῶν — πέδαις, Ὁμήρ. Ἰλ. 17, 384 ἔριδος νεῖκος (21, 513 ἔρις καὶ νεῖκος), Ἡροδ. 7, 58 ὁ δὲ κατ' ἤπειρον στρατὸς πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς ἐποιέετο τὴν ὁδόν, 2, 31 ῥέει δὲ (ὁ Νεῖλος) ἀπὸ ἑσπέρης τε καὶ Ἡλίου δυσμέων, ἐν οἷς, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ, ἐκφράζεται ἓν διὰ δυοῖν, καὶ Εἰσαγωγ. σελ. 33. — ἄνακτος Ἡλίου, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 1426.

236. *ἀλλὰ μὴν . .*] καὶ ὅμως . . ἴσα δυνάμενον αἰτιολογικῇ ἐρωτήσει· διὰ τί ὅμως ἐπεθύμησε; μετά τινος ἀντιρρήσεως καὶ θαυμασμοῦ. — θηρᾶσαι,

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

πᾶσα γὰρ γένοιτ' ἂν Ἑλλὰς βασιλέως ὑπήκοος.

ΑΤΟΣΣΑ.

ὧδέ τις πάρεστιν αὐτοῖς ἀνδροπλήθεια στρατοῦ;

ΧΟΡΟΣ.

ναί, στρατὸς τοιοῦτος, ἔρξας πολλὰ δὴ Μήδους κακά. 239

ἑλεῖν, καταλαβεῖν, ἐφ' ἧς σημασίας κεῖται ἀδιαφόρως τό τε ἐνεργητικὸν καὶ μέσον. Ἀπιθάνως ὁ Blomfield διατείνεται, ὅτι τὸ θηρᾶν κυριολεκτεῖται ἐνταῦθα περὶ τῶν Περσῶν, οἳ τιμωρούμενοι τοὺς ἐπαναστάντας Ἴωνας καθ' Ἡρόδοτον 6, 31 «ὡς ἑκάστην (τῶν νήσων) αἱρέοντες . . ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους· σαγηνεύουσι δὲ τόνδε τὸν τρόπον· ἀνὴρ ἀνδρὸς ἁψάμενος τῆς χειρὸς ἐκ θαλάσσης τῆς βορηΐης ἐπὶ τὴν νοτίην διήκουσι καὶ ἔπειτα διὰ πάσης τῆς νήσου διέρχονται ἐκθηρεύοντες τοὺς ἀνθρώπους . . παῖδάς τε τοὺς εὐειδεστάτους ἐκλεγόμενοι ἐξέταμνον καὶ ἐποίευν ἀντὶ εἶναι ἐνόρχιας εὐνούχους καὶ παρθένους τὰς καλλιστευούσας ἀνασπάστους παρὰ βασιλέα».

237. πρβ. Ἰσοκρ. Πανηγ. § 67 τῶν δὲ βαρβάρων οἱ βουλόμενοι καταδουλώσασθαι τοὺς Ἕλληνας ἐφ' ἡμᾶς πρώτους ἰόντες καὶ § 68 νομίζοντες πρὸς μίαν μὲν πόλιν κινδυνεύσειν, ἁπασῶν δὲ ἅμα κρατήσειν.

238. ὧδε τις, τοσαύτη τις. — ἀνδροπλήθεια ἐκ τοῦ μὴ ἀπαντῶντος ἀνδροπληθής. Πρβ. 125 κέ. καὶ τὰ ἐκ τοῦ παμπληθὴς καὶ πολυπληθὴς γενόμενα οὐσιαστικὰ παμπληθία καὶ πολυπληθία.

239. *ναί . . τοιοῦτος ἔρξας*] ναί, στρατὸς τοιοῦτος, ὅστις προεξένησε κτλ. Διὰ τοῦ τοιοῦτος περιορίζεται (πρβ. 351) ἡ ἐπιβεβαίωσις τοῦ πλήθους ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ: εἰ καὶ ἡ ἀνδροπλήθεια δὲν εἶναι οὕτω μεγάλη (τὸ μέγεθος δὲν εἶναι τὸ κύριον), ἀλλ' ὅμως εἶναι ἱκανὴ καὶ στρατὸς τοιοῦτος τὴν ποιότητα, ὥστε κτλ. — ἔρξας κεῖται ὡς ἐπεξηγητικὸν τοῦ τοιοῦτος, καθάπερ Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 33Α τοιοῦτος φανοῦμαι . . οὐδενὶ πώποτε ξυγχωρήσας οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον, Πολιτείᾳ 10, σελ. 603Ε τοιᾶσδε τύχης μετασχών, υἱὸν ἀπολέσας, Δημοσθ. 18, 45 τοιουτονί τι πάθος πεπονθότων ἁπάντων, οὐκ ἐφ' ἑαυτοὺς οἰομένων τὸ δεινὸν ἥξειν. Πρὸς τὸ ἔρξας κακὰ πρβ. Ἡροδ. 7, 5: Ἀθηναίους ἐργασαμένους πολλὰ δὴ κακὰ τοὺς Πέρσας. — δή, ὡς γνωστόν. — Μήδους, ὥσπερ τὰ Μηδικὰ (πρβ. μηδίζειν) σημαίνει τὰ Περσικά, κεῖται παρὰ τοῖς Ἕλλησι συγγραφεῦσιν ἀντὶ τῶν Περσῶν (793). — Σχολ. «τῆς ἐν Μαραθῶνι πεζομαχίας μέμνηται», ὡς καὶ στ. 247. — Ἡ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ (240 τί . . . ἄλλο; προσυπακουομένου ἔστιν αὐτοῖς) ἐρώτησις τῆς Ἀτόσσης μετὰ τῆς ἐν στίχῳ 238 ἀναμιμνήσκει τοὺς λόγους τοῦ Μαρδονίου παρ' Ἡροδότῳ 7, 9 «Ἕλληνας δὲ ὑπάρξαντας ἀδικίης οὐ τιμωρησόμεθα; τί δείσαντες; κοίην πλήθεος συστροφήν; κοίην δὲ χρημάτων δύναμιν;», τοὺς χαρακτηρίζοντας τὸν

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

πότερα γὰρ τοξουλκὸς αἰχμὴ διὰ χερὸς λαοῖς πρέπει; 242

ΧΟΡΟΣ.

οὐδαμῶς· ἔγχη σταδαῖα καὶ φεράσπιδες σαγαί. 243

ΑΤΟΣΣΑ.

καὶ τί πρὸς τούτοισιν ἄλλο; πλοῦτος ἐξαρκὴς δόμοις; 240

ΧΟΡΟΣ.

ἀργύρου πηγή τις αὐτοῖς ἐστι, θησαυρὸς χθονός. 241

Πέρσην, καθ' ὃν ἡ νίκη ἤρτητο μόνον ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χρημάτων. Πρβ. Ἡροδ. 1, 136 «τὸ πολλὸν δ' ἡγέαται (Πέρσαι) ἰσχυρὸν εἶναι», ἔτι δὲ καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ξέρξου 7, 48.

241. *ἀργύρου πηγὴ*] Ἐν Θορικῷ γάρ ἐστι μέταλλα καὶ ἐν Λαυρίῳ (Σχολ.). Πρβ. Θουκ. 2, 55, Στράβ. σελ. 399 τὰ δ' ἀργυρεῖα τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦν ἀξιόλογα, νυνὶ δ' ἐκλείπει καὶ Boeckh Staatsh. d. Ath. σ. 420 κέ. Ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀνακαλυφθέντα ἐγένοντο πηγὴ πλούτου πολλῶν ἐν Ἀθήναις ἰδιωτῶν. — Ὁ ποιητὴς ἀναμιμνήσκει τεχνηέντως τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἀρίστην γνώμην τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅσπερ συμβουλεύσας αὐτοῖς ἀντὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους περαιτέρω διανομῆς τῶν ἀπὸ τοῦ Λαυρείου χρημάτων τὴν κατασκευὴν δι' αὐτῶν πολεμικῶν πλοίων ἔθηκε τὰ θεμέλια τῆς ἐν Σαλαμῖνι νίκης. Πρβ. Ἡροδ. 7, 144.

242. πότερα, ὡς ἐν Ἀγαμ. 286 ἄνευ ἑπομένου ἤ, διότι ἡ δευτέρα ἐρώτησις μετὰ τὴν γενομένην 243 πλήρη ἀποκρισιν καθίσταται περιττή. — τοξουλκὸς αἰχμὴ δὲν σημαίνει ἡ τὸ τόξον ἐντείνουσα (ἕλκουσα) αἰχμὴ (βέλος), οὐδὲ ἡ ὑπὸ τοῦ τόξου ἐκπεμπομένη αἰχμή, ἀλλὰ τὸ βέλος τοῦ τοξουλκοῦ, τοῦ ἐντείνοντος (56) τὸ τόξον, τοῦ τοξότου. Ὡσαύτως 243 φεράσπιδες σαγαὶ = σαγαὶ ἀσπιδοφόρων. Πρβ. 107 κέ. ἱππιοχάρμας κλόνους. — διὰ χερὸς πρέπει, διακρίνεται, διαλάμπει, φαίνεται ἐν χερσίν. Πρβ. κατωτέρω σημ. εἰς στίχ. 250.

243. ἔγχη σταδαῖα Σχολ. «ἐκ τοῦ συστάδην μαχόμενα (ἀνάγν. μαχομένων), οἷον συστάδην μάχονται· τοὺς γὰρ ἐκ διαστημάτων μαχομένους κατηυτέλιζον». Ἔγχη δὲ σταδαῖα εἶναι τὰ ἀγχέμαχα ὅπλα, δόρυ καὶ ξίφος, τῆς σταδίας μάχης κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν μακρόθεν γενομένην διὰ τηλεβόλων ὅπλων (Στράβ. βιβλ. 10, σελ. 449), οἷον δόρατος καὶ ἀκοντίου. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 13, 313 Τεῦκρός θ' ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν τοξοσύνῃ, ἀγαθὸς δὲ καὶ ἐν σταδίῃ ὑσμίνῃ. — Ὁ ὁπλισμὸς τοῦ Ἕλληνος ὁπλίτου συνέκειτο ἐκ μεγάλης ὠοειδοῦς ἀσπίδος, χαλκοῦ θώρακος, περικεφαλαίας, περικνημίδων, δόρατος 7—8 ποδῶν τὸ μῆκος καὶ βραχέος ξίφους. Περὶ τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν Περσῶν ἀνάγνωθι τὰ παρ' Ἡροδότῳ 7, 61 καὶ 63. — Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 86 καὶ 150.

243. *φεράσπιδες σαγαὶ*] Ὡς δορυσόῳ σαγῇ Ἑπτὰ ἐ. Θ. 118, ὁπλίτην

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατῷ;

ΧΟΡΟΣ.

οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι. 245

ΑΤΟΣΣΑ.

πῶς ἂν οὖν μένοιεν ἄνδρας πολεμίους ἐπήλυδας;

κόσμον Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 699. Φερράσπ. σαγαὶ = ὁπλισμὸς ἀσπιδοφόρων. Πρβ. Σουίδ. λ. σάγμα: σαγὴ τὸ ὅπλον καὶ πανσαγία ἡ πανοπλία. Ἀπολλ. Λεξ. Ὁμηρ. λ. σάκος, ἀσπίς. ἀφ' οὗ καὶ οἱ νεώτεροι σάγην [ὁ τονισμὸς ἐπαμφοτερίζει] τὴν ὅλην πανοπλίαν λέγουσι, Ἡσύχ. ἡ ὅλη πανοπλία· ἢ περιβόλαιον, σκέπασμα. Διέσωσε δὲ καὶ ἡ δημώδης γλῶσσα τὴν λέξιν (σαγὴ) καλοῦσα ἐν Ἠπείρῳ σαγιάκιον μάλλινον περιβόλαιον ἢ σκέπασμα, ὥσπερ καὶ τὰ ἐνδύματα σκουτιὰ καλοῦνται παρὰ τὸ σκῦτος (scutum). Ὅτι δὲ τὸ σαγιάκι(ον) εἶναι ὑποκοριστικὸν ἑτέρου ἐκ τοῦ σαγὴ γενομένου ὑποκοριστικοῦ σαγίον καὶ σαγίν, πείθεταί τις ζητῶν τὰ παρὰ Δυκαγγίῳ παραδείγματα, οἷον «οὐδὲν ἐκτήσατο πλὴν σαγίου ἑνὸς τριχίνου», «μὴ κτησάμενος τίποτε τοῦ αἰῶνος τούτου πλὴν στιχαρίου τριχίνου, σαγίον καὶ . .», «σαγίον ἐπιζητῆσαι καὶ σφόδρα ἐρρυπωμένον περιβαλέσθαι κτλ.». Παρασημειωτέον δέ, ὅτι τὸ παρὰ Δυκαγγίῳ σάγισμα (σκέπασμα ἀλόγου) ἐν Ἠπείρῳ σημαίνει καὶ βαρὺ σκέπασμα τῶν ἀνθρώπων κοιμωμένων.

244 κέ. Πρβ. Ἡσύχ. ποιμάνωρ· ποιμὴν ἢ βασιλεύς, καὶ 75 κέ. — ἐπιδεσπόζει στρατῷ, ὥσπερ ἀνάσσειν, ἡγεμονεύειν, κρατεῖν, ἐπικρατεῖν, στρατηγεῖν καὶ ἄλλα ἀρχῆς δηλωτικὰ ῥήματα, συντάσσεται παρ' Ὁμήρῳ καὶ ἄλλοις ποιηταῖς δοτικῇ. — κέκληνται, πρβ. στίχ. 2, Ἰλ. 4, 61 καὶ Εὐριπ. Ἱππολ. 2.

246. πῶς ἂν οὖν . .] Σχολ. «μὴ ἔχοντες τὸν ἐφεστηκότα». Ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ ἐλεύθεροι πολῖται εἶναι μᾶλλον φιλοπάτριδες ἢ ὁ δοῦλος ὑπήκοος ἀναπτύσσεται διὰ πλειόνων ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ Ξέρξου πρὸς τὸν Δημάρατον παρ' Ἡροδ. 7, 103 κῶς ἂν δυναίατο (Ἕλληνες) . . . ἐόντες γε ἐλεύθεροι πάντες ὁμοίως καὶ μὴ ὑπ' ἑνὸς ἀρχόμενοι στρατῷ τοσῷδε ἀντιστῆναι; . . . ὑπὸ μὲν γὰρ ἑνὸς ἀρχόμενοι κατὰ τρόπον τὸν ἡμέτερον γενοίατ' ἄν, δειμαίνοντες τοῦτον, καὶ παρὰ τὴν ἑωυτῶν φύσιν ἀμείνονες, καὶ ἴοιεν ἀναγκαζόμενοι μάστιγι ἐς πλεῦνας ἐλάσσονες ἐόντες». Τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Ξέρξου ἀποκρίνεται αὐτόθι ὁ Δημάρατος λέγων ὅτι «ἐλεύθεροι ἐόντες οὐ πάντα ἐλεύθεροί εἰσι· ἔπεστι γάρ σφι δεσπότης νόμος, τὸν ὑποδειμαίνουσι πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἢ οἱ σοὶ σέ». — ἐπήλυδας, ἐπιόντας, ὡς Ε. ἐ. Θ. 34, τῆς λέξεως σημαινούσης οὐ μόνον τοὺς νεωστὶ ἐξ ἑτέρας γῆς ἐλθόντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσβάλλοντας καὶ ἐχθρικῶς ἐπιτρέχοντας ξένην χώραν.

REFERENCE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ὥστε Δαρείου πολύν τε καὶ καλὸν φθεῖραι στρατόν.

ΑΤΟΣΣΑ.

δεινά τοι λέγεις κιόντων τοῖς τεκοῦσι φροντίσαι.

ΧΟΡΟΣ.

ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖν τάχ' εἴσῃ πάντα ναμερτῆ λόγον·
τοῦδε γὰρ δράμημα φωτὸς Περσικὸν πρέπει μαθεῖν, 250
καὶ φέρει σαφές τι πρᾶγος ἐσθλὸν ἢ κακὸν κλύειν.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ὦ γῆς ἁπάσης Ἀσίδος πολίσματα,

247. ὥστε] Οὕτω καλῶς ὑπέμειναν, οὕτω καλῶς ἠδυνήθησαν ἄλλοτε νὰ ὑπομένωσι, ὥστε κτέ. Ἐν Μαραθῶνι ἀπέδειξαν, ὅτι δύνανται νὰ ἀντιστῶσι τῷ ἐχθρῷ.

248. κιόντων] ἐλθόντων εἰς Ἑλλάδα, ὡς οἰχομένων (13, 60), μετοχὴ ἀορίστου. Τὸ ἄρθρον ἐλλείπει κατὰ ὁμηρικὸν τρόπον. Πρβ. Ἀγ. 39 μαθοῦσιν, 1394 εἰ δ' ἦν πρεπόντων, Εὐριπ. Ἰφιγ. τῇ ἐ. Τ. 1301 οὐκ εἶ κρατούντων πρὸς πύλας. — κιόντων τοῖς τεκοῦσι, ὡς Εὐριπ. Ἄλκ. 167 αὐτῶν ἡ τεκοῦσα. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἐκ τῶν οὐσιαστικοῦ σημασίαν ἐχουσῶν μετοχῶν καὶ γενικῇ συντασσομένων συνηθέσταται εἶναι κατὰ τὴν εἰς Σοφ. Αἴ. 360 σημείωσιν τοῦ Lobeck τρεῖς, συνάρχων, τεκών, προσήκων.

249. ἐμοὶ δοκεῖν = κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν· ἡ ἀπόλυτος ἀπαρέμφατος ἀπαντᾷ καὶ Σοφ. Ἠλ. 410 ἐκ δείματός του νυκτέρου, δοκεῖν ἐμοί. Πρβ. Κρυγήρου Γραμμ. 55, 1, σημ. 3. — τάχ' εἴσῃ, ὡς Ἀγ. 494, Σοφ. Οἰδ. Τ. 84 καὶ Τραχ. 594 αὐτίκ' εἰσόμεσθα. — πάντα ναμερτῆ λόγον, πᾶσαν ἀλήθειαν.

250. πρέπω σημαίνει ἔχω ἐκπρεπῆ ὄψιν, εἶμαι καταφανὴς (Ἀγ. 30, 252, 399, 437, 1219, Εὐμεν. 996), διαλάμπω (Ἑ. ἐ. Θ. 376), ἐξέχω (μετὰ δοτικῆς, Ἑ. ἐ. Θ. 117, Χοηφ. 10, 17), εἶτα δὲ διακρίνομαι καὶ φαίνομαι, ὡς ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ. — πρέπει (ὡς) περσικὸν μαθεῖν (ὥσπερ Σοφ. Ἠλέκ. 664 πρέπει ὡς τύραννος εἰσιδεῖν = φαίνεται ὡς τύραννος κατὰ τὴν ὄψιν) = ὁ δρόμος τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς φαίνεται εἰς τὴν κατάληψιν περσικός, προσπίπτει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς περσικός, ἀναγνωρίζει τις αὐτὸν ὡς τοιοῦτον, ὁ δρόμος τούτου τοῦ ἀνδρὸς φαινόμενος ἀναγνωρίζεται ὡς περσικός. Πρβ. Ἱκέτ. 727 καὶ Εὐρ. Ἱκέτ. 1056 ὡς οὐκ ἐπ' ἀνδρὶ πένθιμος πρέπεις δρᾶν. Τοὺς κατὰ ἡμερησίους σταθμοὺς (ἴδε στίχ. 14) τεταγμένους ἀγγάρους καίπερ γνωρίζων ὁ Αἰσχύλος (ἴδε Ἀγ. 294) εἰσάγει ὅμως ἐνταῦθα ἄγγελον ὡς μάρτυν αὐτόπτην τῶν ἐν Σαλαμῖνι κακῶν. Πρβ. Patin, Études sur les tragiques grecs, τόμ. 1, σελ. 241, ἐκδ. 3 καὶ Εἰσαγ. σελ. 64.

251. σαφές τι] τουτέστι θὰ ἀπαλλαγῶμεν τῆς ἀνησύχου ἀβεβαιότητος ἀκούοντες σαφῆ τινα ἀγγελίαν εἴτε καλὴν εἴτε κακήν.

252—292. Εἶδος κομμοῦ· ταῖς ἑκάστοτε ἐν δυσὶ τριμέτροις γενομέναις γενικαῖς ἀνακοινώσεσι τοῦ ἀγγέλου περὶ

Digitized by Google

ὦ Περσίς αἶα καὶ ταῦς πλούτου λιμήν,
ὡς ἐν μιᾷ πληγῇ κατέφθαρται πολὺς
ὄλβος, τὸ Περσῶν δ' ἄνθος οἴχεται πεσόν. 255
[ὤμοι, κακὸν μὲν πρῶτον ἀγγέλλειν κακά·
ὅμως δ' ἀνάγκη πᾶν ἀναπτύξαι πάθος,
Πέρσαι· στρατὸς γὰρ πᾶς ὄλωλε βαρβάρων.]

ΧΟΡΟΣ.

ἄνι' ἄνια κακά, στροφ. α'.
νεόκοτα καὶ δάι'. αἰαῖ, 260

τῆς μεγάλης τῶν Περσῶν ἥττης συμπαρομαρτοῦσιν ἐν ἀντιφωνίᾳ αἱ λυρικαὶ θρηνῳδίαι τοῦ χοροῦ. — Ἀσίς, πρβ. σημ. 765.

253. Ἡσύχ. ταῦς· μέγας. Πρβ. Εὐριπ. Ὀρ. 1077 καὶ δῶμα πατρὸς καὶ μέγας πλούτου λιμήν. — Πανταχόθεν συναθροισθέντα τὰ πλούτη ἐν Σούσοις ναυλοχοῦσιν ἐν αὐτοῖς ὥσπερ τὰ ἐν λιμένι ἔμπλεα θησαυρῶν πλοῖα. Πρβ. 3.

254. Ὁ στίχος στερεῖται τῆς συνήθους τομῆς, πρβ. 355, 468, 504, 506, 512, 522, Ἑ. ἐ. Θ. 1037, Ἱκέτ. 920, Προμ. 667, Εὐμ. 26. Συνᾴδει δὲ ἐνταῦθα, 468 καὶ 512 τὸ βάρος τοῦ ῥυθμοῦ τῇ ἐννοίᾳ. — μιᾷ πληγῇ, πρβ. 980. — πολύς, πρβ. 330.

256—258 εἶναι ἴσως ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ καταγομένη διττογραφία τοῦ στίχ. 254 κέ. πρὸς ἔκφρασιν τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, διότι ἐὰν «τὸ Περσῶν δ' ἄνθος οἴχεται πεσόν» περιέχῃ ἤδη πᾶσαν τὴν δυστυχίαν, τότε δὲν δύναται ὁ ἄγγελος νὰ εἴπῃ «ὅμως δ' ἀνάγκη πᾶν ἀναπτύξαι πάθος». Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁ στίχ. 258 πρὸ τοῦ στ. 263 «ὡς πάντα γ' ἔστ' ἐκεῖνα διαπεπραγμένα» φαίνεται περιττός, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι τὸ τεταραγμένον καὶ αἱ ἐπαναλήψεις τοῦ λόγου προέρχονται ἐκ τῆς ταραχῆς τοῦ ἀγγέλου. — Πρὸς τό, πρῶτον (ὡς Σοφ. Τραχ. 190 πρῶτος ἀγγεῖλας τάδε) ἀγγέλλειν κακά, παραβάλλει ὁ Σχολ. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 277 στέργει γὰρ οὐδεὶς ἄγγελον κακῶν ἐπῶν. — ἀναπτύξαι, ὡς Σοφ. Ἠλ. 639 οὐδὲ πᾶν ἀναπτύξαι πρέπει πρὸς φῶς καὶ Εὐριπ. Τρῳάσ. 657 πρὸς τὸν παρόντα πόσιν ἀναπτύξω φρένα. — Πέρσαι, ὡς 143, 174. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 66.

259. ἄνια, ἀνιαρά. Ὡσαύτως 1056 καὶ 1062.

260. νεόκοτα = ἐν προσφάτῳ καὶ ἀσυνήθει μανίᾳ ζέοντα κατὰ τὸν Schütz, βέλτιον ὅμως νεόκοτα = νέα (σημ. 570), ὡς Ἀγαμ. 1086 τί τόδ' ἄχος νέον μέγα (ἴδε Ἑπτ. ἐ. Θ. 788), Σοφ. Φιλ. 1191 ἀλλοκότῳ (= ἀντιθέτῳ, ἀλλοτρίᾳ, ἀλλοίᾳ) γνώμᾳ τῶν πάρος. — δάϊα, ὀλέθρια, ἐχθρικὰ καὶ οἱονεὶ φλέγοντα. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ δαίω, καίω (πρβ. Curtius Et. σελ. 231), ὡς ἐμφαίνει καὶ ἡ συχνὴ ὁμηρικὴ ῥῆσις δήϊον πῦρ (πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 207), μάχη δεδήει, ἐν δαΐ λυγρῇ (πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 909 καὶ bellum conflare, proelium exardescit). Ὁ Ὅμηρος ἔχει τὸν τύπον δήιος ἀείποτε ἐπὶ ἐνεργητικῆς σημασίας, ὡς ἐνταῦθα καὶ 274, παρὰ δὲ τοῖς τραγικοῖς ἔχει ἡ λέξις καὶ παθητικὴν

Digitized by Google

διαίνεσθε, Πέρσαι,
τόδ' ἄχος κλύοντες.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ὡς πάντα γ' ἔστ' ἐκεῖνα διαπεπραγμένα·
καὐτὸς δ' ἀέλπτως νόστιμον βλέπω φάος.

ΧΟΡΟΣ.

ἦ μακροβίοτος ἀντ. α'.
ὅδε γέ τις αἰὼν ἐφάνθη 266

σημασίαν (ἄθλιος, ταλαίπωρος), οἷον 285, 289, 989. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 784 δαῖα Τέκμησσα, ὅπερ κάλλιστα ἡ δημώδης γλῶσσα ἐκφράζει διὰ τοῦ καῦμένη (κεκαυμένη) Τέκμ.

261. διαίνεσθε (Σχολ. δακρύετε). διαίνεσθαι κυρίως δακρύοις βρέχεσθαι (πρβ. 1065 καὶ 1066). Ἡσύχ. διαίνεται· βρέχεται, ὑγραίνεται.

263. ὡς, κλαίετε δακρύοντες, διότι κτλ. — πάντα ἐκεῖνα: Σχολ. νεώτ. ὅσα ἔφην δηλονότι (253). Ὀρθότερον πάντα τὰ ἐκεῖ. Πρβ. σημ. εἰς στ. 398. — διαπεπραγμένα, ἐστί, ἀπολώλασι· πρβ. στίχ. 520, Εὐριπ. Ἑλέν. 858 διαπεπράγμεθα.

264. νόστιμον φάος κατὰ τὸ παρ' Ὁμήρῳ μυριόλεκτον νόστιμον ἦμαρ τὸ συνεπαγόμενον πρὸς τῇ τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς σωτηρίας. Πρβ. Εὐστάθ. 1383, 40 νόστ. ἦμαρ· τὸ τῆς οἴκαδε ὑποστροφῆς λέγει, Ἡσύχ. τὸ σωτήριον καὶ ἀνακομιστικόν· ἀνακομιστικὴ ἡμέρα, Ἀπολλ. Σοφ. νόστιμον· σωτήριον καὶ κατωτέρω στίχ. 799 νοστίμου σωτηρίας. Σημειῶδες δὲ εἶναι καὶ τόδε, ὅτι ἐν τῇ συνηθείᾳ ἡ λέξις νόστιμος καὶ νόστιμον μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἡδέος τὴν γεῦσιν βρώματος καὶ πόματος, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν τοῦ χαρίεντος ἢ κομψοῦ ἀνθρώπου ἢ πράγματος. Ἐγίνωσκον δὲ τὴν σημασίαν ταύτην καὶ οἱ πολλαῖς πρὸ ἡμῶν ἑκατονταετηρίσι γεγονότες, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ παρετυμολογοῦντος Μ. Ἐτ. 607, 8 «νόστος παρὰ τῇ συνηθείᾳ ὁ γλυκασμὸς λέγεται· μεταφορικῶς δὲ ἀπὸ τῶν ἐδεσμάτων νόστος λέγεται καὶ ἡ εἰς οἶκον ἀνακομιδὴ καὶ ἀναστροφὴ παρὰ τὸ τῆς πατρίδος ἡδύ». Πρβ. καὶ Δυκάγγιον.

265. Ἀληθῶς λίαν μακρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν (μακροβίοτός τις) ἐγένετο, συνέβη (πρβ. Σοφ. Ἠλ. 154 οὔτοι σοι μούνᾳ, τέκνον, ἄχος ἐφάνη βροτῶν) ἡμῖν τοῖς γέρουσι τοιοῦτος βίος, ἵνα ἀκούσωμεν τοῦτο τὸ ἀνέλπιστον, λίαν μακρὸς βίος συνέβη ἡμῖν, καθ' ὃν ἐπέπρωτο κτλ. — μακροβίοτος αἰών, πρβ. στίχ. 713. — ὅδε γε, διότι τοῖς γέρουσι συνήθως δὲν φαίνεται ὁ βίος ἀρκούντως μακρός. — τις συναπτόμενον τῷ μακροβίοτος κεῖται στοχαστικῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ: καθόσον ἀναλογιζόμενοι ἐνορῶμεν. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 124 πλανάτας τις ὁ πρέσβυς οὐδ' ἔγχωρος, Ellendt, Lex. Soph. σελ. 734 καὶ σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 387. — ἀκούειν, ὥστε ἀκούειν, κεῖται ὡς ἀκριβέστερος (πρβ. σημ. 7) προσδιορισμὸς τοῦ ὅδε αἰών (Κρυγ. Β'. § 55, 3 σημ. 20). Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. στίχ. 714.

Digitized by Google

γεραιοῖς, ἀκούειν
τόδε πῆμ' ἄελπτον.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

καὶ μὴν παρών γε κοὐ λόγους ἄλλων κλύων,
Πέρσαι, φράσαιμ' ἂν οἷ' ἐπορσύνθη κακά. 270

ΧΟΡΟΣ.

ὀτοτοτοῖ, μάταν στροφ. β'.
τὰ πολέα βέλεα παμμιγῆ
τᾶσδ' ἀπ' Ἀσίδος ἦλθε γαίας
δᾴαν Ἑλλάδα χώραν.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

πλήθουσι νεκρῶν δυσπότμως ἐφθαρμένων 275
Σαλαμῖνος ἀκταὶ πᾶς τε πρόσχωρος τόπος.

ΧΟΡΟΣ.

ὀτοτοτοῖ, φίλων ἀντ. β'.

269. καὶ μήν. Σημειωτέον καλῶς, λέγει ὁ ἄγγελος, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι βέβαιον, διότι οὐχὶ ἐξ ἀκοῆς, ἀλλ' ἐξ αὐτοψίας ἀγγέλλω τὰ κακά. — παρὼν κοὐ . . κλύων· συχνάκις ἐπιτείνεται ἡ ἔννοια διὰ παραθέσεως τῆς ἀρνητικῆς ἀντιθέσεως, οἷον Ὁμήρ. Ἰλ. 11, 59 ἐπεί με κατ' αἶσαν ἐνείκεσας οὐδ' ὑπὲρ αἶσαν, Ἡσιόδ. Θεογ. 351 γνῶ ῥ' οὐδ' ἠγνόησε, Ἡροδ. 3, 25 ἐμμανής τε ἐὼν καὶ οὐ φρενήρης, ἔτι δὲ καὶ διὰ ῥήσεων, οἷαι αἱ: ἐξ ἐμοῦ τε κοὐκ ἄλλου, ἑκὼν κοὐκ ἄκων, βίᾳ τε κοὐχ ἑκών, πολλάκις τε κοὐχ ἅπαξ, πάλαι κοὐ νεωστί, βαιοῦ κοὐχὶ μυρίου χρόνου, γνωτὰ κοὐκ ἄγνωτα κτλ.

272 κέ. Ὁ ἰωνικὸς τύπος πολέα παραδεδομένος Ἀγ. 724 ἀποκατέστη ἐνταῦθά τε καὶ Ἀγ. 1454 χάριν τῆς ἀναλογίας τοῦ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ μέτρου, ἡ δὲ δοτικὴ πολεῖ ἀπαντᾷ Ἱκέτ. 753. — παμμιγῆ, Σχολ. «διαφόρων ἐθνῶν» ἤγουν στρατὸς ἐκ πολλῶν ἐθνῶν. — Ἀσίδος, ὡς 252. — δᾴαν, ἐχθρικήν. Ὁ συνῃρημένος τύπος εὕρηται παρ' Αἰσχύλῳ μόνον ἐν τοῖς χορικοῖς. — πλήθουσι (423) ἀμεταβάτως, εἶναι πλήρεις. Ἀπολύτως καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ πληθύνεσθαι καὶ αὐξάνεσθαι κεῖται πληθύειν Ἀγ. 860 καὶ Χο. 1055. Ἐν παρέργῳ δὲ σημείωσαι καὶ τὰς ῥήσεις ἐν τῇ ἀγορᾷ πληθούσῃ (Ἡσιόδ. ἀσπ. 478), ἀμφὶ πλήθουσαν ἀγοράν, πληθούσης ἀγορῆς (Ἡροδ. 2, 73), ἀγορῆς πληθυούσης (4, 181) καὶ ἐς ἀγορῆς κου μάλιστα πληθώρην (7, 223). — Σαλαμῖνος, ἀνάπαιστος, ὡς 330.

277 κέ. φίλων, προταχθὲν μετ' ἐμφάσεως· φίλοι εἰσίν, ὧν ἀγγέλλεις, ὅτι τὰ πτώματα διάβροχα καὶ ἐξῳδοικότα

Digitized by Google

ἁλίδονα μέλεα παμβαφῆ
κατθανόντα λέγεις φέρεσθαι
πλαγκτοὺς ἐν σπιλάδεσσιν. 280

ΑΓΓΕΛΟΣ.

οὐδὲν γὰρ ἤρκει τόξα, πᾶς δ' ἀπώλλυτο
στρατὸς δαμασθεὶς ναΐοισιν ἐμβολαῖς.

ΧΟΡΟΣ.

ἰὺζ' ἄποτμον Πέρσαις στροφ. γ'.
δυσαιανῆ βοὰν
δάοις, ὡς πάντα παγκάκως 285
ἔσχεθον, αἰαῖ στρατοῦ φθαρέντος.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ὦ πλεῖστον ἔχθος ὄνομα Σαλαμῖνος κλύειν·
φεῦ, τῶν Ἀθηνῶν ὡς στένω μεμνημένος.

(παμβαφῆ) κλυδωνίζονται δεῦρο κἀκεῖσε ἐν τῇ θαλάσσῃ πλήσσοντα τοὺς σκοπέλους. — πλαγκτοὺς (πρβ. Προμ. 482, Εὐρ. Ἑκάβ. 782 θαλασσόπλαγκτον περὶ τοῦ πτώματος τοῦ Πολυδώρου) κατὰ τὸ σημαινόμενον, ὡσανεὶ προηγεῖτο οὐχὶ φίλων μέλεα, ἀλλὰ φίλους. — σπιλάδες, πέτραι ὕφαλοι καὶ παρὰ τὰς ἀκτάς, πρβ. σημ. εἰς 423 κέ.

281. Πρβ. 86, μᾶλλον δὲ 242.

282. ἐμβολαῖς (Σχολ. ἀντὶ τοῦ προσβολαῖς) 339, 565, κυρίως ταῖς γενομέναις τῷ ἐμβόλῳ 418 (πρβ. Θουκυδ. 7, 34, 36 καὶ 70, ἔνθα ἀναγινώσκεται «αἱ μὲν ἐμβολαὶ [= αἱ ἀπὸ σκοποῦ καὶ μετὰ τέχνης γενόμεναι προσβολαὶ] διὰ τὸ μὴ εἶναι τὰς ἀνακρούσεις καὶ διέκπλους ὀλίγαι ἐγένοντο, αἱ δὲ προσβολαὶ [αἱ τυχαῖαι τῶν νεῶν συγκρούσεις] ὡς τύχοι ναῦς νηῒ προσπεσοῦσα . . . πυκνότεραι ἦσαν»), εἶτα δὲ γενικῶς περὶ πάσης προσβολῆς, ὡς Εὐρ. Ἀνδρ. 1131 προύτεινε τεύχη κἀφυλάσσετ' ἐμβολάς, Ἡρακλ. 869 ταῦρος ὡς ἐς ἐμβολὴν καὶ ἀποσπ. 689 ὄμμα γὰρ πυρὸς γέμεις, ταῦρος λέοντος ὡς βλέπων πρὸς ἐμβολήν. Πρβ. καὶ ἐμβάλλειν.

283 κέ. ἰὺζε] Ἡσύχ. ἰύζει· κραυγάζει, βοᾷ, φωνεῖ. Πρβ. Ἱκέτ. 884, Σοφ. Τραχ. 789 βοῶν, ἰύζων. Ὅπως δὲ ἐκ τοῦ οἰμώζω ἐσχηματίσθη οἰμωγή, οἴμωγμα καὶ οἰμωγμός, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἰύζω ἰυγὴ καὶ ἰυγμός. — δάοις, τοῖς ἀθλίοις, διότι (ὡς αἰτιολογικῶς, καθὰ καὶ στ. 291) ἐν πᾶσιν ἦσαν δυστυχέστατοι. — ἄποτμον δυσαιανῆ (πρβ. στίχ. 640) βοήν, σύστοιχος αἰτιατική. — αἰαῖ . . φθαρέντος εἶναι ἡ οἰμωγὴ (δυσαιανὴς βοή). Πρβ. 19 κέ.

287. ὄνομα Σαλαμῖνος πλεῖστον ἔχθος κλύειν = ἔχθιστον κλύειν. — ἔχθος, ἐν ἐπιθετικῇ ἐννοίᾳ. Ἔπιθι τὰ σημειωθέντα εἰς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στίχῳ 159 καὶ 650.

288. *φεῦ, τῶν Ἀθηνῶν . . . μεμνημένος*] ἀναμιμνήσκουσι τὴν διήγησιν, καθ' ἣν ὁ Δαρεῖος ἀκούσας τὴν ἅλωσιν καὶ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Σάρ-

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

στυγναί γ' Ἀθᾶναι δᾴοις· ἀντ. γ'.
μεμνῆσθαί τοι πάρα, 290
ὡς πολλὰς Περσίδων μάταν
ἔκτισαν εὔπαιδας ἠδ' ἀνάνδρους.

ΑΤΟΣΣΑ.

σιγῶ πάλαι δύστηνος ἐκπεπληγμένη
κακοῖς· ὑπερβάλλει γὰρ ἥδε συμφορά,
τὸ μήτε λέξαι μήτ' ἐρωτῆσαι πάθη. 295

δεων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἰώνων λέγεται Ἡροδ. 5, 105 εἵρεσθαι οἵτινες εἶεν οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ δὲ πυθόμενον αἰτῆσαι τὸ τόξον, λαβόντα δὲ καὶ ἐπιθέντα οἰστὸν ἄνω πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπεῖναι, καί μιν ἐς τὸν ἠέρα βάλλοντα εἰπεῖν "ὦ Ζεῦ, ἐκγενέσθαι μοι Ἀθηναίους τίσασθαι", εἴπαντα δὲ ταῦτα προστάξαι ἑνὶ τῶν θεραπόντων δείπνου προκειμένου αὐτῷ ἐς τρὶς ἑκάστοτε εἰπεῖν "δέσποτα μέμνεο τῶν Ἀθηναίων", πρβ. 826. Προσφυῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ Schütz, ὅτι ὁ Αἰσχύλος διὰ τοιούτων ῥήσεων ἠπίστατο νὰ καθηδύνῃ θαυμασίως τὴν ἀκοὴν τῶν Ἀθηναίων.

289. δᾴοις, ἡμῖν τοῖς ἀθλίοις, τοῖς καϋμένοις, ὡς στ. 285, 989.

290 κέ. μεμνῆσθαι, Ἀθηνῶν. — μάταν εὔπαιδας μέν, διότι αἱ Περσίδες ἀπώλεσαν τοὺς ἑαυτῶν υἱούς, ἀνάνδρους δέ, διότι ἀπώλεσαν καὶ τοὺς ἄνδρας. — ἔκτισαν, Σχολ. ἐποίησαν. Ἡ χρῆσις τοῦ κτίζειν σὺν κατηγορηματικῷ ἐπιθέτῳ εἶναι συχνὸν ἰδίωμα τοῦ Αἰσχύλου. Πρβ. Εἰσαγ. σ. 32 καὶ Σχολ. Εὐμ. 17 λέγοντα «κτίσας· ποιήσας. ἰδίωμα δὲ τοῦτο Αἰσχύλου».

293. Καθ' ὅμοιον τρόπον αἰτιολογεῖ ὁ Προμηθεὺς ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι τὴν ἑαυτοῦ σιγὴν λέγων στίχ. 452: «μή τοι χλιδῇ δοκεῖτε μηδ' αὐθαδίᾳ σιγᾶν με· συννοίᾳ δὲ δάπτομαι κέαρ, ὁρῶν ἐμαυτὸν ὧδε προυσελούμενον». Περὶ τῆς σιγῆς τῶν Αἰσχυλείων προσώπων ἐλέχθησαν τὰ δέοντα Εἰσαγ. σελ. 6 καὶ 30. Ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων τοῦ χοροῦ (290 κέ.) παροξυνομένη ἡ Ἄτοσσα διακόπτει τὴν σιγήν.

294 κέ. ὑπερβάλλει, ὑπερβάλλουσα δηλαδὴ τὸ μέτρον κωλύει τὸ λέξαι καὶ ἐρωτῆσαι. — τὸ μήτε λέξαι, ὡς Ἀγαμ. 1489 μοῖραν ηὕρετ' ἀσφαλῆ, τὸ μὴ θανὼν πατρῷον αἱμάξαι πέδον, ἡ ἀπαρέμφατος σὺν τῷ μὴ τίθεται μετὰ ῥήσεις, αἵτινες δηλοῦσιν ἰδέαν ἐναντιουμένην εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἀπαρεμφάτου δηλουμένην. Πρβ. Προμ. 252, 891, Εὐμεν. 220, 694, 941. — Ἀντὶ τοῦ λέξαι ἀνέμεινέ τις φωνεῖν πρὸς δήλωσιν τῆς καταστάσεως τῆς ἀφωνίας. Πρὸς τὴν ἰδέαν πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 17, 695 δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε, τὼ δέ οἱ ὄσσε δακρυόφιν πλῆσθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔσχετο φωνή, Ὀδ. 10, 246, Βακχυλ. ἀποσπ. 11 αἰαῖ τέκος ἀμέτερον, μεῖζον ἢ πενθεῖν ἐφάνη κακόν, ἀφθέγκτοισιν ἴσον, Θουκ. 7, 75 μείζω ἢ κατὰ δάκρυα πεπονθότας καὶ τὸ τοῦ Σενέκα Hippol. 607 curae leves loquuntur, ingentes stupent.

Digitized by Google

ὅμως δ' ἀνάγκη πημονὰς βροτοῖς φέρειν
θεῶν διδόντων· πᾶν δ' ἀναπτύξας πάθος,
λέξον καταστάς, κεἰ στένεις κακοῖς ὅμως,
τίς οὐ τέθνηκε, τίνα δὲ καὶ πενθήσομεν
τῶν ἀρχελείων, ὅστ' ἐπὶ σκηπτουχίᾳ 300

296 κέ. *βροτοῖς*] πρβ. Εὐριπ. Ἱππ. 207 μοχθεῖν δὲ βροτοῖσιν ἀνάγκη, τουναντίον δὲ ἀποσπ. 701 μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν, πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν Σοφ. Φιλ. 1316 ἀνθρώποισι τὰς μὲν ἐκ θεῶν τύχας δοθείσας ἐστ' ἀναγκαῖον φέρειν.

297. *πᾶν — πάθος*] ὡς 257, ἀφοῦ ἀνέπτυξας γενικῶς τὸ πάθος ἐν παντὶ τῷ μεγέθει αὐτοῦ, ἀφοῦ ἀνέπτυξας ἐν γενικῇ ὑποτυπώσει τὸ πάθος. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ αἰτιολογία τοῦ ἑπομένου καταστάς.

298. *καταστάς*] ἥσυχος, ἀτάραχος, ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ. Τὸ ἐναντίον τοῦ καθίστασθαι (Ἀριστοφ. Βατρ. 1044 ἡνίκ' ἂν τὸ πνεῦμα λεῖον καὶ καθεστηκὸς λάβῃς, Ἀριστοτ. Πολιτ. 8, 7 μαίνεσθαι καὶ ἔξω τοῦ καθεστηκότος εἶναι, Πλουτ. Συμποσ. 1, 5 σελ. 623B μάλιστα δὲ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐξίστησι καὶ παρατρέπει τό τε σῶμα καὶ τὴν φωνὴν τοῦ καθεστηκότος) εἶναι τὸ ἐξίστασθαι (ἑαυτοῦ, τοῦ φρονεῖν κτλ.), ἔξω αὑτοῦ εἶναι (γίγνεσθαι), ἔξω γνώμης, ἔξω φρενῶν. Πρβ. πέτεσθαι (Εὐριπ. Βάκχ. 332) = ἔξω αὑτοῦ εἶναι, ἔτι δὲ καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μετεωρίζεσθαι. Σημείωσαι δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς λίαν τεχνηέντως, τὸ μέν, ἵνα δηλώσῃ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, τὸ δέ, ἵνα δείξῃ τὸν γοώδη χαρακτῆρα τοῦ Πέρσου, εἰσάγει τὸν ἄγγελον οὐχὶ ἀγγέλλοντα μόνον τὰ συμβάντα, ὅπερ ποιοῦσιν ὡς τὰ πολλὰ οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ καὶ σὺν μεγάλῃ ταραχῇ καὶ βοῇ θρηνοῦντα τὴν τύχην τῶν Περσῶν, πρὶν ἢ διηγηθῇ τὸ πρᾶγμα. — κεἰ . . ὅμως, ὥσπερ Χοηφ. 114 μέμνησ' Ὀρέστου, κεἰ θυραῖός ἐσθ' ὅμως, Ἑ. ἐ. Θ. 699 πιθοῦ γυναιξίν, καίπερ οὐ στέργων ὅμως, καὶ πολλάκις παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ τὸ ὅμως προσκολλᾶται τῇ ἐναντιωματικῇ προτάσει τοῦ καὶ εἰ ἢ τῇ ἀναλόγῳ μετοχῇ. Πρβ. Κρυγ. Μέρ. Β'. 56, 13, 2.

299. *τίς οὐ τέθνηκε*] Ἡ παρατήρησις τοῦ σχολιαστοῦ: «καλῶς πρῶτον περὶ τῶν ζώντων ἐρωτᾷ ὡς ὀλίγων ὄντων, παρίστησι δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀποθανόντων» δὲν εὐστοχεῖ τοῦ ὀρθοῦ. Πολλῷ ὀρθότερον ἐξηγεῖται ἡ ἐρώτησις αὕτη ἐκ τῆς περιδεοῦς ἐπιθυμίας τοῦ μαθεῖν, ἐὰν ὁ Ξέρξης ζῇ ἔτι. — τίνα δὲ καὶ πενθήσομεν = λέξον μὲν τίς οὐ τέθνηκεν, λέξον δὲ καὶ τίνα πενθήσομεν· ἤτοι λέξον μὲν τίς οὐ τέθνηκεν, ὃν οὐ πενθήσομεν, λέξον δὲ τίς τέθνηκεν, ὃν καὶ πενθήσομεν. Τὸ καὶ κεῖται, ὡς πολλάκις τὸ αὖ (ἐτέρωθεν).

300. *τῶν ἀρχελείων*] ἀρχέλειος ἔχει πρὸς τὸ ἀρχέλεως (ἄρχων λαῶν, ἡγεμών, στρατηγός) ὃν λόγον εὔγειος πρὸς τὸ εὔγεως. Ὁ Robortelli ἔγραψεν ἀρχελάων. Ὁ δωρικὸς τύπος ἀρχέλας ἀπαντᾷ παρ' Ἀριστοφ. Ἱππ. 164 τούτων ἁπάντων αὐτὸς ἀρχέλας ἔσῃ. Ὁ τῆς Σικυῶνος τύραννος Κλεισθένης ἐπέθηκεν τῇ φυλῇ αὐτοῦ τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ὄνομα Ἀρχέλαοι (Ἡροδ. 5, 68). Πρὸς τὸ Ἀρχέλας πρβ. Μενέλας, Μενέλαος καὶ Μενέλεως, Ἀναξίλας, Χαρίλας, Ἀγησίλας καὶ τὸ παρ'

Digitized by Google

ταχθεὶς ἄνανδρον τάξιν ἠρήμου θανών.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ξέρξης μὲν αὐτὸς ζῇ τε καὶ βλέπει φάος,

ΑΤΟΣΣΑ.

ἐμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα
καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου.

ἡμῖν Νικόλας καὶ Νικόλαος. — Τὸ ἐπικὸν ὅστε (16) κεῖται καὶ στ. 764, Εὐμ. 25, 1025, Ἑ. ἐ. Θ. 488 καὶ ἀλλαχοῦ ἐν λυρικοῖς καὶ ἀναπαιστικοῖς μέρεσιν. — σκηπτουχία λέγεται περὶ τῆς ἀρχιστρατηγίας, διότι ὁ στρατηγὸς φέρει τὸ σκῆπτρον (σκηπτοῦχος βασιλεὺς παρ' Ὁμήρῳ). Οἱ σκηπτοῦχοι ἄρχοντες τοῦ λαοῦ εἶναι οἱ σατράπαι στρατηγοί, οἱ βασιλεῖς βασιλέως ὕποχοι (24), οὓς ὁ ἄγγελος κατωτέρω (305 κέ.) ἐξαριθμεῖ, ἀλλ' ὅμως ἡ Ἄτοσσα ἐξεπίτηδες διαλέγεται ἐν τοιαύταις λέξεσιν, ὥστε περιλαμβάνει πλαγίως καὶ τὸν Ξέρξην, ὅπερ κατενόησεν ὁ ἄγγελος.

301. *ἄνανδρον*] προληπτικῶς: ὅστις ἀποθανὼν ἠρήμωσε τὴν τῆς σκηπτουχίας τάξιν (θέσιν) ποιήσας αὐτὴν ἔρημον ἑαυτοῦ, καταλιπὼν αὐτὴν ἔρημον. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 881 πότμον ἀδάκρυτον οὐδεὶς φίλων στενάζει, Εὐριπ. Μηδ. 435 τᾶς ἀνάνδρου κοίτας ὀλέσασα λέκτρον. — τάξιν δὲν σημαίνει τὸ τάγμα τῶν ἑαυτοῦ στρατιωτῶν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ σκηπτοῦχον τάξιν, ὡς μηνύει τ' ταχθείς.

302. *μὲν*] ἀπόδοσις δὲ στίχ. 305. — ζῇ τε καὶ βλέπει φάος, ὡς Ὁμήρ. Ἰλ. 1, 88 ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο, Ὀδυσ. 4, 540 ζώειν καὶ ὁρᾶν φάος ἠελίοιο. Ὁ ἄγγελος διατεταραγμένος κατ' ἀρχὰς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ποιήσηται ἀρχὴν τῆς διηγήσεως διὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ἀλλ' ἐν γενικαῖς θρηνῳδίαις ὀδυρόμενος, νῦν ἡσυχώτερος γενόμενος ἐκτίθησι τὰ πράγματα ἐν τάξει.

303. *ἐμοῖς μὲν*] Ἡ ἀντίθεσις: τοῖς ἄλλοις δὲ οἴκοις, οἵτινες ἀπώλεσαν τοὺς ἑαυτῶν, ὑπονοεῖται μόνον. Ἴδε σημ. εἰς στίχ. 356. Περὶ τῆς τύχης τοῦ Ξέρξου καὶ εἶτα περὶ τῆς τῶν ἡγεμόνων μεριμνᾷ ἡ Ἄτοσσα ὡς γυνὴ καὶ δὴ ὡς βάρβαρος μᾶλλον τῆς κοινῆς σωτηρίας. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 66.

304. Πρβ. Ἀγαμ. 527 φῶς ἐν εὐφρόνῃ φέρων. — λευκὸν ἦμαρ, ὡς Ἀγ. 673 λευκὸν κατ' ἦμαρ. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 708 λευκὸν εὐάμερον φάος, Φώτιον λευκὴ ἡμέρα· ἡ ἀγαθὴ καὶ ἐπ' εὐφροσύνῃ. Εὔπολις Κόλαξι, Ἡρῳδ. σ. 477 λευκὴν ἡμέραν διαγαγεῖν, τὴν ἡδεῖαν καὶ ἱλαράν. Καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ δὲ λέγομεν τὰς μὴ χαρμοσύνους ἡμέρας τῆς δυστυχίας μαύρας καὶ μελαίνας, οἷον περνῶ (περῶ) μαύρας ἡμέρας = διάγω δυστυχής. — ἐκ, ὡς Ἀγ. 891 κάλλιστον ἦμαρ εἰσιδεῖν ἐκ χείματος. Πρβ. Φίρμ. ἐπισκ. Καισαρ. ἐν ἐπιστολῇ 11 παρὰ Muratori Ἀνεκδ. Ἑλλην. σ. 157 ἐκ χειμῶνος καὶ τρικυμίας γαλήνην εἶδον καὶ ἡμέραν, τὸ τοῦ λόγου, λευκήν, καὶ Κατούλλου 8, 3 fulsere quondam candidi tibi soles. — Πρὸς τὸ μελάγχιμος (Χοηφ.

Digitized by Google

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ἀρτεμβάρης δέ, μυρίας ἵππου βραβεύς, 305
στυφλοὺς παρ' ἀκτὰς θείνεται Σιληνιῶν.
χὠ χιλίαρχος Δαδάκης πληγῇ δορὸς
πήδημα κοῦφον ἐκ νεὼς ἀφήλατο·
Τενάγων τ' ἀριστεὺς Βακτρίων ἰθαγενὴς

11, Ἱκέτ. 727) πρβ. δύσχιμος 570 (Χοηφ. 185, Ἑπτ. ἐ. Θ. 490)· μελάγχιμος = μέλας μετὰ ὑπώχρου σημασίας τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Πρβ. Dettweiler, Gymn.-Progr. τοῦ Giessen 1882 σ. 30 καὶ κατωτέρω σημ. εἰς στίχ. 570.

305. Ἀρτεμβάρης καὶ Σεισάμης 325 ἔχουσι τὴν παραλήγουσαν βραχεῖαν, ἤτις 29, 975, 986 χάριν τῶν ἀναπαίστων ἐμηκύνθη. Πρβ. σημ. εἰς 321. — μυρίας ἵππου, ὡς 318, περιληπτικῶς. Καὶ ἐν τῷ πεζῷ δὲ λόγῳ τίθεται ἡ λέξις περιληπτικῶς (Θουκ. 1, 62 διακοσία ἵππος), ὥσπερ καὶ αἱ λέξεις λόγχη, αἰχμή, κάμηλος (Ἡροδ. 1, 80) καὶ ἀσπὶς (ἀσπὶς μυρία Ξενοφ. Ἀναβ. 1. 7, 10). Ὁ ποιητὴς παραδέχεται, ὅτι οἱ ἄρχοντες τοῦ ἱππικοῦ μετέσχον τῆς ναυμαχίας. — βραβεῖς κυρίως οἱ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι ἐφεστῶτες (Σοφ. Ἠλ. 690), οἱ τὰ ἆθλα διδόντες, ἀφ' οὗ καὶ βραβεῖον τὸ ἆθλον, οἱ καλούμενοι καὶ βραβευταί, ὁ δὲ Αἰσχύλος μετάγει λέξεις ἐκ τοῦ ἀστικοῦ εἰς τὸν πολεμικὸν βίον. Πρβ. ἐφέτης στίχ. 80.

306. *στυφλοὺς*] Σχολ. πετρώδεις. — θείνεται, καταρριπτούμενος παρωθεῖται, πρβ. 313. — παρ' ἀκτὰς κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, πρβ. 968 κέ. — Σχολ. Σιληνίαι αἰγιαλὸς Σαλαμῖνος, πλησίον τῆς λεγομένης Τροπαίου ἄκρας ὡς Τιμόξενος ἐν τῷ ς' περὶ λιμένων. — Προσσχέτω δὲ τὸν νοῦν ὁ ἀναγνώστης, λέγει ὁ Schütz, ποίᾳ ποικιλίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ λέξεως ἐχρήσατο ὁ Αἰσχύλος ἐν τῇ περιγραφῇ καὶ ἐξαγγελίᾳ (στίχ. 306 κέ.) τοῦ θανάτου τῶν ἡγεμόνων.

307. *χιλίαρχος*] πρβ. μυριόνταρχος 317. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 7, 81 διωρίσθησαν οἱ μὲν δεκάρχαι καὶ ἑκατοντάρχαι τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν μυριαρχῶν, οἱ δὲ χιλιάρχαι καὶ μυριάρχαι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἑκάστης φυλῆς καὶ ἔθνους.

308. *πήδημα . . ἀφήλατο*] Κατὰ δημώδη τρόπον τὸ τραχὺ σκῶμμα ἐκδηλοῦται ἐν τοῖς μεγίστοις κακοῖς, ἐν τῇ ὀνομασίᾳ σκληρῶν τιμωριῶν (Σοφ. Ἀντιγ. 310, Αἴ. 100) καὶ τοῦ θανάτου, οἷον Ὁμήρ. Ἰλ. 12, 385 ἀρνευτῆρι ἐοικὼς κάππεσ' ἀφ' ὑψηλοῦ πύργου, Σοφοκλ. Τραχ. 874 βέβηκε Δηάνειρα τὴν πανυστάτην ὁδῶν ἁπασῶν ἐξ ἀκινήτου ποδός, Οἰδ. Τ. 942, Εὐριπ. Φοιν. 1150 ἡμῶν τ' ἐς οὖδας εἶδες ἂν πρὸ τειχέων πυκνοὺς κυβιστητῆρας ἐκπεπνευκότας. Σαρκαστικὴ ὡσαύτως εἶναι ἡ ῥῆσις Ὁμήρ. Ἰλ. 16, 745: ὦ πόποι, ἦ μάλ' ἐλαφρὸς ἀνήρ, ὡς ῥεῖα κυβιστᾷ.

309 κέ. Τενάγων, πρβ. 276. — ἀριστεὺς λέξις ὁμηρική, κυρίως ὁ ἐν πολέμῳ ἀνδραγαθῶν, καταχρηστικῶς δὲ ὁ ἐν οἱῳδήποτε πράγματι, ὡς λέγει τὸ Μ. Ἐτυμ. 143, 9, πρβ. καὶ Ἑλλάδιον παρὰ Φωτίῳ σ. 1590. — ἰθαγενής, ἐγχώριος Βάκτριος. Πρβ. Ἡσύχ.

Digitized by Google

θαλασσόπληκτον νῆσον Αἴαντος σποδεῖ. 310
Λίλαιος, Ἀρσάμης τε κἀργήστης τρίτος,
οἷδ' ἀμφὶ νῆσον τὴν πελειοθρέμμονα

«ἰθαγενής· αὐτόχθων, γνήσιος»· ὅθεν τοῦτο δὲν ἦτο τὸ σύνηθες. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 35 καὶ 324. — θαλασσόπληκτον, πρβ. Σοφ. Αἴ. 596 ὦ κλεινὰ Σαλαμίς . . . ἁλίπλακτος.

310. νῆσον Αἴαντος, ὡς 371, 599. Πρβ. τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου ἐπὶ τοῖς ἐν Σαλαμῖνι πεσοῦσι Κορινθίοις (ἀποσπ. 96)

Ὦ ξεῖν', εὔυδρόν ποτ' ἐναίομεν ἄστυ Κορίνθου,
Νῦν δ' ἄμμ' Αἴαντος νᾶσος ἔχει Σαλαμίς·
Ἐνθάδε Φοινίσσας νῆας καὶ Πέρσας ἑλόντες
Καὶ Μήδους ἱερὰν Ἑλλάδα ῥυσάμεθα

(Πέρσας δωρικὴ βράχυνσις), Πινδ. Ἰσθμ. 4, 48 πόλις Αἴαντος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπικαλούμενοι ἐπὶ Σόλωνος τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. 2, 557 κέ.) περὶ τοῦ Αἴαντος στήσαντος τὰς Σαλαμινίας ναῦς ἐγγὺς ταῖς τῶν Ἀθηναίων ἀντεποιοῦντο ἐναντίον τῶν Μεγαρέων τῆς Σαλαμῖνος λέγοντες, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἡ νῆσος ὑπῆρχεν αὐτῶν (Πλουτ. Σόλ. κεφ. 10, Στράβ. σελ. 394). — σποδεῖ, πλήττει φορούμενος ὡς πτῶμα. Πρβ. θείνεται 306 καὶ 'κύρισσον 313.

311. Σχολ. ταῦτα τὰ ὀνόματα οὐκ ἔχει τὸν τῆς Αἰγύπτου χαρακτῆρα, ἀλλὰ ποιητικῶς διαπέπλασται, πρβ. 35. — κἀργήστης, καὶ Ἀργήστης.

312. Σχολ. τὴν πολυτρήρωνα Σαλαμῖνα παρὰ τὸ Ὁμήρου "πολυτρήρωνά τε Θίσβην" (Ἰλ. 2, 502 καὶ 582, ἔνθα ἡ ἐν Λακεδαίμονι Μέσση καλεῖται πολυτρήρων). Παρ' Εὐριπίδῃ Τρῳά. 799 ἡ Σαλαμὶς χαρακτηρίζεται ὡς μελισσοτρόφος, ἀλλ' ὅμως ἡ περιστερὰ ἀπαντᾷ συχνὴ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει καὶ μυθολογίᾳ, ὅπερ οὐδαμῶς παράδοξον φαίνεται ἡμῖν, διανοουμένοις, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο δασώδης καὶ πετρώδης, ἡ δὲ Σαλαμὶς ἦν ἱερὰ χώρα τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν ὕμνον 9, 4. Καλουμένου δὲ τοῦ πτηνοῦ ἐν τῇ ποιήσει πελειάδος, τὸ ὄνομα περιστερὰ ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρὰ Σοφοκλεῖ (ἀποσπ. 782 λέγεται οἰκέτις καὶ ἐφέστιος περιστερά), εἶτα δὲ παρὰ τοῖς κωμικοῖς καὶ τῷ Πλάτωνι (περιστερός, περίστερά, περιστεριδεύς, περιστερίδιον, περιστέριον, περιστερεών). Χάρων ὁ Λαμψακηνός, ὁ πρὸ τοῦ Ἡροδότου λογογράφος, ἱστορεῖ ἐν τοῖς Περσικοῖς (Ἀθην. 9, 394), ὅτι, ὅτε ὁ Περσικὸς στόλος παραπλέων ὑπὸ τὸν Μαρδόνιον τὸν Ἄθω ἐναυάγησεν, ἤτοι δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, τότε τὸ πρῶτον ἐφάνησαν τοῖς ἐκεῖ οἰκοῦσιν Ἕλλησι λευκαὶ περιστεραὶ ἄγνωστοι πρίν. Λευκαὶ δὲ περιστεραὶ εἶναι αἱ ἥμεραι, ἐν ᾧ αἱ ἄγριαι εἶχον μέλαν πτέρωμα, ὡς μηνύει καὶ τὸ ὄνομα πέλεια παραγόμενον ἐκ τοῦ πελός, πελιός, πελλός, πολιός. Ἐκ τοῦ ναυαγήσαντος Περσικοῦ στόλου φαίνεται, ὅτι πλοῖα Φοινίκων ἔχοντα ἀγάλματα καὶ εἴδωλα τῆς θεᾶς αὐτῶν Ἀστάρτης (τῆς Ἀφροδίτης παρ' Ἕλλησι) ἐκόμιζον καὶ τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς θεᾶς, ὅπερ ἡμισυ ἑκατονταετηρίδος μετὰ ταῦτα διαδοθὲν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῷ ὀνόματι περιστερᾷ φαίνεται, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν τόπων τούτων σὺν τῇ ὀνομασίᾳ. Ὥσπερ δὲ ἐν Ἀνατολῇ, οὕτω καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς ἡμέρου περιστερᾶς πρὸς ἀγγελίας (Φερεκρ. παρ' Ἀθηναίῳ 9, σελ. 395

Digitized by Google

δινούμενοι ᾽κύρισσον εἰς σκιρὰν χθόνα·
πηγαῖς τε Νείλου γειτονῶν Αἰγυπτίου
᾽Αρκτεύς, ᾽Αδεύης καὶ φερεσσακὴς τρίτος 315
Φαρνοῦχος, οἷδε ναὸς ἐκ μιᾶς πέσον.
Χρυσεὺς Μάταλλος μυριόνταρχος θανών,
ἵππου μελαίνης ἡγεμὼν τρισμυρίας,

ἀπόπεμψον ἀγγέλλοντα τὸν περιστερόν). Ὁ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Φερεκράτους ζῶν Αἰγινίτης Ταυροσθένης ἔπεμψεν ἐξ ᾽Ολυμπίας τῷ πατρὶ ἀγγελίαν περὶ τῆς νίκης αὐτοῦ διὰ περιστερᾶς, ἀφικομένης εἰς Αἴγιναν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν (Αἰλιαν. π. ἱ. 9, 2, Müller Aegin. σ. 142 σημ.). Περὶ τῆς περιστερᾶς ὡς ἱεροῦ συμβόλου ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ πρβ. Hehn σελ. 284 τοῦ μνημονευθέντος συγγράμματος.

313. ὑπὸ τῶν κυμάτων ῥιπταζόμενοι ἔπληττον τῇ κεφαλῇ τὴν σκληρὰν καὶ τραχεῖαν γῆν. Σχολ. συνέκρουον ἄλλοις (γραπτ. ἀλλήλοις), ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀλόγων ζῴων τῶν τυπτόντων τοῖς κέρασιν. Πρβ. Ἡσύχ. «κυρίσσει· κερατίζει, τύπτει μετὰ τῆς κεφαλῆς». Ὁ παρατατικὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον τῆς αὐτοψίας σημαίνων τὴν διάρκειαν τῆς δηλουμένης πράξεως. — σκιράν, ὡς 322 σκληρᾶς γῆς, 306 στύφλους παρ' ἀκτάς, δηλοῖ τὸ σκληρὸν καὶ σκοπελῶδες τῶν Σαλαμινίων ἀκτῶν, τὸ τιτανῶδες καὶ λευκὸν αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς λευκοὺς σκοπέλους, ἑπομένως ἐν τῇ εἰρημένῃ (308) εἰρωνείᾳ τὸ ὀδυνηρὸν καὶ μάταιον τοῦ ἀγῶνος. Ἡ ῥῆσις καίπερ διάφορος ἀναμιμνήσκει τὸ παροιμιῶδες Ἀγ. 1624 πρὸς κέντρα μὴ λάκτιζε, Προμ. 339, Πινδ. Πυθ. 2, 173 ποτὶ κέντρον δέ τοι λακτιζέμεν τελέθει ὀλισθηρὸς οἶμος, Εὐριπ. Βάκχ. 795 θύοιμ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον ἢ θυμούμενος πρὸς κέντρα λακτίζοιμι θνητὸς ὢν θεῷ, ἀποσπ. 604 πρὸς κέντρα μὴ λάκτιζε τοῖς κρατοῦσί σου καὶ Πράξ. Ἀποστόλ. 9, 5 σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

314. πηγαῖς Νείλου γειτονῶν, ὕδασι Νείλου γειτονεύων ἤτοι τῷ Νείλῳ ποταμῷ πάροικος. Πηγαὶ κατὰ πληθυντικὸν φαίνεται σημαῖνον ὕδατα οὐχὶ πηγήν, ἡ δὲ ῥῆσις, πηγαὶ Νείλου, τὴν Αἴγυπτον. Περὶ τοῦ γειτονεῖν, οὗ συνηθέστερον τὸ γειτνιᾶν, πρβ. Ἱκέτ. 788 καὶ 292.

315. φερεσσακής, πρβ. Ἡσιόδ. Ἀσπ. 13 φερεσσακέας Καδμείους. — Ἀρκτεύς 45, πρβ. 324. — Φαρνοῦχος, Φαρνούχης τις ἵππαρχος, ὁρμωμένου τοῦ στρατοῦ ἐκ Σάρδεων, λέγεται παρ' Ἡροδότῳ 7, 88, ὅτι καταπεσὼν τοῦ φοβηθέντος ἵππου κατελέλειπτο ἐν Σάρδισι νοσέων.

316 κέ. μιᾶς] τρεῖς ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νεώς, ὡς Ὁμήρ. Ἰλ. 24, 396 μία δ' ἤγαγε νηῦς εὐεργής. Πρβ. 308, 966. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ νεώτ. Σχολ. ἐνικήθησαν ἐκ μιᾶς νηὸς τῶν Ἀθηναίων. — πέσον, πολλάκις ἐλλείπει ἡ συλλαβικὴ αὔξησις ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς ῥήσεσι κατ' ἐπικὸν τρόπον, μάλιστα ἐν ἀρχῇ τοῦ τριμέτρου, οἷον 379 τροποῦτο, 419 παίοντο, 461 κυκλοῦντο, 509 πῖπτον. Πρβ. Κρυγ. Β'. 28, 3, 4. — Χρυσεύς: Χρύση ἢ Χρύσα εἶναι συχνὸν ὄνομα νήσων καὶ πόλεων, ὧν μία ἡ παρ' Ὁμήρῳ.

318. ἵππου περιληπτικῶς (πρβ. σημ. 305) ἀντὶ ἱππικοῦ, πρβ. Ἡροδ. 1, 27 νη-

Digitized by Google

πυρσὴν ζαπληθῆ δάσκιον γενειάδα

σιῶται ἵππου συνωνέονται μυρίην, 5, 63, 7, 41. Ὡσαύτως δὲ κεῖται καὶ ἀσπὶς μετωνυμικῶς ἀντὶ τοῦ ὁπλῖται, οἷον Εὐριπ. Φοιν. 78 (πρβ. αὐτόθι 444 μυρίαν ἄγων λόγχην) πολλὴν ἀθροίσας ἀσπίδα, Ἡροδ. 5, 30. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Ἀλκήστ. 498 Θρῃκίας πέλτης ἄναξ, Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 140 ξὺν κώπᾳ χιλιοναύτᾳ. — μελαίνης, ἴσως ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὸ χρῶμα τῶν ἵππων, ἀλλὰ εἰς τὸ τῶν ἱππέων. Ὁ νεώτερος σχολιαστὴς διενοήθη μέλανας ἀραβικοὺς ἵππους, ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7, 86) οἱ Ἄραβες ἤλαυνον ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ξέρξου καμήλους, κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα (βιβλ. 16, σ. 767 βοσκημάτων τε ἀφθονία πλὴν ἵππων καὶ ἡμιόνων) οὐδ' ὑπῆρχον τὸ παράπαν ἵπποι ἐν Ἀραβίᾳ. Ἔτι ἐν τῇ μάχῃ παρὰ Μαγνησίᾳ Ἀντίοχος ὁ μέγας ἦγε τοὺς Ἄραβας ὀχουμένους ἐπὶ δρομάδων (Liv. 37, 40). Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ ἀραβικὸς ἵππος καίπερ ἀνομολογούμενος ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ὡς τὸ εὐγενέστατον τοῦ γένους αὐτοῦ ζῷον εἰσήχθη εἰς Ἀραβίαν ἐν χρόνοις ὑστέροις (Hehn σελ. 28 κέ.). Ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ τοῦ Ἡροδότου (7, 86) μνημονεύονται Ἰνδοὶ καὶ Λίβυες ἐλαύνοντες ἅρματα καὶ ἴσως εἰς τούτους ἀναφέρεται τὸ μελαίνης. Πρβ. Ἱκέτ. 160, ἔνθα αἱ θυγατέρες τοῦ Δαναοῦ καλοῦσιν ἑαυτάς: «μελανθὲν ἡλιόκτυπον γένος». — τρισμυρίας φαίνεται ἀπᾷδον πρὸς τὸ μυριόνταρχος = μυριάρχης (πρβ. 305), πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι μυριόνταρχος κεῖται γενικῶς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἄρχοντος μυριάδων· τούτου δὲ ἕνεκα ὁ Weil ἔθηκε τὸν στίχον 318 μετὰ τὸν 321. Πρβ. 996.

319 κέ. ζαπληθῆ (ἴδε 1010) συντασσόμενον τῷ ἔτεγγε κεῖται προληπτικῶς ὡς κατηγορούμενον (πρβ. ὑψηλόν τινα αἴρειν, μέγαν τινὰ αὐξάνειν, σοφόν τινα διδάσκειν, καὶ σημ. εἰς στίχ. 541) ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ· «βρέχων τὴν ξανθὴν καὶ πυκνὴν αὐτοῦ γενειάδα ἐν τῷ ὕδατι ἐποίει αὐτὴν πλήρη ὕδατος, διὰ δὲ τῆς βυθίσεως ἐν τῷ θαλασσίῳ ὕδατι (πορφύρεον κῦμα παρ' Ὁμήρῳ) τὸ ξανθὸν χρῶμα αὐτῆς μετεβάλλετο εἰς μέλαν. Ἄλλως ὁ Σχολιαστὴς «ἔτεγγε χρῶτα, ἔβρεχε τῷ αἵματι». Ὁ Weil ἐκλαμβάνει τὸ πυρσὴν κατηγορούμενον τοῦ ἔτεγγε ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ αἱμοχροώδης: ἔτεγγε τὴν ζαπληθῆ (= πλείστην), καὶ δάσκιον γενειάδα αἱμοχροώδη μεταβάλλων τὸ χρῶμα αὐτῆς τὸ φυσικὸν τῇ τοῦ αἵματος ἐρυθρᾷ βαφῇ, ἕτεροι δὲ ἑρμηνεύουσιν: ἔβρεχε τὴν ξανθὴν (πυρσὴν) καὶ πλείστην (ζαπληθῆ) καὶ πυκνοτάτην (δάσκιον) γενειάδα ἐναλλάττων τὸ ξανθὸν χρῶμα αὐτῆς τῇ τοῦ αἵματος βαφῇ. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρίν, γενομένου λόγου περὶ τῆς πτώσεως ἐκ τοῦ πλοίου, ἡ βύθισις ἐν τῷ αἵματι δὲν δηλοῦται, διὰ ταῦτα ὀφείλει τις νὰ διανοηθῇ μόνον βύθισιν ἐν τῷ πορφυρῷ κύματι τῆς θαλάσσης. Ἐν τῷ πορφυρέᾳ ἀναγνωστέον (82) τὸ ρέᾳ ἐν συνιζήσει. Περὶ τοῦ πυρσὸς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ πυρρόθριξ καὶ ξανθὸς πρβ. Αἰσχ. ἀποσπ. 110 πυρσοκόρσου λέοντος = πυρροκεφάλου, ξανθοτρίχου (γραπτ. ξανθότριχος), ὡς ἑρμηνεύει ὁ Ἡσύχιος, καὶ Εὐριπ. Φοιν. 32 ἤδη δὲ πυρσαῖς γένυσιν ἐξανδρούμενος (περὶ τοῦ ξανθογενείου Οἰδίποδος). Πρὸς δὲ τὸ δάσκιος = δασύσκιος, δασυπώγων, πρβ. Ἱκέτ. 98, ἔνθα τὸ δαυλοὶ (ἴδε Εἰσαγ.

Digitized by Google

ἔτεγγ' ἀμείβων χρῶτα πορφυρέᾳ βαφῇ. 320
καὶ Μᾶγος Ἄραβος Ἀρτάβης τε Βάκτριος,
σκληρᾶς μέτοικος γῆς, ἐκεῖ κατέφθιτο.
Ἄμιστρις Ἀμφιστρεύς τε πολύπονον δόρυ
νωμῶν, ὁ τ' ἐσθλὸς Ἀριόμαδρος Σάρδεσιν

σελ. 74) καὶ δάσκιοι κεῖνται ἐν συνωνυμίᾳ, Σοφ. Τραχ. 14 ἐκ δὲ δασκίου γενειάδος κρουνοὶ διερραίνοντο κρηναίου ποτοῦ, Εὐρ. Βάκχ. 218 ἐν δὲ δασκίοις ὄρεσι, καὶ Φιλόστρ. π. εἰκ. 4 βούπρῳρα μὲν γὰρ αὐτῷ (τῷ Ἀχελῴῳ) πρόσωπα καὶ γενειὰς ἀμφιλαφὴς πηγαί τε ναμάτων ἐκπλημμυροῦσαι τοῦ γενείου.

321. Μάγος ἐθνικόν, Ἄραβος κύριον (Σχολ.). Ἡ ποσότης τῆς λέξεως φαίνεται, ὅτι δὲν ἦτο ὡρισμένη, ὥστε ὁ Αἰσχύλος τοῦ μέτρου χάριν (ἴδε 305) ἠδύνατο νὰ γράψῃ Μᾶγος. Πρβ. Στέφαν. Βυζάντ. Μαγία· εἰσὶ καὶ Μάγοι ἔθνος περὶ Μηδίαν καὶ Ἡρόδ. 1, 101: ἔστι δὲ Μήδων τοσάδε γένεα, Βοῦσαι, Παρητακηνοί, Στρούχατες, Ἀριζαντοί, Βούδιοι, Μάγοι. — Ἀντὶ Ἀρτάβης νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσι Ἀρτάμης. Παρ' Ἡροδότῳ (7, 224) μνημονεύεται Ἀρτάνης ὡς ἀδελφὸς τοῦ Δαρείου.

322. σκληρᾶς ἐν πικρᾷ εἰρωνείᾳ λέγεται ὁ Ἀρτάμης Σαλαμῖνος μέτοικος ἤτοι ὁ νεκρὸς εὗρεν αὐτόθι σκληρὸν τόπον ταφῆς. (Σχολ. ἐν Σαλαμῖνι μετοικήσας, εὐφήμως· παρ' ὅσον ἀνυπόστροφος αὐτῷ ἡ ἐκ ταύτης ἄφοδος γέγονεν). Πρβ. Χοηφ. 680 εἶτ' οὖν μέτοικον εἰς τὸ πᾶν ἀεὶ ξένον (ἴσως γραπτ. εἰς τὸ πᾶν ξένης χθονὸς) θάπτειν, Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 934 εἰ μὴ μέτοικος τῆσδε τῆς χώρας θέλεις εἶναι βίᾳ τε κοὐχ ἑκών καὶ Οἰδ. Τ. 452 ξένος λόγῳ μέτοικος, εἶτα δ' ἐγγενὴς φανήσεται Θηβαῖος.

323. *πολύπονον*] πολύμοχθον ('Ικέτ. 387, Σοφ. Αἴ. 637) μετενεχθὲν ἀπὸ τοῦ ἀγωνιστοῦ εἰς τὸ ὅπλον. Πρβ. μελεόπονος 'Επτ. ἐ. Θ. 945 καὶ Εὐμ. σύμμαχον δόρυ 776. — νωμῶν, δεῦρο κἀκεῖσε κινῶν, πάλλων, ὡς 'Επτ. ἐ. Θ. 529. Πρβ. 'Ομ. Ἰλ. 8, 238 οἶδ' ἐπὶ δεξιά, οἶδ' ἐπ' ἀριστερὰ νωμῆσαι βῶν ἀζαλέην (τὴν ἐκ ξηρῶν δερμάτων βοῶν ἀσπίδα) καὶ Πινδ. Πυθ. 8, 64.

324. Σάρδεσιν, τῇ πατρίῳ πόλει Σάρδεσιν (Σχολ. πατρὶς γὰρ αὐτῷ αἱ Σάρδεις). 'Ο Hermann ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ 'Ηροδότου (7, 96, 97), καθ' ὃν τοῖς συγγενέσι καὶ φίλοις τοῦ βασιλέως ἀπενέμοντο ξέναι ἐπαρχίαι πρὸς διοίκησιν, μᾶλλον δὲ ἐν καιρῷ πολέμου ἀνετίθετο αὐτοῖς ἡ ἡγεμονία ξένων λαῶν καὶ οὐχὶ τῶν ἐγχωρίων, ὑπολαμβάνει τὸν ἐνταῦθα καὶ ἄνω στίχ. 39 μνημονευόμενον Ἀριόμαρδον ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν λέγων, ὅτι γεννηθεὶς ἐν Σάρδεσι καὶ προϊστάμενος τοῦ στρατοῦ τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀποθανὼν παρέσχε πένθος τῇ γενεθλίῳ πόλει. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐξηγεῖται ὁ Hermann καὶ τὸ δὶς μνημονευόμενον ὄνομα Ἀρκτεύς, ὅστις ἐν μὲν στίχῳ 45 λέγεται ἄγων τοὺς Λυδοὺς εἰς πόλεμον, κατὰ δὲ στίχ. 314 πηγαῖς Νείλου γειτονῶν Αἰγυπτίου (= ἐν Αἰγύπτῳ γεννηθείς). Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι ὁ ἐνταῦθα μνημονευόμενος Ἀριόμαρδος δύναται νὰ εἶναι διάφορος τοῦ στίχ. 39 μνημονευομένου, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡ γραφὴ εἶναι ἀμφίβολος ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Πόρσωνος παρατηρηθείσης τραχύτητος ἐν τῷ πέμπτῳ ποδί, προκυπτούσης ἐκ τούτου, ὅτι ἡ

Digitized by Google

πένθος παρασχών, Σεισάμης θ' ὁ Μύσιος, 325
Θάρυβίς τε πεντήκοντα πεντάκις νεῶν
ταγός, γένος Λυρναῖος, εὐειδὴς ἀνήρ,
κεῖται θανὼν δείλαιος οὐ μάλ' εὐτυχῶς·
Συέννεσίς τε πρῶτος εἰς εὐψυχίαν,

πρώτη μακρότης τοῦ σπονδείου τοῦ πέμπτου ποδὸς ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν πολυσυλλάβου λέξεως, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι ἡ τραχύτης αὕτη δικαιολογεῖται ὑπὸ τοῦ κυρίου ὀνόματος. Ὁ Bothe εἰκάζει "ἄρδεσιν" ἐξηγούμενος: παρασχὼν τοῖς βέλεσιν αὐτοῦ ἄλγη καὶ πάθη. Ἀλλ' ὅμως ὑπονοητέον ἐν τῷ «πένθος παρασχών» μᾶλλον δοτικὴν ἀντικειμένου, ὡς 331, ἢ ὀργανικὴν δοτικήν.

325κέ. Σεισάμης. Παρ' Ἡροδ. 7, 66 μνημονεύεται Σισάμνης ὡς ἡγεμὼν τῶν Ἀρίων. — ταγός ἐκ τοῦ τάσσω (Ἡσύχ. ταγοί. προστάται, ἄρχοντες, ἡγεμόνες) ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ (Ξενοφ. Ἑλλην. 6, 1, 8) ἐν χρήσει μόνον περὶ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἡγεμόνων (Hermann, Griech. Staatsalterth. 178. 1—14) δηλοῖ πολλάκις παρὰ τοῖς τραγικοῖς τοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἐν γένει. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ποιηταῖς (Αἰσχ. Πέρσ. 23, 483, Προμ. 96, Ἀγ. 111, Σοφ. Ἀντιγ. 1057, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 269, Ἀριστοφ. Ἱππ. 159) ἡ λέξις ταγὸς ἔχει μακρὸν τὸ α (παρὰ τῷ Ὁμήρῳ Ἰλ. 23, 160 ἀντὶ τῆς Ἀρισταρχείου καὶ τῆς τῶν καλλίστων ἀντιγράφων γραφῆς «οἱ ταγοί» ἀποκατέστη νῦν ἐξ ἑτέρων ἀντιγράφων «οἵ τ' ἀγοί»), ὅπερ ὅμως ἐν τῷ ταγὴ (πρβ. Ἀριστοφ. Λυσ. 105) καὶ τοῖς συνθέτοις (πρβ. Εὐμεν. 296) βραχύνεται. — Λυρναῖος, φαίνεται, ὅτι σχηματισθὲν κατ' ἀναλογίαν τοῦ Λερναῖος κεῖται ἀντὶ τοῦ Λυρνήσσιος. Πρβ. Στέφ. Βυζ. «Λυρνησσὸς πόλις Τρωϊκή, μία τῶν ἕνδεκα τῶν ἐν τῇ Τρῳάδι· τὸ ἐθνικὸν Λυρνήσσιος· Αἰσχύλος δὲ Πέρσαις ὡς ἀπὸ τοῦ Λύρνα ἢ Λύρνη Λυρναῖος». Πρβ. πρυμναῖος καὶ πρυμνήσιος. — εὐειδὴς κυριολεκτούμενον περὶ γυναικῶν εὕρηται καὶ περὶ καλλονῆς ἀνδρῶν παρ' Εὐριπίδῃ Ἑλ. 1540, Ἡροδ. 6, 32, Ξεν. Ἀναβ. 2, 3, 3 καὶ ἄλλοις.

328. *οὐ μάλ' εὐτυχῶς*] ἥκιστα εὐπρεπῶς (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ εὐειδὴς) ἤτοι κακῶς διειργασμένος, κάκιστα διακείμενος καὶ ἠκισμένος, λεγόμενον μετὰ εἰρωνείας. Πρβ. Εὐμ. 379, 936, κατωτέρω σημ. εἰς 387 καὶ Ἡσύχ. «εὐτυκές, εὐεργές, εὐποίητον».

329. Συέννεσις, διηνεκὴς ἐπωνυμία τῶν Κιλίκων βασιλέων, ἴσως σημιτικὴ λέξις schôa nasi = εὐγενὴς πρίγκιψ. Ὁ Ξενοφῶν μεταχειρίζεται τὸ ὄνομα οὐχὶ ὡς ἐπωνυμίαν, ἀλλ' ὡς ὄνομα κύριον (Ἀναβ. 2, 2, 21). Ἐν τοῖς ὀνομαστοτάτοις τοῦ Περσικοῦ στόλου ἄρχουσι καταλέγεται παρ' Ἡροδότῳ 7, 98 καὶ Κίλιξ Συέννεσις Ὠρομέδοντος. — πρῶτος εἰς εὐψυχίαν, πρβ. Σοφ. Φιλ. 1435 ἀρετῇ τε πρῶτος ἐκκριθεὶς στρατεύματος, Οἰδ. ἐ. Κ. 1313 Ἀμφιάρεως τὰ πρῶτα μὲν δόρει κρατύνων, πρῶτα δ' οἰωνῶν ὁδοῖς, Θουκ. 3, 65 πρῶτος καὶ χρήμασι καὶ γένει, Ἰσοκρ. π. τ. ζεύγ. 353 πλούτῳ μὲν πρῶτος ὢν τῶν Ἑλλήνων, Πλάτ. Ἀπολ. 29D εὐδοκιμώτατος εἰς σοφίαν, 35A οἱ διαφέροντες Ἀθηναίων εἰς σοφίαν καὶ Χαρμ. 158A εἰς πάντα πρῶτον εἶναι.

Digitized by Google

Κιλίκων ἔπαρχος, εἷς ἀνὴρ πλεῖστον πόνον 330
ἐχθροῖς παρασχών, εὐκλεῶς ἀπώλετο.
τοιῶνδ' ἄρ' ὄντων τῶνδ' ὑπεμνήσθην πέρι·
πολλῶν παρόντων ὀλίγ' ἀπαγγέλλω κακά.

ΑΤΟΣΣΑ.

αἰαῖ, κακῶν ὕψιστα δὴ κλύω τάδε,
αἴσχη τε Πέρσαις καὶ λιγέα κωκύματα. 335
ἀτὰρ φράσον μοι τοῦτ' ἀναστρέψας πάλιν,
πόσον δὲ πλῆθος ἦν νεῶν Ἑλληνίδων,

330. Κιλίκων, ὡς 276. — εἷς ἀνὴρ ἢ καὶ ἁπλῶς εἷς προστίθεται συχνάκις πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἐν τῷ ὑπερθετικῷ ἐννοίας τῆς ἀντιθέσεως, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 1380 κάλλιστ' ἀνὴρ εἷς, Αἴ. 1340 ἓν' ἄνδρ' ἰδεῖν ἄριστον, Φιλ. 1345 Ἑλλήνων ἕνα κριθέντ' ἄριστον, Τραχ. 459 οὐχὶ χἀτέρας πλείστας ἀνὴρ εἷς Ἡρακλῆς ἔγημε δή; Εὐρ. Ἡρακλείδ. 8 πόνων πλείστων μετέσχον εἷς ἀνὴρ Ἡρακλέει, Ἡροδ. 6, 127 Σμινδυρίδης ὁ Συβαρίτης, ὃς ἐπὶ πλεῖστον δὴ χλιδῆς εἷς ἀνὴρ ἀπίκετο, Θουκ. 8, 68 πλεῖστ' εἷς ἀνὴρ δυνάμενος ὠφελεῖν, Ξενοφ. Ἀν. 1, 9, 12 καὶ γὰρ οὖν πλεῖστοι δὴ αὐτῷ ἑνί γε ἀνδρὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἐπεθύμησαν καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα προέσθαι καὶ 1, 9, 22 δῶρα δὲ πλεῖστα μέν, οἶμαι, εἷς γε ἀνὴρ ὧν ἐλάμβανε διὰ πολλά. Πρβ. καὶ σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. στίχ. 6 καὶ Κρυγ. § 49, 19, 5.

332 κέ. τοιοῦτοι ἐγένοντο (ἐφάνησαν) οὗτοι οἱ ἄνδρες, οὓς ἐμνημόνευσα.

333. ἀσυνδέτως, διότι ἡ πρότασις περιέχει ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῶν προηγουμένων. Πρβ. σημ. εἰς 391.

334. Σχολ. «ἰαμβικὸς ὁ στίχος». Πρβ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 152 ἴδιον δὲ ἰαμβικοῦ (ἤτοι τοῦ κυρίου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τραγικόν, κωμικὸν καὶ σατυρικὸν καλούμενον στίχον) τὸ δισσυλάβους μόνους ἐπιδέχεσθαι πόδας καὶ μάλιστα ἴαμβον.

336. ἀναστρέψας πάλιν, Σχολ. «ἀναλαβών», δῆλα δὴ τὸν λόγον, κυρίως ὅμως σημαίνει ἐπιστρέψας εἰς τὴν διήγησιν (πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 1214 ἄνελθέ μοι πάλιν, Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 256 ἐκεῖσε δὴ ἐπάνελθε, Ἡροδ. 7, 137 ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον), ἣν ὁ ἄγγελος ἐφάνη (στίχ. 333), ὅτι διέκοψεν.

337. δέ, ὡσανεὶ μὴ προηγεῖτο ἀτὰρ φράσον. Πρβ. Ἀγαμ. 622 σὺ δ' εἰπέ, κῆρυξ, Μενέλεων δὲ πεύθομαι, Ὅμ. Ἰλ. 10, 384 ἀλλ' ἄγε . . κατάλεξον· πῇ δ' οὕτως ἐπὶ νῆας ἀπὸ στρατοῦ ἔρχεαι οἶος; Κείμενος ὁ ἀλλὰ καὶ ὁ δὲ ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως δηλοῖ ἀντίθεσιν τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ ἄλλου, οἷον Ξενοφ. Ἀναβ. 1, 7, 6 ἀκούσας ταῦτα ἔλεξεν ὁ Κῦρος· Ἀλλ' ἔστι μὲν ἡμῖν, ὦ ἄνδρες, ἀρχὴ ἡ πατρῴα (πρβ. καὶ 2, 1, 4. 5, 16), 4, 6, 10 μετὰ τοῦτον εἶπε Ξενοφῶν· ἐγὼ δὲ οὕτω γιγνώσκω, Ἀπομν. 2. 9, 2 εἰπέ μοι, ὦ Κρίτων, κύνας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπελαύνωσιν; Πρβ. Κρυγ. 69, 14, 4 καὶ 69, 16, 5.

Digitized by Google

ὥστ' ἀξιῶσαι Περσικῷ στρατεύματι
μάχην συνάψαι ναΐοισιν ἐμβολαῖς;

ΑΓΓΕΛΟΣ.

πλήθους μὲν ἂν σάφ' ἴσθ' ἕκατι βάρβαρον 340
ναυσὶν κρατῆσαι. καὶ γὰρ Ἕλλησιν μὲν ἦν
ὁ πᾶς ἀριθμὸς ἐς τριακάδας δέκα

338. ἀξιῶσαι, ἄξιον ἡγήσασθαι, τολμῆσαι (Σχολ.). Πρβ. Εὐμ. 428 φονεὺς γὰρ εἶναι μητρὸς ἠξιώσατο.

340. πλήθους μὲν ἕκατι. Ὁ νοῦς: Ἐὰν ἡ νίκη ἤρτητο ἐκ τῶν νεῶν, ἐὰν τὸ πλῆθος τῶν νεῶν ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς νίκην, ἐπίστασο, ὅτι θὰ ἐνίκων οἱ βάρβαροι. Ἕνεκα τῆς ὑποθετικῆς ταύτης ἐννοίας κεῖται ἡ ἀπόδοσις μετὰ τοῦ ἄν (κρατῆσαι). Πρὸς τὸ ἕκατι πρβ. Σοφ. Ἠλ. 387 ἀλλ' ἐξίκοιτο τοῦδέ γ' εἵνεκ' ἐν τάχει, 786 νῦν δ' ἕκηλά που τῶν τῆσδ' ἀπειλῶν εἵνεχ' ἡμερεύσομεν, Φιλ. 774 θάρσει προνοίας γ' εἵνεκα, Οἰδ. ἐ. Κολ. 22 χρόνου μὲν εἵνεκ' οὐ μαθεῖν με δεῖ τόδε, Δημ. Ὀλ. 3, 14 πάλαι ἕνεκά γε ψηφισμάτων ἐδεδώκει δίκην. — μέν, ἡ ἀπόδοσις κυρίως στίχ. 348 ἀλλ' ὧδε. — βάρβαρον (ἴδε 190) γενικῶς. Πρβ. Ἡροδ. 8, 82 ἐν τοῖσι τὸν βάρβαρον κατελοῦσι. — καὶ γὰρ = ἁπλῷ διότι (etenim), ὡς 344, αἰτιολογεῖ τὸν ἐν τοῖς ἡγουμένοις ἰσχυρισμόν.

342 κέ. κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 8, 82 «ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικὸν τοῖσι Ἕλλησι ἐς τὰς ὀγδώκοντα καὶ τριηκοσίας νέας» μὴ καταριθμουμένων τῶν πεντηκοντόρων καὶ φορτηγῶν (πρβ. 8, 48), ὥστε ἀντιτίθενται οἱ ἀριθμοὶ 380 παρ' Ἡροδότῳ καὶ 310 παρ' Αἰσχύλῳ. Ὁ Grote (Ἑλλην. ἱστορ. τ. 5, 135 κέ. = τ. 3, 79 τῆς γερμ. μεταφρ.) ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ Αἰσχύλος εἶναι μᾶλλον ἀξιόπιστος μάρτυς τοῦ Ἡροδότου. Ἀλλ' ὅμως, ὥσπερ οὐ μόνον ὁ τῶν Ἀθηναίων πρέσβυς ἐξυμνῶν τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων νικησάντων ὡς οἷόν τε ὀλιγίσταις ναυσὶ καταβιβάζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς τριακοσίας λέγων παρὰ Θουκυδίδῃ 1, 74 «ναῦς μέν γε (παρεσχόμεθα) ἐς τὰς τριακοσίας ὀλίγῳ ἐλάσσους τῶν δύο μοιρῶν» (πρβ. Ἰσοκρ. Πανηγ. 107 κεκτημένοι τριήρεις διπλασίας μὲν ἢ σύμπαντες οἱ ἄλλοι, Αἰλ. Ἀριστείδ. Παναθ. 135 τῶν συμπασῶν τριήρων τὰ δύο μέρη), ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης 13, 238 καὶ 14, 29 (πρβ. καὶ Nep. Them. 3), οὕτω καὶ ὁ Αἰσχύλος λίαν τεχνηέντως ποιεῖ τοῦτο εἰσάγων τὸν ἄγγελον λέγοντα ἐξ ἀνακριβοῦς γνώσεως ἐς τριακάδας δέκα. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8, 43) οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι παρέσχον ἑκκαίδεκα ναῦς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι (8, 44) ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατόν. Λέγων δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς Ἡροδ. 8, 61 «ὡς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μείζων ἤπερ ἐκείνοισι, ἔστ' ἂν διηκόσιαι νέες σφι ἔωσι πεπληρωμέναι» περιλαμβάνει καὶ τὰς εἴκοσι ναῦς, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωκαν (Ἡροδ. 9, 1) τοῖς ἑαυτῶν κληρούχοις Χαλκιδεῦσιν (5, 77 καὶ 6, 100). Περὶ τοῦ πλήθους τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἔπιθι Boeckh Staatshaushalt d. Ath. 1, 275, Mueller Aegin. 120—122, Leake περὶ δήμ. Ἀττ. σελ. 138 καὶ Thirwall Hist. Gr. 2, 506. Ἐν τῷ ὁρισμῷ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων

Digitized by Google

ναῶν, δεκὰς δ' ἦν τῶνδε χωρὶς ἔκκριτος·
Ξέρξῃ δέ, καὶ γὰρ οἶδα, χιλιὰς μὲν ἦν
ὧν ἦγε πλῆθος, αἱ δ' ὑπέρκοποι τάχει 345
ἑκατὸν δὶς ἦσαν ἑπτά θ'· ὧδ' ἔχει λόγος.
μή σοι δοκοῦμεν τῇδε λειφθῆναι μάχῃ;

συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις ὅ τε ποιητὴς καὶ ὁ ἱστορικὸς λέγων 7, 89 «τῶν δὲ τριηρέων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διηκόσιαι καὶ χίλιαι», ἔξω λόγου τεθειμένων τῶν τρισχιλίων μικροτέρων ἢ φορτηγῶν πλοίων (7, 97). — τῶνδε χωρὶς συνδέονται ἀλλήλοις, ἐκτὸς τούτων (τῶν τριακοσίων) ἦσαν καὶ δέκα ἔκκριτοι τῷ μεγέθει καὶ τῇ ταχυτῆτι.

344. καὶ γὰρ οἶδα μηνύει μᾶλλον, οτι ὁ διηγούμενος εἶναι Ἕλλην διαβεβαιούμενος, ὅτι γινώσκει ἀκριβῶς καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ περσικοῦ στόλου. Ὁ ἄγγελος ἐκτιθεὶς τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων λέγει ἐς (= ὡς, περίπου) τριακάδας δέκα.

345. ὧν ἦγε] = χιλιὰς μὲν ναῶν, ἃς ἦγε. Τὸ καλούμενον σχῆμα τῆς ἕλξεως εὕρηται οὐχ οὕτω συχνὸν παρ' Αἰσχύλῳ, ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 296, 537, Ἀγ. 343, 804, 965, Χοηφ. 747, Εὐμεν. 577, 859, Προμ. 462, 995, 1016. — ὑπέρκοποι τάχει, αἱ προέχουσαι κατὰ τὸ τάχος. Ἐν τῇ τῆς ὑπερφροσύνης σημασίᾳ (ὑπέρκομπος) κεῖται τὸ ὑπέρκοπος κατωτέρω στίχ. 829. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέτρον οὐδαμοῦ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους ἀπαιτεῖ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ διωθεῖται τὸν ἕτερον τύπον ὑπέρκομπος, διὰ ταῦτα φαίνεται λίαν πιθανὴ ἡ γνώμη τοῦ Blomfield γράφοντος πανταχοῦ ὑπέρκοπος καὶ διατεινομένου, ὅτι ὁ μετὰ τοῦ μ τύπος εἶναι τῶν ὀψιαιτέρων χρόνων, διότι μνημονεύει μὲν αὐτὸν ὁ Πολυδεύκης (9, 146 κομπαστὴς κομπαστικὸς κομπώδης ὑπέρκομπος), ἀλλ' ὅμως ἓν μόνον βέβαιον παράδειγμα αὐτοῦ ὑπάρχει τὰ ἐν τοῖς ἀναπαίστοις τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στράβωνι (10, 452 τὸν ὑπέρκομπον θηρῶσα Φάων'). Τὴν δὲ διαφορὰν τῆς σημασίας τῶν λέξεων ὀρθῶς ἐκτίθησιν ὁ Lobeck σημειούμενος εἰς Σοφ. Αἴ. 127 τάδε· «τὰ ὑπέρκομπα ὄντα καὶ ὑψίκομπα δύνανται νὰ λεχθῶσι καὶ ὑπέρκοπα ἤτοι ὑπέρμετρα καὶ ὑπερφυῆ, οὐχὶ ὅμως καὶ τἀνάπαλιν· καὶ ἐν ἐκείνοις μὲν ἡ πρόθεσις καὶ τὸ ὄνομα ἰσχύουσιν ἴσον, ἐν τούτῳ δὲ ὑπερισχύει ἡ πρόθεσις, ἀμαυρωθέντος πως τοῦ ἑτέρου συνθετικοῦ μέρους, ὡς ἐν τῷ μεσόκοπος». Πρβ. σημ. εἰς 570.

346. ἑκατὸν ἐνταῦθα καὶ ὕπατος Ἀγ. 514 εἶναι παρ' Αἰσχύλῳ τὰ μόνα παραδείγματα ἀποτελοῦντα ἐν τριμέτρῳ ἀνάπαιστον διὰ θέσει μακρᾶς συλλαβῆς, καθὰ ἐσημειώσατο ὁ Hermann εἰς Praef. Eur. Bacch. σελ. 42. — ὧδ' ἔχει λόγος, ὡς Ἑ. ἐ. Θ. 211 καὶ Χοηφ. 519, σημαῖνον ἐνταῦθα: οὗτος εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς καὶ ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις τῶν δύο στόλων πρὸς ἀλλήλους.

347. μή, ὡς τὰ ἄρα μή, μῶν, μήπως νομίζεις; Πρβ. Προμ. 991 μὴ τί σοι δοκῶ ταρβεῖν . . τοὺς νέους θεούς; Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 28D: μὴ αὐτὸν οἴει φροντίσαι θανάτου; καὶ ἄλλα προοίμια παραδείγματα, ἐν οἷς ὁ ἐρωτῶν ἀναμένει ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. — Πολλοὶ τῶν ἐκδοτῶν συνδέοντες τῇδε μάχῃ ἑρμηνεύουσιν: μὴ νομίζεις ὅτι

Digitized by Google

ἀλλ' ὧδε δαίμων τις κατέφθειρεν στρατόν,
τάλαντα βρίσας οὐκ ἰσορρόπῳ τύχῃ.
θεοὶ πόλιν σῴζουσι Παλλάδος θεᾶς. 350

ΑΤΟΣΣΑ.

ἔτ' ἄρ' Ἀθηνῶν ἔστ' ἀπόρθητος πόλις;

ἐφάνημεν κατώτεροι κατὰ τὸν ἀριθμὸν (ὑπονοουμένου ἐκ τῶν προηγουμένων) ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἤτοι ἐν μάχῃ, ἥτις ἤρξατο ἐν τοιαύτῃ ἀριθμητικῇ σχέσει; μὴ νομίζεις, ὅτι ἀπελείφθημεν τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δυνάμεων; Ὀρθότερον ὅμως τὸ ὑπολαβεῖν τῇδε = ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ (τῷ ἀριθμῷ, πλήθει; ἔκατι) καὶ ἑρμηνεῦσαι: μὴ νομίζεις, ὅτι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν σχέσιν ἐγενόμεθα ἐν τῇ μάχῃ κατώτεροι τῶν ἐχθρῶν; Διὰ τὴν ἔμφασιν καθίσταται ὁ χωρισμὸς τοῦ τῇδε ἀπὸ τοῦ μάχῃ ῥᾴδιος.

348. ὧδε] οὕτω, τοιαύτην φθορὰν ἐπήνεγκεν ὁ δαίμων, ὥστε ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων οὐδαμῶς ὠφέλησεν ἡμᾶς. Ὁ Hermann ἐκλαμβάνει τὸ ὧδε σημαῖνον ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει, ἐν τοιαύτῃ ὑπεροχῇ τῶν περσικῶν πλοίων. — δαίμων, πρβ. σημ. 357. — κατέφθειρεν, πρβ. 254.

349. Σχολ. «τὰ τῶν Περσῶν ζυγὰ βαρήσας· "ῥέπε δ' αἴσιμον ἦμαρ Ἀχαιῶν" (Ὁμήρ. Ἰλ. 8, 72)». Οὐχὶ τὰ τῶν Περσῶν μόνα, ἀλλὰ τὰ τῶν Περσῶν καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ὁμοῦ. Παρ' Ὁμήρῳ ζυγοστατοῦνται αἱ μοῖραι τοῦ θανάτου («κῆρε θανάτοιο»), ὥστε ἡ βαρυτέρα αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν γῆν ῥέπουσα ἐσήμαινε δυστυχίαν. Παρ' Αἰσχύλῳ ὁ λόγος εἶναι περὶ ὑπεροχῆς ἀριθμοῦ ἤτοι περὶ πλεονεκτήματος (πρβ. Ἡροδ. 7, 179 νῦν δὲ Ἀθηναίους ἄν τις λέγων σωτῆρας γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τὸ ἀληθές. οὗτοι γὰρ ἐπὶ ὁκότερα τῶν πρηγμάτων ἐτράποντο, ταῦτα ῥέψειν ἔμελλε). Ἐὰν οἱ θεοὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τῆς πλάστιγγος ἐτίθεσαν ἰσόρροπον τύχην, τότε ἡ πλάστιγξ τῶν Περσῶν ἔχουσα τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἀριθμοῦ θὰ ἔρρεπε βαρυτέρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἐσήμαινε τὴν νίκην. Ἀλλ' ὅμως, τῆς πλάστιγγος τῶν Περσῶν ἐξεχούσης κατὰ τὸν μείζονα ἀριθμόν, ἡ πλάστιγξ τῶν Ἑλλήνων προσλαβοῦσα παρὰ τῶν θεῶν κρείσσονα τύχην κατέστη βαρυτέρα.

350. Ὁ ἄγγελος ἐξηγούμενος τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων ὡς ἔργον θείας βοηθείας λέγει: δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ἄλλως τὸ συμβάν· οἱ θεοὶ ἔσωσαν τὴν πόλιν τῆς θεᾶς Παλλάδος, οἱ θεοὶ ὑπερεμάχησαν τῆς πόλεως τῆς ἀνηκούσης εἰς θεάν. Ἔλλειψιν συμπνοίας καὶ ὀλιγωρίαν ἀδελφικοῦ αἰσθήματος κατηγορῶν ὁ Ἥφαιστος τοῦ Προμηθέως λέγει Προμ. 29 θεὸς θεῶν γὰρ οὐχ ὑποπτήσσων χόλον βροτοῖσι τιμὰς ὤπασας πέρα δίκης. — σῴζουσι, τὸ ω τῆς ῥίζης τοῦ ἐνεστῶτος φέρει μέχρι τοῦ ἔτους 160 π. Χ. ἀεὶ προσγεγραμμένον ι, ὅπερ ἐνίοτε εἰσδύει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους χρόνους. Πρβ. Meisterhans σελ. 87. — πόλιν — Παλλάδος, πρβ. Εὐμεν. 671 καὶ 860.

351. ἀπόρθητος] Ἡ αὐτὴ λέξις (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 755) ἐν τῷ χρησμῷ παρ' Ἡροδότῳ 7, 141: τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς μοῦ-

Digitized by Google

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἀνδρῶν γὰρ ὄντων ἕρκος ἐστὶν ἀσφαλές.

ΑΤΟΣΣΑ.

ἀρχὴ δὲ ναυσὶ συμβολῆς τίς ἦν; φράσον.
τίνες κατῆρξαν, πότερον Ἕλληνες, μάχης,
ἢ παῖς ἐμός, πλήθει καταυχήσας νεῶν; 355

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἦρξεν μέν, ὦ δέσποινα, τοῦ παντὸς κακοῦ
φανεὶς ἀλάστωρ ἢ κακὸς δαίμων ποθέν.

νον ἀπόρθητον τελέθειν. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 820 Ἐρεχθεῖδαι τὸ παλαιὸν ὄλβιοι καὶ θεῶν παῖδες μακάρων, ἱερᾶς χώρας ἀπορθήτου τ' ἀποφερβόμενοι κλεινοτάταν σοφίαν.

351 κέ. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς Ἀτόσσης, ἐὰν αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἀπόρθητοι, ὁ ἄγγελος δὲν ἀποκρίνεται δι' ἁπλῆς βεβαιώσεως (πρβ. 239), διότι τοῦτο θὰ ἀπῆδε εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἅτε τῆς πόλεως ἁλούσης καὶ πυρποληθείσης πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, ἀλλ' εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, χάριν τῶν Ἀθηναίων θεατῶν μὴ θέλοντος νὰ ἀναμνήσῃ τὸ λυπηρὸν γεγονός, λέγων: Μάλιστα, διότι, σωθέντων τῶν ἀνδρῶν, διεσώθη καὶ ἡ ἄμυνα καὶ τὸ ἀπόρθητον τῆς πόλεως, ἤτοι τὰ λίθινα τείχη κατεστράφησαν, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ τείχη τῆς πόλεως διαμένουσι σῷα, διότι οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως ζῶσιν. Πρβ. Σχολ. «Ἀλκαῖος: ἄνδρες γὰρ πόλεως πύργος ἀρεύιος», Σοφ. Οἰδ. Τ. 56 ὡς οὐδέν ἐστιν οὔτε πύργος, οὔτε ναῦς ἔρημος, ἀνδρῶν μὴ ξυνοικούντων ἔσω, Εὐριπ. ἀποσπ. 825 αἱ γὰρ πόλεις εἶσ' ἄνδρες, οὐκ ἐρημία, Θουκ. 7, 77 ἄνδρες γὰρ πόλις καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί. Εἰς τὸν Κορίνθιον Ἀδείμαντον κελεύοντα τὸν Θεμιστοκλέα νὰ σιγήσῃ ὡς ἀνὴρ ἄπολις ἀποκρίνεται ὁ μέγας Ἀθηναῖος κατὰ τὸν Ἡρόδ. 8, 61: ἑωυτοῖσι ὡς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἤπερ κείνοισι, ἔστ' ἂν διηκόσιαι νέες σφι ἔωσι πεπληρωμέναι.

354. Τὸ ὑπερβατὸν τοῦ λόγου, ὡς Εὐρ. Κύκλ. 118 σπείρουσιν, ἢ τῷ ζῶσι, Δήμητρος στάχυν; Πρβ. Ἑλ. 1579 κέ. ἔτ', ὦ ξέν', ἐς τὸ πρόσθεν, ἢ καλῶς ἔχει, πλεύσωμεν; καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 257 ὥσπερ με τὸν Ἀθάμανθ' ὅπως μὴ θύσετε = ὅπως μὴ θύσετέ με, ὥσπερ (ἔθυσαν) τὸν Ἀθάμαντα.

355. *καταυχήσας*] μεγαλαυχήσας, ἐν ὑπερηφάνῳ πεποιθήσει· τὸ σύνθετον τοῦτο ἀπαντᾷ μόνον ἐνταῦθα. Πρβ. 375. — Ὁ στίχος οὗτος κατεσκευάσται ὡς ὁ στίχ. 254.

356. *ἦρξεν μέν*] μὲν κεῖται, ὡς πολλάκις ἐν τῷ οἶμαι μέν, ἐγὼ μὲν, ἄνευ δέ, τῆς ἀντιθέσεως ὑπαρχούσης ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ λέγοντος. Πρβ. 304 καὶ Ἑπτ. ἐ. Θ. 384.

356—435. Περιγραφὴ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

357. *ἀλάστωρ*] ἐκ τοῦ ἀλαίνω, ὡς μιάστωρ ἐκ τοῦ μιαίνω, παραγόμενον καὶ ὂν συχνὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ

Digitized by Google

ἀνὴρ γὰρ Ἕλλην ἐξ Ἀθηναίων στρατοῦ
ἐλθὼν ἔλεξε παιδὶ σῷ Ξέρξῃ τάδε,
ὡς εἰ μελαίνης νυκτὸς ἵξεται κνέφας, 360
Ἕλληνες οὐ μενοῖεν, ἀλλὰ σέλμασιν
ναῶν ἐπενθορόντες ἄλλος ἄλλοσε
δρασμῷ κρυφαίῳ βίοτον ἐκσωσοίατο.
ὁ δ' εὐθὺς ὡς ἤκουσεν, οὐ ξυνεὶς δόλον
Ἕλληνος ἀνδρὸς οὐδὲ τὸν θεῶν φθόνον, 365

σημαίνει τὸν περιπλανώμενον, τὸν ἐν πλάνῃ ἐμπεσόντα, τὸν ἔνοχον, τὸν καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ἀλιτήριον (Εὐμ. 236, Σοφ. Αἴ. 373), εἶτα δέ, ὡς ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Αἰσχύλου, τὸν δαίμονα τῆς πλάνης καὶ τυφλώσεως καὶ ἀρᾶς, τὸν ἐμβάλλοντα εἰς ὕβριν καὶ δυστυχίαν (Σοφ. Τραχ. 1235 ὅστις μὴ ἐξ ἀλαστόρων νοσεῖ), τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως (τιμωρίας) καὶ τοῦ ὀλέθρου, τῆς καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως (Σοφ. Τραχ. 1092 Νεμέας ἔνοικον, βουκόλων ἀλάστορα, λέοντα). Πρβ. Γαλην. «ἀλάστορες αὐτοί τε οἱ ἄνθρωποι οἱ τὰ ἄλαστα ἐργασάμενοι. (πρβ. κατωτέρω 993) καὶ οἱ τιμωροὶ αὐτῶν δαίμονες» καὶ Nägelsbach nachh. Theol. 482 κέ. — δαίμων (348), θεοὶ καὶ δαίμονες διακρινόμενοι ἐνίοτε κατὰ τοῦτο, ὅτι θεοὶ εἶναι οἱ μείζονες, δαίμονες δὲ οἱ κατώτεροι (πρβ. Ἑρ. Στεφ. Θησ. τ. Ἑλ. γλ. τ. 2, 860), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεῖνται ἄνευ διακρίσεως σημασίας καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς πανταχοῦ ἀναγινώσκεται δαίμων ἀντὶ θεός, οὐχὶ ὅμως καὶ τἀνάπαλιν θεὸς ἀντὶ τοῦ δαίμων, προκειμένου περὶ θείας δυνάμεως προξένου βλάβης καὶ καταστροφῆς. Πρβ. 475.

358. ἀνὴρ Ἕλλην (365), ὁ οἰκέτης καὶ παιδαγωγὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεμιστοκλέους, οὗ ὁ Αἰσχύλος ἐξυμνεῖ τὸ σωτήριον ἔργον. Σχολ. «βουληθέντων γὰρ τῶν Ἑλλήνων φυγεῖν διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν, Θεμιστοκλῆς Σίκιννον τὸν παιδαγωγὸν ἔπεμψε πρὸς τὸν Ξέρξην ὡς αὐτομολήσαντα, λέγοντα τῷ Ξέρξῃ, ὅτι μέλλουσι φυγεῖν Ἕλληνες· τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα ἐν ἀπογνώσει μαχήσονται οἱ Ἕλληνες». Κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου 8, 75 «ἔλεγεν (ὁ Σίκιννος) πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τάδε· ἔπεμψέ με στρατηγὸς ὁ Ἀθηναίων λάθρῃ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων — τυγχάνει γὰρ φρονέων τὰ βασιλέως κτέ. — φράσοντα, ὅτι οἱ Ἕλληνες δρησμὸν (πρβ. δρασμῷ 363) βουλεύονται καταρρωδηκότες κτέ.»

361. σέλμασιν, Ἡσύχ. τὰ ζυγὰ τῆς νεώς.

362. *ἄλλοσε*] διὰ τὴν ἐν τῷ δρασμῷ καὶ τῇ προθέσει τοῦ ἐκσωσοίατο ἐνυπάρχουσαν ἔννοιαν τῆς μεταβάσεως εἰς ἕτερον τόπον (δραπετεύσαντες σωθήσονται), ὡς ἐὰν εἴπετο ἐκδράσοιντο. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλ. 1222 Ὅτ' ἐξέσωσάς μ' ἐς φάος νεκρῶν πάρα.

365. *Ἕλληνος ἀνδρὸς*] Τί ἄλλο ἢ δόλον ἠδύνατό τις, λέγει ὁ ἄγγελος, νὰ ἀναμένῃ παρὰ Ἕλληνος; Ὁ ἀπαίδευτος βάρβαρος προσδέχεται καὶ προσδοκᾷ παρὰ τοῦ πνευματικῶς ὑπερτέρου Ἕλληνος πανουργίαν καὶ ἀπάτην. Ἀναμιμνήσκουσι ταῦτα τὸ τοῦ Βεργιλίου timeo Danaos et dona ferentes. Ἀναμφηρίστως οἱ Ἀθηναῖοι θεαταὶ ἄλλως φρο-

Digitized by Google

πᾶσιν προφωνεῖ τόνδε ναυάρχοις λόγον·
εὖτ' ἂν φλέγων ἀκτῖσιν ἥλιος χθόνα
λήξῃ, κνέφας δὲ τέμενος αἰθέρος λάβῃ,
τάξαι νεῶν στῖφος μὲν ἐν στοίχοις τρισίν, 369

νοῦντες ἐγέλων ἡδέως ἀκούσαντες τὴν ῥῆσιν ταύτην. Πρβ. Πίνδ. Ἰσθ. 3, 66 χρὴ δὲ πᾶν ἔρδοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν, Θουκ. 4, 98 πᾶν δ' εἰκὸς εἶναι τῷ πολέμῳ καὶ δεινῷ τινι κατειργόμενον ξύγγνωμόν τι γίγνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ θεοῦ, 5, 9 καὶ τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν καὶ Ξεν. Ἀναβ. 4, 6. — φθόνον, ἐπὶ τῇ μεγάλῃ δυνάμει τῶν Περσῶν. Φθόνον διανοεῖται ὁ ἄγγελος (Εἰσαγ. σελ. 52, 2), διότι ἡ μεγίστη τῶν δυνάμεων κατεβλήθη ὑπὸ μικροῦ λαοῦ (348). Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ δόλον φθόνον λόγον ἀποτελοῦσι εἶδος ἁλύσεως.

366. πᾶσιν, τοῖς συνηθροισμένοις. Πρβ. τὸ σύνηθες «ὦ πάντες ἀστοί».

367 κέ. εὖτ' ἄν = ὅταν. Τὸ εὖτε ἀντὶ τοῦ ὅτε κείμενον παρὰ τοῖς ἐπικοῖς, λυρικοῖς καὶ τραγικοῖς ποιηταῖς, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ συντάσσεται ὁριστικῇ μὲν ἐπὶ τετελεσμένου, ὑποτακτικῇ δὲ μετὰ τοῦ ἂν ἐπὶ μέλλοντος καὶ ἀορίστου πράγματος. Περὶ τοῦ εὖτε μετὰ ὑποτακτικῆς ἄνευ τοῦ ἄν, πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 326. — φλέγων — λήξῃ, πρβ. 360 καὶ 380. — φλέγειν, ὡς Σοφ. Αἴ. 673 ἐξίσταται δὲ νυκτὸς αἰανὴς κύκλος τῇ λευκοπώλῳ φέγγος ἡμέρᾳ φλέγειν. — Πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ γραφικὴν ῥῆσιν πρβ. τὸ ὁμηρικόν: «ἦμος δ' ἠέλιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε» (Ὀδ. 9, 168). — τέμενος, Ἡσύχ. «τεμένη· ναοί, ἄλση ἢ τὰ ἀφωρισμένα κατὰ τιμὴν χωρία. Τέμενος· πᾶς ὁ μεμερισμένος τόπος τινὶ εἰς τιμήν, ἢ ἱερὸν καὶ βωμός, ἢ ἀπονεμηθὲν [θεῷ ἢ] βασιλεῖ» καὶ ἐν γένει τὸ πεδίον, ὡς Πινδ. Ν. 10, 19 Ἀργείων τέμενος. Τέμενος αἰθέρος δὲ λέγεται, ὡς παρὰ Λατίνοις coeli templa. Πρβ. Varr. d. ling. lat. 5 σελ. 48 hinc poetae aeterna coeli templa, Enni. ann. 50 (πρβ. 67, Trag. 421) caeli caerula templa καὶ Trag. 227 o magna templa caelitum commixta stellis splendidis, Lucret. 1, 74 flammantia moenia mundi καὶ 6, 1226 καὶ σημ. εἰς στίχ. 113. — τάξαι. Τὰ ῥήματα τῆς παρακελεύσεως καὶ δηλώσεως (προφωνεῖ) συντάσσονται δοτικῇ καὶ ἀπαρεμφάτῳ, ὅταν ἡ διαταγὴ καὶ ὁ λόγος ἀπευθύνηται εἰς τὸ ἀντικείμενον, αἰτιατικῇ δὲ καὶ ἀπαρεμφάτῳ, ὅταν ἀπαιτῆται παρὰ τοῦ ἀντικειμένου μόνον ἡ πρᾶξις, οἷον Ξενοφ. Ἀν. 1, 8, 3 πᾶσι παρήγγειλεν ἐξοπλίζεσθαι καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν καθίστασθαι ἕκαστον, Φιλιππίδ. ἀπόσπ. 6 ἔλεγον ἐγώ σοι μὴ γαμεῖν, ζῆν δ' ἡδέως, Πλάτ. Θεαιτ. 168D σπουδάσαι ἡμᾶς διεκελεύσατο περὶ τὸν αὐτοῦ λόγον. Μόνον τὸ κελεύειν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς φέρεται πρὸς αἰτιατικὴν μετὰ ἀπαρεμφάτου, παρὰ δὲ τῷ Ὁμήρῳ καὶ ἀπὸ τοῦ Πολυβίου εὕρηται ἐνίοτε καὶ ἡ δοτικὴ μετ' ἀπαρεμφάτου. Πρβ. Κρυγ. 48, 7, 9 καὶ 10, ἔτι δὲ καὶ 55, 3, 13.

369. νεῶν στῖφος μέν, οὐχὶ δέ, ὡς ἠβούλετο ὁ Brunck, νεῶν μὲν στῖφος, διότι στῖφος αντιτίθεται τῷ ἑπομένῳ αλλας, ὡσανεὶ ἐγέγραπτο στῖφος μὲν — στῖφος δέ. — ἐν στοίχοις τρισίν. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 402 καὶ 412 κέ.

Digitized by Google

ἄλλας δὲ κύκλῳ νῆσον Αἴαντος πέριξ 371
ἔκπλους φυλάσσειν καὶ πόρους ἁλιρρόθους, 370
ὡς εἰ μόρον φευξοίαθ' Ἕλληνες κακόν, 372

371. ἄλλας δέ, δηλαδὴ τάξαι. — κύκλῳ νῆσον πέριξ, ὡς Εὐριπ. Ἡρακλεῖ 243 βωμὸν πέριξ νήσαντες ἀμφήρη (= ἀμφί, πανταχόθεν, κύκλῳ) ξύλα, καὶ πολλάκις παρ' Ἡροδότῳ (1, 196, 3, 158, 4, 15, 36, 52, 79, 180), παρ' ᾧ ἀπαντᾷ τὸ πέριξ καὶ γενικῇ συντεταγμένον (1, 179, 2, 91, 4, 152). Πρβ. καὶ Ξενοφ. Ἀναβ. 7, 8, 12. Συχνὸν δὲ εὕρηται τὸ πέριξ ἐπιρρηματικῶς, ὡς κατωτέρω 421. — νῆσον Αἴαντος, πρβ. 310.

Ἡ ἔννοια· ἄλλας δὲ ναῦς ὤφειλον νὰ τάξωσι πέριξ τῆς Σαλαμῖνος, ὅπως περιπλεύσασαι αὐτὴν κωλύσωσι τοῖς Ἕλλησι τὸν ἔκπλουν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν Περσῶν, ἣν ὁ μὲν Ἡρόδοτος δὲν μνημονεύει, ὁ δὲ Ἔφορος παρὰ Διοδώρῳ (11, 17) ἠρύσατο ἐκ τούτου τοῦ Αἰσχυλείου τέπου, ἀπορρίπτεται συνήθως, ἐξ ὅτου ὁ Grote ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (τ. 3 σ. 101 τῆς γερμαν. μεταφρ.) ὑπολαμβάνει αὐτὴν ἀνωφελῆ καὶ ἀπίθανον. Ὄντως ἦτο ἡ κίνησις αὕτη ἄσκοπος, ἐπειδὴ ὁ ἔκπλους ἐκ τοῦ Ἐλευσινίου κόλπου πρὸς βορρᾶν ἀπείργετο τοῖς Ἕλλησι ὑπὸ τῶν Φοινικικῶν πλοίων. Ζητητέον ὅμως πότε ἐγένετο ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Αἱ εἰδήσεις παρ' Ἡροδότῳ 8, 70 κέ. μηνύουσιν, ὅτι οἱ Πέρσαι μετέβαλον σχέδιον μάχης. Κατ' ἀρχὰς περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς πρὸ τῆς μάχης ἡμέρας ταχθέντες περὶ τὴν Ψυττάλειαν κατέλαβον τὴν νῆσον ταύτην πέμψαντες ἅμα ναυτικὴν μοῖραν περὶ τὴν Σαλαμῖνα, ἵνα ἐκ τοῦ Ἐλευσινίου κόλπου ἐπιπέσωσι τοῖς Ἕλλησι κατὰ νώτων ἐν σχεδίῳ προσβολῆς ὁμοίῳ τῷ ἐν Ἀρτεμισίῳ, ἔνθα ἀπεστάλησαν εἰς κύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων διακόσια Αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ἅτινα καὶ ἠρίστευσαν (Ἡροδ. 8, 7). Αγγείλαντος ὅμως τοῦ Σικίννου τὴν βουλευομένην δῆθεν ἀπόδρασιν τῶν Ἑλλήνων, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν φοβούμενος μὴ οἱ Ἕλληνες δραπετεύσωσι, πρὶν ἀποτελεσθῇ ὁ εἰρημένος περὶ τὴν Σαλαμῖνα πλοῦς τῆς ἐκπεμφθείσης μοίρας, ἐκέλευσε τὸν λοιπὸν στόλον νὰ πλεύσῃ ἔτι τὴν νύκτα εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὑπερφαλαγγίζων τοὺς αὐτόθι τεταγμένους Ἕλληνας κυκλώσηται αὐτοὺς ὡς οἷόν τε ἐγγύτατα. Οἱ Πέρσαι ἐποίησαν τοῦτο ἐπ' ἰδίῳ αὐτῶν ὀλέθρῳ, ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἐγένετο διὰ τοῦ τολμήματος αὐτοῦ ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8, 76) ὁ ἀνάπλους τοῦ Περσικοῦ στόλου εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ Σαλαμῖνος στενὸν ἤρξατο περὶ μέσας νύκτας, ἡ δὲ σελήνη (ἴδε σημ. εἰς 499) ἐφάνη μικρῷ ὕστερον.

ἔκπλους, πρός τε τὸν Πειραιᾶ καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἕνεκα τούτου ἐτέθη ὁ πληθυντικός. — φυλάσσειν: πολλάκις ἡ ἀπαρέμφατος σημαίνει ἐν χαλαρᾷ σχέσει τὴν πρᾶξιν, ἧς χάριν ἐγένετο ἡ κυρία πρᾶξις (τάξαι) ἐκφράζουσα ἅμα τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, ὡς Ξενοφ. Ἀναβ. 6, 4, 36 ἐμοὶ οὐκ ἐθέλει γενέσθαι τὰ ἱερὰ ἐξάγειν. Πρβ. Κρυγ. 53, 3, 20. — πόροι ἁλίρροθοι, ὡς Σοφ. Αἴ. 413 (πρβ. τὸ ὁμηρικὸν κέλευθα θαλάσσης), αἱ ὁδοὶ τῆς ῥοθιαζούσης καὶ ἠχηέσσης θαλάσσης.

372 κέ. ὡς (αἰτιολογικὸν) εἰ μόρον (θάνατον) φευξοίατο . . ἦν πρακεί-

Digitized by Google

ναυσὶν κρυφαίως δρασμὸν εὑρόντες τινά,
πᾶσιν στέρεσθαι κρατὸς ἦν προκείμενον.
τοιαῦτ' ἔλεξε κἀρθ' ὑπ' εὐθύμου φρενός· 375
οὐ γὰρ τὸ μέλλον ἐκ θεῶν ἠπίστατο.
οἱ δ' οὐκ ἀκόσμως, ἀλλὰ πειθάρχῳ φρενὶ
δεῖπνόν τ' ἐπορσύνοντο ναυβάτης τ' ἀνὴρ
τροποῦτο κώπην σκαλμὸν ἀμφ' εὐήρετμον.

μενον. Μετάβασις ἀπὸ τοῦ πλαγίου λόγου εἰς τὸν ὀρθὸν (Σχολ. ἀπὸ τοῦ διηγηματικοῦ ἐπὶ τὸ μιμητικόν). Τὸ προκεῖσθαι κυριολεκτεῖται περὶ νόμων, οἷον Σοφ. Οἰδ. Τ. 865 ὧν νόμοι πρόκειν τ αι, Ἀντιγ. 481 νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1189 τὸν νόμον ἀνάγκη τὸν προκείμενον σέβειν. Πρβ. καὶ Πλάτ. Νόμ. 3 σελ. 698C θάνατον αὐτῷ (τῷ Δάτιδι) προειπὼν μὴ πράξαντι ταῦτα καὶ Βασιλέων 1, 20, 39 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ εἰσήγαγε πρός με ἄνδρα καὶ εἶπε πρός με, φύλαξον τοῦτον τὸν ἄνδρα· ἐὰν δὲ ἐκπηδῶν ἐκπηδήσῃ, καὶ ἔσται ἡ ψυχή σου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ 2, 10, 24.

374. πᾶσιν, δῆλον ὅτι πᾶσι τοῖς ναυάρχοις (366). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 8, 90 ὁ Ξέρξης ἐκέλευσε νὰ ἀποτάμωσι τὰς κεφαλὰς Φοινίκων διαβαλόντων ἐν τῇ ναυμαχίᾳ Ἴωνας στρατηγοὺς ὡς προδότας. Τοιαῦτα συμβάντα (πρβ. καὶ σημ. εἰς στίχ. 12 καὶ 59), ἄλλως τε καὶ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ ὄντος συνήθους παρὰ τοῖς Πέρσαις ποινῆς (πρβ. Ἡροδ. 7, 35), ἐπήγαγον τὴν προκειμένην παράστασιν τοῦ ποιητοῦ.

375κἑ. ὑπ' εὐθύμου φρενός. Πρβ. Ἀγ. 788 εὔφρονος ἐκ διανοίας. Τὰ κελεύσματα τοῦ Ξέρξου ἐγένοντο ἐν εὐφροσύνῳ πεποιθήσει (355) καὶ βεβαιότητι περὶ τῆς ἐκβάσεως (πρβ. 397 εὐψύχῳ θράσει). — τὸ μέλλον ἐκ θεῶν, τὸ θεόθεν μέλλον (συμβήσεσθαι), ὃ ἔμελλε πείσεσθαι.

377. οἱ δὲ] Ἐνταῦθα σύμπας ὁ στρατός, οὐχὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι. — οὐκ ἀκόσμως, ἀλλὰ πειθ. Πρβ. σημ. εἰς 269.

379 κἑ. Πρβ. Ἡσύχ. «τροπώσασθαι· τὸ τὴν κώπην πρὸς τὸν σκαλμὸν δῆσαι τῷ τροπωτῆρι» καὶ Σχολ. νεώτ. «ἔστι δὲ σκαλμὸς τὰ ἐν τῷ χείλει τῆς νεὼς ξύλα, ἐν αἷς αἱ κῶπαι δέδενται· τροπωτὴρ δὲ ὁ λῶρος, δι' οὗ δεσμεύονται», ἔτι δὲ Ὅμ. Ὀδ. 4, 782 ἠρτύνοντο δ' ἐρετμὰ τροποῖς ἐν δερματίνοισι, καὶ Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1347 ναύτας τε πεντήκοντ' ἐπὶ σκαλμῶν πλάτας ἔχοντας. Καθ' ὃν χρόνον προσωρμίζοντο ἐν Φαλήρῳ αἱ τῶν Περσῶν νῆες, τὰ πληρώματα διῆγον ἐν τῇ ξηρᾷ· νῦν δὲ παρασκευάζονται εἰς ἀνάπλουν. — Ἐκ τῶν δύο συνδέσεων τοῦ νεωτέρου σχολιαστοῦ «τὴν εὐήρετμον κώπην — ἢ οὕτως, ἀμφὶ τὸν σκαλμὸν τὸν εὐήρετμον», ἡ θέσις τῶν λέξεων ἐνταῦθα συνηγορεῖ τῇ δευτέρᾳ. Τὸ εὐήρετμον κεῖται προληπτικῶς, διότι μετὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν κωπῶν καθίστατο ὁ σκαλμὸς εὔκωπος καὶ κατάλληλος εἰς κωπηλασίαν. Παρὰ Σοφοκλεῖ Οἰδ. ἐ. Κολ. 716 λέγεται ἡ κώπη εὐήρετμος (πρβ. λόγος κακόθρους Αἴ. 138, εὐπήχεις χεῖρας Εὐριπ. Ἱπ. 200), παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ Ἴω. 1260 ἡ ναῦς.

Digitized by Google

ἐπεὶ δὲ φέγγος ἡλίου κατέφθιτο 380
καὶ νὺξ ἐπῄει, πᾶς ἀνὴρ κώπης ἄναξ
ἐς ναῦν ἐχώρει, πᾶς δ' ὅπλων ἐπιστάτης·
τάξις δὲ τάξιν παρεκάλει νεὼς μακρᾶς.
πλέουσι δ' ὡς ἕκαστος ἦν τεταγμένος,
καὶ πάννυχοι δὴ διάπλοον καθίστασαν 385
ναῶν ἄνακτες πάντα ναυτικὸν λεών.
καὶ νὺξ ἐχώρει, κοὐ μάλ' Ἑλλήνων στρατὸς
κρυφαῖον ἔκπλουν οὐδαμῇ καθίστατο·
ἐπεί γε μέντοι λευκόπωλος ἡμέρα

381. πᾶς . . πᾶς δὲ (ἄνευ μὲν ὑπονοουμένου ἔξωθεν), ὡς 406, Ὁμήρ. Ὀδ. 8, 322 κέ. ἦλθε . . . ἦλθεν δέ, Εὐριπ. ἀποσπ. 153 νεύει βίοτος, νεύει δὲ τύχα. — κώπης ἄναξ, κωπηλάτης, ἐρέτης, ὡς ὅπλων ἐπιστάτης (382) ταὐτὸν τῷ ὁπλίτης, ἐπιβάτης. Πρβ. Εὐρ. Κύκλ. 85 κώπης ἄνακτας, Ἰφιγ. τ. ἐν Αὐλ. 1260 χαλκέων ὅπλων ἄνακτες, Ἑλ. 1267 ναῦν δεῖ παρεῖναι κἀρετμῶν ἐπιστάτας. Τούτοις προσθετέον καὶ τὸ χειρῶναξ (χειρῶν ἄναξ, ἐργάτης καὶ δὴ βάναυσος). Ὁ Ἀριστοτέλης ψέγει τὴν περίφρασιν ταύτην λέγων Ῥητορ. 3, 2: τὸ δὲ ὡς ὁ Τήλεφος Εὐριπίδου φησί, "κώπης ἀνάσσων κἀποβὰς εἰς Μυσίαν" ἀπρεπές, ὅτι μεῖζον τὸ ἀνάσσειν ἢ κατ' ἀξίαν. Περὶ τῆς σημασίας τῶν τοιούτων πρβ. Εὐστάθ. εἰς Ἰλιάδος 2, σελ. 261.

383. *παρεκάλει*] παρεκελεύετο, ἐφώνει (πρβ. παρεγγυάω, παραγγέλλω), ἵνα διαφυλάξωσι τὴν ὡρισμένην τάξιν καὶ ἀποφύγωσι τὴν σύγκρουσιν. — νεώς, περιληπτικῶς. — μακρᾶς, Σχολ. τῆς πολεμικῆς (83). Ἀντίθετα τῶν μακρῶν πλοίων εἶναι τὰ στρογγύλα καὶ φορτηγά. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς μὴ ἀφηγούμενος τὰ τῆς μάχης ἐν ἐπικῷ τρόπῳ, ἀλλὰ συνεπτυγμένως, μηδὲ μνημονεύων τὴν διπλῆν κίνησιν (σημ. εἰς 371) φαίνεται ὅτι διαφωνεῖ πως πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, καθ' ὃν (8, 70 καὶ 76) ὁ ἀνάπλους τοῦ Περσικοῦ στόλου ἐκ Φαλήρου ἤρξατο ἡμέρας ἔτι οὔσης.

384. ὡς . . *τεταγμένος*] καθ' ἣν τάξιν ἕκαστος εἶχεν, ἐν ᾗ τάξει ἕκαστος ἐτάχθη.

385. Πρβ. Ἡροδ. 8, 77: οἱ μὲν δὴ ταῦτα τῆς νυκτὸς οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες παραρτέοντο. — διάπλοον, κεῖται ἐνταῦθα ἐπιθετικῶς (= διαπλέοντα), ὡς καὶ τὸ περίπλους καὶ ἐπίπλους ἀπαντῶντα οὐ μόνον ὡς οὐσιαστικά, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπίθετα. Ὁ δὲ νοῦς: ἐποίησαν αὐτὸν διαπλέοντα τοὺς τεταγμένους τῆς θαλάσσης τόπους καὶ εἰσπλεύσαντα εἰς τὸ στενὸν (τῆς Σαλαμῖνος).

387. ἐχώρει, προεχώρει. — οὐ μάλα — οὐδαμῇ, μετὰ εἰρωνείας, οὐδαμῶς παντάπασιν . . ἐποιεῖτο ἔκπλουν, ἐξέπλεε· τὴν ῥῆσιν οὐ μάλα (πρβ. 328) ἐκφράζει ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια διὰ τοῦ «δὲν παρά», οἷον ἐνταῦθα: δὲν παραεξέπλεε· ἔχει δὲ πλεῖστα τοιαῦτα ῥήματα ἡ καθ' ἡμᾶς γλῶσσα λέγουσα· οὗτος δὲν παραέρχεται, δὲν παραφαίνεται κτλ.

389. *λευκόπωλος ἡμέρα*] ὡς Σοφ. Αἴ. 673. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 23, 246 Λαμ-

Digitized by Google

πᾶσαν κατέσχε γαῖαν εὐφεγγὴς ἰδεῖν, 390
πρῶτον μὲν ἤχει κέλαδος Ἑλλήνων πάρα·
μολπηδὸν ηὐφήμησεν, ὄρθιον δ' ἅμα
ἀντηλάλαξε νησιώτιδος πέτρας
ἠχώ· τάφος δὲ πᾶσι βαρβάροις παρῆν
γνώμης ἀποσφαλεῖσιν· οὐ γὰρ ὡς φυγῇ 395

πον καὶ Φαέθονθ', οἵ τ' Ἠόα πῶλοι ἄγουσιν, Εὐριπ. Τρῳ. 847 τὸ τῆσδε λευκοπτέρου ἁμέρας φίλον βροτοῖς φέγγος, Θεοκρίτ. Εἰδ. 13, 11 οὔτ' ἄρ' ὄχ' ἁ λεύκιππος ἀνατρέχοι ἐς Διὸς Ἀώς. Ἡ νὺξ ἔχει μέλαν ἅρμα, πρβ. Εὐμ. 656 νυκτὸς ἅρμα σκοτεινόν, καὶ ἀπόσπ. 69 μελανίππου νυκτὸς ἀμολγόν.

390. κατέχειν περὶ τοῦ φωτός, ὡς 430, περὶ δὲ τοῦ ἤχου Σοφ. Αἴ. 142.

391 κέ. Ἡ ἔννοια: ἤχησεν κέλαδος τῶν φωνῶν τῶν Ἑλλήνων· μολπηδὸν (δίκην ᾄσματος) ἠκούσθη ὡς εὐχή. Τὸ δὲ ἀσύνδετον κεῖται (πρβ. Κρυγ. Β'. 59, 1, 3), διότι μολπηδὸν ηὐφ. εἶναι ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς (πρβ. 333) τοῦ προηγουμένου ἤχει κέλ. Πρὸ τῆς μάχης ᾔσθη ὁ παιάν, πρβ. 396, Ἑ. ἐ. Θ. 254, 622, Θουκ. 1, 21 καὶ 50 ᾔδη ἐπεπαιάνιστο αὐτοῖς ὡς ἐς ἐπίπλουν, καὶ Ξεν. Ἀναβ. 1. 10, 10. Τῷ παιᾶνι ἠκολούθησεν ἡ φωνὴ τῆς σάλπιγγος (398), ταύτῃ δὲ ἡ πολεμικὴ βοὴ (405). Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 5. 2, 14: ἐπεὶ δ' ἐπαιάνισαν καὶ ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο, ἅμα τε τῷ Ἐνυαλίῳ ἠλάλαξαν καὶ ἔθεον δρόμῳ οἱ ὁπλῖται, 6, 5, 27 καὶ Κ. Π. 7, 1, 26. Ἐὰν δὲ πρὸ τῆς μάχης ὁ παιὰν ᾔδετο τῷ Ἄρει, μετὰ δὲ τὴν μάχην τῷ Ἀπόλλωνι, τοῦτο ἠπόρηται. Πρβ. Schwalbe, de Paean. σ. 7 καὶ 34 καὶ Ot. Müller Dor. τόμ. 1, 237 κέ. — μολπηδόν, δίκην μολπῆς, ἐν μολπῇ, ἀνταποδιδόμενον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ διὰ μετοχῆς, μελπόμενος, ἀναμελπόμενος. Ὁ παιὰν ἦν εὐχὴ ἀναμελπομένη οὐ μόνον πρὸς ἐπίκλησιν νίκης καὶ βοηθείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀποτροπὴν νόσου (Σοφ. Οἰδ. Τυρ. 5) ἢ ἄλλου κακοῦ. — ὄρθιον (ἐπιρρηματικῶς, μεγάλως, ἰσχυρῶς, πρβ. Κρυγ. § 46. 5 σημ. 6) ἀντηλάλαξε (ἐκ τῶν πετρῶν τῆς νήσου ἡ ἠχώ), ὡς μέγα βοᾶν, λιγὺ ἀνακωκύειν (471). Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 11, 11 ὄρθια (ἐπιρρημ.) ἤϋσε, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 830 ἐσήμην' ὄρθιον Τυρσηνικῇ σάλπιγγι. Ἄλλοτε τὸ ὄρθιος κεῖται ἐπιθετικῶς, οἷον Χοηφ. 747, Σοφ. Ἀντ. 1206, Ἠλέκτρ. 383, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 94, Τρῳ. 1265. — Σημειωτέον δέ, ὅτι αἱ λέξεις κελάδημα καὶ κελαδέω διασωθεῖσαι καὶ ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ σημαίνουσι μόνον τὸ ᾄσμα τῶν πτηνῶν.

394 κέ. τάφος] ἔκπληξις. Πρβ. 1002 καὶ Ἡροδ. 2, 156 τέθηπα ἀκούων. — ἀποσφαλεῖσι. Ψευσθεῖσι τῆς ἐλπίδος (475). Πρβ. Ἀγ. 1531, Προμ. 488, Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 472 ἐλπίδος δ' ἀπεσφάλην, Σοφ. Αἴ. 1382 καί μ' ἔψευσας ἐλπίδος πολὺ καὶ Ἡροδ. 7, 203 ὀφείλειν οὖν καὶ τὸν ἐπελαύνοντα (τὸν Πέρσην), ὡς ἐόντα θνητόν, ἀπὸ τῆς δόξης πεσεῖν.

395 κέ. ὡς φυγῇ, ὡς δρόμῳ (Σχολ. νεώτ. ὡς πρὸς φυγὴν ἀποκλῖναι μέλλοντες). Ἐκ τοῦ ᾄσματος δὲν ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι παρεσκευάζοντο εἰς φυγήν. Χάριν ἀναλογίας ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις ἐν πεζῷ λόγῳ: οὐ γὰρ ὡς φεύγοντες (ὡς φευξόμε-

Digitized by Google

παιᾶν' ἐφύμνουν σεμνὸν Ἕλληνες τότε,
ἀλλ' ἐς μάχην ὁρμῶντες εὐψύχῳ θράσει·
σάλπιγξ δ' ἀϋτῇ πάντ' ἐκεῖν' ἐπέφλεγεν.
εὐθὺς δὲ κώπης ῥοθιάδος ξυνεμβολῇ
ἔπαισαν ἅλμην βρύχιον ἐκ κελεύματος, 400

νοι) — αλλ' ὡς εἰς μάχην ὁρμῶντες. Ἧττον ποιητικῶς καὶ μᾶλλον τῷ μεγέθει τοῦ κινδύνου συνᾴδοντα διηγεῖται τὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ναυμαχίας ὁ Ἡρόδοτος 8, 84. Περὶ τῶν ἐν τῷ στρατῷ τῶν Ἑλλήνων ἐρίδων (8, 60 κέ.) οὐδὲν ἐγίνωσκεν ὁ ἄγγελος, ὁ δὲ ποιητὴς συνῳδὰ τῷ σκοπῷ αὐτοῦ οὐδένα ὑπαινιγμὸν ποιεῖται (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 64).

397. εἰς τὴν μάχην ἐφορμῶντες εὐψύχως καὶ θαρραλέως (ἀμεταβάτως τὸ ὁρμῶντες), οὐχὶ δέ, ὅπως ἐξηγεῖται ὁ Paley: θαρσύνοντες ἀλλήλους, ἐξορμῶντες ἀλλήλους (μεταβ.).

398. *ἀϋτῇ πάντ' ἐκεῖν'* (Σχολ. τὰ τῶν Ἑλλήνων) *ἐπέφλεγεν*] ἡ σάλπιγξ ἐξοτρύνουσα εἰς ἔφοδον ἐπλήρου ἐν ὀξείᾳ βοῇ καὶ ἠχῳ πᾶν τὸ ἄλλο μέρος. Πρβ. Σχολ. Οἰδ. Τ. 186 παιὰν δὲ λάμπει, Βακχυλ. ἀποσπ. 13, 12 παιδικοί θ' ὕμνοι φλέγοντι, Βεργ. Aen. 10, 895 clamore incendunt caelum Troesque Latinique, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις Εὐρ. Φοιν. 1377 ἐπεὶ δ' ἀφείθη πυρσὸς ὡς Τυρσηνικῆς σάλπιγγος ἠχὴ σῆμα φοινίου μάχης. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Σχολ.: «ἐξέκαιεν καὶ ἀνήγειρεν ἡ σάλπιγξ», ἣν ἑρμηνείαν οἱ ἀσπαζόμενοι τῶν νεωτέρων ἐπερείδουσιν ἐπὶ τοῦ Βεργ. Aen. 6, 165: aere cierę viros, Martemque incendere cantu. Ὀρθότερον Σχολ. νεώτερος: «λαμπρῶς ἐπεῖχε». — πάντ' ἐκεῖνα, πρβ. 263. Κατὰ τὸν Hermann ἡ ῥῆσις δηλοῖ τὰ προμνημονευθέντα ἐν τῷ λόγῳ πράγματα, ὀρθοτέρα ὅμως ἡ ἑρμηνεία: πάντα τὰ ἐκεῖ, τὰ ἐν τῷ μέρει ἐκείνων (τῶν Ἑλλήνων), λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς θέσεως τοῦ διαλεγομένου. — ἀϋτῇ ὁμηρικὴ λέξις. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 169 καὶ 626.

399 κέ. *ῥοθιάδος*] προληπτικῶς, διότι τὸ κάχλασμα, ἡ λαλαγὴ καὶ ὁ ῥοθῶν ἦχος τῆς κώπης (Σχολ. τῆς ἠχητικῆς) εἶναι ἐπακολούθημα τῆς κρούσεως καὶ ἐνσκήψεως αὐτῆς εἰς τὸ ὕδωρ. — ξυνεμβολή, ἡ ἀπὸ κοινοῦ καὶ σύγχρονος καταφορὰ καὶ εἰς τὸ ὕδωρ ἐμβολὴ τῶν κωπῶν (κωπηλασία) πρὸς τὸ κέλευμα τοῦ ἐν ἑκάστῳ πλοίῳ ὑπάρχοντος τριηραύλου (κελευστοῦ) qui requiemque modumque voce dabat remis Ovid. Met. 3, 618. Περὶ τοῦ ἐμβάλλειν σημαίνοντος ἐμβάλλειν τὴν κώπην εἰς τὴν θάλασσαν πρβ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 601 κέ. εἶτα τὰς κώπας λαβόντες (οἱ ἵπποι) ὥσπερ ἡμεῖς οἱ βροτοὶ ἐμβαλόντες ἀνεβρύαξαν· ἱππαπαῖ (ἐν γλώσσῃ ἱππικῇ ἀντὶ τοῦ συνήθους ναυτικοῦ ἐπιφωνήματος ῥυππαπαῖ) τίς ἐμβαλεῖ; καὶ Βατρ. 203. — ἔπαισαν ἅλμην (= θάλασσαν) πρβ. Ὁμήρ. Ὀδ. 5, 580 ἑξῆς δ' ἑζόμενοι πολιὴν ἅλα τύπτον ἐρετμοῖς, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1387 κέ. λάβεσθε κώπης ῥόθιά τ' ἐκλευκαίνετε . . . οἱ δὲ στεναγμὸν ἡδὺν ἐκβρυχώμενοι ἔπαισαν ἅλμην. — βρύχιον, τὴν βαθέως ἠχοῦσαν, τὴν σμαραγοῦσαν καὶ στένουσαν θάλασσαν, οὐχὶ δὲ τὴν ἐν τῷ βάθει πλησσομένην κατὰ τὴν κωπηλασίαν. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 16, 264 βέβρυχεν μέγα κῦμα,

Digitized by Google

ναῶν, δεκὰς δ' ἦν τῶνδε χωρὶς ἔκκριτος·
Ξέρξῃ δέ, καὶ γὰρ οἶδα, χιλιὰς μὲν ἦν
ὧν ἦγε πλῆθος, αἱ δ' ὑπέρκοποι τάχει 345
ἑκατὸν δὶς ἦσαν ἑπτά θ'· ὧδ' ἔχει λόγος.
μή σοι δοκοῦμεν τῇδε λειφθῆναι μάχῃ;

συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις ὅ τε ποιητὴς καὶ ὁ ἱστορικὸς λέγων 7, 89 «τῶν δὲ τριηρέων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διηκόσιαι καὶ χίλιαι», ἔξω λόγου τεθειμένων τῶν τρισχιλίων μικροτέρων ἢ φορτηγῶν πλοίων (7, 97). — τῶνδε χωρὶς συνδέονται ἀλλήλοις, ἐκτὸς τούτων (τῶν τριακοσίων) ἦσαν καὶ δέκα ἔκκριτοι τῷ μεγέθει καὶ τῇ ταχυτῆτι.

344. καὶ γὰρ οἶδα μηνύει μᾶλλον, οτι ὁ διηγούμενος εἶναι Ἕλλην διαβεβαιούμενος, ὅτι γινώσκει ἀκριβῶς καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ περσικοῦ στόλου. Ὁ ἄγγελος ἐκτιθεὶς τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων λέγει ἐς (= ὡς, περίπου) τριακάδας δέκα.

345. ὧν ἦγε] = χιλιὰς μὲν ναῶν, ἃς ἦγε. Τὸ καλούμενον σχῆμα τῆς ἕλξεως εὕρηται οὐχ οὕτω συχνὸν παρ' Αἰσχύλῳ, ὡς παρὰ Σοφοκλεῖ. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 296, 537, Ἀγ. 343, 804, 965, Χοηφ. 747, Εὐμεν. 577, 859, Προμ. 462, 995, 1016. — ὑπέρκοποι τάχει, αἱ προέχουσαι κατὰ τὸ τάχος. Ἐν τῇ τῆς ὑπερφροσύνης σημασίᾳ (ὑπέρκομπος) κεῖται τὸ ὑπέρκοπος κατωτέρω στίχ. 829. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέτρον οὐδαμοῦ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους ἀπαιτεῖ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ διωθεῖται τὸν ἕτερον τύπον ὑπέρκομπος, διὰ ταῦτα φαίνεται λίαν πιθανὴ ἡ γνώμη τοῦ Blomfield γράφοντος πανταχοῦ ὑπέρκοπος καὶ διατεινομένου, ὅτι ὁ μετὰ τοῦ μ τύπος εἶναι τῶν ὀψιαιτέρων χρόνων, διότι μνημονεύει μὲν αὐτὸν ὁ Πολυδεύκης (9, 146 κομπαστὴς κομπαστικὸς κομπώδης ὑπέρκομπος), ἀλλ' ὅμως ἓν μόνον βέβαιον παράδειγμα αὐτοῦ ὑπάρχει τὰ ἐν τοῖς ἀναπαίστοις τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στράβωνι (10, 452 τὸν ὑπέρκομπον θηρῶσα Φάων'). Τὴν δὲ διαφορὰν τῆς σημασίας τῶν λέξεων ὀρθῶς ἐκτίθησιν ὁ Lobeck σημειούμενος εἰς Σοφ. Αἴ. 127 τάδε· «τὰ ὑπέρκομπα ὄντα καὶ ὑψίκομπα δύνανται νὰ λεχθῶσι καὶ ὑπέρκοπα ἤτοι ὑπέρμετρα καὶ ὑπερφυῆ, οὐχὶ ὅμως καὶ τἀνάπαλιν· καὶ ἐν ἐκείνοις μὲν ἡ πρόθεσις καὶ τὸ ὄνομα ἰσχύουσιν ἴσον, ἐν τούτῳ δὲ ὑπερισχύει ἡ πρόθεσις, ἀμαυρωθέντος πως τοῦ ἑτέρου συνθετικοῦ μέρους, ὡς ἐν τῷ μεσόκοπος». Πρβ. σημ. εἰς 570.

346. ἑκατὸν ἐνταῦθα καὶ ὕπατος Ἀγ. 514 εἶναι παρ' Αἰσχύλῳ τὰ μόνα παραδείγματα ἀποτελοῦντα ἐν τριμέτρῳ ἀνάπαιστον διὰ θέσει μακρᾶς συλλαβῆς, καθὰ ἐσημειώσατο ὁ Hermann εἰς Praef. Eur. Bacch. σελ. 42. — ὧδ' ἔχει λόγος, ὡς Ἑ. ἐ. Θ. 211 καὶ Χοηφ. 519, σημαῖνον ἐνταῦθα: οὗτος εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς καὶ ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις τῶν δύο στόλων πρὸς ἀλλήλους.

347. μή, ὡς τὰ ἆρα μή, μῶν, μήπως νομίζεις; Πρβ. Προμ. 991 μὴ τί σοι δοκῶ ταρβεῖν . . τοὺς νέους θεούς; Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 28D: μὴ αὐτὸν οἴει φροντίσαι θανάτου; καὶ ἄλλα προοίμια παραδείγματα, ἐν οἷς ὁ ἐρωτῶν ἀναμένει ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. — Πολλοὶ τῶν ἐκδοτῶν συνδέοντες τῇδε μάχῃ ἑρμηνεύουσιν: μὴ νομίζεις ὅτι

Digitized by Google

ἀλλ' ὧδε δαίμων τις κατέφθειρεν στρατόν,
τάλαντα βρίσας οὐκ ἰσορρόπῳ τύχῃ.
θεοὶ πόλιν σῴζουσι Παλλάδος θεᾶς. 350

ΑΤΟΣΣΑ.

ἔτ' ἄρ' Ἀθηνῶν ἔστ' ἀπόρθητος πόλις;

ἐφάνημεν κατώτεροι κατὰ τὸν ἀριθμὸν (ὑπονοουμένου ἐκ τῶν προηγουμένων) ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἤτοι ἐν μάχῃ, ἥτις ἤρξατο ἐν τοιαύτῃ ἀριθμητικῇ σχέσει; μὴ νομίζεις, ὅτι ἀπελείφθημεν τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δυνάμεων; Ὀρθότερον ὅμως τὸ ὑπολαβεῖν τῇδε = ἐν τούτῳ τῷ τρόπῳ (τῷ ἀριθμῷ, πλήθει; ἔκατι) καὶ ἑρμηνεῦσαι: μὴ νομίζεις, ὅτι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν σχέσιν ἐγενόμεθα ἐν τῇ μάχῃ κατώτεροι τῶν ἐχθρῶν; Διὰ τὴν ἔμφασιν καθίσταται ὁ χωρισμὸς τοῦ τῇδε ἀπὸ τοῦ μάχῃ ῥᾴδιος.

348. ὧδε] οὕτω, τοιαύτην φθορὰν ἐπήνεγκεν ὁ δαίμων, ὥστε ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων οὐδαμῶς ὠφέλησεν ἡμᾶς. Ὁ Hermann ἐκλαμβάνει τὸ ὧδε σημαῖνον ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει, ἐν τοιαύτῃ ὑπεροχῇ τῶν περσικῶν πλοίων. — δαίμων, πρβ. σημ. 357. — κατέφθειρεν, πρβ. 254.

349. Σχολ. «τὰ τῶν Περσῶν ζυγὰ βαρήσας· "ῥέπε δ' αἴσιμον ἦμαρ Ἀχαιῶν" (Ὁμήρ. Ἰλ. 8, 72)». Οὐχὶ τὰ τῶν Περσῶν μόνα, ἀλλὰ τὰ τῶν Περσῶν καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ὁμοῦ. Παρ' Ὁμήρῳ ζυγοστατοῦνται αἱ μοῖραι τοῦ θανάτου («κῆρε θανάτοιο»), ὥστε ἡ βαρυτέρα αὐτῶν καὶ πρὸς τὴν γῆν ῥέπουσα ἐσήμαινε δυστυχίαν. Παρ' Αἰσχύλῳ ὁ λόγος εἶναι περὶ ὑπεροχῆς ἀριθμοῦ ἤτοι περὶ πλεονεκτήματος (πρβ. Ἡροδ. 7, 179 νῦν δὲ Ἀθηναίους ἄν τις λέγων σωτῆρας γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τὸ ἀληθές. οὗτοι γὰρ ἐπὶ δκότερα τῶν πρηγμάτων ἐτράποντο, ταῦτα ῥέψειν ἔμελλε). Ἐὰν οἱ θεοὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσι τῆς πλάστιγγος ἐτίθεσαν ἰσόρροπον τύχην, τότε ἡ πλάστιγξ τῶν Περσῶν ἔχουσα τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἀριθμοῦ θὰ ἔρρεπε βαρυτέρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἐσήμαινε τὴν νίκην. Ἀλλ' ὅμως, τῆς πλάστιγγος τῶν Περσῶν ἐξεχούσης κατὰ τὸν μείζονα ἀριθμόν, ἡ πλάστιγξ τῶν Ἑλλήνων προσλαβοῦσα παρὰ τῶν θεῶν κρείσσονα τύχην κατέστη βαρυτέρα.

350. Ὁ ἄγγελος ἐξηγούμενος τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων ὡς ἔργον θείας βοηθείας λέγει: δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ἄλλως τὸ συμβάν· οἱ θεοὶ ἔσωσαν τὴν πόλιν τῆς θεᾶς Παλλάδος, οἱ θεοὶ ὑπερεμάχησαν τῆς πόλεως τῆς ἀνηκούσης εἰς θεάν. Ἔλλειψιν συμπνοίας καὶ ὀλιγωρίαν ἀδελφικοῦ αἰσθήματος κατηγορῶν ὁ Ἥφαιστος τοῦ Προμηθέως λέγει Προμ. 29 θεὸς θεῶν γὰρ οὐχ ὑποπτήσσων χόλον βροτοῖσι τιμὰς ὤπασας πέρα δίκης. — σῴζουσι, τὸ ω τῆς ῥίζης τοῦ ἐνεστῶτος φέρει μέχρι τοῦ ἔτους 160 π. Χ. ἀεὶ προσγεγραμμένον ι, ὅπερ ἐνίοτε εἰσδύει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους χρόνους. Πρβ. Meisterhans σελ. 87. — πόλιν — Παλλάδος, πρβ. Εὐμεν. 671 καὶ 860.

351. ἀπόρθητος] Ἡ αὐτὴ λέξις (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 755) ἐν τῷ χρησμῷ παρ' Ἡροδότῳ 7, 141: τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς μοῦ-

Digitized by Google

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἀνδρῶν γὰρ ὄντων ἕρκος ἐστὶν ἀσφαλές.

ΑΤΟΣΣΑ.

ἀρχὴ δὲ ναυσὶ συμβολῆς τίς ἦν; φράσον.
τίνες κατῆρξαν, πότερον Ἕλληνες, μάχης,
ἢ παῖς ἐμός, πλήθει καταυχήσας νεῶν; 355

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἦρξεν μέν, ὦ δέσποινα, τοῦ παντὸς κακοῦ
φανεὶς ἀλάστωρ ἢ κακὸς δαίμων ποθέν.

νον ἀπόρθητον τελέθειν. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 820 Ἐρεχθεῖδαι τὸ παλαιὸν ὄλβιοι καὶ θεῶν παῖδες μακάρων, ἱερᾶς χώρας ἀπορθήτου τ' ἀποφερβόμενοι κλεινοτάταν σοφίαν.

351 κέ. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς Ἀτόσσης, ἐὰν αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἀπόρθητοι, ὁ ἄγγελος δὲν ἀποκρίνεται δι' ἁπλῆς βεβαιώσεως (πρβ. 239), διότι τοῦτο θὰ ἀπῇδε εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ἅτε τῆς πόλεως ἁλούσης καὶ πυρποληθείσης πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, ἀλλ' εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, χάριν τῶν Ἀθηναίων θεατῶν μὴ θέλοντος νὰ ἀναμνήσῃ τὸ λυπηρὸν γεγονός, λέγων: Μάλιστα, διότι, σωθέντων τῶν ἀνδρῶν, διεσώθη καὶ ἡ ἄμυνα καὶ τὸ ἀπόρθητον τῆς πόλεως, ἤτοι τὰ λίθινα τείχη κατεστράφησαν, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ τείχη τῆς πόλεως διαμένουσι σῷα, διότι οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως ζῶσιν. Πρβ. Σχολ. «Ἀλκαῖος: ἄνδρες γὰρ πόλεως πύργος ἀρεύιος», Σοφ. Οἰδ. Τ. 56 ὡς οὐδέν ἐστιν οὔτε πύργος, οὔτε ναῦς ἔρημος, ἀνδρῶν μὴ ξυνοικούντων ἔσω, Εὐριπ. ἀποσπ. 825 αἱ γὰρ πόλεις εἰσ' ἄνδρες, οὐκ ἐρημία, Θουκ. 7, 77 ἄνδρες γὰρ πόλις καὶ οὐ τείχη οὐδὲ νῆες ἀνδρῶν κεναί. Εἰς τὸν Κορίνθιον Ἀδείμαντον κελεύοντα τὸν Θεμιστοκλέα νὰ σιγήσῃ ὡς ἀνὴρ ἄπολις ἀποκρίνεται ὁ μέγας Ἀθηναῖος κατὰ τὸν Ἡρόδ. 8, 61: ἑωυτοῖσι ὡς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἤπερ κείνοισι, ἔστ' ἂν διηκόσιαι νέες σφι ἔωσι πεπληρωμέναι.

354. Τὸ ὑπερβατὸν τοῦ λόγου, ὡς Εὐρ. Κύκλ. 118 σπείρουσιν, ἢ τῷ ζῶσι, Δήμητρος στάχυν; Πρβ. Ἑλ. 1579 κέ. ἔτ', ὦ ξέν', ἐς τὸ πρόσθεν, ἢ καλῶς ἔχει, πλεύσωμεν; καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 257 ὥσπερ με τὸν Ἀθάμαντ' ὅπως μὴ θύσετε = ὅπως μὴ θύσετέ με, ὥσπερ (ἔθυσαν) τὸν Ἀθάμαντα.

355. *καταυχήσας*] μεγαλαυχήσας, ἐν ὑπερηφάνῳ πεποιθήσει· τὸ σύνθετον τοῦτο ἀπαντᾷ μόνον ἐνταῦθα. Πρβ. 375. — Ὁ στίχος οὗτος κατεσκεύασται ὡς ὁ στίχ. 254.

356. *ἦρξεν μέν*] μὲν κεῖται, ὡς πολλάκις ἐν τῷ οἶμαι μέν, ἐγὼ μὲν, ἄνευ δέ, τῆς ἀντιθέσεως ὑπαρχούσης ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ λέγοντος. Πρβ. 304 καὶ Ἑπτ. ἐ. Θ. 384.

356—435. Περιγραφὴ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

357. *ἀλάστωρ*] ἐκ τοῦ ἀλαίνω, ὡς μιάστωρ ἐκ τοῦ μιαίνω, παραγόμενον καὶ ὂν συχνὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ

Digitized by Google

ἀνὴρ γὰρ Ἕλλην ἐξ Ἀθηναίων στρατοῦ
ἐλθὼν ἔλεξε παιδὶ σῷ Ξέρξῃ τάδε,
ὡς εἰ μελαίνης νυκτὸς ἵξεται κνέφας, 360
Ἕλληνες οὐ μενοῖεν, ἀλλὰ σέλμασιν
ναῶν ἐπενθορόντες ἄλλος ἄλλοσε
δρασμῷ κρυφαίῳ βίοτον ἐκσωσοίατο.
ὁ δ' εὐθὺς ὡς ἤκουσεν, οὐ ξυνεὶς δόλον
Ἕλληνος ἀνδρὸς οὐδὲ τὸν θεῶν φθόνον, 365

σημαίνει τὸν περιπλανώμενον, τὸν ἐν πλάνῃ ἐμπεσόντα, τὸν ἔνοχον, τὸν καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ἀλιτήριον (Εὐμ. 236, Σοφ. Αἴ. 373), εἶτα δέ, ὡς ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Αἰσχύλου, τὸν δαίμονα τῆς πλάνης καὶ τυφλώσεως καὶ ἀρᾶς, τὸν ἐμβάλλοντα εἰς ὕβριν καὶ δυστυχίαν (Σοφ. Τραχ. 1235 ὅστις μὴ ἐξ ἀλαστόρων νοσεῖ), τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως (τιμωρίας) καὶ τοῦ ὀλέθρου, τῆς καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως (Σοφ. Τραχ. 1092 Νεμέας ἔνοικον, βουκόλων ἀλάστορα, λέοντα). Πρβ. Γαλην. «ἀλάστορες αὐτοί τε οἱ ἄνθρωποι οἱ τὰ ἄλαστα ἐργασάμενοι. (πρβ. κατωτέρω 993) καὶ οἱ τιμωροὶ αὐτῶν δαίμονες» καὶ Nägelsbach nachh. Theol. 482 κέ. — δαίμων (348), θεοὶ καὶ δαίμονες διακρινόμενοι ἐνίοτε κατὰ τοῦτο, ὅτι θεοὶ εἶναι οἱ μείζονες, δαίμονες δὲ οἱ κατώτεροι (πρβ. Ἑρ. Στεφ. Θησ. τ. Ἑλ. γλ. τ. 2, 860), ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεῖνται ἄνευ διακρίσεως σημασίας καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς πανταχοῦ ἀναγινώσκεται δαίμων ἀντὶ θεός, οὐχὶ ὅμως καὶ τἀνάπαλιν θεὸς ἀντὶ τοῦ δαίμων, προκειμένου περὶ θείας δυνάμεως προξένου βλάβης καὶ καταστροφῆς. Πρβ. 475.

358. ἀνὴρ Ἕλλην (365), ὁ οἰκέτης καὶ παιδαγωγὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεμιστοκλέους, οὗ ὁ Αἰσχύλος ἐξυμνεῖ τὸ σωτήριον ἔργον. Σχολ. «βουληθέντων γὰρ τῶν Ἑλλήνων φυγεῖν διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν, Θεμιστοκλῆς Σίκιννον τὸν παιδαγωγὸν ἔπεμψε πρὸς τὸν Ξέρξην ὡς αὐτομολήσαντα, λέγοντα τῷ Ξέρξῃ, ὅτι μέλλουσι φυγεῖν Ἕλληνες· τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα ἐν ἀπογνώσει μαχήσονται οἱ Ἕλληνες». Κατὰ τὴν ἀκριβεστέραν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου 8, 75 «ἔλεγεν (ὁ Σίκιννος) πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τάδε· ἔπεμψέ με στρατηγὸς ὁ Ἀθηναίων λάθρῃ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων — τυγχάνει γὰρ φρονέων τὰ βασιλέως κτέ. — φράσοντα, ὅτι οἱ Ἕλληνες δρησμὸν (πρβ. δρασμῷ 363) βουλεύονται καταρρωδηκότες κτέ.»

361. σέλμασιν, Ἡσύχ. τὰ ζυγὰ τῆς νεώς.

362. *ἄλλοσε*] διὰ τὴν ἐν τῷ δρασμῷ καὶ τῇ προθέσει τοῦ ἐκσωσοίατο ἐνυπάρχουσαν ἔννοιαν τῆς μεταβάσεως εἰς ἕτερον τόπον (δραπετεύσαντες σωθήσονται), ὡς ἐὰν εἴπετο ἐκδράσοιντο. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλ. 1222 ὅτ' ἐξέσωσάς μ' ἐς φάος νεκρῶν πάρα.

365. *Ἕλληνος ἀνδρὸς*] Τί ἄλλο ἢ δόλον ἠδύνατό τις, λέγει ὁ ἄγγελος, νὰ ἀναμένῃ παρὰ Ἕλληνος; Ὁ ἀπαίδευτος βάρβαρος προσδέχεται καὶ προσδοκᾷ παρὰ τοῦ πνευματικῶς ὑπερτέρου Ἕλληνος πανουργίαν καὶ ἀπάτην. Ἀναμιμνήσκουσι ταῦτα τὸ τοῦ Βεργιλίου timeo Danaos et dona ferentes. Ἀναμφηρίστως οἱ Ἀθηναῖοι θεαταὶ ἄλλως φρο-

Digitized by Google

πᾶσιν προφωνεῖ τόνδε ναυάρχοις λόγον·
εὖτ' ἂν φλέγων ἀκτῖσιν ἥλιος χθόνα
λήξῃ, κνέφας δὲ τέμενος αἰθέρος λάβῃ,
τάξαι νεῶν στῖφος μὲν ἐν στοίχοις τρισίν, 369

νοῦντες ἐγέλων ἡδέως ἀκούσαντες τὴν ῥῆσιν ταύτην. Πρβ. Πίνδ. Ἰσθ. 3, 66 χρὴ δὲ πᾶν ἔρδοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν, Θουκ. 4, 98 πᾶν δ' εἰκὸς εἶναι τῷ πολέμῳ καὶ δεινῷ τινι κατειργόμενον ξύγγνωμόν τι γίγνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ θεοῦ, 5, 9 καὶ τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἄν τις ἀπατήσας τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν καὶ Ξεν. Ἀναβ. 4, 6. — φθόνον, ἐπὶ τῇ μεγάλῃ δυνάμει τῶν Περσῶν. Φθόνον διανοεῖται ὁ ἄγγελος (Εἰσαγ. σελ. 52, 2), διότι ἡ μεγίστη τῶν δυνάμεων κατεβλήθη ὑπὸ μικροῦ λαοῦ (348). Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ δόλον φθόνον λόγον ἀποτελοῦσι εἶδος ἁλύσεως.

366. πᾶσιν, τοῖς συνηθροισμένοις. Πρβ. τὸ σύνηθες «ὦ πάντες ἀστοί».

367 κέ. εὖτ' ἄν = ὅταν. Τὸ εὖτε ἀντὶ τοῦ ὅτε κείμενον παρὰ τοῖς ἐπικοῖς, λυρικοῖς καὶ τραγικοῖς ποιηταῖς, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ συντάσσεται ὁριστικῇ μὲν ἐπὶ τετελεσμένου, ὑποτακτικῇ δὲ μετὰ τοῦ ἂν ἐπὶ μέλλοντος καὶ ἀορίστου πράγματος. Περὶ τοῦ εὖτε μετὰ ὑποτακτικῆς ἄνευ τοῦ ἄν, πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 326. — φλέγων — λήξῃ, πρβ. 360 καὶ 380. — φλέγειν, ὡς Σοφ. Αἴ. 673 ἐξίσταται δὲ νυκτὸς αἰανὴς κύκλος τῇ λευκοπώλῳ φέγγος ἡμέρᾳ φλέγειν. — Πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ γραφικὴν ῥῆσιν πρβ. τὸ ὁμηρικόν: «ἦμος δ' ἠέλιος κατέδυ καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε» (Ὀδ. 9, 168). — τέμενος, Ἡσύχ. «τεμένη· ναοί, ἄλση ἢ τὰ ἀφωρισμένα κατὰ τιμὴν χωρία. Τέμενος· πᾶς ὁ μεμερισμένος τόπος τινὶ εἰς τιμήν, ἢ ἱερὸν καὶ βωμός, ἢ ἀπονεμηθὲν [θεῷ ἢ] βασιλεῖ» καὶ ἐν γένει τὸ πεδίον, ὡς Πινδ. Ν. 10, 19 Ἀργείων τέμενος. Τέμενος αἰθέρος δὲ λέγεται, ὡς παρὰ Λατίνοις coeli templa. Πρβ. Varr. d. ling. lat. 5 σελ. 48 hinc poetae aeterna coeli templa, Enni. ann. 50 (πρβ. 67, Trag. 421) caeli caerula templa καὶ Trag. 227 o magna templa caelitum commixta stellis splendidis, Lucret. 1, 74 flammantia moenia mundi καὶ 6, 1226 καὶ σημ. εἰς στίχ. 113. — τάξαι. Τὰ ῥήματα τῆς παρακελεύσεως καὶ δηλώσεως (προφωνεῖ) συντάσσονται δοτικῇ καὶ ἀπαρεμφάτῳ, ὅταν ἡ διαταγὴ καὶ ὁ λόγος ἀπευθύνηται εἰς τὸ ἀντικείμενον, αἰτιατικῇ δὲ καὶ ἀπαρεμφάτῳ, ὅταν ἀπαιτῆται παρὰ τοῦ ἀντικειμένου μόνον ἡ πρᾶξις, οἷον Ξενοφ. Ἀν. 1, 8, 3 πᾶσι παρήγγειλεν ἐξοπλίζεσθαι καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν καθίστασθαι ἕκαστον, Φιλιππίδ. ἀπόσπ. 6 ἔλεγον ἐγώ σοι μὴ γαμεῖν, ζῆν δ' ἡδέως, Πλάτ. Θεαιτ. 168D σπουδάσαι ἡμᾶς διεκελεύσατο περὶ τὸν αὐτοῦ λόγον. Μόνον τὸ κελεύειν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς φέρεται πρὸς αἰτιατικὴν μετὰ ἀπαρεμφάτου, παρὰ δὲ τῷ Ὁμήρῳ καὶ ἀπὸ τοῦ Πολυβίου εὕρηται ἐνίοτε καὶ ἡ δοτικὴ μετ' ἀπαρεμφάτου. Πρβ. Κρυγ. 48, 7, 9 καὶ 10, ἔτι δὲ καὶ 55, 3, 13.

369. νεῶν στῖφος μέν, οὐχὶ δέ, ὡς ἠβούλετο ὁ Brunck, νεῶν μὲν στῖφος, διότι στῖφος αντιτίθεται τῷ ἑπομένῳ αλλας, ὡσανεὶ ἐγέγραπτο στῖφος μὲν — στῖφος δέ. — ἐν στοίχοις τρισίν. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 402 καὶ 412 κέ.

Digitized by Google

ἄλλας δὲ κύκλῳ νῆσον Αἴαντος πέριξ 371
ἔκπλους φυλάσσειν καὶ πόρους ἁλιρρόθους, 370
ὡς εἰ μόρον φευξοίαθ' Ἕλληνες κακόν, 372

371. ἄλλας δέ, δηλαδὴ τάξαι. — κύκλῳ νῆσον πέριξ, ὡς Εὐριπ. Ἡρακλεῖ 243 βωμὸν πέριξ νήσαντες ἀμφήρη (= ἀμφί, πανταχόθεν, κύκλῳ) ξύλα, καὶ πολλάκις παρ' Ἡροδότῳ (1, 196, 3, 158, 4, 15, 36, 52, 79, 180), παρ' ᾧ ἀπαντᾷ τὸ πέριξ καὶ γενικῇ συντεταγμένον (1, 179, 2, 91, 4, 152). Πρβ. καὶ Ξενοφ. Ἀναβ. 7, 8, 12. Συχνὸν δὲ εὕρηται τὸ πέριξ ἐπιρρηματικῶς, ὡς κατωτέρω 421. — νῆσον Αἴαντος, πρβ. 310.

Ἡ ἔννοια· ἄλλας δὲ ναῦς ὤφειλον νὰ τάξωσι πέριξ τῆς Σαλαμῖνος, ὅπως περιπλεύσασαι αὐτὴν κωλύσωσι τοῖς Ἕλλησι τὸν ἔκπλουν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ κίνησις αὕτη τῶν Περσῶν, ἣν ὁ μὲν Ἡρόδοτος δὲν μνημονεύει, ὁ δὲ Ἔφορος παρὰ Διοδώρῳ (11, 17) ἠρύσατο ἐκ τούτου τοῦ Αἰσχυλείου τόπου, ἀπορρίπτεται συνήθως, ἐξ ὅτου ὁ Grote ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (τ. 3 σ. 101 τῆς γερμαν. μεταφρ.) ὑπολαμβάνει αὐτὴν ἀνωφελῆ καὶ ἀπίθανον. Ὄντως ἦτο ἡ κίνησις αὕτη ἄσκοπος, ἐπειδὴ ὁ ἔκπλους ἐκ τοῦ Ἐλευσινίου κόλπου πρὸς βορρᾶν ἀπείργετο τοῖς Ἕλλησι ὑπὸ τῶν Φοινικικῶν πλοίων. Ζητητέον ὅμως πότε ἐγένετο ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Αἱ εἰδήσεις παρ' Ἡροδότῳ 8, 70 κέ. μηνύουσιν, ὅτι οἱ Πέρσαι μετέβαλον σχέδιον μάχης. Κατ' ἀρχὰς περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς πρὸ τῆς μάχης ἡμέρας ταχθέντες περὶ τὴν Ψυττάλειαν κατέλαβον τὴν νῆσον ταύτην πέμψαντες ἅμα ναυτικὴν μοῖραν περὶ τὴν Σαλαμῖνα, ἵνα ἐκ τοῦ Ἐλευσινίου κόλπου ἐπιπέσωσι τοῖς Ἕλλησι κατὰ νώτων ἐν σχεδίῳ προσβολῆς ὁμοίῳ τῷ ἐν Ἀρτεμισίῳ, ἔνθα ἀπεστάλησαν εἰς κύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων διακόσια Αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ἅτινα καὶ ἠρίστευσαν (Ἡροδ. 8, 7). Αγγείλαντος ὅμως τοῦ Σικίννου τὴν βουλευομένην δῆθεν ἀπόδρασιν τῶν Ἑλλήνων, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν φοβούμενος μὴ οἱ Ἕλληνες δραπετεύσωσι, πρὶν ἀποτελεσθῇ ὁ εἱρημένος περὶ τὴν Σαλαμῖνα πλοῦς τῆς ἐκπεμφθείσης μοίρας, ἐκέλευσε τὸν λοιπὸν στόλον νὰ πλεύσῃ ἔτι τὴν νύκτα εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος καὶ ὑπερφαλαγγίζων τοὺς αὐτόθι τεταγμένους Ἕλληνας κυκλώσηται αὐτοὺς ὡς οἷόν τε ἐγγύτατα. Οἱ Πέρσαι ἐποίησαν τοῦτο ἐπ' ἰδίῳ αὐτῶν ὀλέθρῳ, ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἐγένετο διὰ τοῦ τολμήματος αὐτοῦ ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8, 76) ὁ ἀνάπλους τοῦ Περσικοῦ στόλου εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ Σαλαμῖνος στενὸν ἤρξατο περὶ μέσας νύκτας, ἡ δὲ σελήνη (ἴδε σημ. εἰς 499) ἐφάνη μικρῷ ὕστερον.

ἔκπλους, πρός τε τὸν Πειραιᾶ καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἕνεκα τούτου ἐτέθη ὁ πληθυντικός. — φυλάσσειν: πολλάκις ἡ ἀπαρέμφατος σημαίνει ἐν χαλαρᾷ σχέσει τὴν πρᾶξιν, ἧς χάριν ἐγένετο ἡ κυρία πρᾶξις (τάξαι) ἐκφράζουσα ἅμα τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, ὡς Ξενοφ. Ἀναβ. 6, 4, 36 ἐμοὶ οὐκ ἐθέλει γενέσθαι τὰ ἱερὰ ἐξάγειν. Πρβ. Κρυγ. 53, 3, 20. — πόροι ἁλίρροθοι, ὡς Σοφ. Αἴ. 413 (πρβ. τὸ ὁμηρικὸν κέλευθα θαλάσσης), αἱ ὁδοὶ τῆς ῥοθιαζούσης καὶ ἠχηέσσης θαλάσσης.

372 κέ. ὡς (αἰτιολογικὸν) εἰ μόρον (θάνατον) φευξοίατο . . ἣν πρακεί-

Digitized by Google

ναυσὶν κρυφαίως δρασμὸν εὑρόντες τινά,
πᾶσιν στέρεσθαι κρατὸς ἦν προκείμενον.
τοιαῦτ' ἔλεξε κἀρθ' ὑπ' εὐθύμου φρενός· 375
οὐ γὰρ τὸ μέλλον ἐκ θεῶν ἠπίστατο.
οἱ δ' οὐκ ἀκόσμως, ἀλλὰ πειθάρχῳ φρενὶ
δεῖπνόν τ' ἐπορσύνοντο ναυβάτης τ' ἀνὴρ
τροποῦτο κώπην σκαλμὸν ἀμφ' εὐήρετμον.

μενον. Μετάβασις ἀπὸ τοῦ πλαγίου λόγου εἰς τὸν ὀρθὸν (Σχολ. ἀπὸ τοῦ διηγηματικοῦ ἐπὶ τὸ μιμητικόν). Τὸ προκεῖσθαι κυριολεκτεῖται περὶ νόμων, οἷον Σοφ. Οἰδ. Τ. 865 ὧν νόμοι πρόκεινται, Ἀντιγ. 481 νόμους ὑπερβαίνουσα τοὺς προκειμένους, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1189 τὸν νόμον ἀνάγκη τὸν προκείμενον σέβειν. Πρβ. καὶ Πλάτ. Νόμ. 3 σελ. 698C θάνατον αὐτῷ (τῷ Δάτιδι) προειπὼν μὴ πράξαντι ταῦτα καὶ Βασιλέων 1, 20, 39 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ εἰσήγαγε πρός με ἄνδρα καὶ εἶπε πρός με, φύλαξον τοῦτον τὸν ἄνδρα· ἐὰν δὲ ἐκπηδῶν ἐκπηδήσῃ, καὶ ἔσται ἡ ψυχή σου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ 2, 10, 24.

374. πᾶσιν, δῆλον ὅτι πᾶσι τοῖς ναυάρχοις (366). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 8, 90 ὁ Ξέρξης ἐκέλευσε νὰ ἀποτάμωσι τὰς κεφαλὰς Φοινίκων διαβαλόντων ἐν τῇ ναυμαχίᾳ Ἴωνας στρατηγοὺς ὡς προδότας. Τοιαῦτα συμβάντα (πρβ. καὶ σημ. εἰς στίχ. 12 καὶ 59), ἄλλως τε καὶ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ ὄντος συνήθους παρὰ τοῖς Πέρσαις ποινῆς (πρβ. Ἡροδ. 7, 35), ἐπήγαγον τὴν προκειμένην παράστασιν τοῦ ποιητοῦ.

375κξ. ὑπ' εὐθύμου φρενός. Πρβ. Ἀγ. 788 εὔφρονος ἐκ διανοίας. Τὰ κελεύσματα τοῦ Ξέρξου ἐγένοντο ἐν εὐφροσύνῳ πεποιθήσει (355) καὶ βεβαιότητι περὶ τῆς ἐκβάσεως (πρβ. 397 εὐψύχῳ θράσει). — τὸ μέλλον ἐκ θεῶν, τὸ θεόθεν μέλλον (συμβήσεσθαι), ὃ ἔμελλε πείσεσθαι.

377. οἱ δὲ] Ἐνταῦθα σύμπας ὁ στρατός, οὐχὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι. — οὐκ ἀκόσμως, ἀλλὰ πειθ. Πρβ. σημ. εἰς 269.

379 κέ. Πρβ. Ἡσύχ. «τροπώσασθαι· τὸ τὴν κώπην πρὸς τὸν σκαλμὸν δῆσαι τῷ τροπωτῆρι» καὶ Σχολ. νεώτ. «ἔστι δὲ σκαλμὸς τὰ ἐν τῷ χείλει τῆς νεὼς ξύλα, ἐν αἷς αἱ κῶπαι δέδενται· τροπωτὴρ δὲ ὁ λῶρος, δι' οὗ δεσμεύονται», ἔτι δὲ Ὅμ. Ὀδ. 4, 782 ἠρτύνοντο δ' ἐρετμὰ τροποῖς ἐν δερματίνοισι, καὶ Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1347 ναύτας τε πεντήκοντ' ἐπὶ σκαλμῶν πλάτας ἔχοντας. Καθ' ὃν χρόνον προσωρμίζοντο ἐν Φαλήρῳ αἱ τῶν Περσῶν νῆες, τὰ πληρώματα διῆγον ἐν τῇ ξηρᾷ· νῦν δὲ παρασκευάζονται εἰς ἀνάπλουν. — Ἐκ τῶν δύο συνδέσεων τοῦ νεωτέρου σχολιαστοῦ «τὴν εὐήρετμον κώπην — ἢ οὕτως, ἀμφὶ τὸν σκαλμὸν τὸν εὐήρετμον», ἡ θέσις τῶν λέξεων ἐνταῦθα συνηγορεῖ τῇ δευτέρᾳ. Τὸ εὐήρετμον κεῖται προληπτικῶς, διότι μετὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν κωπῶν καθίστατο ὁ σκαλμὸς εὔκωπος καὶ κατάλληλος εἰς κωπηλασίαν. Παρὰ Σοφοκλεῖ Οἰδ. ἐ. Κολ. 716 λέγεται ἡ κώπη εὐήρετμος (πρβ. λόγος κακόθρους Αἴ. 138, εὐπήχεις χεῖρας Εὐριπ. Ἰπ. 200), παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ Ἴω. 1260 ἡ ναῦς.

Digitized by Google

ἐπεὶ δὲ φέγγος ἡλίου κατέφθιτο 380
καὶ νὺξ ἐπῄει, πᾶς ἀνὴρ κώπης ἄναξ
ἐς ναῦν ἐχώρει, πᾶς δ' ὅπλων ἐπιστάτης·
τάξις δὲ τάξιν παρεκάλει νεὼς μακρᾶς.
πλέουσι δ' ὡς ἕκαστος ἦν τεταγμένος,
καὶ πάννυχοι δὴ διάπλοον καθίστασαν 385
ναῶν ἄνακτες πάντα ναυτικὸν λεών.
καὶ νὺξ ἐχώρει, κοὐ μάλ' Ἑλλήνων στρατὸς
κρυφαῖον ἔκπλουν οὐδαμῇ καθίστατο·
ἐπεί γε μέντοι λευκόπωλος ἡμέρα

381. πᾶς . . πᾶς δὲ (ἄνευ μὲν ὑπονοουμένου ἔξωθεν), ὡς 406, Ὁμήρ. Ὀδ. 8, 322 κέ. ἦλθε . . . ἦλθεν δέ, Εὐριπ. ἀποσπ. 153 νεύει βίοτος, νεύει δὲ τύχα. — κώπης ἄναξ, κωπηλάτης, ἐρέτης, ὡς ὅπλων ἐπιστάτης (382) ταὐτὸν τῷ ὁπλίτης, ἐπιβάτης. Πρβ. Εὐρ. Κύκλ. 85 κώπης ἄνακτας, Ἰφιγ. τ. ἐν Αὐλ. 1260 χαλκέων ὅπλων ἄνακτες, Ἑλ. 1267 ναῦν δεῖ παρεῖναι κἀρετμῶν ἐπιστάτας. Τούτοις προσθετέον καὶ τὸ χειρῶναξ (χειρῶν ἄναξ, ἐργάτης καὶ δὴ βάναυσος). Ὁ Ἀριστοτέλης ψέγει τὴν περίφρασιν ταύτην λέγων Ῥητορ. 3, 2: τὸ δὲ ὡς ὁ Τήλεφος Εὐριπίδου φησί, "κώπης ἀνάσσων κἀποβὰς εἰς Μυσίαν" ἀπρεπές, ὅτι μεῖζον τὸ ἀνάσσειν ἢ κατ' ἀξίαν. Περὶ τῆς σημασίας τῶν τοιούτων πρβ. Εὐστάθ. εἰς Ἰλιάδος 2, σελ. 261.

383. *παρεκάλει*] παρεκελεύετο, ἐφώνει (πρβ. παρεγγυάω, παραγγέλλω), ἵνα διαφυλάξωσι τὴν ὡρισμένην τάξιν καὶ ἀποφύγωσι τὴν σύγκρουσιν. — νεώς, περιληπτικῶς. — μακρᾶς, Σχολ. τῆς πολεμικῆς (83). Ἀντίθετα τῶν μακρῶν πλοίων εἶναι τὰ στρογγύλα καὶ φορτηγά. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς μὴ ἀφηγούμενος τὰ τῆς μάχης ἐν ἐπικῷ τρόπῳ, ἀλλὰ συνεπτυγμένως, μηδὲ μνημονεύων τὴν διπλῆν κίνησιν (σημ. εἰς 371) φαίνεται ὅτι διαφωνεῖ πως πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, καθ' ὃν (8, 70 καὶ 76) ὁ ἀνάπλους τοῦ Περσικοῦ στόλου ἐκ Φαλήρου ἤρξατο ἡμέρας ἔτι οὔσης.

384. ὡς . . *τεταγμένος*] καθ' ἣν τάξιν ἕκαστος εἶχεν, ἐν ᾗ τάξει ἕκαστος ἐτάχθη.

385. Πρβ. Ἡροδ. 8, 77: οἱ μὲν δὴ ταῦτα τῆς νυκτὸς οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες παραρτέοντο. — διάπλοον, κεῖται ἐνταῦθα ἐπιθετικῶς (= διαπλέοντα), ὡς καὶ τὸ περίπλους καὶ ἐπίπλους ἀπαντῶντα οὐ μόνον ὡς οὐσιαστικά, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπίθετα. Ὁ δὲ νοῦς: ἐποίησαν αὐτὸν διαπλέοντα τοὺς τεταγμένους τῆς θαλάσσης τόπους καὶ εἰσπλεύσαντα εἰς τὸ στενὸν (τῆς Σαλαμῖνος).

387. ἐχώρει, προεχώρει. — οὐ μάλα — οὐδαμῇ, μετὰ εἰρωνείας, οὐδαμῶς παντάπασιν . . ἐποιεῖτο ἔκπλουν, ἐξέπλεε· τὴν ῥῆσιν οὐ μάλα (πρβ. 328) ἐκφράζει ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια διὰ τοῦ «δὲν παρά», οἷον ἐνταῦθα: δὲν παραεξέπλεε· ἔχει δὲ πλεῖστα τοιαῦτα ῥήματα ἡ καθ' ἡμᾶς γλῶσσα λέγουσα· οὗτος δὲν παραέρχεται, δὲν παραφαίνεται κτλ.

389. *λευκόπωλος ἡμέρα*] ὡς Σοφ. Αἴ. 673. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 23, 246 Λαμ-

Digitized by Google

πᾶσαν κατέσχε γαῖαν εὐφεγγὴς ἰδεῖν, 390
πρῶτον μὲν ἤχει κέλαδος Ἑλλήνων πάρα·
μολπηδὸν ηὐφήμησεν, ὄρθιον δ' ἅμα
ἀντηλάλαξε νησιώτιδος πέτρας
ἠχώ· τάφος δὲ πᾶσι βαρβάροις παρῆν
γνώμης ἀποσφαλεῖσιν· οὐ γὰρ ὡς φυγῇ 395

πον καὶ Φαέθονθ', οἵ τ' Ἠόα πῶλοι ἄγουσιν, Εὐριπ. Τρῳ. 847 τὸ τῆσδε λευκοπτέρου ἁμέρας φίλον βροτοῖς φέγγος, Θεοκρίτ. Εἰδ. 13, 11 οὔτ' ἄρ' ὄχ' ἁ λεύκιππος ἀνατρέχοι ἐς Διὸς Ἀώς. Ἡ νὺξ ἔχει μέλαν ἅρμα, πρβ. Εὐμ. 656 νυκτὸς ἅρμα σκοτεινόν, καὶ ἀπόσπ. 69 μελανίππου νυκτὸς ἀμολγόν.

390. κατέχειν περὶ τοῦ φωτός, ὡς 430, περὶ δὲ τοῦ ἤχου Σοφ. Αἴ. 142.

391 κέ. Ἡ ἔννοια: ἤχησεν κέλαδος τῶν φωνῶν τῶν Ἑλλήνων· μολπηδὸν (δίκην ᾄσματος) ἠκούσθη ὡς εὐχή. Τὸ δὲ ἀσύνδετον κεῖται (πρβ. Κρυγ. Β'. 59, 1, 3), διότι μολπηδὸν ηὐφ. εἶναι ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς (πρβ. 333) τοῦ προηγουμένου ἤχει κέλ. Πρὸ τῆς μάχης ᾖσθη ὁ παιάν, πρβ. 396, Ἑ. ἐ. Θ. 254, 622, Θουκ. 1, 21 καὶ 50 ἤδη ἐπεπαιάνιστο αὐτοῖς ὡς ἐς ἐπίπλουν, καὶ Ξεν. Ἀναβ. 1. 10, 10. Τῷ παιᾶνι ἠκολούθησεν ἡ φωνὴ τῆς σάλπιγγος (398), ταύτῃ δὲ ἡ πολεμικὴ βοὴ (405). Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 5. 2, 14: ἐπεὶ δ' ἐπαιάνισαν καὶ ἡ σάλπιγξ ἐφθέγξατο, ἅμα τε τῷ Ἐνυαλίῳ ἠλάλαξαν καὶ ἔθεον δρόμῳ οἱ ὁπλῖται, 6, 5, 27 καὶ Κ. Π. 7, 1, 26. Ἐὰν δὲ πρὸ τῆς μάχης ὁ παιὰν ᾔδετο τῷ Ἄρει, μετὰ δὲ τὴν μάχην τῷ Ἀπόλλωνι, τοῦτο ἠπόρηται. Πρβ. Schwalbe, de Paean. σ. 7 καὶ 34 καὶ Ot. Müller Dor. τόμ. 1, 237 κέ. — μολπηδόν, δίκην μολπῆς, ἐν μολπῇ, ἀνταποδιδόμενον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ διὰ μετοχῆς, μελπόμενος, ἀναμελπόμενος. Ὁ παιὰν ἦν εὐχὴ ἀναμελπομένη οὐ μόνον πρὸς ἐπίκλησιν νίκης καὶ βοηθείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀποτροπὴν νόσου (Σοφ. Οἰδ. Τυρ. 5) ἢ ἄλλου κακοῦ. — ὄρθιον (ἐπιρρηματικῶς, μεγάλως, ἰσχυρῶς, πρβ. Κρυγ. § 46. 5 σημ. 6) ἀντηλάλαξε (ἐκ τῶν πετρῶν τῆς νήσου ἡ ἠχώ), ὡς μέγα βοᾶν, λιγὺ ἀνακωκύειν (471). Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 11, 11 ὄρθια (ἐπιρρημ.) ἤϋσε, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 830 ἐσήμην' ὄρθιον Τυρσηνικῇ σάλπιγγι. Ἄλλοτε τὸ ὄρθιος κεῖται ἐπιθετικῶς, οἷον Χοηφ. 747, Σοφ. Ἀντ. 1206, Ἠλέκτρ. 383, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 94, Τρῳ. 1265. — Σημειωτέον δέ, ὅτι αἱ λέξεις κελάδημα καὶ κελαδέω διασωθεῖσαι καὶ ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ σημαίνουσι μόνον τὸ ᾄσμα τῶν πτηνῶν.

394 κέ. τάφος] ἔκπληξις. Πρβ. 1002 καὶ Ἡροδ. 2, 156 τέθηπα ἀκούων. — ἀποσφαλεῖσι. Ψευσθεῖσι τῆς ἐλπίδος (475). Πρβ. Ἀγ. 1531, Προμ. 488, Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 472 ἐλπίδος δ' ἀπεσφάλην, Σοφ. Αἴ. 1382 καί μ' ἔψευσας ἐλπίδος πολὺ καὶ Ἡροδ. 7, 203 ὀφείλειν οὖν καὶ τὸν ἐπελαύνοντα (τὸν Πέρσην), ὡς ἐόντα θνητόν, ἀπὸ τῆς δόξης πεσεῖν.

395 κέ. ὡς φυγῇ, ὡς δρόμῳ (Σχολ. νεώτ. ὡς πρὸς φυγὴν ἀποκλῖναι μέλλοντες). Ἐκ τοῦ ᾄσματος δὲν ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι παρεσκευάζοντο εἰς φυγήν. Χάριν ἀναλογίας ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τις ἐν πεζῷ λόγῳ: οὐ γὰρ ὡς φεύγοντες (ὡς φευξόμε-

Digitized by Google

παιᾶν' ἐφύμνουν σεμνὸν Ἕλληνες τότε,
ἀλλ' ἐς μάχην ὁρμῶντες εὐψύχῳ θράσει·
σάλπιγξ δ' αὐτῇ πάντ' ἐκεῖν' ἐπέφλεγεν.
εὐθὺς δὲ κώπης ῥοθιάδος ξυνεμβολῇ
ἔπαισαν ἅλμην βρύχιον ἐκ κελεύματος, 400

νοι) — αλλ' ὡς εἰς μάχην ὁρμῶντες. Ἧττον ποιητικῶς καὶ μᾶλλον τῷ μεγέθει τοῦ κινδύνου συνᾴδοντα διηγεῖται τὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ναυμαχίας ὁ Ἡρόδοτος 8, 84. Περὶ τῶν ἐν τῷ στρατῷ τῶν Ἑλλήνων ἐρίδων (8, 60 κέ.) οὐδὲν ἐγίνωσκεν ὁ ἄγγελος, ὁ δὲ ποιητὴς συνῳδὰ τῷ σκοπῷ αὐτοῦ οὐδένα ὑπαινιγμὸν ποιεῖται (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 64).

397. εἰς τὴν μάχην ἐφορμῶντες εὐψύχως καὶ θαρραλέως (ἀμεταβάτως τὸ ὁρμῶντες), οὐχὶ δέ, ὅπως ἐξηγεῖται ὁ Paley: θαρσύνοντες ἀλλήλους, ἐξορμῶντες ἀλλήλους (μεταβ.).

398. *αὐτῇ πάντ' ἐκεῖν'* (Σχολ. τὰ τῶν Ἑλλήνων) *ἐπέφλεγεν*] ἡ σάλπιγξ ἐξοτρύνουσα εἰς ἔφοδον ἐπλήρου ἐν ὀξείᾳ βοῇ καὶ ἠχῳ πᾶν τὸ ἄλλο μέρος. Πρβ. Σχολ. Οἰδ. Τ. 186 παιὰν δὲ λάμπει, Βακχυλ. ἀποσπ. 13, 12 παιδικοί θ' ὕμνοι φλέγοντι, Βεργ. Aen. 10, 895 clamore incendunt caelum Troesque Latinique, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις Εὐρ. Φοιν. 1377 ἐπεὶ δ' ἀφείθη πυρσὸς ὡς Τυρσηνικῆς σάλπιγγος ἠχὴ σῆμα φοινίου μάχης. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Σχολ.: «ἐξέκαιεν καὶ ἀνήγειρεν ἡ σάλπιγξ», ἣν ἑρμηνείαν οἱ ἀσπαζόμενοι τῶν νεωτέρων ἐπερείδουσιν ἐπὶ τοῦ Βεργ. Aen. 6, 165: aere ciere viros, Martemque incendere cantu. Ὀρθότερον Σχολ. νεώτερος: «λαμπρῶς ἐπεῖχε». — πάντ' ἐκεῖνα, πρβ. 263. Κατὰ τὸν Hermann ἡ ῥῆσις δηλοῖ τὰ προμνημονευθέντα ἐν τῷ λόγῳ πράγματα, ὀρθοτέρα ὅμως ἡ ἑρμηνεία: πάντα τὰ ἐκεῖ, τὰ ἐν τῷ μέρει ἐκείνων (τῶν Ἑλλήνων), λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς θέσεως τοῦ διαλεγομένου. — αὐτῇ ὁμηρικὴ λέξις. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 169 καὶ 626.

399 κέ. *ῥοθιάδος*] προληπτικῶς, διότι τὸ κάχλασμα, ἡ λαλαγὴ καὶ ὁ ῥοθῶν ἦχος τῆς κώπης (Σχολ. τῆς ἠχητικῆς) εἶναι ἐπακολούθημα τῆς κρούσεως καὶ ἐνσκήψεως αὐτῆς εἰς τὸ ὕδωρ. — ξυνεμβολή, ἡ ἀπὸ κοινοῦ καὶ σύγχρονος καταφορὰ καὶ εἰς τὸ ὕδωρ ἐμβολὴ τῶν κωπῶν (κωπηλασία) πρὸς τὸ κέλευμα τοῦ ἐν ἑκάστῳ πλοίῳ ὑπάρχοντος τριηραύλου (κελευστοῦ) qui requiemque modumque voce dabat remis Ovid. Met. 3, 618. Περὶ τοῦ ἐμβάλλειν σημαίνοντος ἐμβάλλειν τὴν κώπην εἰς τὴν θάλασσαν πρβ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 601 κέ. εἶτα τὰς κώπας λαβόντες (οἱ ἵπποι) ὥσπερ ἡμεῖς οἱ βροτοὶ ἐμβαλόντες ἀνεβρύαξαν· ἱππαπαῖ (ἐν γλώσσῃ ἱππικῇ ἀντὶ τοῦ συνήθους ναυτικοῦ ἐπιφωνήματος ῥυππαπαῖ) τίς ἐμβαλεῖ; καὶ Βατρ. 203. — ἔπαισαν ἅλμην (= θάλασσαν) πρβ. Ὁμήρ. Ὀδ. 5, 580 ἑξῆς δ' ἑζόμενοι πολιὴν ἅλα τύπτον ἐρέτμοῖς, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1387 κέ. λάβεσθε κώπης ῥόθιά τ' ἐκλευκαίνετε . . . οἱ δὲ στεναγμὸν ἡδὺν ἐκβρυχώμενοι ἔπαισαν ἅλμην. — βρύχιον, τὴν βαθέως ἠχοῦσαν, τὴν σμαραγοῦσαν καὶ στένουσαν θάλασσαν, οὐχὶ δὲ τὴν ἐν τῷ βάθει πλησσομένην κατὰ τὴν κωπηλασίαν. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 16, 264 βέβρυχεν μέγα κῦμα,

Digitized by Google

θοῶς δὲ πάντες ἦσαν ἐκφανεῖς ἰδεῖν.
τὸ δεξιὸν μὲν πρῶτον εὐτάκτως κέρας
ἡγεῖτο κόσμῳ, δεύτερον δ' ὁ πᾶς στόλος
ἐπεξεχώρει, καὶ παρῆν ὁμοῦ κλύειν
πολλὴν βοήν· "ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε, 405

καὶ Ὀδύσ. 5, 412 ἀμφὶ δὲ κῦμα βέβρυχεν ῥόθιον. — ἐκ κελεύματος, πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1405 γυμνὰς ἐξ ἐπωμίδων χέρας κώπῃ προσαρμόσαντες ἐκ κελεύματος, Ἑλέν. 1575 ῥόθιά τ' ἐξεπίμπλατο βοῆς, κελευστοῦ φθέγμαθ' ὡς ἠκούσαμεν, 1595 ναυβάταις δὲ τοῖσι σοῖς βοᾷ κελευστὴς τὴν ἐναντίαν ὄπα, Θουκυδ. 7, 70 πολλὴ μὲν γὰρ ἑκατέροις προθυμία ἀπὸ τῶν ναυτῶν εἰς τὸ ἐπιπλεῖν, ὁπότε κελευσθείη, ἐγίγνετο.

402 κέ. κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 8, 85 ἦσαν τεταγμένοι ἐναντίον τῶν Ἰώνων ἐχόντων τὸ πρὸς τὴν ἠῶ τε καὶ τὸν Πειραιᾶ κέρας οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν τῷ δεξιῷ κέρατι, κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον 11, 18 οἱ Αἰγινῆται καὶ Μεγαρεῖς. Ἡ εἴδησις τοῦ Ἡροδότου εἶναι καὶ ἐκ τούτου πιθανωτέρα, ὅτι καὶ ἐν ταῖς κατὰ ξηρὰν πεζομαχίαις οἱ Λακεδαιμόνιοι κατεῖχον τὸ δεξιὸν κέρας καὶ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ταχθέντες κατὰ τῶν Φοινίκων εἶχον τὸ ἀριστερόν. Πρβ. Ἡροδ. 9, 26 κέ. Ἡ προέλασις τοῦ δεξιοῦ κέρατος συνῆδε τῷ σχεδίῳ τοῦ Θεμιστοκλέους θέλοντος νὰ συναγάγῃ καὶ συνελάσῃ τοὺς Πέρσας ἐν τῷ στενῷ (πρβ. 416 πλῆθος νεῶν ἐν στενῷ ἤθροιστο). — εὐτάκτως κόσμῳ, ἐν εὐτάκτῳ παρατάξει καὶ ἄνευ ἀνησυχίας καὶ ταραχῆς. Πρβ. Ἡροδ. 8, 86 «τῶν μὲν Ἑλλήνων σὺν κόσμῳ ναυμαχεόντων κατὰ τάξιν, τῶν δὲ βαρβάρων οὔτε τεταγμένων ἔτι οὔτε σὺν νόῳ ποιεόντων οὐδέν». Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μαχης λέγει περὶ τῶν Περσῶν καὶ τῶν λοιπῶν βαρβάρων ὁ Ἡρόδ. 9, 59 «ἐδίωκον ὡς ποδῶν ἕκαστοι εἶχον, οὔτε κόσμῳ οὐδενὶ κοσμηθέντες οὔτε τάξει». Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀναμιμνήσκει ἡ ῥῆσις «εὐτάκτως κόσμῳ» Ξενοφ. Ἀγησιλ. κεφ. 6, 7 συντεταγμένον μὲν οὕτως ἦγε τὸ στράτευμα . . . ἡσύχως δὲ ὥσπερ ἂν παρθένος ἡ σωφρονεστάτη προβαίνοι, νομίζων ἐν τῷ τοιούτῳ τό τε ἀτρεμὲς καὶ ἀνεκπληκτότατον καὶ ἀθορυβητότατον καὶ ἀναμαρτητότατον καὶ δυσεπιβουλευτότατον εἶναι.

404. *ὁμοῦ*] ἅμα τούτοις, συγχρόνως, κεῖται ἐνταῦθα οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἐγγύς, ὡς Ἀθηναῖοι εἰώθασι χρῆσθαι (Σχολ. Ἀπολ. Ῥοδ. 2, 120). — ἐπεξεχώρει, ἐπὶ τούτῳ τῷ κέρατι, ἑπόμενον αὐτῷ ἐχώρει, μᾶλλον δὲ ἴσως ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἐχώρει, ὡς τὸ ὑπεκτρέχειν Ξενοφ. Ἑλλην. 6, 2, 17. Τὸ σύνθετον ἐπεκχωρεῖν δὲν ἀναγινώσκεται ἀλλαχοῦ.

405 κέ. παῖδες Ἑλλήνων, ὥσπερ τὸ ὁμηρικὸν υἷες Ἀχαιῶν (Ἀπολλ. Λεξ. Ὁμηρ.: υἷες Ἀχαιῶν, περιφραστικῶς οἱ Ἀχαιοί, καὶ ἐν τῷ ἔθει [ἐν τῇ συνηθείᾳ] φιλοσόφων παῖδες, ἀντὶ τοῦ, φιλόσοφοι). Πρβ. Ἡροδ. 1, 27 Λυδῶν παῖδας καὶ 7, 49 Ἰώνων παῖδας. Ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀντήχησεν ἐξ ἑλληνικῶν στομάτων τὸ γνωστόν: Δεῦτε παῖδες των Ἑλλήνων. — ἐλευθεροῦτε δέ, πολλάκις μὲν ἡ ἀναφορὰ κεῖται ἀσυνδέτως, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. νῦν αἶδε μ' ἐκσῴ-

Digitized by Google

ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας γυναῖκας, θεῶν τε πατρῴων ἕδη,
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών."
καὶ μὴν παρ' ἡμῶν Περσίδος γλώσσης ῥόθος
ὑπηντίαζε, κοὐκέτ' ἦν μέλλειν ἀκμή. 410

ζουσιν, αἷδ' ἐμαὶ τροφαί, αἷδ' ἄνδρες, οὐ γυναῖκες, εἰς τὸ συμπονεῖν, Ξενοφ. Ἀναβ. 7, 1, 21 ἔχεις πόλιν, ἔχεις τριήρεις, ἔχεις χρήματα, ἔχεις ἄνδρας τοσούτους, πολλάκις δὲ μετὰ τῶν μὲν — δέ, οἷον Πλάτ. Φαίδ. σελ. 83A ἀπάτης μὲν μεστὴ ἡ διὰ τῶν ὀμμάτων ὄψις, ἀπάτης δὲ ἡ διὰ τῶν ὤτων, καὶ ἐνίοτε μετὰ ἁπλοῦ δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει συχνοτέρα μὲν παρὰ ποιηταῖς, σπανιωτέρα δὲ παρὰ τοῖς πεζοῖς. Πρβ. Κρυγ. 59, 1, 4 καὶ Β'. 59, 1, 2.

407 κέ. *θεῶν ἕδη*] τόπους θεῶν, ἱερὰ σὺν ἀγάλμασι καὶ ναοῖς, οἰκητήρια θεῶν. Ὅθεν «ἑδεῖς» καθ' Ἡσύχιον, οἱ ἱερεῖς, παρὰ τὴν εὐθεῖαν ἑδεύς. Πρβ. Τιμ. Νόμ. Πλ. ἕδος· τὸ ἄγαλμα (Διον. Ἁλικ. Ἀρχ. 1, 47 Αἰνείας παραλαβὼν . . τὰ ἕδη τῶν θεῶν διαπλεῖ τὸν Ἑλλήσποντον) καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἵδρυται. — θήκας, τάφους, ὡς Ἀγ. 460, Σοφ. Ἠλέκ. 895 ὁρῶ — περιστεφῆ κύκλῳ πάντων ὅσ' ἔστιν ἀνθέων θήκην πατρὸς καὶ Ἡροδ. 2, 67 θάπτουσι ἐν ἱρῇσι θήκῃσι 4, 127. — νῦν — ἀγών, πρβ. Ἀριστ. Σφηξ. 533 κέ.: «σοὶ μέγας ἐστὶν ἀγὼν καὶ περὶ τῶν ἁπάντων». Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 15, 661 ὦ φίλοι, ἀνέρες ἔστε . . ἐπὶ δὲ μνήσασθε ἕκαστος παίδων ἠδ' ἀλόχων καὶ κτήσιος ἠδὲ τοκήων, Πλάτ. Νόμ. 3 σ. 699C ἤμυνεν ἱεροῖς τε καὶ τάφοις καὶ πατρίδι καὶ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις τε ἅμα καὶ φίλοις, Θουκυδ. 7, 69 ὁ δὲ Νικίας . . τῶν τριηράρχων ἕνα ἕκαστον ἀνεκάλει . . πατρίδος τε τῆς ἐλευθερωτάτης ὑπομιμνήσκων . . ἄλλα τε λέγων ὅσα ἐν τῷ τοιούτῳ ἤδη τοῦ καιροῦ ὄντες ἄνθρωποι οὐ πρὸς τὸ δοκεῖν τινι ἀρχαιολογεῖν φυλαξάμενοι εἴποιεν ἄν, καὶ ὑπὲρ ἁπάντων παραπλήσια ἔς τε γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ θεοὺς πατρῴους προφερόμενα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ παρούσῃ ἐκπλήξει ὠφέλιμα νομίζοντες ἐπιβοῶνται καὶ Liv. 5, 30: pro aris focisque et deum templis ac solo in quo nati essent dimicandum fore. Καὶ τὸ μέρος βεβαίως τοῦτο τοῦ δράματος κατέθελξε τὴν ἀκοὴν τῶν Ἀθηναίων θεατῶν.

409. *ῥόθος*] ἐν ἀντιθέσει πρὸς τό, μολπηδὸν ηὐφήμησεν 392. Ἡ ῥῆσις μηνύει τὸν Ἕλληνα ὑπολαμβάνοντα τὴν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γλῶσσαν ῥόθον καὶ ῥοίζημα πτηνῶν. Πρβ. Ἡρόδ. 2, 57 αἱ γυναῖκες, διότι βάρβαροι ἦσαν ἐδόκεόν σφι ὁμοίως ὄρνεσι φθέγγεσθαι. Περὶ τῆς ἀγρίας βοῆς, ἣν εἰώθασι νὰ ποιῶσι οἱ βάρβαροι πρὸς ἐκφόβησιν τῶν ἐναντίων καὶ προτροπὴν τῶν ἑαυτῶν πρβ. Curt. 3, 10 iam in conspectu, sed et extra teli iactum utraque acies erat, cum priores Persae inconditum et trucem sustulere clamorem, Διοδ. Σικελ. 17, 33 οἱ Μακεδόνες πρῶτοι συναλαλάξαντες . . . μετὰ δὲ ταῦτα τῶν βαρβάρων ἀντιφθεγξαμένων, συνήχησε μὲν ἡ σύννεγγυς ὀρεινὴ πᾶσα, τὸ δὲ μέγεθος τῆς βοῆς ὑπερῆρε τὴν προγεγενημένην κραυγήν, ὡς ἂν πεντήκοντα μυριάδων μιᾷ φωνῇ συνηχουσῶν καὶ Ἡροδ. 9, 59.

410. ὑπηντίαζε, πρβ. 836. — ἀκμή, κυρίως ἡ ἀκωκὴ καὶ ὁ ἀθὴρ μαχαίρας,

Digitized by Google

εὐθὺς δὲ ναῦς ἐν νηῒ χαλκήρη στόλον
ἔπαισεν· ἦρξε δ' ἐμβολῆς Ἑλληνικὴ

εἶτα δὲ ὁ καιρός, ἐν ᾧ ὀφείλει νὰ ἐκτελεσθῇ τι. Πρβ. Ἀγ. 1352 τὸ μὴ μέλλειν δ' ἀκμή, Σοφ. Ἠλ. 22 οὐκέτ' ἀκνεῖν καιρός, ἀλλ' ἔργων ἀκμή, 1337 ὡς τὸ μὲν μέλλειν κακὸν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστ', ἀπηλλάχθαι δ' ἀκμή, Αἴ. 811, Φιλ. 12 καὶ Εὐριπ. Ὀρ. 1292 οὐχ ἕδρας ἀκμή.

411. χαλκήρη, πρβ. 418 καὶ σημ. εἰς 570. — στόλον, Σχολ. «τὸ ἔμβολον λέγει». Πρβ. ἀκροστόλιον (Σχολ. Ἀπολλων. Ῥοδ. 1, 1089 Ἀπολλώνιος ἐν ταῖς λέξεσιν [ταῖς Ὁμηρικαῖς] ἀποδέδωκεν ἄφλαστον τὸ ἀκροστόλιον· οὐκ εὖ· ἐπειδὴ τὸ ἀκροστόλιον ἐπὶ τοῦ στόλου· στόλος δὲ λέγεται τὸ ἐξέχον ἀπὸ τῆς πτύχης καὶ ἀνῆκον ἄχρι τῆς πρῴρας ξύλον, πτύχη δὲ λέγεται ὅπου τὸ τῆς νεὼς ἐπιγράφεται ὄνομα) καὶ Εὐρ. Ἰφιγ. τ. ἐν Τ. 1135 ἀέρι δ' ἱστία προτόνοις κατὰ πρῷραν ὑπὲρ στόλον ἐκπετάσουσι πόδες ναὸς ὠκυπόμπου. Ἡ δήλωσις αὕτη, ὡς καὶ ἡ δήλωσις 414 «ἐπ' ἄλλην . . δόρυ», ἔχουσι κῦρος καὶ ὑπόστασιν σκοπούμεναι ὡς δηλώσεις Ἕλληνος, οὐχὶ βαρβάρου.

412 κέ. ἐμβολή, ἡ ἔμπηξις τοῦ ἐμβόλου, πρβ. 282. Ἡ διήγησις τοῦ ἀγγέλου, ἀγνοοῦντος τὰ τῶν Ἑλλήνων ὀνόματα, συνᾴδει κάλλιστα τῷ σκοπῷ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις, ἐπειδὴ τὰ προσπίπτοντα ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν καὶ κυλινδούμενα ἐν τῇ χαμαιζήλῳ σφαίρᾳ τοῦ καθ' ἡμέραν κοινοῦ βίου δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὸ αἰθέριον ὕψος καὶ τὴν μεγαλοπρεπῆ αἴγλην, ἣν ἐκζητεῖ ἡ ἐν τοῖς ἰδανικοῖς χώροις ἐμφιλοχωροῦσα ποίησις, λίαν προσφυῶς δὲν μνημονεύει οὔτε τὸν Θεμιστοκλέα οὔτε τὸν Ἀμεινίαν τὸν πρῶτον προσβαλόντα τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, οὐ μὴν ἀλλὰ οὐδὲ λέγει διαρρήδην ἐὰν τὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ναυμαχίας ποιησάμενον πλοῖον ἦτο τῶν Ἀθηναίων, ἀποφεύγων πᾶσαν ἀφορμὴν ζηλοτυπίας, διότι παρὰ τοῖς Ἕλλησι (Ἡροδ. 8, 84) ἠμφισβητεῖτο, ἐὰν τὸ πλοῖον τοῦτο ἦτο τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Αἰγινητῶν. Δίαν ὅμως τεχνηέντως ὑποδηλοῖ τὴν πρώτην προσβαλοῦσαν ναῦν ὡς οὖσαν τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδὴ κατὰ πρῶτον Φοινικικὸν πλοῖον προσβάλλεται, οἱ δὲ Φοίνικες κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8, 85) ἦσαν τεταγμένοι κατέναντι τῶν Ἀθηναίων, διὰ ταῦτα ἡ δόξα τοῦ πρώτου ἀνδραγαθήματος προσνέμεται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τοῖς Ἀθηναίοις. Τὰ καθέκαστα διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος 8, 84: «ἐνθαῦτα (ὅτε δηλαδὴ ἐπέστρεψε τὸ πλοῖον, ὅπερ ἐπεκαλέσατο τὴν βοήθειαν τῶν ἐν Αἰγίνῃ Αἰακιδῶν ἡρώων) ἀνῆγον τὰς νέας ἁπάσας οἱ Ἕλληνες· ἀναγομένοισι δέ σφι αὐτίκα ἐπεκέατο οἱ βάρβαροι· οἱ μὲν δὴ ἄλλοι Ἕλληνες πρύμνην ἀνεκρούοντο καὶ ὤκελλον τὰς νέας, Ἀμεινίης δὲ Παλληνεὺς (πρβ. Εἰσαγ. σ. 3, 4) ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἐξαναχθεὶς (ἐκ τῆς τάξεως) νηῒ ἐμβάλλει· συμπλακείσης δὲ τῆς νεὸς καὶ οὐ δυναμένων ἀπαλλαγῆναι, οὕτω δὴ οἱ ἄλλοι Ἀμεινίῃ βοηθέοντες συνέμισγον. Ἀθηναῖοι μὲν οὕτω λέγουσι τῆς ναυμαχίης γενέσθαι τὴν ἀρχήν, Αἰγινῆται δὲ τὴν κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀποδημήσασαν εἰς Αἴγιναν, ταύτην εἶναι τὴν ἄρξασαν». — κόρυμβα (μετὰ ἑνικῆς ὀνομαστικῆς κόρυμβος) συγγενὲς τῷ κορυφὴ καὶ κόρυς εἶναι παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. 9, 241 καὶ 15, 716) τὰ γλυφαῖς κεκοσμημένα ἄκρα τῆς πρύμνης τὰ καλούμενα καὶ ἄφλαστα (aplustria). Ἡσύχ. κόρυμβα: «τὰ ὑπ' ἐνίων ἄφλαστα, τὰ ἀκροστόλια, τὰ

Digitized by Google

ναῦς, κἀποθραύει πάντα Φοινίσσης νεὼς
κόρυμβ', ἐπ' ἄλλην δ' ἄλλος ηὔθυνεν δόρυ.
τὰ πρῶτα μέν νυν ῥεῦμα Περσικοῦ στρατοῦ 415
ἀντεῖχεν· ὡς δὲ πλῆθος ἐν στενῷ νεῶν
ἤθροιστ', ἔθραυον πάντα κωπήρη στόλον,
αὐτοὶ δ' ὑπ' αὐτῶν ἐμβόλοις χαλκοστόμοις
παίοντ', ἀρωγὴ δ' οὔτις ἀλλήλοις παρῆν.
Ἑλληνικαί τε νῆες οὐκ ἀφρασμόνως 420
κύκλῳ πέριξ ἔθεινον, ὑπτιοῦτο δὲ

ἄκρα τῶν πρυμνῶν· τὰ ἀπεξυσμένα πρὸς κόσμον τῶν νεῶν ἄκρα καὶ ἐπικεκαμμένα, ἃ ἔστι κατὰ τὴν πρύμνην καὶ κατὰ τὴν πρῷραν, Σουίδ. ἄκρα κόρυμβα· τὰ ἀκροστόλια τῶν νεῶν τὰ ἐξέχοντα κατὰ πρύμναν ἢ πρῷραν, ἐν οἷς τὰ σεβόμενα (εἰκόνας θεῶν) ἐνέγραφον, τὸ δὲ Μ. Ἐτυμ. διακρίνει τὰ κόρυμβα τῶν ἀφλάστων λέγον σελ. 177, 47 ἄφλαστα διαφέρει τῶν κορύμβων· ἄφλαστα μὲν λέγονται τὰ πρυμνήσια, κόρυμβα δὲ (ἀκροστόλια) τὰ πρῳρήσια. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι κατὰ τὸν Grashof (Schiff bei Homer) ἐπὶ Ὁμήρου τὰ πλοῖα δὲν εἶχον ἔμβολα, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ τῆς πρῴρας κοσμήματα ἐξευρεθέντα ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ὅμηρον χρόνοις ὠνομάσθησαν ὑπὸ τῶν μεθομηρείων ποιητῶν κόρυμβα.

414 κέ. ηὔθυνε: ἐπὶ τῶν δοκίμων συγγραφέων δέχονται χρονικὴν αὔξησιν καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ευ ἀρχόμενα ῥήματα (Meisterhans σελ. 78). — δόρυ, δηλ. νηῖον. Σχολ. «τὴν ναῦν εἴρηκεν», ὡς πολλάκις, οἷον Ἱκέτ. 141, 864, 1018, Ἀγαμ. 1618, Εὐριπ. Ῥήσ. 458 τὸ νᾶϊον Ἀργόθεν δόρυ, Κύκλ. 19 ἐμπνεύσας δορί, Ἑλέν. 1568 εἰσβῆναι δόρυ, 1610 ἐπ' οἰάκων δὲ βὰς ἄναξ ἐς Ἑλλάδ' εἶπεν εὐθύνειν δόρυ, Πινδ. Πυθ. 4, 47 εἰνάλιον δόρυ. — νύν, τοίνυν, ὡς 438. — ῥεῦμα, ὡς 89 ῥεῦμα φωτῶν. — ἐν στενῷ, πρβ. σημ. 402. Ὁ Θεμιστοκλῆς λέγει παρ' Ἡροδ. 8, 60: τὸ γὰρ ἐν στενῷ ναυμαχέειν πρὸς ἡμέων ἐστί, ἐν εὐρυχωρίᾳ δὲ πρὸς ἐκείνων (πρβ. καὶ 8, 89), παρὰ δὲ Θουκυδίδῃ ἀναγινώσκεται 1, 74: αἰτιώτατος ἐν τῷ στενῷ ναυμαχῆσαι ἐγένετο (ὁ Θεμ.), ὅπερ σαφέστατα ἔσωσε τὰ πράγματα. — ἐμβόλοις, Ἡσύχ. ἔμβολον· Εὐριπίδης Παλαμήδῃ καὶ Σκίρωνι ἔμβολα· τὸ δὲ πολὺ ἀρρενικῶς λέγουσι, τοὺς ἐμβόλους.

417 κέ. *κωπήρη στόλον*] τὴν συσκευὴν τῶν κωπῶν (σημ. 570)· συνέθλαττον οἱ Πέρσαι τὰς κώπας ἅτε παραπλέοντες λίαν ἐγγὺς ἀλλήλων. — αὐτοὶ ὑπ' αὐτῶν ἐντονά'τερον τοῦ, αὐτοὶ ὑφ' ἑαυτῶν. Πρβ. Ἀγαμ. 827.

421. κύκλῳ πέριξ ἐκ παραλλήλου. — ἔθεινον ἀπολύτως, ὡς τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ, ἐκτύπουν. Διὰ τὸ στρατήγημα τοῦτο τοῦ Θεμιστοκλέους κατέστη τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρικῶν πλοίων τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἀβλαβές, τοῖς δὲ Πέρσαις ὀλέθριον. Τὰς ἑλληνικὰς ναῦς δὲν διέλαθεν ἡ ταραχὴ αὕτη τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ κατανοήσασαι τὴν εὐκαιρίαν (οὐκ ἀφρασμόνως) περιεκύκλωσαν τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Πρβ. 563.

Digitized by Google

σκάφη νεῶν, θάλασσα δ' οὐκέτ' ἦν ἰδεῖν,
ναυαγίων πλήθουσα καὶ φόνου βροτῶν.
ἀκταὶ δὲ νεκρῶν χοιράδες τ' ἐπλήθυον,
φυγῇ δ' ἀκόσμῳ πᾶσα ναῦς ἠρέσσετο, 425
ὅσαιπερ ἦσαν βαρβάρου στρατεύματος.
τοὶ δ' ὥστε θύννους ἤ τιν' ἰχθύων βόλον

423 κέ. φόνου διὰ τὸ ἑπόμενον (424) νεκρῶν σημαίνει οὐχὶ τοὺς πεφονευμένους νεκρούς, ὡς Σοφ. Αἴ. 548 νεοσφαγὴς φόνος (= τὰ νεωστὶ σφαγέντα κτήνη), ἀλλὰ αἷμα. Πρβ. Ἀγαμ. 663 κέ., Ἡροδ. 8, 12 οἱ δὲ νεκροὶ (ἐν Ἀρτεμισίῳ) καὶ τὰ ναυήγια ἐξεφορέοντο ἐς τὰς Ἀφέτας καὶ περί τε τὰς πρῴρας τῶν νεῶν εἰλέοντο καὶ ἐτάρασσον τοὺς ταρσοὺς τῶν κωπέων. — χοιράδες, σημαίνονται ἐνταῦθα (πρβ. καὶ 280), ὡς Εὐμ. (9 λιπὼν δὲ λίμνην Δηλίαν τε χοιράδα), Εὐριπ. Τρῳ. (89 ἀκταὶ δὲ Μυκόνου Δήλιοί τε χοιράδες . . πολλῶν θανόντων σώμαθ' ἕξουσιν νεκρῶν), οὐχὶ οἱ ὕφαλοι σκόπελοι ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ἀλλ' οἱ παρὰ τὴν ἀκτήν. Πρβ. καὶ Πινδ. Πυθ. 10, 51 ταχὺ δ' ἄγκυραν ἔρεισον χθονὶ πρῴραθε, χοιράδος ἄλκαρ πέτρας. — φυγῇ ἀκόσμῳ, πρβ. 473. — ὅσαιπερ προσδιορίζει ἀκριβέστερον τὸ γενικῶς ῥηθὲν πᾶσα ναῦς (425). Πρβ. σημ. 16.

427. τοὶ δ', ἐν τριμέτρῳ μόνον ἐνταῦθα, ἐν ἀναπαίστοις Σοφ. Αἴ. 1404 (πρβ. ἄνω σημ. εἰς στίχ. 18 κέ.), καὶ συνήθως μόνον ἐν τοῖς χορικοῖς, ὡς 571, 587. — ὥστε θύννους κτέ., ἡ παραβολὴ πρὸς ἰχθῦς ἀπαντῶσα καὶ παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδ. 10, 124 ἰχθῦς δ' ὡς πείροντες [οἱ Λαιστρυγόνες] ἀτερπέα δαῖτα φέροντο) δηλοῖ τὸ πλῆθος καὶ τὸ ἀβοήθητον τῶν φονευομένων. Περὶ τῶν ἀγεληδὸν ἐν τῇ μεσογείῳ θαλάσσῃ ἐπιπλεόντων καὶ δι' ἰχθυοκέντρων φονευομένων θύννων πρβ. Πλιν. N. H. 9, 2, 5: tanta thynnorum multitudine ut magni Alexandri classis haud alio modo quam hostium acie obvia contrarium agmen adversa fronte direxerit: aliter sparsis non erat evadere. non voce, non sonitu, non ictu, non fragore terrentur, nec nisi ruina turbantur, Φιλοστρ. Εἰκ. 1, 13 καὶ Ὀππιαν. Ἁλ. 3, 643. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην παρ' Ἀθηναίῳ 7, 303C ὁ θύννος οὐκ ἔβλεπε τῷ σκαιῷ ὀφθαλμῷ (πρβ. καὶ Αἰλιαν. ἱ. ζ. 9, 42). Ἐπειδὴ οἱ θύννοι πλέουσιν ἐν μεγάλοις ἀγήμασιν καὶ χάριν τῆς θαλπωρῆς τοῦ ἡλίου (ἀλέα), ᾗ λίαν ἀσμενίζουσιν (Ἀριστοτ. π. τ. ζ. ἱ. 8, 19), ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης (ἐπιπολάζουσιν ἄνω), διὰ ταῦτα εἶναι ὁρατοὶ μακρόθεν. Ὅθεν κατεσκεύαζον παρὰ ταῖς ὄχθαις καὶ ἐν τόποις, εἰς οὓς ἐθάμιζον, ὑψηλὰ θυννοσκοπεῖα (Στράβ. βιβλ. 5, 223, 225 καὶ 17, 834), ὁπόθεν ὀξυδερκέστατοι θυννοσκόποι κατοπτεύοντες τὰς κινήσεις τῶν θύννων παρεῖχον τοῖς ἁλιεῦσιν τὰς δεούσας ὁδηγίας πρὸς σύλληψιν αὐτῶν (πρβ. Φιλοστρ. αὐτόθι: ἀρίστη ἡ θήρα· σκοπιωρεῖται γάρ τις ἀφ' ὑψηλοῦ ξύλου ταχὺς μὲν ἀριθμῆσαι, τὴν δὲ ὄψιν ἱκανός, Ὀππιαν. αὐτόθι: ἔνθ' ἤτοι πρῶτον μὲν ἐπ' ὄρθιον ὕψι κολωνὸν ἴδρις ἐπεμβαίνει θυννοσκόπος ὅστε κιούσας παντοίας ἀγέλας τεκμαίρεται αἵ τε καὶ ὅσσαι, πιφαύσκει δ' ἑτάροισιν καὶ Αἰλιαν. ἱστ. ζ.

Digitized by Google

ἀγαῖσι κωπῶν θραύμασίν τ' ἐρειπίων
ἔπαιον, ἐρράχιζον, εὐχωλὴ δ' ὁμοῦ
κωκύμασι κατεῖχε πελαγίαν ἅλα, 430
ἕως κελαινῆς νυκτὸς ὄμμ' ἀφείλετο.

15, 5). Οἱ κάλλιστοι τῶν θύννων ἦσαν οἱ περὶ τὰς ἀνατολικὰς καὶ βορειανατολικὰς ἀκτὰς τῆς Σικελίας, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐν τοῖς Βρεττιανοῖς ὕδασι ἁλιευόμενοι. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ὑπελαμβάνετο τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Κάρυστος ὡς πόλεις παρέχουσαι τοὺς ἀρίστους τῶν θύννων. Καὶ νῦν δὲ ὁ ἰχθὺς οὗτος καλούμενος τῷ αὐτῷ ὀνόματι θούννι(ον) ἐμπίπτων σωρηδὸν εἰς τὰ δίκτυα φονεύεται διὰ ξύλων ἢ καὶ ζῶν ἄγεται εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς πώλησιν. — ἤ τιν' = ἢ ἄλλον τινὰ σωρὸν ἰχθύων ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ ὕδατος ἐν τῇ σαγήνῃ καὶ φονευόμενον. — βόλον Σχολ. «ἄγραν», κυρίως τοὺς τῇ βολῇ τοῦ δικτύου συλλαμβανομένους ἰχθῦς (πρβ. τὸ Λατινικὸν iactum retis). Καὶ ἡ λέξις αὕτη διεσώθη ἐν τῇ συνηθείᾳ σημαίνουσα σύνθετος μὲν (πεζόβολος ἐκ τοῦ πέζα, εἴδους ἀμφιβλήστρου παρ' Ὀππιανῷ Ἁλ. 3, 80 κέ., καὶ βόλος) δίκτυον, ἁπλῆ δὲ (βόλος) ἐπὶ παιγνίου καρύων τὸ μεῖζον κάρυον, ὅπερ ῥιπτόμενον ἔκ τινος ἀποστάσεως πλήττει ἕτερα κάρυα. Πρὸς ὅλην δὲ τὴν ῥῆσιν παράβαλε καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ χρησμολόγου Ἀμφιλύτου δοθέντα τῷ Πεισιστράτῳ χρησμὸν παρ' Ἡροδότῳ 1, 62 «ἔρριπται δ' ὁ βόλος, τὸ δὲ δίκτυον ἐκπεπέτασται, θύννοι δ' οἰμήσουσι σεληναίης διὰ νυκτός», ἐν ᾧ ὁ πρὸς ἁλιέα παραβαλλόμενος τύραννος προυτρέπετο εἰς προσβολὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐχθρῶν.

428 κέ. ἀγαῖσι κωπῶν θραύμ. τ' ἐρειπίων, διὰ τῶν τεμαχίων τῶν κωπῶν (στίχ. 417) καὶ τῶν θραυμάτων τῶν ναυαγίων. — ἔπαιον, ἐρράχιζον (= κατὰ ῥάχιν ἔπαιον, πρβ. Εὐμεν. 190 ὑπὸ ῥάχιν παγέντες), ὡς 466 παίουσι κρεοκοποῦσι, Ἑπτ. ἐ. Θ. 60 χωρεῖ κονίει, 169 αὔειν λακάζειν, Χοηφ. 288 κινεῖ ταράσσει, Σοφ. Αἴ. 299 ἔσφαζε κἀρράχιζε, 811 χωρῶμεν ἐγκονῶμεν κτλ., ἐν οἷς ἡ δευτέρα λέξις ἐπιτείνει τὴν πρώτην. — εὐχωλὴ (ὀλλύντων) ὁμοῦ κωκύμασιν (ὀλλυμένων) κατὰ τὸ ὁμηρικὸν Ἰλ. 8, 64 ἔνθα δ' ἅμ' οἰμωγή τε καὶ εὐχωλὴ πέλεν ἀνδρῶν ὀλλύντων τε καὶ ὀλλυμένων. — πελαγίαν ἅλα. Τό τε πόντος (111), σημαῖνον κυρίως τὸ βαθὺ τῆς θαλάσσης, καὶ τὸ πέλαγος τὸ ἀναπεπταμένον αὐτῆς (πλάξ, aequor) ἔχοντα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἥπερ ἐνίοτε συνωνυμοῦσιν, ὡς τὸ μέρος πρὸς τὸ ὅλον, προσλαμβάνουσι πολλάκις ἐπίθετα ἐκ τῶν παρακειμένων τόπων, οἷον Ὅμ. Ἰλ. 2, 145 θαλάσσης (τὸ ὅλον), πόντου Ἰκαρίοιο (τὸ μέρος), 23, 230 Θρηίκιον κατὰ πόντον, Αἰσχ. Προμ. 752 τραχεῖα πόντου Σαλμυδησσία γνάθος, Πέρσ. 870 Στρυμονίου πελάγους. Τούτων οὕτως ἐχόντων τὸ πελαγίαν ἅλα σημαῖνον ἐνταῦθά τε καὶ στίχ. 470 τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἴρηται, ὡς παρὰ Διοσκορίδῃ 5, 15 θαλάττης πελαγίας. Σημειωτέον δέ, ὅτι κατ' ἄλλους (πρβ. Curtius Etym. σελ. 278) τὸ πέλαγος γενόμενον ἐκ τοῦ πελ, πλα, πλαγ (πλάζω, πλήσσω) σημαίνει κυρίως τὰ πλησσόμενα κύματα, ἥπερ γνώμῃ συνηγορεῖ πως Ὅμ. Ὀδ. 5, 335 ἁλὸς ἐν πελάγεσσιν.

431. *νυκτὸς κελαινῆς ὄμμα*] Κατὰ ἀντίφρασιν καὶ κατὰ τὸ ὀξύμωρον λε-

Digitized by Google

κακῶν δὲ πλῆθος, οὐδ' ἂν εἰ δέκ' ἤματα
στοιχαγοροίην, οὐκ ἂν ἐκπλήσαιμί σοι.
εὖ γὰρ τόδ' ἴσθι, μηδάμ' ἡμέρᾳ μιᾷ
πλῆθος τοσοῦτ' ἀριθμὸν ἀνθρώπων θανεῖν. 435

γόμενον σχῆμα, ὡς Εὐριπ. Ἰφ. τῇ ἐ. Τ. 110 νυκτὸς ὄμμα λυγαίας, Φοιν. 543 νυκτὸς ἀφεγγὲς βλέφαρον (Σχολ. περιφραστικῶς ἡ νύξ), φαίνεται, ὅτι ἡ λέξις ὄμμα ἐτέθη ἀντὶ τοῦ κύκλος (Σοφ. Αἴ. 672 νυκτὸς αἰανὴς κύκλος), εἰ καὶ κύκλος κυρίως ἐν τῷ Σοφοκλείῳ χωρίῳ ἐννοητέος περὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς νυκτός. Κατὰ ταῦτα ὑπολαμβάνεται, ὅτι κατὰ δημώδη καὶ ποιητικὴν παράστασιν ἀπονέμεται τῇ νυκτὶ παρὰ πᾶσαν αὐτῆς τὴν σκοτίαν ὄμμα βλέπον τὰ συμβαίνοντα ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ λέγεται: τὰ (ὀμ)μάτια τῆς νυκτὸς τὰ περιγελᾷ ἡ ἡμέρα ἤτοι τὴν ἐν νυκτὶ γενομένην ἐργασίαν ἐξελέγχει ἡ ἡμέρα ὡς οὐ καλῶς γενομένην. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἀλλαχοῦ ἡ σελήνη λέγεται ὀφθαλμὸς νυκτός, ὡς Ἑπτ. ἐ. Θ. 377, ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὅμως χωρίῳ τοιαύτη σημασία ἀνυπόστατος, διότι κατὰ τὸν χρόνον τῆς μάχης ἡ νὺξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἀσέληνος. Ἴδε σημ. εἰς 369 καὶ 499. — ἀφείλετο, ὑπονοουμένου ἔξωθεν γενικοῦ ἀντικειμένου, οἷον τῆς λέξεως ἔργον: ἕως ἡ δνοφερὰ νὺξ κατέπαυσε τὸ ἔργον. Πρβ. Θουκ. 4, 134 ἀφελομένης νυκτὸς το ἔργον, Ξενοφ. Ἑλλην. 1. 2, 16 Ἀλκιβιάδης δὲ ἐδίωκεν . . . μέχρι σκότος ἀφείλετο.

432 κέ. *οὐδ' ἂν . . . οὐκ ἂν*] περὶ τῆς ἐπαναλήψεως καὶ προτάξεως τῆς ἀρνήσεως πρβ. Ἀγ. 1634 ὃς οὐκ, ἐπειδὴ τῷδ' ἐβούλευσας μόρον δρᾶσαι τόδ' ἔργον, οὐκ ἔτλης αὐτοκτόνως, Ἡροδ. 7, 101 οὐ γὰρ . . οὐδ' εἰ πάντες . . συλλεχθείησαν, οὐκ ἀξιόμαχοί εἰσι, Δημοσθ. σελ. 907 οὐδ' ἂν νῦν . . οὐκ ἔν ποτ' ἐλάχομεν τὴν δίκην αὐτῷ, Πλατ. Πολιτεί. 10 σελ. 609Ε οὐδ' ὑπὸ τῆς τῶν σιτίων πονηρίας . . οὐκ οἰόμεθα δεῖν σῶμα ἀπόλλυσθαι. — δέκ' ἤματα, πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 3, 114 κέ. ἄλλα τε πόλλ' ἐπὶ τοῖς πάθομεν κακά· τίς κεν ἐκεῖνα . . μυθήσαιτο . . . οὐδ' εἰ πεντάετές γε καὶ ἑξάετες παραμίμνων ἐξερέοις, Δημ. περὶ Στεφ. 91: ἐπιλείψει με λέγοντα ἡ ἡμέρα τὰ τῶν προδοτῶν ὀνόματα. — στοιχαγοροίην, Σχολ. «ἐφεξῆς λέγοιμι, στοιχομυθοίην», ῥῆμα ἄγνωστον ἄλλοθεν, ὡς καὶ τὸ στοιχομυθεῖν, ὅπερ ὁ Ἡσύχιος καὶ Φώτιος σημειούμενοι ἑρμηνεύουσι διὰ τοῦ, ἑξῆς λέγειν. Ἕτερον δὲ εἶναι τὸ στιχομυθεῖν καὶ στιχομυθία (Πολυδ. 4, 113 στιχομυθεῖν δὲ ἔλεγον τὸ παρ' ἓν ἰαμβεῖον ἀντιλέγειν καὶ τὸ πρᾶγμα στιχομυθίαν).

435. Πρβ. Πινδ. Ἴσθμ. 4, 48 καὶ νῦν ἐν Ἄρει μαρτυρήσαι κεν πόλις Αἴαντος ὀρθωθεῖσα ναύταις ἐν πολυφθόρῳ Σαλαμὶς Διὸς ὄμβρῳ ἀναρίθμων ἀνδρῶν χαλαζάεντι φόνῳ. — Σχολ. «πλῆθος ἀνθρώπων τοσοῦτον τῷ ἀριθμῷ· μήποτε δὲ τοσουτάριθμον θέλει». Σύνθετα, οἷα τὰ τοσάριθμος, τοσαυταπλάσιος, ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τῶν πεζογράφων. — Ἐν τῷ τέλει τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ ἀγγέλου, λέγει ὁ Schütz, δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι αὕτη εἶναι θαυμασίως ἐξειργασμένη καὶ τελεία κατὰ πάντα. Ζωηρὰ γὰρ οὖσα καὶ ἐμβριθὴς καὶ βραχεῖα καὶ διαφανὴς ποιεῖ, ὅπως τὰ πράγματα φαίνωνται οὐχὶ ἐξιστορούμενα, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὀμμάτων ἀγόμενα.

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

αἰαῖ, κακῶν δὴ πέλαγος ἔρρωγεν μέγα
Πέρσαις τε καὶ πρόπαντι βαρβάρων γένει.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

εὖ νυν τόδ' ἴσθι μηδέπω μεσοῦν κακόν·
τοιάδ' ἐπ' αὐτοῖς ἦλθε συμφορὰ πάθους,
ὡς τοῖσδε καὶ δὶς ἀντισηκῶσαι ῥοπῇ. 440

436. *κακῶν πέλαγος*] ὡς Ἰκέτ. 479 ἄτης ἄβυσσον πέλαγος οὐ μάλ' εὔπορον τόδ' ἐσβέβηκα κοὐδαμοῦ λιμὴν κακῶν, Προμ. 772 δυσχείμερόν γε πέλαγος ἀτηρᾶς δύης. Ἑπτ. ἐ. Θ. 743 κακῶν δ' ὥσπερ θάλασσα κῦμ' ἄγει κτλ., πρβ. καὶ στίχ. 468. Συχνῆς τοίνυν οὔσης τῆς μεταφορᾶς ταύτης ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καθόλου, οὐδαμῶς δύνατκί τις νὰ ὑπολάβῃ ὀρθὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Σχολ.: «εὔκαιρος ἡ τροπὴ ἀπὸ τῶν ἐν πελάγει ἀτυχησάντων». — ἔρρωγε, ἐξερράγη, κατερράγη, ἐπέπεσε καθ' ἡμῶν πέλαγος κακῶν ἤτοι δίκην σφοδρῶν κυμάτων διαρρηγνύντων πᾶν πρόχωμα ἐπέπεσον τὰ κακά. Εἰς τὴν σημασίαν τοῦ λύειν τῶν δεσμῶν, ἀπολύειν, ἀνάγονται τά, φωνὴν ῥῆξαι (= διαλύειν τὴν σιωπήν), δακρύων ῥήξασα θερμὰ νάματα Σοφ. Τραχ. 919 (= ἀπολύσασα τὰ ἀνασταλέντα ἐπὶ μακρὸν δάκρυα). Ὁ παρακείμενος ἔρρωγα κεῖται ἀεὶ ἀμεταβάτως (= ἐκρήγνυσθαι, καταρρήγνυσθαι, ἐπιπίπτειν), οἷον Σοφ. Τραχ. 852 ἔρρωγεν παγὰ δακρύων, Οἰδ. Τ. 1280 τάδ' ἐκ δυοῖν ἔρρωγεν . . κακά, Εὐριπ. Ἱππ. 1338 μάλιστα μέν νυν σοὶ τάδ' ἔρρωγεν κακά. Τοῦ ῥήματος ῥήγνυμι (= καταρρήγνυμι, διαρρήγνυμι, καταβάλλω, κατεδαφίζω) διέσωσε καὶ ἡ συνήθεια τὸν ἀόριστον: ἔρρηξα τὸν οἶκον μου, θὰ ῥήξω τὸν οἶκον μου (πρβ. Εὐριπ. Βακχ. 633: δώματ' ἔρρηξεν χαμᾶζε), ἐν δὲ τῷ ἐνεστῶτι υπάρχει ὁ τύπος ῥήχνω (= ῥήγνυμι) καὶ ῥήχνομαι (= ἐπιπίπτω). Πρβ. καὶ τὰ τῆς συνηθείας σπάω καὶ ξεσπάω (ἐκσπάω), ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ἔσπασαν τὰ κακὰ κτλ., ἔτι δὲ καὶ 480.

438. νυν, ὅθεν, ὡς 415. — *μεσοῦν τὸ κακόν*] γίνωσκε, λέγει ὁ ἄγγελος, ὅτι τὸ κακὸν ὅπερ ἤκουσας, δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ, ἀλλὰ τὸ λοιπὸν τῆς διηγήσεως ἔσται μεῖζον. Πρβ. Εὐρ. Μηδ. 60 ἐν ἀρχῇ πῆμα κοὐδέπω μεσοῖ.

439. *ἐπ' αὐτοῖς*] Ἡ ἐπὶ μετὰ δοτικῆς ἀντιπεριποιητικῆς καὶ ἔχθρας δηλωτικῆς, ὡς Προμ. 1123 τοιάδ' ἐπ' ἐμοὶ ῥιπὴ Διόθεν . . στείχει, Ἑπτ. ἐ. Θ. 285 τοὶ δ' ἐπ' ἀμφιβόλοισιν ἰάπτουσι πολίταις χερμάδ' ὀκριόεσσαν, 531 πλεῖστ' ἐπ' ἀνδρὶ τῷδ' ἰάπτεσθαι βέλη. — συμφορὰ πάθους, πρβ. 442 κέ. καὶ Εὐριπ. Ἱππ. 1255 συμφορὰ νέων κακῶν.

440. *ἀντισηκῶσαι ῥοπῇ*] Τοιαύτη συμφορὰ ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν, ὥστε ζυγοστατουμένη πρὸς τὰ λεχθέντα (τοῖσδε, πρβ. 436) κακὰ εἶναι κατὰ τὸ βάρος (ῥοπῇ) διπλασία αὐτῶν. — ἀντισηκόω μεταβατικῶς = ἀντισταθμίζω, ἀντίρροπον, ἰσόρροπον ποιῶ, καθὰ Εὐριπ. Ἑκάβ. 56 κέ. ὡς πράσσεις κακῶς, ὅσονπερ εὖ ποτ' ἀντισηκώσας δέ σε φθείρει θεῶν τις τῆς πάροιθ' εὐπραξίας

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

καὶ τίς γένοιτ' ἂν τῆσδ' ἔτ' ἐχθίων τύχη;
λέξον τίν' αὖ φῆς τήνδε συμφορὰν στρατῷ
ἐλθεῖν κακῶν ῥέπουσαν ἐς τὰ μάσσονα.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Περσῶν ὅσοιπερ ἦσαν ἀκμαῖοι φύσιν,
ψυχήν τ' ἄριστοι κεὐγένειαν ἐκπρεπεῖς, 445
αὐτῷ τ' ἄνακτι πίστιν ἐν πρώτοις ἀεί,
τεθνᾶσιν αἰκῶς δυσκλεεστάτῳ μόρῳ.

(= ἀντισταθμίζων τὴν προτέραν εὐτυχίαν, πρὸς ἀντιστάθμησιν τῆς προτέρας εὐτυχίας ἔφθειρέ τις θεῶν), ἀμεταβάτως δέ, ὡς ἐνταῦθα, σημαίνει ἀντιρρέπω ἤτοι εἰμὶ ἀντίρροπος ἢ ἰσόρροπος. Πρβ. Ἀγαμ. 579 νικᾷ τὸ κέρδος, πῆμα δ' οὐκ ἀντιρρέπει, Ἡροδ. 4, 50 ἀντιτιθέμενα δὲ ταῦτα ἀντισήκωσις γίνεται, ὥστε ἴσον μιν αἰεὶ φαίνεσθαι ἐόντα. Ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια διέσωσε τὸ ἁπλοῦν σηκόνω καὶ ἀνασηκόνω ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ αἴρειν τι διὰ τῶν χειρῶν ἢ ἐξεγείρειν τινὰ ἐκ τοῦ ὕπνου.

441 κέ. Σημειωτέον τὸν παραλληλισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στίχων καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ῥήσεων. — συμφορὰν . . κακῶν = συμφορὰ πάθους (439). — ῥέπουσαν (= ῥοπῇ 440) ἐς τὰ μάσσονα (Σχολ. μείζονα), πρβ. Σοφ. Φιλ. 259 ἡ δ' ἐμὴ νόσος ἀεὶ τέθηλε κἀπὶ μεῖζον ἔρχεται.

444 κέ. «Ὅρα πόσον ἐπιμελῶς συλλέγει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ αὐξήσῃ τὸ πένθος. Ἐπαινεῖ γὰρ τῶν φονευθέντων καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐκπρεπῆ εὐγένειαν καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὸν βασιλέα· ἔτι δὲ πρὸς τούτοις λέγει, ὅτι τοιοῦτοι ἄνδρες οὐχὶ ὀλίγοι, ἀλλὰ πάντες, οὐχὶ ἁπλῷ, ἀλλ' αἰσχρῷ καὶ δυσκλεεστάτῳ θανάτῳ ἀπέθανον» Schütz. Κατὰ τὸν Παυσανίαν 1, 36, 2 ἦσαν περίπου τετρακόσιοι Πέρσαι, οἵτινες ἀπέθανον ἐν Ψυτταλείᾳ (νῦν Λειψοκουτάλᾳ). Καὶ ἐνταῦθα οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ νησίου οὔτε τὸ τοῦ Ἀριστείδου (412) μνημονεύει ὁ ποιητής, τῶν θεατῶν ῥᾳδίως ἀναπολούντων ταῦτα. Τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ ποιητὴς ἀπένειμε τῷ συμβάντι τούτῳ τοσαύτην σπουδαιότητα (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 56), εἰκάζει τις ἐξ Ἡροδ. 8, 95 «Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου ἀνὴρ Ἀθηναῖος, τοῦ καὶ ὀλίγῳ τι πρότερον τούτων ἐπεμνήσθην ὡς ἀνδρὸς ἀρίστου, οὗτος ἐν τῷ θορύβῳ τούτῳ τῷ περὶ Σαλαμῖνα γινομένῳ τάδε ἐποίεε· παραλαβὼν πολλοὺς τῶν ὁπλιτέων, οἳ παρετετάχατο παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμινίης χώρης, γένος ἐόντες Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ψυττάλειαν νῆσον ἀπέβησε ἄγων, οἳ τοὺς Πέρσαις τοὺς ἐν τῇ νησίδι ταύτῃ κατεφόνευσαν πάντας». Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἀνὴρ τὰ μάλιστα συνᾴδων τῷ Αἰσχύλῳ, ὁ δὲ ἀπονεμηθεὶς ἔπαινος τῷ Ἀμφιαράῳ Ἑπτ. ἐ. Θ. 579 «οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος» ἀπέβλεπε κατὰ τὴν ὁμόθυμον τῶν θεατῶν γνώμην εἰς τὸν Ἀριστείδην.

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

οἳ 'γὼ τάλαινα συμφορᾶς κακῆς, φίλοι.
ποίῳ μόρῳ δὲ τούσδε φῆς ὀλωλέναι;

ΑΓΓΕΛΟΣ.

νῆσός τις ἐστὶ πρόσθε Σαλαμῖνος τόπων, 450
βαιά, δύσορμος ναυσίν, ἣν ὁ φιλόχορος
Πὰν ἐμβατεύει, ποντίας ἅλμης ἔπι.
ἐνταῦθα πέμπει τούσδ', ὅπως, ὅτ' ἐκ νεῶν
φθαρέντες ἐχθροὶ νῆσον ἐξοισοίατο,

448. συμφορᾶς: ἡ ἐπιφωνηματικὴ γενικὴ ἐπὶ ἐπιρρημάτων καὶ ἐπιθέτων συνάπτεται τούτοις. Πρβ. Κρυγ. Β'. § 47, 3, 2.

450. Ἐν ἐπικῷ τρόπῳ προηγεῖται τῆς διηγήσεως τοῦ γεγονότος ἡ περιγραφὴ τοῦ τόπου. Πρβ. Προμ. 872 ἔστιν πόλις Κάνωβος κτέ., Ὁμήρ. Ἰλ. 3, 811 ἔστι δέ τις προπάροιθε πόλιος αἰπεῖα κολώνη, Ὀδ. 3, 293 ἔστι δέ τις λισσὴ αἰπεῖά τε εἰς ἅλα πέτρη. — Σαλαμῖνος τόπων, ὡς 792 Ἑλλήνων τόπον, 798 Ἑλλάδος τόποις καὶ Ἱκέτ. 243.

451. βαιά, καλουμένη νησὶς παρ' Ἡροδότῳ 8, 95. — φιλόχορος, ὁ Πίνδαρος ἀποσπ. 99 καλεῖ τὸν Πᾶνα χορευτὰν τελεώτατον θεῶν, καὶ ἐν ἀττικῷ δὲ σκολίῳ (Bergk, Lyr. 3 σ. 644) γίνεται αὐτῷ ἥδε ἡ ἐπίκλησις: ὦ Πάν . . ὀρχηστά, βρομίαις ὀπαδὲ νύμφαις. Πρβ. καὶ Σοφ. Αἴ. 693 κέ., ἔνθα καλεῖται θεῶν χοροποιὸς ἄναξ.

452. Πάν: ὃς πάντα λόφον νιφόεντα λέλογχε καὶ κορυφὰς ὀρέων καὶ πετρήεντα κέλευθα Ὁμ. Ὕμν. 19, 6. Κατὰ τὸν Στράβωνα 9 σελ. 395 ἦτο ἡ Ψυττάλεια νησίον ἔρημον καὶ πετρώδες. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις γίνεται μνεία τοῦ Πανός, διότι καὶ πρὶν ἐβοήθησε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν Μαραθῶνι (Ἡροδ. 6, 105). — ἐμβατεύει, φοιτᾷ καὶ θαμίζει. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 679 ἵν' ὁ βακχιώτας ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει, Εὐριπ. ἀποσπ. 696 ὅς τε πέτρον Ἀρκάδων Πὰν ἐμβατεύεις. Κατὰ τὸν Παυσανίαν 1, 36, 2 ἄγαλμα ἐν τῇ νήσῳ σὺν τέχνῃ μέν ἐστιν οὐδέν, Πανὸς δὲ ὡς ἕκαστον ἔτυχε ξόανα πεποιημένα. — ποντίας ἅλμης ἔπι, ἤτοι κειμένη ὑπεράνω τῶν θαλασσίων κυμάτων.

453 κέ. πέμπει, Σχολ. ὁ Ξέρξης. — ἐκ νεῶν φθαρέντες (πρβ. Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 276 ναυτίλους ἐφθαρμένους, περὶ τῶν ναυαγῶν), ὡς χρημάτων ἐκ δόμων πορθουμένων Ἱκέτ. 452, ὅταν τις ἐκ δόμων ἀνὴρ θάνῃ Εὐρ. ἀποσπ. 736, 6. — ἐξοισοίατο, Ἡροδ. 8, 76: ἐς δὲ τὴν νησῖδα τὴν Ψυττάλειαν καλεομένην ἀπεβίβαζον τῶν Περσέων τῶνδε εἵνεκα, ὡς ἐπεὰν γίνηται ναυμαχίη, ἐνθαῦτα μάλιστα ἐξοισομένων τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν ναυηγίων — ἐν γὰρ δὴ πόρῳ τῆς ναυμαχίης τῆς μελλούσης ἔσεσθαι ἔκειτο ἡ νῆσος — ἵνα τοὺς μὲν (φίλους) περιποιέωσι τοὺς δὲ (Ἑλλήνων στρατὸν) διαφθείρωσι. — Σημειωτέον δέ, ὅτι παρὰ τοῖς ποιηταῖς τὴν εἰς τόπον κίνησιν μάλιστα ἐπὶ ὀνομάτων πόλεων καὶ δήμων ἐκφράζει ἡ αἰτιατικὴ ἄνευ προθέσεως. Πρβ.

Digitized by Google

κτείνειαν εὐχείρωτον Ἑλλήνων ἄγραν, 455
φίλους δ' ὑπεκσῴζοιεν ἐναλίων πόρων,
κακῶς τὸ μέλλον ἱστορῶν. ὡς γὰρ θεὸς
ναῶν ἔδωκε κῦδος Ἕλλησιν μάχης,
αὐθημερὸν φράξαντες εὐχάλκοις δέμας
ὅπλοισι ναῶν ἐξέθρῳσκον· ἀμφὶ δὲ 460
κυκλοῦντο πᾶσαν νῆσον, ὥστ' ἀμηχανεῖν
ὅποι τράποιντο. πολλὰ μέν νυν ἐκ χερῶν
πέτροισιν ἠράσσοντο, τοξικῆς τ' ἀπὸ
θώμιγγος ἰοὶ προσπίτνοντες ὤλλυσαν·
τέλος δ' ἐφορμηθέντες ἐξ ἑνὸς ῥόθου 465
παίουσι, κρεοκοποῦσι δυστήνων μέλη,
ἕως ἁπάντων ἐξαπέφθειραν βίον.

Κρυγ. § 46, 1, 1. — Ἡ ῥῆσις εὐχείρωτον Ἑλλήνων ἄγραν ἐπιτείνει ἰσχυρῶς τὴν εἰρωνείαν τῆς τύχης. Πρβ. καὶ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 950 τήνδ' ἐχειρούμην ἄγραν. — ἐναλίων πόρων, ὡς πόρους ἁλιρρόθους 370.

457. ἱστορῶν, εἰδώς, λογιζόμενος, ὡς Ἀγ. 681, Εὐμ. 458. Ὁ νοῦς ὡς 376.

458. ἔδωκε κῦδος (δόξαν), κατὰ Ὁμήρ. Ἰλ. 8, 216 ὅτε οἱ Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν, ἔνθα πολλάκις τὸ κῦδος τίθεται ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς νίκης εὐκλείας. — ναῶν μάχης = ναυμαχίας.

459 κέ. αὐθημερόν. Πρβ. Ἡροδ. 8, 95 Ἀριστείδης .. ἐν τῷ θορύβῳ τούτῳ τῷ περὶ Σαλαμῖνα γινομένῳ τάδε ἐποίεε (ἴδε σημ. εἰς στίχ. 444 κέ.). — φράξαντες .. δέμας ὅπλοισι (= ἐξοπλισάμενοι) περιγραφὴ τοῦ ὁπλίτης. — ναῶν ἐξέθρῳσκον, ἐξεπήδων ἐκ τῶν νεῶν ἀποβαίνοντες εἰς τὴν νῆσον. Κατὰ τὸν Ἡρόδ. 8, 95 (ἴδε 444) ἦσαν οὗτοι ὁπλῖται τῶν τεταγμένων παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμῖνος. — ἀμφὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ κυκλοῦντο (ἀμφεκυκλοῦντο οἱ Ἕλληνες).

461 κέ. ἀμηχανεῖν, τοὺς Πέρσας. — νυν, ἐγκλιτικῶς, ὡς 438. — ἐκ χειρῶν, οὐχὶ ἐκ σφενδονῶν. — ἠράσσοντο (= ἐπλήσσοντο) ἔχει τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ὅπερ καὶ ἡ προηγουμένη κυρία πρότασις (κυκλοῦντο). — θῶμιγξ, σχοινίον, ἐνταῦθα νευρὰ τοῦ τόξου. — ὤλλυσαν, ἀπολύτως = ἐπήνεγκον ὄλεθρον. — Πρὸς τὸ πολλὰ μέν νυν, πρβ. τὰ πρῶτα μέν νυν 415. Οἱ Ἕλληνες ἔπαθον μὲν κατ' ἀρχὰς πολλὰς ἀπωλείας ἐκ τῶν λιθοβολιῶν καὶ τῶν Περσικῶν τόξων, τέλος ὅμως ἐπιπεσόντες κατακρεουργοῦσι τὸν ἐχθρόν.

466 κέ. παίουσι κρεοκοποῦσι. Ὁ ἐνεστὼς εἶναι ὁ καλούμενος ἱστορικός. — κρεοκοποῦσι, Εὐριπ. Κύκλ. 358 κρεοκοπεῖν μέλη ξένων. — ἐξ ἑνὸς ῥόθου = ἐκ μιᾶς ἐφόδου (πρβ. 254 καὶ 980), ὁμοθυμαδόν. Ἡσύχ. ῥόθῳ· ὁρμὴ μετὰ ψόφου. Ὁ αὐτός, ῥοθεῖν· ὁρμᾶν, τρέχειν. — ἁπάντων, ὡς ἱστορεῖ καὶ ὁ Ἡρόδ. 8, 95. Κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον Ἀριστ. κ. 9 ἀπέκτεινε πάντας, πλὴν ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν ζῶντες ἥλωσαν· ἐν δὲ τούτοις ἦσαν ἀδελφῆς βασιλέως ὄνομα Σανδαύκης τρεῖς παῖδες. — ἐξαπέφθειραν, ἐντελῶς ἀπέφθει-

Digitized by Google

Ξέρξης δ' ἀνώμωξεν κακῶν ὁρῶν βάθος·
ἔδραν γὰρ εἶχε παντὸς εὐαυγῆ στρατοῦ,
ὑψηλὸν ὄχθον ἄγχι πελαγίας ἁλός· 470
ῥήξας δὲ πέπλους κἀνακωκύσας λιγύ,
πεζῷ παραγγείλας ἄφαρ στρατεύματι,
ἵησ' ἀκόσμῳ ξὺν φυγῇ. τοιάνδε σοι
πρὸς τῇ πάροιθε συμφορὰν στένειν πάρα.

ραν. Πρβ. τὰ τῆς συνηθείας τοὺς ἀπετελείωσαν, τοὺς ξετελείωσαν, τοὺς ἐξέκαμαν, τοὺς ἐξεμπέρδευσαν, Σοφ. Οἰδ. Τ. 1367 ἀποκλαύσασθαι κακά, Εὐρ. Τρῳ. 627 κἀπεκλαυσάμην νεκρόν, ἀποσπ. 567 κἀποκλαύσασθαι τύχας, Θουκ. 2, 46 νῦν δὲ ἀπολοφυράμενοι ὃν προσήκει ἕκαστος ἀποχωρεῖτε.

468. Ἔπιθι τὰ εἰρημένα στίχ. 512. — βάθος κακῶν, ὡς στίχ. 714. Πρβ. καὶ στίχ. 436.

469. *εὐαυγῆ*] ἐξ ἧς τις εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐπισκοπήσῃ τὸν στρατόν. Πρβ. Εὐριπ. Ἱκέτ. 652 ἔστην θεατὴς πύργον εὐαυγῆ λαβών, Θεογν. 550 τηλαυγῆ σκοπιήν, καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ αὐγάζειν, οἷον Σοφ. Φιλ. 218 ἄξενον αὐγάζων (προσβλέπων) ὅρμον.

470. Ἡρόδ. 8, 90: Ξέρξης . . κατήμενος ὑπὸ τῷ ὄρεϊ τῷ ἀντίον Σαλαμῖνος, τὸ καλέεται Αἰγάλεως κτέ. Κατὰ τὸν Ἀκεστόδωρον (Πλουτ. Θεμ. 13) ὁ θρόνος τοῦ μεγάλου βασιλέως ἵδρυτο ἐπὶ τῶν καλουμένων κεράτων, ἅτινα λίαν προσφυῶς ὁ Κ. Μύλλερος (Fragm. Gr. Hist. τόμ. 5 σελ. 2) ἀνεγνώρισεν περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Αἰγάλεω ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Κερατσίνι. Κατὰ τὸν Δημοσθ. 24, 129 καὶ Ἁρποκρ. (ἐν ἀργυρόπους δίφρος) ἀνέκειτο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐν τοῖς ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἀριστείοις τῆς πόλεως ὁ ἀργυροῦς θρόνος τοῦ Ξέρξου καὶ ὁ χρυσοῦς ἀκινάκης τοῦ Μαρδονίου.

471. Πρβ. ἀνωτέρω στίχ. 202 καὶ Ἡροδ. 8, 99 ἡ . . ἀγγελίη (περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ἥττης) ἐπεσελθοῦσα (τοῖς οἴκοι Πέρσαις) συνέχεε οὕτω, ὥστε τοὺς κιθῶνας κατερρήξαντο πάντες. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διάρρηξις τῶν ἱματίων ἦτο συνήθης ἐκδήλωσις πένθους (ἴδε σημ. εἰς 128), διὰ ταῦτα ἦτο πρόχειρος τοιαύτη παράστασις. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἡ λέξις πέπλος κεῖται ἀδιαφόρως περὶ ἐνδυμάτων γυναικῶν (185) καὶ ἀνδρῶν (1061).

472. παραγγείλας ἀσυνδέτως, ὡς 554, 827. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 4, 470 ὑδρηναμένη καθαρὰ χροὶ εἵμαθ' εἰς ὑπερῷ' ἀναβᾶσα . . εὔχεο, Εὐριπ. Φοιν. 77 ὁ δ' Ἄργος ἐλθὼν κῆδος Ἀδράστου λαβὼν πολλὴν ἀθροίσας ἀσπίδ' Ἀργείων ἄγει καὶ Κρυγ. Β'. 56, 15, 2. — παραγγέλλειν, τεχνικὴ ῥῆσις περὶ τῆς στρατιωτικῆς διαταγῆς, τῆς ἀγομένης ἀπὸ στόματος (383) εἰς στόμα (πρβ. παρεγγυᾶν), ἐνταῦθα περὶ φυγῆς. — ἄφαρ, εὐθὺς δύναται νὰ εἴπῃ ὁ ποιητής, εἰ καὶ ὁ Ἡρόδ. 8, 113 ἀκριβέστερον ἱστορῶν λέγει, ὅτι ὁ Ξέρξης σὺν τῷ στρατῷ ἀπῆλθεν εἰς Βοιωτίαν μετὰ τὴν μάχην ἡμέραις τισὶν ὕστερον.

473. ἵησι, ἀμεταβάτως (κυριολεκτούμενον παρ' Ὁμήρῳ περὶ κρηνῶν Ὀδ. 7, 130 καὶ ποταμῶν Ὀδ. 11, 239, Ἰλ. 21, 158), ὡς Εὐριπ. Ῥῆσ. 291 ἵεμεν ποίμνας πρὸς ἄκρας. — ἀκόσμῳ ξὺν φυγῇ, φεύγων ἀκόσμως ἐν πικρᾷ εἰρωνείᾳ τῆς τύχης. — τοιάνδε — πρὸς τῇ πάροιθε (440) κτέ., ὁ θάνατος τῶν

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

ὦ στυγνὲ δαῖμον, ὡς ἄρ' ἔψευσας φρενῶν 475
Πέρσας· πικρὰν δὲ παῖς ἐμὸς τιμωρίαν
κλεινῶν Ἀθηνῶν ἠῦρε, κοὐκ ἀπήρκεσαν
οὓς πρόσθε Μαραθὼν βαρβάρων ἀπώλεσεν·
ὧν ἀντίποινα παῖς ἐμὸς πράξειν δοκῶν
τοσόνδε πλῆθος πημάτων ἐπέσπασεν. 480
σὺ δ' εἰπέ, ναῶν οἱ πεφεύγασιν μόρον,
ποῦ τούσδ' ἔλειπες· οἶσθα σημῆναι τορῶς;

400, ἐν οἷς καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, εὐγενῶν Περσῶν τῶν ἀποτελούντων τοὺς πιστοτάτους τῷ Ξέρξῃ ἄνδρας, καὶ ἡ αἰσχρὰ φυγὴ αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ὑποληφθῶσι ὑπὸ τῆς Ἀτόσσης, μεριμνώσης μόνον περὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν ἐγγύτερόν πως αὐτῷ διατελούντων, πολλῷ μεῖζον κακὸν ἢ ἡ σφαγὴ τῶν ἄλλων ἐν Σαλαμῖνι πεσόντων Περσῶν. Πρβ. σημ. 303.

475. Ἡ λέξις δαίμων σημαίνουσα γενικῶς τὴν θεότητα, ἀφ' ἧς ἤρτηται ἡ καλὴ ἢ κακὴ τύχη τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑποδηλοῦσα ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου τὴν μυστηριώδη ἐκείνην δύναμιν, ἥτις ἐπάγει τοῖς ἀνθρώποις ὄλεθρον, λέγεται μᾶλλον περὶ τοῦ κακοῦ δαίμονος (Nägelsbach Nachhom. Theol. σ. 115). — ἄρ', ὡς βλέπω νῦν ἐκ τῆς ἀγγελίας. Πρβ. 735. — ἔψευσας, πρβ. 395. (Σχολ. «ψευσθῆναι ἐποίησας τῶν φρενῶν καὶ ἀποτυχεῖν ὧν ἤλπιζον»).

476 κέ. πικρὰν . . ηὗρε, δηλοῦται τὸ τραγικὸν τῆς τύχης, πρβ. σημ. εἰς στίχ. 228. — τιμωρίαν. Ὁ Ξέρξης λέγει παρ' Ἡροδ. 7, 8: μέλλω . . ἐλᾶν στρατὸν διὰ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἵνα Ἀθηναίους τιμωρήσωμαι ὅσα δὴ πεποιήκασι Πέρσας τε καὶ πατέρα τὸν ἐμόν. Ὁ δὲ Δαρεῖος μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν Σάρδεων ἀνεφώνησε Ἡροδ. 5, 105: ὦ Ζεῦ ἐκγενέσθαι μοι Ἀθηναίους τίσασθαι. — οὓς ἀπώλεσεν, ὄντας 6400 καθ' Ἡροδ. 6, 117. — ὧν, ἀρσενικόν, τῶν ἀπολωλότων. — πράξειν, εἰσπράξειν, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς εἰσπράξεως τῶν ὀφειλομένων (Θωμ. Μάγ. πράττω οὐ μόνον τὸ ποιῶ . . ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπαιτῶ, ὃ καὶ εἰσπράττω λέγομεν), Χοηφ. 310 τοὐφειλόμενον πράσσουσα Δίκη μέγ' ἀϋτεῖ, Εὐμ. 627 τὸν πατρὸς φόνον πράξαντα (= τιμωρησάμενον τὸν πατρὸς φ.), Ἡροδ. 3, 58 καὶ αὐτοὺς μετὰ ταῦτα ἑκατὸν τάλαντα ἔπρηξαν, 1, 106 ἔπρησσον παρ' ἑκάστων τὸ ἑκάστοισι ἐπέβαλον. Συνήθως ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ, εἰσπράττειν, εἰσπράττεσθαι, κεῖται τὸ μέσον πράττεσθαι, οἷον Πλάτ. Ἀπολ. σ. 19D χρήματα πράττομαι, Θουκ. 4, 65 τὸν δὲ τρίτον Εὐρυμέδοντα χρήματα ἐπράξαντο καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 244. Τὸ παθητικὸν τοῦ πράττειν εἶναι πάσχειν, οἷον Σοφ. Φιλ. 315 θεοὶ δοῖεν . . ἀντίποιν' ἐμοῦ παθεῖν. Πρβ. καὶ Σοφ. Ἠλ. 591 ἦ καὶ ταῦτ' ἐρεῖς, ὡς τῆς θυγατρὸς ἀντίποινα λαμβάνεις, Αἰσχ. Εὐμεν. 264 κέ. καὶ Εὐριπ. Ἑκάβ. 1074. — ἐπέσπασεν, ἐνεργητικῶς, ὡς Σοφ. Αἴ. 769 πέποιθα τοῦτ' ἐπισπάσειν κλέος. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 18, 72 ἐπίσπαστον κακὸν ἤτοι. αὐθαίρετον (ἀτασθαλίᾳ ἰδίᾳ), ὅπερ ἑαυτῷ τις ἐπισπᾶται, ὡς ἐξηγεῖται ὁ Ἡσύχιος. — ναῶν μόρον, νεῶν ὄλεθρον.

Digitized by Google

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ναῶν γε ταγοὶ τῶν λελειμμένων σύδην
κατ' οὖρον οὐκ εὔκοσμον αἴρονται φυγήν·
στρατὸς δ' ὁ λοιπὸς ἔν τε Βοιωτῶν χθονὶ 485
διώλλυθ', οἱ μὲν ἀμφὶ κρηναῖον γάνος
δίψῃ πονοῦντες, οἱ δ' ὑπ' ἄσθματος κενοί·

483. Διὰ τοῦ γὲ δηλοῖ ὁ ἄγγελος, ὅτι ἐν ἐκείνοις, περὶ ὧν ἐρωτᾷ ἡ Ἄτοσσα, διακρίνει δύο μέρη, τὰ λείψανα τοῦ στόλου καὶ τὸν πεζὸν στρατόν. — σύδην, ταχέως καὶ ὁρμητικῶς κατὰ τὸν Ἡσύχιον.

484. *κατ' οὖρον*] Ἐν τῇ ῥήσει ὑπολανθάνει χλεύη καὶ ἐμπαιγμὸς ὡς πρὸς τὸν Ἕλληνα θεατήν. Πρβ. τὸ τῆς συνηθείας, τὸ ἔβαλαν εἰς τὰ πανιά, ἤτοι πλησίστιοι καὶ οὐριοδρομοῦντες ὥρμησαν εἰς ἄτακτον φυγήν, καὶ Ἑπτ. ἐ. Θ. 677 κέ. — οὐκ εὔκοσμον φυγήν, ὡς ἀκόσμῳ ξὺν φυγῇ 473.

485. Ὅτι ἐκλεκτὸν μέρος τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μαρδόνιον διέμεινεν ἐν Ἑλλάδι (Βοιωτίᾳ), τοῦτο λέγεται κατωτέρω 805. Μνεία τις τούτου γενομένη ἐνταῦθα θὰ ἐμείου τὸ αἴσθημα τῆς γενικῆς ταλαιπωρίας καὶ ὀδύνης. — Μετὰ τὸ «ἔν τε Βοιωτῶν χθονὶ» ὤφειλε νὰ εἴπετο: «ἔν τε Φωκέων χθονὶ καὶ Δωρίδι αἴᾳ», ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν πρώτην διαίρεσιν (ἔν τε . . . ἔν τε . . .) ἐμβάλλεται διὰ τοῦ, μὲν — δέ, νέα διαίρεσις πρὸς ἀντιδιαστολὴν καὶ διάκρισιν τῶν ἀποθνησκόντων εὐθὺς περὶ τὰς πηγὰς καὶ τῶν ἀσθμαινόντων καὶ λιποψύχων, τῶν φερόντων μὲν ἐν ἑαυτοῖς τὸ σπέρμα τοῦ θανάτου (ὑπ' ἄσθματος κενοί), δυναμένων ὅμως νὰ βαδίσωσι ὀλίγον τι διάστημα ἔτι, διὰ ταῦτα τὸ δεύτερον τῆς κυρίας προτάσεως μέρος συγχωνεύεται τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ὑποδιαιρέσεως, ὡς Ἀγ. 99 παιών τε γενοῦ τῆσδε μερίμνης, ἡ νῦν τοτὲ μὲν κακόφρων τελέθει, τοτὲ δ' ἐκ θυσιῶν ἀγανὴ φανθεῖσ' ἐλπὶς ἀμύνει φροντίδ' ἄπληστον, ἔνθα τὸ δεύτερον μέλος τῆς προτάσεως: βεβαίωσόν τε ἐλπίδα κτέ. συνανεμίγη ἐν τῇ ἐχομένῃ ἀναφορικῇ προτάσει: ἡ νῦν τοτὲ μὲν . . τοτὲ δ' . . ἐλπίς κτέ.

486 κέ. οἱ μὲν — οἱ δὲ κατὰ τὸ λεγόμενον σχῆμα ἐπιμερισμοῦ, καθ' ὅ, τιθεμένου τοῦ ὅλου, ἕπεται τὸ μέρος ὁμοιοπτώτως. — ἀμφὶ . . πονοῦντες, περὶ τὴν ζωογονοῦσαν πηγήν, ἧς τὸ ὕδωρ δὲν ἐξήρκει πᾶσι, κατατρυχόμενοι καὶ ἀποθνήσκοντες ὑπὸ τῆς δίψης. — γάνος, κυρίως κόσμημα, ἐφ' ᾧ τις γάνυται (Ἀγαμ. 384 καὶ σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 263), ὡς ἄγαλμα, ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται, εἶτα δὲ τὸ ἀναψυκτικόν, ζωογόνον καὶ ἥδιστον ποτὸν (πρβ. Ἀγαμ. 1390 χαίρουσιν οὐδὲν ἧττον ἢ διοσδότῳ γάνει σπορητὸς κάλυκος ἐν λοχεύμασιν, Εὐριπ. Ἱκέτ. 1151 Αἰσωποῦ γάνος) ἢ καὶ ὑγρὸν ἔδεσμα (Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 634 ἀνθεμόρρυτον γάνος ξουθῆς μελίσσης). — ὑπ' . . κενοί, οἱ δὲ ὑπὸ βιαίας ἀναπνοῆς (Ἡσύχ. ἄσθμα· βιαία ἀναπνοή) καταπεπονημένοι καὶ ἡμιθανεῖς. Πρβ. Εὐμεν. 248 πολλοῖς δὲ μόχθοις ἀνδροκμῆσι φυσιᾷ σπλάγχνον, Πινδ. Νεμ. 10, 74 καί νιν οὔπω τεθναότ', ἄσθματι δὲ φρίσσοντα πνοὰς ἔκιχεν. — Ἡ εἰσβολὴ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐγένετο διὰ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀχαϊκῆς Φθιώτιδος, τῆς Μαλιακῆς χώρας

Digitized by Google

οἱ δ' ἐκπερῶμεν ἔς τε Φωκέων χθόνα
καὶ Δωρίδ' αἶαν, Μηλιᾶ τε κόλπον, οὗ
Σπερχειὸς ἄρδει πεδίον εὐμενεῖ ποτῷ· 490
κἀντεῦθεν ἡμᾶς γῆς Ἀχαΐδος πέδον
καὶ Θεσσαλῶν πόλεις ὑπεσπανισμένους
βορᾶς ἐδέξαντ'· ἔνθα δὴ πλεῖστοι θανον
δίψῃ τε λιμῷ τ'· ἀμφότερα γὰρ ἦν τάδε.
Μαγνητικὴν δὲ γαῖαν ἔς τε Μακεδόνων 495

(τῶν Θερμοπυλῶν), τῆς Δωρίδος, τῆς Φωκίδος καὶ τῆς Βοιωτίας (πρβ. Ἡροδ. 7, 196 κέ.), ὡσαύτως δὲ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐγένετο καὶ ἡ φυγή.

490. Σχολ. «ὁ Σπερχειὸς ἐξ Ἀνιάνων ῥέων εἰς τὸν Μαλιακὸν ἐμβάλλει κόλπον». Πρβ. Ἡροδ. 7, 198 πρώτη πόλις ἐστὶ ἐν τῷ κόλπῳ (τῷ Μαλιακῷ) . . Ἀντικύρη· παρ' ἣν ποταμὸς Σπερχηΐος ῥέων ἐξ Ἐνιήνων ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ, Στράβ. σελ. 433: τοῦ δὲ Σπερχειοῦ τὰς πηγὰς ἔχοντος ἐκ Τυφρηστοῦ Δρυοπικοῦ ὄρους. — εὐμενεῖ ποτῷ, τῷ ζωογόνῳ αὐτοῦ ποτῷ. Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 295 εὐτραφέστατον πωμάτων, Σοφ. Φιλ. 491 τὸν εὔροον Σπερχειόν, καὶ κατωτέρω σημ. εἰς 500.

491 κέ. Ἐννοητέα ἡ Φθιῶτις Ἀχαΐα (Ἡροδ. 7, 132, 173 καὶ 196), ἡ πατρὶς τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, τὸ μεσημβρινοανατολικὸν μέρος τῆς Θεσσαλίας. Πρβ. καὶ Στράβ. 429 ἔχουσι δὲ τὰ μὲν πρὸς Εὐβοίᾳ καὶ Θερμοπύλαις Μαλιεῖς καὶ οἱ Φθιῶται Ἀχαιοί, τὰ δὲ πρὸς τῷ Πηλίῳ Μάγνητες. — ὑπεσπανισμένους (τὸ ἁπλοῦν στ. 1026), ἐνδεεῖς, πρβ. Χοηφ. 575, Σοφ. Αἴ. 740.

493 κέ. Ἡρόδ. 8, 115 Ξέρξης Μαρδόνιον ἐν Θεσσαλίᾳ καταλιπὼν αὐτὸς ἐπορεύετο κατὰ τάχος ἐς τὸν Ἑλλήσποντον .. ὅκου δὲ πορευόμενοι γινοίατο καὶ κατ' οὕστινας ἀνθρώπους, τὸν τούτων καρπὸν ἁρπάζοντες ἐσιτέοντο· εἰ δὲ καρπὸν μηδένα εὕροιεν, οἱ δὲ τὴν ποίην τὴν ἐκ τῆς γῆς ἀναφυομένην καὶ τῶν δενδρέων τὸν φλοιὸν περιλέποντες καὶ τὰ φύλλα καταδρέποντες κατήσθιον, ὁμοίως τῶν τε ἡμέρων καὶ τῶν ἀγρίων, καὶ ἔλειπον οὐδέν· ταῦτα δὲ ἐποίεον ὑπὸ λιμοῦ· ἐπιλαβὼν δὲ λοιμός τε τὸν στρατὸν καὶ δυσεντερίη κατ' ὁδὸν ἔφθειρε. Πρβ. Justin. 2, 13, 12 multorum dierum inopia contraxerat et pestem, tantaque foeditas morientium fuit ut viae cadaveribus implerentur κτέ. — ἀμφότερα τάδε ἐν πικρᾷ ἀντιθέσει πρὸς τό, ὑπεσπανισμένους βορᾶς στίχ. 492 κέ.

495. Μαγνητικὴν δὲ γαῖαν. Στράβ. 443 «Μάγνητας . . νομιστέον τοὺς ἐντὸς τῶν Τεμπῶν ἀπὸ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῆς Ὄσσης ἕως Πηλίου, Μακεδόνων τοῖς Πιερώταις ὁμόρους, τοῖς ἔχουσι τὴν τοῦ Πηνειοῦ περαίαν μέχρι τῆς θαλάσσης». Ἐν τοῖς Τέμπεσιν ἔκειτο ἡ εἰσβολὴ εἰς Μακεδονίαν (Ἡρ. 7, 173). — ἔς τε. Ὅταν ἡ πλαγία πτῶσις ἔχῃ τοπικὴν ἢ χρονικὴν ἢ καὶ ἄλλην τινὰ σημασίαν, τότε ἡ πρόθεσις κειμένη ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὀνόματος προσυπακούεται καὶ εἰς τὸ ἕτερον, οἷον Ὁμήρ. Ἰλ. 741 τῷ ἐν χερσὶ φόως, οὐ (οὐκ ἐν) μειλιχίῃ πολέμοιο, Πινδ. Πυθ. 8, 99 πόλιν τάνδε κόμιζε Διὶ καὶ κρέοντι σὺν Αἰακῷ Συμβαίνει δὲ τοῦτο μάλιστα παρὰ τοῖς τραγικοῖς, οἷον Εὐμεν. 695 τό τ' ἦμαρ καὶ κατ' εὐφρόνην ὁμῶς, Ἑπτ. ἐ. Θ. 1023, Σοφ. Αἴ. 399, Οἰδ.

Digitized by Google

χώραν ἀφικόμεσθ', ἐπ' Ἀξίου πόρον,
Βόλβης θ' ἕλειον δόνακα, Πάγγαιόν τ' ὄρος,
Ἠδωνίδ' αἶαν· νυκτὶ δ' ἐν ταύτῃ θεὸς
χειμῶν' ἄωρον ὤρσε, πήγνυσιν δὲ πᾶν

Τ. 734 Δελφῶν κἀπὸ Δαυλίας ἄγει, 761, 1205, Ἀντιγ. 367, 1176, Εὐριπ. Φοιν. 291, 361, Ἑκ. 143, Ἡρακλ. 755, Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 533 μήτε γῇ μήτ' ἐν ἀγορᾷ. Πρβ. Κρυγ. Β'. 68, 9, 2.

496. Ἄξιος (καὶ Ἀξιός), τὰ νῦν Βαρδάρης (πρβ. καὶ Σχολ. Ἀξίου· τοῦ Βαρδάρη ποταμοῦ) καλούμενος, εἶναι ὁ μέγιστος ποταμὸς τῆς Μακεδονίας. — πόρον, τὸν πόρον τῆς διαβάσεως, τὸ παρ' ἡμῖν πέραμα, ὡς 508, 867, Ἑπτ. ἐ. Θ. 365. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 14, 493 πόρον ἵξον εὐρεῖος ποταμοῖο Ξάνθον καὶ 2, 592 καὶ Θρύον, Ἀλφειοῖο πόρον (Στράβ. 350 Ἀλφειοῦ δὲ πόρον φησίν, ὅτι πεζῇ περατὸς εἶναι δοκεῖ κατὰ τοῦτον τὸν τόπον), Ἡροδ. 4, 139, 140, 8, 115, 117 καὶ Θουκυδ. 7, 78.

497 κέ. Βόλβη, Σχολ. «λίμνη Θρᾳκική». Ἡ ἐν Μυγδονίᾳ καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλίας μεγίστη αὕτη λίμνη περιβαλλομένη ὑπὸ εὐρέος τέλματος ἐκβάλλει (πρβ. Θουκ 1, 58 καὶ 4, 103, Στράβ. 331 ἀπόσπ. 36 καὶ ἀλλαχοῦ) εἰς τὸν Στρυμόνιον κόλπον διὰ τοῦ ποταμοῦ Ῥηχίου (πρβ. Tafel, Thessal. σελ. 14 κέ.), ξηραινομένου σχεδὸν κατὰ τὸ θέρος. Βόλβης ἕλειον δόνακα, περιφραστικῶς ἀντί, τὴν ἑλώδη καὶ δονακώδη Βόλβην, ὡς καλοῦνται ποταμοὶ καὶ λίμναι δονακώδεις, δονακοτρόφοι, δονακόχλοοι (Ὁμ. Ἰλ. 18, 576, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Α. 179, τ. ἐ. Τ. 399). — Τὸ Πάγγαιον ὄρος, ἔτι δὲ καὶ ἡ Ἠδωνὶς χώρα ἔκειντο πρὸς τὰ βορειανατολικὰ τῆς Βόλβης καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Στρυμόνος παρὰ τοῖς Φιλίπποις· ὅθεν ἐν νυκτὶ ταύτῃ σημαίνει τὴν νύκτα, ἐν ᾗ ἀφικόμεθα εἰς τὸν Στρυμόνα ποταμὸν πορευόμενοι πρὸς τὴν Ἠδωνίδα χώραν. Πρβ. σημ. εἰς 557.

499. ἄωρον (Σχολ. «παρὰ καιρόν»), ὡς πρὸς τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, οὐχὶ δὲ ὡς πρὸς τὸ τῆς Θρᾴκης. Ἡ μάχη ἐν Σαλαμῖνι ἐγένετο φθίνοντος Σεπτεμβρίου (πιθανῶς κατὰ τὴν 28ην ἡμέραν, πρβ. Busolt, Griech. Gesch., τόμ. 2, σελ. 174 κέ. καὶ Jahrb. f. class. Phil. 1887, σελ. 33 κέ.), παρῆλθον δὲ ἡμέραι τινές, μεθ' ἃς ὁ Ξέρξης ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς (ἴδε σημ. εἰς 472). Ἡ ἀπέλευσις, ὥσπερ εἰκάζεται ἐκ τοῦ Ἡροδότου 9, 10 «θυομένῳ οἱ (τῷ Κλεομβρότῳ) ἐπὶ τῷ Πέρσῃ ὁ ἥλιος ἀμαυρώθη ἐν τῷ οὐρανῷ», ἤρξατο περὶ τὴν 2ην Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ἡμέραν περὶ ὥραν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν συνέβη ἐν τῷ Ἰσθμῷ μερικὴ τοῦ ἡλίου ἔκλειψις. Ἐκ Θεσσαλίας δέ, ἔνθα κατέλιπε τὸν Μαρδόνιον, μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου διήνυσεν ὁ Ξέρξης ὁδὸν 45 ἡμερῶν (ἡ εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολὴ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἑλλησπόντου ἐγένετο ἐν διπλασίῳ χρόνῳ Ἡροδ. 8, 51). Ὅθεν ἠδύνατο ὁ Νοέμβριος νὰ ἦτο πολὺ προκεχωρημένος, ὅτε ὁ Ξέρξης ἀφίκετο εἰς τὸν Στρυμόνα, ἀλλ' ὁ Grote ὑπολαμβάνει ἀπίθανον τὴν πῆξιν οὕτως εὐρέος ποταμοῦ, οἷος ἦν ὁ Στρυμών, ἐν μιᾷ νυκτί. Ὡσαύτως εἶναι γνωστὸν (Ἡροδ. 8, 115), ὅτι οἱ μὲν Παίονες δὲν ἀπέδωκαν τῷ Ξέρξῃ τὸ ἱερὸν ὅρμα τοῦ Διός, ὅπερ ἐλαύνων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα κατέλιπεν αὐτοῖς, ὁ δὲ περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος οἰκῶν βασιλεὺς τῶν Βισαλτέων διέκειτο ἐχθρικῶς τοῖς Πέρσαις, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι καταληπτὸν διὰ τί ἡ γέφυρα, ἐφ' ἧς ὁ στρατὸς πο-

Digitized by Google

ῥέεθρον ἁγνοῦ Στρυμόνος. θεοὺς δέ τις 500
τὸ πρὶν νομίζων οὐδαμοῦ τότ' ηὔχετο
λιταῖσι, γαῖαν οὐρανόν τε προσκυνῶν.
ἐπεὶ δὲ πολλὰ θεοκλυτῶν ἐπαύσατο
στρατός, περᾷ κρυσταλλοπῆγα διὰ πόρον.
χὤστις μὲν ἡμῶν, πρὶν σκεδασθῆναι θεοῦ 505

ρευόμενος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διέβη τὸν Στρυμόνα (Ἡροδ. 7, 24 καὶ 114), δὲν ὑπῆρχε καὶ νῦν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ τὴν Ἠιόνα, ἥτις ἐδέσποζε τοῦ στομίου τοῦ Στρυμόνος, κατεῖχον τότε ἔτι οἱ Πέρσαι (Ἡροδ. 7, 107) ἀφαιρεθέντες αὐτὴν ὕστερον ὑπὸ Κίμωνος (Πλουτ. β. Κίμ. κ. 7). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἡρόδοτος οὐδὲν περὶ τοῦ δυστυχήματος τούτου λέγει, διὰ ταῦτα φαίνεται, ὅτι ἡ διήγησις διεκοσμήθη ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον. Πρβ. σημ. εἰς 513.

500. ἁγνοῦ. Πρβ. Προμ. 450 ἁγνορύτων ποταμῶν, 838 ἵησι σεπτὸν Νεῖλος εὔποτον ῥέος, ἀπόσπ. 300, 6 Αἴγυπτος ἁγνοῦ νάματος πληρουμένη. Οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ ἐξυμνοῦσι τὸ ῥέον ὕδωρ, τὴν λυσιτέλειαν, τὴν ἡδεῖαν γεῦσιν αὐτοῦ, τὴν ἀφθονίαν τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν (εὔυδρος), τὴν ἱερότητα τοῦ ποταμοῦ (ἁγνός, σεμνός). Πρβ. καὶ σημ. εἰς στίχ. 490. Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ ἐπίθετον ἁγνοῦ δὲν χρήζει ἐξηγήσεως ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἡροδ. 1, 138 εἰς ποταμοὺς οὔτε ἐνουρέουσι (οἱ Πέρσαι) οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐδὲ ἄλλον οὐδένα περιορῶσι, ἀλλὰ σέβονται ποταμοὺς μάλιστα.

501. οὐδαμοῦ δὲν σημαίνει, ὥσπερ Σοφ. Ἀντιγ. 183 τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω, ἐν οὐδεμιᾷ τιμῇ ἄγων, ἐν οὐδεμιᾷ ψήφῳ τιθέμενος, ἀλλὰ οὐδαμῶς κείμενον ἐπὶ τὸ ἐμφαντικώτερον ἀντὶ τοῦ οὐ, ὡς Ἱκέτ. 451 ἄνευ δὲ λύπης οὐδαμοῦ καταστροφή, Εὐμεν. 426 ὅπου τὸ χαίρειν μηδαμοῦ νομίζεται. Πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 108 ὄλβον ἢ σμικρὸν ἢ τὸν μηδαμοῦ (= μηδαμῶς) τιμώμενον, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 115 δειλοὶ δ' εἰσὶν οὐδὲν οὐδαμοῦ. Τὸ ῥῆμα νομίζειν κυριολεκτεῖται περὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν θεῶν, οἷον Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. 2 σελ. 18C οἱ γὰρ ἀκούοντες ἡγοῦνται τοὺς ταῦτα ζητοῦντας οὐδὲ θεοὺς νομίζειν, Ξενοφ. Ἀπομν. 1, 1 ἀδικεῖ ὁ Σωκράτης οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων.

502. γαῖαν οὐρανόν τε. Ἡ ἐπίκλησις τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ εἶναι συχνὴ παρ' Ἕλλησι (πρβ. σημ. εἰς Ἑπτ. ἐ. Θ. 69), ὥστε ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἐπάναγκες νὰ διανοηθῶμεν τὰς ὑπὸ τῶν Περσῶν τιμωμένας θεότητας (Ἡρ. 1, 131 τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες· θύουσι δὲ ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ γῇ καὶ πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι).

504. Ἡ διάλυσις τῆς μακρᾶς τοῦ ἰάμβου συλλαβῆς εἰς δύο βραχείας εἶναι σπανία ἐν τῷ πέμπτῳ ποδὶ του τριμέτρου. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως κεῖται ἐν τῇ τοιαύτῃ διαλύσει νέα καὶ δὴ τετρασύλλαβος λέξις (πρβ. Εὐμεν. 733 ἐγὼ δ' ἄτιμος ἁ τάλαινα βαρύκοτος), διὰ τοῦτο ἀναγνωστέον διὰ πόρον ὥσπερ μίαν λέξιν. Ἀεὶ δὲ προηγεῖται τῆς διαλύσεως βραχεῖα συλλαβή, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ ποιητὴς δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ κρυσταλλοπῆγος διὰ πόρου.

505 κέ. θεοῦ, ἡλίου, ὁριζομένου διὰ τοῦ ἀκτῖνας, ὡς Σοφ. Τραχ. 145 διὰ τοῦ θάλπος, Εὐριπ. Μηδ. 352

Digitized by Google

ἀκτῖνας, ὡρμήθη, σεσωμένος κυρεῖ.
φλέγων γὰρ αὐγαῖς λαμπρὸς ἡλίου κύκλος
μέσον πόρον διῆκε, θερμαίνων φλογί·
πῖπτον δ' ἐπ' ἀλλήλοισιν· ηὐτύχει δέ τοι
ὅστις τάχιστα πνεῦμ' ἀπέρρηξεν βίου. 510
ὅσοι δὲ λοιποὶ κἄτυχον σωτηρίας,
Θρῄκην περάσαντες μόγις πολλῷ πόνῳ,

διὰ τοῦ λαμπάς, Ὀρέστ. 1025 διὰ τοῦ φέγγος. — σκεδασθῆναι, Σχολ. «πρὸ τοῦ ἥλιον ἀνατεῖλαι καὶ τὸ πεπηγὸς θερμᾶναι». Πρβ. Ἡροδ. 8, 23 ἅμα ἡλίῳ σκιδναμένῳ καὶ Ὅμ. Ἰλ. 8, 1 ἠὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν. — πρὸς τὸ ἡλίου κύκλος πρβ. Προμ. 91 τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ. — πόρον ἴδε 496. — διῆκε, οὐχὶ παρατατικὸς τοῦ διήκειν, ἀλλ' ἀόριστος τοῦ διιέναι, διήλασεν καὶ διέλυσεν, προσυπακουομένου αὐγὰς (= ἀκτῖνας) ἐκ τοῦ αὐγαῖς (Σχολ. διελθεῖν καὶ ῥεῦσαι ἐποίησεν). Περὶ τῆς διπλῆς αἰτιατικῆς, πρβ. Εὐρ. Φοιν. 1397. — πῖπτον δ' ἐπ' ἀλλήλοισιν, ἐπέπιπτον ἀλλήλοις (πρβ. Θουκ. 7, 84 ὡς δὲ γίγνονται ἐπ' αὐτῷ [τῷ ποταμῷ] ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι, ἀλλὰ πᾶς τε τις διαβῆναι αὐτὸς πρῶτος βουλόμενος . . ἐπέπιπτον τε ἀλλήλοις καὶ κατεπάτουν), οὐχὶ δὲ ἔπιπτον εἰς τὸ ῥεῦμα ἀλλεπάλληλοι καὶ ἐπασσύτεροι (Ὅμ. Ἰλ. 2, 383 λαοὶ θνῄσκον ἐπασσύτεροι), ὡς ἑρμηνεύσι ὁ ν. Σχολ. «ἔπιπτον δὲ καὶ ἀπεπνίγοντο ἐν τῷ ποταμῷ συνεχεῖς». Ἡ πτῶσις εἰς τὸ ῥεῦμα ὑπονοεῖται ῥαδίως ἔξωθεν. — τάχιστα, ἄνευ μακρᾶς ἀγωνίας τοῦ θανάτου.

510. *πνεῦμ' ἀπέρρηξεν βίου*] Πρβ. Εὐριπ. Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 974 ἐπώμοσ' αὐτοῦ βίον ἀπορρήξειν θανών, Ὀρέστ. 864 πότερα λευσίμῳ χερὶ ἢ διὰ σιδήρου πνεῦμ' ἀπορρῆξαί με δεῖ, Τρῳά. 750 λυγρὸν δὲ πήδημ' εἰς τράχηλον ὑψόθεν πεσὼν ἀνοίκτως πνεῦμ' ἀπορρήξεις σέθεν. Ἐν τῇ συνηθείᾳ κυριολεκτεῖται τὸ ἀπορρηγνύναι ἐπὶ προώρων τοκετῶν ἀνθρώπων καὶ ζῴων ἰσοδυναμοῦν τῷ ἐξαμβλίσκειν, οἷον ἀπέρρηξεν (= ἀπέβαλεν) ἡ γυνή, ἡ αἶξ, καὶ ὑβριστικῶς δὲ καλεῖται παρ' ἡμῖν τις ἀπόρρηγμα (= ἐξάμβλωμα).

511. λοιποί, δῆλον ὅτι ἦσαν, ὑπελείφθησαν μὴ πνιγέντες. Πρβ. Ἡρ. 8, 117 οἱ δὲ Πέρσαι ὡς ἐκ τῆς Θρῄκης πορευόμενοι ἀπίκοντο ἐπὶ τὸν πόρον ἐπειγόμενοι τὸν Ἑλλήσποντον τῇσι ναυσὶ διέβησαν ἐς Ἄβυδον· τὰς γὰρ σχεδίας οὐκ εὗρον ἐντεταμένας ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένας· ἐνθαῦτα δὲ κατεχόμενοι σιτία τε πλέω ἢ κατ' ὁδὸν ἐλάγχανον, οὐδένα τε κόσμον ἐμπιπλάμενοι καὶ ὕδατα μεταβάλλοντες ἀπέθνησκον τοῦ περιεόντος πολλοί. Οἱ δὲ λοιποὶ ἅμα Ξέρξῃ ἀπικνέονται ἐς Σάρδις.

512. Καὶ ἡ δυσκολία περὶ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ στίχου στερουμένου εὐρυθμίας ἐκφράζει κάλλιστα τοὺς μόχθους τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ὡς προσφυῶς διεῖδεν ὁ Porson ἐν τῷ προλόγῳ τῆς τοῦ Εὐριπίδου Ἑκάβης σελ. 26. Πρβ. σημ. εἰς 254 καὶ στίχ. 468. Ὁ γνωστὸς παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. 11, 598) στίχος «αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής» ἀποτελούμενος ὅλος ἐκ δακτύλων καθίστησι τοὐναντίον διὰ τῆς εὐρυθμίας αὐτοῦ λίαν αἰσθητὰ τὴν ταχύτητα καὶ τὸ ἀκαταπόνητον τοῦ κυλινδουμένου λίθου.

Digitized by Google

ἥκουσιν ἐκφυγόντες, οὐ πολλοί τινες,
ἐφ' ἑστιοῦχον γαῖαν· ὡς στένειν πόλιν
Περσῶν, ποθοῦσαν φιλτάτην ἥβην χθονός. 515
ταῦτ' ἔστ' ἀληθῆ· πολλὰ δ' ἐκλείπω λέγων
κακῶν ἃ Πέρσαις ἐγκατέσκηψεν θεός.

ΧΟΡΟΣ.

ὦ δυσπόνητε δαῖμον, ὡς ἄγαν βαρὺς
ποδοῖν ἐνήλλου παντὶ Περσικῷ γένει.

ΑΤΟΣΣΑ.

οἶ 'γὼ τάλαινα διαπεπραγμένου στρατοῦ· 520
ὦ νυκτὸς ὄψις ἐμφανὴς ἐνυπνίων,

513. οὐ πολλοί τινες. Πρβ. Ἡροδότου 8, 115 «Ξέρξης Μαρδόνιον ἐν Θεσσαλίῃ καταλιπὼν αὐτὸς ἐπορεύετο κατὰ τάχος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἀπικνέεται ἐς τὸν πόρον τῆς διαβάσεως ἐν πέντε καὶ τεσσεράκοντα ἡμέρῃσι ἀπάγων (μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ἀσίαν) τῆς στρατιῆς οὐδὲν μέρος ὡς εἰπεῖν», διότι ὁ Ἀρτάβαζος ἔχων ἐξ μυριάδας στρατοῦ προέπεμψε μὲν μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου τὸν βασιλέα, ὃν καὶ τὴν στρατιὰν αὐτοῦ διεπόρθμευσεν ὁ στόλος ἐκ τῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Ἄβυδον, εἶτα ὅμως ἐπιστρέψας κατεπολέμησε κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Χερσονήσῳ Ὄλυνθον, ἐπολιόρκησεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὴν Ποτίδαιαν καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 479 ἀπήγαγε εἰς Θεσσαλίαν παρὰ Μαρδόνιον τέσσαρας μυριάδας τοῦ περιγενομένου στρατοῦ (Ἡρ. 8, 126—130 καὶ 9, 66). Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ῥῆσις «οὐ πολλοί τινες» εἴρηται ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον. Πρβ. 499 καὶ σημ. εἰς στ. 736.

514 κέ. ἐφ' ἑστιοῦχον γαῖαν, εἰς τὰς πατρῴας ἑστίας, εἰς τὰς οἰκείας ἑστίας. — ὡς, ὥστε. Πρβ. 440, Ἀγ. 551, Εὐρ. Ἑκ. 246 ὥστ' ἐνθανεῖν γε σοῖς πέπλοισι χεῖρ' ἐμήν. — πόλιν Περσῶν, περιληπτικῶς ἀντὶ τοῦ ὁ λαὸς τῶν πόλεων τῆς Περσίας. Πρβ. 121 κέ. καὶ 551. — ποθοῦσαν, ὥσπερ ἐν ἐπιτυμβίοις ἐπιγράμμασι λέγεται περὶ τῶν νεκρῶν φίλοισι ποθεινὸς (κεῖται). — ἥβην, ὡς 735.

516 κέ. ταῦτ' ἔστ' ἀληθῆ] λεγόμενον μετὰ πάθους· αὕτη εἶναι ἡ πικρὰ ἀλήθεια. Πρβ. Ἀγ. 695 τοσαῦτ' ἀκούσας ἴσθι τἀληθῆ κλύων. — πολλὰ δ' ἐκλείπω, πρβ. 333. — ἐγκατέσκηψεν, ἐνεργητικῶς, ὡς Σοφ. Τραχ. 1087 ἐγκατάσκηψον βέλος, πάτερ κεραυνοῦ. Πρβ. καὶ κατωτέρω 742 ἀπέσκηψεν. — Ὁ ἄγγελος ἀπέρχεται.

518 κέ. δυσπόνητε, Σχολ. «χαλεποὺς πόνους ἡμῖν ἐμποιήσας». — ἐνήλλου, πρβ. 913, Σοφ. Οἰδ. Τ. 263 νῦν δ' ἐς τὸ κείνου κρᾶτ' ἐνήλαθ' ἡ τύχη καὶ Ἀντιγ. 1345 ἐπὶ κρατί μοι πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο. — ποδοῖν, προστεθὲν καθίστησιν ἐναργέστερον τὸ ἐνήλλου. Πρβ. ἀνωτέρω 166, Σοφ. Ἠλ. 455 Ὀρέστην . . ἐχθροῖσιν αὐτοῦ ζῶντ' ἐπεμβῆναι ποδὶ καὶ τά, λὰξ ἐπιβῆναι, λὰξ ποδὶ κινήσας.

520 κέ. οἶ 'γὼ τάλαινα, πρβ. 448. — νυκτὸς . . ἐνυπνίων, πρβ. 179

Digitized by Google

ὡς κάρτα μοι σαφῶς ἐδήλωσας κακά.
ὑμεῖς δὲ φαύλως αὖτ' ἄγαν ἐκρίνατε.
ὅμως δ', ἐπειδὴ τῇδ' ἐκύρωσεν φάτις
ὑμῶν, θεοῖς μὲν πρῶτον εὔξασθαι θέλω· 525
ἔπειτα γῇ τε καὶ φθιτοῖς δωρήματα
ἥξω λαβοῦσα πέλανον ἐξ οἴκων ἐμῶν,
ἐπίσταμαι μὲν ὡς ἐπ' ἐξειργασμένοις,
ἀλλ' ἐς τὸ λοιπὸν εἴ τι δὴ λῷον πέλοι.

καὶ σημ. εἰς στίχ. 182 κέ. — ὡς κάρτα μοι σαφῶς (διότι σαφῶς βεβαίως, ὡς βλέπω νῦν) ἐπεξηγητικὸν τοῦ ἐμφανής. — ὡς, αἰτιολογικόν, οὐχὶ δὲ ἐπιτατικὸν (= πόσον).

523. αὐτά, τὰ ἐνύπνια. Πρβ. 229. Ἡ Ἄτοσσα ἐδέξατο μόνον τὸ παραμυθητικὸν μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ χοροῦ γενομένης ἐξηγήσεως τοῦ ὀνείρου.

524 κέ. *τῇδ' ἐκύρωσεν*] οὕτως ἔκρινεν, οὕτως ὥρισεν καὶ ἀπεφήνατο. Πρβ. 229 καὶ Ἡροδ. 8, 56 τοῖσί τε ὑπολειπομένοισι αὐτῶν ἐκυρώθη πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ ναυμαχέειν. — φάτις, Σχολ. «ἡ ὑμῶν κρίσις, ἡ λέγουσά μοι εὔξασθαι θεοῖς καὶ Δαρείῳ». — θεοῖς μέν, καθ' ἣν τάξιν συνεβούλευσεν ὁ χορὸς στίχ. 219. — εὔξασθαι, ἀπερχομένη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Πρβ. 219 προστροπαῖς ἱκνουμένη = ἱκετεύουσα, ἱκέτις προσερχομένη.

526. κέ. γῇ τε καὶ φθιτοῖς, πρβ. στίχ. 223. — δωρήματα, κατηγορούμενον τοῦ πέλανον. — πέλανος καὶ πελανός (ὁ τονισμὸς διφορεῖται. Πρβ. Ἡρωδιανὸν παρ' Ἀρκαδίῳ σελ. 64, 13 σεσημείωται τὸ πελανός, Εὐστάθιον σελ. 1701, 4 θυσιῶν, ἃς πελάνους τινές φασιν ἢ καὶ ὀξοτόνως πελανοὺς καὶ Goettling, Lehre v. Acc. σελ. 197), πέμμα (πρβ. 207) καιόμενον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ (Σχολ. «πεπεμμένον πλακοῦντα»). Πρβ. Εὐριπ. Ἰω. 708 θεοῖσι καλλίφλογα πέλανον ἐπὶ πυρὶ καθαγνίσας, Τρῳ. 1063 πελάνων φλόγα, Ἑλ. 1334 βωμοῖς τ' ἄφλεκτοι πέλανοι, Ἀριστοφ. Πλούτ. 661 πόπανα .. καθωσιώθη, πέλανος Ἡφαίστου φλογί, Διονυσ. Ἁλικ. 2, 74 θύουσιν .. πελάνους δημητρίους, Παυσαν. 8, 2, 3 πέμματα ἐπιχώρια ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καθήγισεν, ἃ πελάνους καλοῦσιν ἔτι καὶ ἐς ἡμᾶς Ἀθηναῖοι. — ἐξ οἴκων, πρβ. Ἀγ. 96 πελάνῳ μυχόθεν βασιλείῳ (= πελάνῳ ἐκ μυχοῦ βασιλείου). — ἐμῶν: ἀντὶ τοῦ παρέλκοντος ἐμῶν ἔκειτο ἴσως τὴν ἀρχὴν πάλιν, ὡς 611. — Ἐκτέλεσις τοῦ σκοποῦ (στίχ. 232) ἀναβληθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐρωτήσεως (στίχ. 234 κέ.) περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀγγέλου (στίχ. 252).

528 κέ. ἐπ' ἐξειργασμένοις σὺν τῷ (πειρωμένη) εἴ τι .. πέλοι συνάπτεται τῷ ἥξω λαβοῦσα, τοῦ ἐπίσταμαι ὡς κειμένου παρενθετικῶς ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ· ἐλθοῦσα θύσω ἐν γνώσει μέν, ὅτι ποιῶ τοῦτο μετὰ τὸ τέλος τῆς πράξεως (κατόπιν ἑορτῆς), ἔνθα εὐχαὶ καὶ θυσίαι οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλ' ὅμως φροντίζουσα ὑπὲρ κρείσσονος μέλλοντος. Πρβ. Ἀγαμ. 1338, Χο. 735 ἐπ' ἔργοις διαπεπραγμένοις, Σοφ. Αἴ. 377 τί δῆτ' ἂν ἀλγοίης ἐπ' ἐξειργασμένοις (Σχολ. «ἐπὶ τετελεσμένοις καὶ ἴασιν οὐκ ἔχουσιν»), Ἡροδ. 4, 164 μαθὼν ἐπ' ἐξειργασμένοισι τὸ μαντήϊον ἐὸν τοῦτο καὶ 8, 94 ἐπ' ἐξειργασμένοισι ἐλθεῖν. Περὶ τῆς ἐπὶ ἔπιθι Κρυγ. 68, 41, 3. — εἴ τι.

Digitized by Google

ἥκουσιν ἐκφυγόντες, οὐ πολλοί τινες,
ἐφ' ἑστιοῦχον γαῖαν· ὡς στένειν πόλιν
Περσῶν, ποθοῦσαν φιλτάτην ἥβην χθονός. 515
ταῦτ' ἔστ' ἀληθῆ· πολλὰ δ' ἐκλείπω λέγων
κακῶν ἃ Πέρσαις ἐγκατέσκηψεν θεός.

ΧΟΡΟΣ.

ὦ δυσπόνητε δαῖμον, ὡς ἄγαν βαρὺς
ποδοῖν ἐνήλλου παντὶ Περσικῷ γένει.

ΑΤΟΣΣΑ.

οἶ 'γὼ τάλαινα διαπεπραγμένου στρατοῦ· 520
ὦ νυκτὸς ὄψις ἐμφανὴς ἐνυπνίων,

513. οὐ πολλοί τινες. Πρβ. Ἡροδότου 8, 115 «Ξέρξης Μαρδόνιον ἐν Θεσσαλίῃ καταλιπὼν αὐτὸς ἐπορεύετο κατὰ τάχος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἀπικνέεται ἐς τὸν πόρον τῆς διαβάσεως ἐν πέντε καὶ τεσσεράκοντα ἡμέρῃσι ἀπάγων (μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ἀσίαν) τῆς στρατιῆς οὐδὲν μέρος ὡς εἰπεῖν», διότι ὁ Ἀρτάβαζος ἔχων ἐξ μυριάδας στρατοῦ προέπεμψε μὲν μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου τὸν βασιλέα, ὃν καὶ τὴν στρατιὰν αὐτοῦ διεπόρθμευσεν ὁ στόλος ἐκ τῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Ἄβυδον, εἶτα ὅμως ἐπιστρέψας κατεπολέμησε κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Χερσονήσῳ Ὄλυνθον, ἐπολιόρκησεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὴν Ποτίδαιαν καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 479 ἀπήγαγε εἰς Θεσσαλίαν παρὰ Μαρδόνιον τέσσαρας μυριάδας τοῦ περιγενομένου στρατοῦ (Ἡρ. 8, 126—130 καὶ 9, 66). Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ῥῆσις «οὐ πολλοί τινες» εἴρηται ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον. Πρβ. 499 καὶ σημ. εἰς στ. 736.

514 κέ. ἐφ' ἑστιοῦχον γαῖαν, εἰς τὰς πατρῴας ἑστίας, εἰς τὰς οἰκείας ἑστίας. — ὡς, ὥστε. Πρβ. 440, Ἀγ. 551, Εὐρ. Ἑκ. 246 ὥστ' ἐνθανεῖν γε σοῖς πέπλοισι χεῖρ' ἐμήν. — πόλιν Περσῶν, περιληπτικῶς ἀντὶ τοῦ ὁ λαὸς τῶν πόλεων τῆς Περσίας. Πρβ. 121 κέ. καὶ 551. — ποθοῦσαν, ὥσπερ ἐν ἐπιτυμβίοις ἐπιγράμμασι λέγεται περὶ τῶν νεκρῶν φίλοισι ποθεινὸς (κεῖται). — ἥβην, ὡς 735.

516 κέ. ταῦτ' ἔστ' ἀληθῆ] λεγόμενον μετὰ πάθους· αὕτη εἶναι ἡ πικρὰ ἀλήθεια. Πρβ. Ἀγ. 695 τοσαῦτ' ἀκούσας ἴσθι τἀληθῆ κλύων. — πολλὰ δ' ἐκλείπω, πρβ. 333. — ἐγκατέσκηψεν, ἐνεργητικῶς, ὡς Σοφ. Τραχ. 1087 ἐγκατάσκηψον βέλος, πάτερ κεραυνοῦ. Πρβ. καὶ κατωτέρω 742 ἀπέσκηψεν. — Ὁ ἄγγελος ἀπέρχεται.

518 κέ. δυσπόνητε, Σχολ. «χαλεποὺς πόνους ἡμῖν ἐμποιήσας». — ἐνήλλου, πρβ. 913, Σοφ. Οἰδ. Τ. 263 νῦν δ' ἐς τὸ κείνου κρᾶτ' ἐνήλαθ' ἡ τύχη καὶ Ἀντιγ. 1345 ἐπὶ κρατί μοι πότμος δυσκόμιστος εἰσήλατο. — ποδοῖν, προστεθὲν καθίστησιν ἐναργέστερον τὸ ἐνήλλου. Πρβ. ἀνωτέρω 166, Σοφ. Ἠλ. 455 Ὀρέστην . . ἐχθροῖσιν αὐτοῦ ζῶντ' ἐπεμβῆναι ποδὶ καὶ τά, λὰξ ἐπιβῆναι, λὰξ ποδὶ κινήσας.

520 κέ. οἶ 'γὼ τάλαινα, πρβ. 448. — νυκτὸς . . ἐνυπνίων, πρβ. 179

Digitized by Google

ὡς κάρτα μοι σαφῶς ἐδήλωσας κακά.
ὑμεῖς δὲ φαύλως αὖτ' ἄγαν ἐκρίνατε.
ὅμως δ', ἐπειδὴ τῇδ' ἐκύρωσεν φάτις
ὑμῶν, θεοῖς μὲν πρῶτον εὔξασθαι θέλω· 525
ἔπειτα γῇ τε καὶ φθιτοῖς δωρήματα
ἥξω λαβοῦσα πέλανον ἐξ οἴκων ἐμῶν,
ἐπίσταμαι μὲν ὡς ἐπ' ἐξειργασμένοις,
ἀλλ' ἐς τὸ λοιπὸν εἴ τι δὴ λῷον πέλοι.

καὶ σημ. εἰς στίχ. 182 κέ. — ὡς κάρτα μοι σαφῶς (διότι σαφῶς βεβαίως, ὡς βλέπω νῦν) ἐπεξηγητικὸν τοῦ ἐμφανής. — ὡς, αἰτιολογικόν, οὐχὶ δὲ ἐπιτατικὸν (= πόσον).

523. αὐτά, τὰ ἐνύπνια. Πρβ. 229. Ἡ Ἄτοσσα ἐδέξατο μόνον τὸ παραμυθητικὸν μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ χοροῦ γενομένης ἐξηγήσεως τοῦ ὀνείρου.

524 κέ. *τῇδ' ἐκύρωσεν*] οὕτως ἔκρινεν, οὕτως ὥρισεν καὶ ἀπεφήνατο. Πρβ. 229 καὶ Ἡροδ. 8, 56 τοῖσί τε ὑπολειπομένοισι αὐτῶν ἐκυρώθη πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ ναυμαχέειν. — φάτις, Σχολ. «ἡ ὑμῶν κρίσις, ἡ λέγουσά μοι εὔξασθαι θεοῖς καὶ Δαρείῳ». — θεοῖς μέν, καθ' ἣν τάξιν συνεβούλευσεν ὁ χορὸς στίχ. 219. — εὔξασθαι, ἀπερχομένη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Πρβ. 219 προστροπαῖς ἱκνουμένη = ἱκετεύουσα, ἱκέτις προσερχομένη.

526. κέ. γῇ τε καὶ φθιτοῖς, πρβ. στίχ. 223. — δωρήματα, κατηγορούμενον τοῦ πέλανον. — πέλανος καὶ πελανός (ὁ τονισμὸς διφορεῖται. Πρβ. Ἡρωδιανὸν παρ' Ἀρκαδίῳ σελ. 64, 13 σεσημείωται τὸ πελανός, Εὐστάθιον σελ. 1701, 4 θυσιῶν, ἃς πελάνους τινές φασιν ἢ καὶ ὀξοτόνως πελανοὺς καὶ Goettling, Lehre v. Acc. σελ. 197), πέμμα (πρβ. 207) καιόμενον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ (Σχολ. «πεπεμμένον πλακοῦντα»). Πρβ. Εὐριπ. Ἰω. 708 θεοῖσι καλλίφλογα πέλανον ἐπὶ πυρὶ καθαγνίσας, Τρῳ. 1063 πελάνων φλόγα, Ἑλ. 1334 βωμοῖς τ' ἄφλεκτοι πέλανοι, Ἀριστοφ. Πλούτ. 661 πόπανα .. καθωσιώθη, πέλανος Ἡφαίστου φλογί, Διονυσ. Ἁλικ. 2, 74 θύουσιν .. πελάνους δημητρίους, Παυσαν. 8, 2, 3 πέμματα ἐπιχώρια ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καθήγισεν, ἃ πελάνους καλοῦσιν ἔτι καὶ ἐς ἡμᾶς Ἀθηναῖοι. — ἐξ οἴκων, πρβ. Ἀγ. 96 πελάνῳ μυχόθεν βασιλείῳ (= πελάνῳ ἐκ μυχοῦ βασιλείου). — ἐμῶν: ἀντὶ τοῦ παρέλκοντος ἐμῶν ἔκειτο ἴσως τὴν ἀρχὴν πάλιν, ὡς 611. — Ἐκτέλεσις τοῦ σκοποῦ (στίχ. 232) ἀναβληθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐρωτήσεως (στίχ. 234 κέ.) περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀγγέλου (στίχ. 252).

528 κέ. ἐπ' ἐξειργασμένοις σὺν τῷ (πειρωμένη) εἴ τι .. πέλοι συνάπτεται τῷ ἥξω λαβοῦσα, τοῦ ἐπίσταμαι ὡς κειμένου παρενθετικῶς ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ· ἐλθοῦσα θύσω ἐν γνώσει μέν, ὅτι ποιῶ τοῦτο μετὰ τὸ τέλος τῆς πράξεως (κατόπιν ἑορτῆς), ἔνθα εὐχαὶ καὶ θυσίαι οὐδὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλ' ὅμως φροντίζουσα ὑπὲρ κρείσσονος μέλλοντος. Πρβ. Ἀγαμ. 1338, Χο. 735 ἐπ' ἔργοις διαπεπραγμένοις, Σοφ. Αἴ. 377 τί δῆτ' ἂν ἀλγοίης ἐπ' ἐξειργασμένοις (Σχολ. «ἐπὶ τετελεσμένοις καὶ ἴασιν οὐκ ἔχουσιν»), Ἡροδ. 4, 164 μαθὼν ἐπ' ἐξειργασμένοισι τὸ μαντήϊον ἐὸν τοῦτο καὶ 8, 94 ἐπ' ἐξειργασμένοισι ἐλθεῖν. Περὶ τῆς ἐπὶ ἔπιθι Κρυγ. 68, 41, 3. — εἴ τι.

Digitized by Google

[ὑμᾶς δὲ χρὴ 'πὶ τοῖσδε τοῖς πεπραγμένοις 530
πιστοῖσι πιστὰ ξυμφέρειν βουλεύματα·
καὶ παῖδ', ἐάνπερ δεῦρ' ἐμοῦ πρόσθεν μόλῃ,
παρηγορεῖτε, καὶ προπέμπετ' ἐς δόμους,
μὴ καί τι πρὸς κακοῖσι πρόσθηται κακόν].

ΧΟΡΟΣ.

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, νῦν ⟨μὲν⟩ Περσῶν 535
τῶν μεγαλαύχων καὶ πολυάνδρων

Πολλάκις τὸ εἰ καὶ ἐὰν κεῖνται ἐλλειπτικῶς, προσυπακουομένου τοῦ πειρώμενος, ὡς Εὐριπ. Ἑλ. 1045 ἄκουσον (πειρώμενος), ἤν τι καὶ γυνὴ λέξῃ σοφόν, Ξενοφ. Κ. Π. 3, 3, 49 τί δέ; εἰ καὶ σὺ παρακελεύσαιο (πειρώμενος), εἰ ἄρα τι καὶ σὺ ἀμείνους ποιήσαις τοὺς στρατιώτας; Πλάτ. Εὐθυδ. σελ. 288D τὸ ἑξῆς τούτοις πειράσομαι διελθεῖν, ἐάν πως ἐκκαλέσωμαι καὶ ἐλεήσαντέ με σπουδάσητον καὶ Κρυγ. 65, 1, 10. — ἐς τὸ λοιπόν, εἰς τὸ μέλλον, ὡς Εὐμ. 711.

530—534. Οἱ στίχοι δὲν εἶναι κατὰ χώραν, ἡ δὲ προτροπὴ «παῖδ', ἐάν περ δεῦρ' ἐμοῦ πρόσθεν μόλῃ, παρηγορεῖτε» φαίνεται, ὡς εἴρηται (Εἰσαγ. σελ. 81), ἄσκοπος, ἐὰν ὁ Ξέρξης μὴ παρέρχηται πρὸ τῆς Ἀτόσσης, διότι ἐν δραματικοῖς ἐπὶ σκηνῆς ἔργοις τοιαῦται προφυλάξεις τότε μόνον λέγονται, ὅταν μέλλωσι καὶ νὰ ἐκτελεσθῶσιν. Ἐνταῦθα ὅμως ἡ Ἄτοσσα εἰποῦσα (525 κέ.), ὅτι θέλει νὰ ἀπέλθῃ καὶ εὐξαμένη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῖς θεοῖς ἐπανέλθῃ, ὅπως προσενέγκῃ χοάς, παρέρχεται ἐκ νέου (στ. 601) εἰς τὴν σκηνὴν πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ξέρξου. Πρβ. κριτ. ἐπίσημ.

531. ἐπὶ τοῖσδε τοῖς πεπραγμένοις, ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων, οἵαν ἤγγειλεν ὁ ἄγγελος. — πιστοῖσι πιστὰ ξυμφέρειν βουλεύματα. Ἐπειδὴ ξυμφέρειν βουλεύματα = συμβουλεύεσθαι, διὰ ταῦτα ἐξάγεται ἡ σημασία: βουλεύεσθαι πιστὰ βουλεύματα πρὸς ἀλλήλους ὄντας πιστούς (πρβ. στίχ. 1). Πρὸς δὲ τὴν φράσιν πιστοῖσι πιστὰ πρβ. Σοφ. Αἴ. 620 ἄφιλα παρ' ἀφίλοις, 735 νέας βουλὰς νέοισιν ἐγκαταζεύξας τρόποις, Οἰδ. Τ. 222 ἀστὸς εἰς ἀστοὺς τελῶ κτλ. Τὴν προτροπὴν πιστοῖσι πιστὰ ξυμφ. βουλ. ἐκτελεῖ ὁ χορός, ἐφ' ὅσον ἐν ποιήσει εἶναι τοῦτο ἀναγκαῖον, ἐν τῷ ἑπομένῳ χορικῷ 854 κέ., εἰ καὶ μόνον πρόνοια καὶ συνετὴ αὐτάρκεια ἐξυμνοῦνται ἐν αὐτῷ ὡς αἴτια τοῦ προτέρου ὄλβου καὶ μεγαλείου τῶν Περσῶν.

533. προπέμπετε, ὅπερ συμβαίνει ἐν τέλει τοῦ δράματος. Πρβ. πέμψω ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ.

534. Μὴ ἀφῆτε αὐτὸν μόνον, ἵνα μὴ ὑπὸ σφοδρᾶς λύπης ἐλαυνόμενος αὐτοκτονήσῃ. — Ἡ Ἄτοσσα ἀπέρχεται.

535—550. Οἱ ἀνάπαιστοι οὗτοι ἀπαγγέλλονται πρὸς τὰς κινήσεις, ἃς ποιεῖται ὁ χορὸς συντασσόμενος ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ χάριν τοῦ ἑπομένου ᾄσματος. Ὁ νοῦς· «Πᾶσα ἡ Περσία μαθοῦσα τὴν κακὴν ἀγγελίαν ἐκρύβη ἐν δνοφερῷ πένθει, μητέρες καὶ σύζυγοι θρηνοῦσι γοερῶς, καὶ ἐγὼ δὲ μετέχων τοῦ γενικοῦ πένθους συνθρηνῶ τοὺς πεσόντας». Διὰ τούτων ἀγγέλλεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἑπομένου χορικοῦ ᾄσματος (551 κέ.).

Digitized by Google

στρατιὰν ὀλέσας
ἄστυ τὸ Σούσων ἠδ' Ἀγβατάνων
πένθει δνοφερῷ κατέκρυψας·
πολλαὶ δ' ἀμαλαῖς χερσὶ καλύπτρας 540
κατερεικόμεναι διαμυδαλέους
δάκρυσι κόλπους
τέγγουσ', ἄλγους μετέχουσαι.
αἱ δ' ἀβρόγοοι Περσίδες ἀνδρῶν
ποθέουσαι ἰδεῖν ἀρτιζυγίαν, 545
λέκτρων εὐνὰς ἀβροχίτωνας,

539. *πένθει δνοφερῷ*] πρβ. 117, Χοηφ. 50 ἀνήλιοι βροτοστυγεῖς δνόφοι καλύπτουσι δόμους, Ὁμήρ. Ἰλ. 16, 591 τὸν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα. Μνημονεύει δὲ ὁ ποιητὴς τὰ δύο κύρια κέντρα τοῦ κράτους, ὡς στίχ. 16 καὶ 117 κέ.

540. *ἀμαλαῖς*] ἀσθενέσι ὑπεμφαίνει τὰς γηραιὰς μητέρας. Πρβ. Εὐρ. Ἡρακλείδ. 76 τὸν γέροντ' ἀμκλόν. — καλύπτρας. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 10, 405 ἡ δέ νυ μήτηρ τίλλε κόμην, ἀπὸ δὲ λιπαρὴν ἔρριψε καλύπτρην.

541 κέ. Σχολ. «κατερεικόμεναι, κατασχίζουσαι, ἐνεργητικῶς» (1061). Πρβ. 128, Σαπφ. ἀπόσπ. 67: καττύπτεσθε, κόραι, καὶ κατερείκεσθε χίτωνας, Ἡροδ. 3, 66 Πέρσαι δὲ ὡς τὸν βασιλέα εἶδον ἀνακλαύσαντα, πάντες τά τε ἐσθῆτος ἐχόμενα εἶχον, ταῦτα κατηρείκοντο καὶ οἰμωγῇ ἀφθόνῳ διεχρέωντο. — διαμυδαλέους, διαβρόχους, προληπτικὸν κατηγορούμενον: τέγγουσαι δακρύοις ποιοῦσι διαμυδαλέους (ἴδε σημ. εἰς 319 κέ.). Πρβ. Εὐριπ. Ἱκέτ. 987 δάκρυσι νοτερὸν ἀεὶ πέπλων πρὸς στέρνῳ πτύχα τέγξω, πρὸς δὲ τὸ διαμυδαλέους δάκρυσι Ἡσιόδ. Ἀσπ. 270 δάκρυσι μυδαλέη, Σοφ. Ἠλ. 166 δάκρυσι μυδαλέα. — κόλπους, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 9, 570 δεύοντο δὲ δάκρυσι κόλποι.

543. ἄλγους μετέχουσαι, μὴ διαφέρον τοῦ ἀλγοῦσαι.

544 κέ. *ἀβρόγοοι*] αἱ σύζυγοι μάλιστα θρηνοῦσι ὑπερβαλλόντως, Σχολ. «αἱ ἐντρυφῶσαι τοῖς δάκρυσιν», πρβ. σημ. εἰς στίχ. 138. — ποθέουσαι.. ἀφεῖσαι, πρβ. 471. — ἀνδρῶν ἀρτιζυγίαν, ἄνδρας ἀρτιγάμους (νεογάμους) κατὰ τὴν κοινὴν ἑρμηνείαν. Παραβάλλων τις ὅμως τὸ στίχ. 142 μονόζυξ πείθεται, ὅτι τὸ ἀρτιζυγίαν σημαίνει ἐνταῦθα τὸ πλῆρες καὶ ἄρτιον τοῦ ζεύγους διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ ἀνδρός.

546. λέκτρων εὐνάς, ὡς Σοφ. Ἀντ. 425 εὐνῆς λέχος, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 798 ὦ λέκτρων δύο συγγενεῖς εὐναί, Ἄλκ. 925 λέκτρων κοῖται, Ἱππ. 154 κοίτα λεχέων, Μηδ. 436 κοίτας λέκτρον. Πρβ. Προμ. 6 δεσμῶν ἐν ἀρρήκτοις πέδαις, Ἀγ. 841 πῆμα νόσου, Σοφ. Φιλ. 765 τὸ πῆμα τῆς ἄτης, Αἴ. 363 πῆμα κακοῦ, Ὁμ. Ὀδ. 3, 152 καινῶν ὕμνων ᾠδὰν ἐπικήδειον, Εὐρ. Τρῳ. 512 θρήνων ὀδυρμοί, αὐτόθι 609 καὶ ἄλλα. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ῥήσεως παρέχει ποιητικὴν ἐνάργειαν καὶ σκφήνειαν.

Digitized by Google

χλιδανῆς ἥβης τέρψιν, ἀφεῖσαι,
πενθοῦσι γόοις ἀκορεστοτάτοις.
κἀγὼ δὲ μόρον τῶν οἰχομένων
αἴρω δοκίμως πολυπενθῆ. 550

547 κέ. ἀφεῖσαι (πρβ. 141) περιέχον τὴν αἰτίαν τοῦ ποθέουσαι ἴδεῖν ὑποτάσσεται αὐτῷ. Ὁ νοῦς: ἀποβαλοῦσαι τὴν ἐπὶ μαλακῶς ἐστρωμένων κλινῶν κοίτην καὶ ἡδυπάθεαν, τὴν τέρψιν δηλαδὴ τῆς χλιδώσης νεότητος. — τέρψιν, σεμνῶς ἀντὶ τῆς συνουσίας, ὡς Ἀγ. 616 οὐδ' οἶδα τέρψιν οὐδ' ἐπίψογον φάτιν ἄλλου πρὸς ἀνδρός. — ἀκορεστοτάτοις (139), πρβ. ἀτεκμαρτοτάτης 912.

549 κέ. *μόρον αἴρω πολυπενθῆ*] Ἠδύνατό τις νὰ ἑρμηνεύσῃ: κἀγὼ δὲ τὸν θάνατον τῶν ἀπολομένων φέρω καὶ ὑπομένω (Σχολ. «αἴρω, βαστάζω») ἐν πολλῷ πένθει (πολυπενθῆ κατηγορούμενον). Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν ἐννοιαν τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ αἴρω φαίνεται, ὅτι κεῖται ἐν τῷ πολυπενθῆ, ὡσανεὶ ἔλεγε: αἴρω πολλὰ πένθη μόρου (μεγάλως πενθῶ τὸν μόρον). Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 624 κέ. Συνήθως κεῖται τὸ μέσον, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 1225 ὅσον δ' ἀρεῖσθε πένθος, εἴπερ ἐγγενῶς (= δοκίμως) τῶν Λαβδακείων ἐντρέπεσθε δωμάτων καὶ Εὐριπ. Ἡρακλεῖ 146 ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τὸ πένθος αἴρεσθε, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνεργητικὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῷ μέσῳ ἐννοίας ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ, οἷον Σοφ. Τραχ. 80 τοῦτον ἄρας ἄθλον. — δοκίμως, γνησίως (πρβ. σημ. εἰς 88), εἰλικρινῶς, ἐκ καρδίας. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 849 οὐκ ἀμφιβόλως . . ἐκ βαθυκόλπων στηθέων ἥσειν ἄλγος ἐπάξιον, 858 καὶ δόλος οὐδεὶς μὴ 'κ φρενὸς ὀρθῶς με λιγαίνειν καὶ 902 ἐτύμως δακρυχέων ἐκ φρενός. Ἐν παρόδῳ δὲ σημειωτέον, ὅτι εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ δράματος ἢ εἰς ἄλλο ἀπέβλεψεν Βασίλειος ὁ μέγας γράφων ἐν ἐπιστολῇ 379: Σιμωνίδου ὄντως ἤ τινος τοιούτου μελοποιοῦ ἐδεόμεθα ἐναργῶς εἰδότος ἐπιστενάζειν τοῖς πάθεσιν, καίτοι τί λέγω Σιμωνίδην, δέον Αἰσχύλον εἰπεῖν ἢ εἰ δή τις ἕτερος παραπλησίως ἐκείνῳ συμφορᾶς μέγεθος ἐναργῶς διαθέμενος μεγαλοφώνως ὠδύρατο. Πρβ. καὶ Ἰμέριον ἐν Φωτίου βιβλιοθ. σελ. 2011 ὦ πάθος τῆς Αἰσχύλου μεγαλοφωνίας ἄξιον.

551—600. Πρῶτον στάσιμον: Ἡ κενωθεῖσα ἀνδρῶν Ἀσία μέμφεται τὸν Ξέρξην, ὅστις διὰ τῆς ἥττης τοῦ στόλου κατέστρεψε καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν (πρβ. 730) μόλις καὶ αὐτὸς διασωθείς. Παντάπασιν ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα ἐπὶ Δαρείου (557 κέ.). Οἱ ἐν Σαλαμῖνι πεσόντες ῥιπτάζονται τῇδε κἀκεῖσε τῆς θαλάσσης γενόμενοι βορὰ τῶν ἰχθύων. Θρηνεῖ ὁ οἶκος ἀπολέσας τὸν ἄνδρα καὶ ὀξεῖς γόους αἴρουσιν οἱ τῶν υἱῶν στερηθέντες γηραιοὶ γονεῖς. Ἡ ἐπὶ τῆς Ἀσίας κυριαρχία τῶν Περσῶν καὶ ἡ δασμοφορία τῶν ὑποτελῶν λαῶν δὲν θὰ παραταθῇ ἐπὶ πολύ. Μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ βασιλέως συναπώλετο τὸ σέβας καὶ ἡ εὐπείθεια τοῦ λαοῦ, ἑνὶ λόγῳ ἡ Σαλαμὶς κατέστη ὁ τάφος τῆς Περσικῆς ἀρχῆς. — Αἱ ἐπιφωνήσεις, αἵτινες ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ στροφικῷ συστήματι ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ δίκην ἐφυμνίων, ἐξαγγέλλονται πιθανῶς, ὥσπερ καὶ τὸ τῶν τοιούτων ἐπιφωνημάτων στερούμενον τρίτον στροφικὸν σύστημα, ὑπὸ τοῦ χοροῦ σύμπαντος,

Digitized by Google

νῦν δὴ πρόπασα μὲν στένει στροφ. α'.
γαῖ' Ἀσὶς ἐκκεκενωμένα·
Ξέρξης μὲν ἄγαγεν, ποποῖ,
Ξέρξης δ' ἀπώλεσεν, τοτοῖ,
Ξέρξης δὲ πάντ' ἐπέσπε δυσφρόνως 555
βαρίδεσσι ποντίαις.

ἐν ᾧ τὸ μὲν πρῶτον στροφικὸν σύστημα ἐξαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ἑνός, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἡμιχορίου. Τῇ διαιρέσει ταύτῃ συνᾴδει ἡ ὑπόθεσις τοῦ χοροῦ περιέχουσα: 1) θρῆνον τῆς Ἀσίας περὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ βασιλέως (πρβ. Ἡροδ. 8, 99), 2) ὀδυρμοὺς τῶν οἴκων περὶ τῶν οἰκείων αὐτῶν καὶ 3) μέριμναν καὶ φόβον περὶ τοῦ ἐπαπειλοῦντος τῇ ἀρχῇ τῶν Περσῶν κινδύνου.

551. Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 317 καὶ Προμ. 422 πρόπασα δ' ἤδη στονόεν λέλακε χώρα.

553κέ. Τὸν θρῆνον τῆς Ἀσίας (553κέ.) ποιεῖται ὁ χορὸς ἀπὸ στίχου 567 ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ὀνόματι (πρβ. ὡς ἀκούομεν 568). Τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἤγαγεν καὶ τοῦ ἑπομένου ἀπώλεσεν ἐννοεῖται οἴκοθεν. Ἐν τῇ ἀντιστροφῇ δηλοῦται διὰ τοῦ πεζούς τε καὶ θαλασσίους. — ἄγαγεν .. ἀπώλεσεν, τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐπὶ ἀντιθέτου πράξεως, ὡς Εὐρ. Φοιν. 1689 ἓν ἡμάρ μ' ὤλβισ', ἓν δ' ἀπώλεσεν, Σωσιφάν. ἀποσπ. 3, σ. 820 ἐκδ. Nauck τί σεμνύνεσθε ταῖς ἐξουσίαις, ἃς ἕν τ' ἔδωκε φέγγος, ἓν τ' ἀφείλετο. — ποποῖ .. τοτοῖ, ἐπιρρήματα λύπης, πρβ. τὸ τῆς συνηθείας ποπῶ. Ἀπελθούσης τῆς Ἀτόσσης, ὁ χορὸς διαλέγεται ἐλευθέρως ἐπικρίνων τὸν βασιλέα.

555. ἐπέσπε, λέξις καὶ τύπος ὁμηρικὰ (Ἰλ. 19, 294). Πρὸς τὴν σημασίαν μετέρχεσθαι, μετιέναι, μεταδιώκειν ἔργον, ἐπιμελεῖσθαι, σπουδάζειν περί τι, κυβερνᾶν, διοικεῖν, πρβ. ἄνω στίχ. 39, Ὁμ. Ὀδ. 12, 330 ἄγρην ἐφέπεσκον, 14, 195 ἐπὶ ἔργον ἔποιεν, Πινδ. Πυθ. 4, 294 συμποσίας ἐφέπων, ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀμφιέπειν, περιέπειν, ἀμφιπένεσθαι. — δυσφρόνως, τὰ πάντα ἀφρόνως διῴκησεν, ὡς εὔφρων (774) = φρόνιμος, σώφρων. Ἔπιθι Nägelsbach Nachhom. Theol. 374, Ἑπτ. ἐ. Θ. 860 ἰὼ δύσφρονες, Σοφ. Ἀντ. 1261 ἰὼ φρενῶν δυσφρόνων ἁμαρτήματα.

556. βαρίδεσσι, δοτικὴ ὀργανικὴ ἀναφερομένη καὶ εἰς τὰς τρεῖς προτάσεις. Βᾶρις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 2, 96 ἦν εἶδος φορτηγοῦ πλοίου παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις. Ἐπ' ἀληθείας δὲ ἡ λέξις εἶναι αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς (βάρι) ἀπαντῶσα πολλάκις ἐν ἱερογλυφικαῖς ἐπιγραφαῖς ἤδη ἀπὸ τῆς 18ης δυναστείας ὡς φορτηγὸν πλοῖον τοῦ Νείλου. Ἐν Ἱκέτισιν ἀναγινώσκεται βᾶρις τρὶς ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Αἰγυπτίου κήρυκος ἤτοι στίχ. 849, 893 καὶ 885 Αἰγυπτίαν βᾶριν. Πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Α. 297 βαρβάρους βάριδας. Τὸ οὐσιαστικὸν βαρίβας = ναύτης (Σοφοκλ. ἀπόσπ. 474) ἀποκατέστη Εὐμενίσι στίχ. 556. Ἡ λέξις βᾶρις προσνέμει τῷ ᾄσματι ξενικὴν χροιάν. Ἐν τῇ λατινικῇ φιλολογίᾳ ἀπαντᾷ baris ἅπαξ παρὰ Προπερτίῳ 3, 11, 44, ἀλλ' ἐκ τοῦ baris παράγεται τὸ barca (barica) καὶ τὸ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις βάρκα. Ἴδε Bücheler Ρην. Μουσ. τόμ. 42, σελ. 583.

Digitized by Google

τίπτε Δαριαῖος οὕ-
τω τότ' ἀβλαβὴς ἐπῆν
τόξαρχος πολιήταις,
Σουσίδαις φίλος ἄκτωρ; 560

πεζούς τε καὶ θαλασσίους ἀντ. α'.
λινόπτεροι κυανώπιδες
νᾶες μὲν ἄγαγον, ποποῖ,
νᾶες δ' ἀπώλεσαν, τοτοῖ,
νᾶες πανωλέθροισιν ἐμβολαῖς 565

557. Τὸ ἐπικὸν τίπτε (τί ποτε, διὰ τί) ἀπαντᾷ καὶ Ἀγαμ. 966. — Ὁ τύπος Δαριαῖος ἀναγινωσκόμενος καὶ παρὰ Ξενοφῶντι καὶ παρὰ Κτησίᾳ προσπελάζει τὰ μάλιστα τῷ Περσικῷ Δαραγαβάχους.— τότε, περὶ χρόνου παρελθόντος, ὃν διανοεῖται ὁ λέγων. Πρβ. στίχ. 497 κέ., Εὐριπ. Ἱππ. 303 οὔτε τότε . . νῦν τε, Ἀριστοφ. Νεφ. 1215, 1361, 1456 καὶ ἀλλαχοῦ. Τοὐναντίον δὲ κεῖται τὸ τότε ἐπὶ μέλλοντος χρόνου παρὰ Πινδ. Ὀλ. 13, 103 τὰ δ' ἐσσόμενα τότ' ἂν φαίην σαφῶς. Οἱ γέροντες ἐπαινοῦσι ἐπὶ βλάβῃ τοῦ παρόντος τὸν πρότερον βασιλέα καὶ τὸ παρελθὸν συνῳδὰ τῇ φύσει αὐτῶν μᾶλλον ἢ τῇ ἀληθείᾳ τῶν πραγμάτων. Πρβ. Ἀριστοτ. Ῥητ. 2, 13, 12 καὶ ζῶσι (οἱ γέροντες) τῇ μνήμῃ μᾶλλον ἢ τῇ ἐλπίδι· τοῦ γὰρ βίου τὸ μὲν λοιπὸν ὀλίγον, τὸ δὲ παρεληλυθὸς πολύ, ἔστι δὲ ἡ μὲν ἐλπὶς τοῦ μέλλοντος, ἡ δὲ μνήμη τῶν παροιχομένων. Ὅπερ αἴτιον καὶ τῆς ἀδολεσχίας αὐτοῖς· διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες· ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται, Ὁρατ. Ars poet. 173 laudator (senex) temporis acti se puero καὶ Εἰσ. σ. 66 κέ. — τόξαρχος, ἄρχων τοῦ τοῖς τόξοις πολεμοῦντος πεζικοῦ λαοῦ (Σχολ. ν. «ἡγεμὼν τῶν τοξικωτάτων Περσῶν»), οὐχὶ δὲ ἄρχων τοῦ ναυτικοῦ, πρβ. 103. Ὅθεν τὸ τόξαρχος κεῖται κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ βαρίδεσσι. — πολιήταις, ἡ ἐπικὴ λέξις ἐν ἐπικῷ τύπῳ εὕρηται καὶ Εὐριπ. Ἑλ. 119, οὐχὶ πολιάταις, εἰ καὶ ὁ τύπος οὗτος ἀπαντᾷ παρὰ Πινδάρῳ. — Σουσίδαις, Σουσίοις μὴ ἀποβάλλουσι τοὺς οἰκείους, ὡς νῦν. — ἄκτωρ, ἡγεμὼν ἐκ τοῦ ἄγω. Πρβ. Εὐμεν. 402 Ἀχαιῶν ἄκτορές τε καὶ πρόμοι.

561. πεζούς τε καὶ θαλασσίους (πρβ. στίχ. 77), ἤρτηται κατὰ τὴν ἔννοιαν μᾶλλον ἐκ τοῦ ἀπώλεσαν (730) ἢ ἐκ τοῦ ἄγαγον.

562. λινόπτεροι, ὡς Προμ. 484 λινόπτερα . . ναυτίλων ὀχήματα. — κυανώπιδες (Ἱκέτ. 751) συνᾴδει τῷ ὁμηρικῷ κυανόπρῳρος. Πρβ. καὶ Ὀδυσ. 12, 60 κυανώπιδος Ἀμφιτρίτης, Εὐριπ. Ἡλ. 436 πρῴραις κυανεμβόλοις. Τὰ πλοῖα εἶχον καθόλου μέλαν ἐπίχρισμα, ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγητέα τὰ μέλαινα καὶ κυανόπρῳρος ναῦς (Ὀδ. 14, 308 καὶ 311). Τοὐναντίον δὲ αἱ πλευραὶ τῆς πρῴρας ἦσαν ἐρυθρῷ χρώματι κεχρωσμέναι (Ἰλ. 2, 637, Ὀδ. 9, 165), ἐξ οὗ νέες μιλτοπάρῃοι καὶ φοινικοπάρῃοι (Ὀδ. 11, 124).

563 κέ. νᾶες τρὶς ἐπαναλαμβανόμενον (πρβ. 553 κέ.) ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὰς τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Ἀθηναίων, ὡς ὑπολαμβάνει ὁ ν. Σχολιαστής, ἀλλ' εἰς τὰς Περσικὰς ναῦς. — ἐμβολαῖς

Digitized by Google

ἠδ' Ἰαόνων χέρες.
τυτθὰ δ' ἐκφυγεῖν ἄνακτ'
αὐτὸν ὡς ἀκούομεν
Θρῄκης ἀμ πεδιήρεις
δυσχίμους τε κελεύθους. 570

τοὶ δ' ἄρα πρωτομόροιο, φεῦ, στροφ. β'.
ληφθέντες πρὸς ἀνάγκας, ἠέ,
ἀκτὰς ἀμφὶ Κυχρείας, ὀᾶ,

ἀναφέρεται εἰς τὴν σύρραξιν τῶν Περσικῶν πλοίων (ἴδε σημ. εἰς στίχ. 412) τὴν ἐπενεγκοῦσαν αὐτοῖς παντελῆ ὄλεθρον. Ὁ Hermann ἐκδέχεται τὸ ἐμβολαῖς σημαῖνον τὰς προσβολὰς τῶν περσικῶν πλοίων τὰς ἀποβάσας αὐτοῖς διὰ τῆς ἀνδρικῆς ἀμύνης τῶν Ἑλλήνων πανωλέθρους. — Ἰαόνων, Ἑλλήνων, ὡς στίχ. 181, ἄλλως τε καὶ τῆς στρατείας τῶν Περσῶν γενομένης κυρίως ἐναντίον τῶν εἰς τὸ Ἰωνικὸν φῦλον ἀνηκόντων Ἀθηναίων. (πρβ. σημ. 476) — χέρες, πρβ. στίχ. 420 κέ.

567. τυτθά, Σχολ. «ὃ ἡμεῖς λέγομεν παρ' ὀλίγον». Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 15, 628 τυτθὸν γὰρ ὑπὲκ θανάτοιο φέρονται. — ἐκφυγεῖν (πρβ. 192), ὡσανεὶ εἴπετο ἀκούομεν, οὐχὶ δὲ ὡς ἀκούομεν, ἐνταῦθα τοσούτῳ μᾶλλον ἀσύνθες, καθόσον τὸ ὡς ἀκούομεν δὲν προηγεῖται, ἀλλ' ἕπεται. Διὰ τῆς γραφῆς αὐτὸν εἰσακούομεν, ἣν εἴκασεν ὁ Pauw, θὰ ἀποκαθίστατο κείμενον ὁμαλόν.

570. πεδιήρεις] Ἐν τοῖς παρὰ τοῖς τραγικοῖς συνθέτοις εἰς ηρης (ἐκ τοῦ αἴρω) τὸ δεύτερον συνθετικὸν συνήθως οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἁπλοῦν ἐπιθετικὸν πρόσθεμα, τῆς κυρίας σημασίας ἐκφραζομένης ὑπὸ τῆς ῥίζης τῆς λέξεως. Πρβ. λευκήρη 1057, κισσήρεις Σοφ. Ἀντιγ. 1132, χλοήρης Εὐριπ. Βάκχ. 107, τοξήρης Ἀλκήστ. 36, Ῥῆσ. 226, Ἡρακλεῖ 188, 1063, μεσσήρης Ἰφ. τ. ἐν Αὐλ. 8, Ἴω. 910 καὶ Dettweiler σελ. 27 τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος βιβλίου. — δυσχίμους, ἐχθροξένους, ἀγρίας (ἐκ τοῦ δὺς καὶ χεῖμα, πρβ. χιὼν καὶ χίμετλον).

571. τοὶ δέ, ἀντιδιαστελλόμενοι πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ περισωθέντας καὶ ἐπιζῶντας (587 κέ.). — πρὸς πρωτομόροιο ἀνάγκας ληφθέντες, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης (τῆς μοίρας) τοῦ πρώτου κλήρου τοῦ θανάτου (ἐν Σαλαμῖνι) καταληφθέντες ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀναζεύξει καὶ τῇ φυγῇ πεσόντας. Ὁ Σχολιαστὴς μνημονεύει Ὅμ. Ὀδυσ. 11, 291 χαλεπὴ δὲ θεοῦ κατὰ μοῖρα πέδησεν.

573. Κυχρείας, Σαλαμινίας. Κυχρεῖος παράγεται ἐκ τοῦ Κυχρεύς, περὶ δὲ τοῦ ἥρωος Κυχρέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Σαλαμινίας (Meineke, Analecta Alexandrina σ. 52 κέ.), καθ' ὃν πρότερον ἡ Σαλαμὶς ὠνομάζετο Κυχρεία, πρβ. Στράβ. 9, 393 ἐκαλεῖτο (ἡ Σαλαμὶς) δ' ἑτέροις ὀνόμασι τὸ παλαιόν· καὶ γὰρ Σκιρὰς καὶ Κυχρεία ἀπό τινων ἡρώων καὶ Στέφ. Βυζ. (λ. Κυχρεῖος) Κυχρεῖος πάγος περὶ Σαλαμῖνα. Σοφοκλῆς Τεύκρῳ· ἀπὸ Κυχρέως τοῦ Σαλαμῖνος καὶ Ποσειδῶνος.

Digitized by Google

⟨στέμβονται⟩· στένε καὶ δακνάζου,
βαρὺ δ' ἀμβόασον οὐ- 575
ράνι' ἄχη, δᾶ,
τεῖνε δὲ δυσβάϋκτον
βοᾶτιν τάλαιναν αὐδάν.

γναπτόμενοι δ' Ἁλοσύδνας, φεῦ, ἀντ. β'.
σκύλλονται πρὸς ἀναύδων, ἠέ, 580

574 κέ. στέμβονται (Ἐτυμ. Γουδ. σελ. 85, 44 στέμβω, ὃ σημαίνει τὸ κινεῖν συνεχῶς, οὗ μέμνηται Αἰσχύλος), ὅπερ κείμενον πρὸ τοῦ στένε ῥᾳδίως ἠδύνατο νὰ ἐκρυῇ τοῦ κειμένου, ἀνεπληρώθη ἐκ τῆς συναρτήσεως τῆς ἐννοίας. Πρβ. θείνεται 306. — δακνάζου, ὑπὸ λύπης οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀναγινωσκόμενον. Πρβ. 848, Εὐμεν. 641 ὡς δηχθῇ λεώς, ἀπόσπ. 293 πρὸ τῶν τοιούτων χρὴ λόγων δάκνειν στόμα (ὁμοίως ἐν τῇ συνηθείᾳ), Ὅμ. Ἰλ. 5, 493 ὣς φάτο Σαρπηδών, δάκε δὲ φρένας Ἕκτορι μῦθος καὶ Σοφ. Φιλ. 1358 οὐ γάρ με τἄλγος τῶν παρελθόντων δάκνει καὶ ἀλλαχοῦ. — ἀμβόασον, Σχολ. »ἕως τοῦ οὐρανοῦ βόησον τὰ ἄχη» (τοῦ οὐράνια κειμένου κατηγορηματικῶς), ὡς Σοφ. Αἴ. 195 ἄταν οὐρανίαν φλέγων (Σχολ. «εἰς οὐράνιον ὕψος ἀνάπτων τὴν βλάβην). Πρὸς ταῦτα δύναταί τις νὰ συγκρίνῃ Ὅμ. Ἰλ. 2, 153, 12, 338, 14, 60 ἀὴτὴ δ' οὐρανὸν ἶκεν, Ἀριστοφ. Βατρ. 781 ὁ δῆμος ἀνεβόα . . οὐράνιόν γ' ὅσον, Φώτ. οὐρανιζέτω· πρὸς τὸν οὐρανὸν διικνείσθω καὶ τὸ τῆς συνηθείας φώναζε ἕως εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ εἶδος τοῦ ἤχου τῆς βοῆς ἐξεδηλώθη διὰ τῆς λέξεως βαρύ (πρβ. ἦχος βαρὺς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν μουσικῇ), ἄχος δὲ δὲν εἶναι ἡ θρηνώδης βοή, ἀλλ' ἡ θλίψις καὶ ἡ ἀλγηδών, διὰ ταῦτα οὐράνιον ἄχος σημαίνει, ὡς ἐν Σοφ. Ἀντιγ. 418, τὴν μέχρι οὐρανοῦ καθικνουμένην ἤτοι τὴν μεγάλην καὶ σφοδρὰν λύπην (Σχολ. νεώτ. «οὐράνια, μεγάλα καὶ ὑπερβολικά»). Πρβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1135 ἡμάρτηκεν οὐράνιον ὅσον. Ὁ Blomfield ἐννοεῖ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ καὶ ἐν τοῖς προειρημένοις τοῦ Σοφοκλέους τὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεμφθεῖσαν συμφοράν, ὥσπερ φαίνεται, ὅτι ἐξέλαβε καὶ ὁ γράψας στίχ. 583 δαιμόνια ὑπεράνω τοῦ οὐράνια. Περὶ τοῦ ἀμβόασον ἄχη πρβ. στίχ. 641.

577. τεῖνε (Εὐριπ. Μηδ. 201 τί μάτην τείνουσι βοήν;), περὶ ἐντάσεως τῆς φωνῆς ἐπὶ ᾄσματος τεχνικοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἁπλοῦν καὶ ἄτεχνον λόγον. Πρβ. καὶ Πλάτ. Φαίδων. σελ. 60D ἐντείνειν τοὺς Αἰσώπου λόγους, δηλαδὴ ἐκ πεζῶν ἐντείνειν αὐτοὺς εἰς ἐμμέτρους. — δυσβάϋκτον (13), Σχολ. «θρηνητικήν», βοᾶτιν, βοητικὴν κτέ. Ὁμοία συσσώρευσις συνωνύμων 640 καὶ 943 κέ. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 33.

579 κέ. γναπτόμενοι (ῥιπταζόμενοι, ἀρασσόμενοι πρὸς τοὺς σκοπέλους καὶ καταμυσσόμενοι, πρβ. Σοφ. Αἴ. 1030 ἱππικῶν ἐξ ἀντύγων ἐγνάπτετ' αἰὲν ἔστ' ἀπέψυξεν βίον) σκύλλονται πρὸς ἀναύδων παίδων (Σχολ. τῶν ἰχθύων, πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 695 χορὸς δ' ἀναύδων ἰχθύων κτέ.) τῆς ἀμιάντου ἁλοσύδνης. Πρβ. Ὅμ. Ὀδ. 4, 404 καλῆς

Digitized by Google

παίδων τᾶς ἀμιάντου, ὀᾶ,
πενθεῖ δ' ἄνδρα δόμος στερηθείς·
τοκέες δ' ἄπαιδες οὐ-
ράνι' ἄχη, ὀᾶ,
δυρόμενοι γέροντες 585
τὸ πᾶν ἀπύουσιν ἄλγος.

τοὶ δ' ἀνὰ γᾶν Ἀσίαν δὴν στροφ. γ'.
οὐκέτι περσονομοῦνται,
οὐδ' ἔτι δασμοφοροῦσιν
δεσποσύνοισιν ἀνάγκαις, 590

ἁλοσύδνης. Τὸ θαλάσσιον κῦμα λέγεται ἀμίαντον, διότι ἐκπλύνει πᾶσαν ἀκαθαρσίαν καὶ ῥῦπον (πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 1, 314 καὶ Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1193 θάλασσα κλύζει πάντα τἀνθρώπων κακά) οὐδαμῶς αὐτὴ μιαινομένη. Περὶ τοῦ γναπτόμενοι .. σκύλλονται, πρβ. τὰ περὶ τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ ναυαγῶν τοῦ Δαρείου λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἡροδ. 6, 44 ὥστε γὰρ θηριωδεστάτης ἐούσης τῆς θαλάσσης ταύτης περὶ τὸν Ἄθων, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων διεφθείροντο ἁρπαζόμενοι, οἱ δὲ πρὸς τὰς πέτρας ἀρασσόμενοι. Ἡ ἀφωνία τῶν ἰχθύων καλουμένων καὶ ἐλλῶν (Σοφ. Αἴ. 1297) ἦν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις παροιμιώδης (ἰχθύος ἀφωνότερος). Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ, ὡς ἐν τῇ στροφῇ (στ. 571 κέ.) ἐκτίθεται πρῶτον τὸ πρᾶγμα, εἶτα δὲ ὁ θρῆνος περὶ αὐτοῦ.

586. τὸ πᾶν ἄλγος ἀπύουσιν (ὡς 127), ἀναβοῶσιν ὀξέως τὸ πλῆρες καὶ μέγιστον ἄλγος. Οἱ παίδων ἐστερημένοι γονεῖς ὀδυρόμενοι τὴν οὐρανομήκη συμφορὰν ἐκδηλοῦσι τὴν ὑψίστην ἀλγηδόνα ἐν γοεραῖς φωναῖς. Πρὸς τὸ πᾶν ἄλγος πρβ. Ἡροδ. 7, 3 ἡ γὰρ Ἄτοσσα εἶχε τὸ πᾶν κράτος.

588 κέ. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς λύπης, ἣν ἐμποιεῖ ἡ ἧττα τοῖς οἰκείοις τῶν ἀποθανόντων, ἕπεται ἡ ἔκθεσις τῶν αἰσθημάτων εὐρυτέρων κύκλων τοῦ λαοῦ καὶ ὁ φόβος, ὅτι οἱ ὑποτελεῖς λαοὶ θὰ ἀποσείσωσι τὸν ζυγὸν ἐπάγοντες τὴν κατάλυσιν τοῦ περσικοῦ κράτους. — δὴν οὐκέτι περσονομοῦνται, πρβ. 921. Τὸ μετ' οὐ πολὺ ἐσόμενον παρίσταται ὡς παρόν. Ἡ ἔννοια: δὲν θὰ περσονομῶνται (= ὑπείκωσι τοῖς νόμοις τῶν Περσῶν) ἐπὶ μακρὸν (οὐκέτι δήν), ἀλλὰ θὰ αὐτονομῶνται. Πρβ. Σοφ. Ἠλ. 1065 δαρὸν οὐκ ἀπόνητοι. — οὐδ' ἔτι δασμοφοροῦσιν, οὐδὲ θὰ τελῶσι πλέον τοὺς φόρους. Πρβ. Ἡροδ. 6, 48 ἄλλους δὲ κήρυκας διέπεμπε ἐς τὰς ἑωυτοῦ δασμοφόρους πόλιας τὰς παραθαλασσίους. — δεσποσύνοισιν ἀνάγκαις, ὁ Στέφανος ἐκλαμβάνει τὸ δεσποσύνοισι οὐχὶ ὡς ἐπίθετον, ἀλλ' ὡς οὐσιαστικόν, τὸ δὲ ἀνάγκαις = ὑπ' ἀνάγκης, ὡς ἐν ἀποσπασματι Τυρταίου παρὰ Πασαυνίᾳ 4, 14 ὥσπερ ὄνοι μεγάλοις ἄχθεσι τειρόμενοι (οἱ Μεσσήνιοι), δεσποσύνοισι (δεσπόταις = Σπαρτιάταις) φέροντες ἀναγκαίης ὑπὸ λυγρῆς ἥμισυ πάντος ὅσον καρπὸν ἄρουρα φέρει. Ἀναντιρρήτως ὅμως ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ

Digitized by Google

οὐδ' ἐς γᾶν προπίτνοντες
ἄζονται· βασιλεία
γὰρ διόλωλεν ἰσχύς.

οὐδ' ἔτι γλῶσσα βροτοῖσιν ἀντ. γ'.
ἐν φυλακαῖς· λέλυται γὰρ 595
λαὸς ἐλεύθερα βάζειν,
ὡς ἐλύθη ζυγὸν ἀλκᾶς.
αἱμαχθεῖσα δ' ἄρουραν
Αἴαντος περικλύστα
νᾶσος ἔχει τὰ Περσᾶν. 600

Αἰσχύλου τὸ δεσποσύνοισιν εἶναι ἐπίθετον τοῦ ἀνάγκαις: πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς δεσποτικῆς ἀνάγκης, ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τῶν δεσποτῶν καὶ σατραπῶν τοῦ βασιλέως, ὡς Εὐρ. Ἀνδρομ. 131 κέ. τί σοι καιρὸς ἀτυζομένᾳ δέμας αἰκέλιον καταλείβειν δεσποτῶν ἀνάγκαις; Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ τρίτῃ στροφῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ (594 κέ.), ἐκτίθεται πρῶτον τὸ ἀποτέλεσμα, εἶτα δὲ τὸ αἴτιον.

591 κέ. ἐς γᾶν προπίτνοντες, προσκυνοῦντες. Μηνύουσι ταῦτα τὸν Ἕλληνα, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 155. — ἄζονται, σέβονται, δὲν θὰ ἐκδηλώσωσι τὸ ἑαυτὸν σέβας διὰ προσκυνήσεως.

594. Ὡς κύριον τεκμήριον τῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευθερίας τῆς πολιτείας ὑπολαμβάνει ὁ Ἕλλην τὴν παρρησίαν. — ἐν φυλακαῖς (ἐστι) = φυλάττεται, πρβ. Ἡροδ. 3, 152 δεινῶς ἦσαν ἐν φυλακῇσι οἱ Βαβυλώνιοι, ἔτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Ψαλμῳδοῦ: θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου. Ὡς ἐν τῇ στροφῇ (587 κέ.) προτάσσονται τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἕπεται ἡ αἰτία.

596. ἐλεύθερα βάζειν = ὥστε ἐλεύθερα βάζειν (πρβ. σημ. εἰς στ. 7), ἐλεθευροστομεῖν. Πρβ. Προμ. 193 καὶ Σοφ. Οἰδ. Τ. 706 ἐπεὶ τό γ' εἰς ἑαυτὸν πᾶν ἐλευθεροῖ στόμα. — ὡς, χρονικὸν (ἐξ ὅτου), πρβ. Ἀγ. 1211 ἔπειθον οὐδέν' οὐδέν, ὡς τάδ' ἤμπλακον. — ζυγὸν ἀλκᾶς, τὸ ζυγόν, ὅπερ καθίστησι ἐπαισθητὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἄρχοντος.

598. αἱμαχθεῖσα ἄρουραν (ὥσπερ λέγεται: ἐκκόπτεταί τις τὸν ὀφθαλμόν), ὅπερ κυρίως ἁρμόζει λεγόμενον μόνον περὶ τῆς Ψυτταλείας, ῥᾳδίως δύναται νὰ ἀνενεχθῇ εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

599. περικλύστα, παθητικῶς (883), ὡς Εὐμ. 77 περιῤῥύτας, 792 δυσοίστα, Ἑπτὰ ἐ. Θ. 105 εὐφιλήταν, Ἀριστοφ. Εἰρ. 978 πολυτιμήτη, Χοηφ. 68 παναρκέτας νόσου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέτρον ἀνέχεται κάλλιστα περίκλυστος, διὰ ταῦτα φαίνεται, ὅτι διὰ τοῦ ἀσυνήθους τύπου ἐπιτυγχάνεται ποιητικὴ ἐντύπωσις. — ἔχει τὰ Περσῶν, ἔχει τὰ πράγματα τῶν Περσῶν, ἔχει τεθαμμένην τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν· ἔχειν εἶναι συχνὸν ἐν ταῖς ἐπιτυμβίοις ἐπιγραφαῖς. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 699 τότε δ' ἤδη ἔχεν κατὰ γαῖα μέλαινα καὶ Σιμοῦν. ἀπόσπ. 96 νῦν δ' ἄμμ' Αἴαντος νᾶσος ἔχει Σαλαμὶς (περὶ τῶν ἐν Σαλαμῖνι πεσόντων Κορινθίων).

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

Φίλοι, βροτείων ὅστις ἐμπερὴς κυρεῖ,
ἐπίσταται, κακῶν μὲν ὡς ὅταν τινὰ
κλύδων ἐπέλθῃ, πάντα δειμαίνειν φιλεῖ·
ὅταν δ' ὁ δαίμων εὐροῇ, πεποιθέναι
τὸν αὐτὸν αἰεὶ πνεύματ' οὐριεῖν τύχης. 605
ἐμοὶ γὰρ ἤδη πάντα μὲν φόβου πλέα·

601—625. Δεύτερον Ἐπεισόδιον. Ἡ Ἄτοσσα ἐπανέρχεται ἐκ τῶν ἀνακτόρων πεζῇ καὶ ἄνευ βασιλικῆς λαμπηδόνος (610 κέ.), θεραπαινίδες ἑπόμεναι βαστάζουσι τὰ εἰς θυσίαν πρόσφορα, προσφέρουσα δὲ τὴν στ. 526 κέ. ὑποσχεθεῖσαν θυσίαν παρακελεύεται τῷ χορῷ νὰ προπέμψῃ τὰς χοὰς αὐτῆς δι' ὕμνων καὶ εὐχῶν ἀνακαλούμενος ἐκ τοῦ Ἅιδου τὸν Δαρεῖον.

601. ἐμπερὴς (ἔμπειρος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων), τύπος ἀπαντῶν καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ. Πρβ. Ἡσύχ. ἐμπερής «ἔμπειρος. Σοφοκλῆς Ὀδυσσεῖ μαινομένῳ». Ὁ Αἰσχύλος ἐξέλεξεν ἐνταῦθα τὸν τύπον τοῦτον, διότι ἐν τῷ 5ῳ ποδὶ προετίμησεν τὸν ἴαμβον τοῦ σπονδείου. — κυρεῖ ἄνευ τοῦ ὤν, ὡς πολλάκις καὶ τὸ τυγχάνειν, (Σοφ. Ἠλ. 46, 313, 1457, Αἴ. 9, Εὐρ. Ἀνδρ. 1113, Θεοδέκτ. ἀπόσπ. 10 σελ. 625 πρὸς ὃν δ' εἴρηκε, τυγχάνει ξένος).

603. πάντα δειμαίνειν, ἤτοι πᾶν θάρρος ἀποβάλλειν, ἐν πᾶσι δειλιᾶν καὶ φοβεῖσθαι. — τὸ ὑποκείμενον τοῦ φιλεῖ ἐξάγεται ῥᾳδίως ἐκ τοῦ τινά. — εὑροεῖν μεταφορικῶς λέγεται ἡ τύχη, ὅταν τὰ πράγματα βαίνωσι κατὰ βούλησιν, ἣν μεταφορὰν μετεχειρίσαντο πολλάκις οἱ Στωϊκοί. Πρβ. Ζήνωνα παρὰ Στοβαίῳ Ἐκλογ. 2 σελ. 133 εὐδαιμονία δ' ἐστὶν εὔροια βίου, Φρυνίχου Προπαρ. Σοφιστ. σελ. 29: βίου εὔροια ἡ εὐδαιμονία καὶ εὐτυχία παρὰ τὸ καλῶς ῥεῖν τὸν βίον, Ἄλεξιν παρὰ Στοβ. 437 τὸ τῆς τύχης γὰρ ῥεῦμα μεταπίπτει ταχύ, Λουκιανοῦ Δι. τραγῳδ. κ. 50 ταυτὶ μὲν ἤδη κατὰ ῥοῦν προχωρεῖ τῷ Δάμιδι, κ. 22 τὰ δ' ἄλλα κατὰ ῥοῦν φέρεται καὶ Πινδ. Ὀλ. 2, 37 ῥοαὶ δ' ἄλλοτ' ἄλλαι εὐθυμιᾶν τε μέτα καὶ πόνων ἐς ἄνδρας ἔβαν.

605. τὸν αὐτόν, δηλ. δαίμονα. — πνεύματα τύχης, πρβ. Χοηφ. 967 τύχα δ' εὐπρόσωπ' ἄηται, Εὐρ. Ἴωνι 1502 δειναὶ μὲν τότε τύχαι, μεθίσταται δὲ πνεύματα, Ἡρακλεῖ 216 ὅταν θεός σοι πνεῦμα μεταβαλὼν τύχῃ, ἀπόσπ. 153 νεύει βιότος, νεύει δὲ τύχα κατὰ πνεῦμ' ἀνέμων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν πρβ. Ὁμήρ. Ὀδ. 18, 130 οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο· οὐ μὲν γάρ ποτε φησὶ κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω, ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοὶ καὶ γούνατ' ὀρώρῃ· ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσιν, καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ. — Οὐχὶ κακῶς ὁ Σχολ. «ἔθος ἔχουσιν οἱ δυστυχοῦντες δυστυχίαν φαντάζεσθαι, οἱ δὲ εὐτυχοῦντες εὐτυχίαν».

606. γάρ: Ἡ Ἄτοσσα, ἀντὶ νὰ προσαρμόσῃ τὴν γενικὴν ἰδέαν πρὸς τὴν μερικὴν αὐτῆς κατάστασιν (λέγουσα π. χ. οὕτω καὶ ἐμοὶ κτέ.), μνημονεύει τὴν ἑαυτῆς ψυχικὴν διάθεσιν ὡς ἐπικύρωσιν τοῦ γενικοῦ ἀξιώματος. — πάντα μέν,

Digitized by Google

ἐν ὄμμασίν τ' ἀνταῖα φαίνεται θεῶν,
βοᾷ δ' ἐν ὠσὶ κέλαδος οὐ παιώνιος·
τοία κακῶν ἔκπληξις ἐκφοβεῖ φρένας.
τοιγὰρ κέλευθον τήνδ' ἄνευ τ' ὀχημάτων 610
χλιδῆς τε τῆς πάροιθεν ἐκ δόμων πάλιν
ἔστειλα, παιδὸς πατρὶ πρευμενεῖς χοὰς
φέρουσ', ἅπερ νεκροῖσι μειλικτήρια,
βοός τ' ἀφ' ἁγνῆς λευκὸν εὔποτον γάλα,

ὡσανεὶ εἵπετο πάντα δὲ θυρύβου πλέα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰδέα αὕτη ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐπεξηγήσει τοῦ πάντα μὲν φόβου πλέα λαμβάνει δευτερεύουσαν θέσιν (βοᾷ δὲ κτέ.), διὰ ταῦτα ἐκλείπει ἡ τοῦ πάντα δὲ ἀντίθεσις πρὸς τὸ πάντα μέν. Πρβ. σημ. εἰς 485.

607 κέ. Ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐν ὄμμασίν τε νομίζει, ὅτι θὰ εἵπετο ἐν ὠσί τε. Ἐπειδὴ ὅμως τό, ἐν ὄμμασιν φαίνεται, ἀπαιτεῖ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ φθόγγου, διὰ ταῦτα μεταβάλλεται ἡ ἔκφρασις καὶ τὴν θέσιν τοῦ τέ καταλαμβάνει ὁ δέ. — ἀνταῖα θεῶν, ἐναντία καὶ δυσμενῆ καὶ δυσοίωνα σημεῖα τῶν θεῶν. Πρβ. Σχολ. «ἀνταῖα· ἐναντία μοι φαίνεται τὰ θεῶν. οἷον ἀντικειμένους ἡμῖν ὁρῶ τοὺς θεούς». — κέλαδος οὐ παιώνιος, κέλαδος προερχόμενος οὐχὶ ἐκ χαρμοσύνου παιᾶνος (390, 395). Πρβ. Χοηφ. 339 ἀλλ' ἔτ' ἂν ἐκ τῶνδε θεὸς χρῄζων θείη κελάδους εὐφθογγοτέρους· ἀντὶ δὲ θρήνων ἐπιτυμβιδίων παιὰν μελάθροις ἐν βασιλείοις φιάλην νεοκρᾶτα κομίζοι. Ἄλλως ὁ Σχολ. «οὐ παιώνιος, ἀλλὰ φθαρτικός», ἤτοι οὐχὶ θεραπευτικὸς καὶ σωτήριος, ὡς Ἀγ. 839 φαρμάκων παιωνίων, Ἱκέτ. 1077 χειρὶ παιωνίᾳ, Σοφ. Φιλ. 1345 παιωνίας ἐς χεῖρας ἐλθεῖν. Ἴδε κριτ. ἐπισημ.

610 κέ. κέλευθον.. ἔστειλα, ἐποιησάμην, ἀνέλαβον, ὡς Σοφ. Αἴ. 1045 Μενέλαος, ᾧ δὴ, τόνδε πλοῦν ἐστείλαμεν καὶ Εὐριπ. Τρῳ. 168 στέλλουσ' Ἀργεῖοι νόστον. — χλιδῆς, τῆς προτέρας πολυτελείας. Ἡ Ἄτοσσα ἀπελθοῦσα τῆς σκηνῆς (στ. 534) ἐπέστρεψεν ἄνευ τῆς προτέρας ἐξωτερικῆς λαμπηδόνος. — ἄνευ τ' ὀχημάτων ὑπερβατῶς ἀντὶ ἄνευ ὀχημάτων τε χλιδῆς τε. Πρὸς τὸ ὀχημάτων ἴδε σημ. εἰς 153.

613. Πρβ. Χοηφ. 15 χοὰς φερούσας νερτέροις μειλίγματα, Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 166 ἃ νεκροῖς θελκτήρια κεῖται, Ὀρέστ. 123 νερτέρων δωρήματα. Τὰ τῶν τελετῶν τούτων περιγράφει ὁ ποιητὴς οὐχὶ κατὰ τὰ ἔθη τῶν Περσῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ τῶν Ἑλλήνων, καθάπερ ὑφηγεῖται ὁ Stanley. Πρβ. σημ. εἰς 206.

614. Σημείωσαι, ὅτι τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα παραλλάττουσι μικρὸν τῆς ὁμηρικῆς νεκυομαντείας. Ὅμηρος μὲν γὰρ οὐ μόνον μέλι καὶ γάλα (ἃ διὰ μιᾶς λέξεως, τῆς μελίκρητον, ἐδήλωσε) καὶ οἶνον, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ καὶ ἄλφιτα ταῖς χοαῖς ἐγκατέμιξεν ἐν ταῖς κατὰ συμβουλὴν τῆς Κίρκης γενομέναις ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως ἐν Ἅιδου χοαῖς (πρβ. Ὀδ. 10, 518 χοὴν χεῖσθαι πᾶσιν νεκύεσσιν, πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδεῖ οἴνῳ, τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι· ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ παλύνειν καὶ Ὀδ. 11, 26), ὁ δὲ Αἰσχύλος παραλείπει μὲν τὰ παρ' Ὁμήρῳ ἄλφιτα, ἔλαιον δὲ ταῖς χοαῖς προστίθησιν ἀντ' αὐτῶν, ὁ δὲ Εὐ-

Digitized by Google

τῆς τ' ἀνθεμουργοῦ στάγμα, παμφαὲς μέλι, 615
λιβάσιν ὑδρηλαῖς παρθένου πηγῆς μέτα,
ἀκήρατόν τε μητρὸς ἀγρίας ἄπο

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ριπίδης τρισὶ μόνοις, γάλακτι, οἴνῳ καὶ μέλιτι, ἀρκεσθεὶς λέγει Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 162 κέ. πηγάς τ' οὐρείων ἐκ μόσχων Βάκχου τ' οἰνηρὰς λοιβὰς ξουθᾶν τε πόνημα μελισσᾶν, ὡσαύτως Ὀρ. 114 κέ. ἐλθοῦσα δ' ἀμφὶ τὸν Κλυταιμήστρας τάφον μελίκρατ' ἄφες γάλακτος οἰνωπόν τ' ἄχνην. Φαίνεται τοίνυν, ὅτι ἄλλως παρ' ἄλλοις ἐπετελοῦντο αἱ ἐπὶ τοῖς κατοιχομένοις χοαὶ ἢ καὶ οἱ τραγικοὶ ἐκαινοτόμησαν περὶ τὰς χοάς, καθὰ καὶ περὶ πολλὰ ἄλλα, ἃ ἐξ Ὁμήρου μετήνεγκαν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ποίησιν. Ἦσαν δὲ πολλαχοῦ νεκυομαντεῖα, εἰς ἃ παρεγίνοντο οἱ ἐπῳδαῖς καὶ γοητείαις ψυχήν τινα ἀναγαγεῖν ἐξ Ἅιδου βουλόμενοι καὶ πυθέσθαι ταύτης τὰ πρακτέα ἢ τὰ μέλλοντα, οἷον τὸ ἐν Θεσπρωτοῖς παρὰ τὸν Ἀχέροντα ποταμὸν (Ἡροδ. 5, 92), τὸ ἐν Ἡρακλείᾳ (Πλουτ. Κίμ. 6) καὶ ἕτερον κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα, περὶ οὗ ἱστορεῖ Μάξιμος ὁ Τύριος 26 «καὶ θεραπευτῆρες τοῦ ἄντρου ἄνδρες ψυχαγωγοί, οὕτως ὀνομαζόμενοι ἐκ τοῦ ἔργου. Ἐνταῦθα ὁ δεόμενος ἀφικόμενος εὐξάμενος ἐντεμὼν σφάγια χεάμενος χοὰς ἀνεκαλεῖτο ψυχὴν ὁτουδὴ τῶν πατέρων ἢ φίλων· καὶ αὐτῷ ἀπήντα εἴδωλον ἀμυδρὸν μὲν καὶ ἰδεῖν ἀμφισβητήσιμον, φθεγκτικὸν δὲ καὶ μαντικὸν καὶ συγγενόμενον ὑπὲρ ὧν ἐδεῖτο ἀπηλλάττετο». Σκώπτει δὲ τὰ τῶν νεκρομαντείων τούτων ὁ χαριέστατος Λουκιανὸς ἔν τε τῷ Μενίππῳ ἢ Νεκυομαντείᾳ § 9 καὶ ἐν τοῖς Ἐπισκοποῦσιν § 22. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι τὰ τῶν ψυχαγωγιῶν ἦσαν οὐχὶ καὶ παντάπασιν ἀλλότρια τῶν ἐν Ἀσίᾳ λαῶν. Πρβ. Πλουτ. π. Ἴσιδος 46 «Ζωροάστρης ἐκάλει τὸν μὲν Ὠρομάζην, τὸν δὲ Ἀρειμάνιον .. ἐδίδαξε τῷ μὲν εὐκταῖα θύειν καὶ χαριστήρια, τῷ δὲ ἀποτρόπαια καὶ σκυθρωπά .. τὸν ᾅδην ἀνακαλοῦνται καὶ τὸν σκότον». — ἀγνῆς (Σχολ. «λευκῆς ἢ ἀγελαίας ἢ ἀσινοῦς») δηλοῖ βοῦν .. ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνὴρ καθ' Ὅμηρον Ἰλ. 10, 293, intacta cervice iuvencam, ἢ δαμάλην ἐν ἀγροῖς ἄφετον καὶ ἀτριβῆ ζεύγλης, ὡς λέγει ὁ Βάβριος 37, 1.

615. ἡ ἀνθεμουργός, ἡ τὰ ἄνθη ἐργαζομένη, ἡ ἀνθέων μέλι ἐργαζομένη μέλισσα. Πρβ. κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς 579. Τὸ μέλι καλεῖ ὁ Σοφοκλῆς ἀπόσπ. 366 ξουθῆς μελίσσης κηρόπλαστον ὄργανον.

616. Σχολ. «σὺν ὕδατι πηγαίῳ». — παρθένου Σχολ. «καθαρᾶς», ἀθολώτου. Πρβ. Εὐριπ. Ἑλ. 1 Νείλου μὲν αἵδε καλλιπάρθενοι ῥοαί. Ἐν Ῥώμῃ ἐκαλεῖτο δεξαμενή τις Aqua virgo. — μετά, συντασσομένη δοτικῇ, ὡς Χοηφ. 364, Σοφ. Φιλ. 1110 καὶ συχνάκις παρ' Ὁμήρῳ. Πρβ. Κρυγ. Β'. 68, 27.

617 κέ. μητρός, πρβ. Εὐριπ. Ἄλκ. 757 πίνει μελαίνης μητρὸς εὔζωρον μέθυ, Ἀστυδάμ. ἀπόσπ. 6 οἰνομήτορ' ἄμπελον. — ἀγρίας Σχολ. νεώτ. «ἀγρίας δέ, τῆς ἀγριοποιοῦ διὰ τὴν μέθην ἢ τῆς ἀγρίους ποιούσης τοὺς μεθύοντας (πρβ. Πινδ. Νεμ. 9, 51 βιατὰν ἀμπέλου παῖδα καὶ Σχολ. ἐν Πυθ. 1, 42 λέγοντα: τὸν οἶνόν φησι .. τὸν βιάζεσθαι εἰδότα καὶ εἰς μέθην ἄγειν) ἢ τῆς ἐν τῷ ἀγρῷ οὔσης· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀγροῖς αἱ ἄμπελοι». Τὸ τελευταῖον ὀρθότερον. — παλαιᾶς μετηνέχθη ἐκ τοῦ οἴνου εἰς τὴν ἄμπελον. — Καὶ οἱ

Digitized by Google

ποτόν, παλαιᾶς ἀμπέλου γάνος τόδε·
τῆς τ' αἰὲν ἐν φύλλοισι θαλλούσης βίον
ξανθῆς ἐλαίας καρπὸς εὐώδης πάρα, 620
ἄνθη τε πλεκτά, παμφόρου γαίας τέκνα.
ἀλλ', ὦ φίλοι, χοαῖσι ταῖσδε νερτέρων
ὕμνους ἐπευφημεῖτε, τόν τε δαίμονα
Δαρεῖον ἀγκαλεῖσθε, γαπότους δ' ἐγὼ
τιμὰς προπέμψω τάσδε νερτέροις θεοῖς. 625

δύο οὗτοι στίχοι μηνύουσι τὸν φίλοινον ποιητήν. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 20. — γάνος Πρβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1320 οἰνάνθας γάνος ἀμπέλου, Εὐριπ. Βακχ. 260 γυναιξὶ γὰρ ὅπου βότρυος ἐν δαιτὶ γίγνεται γάνος, οὐχ ὑγιὲς οὐδὲν ἔτι λέγω τῶν ὀργίων, 422 οἴνου τέρψιν, Κύκλ. 414 σκέψαι τόδ' οἷον Ἑλλὰς ἀμπέλων ἄπο θεῖον κομίζει πῶμα Διονύσου γάνος καὶ στίχ. 485 κέ.

619. Τῆς ἐχούσης ἀείφυλλον καὶ ἀειθαλῆ βίον, τῆς αἰτιατικῆς βίον σημαινούσης τὸ κατά τι, ἀνθ' ἧς εὕρηται καὶ δοτικὴ (Σοφ. Ἠλ. 51 τὸν κασίγνητον βίῳ θάλλοντα), τῆς βιούσης ἀεὶ ἐν φύλλοις καὶ θαλερότητι. Καὶ ταῦτα μέν, ἔχοντος τοῦ ῥήματος θάλλω ἀμετάβατον σημασίαν, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κολ. ὁ (φύτευμα ἐλαίας) τῇδε θάλλει μέγιστα χώρᾳ, γενικῶς ὅμως ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ ἐκλαμβάνεται τὸ θαλλούσης ἐπὶ ἐνεργητικῆς σημασίας: ἡ ἀείφυλλος ἐλαία ἀναδίδωσι (ἀναβλαστάνει ἐνεργητικῶς) πάντοτε ζωὴν (πρβ. Θεοκρ. 25, 15 ποίην λειμῶνες θαλέθουσιν) οὖσα ἀείζωος. Πρβ. Ovid. Met. 8, 295 semper frondentis olivae καὶ βιοθάλμιος ἀνὴρ Ὕμν. εἰς Ἀφροδ. 189. — ξανθῆς, ὡς (Σοφοκλ. Οἰδ. ἐ. Κ. 701, Εὐρ. Τρῳά. 802, Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1101, Πινδ. Ὀλ. 3, 13) γλαυκὴ περὶ τοῦ χλωροῦ (πρβ. χλωρὰ ἐλαία Ἀνακρ. ἀπόσπ. 78 ἐκδ. Bgk.) καὶ χρυσίζοντος (πρασινοκιτρίνου) αὐτῆς φυλλώματος. Πρβ. καὶ Πινδ. Ν. 1, 17 Ὀλυμπιάδων φύλλοις ἐλαιᾶν χρυσέοις.

620. καρπὸς κεῖται περὶ τοῦ ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς ἐλαίας ἐκθλιβομένου ἐλαίου, ὡς τοὺς βότρυς καλεῖ ὁ Ὅμηρος Ἰλ. 18, 568 μελιηδέα καρπόν.

621. ἄνθη τε πλεκτά. Οἱ ἐξ ἀνθέων πλεκτοὶ στέφανοι (Εὐρ. Ἱππολ. 73 πλεκτὸν στέφανον) πρὸς διακόσμησιν τοῦ τάφου. Πρβ. Σοφ. Ἠλ. 895 περιστεφῆ κύκλῳ πάντων ὅσ' ἔστιν ἀνθέων θήκην πατρός. — γαίας τέκνα: ὁ Χαιρήμων καλεῖ τὰ ἄνθη ἀπόσπ. 9 σελ. 784 (ἐκδ. Ν.) ἀνθηροῦ τέκνα ἔαρος, ἀπόσπ. 10 λειμώνων τέκνα. Πρβ. αὐτόθι καὶ ἀπόσπ. 5 κισσός, ἐνιαυτοῦ παῖς.

622 κέ. *χοαῖσι νερτέρων — ἐπευφημεῖτε*] ἐπᾴδετε ὕμνους ταῖς τοῖς νεκροῖς προσφερομέναις χοαῖς. Πρβ. Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 160 κρατῆρα τὸν φθιμένων, 169 λοιβὰν Ἅιδου. — νερτέρων, νεκρῶν, ὡς Χοηφ. 15, ἄλλως στίχ. 625. Ἕτεροι συνάπτοντες νερτέρων πρὸς τὸ ὕμνους παραβάλλουσι Ἑπτ. ἐ. Θ. 853 ὕμνον Ἐρινύος, Χοηφ. 473 θεῶν τῶν κατὰ γᾶς δδ' ὕμνος, Εὐριπ. Τρῳά. 889 εὐχὰς θεῶν.

624. *γαπότους τιμάς*] τιμάς, ἃς ἡ γῆ πίνει χεομένας. Πρβ. Χοηφ. 97 γάποτον χύσιν, 164 γαπότους χοάς. — προπέμψω, θὰ προσενέγκω (πρβ. Σοφ. Φιλ. 1204 κέ. ξίφος . . ἢ γένυν ἢ βε-

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

Βασίλεια γύναι, πρέσβος Πέρσαις,
σύ τε πέμπε χοὰς θαλάμους ὑπὸ γῆς,
ἡμεῖς δ' ὕμνοις αἰτησόμεθα
φθιμένων πομποὺς
εὔφρονας εἶναι κατὰ γαίας. 630
ἀλλά, χθόνιοι δαίμονες ἁγνοί,
Γῇ τε καὶ Ἑρμῇ, βασιλεῦ τ' ἐνέρων,
πέμψατ' ἔνερθεν ψυχὴν ἐς φῶς·
εἰ γάρ τι κακῶν ἄκος οἶδε πλέον,

λέων τι προπέμψατε) ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὸ ἐν τῷ γαπότους ὑπονοούμενον χοὰς ἢ εἰς τὸ τιμάς. Πρβ. Χοηφ. 23 χοὰς προπομπός καὶ σημ. εἰς 549 κέ.

626—635. Τοὺς ἀναπαίστους 626—630, οὓς ἐξαγγέλλων ὁ χορὸς συντάσσεται πρὸς ἀπαγγελίαν τοῦ ἑπομένου ᾄσματος, φαίνεται, ὅτι ἀπήγγειλεν ὁ Κορυφαῖος, τοὺς ἐχομένους 631—635, τὴν εὐχὴν ἐπὶ ταῖς χοαῖς, σύμπας ὁμοῦ ὁ χορὸς (ἴδε σημ. εἰς 639). — πρέσβος Πέρσαις, Σχολ. «τιμία παρὰ Πέρσαις». Πρβ. Ἀγ. 520 Ἑρμῆν, φίλον κήρυκα, κηρύκων σέβας καὶ Προμ. 1125. Ἄλλως Ἀγ. 846, 1392 πρέσβος Ἀργείων.

627. ὑπὸ θαλάμους γῆς, ὡς 841 γῆς ὑπὸ ζόφον. Πρβ. Εὐρ. Ἡρακλεῖ 807 γᾶς ἐξέβα θαλάμων. Κατὰ τὴν τοῦ Musgrave σημείωσιν εἰς Σοφ. Ἀντιγ. 197 οἱ παλαιοὶ ἐπίστευον, ὅτι αἱ χοαὶ εἰσέδυον ὑπὸ τὴν γῆν μέχρι τῆς ἕδρας τῶν κάτω νεκρῶν.

629 κέ. φθιμένων πομποὺς (ἀναπομπούς 652) εὔφρονας εἶναι ἤτοι: φθιμένους εὐφρόνως ἀναπέμψαι (εἰς φῶς πέμψαι). Ἄλλως ἑρμηνεύει καὶ συντάσσει ὁ ν. Σχολ. «ἡμεῖς δὲ αἰτησόμεθα ἐν ὕμνοις τοὺς πομποὺς τῶν φθιμένων, ἤγουν τοὺς θεοὺς τοὺς κάτω πέμποντας τοὺς νεκροὺς (τοὺς νεκροπομπούς), εἶναι κάτω τῆς γῆς πραεῖς πρὸς τὸν Δαρεῖον, ὥστε συγχωρῆσαι αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν».

632 κέ. *Γῇ τε καὶ Ἑρμῇ*] πρβ. Χοηφ. 123 κέ. κῆρυξ μέγιστε τῶν ἄνω τε καὶ κάτω, ἄρηξον, Ἑρμῆ χθόνιε καὶ περὶ τῆς γῆς Χοηφ. 487 ὦ γαῖ' ἄνες μοι πατέρα. Ὁ Ἑρμῆς εἶναι ψυχοπομπὸς τῶν ψυχῶν εἰς τὸν Ἅιδην (πρβ. Σοφ. Αἴ. 832 καλῶ δ' ἅμα πομπαῖον Ἑρμῆν χθόνιον εὖ με κοιμίσαι), ἔτι δὲ καὶ τῆς ἀνόδου αὐτῶν ἐκεῖθεν, Βεργ. Aen. 4, 242 tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco pallentis, alias sub tristia Tartara mittit. Πρβ. καὶ Ὁμ. Ὀδ. 5, 47 εἵλετο δὲ ῥάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει ὧν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει. — βασιλεῦ τ' ἐνέρων, πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 20, 61 ἔδεισεν δ' ὑπένερθε ἄναξ ἐνέρων Ἀϊδωνεύς. — πέμψατε, πρβ. Χο. 487 ὦ γαῖ', ἄνες μοι πατέρα. — ψυχήν, τὴν Δαρείου, ὅπερ ἐννοεῖται ῥᾳδίως ἐκ στ. 624.

634 κέ. Τὸ κείμενον φαίνεται τεταραγμένον. Μᾶλλον δὲ θὰ συνῇδε ἡ γραφή: «εἰ γάρ τι κακῶν τῶνδ' ἔστιν

Digitized by Google

μόνος ἂν θνητῶν πέρας εἴποι. 635

ἦ ῥ' ἀΐει μου μακαρί- στροφ. α'.
τας ἰσοδαίμων βασιλεὺς

ἄκος, μόνος αν θνητῶν ἄρος (= βοήθειαν, ὡς Ἱκέτ. 896, Σχολ. ἐπικουρία) εἴποι». Ὁ Hermann ἑρμηνεύει τὴν φερομένην γραφήν: ἐάν τι πλέον (πλὴν τῆς ἱκεσίας) φάρμακον γινώσκῃ ὑπάρχον ὁ Δαρεῖος, μόνος αὐτὸς δύναται νὰ ἐξείπῃ τέλος καὶ ἀνάπαυλαν τῶν κακῶν. — μόνος θνητῶν, μόνος αὐτὸς θὰ ἔλεγεν ὅπερ οὐδεὶς δύναται. Πρβ. σημ. εἰς 187.

636—682. Δεύτερον στάσιμον: "Ἤκουσεν ὁ μακαρίτης βασιλεὺς τὴν ἐμὴν φωνὴν ἢ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναβοήσω ἔτι μᾶλλον, ἵνα ἀκούσῃ μου κάτω; Χθόνιοι θεοί, ἄφετε αὐτὸν νὰ ἀνέλθῃ, ἄρχων τοῦ Ἅιδου, ἀνάπεμψον αὐτὸν ἡμῖν, αὐτόν, ὅστις δὲν κατέστρεφεν ἀνθρώπους ἐν αἱματηραῖς ἥτταις, ἀλλ' ἐκαλεῖτο καὶ ἦτο ἰσόθεος σύμβουλος τῶν Περσῶν. Ἐμφανίσθητι, ὦ ἀξιοσέβαστε καὶ σεμνότιμε βασιλεῦ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τάφου σου μετὰ τῶν κροκοβαφῶν σανδαλίων καὶ τῆς τιάρας. ἐλθέ, δέσποτα, ἵνα ἀκούσῃς τὰ μεγάλα παθήματα τοῦ ἡμετέρου δεσπότου. Στυγία νὺξ ἐπικέχυται ἐφ' ἡμῶν· πᾶσα γὰρ ἡ ἀξιόμαχος δύναμις ἀπόλωλεν. Ἐλθέ, μειλίχιε πάτερ. Οἴμοι οἴμοι· πᾶσαι αἱ νῆες ἀπώλοντο." Ἐπειδὴ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον στροφικὸν σύστημα περιέχει ἐφύμνια (ἦέ, βάσκε κτέ.), διὰ ταῦτα νομιστέον, ὅτι τὸ μὲν δεύτερον στροφικὸν σύστημα ἀπήγγειλε τὸ ἐν ἡμιχόριον, τὸ δὲ τρίτον τὸ ἕτερον, τὰ δὲ λοιπὰ σὺν τοῖς ἐφυμνίοις σύμπας ὁμοῦ ὁ χορός.

636. Τὸ ἐπικὸν ῥὰ ἁπαντᾷ μόνον ἐνταῦθα παρ' Αἰσχύλῳ, τρὶς δὲ παρὰ Σοφοκλεῖ. — ἀΐει, ἔχει παρ' Ὁμήρῳ βραχὺ α, παρὰ δὲ τῷ Πινδάρῳ καὶ τοῖς τραγικοῖς συχνότερον μακρὸν ἢ βραχύ. — μακαρίτας, Σχολ. «μακαρίτης ὁ τεθνεώς, μακάριος ὁ ζῶν.» — Τὴν διαφορὰν τοῦ μακαρίτης καὶ μακάριος ὑπεμφαίνει καὶ τὸ σκῶμμα, ἐν ᾧ καταμωκώμενός τις μαθητῶν διδασκομένων ὑπὸ ἀμαθοῦς καὶ γόητος σοφιστοῦ λέγει παρ' Ἀθηναίῳ 3, 113E «μακαρίους οὖν αὐτούς, μᾶλλον δὲ μακαρίτας εἶναί φημι.» Ἡ λέξις ἀπαντῶσα τὸ πρῶτον παρ' Αἰσχύλῳ διεσώθη καὶ παρ' ἡμῖν, περὶ δὲ τῆς ἐννοίας αὐτῆς πρβ. Πλουτ. β. Σόλ. 21: ὅσιον τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν (ἔπιθι Κορᾶ σημ. αὐτόθι), Φώτ. «μακαρίτας τοὺς τεθνεῶτας εὐφήμως, ὡς μακαρίων ὄντων τῶν τελευτησάντων, ὅτι οὐκέτι αἰσθάνονταί τινος. Δωριέων τινὲς αὐτοὺς ζαμερίτας καλοῦσιν, οἷον τῆς μείζονος μερίδος ἤδη κεκοινωνηκότας· τὸ γὰρ ζα ἐπὶ τοῦ μεγάλου τίθεται, ὡς ζάπλουτος», Τίμαι. «βάλλ' εἰς μακαρίαν, ἀντὶ τοῦ βάλλ' εἰς ᾅδου· ὅθεν τοὺς ἀποθανόντας μακαρίτας ἔθος καλεῖν». Περὶ τῆς ῥήσεως βάλλ' ἐς μακαρίαν (Πλάτ. Ἱππ. 293A) κειμένης κατ' εὐφημισμὸν ἀντὶ τοῦ, βάλλ' (σεαυτὸν) ἐς κόρακας, τρέχε κατὰ τοὺς κόρακας, ἄπαγ' (σεαυτὸν) ἐς τὸν φθόρον, πρβ. τὸ τῆς συνηθείας: ὕπαγε εἰς τὸ καλὸν (= ἔρρε εἰς κόρακας) καὶ Lehrs Populäre Aufsätze, σελ. 344 σημ. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια μακαρίαν ὀνομάζει τὸν διανεμόμενον ἐν ταῖς ἐκφοραῖς οἶνον μετὰ διπύρων ἀρτίσκων,

Digitized by Google

βάρβαρα σαφηνῆ
ἱέντος τὰ παναίολ' αἰ-
ανῆ δύσθροα βάγματ' ἢ 640
παντάλαν' ἄχη λίαν βοάσω;
νέρθεν ἄρα κλύει μου;

ἀλλὰ σύ μοι Γᾶ τε καὶ ἄλ-
λοι χθονίων ἀγεμόνες ἀντ. α'.
δαίμονα μεγαυχῆ 645

καθὰ καὶ οἱ παλαιοὶ μακαρίαν ἐκάλουν τὰ νεωστὶ ἀληλεσμένα ἄλφιτα, μέλιτι ἀναδεδευμένα, καὶ ἀσταφίσι καὶ χλωροῖς ἐρεβίνθοις μεμιγμένα, ἃ τοῖς τὰ ἱερὰ τελοῦσιν ἔνεμον, ὡς λέγει ὁ Ἁρποκρατίων (λ. νεήλατα) καὶ ὁ Ἡσύχιος (λ. μακαρία). — Ὡς πρὸς δὲ τὴν πίστιν, ὅτι οἱ ὑποχθόνιοι θεοὶ ἐπακούουσι τῶν ἐπικλήσεων τῶν ἐν τῷ ἄνω κόσμῳ ἀνθρώπων πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 24, 591 κέ., 9, 456, 566 κέ.

638 κέ. σαφηνῆ, λέγει ὁ Schütz, αναφέρεται εἰς τὴν ἔντασιν τῆς φωνῆς, παναίολα εἰς τὴν ποικίλην ἐμμέλειαν καὶ εὐρυθμίαν τῆς φωνῆς, αἰανῆ καὶ δύσθροα εἰς τὴν γοώδη καὶ θρηνητικὴν ὑπόθεσιν τοῦ ᾄσματος. — Κεῖται δὲ τὸ βάρβαρα σαφηνῆ ὡς κατηγορούμενον μᾶλλον ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ: ἆρά γε ἀκούει μου τὰ παναίολα βάγματα ἐκχέοντος αὐτὰ βάρβαρα καὶ σαφηνῆ ἤτοι ἐν βαρβάρῳ καὶ καταληπτῇ φωνῇ ἐκπέμποντος ποικίλας καὶ γοερὰς καὶ θρηνητικὰς ἐπικλήσεις, ἐν βαρβάρῳ καὶ καταληπτῷ τρόπῳ ἐκπέμποντος ποικίλα καὶ γοερὰ καὶ θρηνητικὰ φωνήματα. Σημείωσαι τοὺς πέντε ἐπιθετικοὺς προσδιορισμοὺς τοῦ βάγματα παραβάλλων Εἴσαγ. σελ. 33.

640. δύσθροα Σχολ. «θρηνητικά», ὥσπερ 944, 1077. Πρβ. Πινδ. Πυθ. 4, 63 δυσθρόου φωνᾶς. Ὁ Αἰσχύλος ἀσμενίζει τῇ συνθέσει τοῦ θρόος, λέγων μιξόθροος, οἰωνόθροος, πολύθροος, ἀλλόθρους, δημόθρους. — παντάλαν, πανάθλια.

642. νέρθεν] προτασσόμενον προσλαμβάνει πλὴν τῆς ἐννοίας τοῦ κάτωθεν, καὶ τὴν τοῦ μακρόθεν, τὴν τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ ἄνω κόσμου. Πρβ. Χοηφ. 314 κέ.

645. μεγαυχής, ἐνδοξότατος, εὐκλεέστατος. Κατὰ τὸν Karabaček (Mittheilungen aus der Sammlung der Papyrus Erzherzog Rainer τ. 1, σελ. 1 κέ.) ὁ διαβόητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Αἰγύπτου Μοκαύκης ὀνομασθεὶς ἀπὶ τοῦ ἐπιθέτου τούτου (μεγαυχὴς) οὐδεὶς ἕτερος εἶναι ἢ ὁ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ηρακλείου διορισθεὶς ἔπαρχος (δούξ, πάγαρχος) τῆς κάτω Αἰγύπτου Γεώργιος ὁ Μηνᾶ, ὅστις φίλα φρονῶν τῷ Μωάμεθ ἔπεμψεν αὐτῷ ἐν ἔτει 628 ὡς δῶρον τὴν χριστιανὴν Μαρίαν. Οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι τοῦ 66ου κεφαλαίου (σούρας) τοῦ Κορανίου ἀναφέρονται εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο. Ἐνταῦθα ὁ προφήτης μέμφεται σφόδρα τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἑαυτοῦ γυναικῶν τὴν προελθοῦσαν ἐκ τῆς ἐπήλυδος χριστιανῆς. Ἡ ἀποστασία τῶν Κοπτῶν ἦν ἔργον τοῦ Μοκαύκου, ὅστις παραδοὺς τοῖς Σαρακηνοῖς καὶ τὴν Βαβυλῶνα ἀνέῳξεν αὐτοῖς τὰς πύλας

Digitized by Google

ἰόντ' αἰνέσατ' ἐκ δόμων,
Περσᾶν Σουσιγενῆ θεόν·
πέμπετε δ' ἄνω τὸν οἶον οὔπω
Περσὶς αἶ' ἐκάλυψεν.

ἦ φίλος ἀνήρ, φίλος ὄ- στροφ. β'.
χθος· φίλα γὰρ κέκευθεν ἤθη. 651
Ἀϊδωνεὺς δ' ἀναπομ-
πὸς ἀνείης, Ἀϊδωνεύς,
θεῖον ἀνάκτορα Δαριαῖον. ἠέ.

οὔτι γὰρ ἄνδρας ποτ' ἀπώλ- ἀντ. β'.
λυ πολεμοφθόροισιν ἄταις, 656
θεομήστωρ δ' ἐκικλή-

τοῦ Δέλτα καὶ προωδοποίησε τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Αἱ Βυζαντιακαὶ ἐπωνυμίαι τῶν ἐπάρχων τῆς Αἰγύπτου, μεγαλοπρεπέστατος ἐνδοξότατος εὐκλεέστατος καὶ ἄλλαι, ἀπαντῶσι συχναὶ ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς παπύροις, οἱ δὲ Ἄραβες ἀκούσαντες τὴν τιμητικὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Γεωργίου διὰ τῆς προκειμένης λέξεως μεγαυχὴς ὠνόμασαν αὐτὸν ἀπ' αὐτῆς, οὕτω δὲ τὸ αἰνιγματῶδες ὄνομα παραδοθὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, εἶναι παρεφθαρμένη ἐκ τοῦ μεγαυχὴς ἐπωνυμία τοῦ εἰρημένου Γεωργίου.

646. *ἰόντα αἰνέσατε*] ἀνελθόντι συναινέσατε καὶ κατανεύσατε. Σχολ. «δέον ἰέναι εἰπεῖν πρὸς τὴν μετοχὴν ἐξήνεγκεν». Ἡ μετοχὴ κεῖται κατηγορηματικῶς, ὡς ἐν τοῖς ὑπομένειν, φέρειν, ἀνέχεσθαι, τλῆναι (Ἑπτ. ἐ. Θ. 739). — ἐκ δόμων, ἐννοητ. τοῦ Ἅιδου, τῶν ὑπὸ γῆν.

648 κέ. *τὸν οἶον .. ἐκάλυψεν*] τὸν ἄνδρα, οἷον οὐδένα πρὶν ἐκαλύψεν ἡ γῆ τῆς Περσίας. Πρβ. Ξενοφ. Κ. π. 6, 2, 3 οἱ οἷοί περ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ βουλευόμενα καταμανθάνουσιν, Δημ. 18, 146 κρατοῦντι τοὺς ὁποίους δήποθ' ὑμεῖς ἐξεπέμπετε στρατηγούς, 8, 20 τούτους τοὺς στρατιώτας Διοπείθης νῦν ἔχει τοὺς ὁποίους τινὰς οὖν. Περὶ ταύτης τῆς οὐσιαστικοποιοῦ δυνάμεως τοῦ ἄρθρου, δι' ἧς ἀναφορικὴ ἢ χρονικὴ πρότασις συνδέεται ἐπιθετικῶς τῷ οὐσιαστικῷ ἢ τῇ οὐσιαστικοῦ ἔννοιαν ἐχούσῃ μετοχῇ πρβ. Κρυγ. § 50, 8, 16.

651 κέ. ὄχθος, τάφος, ὡς 663 καὶ Χο. 4 τύμβου δ' ἐπ' ὄχθῳ τῷδε. — κέκευθεν (ὁ ὄχθος) ἐνεργητικῶς, ὡς Χο. 683, Σοφ. Ἠλ. 1120, Εὐρ. Ῥήσ. 621. — Ἀϊδωνεὺς (πρβ. 632) ἀντὶ κλητικῆς, ὡς πολλάκις παρὰ ποιηταῖς εὕρηται ἡ ὀνομαστικὴ ἀντὶ τῆς κλητικῆς. — ἀναπομπός, πρβ. σημ. 629. — ἀνείης, ἀναγάγοις. — ἀνάκτορα (660), ὡς Χο. 356 σεμνότιμος ἀνάκτωρ. — Δαριαῖον, ὡς 557.

656. Αἰτιολογία τοῦ προηγησαμένου ἐπαίνου τοῦ Δαρείου. Πρβ. 557. — πολεμοφθόροισιν ἄταις, διὰ πολέμου φθειρούσαις ἄταις (ἥτταις).

Digitized by Google

σκετο Πέρσαις, θεομήστωρ δ'
ἔσκεν, ἐπεὶ στρατὸν εὖ ποδούχει. ἠέ.

βαλήν, ἀρχαῖος βαλήν, στροφ. γ'.
ἴθι, ἰκοῦ, 661
ἔλθ' ἐπ' ἄκρον κόρυμ-

658. θεομήστωρ, κατὰ Ὅμ. Ἰλ. 7, 366 θεόφιν μήστωρ ἀτάλαντος καὶ 10, 137 Ὀδυσῆα Διὶ μῆτιν ἀτάλαντον.

659. ἔσκεν] οὗτος ὁ ἐπικὸς τύπος ἀπαντᾷ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ μόνον ἐνταῦθα. Πρβ. κλαίεσκον ἀποσπ. 312, 3, ταμιεύεσκε, παύεσκε Σοφ. Ἀντ. 950, 963. Ὡσαύτως ἅπαξ ἀπαντᾷ βάσκε 667. — ποδούχει, ἐκυβέρνα, σχηματισθέν, ὥσπερ τὰ ῥαβδουχεῖν, πηδαλιουχεῖν, σκηπτοῦχος, ἐκ τοῦ πούς, = καλώδιον ἢ σχοινίον κατὰ τὸ ἔσχατον ἄκρον τοῦ τριγώνου ἢ κατὰ τὰ δύο ἔσχατα ἄκρα τοῦ τετραγώνου ἱστίου. Πρβ. Εὐστάθ. ἐν Ὀδ. 5, 260, σ. 1534, 4 «ὑπέρας λέγει σχοινία, οἷς τὸ κέρας (ἡ κεραία) μετάγεται . . κάλους δὲ οἷς τὸ ἱστίον συσπᾶται καὶ ἀνίεται . . πόδες δὲ τὰ κάτω δύο σχοινία, οἷς πρὸς πρῴραν καὶ πρύμναν δεσμεῖται τὸ σχοινίον». Πόδες τοίνυν ἐλέγοντο τὰ δύο σχοινία, ἑκατέρωθεν τοῦ ἱστίου, οἷς πλησίστιον προσεδεῖτο κάτω ἐν τῷ καταστρώματι· ὁσάκις δὲ ὁ ἄνεμος ἐμπίπτων ἔκαμπτε τὴν πλευράν, τότε ἐχαλᾶτο τὸ ἐν σχοινίον. Πρβ. καὶ Πολυδ. 1, 98 ὁ κυβερνήτης ὁ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, ὁ τῆς νεὼς ἡγεμὼν . . καὶ κατ' Ἀντιφῶντα ὁ ποδοχῶν, Βεκκ. Ἀνεκδ. 1, σελ. 297, 5 ποδοκεῖν τὸ τῷ ποδὶ κυβερνᾶν· ποὺς γάρ ἐστι τοῦ ἱστίου τὸ σχοινίον τὸ κάτω πρὸς τῇ νηῒ.

660. Ἰδιαιτέρα παρακέλευσις πρὸς ἐμφάνισιν γενομένη πρὸς αὐτὸν τὸν Δαρεῖον. — βαλήν. Πρβ. Σχολ. βαλλῆνα τὸν βασιλέα. Εὐφορίων δὲ (περὶ τὸ ἔτος 276 π. Χ.) Θουρίων (Φρυγίων ἐξ εἰκασίας τοῦ Schiller) φησὶ τὴν διάλεκτον, Ἡσύχ. βαλ[λ]ήν· βασιλεὺς Φρυγιστί, Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 672, 26 οἱ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ποιμένες (πρβ. ἀπόσπ. 444), ἰὼ βαλλὴν λέγοντες, ἰὼ βασιλεῦ λέγουσι Φρυγιστί, Πλουτ. π. ποταμῶν 12, 3 βαληναῖον ὄρος, ὅ ἐστι βασιλικὸν καὶ Εὐστάθ. ἐν Ἰλ. 3, 53 σελ. 381, 17. Ἡ λέξις διεσώθη καὶ νῦν παρὰ τοῖς Τούρκοις, παρ' οἷς βαλῆς σημαίνει τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν ἐπαρχίας τινός. Νεωστὶ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Μνημείου τοῦ Ξάνθου ὑπέλαβόν τινες (ὁ Bergk καὶ M. Schmidt lyc. Stud. σελ. 130) ὅτι ἀνεκάλυψαν τὴν λέξιν ἀναγινώσκοντες παλὴν (ᾶ) ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιγραφῇ ἐχούσῃ ὧδε: Χέρσις δδ' Ἁρπάγου υἱός, ἀριστεύσας τὰ ἅπαντα χερσὶ παλὴν Λυκίων τῶν τότ' ἐν ἡλικίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Kaibel epigr. gr. ex lap. conl. σελ. 311 ὁμογνωμονεῖ τῷ Bergk καὶ Schmidt, παρατηροῦμεν, ὅτι, τοῦ «Λυκίων τῶν τότ' ἐν ἡλικίᾳ» ἐξαρτωμένου ἀπὸ του ἀριστεύσας, τὸ παλὴν = βασιλεὺς Λυκίων εἶναι ἄτοπον, τὸ δὲ ὀρθὸν εἶναι πάλην αἰτιατικὴ τοῦ κατά τι.

661. ἴθι ἰκοῦ, ὡς Σοφ. Φιλ. 832 ἴθι μοι παιών. Τὸ ἴθι κεῖται ὡς ἐπιφώνημα (εἶα) καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖται ἡ χασμωδία. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 193 ἀλλ' ἄνα (ἀνάστηθι) ἐξ ἑδράνων, σημ. εἰς στίχ. 930 καὶ κριτικ. ἐπισημ. εἰς 653.

662 κέ. ἐπ' ἄκρον κόρυμβον ὄχθου, ὡς τὸ φάντασμα τοῦ Ἀχιλλέως

Digitized by Google

βον ὄχθου, κροκόβαπτον
ποδὸς εὔμαριν ἀείρων,

Εὐριπ. Ἑκ. 93 ἦλθ' ὑπὲρ ἄκρας τύμβου κορυφᾶς. Περὶ τῆς λέξεως κόρυμβος, πρβ. σημ. εἰς 412 κέ., Εὐστάθ. 750, 35 ἔοικεν οὕτω λέγεσθαι τὰ ἐξέχοντα καὶ μάλιστα ἐν ὄρεσιν, Ἡρόδ. 7, 218 οἴχονται φεύγοντες ἐπὶ τοῦ ὄρους τὸν κόρυμβον. Παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντᾷ μόνον ὁ πληθυντικὸς κόρυμβα, οἷον Ἰλ. 9, 241 στεῦται (Ἕκτωρ) νηῶν ἀποκόψειν ἄκρα κόρυμβα. — Προαγγελία τῆς βασιλικῆς στολῆς, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται ὁ Δαρεῖος. — κροκόβαπτον, κρόκῳ βεβαμμένην. Ὁ δὲ κρόκος (crocus sativus, ἥμερος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄγριον καὶ ὀρεινόν, crocus vernus) εἶναι τὸ πολυθρύλητον ἐν τῇ ἀρχαιότητι φυτόν, ὅπερ πλὴν τῆς ὀσμῆς παρεῖχεν ἐνδύμασιν, ταινίαις καὶ ὑποδήμασι, βαφικὸν χρῶμα ὑπολαμβανόμενον σύμβολον ἱερὸν καὶ ἴδιον βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας, ὡς καταφαίνεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ καὶ τῇ ποιήσει. Πλὴν τοῦ Ἰάσωνος (Πινδ. Πυθ. 4, 232 κρόκειον εἷμα) φέρει κροκωτὸν καὶ ὁ Διόνυσος, ἔτι δὲ καὶ ὁ Ἡρακλῆς βρέφος ὢν κεῖται ἐν κροκωτῷ σπαργάνῳ (Νεμ. 1, 38). Μάλιστα δὲ θεαί, νύμφαι, βασίλισσαι καὶ παρθένοι παρίστανται ἐν κροκωτοῖς πέπλοις, οἷον ἡ Παλλὰς (Εὐριπ. Ἑκ. 468), ἡ Ἀντιγόνη (Εὐριπ. Φοιν. 1491), ἡ Ἰφιγένεια (Αἰσχ. Ἀγ. 249), ἡ Ἑλένη (Verg. Aen. 1, 648). Ἡ Ἠὼς ὀνομάζεται ἀεὶ ἐν τῷ ἔπει κροκόπεπλος, παρ' Ἡσιόδῳ ἡ νύμφη Τελεστώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος (Ἡσιόδ. Θεογ. 358) ἡ Ἐνυώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Φόρκυος καὶ τῆς Κητοῦς (Ἡσ. Θεογ. 273), αἱ Μοῦσαι παρ' Ἀλκμᾶνι (ἀποσπ. 85 Μῶσαι κροκόπεπλοι). Ἐν γένει δὲ ὁ κρόκος εἶναι παρ' Ἕλλησι χαρᾶς δηλωτικὸν χρῶμα καὶ κροκωτοὺς πέπλους φοροῦσιν αἱ γυναῖκες ἐν ἑκτάκτοις καὶ ἐπισήμοις ἡμέραις (Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 44 τί δ' ἂν γυναῖκες φρόνιμον ἐργασαίμεθα ἢ λαμπρόν, αἳ καθήμεθ' ἐξανθισμέναι, κροκωτὰ φοροῦσαι καὶ κεκαλλωπισμέναι). Κατὰ τὸν Hehn σελ. 210 κέ. ἐκδ. 4ης τὸ ὄνομα κρόκος καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐμπόρευμα ἐπεισήχθησαν τοῖς Ἕλλησιν ἐξ Ἀσίας ἐπὶ τῶν ἐπικῶν χρόνων ἢ καὶ πρὸ αὐτῶν. Ἡ δὲ εὐδοκιμήσασα θεραπεία τοῦ κρόκου ἐν Εὐρώπῃ εἶναι ἔργον τῶν Ἀράβων, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Σαφράν, ὅπερ ἐξήλασεν τὴν ἑλληνορρωμαϊκὴν ὀνομασίαν τοῦ κρόκου, διασωθεῖσαν παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τοῦ κρόκου τοῦ ᾠοῦ. Οὐ μόνον δὲ ὁ Ὅμηρος ποιητικῇ ἀδείᾳ ποιεῖ τὸν ἥμερον κρόκον φυόμενον ἐν Ἴδῃ (Ἰλ. 14, 347, πρβ. καὶ Ὕμν. εἰς Δήμ. 6, εἰς Πᾶνα 25), ἀλλὰ καὶ ὁ Σοφοκλῆς Οἰδ. ἐ. Κολ. 681. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Ἴω. 889.

664. ποδὸς εὔμαριν ἀείρων, ἤτοι πόδα εὔμαριν ὑποδεδεμένον αἴρων. Πολυδ. 7, 90 «εὔμαρις: κοινὸν ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας ὑπόδημα, βαρβαρικὸν μὲν εὕρημα (ὡς καὶ τὸ ὄνομα φαίνεται ὂν ἀσιατικῆς καταγωγῆς), ἐξ ἐλαφῆς δὲ πεποιημένον». Ὁ Φρύξ δοῦλος λέγει Εὐριπ. Ὀρ. 1370 Ἀργεῖον ξίφος ἐκ θανάτου πέφευγα βαρβάροις εὐμάρισιν. Ἡ παρετυμολογία τοῦ ξενικοῦ ὀνόματος ἀπαντᾷ παρ' Ἡσυχίῳ (λ. εὐμάριδες) καὶ Μ. Ἐτυμ. σελ. 393, 16 «Εὔμαρις, εὐμάριδος, εἶδος ὑποδήματος, διὰ τὸ εὐμαρῶς ὅ ἐστιν εὐχερῶς βαδίζειν τοὺς ὑποδεδεμένους». Πρβ. καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. Παιδαγ. 2, 11 χαί-

Digitized by Google

βασιλείου τιάρας 665
φάλαρον πιφαύσκων.
βάσκε πάτερ ἄκακε Δαριαῖε.
ὅπως αἰανῆ κλύῃς ἀντ. γ'.
νέα τ' ἄχη,

ρειν οὖν ἐατέον τὰς ἐπιχρύσους καὶ διαλίθους τῶν σανδαλίων ματαιοτεχνίας, καὶ κρηπῖδας Ἀττικὰς καὶ τὰς Σικυωνίας, καὶ τοὺς κοθόρνους, Περσικάς τε καὶ Τυρρηνικάς.

665. βασιλείου τιάρας, Σχολ. «τῆς κυρβασίας», Ξενοφ. Ἀναβ. 2, 5, 23 τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστι ὀρθὴν ἔχειν (διὸ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης περὶ τοῦ περσικοῦ ὄρνιθος Ὄρνισ. 486: διὰ ταῦτ' ἄρ' ἔχων καὶ νῦν ὥσπερ βασιλεὺς ὁ μέγας διαβάσκει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν κυρβασίαν τῶν ὀρνίθων μόνος ὀρθήν), Κύρου Παιδ. 8, 3, 13 ἐκ τῶν πυλῶν προυφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσέλευκον (καλούμενον κατὰ τὸν Πολυδ. 7, 61 καὶ τὸν Ἡσύχ. σάραπιν) — ἄλλῳ δὲ οὐκ ἔξεστι μεσέλευκον ἔχειν — καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγινοβαφεῖς καὶ κάνδυν ὁλοπόρφυρον· εἶχε δὲ καὶ διάδημα (σινδόνιον) περὶ τὴν τιάραν. Πρβ. Ἡσύχ. «τιάρα, ἡ λεγομένη κυρβασία· ταύτῃ δὲ οἱ Πέρσαι βασιλεῖς μόνοι ἐχρῶντο ὀρθῇ, οἱ δὲ στρατηγοὶ (καὶ πάντες οἱ λοιποὶ) ὑποκεκλιμένῃ» καὶ Σχολ. Ἀριστ. Ὄρνισ. 487 «τιάρα ἐπτυγμένη καὶ προβάλλουσα εἰς τὸ μέτωπον», ἥτις κατὰ τὸν Ἡρόδ. 7, 61 καλεῖται ἀπαγής, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὀρθήν, καλουμένην πεπηγυῖαν 7, 64. Σημειωτέον ὅμως ὅτι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7, 64) οἱ Σάκαι καὶ οἱ Σκύθαι εἶχον κυρβασίας ὀρθὰς πεπηγυίας. Ἦτο δὲ ἡ τιάρα, καλουμένη καὶ κίδαρις ἢ κίταρις (Κτησ. 47), πῖλος ἀπολήγων εἰς ὀξὺ (Ἡροδ. 7, 64) καὶ κατὰ Στράβωνα (σελ. 734) περὶ τῇ κεφαλῇ πίλημα πυργωτόν. Πρβ. τὴν ἀγγείου εἰκόνα ἐν Annali d. Inst. 1847, πίν. 5, ἀρίθ. 2. Ἐπὶ τοῦ καλουμένου Δαρείου ἀγγείου (ἴδε Εἰσ. σελ. 83) φορεῖ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ οὐχὶ τὴν κίδαριν, ἀλλὰ Φρύγιον πῖλον ἐξ ἀρνείου δέρματος.

666. Ἡ κορυφὴ τῆς ὠξυμμένης τιάρας ὀνομάζεται φάλαρον (ἐκ τοῦ φάλος), ὡς ἔχουσα, καίπερ οὐχὶ ἐκ μετάλλου οὖσα, τὸ σχῆμα τοῦ τῆς περικεφαλαίας φάλου, τοῦ καὶ κυμβάχου καλουμένου, ἔνθα ἐνετίθετο ὁ ἱππιοχαίτης λόφος, πρβ. Goebel ἐν Philol. 18, 217, Ἡσύχ. φάλαρα· ἀστραγαλίσκος ὁ ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας, Helbig σελ. 308, καὶ Ἀριστόν. «φάλαρα τὰ κατὰ τὸ μέσον τῆς περικεφαλαίας μικρὰ ἀσπιδίσκια, ἅτινα κόσμου χάριν ἐντίθενται». — πιφαύσκων, Σχολ. «φαίνων, δεικνύων τῆς περικεφαλαίας (= τιάρας) τὸν λόφον».

667 κέ. βάσκε, παρ' Ὁμήρῳ ἀεὶ παραλλήλως βάσκ' ἴθι, ἔχει πρὸς τὸ παρὰ μόνῳ τῷ Κρατίνῳ ἀπαντῶν βάω, ὡς φάσκω πρὸς τὸ φάω, φημί. — πάτερ, ὡς στίχ. 218. Ἄλλως παρίσταται ὁ Δαρεῖος παρ' Ἡροδότῳ 3, 89: διὰ δὲ ταύτην τὴν ἐπίταξιν (ὑπὸ τοῦ Δαρείου) τοῦ φόρου καὶ παραπλήσια ταυτῃ ἄλλα λέγουσι Πέρσαι ὡς Δαρεῖος μὲν ἦν κάπηλος, Καμβύσης δὲ δεσπότης, Κῦρος δὲ πατήρ, ὁ μὲν ὅτι ἐκαπήλευε πάντα τὰ πρήγματα, ὁ δὲ ὅτι χαλεπός

Digitized by Google

δέσποτα, δεσπότου 670
φάνηθι. Στυγία γάρ
τις ἐπ' ἀχλὺς πεπόταται·
νεολαία γὰρ ἤδη
κατὰ πᾶσ' ὄλωλεν.
βάσκε πάτερ ἄκακε Δαριαῖε. 675

αἰαῖ αἰαῖ· ἐπῳδ.
ὦ πολύκλαυτε φίλοισι θανών,
τί τάδε δυνάτα δυνάτα
περὶ τᾷ σᾷ δίδυμα διαγόεν ἁμάρτια
πάσᾳ γᾷ τᾷδε 680

τε ἦν καὶ ὀλίγωρος, ὁ δὲ ὅτι ἤπιός τε καὶ ἀγαθά σφι πάντα ἐμηχανήσατο. — ἄκακε, οὐδενὸς κακοῦ αἴτιος (πρβ. 655 κέ. καὶ 857). — αἰανῆ .. νέα τε, βαρείας καὶ ἀνηκούστους καὶ ἀπροσδοκήτους συμφοράς. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ νέα πρβ. 260 καὶ σημ. εἰς 695.

670. *δεσπότου*] δεσπότου (Ξέρξου) συνάπτεται τῷ ἄχη, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι γραπτέον εἶναι μετὰ τοῦ Δινδορφίου δέσποτα δεσποτᾶν. — Ἡ προσαγόρευσις δέσποτα συνᾴδει τῇ θείᾳ λατρείᾳ κατὰ Εὐριπ. Ἰππ. 88: ἄναξ, θεοὺς γὰρ δεσπότας καλεῖν χρεών. Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 3, 2, 13 οὐδένα γὰρ ἄνθρωπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε. Περὶ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λέξεων δέσποτα, δεσπότου πρβ. Σοφ. Τ. 284 ἄνακτ' ἄνακτι .. Φοίβῳ Τειρεσίαν.

671 κέ. στυγία ἀχλὺς ἐπιπεπόταται ἤτοι στυγία θλίψις καὶ μέλαινα καταιγὶς κακῶν περιβάλλει ἡμᾶς. Πρβ. Εὐμ. 380 τοῖον ἐπὶ κνέφας ἀνδρὶ μύσος πεπόταται· καὶ δνοφεράν τιν' ἀχλὺν κατα δώματος αὐδᾶται πολύστονος φάτις, Ἑ. ἐ. Θ. 213 κέ., Εὐρ. Ἡρακλεῖ 1140 στεναγμῶν γάρ με περιβάλλει νέφος καὶ Ὅμ. Ἰλ. 18, 22 τὸν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.

672. νεολαία καὶ Ἱκέτ. 695. Ὡς ἐπίθετον κεῖται Εὐριπ. Ἄλκ. 103 νεολαία χεὶρ γυναικῶν. Πρβ. καὶ Θεοκρ. Εἰδ. 18, 24 τετράκις ἑξήκοντα κόραι, θῆλυς νεολαία.

674. κατὰ πᾶσ' ὄλωλεν = πᾶσα κατόλωλεν. Πρβ. 103, 254, 347, 718, 731. Τὸ κατόλλυμι ἀπαντᾷ μόνον παρὰ τοῖς ὀψιαιτέροις τῶν μεταγενεστέρων. Νεωτέρων ἀντιγράφων παρεχόντων κατὰ γῆς, ὁ Blomfield γράφει «κατὰ γᾶς ὄλωλεν», πρὸς ὃ παραβλητέον Εὐρ. Ὀρ. 674: τὸν κατὰ χθονὸς θανόντα.

677. πολύκλαυτε, καθ' ἕλξιν πρὸς τὴν κλητικήν, ὡς Σοφ. Αἴ. 695 ὦ Πάν, ἀπλίπλαγκτε φάνηθι, Φιλ. 761 ἰὼ δύστηνε σύ, δύστηνε δῆτα διὰ πόνων πάντων φανείς, Θεοκρ. 17, 66 ὄλβιε, κῶρε, γένοιο. Πρβ. Κρυγ. Μέρ. Β'. § 45, 2, 4.

678—680. Τὸ κείμενον τούτων τῶν τριῶν στίχων παντάπασι καθηλκωμένον διέφθαρται μέχρι παντελοῦς ἀγνοίας τῆς ἐννοίας, οὐδεμιᾶς διορθώσεως δυνηθείσης νὰ θεραπεύσῃ πως αὐτό.

Digitized by Google

ἐξέφθινται τρίσκαλμοι
νᾶες ἄναες ἄναες.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

Ὦ πιστὰ πιστῶν ἡλικές θ' ἥβης ἐμῆς
Πέρσαι γεραιοί, τίνα πόλις πονεῖ πόνον;
στένει, κέκοπται, καὶ χαράσσεται πέδον. 685
λεύσσων δ' ἄκοιτιν τὴν ἐμὴν τάφου πέλας
ταρβῶ, χοὰς δὲ πρευμενὴς ἐδεξάμην.

681 κέ. ἐξέφθινται, ὡς στίχ. 929. — τρίσκαλμοι νᾶες, τρεῖς σκαλμοὺς (379) ἔχουσαι νῆες ἤτοι τριήρεις τρεῖς σειρὰς κωπῶν ἔχουσαι, ὡς 1075 τρισκάλμοισιν βάρισιν. — νᾶες ἄναες: Σχολ. «αἱ μηκέτι νῆες, ἀπώλοντο γάρ». Πρὸς τὸ ναῦς ἄναυς πρβ. Εὐμ. 460 ἄπολιν Ἰλίου πόλιν ἔθηκας, 1034 παῖδες ἄπαιδες, Ἀγ. 1137 νόμον ἄνομον, Χο. 42 χάριν ἄχαριν κτλ. Ἕνεκα τῆς θυσίας τῆς Ἀτόσσης καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ χοροῦ φαίνεται τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου (διὰ τῶν καλουμένων χαρωνίων κλιμάκων καὶ τῶν ἀναπιεσμάτων).

683—853. Τρίτον ἐπεισόδιον. Ὁ Δαρεῖος ἐξηγεῖται τὴν αἰτίαν τῆς συμφορᾶς καὶ δυστυχίας τῶν Περσῶν προλέγων ὡς ἀποτέλεσιν καὶ κορύφωμα τῆς δυστυχίας τὴν ἐν Πλαταιαῖς ἐπικειμένην ἧτταν. — Τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου φαίνεται ἐν τῷ ἐν στίχ. 663 κέ. μνημονευθέντι ἱματισμῷ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τύμβου (662).

683. πιστά, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 1. — πιστὰ πιστῶν κατὰ ἐπίτασιν ἀντὶ ὑπερθετικοῦ, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 465 ἄρρητ' ἀρρήτων, Οἰδ. ἐ. Κ. 1238 κακὰ κακῶν, Φιλ. 65 ἔσχατ' ἐσχάτων κακά, Ἀνθολ. Παλ. 11, 388 τῶν ἀγαθῶν ἀγαθά. Ὁ νεώτερος Σχολ. σημειοῦται «δηλοῖ δὲ ἐντεῦθεν τὴν θαυμασίαν καὶ μεγίστην αὐτῶν πίστιν, ἣν πρὸς αὐτὸν ζῶντα ἐκέκτηντο καὶ θανόντα ἔχουσιν».

684. *πόλις πονεῖ πόνον*;] Παρήχησις, ὡς 753, Ἑπτ. ἐ. Θ. 995, Ἀγ. 244, 1166 καὶ ἀλλαχοῦ.

685. *στένει, κέκοπται*] στενάζει καὶ κόπτεται (ἐν κοπετοῖς θρηνεῖ, ἴδε σημ. εἰς 128), συνυπακουομένου ὑποκειμένου τοῦ ἡ πόλις. — χαράσσεται πέδον, ἐξέλαβόν τινες σημαῖνον τὴν πλῆξιν τῆς γῆς χερσί τε ποσί τε, ὅπερ συνειθίζετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀνακαλουμένοις τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων δι' εὐχῶν πρὸς τοὺς ὑποχθονίους θεούς. Ὥσπερ γὰρ δεόμενοι τῶν Οὐρανίων θεῶν ἀνέτεινον (ἀνεῖχον) οἱ ἀρχαῖοι τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, δεόμενοι δὲ τῶν θαλασσίων θεῶν ἐξέτεινον αὐτὰς πρὸς τὴν θάλασσαν (ὀρεγνύναι, Ἰλ. 1, 351), οὕτως ἐπικαλούμενοι τοὺς ὑποχθονίους πίπτοντες κατὰ γῆς ἔπλησσον διὰ χειρῶν (Ἰλ. 9, 568) αὐτήν, οἱονεὶ τὴν εἴσοδον καὶ πύλην τῆς κατοικίας αὐτῶν. Πρβ. Nägelsbach nachhom. Theol. σελ. 214 καὶ σελ. 102. Ἐν τῷ προκειμένῳ ὅμως χωρίῳ ἡ ῥῆσις: χαράσσεται πέδον (πλήσσεται τὸ ἔδαφος) ἐννοητέα περὶ τῆς πλήξεως τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς ὀρχήσεως τοῦ χοροῦ. Κατὰ ταῦτα τὸ χαράσσειν κεῖται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ νύσσειν, πρβ. Ἡσιόδ. Ἀσπ. 62 χθόνα δ' ἔκτυπον ὠκέες ἵπποι νύσσοντες χηλῇσι.

687. ταρβῶ, εἰκάζων κακὸν φοβοῦμαι. — πρευμενής, πρβ. 223, 612.

Digitized by Google

ὑμεῖς δὲ θρηνεῖτ' ἐγγὺς ἑστῶτες τάφου
καὶ ψυχαγωγοῖς ὀρθιάζοντες γόοις
οἰκτρῶς καλεῖσθέ μ'· ἐστὶ δ' οὐκ εὐέξοδον, 690
ἄλλως τε πάντως χοὶ κατὰ χθονὸς θεοὶ
λαβεῖν ἀμείνους εἰσὶν ἢ μεθιέναι.
ὅμως δ' ἐκείνοις ἐνδυναστεύσας ἐγὼ
ἥκω. τάχυνε δ', ὡς ἄμεμπτος ὦ χρόνου·
τί ἐστι Πέρσαις νεοχμὸν ἐμβριθὲς κακόν; 695

689. *ψυχαγωγοῖς ὀρθιάζοντες γόοις*] ὄρθιον (= μεγάλως, πρβ. στ. 392 καὶ 1051) βοῶντες ἐν γόοις ψυχαγωγοῖς, Σχολ. «ἤγουν τοῖς τὰς ψυχὰς ἐκ του Ἅιδου ἀνακομίζουσιν». Πρβ. καὶ Σχολ. Εὐριπ. Ἄλκ. 1128: ψυχαγωγοὶ — οἵτινες καθαρμοῖς τισι καὶ γοητείαις τὰ εἴδωλα ἐπάγουσί τε καὶ ἐξάγουσι καὶ Φρύν. ἐν Βεκκήρ. Ἀνεκδ. σ. 73, 13: ψυχαγωγός· οἱ μὲν Ἀλεξανδρεῖς τὸν τῶν παίδων ἀνδραποδιστὴν οὕτω καλοῦσιν· οἱ δὲ ἀρχαῖοι τοὺς τὰς ψυχὰς τῶν τεθνηκότων γοητείαις τισὶν ἄγοντας (ἀνάγοντας Nauck)· τῆς αὐτῆς ἐννοίας καὶ τοῦ Αἰσχύλου τὸ δρᾶμα Ψυχαγωγοί. — ὀρθιάζοντες γόοις, πρβ. Ἀγ. 29 ὁλολυγμὸν . . ἐπορθιάζειν. — καλεῖσθέ με (δηλ. ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ Ἅιδου). — οὐκ εὐέξοδον. Πρβ. Εὐριπ. ἀπόσπ. παρὰ Βεκκήρῳ Ἀνεκδ. Ἑλ. σελ. 344: θεοὶ χθόνιοι, ζοφερὰν ἀδίαυλον ἔχοντες ἕδραν φθιμένων Ἀχεροντίδα λίμνην, Θεοκρ. Εἰδ. 12, 19 ἀνέξοδον εἰς Ἀχέροντα, Ἀνθ. Ἑλ. 1, 121 ἀτραπὸν εἰς Ἀΐδεω ἤνυσα, τὴν οὔπω τις ἐναντίον ἦλθεν ὁδίτης καὶ Κατούλλου 3, 12 illuc unde negant redire quemquam.

691. ἄλλως τε πάντως καί, ὡς Εὐμεν. 729, Προμ. 663 καὶ Πλατ. Ἀπολ. σελ. 35D ἄλλως τε μέντοι νὴ Δία πάντως καὶ ἀσεβείας φεύγοντα. Ἡ αὐτοτελὴς πρότασις μετὰ τὸ ἄλλως τε καὶ ἀπαντᾷ καὶ Εὐμ. 476 ἄλλως τε καὶ σὺ . . παρῆλθες, Λυσ. 7, 6 ἄλλως τε καὶ τοῦτο τὸ χωρίον . . . ἄπρατον ἦν. Εἰς τὴν γενικὴν δυσκολίαν τοῦ δυσεξόδου ἐκ τοῦ Ἅιδου προτίθεται ἡ μερική. — λαβεῖν ἀμείνους κέ., πρβ. Βεργ. Aen. 6, 126 facilis descensus Averni: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis; Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras, Hoc opus, hic labor est. — ἀμείνους, πρβ. Θουκ. 3, 38 ἀπατᾶσθαι ἄριστοι.

693. *ἐνδυναστεύσας*] μέγα δυνάμενος καὶ πολλῆς τιμῆς ἀπολαύων παρὰ τοῖς κάτω θεοῖς κατώρθωσα νὰ ἀνέλθω ἤτοι κατορθώσας διὰ τῆς ὑπολήψεως καὶ τιμῆς, ἣν ἔχω παρ' ἐκείνοις, ἦλθον. Πρβ. Ξενοφ. Ἑλλην. 7, 1, 42 ἐνδυναστεύει (= διὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ διαπράττεται) ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὥστε μὴ φυγαδεῦσαι τοὺς κρατίστους.

694. τάχυνε, ἀπολύτως, ταχέως λέγε (700), ὡς Χοηφ. 656 καὶ ἐν τῇ δημώδει συνηθείᾳ «κάμε γλήγορα». — ὡς ἄμεμπτος ὦ χρόνου, ἵνα ἐπιστρέψω ἐν καιρῷ καὶ μὴ μεμφθῶ ὑπὸ τῶν θεῶν ἕνεκα βραδείας ἐπιστροφῆς. Ἡ γενικὴ χρόνου κεῖται ἀναφορικῶς «ἄμεπτος ὡς πρὸς τὸν χρόνον». Πρβ. Προπερτ. 5, 7, 91 luce iubent leges Lethaea ad stagna reverti (δηλ. manes emissos).

695. τί ἐστι, ἀπαντᾷ καὶ Σοφ. Φιλ. 733, 753. Πρβ. τί εἶπας αὐτόθι 917,

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

σέβομαι μὲν προσιδέσθαι, στροφ.
σέβομαι δ' ἀντία λέξαι
σέθεν ἀρχαίῳ περὶ τάρβει.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ἀλλ' ἐπεὶ κάτωθεν ἦλθον σοῖς γόοις πεπεισμένος,
μή τι μακιστῆρα μῦθον, ἀλλὰ σύντομον λέγων 700
εἰπὲ καὶ πέραινε πάντα, τὴν ἐμὴν αἰδῶ μεθείς.

ΧΟΡΟΣ.

δίεμαι μὲν χαρίσασθαι, ἀντ.

Τραχ. 1203 καὶ σημ. κατωτέρω εἰς στίχ. 789. — νεοχμόν, νέον, μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπροσδοκήτου, ὡς Προμ. 158, Σοφ. Ἀντιγ. 157 νεοχμὸς νεαβαῖσι (ἀνηκούστοις καὶ φοβεραῖς) θεῶν ἐπὶ συντυχίαις, Φιλ. 751 οὕτω νεοχμὸν ἐξαίφνης, ὅτου τοσήνδ' ἰυγὴν καὶ στόνον σαυτοῦ ποιεῖς; Πρβ. καὶ στ. 260 καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 788. — ἐμβριθές, μέγα καὶ βαρὺ καὶ ἄφερτον, ὡς Ἀγ. 1086 κέ. Τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται καὶ τό, ἐπιβριθὴς Εὐμ. 966.

696 κέ. σέβομαι, αἰδοῦμαι. Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 23, 107 οὐδέ τι προσφάσθαι δύναμαι ἔπος οὐδ' ἐρέεσθαι οὐδ' εἰς ὦπα ἰδέσθαι ἐναντίον. — μὲν . . δέ, ἐν σχήματι ἀναφορᾶς συνδέοντα κατ' οὐσίαν ὅμοια, ὡς 702 κέ., σέβομαι προσιδέσθαι καὶ ἀντία λέξαι. — προσιδέσθαι, ἴδε σημ. εἰς 63, 65, 182. — ἀντία λέξαι, πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 15, 377 ἀντία δεσποίνης φάσθαι. — σέθεν, ἀναφερόμενον πρὸς τὸ τάρβει εἶναι ἡ καλουμένη γενικὴ τοῦ ἀντικειμένου (ταρβῶν σε). — ἀρχαίῳ, Σχολ. ν. «ᾧ πάλαι πρὸς σὲ ἐχρώμην». — περὶ τάρβει, ὡς Χοηφ. 35 περὶ φόβῳ, 545 ἀμφὶ τάρβει, Σοφ. ἀπ. 140 ἀμφὶ θυμῷ, Εὐρ. Ὀρ. 825 θανάτου γὰρ ἀμφὶ φόβῳ Τυνδαρὶς ἰάχησε καὶ Πινδ. Πυθ. 5, 58 λέοντες περὶ δείματι φύγον.

700. Πρὸς τὸ μακιστῆρα μῦθον πρβ. 949, Ἱκ. 475 μαστικτῆρα καρδίας λόγον, Εὐμ. 185 καρανιστῆρες . . δίκαι, Χοηφ. 998 ποδιστῆρας πέπλους, Σοφ. Τραχ. 674 τὸν ἐνδυτῆρα πέπλον. — λέγων εἰπέ, πρβ. σημ. 704.

701. τὴν ἐμὴν αἰδῶ, τὴν αἰδῶ ἐμοῦ. Ἐπειδὴ ἡ γενικὴ τοῦ ἀντικειμένου ἔχει κτητικὴν σημασίαν, διὰ τοῦτο τίθεται ἀντ' αὐτῆς ἡ κτητικὴ ἀντωνυμία. Πρβ. Προμ. 404 θρῆνος οὐμός, Ὁμ. Ἰλ. 19, 321 σῇ ποθῇ, Ὀδ. 11, 202 σὸς πόθος, Σοφ. Οἰδ. Τ. 969 τῷμῷ πόθῳ, Λυσ. 11, 10 τὴν ὑμετέραν εὔνοιαν, Πλάτ. Γοργ. σελ. 489ᴬ εὐνοίᾳ τῇ σῇ καὶ Κρυγ. 47, 7, 8.

702 κέ. δίεμαι, ὁμηρικὴ λέξις ἐκ τοῦ ἀχρήστου ἐνεργητικοῦ δίημι (= ἀποδιώκω), διασωθέντος ἐν τῷ ἐνδίημι, σημαίνει φόβῳ ἀπελαύνομαι, ἀποσοβοῦμαι, ἀποδιώκομαι, φεύγω, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 12, 304 ου ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε (= διανοεῖται ὁ λέων) σταθμοῖο

Digitized by Google

δίεμαι δ' ἀντία φάσθαι,
λέξας δύσλεκτα φίλοισιν.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ἀλλ' ἐπεὶ δέος παλαιὸν σοὶ φρενῶν ἀνθίσταται, 705
τῶν ἐμῶν λέκτρων γεραιὰ ξύννομ', εὐγενὲς γύναι,
κλαυμάτων λήξασα τῶνδε καὶ γόων σαφές τί μοι
λέξον. ἀνθρώπεια δ' ἄν τοι πήματ' ἂν τύχοι βροτοῖς.

δίεσθαι, 23, 475 ἵπποι ἀερσίποδες πολέος πεδίοιο δίενται, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἀποδειλιᾶν, ἀποκνεῖν, κατορρωδεῖν. Ἐκ δὲ τοῦ δίω (= φεύγω, φοβοῦμαι) γίνεται τὸ δίομαι ἔχον ἀεὶ μεταβατικὴν σημασίαν, τρέπω εἰς φυγήν, ἀπελαύνω. — μὲν — δὲ (ὡς 696): δίεμαι χαρίσασθαι καὶ ἀντία φάσθαι. — χαρίσασθαι, Σχολ. «τὰ πρὸς χάριν εἰπεῖν», μᾶλλον ὅμως ἑρμηνευτέον ὑπουργῆσαι, πειθόμενον ἐμαυτὸν παρασχεῖν (Σχολ. ν. «τὸ σὸν θέλημα τελέσαι»). Πρὸς τὸ ποιητικὸν φάσθαι πρβ. 696 καὶ σημ. εἰς στίχ. 62 κέ.

704. Ἡ μετοχὴ τῆς δευτερευούσης προτάσεως κατὰ ἀόριστον (λέξας) προσκολλᾶται τῷ ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ἀορίστῳ (χαρίσασθαι) κατὰ συγχρονισμὸν ὡς ἐκφράζουσα τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐκδηλοῦται ἡ πρᾶξις τοῦ ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ἀορίστου. Πρβ. Πλάτ. Γοργ. σελ. 516B τόδε μοι χάρισαι ἀποκρινάμενος καὶ Κρυγ. 53, 6, 8. — λέξας δύσλεκτα, κατὰ σχῆμα ὀξύμωρον. — λέξας, κείμενον μετὰ τὸ φάσθαι ἐν ἐπικῷ τρόπῳ (φωνήσας προσηύδα, φωνήσας προσέφη), ὥσπερ Ἀγ. 215 εἶπε φωνῶν, Σοφ. Αἴ. 757 ἔφη λέγων, Ἀντιγ. 227 ψυχὴ γὰρ ηὔδα πολλά μοι μυθουμένη, Ἀριστοφ. 472 ὃς ἔφασκε λέγων, Σφηξ. 795 ἦ δ' ὃς λέγων, Ἡροδ. 6, 137 ἔφησε ἐν τοῖσι λόγοισι λέγων καὶ ἀλλαχοῦ. — φίλοισι συνδέεται τῷ δύσλεκτα, δυσάρεστα καὶ λυπηρὰ τοῖς φίλοις εἰπεῖν αὐτά.

705. *σοὶ φρενῶν ἀνθίσταται*] Τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο σέβας καὶ δέος ἐμοῦ (698) μὴ ἐκβληθὲν τῆς σῆς ψυχῆς ἀνθίσταται τῷ λογισμῷ ἐπισκοτίζον αὐτόν. — φρενῶν, ἤρτηται ἐκ τοῦ ἀνθίσταται. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1651 χεῖρ' ἀντέχοντα κρατός. Σημειωτέον δέ, ὅτι τινὲς συνάπτουσι φρενῶν τῷ δέος. — ξύννομος, κυρίως ὁ ὁμοῦ νεμόμενος (Σοφ. Φιλ. 1436 λέοντε συννόμω, Πλάτ. Κριτ. σελ. 110A σύννομα ζῷα), εἶτα ὁ κοινωνὸς (Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 341) καὶ ἐνταῦθα ἡ σύζυγος, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 340. Πρβ. καὶ Σοφ. Ἠλ. 600, ἔνθα ἡ λέξις κεῖται περὶ τοῦ Αἰγίσθου.

708. ἀνθρώπεια κτέ., τοῖς βροτοῖς συμβαίνουσι πήματα ὄντα ἀνθρώπινα καὶ συνήθη ἤτοι πεπρωμένα τῇ ἀνθρωπίνῳ φύσει (296) καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένα αὐτῇ, τοιαύτη εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀθρωπίνων. Σημείωσαι τὸ διπλοῦν ἂν ἀπαντῶν παρ' Αἰσχύλῳ σπανιάκις ἐν τῷ λόγῳ, οἷον Ἱκέτ. 233 κέ., 779 καὶ Ἀγαμ. 352. Περὶ τοῦ τυγχάνειν πρβ. Προμ. 362 θέλοιμ' ἂν ὡς πλείστοισι πημονὰς τυχεῖν. Τὴν χρῆσιν δὲ ταύτην τοῦ τυγχάνειν διέσωσε καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια λέγουσα· ταῦτα μοῦ ἔτυχον = ταῦτα ἔτυχόν μοι = συνέβησάν μοι.

Digitized by Google

πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ θαλάσσης, πολλὰ δ' ἐκ χέρσου κακὰ
γίγνεται θνητοῖς, ὁ μάσσων βίοτος ἢν ταθῇ πρόσω. 710

ΑΤΟΣΣΑ.

ὦ βροτῶν πάντων ὑπερσχὼν ὄλβον εὐτυχεῖ πότμῳ,
ὡς, ἕως τ' ἔλευσσες αὐγὰς ἡλίου, ζηλωτὸς ὢν
βίοτον εὐαίωνα Πέρσαις ὡς θεὸς διήγαγες,
νῦν τέ σε ζηλῶ θανόντα, πρὶν κακῶν ἰδεῖν βάθος·
πάντα γάρ, Δαρεῖ', ἀκούσῃ μῦθον ἐν βραχεῖ λόγῳ. 715
διαπεπόρθηται τὰ Περσῶν πράγμαθ', ὡς εἰπεῖν ἔπος.

710. *γίγνεται* κτέ.] συνώνυμον τοῦ τύχοι (708). — Τὸ μάσσων κεῖται προληπτικῶς, προδηλοῦν τὸ ἐκ τοῦ ταθῆναι πρόσω γιγνόμενον. — ταθῇ πρόσω παραταθῇ (265). Περὶ τοῦ τείνειν βίον πρβ. Προμ. 553 καὶ Ἀγ. 1361.

711 κέ. εὐτυχεῖ πότμῳ, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 713. — ὡς, αἰτιολογικόν. Δηλοῦται ἡ αἰτία τοῦ εὐτυχεῖ πότμῳ.

713. βίοτος εὐαίων, καὶ Σοφ. Τραχ. 81. Πρβ. 265 μακροβίοτος αἰών, 713 εὐτυχεῖ πότμῳ, Εὐριπ. Ἱκέτ. 960 δυσαίων ὁ βίος, Οἰδ. Τ. 518 βίου τοῦ μακραίωνος, Αἰσχ. Προμ. 930 δυσπλάνοις ἀλατείαις, Σοφ. Αἴ. 138 λόγος κακόθρους, 709 εὐάμερον φάος, Οἰδ. ἐ. Κ. 716 εὐήρετμος πλάτα, Εὐρ. Ἱππ. 200 εὐπήχεις χεῖρας, 600 δεξιᾶς εὐωλένου, 669 κακοτυχεῖς πότμοι, Μηδ. 200 εὔδειπνοι δαῖτες, Τρῳ. 124 λιμένες εὔορμοι, Ἰφ. τῇ ἐν Τ. 1234 εὔπαις γόνος, Βάκχ. 1157 νάρθηξ εὔθυρσος καὶ ἄλλα Ἑπτ. ἐ. Θ. 186. — Πέρσαις ζηλωτὸς ὤν, ὡς Εὐριπ. Μηδ. 1035 ζηλωτὸν ἀνθρώποισιν.

714. Τὸ μέγεθος τῶν κακῶν ποιεῖ τῇ Ἀτόσσῃ τὸ ζῆν ἀπευκτόν, ὥσπερ καὶ στ. 265 οἱ φιλόζωοι (πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 63 Nauck τοῦ ζῆν γὰρ οὐδεὶς ὡς ὁ γηράσκων ἐρᾷ καὶ Ἀριστοτ. Ῥητ. 2, 13, 8 καὶ φιλόζωοι καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ οὗ δὲ ἐνδεῖς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμεῖν) γέροντες ὀδύρονται τὸν μακρὸν αὐτῶν βίον. Πρβ. Βεργ. Aen. 11, 158 o sanctissima conius Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem, Τακ. Agric. 45 tu vero felix, Agricola, non vitae tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis. — κακῶν — βάθος. Οἱ Ἕλληνες πρὸς δήλωσιν τῆς ἀφθονίας καὶ τοῦ πλήθους πράγματος εὐτυχοῦς ἢ δυστυχοῦς ἔλεγον μεταφορικῶς βάθος πλούτου, βαθὺ γῆρας, βαθεῖα εἰρήνη κτλ. Πρβ. 468.

715 κέ. γάρ: ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἑπομένη ἀνακοίνωσις: διότι, ἵνα εἴπω συντόμως, ἡ δύναμις τῶν Περσῶν ἐντελῶς κατεστράφη. — μῦθος, τὸ ἀνακοινούμενον πρᾶγμα, ἡ εἴδησις. Πρβ. στίχ. 165. — ἐν βραχεῖ λόγῳ, πρβ. Προμ. 521 βραχεῖ δὲ μύθῳ πάντα συλλήβδην μάθε, Σοφ. Φιλ. 435 λόγῳ δέ σ' ἐν βραχεῖ τοῦτ' ἐκδιδάξω. — ὡς εἰπεῖν ἔπος, ἵνα εἴπω ἐν γένει, ἵνα εἴπω ἁπλῶς, σχεδόν. Αἱ ῥήσεις ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὡς εἰπεῖν, ὡς συνελόντι, συντόμως, ἁπλῶς, τὸ ὅλον εἰπεῖν, τίθενται συνήθως μετὰ

Digitized by Google

ἰόντ' αἰνέσατ' ἐκ δόμων,
Περσᾶν Σουσιγενῆ θεόν·
πέμπετε δ' ἄνω τὸν οἷον οὔπω
Περσὶς αἶ' ἐκάλυψεν.

ἦ φίλος ἀνήρ, φίλος ὄ- στροφ. β'.
χθος· φίλα γὰρ κέκευθεν ἤθη. 651
Ἀϊδωνεὺς δ' ἀναπομ-
πὸς ἀνείης, Ἀϊδωνεύς,
θεῖον ἀνάκτορα Δαριαῖον. ἠέ.

οὔτι γὰρ ἄνδρας ποτ' ἀπώλ- ἀντ. β'.
λυ πολεμοφθόροισιν ἄταις, 656
θεομήστωρ δ' ἐκικλή-

ποῦ Δέλτα καὶ προωδοποίησε τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας. Αἱ Βυζαντιακαὶ ἐπωνυμίαι τῶν ἐπάρχων τῆς Αἰγύπτου, μεγαλοπρεπέστατος ἐνδοξότατος εὐκλεέστατος καὶ ἄλλαι, ἀπαντῶσι συχναὶ ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς παπύροις, οἱ δὲ Ἄραβες ἀκούσαντες τὴν τιμητικὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Γεωργίου διὰ τῆς προκειμένης λέξεως μεγαυχὴς ὠνόμασαν αὐτὸν ἀπ' αὐτῆς, οὕτω δὲ τὸ αἰνιγματῶδες ὄνομα παραδοθὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, εἶναι παρεφθαρμένη ἐκ τοῦ μεγαυχὴς ἐπωνυμία τοῦ εἰρημένου Γεωργίου.

646. *ἰόντα αἰνέσατε*] ἀνελθόντι συναινέσατε καὶ κατανεύσατε. Σχολ. «δέον ἰέναι εἰπεῖν πρὸς τὴν μετοχὴν ἐξήνεγκεν». Ἡ μετοχὴ κεῖται κατηγορηματικῶς, ὡς ἐν τοῖς ὑπομένειν, φέρειν, ἀνέχεσθαι, τλῆναι (Ἑπτ. ἐ. Θ. 739). — ἐκ δόμων, ἐννοητ. τοῦ Ἅιδου, τῶν ὑπὸ γῆν.

648 κέ. *τὸν οἷον .. ἐκάλυψεν*] τὸν ἄνδρα, οἷον οὐδένα πρὶν ἐκαλύψεν ἡ γῆ τῆς Περσίας. Πρβ. Ξενοφ. Κ. π. 6, 2, 3 οἱ οἷοί περ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ βουλευόμενα καταμανθάνουσιν, Δημ. 18, 146 κρατοῦντι τοὺς ὁποίους δήποθ' ὑμεῖς ἐξεπέμπετε στρατηγούς, 8, 20 τούτους τοὺς στρατιώτας Διοπείθης νῦν ἔχει τοὺς ὁποίους τινὰς οὖν. Περὶ ταύτης τῆς οὐσιαστικοποιοῦ δυνάμεως τοῦ ἄρθρου, δι' ἧς ἀναφορικὴ ἢ χρονικὴ πρότασις συνδέεται ἐπιθετικῶς τῷ οὐσιαστικῷ ἢ τῇ οὐσιαστικοῦ ἔννοιαν ἐχούσῃ μετοχῇ πρβ. Κρυγ. § 50, 8, 16.

651 κέ. ὄχθος, τάφος, ὡς 663 καὶ Χο. 4 τύμβου δ' ἐπ' ὄχθῳ τῷδε. — κέκευθεν (ὁ ὄχθος) ἐνεργητικῶς, ὡς Χο. 683, Σοφ. Ἠλ. 1120, Εὐρ. Ῥήσ. 621. — Ἀϊδωνεὺς (πρβ. 632) ἀντὶ κλητικῆς, ὡς πολλάκις παρὰ ποιηταῖς εὕρηται ἡ ὀνομαστικὴ ἀντὶ τῆς κλητικῆς. — ἀναπομπός, πρβ. σημ. 629. — ἀνείης, ἀναγάγοις. — ἀνάκτορα (660), ὡς Χο. 356 σεμνότιμος ἀνάκτωρ. — Δαριαῖον, ὡς 557.

656. Αἰτιολογία τοῦ προτεινομένου ἐπαίνου τοῦ Δαρείου. Πρβ. 557. — πολεμοφθόροισιν ἄταις, διὰ πολέμου φθειρούσαις ἄταις (ἥτταις).

Digitized by Google

σκετο Πέρσαις, θεομήστωρ δ'
ἔσκεν, ἐπεὶ στρατὸν εὖ ποδούχει. ἠέ.

βαλήν, ἀρχαῖος βαλήν, στροφ. γ'.
ἴθι, ἱκοῦ, 661
ἔλθ' ἐπ' ἄκρον κόρυμ-

658. θεομήστωρ, κατὰ Ὅμ. Ἰλ. 7, 366 θεόφιν μήστωρ ἀτάλαντος καὶ 10, 137 Ὀδυσῆα Διὶ μῆτιν ἀτάλαντον.

659. ἔσκεν] οὗτος ὁ ἐπικὸς τύπος ἀπαντᾷ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ μόνον ἐνταῦθα. Πρβ. κλαίεσκον ἀποσπ. 312, 3, ταμιεύεσκε, παύεσκε Σοφ. Ἀντ. 950, 963. Ὡσαύτως ἅπαξ ἀπαντᾷ βάσκε 667. — ποδούχει, ἐκυβέρνα, σχηματισθέν, ὥσπερ τὰ ῥαβδουχεῖν, πηδαλιουχεῖν, σκηπτοῦχος, ἐκ τοῦ πούς, = καλώδιον ἢ σχοινίον κατὰ τὸ ἔσχατον ἄκρον τοῦ τριγώνου ἢ κατὰ τὰ δύο ἔσχατα ἄκρα τοῦ τετραγώνου ἱστίου. Πρβ. Εὐστάθ. ἐν Ὀδ. 5, 260, σ. 1534, 4 «ὑπέρας λέγει σχοινία, οἷς τὸ κέρας (ἡ κεραία) μετάγεται . . κάλους δὲ οἷς τὸ ἱστίον συσπᾶται καὶ ἀνίεται . . πόδες δὲ τὰ κάτω δύο σχοινία, οἷς πρὸς πρῴραν καὶ πρύμναν δεσμεῖται τὸ σχοινίον». Πόδες τοίνυν ἐλέγοντο τὰ δύο σχοινία, ἑκατέρωθεν τοῦ ἱστίου, οἷς πλησίστιον προσεδεῖτο κάτω ἐν τῷ καταστρώματι· ὁσάκις δὲ ὁ ἄνεμος ἐμπίπτων ἔκαμπτε τὴν πλευράν, τότε ἐχαλᾶτο τὸ ἓν σχοινίον. Πρβ. καὶ Πολυδ. 1, 98 ὁ κυβερνήτης ὁ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, ὁ τῆς νεὼς ἡγεμὼν . . καὶ κατ' Ἀντιφῶντα ὁ ποδοχῶν, Βεκκ. Ἀνεκδ. 1, σελ. 297, 5 ποδοκεῖν τὸ τῷ ποδὶ κυβερνᾶν· πούς γάρ ἐστι τοῦ ἱστίου τὸ σχοινίον τὸ κάτω πρὸς τῇ νηῒ.

660. Ἰδιαιτέρα παρακέλευσις πρὸς ἐμφάνισιν γενομένη πρὸς αὐτὸν τὸν Δαρεῖον. — βαλήν. Πρβ. Σχολ. βαλλῆνα τὸν βασιλέα. Εὐφορίων δὲ (περὶ τὸ ἔτος 276 π. Χ.) Θουρίων (Φρυγίων ἐξ εἰκασίας τοῦ Schiller) φησὶ τὴν διάλεκτον, Ἡσύχ. βαλ[λ]ήν· βασιλεὺς Φρυγιστί, Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 672, 26 οἱ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ποιμένες (πρβ. ἀπόσπ. 444), ἰὼ βαλλὴν λέγοντες, ἰὼ βασιλεῦ λέγουσι Φρυγιστί, Πλουτ. π. ποταμῶν 12, 3 βαληναῖον ὄρος, ὅ ἐστι βασιλικὸν καὶ Εὐστάθ. ἐν Ἰλ. 3, 53 σελ. 381, 17. Ἡ λέξις διεσώθη καὶ νῦν παρὰ τοῖς Τούρκοις, παρ' οἷς βαλῆς σημαίνει τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν ἐπαρχίας τινός. Νεωστὶ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Μνημείου τοῦ Ξάνθου ὑπέλαβόν τινες (ὁ Bergk καὶ M. Schmidt lyc. Stud. σελ. 130) ὅτι ἀνεκάλυψαν τὴν λέξιν ἀναγινώσκοντες παλὴν (ᾶ) ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιγραφῇ ἐχούσῃ ὧδε: Χέρσις δδ' Ἁρπάγου υἱός, ἀριστεύσας τὰ ἅπαντα χερσὶ παλὴν Λυκίων τῶν τότ' ἐν ἡλικίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Kaibel epigr. gr. ex lap. conl. σελ. 311 ὁμογνωμονεῖ τῷ Bergk καὶ Schmidt, παρατηροῦμεν, ὅτι, τοῦ «Λυκίων τῶν τότ' ἐν ἡλικίᾳ» ἐξαρτωμένου ἀπὸ του ἀριστεύσας, τὸ παλὴν = βασιλεὺς Λυκίων εἶναι ἄτοπον, τὸ δὲ ὀρθὸν εἶναι πάλην αἰτιατικὴ τοῦ κατά τι.

661. ἴθι ἱκοῦ, ὡς Σοφ. Φιλ. 832 ἴθι μοι παιών. Τὸ ἴθι κεῖται ὡς ἐπιφώνημα (εἶα) καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖται ἡ χασμωδία. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 193 ἀλλ' ἄνα (ἀνάστηθι) ἐξ ἑδράνων, σημ. εἰς στίχ. 930 καὶ κριτικ. ἐπισημ. εἰς 653.

662 κέ. ἐπ' ἄκρον κόρυμβον ὄχθου, ὡς τὸ φάντασμα τοῦ Ἀχιλλέως

Digitized by Google

βον ὄχθου, κροκόβαπτον
ποδὸς εὔμαριν ἀείρων,

Εὐριπ. Ἑκ. 93 ἦλθ' ὑπὲρ ἄκρας τύμβου κορυφᾶς. Περὶ τῆς λέξεως κόρυμβος, πρβ. σημ. εἰς 412 κέ., Εὐστάθ. 750, 35 ἔοικεν οὕτω λέγεσθαι τὰ ἐξέχοντα καὶ μάλιστα ἐν ὄρεσιν, Ἡρόδ. 7, 218 οἴχονται φεύγοντες ἐπὶ τοῦ ὄρους τὸν κόρυμβον. Παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντᾷ μόνον ὁ πληθυντικὸς κόρυμβα, οἷον Ἰλ. 9, 241 στεῦται (Ἕκτωρ) νηῶν ἀποκόψειν ἄκρα κόρυμβα. — Προαγγελία τῆς βασιλικῆς στολῆς, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται ὁ Δαρεῖος. — κροκόβαπτον, κρόκῳ βεβαμμένην. Ὁ δὲ κρόκος (crocus sativus, ἥμερος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄγριον καὶ ὀρεινόν, crocus vernus) εἶναι τὸ πολυθρύλητον ἐν τῇ ἀρχαιότητι φυτόν, ὅπερ πλὴν τῆς ὀσμῆς παρεῖχεν ἐνδύμασιν, ταινίαις καὶ ὑποδήμασι, βαφικὸν χρῶμα ὑπολαμβανόμενον σύμβολον ἱερὸν καὶ ἴδιον βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας, ὡς καταφαίνεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ καὶ τῇ ποιήσει. Πλὴν τοῦ Ἰάσωνος (Πινδ. Πυθ. 4, 232 κρόκειον εἷμα) φέρει κροκωτὸν καὶ ὁ Διόνυσος, ἔτι δὲ καὶ ὁ Ἡρακλῆς βρέφος ὢν κεῖται ἐν κροκωτῷ σπαργάνῳ (Νεμ. 1, 38). Μάλιστα δὲ θεαί, νύμφαι, βασίλισσαι καὶ παρθένοι παρίστανται ἐν κροκωτοῖς πέπλοις, οἷον ἡ Παλλὰς (Εὐριπ. Ἑκ. 468), ἡ Ἀντιγόνη (Εὐριπ. Φοιν. 1491), ἡ Ἰφιγένεια (Αἰσχ. Ἀγ. 249), ἡ Ἑλένη (Verg. Aen. 1, 648). Ἡ Ἠὼς ὀνομάζεται ἀεὶ ἐν τῷ ἔπει κροκόπεπλος, παρ' Ἡσιόδῳ ἡ νύμφη Τελεστώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος (Ἡσιόδ. Θεογ. 358) ἡ Ἐνυώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Φόρκυος καὶ τῆς Κητοῦς (Ἡσ. Θεογ. 273), αἱ Μοῦσαι παρ' Ἀλκμᾶνι (ἀποσπ. 85 Μῶσαι κροκόπεπλοι). Ἐν γένει δὲ ὁ κρόκος εἶναι παρ' Ἕλλησι χαρᾶς δηλωτικὸν χρῶμα καὶ κροκωτοὺς πέπλους φοροῦσιν αἱ γυναῖκες ἐν ἐκτάκτοις καὶ ἐπισήμοις ἡμέραις (Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 44 τί δ' ἂν γυναῖκες φρόνιμον ἐργασαίμεθα ἢ λαμπρόν, αἳ καθήμεθ' ἐξανθισμέναι, κροκωτὰ φοροῦσαι καὶ κεκαλλωπισμέναι). Κατὰ τὸν Hehn σελ. 210 κέ. ἐκδ. 4ης τὸ ὄνομα κρόκος καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐμπόρευμα ἐπεισήχθησαν τοῖς Ἕλλησιν ἐξ Ἀσίας ἐπὶ τῶν ἐπικῶν χρόνων ἢ καὶ πρὸ αὐτῶν. Ἡ δὲ εὐδοκιμήσασα θεραπεία τοῦ κρόκου ἐν Εὐρώπῃ εἶναι ἔργον τῶν Ἀράβων, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Σαφράν, ὅπερ ἐξήλασεν τὴν ἑλληνορρωμαϊκὴν ὀνομασίαν τοῦ κρόκου, διασωθεῖσαν παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τοῦ κρόκου τοῦ ᾠοῦ. Οὐ μόνον δὲ ὁ Ὅμηρος ποιητικῇ ἀδείᾳ ποιεῖ τὸν ἥμερον κρόκον φυόμενον ἐν Ἴδῃ (Ἰλ. 14, 347, πρβ. καὶ Ὕμν. εἰς Δήμ. 6, εἰς Πᾶνα 25), ἀλλὰ καὶ ὁ Σοφοκλῆς Οἰδ. ἐ. Κολ. 681. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Ἰω. 889.

664. ποδὸς εὔμαριν ἀείρων, ἤτοι πόδα εὔμαριν ὑποδεδεμένον αἴρων. Πολυδ. 7, 90 «εὔμαρις: κοινὸν ἀνδράσι πρὸς γυναῖκας ὑπόδημα, βαρβαρικὸν μὲν εὕρημα (ὡς καὶ τὸ ὄνομα φαίνεται ὂν ἀσιατικῆς καταγωγῆς), ἐξ ἐλαφῆς δὲ πεποιημένον». Ὁ Φρὺξ δοῦλος λέγει Εὐριπ. Ὀρ. 1370 Ἀργεῖον ξίφος ἐκ θανάτου πέφευγα βαρβάροις εὐμάρισιν. Ἡ παρετυμολογία τοῦ ξενικοῦ ὀνόματος ἀπαντᾷ παρ' Ἡσυχίῳ (λ. εὐμάριδες) καὶ Μ. Ἐτυμ. σελ. 393, 16 «Εὔμαρις, εὐμάριδος, εἶδος ὑποδήματος, διὰ τὸ εὐμαρῶς ὅ ἐστιν εὐχερῶς βαδίζειν τοὺς ὑποδεδεμένους». Πρβ. καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. Παιδαγ. 2, 11 χαί-

Digitized by Google

βασιλείου τιάρας 665
φάλαρον πιφαύσκων.
βάσκε πάτερ ἄκακε Δαριαῖε.
ὅπως αἰανῆ κλύῃς ἀντ. γ'.
νέα τ' ἄχη,

ρειν οὖν ἐατέον τὰς ἐπιχρύσους καὶ διαλίθους τῶν σανδαλίων ματαιοτεχνίας, καὶ κρηπῖδας Ἀττικὰς καὶ τὰς Σικυωνίας, καὶ τοὺς κοθόρνους, Περσικάς τε καὶ Τυρρηνικάς.

665. βασιλείου τιάρας, Σχολ. «τῆς κυρβασίας», Ξενοφ. Ἀναβ. 2, 5, 23 τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστι ὀρθὴν ἔχειν (διὸ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης περὶ τοῦ περσικοῦ ὄρνιθος Ὄρνισ. 486: διὰ ταῦτ' ἄρ' ἔχων καὶ νῦν ὥσπερ βασιλεὺς ὁ μέγας διαβάσκει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν κυρβασίαν τῶν ὀρνίθων μόνος ὀρθήν), Κύρου Παιδ. 8, 3, 13 ἐκ τῶν πυλῶν προυφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον (καλούμενον κατὰ τὸν Πολυδ. 7, 61 καὶ τὸν Ἡσύχ. σάραπιν) — ἄλλῳ δὲ οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν — καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγινοβαφεῖς καὶ κάνδυν ὁλοπόρφυρον· εἶχε δὲ καὶ διάδημα (σινδόνιον) περὶ τὴν τιάραν. Πρβ. Ἡσύχ. «τιάρα, ἡ λεγομένη κυρβασία· ταύτῃ δὲ οἱ Πέρσαι βασιλεῖς μόνοι ἐχρῶντο ὀρθῇ, οἱ δὲ στρατηγοὶ (καὶ πάντες οἱ λοιποὶ) ὑποκεκλιμένῃ» καὶ Σχολ. Ἀριστ. Ὄρνισ. 487 «τιάρα ἐπτυγμένη καὶ προβάλλουσα εἰς τὸ μέτωπον», ἥτις κατὰ τὸν Ἡρόδ. 7, 61 καλεῖται ἀπαγής, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὀρθήν, καλουμένην πεπηγυῖαν 7, 64. Σημειωτέον ὅμως ὅτι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7, 64) οἱ Σάκαι καὶ οἱ Σκύθαι εἶχον κυρβασίας ὀρθὰς πεπηγυίας. Ἦτο δὲ ἡ τιάρα, καλουμένη καὶ κίδαρις ἢ κίταρις (Κτησ. 47), πῖλος ἀπολήγων εἰς ὀξὺ (Ἡροδ. 7, 64) καὶ κατὰ Στράβωνα (σελ. 734) περὶ τῇ κεφαλῇ πίλημα πυργωτόν. Πρβ. τὴν ἀγγείου εἰκόνα ἐν Annali d. Inst. 1847, πίν. 5, ἀρίθ. 2. Ἐπὶ τοῦ καλουμένου Δαρείου ἀγγείου (ἴδε Εἰσ. σελ. 83) φορεῖ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ οὐχὶ τὴν κίδαριν, ἀλλὰ Φρύγιον πῖλον ἐξ ἀρνείου δέρματος.

666. Ἡ κορυφὴ τῆς ὠξυμμένης τιάρας ὀνομάζεται φάλαρον (ἐκ τοῦ φάλος), ὡς ἔχουσα, καίπερ οὐχὶ ἐκ μετάλλου οὖσα, τὸ σχῆμα τοῦ τῆς περικεφαλαίας φάλου, τοῦ καὶ κυμβάχου καλουμένου, ἔνθα ἐνετίθετο ὁ ἱππιοχαίτης λόφος, πρβ. Goebel ἐν Philol. 18, 217, Ἡσύχ. φάλαρα· ἀστραγαλίσκος ὁ ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας, Helbig σελ. 308, καὶ Ἀριστόν. «φάλαρα τὰ κατὰ τὸ μέσον τῆς περικεφαλαίας μικρὰ ἀσπιδίσκια, ἅτινα κόσμου χάριν ἐντίθενται». — πιφαύσκων, Σχολ. «φαίνων, δεικνύων τῆς περικεφαλαίας (= τιάρας) τὸν λόφον».

667 κέ. βάσκε, παρ' Ὁμήρῳ ἀεὶ παραλλήλως βάσκ' ἴθι, ἔχει πρὸς τὸ παρὰ μόνῳ τῷ Κρατίνῳ ἀπαντῶν βάω, ὡς φάσκω πρὸς τὸ φάω, φημί. — πάτερ, ὡς στίχ. 218. Ἄλλως παρίσταται ὁ Δαρεῖος παρ' Ἡροδότῳ 3, 89: διὰ δὲ ταύτην τὴν ἐπίταξιν (ὑπὸ τοῦ Δαρείου) τοῦ φόρου καὶ παραπλήσια ταυτῃ ἄλλα λέγουσι Πέρσαι ὡς Δαρεῖος μὲν ἦν κάπηλος, Καμβύσης δὲ δεσπότης, Κῦρος δὲ πατήρ, ὁ μὲν ὅτι ἐκαπήλευε πάντα τὰ πρήγματα, ὁ δὲ ὅτι χαλεπός

Digitized by Google

δέσποτα, δεσπότου 670
φάνηθι. Στυγία γάρ
τις ἐπ' ἀχλὺς πεπόταται·
νεολαία γὰρ ἤδη
κατὰ πᾶσ' ὅλωλεν.
βάσκε πάτερ ἄκακε Δαριαῖε. 675

αἰαῖ αἰαῖ· ἐπῳδ.
ὦ πολύκλαυτε φίλοισι θανών,
τί τάδε δυνάτα δυνάτα
περὶ τᾷ σᾷ δίδυμα διαγόεν ἁμάρτια
πάσᾳ γᾷ τᾷδε 680

τε ἦν καὶ ὀλίγωρος, ὁ δὲ ὅτι ἤπιός τε καὶ ἀγαθά σφι πάντα ἐμηχανήσατο. — ἄκακε, οὐδενὸς κακοῦ αἴτιος (πρβ. 655 κέ. καὶ 857). — αἰανῆ.. νέα τε, βαρείας καὶ ἀνηκούστους καὶ ἀπροσδοκήτους συμφοράς. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ νέα πρβ. 260 καὶ σημ. εἰς 695.

670. *δεσπότου*] δεσπότου (Ξέρξου) συνάπτεται τῷ ἄχη, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι γραπτέον εἶναι μετὰ τοῦ Δινδορφίου δέσποτα δεσποτᾶν. — Ἡ προσαγόρευσις δέσποτα συνᾴδει τῇ θείᾳ λατρείᾳ κατὰ Εὐριπ. Ἱππ. 88: ἄναξ, θεοὺς γὰρ δεσπότας καλεῖν χρεών. Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 3, 2, 13 οὐδένα γὰρ ἄνθρωπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε. Περὶ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λέξεων δέσποτα, δεσπότου πρβ. Σοφ. Τ. 284 ἄνακτ' ἄνακτι .. Φοίβῳ Τειρεσίαν.

671 κέ. στυγία ἀχλὺς ἐπιπεπόταται ἤτοι στυγία θλίψις καὶ μέλαινα καταιγὶς κακῶν περιβάλλει ἡμᾶς. Πρβ. Εὐμ. 380 τοῖον ἐπὶ κνέφας ἀνδρὶ μύσος πεπόταται· καὶ δνοφεράν τιν' ἀχλὺν κατα δώματος αὐδᾶται πολύστονος φάτις, Ἑ. ἐ. Θ. 213 κέ., Εὐρ. Ἡρακλεῖ 1140 στεναγμῶν γάρ με περιβάλλει νέφος καὶ Ὁμ. Ἰλ. 18, 22 τὸν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.

672. νεολαία καὶ Ἱκέτ. 695. Ὡς ἐπίθετον κεῖται Εὐριπ. Ἄλκ. 103 νεολαίᾳ χεὶρ γυναικῶν. Πρβ. καὶ Θεοκρ. Εἰδ. 18, 24 τετράκις ἑξήκοντα κόραι, θῆλυς νεολαία.

674. κατὰ πᾶσ' ὅλωλεν = πᾶσα κατόλωλεν. Πρβ. 103, 254, 347, 718, 731. Τὸ κατόλλυμι ἀπαντᾷ μόνον παρὰ τοῖς ὀψιαιτέροις τῶν μεταγενεστέρων. Νεωτέρων ἀντιγράφων παρεχόντων κατὰ γῆς, ὁ Blomfield γράφει «κατὰ γᾶς ὅλωλεν», πρὸς ὃ παραβλητέον Εὐρ. Ὀρ. 674: τὸν κατὰ χθονὸς θανόντα.

677. πολύκλαυτε, καθ' ἕλξιν πρὸς τὴν κλητικήν, ὡς Σοφ. Αἴ. 695 ὦ Πάν, ἀπλίπλαγκτε φάνηθι, Φιλ. 761 ἰὼ δύστηνε σύ, δύστηνε δῆτα διὰ πόνων πάντων φανείς, Θεοκρ. 17, 66 ὄλβιε, κῶρε, γένοιο. Πρβ. Κρυγ. Μέρ. Β'. § 45, 2, 4.

678—680. Τὸ κείμενον τούτων τῶν τριῶν στίχων παντάπασι καθηλκωμένον διέφθαρται μέχρι παντελοῦς ἀγνοίας τῆς ἐννοίας, οὐδεμιᾶς διορθώσεως δυνηθείσης νὰ θεραπεύσῃ πως αὐτό.

Digitized by Google

ἐξέφθινται τρίσκαλμοι
νᾶες ἄναες ἄναες.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

Ὦ πιστὰ πιστῶν ἥλικές θ' ἥβης ἐμῆς
Πέρσαι γεραιοί, τίνα πόλις πονεῖ πόνον;
στένει, κέκοπται, καὶ χαράσσεται πέδον. 685
λεύσσων δ' ἄκοιτιν τὴν ἐμὴν τάφου πέλας
ταρβῶ, χοὰς δὲ πρευμενὴς ἐδεξάμην.

681 κέ. ἐξέφθινται, ὡς στίχ. 929. — τρίσκαλμοι νᾶες, τρεῖς σκαλμοὺς (379) ἔχουσαι νῆες ἤτοι τριήρεις τρεῖς σειρὰς κωπῶν ἔχουσαι, ὡς 1075 τρισκάλμοισιν βάρισιν. — νᾶες ἄναες: Σχολ. «αἱ μηκέτι νῆες, ἀπώλοντο γάρ». Πρὸς τὸ ναῦς ἄναυς πρβ. Εὐμ. 460 ἄπολιν Ἰλίου πόλιν ἔθηκας, 1034 παῖδες ἄπαιδες, Ἀγ. 1137 νόμον ἄνομον, Χο. 42 χάριν ἄχαριν κτλ. Ἕνεκα τῆς θυσίας τῆς Ἀτόσσης καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ χοροῦ φαίνεται τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου (διὰ τῶν καλουμένων χαρωνίων κλιμάκων καὶ τῶν ἀναπεσμάτων).

683—853. Τρίτον ἐπεισόδιον. Ὁ Δαρεῖος ἐξηγεῖται τὴν αἰτίαν τῆς συμφορᾶς καὶ δυστυχίας τῶν Περσῶν προλέγων ὡς ἀποτέλεσιν καὶ κορύφωμα τῆς δυστυχίας τὴν ἐν Πλαταιαῖς ἐπικειμένην ἧτταν. — Τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου φαίνεται ἐν τῷ ἐν στίχ. 663 κέ. μνημονευθέντι ἱματισμῷ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τύμβου (662).

683. πιστά, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 1. — πιστὰ πιστῶν κατὰ ἐπίτασιν ἀντὶ ὑπερθετικοῦ, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 465 ἄρρητ' ἀρρήτων, Οἰδ. ἐ. Κ. 1238 κακὰ κακῶν, Φιλ. 65 ἔσχατ' ἐσχάτων κακά, Ἀνθολ. Παλ. 11, 388 τῶν ἀγαθῶν ἀγαθά. Ὁ νεώτερος Σχολ. σημειοῦται «δηλοῖ δὲ ἐντεῦθεν τὴν θαυμασίαν καὶ μεγίστην αὐτῶν πίστιν, ἣν πρὸς αὐτὸν ζῶντα ἐκέκτηντο καὶ θανόντα ἔχουσιν».

684. *πόλις πονεῖ πόνον;*] Παρήχησις, ὡς 753, Ἑπτ. ἐ. Θ. 995, Ἀγ. 244, 1166 καὶ ἀλλαχοῦ.

685. *στένει, κέκοπται*] στενάζει καὶ κόπτεται (ἐν κοπετοῖς θρηνεῖ, ἴδε σημ. εἰς 128), συνυπακουομένου ὑποκειμένου τοῦ ἡ πόλις. — χαράσσεται πέδον, ἐξέλαβόν τινες σημαῖνον τὴν πλῆξιν τῆς γῆς χερσί τε ποσί τε, ὅπερ συνειθίζετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀνακαλουμένοις τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων δι' εὐχῶν πρὸς τοὺς ὑποχθονίους θεούς. Ὥσπερ γὰρ δεόμενοι τῶν Οὐρανίων θεῶν ἀνέτεινον (ἀνεῖχον) οἱ ἀρχαῖοι τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, δεόμενοι δὲ τῶν θαλασσίων θεῶν ἐξέτεινον αὐτὰς πρὸς τὴν θάλασσαν (ὀρεγνύναι, Ἰλ. 1, 351), οὕτως ἐπικαλούμενοι τοὺς ὑποχθονίους πίπτοντες κατὰ γῆς ἔπλησσον διὰ χειρῶν (Ἰλ. 9, 568) αὐτήν, οἱονεὶ τὴν εἴσοδον καὶ πύλην τῆς κατοικίας αὐτῶν. Πρβ. Nägelsbach nachhom. Theol. σελ. 214 καὶ σελ. 102. Ἐν τῷ προκειμένῳ ὅμως χωρίῳ ἡ ῥῆσις: χαράσσεται πέδον (πλήσσεται τὸ ἔδαφος) ἐννοητέα περὶ τῆς πλήξεως τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς ὀρχήσεως τοῦ χοροῦ. Κατὰ ταῦτα τὸ χαράσσειν κεῖται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ νύσσειν, πρβ. Ἡσιόδ. Ἀσπ. 62 χθόνα δ' ἔκτυπον ὠκέες ἵπποι νύσσοντες χηλῇσι.

687. ταρβῶ, εἰκάζων κακὸν φοβοῦμαι. — πρευμενής, πρβ. 223, 612.

Digitized by Google

ὑμεῖς δὲ θρηνεῖτ' ἐγγὺς ἑστῶτες τάφου
καὶ ψυχαγωγοῖς ὀρθιάζοντες γόοις
οἰκτρῶς καλεῖσθέ μ'· ἐστὶ δ' οὐκ εὐέξοδον, 690
ἄλλως τε πάντως χοὶ κατὰ χθονὸς θεοὶ
λαβεῖν ἀμείνους εἰσὶν ἢ μεθιέναι.
ὅμως δ' ἐκείνοις ἐνδυναστεύσας ἐγὼ
ἥκω. τάχυνε δ', ὡς ἄμεμπτος ὦ χρόνου·
τί ἐστι Πέρσαις νεοχμὸν ἐμβριθὲς κακόν; 695

689. *ψυχαγωγοῖς ὀρθιάζοντες γόοις*] ὄρθιον (= μεγάλως, πρβ. στ. 392 καὶ 1051) βοῶντες ἐν γόοις ψυχαγωγοῖς, Σχολ. «ἤγουν τοῖς τὰς ψυχὰς ἐκ του Ἅιδου ἀνακομίζουσιν». Πρβ. καὶ Σχολ. Εὐριπ. Ἄλκ. 1128: ψυχαγωγοὶ — οἵτινες καθαρμοῖς τισι καὶ γοητείαις τὰ εἴδωλα ἐπάγουσί τε καὶ ἐξάγουσι καὶ Φρύν. ἐν Βεκκήρ. Ἀνεκδ. σ. 73, 13: ψυχαγωγός· οἱ μὲν Ἀλεξανδρεῖς τὸν τῶν παίδων ἀνδραποδιστὴν οὕτω καλοῦσιν· οἱ δὲ ἀρχαῖοι τοὺς τὰς ψυχὰς τῶν τεθνηκότων γοητείαις τισὶν ἄγοντας (ἀνάγοντας Nauck)· τῇς αὐτῆς ἐννοίας καὶ τοῦ Αἰσχύλου τὸ δρᾶμα Ψυχαγωγοί. — ὀρθιάζοντες γόοις, πρβ. Ἀγ. 29 ὀλολυγμὸν . . ἐπορθιάζειν. — καλεῖσθέ με (δηλ. ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ Ἅιδου). — οὐκ εὐέξοδον. Πρβ. Εὐριπ. ἀπόσπ. παρὰ Βεκκήρῳ Ἀνεκδ. Ἑλ. σελ. 344: θεοὶ χθόνιοι, ζοφερὰν ἀδίαυλον ἔχοντες ἕδραν φθιμένων Ἀχεροντίδα λίμνην, Θεοκρ. Εἰδ. 12, 19 ἀνέξοδον εἰς Ἀχέροντα, Ἀνθ. Ἑλ. 1, 121 ἀτραπὸν εἰς Ἀΐδεω ἤνυσα, τὴν οὔπω τις ἐναντίον ἦλθεν ὁδίτης καὶ Κατούλλου 3, 12 illuc unde negant redire quemquam.

691. ἄλλως τε πάντως καί, ὡς Εὐμεν. 729, Προμ. 663 καὶ Πλατ. Ἀπολ. σελ. 35D ἄλλως τε μέντοι νὴ Δία πάντως καὶ ἀσεβείας φεύγοντα. Ἡ αὐτοτελὴς πρότασις μετὰ τὸ ἄλλως τε καὶ ἀπαντᾷ καὶ Εὐμ. 476 ἄλλως τε καὶ σὺ . . παρῆλθες, Λυσ. 7, 6 ἄλλως τε καὶ τοῦτο τὸ χωρίον . . . ἄπρατον ἦν. Εἰς τὴν γενικὴν δυσκολίαν τοῦ δυσεξόδου ἐκ τοῦ Ἅιδου προτίθεται ἡ μερική. — λαβεῖν ἀμείνους κέ., πρβ. Βεργ. Aen. 6, 126 facilis descensus Averni: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis; Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras, Hoc opus, hic labor est. — ἀμείνους, πρβ. Θουκ. 3, 38 ἀπατᾶσθαι ἄριστοι.

693. *ἐνδυναστεύσας*] μέγα δυνάμενος καὶ πολλῆς τιμῆς ἀπολαύων παρὰ τοῖς κάτω θεοῖς κατώρθωσα νὰ ἀνέλθω ἤτοι κατορθώσας διὰ τῆς ὑπολήψεως καὶ τιμῆς, ἣν ἔχω παρ' ἐκείνοις, ἦλθον. Πρβ. Ξενοφ. Ἑλλην. 7, 1, 42 ἐνδυναστεύει (= διὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ διαπράττεται) ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὥστε μὴ φυγαδεῦσαι τοὺς κρατίστους.

694. τάχυνε, ἀπολύτως, ταχέως λέγε (700), ὡς Χοηφ. 656 καὶ ἐν τῇ δημώδει συνηθείᾳ «κάμε γλήγορα». — ὡς ἄμεμπτος ὦ χρόνου, ἵνα ἐπιστρέψω ἐν καιρῷ καὶ μὴ μεμφθῶ ὑπὸ τῶν θεῶν ἕνεκα βραδείας ἐπιστροφῆς. Ἡ γενικὴ χρόνου κεῖται ἀναφορικῶς «ἄμεπτος ὡς πρὸς τὸν χρόνον». Πρβ. Προπερτ. 5, 7, 91 luce iubent leges Lethaea ad stagna reverti (δηλ. manes emissos).

695. τί ἐστι, ἀπαντᾷ καὶ Σοφ. Φιλ. 733, 753. Πρβ. τί εἶπας αὐτόθι 917,

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

σέβομαι μὲν προσιδέσθαι, στροφ.
σέβομαι δ' ἀντία λέξαι
σέθεν ἀρχαίῳ περὶ τάρβει.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ἀλλ' ἐπεὶ κάτωθεν ἦλθον σοῖς γόοις πεπεισμένος,
μή τι μακιστῆρα μῦθον, ἀλλὰ σύντομον λέγων 700
εἰπὲ καὶ πέραινε πάντα, τὴν ἐμὴν αἰδῶ μεθείς.

ΧΟΡΟΣ.

δίεμαι μὲν χαρίσασθαι, ἀντ.

Τραχ. 1203 καὶ σημ. κατωτέρω εἰς στίχ. 789. — νεοχμόν, νέον, μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπροσδοκήτου, ὡς Προμ. 158, Σοφ. Ἀντιγ. 157 νεοχμὸς νεαβαῖσι (ἀνηκούστοις καὶ φοβεραῖς) θεῶν ἐπὶ συντυχίαις, Φιλ. 751 οὕτω νεοχμὸν ἐξαίφνης, ὅτου τοσήνδ' ἰυγὴν καὶ στόνον σαυτοῦ ποιεῖς; Πρβ. καὶ στ. 260 καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 788. — ἐμβριθές, μέγα καὶ βαρὺ καὶ ἄφερτον, ὡς Ἀγ. 1086 κέ. Τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται καὶ τό, ἐπιβριθὴς Εὐμ. 966.

696 κέ. σέβομαι, αἰδοῦμαι. Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 23, 107 οὐδέ τι προσφάσθαι δύναμαι ἔπος οὐδ' ἐρέεσθαι οὐδ' εἰς ὦπα ἰδέσθαι ἐναντίον. — μὲν . . δέ, ἐν σχήματι ἀναφορᾶς συνδέοντα κατ' οὐσίαν ὅμοια, ὡς 702 κέ., σέβομαι προσιδέσθαι καὶ ἀντία λέξαι. — προσιδέσθαι, ἴδε σημ. εἰς 63, 65, 182. — ἀντία λέξαι, πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 15, 377 ἀντία δεσποίνης φάσθαι. — σέθεν, ἀναφερόμενον πρὸς τὸ τάρβει εἶναι ἡ καλουμένη γενικὴ τοῦ ἀντικειμένου (ταρβῶν σε). — ἀρχαίῳ, Σχολ. ν. «ᾧ πάλαι πρὸς σὲ ἐχρώμην». — περὶ τάρβει, ὡς Χοηφ. 35 περὶ φόβῳ, 545 ἀμφὶ τάρβει, Σοφ. ἀπ. 140 ἀμφὶ θυμῷ, Εὐρ. Ὀρ. 825 θανάτου γὰρ ἀμφὶ φόβῳ Τυνδαρὶς ἰάχησε καὶ Πινδ. Πυθ. 5, 58 λέοντες περὶ δείματι φύγον.

700. Πρὸς τὸ μακιστῆρα μῦθον πρβ. 949, Ἱκ. 475 μαστικτῆρα καρδίας λόγον, Εὐμ. 185 καρανιστῆρες . . δίκαι, Χοηφ. 998 ποδιστῆρας πέπλους, Σοφ. Τραχ. 674 τὸν ἐνδυτῆρα πέπλον. — λέγων εἰπέ, πρβ. σημ. 704.

701. τὴν ἐμὴν αἰδῶ, τὴν αἰδῶ ἐμοῦ. Ἐπειδὴ ἡ γενικὴ τοῦ ἀντικειμένου ἔχει κτητικὴν σημασίαν, διὰ τοῦτο τίθεται ἀντ' αὐτῆς ἡ κτητικὴ ἀντωνυμία. Πρβ. Προμ. 404 θρῆνος οὐμός, Ὁμ. Ἰλ. 19, 321 σῇ ποθῇ, Ὀδ. 11, 202 σὸς πόθος, Σοφ. Οἰδ. Τ. 969 τῷμῷ πόθῳ, Λυσ. 11, 10 τὴν ὑμετέραν εὔνοιαν, Πλάτ. Γοργ. σελ. 489Α εὐνοίᾳ τῇ σῇ καὶ Κρυγ. 47, 7, 8.

702 κέ. δίεμαι, ὁμηρικὴ λέξις ἐκ τοῦ ἀχρήστου ἐνεργητικοῦ δίημι (=ἀποδιώκω), διασωθέντος ἐν τῷ ἐνδίημι, σημαίνει φόβῳ ἀπελαύνομαι, ἀποσαβοῦμαι, ἀποδιώκομαι, φεύγω, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 12, 304 οὐ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε (= διανοεῖται ὁ λέων) σταθμοῖο

Digitized by Google

δίεμαι δ' ἀντία φάσθαι,
λέξας δύσλεκτα φίλοισιν.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ἀλλ' ἐπεὶ δέος παλαιὸν σοὶ φρενῶν ἀνθίσταται, 705
τῶν ἐμῶν λέκτρων γεραιὰ ξύννομ', εὐγενὲς γύναι,
κλαυμάτων λήξασα τῶνδε καὶ γόων σαφές τί μοι
λέξον. ἀνθρώπεια δ' ἄν τοι πήματ' ἂν τύχοι βροτοῖς.

δίεσθαι, 23, 475 ἵπποι ἀερσίποδες πολέος πεδίοιο δίενται, ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἀποδειλιᾶν, ἀποκνεῖν, κατορρωδεῖν. Ἐκ δὲ τοῦ δίω (= φεύγω, φοβοῦμαι) γίνεται τὸ δίομαι ἔχον ἀεὶ μεταβατικὴν σημασίαν, τρέπω εἰς φυγήν, ἀπελαύνω. — μὲν — δὲ (ὡς 696): δίεμαι χαρίσασθαι καὶ ἀντία φάσθαι. — χαρίσασθαι, Σχολ. «τὰ πρὸς χάριν εἰπεῖν», μᾶλλον ὅμως ἑρμηνευτέον ὑπουργῆσαι, πειθόμενον ἐμαυτὸν παρασχεῖν (Σχολ. ν. «τὸ σὸν θέλημα τελέσαι»). Πρὸς τὸ ποιητικὸν φάσθαι πρβ. 696 καὶ σημ. εἰς στίχ. 62 κέ.

704. Ἡ μετοχὴ τῆς δευτερευούσης προτάσεως κατὰ ἀόριστον (λέξας) προσκολλᾶται τῷ ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ἀορίστῳ (χαρίσασθαι) κατὰ συγχρονισμὸν ὡς ἐκφράζουσα τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐκδηλοῦται ἡ πρᾶξις τοῦ ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ἀορίστου. Πρβ. Πλάτ. Γοργ. σελ. 516B τόδε μοι χάρισαι ἀποκρινάμενος καὶ Κρυγ. 53, 6, 8. — λέξας δύσλεκτα, κατὰ σχῆμα ὀξύμωρον. — λέξας, κείμενον μετὰ τὸ φάσθαι ἐν ἐπικῷ τρόπῳ (φωνήσας προσηύδα, φωνήσας προσέφη), ὥσπερ Ἀγ. 215 εἶπε φωνῶν, Σοφ. Αἴ. 757 ἔφη λέγων, Ἀντιγ. 227 ψυχὴ γὰρ ἡὖδα πολλά μοι μυθουμένη, Ἀριστοφ. 472 ὃς ἔφασκε λέγων, Σφηξ. 795 ἦ δ' ὃς λέγων, Ἡροδ. 6, 137 ἔφησε ἐν τοῖσι λόγοισι λέγων καὶ ἀλλαχοῦ. — φίλοισι συνδέεται τῷ δύσλεκτα, δυσάρεστα καὶ λυπηρὰ τοῖς φίλοις εἰπεῖν αὐτά.

705. *σοὶ φρενῶν ἀνθίσταται*] Τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο σέβας καὶ δέος ἐμοῦ (698) μὴ ἐκβληθὲν τῆς σῆς ψυχῆς ἀνθίσταται τῷ λογισμῷ ἐπισκοτίζον αὐτόν. — φρενῶν, ἤρτηται ἐκ τοῦ ἀνθίσταται. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1651 χεῖρ' ἀντέχοντα κρατός. Σημειωτέον δέ, ὅτι τινὲς συνάπτουσι φρενῶν τῷ δέος. — ξύννομος, κυρίως ὁ ὁμοῦ νεμόμενος (Σοφ. Φιλ. 1436 λέοντε συννόμω, Πλάτ. Κριτ. σελ. 110A σύννομα ζῷα), εἶτα ὁ κοινωνὸς (Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 341) καὶ ἐνταῦθα ἡ σύζυγος, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 340. Πρβ. καὶ Σοφ. Ἠλ. 600, ἔνθα ἡ λέξις κεῖται περὶ τοῦ Αἰγίσθου.

708. ἀνθρώπεια κτέ., τοῖς βροτοῖς συμβαίνουσι πήματα ὄντα ἀνθρώπινα καὶ συνήθη ἤτοι πεπρωμένα τῇ ἀνθρωπίνῳ φύσει (296) καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένα αὐτῇ, τοιαύτη εἶναι ἡ τύχη τῶν ἀθρωπίνων. Σημείωσαι τὸ διπλοῦν ἂν ἀπαντῶν παρ' Αἰσχύλῳ σπανιάκις ἐν τῷ λόγῳ, οἷον Ἱκέτ. 233 κέ., 779 καὶ Ἀγαμ. 352. Περὶ τοῦ τυγχάνειν πρβ. Προμ. 362 θέλοιμ' ἂν ὡς πλείστοισι πημονὰς τυχεῖν. Τὴν χρῆσιν δὲ ταύτην τοῦ τυγχάνειν διέσωσε καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς συνήθεια λέγουσα· ταῦτα μοῦ ἔτυχον = ταῦτα ἔτυχόν μοι = συνέβησάν μοι.

Digitized by Google

πολλὰ μὲν γὰρ ἐκ θαλάσσης, πολλὰ δ' ἐκ χέρσου κακὰ
γίγνεται θνητοῖς, ὁ μάσσων βίοτος ἢν ταθῇ πρόσω. 710

ΑΤΟΣΣΑ.

ὦ βροτῶν πάντων ὑπερσχὼν ὄλβον εὐτυχεῖ πότμῳ,
ὡς, ἕως τ' ἔλευσσες αὐγὰς ἡλίου, ζηλωτὸς ὢν
βίοτον εὐαίωνα Πέρσαις ὡς θεὸς διήγαγες,
νῦν τέ σε ζηλῶ θανόντα, πρὶν κακῶν ἰδεῖν βάθος·
πάντα γάρ, Δαρεῖ', ἀκούσῃ μῦθον ἐν βραχεῖ λόγῳ. 715
διαπεπόρθηται τὰ Περσῶν πράγμαθ', ὡς εἰπεῖν ἔπος.

710. *γίγνεται* κτέ.] συνώνυμον τοῦ τύχοι (708). — Τὸ μάσσων κεῖται προληπτικῶς, προδηλοῦν τὸ ἐκ τοῦ ταθῆναι πρόσω γιγνόμενον. — ταθῇ πρόσω παραταθῇ (265). Περὶ τοῦ τείνειν βίον πρβ. Προμ. 553 καὶ Ἀγ. 1361.

711 κέ. εὐτυχεῖ πότμῳ, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 713. — ὡς, αἰτιολογικόν. Δηλοῦται ἡ αἰτία τοῦ εὐτυχεῖ πότμῳ.

713. βίοτος εὐαίων, καὶ Σοφ. Τραχ. 81. Πρβ. 265 μακροβίοτος αἰών, 713 εὐτυχεῖ πότμῳ, Εὐριπ. Ἱκέτ. 960 δυσαίων ὁ βίος, Οἰδ. Τ. 518 βίου τοῦ μακραίωνος, Αἰσχ. Προμ. 930 δυσπλάνοις ἀλατείαις, Σοφ. Αἴ. 138 λόγος κακόθρους, 709 εὐάμερον φάος, Οἰδ. ἐ. Κ. 716 εὐήρετμος πλάτα, Εὐρ. Ἱππ. 200 εὐπήχεις χεῖρας, 600 δεξιᾶς εὐωλένου, 669 κακοτυχεῖς πότμοι, Μηδ. 200 εὔδειπνοι δαῖτες, Τρῳ. 124 λιμένες εὔορμοι, Ἰφ. τῇ ἐν Τ. 1234 εὔπαις γόνος, Βάκχ. 1157 νάρθηξ εὔθυρσος καὶ ἄλλα Ἑπτ. ἐ. Θ. 186. — Πέρσαις ζηλωτὸς ὤν, ὡς Εὐριπ. Μηδ. 1035 ζηλωτὸν ἀνθρώποισιν.

714. Τὸ μέγεθος τῶν κακῶν ποιεῖ τῇ Ἀτόσσῃ τὸ ζῆν ἀπευκτόν, ὥσπερ καὶ στ. 265 οἱ φιλόζωοι (πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 63 Nauck τοῦ ζῆν γὰρ οὐδεὶς ὡς ὁ γηράσκων ἐρᾷ καὶ Ἀριστοτ. Ῥητ. 2, 13, 8 καὶ φιλόζωοι καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ οὗ δὲ ἐνδεῖς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμεῖν) γέροντες ὀδύρονται τὸν μακρὸν αὐτῶν βίον. Πρβ. Βεργ. Aen. 11, 158 o sanctissima coniux Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem, Τακ. Agric. 45 tu vero felix, Agricola, non vitae tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis. — κακῶν — βάθος. Οἱ Ἕλληνες πρὸς δήλωσιν τῆς ἀφθονίας καὶ τοῦ πλήθους πράγματος εὐτυχοῦς ἢ δυστυχοῦς ἔλεγον μεταφορικῶς βάθος πλούτου, βαθὺ γῆρας, βαθεῖα εἰρήνη κτλ. Πρβ. 468.

715 κέ. γάρ: ἡ αἰτία εἶναι ἡ ἑπομένη ἀνακοίνωσις: διότι, ἵνα εἴπω συντόμως, ἡ δύναμις τῶν Περσῶν ἐντελῶς κατεστράφη. — μῦθος, τὸ ἀνακοινούμενον πρᾶγμα, ἡ εἴδησις. Πρβ. στίχ. 165. — ἐν βραχεῖ λόγῳ, πρβ. Προμ. 521 βραχεῖ δὲ μύθῳ πάντα συλλήβδην μάθε, Σοφ. Φιλ. 435 λόγῳ δέ σ' ἐν βραχεῖ τοῦτ' ἐκδιδάξω. — ὡς εἰπεῖν ἔπος, ἵνα εἴπω ἐν γένει, ἵνα εἴπω ἁπλῶς, σχεδόν. Αἱ ῥῆσεις ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὡς εἰπεῖν, ὡς συνελόντι, συντόμως, ἁπλῶς, τὸ ὅλον εἰπεῖν, τίθενται συνήθως μετὰ

Digitized by Google

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

τίνι τρόπῳ: λοιμοῦ τις ἦλθε σκηπτός, ἡ στάσις πόλει;

ΑΤΟΣΣΑ.

οὐδαμῶς· ἀλλ' ἀμφ' Ἀθήνας πᾶς κατέφθαρται στρατός.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

τίς δ' ἐμῶν ἐκεῖσε παίδων ἐστρατηλάτει; φράσον.

ΑΤΟΣΣΑ.

θούριος Ξέρξης, κενώσας πᾶσαν ἠπείρου πλάκα. 720

προηγούμενα πᾶς καὶ οὐδεὶς πρ'ς περιορισμὸν τῆς ἐν ὑπερβολῇ πως προενεχθείσης ἐννοίας. Πρβ. Ξενοφ. Οἰκ. 12, 8 εἰσὶν ἑαυτοῖς εὔνοι πάντες, ὡς εἰπεῖν (= σχεδόν), ἄνθρωποι, Ἀριστοτ. Ῥητ. 1, 2 Σχεδόν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος, Πλάτ. Πολιτεί. σελ. 341B Ποτέρως λέγεις τὸν ἄρχοντα, τὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἢ τὸν ἀκριβεῖ λόγῳ; Ξενοφ. Οἰκ. 12, 19 ὡς συντόμως εἰπεῖν, πονηροῦ δεσπότου οἰκέτας οὐ δοκῶ χρηστοὺς καταμεμαθηκέναι, Ἰσοκρ. 4, 154 ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν καὶ μὴ καθ' ἓν ἕκαστον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τίς τῶν πολεμησάντων τοῖς Πέρσαις οὐκ εὐδαιμονήσας ἀπῆλθεν; Τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ χωρίῳ περιορίζεται διὰ τοῦ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἡ ὑπερβολική πως ῥῆσις περὶ τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τῶν πραγμάτων τῶν Περσῶν.

717. σκηπτός, κυριολεκτεῖται περὶ τοῦ κατασκήπτοντος κεραυνοῦ, εἶτα δὲ συνεκδοχικῶς λέγεται περὶ τῆς ἐπισκηπτούσης συμφορᾶς, πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 28 ἐν δὲ πυρφόρος θεὸς σκήψας ἐλαύνει, λοιμὸς ἔχθιστος, πόλιν. Ἀπὸ τοῦ στίχου 717—740 στιχομυθία. Πρβ. Πολυδ. 4, 113: στιχομυθεῖν δὲ ἔλεγον τὸ παρ' ἓν ἰαμβεῖον ἀντιλέγειν καὶ τὸ πρᾶγμα στιχομυθίαν.

719. Σχολ. «Ἡρόδοτος (7, 2) ἑπτὰ (τρεῖς ἐκ τῆς προτέρας γυναικὸς καὶ τέσσαρας ἐκ τῆς Ἀτόσσης) φησὶ Δαρείου παῖδας, Ἑλλάνικος δὲ ἕνδεκα», Περὶ τῶν γυναικῶν τοῦ Δαρείου γράφει ὁ Ἡρόδοτος 3, 88: γάμους τε τοὺς πρώτους ἐγάμεε Πέρσῃσι ὁ Δαρεῖος, Κύρου μὲν δύο θυγατέρας Ἄτοσσάν τε καὶ Ἀρτυστώνην, τὴν μὲν Ἄτοσσαν προσυνοικήσασαν Καμβύσῃ τε τῷ ἀδελφεῷ καὶ αὖτις τῷ Μάγῳ, τὴν δὲ Ἀρτυστώνην παρθένον. ἑτέρην δὲ Σμέρδιος τοῦ Κύρου θυγατέρα ἔγημε, τῇ οὔνομα ἦν Πάρμυς· ἔσχε δὲ καὶ τὴν τοῦ Ὀτάνεω θυγατέρα, ἣ τὸν Μάγον κατάδηλον ἐποίησε.

720. πᾶσαν ἠπείρου πλάκα, Σχολ. ν. «περιφραστικῶς δὲ τὴν γῆν τῶν Περσῶν φησι πᾶσαν». Ἡ λέξις πλάξ σημαίνει κυρίως τὴν ἐπιφάνειαν, εἶτα δὲ γενικῶς πάντα τόπον τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἅιδην. Πρβ. Φώτιον «πλάκα τὴν χώραν», Εὐμ. 295, Σοφ. Οἰδ. Τ. 1102, Φιλ. 1430, Αἴ. 1220, Τραχ. 273, Οἰδ. ἐ. Κ. 1563, 1576,

Digitized by Google

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

πεζὸς ἢ ναύτης δὲ πεῖραν τήνδ' ἐμώρανεν τάλας;

ΑΤΟΣΣΑ.

ἀμφότερα· διπλοῦν μέτωπον ἦν δυοῖν στρατευμάτοιν.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

πῶς δὲ καὶ στρατὸς τοσόσδε πεζὸς ἤνυσεν περᾶν;

ΑΤΟΣΣΑ.

μηχαναῖς ἔζευξεν Ἕλλης πορθμόν, ὥστ' ἔχειν πόρον.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

καὶ τόδ ἐξέπραξεν, ὥστε Βόσπορον κλῇσαι μέγαν; 725

1681, Εὐριπ. Βάκχ. 14 Περσῶν ἡλιοβλήτους πλάκας, 718, Ἑκ. 8 Χερσονησίαν πλάκα, Ἴω. 1267, Πινδ. Πυθ. 1, 46 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 1438. Ἡ δὲ σημασία τῆς λιθίνης πλακός, ἣν ἔχει ἡ λέξις καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ, ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις, οἷον Λουκιαν. Ἐνυπν. 3.

721. πεῖραν τήνδε (κυρίως πεῖραν τήνδε μωρῶς ἐπειράθη), κεῖται ὡς σύστοιχος καλουμένη αἰτιατικὴ τοῦ ἐμώρανεν ἀντὶ τοῦ μωρίαν τήνδε (πρβ. Τραχ. 620 τήνδε πομπεύω τέχνην). — ἀμφότερα, ἀμφοτέρως, ὥσπερ οὐδέτερα, τὸ σύμπαν, τὸ ἐλάχιστον, τὸ ἐναντίον καὶ ἄλλα. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 746 ΕΤ. θάρσει προκρίνας ἢ φρενῶν εὐβουλίᾳ; ΚΡ. ἀμφότερον, Πλάτ. Λάχ. σελ. 187ᴬ πείθωμεν ἢ χάρισιν ἢ δώροις ἢ ἀμφότερα καὶ Κρυγ. 57, 10, 11. — δυοῖν στρατευμάτον, πεζοῦ καὶ ναυτικοῦ.

723. πῶς δὲ καί, ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 299. — τοσόσδε, τὸ μέγεθος τοῦ στρατοῦ εἰκάζει ὁ Δαρεῖος ἐκ τῶν λόγων τῆς Ἀτόσσης (720). — ἤνυσεν περᾶν, ἤνυσεν, ὥστε περᾶν (Σχολ. ν. ἐδυνήθη, ἴσχυσεν), διεπράξατο τὸ περᾶν (725).

724. μηχαναῖς, πρβ. 115. — ἔζευξεν κέ., πρβ. 69 κέ. καὶ Ἡροδ. 7, 8 μέλλω ζεύξας τὸν Ἑλλήσποντον ἐλᾶν στρατὸν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. — πόρον (496), συνᾴδει τῷ ἡγουμένῳ περᾶν, ὥστε εἶχε πόρον (περᾶν). Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Σχολ. «ὥστ' ἐπέχειν τὸ ὕδωρ καὶ συνέχειν τὸν πόρον».

725. ἐξέπραξεν, ἤνυσεν (723). — Βόσπορον, ἐννοητέον ἐνταῦθά τε καὶ στίχ. 748 οὐχὶ τὸν Θρᾳκικὸν Βόσπορον (ἴδε σημ. εἰς Προμ. 759), ὃν ἐγεφύρωσεν ὁ Δαρεῖος (Ἡροδ. 4, 85 Δαρεῖος . . ἀπίκετο τῆς Χαλκηδόνος ἐπὶ τὸν Βόσπορον, ἵνα ἔζευκτο ἡ γέφυρα καὶ 7, 10 πατὴρ σὸς ζεύξας Βόσπορον τὸν Θρηίκιον, γεφυρώσας δὲ ποταμὸν Ἴστρον διέβη ἐπὶ Σκύθας), ἀλλὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ὃν ὀρθῶς ἐννοεῖ καὶ ὁ Σχολιαστής. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 882 ῥυτῶν Βοσπορίων (= τῶν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐμβαλλόντων) ποταμῶν, ἔνθα ὁ αὐτόθι Σχολ. σημειοῦται «ἴσως τῶν Ἑλλησποντίων — δύο δέ εἰσι Βόσποροι, ὁ μὲν κατὰ τὴν Προποντίδα, ὁ δὲ Θρᾳ-

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

ὧδ' ἔχει· γνώμης δέ πού τις δαιμόνων ξυνήψατο.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

φεῦ, μέγας τις ἦλθε δαίμων, ὥστε μὴ φρονεῖν καλῶς.

ΑΤΟΣΣΑ.

ὡς ἰδεῖν τέλος πάρεστιν οἷον ἤνυσεν κακόν.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

καὶ τί δὴ πράξασιν αὐτοῖς ὧδ' ἐπιστενάζετε;

ΑΤΟΣΣΑ.

ναυτικὸς στρατὸς κακωθεὶς πεζὸν ὤλεσε στρατόν. 730

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ὧδε παμπήδην δὲ λαὸς πᾶς κατέφθαρται δορί;

κικός, ὥς φησι Φιλέας» καὶ Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδ. 2, 168 «Βόσπορος ὀνομάζεται . . διὰ τὸ πάντας τοὺς στενοὺς πορθμοὺς Βοσπόρους καλεῖσθαι». Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ λέξις Εὔριπος κυριολεκτουμένη περὶ τοῦ στενοῦ τῆς Εὐβοίας (Ἀγαμ. 304) κεῖται ἐν γένει περὶ παντὸς θαλασσίου στενοῦ, οἷον τῆς Μυτιλήνης (Ξενοφ. Ἑλλην. 1, 6, 22). — κλῇσαι, πρβ. Varr. de lingua latina 6 pag. 75 Hellespontum et claustra, quod Xerxes quondam eum locum clausit.

726. ξυνήψατο, συνήργησε καὶ συνεπελάβετο αὐτῷ τοῦ σχεδίου. Πρβ. 744.

727. *ἦλθε δαίμων . . . καλῶς*] Ἦλθε, ἐπῆλθε (τῷ Ξέρξῃ). Δαιμονᾶν ἐλέγετο περὶ τοῦ ὑπὸ ἀνωτέρας δυνάμεως ἐπηρεαζομένου καὶ τυφλῶς ἐπιδιώκοντος τὸν ἑαυτοῦ ὄλεθρον. Πρβ. Ἑπτὰ ἐ. Θ. 992, Χοηφ. 564 καὶ Εὐριπ. Φοιν. 888. Συνώνυμον τοῦ δαιμονᾶν εἶναι τὸ κακοδαιμονᾶν, ἀμφότερα δὲ ταὐτὸ δύνανται τῷ μεταγενεστέρῳ δαιμονίζεσθαι, ὅπερ ἡ κοινὴ συνήθεια παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔλαβεν καλοῦσα δαιμονισμένον τὸν κακῷ δαίμονι κάτοχον.

728. ὡς . . κακόν, ἤτοι ὡς δύναταί τις νὰ ἴδῃ μετὰ τὴν κακὴν ἀπόβασιν. Συναπτέον: ὡς πάρεστιν ἰδεῖν οἷον κακὸν τέλος ἤνυσεν.

729. *τί πράξασιν*] Πῶς διακειμένοις, πῶς ἔχουσιν (Σχολ. «τί παθοῦσι»). Πρβ. εὖ πράττω, κακῶς πράττω καὶ Ἀγ. 1287 πράξασαν ὡς ἔπραξεν.

730. Ὁμοίως λέγει ἡ Ἀρτεμισία πρὸς τὸν Ξέρξην παρ' Ἡροδ. 8, 68: ἢν αὐτίκα ἐπειχθῇς ναυμαχῆσαι, δειμαίνω μὴ ὁ ναυτικὸς στρατὸς κακωθεὶς τὸν πεζὸν προσδηλήσηται. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 755.

731. παμπήδην, παντελῶς Ἡσύχιος. Πρβ. Αἰσχ. ἀπόσπ. 151 ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλῃ, Σοφ. Αἴ. 916 καὶ Θεόγν. 615 παμπήδην ἀγαθὸν καὶ μέτριον ἄνδρα. — δορί, ἔπιθι σημ. εἰς 86, 150 καὶ 243.

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

πρὸς τάδ' ὡς Σούσων μὲν ἄστυ πᾶν κενανδρίαν στένειν,

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ὦ πόποι κεδνῆς ἀρωγῆς κἀπικουρίας στρατοῦ.

ΑΤΟΣΣΑ.

Βακτρίων δ' ἔρρει πανώλης δῆμος, οὐ δή τις γέρων.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ὦ μέλεος, οἷαν ἄρ' ἥβην ξυμμάχων ἀπώλεσεν. 735

ΑΤΟΣΣΑ.

μονάδα δὲ Ξέρξην ἔρημόν φασιν οὐ πολλῶν μέτα

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

πῶς τε δὴ καὶ ποῖ τελευτᾶν; ἔστι τις σωτηρία;

732. πρὸς τάδ' ὡς, ὑπερβατῶς ἀντὶ ὡς πρὸς τάδε = ὥστε τούτων οὕτως ἐχόντων ἤτοι οὕτω, ὥστε ἀπέναντι τούτων, διὰ ταῦτα, ἐν τοιαύτῃ καταστάσει. Πρβ. 173 καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 299. — Σούσων μὲν — Βακτρίων δὲ 734. — κενανδρίαν, πρβ. 122, 552.

733. ὦ πόποι, μὴ ἀπαντῶν ἀλλαχοῦ τοῦ διαλόγου. Πρβ. 553, 563, 854, Ἀγ. 1056, 1060, 1085 καὶ Εὐμ. 145. — κεδνῆς, ὥσπερ 930 κεδνᾶς ἀλκᾶς. Φεῦ, λέγει ὁ Δαρεῖος, τῆς πιστῆς ἀρωγῆς (Ἀγ. 47 καὶ 73) καὶ τῆς ἐπικουρίας (Ἱκέτ. 729), αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἀπώλοντο. Περὶ τῆς γενικῆς ἐν τοῖς ἐπιφωνήμασιν ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 448.

734. οὐ . . γέρων, οὐδαμῶς γέροντες ἄνδρες (Σχολ. πάντες νέοι). Ἕνεκα δὲ τούτου λέγει μετὰ ταῦτα ἥβην (ξυμμάχων ἀπώλεσεν). Πρβ. στίχ. 515. — ἔρρει πανώλης, πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 539 ἦ τὰν πανώλεις παγκάκως τ' ὀλοίατο καὶ 917 πανώλεθροι.

736. *μονάδα . . . ἔρημον*] τὸ μονάδα κεῖται ἐπιθετικῶς ἀντὶ τοῦ μόνον, ὡς Εὐριπ. Ἀνδρομ. 855 μονάδ' ἔρημον, Φοιν. 1520 καὶ Βάκχ. 609. — οὐ πολλῶν μέτα, ἐν ἐπεξηγήσει τοῦ μονάδα . . ἔρημον. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 21, 50 γυμνόν, ἄτερ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος, οὐδ' ἔχεν ἔγχος, Ἡροδ. 6, 15 μετ' ὀλίγων συμμάχων μεμουνωμένοι, Θουκ. 6, 101 μονωθεὶς μετ' ὀλίγων τῶν ξυνδιαβάντων. Ἡ ῥῆσις ἐρρήθη καθ' ὑπερβολὴν πρὸς δήλωσιν τῆς οἰκτρᾶς φυγῆς τοῦ Ξέρξου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ (πρβ. σημ. εἰς 513) κεῖται καὶ παρ' Ἡροδότῳ (8, 115): ἀπάγων τῆς στρατιῆς οὐδὲν μέρος ὡς εἰπεῖν. Ἐπὶ τὸ τραγικώτερον δὲ διεκόσμησε τὰ τῆς φυγῆς ὁ Ἰουστῖνος λέγων 12, 13: ipse cum paucis Abydon contendit, ubi cum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus traiecit.

737. Πῶς τελευτῶσι τὸν λόγον οἱ ἱστοροῦντες περὶ τοῦ Ξέρξου, πῶς τελευτᾷ ὁ λόγος τῶν φασκόντων, ποῖον

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

ἄσμενον μολεῖν γέφυραν γαῖν δυοῖν ζευκτηρίαν.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

καὶ πρὸς ἤπειρον σεσῶσθαι τήνδε, τοῦτ' ἐτήτυμον;

ΑΤΟΣΣΑ.

ναί· λόγος κρατεῖ σαφηνὴς τοῦτο κοὐκ ἔνι στάσις. 740

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

φεῦ, ταχεῖά γ' ἦλθε χρησμῶν πρᾶξις, ἐς δὲ παῖδ' ἐμὸν
Ζεὺς ἀπέσκηψεν τελευτὴν θεσφάτων· ἐγὼ δέ που

εἶναι τὸ τέλος τοῦ λόγου σημαῖνον τὴν τύχην αὐτοῦ; Ἡ ἀπαρέμφατος τελευτᾶν ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἡγουμένου φασίν. Πρβ. 789 κέ., Χοηφ. 526 καὶ ποῖ τελευτᾷ καὶ καρανοῦται λόγος; Ἑ. ἐ. Θ. 142 πῶς τέλος ἐπάγει θεός; Ἀγ. 1094 τὸν ὁμοδέμνιον λουτροῖσι φαιδρύνασα — πῶς φράσω τέλος; Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 476 τὸ δ' ἔνθεν ποῖ τελευτῆσαί με χρή; Εὐριπ. Τρῳά. 1029 ἵν' εἰδῇς οἷ τελευτήσω λόγον, Ἑκάβ. 419 ποῖ τελευτήσω τάδε; Ἕτεροι ἑρμηνεύουσιν: ποῖον τέλος ἔσχεν ὁ Ξέρξης, πῶς ἀπέβησαν τὰ πράγματα αὐτοῦ.

738 κέ. ἄσμενον, ἐπιρρηματικὸν κατηγορούμενον (πρβ. Κρυγ. 57, 5, 2), ὡς Ὁμ. Ἰλ. 20, 350 φύγεν ἄσμενος ἐκ θανάτοιο. Ὁ ποιητὴς ἐπιλανθάνεται, ὅτι ὁ ἄγγελος δὲν εἶπε τοῦτο. — γαῖν δυοῖν (ἴδε σημ. εἰς στίχ. 133) ζευκτηρίαν. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8, 117 καὶ 8, 130) τὸν εἰς Ἀσίαν μετὰ τοῦ Ξέρξου ὑποστρέψαντα στρατὸν εὑρόντα τὴν γέφυραν τῶν σχεδιῶν ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένην διεπόρθμευσεν εἰς Ἄβυδον ὁ ἐκ Σαλαμῖνος διασωθεὶς στόλος τῶν Περσῶν. Ὁ ποιητὴς παρέρχεται ἐν σιγῇ τὴν διάλυσιν τῆς γεφύρας. — ἤπειρον τήνδε, τὴν Ἀσίαν. Δηλωτικὰ ταῦτα τῆς πατρικῆς μερίμνης περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ υἱοῦ.

740. κρατεῖ, ὡς Ἱκέτ. 299, Σοφ. Αἴ. 978 ὥσπερ ἡ φάτις κρατεῖ. Πρβ. κριτ. ἐπισημ. — κρατεῖ τοῦτο, κατέχει τοῦτο, πρβ. καὶ Ἡροδ. 7, 3 ὡς ἡ φάτις μιν ἔχει. — στάσις, Σχολ. «ἀμφιβολία», οὐδεμία διαφωνία περὶ τούτου.

741. χρησμῶν, ἀποτρεπόντων ἀπὸ στρατείας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Μαρδόνιος μνημονεύει τοιοῦτον χρησμὸν Ἡροδ. 9, 42: ἔστι λόγιον ὡς χρεὸν ἐστι Πέρσας ἀπικομένους ἐς τὴν Ἑλλάδα διαρπάσαι τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι, μετὰ δὲ τὴν διαρπαγὴν ἀπολέσθαι πάντας. Χρησμοὺς Βάκιδος καὶ Μουσαίου περὶ τῆς ἐπὶ Σαλαμῖνι ναυμαχίας μνημονεύει Ἡρόδοτος 8, 77 καὶ 8, 96. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67. — πρᾶξις, ἐπιτέλεσις, πραγματοποίησις.

742. τελευτήν, ἐκπλήρωσιν, συνώνυμον τοῦ πρᾶξις. — ἀπέσκηψεν, ὡς ἐνέσκηψεν, ἐνεργητικῶς περὶ κεραυνῶν καὶ ἀσθενειῶν καὶ ἄλλων κακῶν πεμπομένων ἀπὸ τῶν θεῶν, τῆς μεταφορᾶς ληφθείσης ἐκ τῶν ἐκσφεν-

Digitized by Google

διὰ μακροῦ χρόνου τάδ' ηὔχουν ἐκτελευτήσειν θεούς·
ἀλλ', ὅταν σπεύδῃ τις αὐτός, χὠ θεὸς συνάπτεται.
νῦν κακῶν ἔοικε πηγὴ πᾶσιν ηὑρῆσθαι φίλοις. 745
παῖς δ' ἐμὸς τάδ' οὐ κατειδὼς ἤνυσεν νέῳ θράσει·
ὅστις Ἑλλήσποντον ἱρὸν δοῦλον ὡς δεσμώμασιν

δονωμένων βελῶν καὶ τοξευμάτων. Πρβ. Ἡροδ. 7, 10 (ὁ Ζεὺς) ἀποσκήπτει τὰ βέλεα (= κεραυνούς), 4, 79 ἐς ταύτην (τὴν οἰκίην) ὁ θεὸς ἐνέσκηψε βέλος (= κεραυνόν), 1, 105 τοῖσι τούτων αἰεὶ ἐκγόνοισι ἐνέσκηψε ὁ θεὸς θήλεαν νοῦσον.

743. διὰ . . χρόνου, ἐν διαστήματι μακροῦ χρόνου, μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου. Πρβ. Ἰσοκρ. 6, 27 Μεσσήνην διὰ τετρακοσίων ἐτῶν μέλλουσι κατοικίζειν. Ἡ διὰ μετὰ γενικῆς σημαίνει χρονικόν, ἔτι δὲ καὶ τοπικὸν διάστημα, ὡς Θουκ. 3, 21 διὰ δέκα ἐπαλξεων πύργοι ἦσαν (πρβ. Κρυγ. 68, 22, 3). — ηὔχουν, ἐθάρρουν, ἤλπιζον, ὡς Ἀγ. 151 οὐ γάρ ποτ' ηὔχουν τῇδ' ἐν Ἀργείᾳ χθονὶ θανὼν μεθέξειν φιλτάτου τάφου μέρος.

744. Πρβ. στίχ. 726. Ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ λέγει ὁ Αἰσχ. ἀποσπ. 395: φιλεῖ δὲ τῷ κάμνοντι συσπεύδειν θεός, ὁ Εὐριπ. ἀποσπ. 432 αὐτός τι νῦν δρῶν εἶτα δαίμονας κάλει· τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει, ὁ Μένανδρ. ἀποσπ. 572, 3 (ἐκδ. Κ.) τόλμῃ δικαίᾳ καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

745 κέ. *κακῶν — πηγή*] Κατὰ τὸν Schütz πηγὴ ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρησμούς, τοὺς αἰνισσομένους δυστυχίαν καὶ ὄντας πηγὴν καὶ αἰτίαν τῶν κακῶν. Βέλτιον ὅμως τὸ ἐκλαβεῖν τὴν ῥῆσιν σημαίνουσαν ταὐτὸ καὶ πέλαγος (πρβ. σημ. εἰς στ. 436) κακῶν, ἤτοι τὰ διηνεκῶς καὶ ἀενάως δίκην πηγῆς ἀναβλυζοντα κακά. (Σχολ. ν. ὡς ἡ πηγὴ τὸ μὲν τοῦ ὕδατος ἀναδίδωσι, ἄλλο δὲ μετ' αὐτὸ ἀναβλύζει). Πρβ. 817. — οὐ κατειδὼς (οὐδὲν κακὸν προαισθανόμενος, πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 273 νῦν δ' οὐδὲν εἰδὼς ἱκόμην ἵν' ἱκόμην) ἤνυσεν τάδε (ὥστε πηγὴν κακῶν εὑρῆσθαι). — νέῳ θράσει, πρβ. Πλάτ. Νόμ. 3, 698: Δαρεῖος μὲν τεθνάναι ἐλέχθη, νέος δὲ καὶ σφοδρὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρειληφέναι τὴν ἀρχήν. Ὁ Ξέρξης γεννηθεὶς οὐ πολὺ μετὰ τὸ ἔτος 521 στρατευόμενος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἡλικίαν περίπου τριάκοντα ἐτῶν.

747. ἱερόν, ἴδε 500. — δοῦλον ὡς, ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ δεσμώμασιν. — Ἐν τῇ λέξει δεσμώματα ἐννοητέον τὰ σχοινία καὶ τοὺς κάλως τῆς ἐκ σχεδιῶν γεφύρας, ὥσπερ κατωτέρω ἐν τῇ ῥήσει πέδαις σφυρηλάτοις τοὺς σιδηροῦς γόμφους καὶ λοιποὺς συνδέσμους τοὺς συνέχοντας τὰ πλοῖα καὶ τὰς δοκούς. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 72 κέ. Περὶ τῶν τριακοσίων μαστιγώσεων, ἃς ὁ Ξέρξης ἐμαστίγωσεν τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς διαλύσαντα τὴν πρώτην γέφυραν, καὶ περὶ τοῦ ζεύγους τῶν πεδῶν, ἃς κατὰ μυθοπλαστίαν λέγεται ὅτι καθῆκεν εἰς τὸ πέλαγος (Ἡροδ. 7, 35), οὐδὲν γινώσκει ὁ Αἰσχύλος. Ἡ μαστίγωσις προῆλθεν ἐκ παρανοήσεως περσικῶν τινων ἐθίμων, πρὸς δὲ τὴν ἐπινόησιν τῶν δεσμῶν φαίνεται, ὅτι παρέσχεν αἰτίαν τὸ προκείμενον χωρίον. Πρβ. Valckenaer ἐν Ἡροδ. 7, 35.

Digitized by Google

ἤλπισεν σχήσειν ῥέοντα, Βόσπορον ῥόον θεοῦ·
καὶ πόρον μετερρύθμιζε, καὶ πέδαις σφυρηλάτοις
περιβαλὼν πολλὴν κέλευθον ἤνυσεν πολλῷ στρατῷ, 750
θνητὸς ὢν δὲ θεῶν τε πάντων ᾤετ', οὐκ εὐβουλίᾳ,
καὶ Ποσειδῶνος κρατήσειν. πῶς τάδ' οὐ νόσος φρενῶν
εἶχε παῖδ' ἐμόν; δέδοικα μὴ πολὺς πλούτου πόνος
οὐμὸς ἀνθρώποις γένηται τοῦ φθάσαντος ἁρπαγή.

ΑΤΟΣΣΑ.

ταῦτά τοι κακοῖς ὁμιλῶν ἀνδράσιν διδάσκεται 755

748. σχήσειν ῥέοντα, κωλύσειν καὶ ἀναστελεῖν τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ. — Βόσπορον, ὡς 725. — θεοῦ, Ποσειδῶνος 752.

749 κέ. *μετερρύθμιζε*] μετεσκεύαζε καὶ μετέβαλλε τὸν θαλάσσιον πορθμὸν εἰς ξηράν, θέλων θνητὸς ὢν νὰ ἀνατρέψῃ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Πρβ. Προμ. 257 ὧδ' ἐρρύθμισμαι, Ζηνὶ δυσκλεὴς θέα. — πέδαις περιβαλὼν (αὐτόν), ὡς Χοηφ. 574 νεκρὸν θήσω, ποδώκει περιβαλὼν χαλκεύματι. Πρβ. Ἰσοκρ. Παν. 89 βουληθεὶς δὲ τοιοῦτον μνημεῖον καταλιπεῖν, ὃ μὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς ἐστιν, οὐ πρότερον ἐπαύσατο πρὶν ἐξεῦρε καὶ συνηνάγκασεν, ὃ πάντες θρυλοῦσιν, ὥστε τῷ στροτοπέδῳ πλεῦσαι μὲν διὰ τῆς ἠπείρου, πεζεῦσαι δὲ διὰ τῆς θαλάσσης, τὸν μὲν Ἑλλήσποντον ζεύξας, τὸν δ' Ἄθω διορύξας καὶ Λυσ. ἐπιτάφ. 29. — πολλῷ στρατῷ, δοτ. τοῦ ἤνυσεν = παρεσκεύασεν εἰς πολὺν στρατὸν ὁδόν. — θνητός, πρβ. κατωτέρω 822.

752 κέ. νόσος κεῖται ὡς κατηγορούμενον τοῦ τάδε (πρβ. Σοφ. Φιλοκτ. 1116 πότμος σε δαιμόνων τάδ' . . ἔσχε), πῶς τάδ' οὐκ ὄντα νόσος φρενῶν εἶχε παῖδ' ἐμόν; πῶς τάδ' οὐ νόσος φρενῶν ἦν, ἃ εἶχε παῖδ' ἐμόν; Ἕτεροι ὅμως ἐκλαμβάνουσιν τὸ τάδε ἔν τε τῷ Σοφοκλείῳ χωρίῳ καὶ ἐνταῦθα ὡς αἰτιατικὴν τοῦ ὑπονοουμένου ποιεῖν ἢ τοῦ κατά τι. Πρὸς τὸ νόσος φρενῶν, ἀνθ' οὗ λέγεται καὶ φρενὸς ἄτη, πρβ. ὑγιείας φρενῶν Εὐμ. 539.

753 κέ. *πλούτου πόνος οὐμός*] ὁ διὰ τῶν ἐμῶν πόνων κτηθεὶς πλοῦτος. Τὸ πόνος λέγεται περὶ τοῦ μετὰ μόχθου κτωμένου. Πρβ. Χοηφ. 137 ἐν τοῖσι σοῖς πόνοισι χλίουσιν μέγα, Εὐριπ. Ἴων. 1088 ἄλλων πόνον εἰσπεσών. — τοῦ φθάσαντος, τοῦ πρώτου τυχόντος (πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 752 τοὐπιόντος ἁρπάσαι), συνδέεται τῷ ἁρπαγή, τὸ δὲ ἀνθρώποις τῷ γένηται, ἀντὶ δὲ νὰ εἴπῃ ὁ ποιητὴς ὁμοιοπτώτως ἀνθρώποις . . τῷ φθάσαντι (ἴδε 820) ἢ ἀνθρώπων του φθάσαντος ἐποίκιλε τὸν λόγον τῷ διπλῷ τῆς συντάξεως, ὡς σημειοῦται ὁ ν. Σχολιαστής.

755. *κακοῖς ἀνδράσιν*] ὑπονοητέος μάλιστα πάντων ὁ Μαρδόνιος, ὃς καθ' Ἡροδ. 7, 5 «νεωτέρων ἔργων ἐπιθυμητὴς ἐὼν καὶ θέλων αὐτὸς τῆς Ἑλλάδος ὕπαρχος εἶναι» ἀνέπεισε τὸν Ξέρξην εἰς τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν. Εἶχε δὲ ὁ Μαρδόνιος ὁμόφρονας καὶ συνεργοὺς ἐν τούτῳ τοὺς πρέσβεις τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀλευαδῶν

Digitized by Google

θούριος Ξέρξης λέγουσιν ὡς σὺ μὲν μέγαν τέκνοις
πλοῦτον ἐκτήσω ξὺν αἰχμῇ, τὸν δ' ἀνανδρίας ὅπο
ἔνδον αἰχμάζειν, πατρῷον δ' ὄλβον οὐδὲν αὐξάνειν.
τοιάδ' ἐξ ἀνδρῶν ὀνείδη πολλάκις κλύων κακῶν
τήνδ' ἐβούλευσεν κέλευθον καὶ στράτευμ' ἐφ' Ἑλλάδα. 760

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

τοιγάρ σφιν ἔργον ἐστὶν ἐξειργασμένον

καὶ τοὺς εἰς Σοῦσα σὺν τῷ χρησμολόγῳ Ὀνομακρίτῳ ἀναβάντας Πεισιστρατίδας (πρβ. Ἡροδ. 7, 6 καὶ 13). Τὸν δὲ Μαρδόνιον εἶχον μετὰ ταῦτα ἐν αἰτίᾳ διὰ τὴν ἐπισκήψασαν συμφορὰν (Ἡροδ. 8, 99). Τὸ προκείμενον χωρίον ἀναμιμνήσκει τοὺς λόγους τοῦ Ἀρταβάνου παρ' Ἡροδότῳ 7, 16 σὲ . . ἀνθρώπων κακῶν ὁμιλίαι σφάλλουσι, ἀναλογιζόμενος δέ τις τὴν ὁμοιότητα τούτου τοῦ Αἰσχυλείου τόπου πρὸς τὸν Ἡροδότειον, ἔτι δὲ καὶ τοὺς στίχους 85, 182, 246, 359, 454, 730 καὶ 794 δύναται νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας εἶχεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ προκείμενον τοῦ Αἰσχύλου δρᾶμα.

756 κέ. ὡς σύ . . τὸν δὲ κτλ., καθὰ Θουκ. 3, 3, 3 ἐσηγγέλθη αὐτοῖς ὡς εἴη . . ἑορτή . . καὶ ἐλπίδα εἶναι, ὁμοίᾳ ποικιλίᾳ συντάξεως, καθ' ἣν τῇ ἐγκλίσει μετὰ τοῦ ὅτι καὶ ὡς ἕπεται ἀπαρέμφατος. — πλοῦτον, ὡς 167 ὄλβον.

758. ἔνδον αἰχμάζειν, ἀργὸν καὶ ἄδοξον οἰκουρεῖν ἀντὶ τοῦ στρατεύσασθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Πρβ. Εὐμ. 868 ἐνοικίου δ' ὄρνιθος οὐ λέγω μάχην, Ἀγ. 1671 κόμπασον θαρσῶν, ἀλέκτωρ ὥστε θηλείας πέλας, Πινδ. Ὀλ. 12, 14 ἐνδομάχας ἅτ' ἀλέκτωρ καὶ Σοφ. Ἡλ. 301 ὁ πάντ' ἄκλκις οὗτος . . ὁ σὺν γυναιξὶ τὰς μάχας ποιούμενος. — Διὰ παραπλησίων λόγων προτρέπει ἡ Ἄτοσσα τὸν Δαρεῖον εἰς στρατείαν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα λέγουσα παρ' Ἡροδότῳ 3, 431 ὦ βασιλεῦ, ἔχων δύναμιν τοσαύτην κάτησαι οὔτε τι ἔθνος προσκτεομενος οὔτε δύναμιν Πέρσῃσι . . οἰκὸς δέ ἐστι ἄνδρα καὶ νέον καὶ χρημάτων μεγάλων δεσπότην φαίνεσθαί τι ἀποδεικνύμενον, ἵνα καὶ Πέρσαι ἐκμάθωσι ὅτι ὑπ' ἀνδρὸς ἄρχονται.

760. κέλευθον καὶ στράτευμα, κατὰ τὸ σχῆμα ἓν διὰ δυοῖν σημαίνει στρατείαν.

761—788. Ἕπεται σύνοψις τῆς Περσικῆς ἱστορίας (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 21 καὶ 67) μέχρι τοῦ Ξέρξου πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τῆς Περσίας προυξένησε τοιαύτην συμφοράν, διαφωνοῦσα ἐν πολλοῖς τῷ Ἡροδότῳ. Ἀναντιρρήτως παρὰ τοῦ ποιητοῦ δὲν δύναταί τις νὰ ἀναμείνῃ πλήρη καὶ τελείαν ἀφήγησιν, ὡς παρὰ τοῦ Ἡροδότου, ὅστις ὢν Ἀσιάτης, ἔτι δὲ καὶ ἱστορικὸς καὶ μεταγενέστερος ἠδύνατο νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ πράγματα μᾶλλον ἀπηκριβωμένως.

761 κέ τοιγάρ, διὰ τοῦτο, πρὸς τιμωρίαν, ὡς στίχῳ 815. — σφὶν, Σχολ. «τοῖς προτρεψαμένοις», βέλτιον ὅμως τὸ ἀναφέρειν τὴν ἀντωνυμίαν εἰς τὸν Ξέρξην, ὥσπερ κεῖται τὸ σφὶν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ αὐτῷ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1490, Ὁμ. Ὕμν. 19, 19, Πινδ. Πυθ. 9, 116, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι το σφὶν σημαῖνον τὸν Ξέρξην καὶ τοὺς συμβου-

Digitized by Google

μέγιστον, ἀείμνηστον, οἷον οὐδέπω
τόδ' ἄστυ Σούσων ἐξεκείνωσεν πεσόν,
ἐξ οὗτε τιμὴν Ζεὺς ἄναξ τήνδ' ὤπασεν,
ἓν' ἄνδρ' ἁπάσης Ἀσίδος μηλοτρόφου 765
ταγεῖν, ἔχοντα σκῆπτρον εὐθυντήριον.
Μῆδος γὰρ ἦν ὁ πρῶτος ἡγεμὼν στρατοῦ·

λους (περὶ τοῦ σφὶν πρβ. καὶ Κρυγ. Β'. 51, 1, 16). — ἔστι δὲ ἐν εἰρωνείᾳ ὁ λόγος, ὡς λέγει ὁ Σχολιαστής.

763. ἐξεκείνωσεν, ἰωνισμὸς ἐν τριμέτρῳ σπάνιος, οἷος ἐν τοῖς εἵνεκα, ξεῖνος, μοῦνος καὶ λοιποῖς. Ὥσπερ ἡ διαμόρφωσις τοῦ δράματος ἐγένετο ἐν Ἀττικῇ, οὕτω καὶ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἀτθίς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχαία Ἀτθὶς δὲν διέφερε τῆς Ἰάδος, ἡ δὲ δραματικὴ ποίησις ἤκμασε μετὰ τὴν ἐπικὴν καὶ λυρικήν, διὰ ταῦτα ἡ ἀττικὴ διάλεκτος ἀποτελοῦσα τὸν γλωσσικὸν πυρῆνα οὐ μόνον ἐν τῷ διαλόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χορικοῖς εἶναι κεχρωσμένη πολλοῖς ἐπικοῖς καὶ λυρικοῖς στοιχείοις. Πᾶν τὸ ἀναμιμνῆσκον τὸν λόγον τοῦ κοινοῦ βίου καὶ ἀπεξενωμένον πως τοῦ ἰδανικοῦ ὕψους τῆς τραγῳδίας φεύγοντες ὡς οἷόν τε οἱ τραγικοὶ προτιμῶσιν οἳ μὲν μᾶλλον, οἳ δὲ ἧττον (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 32) πολλάκις τοὺς διὰ τὸν ἐξηλλαγμένον ἦχον προσφόρους τύπους τῆς ἰωνικῆς, δωρικῆς καὶ αἰολικῆς διαλέκτου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χορικὴ ποίησις, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ τραγῳδία, ἤκμασε μάλιστα παρὰ τοῖς Δωριεῦσι, διὰ ταῦτα ἐν τοῖς χορικοῖς, ἅτινα μεταρσιοῦνται ὑπεράνω τοῦ συνήθους βίου, γίνεται μείζων χρῆσις τῆς δωρικῆς διαλέκτου· πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ ἀπαντῶσιν οἱ δωρισμοί. Περὶ τῶν παρ' Αἰσχύλῳ Ἰωνισμῶν πρβ. 372 φευξοίαθ', Προμ. 123 εἰσοιχνεῦσιν, 830 μουνῶπα στρατόν, 672 πωλεύμεναι. — ἄστυ, ὡς 15. — πεσόν, ἐκληπτέον ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς ἐννοίας τοῦ ἐμπεσόν: οἷον ἔργον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ κράτους οὐδέπω ἐμπεσὸν καὶ κατασκῆψαν ἐξεκένωσεν, φαίνεται ὅμως ὅτι προέκυψεν μεταγραφὲν ἴσως ἐκ τοῦ πάρος. Ὁ Dindorf παραβάλλων στίχ. 255 τὸ Περσῶν δ' ἄνθος οἴχεται πεσόν, συνάπτει τὸ πεσόν τῷ ἄστυ, ἕτεροι δὲ ἑπόμενοι τῷ ν. Σχολιαστῇ «πεσὸν δίκην κύβου» διατείνονται, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπὸ τῶν κύβων μεταφορικὴ σημασία τοῦ πεσόν (πρβ. Ἀγ. 32, Σοφ. ἀπ. 861 στέργειν δὲ τἀκπεσόντα καὶ θέσθαι πρέπει σοφὸν κυβευτὴν καὶ Πλάτ. Πολιτ. 604C ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα) συνᾴδει ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ εἰρωνικῷ λόγῳ τοῦ Δαρείου.

764 κέ. ἐξ οὗτε = ἐξ οὕπερ, ἐξ ὅτου, ὡς Εὐμ. 25. Πρβ. στίχ. 16, 180 ἀφ' οὕπερ καὶ σημ. εἰς στίχον 300. — Ὁ τύπος Ἀσὶς ἔχει ἀεὶ ᾱ, ὡς 273, τοὐναντίον δὲ τοῦ Ἀσία 58 (Ἀσιατογενὴς 12, Ἀσιᾶτις 62, Ἀσίας Προμ. 761) εἶναι ἀεὶ τὸ ἀρχικὸν α βραχύ. — μηλοτρόφου, ὡς Ἀρχιλ. ἀποσπ. 26 ὁ δ' Ἀσίης καρτερὸς μηλοτρόφου. Πρβ. Ἱκέτ. 557 μηλοβότου Φρυγίας, Ὁμ. Ἰλ. 2, 605 Ὀρχομενὸν πολύμηλον, 696 μητέρα μήλων (9, 479, 11, 222 καὶ Ὀδ. 15, 226) καὶ Πινδ. Ὀλ. 1, 14 ἐν πολυμήλῳ Σικελίᾳ. — ταγεῖν, πρβ. 325 κέ. καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 57 κέ.

767 κέ. Ἡρόδ. 7, 62 οἱ δὲ Μῆδοι . . ἐκαλέοντο δὲ πάλαι πρὸς πάντων

Digitized by Google

ἄλλος δ' ἐκείνου παῖς τόδ' ἔργον ἤνυσεν·

Ἄριοι, ἀπικομένης δὲ Μηδείης τῆς Κολχίδος ἐξ Ἀθηνέων ἐς τοὺς Ἀρίους τούτους μετέβαλον καὶ οὗτοι τὸ οὔνομα, Παυσαν. 2. 3, 8 Μήδεια δὲ τότε μὲν (μετὰ τὴν ἐκ Κορίνθου φυγὴν) ἐλθοῦσα ἐς Ἀθήνας συνῴκησεν Αἰγεῖ, χρόνῳ δὲ ὕστερον φωραθεῖσα ἐπιβουλεύειν Θησεῖ καὶ ἐξ Ἀθηνῶν ἔφυγε, παραγενομένη δὲ ἐς τὴν λεγομένην τότε Ἀρίαν τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκε τὸ ὄνομα καλεῖσθαι Μήδους ἀπ' αὐτῆς· τὸν δὲ παῖδα, ὃν ἐπήγετο φεύγουσα ἐς τοὺς Ἀρίους, γενέσθαι λέγουσιν ἐξ Αἰγέως, ὄνομα δέ οἱ Μῆδον εἶναι. Ἤδη ὁ Ἡσίοδος Θεογ. 1000 «ἥ γε δμηθεῖσ' ὑπ' Ἰήσονι ποιμένι λαῶν Μήδειον τέκε παῖδα» μηνύει γνῶσιν τούτου τοῦ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων προκύψαντος μύθου, ὅστις (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 81) ἐπιστεύετο οὕτω, ὥστε ποιηταί, οἷον ὁ Πίνδαρος Πυθ. 1, 78, ἀντὶ Μῆδοι μεταχειρίζονται τὸν παρώνυμον τύπον Μήδειοι. Πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Κύρου ἱδρύσεως τῆς Περσικῆς μοναρχίας ὁ Ἡρόδοτος (1, 102 κέ.) μνημονεύει τέσσαρας ἡγεμόνας (τὰ ὀνόματα ταῦτα τοῦ Ἡροδότου ἐπιστώθησαν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιγραφικῶν ἐρευνῶν, πρβ. Th. Nöldeke, Aufsätze zur pers. Geschichte στλ. 4) τῶν Μήδων ἄρξαντας τῆς Ἀσίας (ἀπὸ τοῦ ἔτους 709—559) ἤτοι τὸν Δηϊόκην, τὸν ἱδρυτὴν τῶν Ἐκβατάνων (Ἡρ. 1, 98) καὶ τῆς Μηδικῆς ἀρχῆς, τὸν υἱόν αὐτοῦ Φραόρτην, τὸν καθυποτάξαντα τοὺς Πέρσας, εἶτα δὲ καὶ τὴν Ἀσίαν (κατεστρέφετο τὴν Ἀσίην ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλο ἰὼν ἔθνος, ἐς ὃ στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους . . αὐτός τε διεφθάρη ἄρξας δύο καὶ εἴκοσι ἔτη καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὁ πολύς, Ἡροδ. 1, 102), τὸν υἱὸν τοῦ Φραόρτου Κυαξάρην (οὗτος λέγεται πολλὸν ἔτι γενέσθαι ἀλκιμώτερος τῶν προγόνων . . . ὁ τὴν Ἅλυος ποταμοῦ ἄνω Ἀσίην πᾶσαν συστήσας ἑαυτῷ Ἡροδ. 1, 103) καὶ τὸν τελευταῖον βασιλέα τῶν Μήδων, τὸν υἱὸν τοῦ Κυαξάρου Ἀστυάγην, ὅσπερ βασιλεύσας πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη κατεπαύθη τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ Κύρου, τοῦ υἱοῦ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, οἱ δὲ Μῆδοι ὑπέκυψαν τοῖς Περσαις (Ἡροδ. 1, 130). Κατὰ τὸν Ξενοφ. Κυρ. Π. 1. 5, 2 ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Μήδων δὲν εἶναι ὁ Ἀστυάγης, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ θεῖος τοῦ Κύρου Κυαξάρης. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ λέξις Μῆδος ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ οὖσα κύριον ὄνομα σημαίνει κατὰ Ἑλληνικὴν συνήθειαν, καθ' ἣν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ κράτους κεῖται ὁμωνύμως τῷ φύλῳ (πρβ. Ἴων, Βοιωτός, Δῶρος, Ἀχαιός), τὸν ἐπώνυμον ἥρωα τῶν Μήδων, οἵτινες πρὸ τῶν Περσῶν ἡγεμόνευον, ὡς εἴρηται, τῆς Ἀσίας. Ὡς υἱὸς τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος ἀποτελέσας τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας κυριαρχίαν τῶν Μήδων διανοητέος ἴσως ὁ Ἀστυάγης. Ὁ Σχολ. παρατηρεῖ εἰς στίχ. 769: «ὁ Ἀρταφέρνης, ὃν ἐτυμολογεῖ (ὡς Προμ. 85, 398, Ἑ. ἐ. Θ. 645, 814, Ἀγ. 1069 κέ.), ὁ ἀρτίας ἔχων φρένας». Ἀλλ' ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος τοιαύτη ἐτυμολογία εἶναι ἐπισφαλής. Ἕτεροι δὲ ἐκλαμβάνοντες τὴν λέξιν Μῆδος ὡς προσηγορικὸν ὑπονοοῦσιν ἐν αὐτῇ τὸν Κυαξάρην τοῦ Ἡροδότου (οὕτως ὁ Scaliger), ὡς υἱὸν δὲ αὐτοῦ τὸν Ἀστυάγην, ὁ δὲ Stanley παραβάλλων Κεδρην. σ. 143 (Μῆδος Δαρεῖος καὶ Ἀστυάγης — ἐλέγετο — πάππος δὲ ἦν Κύρου) ὑπετόπασεν, ὅτι Μῆδος σημαίνει τὸν Ἀστυάγην. — ἡγεμὼν στρατοῦ, πρβ. 132. — τόδ' ἔργον, τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀρξαμένην καὶ ἱδρυθεῖσαν ἀρχὴν τῆς Ἀσίας.

Digitized by Google

φρένες γὰρ αὐτοῦ θυμὸν ᾠακοστρόφουν.
τρίτος δ' ἀπ' αὐτοῦ Κῦρος, εὐδαίμων ἀνήρ, 770
ἄρξας ἔθηκεν πᾶσιν εἰρήνην φίλοις·
Λυδῶν δὲ λαὸν καὶ Φρυγῶν ἐκτήσατο,
Ἰωνίαν τε πᾶσαν ἤλασεν βίᾳ·
θεὸς γὰρ οὐκ ἤχθηρεν, ὡς εὔφρων ἔφυ.
Κύρου δὲ παῖς τέταρτος ηὔθυνε στρατόν. 775
πέμπτος δὲ Μάρδις ἦρξεν, αἰσχύνη πάτρᾳ

769. Ἡσύχ. οἰακοστροφῶν· κυβερνῶν (πηδαλιουχῶν). Πρβ. Ἀγ. 793 εὖ πραπίδων οἴακα νέμων.

771. Πρβ. Ξενοφ. Κ. Π. 8, 7, 7 καὶ τοὺς μὲν φίλους ἐπεῖδον δι' ἐμοῦ εὐδαίμονας γενομένους, τοὺς δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας. Ὁ Κῦρος (περσιστὶ σημαίνει τὸν κύριον) ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 560—530 π. Χ. Ἐκ τῶν κτήσεων αὐτοῦ μνημονεύονται αἱ τοῖς Ἕλλησιν μᾶλλον γνωσταί, δῆλα δὴ ἡ τῆς Λυδίας (Κροῖσος) καὶ μετ' αὐτῆς ἡ τῆς Φρυγίας καὶ Ἰωνίας.

773. ἤλασεν βίᾳ, ἐπέδραμε βιαίως καὶ ἐκτήσατο καταπιέζων. Ἡ τῆς ὑποταγῆς καὶ κατακτήσεως ἔννοια προσυπακούεται ῥαδίως.

774. ὡς εὔφρων (ἴδε σημ. εἰς 555) ἔφυ, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τούτου, ὅτι ἦτο εὔφρων οὐδ' ἠσέβει πρὸς τοὺς θεούς, ὡς ὁ Ξέρξης (στ. 748). Πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1180 σοφήν σ' ἔθρεψεν Ἑλλάς, ὡς ᾔσθου καλῶς, ἔτι δὲ καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ οἷος (= ὅτι τοῖος) Προμ. 940 ἔσται ταπεινός, οἷον ἐξαρτύεται γάμον, Εὐριπ. Ἴων. 796 ἀν' ὑγρὸν ἀμπταίην αἰθέρα, οἷον ἄλγος ἔπαθον, Ἡρακλεῖ 817, Ἱππολ. 845, 879 καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 1158.

775. Κύρου παῖς, Καμβύσης, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ ἔτους 530—523 π. Χ.

776. Ὁ Σχολ. «Μάρδος (ὥσπερ τὸ Μεδίκειον χειρόγραφον ἐκ πρώτης χειρὸς παρέχει): ἡ γραφὴ ἡμάρτηται· τὸν γὰρ ἐπιθέμενον τῇ Καμβύσου ἀρχῇ μάγον ὄντα οὐδεὶς Μάρδον εἶπεν οὔτε γένος — νομαδικὸν φῦλον τῶν Περσῶν ἐκαλεῖτο καθ' Ἡρόδοτον 1, 125 Μάρδοι — οὔτε ὄνομα· μήποτε οὖν γραπτέον, Μάρδις αἰσχύνη πάτρᾳ· ὁμώνυμος γὰρ εἶναι ἴσως ὑπεκρίνετο Μερδίᾳ (Μέρδι διώρθωσεν Παπαγεώργιος) τῷ Κύρου παιδὶ ἀδελφῷ τε Καμβύσου». Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου, οὗ λάθρα φονευθέντος, ἀνεφάνη (περὶ τὸ ἔτος 521 π. Χ.) ὁ Μάγος Γαουμάτα (Ἰουστ. 1, 9) ἀντιποιούμενος τῆς ταυτότητος, ὀνομάζεται παρ' Ἡροδότῳ 3, 61 Σμέρδις, ἐν δὲ τῇ ἐν τῇ πέτρᾳ τοῦ Βεχιστὰν (Βαγίστανον ὄρος Διοδ. 2, 13) μεγάλῃ σφηνοειδεῖ ἐπιγραφῇ Βαρδίυα, ὅπερ ἐξελληνισθὲν μετεγράφη τὸ πρῶτον εἰς Μάρδις ἢ Μάρδος καὶ εἶτα εἰς Σμέρδις (πρβ. μικρός, σμικρός, μάραγδος, σμάραγδος, μίλαξ, σμίλαξ, τέγος, στέγος, κάπετος, σκάπετος κτλ. Πρβ. καὶ Μεγάβαζος ἢ Μεγαβάτης, ἐν οἷς τὸ μ προῆλθεν ἐκ τοῦ β, διότι μέγα = περσικῷ βάγα, θεός). Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Ψευδοσμέρδις ἤχθη εἰς τὴν διὰ δόλου κατάληψιν τοῦ θρόνου οὐχὶ ἐκ κενῆς μόνον φιλοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ὅπως ἐπαναγάγῃ πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς ὁμοφύλους αὐτῷ Μήδους. Πρβ. Fr. Spiegel, Erân σελ. 324.

Digitized by Google

θρόνοισί τ' ἀρχαίοισι· τὸν δὲ σὺν δόλῳ
Ἀρταφρένης ἔκτεινεν ἐσθλὸς ἐν δόμοις,
ξὺν ἀνδράσιν φίλοισιν, οἷς τόδ' ἦν χρέος.
[ἕκτος δὲ Μάραφις, ἕβδομος δ' Ἀρταφρένης.] 780
κἀγὼ πάλου τ' ἔκυρσα τοὔπερ ἤθελον,

778. *Ἀρταφρένης*] ἐν τῇ μνημονευθείσῃ περσικῇ ἐπιγραφῇ φέρεται τὸ ὄνομα Οὐινδαφράνα. Παρ' Ἡροδότῳ πλὴν τοῦ Ἀρταφρένης ἀπαντᾷ 3, 70, 78 καὶ 118 καὶ ὁ τύπος Ἰνταφρένης, παρὰ τῷ Κτησίᾳ Ἀταφέρνης, παρὰ δὲ Ἑλλανίκῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σχολ. Δαφέρνης. — ἐν δόμοις, Ἡροδ. 3, 68 Ὀτάνης πρῶτος ὑπώπτευσε τὸν Μάγον ὡς οὐκ εἴη ὁ Κύρου Σμέρδις, ἀλλ' ὅσπερ ἦν, τῇδε συμβαλλόμενος, ὅτι τε οὐκ ἐξεφοίτα ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ὅτι οὐκ ἐκάλεε ἐς ὄψιν ἑωυτῷ οὐδένα τῶν λογίμων Περσέων. Πρβ. καὶ 3, 78 οἱ δὲ Μάγοι ἔτυχον ἀμφότεροι ἐόντες ἔσω.

779 κέ. Ἀντὶ τοῦ: οἷς τόδ' ἦν χρέος (οἵτινες ἐνετάλησαν τοῦτο τὸ ἔργον, τὴν ὑπηρεσίαν. Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 20 πρὸς χρέος πιστοὶ τόδε = πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως) ἴσως ἐγέγραπτο τὸ πρῶτον, ὡς εἰκάζει ὁ A. Schöll, αὐτὸς ἕβδομος, ὅπερ ἐξεβλήθη μετὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ ἑπομένου στίχου, περὶ οὗ γράφει ὁ Σχολιαστὴς «κακῶς· μετὰ γὰρ τὴν τῶν μάγων καθαίρεσιν Δαρεῖος ὁ μέγας ἦρξεν». Ὅτι ὁ στίχος εἶναι ἀλλότριος τοῦ Αἰσχύλου ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι διὰ τῆς ῥήσεως πάλου ἔκυρσα 781 συνάπτεται ἡ βασιλεία τοῦ Δαρείου εὐθὺς εἰς τὸ ἔργον τῆς συνωμοσίας τῶν ἑπτὰ εὐγενῶν Περσῶν. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑτέρων πέντε συνωμοτῶν ἔχουσι καθ' Ἡρόδ. 3, 70 Ὀτάνης, Γωβρύης, Μεγάβυζος, Ἰδάρνης, Ἀσπαθίνης, κατὰ δὲ τὴν προειρημένην ἐπιγραφὴν Οὐτάνα, Γαουβαρούβα, Βαγαβούξα, Οὐιδάρνα, Ἀρδουμάνις. Παρασημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Δαρεῖος κατά τε τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιγραφῇ «ἐφόνευσα σὺν πιστοῖς ἀνδράσι τὸν Μάγον Γαουμάταν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ» (πρβ. τὴν μετάφρασιν τοῦ Spiegel, d. altpersischen Keilinschriften 1862, σελ. 5 κέ.) καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (3, 78 Δαρεῖος . . ὥσέ τε τὸ ἐγχειρίδιον καὶ ἔτυχέ πως τοῦ Μάγου) διεδραμάτισε τὸ πρωτεῦον πρόσωπον ἐν τῷ φόνῳ τοῦ Ψευδοσμέρδιος, ἀλλ' ὅμως παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἐπίτηδες παρασιωπᾶται τοῦτο ὡς μὴ συνᾷδον τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐξεικονίσει τοῦ Δαρείου ὡς ἡγεμόνος πράου καὶ ἀγνοῦ, καὶ ἕνεκα τούτου πρωτουργὸς τοῦ φόνου λέγεται ὁ Ἀρταφρένης. Τοιαύτη ἰδανικὴ τοῦ Δαρείου διαγραφὴ φαίνεται μακρῷ πιθανωτέρα ἢ τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐξ ἀνακριβοῦς γνώσεως παρέστησε τὰ πράγματα παρὰ τὴν ἱστορίαν. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67.

781. Διὰ τοῦ, πάλου ἔκυρσα, ὑποδηλοῦται βραχέως, ὅπερ ἐν ἐκτάσει διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος 3, 84 κέ.: περὶ τῆς βασιληίης ἐβούλευσαν (οἱ ἑπτὰ) τοιόνδε· ὅτευ ἂν ὁ ἵππος ἡλίου ἐπανατέλλοντος πρῶτος φθέγξηται ἐν τῷ προαστείῳ αὐτῶν ἐπιβεβηκότων, τοῦτον ἔχειν τὴν βασιληίην κτέ. Περὶ τῆς τοῦ Ἡλίου (Μίθρα) λατρείας τῶν Περσῶν πρβ. Ἡροδ. 1, 131 καὶ 7, 54. Ὁ ἵππος ἦν ἱερὸς τῷ ἡλίῳ καὶ τὸ χρεμέτισμα αὐτοῦ ὑπελαμβάνετο οἰω-

Digitized by Google

κἀπεστράτευσα πολλὰ σὺν πολλῷ στρατῷ·
ἀλλ' οὐ κακὸν τοσόνδε προσέβαλον πόλει.
Ξέρξης δ' ἐμὸς παῖς ὢν νέος φρονεῖ νέα,
κοὐ μνημονεύει τὰς ἐμὰς ἐπιστολάς. 785
εὖ γὰρ σαφῶς τόδ' ἴστ', ἐμοὶ ξυνήλικες,
ἅπαντες ἡμεῖς, οἱ κράτη τάδ' ἔσχομεν,
οὐκ ἂν φανεῖμεν πήματ' ἔρξαντες τόσα.

ΧΟΡΟΣ.

τί οὖν, ἄναξ Δαρεῖε, ποῖ καταστρέφεις
λόγων τελευτήν; πῶς ἂν ἐκ τούτων ἔτι 790
πράσσοιμεν ὡς ἄριστα Περσικὸς λεώς;

νός, ὥσπερ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς τὸ χρεμέτισμα τῶν λευκῶν ἵππων ἐνομίζετο θεία φωνή (Τακιτ. Γερμ. 10: hinnitus ac fremitus observant nec ulli auspicio maior fides).

782 κέ. ἐπεστράτευσα πολλά: τὸ στρατεύειν πολλὰ σημαίνει πολλὰς στρατείας ποιεῖσθαι, τὸ δὲ σύνθετον σημαίνει μᾶλλον ἐστράτευσα, ἐπῆλθον ἐπὶ πολλὰ χωρία καὶ πολλὰς διευθύνσεις. Ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἠναγκάσθη ὁ Δαρεῖος νὰ ὑποτάξῃ καὶ καταπνίξῃ τὰς ἐπαναστάσεις, ὡς ἀναγινώσκεται ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιγραφῇ τοῦ Βεχιστὰν κατὰ μετάφρασιν τοῦ Spiegel (Die altpersischen Keilinschriften σελ. 9 κέ., πρβ. καὶ Erân σελ. 326). — τοσόνδε, ἴσως ὑπαινίσσεται ὁ ποιητὴς τὴν ἐν Θρᾴκῃ ἧτταν (Εἰσαγ. σελ. 67) καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι.

784. Πρὸς τὸ νέα φρονεῖ πρβ. τὴν χρῆσιν τοῦ νεανιεύεσθαι, ἔτι δὲ Ὁμήρ. Ὀδ. 1, 296 οὐδὲ τί σε χρὴ νηπιάας ὀχέειν ἐπεὶ οὐκ ἔτι τηλίκος ἐσσί.

785. Ἱστορικῶς ὅμως μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Ξέρξης ἐθεώρει τὴν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν στρατείαν ὡς ἐκτέλεσιν σχεδίου τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς Δαρείου (Ἡροδ. 7, 4 καὶ 8). — ἐπιστολάς, ἐντολάς.

786. εὖ σαφῶς, ὡς Χο. 196 εὖ σάφα.

789. τί οὖν, ὡς Εὐμ. 903, Ἑπτὰ ἐ. Θ. 192, 691, Ἱκέτ. 310, Σοφ. Φιλ. 100, Αἴ. 873, μετὰ χασμωδίας. Οὐδαμῶς δὲ ὀφείλει τις μετὰ τοῦ Πόρσωνος (Εὐριπ. Φοιν. 892) νὰ ὑπολάβῃ πάντας τούτους τοὺς τόπους ὡς ἐρθαρμένους. Πρβ. σημ. εἰς 695.

790. *ἐκ τούτων*] μετὰ τοιαῦτα συμβάντα, ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων, ὡς Σοφ. Αἴ. 537 τί δῆτ' ἂν ὡς ἐκ τῶνδ' ἂν ὠφελοῖμί σε, Τραχ. 1109 χειρώσομαι κἀκ τῶνδε, Εὐριπ. Ἱππ. 705 ἀλλ' ἔστι κἀκ τῶνδ' ὥστε σωθῆναι. — ποῖ καταστρ. λ. τελ., πρβ. 737. — ἔτι, τοῦ λοιποῦ, ἅπαξ μετὰ ταῦτα, τέλος. Οὕτω κεῖται τὸ ἔτι μάλιστα ἐν ἀπειλαῖς, ὡς Ἀγ. 1430 ἀτίετον ἔτι σε χρὴ . . τίσαι, 1666, 1670, Προμ. 180, 939.

791. πράσσοιμεν . . λεώς, κατὰ σύνεσιν, ὡς Ἱκέτ. 165 μελανθὲς . . γένος . . ἱξόμεσθα, Σοφ. ἀποσπ. 760 βᾶτ' εἰς ὁδὸν δὴ πᾶς ὁ χειρῶναξ λεώς. — ὡς ἄριστα, ἐνταῦθα: τόσον καλῶς, ὅσον εἶναι δυνατόν.

Digitized by Google

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

εἰ μὴ στρατεύοισθ' ἐς τὸν Ἑλλήνων τόπον,
μηδ' εἰ στράτευμα πλεῖον ᾖ τὸ Μηδικόν.
αὐτὴ γὰρ ἡ γῆ ξύμμαχος κείνοις πέλει.

ΧΟΡΟΣ.

πῶς τοῦτ' ἔλεξας, τίνι τρόπῳ δὲ συμμαχεῖ; 795

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

κτείνουσα λιμῷ τοὺς ὑπερπόλλους ἄγαν.

ΧΟΡΟΣ.

ἀλλ' εὐσταλῆ τοι λεκτὸν ἀροῦμεν στόλον.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ἀλλ' οὐδ' ὁ μείνας νῦν ἐν Ἑλλάδος τόποις
στρατὸς κυρήσει νοστίμου σωτηρίας.

792. Ἑλλήνων τόπον: πολύχρηστος ἡ ῥῆσις καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ. Πρβ. Εὐμ. 249 χθονὸς γὰρ πᾶς πεποίμανται τόπος. Συνηθέστερος δὲ ἐπὶ τοιαύτης ἐννοίας εἶναι ὁ πληθυντικός, ὡς 798.

793. εἰ .. ᾖ, ὡς Ἱκέτ. 96 εἰ κρανθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναμένει τις ἀντὶ τοῦ σπανίου εἰ μετὰ ὑποτακτικῆς μᾶλλον τὴν εὐκτικήν, ὁ δὲ τύπος πλεῖον (ἀντὶ πλέον) ἄχρηστος τοῖς ἀρχαίοις Ἀττικοῖς ἀπαντᾷ ἐνταῦθα μόνον παρ' Αἰσχύλῳ, διὰ ταῦτα εἶναι πιθανὴ ἡ εἰκασία τοῦ Δινδορφίου γράφοντος: στράτευμα πληθύοι = καὶ ἐὰν τὸ Περσικὸν στράτευμα εἶναι πολλαπλάσιον τοῦ νῦν καὶ ὑπερφυὲς τὸ πλῆθος. — Μηδικόν, Περσικόν, ὡς 239 καὶ ἀλλαχοῦ.

794. Τὴν ἰδέαν, καθ' ἣν ὁ Ξέρξης ἄγων ὑπερμεγέθη στρατὸν θὰ ἔχῃ ἐχθρὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, ἀναπτύσσει ὁ Ἀρτάβανος παρ' Ἡροδότῳ 7, 49: γῆ δὲ πολεμίη τῇδέ τοι κατίσταται .. τοσούτῳ τοι γίνεται πολεμιωτέρη, ὅσῳ ἂν προβαίνῃς ἑκαστέρω .. λέγω τὴν χώρην πλεῦνα ἐν πλεῦνι χρόνῳ (= ὅσῳ ἀπωτέρω θὰ προχωρῇ ὁ στρατός, τοσούτῳ μᾶλλον θὰ αὐξάνηται ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῶν ἐπικουρικῶν ὁρμητηρίων) γινομένην λιμὸν τέξεσθαι. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 755.

796. ἄγαν ὑπερπόλλους, ως 829 ἄγαν ὑπερκόπους. Ὁμοία ἐπίτασις τῆς ἐκφράσεως Ἑπτ. ἐ. Θ. 224 ἄγαν ὑπερφοβοῦ, Σοφ. Αἴ. 951 ἄγαν ὑπερβριθὲς ἄχθος, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 388 τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων.

797. εὐσταλῆ ἀναφέρεται εἰς τὴν διακόσμησιν καὶ παρασκευὴν τοῦ στόλου, λεκτὸν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ πληρωμάτων. — ἀροῦμεν, ὡς Ἀγ. 47 στόλον Ἀργείων τῆσδ' ἀπὸ χώρας ἦραν. Σημειωτέον δέ, ὅτι αἴρειν, ἀπαίρειν ναῦν, κυρίως σημαίνει μετακινεῖν τὴν ναῦν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς.

799. νοστίμου σωτηρίας, ὡς Αγ. 355, πρβ. σημ. εἰς στίχ. 264. Τὴν

Digitized by Google

ΑΤΟΣΣΑ.

ἄσμενον μολεῖν γέφυραν γαῖν δυοῖν ζευκτηρίαν.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

καὶ πρὸς ἤπειρον σεσῶσθαι τήνδε, τοῦτ' ἐτήτυμον;

ΑΤΟΣΣΑ.

ναί· λόγος κρατεῖ σαφηνὴς τοῦτο κοὐκ ἔνι στάσις. 740

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

φεῦ, ταχεῖά γ' ἦλθε χρησμῶν πρᾶξις, ἐς δὲ παῖδ' ἐμὸν
Ζεὺς ἀπέσκηψεν τελευτὴν θεσφάτων· ἐγὼ δέ που

εἶναι τὸ τέλος τοῦ λόγου σημαῖνον τὴν τύχην αὐτοῦ; Ἡ ἀπαρέμφατος τελευτᾶν ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἡγουμένου φασίν. Πρβ. 789 κέ., Χοηφ. 526 καὶ ποῖ τελευτᾷ καὶ καρανοῦται λόγος; Ἐ. ἐ. Θ. 142 πῶς τέλος ἐπάγει θεός; Ἀγ. 1094 τὸν ὁμοδέμνιον λουτροῖσι φαιδρύνασα — πῶς φράσω τέλος; Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 476 τὸ δ' ἔνθεν ποῖ τελευτῆσαί με χρή; Εὐριπ. Τρῳά. 1029 ἵν' εἰδῇς οἷ τελευτήσω λόγον, Ἑκάβ. 419 ποῖ τελευτήσω τάδε; Ἕτεροι ἑρμηνεύουσιν: ποῖον τέλος ἔσχεν ὁ Ξέρξης, πῶς ἀπέβησαν τὰ πράγματα αὐτοῦ.

738 κέ. ἄσμενον, ἐπιρρηματικὸν κατηγορούμενον (πρβ. Κρυγ. 57, 5, 2), ὡς Ὁμ. Ἰλ. 20, 350 φύγεν ἄσμενος ἐκ θανάτοιο. Ὁ ποιητὴς ἐπιλανθάνεται, ὅτι ὁ ἄγγελος δὲν εἶπε τοῦτο. — γαῖν δυοῖν (ἴδε σημ. εἰς στίχ. 133) ζευκτηρίαν. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (8, 117 καὶ 8, 130) τὸν εἰς Ἀσίαν μετὰ τοῦ Ξέρξου ὑποστρέψαντα στρατὸν εὑρόντα τὴν γέφυραν τῶν σχεδιῶν ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένην διεπόρθμευσεν εἰς Ἄβυδον ὁ ἐκ Σαλαμῖνος διασωθεὶς στόλος τῶν Περσῶν. Ὁ ποιητὴς παρέρχεται ἐν σιγῇ τὴν διάλυσιν τῆς γεφύρας. — ἤπειρον τήνδε, τὴν Ἀσίαν. Δηλωτικὰ ταῦτα τῆς πατρικῆς μερίμνης περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ υἱοῦ.

740. κρατεῖ, ὡς Ἱκέτ. 299, Σοφ. Αἴ. 978 ὥσπερ ἡ φάτις κρατεῖ. Πρβ. κριτ. ἐπισημ. — κρατεῖ τοῦτο, κατέχει τοῦτο, πρβ. καὶ Ἡροδ. 7, 3 ὡς ἡ φάτις μιν ἔχει. — στάσις, Σχολ. «ἀμφιβολία», οὐδεμία διαφωνία περὶ τούτου.

741. χρησμῶν, ἀποτρεπόντων ἀπὸ στρατείας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Μαρδόνιος μνημονεύει τοιοῦτον χρησμὸν Ἡροδ. 9, 42: ἔστι λόγιον ὡς χρεὸν ἐστι Πέρσας ἀπικομένους ἐς τὴν Ἑλλάδα διαρπάσαι τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι, μετὰ δὲ τὴν διαρπαγὴν ἀπολέσθαι πάντας. Χρησμοὺς Βάκιδος καὶ Μουσαίου περὶ τῆς ἐπὶ Σαλαμῖνι ναυμαχίας μνημονεύει Ἡρόδοτος 8, 77 καὶ 8, 96. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67. — πρᾶξις, ἐπιτέλεσις, πραγματοποίησις.

742. τελευτήν, ἐκπλήρωσιν, συνώνυμον τοῦ πρᾶξις. — ἀπέσκηψεν, ὡς ἐνέσκηψεν, ἐνεργητικῶς περὶ κεραυνῶν καὶ ἀσθενειῶν καὶ ἄλλων κακῶν πεμπομένων ἀπὸ τῶν θεῶν, τῆς μεταφορᾶς ληφθείσης ἐκ τῶν ἐκσφεν-

Digitized by Google

διὰ μακροῦ χρόνου τάδ' ηὔχουν ἐκτελευτήσειν θεούς·
ἀλλ', ὅταν σπεύδῃ τις αὐτός, χὠ θεὸς συνάπτεται.
νῦν κακῶν ἔοικε πηγὴ πᾶσιν ηὑρῆσθαι φίλοις. 745
παῖς δ' ἐμὸς τάδ' οὐ κατειδὼς ἤνυσεν νέῳ θράσει·
ὅστις Ἑλλήσποντον ἱρὸν δοῦλον ὡς δεσμώμασιν

δονωμένων βελῶν καὶ τοξευμάτων. Πρβ. Ἡροδ. 7, 10 (ὁ Ζεὺς) ἀποσκήπτει τὰ βέλεα (= κεραυνούς), 4, 79 ἐς ταύτην (τὴν οἰκίην) ὁ θεὸς ἐνέσκηψε βέλος (= κεραυνόν), 1, 105 τοῖσι τούτων αἰεὶ ἐκγόνοισι ἐνέσκηψε ὁ θεὸς θήλεαν νοῦσον.

743. διὰ . . χρόνου, ἐν διαστήματι μακροῦ χρόνου, μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου. Πρβ. Ἰσοκρ. 6, 27 Μεσσήνην διὰ τετρακοσίων ἐτῶν μέλλουσι κατοικίζειν. Ἡ διὰ μετὰ γενικῆς σημαίνει χρονικόν, ἔτι δὲ καὶ τοπικὸν διάστημα, ὡς Θουκ. 3, 21 διὰ δέκα ἐπαλξεων πύργοι ἦσαν (πρβ. Κρυγ. 68, 22, 3). — ηὔχουν, ἐθάρρουν, ἤλπιζον, ὡς Ἀγ. 151 οὐ γάρ ποτ' ηὔχουν τῇδ' ἐν Ἀργείᾳ χθονὶ θανὼν μεθέξειν φιλτάτου τάφου μέρος.

744. Πρβ. στίχ. 726. Ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ λέγει ὁ Αἰσχ. ἀποσπ. 395: φιλεῖ δὲ τῷ κάμνοντι συσπεύδειν θεός, ὁ Εὐριπ. ἀποσπ. 432 αὐτός τι νῦν δρῶν εἶτα δαίμονας κάλει· τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει, ὁ Μένανδρ. ἀποσπ. 572, 3 (ἐκδ. Κ.) τόλμῃ δικαίᾳ καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

745 κέ. *κακῶν — πηγή*] Κατὰ τὸν Schütz πηγὴ ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρησμούς, τοὺς αἰνισσομένους δυστυχίαν καὶ ὄντας πηγὴν καὶ αἰτίαν τῶν κακῶν. Βέλτιον ὅμως τὸ ἐκλαβεῖν τὴν ῥῆσιν σημαίνουσαν ταὐτὸ καὶ πέλαγος (πρβ. σημ. εἰς στ. 436) κακῶν, ἤτοι τὰ διηνεκῶς καὶ ἀενάως δίκην πηγῆς ἀναβλυζοντα κακά. (Σχολ. ν. ὡς ἡ πηγὴ τὸ μὲν τοῦ ὕδατος ἀναδίδωσι, ἄλλο δὲ μετ' αὐτὸ ἀναβλύζει). Πρβ. 817. — οὐ κατειδὼς (οὐδὲν κακὸν προαισθανόμενος, πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 273 νῦν δ' οὐδὲν εἰδὼς ἱκόμην ἵν' ἱκόμην) ἤνυσεν τάδε (ὥστε πηγὴν κακῶν εὑρῆσθαι). — νέῳ θράσει, πρβ. Πλάτ. Νόμ. 3, 698: Δαρεῖος μὲν τεθνάναι ἐλέχθη, νέος δὲ καὶ σφοδρὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρειληφέναι τὴν ἀρχήν. Ὁ Ξέρξης γεννηθεὶς οὐ πολὺ μετὰ τὸ ἔτος 521 στρατευόμενος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἡλικίαν περίπου τριάκοντα ἐτῶν.

747. ἱερόν, ἴδε 500. — δοῦλον ὡς, ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ δεσμώμασιν. — Ἐν τῇ λέξει δεσμώματα ἐννοητέον τὰ σχοινία καὶ τοὺς κάλως τῆς ἐκ σχεδιῶν γεφύρας, ὥσπερ κατωτέρω ἐν τῇ ῥήσει πέδαις σφυρηλάτοις τοὺς σιδηροῦς γόμφους καὶ λοιποὺς συνδέσμους τοὺς συνέχοντας τὰ πλοῖα καὶ τὰς δοκούς. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 72 κέ. Περὶ τῶν τριακοσίων μαστιγώσεων, ἃς ὁ Ξέρξης ἐμαστίγωσεν τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς διαλύσαντα τὴν πρώτην γέφυραν, καὶ περὶ τοῦ ζεύγους τῶν πεδῶν, ἃς κατὰ μυθοπλαστίαν λέγεται ὅτι καθῆκεν εἰς τὸ πέλαγος (Ἡροδ. 7, 35), οὐδὲν γινώσκει ὁ Αἰσχύλος. Ἡ μαστίγωσις προῆλθεν ἐκ παρανοήσεως περσικῶν τινων ἐθίμων, πρὸς δὲ τὴν ἐπινόησιν τῶν δεσμῶν φαίνεται, ὅτι παρέσχεν αἰτίαν τὸ προκείμενον χωρίον. Πρβ. Valckenaer ἐν Ἡροδ. 7, 35.

Digitized by Google

ἤλπισεν σχήσειν ῥέοντα, Βόσπορον ῥόον θεοῦ·
καὶ πόρον μετερρύθμιζε, καὶ πέδαις σφυρηλάτοις
περιβαλὼν πολλὴν κέλευθον ἤνυσεν πολλῷ στρατῷ, 750
θνητὸς ὢν δὲ θεῶν τε πάντων ᾤετ', οὐκ εὐβουλίᾳ,
καὶ Ποσειδῶνος κρατήσειν. πῶς τάδ' οὐ νόσος φρενῶν
εἶχε παῖδ' ἐμόν; δέδοικα μὴ πολὺς πλούτου πόνος
οὑμὸς ἀνθρώποις γένηται τοῦ φθάσαντος ἁρπαγή.

ΑΤΟΣΣΑ.

ταῦτά τοι κακοῖς ὁμιλῶν ἀνδράσιν διδάσκεται 755

748. σχήσειν ῥέοντα, κωλύσειν καὶ ἀναστελεῖν τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ. — Βόσπορον, ὡς 725. — θεοῦ, Ποσειδῶνος 752.

749 κέ. *μετερρύθμιζε*] μετεσκεύαζε καὶ μετέβαλλε τὸν θαλάσσιον πορθμὸν εἰς ξηράν, θέλων θνητὸς ὢν νὰ ἀνατρέψῃ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Πρβ. Προμ. 257 ὧδ' ἐρρύθμισμαι, Ζηνὶ δυσκλεὴς θέα. — πέδαις περιβαλὼν (αὐτόν), ὡς Χοηφ. 574 νεκρὸν θήσω, ποδώκει περιβαλὼν χαλκεύματι. Πρβ. Ἰσοκρ. Παν. 89 βουληθεὶς δὲ τοιοῦτον μνημεῖον καταλιπεῖν, ὃ μὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς ἐστιν, οὐ πρότερον ἐπαύσατο πρὶν ἐξεῦρε καὶ συνηνάγκασεν, ὃ πάντες θρυλοῦσιν, ὥστε τῷ στροτοπέδῳ πλεῦσαι μὲν διὰ τῆς ἠπείρου, πεζεῦσαι δὲ διὰ τῆς θαλάσσης, τὸν μὲν Ἑλλήσποντον ζεύξας, τὸν δ' Ἄθω διορύξας καὶ Λυσ. ἐπιτάφ. 29. — πολλῷ στρατῷ, δοτ. τοῦ ἤνυσεν = παρεσκεύασεν εἰς πολὺν στρατὸν ὁδόν. — θνητός, πρβ. κατωτέρω 822.

752 κέ. νόσος κεῖται ὡς κατηγορούμενον τοῦ τάδε (πρβ. Σοφ. Φιλοκτ. 1116 πότμος σε δαιμόνων τάδ' . . ἔσχε), πῶς τάδ' οὐκ ὄντα νόσος φρενῶν εἶχε παῖδ' ἐμόν; πῶς τάδ' οὐ νόσος φρενῶν ἦν, ἃ εἶχε παῖδ' ἐμόν; Ἕτεροι ὅμως ἐκλαμβάνουσιν τὸ τάδε ἔν τε τῷ Σοφοκλείῳ χωρίῳ καὶ ἐνταῦθα ὡς αἰτιατικὴν τοῦ ὑπονοουμένου ποιεῖν ἢ τοῦ κατά τι. Πρὸς τὸ νόσος φρενῶν, ἀνθ' οὗ λέγεται καὶ φρενὸς ἄτη, πρβ. ὑγιείας φρενῶν Εὐμ. 539.

753 κέ. *πλούτου πόνος οὑμός*] ὁ διὰ τῶν ἐμῶν πόνων κτηθεὶς πλοῦτος. Τὸ πόνος λέγεται περὶ τοῦ μετὰ μόχθου κτωμένου. Πρβ. Χοηφ. 137 ἐν τοῖσι σοῖς πόνοισι χλίουσιν μέγα, Εὐριπ. Ἴων. 1088 ἄλλων πόνον εἰσπεσών. — τοῦ φθάσαντος, τοῦ πρώτου τυχόντος (πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 752 τοὐπιόντος ἁρπάσαι), συνδέεται τῷ ἁρπαγή, τὸ δὲ ἀνθρώποις τῷ γένηται, ἀντὶ δὲ νὰ εἴπῃ ὁ ποιητὴς ὁμοιοπτώτως ἀνθρώποις . . τῷ φθάσαντι (ἴδε 820) ἢ ἀνθρώπων του φθάσαντος ἐποίκιλε τὸν λόγον τῷ διπλῷ τῆς συντάξεως, ὡς σημειοῦται ὁ ν. Σχολιαστής.

755. *κακοῖς ἀνδράσιν*] ὑπονοητέος μάλιστα πάντων ὁ Μαρδόνιος, ὃς καθ' Ἡροδ. 7, 5 «νεωτέρων ἔργων ἐπιθυμητὴς ἐὼν καὶ θέλων αὐτὸς τῆς Ἑλλάδος ὕπαρχος εἶναι» ἀνέπεισε τὸν Ξέρξην εἰς τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν. Εἶχε δὲ ὁ Μαρδόνιος ὁμόφρονας καὶ συνεργοὺς ἐν τούτῳ τοὺς πρέσβεις τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀλευαδῶν

Digitized by Google

θούριος Ξέρξης λέγουσιν ὡς σὺ μὲν μέγαν τέκνοις
πλοῦτον ἐκτήσω ξὺν αἰχμῇ, τὸν δ' ἀνανδρίας ὕπο
ἔνδον αἰχμάζειν, πατρῷον δ' ὄλβον οὐδὲν αὐξάνειν.
τοιάδ' ἐξ ἀνδρῶν ὀνείδη πολλάκις κλύων κακῶν
τήνδ' ἐβούλευσεν κέλευθον καὶ στράτευμ' ἐφ' Ἑλλάδα. 760

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

τοιγάρ σφιν ἔργον ἐστὶν ἐξειργασμένον

καὶ τοὺς εἰς Σοῦσα σὺν τῷ χρησμολόγῳ Ὀνομακρίτῳ ἀναβάντας Πεισιστρατίδας (πρβ. Ἡροδ. 7, 6 καὶ 13). Τὸν δὲ Μαρδόνιον εἶχον μετὰ ταῦτα ἐν αἰτίᾳ διὰ τὴν ἐπισκήψασαν συμφοράν (Ἡροδ. 8, 99). Τὸ προκείμενον χωρίον ἀναμιμνήσκει τοὺς λόγους τοῦ Ἀρταβάνου παρ' Ἡροδότῳ 7, 16 σὲ . . ἀνθρώπων κακῶν ὁμιλίαι σφάλλουσι, ἀναλογιζόμενος δέ τις τὴν ὁμοιότητα τούτου τοῦ Αἰσχυλείου τόπου πρὸς τὸν Ἡροδότειον, ἔτι δὲ καὶ τοὺς στίχους 85, 182, 246, 359, 454, 730 καὶ 794 δύναται νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας εἶχεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ προκείμενον τοῦ Αἰσχύλου δρᾶμα.

756 κέ. ὡς σύ . . τὸν δὲ κτλ., καθὰ Θουκ. 3, 3, 3 ἐσηγγέλθη αὐτοῖς ὡς εἴη . . ἑορτή . . καὶ ἐλπίδα εἶναι, ὁμοίᾳ ποικιλίᾳ συντάξεως, καθ' ἣν τῇ ἐγκλίσει μετὰ τοῦ ὅτι καὶ ὡς ἕπεται ἀπαρέμφατος. — πλοῦτον, ὡς 167 ὄλβον.

758. ἔνδον αἰχμάζειν, ἀργὸν καὶ ἄδοξον οἰκουρεῖν ἀντὶ τοῦ στρατεύσασθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Πρβ. Εὐμ. 868 ἐνοικίου δ' ὄρνιθος οὐ λέγω μάχην, Ἀγ. 1671 κόμπασον θαρσῶν, ἀλέκτωρ ὥστε θηλείας πέλας, Πινδ. Ὀλ. 12, 14 ἐνδομάχας ἅτ' ἀλέκτωρ καὶ Σοφ. Ἡλ. 301 ὁ πάντ' ἄναλκις οὗτος . . ὁ σὺν γυναιξὶ τὰς μάχας ποιούμενος. — Διὰ παραπλησίων λόγων προτρέπει ἡ Ἄτοσσα τὸν Δαρεῖον εἰς στρατείαν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα λέγουσα παρ' Ἡροδότῳ 3, 431 ὦ βασιλεῦ, ἔχων δύναμιν τοσαύτην κάτησαι οὔτε τι ἔθνος προσκτεομενος οὔτε δύναμιν Πέρσῃσι . . οἰκὸς δέ ἐστι ἄνδρα καὶ νέον καὶ χρημάτων μεγάλων δεσπότην φαίνεσθαί τι ἀποδεικνύμενον, ἵνα καὶ Πέρσαι ἐκμάθωσι ὅτι ὑπ' ἀνδρὸς ἄρχονται.

760. κέλευθον καὶ στράτευμα, κατὰ τὸ σχῆμα ἓν διὰ δυοῖν σημαίνει στρατείαν.

761—788. Ἕπεται σύνοψις τῆς Περσικῆς ἱστορίας (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 21 καὶ 67) μέχρι τοῦ Ξέρξου πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τῆς Περσίας προυξένησε τοιαύτην συμφοράν, διαφωνοῦσα ἐν πολλοῖς τῷ Ἡροδότῳ. Ἀναντιρρήτως παρὰ τοῦ ποιητοῦ δὲν δύναταί τις νὰ ἀναμείνῃ πλήρη καὶ τελείαν ἀφήγησιν, ὡς παρὰ τοῦ Ἡροδότου, ὅστις ὢν Ἀσιάτης, ἔτι δὲ καὶ ἱστορικὸς καὶ μεταγενέστερος ἠδύνατο νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ πράγματα μᾶλλον ἀπηκριβωμένως.

761 κέ τοιγάρ, διὰ τοῦτο, πρὸς τιμωρίαν, ὡς στίχῳ 815. — σφὶν, Σχολ. «τοῖς προτρεψαμένοις», βέλτιον ὅμως τὸ ἀναφέρειν τὴν ἀντωνυμίαν εἰς τὸν Ξέρξην, ὥσπερ κεῖται τὸ σφὶν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ αὐτῷ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1490, Ὁμ. Ὕμν. 19, 19, Πινδ. Πυθ. 9, 116, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι το σφίν σημαῖνον τὸν Ξέρξην καὶ τοὺς συμβου-

Digitized by Google

μέγιστον, ἀείμνηστον, οἷον οὐδέπω
τόδ' ἄστυ Σούσων ἐξεκείνωσεν πεσόν,
ἐξ οὔτε τιμὴν Ζεὺς ἄναξ τήνδ' ὤπασεν,
ἔν' ἄνδρ' ἁπάσης Ἀσίδος μηλοτρόφου 765
ταγεῖν, ἔχοντα σκῆπτρον εὐθυντήριον.
Μῆδος γὰρ ἦν ὁ πρῶτος ἡγεμὼν στρατοῦ·

λους (περὶ τοῦ σφὶν πρβ. καὶ Κρυγ. Β'. 51, 1, 16). — ἔστι δὲ ἐν εἰρωνείᾳ ὁ λόγος, ὡς λέγει ὁ Σχολιαστής.

763. ἐξεκείνωσεν, ἰωνισμός ἐν τριμέτρῳ σπάνιος, οἷος ἐν τοῖς εἵνεκα, ξεῖνος, μοῦνος καὶ λοιποῖς. Ὥσπερ ἡ διαμόρφωσις τοῦ δράματος ἐγένετο ἐν Ἀττικῇ, οὕτω καὶ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἀτθίς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀρχαία Ἀτθὶς δὲν διέφερε τῆς Ἰάδος, ἡ δὲ δραματικὴ ποίησις ἤκμασε μετὰ τὴν ἐπικὴν καὶ λυρικήν, διὰ ταῦτα ἡ ἀττικὴ διάλεκτος ἀποτελοῦσα τὸν γλωσσικὸν πυρῆνα οὐ μόνον ἐν τῷ διαλόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς χορικοῖς εἶναι κεχρωσμένη πολλοῖς ἐπικοῖς καὶ λυρικοῖς στοιχείοις. Πᾶν τὸ ἀναμιμνῆσκον τὸν λόγον τοῦ κοινοῦ βίου καὶ ἀπεξενωμένον πως τοῦ ἰδανικοῦ ὕψους τῆς τραγῳδίας φεύγοντες ὡς οἷόν τε οἱ τραγικοὶ προτιμῶσιν οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἧττον (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 32) πολλάκις τοὺς διὰ τὸν ἐξηλλαγμένον ἦχον προσφόρους τύπους τῆς ἰωνικῆς, δωρικῆς καὶ αἰολικῆς διαλέκτου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χορικὴ ποίησις, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ τραγῳδία, ἤκμασε μάλιστα παρὰ τοῖς Δωριεῦσι, διὰ ταῦτα ἐν τοῖς χορικοῖς, ἅτινα μεταρσιοῦνται ὑπεράνω τοῦ συνήθους βίου, γίνεται μείζων χρῆσις τῆς δωρικῆς διαλέκτου· πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ ἀπαντῶσιν οἱ δωρισμοί. Περὶ τῶν παρ' Αἰσχύλῳ Ἰωνισμῶν πρβ. 372 φευξοίαθ', Προμ. 123 εἰσοιχνεῦσιν, 830 μουνῶπα στρατόν, 672 πωλεύμεναι. — ἄστυ, ὡς 15. — πεσόν, ἐκληπτέον ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς ἐννοίας τοῦ ἐμπεσόν: οἷον ἔργον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ κράτους οὐδέπω ἐμπεσὸν καὶ κατασκῆψαν ἐξεκένωσεν, φαίνεται ὅμως ὅτι προέκυψεν μεταγραφὲν ἴσως ἐκ τοῦ πάρος. Ὁ Dindorf παραβάλλων στίχ. 255 τὸ Περσῶν δ' ἄνθος οἴχεται πεσόν, συνάπτει τὸ πεσόν τῷ ἄστυ, ἕτεροι δὲ ἑπόμενοι τῷ ν. Σχολιαστῇ «πεσὸν δίκην κύβου» διατείνονται, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπὸ τῶν κύβων μεταφορικὴ σημασία τοῦ πεσόν (πρβ. Ἀγ. 32, Σοφ. ἀπ. 861 στέργειν δὲ τἀκπεσέντα καὶ θέσθαι πρέπει σοφὸν κυβευτὴν καὶ Πλάτ. Πολιτ. 604C ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα) συνᾴδει ἐνταῦθα μᾶλλον τῷ εἰρωνικῷ λόγῳ τοῦ Δαρείου.

764 κέ. ἐξ οὔτε = ἐξ οὔπερ, ἐξ ὅτου, ὡς Εὐμ. 25. Πρβ. στίχ. 16, 180 ἀφ' οὔπερ καὶ σημ. εἰς στίχον 300. — Ὁ τύπος Ἀσὶς ἔχει ἀεὶ ᾱ, ὡς 273, τοὐναντίον δὲ τοῦ Ἀσία 58 (Ἀσιατογενὴς 12, Ἀσιᾶτις 62, Ἀσίας Προμ. 761) εἶναι ἀεὶ τὸ ἀρχικὸν α βραχύ. — μηλοτρόφου, ὡς Ἀρχιλ. ἀποσπ. 26 ὁ δ' Ἀσίης καρτερὸς μηλοτρόφου. Πρβ. Ἱκέτ. 557 μηλοβότου Φρυγίας, Ὁμ. Ἰλ. 2, 605 Ὀρχομενὸν πολύμηλον, 696 μητέρα μήλων (9, 479, 11, 222 καὶ Ὀδ. 15, 226) καὶ Πινδ. Ὀλ. 1, 14 ἐν πολυμήλῳ Σικελίᾳ. — ταγεῖν, πρβ. 325 κέ. καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 57 κέ.

767 κέ. Ἡρόδ. 7, 62 οἱ δὲ Μῆδοι . . ἐκαλέοντο δὲ πάλαι πρὸς πάντων

Digitized by Google

ἄλλος δ' ἐκείνου παῖς τόδ' ἔργον ἤνυσεν·

Ἄριοι, ἀπικομένης δὲ Μηδείης τῆς Κολχίδος ἐξ Ἀθηνέων ἐς τοὺς Ἀρίους τούτους μετέβαλον καὶ οὗτοι τὸ οὔνομα, Παυσαν. 2. 3, 8 Μήδεια δὲ τότε μὲν (μετὰ τὴν ἐκ Κορίνθου φυγὴν) ἐλθοῦσα ἐς Ἀθήνας συνῴκησεν Αἰγεῖ, χρόνῳ δὲ ὕστερον φωραθεῖσα ἐπιβουλεύειν Θησεῖ καὶ ἐξ Ἀθηνῶν ἔφυγε, παραγενομένη δὲ ἐς τὴν λεγομένην τότε Ἀρίαν τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκε τὸ ὄνομα καλεῖσθαι Μήδους ἀπ' αὐτῆς· τὸν δὲ παῖδα, ὃν ἐπήγετο φεύγουσα ἐς τοὺς Ἀρίους, γενέσθαι λέγουσιν ἐξ Αἰγέως, ὄνομα δέ οἱ Μῆδον εἶναι. Ἤδη ὁ Ἡσίοδος Θεογ. 1000 «ἥ γε δμηθεῖσ' ὑπ' Ἰήσονι ποιμένι λαῶν Μήδειον τέκε παῖδα» μηνύει γνῶσιν τούτου τοῦ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων προκύψαντος μύθου, ὅστις (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 81) ἐπιστεύετο οὕτω, ὥστε ποιηταί, οἷον ὁ Πίνδαρος Πυθ. 1, 78, ἀντὶ Μῆδοι μεταχειρίζονται τὸν παρώνυμον τύπον Μήδειοι. Πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Κύρου ἱδρύσεως τῆς Περσικῆς μοναρχίας ὁ Ἡρόδοτος (1, 102 κέ.) μνημονεύει τέσσαρας ἡγεμόνας (τὰ ὀνόματα ταῦτα τοῦ Ἡροδότου ἐπιστώθησαν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιγραφικῶν ἐρευνῶν, πρβ. Th. Nöldeke, Aufsätze zur pers. Geschichte σελ. 4) τῶν Μήδων ἄρξαντας τῆς Ἀσίας (ἀπὸ τοῦ ἔτους 709—559) ἤτοι τὸν Δηϊόκην, τὸν ἱδρυτὴν τῶν Ἐκβατάνων (Ἡρ. 1, 98) καὶ τῆς Μηδικῆς ἀρχῆς, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φραόρτην, τὸν καθυποτάξαντα τοὺς Πέρσας, εἶτα δὲ καὶ τὴν Ἀσίαν (κατεστρέφετο τὴν Ἀσίην ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλο ἰὼν ἔθνος, ἐς ὃ στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους . . αὐτός τε διεφθάρη ἄρξας δύο καὶ εἴκοσι ἔτη καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὁ πολύς, Ἡροδ. 1, 102), τὸν υἱὸν τοῦ Φραόρτου Κυαξάρην (οὗτος λέγεται πολλὸν ἔτι γενέσθαι ἀλκιμώτερος τῶν προγόνων . . . ὁ τὴν Ἅλυος ποταμοῦ ἄνω Ἀσίην πᾶσαν συστήσας ἑαυτῷ Ἡροδ. 1, 103) καὶ τὸν τελευταῖον βασιλέα τῶν Μήδων, τὸν υἱὸν τοῦ Κυαξάρου Ἀστυάγην, ὅσπερ βασιλεύσας πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη κατεπαύθη τῆς βασιλείας ὑπὸ τοῦ Κύρου, τοῦ υἱοῦ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, οἱ δὲ Μῆδοι ὑπέκυψαν τοῖς Περσαις (Ἡροδ. 1, 130). Κατὰ τὸν Ξενοφ. Κυρ. Π. 1. 5, 2 ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Μήδων δὲν εἶναι ὁ Ἀστυάγης, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ θεῖος τοῦ Κύρου Κυαξάρης. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ λέξις Μῆδος ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ οὖσα κύριον ὄνομα σημαίνει κατὰ Ἑλληνικὴν συνήθειαν, καθ' ἣν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ κράτους κεῖται ὁμωνύμως τῷ φύλῳ (πρβ. Ἴων, Βοιωτός, Δῶρος, Ἀχαιός), τὸν ἐπώνυμον ἥρωα τῶν Μήδων, οἵτινες πρὸ τῶν Περσῶν ἡγεμόνευον, ὡς εἴρηται, τῆς Ἀσίας. Ὡς υἱὸς τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος ἀποτελέσας τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας κυριαρχίαν τῶν Μήδων διανοητέος ἴσως ὁ Ἀστυάγης. Ὁ Σχολ. παρατηρεῖ εἰς στίχ. 769: «ὁ Ἀρταφέρνης, ὃν ἐτυμολογεῖ (ὡς Προμ. 85, 398, Ἑ. ἐ. Θ. 645, 814, Ἀγ. 1069 κέ.), ὁ ἀρτίας ἔχων φρένας». Ἀλλ' ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος τοιαύτη ἐτυμολογία εἶναι ἐπισφαλής. Ἕτεροι δὲ ἐκλαμβάνοντες τὴν λέξιν Μῆδος ὡς προσηγορικὸν ὑπονοοῦσιν ἐν αὐτῇ τὸν Κυαξάρην τοῦ Ἡροδότου (οὕτως ὁ Scaliger), ὡς υἱὸν δὲ αὐτοῦ τὸν Ἀστυάγην, ὁ δὲ Stanley παραβάλλων Κεδρην. σ. 143 (Μῆδος Δαρεῖος καὶ Ἀστυάγης — ἐλέγετο — πάππος δὲ ἦν Κύρου) ὑπετόπασεν, ὅτι Μῆδος σημαίνει τὸν Ἀστυάγην. — ἡγεμὼν στρατοῦ, πρβ. 132. — τόδ' ἔργον, τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀρξαμένην καὶ ἱδρυθεῖσαν ἀρχὴν τῆς Ἀσίας.

Digitized by Google

φρένες γὰρ αὐτοῦ θυμὸν ᾠακοστρόφουν.
τρίτος δ' ἀπ' αὐτοῦ Κῦρος, εὐδαίμων ἀνήρ, 770
ἄρξας ἔθηκεν πᾶσιν εἰρήνην φίλοις·
Λυδῶν δὲ λαὸν καὶ Φρυγῶν ἐκτήσατο,
Ἰωνίαν τε πᾶσαν ἤλασεν βίᾳ·
θεὸς γὰρ οὐκ ἤχθηρεν, ὡς εὔφρων ἔφυ.
Κύρου δὲ παῖς τέταρτος ηὔθυνε στρατόν. 775
πέμπτος δὲ Μάρδις ἦρξεν, αἰσχύνη πάτρᾳ

769. Ἡσύχ. οἰακοστροφῶν· κυβερνῶν (πηδαλιουχῶν). Πρβ. Ἀγ. 793 εὖ πραπίδων οἴακα νέμων.

771. Πρβ. Ξενοφ. Κ. Π. 8, 7, 7 καὶ τοὺς μὲν φίλους ἐπείδον δι' ἐμοῦ εὐδαίμονας γενομένους, τοὺς δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας. Ὁ Κῦρος (περσιστὶ σημαίνει τὸν κύριον) ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 560—530 π. Χ. Ἐκ τῶν κτήσεων αὐτοῦ μνημονεύονται αἱ τοῖς Ἕλλησιν μᾶλλον γνωσταί, δῆλα δὴ ἡ τῆς Λυδίας (Κροῖσος) καὶ μετ' αὐτῆς ἡ τῆς Φρυγίας καὶ Ἰωνίας.

773. ἤλασεν βίᾳ, ἐπέδραμε βιαίως καὶ ἐκτήσατο καταπιέζων. Ἡ τῆς ὑποταγῆς καὶ κατακτήσεως ἔννοια προσυπακούεται ῥᾳδίως.

774. ὡς εὔφρων (ἴδε σημ. εἰς 555) ἔφυ, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τούτου, ὅτι ἦτο εὔφρων οὐδ' ἠσέβει πρὸς τοὺς θεούς, ὡς ὁ Ξέρξης (στ. 748). Πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1180 σοφήν σ' ἔθρεψεν Ἑλλάς, ὡς ᾖσθου καλῶς, ἔτι δὲ καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ οἷος (= ὅτι τοῖος) Προμ. 940 ἔσται ταπεινός, οἷον ἐξαρτύεται γάμον, Εὐριπ. Ἴων. 796 ἀν' ὑγρὸν ἀμπταίην αἰθέρα, οἷον ἄλγος ἔπαθον, Ἡρακλεῖ 817, Ἱππολ. 845, 879 καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 1158.

775. Κύρου παῖς, Καμβύσης, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ ἔτους 530—523 π. Χ.

776. Ὁ Σχολ. «Μάρδος (ὥσπερ τὸ Μεδίκειον χειρόγραφον ἐκ πρώτης χειρὸς παρέχει): ἡ γραφὴ ἡμάρτηται· τὸν γὰρ ἐπιθέμενον τῇ Καμβύσου ἀρχῇ μάγον ὄντα οὐδεὶς Μάρδον εἶπεν οὔτε γένος — νομαδικὸν φῦλον τῶν Περσῶν ἐκαλεῖτο καθ' Ἡρόδοτον 1, 125 Μάρδοι — οὔτε ὄνομα· μήποτε οὖν γραπτέον, Μάρδις αἰσχύνη πάτρᾳ· ὁμώνυμος γὰρ εἶναι ἴσως ὑπεκρίνετο Μερδίᾳ (Μέρδι διώρθωσεν Παπαγεώργιος) τῷ Κύρου παιδὶ ἀδελφῷ τε Καμβύσου». Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Καμβύσου, οὗ λάθρα φονευθέντος, ἀνεφάνη (περὶ τὸ ἔτος 521 π. Χ.) ὁ Μάγος Γαουμάτα (Ἰουστ. 1, 9) ἀντιποιούμενος τῆς ταυτότητος, ὀνομάζεται παρ' Ἡροδότῳ 3, 61 Σμέρδις, ἐν δὲ τῇ ἐν τῇ πέτρᾳ τοῦ Βεχιστὰν (Βαγίστανον ὄρος Διοδ. 2, 13) μεγάλῃ σφηνοειδεῖ ἐπιγραφῇ Βαρδίυα, ὅπερ ἐξελληνισθὲν μετεγράφη τὸ πρῶτον εἰς Μάρδις ἢ Μάρδος καὶ εἶτα εἰς Σμέρδις (πρβ. μικρός, σμικρός, μάραγδος, σμάραγδος, μίλαξ, σμίλαξ, τέγος, στέγος, κάπετος, σκάπετος κτλ. Πρβ. καὶ Μεγάβαζος ἢ Μεγαβάτης, ἐν οἷς τὸ μ προῆλθεν ἐκ τοῦ β, διότι μέγα = περσικῷ βάγα, θεός). Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Ψευδοσμέρδις ἦχθη εἰς τὴν διὰ δόλου κατάληψιν τοῦ θρόνου οὐχὶ ἐκ κενῆς μόνον φιλοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνικοῦ αἰσθήματος, ὅπως ἐπαναγάγῃ πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τοὺς ὁμοφύλους αὐτῷ Μήδους. Πρβ. Fr. Spiegel, Erân σελ. 324.

Digitized by Google

θρόνοισί τ' ἀρχαίοισι· τὸν δὲ σὺν δόλῳ
Ἀρταφρένης ἔκτεινεν ἐσθλὸς ἐν δόμοις,
ξὺν ἀνδράσιν φίλοισιν, οἷς τόδ' ἦν χρέος.
[ἕκτος δὲ Μάραφις, ἕβδομος δ' Ἀρταφρένης.] 780
κἀγὼ πάλου τ' ἔκυρσα τοὔπερ ἤθελον,

778. *Ἀρταφρένης*] ἐν τῇ μνημονευθείσῃ περσικῇ ἐπιγραφῇ φέρεται τὸ ὄνομα Οὐινδαφράνα. Παρ' Ἡροδότῳ πλὴν τοῦ Ἀρταφρένης ἀπαντᾷ 3, 70, 78 καὶ 118 καὶ ὁ τύπος Ἰνταφρένης, παρὰ τῷ Κτησίᾳ Ἀταφέρνης, παρὰ δὲ Ἑλλανίκῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σχολ. Δαφέρνης. — ἐνδόμοις, Ἡροδ. 3, 68 Ὀτάνης πρῶτος ὑπώπτευσε τὸν Μάγον ὡς οὐκ εἴη ὁ Κύρου Σμέρδις, ἀλλ' ὅσπερ ἦν, τῇδε συμβαλλόμενος, ὅτι τε οὐκ ἐξεφοίτα ἐκ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ὅτι οὐκ ἐκάλεε ἐς ὄψιν ἑωυτῷ οὐδένα τῶν λογίμων Περσέων. Πρβ. καὶ 3, 78 οἱ δὲ Μάγοι ἔτυχον ἀμφότεροι ἐόντες ἔσω.

779 κέ. Ἀντὶ τοῦ: οἷς τόδ' ἦν χρέος (οἵτινες ἐνετάλησαν τοῦτο τὸ ἔργον, τὴν ὑπηρεσίαν. Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 20 πρὸς χρέος πιστοὶ τόδε = πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως) ἴσως ἐγέγραπτο τὸ πρῶτον, ὡς εἰκάζει ὁ A. Schöll, αὐτὸς ἕβδομος, ὅπερ ἐξεβλήθη μετὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ ἑπομένου στίχου, περὶ οὗ γράφει ὁ Σχολιαστὴς «κακῶς· μετὰ γὰρ τὴν τῶν μάγων καθαίρεσιν Δαρεῖος ὁ μέγας ἦρξεν». Ὅτι ὁ στίχος εἶναι ἀλλότριος τοῦ Αἰσχύλου ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι διὰ τῆς ῥήσεως πάλου ἔκυρσα 781 συνάπτεται ἡ βασιλεία τοῦ Δαρείου εὐθὺς εἰς τὸ ἔργον τῆς συνωμοσίας τῶν ἑπτὰ εὐγενῶν Περσῶν. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑτέρων πέντε συνωμοτῶν ἔχουσι καθ' Ἡρόδ. 3, 70 Ὀτάνης, Γωβρύης, Μεγάβυζος, Ἱδάρνης, Ἀσπαθίνης, κατὰ δὲ τὴν προειρημένην ἐπιγραφὴν Οὐτάνα, Γαουβαρούβα, Βαγαβούξα, Οὐιδάρνα, Ἀρδουμάνις. Παρασημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Δαρεῖος κατά τε τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιγραφῇ «ἐφόνευσα σὺν πιστοῖς ἀνδράσι τὸν Μάγον Γαουμάταν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ» (πρβ. τὴν μετάφρασιν τοῦ Spiegel, d. altpersischen Keilinschriften 1862, σελ. 5 κέ.) καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (3, 78 Δαρεῖος . . ὥσέ τε τὸ ἐγχειρίδιον καὶ ἔτυχέ πως τοῦ Μάγου) διεδραμάτισε τὸ πρωτεῦον πρόσωπον ἐν τῷ φόνῳ τοῦ Ψευδοσμέρδιος, ἀλλ' ὅμως παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἐπίτηδες παρασιωπᾶται τοῦτο ὡς μὴ συνᾷδον τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐξεικονίσει τοῦ Δαρείου ὡς ἡγεμόνος πράου καὶ ἁγνοῦ, καὶ ἕνεκα τούτου πρωτουργὸς τοῦ φόνου λέγεται ὁ Ἀρταφρένης. Τοιαύτη ἰδανικὴ τοῦ Δαρείου διαγραφὴ φαίνεται μακρῷ πιθανωτέρα ἢ τὸ ὑπολαβεῖν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐξ ἀνακριβοῦς γνώσεως παρέστησε τὰ πράγματα παρὰ τὴν ἱστορίαν. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67.

781. Διὰ τοῦ, πάλου ἔκυρσα, ὑποδηλοῦται βραχέως, ὅπερ ἐν ἐκτάσει διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος 3, 84 κέ.: περὶ τῆς βασιλήης ἐβούλευσαν (οἱ ἑπτὰ) τοιόνδε· ὅτευ ἂν ὁ ἵππος ἡλίου ἐπανατέλλοντος πρῶτος φθέγξηται ἐν τῷ προαστείῳ αὐτῶν ἐπιβεβηκότων, τοῦτον ἔχειν τὴν βασιλήην κτέ. Περὶ τῆς τοῦ Ἡλίου (Μίθρα) λατρείας τῶν Περσῶν πρβ. Ἡροδ. 1, 131 καὶ 7, 54. Ὁ ἵππος ἦν ἱερὸς τῷ ἡλίῳ καὶ τὸ χρεμέτισμα αὐτοῦ ὑπελαμβάνετο οἰω-

Digitized by Google

κἀπεστράτευσα πολλὰ σὺν πολλῷ στρατῷ·
ἀλλ' οὐ κακὸν τοσόνδε προσέβαλον πόλει.
Ξέρξης δ' ἐμὸς παῖς ὢν νέος φρονεῖ νέα,
κοὐ μνημονεύει τὰς ἐμὰς ἐπιστολάς. 785
εὖ γὰρ σαφῶς τόδ' ἔστ', ἐμοὶ ξυνήλικες,
ἅπαντες ἡμεῖς, οἱ κράτη τάδ' ἔσχομεν,
οὐκ ἂν φανεῖμεν πήματ' ἔρξαντες τόσα.

ΧΟΡΟΣ.

τί οὖν, ἄναξ Δαρεῖε, ποῖ καταστρέφεις
λόγων τελευτήν; πῶς ἂν ἐκ τούτων ἔτι 790
πράσσοιμεν ὡς ἄριστα Περσικὸς λεώς;

νός, ὥσπερ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς τὸ χρεμέτισμα τῶν λευκῶν ἵππων ἐνομίζετο θεία φωνή (Τακιτ. Γερμ. 10: hinnitus ac fremitus observant nec ulli auspicio maior fides).

782 κέ. ἐπεστράτευσα πολλά: τὸ στρατεύειν πολλὰ σημαίνει πολλὰς στρατείας ποιεῖσθαι, τὸ δὲ σύνθετον σημαίνει μᾶλλον ἐστράτευσα, ἐπῆλθον ἐπὶ πολλὰ χωρία καὶ πολλὰς διευθύνσεις. Ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἠναγκάσθη ὁ Δαρεῖος νὰ ὑποτάξῃ καὶ καταπνίξῃ τὰς ἐπαναστάσεις, ὡς ἀναγινώσκεται ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιγραφῇ τοῦ Βεχιστὰν κατὰ μετάφρασιν τοῦ Spiegel (Die altpersischen Keilinschriften σελ. 9 κέ., πρβ. καὶ Erân σελ. 326). — τοσόνδε, ἴσως ὑπαινίσσεται ὁ ποιητὴς τὴν ἐν Θρᾴκῃ ἧτταν (Εἰσαγ. σελ. 67) καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι.

784. Πρὸς τὸ νέα φρονεῖ πρβ. τὴν χρῆσιν τοῦ νεανιεύεσθαι, ἔτι δὲ Ὁμήρ. Ὀδ. 1, 296 οὐδὲ τί σε χρὴ νηπιάας ὀχέειν ἐπεὶ οὐκ ἔτι τηλίκος ἐσσί.

785. Ἱστορικῶς ὅμως μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Ξέρξης ἐθεώρει τὴν κατὰ τῶν Ἀθηνῶν στρατείαν ὡς ἐκτέλεσιν σχεδίου τοῦ ἀποθανόντος πατρὸς Δαρείου (Ἡροδ. 7, 4 καὶ 8). — ἐπιστολάς, ἐντολάς.

786. εὖ σαφῶς, ὡς Χο. 196 εὖ σάφα.

789. τί οὖν, ὡς Εὐμ. 903, Ἑπτὰ ἐ. Θ. 192, 691, Ἱκέτ. 310, Σοφ. Φιλ. 100, Αἴ. 873, μετὰ χασμωδίας. Οὐδαμῶς δὲ ὀφείλει τις μετὰ τοῦ Πόρσωνος (Εὐριπ. Φοιν. 892) νὰ ὑπολάβῃ πάντας τούτους τοὺς τόπους ὡς ἐρθαρμένους. Πρβ. σημ. εἰς 695.

790. ἐκ τούτων] μετὰ τοιαῦτα συμβάντα, ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων, ὡς Σοφ. Αἴ. 537 τί δῆτ' ἂν ὡς ἐκ τῶνδ' ἂν ὠφελοῖμί σε, Τραχ. 1109 χειρώσομαι κἀκ τῶνδε, Εὐριπ. Ἱππ. 705 ἀλλ' ἔστι κἀκ τῶνδ' ὥστε σωθῆναι. — ποῖ καταστρ. λ. τελ., πρβ. 737. — ἔτι, τοῦ λοιποῦ, ἅπαξ μετὰ ταῦτα, τέλος. Οὕτω κεῖται τὸ ἔτι μάλιστα ἐν ἀπειλαῖς, ὡς Ἀγ. 1430 ἀτίετον ἔτι σε χρὴ . . τῖσαι, 1666, 1670, Προμ. 180, 939.

791. πράσσοιμεν . . λεώς, κατὰ σύνεσιν, ὡς Ἱκέτ. 165 μελανθὲς . . γένος . . ἱξόμεσθα, Σοφ. ἀποσπ. 760 βᾶτ' εἰς ὁδὸν δὴ πᾶς ὁ χειρῶναξ λεώς. — ὡς ἄριστα, ἐνταῦθα: τόσον καλῶς, ὅσον εἶναι δυνατόν.

Digitized by Google

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

εἰ μὴ στρατεύοισθ' ἐς τὸν Ἑλλήνων τόπον,
μηδ' εἰ στράτευμα πλεῖον ᾖ τὸ Μηδικόν.
αὐτὴ γὰρ ἡ γῆ ξύμμαχος κείνοις πέλει.

ΧΟΡΟΣ.

πῶς τοῦτ' ἔλεξας, τίνι τρόπῳ δὲ συμμαχεῖ; 795

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

κτείνουσα λιμῷ τοὺς ὑπερπόλλους ἄγαν.

ΧΟΡΟΣ.

ἀλλ' εὐσταλῆ τοι λεκτὸν ἀροῦμεν στόλον.

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

ἀλλ' οὐδ' ὁ μείνας νῦν ἐν Ἑλλάδος τόποις
στρατὸς κυρήσει νοστίμου σωτηρίας.

792. Ἑλλήνων τόπον: πολύχρηστος ἡ ῥῆσις καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ. Πρβ. Εὐμ. 249 χθονὸς γὰρ πᾶς πεποίμανται τόπος. Συνηθέστερος δὲ ἐπὶ τοιαύτης ἐννοίας εἶναι ὁ πληθυντικός, ὡς 798.

793. εἰ .. ᾖ, ὡς Ἱκέτ. 96 εἰ κρανθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναμένει τις ἀντὶ τοῦ σπανίου εἰ μετὰ ὑποτακτικῆς μᾶλλον τὴν εὐκτικήν, ὁ δὲ τύπος πλεῖον (ἀντὶ πλέον) ἄχρηστος τοῖς ἀρχαίοις Ἀττικοῖς ἀπαντᾷ ἐνταῦθα μόνον παρ' Αἰσχύλῳ, διὰ ταῦτα εἶναι πιθανὴ ἡ εἰκασία τοῦ Δινδορφίου γράφοντος: στράτευμα πληθύοι = καὶ ἐὰν τὸ Περσικὸν στράτευμα εἶναι πολλαπλάσιον τοῦ νῦν καὶ ὑπερφυὲς τὸ πλῆθος. — Μηδικόν, Περσικόν, ὡς 239 καὶ ἀλλαχοῦ.

794. Τὴν ἰδέαν, καθ' ἣν ὁ Ξέρξης ἄγων ὑπερμεγέθη στρατὸν θὰ ἔχῃ ἐχθρὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, ἀναπτύσσει ὁ Ἀρτάβανος παρ' Ἡροδότῳ 7, 49: γῆ δὲ πολεμίη τῇδέ τοι κατίσταται .. τοσούτῳ τοι γίνεται πολεμιωτέρη, ὅσῳ ἂν προβαίνῃς ἑκαστέρω .. λέγω τὴν χώρην πλεῦνα ἐν πλεῦνι χρόνῳ (= ὅσῳ ἀπωτέρω θὰ προχωρῇ ὁ στρατός, τοσούτῳ μᾶλλον θὰ αὐξάνηται ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῶν ἐπικουρικῶν ὁρμητηρίων) γινομένην λιμὸν τέξεσθαι. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 755.

796. ἄγαν ὑπερπόλλους, ὡς 829 ἄγαν ὑπερκόπους. Ὁμοία ἐπίτασις τῆς ἐκφράσεως Ἑπτ. ἐ. Θ. 224 ἄγαν ὑπερφοβοῦ, Σοφ. Αἴ. 951 ἄγαν ὑπερβριθὲς ἄχθος, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 388 τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων.

797. εὐσταλῆ ἀναφέρεται εἰς τὴν διακόσμησιν καὶ παρασκευὴν τοῦ στόλου, λεκτὸν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ πληρωμάτων. — ἀροῦμεν, ὡς Ἀγ. 47 στόλον Ἀργείων τῆσδ' ἀπὸ χώρας ἦραν. Σημειωτέον δέ, ὅτι αἴρειν, ἀπαίρειν ναῦν, κυρίως σημαίνει μετακινεῖν τὴν ναῦν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς.

799. νοστίμου σωτηρίας, ὡς Αγ. 355, πρβ. σημ. εἰς στίχ. 264. Τὴν

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

πῶς εἶπας; οὐ γὰρ πᾶν στράτευμα βαρβάρων 800
περᾷ τὸν Ἕλλης πορθμὸν Εὐρώπης ἄπο;

ΕΙΔΩΛΟΝ ΔΑΡΕΙΟΥ.

παῦροί γε πολλῶν, εἴ τι πιστεῦσαι θεῶν
χρὴ θεσφάτοισιν, ἐς τὰ νῦν πεπραγμένα
βλέψαντα· συμβαίνει γὰρ οὐ τὰ μέν, τὰ δ' οὔ.
κεἴπερ τάδ' ἐστί, πλῆθος ἔκκριτον στρατοῦ 805

ἐλπίδα τοῦ χοροῦ περὶ μελλούσης ἐκστρατείας ἐκκρίτων ἀνδρῶν ἐκβάλλει ὁ Δαρεῖος λέγων, ὅτι καὶ ὁ νῦν ὑπὸ τὸν Μαρδόνιον καταλειφθεὶς ἐκλεκτὸς (805, Ἡροδ. 8, 113) στρατὸς θὰ καταστραφῇ ἐν Ἑλλάδι.

800 κέ. Διὰ τῆς ἐρωτήσεως: καὶ δὲν περᾷ (πρβ. 511 κέ.) ἅπας ὁ στρατὸς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπιστρέφων; (δὲν ἐπέστρεψεν ἅπας ὁ στρατός;) ὁ χορὸς οὐδὲν ἀκούσας παρὰ τοῦ ἀγγέλου περὶ τοῦ καταλειφθέντος ἐν Ἑλλάδι στρατοῦ ἐκφράζει τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ μανθάνων παρὰ τοῦ Δαρείου, ὅτι μέρος τοῦ στρατοῦ παρέμεινε ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Δαρεῖος ὅμως προσέχων τὸν νοῦν μόνον τῇ ῥήσει περᾷ τὸν Ἑλλήσποντον ἀποκρίνεται: μόνον ὀλίγοις ἐπέπρωτο τοῦτο· διότι καὶ οἱ ζῶντες ἔτι μέλλουσι νὰ καταστραφῶσιν. — περᾷ ὁ καλούμενος ἱστορικὸς ἐνεστώς, διότι ὁ χορὸς διανοεῖται τὸν στρατὸν δυνάμενον νὰ περᾷ νῦν τὸν Ἑλλήσποντον, οὐχὶ δὲ μέλλων, ὡς ἐκδέχεται ὁ Schiller.

803 κέ. παῦροί γε πολλῶν, πρβ. 1025 βαιά γ' ὡς ἀπὸ πολλῶν, Θουκ. 7, 87 καὶ ὀλίγοι ἀπὸ πολλῶν ἐπ' οἴκου ἀπενόστησαν. — θεσφάτοισι, ἴδε σημ. εἰς 741. Κρίνων τις καὶ ἀποβλέπων εἰς τὰ νῦν πεπραγμένα καὶ τὴν μέχρι τοῦδε ἐκπλήρωσιν τῶν θεσφάτων ὀφείλει νὰ πιστεύσῃ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν αὐτῶν ἐκπλήρωσιν.

804. *οὐ τὰ μέν, τὰ δ' οὔ*] συνήθης ῥῆσις περὶ τοῦ ἄνευ ἐξαιρέσεως συμβαίνοντος. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1671 ἔστι νῷν δὴ οὐ τὸ μέν, ἄλλο δὲ μὴ . . στενάζειν. Συνήθως δηλοῦται καὶ ἡ ἀντίθεσις τιθεμένου τοῦ πάντες, οἷον Φωκυλ. ἀποσπ. 1 Δέριοι κακοί, οὐχ ὁ μέν, ὃς δ' οὔ, πάντες, Εὐρ. Φοιν. 1641 οὐ γὰρ τὸ μέν σοι βαρὺ κακῶν, τὸ δ' οὐ βαρύ, ἀλλ' εἰς ἅπαντα δυστυχὴς ἔφυς, Ἡροδ. 1, 139 ἐς τοῦτο (ἐς σίγμα) διζήμενος εὑρήσεις τελευτῶντα τῶν Περσέων τὰ οὐνόματα, οὐ τὰ μέν, τὰ δὲ οὔ, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως, 2, 37 οὐκ ὁ μέν, ὁ δ' οὔ, ἀλλὰ πάντες, Πλατ. Πολιτεί. 5 σελ. 475B τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τῆς μέν, τῆς δ' οὔ, ἀλλὰ πάσης, καὶ Ἀπολ. σελ. 24E πότερον ἅπαντες, ἢ οἳ μὲν αὐτῶν, οἱ δ' οὔ;

805 κέ. κεἴπερ τάδ' ἐστί. Σχολ. ν. «εἴπερ τοῦτο οὕτως ἔχει». Ἡ ἀπόδοσις κεῖται κυρίως ἐν τῇ μετοχῇ: πέποιθε κεναῖς ἐλπίσι περὶ τοῦ ἐκκρίτου στρατοῦ, ὃν ἔλιπεν, διότι ἡ καταστροφὴ εἶναι βεβαία. — ἔκκριτον, Ἡρόδ. 7, 113 ὡς δὲ ἀπίκατο (Ξέρξης) ἐς τὴν Θεσσαλίην, ἐνθαῦτα Μαρδόνιος ἐξελέ-

Digitized by Google

λείπει κεναῖσιν ἐλπίσιν πεπεισμένος.
μίμνουσι δ' ἔνθα πεδίον Ἀσωπὸς ῥοαῖς
ἄρδει, φίλον πίασμα Βοιωτῶν χθονί·
οὗ σφιν κακῶν ὕψιστ' ἐπαμμένει παθεῖν,
ὕβρεως ἄποινα κἀθέων φρονημάτων· 810
οἳ γῆν μολόντες Ἑλλάδ' οὐ θεῶν βρέτη

γετο πρώτους μὲν τοὺς Πέρσας πάντας τοὺς ἀθανάτους καλεομένους κτέ. — λείπει, Ξέρξης, ὡς 453 πέμπει. — ἐλπίσιν. Πρβ. Ἡροδ. 8, 101 αὐτὸς (Μαρδόνιος) ἐθέλει τριήκοντα μυριάδας ἀπολεξάμενος τοῦ στρατοῦ παρασχεῖν μοι τὴν Ἑλλάδα δεδουλωμένην καὶ 9, 42.

807. *μίμνουσι* .. *Ἀσωπός*] ὁ ποιητὴς περιλαμβάνει συντόμως τὸν χρόνον ὃν κατ' ἀρχὰς διεχείμασεν ὁ Μαρδόνιος ἐν Θεσσαλίᾳ. Τοῦ ἐπιόντος ἔαρος (479) ἐλάσας εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐντεῦθεν εἰς Βοιωτίαν ἐποιήσατο ὀχυρὸν στρατόπεδον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θηβαίων. Πρβ. Ἡροδ. 9, 15: παρῆκε δὲ αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον ἀρξάμενον ἀπὸ Ἐρυθρέων παρὰ Ἱσιάς, κατέτεινε δὲ ἐς τὴν Πλαταιίδα γῆν, παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν τεταγμένον.

808. πίασμα κεῖται (πρβ. 810 ἄποινα) κατὰ παράθεσιν καὶ ὡς κατηγορούμενον ἐπεξηγητικὸν τοῦ περιεχομένου τῆς προηγουμένης προτάσεως (ῥοαῖς ἄρδει). Πρβ. Σχολ. «ἀντὶ τοῦ λίπασμα», Διον. Περιηγ. 227 ὕδατι πιαίνων (ὁ Νεῖλος) λιπαρὸν πέδον Αἰγύπτοιο, Εὐριπ. Βάκχ. 575 χώραν ὕδασιν καλλίστοισι λιπαίνειν. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Schütz καὶ Schneider ἐκλαμβάνουσι τὸ πίασμα ὡς ὀνομαστικὴν καὶ κατηγορούμενον τοῦ μιμνουσι παραβάλλοντες Ἑ. ἐ. Θ. 574. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ ἑρμηνείᾳ ὁ ἐχόμενος στίχος θὰ ἦτο ἀργὸς καὶ οὐδὲν νέον θὰ περιεῖχεν. — Ἐν Προμ. 876 «ὅσην πλατύρρους Νεῖλος ἀρδεύει χθόνα» ἐξελέγχεται ἀνυπόστατον τὸ παράγγελμα ἐν Βεκκ. Ἀνεκδ. Ἑλλ. τόμ. 1. σελ. 443: ἀρδεύειν παρ' Ἀντιφάνει μόνῳ· ἐκ τοῦ ἐναντίον δὲ ἄρδειν, οὐκ ἀρδεύειν λέγουσιν.

809 κέ. σφίν (δοτ. = αὐτοῖς πρβ. 761), ὡς Εὐρ. ἀποσπ. 733 τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποισι κατθανεῖν μένει. Ἡ δοτικὴ κατ' ἀναλογίαν ἴσως τοῦ ἐπίκειται. Συνήθως εὕρηται αἰτιατική, ὡς Προμ. 631 τέκμηρον ὅ,τι μ'ἐπαμμένει (τί με περιμένει) παθεῖν, Εὐριπ. Τρῳ. 431 οὐκ οἶδ' οἷά νιν μένει παθεῖν, ἴσως δὲ καὶ ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ πρῶτον νιν (= αὐτούς). — ἄποινα, ἐπίχειρα.

811 κέ. Τὸ δρᾶμα τοῦ Αἰσχύλου συνεβάλετο τὰ μάλιστα εἰς γενικὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐκδοχὴν τῆς ἥττης τῶν Περσῶν ὡς θείας τιμωρίας. Πρβ. Ἡροδ. 8, 109 (Εἰσαγωγ. σελ. 57) καὶ Ἰσοκρ. Παν. § 155 τί δ' οὐκ ἐχθρὸν αὐτοῖς ἐστὶ τῶν παρ' ἡμῖν, οἳ καὶ τὰ τῶν θεῶν ἔδη καὶ τοὺς νεὼς συλᾶν ἐν τῷ προτέρῳ πολέμῳ καὶ κατακάειν ἐτόλμησαν; κτέ. — γῆν μολόντες, πρβ. 181. — Ὁ τύπος νεὼς (=ναοὺς) ἀπαντᾷ σπάνιος παρὰ τοῖς τραγικοῖς. Ὁ Αἰσχύλος ποιεῖται ἐνταῦθα χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μετρικῆς τραχύτητος, ἥτις θὰ προέκυπτεν ἐκ τοῦ «οὐδὲ ναοὺς πιμπράναι».

Digitized by Google

ἠδοῦντο συλᾶν οὐδὲ πιμπράναι νεώς·
βωμοὶ δ' ἄϊστοι, δαιμόνων θ' ἱδρύματα
πρόρριζα φύρδην ἐξανέστραπται βάθρων.
τοιγὰρ κακῶς δράσαντες οὐκ ἐλάσσονα 815
πάσχουσι, τὰ δὲ μέλλουσι, κοὐδέπω κακῶν
κρηπὶς ὕπεστιν, ἀλλ' ἔτ' ἐκπιδύεται.
τόσος γὰρ ἔσται πέλανος αἱματοσφαγὴς

813. ὁ αὐτὸς στίχος Ἀγαμ. 532 βωμοὶ δ' ἄϊστοι καὶ θεῶν ἱδρύματα. — ἄϊστος (ἀφανὴς) λέξις ὁμηρική. Πρβ. καὶ ἀϊστοῦν = ἀφανίζειν. Ὁ ὅρκος τῶν Ἑλλήνων πρὸ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης ἦν Λυκούργ. κ. Λεωκρ. 81: τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπρησθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Ξέρξης εἰσάγεται λέγων παρ' Ἡροδότῳ 7, 8: οὐ πρότερον παύσομαι πρὶν ἢ ἕλω τε καὶ πυρώσω τὰς Ἀθήνας, οἵ γε ἐμὲ καὶ πατέρα τὸν ἐμὸν ὑπῆρξαν ἄδικα ποιεῦντες· πρῶτα μὲν ἐς Σάρδις ἐλθόντες.. ἐνέπρησαν τά τε ἄλσεα καὶ τὰ ἱερά. Πρβ. καὶ 5, 102 καὶ Σάρδις μὲν ἐνεπρήσθησαν, ἐν δὲ αὐτῇσι καὶ ἱρὸν ἐπιχωρίης θεοῦ Κυβήβης (Κυβέλης). τὸ σκηπτόμενοι οἱ Πέρσαι ἀντενεπίμπρασαν τὰ ἐν Ἑλλάδι ἱρά, ἔτι δὲ καὶ 6, 101.

815. Πρβ. Ἀγ. 1562 μένει δὲ μίμνοντος ἐν θρόνῳ Διὸς παθεῖν τὸν ἐρξαντα· θέσμιον γάρ, Χοηφ. 312 δράσαντι παθεῖν, τριγέρων μῦθος τάδε φωνεῖ, ἀποσπ. 456 δράσαντι γάρ τοι καὶ παθεῖν ὀφείλεται, Ἡσιόδ. ἀποσπ. 217 εἴ κε πάθοι τὰ ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο, Πινδ. Νεμ. 4, 32 ῥέζοντά τι καὶ παθεῖν ἔοικεν. — οὐκ ἐλάσσονα, ὥστε ἐπληρώθη τὸ μέτρον τῆς ἐκδικήσεως. Πρβ. Ἀγ. 537 Πάρις γὰρ οὐδὲ συντελὴς πόλις ἐξεύχεται τὸ δρᾶμα τοῦ πάθους πλέον.

816. τὰ δέ, ἄνευ προηγουμένου τὰ μέν, διότι ὁ ἐπιμερισμὸς τῆς ἐννοίας μὴ σκοπούμενος τὸ πρῶτον συμβαίνει μετὰ ταῦτα (μετὰ τὸ πάσχουσι) χάριν ἐπιτάσεως. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 313, Σοφ. Ἀντιγ. 202 ἠθέλησε δ' αἵματος κοινοῦ πάσασθαι, τοὺς δὲ δουλώσας ἄγειν. — μέλλουσι, δηλαδὴ πείσεσθαι.

817. Ἡ πηγὴ τῶν κακῶν (745) δὲν ἐκλείσθη οἱονεὶ διὰ τῆς καταθέσεως θεμελίου λίθου, ἀλλ' ἀναβρύει ἔτι. — κακῶν, εἶναι γενικὴ ἐξ ἀντικειμένου. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς εὑρέσεως στερεοῦ ἐδάφους ὡς θεμελίου.

818. πέλανος αἱματοσφαγής, πόλτος αἱματηρὸς (Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδ. 1, 1077 πέλανοι· πέμματά ποια. Ἀττικοὶ δὲ πᾶν τὸ πεπηγὸς οὕτω λέγουσι ... ὡς καὶ Εὐριπίδης στόματος ἀφρώδη πέλανον. Πρβ. Ὀρ. 219 κἔ. ἐκ δ' ὄμορξον ἀθλίου στόματος ἀφρώδη πέλανον, ὀμμάτων τ' ἐμῶν), τέλμα καὶ συστὰς αἵματος ἀπὸ ἀνθρώπων σφαγέντων. Πρβ. Εὐμεν. 265 ἀπὸ ζῶντος ῥοφεῖν ἐρυθρὸν ἐκ μελέων πέλανον, Εὐρ. Ῥῆσ. 430 αἱματηρὸς πέλανος ἐς γαῖαν Σκύθης ἠντλεῖτο λόγχῃ. Κυρίως δὲ πέλανος αἱματοσφαγὴς = πέλανος ἀπὸ σφαγῆς αἵματος, πρβ. Ἀγ. 1388 αἵματος σφαγὴν καὶ Εὐριπ. Ἠλ. 92, 281. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδαμῶς φαίνεται ἀποδεκτὴ ἡ γνώμη τοῦ Passow (Λεξικ. πέλανος), διατεινομένου, ὅτι ὁ ποιητὴς ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα ἐξιλαστήριον καὶ ἀρεστὴν τοῖς θεοῖς θυσίαν.

Digitized by Google

πρὸς γῇ Πλαταιῶν Δωρίδος λόγχης ὑπο·
νεκρῶν δὲ θῖνες καὶ τριτοσπόρῳ γονῇ 820
ἄφωνα σημανοῦσιν ὄμμασιν βροτῶν
ὡς οὐχ ὑπέρφευ θνητὸν ὄντα χρὴ φρονεῖν.
ὕβρις γὰρ ἐξανθοῦσ' ἐκάρπωσε στάχυν

819. πρὸς γῇ Πλαταιῶν, ὡς Ἱκέτ. 16 Ἄργους γαῖαν, πρβ. Ἡροδ. 9, 25 ἡ Πλαταιὶς γῆ. Περὶ τῆς πρὸς μετὰ δοτικῆς πρβ. Σοφ. Τραχ. 371 πρὸς μέσῃ Τραχινίων ἀγορᾷ = ἐν μέσῃ Τραχ. ἀγορᾷ, ὡς κεῖται αὐτόθι 423. — Δωρὶς λόγχη = πελοποννησιακὴ λόγχη ῥηθὲν μετ' ἐμφάσεως, ὡς Θουκ. 6, 77 ὅτι οὐκ Ἴωνες τάδε εἰσίν, οὐχ Ἑλληνοπόντιοι, καὶ νησιῶται . . ἀλλὰ Δωριεῖς, ἐλεύθεροι, ἀπ' αὐτονόμου τῆς Πελοποννήσου τὴν Σικελίαν οἰκοῦντες. Ὡς ἐν Σαλαμῖνι οἱ Ἀθηναῖοι, οὕτως ἐν Πλαταιαῖς ἠρίστευσαν πάντων τῶν Ἑλλήνων οἱ Λακεδαιμόνιοι (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 55) καὶ οἱ Τεγεᾶται πολεμήσαντες ἐναντίον τῶν Περσῶν μουνωθέντες καθ' Ἡρόδοτον 9, 61. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔχοντες τὸ ἀριστερὸν κέρας (Ἡροδ. 9, 28) ἵσταντο ἐναντίον τῶν Θηβαίων, τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Θεσσαλῶν (9, 31).

820 κέ. θῖνες δὲ νεκρῶν (ὀστῶν θημωνιαὶ) μέχρι τριτοσπόρου γενεᾶς ἀφώνως μέν, ἀλλ' ὀφθαλμοφανῶς θὰ κηρύττωσιν, ὅτι θνητός τις ὢν δὲν πρέπει νὰ μεγαλοφρονῇ ὑπερφυῶς καὶ ἐπαίρηται. Ἰδέα μεγαλοπρεπὴς ἐν μεγαλοπρεπέσι λέξεσιν ἐξενεχθεῖσα καὶ ἀναμιμνήσκουσα τὰ περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους ἀνδραγαθήματα τῶν νέων Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδος. — θῖνες νεκρῶν = σωροὶ καὶ θημωνιαὶ ὀστέων νεκρῶν, ὡς Ὁμ. Ὀδ. 12, 45 πολὺς δ' ἀμφ' (πέριξ τοῦ λειμῶνος τῶν Σειρήνων) ὀστεόφιν θὶς ἀνδρῶν πυθομένων, περὶ δὲ ῥινοὶ μινύθουσιν. — θὶς ἀρσενικοῦ γένους, παρὰ δὲ τοῖς μεταγενεστέροις θηλυκοῦ, κυριολεκτεῖται περὶ τοῦ ἀμμώδους αἰγιαλοῦ. Πρβ. Πτολεμ. Ἀσκαλων. § 14 «ἀκταὶ μέν εἰσιν οἱ πετρώδεις τόποι παρακείμενοι τῇ θαλάττῃ ἀπὸ τοῦ ἄγυσθαι τὰ κύματα ταῖς πέτραις προσαρασσόμενα. θῖνες δὲ οἱ ἀμμώδεις αἰγιαλοί». — γονῇ . . ὄμμασιν, ὡς Ὁμήρ. Ἰλ. 15, 162 εἰ δέ μοι οὐ ἐπέεσσ' ἐπιπείσεται, 15, 529 μένος δὲ οἱ ἔμβαλε θυμῷ καὶ σημ. εἰς 753 κέ. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει: κἂν τριτοσπόρῳ γονῇ. — ἄφωνα σημανοῦσιν, οἱονεὶ ἄφωνα σημεῖα σημανοῦσιν. Πρβ. μεγάλα βλάπτειν, δεινὰ ὑβρίζειν, ἅπαντα δουλεύειν. — ὑπέρφευ (ἐκ τοῦ φυ-) = ὑπερφυῶς, Ἡσύχ. ὑπεράγαν. Πρβ. Ἀγαμ. 388, Εὐριπ. Φοιν. 550 τί τὴν τυραννίδα . . τιμᾷς ὑπέρφευ, πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν ἀνωτέρω 751.

823 κέ. Πάγκαλος σύμμιξις τῆς συγκρίσεως (πρβ. 88) καὶ τῆς συγκρινομένης ἐκφράσεως. Ὥσπερ ὁ σῖτος σπειρόμενος καὶ ἐξανθῶν καὶ ἀκμάζων ἐν τῇ καλάμῃ παράγει τὸν στάχυν, ὅστις θεριζόμενος καὶ ἐκκοκιζόμενος παρέχει τοὺς δημητριακοὺς καρπούς, οὕτω καὶ ὁ καρπὸς τῆς ὕβρεως ἀναπτυσσόμενος καὶ θεριζόμενος εἶναι ὄλεθρος καὶ καταστροφὴ παρέχουσα πολλὰ δάκρυα. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 588 ἄτης ἄρουρα θάνατον ἐκκαρπίζεται, Ἀγ. 1655 καὶ τάδ' ἐξαμῆσαι πολλὰ δύστηνον θέρος. — ἐκάρπωσε, γνω-

Digitized by Google

ἄτης, ὅθεν πάγκλαυτον ἐξαμᾷ θέρος.
τοιαῦθ' ὁρῶντες τῶνδε τἀπιτίμια 825
μέμνησθ' Ἀθηνῶν Ἑλλάδος τε, μηδέ τις
ὑπερφρονήσας τὸν παρόντα δαίμονα
ἄλλων ἐρασθεὶς ὄλβον ἐκχέῃ μέγαν.
Ζεύς τοι κολαστὴς τῶν ὑπερκόπων ἄγαν
φρονημάτων ἔπεστιν, εὔθυνος βαρύς. 830
πρὸς ταῦτ' ἐκεῖνον νουθετεῖν κεχρημένοι
πινύσκετ' εὐλόγοισι σωφρονίσμασιν,
λῆξαι θεοβλαβοῦνθ' ὑπερκόπῳ θράσει.

μικὸς ἀόριστος. — ἄτης, γενικὴ ἐπεξηγητική. — ἐξαμᾷ, δῆλον ὅτι ἡ ὕβρις, θερίζει. Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 1315 ἐξήμησα κάλλιστον θέρος καὶ Στοβ. σελ. 10, 23 (ἀπ. 419) βίᾳ νυν ἕλκετ' ὦ κακοὶ τιμὰς βροτοὶ καὶ κτᾶσθε πλοῦτον πάντοθεν θηρώμενοι σύμμικτα μὴ δίκαια καὶ δίκαι' ὁμοῦ. Ἔπειτ' ἀμᾶσθε τῶνδε δύστηνον θέρος.

825. *τὰ ἐπιτίμια*] εἰρωνικῶς, ὡς Σοφ. Ἠλ. 1382 δεῖξον ἀνθρώποισι τἀπιτίμια (τὸν μισθόν, τὰ ἐπίχειρα) τῆς δυσσεβείας οἷα δωροῦνται θεοί. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν γλώσσῃ σημαίνει, ὡς γνωστόν, ἡ λέξις τὸν ἀναθεματισμὸν καὶ ἀφορισμὸν (ἀφοροχάρτι). Πρβ. σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 1010 κέ. — τῶνδε, τώνδε τῶν ἔργων. Σχολ. «ὧν ἐποίησαν καθ' ἱερῶν καὶ τῶν ἄλλων».

826. *μέμνησθ' Ἀθηνῶν*] ἴδε σημ. εἰς 288. Ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Δαρεῖος νῦν ἐν διαφόρῳ ἐννοίᾳ ποιεῖται τὴν παραίνεσιν ταύτην, ἔγκειται τραγικὴ περιπέτεια ἐμποιήσασα βαθεῖαν συγκίνησιν τοῖς Ἀθηναίοις θεαταῖς.

827 κέ. Μηδεὶς ὑπερφρονήσας τὴν παροῦσαν αὐτῷ εὐτυχίαν καὶ ἐρασθεὶς ἄλλων ἢ τῶν παρόντων αὐτῷ ἀποβάλῃ ὃν ἔχει μέγαν ὄλβον (πρβ. στίχ. 166 κέ) — ὑπερφρονήσας — ἐρασθεὶς πρβ. 472. — ἐκχέῃ = ἀποβάλῃ, πρβ. Σοφ. Φιλ. 13, Εὐριπ. ἀπόσπ. 789 ὀκνῶ δὲ μόχθων τῶν πρὶν ἐκχέαι χάριν.

829 κέ. Πρβ. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 127 Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους ὑπερεχθαίρει, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 388 τῶν φρονημάτων ὁ Ζεὺς κολαστὴς τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων, Ἡροδ. 7, 10 φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. — ἔπεστιν, ὡς Εὐμεν. 545 ποινὰ γὰρ ἐπέσται, Σοφ. Ἠλ. 1467 εἰ δ' ἔπεστι νέμεσις οὐ λέγω. — εὔθυνος βαρύς, βαρὺς ἀνακριτὴς (Σχολ. δικαστής), καὶ ζητῶν εὐθύνας. Φώτιος εὔθυναι· οἱ ἀπολογισμοὶ τῶν ἀρξάντων καὶ εὔθυνοι, οἱ τούτους ἀνακρίνοντες.

831. κεχρημένοι, χρῄζοντες (Ἡσύχ. κεχρημένος· ἐνδεὴς ὤν, χρῄζων), ὑποθετικὴ μετοχή.

832. σωφρονίσμασιν, ὡς Ἱκέτ. 1003 πολλοῖσιν ἄλλοις σωφρονίσμασιν πατρός.

833. Ἐπειδὴ θεοβλαβὴς εἶναι ἐκεῖνος, οὗ ὁ νοῦς τυφλοῦται ἐπισκοτιζόμενος ὑπὸ τῶν θεῶν (πρβ. Ἡροδ. 8, 137, Ὁμ. 21, 15 ἔβλαψάς μ', ἑκάεργε, θεῶν ὀλοώτατε πάντων, Θεόγν. 223 κεῖνός γ' ἄφρων ἐστὶ νόου βεβλαμμένος ἐσθλοῦ), θεοβλάβεια δὲ παρ' Αἰσχίν. 3 § 133 καὶ

Digitized by Google

σὺ δ', ὦ γεραιὰ μῆτερ ἡ Ξέρξου φίλη,
ἐλθοῦσ' ἐς οἴκους κόσμον ὅστις εὐπρεπὴς 835
λαβοῦσ' ὑπαντίαζε παιδί. παντὶ γὰρ
κακῶν ὑπ' ἄλγους λακίδες ἀμφὶ σώματι
στημορραγοῦσι ποικίλων ἐσθημάτων.
ἀλλ' αὐτὸν εὐφρόνως σὺ πράϋνον λόγοις·
μόνης γάρ, οἶδα, σοῦ κλύων ἀνέξεται. 840
ἐγὼ δ' ἄπειμι γῆς ὑπὸ ζόφον κάτω.
ὑμεῖς δέ, πρέσβεις, χαίρετ' ἐν κακοῖς ὅμως,
ψυχῇ διδόντες ἡδονὴν καθ' ἡμέραν,

παρ' ἄλλοις ἡ τῶν φρενῶν ἔκστασις καὶ ταραχή, διὰ ταῦτα τὸ θεοβλαβέω σημαίνει τυφλοῦμαι, φενακίζομαι. Ὁ Ξέρξης ὀφείλει νὰ ἐκστῇ τῆς ἐκτυφλούσης καὶ ἀποπλανώσης αὐτὸν ἀλαζονείας.

835. *κόσμος ὅστις εὐπρεπὴς*] ἱματισμὸς ἁρμόζων εἰς τὸν βασιλέα, πρβ. 663 κέ.

837 κέ. *λακίδες . . . στημορραγοῦσι . . ἐσθημάτων*] Τὸ ἱμάτιον, διαρραγέντος τοῦ στήμονος, διαλύεται εἰς λακίδας. Ἡ συνάρτησις τῶν λέξεων: λακίδες ποικίλων ἐσθημάτων (ἴδε σημ. εἰς στίχ. 665) ἀμφὶ σώματι παντὶ κτέ. Σχολ. ν. «ὑπὸ τῆς θλίψεως διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὁ Ξέρξης».

839. εὐφρόνως, εὐμενῶς, φιλίως.

842. πρέσβεις = γέροντες, πρεσβῦται, οὐχὶ πρεσβευταί, ὥσπερ Σοφ. Οἰδ. Τ. 1111 καὶ Εὐρ. Ἡρακλεῖ 247. — χαίρετε, κυρίως ἀποχαιρετισμός, οἷος ὁ ὑγιαίνετε, ἀναμιμνήσκει ὅμως καὶ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν καὶ ἕνεκα τούτου προσετέθη τὸ ἐν κακοῖς ὅμως. Πρβ. Ἀγ. 543 κέ. ΧΟ. κῆρυξ Ἀχαιῶν, χαῖρε, τῶν ἀπὸ στρατοῦ. ΚΗΡ. χαίρω κτέ., Εὐριπ. Φοιν. 615 ΠΟΛ. μῆτερ, ἀλλά μοι σὺ χαῖρε. ΙΟΚ. χαρτὰ γοῦν πάσχω, τέκνον, Σοφ. Τραχ. 237 κέ. χαίρειν δὲ τὸν κήρυκα προυννέπω . . χαρτὸν εἴ τι καὶ φέρεις. — ὅμως, πρβ. σημ. εἰς 298.

843. Ὁ Pauw εἰκάζει «ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ». Ἀλλ' ὅμως παράβαλε Σιμων. ἀπόσπ. 85, 14 ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι χαριζέμενος, Κρατίν. ἀπ. 317 ἔσθιε καὶ τῇ γαστρὶ δίδου χάριν. Εὐρ. Ἱκέτ. 884 σκληρὰ τῇ φύσει διδούς, καὶ τὸ ἐπιτύμβιον παρ' Ἀθηναίῳ 8, 336Ε πιέν, φαγὲν καὶ πάντα τῇ ψυχῇ δόμεν. — καθ' ἡμέραν, καθ' ἑκάστην παρεχομένην ὑμῖν ἡμέραν βίου, ἐν ὅσῳ διαρκοῦσιν αἱ ἡμέραι καὶ ὁ βίος ὑμῶν. Ταὐτὰ διδάσκοντας εἰσάγει ὁ Εὐριπίδης τὸν Ἡρακλέα Ἀλκήστ. 780 κέ. τὰ θνητὰ πράγματ' οἶδας ἣν ἔχει φύσιν; . . βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται, κοὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται . . ταῦτ' οὖν ἀκούσας καὶ μαθὼν ἐμοῦ πάρα, εὔφραινε σαυτόν, πῖνε, τὸν καθ' ἡμέραν βίον λογίζου σόν, τὰ δ' ἄλλα τῆς τύχης, τὸν Πολύφημον Κύκλ. 336 ὡς τοὐμπιεῖν γε καὶ φαγεῖν τοὐφ' ἡμέραν, Ζεὺς οὗτος ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσι, λυπεῖν δὲ μηδὲν αὐτόν, τὸν Ἀμφιτρύωνα Ἡρακλεῖ 503 ἀλλ' ὦ γέροντες, μικρὰ μὲν τὰ τοῦ βίου, τοῦτον δ' ὅπως ἥδιστα διαπεράσετε, ἐξ ἡμέρας ἐς νύκτα

Digitized by Google

ὡς τοῖς θανοῦσι πλοῦτος οὐδὲν ὠφελεῖ.

ΧΟΡΟΣ.

ἦ πολλὰ καὶ παρόντα καὶ μέλλοντ' ἔτι 845
ἤλγησ' ἀκούσας βαρβάροισι πήματα.

ΑΤΟΣΣΑ.

ὦ δαῖμον, ὡς με πόλλ' ἐσέρχεται κακῶν
ἄλγη, μάλιστα δ' ἥδε συμφορὰ δάκνει,

μὴ λυπούμενοι. Πρβ. καὶ Ὁρατ. carm. 4, 7, 17 quis scit an adiciant hodiernae crastina summae tempora di superi? Cuncta manus avidas fugient heredis, amico quae dederis animo. Τοιαῦται μελαγχολικαὶ ἰδέαι τοῦ ἐφημέρου βίου τῶν ἀνθρώπων ἐπιχωριάζουσαι μάλιστα ἐν Ἀσίᾳ ἐξεδηλώθησαν ἐν βαρβάρῳ καὶ ἡδονικῇ ἀπειροκαλίᾳ ἐν τοῖς ἐπιτυμβίοις ἐπιγράμμασι τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Σαρδαναπάλλου, τῆς εἰκόνος καὶ συμβόλου (πρβ. Pauly, Realencyclopaedie λ. Σαρδανάπαλλος) τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις εἰσαχθεὶς ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα παρίσταται ἐν τῇ μυθολογίᾳ οὐ μόνον ὡς γενναῖος καὶ ἥρως, ἀλλὰ καὶ ὡς μαλακὸς καὶ κροκωτοφόρος. Πρβ. Στράβ. 14 σελ. 672 ἐνταῦθα (ἐν τῇ παρὰ τῇ Ταρσῷ Ἀγχιάλῃ) δ' εἶναι μνῆμα τοῦ Σαρδαναπάλλου (πρβ. καὶ Ἀρριαν. 2, 5 καὶ Ἀθην. 12 σ. 530B) καὶ τύπον λίθινον, συμβάλλοντα τοὺς τῆς δεξιᾶς χειρὸς δακτύλους, ὡς ἂν ἀποκροτοῦντα, καὶ ἐπιγραφὴν εἶναι Ἀσσυρίοις γράμμασιν τοιάνδε· Σαρδανάπαλλος ὁ Ἀνακυνδαράξεω παῖς, Ἀγχιάλην καὶ Ταρσὸν ἔδειμεν ἡμέρῃ μιῇ· ἔσθιε, πῖνε, παίζε· ὡς τἄλλα τούτου (τοῦ ἀποκροτήματος) οὐκ ἄξια· μέμνηται δὲ καὶ Χοιρίλος τούτων· καὶ δὴ καὶ περιφέρεται (ἐν ἑτέρῳ δηλ. μνήματι τοῦ Σαρδαναπάλλου, κειμένῳ ἐν Νίνῳ, πρβ. Ἀθην. 12 σελ. 529F) τὰ ἔπη ταυτί·

ταῦτ' ἔχω, ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἔρωτος
τέρπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια κεῖνα λέλειπται

καὶ τοὺς λόγους τοῦ ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολ. πρὸς Κορινθ. Α'. 15, 32 τί μοι τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.

844. τοῖς θανοῦσιν ὠφελεῖν, ὡς Σοφ. Ἀντιγ. 560. Ἡ δοτικὴ ἐπὶ τοῦ ὠφελεῖν ἀπαντᾷ πολλάκις παρὰ τοῖς δραματικοῖς ποιηταῖς, οἷον Προμ. 359, ἐνίοτε δὲ καὶ παρὰ τοῖς πεζολόγοις (Ἡροδ. 9, 103 προσωφελέειν ἐθέλοντες τοῖσι Ἕλλησι). — Τὸ εἴδωλον τοῦ Δαρείου καταβαίνει ὑπὸ τὴν γῆν διὰ τοῦ αὐτοῦ μηχανήματος, τοῦ καταπιέσματος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 682.

846κέ. *ἤλγησα ἀκούσας*] Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 227. — βαρβάροισι, συνάπτεται τῷ παρόντα καὶ μέλλοντα. — ἐσέρχεται, πρβ. Θουκ. 6, 31 μᾶλλον αὐτοὺς ἐσῄει τὰ δεινά, Πλάτ. Πολιτεί. 1 σελ. 330D εἰσέρχεται αὐτῷ δέος καὶ φροντίς.

848. δάκνει συμφορά. Πρβ. σημ. εἰς 574 κέ.

Digitized by Google

ἀτιμίαν γε παιδὸς ἀμφὶ σώματι
ἐσθημάτων κλύουσαν, ἥ νιν ἀμπέχει. 850
ἀλλ' εἶμι, καὶ λαβοῦσα κόσμον ἐκ δόμων
ὑπαντιάζειν παιδὶ δὴ πειράσομαι·
οὐ γὰρ τὰ φίλτατ' ἐν κακοῖς προδώσομεν.

ΧΟΡΟΣ.

Ὦ πόποι, ἦ μεγάλας ἀγα- στροφ. α'.
θᾶς τε πολισσονόμου βιοτᾶς ἐπε- 855
κύρσαμεν, εὖθ' ὁ γηραιὸς
πανταρκὴς ἀκάκας ἄμα-
χος βασιλεὺς
ἰσόθεος Δαρεῖος ἄρχε χώρας.

849 κέ. ἀτιμίαν ἐσθημάτων, ἥ νιν ἀμπέχει, τὰ ἄτιμα καὶ αἰσχρὰ ἐσθήματα, ἅ νιν ἀμπέχουσιν.

852. δὴ πειράσομαι, ἐκτελεῖν τὴν ἐντολὴν τοῦ Δαρείου (836) καὶ ὑπαντιάζειν παιδί μου.

853. τα φίλτατα, τὸν φίλτατον, ὡς Σοφ. Φιλ. 434 Πάτροκλος, ὃς σοῦ πατρὸς ἦν τὰ φίλτατα, Ἠλ. 1208 μὴ ἐξέλῃ τὰ φίλτατα, Εὐριπ. Ἴω. 521 τὰ φίλταθ' εὑρών. Ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 1 κέ. — Ἡ Ἄτοσσα ὑπείκουσα εἰς τοὺς λόγους τοῦ συζύγου καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῆς μητρὸς ἀπέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως λαβοῦσα ἐσθῆτα σπεύσῃ εἰς συνάντησιν τοῦ ἐπανακάμπτοντος υἱοῦ. Ἀπερχομένη δὲ τῆς σκηνῆς δὲν παρέρχεται πάλιν εἰς αὐτήν, διότι ὁ ποιητὴς δὲν ἠθέλησεν νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὴν μετέχουσαν τῶν ἐν τέλει τοῦ δράματος θρήνων.

854—910. Τρίτον στάσιμον, ἀπαγγελλόμενον ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ. Ἡ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐπὶ Δαρείου ἀντιτίθεται τῇ νῦν παρούσῃ ἀδυναμίᾳ καὶ ταπεινώσει.

855. πολισσονόμου βιοτᾶς, πολιτείας. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 354 ἀστυνόμους ἀγοράς. — μεγάλας ἀγαθᾶς τε, εἶναι κατηγορούμενα τοῦ πολισσονόμου βιοτᾶς, ἀντιτιθεμένης εἰς τὴν ἰδιωτικὴν εὐδαιμονίαν. — ἐπεκύρσαμεν, ἐτύχομεν. Τὸ σύνθετον σπάνιον. Πρβ. Ὁμήρῳ Ἰλ. 3, 23 ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας.

856. γηραιός, γηρᾶός, ὡς καὶ ἄλλως ἐν τοῖς γεραιός, δείλαιος πολλάκις ἡ δίφθογγος κειμένη πρὸ φωνήεντος βραχύνεται (Κρυγ. Β'. § 3. 3 σημ. 1).

857. πανταρκής, ἰσχυρός. — ἀκάκας, ὡς 667 πάτερ ἄκακε. Πρβ. καὶ τὸ ὁμηρικὸν ἀκάκητα (Ἰλ. 16, 185 καὶ Ὀδ. 24, 10), ὅπερ κατά τινας μὲν ὑπολαμβάνεται ἐκτεταμένος τύπος τοῦ ἄκακος (πρβ. ἀκάκης, ἀκακήσιος, εὐμενής, εὐμενέτης, Σχολ. Ὁμ. πάντων ἀγαθῶν πρόξενος, ἀμέτοχος κακῶν), κατὰ δ' ἄλλους παράγεται ἐκ τοῦ ἀκέομαι. — ἄμαχος, ὡς 91. — ἰσόθεος, ὡς 81 καὶ 637. Πρβ. τὸ ὁμηρικὸν θεοείκελος.

Digitized by Google

πρῶτα μὲν εὐδοκίμους στρατι- ἀντ. α'.
ὰς ἀπεφαινόμεθ' ἠδὲ πολίσματα 861
πύργινα πάντ' ἐπέρθομεν.
νόστοι δ' ἐκ πολέμων ἀπό-
νους ἀπαθεῖς
⟨ἀνέρας⟩ εὖ πράσσοντας ἄγον οἴκους. 865

δσσας δ' εἶλε πόλεις πόρον στροφ. β'.
οὐ διαβὰς Ἅλυ-
ος ποταμοῖο,
οὐδ' ἀφ' ἑστίας συθείς,
οἷαι Στρυμονίου πελά- 870

860. πρῶτα μέν. Ἀντί, ἔπειτα δέ. κεῖται ἁπλοῦν δέ στίχ. 863. Ὡσαύτως μετα το, τουτο μέν, δὲν ἕπεται ἀεὶ τοῦτο δέ, ἀλλὰ μόνον δέ, οἷον Σοφ. Αἴ. 670, Οἰδ. ἐ. Κολ. 440. Πρβ. τοῦτο μὲν — τοῦτ' ἄλλο Οἰδ. Τ. 605, τοῦτο μὲν — εἶτα Φιλ. 1345, τοῦτο μὲν — ἔπειτα Ἀντιγ. 61 κέ. — στρατιὰς ἐνταῦθα = στρατείας.

861 κέ. πολίσματα πύργινα, πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 19 καλλιπυργώτους πόλεις.

865. ἀνέρας] ἐλλείπει ἐν τοῖς χειρογραφοις. Περὶ τῆς ποσότητος του χρόνου ἴδε κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς 650. — ἀπόνους, ἀπαθεῖς, ἄνευ πόνων καὶ παθημάτων (σῴους καὶ ἀβλαβεῖς). — εὖ πράσσοντας, νικητὰς καὶ τροπαιούχους καὶ πλουσίαν λείαν ἄγοντας. — Ὁ ποιητὴς παρέρχεται ἐν σιγῇ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείαν (Ἡροδ. 7, 10) καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἧτταν (Ἡροδ. 6, 102 κέ.). Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67.

866. ὅσσας (ἐπικὸς τύπος ἐν ἐπικῷ μέτρῳ, ὡς ἐν τῷ ἐχομένῳ στίχῳ ποταμοῖο) εἶλε (πρβ. 66) κεῖται ἐν ἐπιφωνήσει (Σχολ. «τὸ ὅσας θαυμαστικῶς»), ὁπόσας, ὁπόσον πολλάς, καὶ οὐχί, ὡς ἤθελεν ὁ Hermann, ἐν ἀναφορᾷ, ἧς ἀπόδοσις εἶναι τὸ ἄτον (877).

867 κέ. Αἱ κατακτησεις τῶν στρατηγῶν ὑπολαμβάνονται ὡς ἔργον τοῦ βασιλέως. Πρβ. Ἡροδ. 8, 102 σὸν τὸ ἔργον, ὦ δέσποτα, γίνεται· οἱ γὰρ σοὶ δοῦλοι κατεργάσαντο. — Ἅλυος, Ἡροδ. 1, 72 ὁ γὰρ οὗρος ἦν τῆς τε Μηδικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς Λυδικῆς ὁ Ἅλυς ποταμός. Ὁ ποταμὸς οὗτος λίαν γνωστὸς ὢν τοῖς Ἕλλησι ἐκ τοῦ δοθέντος τῷ Κροίσῳ χρησμοῦ «Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει» ὑπελαμβανετο ἤδη ἀπὸ τοῦ Κροίσου τὸ ὅριον τῆς ἐνδοτέρω καὶ τῆς μικρᾶς καλουμένης Ἀσίας. — Ἐν τῇ ῥήσει «οὐ διαβὰς .. συθείς» οὐ μόνον παρέρχεται ἐν σιγῇ ὁ ποιητὴς τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείαν, ἀλλ' ἐν γένει ποιεῖται λόγον μόνον περὶ ἐκείνων τῶν στρατειῶν τοῦ Δαρείου, αἵτινες συνέβησαν ἐναντίον ἑλληνικῶν οἰκήσεων ἢ ἐγγὺς αὐτῶν. Ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ἔπεμψεν ὁ Δαρεῖος τοὺς ἑαυτοῦ στρατηγούς.

870 κέ. οἷαι, οἷαί εἰσι. Πρβ. στ. 21 καὶ 885. Ἐν τῷ Στρυμόνιον πέλαγος ἐννοητέον τὴν μεγάλην λίμνην, τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῆς κάτω πε-

Digitized by Google

γους Ἀχε-
λωΐδες εἰσὶ πάροικοι
Θρηκίων ἐπαύλων·

λίμνας τ' ἔκτοθεν αἱ κατὰ ἀντ. β'.
χέρσον ἐληλαμέ- 875
ναι πέρι πύργον
τοῦδ' ἄνακτος ἄϊον,
Ἕλλας τ' ἀμφὶ πόρον πλατὺν
εὐρύχο-

διάδος τοῦ Στρυμόνος καὶ καλουμένην Κερκίνην ἢ Κερκινῖτιν (πρβ. Ἀρριαν. Ἀναβ. 1, 13, 3 καὶ Θουκυδ. 4, 108), πόλεις Ἀχελωΐδες δὲ δὲν εἶναι νησιώτιδες πόλεις ἐν θαλάσσῃ (θαλάσσιαι), ἀλλ' ἐν ποταμοῖς (ποτάμιαι) καὶ λίμναις (λιμναῖαι), διότι Ἀχελῷος ἀπαντᾷ μεταφορικῶς μόνον περὶ τοῦ ποταμίου ὕδατος, οὐδέποτε δὲ περὶ τοῦ θαλασσίου (Σχολ. αἱ δίυγροι. Ἀχελῷον γὰρ πᾶν ὕδωρ λέγουσι, ἀκριβέστερον ὁ Ἀρτεμίδωρος 2, 38 Ἀχελῷος τὸ αὐτὸ τοῖς ποταμοῖς καὶ παντὶ ποτίμῳ ὕδατι σημαίνει, Εὐστάθ. ἐν Ὁμήρ. Ἰλ. 21, 194 Ἀχελῷος πᾶν πηγαῖον ὕδωρ). Οἰκήσεις (καλύβας) ἐν λίμναις, οἷαι αἱ ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀνακαλυφθεῖσαι, μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος 5, 16 ὑπαρχούσας ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ, τῇ κειμένῃ ἐγγὺς τοῦ Ὀρβήλου ὄρους, οὗ ἐκ τῶν δασῶν ἐκομίζοντο τὰ ξύλα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐν τῇ λίμνῃ οἰκήσεων (Kiepert, Ἐγχειρίδιον τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας σ. 313). Πιθανῶς ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ χωρίῳ ὑπάρχει ἀνάμιξις καὶ σύγχυσις τῶν τόπων ἢ ἀνακρίβεια, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι καὶ ἐν τῇ Κερκίνῃ λίμνῃ ὑπῆρχον οἰκήματα. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς παρὰ τὴν ἱστορίαν ἐκδέχεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τούτων τῶν λιμναίων οἰκημάτων ὑπετάγησαν τῷ Δαρείῳ, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (5, 16) οὐ μόνον οἱ περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ οἰκοῦντες Παίονες ἀντέστησαν ἐρρωμένως μὴ χειρωθέντες ὑπὸ του Πέρσου στρατηγοῦ Μεγαβάζου. — πάροικοι. Αἱ λιμναῖαι αὗται πόλεις ἦσαν γειτνιάζουσαι (πάροικοι) τῶν Θρᾳκίων οἰκήσεων (ἐπαύλων).

874 κέ. Αἱ ἐκτὸς τοῦ Στρυμονίου πελάγους (870) καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ (κατὰ χέρσον) κείμεναι πόλεις ἦσαν περιβεβλημέναι τείχεσιν, ἅτε μὴ οὖσαι φύσει ἀσφαλεῖς καὶ ἐχυραί, ὡς αἱ λιμναῖαι. — ἐληλαμέναι πέρι πύργον = περιεληλαμέναι πύργον, αἷς πύργος περιελήλαται (Σχολ. τοῖς τείχεσι κεκυκλωμέναι). Πρὸς ταύτην τὴν σπανίαν καὶ ἀσυνήθη τμῆσιν πρβ. Εὐριπ. Ἱππ. 770 ἅψεται ἀμφὶ βρόχον. — ἄϊον, ὑπήκουον, ἦσαν ὑπήκοοι.

878 κέ. πλατὺν καὶ εὐρύχοροι εἶναι Ὁμηρικὰ ἐπίθετα. — ἀμφὶ πόρον (749) πλατύν. Ὁ Ἑλλήσποντος καλεῖται πλατὺς εἴτε θεωρούμενος ὡς ποταμὸς (Ἡροδ. 7, 35 ἁλμυρῷ ποταμῷ) εἴτε διότι καθ' Ὅμηρον (Ἰλ. 7, 86 ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ, πρβ. καὶ 17, 432) περιελάμβανε καὶ τὰς περικειμένας θαλάσσας, ἐξ οὗ καὶ ἀπείρων καλεῖται Ἰλ. 24, 545.

Digitized by Google

ροι, μυχία τε Προποντὶς 880
καὶ στόμωμα Πόντου·

νᾶσοί θ' αἱ κατὰ πρῶν' ἅλι-
ον περίκλυστοι, στροφ. γ'
τᾷδε γᾷ προσήμεναι,
οἷα Λέσβος, ἐλαιόφυ- 885
τός τε Σάμος, Χίος
ἠδὲ Πάρος, Νά-
ξος, Μύκονος, Τή-
νῳ τε συνάπτουσ'
Ἄνδρος ἀγχιγείτων. 890

— εὐρύχοροι, δηλαδὴ πόλεις. — μυχία Προποντὶς = κολπώδης, πολύκολπος. Πρβ. Ἀπολλ. Ῥοδ. 1, 983 κόλπον Προποντίδος καὶ σημ. εἰς 955. — στόμωμα Πόντου. Σχολ. «ὁ Βόσπορος» (ὁ Θρᾳκικός). Πρβ. Εὐρ. Ῥησ. 436 ἥκω περάσας ναυσὶ πόντιον στόμα, Διον. Περιηγ. 140 τῇ δ' ἔπι Θρῃΐκιον στόμα Βοσπόρου, Θεοκρ. 22, 28 νιφόεντος ἀταρτηρὸν στόμα Πόντου.

882 κέ. νᾶσοί τε . . . περίκλυστοι, δηλ. τοῦδ' ἄνακτος ἄϊον 877. — πρῶν' ἅλιον (πρβ. 134), ἐνταῦθα περὶ τῆς προβλῆτος ἀκτῆς (ἀκρωτηρίου) τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῆς θέσεως, ἔτι δὲ καὶ ἡ ῥῆσις τᾷδε γᾷ προσήμεναι (= τῇ γῇ τῆς Ἀσίας, πρβ. 680) ἰσχύει λεγόμενον μόνον περὶ τῶν τριῶν κατὰ πρῶτον ὀνομαζομένων νήσων. Ὁ Hermann ἐξηγεῖται τό, πρῶνα ἅλιον, ἁπλῶς διὰ τοῦ ἀκτή, ἐν ᾧ σημαίνεται μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ εἰς τὴν θάλασσαν ἐξέχον τῆς Ἰωνίας μέρος, περὶ ὃ ἔκειντο αἱ τρεῖς εἰρημέναι νῆσοι.

885. οἷα, ἴδε σημ. εἰς 21. — Πρβ. Ἡρόδ. 6, 31 «ὁ ναυτικὸς στρατὸς ὁ Περσέων . . αἱρέει (ἐν ἔτει 493) εὐπετέως τὰς νήσους τὰς πρὸς τῇ ἠπείρῳ κειμένας, Χίον καὶ Λέσβον καὶ Τένεδον». Πῶς δὲ περιῆλθεν ἡ Σάμος εἰς περσικὴν ὑποταγὴν καὶ ὑποτέλειαν, διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος 3, 139 κέ. Πρὸς τὸ ἐλαιόφυτος πρβ. Ἀπουληΐου Flor. 15 ager frumento piger, aratro irritus (παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσι ἐπαινεῖται τοῦ ἐδάφους τὸ εὔφορον, οἷον Στράβ. 14, σελ. 637 ὅτι φέρει ὀρνίθων τὸ γάλα), fecundior oliveto. Παρ' Ἀθηναίῳ 2, σελ. 66F ἀναγινώσκεται, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ Σαμιακὸν ἔλαιον.

887 κέ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 5, 31 ἐπὶ τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Πάρος, Ἄνδρος καὶ αἱ λοιπαὶ Κυκλάδες ἦσαν ὑποτελεῖς τῆς Νάξου. Ἐπερχόμενος κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Δάτις ἠρήμωσε δεινῶς τὴν Νάξον. Εἰς δὲ τὸν στόλον τοῦ Ξέρξου ἔπεμψαν οἱ Νάξιοι τέσσαρας ναῦς, αἵτινες κατ' εἰσήγησιν τοῦ τριηράρχου Δημοκρίτου ἀπέστησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Πρβ. Ἡρόδ. 8, 46.

889. συνάπτουσα, ἐχομένη, ὡς Ἡρόδ. 2, 75 τὸ πεδίον τοῦτο συνάπτει τῷ Αἰγυπτίῳ πεδίῳ.

Digitized by Google

καὶ νηριτοτρόφους ἐκρά- ἀντ. γ.
τυνε μετάκτους,
Λῆμνον, Ἰκάρου θ' ἕδος,
καὶ Ῥόδον ἠδὲ Κνίδον Κυπρί-
ας τε πόλεις Πάφον 895
ἠδὲ Σόλους, Σαλα-
μῖνά τε, τᾶς νῦν
ματρόπολις τῶνδ'
αἰτία στεναγμῶν.

891 κέ. νηριτοτρόφους: Ἀθήν. 3. 86B «Αἰσχύλος δ' ἐν Πέρσαις τὰς ἀναρίτας (θαλασσίους κοχλίας) ⟨τρεφούσας⟩ νήσους νηριτοτρόφους εἴρηκεν». Κοχλίας σωρηδὸν εὑρίσκει τις ἐπὶ τῶν ἐκ τιτάνου νήσων τῶν Κυκλάδων. Πρβ. Expédition scientif. de Morée τ. 3 μέρος πρῶτον, σελ. 166. — ἐκράτυνε, ἦρξε, ὑπέταξε. — μετάκτους, σχηματισθὲν ὥσπερ τὸ μέταυλος (ἡ οπισθεν τῆς αὐλῆς, ἡ μετὰ τὴν αὐλὴν κειμένη πύλη), μέτακτοι δὲ (νῆσοι) εἶναι νῆσοι, ἅς τις βλέπει ἐκ τῆς ξηρᾶς οἱονεὶ ὄπισθεν καὶ ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς κειμένας, ἀγχίαλοι. Πρβ. Κριτ. ἐπισημειώσεις. — Ἡρόδ. 5, 26 Ὀτάνης . . εἷλε Λῆμνόν τε καὶ Ἴμβρον, ἀμφοτέρας ἔτι τότε ὑπὸ Πελασγῶν οἰκεομένας. — Ἴκαρος, ἡ μετὰ ταῦτα Ἰκαρία καλουμένη, κεῖται 22 χιλιόμετρα (=121 στάδια) μακρὰν καὶ δυτικῶς τῆς Σάμου καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν Σποράδων. Ἐκ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀσίας καὶ τῶν αὐτῇ προσκειμένων τριῶν μειζόνων νήσων (885) μεταβὰς ὁ ποιητὴς εἰς τὰς Κυκλάδας ἐπανέρχεται ὁπόθεν παρεξέβη καὶ συνάπτει δύο νήσους (Λῆμνον καὶ Ἴκαρον) ἀπωτάτω κειμένας ἀλλήλων. Ἰκάρου ἕδος, ὄνομα τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ τεθαμμένου Ἰκάρου, ὡς Ὅμ. Ἰλ. 24, 544 Λέσβος ἄνω, Μάκαρος (τοῦ ἥρωος τῆς νήσου) ἕδος. Πρβ. Ἀπολλόδ. 2, 6. 3 προσσχὼν (Ἡρακλῆς) νήσῳ Δολίχῃ τὸ Ἰκάρου σῶμα ἰδὼν τοῖς αἰγιαλοῖς προσφερόμενον ἔθαψε καὶ τὴν νῆσον ἀντὶ Δολίχης Ἰκαρίαν ἐκάλεσεν.

894 κέ. Κνίδον. Πρβ. Ἡρόδ. 1, 174 «ἐούσης πάσης τῆς Κνιδίης (χώρης) πλὴν ὀλίγης περιρρόου . . τὸ ὦν δὴ ὀλίγον τοῦτο ἐὸν ὅσον τε ἐπὶ πέντε στάδια ὤρυσσον οἱ Κνίδιοι ἐν ὅσῳ Ἅρπαγος τὴν Ἰωνίην κατεστρέφετο, βουλόμενοι νῆσον τὴν χώρην ποιῆσαι». Τῆς ἐπιχειρήσεως μὴ προκοπτούσης καὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου ἀποτρέψαντος ἀπὸ τοῦ ἔργου διὰ τοῦ χρησμοῦ «ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε. Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴ κ' ἐβούλετο» παρέδωκαν οἱ Κνίδιοι ἑαυτοὺς τῷ Ἅρπάγῳ ἀμαχητί. — Κυπρίας πόλεις. Πρβ. Ἡροδ. 3, 19 δόντες καὶ Κύπριοι σφέας αὐτοὺς Πέρσῃσι ἐστρατεύοντο ἐπ' Αἴγυπτον (ἐπὶ Καμβύσου).

897 κέ. τᾶς (ἧς) ματρόπολις. Σχολ. «ἄποικοι γάρ εἰσιν οἱ ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνιοι τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ». Ἡ ἐν Κύπρῳ Σαλαμὶς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Τεύκρου, υἱοῦ τοῦ Τελαμῶνος. Πρβ. Vell. Pat. 1, 1: Teucer non receptus a patre Telamone ob segnitiam non vindicatae fratris iniuriae Cyprum adpulsus cognominem patriae suae Salamina constituit.

Digitized by Google

καὶ τὰς εὐκτεάνους κατὰ κλῆρον Ἰ- ἐπῳδ.
αόνιον πολυάνδρους 901
Ἑλλάνων ἐκράτυ-
νεν σφετέραις φρεσίν· ἀκάματον δὲ παρῆν σθένος ἀνδρῶν τευχηστήρων
παμμίκτων τ' ἐπικούρων. 905
νῦν δ' οὐκ ἀμφιλόγως θεότρεπτα τάδ'
αὖ φέρομεν παλάμαισι,
δμαθέντες μεγάλως πλαγαῖσι ποντίαισιν. 910

ΞΕΡΞΗΣ.

Ἰώ,
δύστηνος ἐγὼ στυγερᾶς μοίρας

900. τὰς εὐκτεάνους, συνυπακουομένου πόλεις ἐκ στίχ. 895. Τὸ πολυάνθρωπον καὶ πολύπλουτον τῶν ἐν Ἰωνίᾳ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν διετεθρύλητο. — κατὰ κλῆρον Ἰαόνιον, τὰς κειμένας κατὰ τὰς χώρας, ἃς κατὰ τὴν διανομὴν ἔλαβον οἱ Ἴωνες, κατὰ τὴν τοῖς Ἴωσι λαχοῦσαν γῆν.

902 κέ. σφετέραις φρεσίν, τῇ ἑαυτοῦ συνέσει καὶ τοῖς σχεδίοις, ἃ ἐξετέλουν ἄνδρες πολεμικοί, οὐχὶ διὰ αὐτοπροσώπου στρατείας (869 οὐδ' ἀφ' ἑστίας συθείς). — σφέτερος τίθεται καὶ περὶ ἑνός, ὡς Ἀγ. 757, ἔτι δὲ καὶ τὸ σφὲ (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 201) εὕρηται παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἑνικῶς. — Ἐν τῷ ἀκάματον (πρβ. 864) μηκύνεται χάριν τοῦ μέτρου ἡ πρώτη συλλαβή, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἀθάνατος καὶ ἀπαράμυθος Προμ. 201, κατὰ ἐπικὴν χρῆσιν. — τευχηστήρων, πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 631.

907 κέ. θεότρεπτα.. παλάμαισι = θεῶν παλάμαισι τετραμμένα, διὰ τῆς βουλῆς τῶν θεῶν εἰς δυστυχίαν τραπέντα. Πρβ. Ἀγ. 96 πελάνῳ μυχόθεν βασιλείῳ (πελάνῳ ἐκ μυχοῦ βασιλείου), Χοηφ. 940 θεόθεν εὖ φραδαῖσιν ὡρμημένος (θεῶν φραδαῖς), Πινδ. Ὀλ. 10, 21 θεοῦ σὺν παλάμᾳ. — θεότρεπτα τάδε, ἐπεξηγούμενον ἐν στίχῳ 909 κέ. — αὖ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προτέραν εὐτυχίαν) δηλωτικόν, ὡς 944, τῆς μετατροπῆς. Ἐν τοῖς νῦν παθήμασιν, ἃ ὑπομένομεν, ἐκδηλοῦται ἀναμφιβόλως ἡ θεία χείρ. Πρβ. 741 καὶ 802 κέ. Ἡ δήλωσις τῆς νῦν δυστυχίας προπαρασκευάζει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ αἰτίου αὐτῆς.

911 κέ. Ἔξοδος, διαιρουμένη εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ πρῶτον (911—923) περιέχει ἐν δυσὶν ἀναπαιστικοῖς συστήμασι τὸν ἀμοιβαῖον χαιρετισμὸν τῶν συμβούλων καὶ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ξέρξης δρᾶται τὸ πρῶτον, ὥσπερ ὁ Ἀγαμέμνων ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι, ὀχούμενος ἐπὶ ἅρματος (1003 κέ.), ἐξ οὗ εὐθὺς καταβὰς βαδίζει εἴσω περισφαλ-

Digitized by Google

τῆσδε κυρήσας ἀτεκμαρτοτάτης,
ὡς ὠμοφρόνως δαίμων ἐνέβη
Περσῶν γενεᾷ· τί πάθω τλήμων;
λέλυται γὰρ ἐμῶν γυίων ῥώμη 915
τήνδ' ἡλικίαν ἐσιδόντ' ἀστῶν.
εἴθ' ὄφελεν, Ζεῦ, κἀμὲ μετ' ἀνδρῶν

λόμενος καὶ διασεσαλευμένος ὑπὸ τῆς λύπης (915). Ἐν στίχῳ 934 ἵσταται ἀντιμέτωπος τῷ χορῷ. Παρέρχεται ἐν βασιλικῷ ἱματισμῷ καὶ κόσμῳ, εἰς τοῦτο δὲ οὐδαμῶς ἐναντιοῦται, ὅτι στίχ. 1031 γίνεται λόγος περὶ διερρωγότων ἱματίων, διότι ὁ θεατὴς γινώσκει (851 κέ.), ὅτι ἡ Ἄτοσσα σπεύσασα εἰς ἀπάντησιν ἐκόμισεν αὐτῷ νέαν ἐσθῆτα, ὅπως, διατηρουμένης τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς Αἰσχυλείων προσώπων, μὴ φανῇ ἐνώπιον τῶν ἑαυτοῦ ὑπηκόων ἐν ἀθλίᾳ καὶ ἐλεεινῇ πομπῇ. Ὅπερ ὁ χορὸς 591 κέ. ὑπεδήλωσεν, τοῦτο τελεῖται νῦν. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ξέρξου δὲν γονυπετοῦσιν οἱ γέροντες, ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἀτόσσης (155).

912. *ἀτεκμαρτοτάτης*] ἣν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τεκμήρηται καὶ εἰκάσῃ, ἀπροσδοκήτου.

913. Πρβ. σημ. εἰς 518 κέ.

914. τί πάθω τλήμων, ῥῆσις ἀπελπισμοῦ, ὡς Ἀριστοφ. Πλούτ. 603 τί πάθω τλήμων; ἐκφερομένη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ: τί νὰ κάμω (= ποιήσω) τί νὰ γίνω, τί θὰ γίνω (= τί γένωμαι, τί γενήσομαι) ὁ ἄθλιος; Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 1049 τί πάθω; τί δὲ δρῶ; τί δὲ μήσωμαι; Ἐν Ἱκέτ. 785 τίθεται μέλλων τί πεισόμεσθα (= τί θὰ γίνωμεν); ποῖ φύγωμεν; Πρβ. Σοφ. Τραχ. 973 τί πάθω; τί δὲ μήσομαι; Εὐριπ. Ἑκ. 614, Φοιν. 895, Ἱκέτ. 257 τί γὰρ πάθω; Θεοκρίτ. 3, 24 ὤμοι ἐγώ, τί πάθω; Ἡροδ. 4, 118 τί γὰρ πάθωμεν, μὴ βουλομένων ὑμέων τιμωρέειν;

915. Σχολ. «ὑπομιμνησκόμενος γὰρ τῶν παίδων αὐτῶν αἰσχύνῃ καὶ ἐλέῳ πιέζομαι». Παρατηρητέον δέ, ὅτι ἐν τῇ θέᾳ τῶν γερόντων φοβεῖται καὶ τὴν ἐνδόμυχον μομφὴν αὐτῶν αἰσθανόμενος, ὅτι ἐνέβαλε τὸ κράτος εἰς δυστυχίαν. — λέλυται . . ῥώμη: παρελύθησαν τὰ γόνατά μου, «δὲν βαστάζουν τὰ γόνατα μου» λέγει καὶ ἡ συνήθεια ἐπὶ μεγάλης συμφορᾶς καὶ θλίψεως. — εἰσιδόντα, ὡσπεραν εἰ προηγεῖτο ῥῆσίς τις, οἷα: ἔχει με τρόμος, ἔχει με γυίων ἔκλυσις. Τοιαύτη ἀνακολουθία εἶναι συνηθεστέρα, προηγουμένης δοτικῆς, ὡς Χο. 409 πέπαλται δ' αὖτέ μοι φίλον κέαρ τόνδε κλύουσαν οἶκτον, Προμ. 153 δνοφερὰ δ' ἐμοῖσιν ὄσσοις ὁμίχλη προσῆξε πλήρης δακρύων σὸν δέμας εἰσιδοῦσαν, Σοφ. Ἠλ. 480 ὅπεστί μοι θράσος ἀδυπνόων κλύουσαν ἀρτίως ὀνειράτων. Πρβ. καὶ σημ. εἰς Ἑπτ. ἐ. Θ. 553. — τήνδ' ἡλικίαν, τοὺς παρόντας γέροντας.

917. εἴθ' ὄφελεν, ὡς παρ' Ὁμήρ. Ἰλ. 1, 415 αἴθ' ὄφελες, Εὐριπ. Μηδ. 1 εἴθ' ὤφελ' κτέ. Πρβ. σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 246. Ἡ χρονικὴ αὔξησις παραλείπεται συνήθως μόνον ἐπὶ τῶν μελικῶν μερῶν, ὡς 977. Ὁ ὁμηρικὸς τύπος ὄφελον, ἀπαντῶν καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις πεζογράφοις, εὕρηται ὡσαύτως ἐν ἀναπαίστοις Εὐριπ. Μηδ. 1313.

Digitized by Google

τῶν οἰχομένων
θανάτου κατὰ μοῖρα καλύψαι.

ΧΟΡΟΣ.

ὀτοτοῖ, βασιλεῦ, στρατιᾶς ἀγαθῆς 920
καὶ Περσονόμου τιμῆς μεγάλης,
κόσμου τ' ἀνδρῶν,
οὓς νῦν δαίμων ἐπέκειρεν.

γᾶ δ' αἰάζει τὰν ἐγγαίαν
ἥβαν Ξέρξᾳ κταμέναν Ἅιδου 925
σάκτορι Περσᾶν· ᾀδοβάται γὰρ

918. οἰχομένων (= ὀλωλότων) ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ ἢ στίχ. 1. Πρβ. βεβᾶσι 1005 καὶ τὸ τῆς συνηθείας ἐπῆγε (= ὑπῆγε) δηλωτικὸν καὶ τοῦ θανάτου.

919. μοῖρα θανάτου κατακαλύψαι, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 5, 553 τὰ δ' αὖθι τέλος θανάτοιο κάλυψεν, 12, 116 πρόσθεν γάρ μιν μοῖρα δυσώνυμος ἀμφεκάλυψεν. Περὶ τῆς τιμήσεως πρβ. 673 καὶ Ὁμ. Ἰλ. 16, 325 κατὰ δὲ σκότος ὄσσε κάλυψεν.

920. ἀγαθῆς, ὡς κεδνῆς 733 καὶ 930. — περσονόμος (πρβ. 588 καὶ 855) τιμὴ μεγάλη εἶναι ἡ ἄρχουσα, μεγάλη καὶ τιμητικὴ θέσις τῶν Περσῶν, τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἀξίωμα καὶ μεγαλεῖον. Περὶ τῆς γενικῆς ἐν τοῖς ἐπιφωνήμασι πρβ. στίχ. 189.

922. κόσμος ἀνδρῶν (ἔκλαμπροι, θεσπέσιοι ἄνδρες), ὡς ἄνθος ἀνδρῶν 60 (ἐκλεκτοὶ καὶ λογάδες) καὶ 927.

923. Ἡσύχ. ἐπικεῖραι· διακόψαι, διαφθεῖραι.

924—1004. δεύτερον μέρος: θρῆνος (940) ἔχων προοίμιον τοὺς θρηνητικοὺς ἀναπαίστους 924—932. Λυδιστὶ ἁρμονίαν τοῦ θρήνου ὑπεμφαίνει τὸ Μαριανδυνοῦ 940. Ὁ χαρακτὴρ του θρήνου ἐξαίρεται μεγάλως διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δωρικῆς διαλέκτου. Πρβ. 681 κέ.

924. ἐγγαίαν, Σχολ. ἐγχωρίαν, πρβ. ἔγγαιος Ἱκέτ. 59.

925 κέ. *Ξέρξᾳ κταμέναν*] ὑπὸ Ξέρξου ἀποθανοῦσαν. Τὸ παθητικὴν σημασίαν ἔχον κτάμενος εἶναι ὁμηρικόν (Ὀδ. 22, 401). — Ἅιδου σάκτορι (σάττω, σάγμα) Περσᾶν ἤτοι τὸν Αἵδην ὥσπερ ἱπποζύγιον ἐπισάξαντι καὶ πληρώσαντι Περσῶν. Ὁ Σχολ. συνάπτει ἥβαν Περσῶν. Περὶ τῆς διπλῆς γενικῆς τοῦ σάκτορι, ὧν ἡ Περσᾶν εἶναι γενικὴ τῆς ὕλης, πρβ. Εὐριπ. Ἀνδρ. 148 στολμὸς χρωτὸς ποικίλων πέπλων καὶ Κρυγ. 47, 9, 6. Δόλον θεῶν δὲν μνημονεύει ὁ χορὸς ψέξας καὶ πρὶν τὴν τύφλωσιν τοῦ Ξέρξου.

926. ᾀδοβάται, ᾀδοπόροι, ὡς ᾀδοφοῖται Ἀριστοφ. ἀπόσπ. 198. Πρβ. ἠεροφοῖτις (Ὁμήρ. Ἰλ. 9, 571), ἔτι δὲ καὶ στ. 40 ἐλειοβάται. Ἡ λέξις σημαίνει προληπτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξέφθινται = ἐκφθίμενοι ἐγένοντο ᾀδοβάται.

Digitized by Google

πολλοὶ φῶτες, χώρας ἄνθος,
τοξοδάμαντες, πάνυ ταρφύς τις
μυριὰς ἀνδρῶν, ἐξέφθινται·
αἰαῖ αἰαῖ κεδνᾶς ἀλκᾶς· 930
Ἀσία δὲ χθών, βασιλεῦ γαίας,
αἰνῶς αἰνῶς ἐπὶ γόνυ κέκλιται.

ΞΕΡΞΗΣ.

δδ' ἐγώ, οἰοῖ, αἰακτὸς στροφ. α'.
μέλεος γέννᾳ γᾷ τε πατρῴᾳ 935
κακὸν ἄρ' ἐγενόμαν.

ΧΟΡΟΣ.

πρόσφθογγόν σοι νόστου τὰν
κακοφάτιδα βοάν,
κακομέλετον ἰὰν
Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος 940
πέμψω, πολύδακρυν ἰαχάν.

928 κέ. τοξοδάμαντες, διὰ τῶν τόξων δαμάζοντες, ὡς 26, 31. — ταρφύς τις μυριὰς ἀνδρῶν, μεγάλη καὶ πυκνὴ πληθὺς ἀνδρῶν. Τὸ ταρφὺς ὡς θηλυκὸν ἀπαντᾷ καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 522 ταρφὺς ἀντέλλουσα θρίξ.

930. αἰαῖ αἰαῖ χασμωδία πρὸ τοῦ ἐπιφωνήματος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 661.

932 κέ. Πρὸς τὸ: ἐπὶ γόνυ κέκλιται πρβ. Ἡροδ. 6, 27: ἡ ναυμαχίη.. ἐς γόνυ τὴν πόλιν ἔβαλε. Ἡ ῥῆσις ἐλήφθη ἐκ τῆς πάλης. Πρβ. Ἀγ. 63 πολλὰ παλαίσματα καὶ γυιοβαρῆ γόνατος κονίαισιν ἐρειδομένου. Σχολ. «ἐπὶ γόνυ κέκλ., τεταπείνωται καὶ καταβέβληται». Ἡ συνήθεια διασώσασα τὴν μεταφορὰν λέγει: ἐγονάτισε ὁ δεῖνα, ἔτι δὲ καὶ μεταβατικῶς γονατίζω (εἰς γόνυ κλίνω) τινά.

934 κέ. αἰακτός, ἀξιοθρήνητος, παθητικῶς, ὡς Ἑ. ἐ. Θ. 831. Πρβ. 1069. — γέννᾳ .. πατρῴᾳ, τῷ βασιλικῷ γένει καὶ τῇ πατρῴᾳ γῇ. Χάριν τοῦ μέτρου κεῖται πολλάκις πατρῷος, ἴσα δυνάμενον τῷ πατρός, ἀντὶ τοῦ πάτριος, κειμένου ἀντὶ τῆς γενικῆς πατέρων, οὐχὶ ὅμως καὶ τἀνάπαλιν. — ἄρα, ὡς νῦν βλέπω.

937 κέ. πρόσφθογγον (156) νόστου (γεν. ἀναφορ., πρβ. Κρυγ. Β'. 47, 26, 7), ὡς προσαγόρευσιν, προσφώνησιν καὶ χαιρετισμὸν ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ, εἶναι κατηγορούμενον τοῦ τὰν κακοφ. βοάν (κακόφημον καὶ δυσοίωνον βοήν), κακομέλετον ἰὰν (κακόηχον φωνὴν καὶ μελῳδίαν). Σημείωσαι τὸ ὀξύμωρον καὶ τὴν ὀδυνηρὰν εἰρωνείαν. Ἀντὶ χαρμοσύνων προσφωνήσεων καὶ διθυράμβων δέχεται ὁ χορὸς τὸν βασιλέα ἐν θρήνοις καὶ ὀδυρμοῖς. Πρβ. 608 κέ. — ἰὰ = ἰωή.

940. Σχολ. «Καλλίστρατος ἐν δευτέρῳ περὶ Ἡρακλείας Τιτυοῦ τρεῖς παῖδας εἶναι Πριόλαν Μαριανδυνὸν Βῶρμον, ὃν κυνηγετοῦντα ἀπολέσθαι

Digitized by Google

πρῶτα μὲν εὐδοκίμους στρατι- ἀντ. α'.
ὰς ἀπεφαινόμεθ' ἠδὲ πολίσματα 861
πύργινα πάντ' ἐπέρθομεν.
νόστοι δ' ἐκ πολέμων ἀπό-
νους ἀπαθεῖς
⟨ἀνέρας⟩ εὖ πράσσοντας ἄγον οἴκους. 865

ὅσσας δ' εἶλε πόλεις πόρον στροφ. β'.
οὐ διαβὰς Ἅλυ-
ος ποταμοῖο,
οὐδ' ἀφ' ἑστίας συθείς,
οἷαι Στρυμονίου πελά- 870

860. πρῶτα μέν. Ἀντί, ἔπειτα δέ. κεῖται ἁπλοῦν δέ στίχ. 863. Ὡσαύτως μετα το, τουτο μέν, δὲν ἕπεται ἀεὶ τοῦτο δέ, ἀλλὰ μόνον δέ, οἷον Σοφ. Αἴ. 670, Οἰδ. ἐ. Κολ. 440. Πρβ. τοῦτο μὲν — τοῦτ' ἄλλο Οἰδ. Τ. 605, τοῦτο μὲν — εἶτα Φιλ. 1345, τοῦτο μὲν — ἔπειτα Ἀντιγ. 61 κέ. — στρατιὰς ἐνταῦθα = στρατείας.

861 κέ. πολίσματα πύργινα, πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 19 καλλιπυργώτους πόλεις.

865. ἀνέρας] ἐλλείπει ἐν τοῖς χειρογραφοις. Περὶ τῆς ποσότητος του χρόνου ἴδε κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς 650. — ἀπόνους, ἀπαθεῖς, ἄνευ πόνων καὶ παθημάτων (σῴους καὶ ἀβλαβεῖς). — εὖ πράσσοντας, νικητὰς καὶ τροπαιούχους καὶ πλουσίαν λείαν ἄγοντας. — Ὁ ποιητὴς παρέρχεται ἐν σιγῇ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείαν (Ἡροδ. 7, 10) καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἧτταν (Ἡροδ. 6, 102 κέ.). Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67.

866. ὅσσας (ἐπικὸς τύπος ἐν ἐπικῷ μέτρῳ, ὡς ἐν τῷ ἐχομένῳ στίχῳ ποταμοῖο) εἶλε (πρβ. 66) κεῖται ἐν ἐπιφωνήσει (Σχολ. «τὸ ὅσας θαυμαστικῶς»), ὁπόσας, ὁπόσον πολλάς, καὶ οὐχί, ὡς ἤθελεν ὁ Hermann, ἐν ἀναφορᾷ, ἧς ἀπόδοσις εἶναι τὸ ἄτον (877).

867 κέ. Αἱ κατακτησεις τῶν στρατηγῶν ὑπολαμβάνονται ὡς ἔργον τοῦ βασιλέως. Πρβ. Ἡροδ. 8, 102 σὸν τὸ ἔργον, ὦ δέσποτα, γίνεται· οἱ γὰρ σοὶ δοῦλοι κατεργάσαντο. — Ἅλυος, Ἡροδ. 1, 72 ὁ γὰρ οὗρος ἦν τῆς τε Μηδικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς Λυδικῆς ὁ Ἅλυς ποταμός. Ὁ ποταμὸς οὗτος λίαν γνωστὸς ὢν τοῖς Ἕλλησι ἐκ τοῦ δοθέντος τῷ Κροίσῳ χρησμοῦ «Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει» ὑπελαμβανετο ἤδη ἀπὸ τοῦ Κροίσου τὸ ὅριον τῆς ἐνδοτέρω καὶ τῆς μικρᾶς καλουμένης Ἀσίας. — Ἐν τῇ ῥήσει «οὐ διαβὰς .. συθείς» οὐ μόνον παρέρχεται ἐν σιγῇ ὁ ποιητὴς τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείαν, ἀλλ' ἐν γένει ποιεῖται λόγον μόνον περὶ ἐκείνων τῶν στρατειῶν τοῦ Δαρείου, αἵτινες συνέβησαν ἐναντίον ἑλληνικῶν οἰκήσεων ἢ ἐγγὺς αὐτῶν. Ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ἔπεμψεν ὁ Δαρεῖος τοὺς ἑαυτοῦ στρατηγούς.

870 κέ. οἷαι, οἷαί εἰσι. Πρβ. στ. 21 καὶ 885. Ἐν τῷ Στρυμόνιον πέλαγος ἐννοητέον τὴν μεγάλην λίμνην, τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῆς κάτω πε-

Digitized by Google

γους Ἀχε-
λωΐδες εἰσὶ πάροικοι
Θρηκίων ἐπαύλων·

λίμνας τ' ἔκτοθεν αἱ κατὰ ἀντ. β'.
χέρσον ἐληλαμέ- 875
ναι πέρι πύργον
τοῦδ' ἄνακτος ἄϊον,
Ἕλλας τ' ἀμφὶ πόρον πλατὺν
εὐρύχο-

διάδος τοῦ Στρυμόνος καὶ καλουμένην Κερκίνην ἢ Κερκινῖτιν (πρβ. Ἀρριαν. Ἀναβ. 1, 13, 3 καὶ Θουκυδ. 4, 108), πόλεις Ἀχελωΐδες δὲ δὲν εἶναι νησιώτιδες πόλεις ἐν θαλάσσῃ (θαλάσσιαι), ἀλλ' ἐν ποταμοῖς (ποτάμιαι) καὶ λίμναις (λιμναῖαι), διότι Ἀχελῷος ἀπαντᾷ μεταφορικῶς μόνον περὶ τοῦ ποταμίου ὕδατος, οὐδέποτε δὲ περὶ τοῦ θαλασσίου (Σχολ. αἱ δίυγροι. Ἀχελῷον γὰρ πᾶν ὕδωρ λέγουσι, ἀκριβέστερον ὁ Ἀρτεμίδωρος 2, 38 Ἀχελῷος τὸ αὐτὸ τοῖς ποταμοῖς καὶ παντὶ ποτίμῳ ὕδατι σημαίνει, Εὐστάθ. ἐν Ὁμήρ. Ἰλ. 21, 194 Ἀχελῷος πᾶν πηγαῖον ὕδωρ). Οἰκήσεις (καλύβας) ἐν λίμναις, οἷαι αἱ ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀνακαλυφθεῖσαι, μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος 5, 16 ὑπαρχούσας ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ, τῇ κειμένῃ ἐγγὺς τοῦ Ὀρβήλου ὄρους, οὗ ἐκ τῶν δασῶν ἐκομίζοντο τὰ ξύλα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐν τῇ λίμνῃ οἰκήσεων (Kiepert, Ἐγχειρίδιον τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας σ. 313). Πιθανῶς ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ χωρίῳ ὑπάρχει ἀνάμιξις καὶ σύγχυσις τῶν τόπων ἢ ἀνακρίβεια, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι καὶ ἐν τῇ Κερκίνῃ λίμνῃ ὑπῆρχον οἰκήματα. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς παρὰ τὴν ἱστορίαν ἐκδέχεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τούτων τῶν λιμναίων οἰκημάτων ὑπετάγησαν τῷ Δαρείῳ, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (5, 16) οὐ μόνον οἱ περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ οἰκοῦντες Παίονες ἀντέστησαν ἐρρωμένως μὴ χειρωθέντες ὑπὸ τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ Μεγαβάζου. — πάροικοι. Αἱ λιμναῖαι αὗται πόλεις ἦσαν γειτνιάζουσαι (πάροικοι) τῶν Θρᾳκίων οἰκήσεων (ἐπαύλων).

874 κέ. Αἱ ἐκτὸς τοῦ Στρυμονίου πελάγους (870) καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ (κατὰ χέρσον) κείμεναι πόλεις ἦσαν περιβεβλημέναι τείχεσιν, ἅτε μὴ οὖσαι φύσει ἀσφαλεῖς καὶ ἐχυραί, ὡς αἱ λιμναῖαι. — ἐληλαμέναι πέρι πύργον = περιεληλαμέναι πύργον, αἷς πύργος περιελήλαται (Σχολ. τοῖς τείχεσι κεκυκλωμέναι). Πρὸς ταύτην τὴν σπανίαν καὶ ἀσυνήθη τμῆσιν πρβ. Εὐριπ. Ἱππ. 770 ἅψεται ἀμφὶ βρόχον. — ἄϊον, ὑπήκουον, ἦσαν ὑπήκοοι.

878 κέ. πλατὺν καὶ εὐρύχοροι εἶναι Ὁμηρικὰ ἐπίθετα. — ἀμφὶ πόρον (749) πλατύν. Ὁ Ἑλλήσποντος καλεῖται πλατὺς εἴτε θεωρούμενος ὡς ποταμὸς (Ἡροδ. 7, 35 ἁλμυρῷ ποταμῷ) εἴτε διότι καθ' Ὅμηρον (Ἰλ. 7, 86 ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ, πρβ. καὶ 17, 432) περιελάμβανε καὶ τὰς περικειμένας θαλάσσας, ἐξ οὗ καὶ ἀπείρων καλεῖται Ἰλ. 24, 545.

Digitized by Google

πρῶτα μὲν εὐδοκίμους στρατι- ἀντ. α΄.
ὰς ἀπεφαινόμεθ' ἠδὲ πολίσματα 861
πύργινα πάντ' ἐπέρθομεν.
νόστοι δ' ἐκ πολέμων ἀπό-
νους ἀπαθεῖς
⟨ἀνέρας⟩ εὖ πράσσοντας ἄγον οἴκους. 865

ὅσσας δ' εἶλε πόλεις πόρον στροφ. β΄.
οὐ διαβὰς Ἅλυ-
ος ποταμοῖο,
οὐδ' ἀφ' ἑστίας συθείς,
οἷαι Στρυμονίου πελά- 870

860. πρῶτα μέν. Ἀντί, ἔπειτα δέ. κεῖται ἁπλοῦν δέ στίχ. 863. Ὡσαύτως μετα το, τουτο μέν, δὲν ἕπεται ἀεὶ τοῦτο δέ, ἀλλὰ μόνον δέ, οἷον Σοφ. Αἴ. 670, Οἰδ. ἐ. Κολ. 440. Πρβ. τοῦτο μὲν — τοῦτ' ἄλλο Οἰδ. Τ. 605, τοῦτο μὲν — εἶτα Φιλ. 1345, τοῦτο μὲν — ἔπειτα Ἀντιγ. 61 κέ. — στρατιὰς ἐνταῦθα = στρατείας.

861 κέ. πολίσματα πύργινα, πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 19 καλλιπυργώτους πόλεις.

865. ἀνέρας] ἐλλείπει ἐν τοῖς χειρογραφοις. Περὶ τῆς ποσότητος του χρόνου ἴδε κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς 650. — ἀπόνους, ἀπαθεῖς, ἄνευ πόνων καὶ παθημάτων (σῴους καὶ ἀβλαβεῖς). — εὖ πράσσοντας, νικητὰς καὶ τροπαιούχους καὶ πλουσίαν λείαν ἄγοντας. — Ὁ ποιητὴς παρέρχεται ἐν σιγῇ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείαν (Ἡροδ. 7, 10) καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἧττταν (Ἡροδ. 6, 102 κέ.). Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 67.

866. ὅσσας (ἐπικὸς τύπος ἐν ἐπικῷ μέτρῳ, ὡς ἐν τῷ ἐχομένῳ στίχῳ ποταμοῖο) εἶλε (πρβ. 66) κεῖται ἐν ἐπιφωνήσει (Σχολ. «τὸ ὅσας θαυμαστικῶς»), ὁπόσας, ὁπόσον πολλάς, καὶ οὐχί, ὡς ἤθελεν ὁ Hermann, ἐν ἀναφορᾷ, ἧς ἀπόδοσις εἶναι τὸ ἄτον (877).

867 κέ. Αἱ κατακτησεις τῶν στρατηγῶν ὑπολαμβάνονται ὡς ἔργον τοῦ βασιλέως. Πρβ. Ἡροδ. 8, 102 σὸν τὸ ἔργον, ὦ δέσποτα, γίνεται· οἱ γὰρ σοὶ δοῦλοι κατεργάσαντο. — Ἅλυος, Ἡροδ. 1, 72 ὁ γὰρ οὗρος ἦν τῆς τε Μηδικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς Λυδικῆς ὁ Ἅλυς ποταμός. Ὁ ποταμὸς οὗτος λίαν γνωστος ὢν τοῖς Ἕλλησι ἐκ τοῦ δοθέντος τῷ Κροίσῳ χρησμοῦ «Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει» ὑπελαμβανετο ἤδη ἀπὸ τοῦ Κροίσου τὸ ὅριον τῆς ἐνδοτέρω καὶ τῆς μικρᾶς καλουμένης Ἀσίας. — Ἐν τῇ ῥήσει «οὐ διαβὰς .. συθείς» οὐ μόνον παρέρχεται ἐν σιγῇ ὁ ποιητὴς τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείαν, ἀλλ' ἐν γένει ποιεῖται λόγον μόνον περὶ ἐκείνων τῶν στρατειῶν τοῦ Δαρείου, αἵτινες συνέβησαν ἐναντίον ἑλληνικῶν οἰκήσεων ἢ ἐγγὺς αὐτῶν. Ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ἔπεμψεν ὁ Δαρεῖος τοὺς ἑαυτοῦ στρατηγούς.

870 κέ. οἷαι, οἷαί εἰσι. Πρβ. στ. 21 καὶ 885. Ἐν τῷ Στρυμόνιον πέλαγος ἐννοητέον τὴν μεγάλην λίμνην, τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῆς κάτω πε-

Digitized by Google

γους Ἀχε-
λωΐδες εἰσὶ πάροικοι
Θρῃκίων ἐπαύλων·

λίμνας τ' ἔκτοθεν αἱ κατὰ ἀντ. β'.
χέρσον ἐληλαμέ- 875
ναι πέρι πύργον
τοῦδ' ἄνακτος ἄϊον,
Ἕλλας τ' ἀμφὶ πόρον πλατὺν
εὐρύχο-

διάδος τοῦ Στρυμόνος καὶ καλουμένην Κερκίνην ἢ Κερκινῖτιν (πρβ. Ἀρριαν. Ἀναβ. 1, 13, 3 καὶ Θουκυδ. 4, 108), πόλεις Ἀχελωΐδες δὲ δὲν εἶναι νησιώτιδες πόλεις ἐν θαλάσσῃ (θαλάσσιαι), ἀλλ' ἐν ποταμοῖς (ποτάμιαι) καὶ λίμναις (λιμναῖαι), διότι Ἀχελῷος ἀπαντᾷ μεταφορικῶς μόνον περὶ τοῦ ποταμίου ὕδατος, οὐδέποτε δὲ περὶ τοῦ θαλασσίου (Σχολ. αἱ δίυγροι. Ἀχελῷον γὰρ πᾶν ὕδωρ λέγουσι, ἀκριβέστερον ὁ Ἀρτεμίδωρος 2, 38 Ἀχελῷος τὸ αὐτὸ τοῖς ποταμοῖς καὶ παντὶ ποτίμῳ ὕδατι σημαίνει, Εὐστάθ. ἐν Ὁμήρ. Ἰλ. 21, 194 Ἀχελῷος πᾶν πηγαῖον ὕδωρ). Οἰκήσεις (καλύβας) ἐν λίμναις, οἷαι αἱ ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἀνακαλυφθεῖσαι, μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος 5, 16 ὑπαρχούσας ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ, τῇ κειμένῃ ἐγγὺς τοῦ Ὀρβήλου ὄρους, οὗ ἐκ τῶν δασῶν ἐκομίζοντο τὰ ξύλα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐν τῇ λίμνῃ οἰκήσεων (Kiepert, Ἐγχειρίδιον τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας σ. 313). Πιθανῶς ἐν τῷ Αἰσχυλείῳ χωρίῳ ὑπάρχει ἀνάμιξις καὶ σύγχυσις τῶν τόπων ἢ ἀνακρίβεια, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι καὶ ἐν τῇ Κερκίνῃ λίμνῃ ὑπῆρχον οἰκήματα. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς παρὰ τὴν ἱστορίαν ἐκδέχεται, ὅτι οἱ κάτοικοι τούτων τῶν λιμναίων οἰκημάτων ὑπετάγησαν τῷ Δαρείῳ, διότι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (5, 16) οὐ μόνον οἱ περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ οἰκοῦντες Παίονες ἀντέστησαν ἐρρωμένως μὴ χειρωθέντες ὑπὸ τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ Μεγαβάζου. — πάροικοι. Αἱ λιμναῖαι αὗται πόλεις ἦσαν γειτνιάζουσαι (πάροικοι) τῶν Θρᾳκίων οἰκήσεων (ἐπαύλων).

874 κέ. Αἱ ἐκτὸς τοῦ Στρυμονίου πελάγους (870) καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ (κατὰ χέρσον) κείμεναι πόλεις ἦσαν περιβεβλημέναι τείχεσιν, ἅτε μὴ οὖσαι φύσει ἀσφαλεῖς καὶ ἐχυραί, ὡς αἱ λιμναῖαι. — ἐληλαμέναι πέρι πύργον = περιεληλαμέναι πύργον, αἷς πύργος περιελήλαται (Σχολ. τοῖς τείχεσι κεκυκλωμέναι). Πρὸς ταύτην τὴν σπανίαν καὶ ἀσυνήθη τμῆσιν πρβ. Εὐριπ. Ἱππ. 770 ἅψεται ἀμφὶ βρόχον. — ἄϊον, ὑπήκουον, ἦσαν ὑπήκοοι.

878 κέ. πλατὺν καὶ εὐρύχοροι εἶναι Ὁμηρικὰ ἐπίθετα. — ἀμφὶ πόρον (749) πλατύν. Ὁ Ἑλλήσποντος καλεῖται πλατὺς εἴτε θεωρούμενος ὡς ποταμὸς (Ἡροδ. 7, 35 ἁλμυρῷ ποταμῷ) εἴτε διότι καθ' Ὅμηρον (Ἰλ. 7, 86 ἐπὶ πλατεῖ Ἑλλησπόντῳ, πρβ. καὶ 17, 432) περιελάμβανε καὶ τὰς περικειμένας θαλάσσας, ἐξ οὗ καὶ ἀπείρων καλεῖται Ἰλ. 24, 545.

Digitized by Google

ροι, μυχία τε Προποντὶς 880
καὶ στόμωμα Πόντου·

νᾶσοί θ' αἱ κατὰ πρῶν' ἅλι-
ον περίκλυστοι, στροφ. γ'
τᾷδε γᾷ προσήμεναι,
οἷα Λέσβος, ἐλαιόφυ- 885
τός τε Σάμος, Χίος
ἠδὲ Πάρος, Νά-
ξος, Μύκονος, Τή-
νῳ τε συνάπτουσ'
Ἄνδρος ἀγχιγείτων. 890

— εὐρύχοροι, δηλαδὴ πόλεις. — μυχία Προποντὶς = κολπώδης, πολύκολπος. Πρβ. Ἀπολλ. Ῥοδ. 1, 983 κόλπον Προποντίδος καὶ σημ. εἰς 955. — στόμωμα Πόντου. Σχολ. «ὁ Βόσπορος» (ὁ Θρᾳκικός). Πρβ. Εὐρ. Ῥησ. 436 ἥκω περάσας ναυσὶ πόντιον στόμα, Διον. Περιηγ. 140 τῇ δ' ἔπι Θρῃκιον στόμα Βοσπόρου, Θεοκρ. 22, 28 νιφόεντος ἀταρτηρὸν στόμα Πόντου.

882 κέ. νᾶσοί τε . . . περίκλυστοι, δηλ. τοῦδ' ἄνακτος ἄϊον 877. — πρῶν' ἅλιον (πρβ. 134), ἐνταῦθα περὶ τῆς προβλῆτος ἀκτῆς (ἀκρωτηρίου) τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῆς θέσεως, ἔτι δὲ καὶ ἡ ῥῆσις τᾷδε γᾷ προσήμεναι (= τῇ γῇ τῆς Ἀσίας, πρβ. 680) ἰσχύει λεγόμενον μόνον περὶ τῶν τριῶν κατὰ πρῶτον ὀνομαζομένων νήσων. Ὁ Hermann ἐξηγεῖται τό, πρῶνα ἅλιον, ἁπλῶς διὰ τοῦ ἀκτή, ἐν ᾧ σημαίνεται μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ εἰς τὴν θάλασσαν ἐξέχον τῆς Ἰωνίας μέρος, περὶ ὃ ἔκειντο αἱ τρεῖς εἰρημέναι νῆσοι.

885. οἷα, ἴδε σημ. εἰς 21. — Πρβ. Ἡρόδ. 6, 31 «ὁ ναυτικὸς στρατὸς ὁ Περσέων . . αἱρέει (ἐν ἔτει 493) εὐπετέως τὰς νήσους τὰς πρὸς τῇ ἠπείρῳ κειμένας, Χίον καὶ Λέσβον καὶ Τένεδον». Πῶς δὲ περιῆλθεν ἡ Σάμος εἰς περσικὴν ὑποταγὴν καὶ ὑποτέλειαν, διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος 3, 139 κέ. Πρὸς τὸ ἐλαιόφυτος πρβ. Ἀπουλήϊου Flor. 15 ager frumento piger, aratro irritus (παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσι ἐπαινεῖται τοῦ ἐδάφους τὸ εὔφορον, οἷον Στράβ. 14, σελ. 637 ὅτι φέρει ὀρνίθων τὸ γάλα), fecundior oliveto. Παρ' Ἀθηναίῳ 2, σελ. 66F ἀναγινώσκεται, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ Σαμιακὸν ἔλαιον.

887 κέ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον 5, 31 ἐπὶ τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Πάρος, Ἄνδρος καὶ αἱ λοιπαὶ Κυκλάδες ἦσαν ὑποτελεῖς τῆς Νάξου. Ἐπερχόμενος κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ὁ Δάτις ἠρήμωσε δεινῶς τὴν Νάξον. Εἰς δὲ τὸν στόλον τοῦ Ξέρξου ἔπεμψαν οἱ Νάξιοι τέσσαρας ναῦς, αἵτινες κατ' εἰσήγησιν τοῦ τριηράρχου Δημοκρίτου ἀπέστησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Πρβ. Ἡροδ. 8, 46.

889. συνάπτουσα, ἐχομένη, ὡς Ἡροδ. 2, 75 τὸ πεδίον τοῦτο συνάπτει τῷ Αἰγυπτίῳ πεδίῳ.

Digitized by Google

καὶ νηριτοτρόφους ἐκρά- ἀντ. γ.
τυνε μετάκτους,
Λῆμνον, Ἰκάρου θ' ἕδος,
καὶ Ῥόδον ἠδὲ Κνίδον Κυπρί-
ας τε πόλεις Πάφον 895
ἠδὲ Σόλους, Σαλα-
μῖνά τε, τᾶς νῦν
ματρόπολις τῶνδ'
αἰτία στεναγμῶν.

891 κέ. νηριτοτρόφους: Ἀθήν. 3. 86B «Αἰσχύλος δ' ἐν Πέρσαις τὰς ἀναρίτας (θαλασσίους κοχλίας) <τρεφούσας> νήσους νηριτοτρόφους εἴρηκεν». Κοχλίας σωρηδὸν εὑρίσκει τις ἐπὶ τῶν ἐκ τιτάνου νήσων τῶν Κυκλάδων. Πρβ. Expédition scientif. de Morée τ. 3 μέρος πρῶτον, σελ. 166. — ἐκράτυνε, ἦρξε, ὑπέταξε. — μετάκτους, σχηματισθὲν ὥσπερ τὸ μέταυλος (ἡ οπισθεν τῆς αὐλῆς, ἡ μετὰ τὴν αὐλὴν κειμένη πύλη), μέτακτοι δὲ (νῆσοι) εἶναι νῆσοι, ἃς τις βλέπει ἐκ τῆς ξηρᾶς οἱονεὶ ὄπισθεν καὶ ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς κειμένας, ἀγχίαλοι. Πρβ. Κριτ. ἐπισημειώσεις. — Ἡρόδ. 5, 26 Ὀτάνης . . εἷλε Λῆμνόν τε καὶ Ἴμβρον, ἀμφοτέρας ἔτι τότε ὑπὸ Πελασγῶν οἰκεομένας. — Ἴκαρος, ἡ μετὰ ταῦτα Ἰκαρία καλουμένη, κεῖται 22 χιλιόμετρα (=121 στάδια) μακρὰν καὶ δυτικῶς τῆς Σάμου καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν Σποράδων. Ἐκ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀσίας καὶ τῶν αὐτῇ προσκειμένων τριῶν μειζόνων νήσων (885) μεταβὰς ὁ ποιητὴς εἰς τὰς Κυκλάδας ἐπανέρχεται ὁπόθεν παρεξέβη καὶ συνάπτει δύο νήσους (Λῆμνον καὶ Ἴκαρον) ἀπωτάτω κειμένας ἀλλήλων. Ἰκάρου ἕδος, ὄνομα τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ τεθαμμένου Ἰκάρου, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 24, 544 Λέσβος ἄνω, Μάκαρος (τοῦ ἥρωος τῆς νήσου) ἕδος. Πρβ. Ἀπολλοδ. 2, 6. 3 προσσχὼν (Ἡρακλῆς) νήσῳ Δολίχῃ τὸ Ἰκάρου σῶμα ἰδὼν τοῖς αἰγιαλοῖς προσφερόμενον ἔθαψε καὶ τὴν νῆσον ἀντὶ Δολίχης Ἰκαρίαν ἐκάλεσεν.

894κέ. Κνίδον. Πρβ. Ἡρόδ. 1, 174 «ἐούσης πάσης τῆς Κνιδίης (χώρης) πλὴν ὀλίγης περιρρόου . . τὸ ὦν δὴ ὀλίγον τοῦτο ἐὸν ὅσον τε ἐπὶ πέντε στάδια ὤρυσσον οἱ Κνίδιοι ἐν ὅσῳ Ἅρπαγος τὴν Ἰωνίην κατεστρέφετο, βουλόμενοι νῆσον τὴν χώρην ποιῆσαι». Τῆς ἐπιχειρήσεως μὴ προκοπτούσης καὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου ἀποτρέψαντος ἀπὸ τοῦ ἔργου διὰ τοῦ χρησμοῦ «ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε. Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴ κ' ἐβούλετο» παρέδωκαν οἱ Κνίδιοι ἑαυτοὺς τῷ Ἁρπάγῳ ἀμαχητί. — Κυπρίας πόλεις. Πρβ. Ἡροδ. 3, 19 δόντες καὶ Κύπριοι σφέας αὐτοὺς Πέρσῃσι ἐστρατεύοντο ἐπ' Αἴγυπτον (ἐπὶ Καμβύσου).

897 κέ. τᾶς (ἧς) ματρόπολις. Σχολ. «ἄποικοι γάρ εἰσιν οἱ ἐν Κύπρῳ Σαλαμίνιοι τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ». Ἡ ἐν Κύπρῳ Σαλαμὶς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Τεύκρου, υἱοῦ τοῦ Τελαμῶνος. Πρβ. Vell. Pat. 1, 1: Teucer non receptus a patre Telamone ob segnitiam non vindicatae fratris iniuriae Cyprum adpulsus cognominem patriae suae Salamina constituit.

Digitized by Google

καὶ τὰς εὐκτεάνους κατὰ κλῆρον Ἰ- ἐπῳδ.
αόνιον πολυάνδρους 901
Ἑλλάνων ἐκράτυ-
νεν σφετέραις φρεσίν· ἀκάματον δὲ παρῆν σθένος ἀνδρῶν τευχηστήρων
παμμίκτων τ' ἐπικούρων. 905
νῦν δ' οὐκ ἀμφιλόγως θεότρεπτα τάδ'
αὖ φέρομεν παλάμαισι,
δμαθέντες μεγάλως πλαγαῖσι ποντίαισιν. 910

ΞΕΡΞΗΣ.

Ἰώ,
δύστηνος ἐγὼ στυγερᾶς μοίρας

900. τὰς εὐκτεάνους, συνυπακουομένου πόλεις ἐκ στίχ. 895. Τὸ πολυάνθρωπον καὶ πολύπλουτον τῶν ἐν Ἰωνίᾳ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν διετεθρύλητο. — κατὰ κλῆρον Ἰαόνιον, τὰς κειμένας κατὰ τὰς χώρας, ἃς κατὰ τὴν διανομὴν ἔλαβον οἱ Ἴωνες, κατὰ τὴν τοῖς Ἴωσι λαχοῦσαν γῆν.

902 κέ. σφετέραις φρεσίν, τῇ ἑαυτοῦ συνέσει καὶ τοῖς σχεδίοις, ἃ ἐξετέλουν ἄνδρες πολεμικοί, οὐχὶ διὰ αὐτοπροσώπου στρατείας (869 οὐδ' ἀφ' ἑστίας συθείς). — σφέτερος τίθεται καὶ περὶ ἑνός, ὡς Ἀγ. 757, ἔτι δὲ καὶ τὸ σφὲ (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 201) εὕρηται παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἑνικῶς. — Ἐν τῷ ἀκάματον (πρβ. 864) μηκύνεται χάριν τοῦ μέτρου ἡ πρώτη συλλαβή, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἀθάνατος καὶ ἀπαράμυθος Προμ. 201, κατὰ ἐπικὴν χρῆσιν. — τευχηστήρων, πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 631.

907 κέ. θεότρεπτα.. παλάμαισι = θεῶν παλάμαισι τετραμμένα, διὰ τῆς βουλῆς τῶν θεῶν εἰς δυστυχίαν τραπέντα. Πρβ. Ἀγ. 96 πελάνῳ μυχόθεν βασιλείῳ (πελάνῳ ἐκ μυχοῦ βασιλείου), Χοηφ. 940 θεόθεν εὖ φραδαῖσιν ὡρμημένος (θεῶν φραδαῖς), Πινδ. Ὀλ. 10, 21 θεοῦ σὺν παλάμᾳ. — θεότρεπτα τάδε, ἐπεξηγούμενον ἐν στίχῳ 909 κέ. — αὖ (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προτέραν εὐτυχίαν) δηλωτικόν, ὡς 944, τῆς μετατροπῆς. Ἐν τοῖς νῦν παθήμασιν, ἃ ὑπομένομεν, ἐκδηλοῦται ἀναμφιβόλως ἡ θεία χείρ. Πρβ. 741 καὶ 802 κέ. Ἡ δήλωσις τῆς νῦν δυστυχίας προπαρασκευάζει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ αἰτίου αὐτῆς.

911 κέ. Ἔξοδος, διαιρουμένη εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ πρῶτον (911—923) περιέχει ἐν δυσὶν ἀναπαιστικοῖς συστήμασι τὸν ἀμοιβαῖον χαιρετισμὸν τῶν συμβούλων καὶ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ξέρξης ὁρᾶται τὸ πρῶτον, ὥσπερ ὁ Ἀγαμέμνων ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι, ὀχούμενος ἐπὶ ἅρματος (1003 κέ.), ἐξ οὗ εὐθὺς καταβὰς βαδίζει εἴσω περισφαλ-

Digitized by Google

τῆσδε κυρήσας ἀτεκμαρτοτάτης,
ὡς ὠμοφρόνως δαίμων ἐνέβη
Περσῶν γενεᾷ· τί πάθω τλήμων;
λέλυται γὰρ ἐμῶν γυίων ῥώμη 915
τήνδ' ἡλικίαν ἐσιδόντ' ἀστῶν.
εἴθ' ὄφελεν, Ζεῦ, κἀμὲ μετ' ἀνδρῶν

λόμενος καὶ διασεσαλευμένος ὑπὸ τῆς λύπης (915). Ἐν στίχῳ 934 ἵσταται ἀντιμέτωπος τῷ χορῷ. Παρέρχεται ἐν βασιλικῷ ἱματισμῷ καὶ κόσμῳ, εἰς τοῦτο δὲ οὐδαμῶς ἐναντιοῦται, ὅτι στίχ. 1031 γίνεται λόγος περὶ διερρωγότων ἱματίων, διότι ὁ θεατὴς γινώσκει (851 κέ.), ὅτι ἡ Ἄτοσσα σπεύσασα εἰς ἀπάντησιν ἐκόμισεν αὐτῷ νέαν ἐσθῆτα, ὅπως, διατηρουμένης τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς Αἰσχυλείων προσώπων, μὴ φανῇ ἐνώπιον τῶν ἑαυτοῦ ὑπηκόων ἐν ἀθλίᾳ καὶ ἐλεεινῇ πομπῇ. Ὅπερ ὁ χορὸς 591 κέ. ὑπεδήλωσεν, τοῦτο τελεῖται νῦν. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ξέρξου δὲν γονυπετοῦσιν οἱ γέροντες, ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἀτόσσης (155).

912. *ἀτεκμαρτοτάτης*] ἣν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τεκμήρηται καὶ εἰκάσῃ, ἀπροσδοκήτου.

913. Πρβ. σημ. εἰς 518 κέ.

914. τί πάθω τλήμων, ῥῆσις ἀπελπισμοῦ, ὡς Ἀριστοφ. Πλούτ. 603 τί πάθω τλήμων; ἐκφερομένη ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ: τί νὰ κάμω (= ποιήσω) τί νὰ γίνω, τί θὰ γίνω (= τί γένωμαι, τί γενήσομαι) ὁ ἄθλιος; Πρβ. Ἑπτ. ἐ. Θ. 1049 τί πάθω; τί δὲ δρῶ; τί δὲ μήσωμαι; Ἐν Ἱκέτ. 785 τίθεται μέλλων τί πεισόμεσθα (= τί θὰ γίνωμεν); ποῖ φύγωμεν; Πρβ. Σοφ. Τραχ. 973 τί πάθω; τί δὲ μήσομαι; Εὐριπ. Ἑκ. 614, Φοιν. 895, Ἱκέτ. 257 τί γὰρ πάθω; Θεοκρίτ. 3, 24 ὤμοι ἐγώ, τί πάθω; Ἡροδ. 4, 118 τί γὰρ πάθωμεν, μὴ βουλομένων ὑμέων τιμωρέειν;

915. Σχολ. «ὑπομιμνησκόμενος γὰρ τῶν παίδων αὐτῶν αἰσχύνῃ καὶ ἐλέῳ πιέζομαι». Παρατηρητέον δέ, ὅτι ἐν τῇ θέᾳ τῶν γερόντων φοβεῖται καὶ τὴν ἐνδόμυχον μομφὴν αὐτῶν αἰσθανόμενος, ὅτι ἐνέβαλε τὸ κράτος εἰς δυστυχίαν. — λέλυται . . ῥώμη: παρελύθησαν τὰ γόνατά μου, «δὲν βαστάζουν τὰ γόνατα μου» λέγει καὶ ἡ συνήθεια ἐπὶ μεγάλης συμφορᾶς καὶ θλίψεως. — εἰσιδόντα, ὡσπεραὶ προηγεῖτο ῥῆσίς τις, οἷα: ἔχει με τρόμος, ἔχει με γυίων ἔκλυσις. Τοιαύτη ἀνακολουθία εἶναι συνηθεστέρα, προηγουμένης δοτικῆς, ὡς Χο. 409 πέπαλται δ' αὖτέ μοι φίλον κέαρ τόνδε κλύουσαν οἶκτον, Προμ. 153 δνοφερὰ δ' ἐμοῖσιν ὄσσοις ὁμίχλη προσῆξε πλήρης δακρύων σὸν δέμας εἰσιδοῦσαν, Σοφ. Ἠλ. 480 ὅπεστί μοι θράσος ἀδυπνόων κλύουσαν ἀρτίως ὀνειράτων. Πρβ. καὶ σημ. εἰς Ἑπτ. ἐ. Θ. 553. — τήνδ' ἡλικίαν, τοὺς παρόντας γέροντας.

917. εἴθ' ὄφελεν, ὡς παρ' Ὁμήρ. Ἰλ. 1, 415 αἴθ' ὄφελες, Εὐριπ. Μηδ. 1 εἴθ' ὤφελ' κτέ. Πρβ. σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 246. Ἡ χρονικὴ αὔξησις παραλείπεται συνήθως μόνον ἐπὶ τῶν μελικῶν μερῶν, ὡς 977. Ὁ ὁμηρικὸς τύπος ὄφελον, ἀπαντῶν καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις πεζογράφοις, εὕρηται ὡσαύτως ἐν ἀναπαίστοις Εὐριπ. Μηδ. 1313.

Digitized by Google

τῶν οἰχομένων
θανάτου κατὰ μοῖρα καλύψαι.

ΧΟΡΟΣ.

ὀτοτοῖ, βασιλεῦ, στρατιᾶς ἀγαθῆς 920
καὶ Περσονόμου τιμῆς μεγάλης,
κόσμου τ' ἀνδρῶν,
οὓς νῦν δαίμων ἐπέκειρεν.

γᾶ δ' αἰάζει τὰν ἐγγαίαν
ἥβαν Ξέρξᾳ κταμέναν Ἅιδου 925
σάκτορι Περσᾶν· ᾀδοβάται γὰρ

918. οἰχομένων (= ὀλωλότων) ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ ἢ στίχ. 1. Πρβ. βεβᾶσι 1005 καὶ τὸ τῆς συνηθείας ἐπῆγε (= ὑπῆγε) δηλωτικὸν καὶ τοῦ θανάτου.

919. μοῖρα θανάτου κατακαλύψαι, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 5, 553 τὰ δ' αὖθι τέλος θανάτοιο κάλυψεν, 12, 116 πρόσθεν γάρ μιν μοῖρα δυσώνυμος ἀμφεκάλυψεν. Περὶ τῆς τιμήσεως πρβ. 673 καὶ Ὁμ. Ἰλ. 16, 325 κατὰ δὲ σκότος ὄσσε κάλυψεν.

920. ἀγαθῆς, ὡς κεδνῆς 733 καὶ 930. — περσονόμος (πρβ. 588 καὶ 855) τιμὴ μεγάλη εἶναι ἡ ἄρχουσα, μεγάλη καὶ τιμητικὴ θέσις τῶν Περσῶν, τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἀξίωμα καὶ μεγαλεῖον. Περὶ τῆς γενικῆς ἐν τοῖς ἐπιφωνήμασι πρβ. στίχ. 189.

922. κόσμος ἀνδρῶν (ἔκλαμπροι, θεσπέσιοι ἄνδρες), ὡς ἄνθος ἀνδρῶν 60 (ἐκλεκτοὶ καὶ λογάδες) καὶ 927.

923. Ἡσύχ. ἐπικεῖραι· διακόψαι, διαφθεῖραι.

924—1004. δεύτερον μέρος: θρῆνος (940) ἔχων προοίμιον τοὺς θρηνητικοὺς ἀναπαίστους 924—932. Λυδιστὶ ἁρμονίαν τοῦ θρήνου ὑπεμφαίνει τὸ Μαριανδυνοῦ 940. Ὁ χαρακτὴρ του θρήνου ἐξαίρεται μεγάλως διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δωρικῆς διαλέκτου. Πρβ. 681 κέ.

924. ἐγγαίαν, Σχολ. ἐγχωρίαν, πρβ. ἔγγαιος Ἱκέτ. 59.

925 κέ. *Ξέρξᾳ κταμέναν*] ὑπὸ Ξέρξου ἀποθανοῦσαν. Τὸ παθητικὴν σημασίαν ἔχον κτάμενος εἶναι ὁμηρικόν (Ὀδ. 22, 401). — Ἅιδου σάκτορι (σάττω, σάγμα) Περσᾶν ἤτοι τὸν Αἴδην ὥσπερ ἱπποζύγιον ἐπισάξαντι καὶ πληρώσαντι Περσῶν. Ὁ Σχολ. συνάπτει ἥβαν Περσῶν. Περὶ τῆς διπλῆς γενικῆς τοῦ σάκτορι, ὧν ἡ Περσᾶν εἶναι γενικὴ τῆς ὕλης, πρβ. Εὐριπ. Ἀνδρ. 148 στολμὸς χρωτὸς ποικίλων πέπλων καὶ Κρυγ. 47, 9, 6. Δόλον θεῶν δὲν μνημονεύει ὁ χορὸς ψέξας καὶ πρὶν τὴν τύφλωσιν τοῦ Ξέρξου.

926. ᾀδοβάται, ᾀδοπόροι, ὡς ᾀδοφοῖται Ἀριστοφ. ἀπόσπ. 198. Πρβ. ἡεροφοῖτις (Ὁμήρ. Ἰλ. 9, 571), ἔτι δὲ καὶ στ. 40 ἐλειοβάται. Ἡ λέξις σημαίνει προληπτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξέφθινται = ἐκφθίμενοι ἐγένοντο ᾀδοβάται.

Digitized by Google

πολλοὶ φῶτες, χώρας ἄνθος,
τοξοδάμαντες, πάνυ ταρφύς τις
μυριὰς ἀνδρῶν, ἐξέφθινται·
αἰαῖ αἰαῖ κεδνᾶς ἀλκᾶς· 930
Ἀσία δὲ χθών, βασιλεῦ γαίας,
αἰνῶς αἰνῶς ἐπὶ γόνυ κέκλιται.

ΞΕΡΞΗΣ.

ὅδ' ἐγώ, οἰοῖ, αἰακτὸς στροφ. α'.
μέλεος γέννᾳ γᾷ τε πατρῴᾳ 935
κακὸν ἄρ' ἐγενόμαν.

ΧΟΡΟΣ.

πρόσφθογγόν σοι νόστου τὰν
κακοφάτιδα βοάν,
κακομέλετον ἰὰν
Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος 940
πέμψω, πολύδακρυν ἰαχάν.

928 κέ. τοξοδάμαντες, διὰ τῶν τόξων δαμάζοντες, ὡς 26, 31. — ταρφύς τις μυριὰς ἀνδρῶν, μεγάλη καὶ πυκνὴ πληθὺς ἀνδρῶν. Τὸ ταρφὺς ὡς θηλυκὸν ἀπαντᾷ καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 522 ταρφὺς ἀντέλλουσα θρίξ.

930. αἰαῖ αἰαῖ χασμωδία πρὸ τοῦ ἐπιφωνήματος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 661.

932 κέ. Πρὸς τό: ἐπὶ γόνυ κέκλιται πρβ. Ἡροδ. 6, 27: ἡ ναυμαχίη.. ἐς γόνυ τὴν πόλιν ἔβαλε. Ἡ ῥῆσις ἐλήφθη ἐκ τῆς πάλης. Πρβ. Ἀγ. 63 πολλὰ παλαίσματα καὶ γυιοβαρῆ γόνατος κονίαισιν ἐρειδομένου. Σχολ. «ἐπὶ γόνυ κέκλ., τεταπείνωται καὶ καταβέβληται». Ἡ συνήθεια διασώσασα τὴν μεταφορὰν λέγει: ἐγονάτισε ὁ δεῖνα, ἔτι δὲ καὶ μεταβατικῶς γονατίζω (εἰς γόνυ κλίνω) τινά.

934 κέ. αἰακτός, ἀξιοθρήνητος, παθητικῶς, ὡς Ἑ. ἐ. Θ. 831. Πρβ. 1069. — γέννᾳ .. πατρῴᾳ, τῷ βασιλικῷ γένει καὶ τῇ πατρῴᾳ γῇ. Χάριν τοῦ μέτρου κεῖται πολλάκις πατρῷος, ἴσα δυνάμενον τῷ πατρός, ἀντὶ τοῦ πάτριος, κειμένου ἀντὶ τῆς γενικῆς πατέρων, οὐχὶ ὅμως καὶ τἀνάπαλιν. — ἄρα, ὡς νῦν βλέπω.

937 κέ. πρόσφθογγον (156) νόστου (γεν. ἀναφορ., πρβ. Κρυγ. Β'. 47, 26, 7), ὡς προσαγόρευσιν, προσφώνησιν καὶ χαιρετισμὸν ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ, εἶναι κατηγορούμενον τοῦ τὰν κακοφ. βοὰν (κακόφημον καὶ δυσοίωνον βοήν), κακομέλετον ἰὰν (κακόηχον φωνὴν καὶ μελῳδίαν). Σημείωσαι τὸ ὀξύμωρον καὶ τὴν ὀδυνηρὰν εἰρωνείαν. Ἀντὶ χαρμοσύνων προσφωνήσεων καὶ διθυράμβων δέχεται ὁ χορὸς τὸν βασιλέα ἐν θρήνοις καὶ ὀδυρμοῖς. Πρβ. 608 κέ. — ἰὰ = ἰωή.

940. Σχολ. «Καλλίστρατος ἐν δευτέρῳ περὶ Ἡρακλείας Τιτυοῦ τρεῖς παῖδας εἶναι Πριόλαν Μαριανδυνὸν Βῶρμον, ὃν κυνηγετοῦντα ἀπολέσθαι

Digitized by Google

ΞΕΡΞΗΣ.

ἴετ' αἰανῆ πάνδυρτον ἀντ. α'.
δύσθροον αὐδάν. δαίμων γὰρ δδ' αὖ
μετάτροπος ἐπ' ἐμοί. 945

ΧΟΡΟΣ.

ἥσω τοι καὶ πάνδυρτον,
λαοπαθέα σέβων
ἁλίτυπά τε βάρη,

καὶ μέχρι νῦν Μαριανδυνοὺς ἀκμῇ θέρους θρηνεῖν αὐτόν· τὸν δὲ Μαριανδυνὸν αὐξῆσαι μάλιστα τὴν θρηνητικὴν αὐλῳδίαν, καὶ διδάξαι Ἴαγνιν τὸν Μαρσύου πατέρα. καὶ αὐλοὶ δέ τινές εἰσι Μαριανδυνοὶ ἐπιτηδειότητα ἔχοντες εἰς τὰς θρηνῳδίας· καὶ τὸ περιφερόμενον "αὐλεῖ Μαριανδυνοῖς καλάμοις κρούων Ἰαστί"». Ἡ κακόηχος μελῳδία (κακομέλετος ἰὰ) τοῦ Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος ὑπαινίσσεται τὸ μελαγχολικὸν δημῶδες ᾆσμα, ὅπερ ἐπιχωριάζον μάλιστα ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐθρήνει τὴν ματαιότητα καὶ τὴν παρακμὴν τῆς καλῆς τοῦ ἔτους ὥρας καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐν τῷ θανάτῳ διαφόρων παρὰ διαφόροις τόποις εὐμόρφων νέων, οἷον τοῦ Μανέρωτος, τοῦ Ἀδώνιδος, τοῦ Κινύρου, τοῦ Γλαύκου, τοῦ Λιτυέρσου, τοῦ Ναρκίσσου, τοῦ Λίνου, τοῦ ἐν Μυσίᾳ Ὕλα (πρβ. 1055) καὶ ἄλλων. Παρὰ τοῖς ἐν Βιθυνίᾳ κατὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον οἰκοῦσι Μαριανδυνοῖς ὁ θρηνούμενος νεανίας ὠνομάζετο, ὡς εἴρηται, Βῶρμος, ὃς κυνηγετῶν ἀπώλετο. Τὴν διατήρησιν τοῦ θρήνου καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος 14 σελίδι 619 καὶ ὁ Καλλίστρατος λέγων ἐν τῇ παρατεθείσῃ σημειώσει τοῦ Σχολιαστοῦ «καὶ μέχρι νῦν Μαριανδυνοὺς ἀκμῇ θέρους θρηνεῖν αὐτόν». Περὶ τῶν θρήνων τούτων ἔπιθι C. O. Müller, Dorier τόμ. 1 σελ. 346 κέ. καὶ Orchomenos σελ. 293.

943 κέ. αἰανῆ πάνδυρτον δύσθροον, πρὸς τὴν συσσώρευσιν τῶν ἐπιθέτων πρβ. σημ. εἰς 575, ἔτι δὲ καὶ στίχ. 640. — δδ' (τάδε 907) αὖ, πρβ. σημ. εἰς 907. — μετάτροπος, μεταβληθεὶς (ὁ δαίμων, ἡ τύχη) ἐπὶ βλάβῃ ἐμοῦ, μεταβληθεὶς ἐπέπεσε κατ' ἐμοῦ. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 692 κέ., Εὐριπ. Ἠλ. 1147 μετάτροποι πνέουσιν αὖραι δόμων, Ἀριστοφ. Εἰρ. 945 σοβαρὰ θεόθεν κατέχει πολέμου μετάτροπος αὔρα.

946 κέ. ἥσω τοι καὶ (ὡς ἐν τῷ, καὶ κάρτα) πάνδυρτον γόον αὖ γέννας πενθητῆρος (ἤτοι Μαριανδυνῶν).

947 κέ. λαοπαθέα, σχηματισθέν, ὡς δεικνύει ἡ στροφὴ (κακοφάτιδα), οὐχὶ ἐκ τοῦ λαός, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐπιτατικοῦ λα (ἐν διαλύσει λᾰο), σημαίνει ταὐτὸν καὶ λεωπαθής, ὅπερ κατ' ἀναλογίαν τοῦ λεώλης, λεώλεθρος κτέ εἶναι παμπαθής. — βάρος (κείμενον παρὰ Πολ. 1, 61 ἐπὶ τοῦ φορτίου τοῦ πλοίου) σημαίνει ἐνταῦθα ἢ τὸ ἰσχυρὸν καὶ πολυπληθὲς πλήρωμα τῶν πλοίων ἢ τὰ βαρέα τουτέστι τὰ πολυπληθῆ πληρώματα ἔχοντα πλοῖα. ὅθεν ἡ ἔννοια εἶναι: μετὰ θαυμασμοῦ προσβλέπων τὴν παντελῆ καταστροφὴν

Digitized by Google

γόον αὖ γέννας πενθητῆρος·
κλάγξω δ' ἀρίδακρυν ἰαχάν. 950

ΞΕΡΞΗΣ.

Ἰάων γὰρ ἀπηύρα, στροφ. β'.
Ἰάων ναύφρακτος
Ἄρης ἑτεραλκὴς
μυχίαν πλάκα κερσάμενος 955
δυσδαίμονά τ' ἀκτάν.

ΧΟΡΟΣ.

οἰοῖ, καὶ πάντ' ἐκπευθοίμαν.
ποῦ δὲ φίλων ἄλλος ὄχλος,

τῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης πληγέντων καὶ πολυπληθῆ πληρώματα ἐχόντων πλοίων. Πρβ. 1002 ἔταφον. — αὖ, θρηνήσας πρὶν τὸν βασιλέα (940). — γέννας πενθητῆρος = γέννας πενθητρίας, ὡς τύχη σωτὴρ Ἀγαμ. 669 (Σοφ. Οἰδ. Τ. 81), βρωτῆρας αἰχμὰς Εὐμ. 806. Πρβ. Κρυγ. Β' 22, 6, 5 καὶ 57, 1, 3.

952 κέ. Ἰάων βραχεῖα, ὅπερ ἄλλως (566, 1027) εἶναι μακρόν. — γάρ, δικαίως θρηνεῖς, διότι κτέ. — ἀπηύρα, Σχολ. «ἀφείλετο», δηλαδὴ τὰ βάρη, τὰ μέγα πλήρωμα ἔχοντα πλοῖα. — ναύφρακτος Ἄρης, ὡς Εὐριπ. Ἰφ. ταῦ. Ἀ. 1259 στράτευμα ναύφρακτον, Ἀριστοφ. Ἱπ. 567 ναυφράκτῳ στρατῷ. — ἑτεραλκής, τῷ ἑτέρῳ μέρει ἀλκὴν καὶ νίκην διδούς, ἑπομένως: τῶν Ἰώνων νικηφόρος ναυτικὴ δύναμις, τὸ ναυτικὸν στράτευμα τῶν Ἰώνων. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 7, 26 μάχης ἑτεραλκέα νίκην, ἔνθα σημειοῦται ὁ Σχολ. «οὕτως ἡ νίκη λέγεται, ὅταν οἱ νικῶντες νικῶνται . . ἢ ὅταν οἱ πρῴην νικηθέντες νικήσωσιν», καὶ Ἄρης ἀλλοπρόσαλλος, ὁ ἄλλοτε ἄλλον φίλον ποιούμενος. Ἡ λέξις Ἄρης σημαίνει ἐνταῦθα οὐχὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν μάχην, ὡς ὑπολαμβάνει ὁ Doederlein (Gloss. 3 σελ. 95), εἰς ἣν γνώμην ἐναντιοῦται τὸ ναύφρακτος (πρβ. 1030 ναύφρακτον ὅμιλον), ἀλλὰ τὴν πολεμικὴν δύναμιν, ὡς Εὐριπ. Ἀνδρ. 109 ὁ χιλιόναυς Ἑλλάδος Ἄρης, Φοιν. 1081 ὁ Καδμείων Ἄρης κρείσσων κατέστη τοῦ Μυκηναίου δορός.

955. μυχίαν πλάκα, τὴν μυχὸν καὶ κόλπον σχηματίζουσαν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὡς μυχία Προποντίς 880. — κερσάμενος (ὁ ὁμηρικὸς τύπος ἀπαντᾷ καὶ Ἱκέτ. 674 κέρσειεν), ὡς Ἡροδ. 7, 131 τὸ ὄρος τὸ Μακεδονικὸν ἔκειρε (ἀπέκοπτε πρὸς διάβασιν τοῦ στρατοῦ τὰ δάση), ἐνταῦθα ἐκάθηρε τὴν θάλασσαν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Τὸ δὲ μυχίαν ὑπεμφαίνει ὅτι αἱ τῶν ἐχθρῶν νῆες ἐν παντὶ τῆς θαλάσσης μυχῷ ἀνεζητοῦντο.

957. καὶ πάντα, vel omnia, τὸ πᾶν βουλοίμην ἂν διαπυνθανόμενος ἐκμαθεῖν.

958 κέ. ποῦ . . ποῦ, πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 13, 770 ποῦ τοι Δηίφοβός τε βίη θ' Ἑλένοιο ἄνακτος Ἀσιάδης τ' Ἀδάμας ἠδ' Ἄσιος Ὑρτάκου υἱός; ποῦ δέ τοι Ὀθρυονεύς; νῦν ὤλετο πᾶσα κατ' ἄκρης Ἴλιος αἰπεινή. — ἄλλος

Digitized by Google

ποῦ δέ σοι παραστάται,
οἷος ἦν Φαρανδάκης, 960
Σούσας, Πελάγων,
Δοτάμας ἠδ' Ἀγαβάτας, Ψάμμις,
Σουσισκάνης τ'
Ἀγβάτανα λιπών;

ΞΕΡΞΗΣ.

ὀλοοὺς ἀπέλειπον ἀντ. β'.
Τυρίας ἐκ ναὸς 966
ἔρροντας ἐπ' ἀκταῖς
Σαλαμινιάσι, στυφελοῦ
θείνοντας ἐπ' ἀκτᾶς.

ΧΟΡΟΣ.

οἰοῖ, ποῦ δή σοι Φαρνοῦχος 970
Ἀριόμαρδός τ' ἀγαθός,
ποῦ δὲ Σευάλκης ἄναξ,
ἢ Λίλαιος εὐπάτωρ,
Μέμφις, Θάρυβις

ὄχλος, τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν φίλων, οὓς δὲν βλέπω ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ. Μόνον ὀλίγοι ἠκολούθουν τῷ ἅρματι τοῦ βασιλέως. — παραστάται, οἱ καλούμενοι καὶ παρασπισταὶ καὶ ὑπασπισταί.

960. Φαρανδάκης: 32.

963. Σουσισκάνης: 35.

965 κέ. ὀλοοὺς κεῖται ἐνταῦθα παθητικῶς (ὀλομένους). — ἀπέλειπον ἐπ' ἀκταῖς Σαλαμινιάσι. — Τυρίας, Φοινίσσης, ἑπομένως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (412) φονευθέντας. — ἐκ ναός, ὡς περιεγράφη ἄνω στίχ. 308 καὶ 316. — ἔρροντας, 734. — Ἀντὶ τοῦ ἀκταῖς εἰκάζει ὁ Pauw ἄκραις ἕνεκα τοῦ ἑπομένου ἀκτᾶς. Ἀμφισβητεῖται ὅμως λίαν ἐὰν ἄκραις εἶναι λέξις συνᾴδουσα· τὰ πτώματα πλέουσι ἐν τῇ θαλάσσῃ (278, 310 κέ.), ἑπομένως ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν καὶ ἐν ἅλμῃ Σαλαμινιάδι. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς λέξεως εἶναί τι οὐχὶ ἀσύνηθες παρ' Αἰσχύλῳ. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 34.

969. θείνοντας· ἐνταῦθα ἀμεταβάτως. Πρβ. 306 στύφλους παρ' ἀκτὰς θείνεται καὶ 313. — στυφελοῦ, πρβ. 89.

970—976. Ἐκ τῶν ἐνταῦθα μνημονευομένων στρατηγῶν πέντε ἤκουσεν ὁ χορὸς παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἀποθανόντας. Ὅθεν ἡ ἐρώτησις τοῦ χοροῦ περὶ πράγματος γνωστοῦ δηλοῖ κατάκρισιν καὶ ἐπίπληξιν. Φαρνοῦχος 311. — Ἀριόμαρδος 39, 324. — Λίλαιος, 311. — Θάρυβις, 52, 326. — Μασίστρας, 30. — Ἀρτεμβάρης, 29, 305.

Digitized by Google

καὶ Μασίστρας Ἀρτεμβάρης τ' 975
ἠδ' Ὑσταίχμας;
τάδε σ' ἐπανερόμαν.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἰὼ ἰώ μοι, στροφ. γ'.
τὰς ὠγυγίους κατιδόντες
στυγνὰς Ἀθάνας πάντες ἑνὶ πιτύλῳ, 980
ἐὴ ἐή, τλάμονες ἀσπαίρουσι χέρσῳ.

ΧΟΡΟΣ.

ἦ καὶ τὸν Περσῶν αὐτοῦ

977. ἐπανερόμαν (ἴδε σημ. εἰς 917), σε ἐπανερωτῶ, σὲ ἐξανερωτῶ ἤτοι μετὰ τὴν προτέραν ἐρώτησιν ἐρωτῶ σε καὶ αὖθις. Ὁ ἀόριστος (πρβ. σημ. 227) ἐκδηλοῖ χαλεπότητα καί τινα μομφὴν μετὰ πικρίας (= πότε τεύξομαι ἀποκρίσεως;).

979. ὠγυγίους, παναρχαίους, ὡς 38 τὰς ὠγυγίους Θήβας. Τὸ ἐπίθετον ἀνεμίμνησκε τοὺς Ἀθηναίους τὴν δόξαν τῆς αὐτοχθονίας.

980. στυγνὰς (289) κεῖται ὡς κατηγορούμενον. — πίτυλος, κυρίως ὁ ἦχος τοῦ ὑπὸ τῆς κώπης πλησσομένου ὕδατος (πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 840 κέ.), ἐνταῦθα σημαίνει τὴν διὰ τῆς κώπης πληγὴν (ἀγαῖσι κωπῶν 428), δι' ἧς ἐβλήθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Πρβ. στίχ. 254 ἐν μιᾷ πληγῇ καὶ 465.

981. ἀσπαίρειν, ὡς παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. 10, 521 ἄνδρας τ' ἀσπαίροντας ἐν ἀργαλέῃσι φονῇσιν περὶ τῶν σπασμῶν τοῦ ἀποθνήσκοντος, κυριολεκτεῖται περὶ τῶν εἰς τὴν γῆν ἐκ τῆς θαλάσσης ἐξαγομένων ἰχθύων. Πρβ. Ὀδυσ. 12, 254 ἀσπαίροντα (ἰχθὺν) δ' ἔπειτα λαβὼν ἔρριψε θύραζε, Ἡροδ. 9, 120 οἱ τάριχοι ἐπὶ τῷ πυρὶ κείμενοι ἐπάλλοντό τε καὶ ἤσπαιρον ὅκως περ ἰχθύες νεοάλωτοι. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ὁμηρικὸν ἀσπαίρω ἔχει πρὸς τὸ μεταγενέστερον σπαίρω, ὡς τὸ ἀσκαρίζω πρὸς τὸ σκαίρω (συγγενὲς δὲ τῷ σκαρίζειν καὶ σπαρίζειν εἶναι τὸ τῆς συνηθείας σπαρταρεῖν) καὶ ἀσπάλαξ πρὸς τὸ σπάλαξ.

982. τὸν Περσᾶν μύρια μύρια (μυριάδας Περσῶν) πεμπαστήν, τὸν ἀριθμοῦντα μυριάδας ἐπὶ μυριάσι Περσῶν. Πεμπαστὴν συντάσσεται διὰ τὴν ῥηματικὴν αὐτοῦ δύναμιν αἰτιατικῇ, ὡς πεμπάζοντα. Πρβ. πολλὰ συνίστορα Ἀγ. 1075, χοὰς προπομπὸς Χο. 23, ἄπορα πόριμος Προμ. 935, Σοφ. Ἀντ. 789 σε φύξιμος, Ἡροδ. 3, 52 ἐγὼ αὐτῆς τὸ πλεῦν μέτοχός εἰμι, Πλάτ. Χαρμ. 465D ἐξάρνῳ εἶναι τὰ ἐρωτώμενα, Ἀλκιβ. β'. 141D οὐκ ἀνήκοον εἶναι ἔνια, Ἰσοκρ. Καλλιμ. § 17 τὴν δίαιταν μέλλειν ἔξαρνον εἶναι. Ἡ ἐλευθερία, καθ' ἣν ἡ σύνταξις τοῦ ῥήματος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸ ῥηματικὸν ὄνομα εἶναι συχνοτέρα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἢ ἐν ἄλλαις γλώσσαις, παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἢ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἢ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀκμάσασιν. Ἡ σημασία τοῦ πεμπάζειν (ἀριθμεῖν) κατάγεται ἐκ τῶν χρόνων, καθ'

UN

Digitized by Google

τὸν σὸν πιστὸν πάντ' ὀφθαλμὸν
μύρια μύρια πεμπαστὰν
Βατανώχου παῖδ' ἄλπνιστον 985
— ⏑ ⏑ — —
τοῦ Σησάμα τοῦ Μεγαβάτα,
Πάρθον τε μέγαν τ' Οἰβάρην
ἔλιπες ἔλιπες;
ὦ ὦ ὦ δᾴων,
Πέρσαις ἀγαυοῖς κακὰ πρόκακα λέγω. 990

ΞΕΡΞΗΣ.

ἴυγγά μοι δῆτ' ἀντ. γ'.

οὐς ἠδύνατό τις νὰ ἀριθμήσῃ μόνον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πέντε δακτύλων τῆς χειρὸς (Ἡσύχ. πεμπάσσεται· κατὰ πέντε ἀριθμήσει· τὸ γὰρ πέντε Αἰολεῖς πέμπε λέγουσι καταχρηστικῶς· καὶ ψιλῶς ἀριθμήσει). Ἐπίσης Εὐμ. 751 πεμπάζετ' ὀρθῶς. Ἡ δὲ ῥῆσις μύρια πεμπαστὰν ἀναμιμνήσκει τὴν ἐν Δορίσκῳ τῆς Θρᾴκης μεγάλην ἐξέτασιν καὶ ἀρίθμησιν τοῦ στρατοῦ, γενομένην κατὰ μυριάδας, ὧν ἀπετελέσθησαν καθ' Ἡρόδοτον (7, 60) ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατόν. — αὐτοῦ, ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔλιπες (988).

983. ὀφθαλμὸς ἐσήμαινεν ὑπάλληλον ἐποπτεύοντα. Πρβ. Ἡσύχ. ὀφθαλμὸς βασιλέως· ὁ πεμπόμενος κατάσκοπος, Ξενοφ. Κ. Π. 8, 2, 10 κατεμάθομεν δὲ ὡς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὦτα οὐκ ἄλλως ἐποιήσατο ἢ τῷ δωρεῖσθαί τε καὶ τιμᾶν . . ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομίσθησαν βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὦτα· εἰ δέ τις οἴεται ἕνα αἱρετὸν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἴεται, Ἀριστοφ. Ἀχαρ. 92 Ψευδαρτάβαν τὸν βασιλέως ὀφθαλμόν. Μετὰ τοῦ Σχολ. «σημείωσαι, ὅτι βασιλέως ὀφθαλμὸς ἀριθμεῖ τὰς στρατιάς» θαυμάζει τις διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ὑπαλλήλου. Κατὰ τὸν Ἡρόδ. 1, 100 φαίνεται, ὅτι ὁ διορισμὸς ὀφθαλμῶν καὶ ὤτων τοῦ βασιλέως ἀνάγεται εἰς τὸν ἱδρυτὴν τῆς Μηδικῆς ἀρχῆς Δηϊόκην. — πάντα πιστόν, ὡς πάντα σοφός, τὰ πάντα εὐδαίμων. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 911 ἐγὼ δ' ὁ πάντα κωφός, ὁ πάντ' ἄϊδρις καὶ Κρυγ. 46, 4, 40.

985. ἄλπνιστος, ὑπερθ. τοῦ ἀχρήστου ἄλπνος, ἀπαντῶντος ἐν συνθέσει ἔπαλπνος, ἥδιστος, προσφιλέστατος. Πρβ. Πινδ. Ἰσθμ. 5, 14.

986. παῖδα τοῦ Σησάμα, τοῦ παιδὸς τοῦ Μεγαβάτα.

989. δᾴων, ὡς 285, 289. Ἄλλως ὁ Σχολιαστὴς τὴν λέξιν οὐδετέρου γένους ἐκλαμβάνων καὶ ἐξηγούμενος «διακοπτικῶν πολεμίων κακῶν». Ὀρθότερον ὁ νέος Σχολ. «ἕνεκα τῶν πολεμικωτάτων τούτων ἀνδρῶν».

990. κακὰ κάκιστα δηλῶ τοῖς ἐκλάμπροις Πέρσαις. Πρὸς τὸ πρόκακος πρβ. πρόδηλος, πρόπας.

991. ἴυγγα, πόθον, ὡς Πινδ. Νεμ. 4, 35 ἴυγγι δ' ἕλκομαι ἦτορ, Σοφ. ἀποσπ. 433 τοίαν Πέλοψ ἴυγγα θηρατηρίαν ἔρωτος, ἀστραπήν τιν' ὀμμάτων ἔχει, Ἀριστοφ. Λυσ. 1110 τῇ σῇ

Digitized by Google

ἐσθλῶν ἑτάρων ὑπορίνεις,
ἄλαστ' ἄλαστα στυγνὰ πρόκακα λέγων.
βοᾷ βοᾷ μοι μελέων ἔντοσθεν ἦτορ.

ΧΟΡΟΣ.

καὶ μὴν ἄλλους γε ποθοῦμεν, 995
Μάρδων ἀνδρῶν μυριοταγὸν
Ξάνθιν ἄρειόν τ' Ἀγχάρην,
Δίαιξίν τ' ἠδ' Ἀρσάκην
ἱππιάνακτας,
Κηγδαδάταν καὶ Λυθίμναν 1000
Τόλμον τ' αἰχμᾶς ἀκόρεστον.
ἔταφον ἔταφον

ληφθέντες ἴυγγι. Πρὸς τὸ ἴυγγα ἑτάρων πρβ. κέντρον ἐμοῦ Σοφ. Φιλ. 1049, θανάτων πύργος Οἰδ. Τ. 1200, λιμὴν ἀτυχίας Μενανδ. Μον. 303. Ἴυγξ (ἡ) κυρίως εἶναι μαγικὸν πτηνόν, κληθὲν οὕτω ἕνεκα τῶν συχνῶν κινήσεων, ἃς ποιεῖται τῷ τραχήλῳ αὐτοῦ. Ὅθεν ἐπιστεύετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὅτι κέκτηται μαγικὴν δύναμιν, προσδεόμενον δὲ ἐπί τινος κύκλου ἢ τροχοῦ ἐκινεῖτο εἶτα πρὸς δελεασμὸν τοῦ ἐρωμένου ὑποτονθορυζομένων διαφόρων ἐπῳδῶν. Οὕτω δὲ ἴυγξ ἐκαλεῖτο οὐ μόνον τὸ πτηνόν, ἀλλὰ καὶ ὁ τροχὸς καὶ τοιοῦτον ζητεῖ ἡ Θεοδότη παρὰ τοῦ Σωκράτους, ἐν Ξενοφ. Ἀπομν. 3, 11, 18 χρῆσόν μοι τὴν ἴυγγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἕλκω αὐτήν. Κατὰ Πινδ. Πυθ. 4, 213 κέ. πρώτη ἡ Ἀφροδίτη ἐκόμισε τὸ τοῦ ἔρωτος πτηνὸν (μαινάδ' ὄρνιν) τῷ Ἰάσονι διδάξασα αὐτὸν καὶ τὰς ἐπῳδάς, ἵνα ἐπισπάσηται τὴν ἀγάπην τῆς Μηδείας. Τοιαύτην ἐπῳδὴν παρέχει Θεόκρ. 2, 17 ἴυγξ, ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα.

993. ὑπορίνεις, ἐξ ἐπισφαλοῦς εἰκασίας. Πρβ. Κριτ. ἐπισημ.

993. ἄλαστος, ὀρθότερον ἀλαστός, ἐκ τοῦ ἀλαίνω (ἀλάομαι) σημαίνει φρενόπληκτον. Ὥσπερ δὲ ἀλαστεῖν Ὁμήρ. 12, 163 δύναται "ἐκτὸς ἑαυτοῦ εἶναι", οὕτω πένθος, ἄχος ἄλαστον εἶναι ἡ ἀλγηδών, ἣν ἔχων τις μικροῦ δεῖν ἐξίσταται τῶν φρενῶν. Κατὰ ταῦτα "ἄλαστα στυγνὰ πρόκακα" σημαίνει φρικτὰ καὶ δεινὰ παθήματα, ἅτινα καθιστῶσί με βρενοβλαβῆ διὰ τὰς ἀλγηδόνας. Πρβ. 357.

994. ἔντοσθεν ἦτορ Σχολ. «παρὰ τὸ, κραδίη δὲ οἱ ἔνδον ὑλάκτει» (Ὁμήρ. Ὀδ. 19, 13).

996. Μάρδων. Σχολ. «ἔθνος Περσικόν», καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδ. 1, 125 νομάδες. — μυριοταγόν, ὡς μυριόνταρχος 317.

1001. αἰχμᾶς, ὡς 757 περὶ μάχης ἐν γένει. — αἰχμῆς ἀκόρεστον, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 13, 639 μάχης ἀκόρητοι, 746 ἀνὴρ ἄτος πολέμοιο. Πρβ. καὶ Ἱκέτ. 750 μάχης ἄπληστον.

1002 κέ. ἔταφον(947)ἑπομένους, τέθηπα καὶ ἐκπλήσσομαι μὴ βλέπων αὐτοὺς (τοὺς ἡγεμόνας) ἑπομένους ὄπισθεν τῆς σῆς ἁμάξης. Ἡ ῥίζα ταφ ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἀόριστῳ ἔταφον καὶ

Digitized by Google

οὐκ ἀμφὶ σκηναῖς
τροχηλάτοισιν ὄπιθεν ἑπομένους.

ΞΕΡΞΗΣ.

βεβᾶσι γὰρ τοίπερ ἀγρέται στρατοῦ. στροφ. α'.

ΧΟΡΟΣ.

βεβᾶσιν, οἴ, νώνυμοι, 1006

ΞΕΡΞΗΣ.

ἰὴ ἰή, ἰὼ ἰώ,

ΧΟΡΟΣ.

ἰὼ ἰώ, δαίμονές δ'
ἔθεντ' ἄελπτον κακόν,
διαπρέπον οἷον δέδορκεν Ἄτα. 1010

τάφος (394), ἡ δὲ θαπ ἐν τῷ παρακειμένῳ τέθηπα, ἐν τῷ θαμβέω καὶ θάμβος, ὅπερ ἔχει πρὸς τὸ τάφος ὡς βένθος πρὸς τὸ βάθος. Πρβ. καὶ Ἡσύχ. θάπαν· φόβον καὶ Curt. Etym. 219 καὶ 527. — σκηνὴ τροχήλατος εἶναι ἡ ἁρμάμαξα παρ' Ἡροδ. 7, 41: μετεκβαίνεσκε . . ἐκ τοῦ ἅρματος ἐς ἁρμάμαξαν, αὐτοῦ δὲ ὄπισθε αἰχμοφόροι Περσέων οἱ ἄριστοί τε καὶ γενναιότατοι, χίλιοι.

1005 κέ. Τρίτον μέρος, κομμὸς (ἢ ἰάλεμος, ἴδε στίχ. 128). Πρβ. Σοφ. Αἴ. 630 ὀξυτόνους μὲν ᾠδὰς θρηνήσει (1051, 1059), χερόπλακτοι δ' ἐν στέρνοισι πεσοῦνται δοῦποι (1047, 1053, 1055) καὶ πολιᾶς ἄμυγμα χαίτας (1057, 1063). Τούτοις προσθετέον τὴν διάρρηξιν τῶν ἱματίων (1061). Ὁ Τζέτζης π. τραγ. 66 «κομμὸς δὲ θρήνου πενθικώτερον πλέον· ὁ θρῆνος δ' ἐστὶν ἠρεμέστερον μέλος». Σημειωτέον δὲ, ὅτι οἱ τοιοῦτοι κομμοὶ ἐνεποίουν μείζονα αἴσθησιν διὰ τῆς μουσικῆς συνθέσεως. Πρβ. Πλάτ. Πολιτ. 10 σελ. 601B γυμνωθέντα γε τῶν τῆς μουσικῆς χρωμάτων τὰ τῶν ποιητῶν αὐτὰ ἐφ' αὑτῶν λεγόμενα οἶμαί σε εἰδέναι οἷα φαίνεται· τεθέασαι γάρ που.

1005 κέ. βεβᾶσι. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 16, 327 βήτην εἰς Ἔρεβος, Ὀδ. 11, 277 ἣ δ' ἔβη εἰς Ἀίδαο (20, 356), Ἡσιόδ. Ἔργ. 152 βῆσαν ἐς εὐρώεντα δόμον κρυεροῦ Ἀΐδαο νώνυμοι καὶ σημ. εἰς στίχ. 918. Πρὸς τὸν τύπον βεβᾶσι, πρβ. τεθνᾶσι, ἑστᾶσι. — γάρ, ἡ αἰτία, δι' ἣν δὲν ἕπονται τῇ ἀκολουθίᾳ. — ἀγρέται (ἐκ τοῦ ἀγείρω), συλλογεῖς τοῦ στρατοῦ, ἡγεμόνες. Ἡσύχ. ἀγρέταν· ἡγεμόνα. Πρβ. ἱππαγρέται, παιδαγρέται, κωλαγρέται. — τοίπερ ἀγρέται = οἵπερ ἦσαν ἡγεμόνες.

1010. κακὸν διαπρέπον . . Ἄτα, κακὸν μέγα καὶ καταφανὲς (1012) καὶ κατάδηλον ποιοῦν πόσον ὀξὺ εἶναι τὸ βλέμμα τῆς ἄτης. Ἐν τῷ διαπρέπον ἀναγνωστέον δια ὡς μίαν συλλαβὴν (πρβ. τὸ δημῶδες γιὰ = διὰ), ὡς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ δίαινε στίχ. 1039, καὶ ἐν τῷ καρδίας (πρβ. τὸ δημῶδες καρδιά) Ἑ. ἐ. Θ. 275, Ἱκέτ. 807 (Ὁ Δινδόρφιος γράφει ζαπρέπον καὶ

Digitized by Google

ΞΕΡΞΗΣ.

πεπλήγμεθ' οἵᾳ δι' αἰῶνος τύχᾳ. ἀντ. α'.

ΧΟΡΟΣ.

πεπλήγμεθ', εὔδηλα γάρ,

ΞΕΡΞΗΣ.

νέᾳ νέᾳ δύᾳ δύᾳ,

ΧΟΡΟΣ.

Ἰαόνων ναυβατᾶν
κύρσαντες οὐκ εὐτυχῶς. 1015
δυσπόλεμον δὴ γένος τὸ Περσᾶν.

ΞΕΡΞΗΣ.

πῶς δ' οὔ; στρατὸν μὲν τοσοῦ- στροφ. β'.
τον τάλας πέπληγμαι.

ΧΟΡΟΣ.

τί δ' οὐκ ὄλωλεν, μέγ' ἄλαστε, Περσᾶν;

κάρζας. Πρβ. Ἐτυμ. Μ. σελ. 407, 7 «οἱ Αἰολεῖς τὸ διὰ ζα φασί, καὶ τὸ διάπλουτον ζάπλουτον». Παρ' Αἰσχύλῳ εὕρηται ζάθεος, ζαπληθής, ζάπυρος, ζαχρεῖος, παρὰ Σοφοκλεῖ ζαμενής, παρὰ Εὐριπίδῃ ζάπλουτος, ζάχρυσος). Πρβ. 319.

1011. οἵᾳ .. τύχᾳ, ὑπὸ δυστυχήματος τοιούτου, ὅπερ αἰωνίως διαμένον θὰ αἰσθάνηταί τις. Πρβ. Ἀγ. 559 ἅπαντα .. τὸν δι' αἰῶνος χρόνον, Χοηφ. 26 δι' αἰῶνος δ' ἰυγμοῖσι βόσκεται κέαρ καὶ Κρυγ. 51, 10, 6.

1012. εὔδηλα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ διαπρέπον (1010), ὥσπερ τὸ νέᾳ .. δύᾳ εἰς τὸ ἄελπτον κακόν (1009). — εὔδηλα, ποιητικῶς ἀντὶ εὔδηλον.

1013. Πρβ. 1040.

1016. δυσπόλεμον, Σχολ. κακωθὲν πολέμῳ καὶ δυστυχήσαν.

1017 κέ. πῶς δ' οὔ; ἤτοι ἀληθῶς οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. — ἀπολέσας οὕτω μέγαν στρατὸν πέπληγμαι καὶ ἥττημαι μεγάλην ἥτταν. Ἐὰν πέπληγμαι παρεδόθη ὀρθῶς, τότε ἔσχε βοπὴν ἐπὶ τὴν ῥῆσιν στρατὸν πέπληγμαι ἡ ἀναλογία τοῦ ἀπεστέρημαι. — στρατὸν μέν, ὡσανεὶ τὸ δεύτερον τεκμήριον τῆς γενομένης ἥττης (1020) ἔμελλε νὰ ἐξενεχθῇ διὰ τοῦ δέ.

1019. μέγ' ἄλαστε, ὡς Προμ. 674 ὦ μέγ' εὔδαιμον κόρη, Ἱκέτ. 147 σεμνᾶς μέγα ματρός. Περὶ τοῦ ἄλαστος ἴδε σημ. εἰς 993. Ἐνταῦθα ἀντιστοιχεῖ τὸ ἄλαστε (ὑπὸ τῆς θεότητος πεπληγμένε, θεόπληκτε) περίπου τῷ ὁμηρικῷ δαιμόνιε. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 24, 261 Ἕκτορ, μή μοι, ἄλαστε, συνημοσύνας ἀγόρευε. — τί Περσῶν οὐκ ὄλωλε; ἤτοι πᾶσα ἡ στρατιωτικὴ τῶν Περσῶν δύναμις ἀπώλετο;

Digitized by Google

ΞΕΡΞΗΣ.

ὁρᾷς τὸ λοιπὸν τόδε τᾶς ἐμᾶς στολᾶς; 1020

ΧΟΡΟΣ.

ὁρῶ ὁρῶ.

ΞΕΡΞΗΣ.

τόνδε τ' ὀϊστοδέγμονα

ΧΟΡΟΣ.

τί τόδε λέγεις σεσωμένον;

ΞΕΡΞΗΣ.

θησαυρὸν βελέεσσιν;

ΧΟΡΟΣ.

βαιά γ' ὡς ἀπὸ πολλῶν. 1025

ΞΕΡΞΗΣ.

ἐσπανίσμεθ' ἀρωγῶν.

ΧΟΡΟΣ.

Ἰάων λαὸς οὐ φυγαίχμας.

1020. στολᾶς (Ἱκέτ. 722), τῆς τοῦ στρατοῦ παρασκευῆς. Σχολ. «λείψανον τῆς ὅλης στρατιᾶς». Λέγων τόδε ὑποδηλοῖ τὴν μικρὰν αὐτοῦ ἀκολουθίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μυριοπληθῆ στρατιάν, ἣν ἔχων ἐστρατεύσατο ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

1022 κέ. Τ' παραδεδομένον τάνδε ὀϊστοδέγμονα θὰ ὑπενέφαινεν ἄνευ ἀμφιβολίας τὴν φαρέτραν (Ὁμήρ. Ὀδ. 21, 12 φαρέτρη ἰοδόκος, 22, 3 βιὸν ἠδὲ φαρέτρην ἰῶν ἐμπλείην, Ἀπολλ. Ῥ. 1, 1194 ῥίμφα δ' ὀϊστοδόκην μὲν ἐπὶ χθονὶ θῆκε φαρέτρην). Λέγοντος ὅμως τόνδε, δὲν γινώσκει ὁ χορὸς ποῖον οὐσιαστικὸν ἔχει ὁ Ξέρξης ἐν νῷ καὶ διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ "τί ἐννοεῖς λέγων τοῦτο, ὅπερ ἐσώθη;"

1024. θησαυρὸν βελ., δοχεῖον, θήκην τῶν βελῶν (βελοθήκην, εἰ οἷόν τε εἰπεῖν, πρβ. Πολυδ. 10, 142 ὀϊστοθήκη), τῆς φαρέτρας οὔσης κενῆς. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι θησαυροὶ ἐκαλοῦντο οἱ ἐν Δελφοῖς ναΐσκοι, ἔνθα ἀπέκειντο τὰ ἀναθήματα τῶν διαφόρων πόλεων.

1025. Σχολ. ὀλίγα ἐσώθη ἀπὸ πολλῆς πανοπλίας.

1026. ἐσπανίσμεθ' ἀρωγῶν: ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας τίθεται καὶ τὸ ἐνεργητικὸν Χοηφ. 713 οὐ σπανίζοντες φίλων, Θουκυδ. 4, 6 ἐσπάνιζον τροφῆς καὶ πολλάκις παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ. Τὸ μέσον, ὡς ἐνταῦθα, Ὀρέστ. 1055 ὁρᾷς δὲ δὴ φίλων ὡς ἐσπανίσμεθα.

1027 κέ. φυγαίχμας, φυγόμαχος. — ἀγανόρειός (ἐστι) ἐπιβεβαιοῖ τοὺς λόγους τοῦ χοροῦ. Ἀμφότεροι οἱ στίχοι καθήδυναν τὰ ὦτα τῶν Ἀθηναίων θεατῶν.

Digitized by Google

ΞΕΡΞΗΣ.

ἀγανόρειος· κατεῖ- ἀντ. β'.
δον δὲ πῆμ' ἄελπτον.

ΧΟΡΟΣ.

τραπέντα ναύφρακτον ἐρεῖς ὅμιλον; 1030

ΞΕΡΞΗΣ.

πέπλον δ' ἐπέρρηξ' ἐπὶ συμφορᾷ κακοῦ.

ΧΟΡΟΣ.

παπαῖ παπαῖ.

ΞΕΡΞΗΣ.

καὶ πλέον ἢ παπαῖ μὲν οὖν.

ΧΟΡΟΣ.

δίδυμα γάρ ἐστι καὶ τριπλᾶ.

ΞΕΡΞΗΣ.

λυπρά, χάρματα δ' ἐχθροῖς. 1035

ΧΟΡΟΣ.

καὶ σθένος γ' ἐκολούθη

ΞΕΡΞΗΣ.

γυμνός εἰμι προπομπῶν.

ΧΟΡΟΣ.

φίλων ἄταισι ποντίαισιν.

ΞΕΡΞΗΣ.

δίαινε δίαινε πῆμα· πρὸς δόμους δ' ἴθι. στροφ. γ'.

1030. ναύφρακτον ὅμιλον, τὸν ἡμῶν ναυτικὸν λαόν. Πρβ. 952.

1031. πρβ. 471, 837 κέ.

1033. μὲν οὖν, καὶ βεβαίως, καὶ δὴ καὶ πλέον ἢ παπαῖ. Σχολ. «ὑπερβαίνει θρῆνον».

1034. δίδυμα καὶ τριπλᾶ, ὡς Χο. 788, παροιμιώδης ῥῆσις. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 1, 128 τριπλῇ τετραπλῇ τ' ἀποτίσομεν.

1035. λυπρά, μὲν ἡμῖν.

1036. σθένος — ἐκολούθη. Πρβ. Ἡροδ. 7, 10 φιλέει γὰρ ὁ θέος τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν.

1037 κέ. γυμνός εἰμι προπομπῶν, ὡς στίχ. 1026. — ἄταισι ποντίαισι, πρβ. 910 πλαγαῖσι ποντίαισιν.

1039. δίαινε πῆμα. Σχολ. «δάκρυε τὸ ἀτύχημα». Τὸ μέσον 261 καὶ

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

διαίνομαι γοεδνὸς ὤν. 1048

ΞΕΡΞΗΣ.

βόα νυν ἀντίδουπά μοι. 1049

ΧΟΡΟΣ.

μέλειν πάρεστι, δέσποτα. 1050

ΞΕΡΞΗΣ.

ἴϋζ' ὁμοῦ τιθεὶς μέλος. 1043

ΧΟΡΟΣ.

ὀτοτοτοῖ.
βαρεῖά γ' ἅδε συμφορά, 1045
οἶ μάλα, καὶ τόδ' ἀλγῶ.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἔρεσσ' ἔρεσσε καὶ στέναζ' ἐμὴν χάριν. ἀντ. γ'.

1065. Περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ δευτέρου δίαινε ἴδε σημ. εἰς 1010. Τῷ κελεύσματι πρὸς δόμους ἴθι ἑπόμενος παρατάσσεται εἰς πομπὴν ὁ χορὸς ἀναβαίνων ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας εἰς τὴν σκηνήν, ἵνα προπέμψῃ τὸν βασιλέα εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τὸ παράγγελμα τοῦ Πολυδεύκους (4, 123 καὶ σκηνὴ μὲν ὑποκριτῶν ἴδιον, ἡ δὲ ὀρχήστρα τοῦ χοροῦ) εἶναι μὲν καθόλου ὀρθόν, ἀλλ' ὅμως ἀπαντῶσι καὶ ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς ὁ χορὸς ἀναβαίνει ἐνίοτε ἐκ τῆς ὀρχήστρας εἰς τὴν σκηνήν. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ὑποκριταὶ παρέρχονται καὶ ἀπέρχονται τῆς σκηνῆς συνήθως μὲν διὰ τῶν κατὰ μέτωπον αὐτῆς θυρῶν καὶ τῶν ἑκατέρωθεν εἰς τὴν σκηνὴν ἀγουσῶν εἰσόδων (τῶν παρασκηνίων, πρβ. Μ. Ἐτυμ. σελ. 653, 7), ἐνίοτε ὅμως περὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος καταβαίνοντες εἰς τὴν ὀρχήστραν ἀπέρχονται αὐτῆς ἡγούμενοι τοῦ χοροῦ. Πρβ. A. Müller, Griech. Bühnenalt. σ. 157 κέ. καὶ 165 κέ. καὶ σημ. εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 76 κέ.

1048. γοεδνὸς ὤν, γοώμενος καὶ ὀλοφυρόμενος.

1049. νύν] ἴδε στίχ. 438 καὶ σημ. εἰς Ἑπτ. ἐ. Θ. στίχ. 228. — ἀντίδουπά μοι, Σχολ. ν. «φώνει μοι φωνὰς ἀντηχούσας ταῖς ἐμαῖς φωναῖς». Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 49 κέ. καὶ στίχ. 124.

1050. μέλειν (ὡς Ἑ. ἐ. Θ. 274) πάρεστι, ἤτοι ἔχω αἰτίαν, ὥστε φροντίσαι τῆς σῆς προτροπῆς. Πρβ. 1060.

1043. Τοῦ χοροῦ μὴ ἐκπέμψαντος πρὶν οὐδένα ἀληθῆ γόον, ὁ Ξέρξης παρακελεύεται αὐτῷ διαρρήδην ἐκ δευτέρου τοῦτο, ἤτοι τὸ συνάψαι θρήνους τοῖς ἑαυτοῦ θρήνοις. — ἴυζε, πρβ. 283. — ὁμοῦ = ὁμοῦ ἐμοί, οὐχὶ δὲ συντιθεὶς μέλος θρήνει, ἀντὶ τοῦ εὐρύθμως, ὡς ἑρμηνεύει ὁ Σχολιαστής.

1046. οἶ μάλα. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 1316 οἴμοι, οἴμοι μάλ' αὖθις, Φιλ. 793

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

δόσιν κακὰν κακῶν κακοῖς. 1042

ΞΕΡΞΗΣ.

βόα νυν ἀντίδουπά μοι. 1041

ΧΟΡΟΣ.

αἰαῖ αἰαῖ, δύα δύα. 1040

ΞΕΡΞΗΣ.

ἐπορθίαζέ νυν γόοις. 1051

ΧΟΡΟΣ.

ὀτοτοτοῖ.
μάλ' αἰόλα μεμίξεται,
οἴ, στονόεσσα πλαγά.

παπαῖ μάλ' αὖθις καὶ Αἴ. 432 νῦν γὰρ πάρεστι καὶ δὶς αἰάζειν ἐμοὶ καὶ τρίς. — καὶ τόδ' ἀλγῶ, καὶ τόδε τὸ οἶ (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 120 κέ.) μετ' ἄλγους φωνῶ.

1047. ἔρεσσε = κόπτου. Τὰ τοῦ ὕδατος πλήγματα μετήχθησαν εἰς τὴν κεφαλήν. Τοιαύτη μεταφορὰ δυνατὴ καὶ εὐνόητος παρὰ λαῷ, ᾧτινι ναυτικαὶ ῥήσεις ἦσαν πρόχειροι. Ἡ εἰκὼν παρίσταται Ἑ. ἐ. Θ. 840 ἐρέσσετ' ἀμφὶ κρατὶ πόμπιμον χεροῖν πίτυλον. Πρβ. Εὐρ. Τρῳ. 1235 ἄρασσ' ἄρασσε κρᾶτα πιτύλους διδοῦσα χειρός.

1042. δόσιν κακὰν (μεθαρμοζόμενον πρὸς τό, ἐμὴν χάριν = πρὸς χάριν μου) κακῶν (ἐπὶ) κακοῖς, λυπηρὸν καὶ ἄθλιον δῶρον ἀποτελούμενον ἐξ ἀθλίων ἐπὶ ἀθλίοις ἐπαγομένων πραγμάτων. Πρὸς τὴν παρήχησιν πρβ. Χοηφ. 403 ἄτην ἑτέραν ἐπάγουσαν ἐπ' ἄτῃ, Σοφ. Ἠλ. 235 μὴ τίκτειν σ' ἄτκν ἄταις, Αἴ. 866 πόνος πόνῳ (Σχολ. «λείπει ἡ πρός, ἵνα ᾖ, πόνος πρὸς πόνῳ») πόνον φέρει, Εὐρ. Ἑλ. 365 ἄχεά τ' ἄχεσι, δάκρυα δάκρυσιν, Ὀρ. 1257 πήματα πήμασιν, Φοιν. 1495 φόνῳ φόνος, Σιμ. ἀπ. 39 (Bergk) πόνος ἀμφὶ πόνῳ. Ἕτεροι ἑρμηνεύουσιν ἄλλως, οἷον ὁ Droysen: δόσιν κακὴν τῶν ἐμῶν κακῶν διδομένην τοῖς σοῖς κακοῖς (πρβ. Ὕμν. Ὁμ. 2, 176 δῶκε κακῷ κακόν) καὶ ὁ Teuffel: δόσιν κακὴν διδομένην κακίστοις (κακῶν κακοῖς) παραβάλλων στίχ. 683.

1040. δύα δύα, δυστυχία δυστυχία, ὡς καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ, ἐπαναλαμβανόμενον.

1051. Σχολ. «ἐπεκτεταμένως θρήνει», ὡς ἀπαιτεῖ ὁ ἰάλεμος. Πρβ. ὀρθιάζοντες γόοις 689.

1052. αἰόλα πλαγὰ περὶ τῶν ταχέως γινομένων καὶ ἐπασσυτέρως διαδεχομένων ἄλληλα πληγμάτων. — μεμίξεται, τοῖς γόοις. Πρβ. Χο. 424 ἀπριγδόπληκτα πολυπλάνητα δ' ἦν ἰδεῖν ἐπασσυτεροτριβῆ τὰ χερὸς ὀρέγματα.

Digitized by Google

ΞΕΡΞΗΣ.

καὶ στέρν' ἄρασσε κἀπιβῶ τὸ Μύσιον. στροφ. δ'.

ΧΟΡΟΣ.

ἄνι' ἄνια. 1056

ΞΕΡΞΗΣ.

καί μοι γενείου πέρθε λευκήρη τρίχα.

ΧΟΡΟΣ.

ἄπριγδ' ἄπριγδα μάλα γοεδνά.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἀΰτει δ' ὀξύ.

ΧΟΡΟΣ.

καὶ τόδ' ἔρξω. 1060

ΞΕΡΞΗΣ.

πέπλον δ' ἔρεικε κολπίαν ἀκμῇ χερῶν ἀντ. δ'.

ΧΟΡΟΣ.

ἄνι' ἄνια.

ΞΕΡΞΗΣ.

καὶ ψάλλ' ἔθειραν καὶ κατοίκτιζε στρατόν.

1055 κέ. ἐπιβῶ = ἐπιβόα. Οἱ ἰωνικοὶ τύποι βώσομαι, ἔβωσα εὕρηνται καὶ παρὰ Κρατίνῳ καὶ Ἀριστοφ. (Εἰρ. 1155). Πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 183 νένωται (ἀντὶ νενόηται). — τὸ Μύσιον (δηλ. μέλος = θρηνητικόν). Σχολ. «οἱ γὰρ Μυσοὶ καὶ οἱ Φρύγες εἰσὶ μάλιστα θρηνητικοί», Ἡσύχ. ἐπιβόα τὸ Μύσιον· ὅταν θρηνῶσιν αἱ Μυσαὶ [τὸν Μύσιον], τὸν Ἅλαν ἀνακαλοῦνται». Πρβ. σημ. εἰς 940. — ἄνια (δηλ. κακά), ἀνιαρὰ καὶ οἰκτρά.

1057. μοί, ἡ καλουμένη ἠθικὴ δοτική (ἐμὴν χάριν 1047). — λευκήρη τρίχα, πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 742 λευκανθὲς κάρα.

1058. ἄπριγδα] Σχολ. «ἐπίφθεγμα ἐπὶ τῶν μετὰ σφοδρότητος τιλλόντων τὰς τρίχας». Πρβ. ἀπριγδόπληκτα Χο. 424, κόμην ἀπρὶξ ὄνυξι συλλαβὼν χερὶ Σοφ. Αἴ. 310.

1061. κολπίας πέπλος, ὁ κολπώδης πέπλος. — ἔρεικε πρβ. 541. — ἀκμῇ χερῶν, πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 1243 κόμην σπῶσ' ἀμφιδεξίοις ἀκμαῖς.

1063. ψάλλε, Σχολ. «ἀντὶ τοῦ τίλλε». Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν κιθαριστῶν

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ἄπριγδ' ἄπριγδα μάλα γοεδνά.

ΞΕΡΞΗΣ.

διαίνου δ' ὄσσε. 1065

ΧΟΡΟΣ.

τέγγομαί τοι.

ΞΕΡΞΗΣ.

βόα νυν ἀντίδουπά μοι.

ΧΟΡΟΣ.

οἰοῖ οἰοῖ.

ΞΕΡΞΗΣ.

αἰακτὸς ἐς δόμους κίε.

ΧΟΡΟΣ.

αἰαῖ αἰαῖ.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἰὼ Περσὶς αἶα. 1070

ΧΟΡΟΣ.

ἰὼ δυσβάϋκτος.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἰωὰ δὴ κατ' ἄστυ.

ΧΟΡΟΣ.

ἰωὰ δῆτ' ἀν' αἶαν.

τῶν ἀνασπιώντων ἐν τῇ κρούσει τὰς χορδάς.

1067 κέ. Τὸ τελευταῖον μέρος σύγκειται ἐκ μικρῶν στροφικῶν συστημάτων, ἐν οἷς κατ' ἀρχὰς ἀμοιβαῖαι στίχων συζυγίαι, εἶτα δὲ στίχος στίχῳ ἕπεται. Τὸ κείμενον ὅμως εἶναι ἐφθαρμένον. Πρβ. Κριτικὰς ἐπισημειώσεις.

1069. αἰακτός, αἰάζων, θρηνώδης, ἐνεργητικῶς, πρβ. 934.— κίε, δμηρικὴ λέξις ἀπαντῶσα καὶ Ἱκέτ. 864 (κίε), Χοηφ. 676 (κίεις), Ἱκέτ. 513 (κίοι).

1070. δυσβάϋκτος, πολυθρήνητος, ἀξιοθρήνητος, ὡς 577, 934 καὶ 1074.

1072. ἰωά = ἰωή, βοή, οὐχὶ ἐπιφώνημα. Πρβ. στ. 939, ἔνθα ἰὰ κεῖται ἀντὶ τοῦ ἰωά.

Digitized by Google

ΞΕΡΞΗΣ.

γοᾶσθ' ἁβροβάται.

ΧΟΡΟΣ.

⏑ – – ⏑ ⏑ –.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἰὼ Περσὶς αἶα.

ΧΟΡΟΣ.

ἰὼ δυσβάϋκτος.

ΞΕΡΞΗΣ.

ἰὴ ἰή, τρισκάλμοισι βάρισι φθιτοί. 1075

ΧΟΡΟΣ.

ἰὴ ἰή, πέμψω τοί σε δυσθρόοις γόοις.

1073. ἁβροβάται, πρβ. 42 καὶ «Λυδὲ ποδαβρέ» ἐν τῷ χρησμῷ παρ' Ἡροδ. 1, 55. Ὑπεμφαίνεται δὲ διὰ τῆς ῥήσεως ὁ ἐθνικὸς ὑποδεσμός.

1075. τρίσκαλμος, τρεῖς σκαλμούς, τρεῖς τάξεις κωπῶν ἔχουσα, τριήρης. Ἴδε 681. — βᾶρις, 556. — φθιτοί, ὀλόμενοι ὑπὸ τῶν νεῶν, πρβ. στίχ. 555 κέ.

1076. πέμψω, Σχολ. «προπέμψω». Ταῦτα λέγων προπέμπων ὁ χορὸς τὸν Ξέρξην ἀπέρχεται εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Digitized by Google

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ

ΠΕΡΣΑΣ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Στίχῳ 5. ὁ ἀγγέλλων παρὰ Nauck, Fragm. trag. Gr. σ. 722 Φρυνίχου ἀποσπ. 8 στίχ. 7. Τὰ ἐν σημ. 3 τῆς Ὑποθέσεως τεθέντα ὀρθῶς ἀπέκρινεν ὁ Blomfield ὡς παρείσακτα, ἔγραψα δὲ ἐν αὐτοῖς χορικῶν ἀντὶ χορῶν καὶ κινεῖται ἀντὶ γίνεται. Ὡσαύτως δὲ τὰ χειρόγραφα ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν τῷ ἐν τῇ Ὑποθέσει τῶν Εὐριπιδείων Φοινισσῶν αἰνίγματι τῆς Σφιγγὸς παρέχουσι γίνεται ἀντὶ κινεῖται. — στίχῳ 10 προέτεινεν ὁ Oberdick τὴν γραφὴν ἐν Ψυτταλείᾳ ἀντὶ τῆς παραδεδομένης ἐν Πλαταιαῖς, ἀλλὰ τὸ πεζῇ μηνύει, ὅτι διανοητέον τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. — στίχ. 11 ὑπολαμβάνει ὁ Weil ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου ἐξαλειπτέον τὸ διεπεραιώθη.

ΔΡΑΜΑ.

Στίχῳ 3 κέ. καὶ πολυχρύσων, περιγράφει ὁ Bothe ὡς γλώσσημα τοῦ ἀφνεῶν. Ἀλλὰ διὰ τοῦ πολυχρύσων δηλοῦται ἀκριβέστερον τὸ περιεχόμενον τοῦ γαζοφυλακίου τῶν ἀνακτόρων. — ἑδράνων. Σημαίνει μᾶλλον τὰ ἀνάκτορα (Σχολ. λείπει τὰ βασίλεια) καὶ τὴν οἴκησιν τοῦ βασιλέως ἢ τὴν ἕδραν καὶ πρωτεύουσαν τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἡ φυλακὴ τῶν ἀνακτόρων ἀπετέλει, ὡς εἰκός, τὴν πρωτίστην φροντίδα τῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καταλειφθέντων ἐφόρων καὶ ἐποπτῶν τῆς χώρας.

Digitized by Google

5. ἄναξ βασιλεύς, ὁ κύριος καὶ βασιλεὺς ἐν (πρβ. ἐξ. σημ. 713) παραθέσει, ὡς Εὐρ. Ὀρ. 342 καὶ μὴν βασιλεὺς ὅδε δὴ στείχει Μενέλαος ἄναξ καὶ Ὁμήρ. Ὀδ. 9, 390 δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀριπρεπέες βασιλῆες ἀρχοὶ κραίνουσιν. Σημειωτέον δέ, ὅτι, εἰ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι συγγραφεῦσι τὰ βασιλεὺς καὶ ἄναξ κεῖνται συνωνύμως, διατείνονταί τινες, ὅτι τὸ μὲν βασιλεὺς σημαίνει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Αἰσχύλου τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, τὸ δὲ ἄναξ ὑπεμφαίνει κατὰ τὸν Abresch τὴν πρόνοιαν καὶ φροντίδα τοῦ Ξέρξου περὶ τοῦ διορισμοῦ φυλάκων τῆς χώρας.

6. Ὁ Μεδίκειος (M) κῶδιξ παρέχει: δαρειογενὴς· δαρείου υἱός. Τὸ μετὰ τὸ δαρειογενὴς κείμενον γλώσσημα δαρείου υἱός ἐξήλειψεν ὁ Τρικλίνιος.

8. ἀμφὶ δὲ νόστῳ. Πρβ. ἐξ. σημ. εἰς 698. Σχολ. ν. «ταράσσεται, φησί, καὶ θορυβεῖται ἡ ψυχὴ ἔσωθεν, τοῦτο γὰρ τὸ θυμὸς δηλοῖ, κακὰ μαντευόμενος περὶ τῆς ὑποστροφῆς τοῦ Ξέρξου καὶ τῆς . . στρατιᾶς τῶν Περσῶν».

9. πολυάνδρου ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου πολυχρύσου ἐπεισρυέντος ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ 3 πολυχρύσων. Καὶ λέγεται μὲν παρ' Ἡροδότῳ 7, 41 τούτων [τοῦ πεζικοῦ] χίλιοι μὲν ἐπὶ τοῖς δόρασι ἀντὶ τῶν σαυρωτήρων ῥοιὰς εἶχον χρυσέας κτέ., ἀλλὰ περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς λάμψεως τῆς στρατιᾶς φροντίζει ὁ χορὸς ἧττον ἢ περὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῆς, δυναμένης νὰ καταστραφῇ. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἡ λέξις πολύχρυσος δὲν εἶναι ἐπιτηδεία πρὸς δήλωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευομένου κόσμου. Ὁ Weil παραβάλλων στίχ. 84 εἰκάζει πολύχειρος.

12. Ὁ Turnebus εἴκασεν Ἀσιατιγενής, ὁ δὲ Blomfield Ἀσιητιγενὴς παραβάλλων στίχ. 62.

13 κέ. ᾤχωκε, ἀπῆλθεν, ὡς 1 οἰχομένων, ἀπελθόντων, καὶ 61 οἴχεται. Μεταφορικῶς καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀπόλλυσθαι καὶ ἀποθνήσκειν κεῖται τὸ οἴχεσθαι στίχ. 255, 549 καὶ 918. Πρβ. Εὐστάθ. σελ. 119 «λαμβάνεται δέ ποτε ἡ λέξις (οἴχομαι) καὶ ἐπὶ τῶν ἀφανῶν γενομένων· οἷον ὁ δεῖνα ποιήσας τόδε τι ᾤχετο· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ θανάτου, οἷον πρὸ ὥρας ᾤχετο· ἐξ οὗ καὶ οἰχόμενος καὶ ἀποιχόμενος ὁ θανών». Ἐν ὁμοίᾳ χρήσει κεῖται καὶ τὸ φροῦδος, γενόμενον ἐκ τοῦ πρόοδος. Ἐκ τοῦ οἴχομαι ἔχοντος παρακειμένου σημασίαν ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται μόνον ἐνεστῶτα καὶ παρατατικόν. Ὁ παρακείμενος ᾤχηκα (Ἰλ. 10, 252) καὶ ᾤχημαι ἀπαντᾷ ἐν συνθέσει, ὁ δὲ ᾤχωκα (ἰων. οἴχωκα πολλάκις παρ' Ἡροδότῳ κατὰ μετοχὴν σὺν τῷ

Digitized by Google

ὑπερσυντελικῷ οἰχώκεε) καὶ παρὰ Σοφ. Αἴ. 896. — νυὸς (ἀντὶ τοῦ νέον) δ' ἄνδρα βαΰζει: Σχολ. ν. «ἤτοι τὴν νεότητα πᾶσαν τῶν Περσῶν ἀναλαλεῖται ἡ Ἀσία ἢ ἡ ψυχή μου· γράφεται δὲ καὶ ἑόν, ἤτοι τὸν ἴδιον ἄνδρα. Ἄλλως· τὸν Ξέρξην ἔχειν ἡγεμόνα μετα βοῆς ἐπικαλεῖται· ληπτέον δὲ τὸ ἔχειν ἡγεμόνα ἔξωθεν». Κατὰ ταῦτα ὁ μὲν Valckenaer ἐν Εὐρ. Φοιν. σελ. 414 εἴκασεν «ᾤχωκε νέον (=νεωστί), <Περσὶς δ' ἑὸν> ἄνδρα βαΰζει» παραβάλλων στίχ. 254, 514, 551 καὶ 924. Ἀλλὰ τὸ ἄτοπον τῆς εἰκασίας ταύτης ἐξελέγχεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ χορὸς δὲν θὰ ἐταράσσετο καὶ ἐφοβεῖτο, ἐὰν ὁ στρατὸς ἀπήρχετο νεωστί. Ἀναντιρρήτως ὁ στρατὸς ἀπῆλθε πρὸ πολλοῦ, τοῦτο δὲ δηλοῖ ὁ ποιητὴς οὐ μόνον ἐν τοῖς ἑξῆς ἐπιφερομένοις στίχ. 14 κέ., ἀλλὰ καὶ ἐμφανέστερον ἐν στίχῳ 64 κέ. Ὁ Brunck ὑπονοεῖ ἐκ τοῦ Ἀσιατογενὴς ὡς ὑποκείμενον τοῦ βαΰζει τὸ Ἀσία, ὁ δὲ Blomfield τὸ θυμὸς ἐκλαμβάνων τό: πᾶσα γ. ἰ. Ἀ. ᾤ. παρενθετικῶς. Ὡσαύτως δὲ ὁ Paley δεχόμενος τό, πᾶσα . . ᾤχωκε, διὰ μέσου κείμενον, ἐννοεῖ τὸ νέον ἄνδρα περὶ τοῦ Ξέρξου, ὃν ἀπαιτεῖ ὁ χορός, ὥσπερ ὁ μινυρίζων κύων τὸν ἀπόντα αὐτοῦ κύριον. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀναπλήρωσις τοῦ Ἀσία ἐκ τοῦ Ἀσιατογενὴς δὲν εἶναι τοιαύτη, οἷα ἐν Ἑ. ἐ. Θ. 172 καὶ ἐν τοῖς παρὰ Matthiae Gramm. § 435 συνειληγμένοις παραδείγμασιν, ἡ δὲ ἐκδοχὴ τοῦ θυμὸς ὡς ὑποκειμένου ἔχει πολὺ τὸ τραχύ, ὁ δὲ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ξέρξου διὰ τοῦ, νέον ἄνδρα, (πρβ. 784) εἶναι ἐνταῦθα ἀσύστατος, ὥσπερ καὶ ἡ παρὰ τῷ Blomfield μνημονευομένη ἀνωνύμου ἑρμηνεία: ὁ στρατὸς (ἰσχὺς) προσυλακτεῖ (γογγύζων) τὸν νέον Ξέρξην (exercitus iuvenem Xerxem adlatrat), ῥᾳδίως ἀποδείκνυται ἄχρηστος. Ὁ Hermann ἀρνούμενος, ὅτι τὸ νέον ἄνδρα σημαίνει τὴν νεότητα, ὑπολαμβάνει, ὅτι τὸ δὲ βαΰζει παραλειφθὲν κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ κώδικι προσεγράφη ἐν τῇ ᾤᾳ, ὕστερον δὲ ἕτερος ἀντιγραφεὺς μὴ ἐννοῶν ὅτι τὸ ΝΕΟΝ ἔκειτο ἀντὶ τοῦ νέων, ἀλλὰ δεξάμενος αὐτὸ ὡς αἰτιατικὴν τοῦ ἑνικοῦ καὶ ἀναπληρώσας χάριν ἐπεξηγήσεως ἄνδρα ἐνέβαλεν ἅμα καὶ τὸ δὲ βαΰζει, οὕτινος ἠγνόει τὴν πρώτην θέσιν, εἰς ἀνοίκειον τόπον. Ὅθεν εἰκάζει ὁ Hermann, ὅτι ἡ ἀρχέγονος τοῦ κώδικος γραφὴ ἦν: κακόμαντις ἄγαν ὀρσολοπεῖται | θυμός, ἔσωθεν δὲ βαΰζει. | πᾶσα γὰρ ἰσχὺς Ἀσιατογενὴς | οἴχωκε νέων. Ἀλλ' ὅμως ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι τοιαύτη μεταβολὴ εἶναι βιαία. Ὁ Heimsoeth εἴκασε: κενεὸν (ὁ Meineke ἐνεὸν διασυλάβως) δ' ἄνδρα βαΰζειν = μάταιον καὶ ἀνωφελὲς θὰ ἦτο νὰ θελήσῃ τις νὰ ἐξείπῃ καὶ καταλέξῃ τοὺς ἄνδρας (τὴν στρατιάν), ὁ Bothe νέα (ἡ νέα σύ-

Digitized by Google

ζυγος ἀπαιτεῖ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα) καὶ τέλος ὁ F. V. Fritzsche (De Aeschylo F. Hermanni 1880) νυός, ὅπερ καὶ ἐγένετο δεκτὸν ἐν τῷ κειμένῳ.

14. Ἀντὶ τοῦ ἄγγελος εἰκάζει ὁ Blomfield ἄγγαρος, ὥσπερ Ἀγαμ. 294 ὁ Μ. κῶδιξ παρέχει ἀγγέλου ἀντὶ ἀγγάρου. Ἀλλ' ὅμως εἰς τὸ γενικὸν ἄγγελος δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ μερικὸν ἱππεύς, οὐχὶ ὅμως εἰς τὸ ἄγγαρος τὸ συνώνυμον ἱππεύς.

16. οἵτε. Τὸ τὲ ἐν τῷ ὅς οὐδὲν κοινὸν ἔχον πρὸς τὸν συμπλεκτικὸν σύνδεσμον εἶναι συνώνυμον τῷ περ (πρβ. στίχ. 180 ἀφ' οὗπερ καὶ ἐξηγ. σημ. εἰς 764) ἢ τῷ δή, ὥσπερ παρ' Ἡροδότῳ τὸ ἐπείτε = ἐπειδή. Πρβ. Κρυγ. Β' 51, 8, 21. Ἀποτελοῦν δὲ τὸ οἵτε ἀναφορικὴν ἐπεξήγησιν τοῦ ἐν στίχῳ 12 ὑποκειμένου (πᾶσα ἡ ἰσχὺς καὶ ὁ στρατὸς τῆς Ἀσίας ἀπῆλθεν, δηλαδὴ οἵτινες, οὗτοι δὲ προλιπόντες τὰ Σοῦσα καὶ Ἀγβάτανα ἔβησαν) κεῖται κατὰ πληθυντικὸν διὰ τὴν ἐν τῷ πᾶσα ἰσχὺς ἐνυπάρχουσαν ἔννοιαν τοῦ πλήθους (πρβ. στίχ. 425). — Ἀγβατάνων τύπον ἀρχαιότερον καὶ ἀληθέστερον ἀντὶ τοῦ νεωτέρου Ἐκβατάνων δικαίως ἀποκατέστησεν ὁ Βρύγκιος κατὰ στίχον 338 καὶ 964, ἔνθα ὁ Μ παρέχει Ἀγβατάνων. — Ὁ Conradt παραβάλλων Σχολ. «Ἀκεσσαία πρότερον ἐκαλεῖτο ἀπὸ Ἀκεσσαίου τὰ νῦν Ἐκβάτανα καλούμενα» εἰκάζει, ὅτι τὸ ἠδ' Ἐκβατάνων εἶναι γλώσσημα τῆς ἀρχεγόνου γραφῆς κἀκεσσαίας. Ἀλλὰ τὸ ὅτι παρὰ τῷ Σχολιαστῇ δὲν σημαίνει: ὁ ποιητὴς λέγει οὕτω, διότι κτέ., ἀλλὰ σημείωσαι, ὅτι. Κατὰ ταῦτα ὁ Σχολιαστὴς παρέχεται ἁπλῶς ἱστορικὴν σημείωσιν περὶ τοῦ ὀνόματος Ἐκβάτανα.

17. Κίσσιον ἀντὶ κίσσινον ὁ Blomfield. Τὸ Κίσσινον γεννηθὲν ἐκ παρερμηνείας καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ παρετυμολογίας δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ Βυβλίνων Προμ. 837. Πρβ. κατωτέρω στίχ. 123 καὶ Χοηφ. 422.

18. τοὶ μὲν .. τοὶ δ', ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι οἱ μεν .. οἱ δ', εἴκασεν ὁ Blomfield, ὅπως μηκύνῃ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ ἔβαν. Πλὴν τῶν ἐν ταῖς ἐξηγητικαῖς σημ. παρατεθειμένων σπανίων ἐν τῷ δράματι ἰωνικῶν τύπων, ἤτοι ἔσταν Εὐριπ. Φοιν. 1246 (πρβ. καὶ στίχ. 439) καὶ ἔβαν Ἡρακλεῖ 662 μνημονευτέον καὶ τοὺς παθητικοὺς ἀορίστους ἔκρυφθεν Ἱππολ. 1247 καὶ κατένασθεν Ἀριστοφ. Σφηξ. 662. — ἐπὶ ναῶν, πρβ. Ἡροδ. 7, 184 ἐπεβάτευον δὲ ἐπὶ τουτέων τῶν νεῶν χωρὶς ἑκάστων τῶν ἐπιχωρίων ἐπιβατέων, Περσέων τε καὶ Μήδων καὶ Σακέων τριήκοντα ἄνδρες. Πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν τῶν θᾶτ-

Digitized by Google

τον ἐπὶ νεῶν καὶ ἵππων πορευομένων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς βάδην ἐπερχομένους πεζοὺς πρβ. Σιμων. ἐν Ἀνθολ. κεφ. 7, 258 αἰχμηταί, πεζοί τε καὶ ὠκυπόρων ἐπὶ νηῶν.

20. Πρὸ τοῦ στίχου τούτου μετὰ τὸ βάδην νομίζων ὁ Hermann, ὅτι ἐξέπεσέ τι, ἐμβάλλει πολλὴ φαρέτρα ἐκ τοῦ Ἡσυχίου «πολλὴ φαρέτρα· πολλοὶ τοξόται», οὐδένα συγγραφέα μνημονεύοντος. Ἐὰν ὅμως ἀπαρέσκῃ τι ἐν τῷ στίχῳ, τοῦτο εἶναι τὸ πολέμου, ὥστε πολλῷ μᾶλλον ἠδύνατό τις νὰ γράψῃ «πολλοὶ πολλῆς φαρέτρας στῖφος» ἀντὶ «πολέμου στῖφος».

28. πείσῃ ἀντὶ δόξῃ ἀποκατέστησεν ὁ Heimsoeth (Kritische Studien σελ. 199) ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ «ἐνυποστάτῳ δοκήσει καὶ πείσματι ψυχῆς» καὶ τοῦ Ἡσυχίου «πείσῃ· πείσματι». Οἱ ὑπερμαχοῦντες τῆς κοινῆς γραφῆς (δόξῃ) καὶ ἐξηγούμενοι τὴν λέξιν διὰ τοῦ «γενναιότητι» προφέρονται Θουκυδ. 2, 42 «ἅμα ἀκμῇ τῆς δόξης μᾶλλον ἢ τοῦ δέους», ἔνθα ὅμως ἡ λέξις δόξα σημαίνει τὴν πρὸς κτῆσιν τῆς δόξης ὀργῶσαν ψυχήν. Ἐκ τῶν ἐξηγήσεων τῆς παραδεδομένης γραφῆς ἀξία μνείας εἶναι ἡ φερομένη παρὰ τῷ νέῳ Σχολιαστῇ «τοιοῦτοι γάρ εἰσιν ὡς τοῖς αὐτοὺς θεωρουμένοις φόβον ἐμποιεῖν, καὶ δεινοὶ κατὰ τὴν μάχην, εὐτλήμονι καὶ καρτερικῇ δόξῃ ψυχῆς. τουτέστιν, οὐ μόνον τῷ εἴδει φοβεροί, ἀλλὰ καὶ δόξαν πᾶσιν παρέχουσιν ὡς ἄρα δεινοὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐν καρτερίᾳ καὶ γενναιότητι ψυχῆς· δέον δὲ εἰπεῖν εὐτλήμονος καὶ καρτερικῆς ψυχῆς, πρὸς τὸ δόξῃ ἐπήνεγκε, εὐτλήμονι δόξῃ ψυχῆς εἰπών». Κατὰ ταῦτα ἡ ἔννοια θὰ ἦτο: δεινοὶ δὲ κατὰ τὴν μάχην ἐν δόξῃ (= δοξαζόμενοι, ὑπολαμβανόμενοι, παρέχοντες δόξαν) εὐτλήμονος ψυχῆς (πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλεῖ στίχ. 157 ὃς ἔσχε δόξαν οὐδὲν ὢν εὐψυχίας). Ἀλλ' ὅμως ἡ ῥῆσις ἐν τλήμονι ἢ κατὰ ὑποδεέστερα χειρόγραφα εὐτλήμονι (εὐτόλμῳ) δόξῃ εἶναι δυσνόητος, ὑπὲρ δὲ τῆς εἰρημένης εἰκασίας συνηγορεῖ καὶ Ἀγαμ. 78, ἔνθα τὸ ὀρθὸν πείσῃ ἐξεβλήθη ὑπὸ τοῦ γλωσσήματος χώρᾳ.

35. Ὁ Keiper (Die Perser d. Aesch. als Quelle f. Persische Altertumskunde. Erlangen 1878 καὶ Jahrb. f. class. Phil. 1879, σελ. 93—96) ὑπολαμβάνει τὸν τύπον Σουσικάνης ὀρθότερον.

36. Ὁ Weil εἰκάζει Αἰγυπτογενεῖς, ὁ δὲ Dindorf τ' Αἰγυπτογενεῖς.

43 κέ. οἵ τ' ἀντὶ οἵτ' ἐκ διορθώσεως τοῦ Blomfield. Ὁ Schütz εἰκάζει: οἵ τ' . . κατέχουσιν ἔθνος, Μιτραγαθὴς (ὅ τε Μιτραγαθὴς καὶ Ἀρκτεύς, οἵτινες κατέχουσι καὶ ἄρχουσι πάντων τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἠπείρῳ λαῶν), ὁ δὲ Weil ἐπιδοκιμάζων τὴν

Digitized by Google

εἰκασίαν ταύτην γράφει καὶ στίχῳ 46 τοὺς πολύχρυσοι ἀντὶ καὶ πολύχρυσοι. Ὁ Hermann ὁμογνωμονῶν τῷ Blomfield ἀποφηναμένῳ πρώτῳ, ὅτι ὁ Αἰσχύλος μὴ θέλων νὰ μνημονεύσῃ ὀνομαστὶ τοὺς ἀποίκους τῶν Ἀθηναίων Ἴωνας περιέλαβεν αὐτοὺς τῷ ὀνόματι τῶν Λυδῶν, ὧν ἐν τῇ χώρᾳ ἔκειντο καὶ ἐξ Ἰωνικαὶ πόλεις, Ἔφεσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέος, Κλαζομεναί, Φώκαια (Ἡροδ. 1, 142), ἑρμηνεύει: ἕπονται δὲ οἱ Λυδοί, οἵπερ (οἵτ') περιλαμβάνουσι καὶ περιέχουσι (κατέχουσι) πάντας τοὺς κατοίκους τῆς ἠπείρου, ἑπομένως καὶ τοὺς μὴ ὄντας Λυδοὺς ἤτοι καὶ τοὺς Ἴωνας, οὓς ὁ ποιητὴς φειδόμενος τῶν Ἀθηναίων πλαγίως μόνον ὑπαινίσσεται, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ἐξορμῶσιν ἐνέχον ἴσως συγγνώμην τινὰ τῆς πράξεως τῶν Ἰώνων, οἵτινες συνεστρατεύσαντο τῷ Ξέρξῃ ὑπείκοντες τῇ βίᾳ καὶ τῇ ἀνάγκῃ (Ἡροδ. 1, 106). Ὁ Weil ὅμως ὑπολαμβάνων διάφορα ἀλλήλων τὰ κατέχειν τόπον καὶ κατέχειν ἔθνος λέγει, ὅτι θὰ ἀπεδέχετο τὸ κατέχειν = περιέχειν, περιλαμβάνειν, ἐὰν ἐγράφετο μετὰ τοῦ Pauw: ἠπειροτενές . . ἔδος, ἀρνούμενος δέ, ὅτι ὁ Αἰσχύλος μὴ θέλων νὰ ὀνομάσῃ τοὺς ἀποίκους τῶν Ἀθηναίων Ἴωνας περιέλαβεν αὐτοὺς τῷ τῶν Λυδῶν ὀνόματι, ἰσχυρίζεται, ὅτι οὐδεὶς ἀκούων ἠπειρογενὲς ἔθνος θὰ ἐνόει σύμπαντας τοὺς Ἴωνας, ἤτοι τούς τε τὰς νήσους καὶ τοὺς τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης οἰκοῦντας. Ἐὰν εἶναι ὀρθὴ ἡ παραδεδομένη γραφή, λέγει ὁ Weil, τότε οὐδὲν ἄλλο σημαίνεται ἢ ὅτι ἡ παλαιὰ τῶν Λυδῶν ἀρχὴ καὶ τότε δὲν εἶχε καταλυθῇ παντάπασιν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Schiller νομίζων τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κατέχειν ἔθνος (= περιλαμβάνειν τὸν λαὸν) ἐπισφαλῆ, καὶ ἑρμηνεύων: οἵτινες ἄρχουσι σύμπαντος τοῦ λαοῦ τῆς ἠπείρου (τῆς μικρᾶς Ἀσίας), διατείνεται, ὅτι ἡ ῥῆσις περιέχει ἀναχρονιστικὴν ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν, οἵαν περιγράφει ὁ Ἡρ. 1, 28 ἐξαριθμῶν τοὺς καθ' ἕκαστον ὑποτελεῖς λαούς. Τέλος δὲ ὁ Conradt ἐκδεχόμενος σὺν τῷ Bothe τὸ ἠπειρογενὲς ἔθνος κατηγορούμενον, τὸ δὲ κατέχουσιν ἀμεταβάτως καὶ ἐπὶ τῆς μὴ ἀπαντώσης ἀλλαχοῦ σημασίας τοῦ οἰκεῖν, ἣν σπανίως ἔχει τὸ ἁπλοῦν ἔχειν (πρβ. Ξεν. Κ. ΙΙ. 4, 2, 2 οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔχοντες) ἑρμηνεύει: οἵπερ ὄντες ἠπειρογενὲς ἔθνος οἰκοῦσι (Σχολ. οἱ διόλου τὴν ἤπειρον οἰκοῦντες) λέγων, ὅτι τὸ ἐπίπαν προσετέθη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, οἵτινες παρέσχον καὶ νεῶν ἐρέτας (40). — Μητρογαθὴς ὁ Μ.

46. Ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου καὶ ὁ Blomfield γράφει χαί, ὅπερ ἐγκρίνων ὁ Hermann λέγει, ὅτι ἐν τῇ συζεύξει διαφόρων πραγμάτων ὀρθότερον κεῖται ἢ παραλείπεται τὸ ἄρθρον.

Digitized by Google

47. πολλοῖς ἅρμασι. Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ δευτέρου ποδὸς τῆς ἀναπαιστικῆς διποδίας, περὶ ἧς ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἐν ταῖς ἐξ. σημειώσεσιν, ἔπιθι Nauck, Mél. Gr. Rom. τ. 5 σελ. 208 καὶ Klotz, stud. Aesch. 1884 σελ. 32.

50. Ὁ Μ παρέχει στεῦνται, ἐξαληλιμμένου τοῦ ν διὰ στιγμῆς. Καὶ ὁ Σχολ. γράφων «"Κλῦθ', Ἀλαλά, Πολέμου θύγατερ ᾇ θύεται ἄνδρες" [Πινδάρου ἀπόσπ. 5δ] ἐν διθυράμβοις· οὕτως στεῦται ἐνικὸν ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ» καὶ ὑποδηλῶν Πινδαρικὸν σχῆμα ἀνέγνω στεῦται. Τὸ Πινδαρικὸν καλούμενον σχῆμα, καθ' ὃ μετὰ ῥῆμα ἑνικοῦ ἀριθμοῦ ὁ πληθυντικὸς τοῦ ὑποκειμένου ἐκλαμβάνεται ὡς ἓν ὅλον, ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ εἶναι καὶ ἄλλων ῥημάτων. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκ. 1000 ἔστ', ὦ φιληθεὶς ὡς σὺ νῦν ἐμοὶ φιλῇ, χρυσοῦ παλαιαὶ Πριαμιδῶν κατώρυχες, Ἴων. 1146 ἐνῆν δ' ὑφανταὶ γράμμασιν τοιαίδ' ὑφαί, ἀπόσπ. 736, 3 σπάνιον ἄρ' ἦν (καθ' ὁμοίωσιν πρὸς τὸ ἐγγὺς σπάνιον) θανοῦσιν ἀσφαλεῖς φίλοι. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ἐνίοτε τὸ ἦν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἕτερος τύπος τοῦ ἦσαν, ὅπερ ἐν τῇ δωρικῇ διαλέκτῳ συνήθως συνέβαινεν. Πρβ. Ἀνθολ. append. 205 ἦν ἄρα κἀκεῖνοι ταλακάρδιοι, Κόντου Λόγ. Ἑρμ. 1, 328 καὶ Κρυγ. Β'. 63, 3, 5. Ἀλλ' ὅμως ἐνταῦθα Πινδαρικὸν σχῆμα ἐν τρόπῳ τοιῷδε εἶναι ἀδιανόητον καὶ ὁ Weil ἀποκατέστησε πελάτης ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι πελάται. — Ἐπειδὴ καὶ οἱ Λυδοὶ ἦσαν πάροικοι τοῦ Τμώλου (ἴδε ἐξ. σημ. 50), διὰ ταῦτα ἀναφέρουσί τινες τὸ πελάτης εἰς αὐτούς, ἀλλ' ὅμως πελάτης ἐννοητέον ἐνταῦθα μόνον περὶ τῶν πρὸς βορρᾶν τῶν Λυδῶν οἰκούντων Μυσῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν, διότι δὲν εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ ποιητὴς καὶ ἐν τῷ νέῳ μετρικῷ συστήματι περιγράφει τοὺς Λυδοὺς ἐν τρισὶν ἔτι στίχοις χαρακτηρίζων ἁπλῶς τοὺς Μυσοὺς ἐν ἑνὶ μόνον στίχῳ (53).

50. Εἰς Καλλιμάχου Ὕμν. εἰς Ἀρτ. 146 «τοῖς γὰρ ἀεὶ Τιρύνθιος ἄκμων ἕστηκε πρὸ πυλέων» ὁ Σχολ. σημειοῦται «Τιρύνθιος ἄκμων, ὁ μὴ καμὼν ἐπὶ τοῖς ἄθλοις Ἡρακλῆς», ὥστε καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Αἰσχύλου ὑπέλαβον πολλοὶ τὸ λόγχης ἄκμονες = ἀκάματοι ἐν τῇ λόγχῃ, ἀκμῆτες, ἀκαμαντολόγχαι (Πινδ. Ἴσθ. 6, 10, πρβ. ἀκαμαντομάχας Πυθ. 4, 171, ἀκαμαντοχάρμας ἀποσπ. 170, ἀκαμαντόπους Ὀλ. 3, 3). Ἀλλ' ὅμως ἔξω λόγου τιθεμένου, ὅτι οἱ Πέρσαι οὐδαμῶς ἦσαν λογχοφόροι (δορυφόροι), ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Καλλιμάχου, ὡς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡ λέξις ἄκμων οὐδὲν ἕτερον σημαίνει ἢ τὸν ἄκμονα, τὸ κοινῶς λεγόμενον ἀμμόνι (= ἀκμόνιον). Ὅτι δὲ ἐν τοῖς χωρίοις τῶν τοῦ Νόννου Διονυσιακῶν 25, 337 τεύχεα . . τάπερ κάμε Λήμνιος ἄκμων, 28, 6, 37, 126 ἡ λέξις ἄκμων σημαίνει τὸν ἄκμονα, μηνύει 29, 207

Digitized by Google

«χειρὶ δὲ Λήμνιον ἔγχος, ὅπερ κάμε πάτριος ἄκμων, δεξιτερῇ κούφιζεν», ἔνθα ἀναντιρρήτως ἡ διόρθωσις πάτριον ἔγχος . . Λήμνιος ἄκμων φαίνεται λίαν πιθανή. Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου «ἄκμων· ἀπαθής» οὐδὲν ἀποδείκνυσι ὑπὲρ τῆς σημασίας ἀκάματος. Παρασημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Conradt γράφων: λόγχης ἄκμονες καὶ ἀκοντισταὶ (ἄνευ κόμματος πρὸ τοῦ καὶ) ἐκλαμβάνει τὸ Μυσοὶ λεγόμενον οὐχὶ περὶ τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἐν γένει, ἀλλὰ περὶ τῶν δύο ἡγεμόνων (Μάρδων, Θάρυβις, ὄντες Μυσοὶ λόγχης ἄκμονες καὶ ἀκοντισταί), παραβάλλων δὲ Εὐριπ. Φοιν. 139 κέ. σακεσφόροι γε πάντες Αἰτωλοί, τέκνον, λόγχαις τ' ἀκοντιστῆρες εὐστοχώτατοι, ὑπονοεῖ καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ τοῦ Αἰσχύλου χωρίῳ εἰς τὸ ἀκοντισταὶ τὸ λόγχης (ἢ λόγχῃ) διατεινόμενος, ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου 7, 74 (πρβ. ἐξηγ. σημ. 53) ἀναφέρεται εἰς τὸν ὁπλισμὸν τοῦ κοινοῦ πλήθους, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν τῶν ἡγεμόνων. Ἀλλ' ὅμως ὁ ὁπλισμὸς τῶν ἡγεμόνων χώρας τινὸς εἶναι μὲν πολυτελέστερος τοῦ τῶν κοινῶν στρατιωτῶν, δὲν δύναται ὅμως καὶ νὰ διαφέρῃ οὕτως οὐσιωδῶς.

57. Προσφυῶς ὁ E. A. J. Ahrens εἰκάζει δ' ἀντὶ τ' Τοὐναντίον ὁ M παρέχει στίχ. 109 δ' ἀντὶ τ'.

62 κέ. οὕς περ . . πέμψασα (ἀντὶ οὕς πέρι . . θρέψασα) ὁ Ζάκας. — Ἀσιᾶτις ἀντὶ Ἀσιῆτις ὁ Δινδόρφιος.

69 κέ. λινοδέσμῳ. Πρβ. Ἡροδ. 7, 34 ἐγεφύρουν οἷσι προσεκέετο, τὴν μὲν λευκόλινον Φοίνικες, τὴν δὲ ἑτέρην τὴν βυβλίνην Αἰγύπτιοι. — ὅδισμα. Σχολ. «γρ. ἔρεισμα». Ἀμφότεραι αἱ γραφαὶ ἠδύναντο νὰ ἀγάγωσιν εἰς τὴν εἰκασίαν ὅρισμα. Ἀλλ' ὅμως ὅδισμα οὐδεμιᾶς, ὡς φαίνεται, χρῄζει διορθώσεως.

77 κέ. πεζονόμον τ' ἀντὶ πεζονόμοις ὁ H. Stadtmüller (ὁ Schütz πεζονόμους), διότι ἡ διάκρισις τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης δὲν δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς τοὺς ἡγεμόνας, ἀλλ' εἰς τὸν στρατόν, τὸ δὲ δεύτερον μέρος τῆς λέξεως πεζονόμος ἀναφέρεται, ὡς ἐν τοῖς ὑλονόμος, ἀνθονόμος καὶ βουνόμος, εἰς τὴν νεμομένην ἀγέλην (ποιμανόριον). Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸ ἐφέταις πρὸς τοῖς δυσὶν ἐπιθέτοις ἐχυροῖσι στυφελοῖς ἀποκρούει καὶ τρίτον ἐπίθετον. — ἐχυροῖσι ὁ Μεδίκειος κῶδιξ μετὰ ὕπερθεν γεγραμμένου ο. Περὶ τῆς διφορουμένης γραφῆς λέξεών τινων, οἷον Ἐρχομενὸς καὶ Ὀρχομενός, Κέρκυρα καὶ Κόρκυρα, ὀβελὸς καὶ ὀβολός, ἴδε Meisterhans σελ. 8 τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος βιβλίου.

80. χρυσογόνου παρέχει ὁ Σχολ. ὡς διάφορον γραφὴν τοῦ

Digitized by Google

χρυσονόμου λέγων «νῦν (ἐνταῦθα) τῆς πλουσίας· γρ. χρυσονόμου».

83. φονίου ἀντὶ τοῦ τῶν κωδίκων φοινίου εἴκασεν ὁ Turnebus.

92. Ὁ Heimsoeth προτείνει ἀνύποιστος.

94. Τὸ μέρος 94—102 στερούμενον ἐν τῇ παραδεδομένῃ γραφῇ τῆς ἀντιστροφικῆς συμφωνίας ὤφειλέ τις, τοῦ Αἰσχύλου ἀγνοοῦντος τοὺς καλουμένους μεσῳδούς, νὰ μεταθῇ μετὰ τοῦ Otf. Mueller ὡς ἐπῳδὸν μετὰ τὸν στίχ. 116, ἐὰν μὴ ἡ διὰ τῆς θέσεως τοῦ δόκιμος 88 καὶ θεόθεν 104 ὑποδηλουμένη ἔννοια ἀνθίστατο εἰς τοῦτο, ἡ δὲ μετρικὴ μορφὴ τοῦ παραδεδομένου κειμένου, μάλιστα δὲ ἡ ῥῆσις «φιλόφρων γὰρ σαίνουσα τὸ πρῶτον παράγει», μὴ ὑπενέφαινε τὰ γλωσσήματα, ὧν χάριν κατεστράφη ἡ στροφικὴ ἀναλογία.

97. πήδημα τόδ' εὐπετῶς ἀνάσσων ἀντὶ τοῦ τῶν χειρογράφων πηδήματος εὐπετέος ἀνάσσων ὁ Emperius (ἀνάσσων ἤδη ὁ Turnebus).

98 κέ. παρασαίνει ἀντὶ τοῦ τῶν κωδίκων σαίνουσα τὸ πρῶτον παράγει, ὅπερ ὡς γλώσσημα ἐξέβαλεν ὁ Seidler ἀποκαταστήσας τὴν ὀρθὴν γραφήν.

100. ἄρκυας ἄτας ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς κώδιξιν ἀρκύστατα ὁ Hartung, ὑφηγουμένου τοῦ Hermann, γράψαντος ἄρκυας ἄτα.

101 κέ. ὕπερθεν ἀντὶ ὑπὲρ θνατὸν εἴκασεν ὁ Robortellus. Μετέβαλον τό, ὑπὲρ θνατόν, εἰς ὕπερθέν ‹νιν ἄν› ατον γράψας προσέτι ἐξαλύξαι ἀντὶ ἀλύξαντα φυγεῖν, ὅπερ εἶναι ἐξ ἴσου παράφρασις, ὡς τὸ προηγούμενον σαίνουσα τὸ πρῶτον παράγει. Ὁ Seidler εἴκασεν «τόθεν οὐκ ἔστιν ἀλύξαντα φυγεῖν ὕπερθε θνατόν».

111 κέ. νεώτερα χειρόγραφα παρέχονται θαλάσσας καὶ ἐν τῷ Μ ὕπερθεν τῆς ληγούσης τοῦ πολιαινομένης γέγραπται ὑπὸ δευτέρας χειρός .α. Τούτου ἕνεκα γράφουσι συνήθως θαλάσσας πολιαινομένας. Ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐρυπόροιο δὲν συνᾴδει ὁ δωρικὸς τύπος. Ὅθεν δύναταί τις νὰ ἀμφιβάλῃ, ἐὰν καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ χορικοῦ τούτου ᾄσματος οἱ παραδεδομένοι συνήθεις τύποι (78 καὶ 91 θαλάσσης, 84 πολυναύτης, 92 Περσῶν, 116 μηχαναῖς) δικαίως μετεβλήθησαν εἰς δωρικούς.

114 κέ. Ἡ ἑρμηνεία, καθ' ἣν οἱ Πέρσαι μὴ ὄντες διὰ τὴν γεωγραφικὴν αὐτῶν θέσιν ναυτικὸς λαὸς ἔμαθον (110) παρὰ τῶν Φοινίκων, τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν ἄλλων ὑπηκόων αὐτοῖς θαλασσίων λαῶν νὰ προσβλέπωσιν ἀφόβως τὴν θάλασσαν (Σχολ.

Digitized by Google

οὐχ ὡς αὐτῶν τῶν Περσῶν θαλαττίων ὄντων, ἀλλὰ τῶν ἐκείνοις ὑπηκόων παραλίων) ἐξελέγχεται ἐκ τῆς ἔμπροσθεν (ἐξηγ. σημ. εἰς στίχ. 110) γενομένης ἑρμηνείας τοῦ ἔμαθον ἀσύστατος. Ὁ Schütz ἐννοεῖ ἐν τῷ πόντιον ἄλσος (113) τὸν Ἑλλήσποντον, ἐν τῷ λεπτοδόμοις πείσμασι τὰ ἐκ λεπτῶν μίτων κατεσκευασμένα καλῴδια καὶ σχοινία τῶν νεῶν, εἶτα δὲ συνεκδοχικῶς αὐτὰς τὰς ναῦς (ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅλον), ἐν δὲ τῷ λαοπόροις μηχαναῖς τὴν πλοίοις ἐζευγμένην γέφυραν (πρβ. 724). Ὁ Hermann ἀνάγει ἀμφοτέρας τὰς ῥήσεις (λεπτοδ. πεισμ. καὶ λαοπ. μ.) εἰς τὴν γέφυραν παραβάλλων στίχ. 70 λινοδέσμῳ σχεδίᾳ. Ἀλλ' ὅμως τὰ ἡγούμενα: θαλάσσης πολιαινομένης .. ἐσορᾶν πόντιον ἄλσος ἁρμόζουσι λεγόμενα μόνον περὶ τῆς τόλμης τῶν Περσῶν νὰ προσβλέψωσιν ἀφόβως τὴν θάλασσαν ἐν γένει, τὰ δὲ λεπτοδόμοις πείσμασι καὶ λαοπόροις μηχαναῖς ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὴν γέφυραν, ἀλλ' εἰς τὰ ἐπισφαλῆ πλοῖα, ἅτινα πολλαχοῦ τοῦ δράματος (556, 562, 730, 920) μνημονεύονται ὡς αἴτια τῆς καταστροφῆς. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τούτοις ὑποδηλοῦται οὐχὶ προτέρα θαλασσοπλοΐα τῶν Περσῶν, διδαχθέντων αὐτὴν παρὰ τῶν συμμάχων, οὐδὲ θαλασσοπλοΐαι τῶν ὑπηκόων λαῶν, οὓς ὁ ποιητὴς κατὰ τὸν Weil δὲν ἀντιδιαστέλλει πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀλλὰ μόνον ἡ παροῦσα νῦν θαλασσοπλοΐα καὶ ὁ ἀγών, ὃν ἀναλαβόντες οἱ Πέρσαι ἐναντίον τῆς Μοίρας (103) κατεπόντισαν ἐν Σαλαμῖνι τὴν ἑαυτῶν ἰσχύν.

115. Ὁ Heimsöth λεωπόροις τρισσυλάβως, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ τὸ πόλεων 109 δυσσυλάβως. Ἴδε Κριτ. Ἐπισημ. εἰς Ἑ. ἑ. Θ. 305.

117. μοι ἀντὶ μου παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα. Ὀφείλει τις νὰ προτιμήσῃ τὸ μοι ἀποβλέπων εἰς Χοηφ. 412, ἔνθα ὡσαύτως ὁ Μ παρέχει μὲν σπλάγχνα δέ μου κελαινοῦται, ἀλλ' ἡ δοτικὴ κλυούσᾳ ἀπαιτεῖ μοι. Πρβ. 636.

119 κέ. Ὁ Weil γράφει «‹ὀᾶ› ὀᾶ, Περσικὴ στενάγματος (τὰ χειρόγραφα φέρουσι Περσικοῦ στρατεύματος) τοῦδε μὴ πόλις πύθηται», ἔνθα Περσικὴ πόλις πρὸ τοῦ, ἄστυ Σουσίδος, ἀργεῖ καὶ πύθηται πρὸ τοῦ, ἀντίδουπον ᾄσεται, ἀχρηστεῖ, διότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Conradt πρέπει πρὸ τοῦ ἀντίδουπον (= ἀντηχοῦν, πρβ. Σχολ. ἀντηχήσει τοῖς θρήνοις καὶ 393 ἀντηλάλαξε) νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ Σοῦσα ἤγειραν βοὴν καὶ στεναγμόν, οὐχὶ δὲ ὅτι ἤκουσαν στεναγμόν. Ὅθεν ὀφείλομεν ἐν τῇ διορθώσει τοῦ προκειμένου τόπου νὰ ποιησώμεθα ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ πόλις, ὄντος ἀκαταλλήλου διὰ τὸ εὐθὺς ἐπιφερόμενον ἄστυ

Digitized by Google

καὶ προκύψαντος ἐκ πλημμελοῦς χωρισμοῦ τῶν γραμμάτων. Γραφομένου δὲ ἀντὶ τούτου πολὺ σ, ῥᾳδίως ἐξάγονται ἀφ' ἑαυτῶν αἱ περαιτέρω μεταβολαί, οἷον πολὺ στένηται (ἢ στένῃ καὶ) ἀντὶ πόλις πύθηται καὶ τοῦτο ἀντὶ τοῦδε (μὴ δυναμένου νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸν ἀπόντα στρατόν). Τὸ τοῦτο ἕνεκα τοῦ στρατεύματος μετέπεσεν εἰς τοῦδε, γραφέντος δὲ πόλις ἐποιήθη εἶτα καὶ τὸ πύθηται ἐκ τοῦ τένηται. Ὑπὲρ τοῦ στένηται συνηγορεῖ καὶ τόδε, ὅτι μετὰ τὸ πολὺ οὐδεμία ἄλλη λέξις ἐγχωρεῖ.

123. Ὁ Blomfield ἀντὶ τοῦ τῶν χειρογράφων Κισσίων εἴκασε Κίσσιον, ὡς κεῖται καὶ ἐν ἑνὶ νέῳ ἀντιγράφῳ κισσιῶν, ἴσως ὀρθῶς. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ Blomfield ἀντὶ τῆς γενικῆς πληθυντικῆς ἀπαιτεῖ καὶ Ἑ. ἐ. Θ. 47 ἄστυ Καδμεῖον, 1006 Καδμείας χθονός, 1067 Καδμείαν πόλιν. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 399 γῆς Καδμείας, 451 ἀρχῆς Καδμείας, Ἀντ. 1162 Καδμείαν χθόνα, Οἰδ. Τ. 29 δῶμα Καδμεῖον, τοὐναντίον ὅμως Οἰδ. ἐ. Κ. 380 Καδμείων πέδον, 741 Καδμείων λεώς.

124. ᾄσεται ἀντὶ τοῦ τῶν κωδίκων κακομέτρου ἔσεται εἴκασεν ὁ Burney. Ὁ τύπος ἔσσεται ὑποδεεστέρων ἀντιγράφων οὐδαμοῦ ἑτέρωθι τοῦ Αἰσχύλου ἀπαντᾷ.

131. μέλισσαι ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι μέλισσα παρέχει ὁ Σχολ. Προφανῶς μετὰ τὸ ἐκλέλοιπεν μετεβλήθη ὁ πληθυντικὸς μέλισσαι εἰς ἑνικόν. Συνήθως γράφοντες κατὰ νεώτερα ἀντίγραφα μελισσᾶν (σμῆνος ἐν τῇ τοῦ ἐσμὸς σημασίᾳ, ἣν ἔχει καὶ ἐν τῇ γραφομένῃ ἡμῶν γλώσσῃ), ἑρμηνεύουσι μετὰ τοῦ νεωτέρου Σχολ. «καταλελοίπασι τὴν πόλιν ἀκολουθοῦντες τῷ Ξέρξῃ ὥσπερ τὸ σμῆνος τῶν μελισσῶν ἕπεται τῷ ἀρχηγῷ αὐτῶν». Ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ γραφῇ μέλισσαι ἡ παραβολὴ τῆς πόλεως (περιληπτικῶς ἀντὶ τοῦ Ἀσία) πρὸς κυψέλην εἶναι πολλῷ ἐναργεστέρα, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸ ἐκλείπειν ἀμεταβάτως ἔχει μόνον τὰς σημασίας τοῦ ἐπιλείπειν, ἐλλείπειν, δραπετεύειν, αὐτομολεῖν.

136. ὁδῷ ἀντὶ πόθῳ ὁ Oberdick κατὰ τὸν Σχολ. «τῇ ἀπουσίᾳ αὐτῶν», ὅπως ποιήσηται ἐκποδὼν τὸ διπλοῦν πόθῳ. Ἕτεροι μεταβάλλουσι τὸ δεύτερον (139) πόθῳ, οἷον ὁ Weil εἰκάσας γόῳ, ὁ L. Schmidt δύᾳ, ὁ M. Schmidt κόπῳ, ὁ Ἄγγλος Margoliouth πόνῳ.

138. ἁβροπενθεῖς ἀντὶ ἀκροπενθεῖς ὁ Paley κατὰ τὸν Σχολ. «ἐπιμόνως πενθοῦσαι, ὡς δοκεῖν ἁβρύνεσθαι ἐπὶ τῷ πενθεῖν». Ὡς γνωστὸν συχνάκις ἐναλλάσσονται ἐν τοῖς χειρογράφοις τὰ στοιχεῖα β καὶ κ πρὸς ἄλληλα.

Digitized by Google

141. Χείρονα ἀντίγραφα παρέχουσιν εὐνατῆρα προπεμψαμένα, ἥτις ἀνάγνωσις προῆλθεν ἐκ πλημμελοῦς χωρισμοῦ (ἀναγραμματισμοῦ) τῶν λέξεων: εὐνατῆρα ποπεμψαμένα.

142. λείβεται ἀντὶ λείπεται ἐξ ἐμῆς διορθώσεως, ὅπως προσκτηθῇ ῥῆμα κατάλληλον τῇ δοτικῇ πόθῳ φιλάνορι, ἥτις διὰ τὸ παρεμπεσὸν ἑκάστα δὲν δύναται νὰ συναφθῇ τῷ ἁβροπενθεῖς, πλὴν εἰ ἐγέγραπτο ἁβροπενθής. Ἡ μεταβολὴ τοῦ ἁβροπενθεῖς εἰς ἁβροπενθής, ἥτις εἶναι λίαν ῥᾳδία, φαίνεται οὐχὶ προτιμήσεως ἄξια, διότι τὸ λείπεται εἶναι ἀρκούντως ἀμβλύ.

144. στέγος ἀντὶ στέος κατὰ νεώτερα ἀντίγραφα.

148. Ὁ Schütz θέλει νὰ ἐξαλείψῃ τὸ πατρωνύμιον ὡς παρέμβλημα ὀθνεῖον παρεισφθαρέν εἰς τὸ ἔδαφος ἐκ σημειώσεως γραμματικοῦ τινος, γράψαντος ἐν τῇ ᾠᾷ ἢ ἐν τοῖς διαστίχοις πατρωνυμικὸν (δηλ. τὸ Δαρειογενής ἐστι πατρωνυμικόν). Ἀντὶ γένος ὁ Weil παραβάλλων Ἑ. ἐ. Θ. 1016 προτείνει τέλος (= ἄρχων), ἀναφέρων τὸ πατρωνύμιον εἰς τὴν ὀνομασίαν τοῦ Ξέρξου ὡς Δαρειογενοῦς: ὁ ἄρχων ἡμῶν, ὁ ἔχων ταύτην τὴν πατρωνυμίαν (τὴν τοῦ πατρὸς ὀνομασίαν), δηλ. τὴν τοῦ Δαρειογενοῦς, ὁ δὲ Lincke σθένος καὶ ὁ Vitelli (μετὰ τοῦ Blomfield) γάνος ποιούμενοι ἀμφότεροι ἐκποδὼν: τὸ πατρωνύμιον. Πάντως, ἀναγκαίας οὔσης μεταβολῆς τινος, προτιμοτέρα θὰ ἦτο ἡ τοῦ Vitelli. Ὁ Ἀμερικανὸς Housman εἰκάζει Δαρειογενὴς γένος ἡμέτερόν τε πατρωνύμιον.

155. ὁ M παρέχει προσπίτνω προσκυνῶ, τῆς δευτέρας λέξεως οὔσης γλωσσήματος, νεώτερα δὲ ἀντίγραφα προσπιτνῶ. Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Elmsley προσπίτνω εἶναι τύπος ὀρθότερος. Ὁ Πόρσων ἠβούλετο νὰ ἀποτελέσῃ πλῆρες δίμετρον γράφων προσπίτνωμεν καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ προσπίτνω συνηγορεῖ τὸ γλώσσημα προσκυνῶ, τὸν δὲ παροιμιακὸν ἀπαιτεῖ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πρᾶξις (ἴδε ἐξ. σημειώσεις).

160. εὐνάτειρα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M εὐνήτειρα παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Hermann τιθεὶς κόμμα μετὰ τὸ γύναι ὑπολαμβάνει εὐνάτειρα ὡς κλητικὴν λέγων ὅτι ἀντὶ τῆς δευτέρας κλητικῆς θεοῦ δὲ καὶ μῆτερ ἐτέθη ἕνεκα τοῦ ἑπομένου ὑποθετικοῦ λόγου αὐτοτελὴς πρότασις. Ἀλλ' οὕτως ἡ προσαγόρευσις θὰ ἐξετείνετο παρὰ τὸ δέον.

164 κέ. κἀμὲ ἀντὶ καί με ὁ Bothe. Ἡ σχέσις αὕτη τοῦ κἀμὲ (διότι καὶ ἐμὲ) ὑπεμφαίνεται διὰ τοῦ ἡγουμένου ταῦτα δή. — Συνήθως συνάπτουσιν: οὐδαμῶς οὖσ' ἀδείμαντος ἐμαυτῆς = οὐδαμῶς οὖσα ἄφοβος καὶ ἀμέριμνος περὶ ἐμαυτῆς, δι'

Digitized by Google

οὗ ἐπεισέρχεται τῷ λόγῳ ξενότροπος ἔννοια, διότι τὸ ἀντικείμενον τοῦ φόβου καὶ τῆς μερίμνης δὲν εἶναι ἡ Ἄτοσσα, ἀλλὰ τὸ ἐν στίχ. 166 διὰ τοῦ μὴ δηλούμενον. Ὅθεν ὁ Weil εἴκασεν οὐδ' ἀδείμαντον ἀντὶ τοῦ οὔσ' ἀδείμαντος, ὁ Lange καὶ Pinzger οὐδ' ἀδείμαντος, ὁ L. Schmidt οὐδάμ' οὔσ' ἐμαυτῆς (= ἐκτὸς ἑαυτῆς) οὐδ' ἀδείμαντος καὶ ὁ Teuffel οὐδάμ' ἐξ ἐμαυτῆς. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἔμπροσθεν ἐν ταῖς ἐξηγητικαῖς σημειώσεσι γενομένης ἑρμηνείας καθίστανται αἱ εἰκασίαι αὗται περιττάι.

166. δαίμων ἀντὶ πλοῦτος ὁ Heimsoeth. Ἡ παραδεδομένη γραφὴ παρέχει ἔννοιαν ἄτοπον. Ὁ πλοῦτος δὲν δύναται νὰ ἀνατρέψῃ τὸν ὄλβον, διότι πλοῦτος καὶ ὄλβος δὲν διαφέρουσι κατὰ στίχον 756. Ἡ γραφὴ (πλοῦτος) τῶν ἀντιγράφων φαίνεται, ὅτι παρεισέδυ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ὄλβος. Ὁ Rauchenstein εἴκασε στρατός, ὁ δὲ Weil στόλος· τούτοις ὅμως ἀπᾴδει τὸ ἑπόμενον· διότι τὸ κονίσας οὖδας δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ περὶ τῆς φυγῆς καὶ ταχύτητος τοῦ ἡττηθέντος στρατοῦ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς ἔμπροσθεν γενομένης ἑρμηνείας τοῦ οὖδας.

168. μέριμνα φραστὸς ἀντὶ μέριμν' ἄφραστος ὁ C. G. Haupt. Διὰ τῆς γραφῆς ταύτης ἀποκαθίσταται οὐ μόνον ἡ νόμιμος τομή, ἀλλὰ καὶ ἡ προσήκουσα ἔννοια· διότι περὶ ἀνεκφράστου καὶ ἀρρήτου μερίμνης οὐδεὶς λόγος. Ἕνεκα τούτων ἀπορριπτέον τὴν ὑπὸ τοῦ Porson γενομένην μετάθεσιν τῶν λέξεων: ταῦτά μοι μέριμν' ἄφραστός ἐστιν ἐν φρεσὶν διπλῇ.

169 κέ. Διὰ τὰς ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς ὑπομνήμασι ῥηθείσας αἰτίας ἑπόμενος τῷ A. Ludwig μετέθηκα τοὺς στίχους. — ὁ Pauw ἔγραψεν πέλειν ἀντὶ τοῦ σέβειν, ὁ Hartung μένειν, ὁ M. Schmidt πρέπειν, ὁ δὲ Naber ἐντίμως ἔχειν ἀντὶ τοῦ ἐν τιμῇ σέβειν. Οὐδεμιᾶς μεταβολῆς χρεία.

171. ὀφθαλμῷ ἀντὶ ὀφθαλμοῖς ὁ Heimsoeth. «Περὶ προσφιλοῦς πράγματος ἢ προσώπου τίθεται ὀφθαλμὸς μόνον ἑνικῶς» Hermann.

173. Ὁ Weil ὑπολαμβάνων τὸ τῶνδε μετὰ τὸ προηγούμενον τάδε περιττὸν ἔμβλημα τῶν ἀντιγραφέων προύτεινεν ἀλλὰ (ἀντὶ τῶνδε) σύμβουλοι λόγου, ὅπερ εἶναι μὲν οὐχὶ ἀπροσφυές, ἀλλ' ὅμως οὐχὶ καὶ ἀναγκαῖον.

174. Ὁ Blomfield εἴκασε καταλλήλως Περσῶν . . πιστώματα ἀντὶ τοῦ Πέρσαι, γ. πιστώματα. — Περὶ τῶν ὁμοιοτελεύτων πιστώματα . . βουλεύματα πρβ. 250 μαθεῖν . . κλύειν, Σοφ. Οἰδ. Τ. 12 κέ., 76 κέ., Εὐριπ. Φοιν. 1478 εὐτυχέστατοι . .

Digitized by Google

δυστυχέστατοι καὶ Εὐστάθ. ἐν Ὁμ. Ἰλ. 10, 383 ἔχει δὲ κάλλος καὶ τὰ ἐν τέλει στίχων δύο πάρισα, τὸ τοῦδε πεσόντος καὶ Ἕκτορος οὐκέτ' ἐόντος.

176. Ὁ Elmsley φράσειν, ὁ Hartung σ' ἂν δὶς φράσαι. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀπαρέμφατος τοῦ ἀορίστου ἄνευ τοῦ ἂν κεῖται πολλάκις ἐπὶ μέλλοντος χρόνου (πρβ. Ἀγ. 1653 δεχομένοις λέγεις θανεῖν σε, Εὐριπ. Ὀρέστ. 1528 μωρὸς εἰ δοκεῖς με τλῆναι καὶ Classen ἐν Θουκυδ. 3, 7), ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Αἰσχύλου διὰ τοῦ ἀορίστου καὶ τοῦ μὴ ἐκφράζεται ἡ ἰδέα τῆς ἀποτροπῆς: γίνωσκε καλῶς τοῦτο, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ εἴπῃς δίς. Πρβ. ἐξηγ. ἐπισημειώσεις.

177. Ἀντὶ τοῦ θέλῃ ἀπαιτεῖ ὁ Meineke πέλῃ, ὁ Rauchenstein παρῇ, ὁ Oberdick σθένῃ, ὁ Blomfield γράφει ὥνπερ δύναμις· ἡγεῖσθαί σε δεῖ, ὁ δὲ Döderlein δύναμις. ἡγεῖσθαι θέλε. Πλὴν τῆς ἔμπροσθεν παρατεθείσης ἑρμηνείας μνημονευτέον ἐνταῦθα καὶ τὴν τοῦ Schütz ἐκλαμβάνοντος τὸ: ὧν ἂν δύναμις ἡγεῖσθαι θέλῃ ὡς περίφρασιν ἀντί, τῶν δυνατῶν (πρβ. Σχολ. Μ. ἀντὶ τοῦ δύνηται καὶ Σχολ. νεώτ. ἃ ἂν ὑπ' ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἡμῖν ἐστι) καὶ ἑρμηνεύοντος: δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπῃς δὶς λόγον ἢ ἔργον, ἅπερ ἐπιθυμεῖς νὰ εἴπωμεν ἢ πράξωμεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν ἤτοι προθύμως, ἐὰν δυνηθῶμεν, βοηθήσομέν σοι λόγῳ καὶ ἔργῳ. Τὸ ἡγεῖσθαι δὲ ἐξηγεῖται ὁ Schütz λέγων: πρὶν ἢ πραχθῇ τι, ἀνάγκη νὰ ἡγῆται ἡ δύναμις τοῦ πράττειν, πρέπει προηγουμένως νὰ ὑπάρχῃ ἡ δύναμις (τὸ δυνατὸν) τῆς ἐκτελέσεως.

182. Ὁ Blomfield πω τοσόνδ', ὁ Weil πώποθ' ὧδ', οὐ δεόντως. Ἴδε ἐξηγ. ὑπομνήματα.

187. Ἀντὶ ἐκπρεπεστάτα παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα εὐπρεπεστάτα καὶ εὐπρεπεστάτω. Οἱ Ἕλληνες, ὥσπερ τὴν ἠθικὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου ἐξεδήλουν διὰ τοῦ καλὸς καὶ ἀγαθὸς (πρβ. καλοκἀγαθία), οὕτω καὶ τὴν σωματικὴν διὰ τοῦ καλὸς (ἢ εὐειδὴς) καὶ μέγας (πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 1, 301 μάλα γάρ σ' ὁρόω καλόν τε μέγαν τε, 9, 508, 15, 417 γυνὴ — καλή τε μεγάλη τε, Ἡροδ. 5, 12) λεγομένου καὶ περὶ νηπίου, ὡς Ἡροδ. 1, 112 ἡ δὲ ὡς εἶδε τὸ παιδίον μέγα τε καὶ εὐειδὲς ἐόν. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι παρ' Ἡροδότῳ τὸ δὶς (7, 12 καὶ 14) τῷ Ξέρξῃ καὶ ἅπαξ τῷ Ἀρταβάνῳ (7, 18) ἐπιστὰν ὄνειρον εἶχε μορφὴν ἀνδρὸς μεγάλου καὶ εὐειδοῦς, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τῷ Ἱππίᾳ ἐπιφανὲν (5, 56) εἶχεν ὁμοίαν μορφήν.

188. Ἀρχαῖαι ἐκδόσεις (Ἀλδ. Ῥοβ.) ἔχουσιν ἀμώμῳ, ὅπερ εἶναι ἄχρηστον. Ἀλλ' ἴσως τὴν ἀρχὴν ἐγέγραπτο κάλλος

Digitized by Google

τ' ἀμώμω, εἶτα δὲ μετεγράφη εἰς κάλλει διὰ τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτὸ τὸ μεγέθει καὶ τὸ παρεισαχθὲν ἀμώμῳ. Πρβ. Ἑ. ἐ. Θ. 499 οὔτ' εἶδος οὔτε θυμὸν . . μωμητός.

192. ἀλλήλαισι ἀντὶ ἀλλήλῃσι ὁ Blomfield. Ὁ Römer (Studien zur handschriftlichen Ueberlief. d. Aesch. Sitzungsb. d. philos.-philol. u. hist. Classe d. Ak. d. Wissensch. zu München 1888. 2, σ. 205 κέ.) ὑπερμαχεῖ τῶν Ἰωνικῶν τύπων παρ' Αἰσχύλῳ (ἀλλήλῃσι Ἀγ. 659, πύλῃσι Χοηφ. 567, ναύτῃσι Προμ. 753, Ἑ. ἐ. Θ. 590, πέδῃσιν Προμ. 6). Ἐπειδὴ ὅμως Προμ. 6 ἡ τῶν χειρογράφων παράδοσις παρέχει «ἀδαμαντίναις πέδῃσιν ἐν ἀρρήκτοις πέτραις», κατὰ τύχην δὲ ὁ ὀρθὸς τύπος «ἀδαμαντίνων δεσμῶν ἐν ἀρρήκτοις πέδαις» διεσώθη παρὰ τῷ Σχολ. Ἀριστοφ. Βατράχ. 814, διὰ ταῦτα καταφαίνεται πόθεν κατάγονται οὗτοι οἱ Ἰωνικοὶ τύποι. — μολὼν ἀντὶ μαθὼν ὁ Tournier.

194. ἐπ' αὐχένων ἀντὶ ὑπ' αὐχένων νεώτερα χειρόγραφα. Ἡ πρόθεσις ὑπὸ ἁρμόζει ἧττον τῷ τίθησιν καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς ῥοπῆς τοῦ ἡγουμένου ἅρμασιν ὕπο. Ὁ Πάλλης εἰκάζει αὐχένοιν. — Παρασημειωτέον δὲ, ὅτι τὸ ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ὑπεμφαινόμενον τόλμημα τοῦ Ξέρξου κατενόησαν οἱ Πέρσαι μετὰ τὴν ἧτταν αὐτῶν ὡς ἀντικείμενον τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, καθὰ ἀναγινώσκεται παρ' Ἡροδότῳ 1, 4 τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκειεῦνται (= ὑπολαμβάνουσιν ἑαυτῶν) οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἡγηνται κεχωρίσθαι.

196. ἡνίαισί τ' ἀντὶ ἡνίαισιν ὁ Blomfield.

197—199. ἔντη ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ (τῇ), ἀνεκάλυψεν ὁ Scaliger. — Ὁ Hartung γράφει 199 δεσμοὺς χαλινῶν, ὁ Weil ἀχάλινος ἅρμα, ὑπολαμβάνων τὸ ἄνευ χαλινῶν γλώσσημα, ὁ Kock ἄνους χαλινόν. Ἐκ τῆς τοῦ Σχολ. σημειώσεως εἰς 197 «ἐν τῇ βίᾳ δίφρου χαλινὰ ῥήσσει» δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι τὸ ἐν τῇ βίᾳ ἦν ὁμοῦ συνδεδεμένον καὶ ὅτι ὀφείλομεν νὰ γράψωμεν «ἔντη βίᾳ διασπαράσσει καὶ ξυναρπάζει δίφρον». Τὴν αὐτὴν διόρθωσιν προτείνει ὁ Ζάκας.

201. Ὁ Kirchhoff γράφει πανταχοῦ οἰκτίρω. Πρβ. Monatsberichte der Ak. d. Wissensch. zu Berlin 1872 σελ. 237 κέ., Corp. Inscr. Att. τόμ. 4 σελ. 48 κέ. καὶ A. von Bamberg ἐν Zeitschrift f. d. Gymnasialwesen 1874 σελ. 621. Ἀλλ' ὁ πανταχοῦ παραδεδομένος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ μαρτυρούμενος τύπος οἰκτείρω (μετὰ μέλλοντος οἰκτερῶ) ἐμπεδοῦται ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἐν Αἰσχυλ. ἀποσπ. 199, 6 (Στράβ. 4 σελ. 183) οἰκτερεῖ καὶ Σοφοκλ. Φιλ. 1071 ἐποικτερεῖτε.

Digitized by Google

206. Ὁ Μεδίκειος κῶδιξ παρέχει βωμόν, οἱ δὲ νεώτεροι κώδικες βωμῷ, ὅπερ ἀναντιρρήτως εἶναι διόρθωσις προελθοῦσα ἐκ τῆς σπανίας συντάξεως. Πρβ. Lobeck ἐν Σοφ. Αἴ. 191 καὶ Bernhardy Synt. σελ. 266.

299. Ἀντὶ φόβῳ ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ τάφει. Πρβ. 394.

210 κέ. Ὁ Weil ἀντὶ δρόμῳ προτείνει πρόμῳ (= οἰωνῶν βασιλεῖ, ἀετῷ), ὁ Ζάκας τρόμῳ, ὁ Heimsoeth κείνῳ τ' (ἀντὶ πτεροῖς) ἐπακταίνοντα, ὁ δὲ Oberdick εἰκάζει περκνῷ τ' ἐφορμαίνοντα. Ἡ μεταβολὴ αὕτη θὰ ἦτο ἀσπαστή, ἐὰν ἐγράφετο προσέτι πτεροῖς ἀντὶ δρόμῳ καὶ ἐὰν μὴ τὸ τὲ — καὶ κατεφαίνετο ἀκατάλληλον. — εἰσιδεῖν ἀντὶ ἐσιδεῖν ὁ Hartung. Νεώτερα ἀπόγραφα ἔστ' ἰδεῖν.

216 κέ. Ὁ Weil οὐχ ὑπόδικος ὢν (κατὰ τὸν Ἡσύχιον ὑπόδικος· ὑπεύθυνος) πόλει, σωθεὶς ὁμοίως (ἄνευ τοῦ δέ) λέγων, ὅτι οἱ Ἕλληνες παρέτασσον ἀσυνδέτως τὰς μετοχὰς ἀλλήλαις, ἡ δὲ ὑποβληθεῖσα γλῶσσα ὑπεύθυνος ἐξήλασε τό τε ὑπόδικος καὶ τὴν μετοχὴν ὤν. Ἀλλὰ τὸ ὁμαλὸν τοῦτο τοῦ λόγου ἀσθενοῖ καὶ ἀμβλύνει τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐννοίας.

221. τὰ δ' ἀγάθ' ἐν νεωτέροις ἀπογράφοις. Ἡ γραφὴ τοῦ Μεδικείου κώδικος, τὰδ' ἀγαθὰ δ', ἄγει εἰς τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἀγαθὰ δ' ἐπεγέγραπτο ὡς ἐξήγησις ὑπεράνω τοῦ, τὰ δ' ἕτερ'. Ὁ Prien εἴκασεν ἀγαθὰ δ', ὁ Heimsoeth κεδνὰ δ', ὁ F. W. Schmidt τἄλλα δ', ὁ Ζάκας τἀσθλὰ δ'. — τέκνῳ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μεδικείῳ τέκνοις νεώτερα ἀπόγραφα καὶ ὁ ν. Σχολ. «σοὶ καὶ τῷ Ξέρξῃ», διότι μόνος ὁ Ξέρξης ἐννοεῖται ἐνταῦθα, ὡς στίχ. 225 καὶ 230.

223. πρευμενῆ νεώτερα ἀντίγραφα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ πρευμενῶς. Τὸ πρευμενῶς ἀδυνατεῖ τις νὰ συνάψῃ τῷ τε, αἰτοῦ, καὶ τῷ, πέμπειν, διότι ἐκείνῳ μὲν ἐναντιοῦται ἡ ἔννοια, τοῦ λόγου ὄντος οὐχὶ περὶ τῆς εὐμενείας τῆς Ἀτόσσης, ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Δαρείου, τούτῳ δὲ ἡ θέσις τοῦ παρεντεθειμένου δεικτικοῦ τάδε, ὅπερ περιλαμβάνον τὰ ἑπόμενα παρακωλύει τὴν σύνδεσιν τοῦ πρευμενῶς πρὸς τὸ πέμπειν. Ὁ Weil ἔγραψεν ἄλλοτε οὐδὲν δέον: πρευμενῶς αἰτουμένην.

226. Ὁ Turnebus ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ γαίᾳ εἴκασεν γαίας κατὰ Εὐμ. 1009 χώρας κατέχειν, ἔνθα ὅμως ὀρθότερον ὁ Paley γράφει χώρᾳ. — κάτοχα μαυροῦσθαι ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ κάτοχ' ἀμαυροῦσθαι ὁ Blomfield. Πρβ. Ἀγ. 308, Εὐμ. 360. Ἀναμφηρίστως ἀπαντᾷ παρ' Αἰσχύλῳ καὶ Σοφοκλεῖ ἀμαυρός, ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἔχει καὶ ἀμαυροῦν, ἀλλὰ διὰ τοῦ κάτοχα μαυροῦσθαι προσγίγνεται τῷ μέτρῳ κέρδος.

Digitized by Google

228. Ὁ Weil ἀντὶ τελεῖν σοι τῶνδε γράφει ἐν τῷ κειμένῳ: τελοῖθ' (=τελοῖτο) ἃ τῶνδε παραβάλλων 231.

230. Ὁ Weil ἑρμηνεύει: τοῦτο ἔκρινας, τοῦτο ἔδοξέ σοι ποιητέον (hoc faciendum decrevisti) κατὰ στίχ. 524. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν ἐμπεδοῦται ὑπὸ τῆς ἑπομένης προτάσεως: ἐκτελοῖτο δὴ τὰ χρηστά.

231. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει οὐδὲν δέον τἄλλα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ ταῦτα, ὅπερ κάλλιστα ἀντιτίθεται εἰς τὸ ἐν στίχ. 233 κεῖνα.

232. φίλα ἔγραψα ἀντὶ φίλοις, ἐν ᾧ πρὶν ἐπῆλθέ μοι: τοῖς τ' ἔνερθεν ἄρμενα, διότι τὸ θήσομεν, εἰ μή τις βούλοιτο γράφειν θύσομεν, χρῄζει ἀκριβεστέρου ὁρισμοῦ.

233. κεῖνο ἀντὶ κεῖνα ὁ Dindorf λίαν προσφυῶς.

235. Ὁ Weil ἔγραψεν ἄλλοτε «δυσμάς, ἄνακτος γείτονας φθινασμάτων» ὑπολαμβάνων τὸ Ἡλίου γλώσσημα τοῦ ἄνακτος καὶ παραβάλλων στίχ. 505 καὶ Εὐριπ. Μηδ. 352. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ πληθυντικὸς δυσμαῖς φθινασμάτων κεῖται, διότι ὁ ἥλιος δύνει καθ' ἑκάστην, ἡ δὲ ὑπερβολικὴ ῥῆσις περὶ τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀναμιμνήσκει ἅμα τὸν θεατήν, ὅτι ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται μακρὰν ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου.

239. ναὶ ἔγραψα ἀντὶ καί, διότι τὸ μέγα πλῆθος τοῦ στρατοῦ δὲν δύναται νὰ συνομολογηθῇ ἁπλῶς καὶ ἄνευ τινὸς προσφόρου καταφατικῆς λέξεως. Τὴν γραφὴν ναὶ εἴκασεν ἤδη ὁ Kock. Ὁ Weil εἰκάζει νῦν: λαὸς οὖν τοιοῦτος.

240 κέ. μετέθηκεν ὁ Trendelenburg μετὰ τὸν στίχ. 243, διότι ἄλλως ὁ γὰρ ἐν στίχ. 242 θὰ ἦτο ἀδιανόητος καὶ ἄτοπος.

242. χερὸς λαοῖς ἀντὶ χερὸς αὐτοῖς ὁ Enger. Ὁ Stadtmüller χερὸς δᾴοις, ἀλλ' ὅμως ἐν μὴ μελικοῖς μέρεσιν (ἔπιθι ἐξηγ. σημ. εἰς 272 κέ.) ὁ Αἰσχύλος ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ διαλελυμένου τύπου δᾴος. Ὁ Brunck ἤθελε νὰ γράψῃ χερῶν (ὁ Elmsley χεροῖν) αὐτοῖς, ὁ Hermann χερός σφιν ἐμπρέπει παραβάλλων Σχολ. ν., ὁ Merkel χερὸς καὐτοῖς πρέπει.

244. Νεώτερα ἀντίγραφα στρατοῦ.

246 κέ. Ὁ Weil ἄνδρας δαΐους (πρβ. Κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς Ἑ. ἐ. Θ. 263 κέ.) καὶ ὥς γε ἀντὶ ὥστε.

248. κιόντων ἀποκατέστησα ἀντὶ ἰόντων, ἀναγκαίου ὄντος χρόνου παρῳχημένου. Περὶ τοῦ κιὼν πρβ. Cobet Var. Lect. σελ. 129 ἐκδ. δευτέρας. Ὁ Heimsoeth εἴκασε μολόντων, ὁ Meineke συθέντων, ὁ Weil βεβώτων, ὁ Kock ἀπόντων.

Digitized by Google

249. ναμερτῆ ἀντὶ νημερτῆ ὁ Porson. Πρβ. Σοφ. Τραχ. 173 ναμέρτεια.

252. Ἀσίδος ἀντὶ Ἀσιάδος, ὡς 273, 765, ὁ Blomfield, ὅσπερ καὶ 552 Ἀσὶς γράφει ἀντὶ ἀσίας (Ἀσιὰς), ὁ δὲ Elmsley Ἀσίδ' ἀντὶ ἀσιάδ' Προμ. 761. Κατωτέρω 818 ὁ Μεδίκ. παρέχει δωριάδος ἀντὶ Δωρίδος.

253. ταῦς ἀντὶ πολύς, εἰσαχθέντος ἐκ τοῦ ἑπομένου στίχου, ὁ Heimsoeth, ὁ Nauck μέγας, προτείνων τἀνάπαλιν Προμ. 758 λόγος πολὺς ἀντὶ λόγος μέγας, ὁ δὲ Weil γράφει πλατύς.

256 κέ. προτάσσει ὁ Oberdick τοῦ στίχου 254 ἐξαλείφων στίχ. 258. Ἀντὶ τούτου ἐδήλωσα 256—258 ὡς διττογραφίαν.

260. Ὁ Weil νεόκοτα πανδάι' ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς κώδιξι καὶ δάϊ' παραβάλλων στίχ. 641.

263. Ὁ Doederlein ἴστ' ἀντὶ ἔστ'. Ὁ Weil ἑρμηνεύει: πάντα ἐκεῖνα, οἷς ἐγαυριῶμεν, ἀπώλοντο. Ἴδε ὅμως ἐξηγ. ὑπομνήματα.

265. Ὁ Weil ἄλλοτε μὲν εἴκασε «μάλα μακροβίοτος» χάριν τῆς στροφικῆς ἀναλογίας, νῦν δὲ «ἦ μάλα μακρόβιος».

269. παρών γε ἀντὶ παρών τε παρέχουσι χείρονα ἀντίγραφα. Τὰ μόρια καὶ μὴν . . γε συνήθως συνάπτονται.

272. πολέα ἀντὶ πολλὰ ὁ Lachmann. — Ὁ Meineke ὑπολαμβάνει, ὅτι τὸ βέλεα παρεισεφθάρη ἐκ τοῦ τέλεα παραβάλλων 48 καὶ 54.

273. τᾶσδ' . . ἦλθεν αἶας ἀντὶ γᾶς . . ἦλθ' ἐπ' αἶαν ὁ Weil. Ἐν τῷ παραδεδομένῳ κειμένῳ εἶναι περιττὸν ἢ τὸ αἶαν ἢ τὸ ἑπόμενον χώραν. Ἦλθε γαίας ἀντὶ ἦλθεν αἶας ἐκ γραφῆς τοῦ Housman, διότι τῆς λέξεως αἶα τότε μόνον ποιοῦνται χρῆσιν οἱ τραγικοί, ὅταν τὸ μέτρον μὴ ἀνέχηται τὸ γαῖα. Πρβ. Dindorf Λεξ. Αἰσχ. λ. αἶα.

274. δαΐαν (δάαν ὁ Blomfield) ἀντὶ δῖαν ἔχει νεώτερον ἀπόγραφον.

278. μέλεα («γρ. μέλεα» ἐν νεωτέρῳ ἀντιγράφῳ) παμβαφῆ ἀντὶ τῆς ἐν τοῖς κώδιξιν ἐξηγήσεως σώματα πολυβαφῆ ὁ Kayser.

280. πλαγκτοὺς ἔθηκα ἐν τῷ ἐδάφει ἀντὶ πλαγκτοῖς. — σπιλάδεσσιν ἀντὶ διπλάκεσσιν ὁ Hartung, ὁ Blomfield ἐν πλαγκτοῖσι πλάκεσσιν, ὁ Halm πλαγκτοῖς ἀμφὶ πλάκεσσι, ὁ Housman πλάγκτ' ἐνὶ σπιλάδεσσιν. Περὶ τοῦ διπλάκεσσι παρέχουσιν οἱ Σχολιασταὶ παραδόξους ἑρμηνείας «ὡς ἂν εἴποι τις διαύλοις (ὡσανεὶ ἦτο τὸ διπλάκεσσι ἐπίθετον

Digitized by Google

τοῦ πλαγκτοῖς). τὰ γὰρ κύματα ἐκχεῖται καὶ ὑπονοστεῖ· διπλάκεσσι δέ, ταῖς δύο πλαξί, τῆς θαλάσσης τε καὶ γῆς (δευτέρα ἑρμηνεία τοῦ διπλάκεσσι προσαρτωμένη τῇ πρώτῃ, ὡσανεὶ αὕτη ἀνήγετο εἰς τὸ πλαγκτοῖς). ἢ ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς». Ἡ σημασία τοῦ δίπλαξ, τῆς διμίτου (ἡ λέξις διεσώθη ἐν Ἠπείρῳ) χλαίνης (Ὁμήρ. Ἰλ. 3, 126), τῆς διπλοΐδος, ἣν ἔστι κατὰ τοὺς Ὁμήρου Σχολιαστὰς διπλῆν ἀμφιέσασθαι, ἐπὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ πλατέων περσικῶν χιτώνων (κανδύων), οἵτινες, ἐπιπλεόντων τῶν νεκρῶν Περσῶν, ἐφέροντο τῇδε κἀκεῖσε εὐρέως ἐκτεταμένοι (οὕτως ὁ Hermann), φαίνεται ἀπᾴδουσα. Ὁ Blomfield μετὰ τοῦ Σχολιαστοῦ «ὡς ἂν εἴποι τις διαύλους· τὰ γὰρ κύματα ἐκχεῖται καὶ ὑπονοστεῖ» ἐννοεῖ τὴν διπλῆν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τὴν ὑπὸ τῆς παλιρροίας (ἀμπώτιδος καὶ πλημμυρίδος) ταραττομένην, ἕτεροι δὲ τὴν διπλῆν θαλασσίαν ἀκτήν, ἧς ἐν μέσῳ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης κινοῦνται, καὶ ἕτεροι τὰ ξύλινα ναυάγια τῶν νεῶν, τὰ ἀποτελούμενα ἐκ διπλῶν δοκῶν, ἐφ' ὧν ἐφέροντο οἱ ναυαγοί.

281—86 προτάσσει ὁ M. Schmidt τοῦ στίχου 275. Τοῦτο ἦτο ἀποδεκτόν, ἐφ' ὅσον ἐπιστεύετο, ὅτι παρ' Αἰσχύλῳ εἶναι δυνατὴ ἡ τάξις στροφ. β΄. στροφ. γ΄. ἀντιστροφὴ β΄. ἀντιστρ. γ΄. Ἀλλὰ περὶ τούτου πρβ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν, ἥτις ἐπιγραφομένη über die Technik und den Vortrag der Chorgesänge des Aesch. ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ 8ῳ Supplementb. der Jahrb. f. class. Philol. σελ. 215 κέ.

283 κέ. βοὰν καὶ Πέρσαις μετετόπισα ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀντιστροφήν.

286. ἔσχεθον ἀντὶ ἔθεσαν ἔγραψα χάριν τοῦ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ (292) μέτρου, ὁ Hermann θεοὶ ἔθεσαν (θέσαν).

289 κέ. Ὁ Weil στυγνᾶν γ' Ἀθανᾶν δαΐοις μεμνῆσθαί τοι πάρα.

291. Ὁ Abresch πολλὰς ὡς.

292. εὔπαιδας ἀντὶ εὔνιδας ὁ Weil. Οὕτω προσλαμβάνει τὸ μάταν τὴν πρόσφορον αὐτῷ ἔννοιαν, ἐν ᾧ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Σχολ. «μηδὲν βλαψάσας» οὐδαμῶς περιέχεται ἐν τῇ λέξει (μάταν). Ὁ Schütz ἐξηγήσατο: μάταν, ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ ἄνευ νίκης, ἥτις θὰ ἐποίει τὴν ἀπώλειαν ἀνεκτήν πως. Ὁ Boeckh γράφων εὔνιδας ἔκτισσαν ἀποκαθίστησι τὴν στροφικὴν ἀναλογίαν, ἑρμηνεύων δέ τις τὸ εὔνιδας οὐχὶ ὀρφανὰς μετὰ τοῦ Σχολ., ἀλλὰ συζύγους, ὥσπερ ἀπαντᾷ πολλάκις παρ' Εὐριπίδῃ, θὰ παρεῖχε διὰ τοῦ μάταν εὔνιδας πρόσφορον τῷ χωρίῳ ἔννοιαν. Ἀλλ' ὅμως ὁ τύπος ἔκτισσαν

Digitized by Google

εἶναι ἀμφίβολος καὶ ἐπισφαλής, ἐν δὲ Χοηφ. 350 τὸ παραδεδομένον κτίσσας μετεβλήθη εἰς κτίσας. Πρβ. ἔμπροσθεν ἐξηγ. ὑπομν. εἰς στίχ. 866.

295. μήτ' ἐλέγξαι ἀντὶ μήτε λέξαι ὁ Housman.

300. ἀρχέλειος παράγει ὁ Hermann σὺν τῷ ἐπιθέτῳ τῆς Ἀθηνᾶς ἀγελείας ἐκ τοῦ λεία (= ἄρχων τῆς ἀγέλης, ποιμάνωρ) ἐννοῶν καὶ τό, ἐπὶ σκηπτουχίᾳ ταχθείς, μετὰ τοῦ Heath περὶ τοῦ ἀρχιευνούχου ἢ περὶ ἑνὸς τῶν εὐνούχων, οἵτινες καταστάντες τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κύρου ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Κ. Παιδ. 7, 3, 16. 8, 1, 38) σκηπτοῦχοι. Ἀμφότεραι αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται φαίνονται πεπλημμελημέναι. Τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἐπὶ σκηπτ. ταχθεὶς (= καταστὰς εἰς τὴν ἀρχὴν) προήνεγκεν ἤδη ὁ Schütz ἀποκρούων ὀρθῶς καὶ τὴν ἑτέραν γνώμην τοῦ Heath ὑπολαμβάνοντος, ὅτι καὶ τὸ ἄνανδρον τάξιν ἀναφέρεται εἰς τὴν μὴ ἀνδρικὴν φύσιν τῶν εὐνούχων.

302. βλέπει φάος ἀντὶ τοῦ τῶν χειρογράφων φάος βλέπει ὁ Σχολ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1028.

303. Ὁ Weil φέγγος μέγα.

308. Τὸ ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ σκῶμμα μηνύει μᾶλλον Ἕλληνα ἄγγελον ἢ Πέρσην, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐν στίχῳ 318 κέ.

309. ἀριστεὺς ἀντὶ τοῦ τῶν χειρογράφων ἄριστος ὁ Blomfield. Ἡ ἐναλλαγὴ αὕτη τῶν λέξεων συχνὴ ἐν τοῖς χειρογράφοις. — ἰθαγενὴς ἀντὶ ἰθαιγενὴς παρέχουσι νεώτερα ἀπόγραφα. Πρβ. Ὁμήρ. Ὀδ. 14, 203, ἔνθα τὰ ἀντίγραφα ἐπαμφοτερίζουσιν παρέχοντα τὰ μὲν ἰθαιγενέεσσιν, τὰ δὲ ἰθαγενέεσσιν.

310. σποδεῖ ἀντὶ πολεῖ ὁ Emperius. Τῇ ἐννοίᾳ: περιφέρεται κύκλῳ περὶ τὴν νῆσον ὡς νεκρός, εἶναι τὰ μάλιστα ἀνεπιτήδειος ἡ ῥῆσις πολεῖ νῆσον. Πολλῷ δὲ ἧττον δύναται τὸ πολεῖ νὰ σημαίνῃ: κεῖται ἐν Σαλαμῖνι, ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ πωλεῖται (Ἡσύχ. πωλεῖται· συνεχῶς ἐπὶ τὸν αὐτὸν τόπον παραγίνεται. Πρβ. Εὐρ. Ὀρ. 1269 τίς ὅδ' ἄρ' ἀμφὶ μέλαθρον πολεῖ; Ὁμήρ. Ὀδ. 2, 55 ἐς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα, 4, 384 πωλεῖταί τις δεῦρο γέρων), πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι ὁ Τενάγων ὡς φάντασμα περιέρχεται τὴν νῆσον.

313. δινούμενοι ἀκύρισσον εἰς σκιράν γέγραφα ἀντὶ νικώμενοι κύρισσον ἰσχυράν. Ἀντὶ τοῦ ἀχρήστου νικώμενοι ὁ Heimsoeth προύτεινεν ἔκ τινος ἐν Βιέννῃ χειρογράφου κυκώμενοι. Ἀλλὰ κυκᾶν, ἀνακυκᾶν, ἀναδεύειν καὶ ἀναμιγνύναι, δὲν δύνανται νὰ λεχθῶσι περὶ τῆς περιπλανήσεως

Digitized by Google

καὶ τοῦ ῥιπτασμοῦ τοῦ πτώματος ἐν τῷ ὕδατι. Προφανῶς ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀντιγραφέως παραχθεὶς ἐκ τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ κύρισσον παρανέγνω κυκώμενοι ἀντὶ νικώμενοι. Τῇ ἐννοίᾳ φαίνεται, ὅτι συνᾴδει τὸ δινούμενοι πολλῷ μᾶλλον τοῦ κυκλούμενοι, ὅπερ ἠδύνατό τις νὰ διανοηθῇ. — ἰσχυρὰν δηλοῦν τὴν ἰσχύν, οὐχὶ δὲ τὴν τραχύτητα εἶναι ἀνοίκειον.

314. Ὁ Oberdick ῥοαῖς τε Νείλου.

315. φερεσσακὴς ἀντὶ Φρεσεύης (νεώτερα ἀντίγραφα Φερεσσεύης) ὁ Bothe. Ἐάν τις ἀνεζήτει ἐν τῷ φερεσσακὴς ὄνομα κύριον, τότε ὤφειλε ἕνεκα τῆς λέξεως τρίτος, μὴ συγχωρούσης μετ' αὐτὴν τὴν μνείαν καὶ τετάρτου ὀνόματος, νὰ μεταποιήσῃ τὸ Φαρνοῦχος εἰς ἐπίθετον, οἷον ῥαβδοῦχος, ἢ εἰς ἐθνικὸν Καρδοῦχος, ἅπερ ὑπετόπασεν ὁ Weil.

316. οἷδε ἀντὶ οἵ τε χεῖρον ἀντίγραφον.

319. πυρσὴν ἀντὶ τοῦ ἐν Μ πυρράν, τοῦ ἀπᾴδοντος τῆς χρήσεως τῶν τραγικῶν, ἀποκατέστησεν ὁ Porson.

320. Οὐδεμία μεγάλη διαφορά, ἐάν τέ τις ἀναγνῷ πορφυρέᾳ κατὰ συνίζησιν, ἐάν τε γράψῃ μετὰ τοῦ Πόρσωνος πορφυρᾷ.

323. Ὁ Brunck ἔγραψεν Ἄμηστρις ἀντὶ Ἄμιστρις.

324. Ὁ Porson παραδέχεται, ὅτι μεταξὺ τοῦ Ἀριόμαρδος καὶ Σάρδεσιν ἐξέπεσεν εἷς στίχος (ἄρδεων βολαῖσι πιστός Μιτραγάθης τε), ὁ Weil εἰκάζει νῦν σύ τ', ἐσθλὸς Ἀριόμαρδε, Σάρδεσιν. Ὁ πολυθρύλητος κανών, καθ' ὃν, ἐὰν ὁ στίχος ἀπολήγῃ εἰς λέξιν ἀποτελοῦσαν κρητικὸν πόδα, ταύτης δὲ τῆς λέξεως προηγῆται ὑπερμονοσύλλαβον, ὁ πέμπτος ποὺς ὀφείλει νὰ εἶναι ἴαμβος ἢ τρίβραχυς, κεῖται ἐν Πόρσωνος προλόγῳ εἰς Ἑκάβην Εὐριπίδου σελ. 30.

325. θ', ὅπερ ἐλλείπει ἐν τῷ Μ, ἔχουσι νεώτερα χειρόγραφα.

328. εὐτυκῶς ἔγραψα ἀντὶ τοῦ οὐδὲν λέγοντος εὐτυχῶς. Οὕτως ὁ Μ παρέχει Ἱκέτ. 970 ἐντυχούσῃ ἀντὶ εὐτύκους, 1005 εὔτυχον ἀντὶ εὔτυκον, καὶ παρ' Ἡσυχ. δὲ ἡ παράδοσις τοῦ χειρογράφου παρέχει εὐτυχὲς ἀντὶ τοῦ εὐτυκές. Ὁ Weil εἰκάζει εὐθέτως.

329. Συέννεσις ἀντὶ σύννεσις ὁ Turnebus.

330. ἔπαρχος ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ ἄπαρχός (ἤτοι ἀπ' ἀρχὸς) παρέχουσι νεώτερα χειρόγραφα. Καὶ Ἀγαμ. 1226 φέρει ὁ Μ ἄπαρχος. Ὁ Hermann εἰκάζει ὕπαρχος, ὁ Meineke τάγαρχος.

331. Ὁ Hermann ἐδέξατο ἔκ τινος παρισιακοῦ χειρογράφου τὴν γραφὴν νηλεῶς ἀντὶ τῆς ἐν τῷ Μ εὐκλεῶς.

Digitized by Google

332. τοιῶνδ' ἄρ' ὄντων τῶνδ' ἔγραψα ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοιῶνδ' ἀρχόντων. Μετὰ τὸ ἀρχόντων βυζαντιακὴ χεὶρ προσέγραψεν ἐπὶ τοῦ στίχου νῦν, ὅπερ ὅλως ἀμάρτυρον ὂν καταφαίνεται προσέτι καὶ ἀπρόσφορον. Ὅθεν ὀφείλει τις οὔτε μετὰ τοῦ Turnebus νὰ γράψῃ τοιῶνδ' ἄρ' ὄντων νυν οὔτε μετὰ τοῦ Dindorf τοιῶνδε τῶνδε νῦν οὔτε μετὰ τοῦ Weil τοσόνδε (Heimsoeth) ταγῶν (κατὰ τὸν Hermann) νῦν. Τὸ ἄρ' ὄντων φαίνεται ὂν ἡ ἀξιόπιστος διόρθωσις τοῦ ἀρχόντων, εἶτα δὲ ἐξάγεται ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ συμπλήρωμα τῶνδε. Ὁ Campbell ἔγραψε τοιῶνδε ταγῶν τῶνδ'.

333. Νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσι παρόντων δ'. Ἀλλ' ἡ σύνδεσις εἶναι περιττή. Ἀντὶ τοῦ ὀλίγα ἐγέγραπτο ἴσως τὴν ἀρχὴν παῦρ'.

337. δὲ ἀντὶ δὴ νεώτερα ἀντίγραφα. Ἡ μετάθεσις τοῦ Weil νεῶν πόσον δὴ πλῆθος ἦν ἢ ἡ μεταβολὴ τοῦ Heimsoeth πόσον τὸ πλῆθος δὲν εἶναι ἀναγκαία.

340. βάρβαρον ἀντὶ βαρβάρων ὁ Heath. Ὁ Weil ὑπολαμβάνων, ὅτι μετὰ τὸ πλήθους ἕκατι τὸ ἐπιφερόμενον ναυσὶν εἶναι ἄτοπον γράφει βαρβάρων στόλον.

343. Ὁ Brunck νεῶν. Τότε ὤφειλέ τις καὶ 362, 386, 458, 483 νὰ μεταβάλῃ τὸ ναῶν εἰς νεῶν. Ἀλλ' ἡ παράδοσις παρ' Αἰσχύλῳ μαρτυρεῖ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ κανόνος, καθ' ὃν ναῶν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κανόνος, καθ' ὃν νεῶν μόνον χάριν τοῦ μέτρου κεῖται.

344. Ὁ Doederlein οἶσθα. Ἀλλὰ διὰ τοῦ οἶδα βεβαιοῖ ὁ Ἕλλην ποιητὴς τὴν ἀκρίβειαν τῆς εἰδήσεως.

345. ὑπέρκοποι ἀντὶ ὑπέρκομποι ὁ Wakefield. Πρβ. 829.

347. νεώτερον ἀντίγραφον παρέχει δοκῶμεν. Ἡ πρότασις αὕτη ἠδύνατο κάλλιστα νὰ προσκολληθῇ τῇ ὧδ' ἔχει λόγος καὶ οὐδαμῶς εἶναι ἀναγκαία ἡ παραδοχὴ χάσματος, ὡς παρεδέξατο ὁ Lincke ἀγόμενος ἐκ τοῦ: μή σοι δοκῶμεν. Ἀλλ' ὅμως: μή σοι δοκοῦμεν; ἔχει καλῶς. — λειφθῆναι ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ ληφθῆναι φέρουσι νεώτερα ἀντίγραφα.

350. Πρὸ τούτου τοῦ στίχου, ὡς καὶ πρὸ τῶν 351—353, φέρει ὁ Μ γραμμάς τινας ὡς σημεῖον τῆς ἀλλαγῆς τοῦ προσώπου. Ἡ ἄνω παραδεχθεῖσα διανομὴ τῶν προσώπων κατάγεται ἐκ τοῦ Schütz. Ὁ Weil τίθησι 350 μετὰ 352 παρέχων τὸν στίχον τῇ Ἀτόσσῃ. — Ὁ Hartung θεοὶ γὰρ πόλιν. — Ἐν τῷ ἄνω διαζώματι τοῦ σελ. 83 μνημονευθέντος ἀγγείου ἐξεικονίζεται ἡ Ἀσία ἔχουσα πολυτελῆ ἱματισμόν, ὑποδεδεμένη, φέρουσα

Digitized by Google

διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, περιδέραια καὶ ἐνώτια, σκῆπτρον ἐν χειρί, καὶ καθημένη ἐπὶ βωμοῦ, οὗ τὸ μὲν τέλος ἔχει σχῆμα Ἑρμοῦ θήλεος, τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου καὶ τὸ στῆθος μηνύουσι τὴν Οὐρανίαν Ἀφροδίτην, ἐκείνην δηλαδὴ τὴν Ἀσιατικὴν θεὰν τῆς φύσεως, ἥτις ἐν Ἀθήναις ὡς ἀρχαιοτάτη τῶν Μοιρῶν ἐτιμᾶτο καὶ ἐπὶ τοῦ Παυσανίου ἐν σχήματι Ἑρμοῦ. Πρὸ τῆς προσωποπεποιημένης Ἀσίας ἵσταται ἡ Ἀπάτη, ἣν ὁ Ἡσίοδος (Θεογ. 224) καλεῖ θυγατέρα τῆς αἰανῆς νυκτός, καὶ ἥτις καὶ ἐν εἰκόνι τοῦ Ἀπελλοῦ ἐξεικόνιστο μετὰ καὶ ἄλλων μορφῶν (Λουκιαν. π. διαβ. 5). Ἐνταῦθα παρίσταται ἐν τῇ στολῇ τῶν Ἐρινύων, ἤτοι ἐν δωρικῷ χειριδωτῷ χιτῶνι, ἔχοντι ἐπιβεβλημένον θήρειον δέρμα, ἐν ὑψηλοῖς κυνηγετικοῖς ὑποδήμασι, ἀλλ' ἐν δακτύλοις γυμνοῖς, καὶ ἐν ὄφεσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἐν ταῖς χερσὶ βαστάζει ἀνημμένας δᾷδας, ἃς ὁ Welcker (Alte Denkmäler τόμ. 5, 352) ἐξηγήσατο κατὰ τὸν Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 1382 «Ἐπὶ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας οὔπω ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι Ἕλληνες, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ὅμηρος δὲ αὐτὸς μὲν οἶδε σάλπιγγας, οὐ ποιεῖ δὲ σάλπιγγι χρωμένους τοὺς ἥρωας. Πρῶτος δὲ Ἀρχώνδας συμμαχῶν τοῖς Ἡρακλείδαις ἤγαγε τὴν Τυρσηνικὴν σάλπιγγα εἰς Ἕλληνας· ἐχρῶντο οὖν κατὰ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἀντὶ σαλπιγκτῶν πυρφόροις· οὗτοι δὲ ἱεροὶ ἦσαν Ἄρεως, ἑκατέρας στρατιᾶς προηγούμενοι μετὰ λαμπάδος, ἣν ἀφέντες εἰς τὸ μεταίχμιον ἀνεχώρουν ἀκίνδυνοι· καὶ οὕτω συνέβαλλον αἱ στρατιαί . .» Τῷ συμπλέγματι τούτῳ ἀντίκειται ἡ ἀπειλουμένη Ἑλλὰς ἁπλῶς ἐνδεδυμένη καὶ σεμνή, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἀμάχου Ἀθηνᾶς, ἐρειδούσης ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς τὴν χεῖρα, καὶ τοῦ καθημένου Διός, οὗ ἡ κίνησις τῆς χειρὸς μηνύει εὐμένειαν καὶ ἀρωγήν. Ἐγγὺς τοῦ Διὸς κεῖται ὁ κεραυνὸς καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτοῦ ἐπερειδομένη ἡ πτερωτὴ Νίκη ἀτενίζει πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἔτι περαιτέρω ὁρᾶται ὁ Δήλιος Ἀπόλλων μετὰ τοῦ κύκνου καὶ ἡ ἐπὶ ἐλάφου ὀχουμένη Ἄρτεμις, ἧς κατὰ τὴν ἑορτὴν συνέβη ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (πρβ. Πλουτ. π. Ἀθην. δ. 7), καὶ ὁ κύων τῆς θεᾶς. Δύο ἀστέρες ὑποδηλοῦσιν, ὅτι ἡ συνέλευσις αὕτη τῶν θεῶν τελεῖται ἐν Ὀλύμπῳ.

361. μενοῖεν ἀντὶ μένοιεν ὁ Monk.

362. ἐπενθορόντες ἀντὶ ἐπανθορόντες νεώτερα ἀντίγραφα.

363. ἐκσωσοίατο ἀντὶ ἐκσωσαίατο ὁ Monk.

365. τῶν θεῶν φθόνον ὁ M μετὰ διορθώσεως τὸν θεῶν φθ. Ὁ Weil ἐκλαμβάνων τὸ ἄρθρον ὀχληρὸν διατείνεται, ὅτι τὸ τῶν θεῶν προῆλθεν ἐκ γλωσσήματος τῆς ἀρχεγόνου γρα-

Digitized by Google

φῆς δαιμόνων. Ἀλλὰ τὸ ἄρθρον (τὸν — φθόνον) ἔχει κάλλιστα σημαῖνον τὸν γνωστὸν φθόνον καὶ τὴν θείαν νέμεσιν.

370 κέ. ἑπόμενος τῷ Köchly μετέθηκα στίχους 370 καὶ 371. Καὶ δύναταί τις μὲν νὰ ἀναπληρώσῃ ἐν στίχῳ 371 τὸ τάξαι (Σχολ. κοινὸν τὸ τάξαι), ἀλλ' ἡ ἀπεσχισμένη πρότασις εἶναι οὕτως ἀνώμαλος τῷ ὕφει, ὥστε ὤφειλέ τις νὰ παρεδέχετο μετὰ τὸν στίχ. 371 χάσμα, εἰ ὁ διὰ τοῦ, ἔκπλους φυλάσσειν, ὑποδηλούμενος σκοπὸς ἀπαιτούμενος μετὰ τό, ἄλλας δὲ κύκλῳ νῆσον Αἴαντος πέριξ, μὴ ἔκειτο ἀτόπως μετὰ τὸ τάξαι ἐν στοίχοις τρισίν. Ἐκ τοῦ παραδεδομένου κειμένου δὲν μανθάνομεν τί ἔργον εἶχον αἱ περὶ τὴν νῆσον ταχθεῖσαι νῆες. Ἄνευ νεῶν δὲν ἠδύναντο οἱ Ἕλληνες νὰ φύγωσι ἐκ τῆς Σαλαμῖνος, αἱ δὲ νῆες ἦσαν συνηθροισμέναι ἐν τῷ στενῷ, ἐὰν δὲ οἱ ἔκπλοι ἐντεῦθεν ἦσαν κατειλημμένοι φυλασσόμενοι, τότε ἡ κύκλῳ τῆς νήσου παράταξις πλοίων οὐδένα σκοπὸν εἶχεν. — Περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας ἔπιθι Papers of the American school . . at Athens 1882—1883, σελ. 237—262.

374. Ὁ Hermann εἰκάζει ὃν ἀντὶ ἦν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη καθίστησι μὲν τὸν λόγον ὁμαλόν, εἶναι ὅμως οὐχὶ ἀναγκαία. Ἡ παρατήρησις τοῦ Hermann «εἰ ἔγραψεν ἦν ὁ Αἰσχύλος, ἀκριβέστερον θὰ ἔλεγεν πρὶν εἰ ἔφυγον» ἐρείδεται ἐπὶ ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως.

375. τοιαῦτ' ἀντὶ τοῦ τῶν κωδίκων τοσαῦτ' ὁ Brunck. Οὐχὶ περὶ τοῦ ποσοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ποιοῦ τῶν λέξεων πρόκειται. — Παντάπασιν ἀναξία εἶναι ἡ γραφὴ νεωτέρων χειρογράφων ὑπ' ἐκθύμου (ὑπερθύμου), ἣν ὁ μὲν Blomfield ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἄφρονος (amens), ὁ δὲ Hermann διὰ τοῦ «ἐκτὸς ἑαυτοῦ» (animi impotens). Ὀρθότερον ὁ Ἡσύχ. «ἐκθύμως, προθύμως, κατὰ ψυχήν», ἐφ' ἧς σημασίας κεῖται καὶ ἐν τῷ καθαρῷ ἡμῶν λόγῳ.

378. δεῖπνόν τ' ἀντὶ δεῖπνον ὁ Scaliger. Ὁ Blomfield θοίνας, ὁ Hartung θοίνην, οὗ γλώσσημα λέγεται τὸ δεῖπνον. Ἀλλὰ θοίνη, τὸ πολυτελὲς δεῖπνον, ἡ εὐωχία, εἶναι ἀνοίκειον ἐνταῦθα.

382. ἐν ὑποδεεστέροις χειρογράφοις πᾶς θ'.

385. Ἐπειδὴ τὸ διάπλοος δὲν ἀπαντᾷ ἀλλαχοῦ ὡς ἐπίθετον, ὁ L. Schmidt εἰκάζει παννύχοις δὴ διαπλόοις (οὐσιαστικῶς), ὁ Blomfield δὴ εἰς (δὴ 'ς) διάπλοον, ὁ Baumeister δὴ διὰ πόρον.

391. ἤχει ἔγραψα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ἠχῇ. Νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσιν ἠχεῖ. Ὁ Abresch εἴκασεν ἠχῇς (= ἠχήεις), ὁ Meineke εὐχῆς, ὁ Weil ἐκλαμβάνων τὸ ἠχῇ (ἢ ἠχή) ἑρμη-

Digitized by Google

νείαν τοῦ κέλαδος εἰκάζει νῦν ἀρθεὶς ἀντὶ τοῦ ἠχῇ, ἐν ᾧ ἄλλοτε ἐκβαλὼν τὸ κέλαδος ὡς ἐμβληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἔγραψεν ἠχῇ πέλαγος, ὁ L. Schmidt εὐχῇ (εὐχομένων). Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ κέλαδος εἶναι συνώνυμον τῷ παιᾶνι (396), τὸ δὲ μολπηδὸν ηὐφήμησεν τῷ ἐφύμνουν (396).

394. τάφος ἀντὶ φόβος ἀποκατέστησεν ὁ Stadtmüller. Ὡσαύτως Ἀγ. 1242 ὁ νοῦς κελεύει νὰ τεθῇ τάφος ἀντὶ φόβος καί, ὡς φαίνεται, καὶ ἄνω 209 τάφει ἀντὶ φόβῳ.

400. κελεύματος. Πρβ. κατωτέρω 506.

402. Νεώτερα ἀντίγραφα εὔτακτον, ὁ Bothe εὐτάκτῳ.

414. Νεώτερα ἀντίγραφα ἴθυνεν. Πρβ. 775. Κατὰ τὴν καλλίστην τῶν χειρογράφων παράδοσιν οἱ τραγικοὶ ἐποιήσαντο τοὐλάχιστον ἐν τριμέτρῳ χρῆσιν μόνον τοῦ τύπου εὐθύνω, ὥσπερ καὶ τῶν εὐθύς, εὔθυνος, εὐθυντήρ, εὐθυντήριον (766). Ο Nauck ἀποκατέστησε παρὰ Σοφ. Φιλ. 1059 ἐπευθύνειν ἀντὶ ἐπιθύνειν.

417 καὶ 419. Αἱ λέξεις: ἀρωγὴ δ' οὔτις ἀλλήλοις παρῆν καὶ: ἔθραυον πάντα κωπήρη στόλον μετετέθησαν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις. Ὁ Köchly ἐποιήσατο τὴν μετακίνησιν, ἥτις εἶναι ἀναγκαία, διότι οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ἔθραυον δύναται νὰ ἄρχηται ἡ ἑπομένη πρότασις, πᾶσα δὲ ἄλλη μηχανὴ (ὁ Pauw ἀρωγή τ', ὁ Prince ἀρωγή γ', ὁ Butler 418 αὐτοί θ') μᾶλλον φθείρει ἢ θεραπεύει.

418. Συνήθως λαμβάνουσιν ἐκ χειρόνων ἀντιγράφων ὑφ' αὐτῶν, ὥσπερ ἐναντίον τῆς καλλίστης παραδόσεως τῶν χειρογράφων (οἷον Χοηφ. 220) γράφουσιν αὐτοῦ, ὅταν λέγηται ἀντί, ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ. — ἐμβόλοις ἀντὶ ἐμβολαῖς ὁ Stanley.

420. Νεώτερον ἀντίγραφον παρέχει δὲ ἀντὶ τε.

421. Ὁ Oberdick ἔθυνον.

425. ἀκόσμῳ ἀντὶ ἀκόσμως παρέχει ὑποδεέστερον χειρόγραφον. Πρβ. 473, 484.

429. εὐχωλὴ ἀντὶ οἰμωγὴ (ὁ M οἰμωγῆς) ὁ Halm. Ἀντὶ τούτου ὁ Hermann προύτεινε νὰ γραφῇ καυχήμασιν ἀντὶ κωκύμασιν. Ὡσαύτως ἀποκατέστησεν ὁ Musgrave Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 833 εὐχωλὴν ἀντὶ οἰμωγήν, ἔνθα καὶ τὸ ὁμοῦ μετὰ τὸ στεναγμὸν ἀπαιτεῖ ἀντίθετον ἔννοιαν.

431. Ἀπιθάνως ὁ Weil ὑπολαμβάνει, ὅτι τὸ ὄμμα κεῖται ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ προσφιλοῦς (172), λέγων, ὅτι τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἔφερε τοῖς Πέρσαις σωτηρίαν. Ἴδε ἐξηγ. σημειώσεις.

433. στοιχαγοροίην παρέλαβον ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ M στοιχοιγοροίην. Ἕτερα ἀντίγραφα φέρουσι στοιχηγοροίην ἢ στιχηγοροίην.

Digitized by Google

434. μηδάμ' ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ μήδ' ἂν ὑποδεέστερα χειρόγραφα.

438. Ὁ Μεδίκειος κῶδιξ ἔχει νῦν.

439. Ὁ Turnebus αὐτούς, οὐδὲν δέον.

447. αἰκῶς ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ αἰσχρῶς (ἐν χειρόγραφον φέρει οἰκτρῶς)· αἰσχρῶς παρὰ τῷ, δυσκλεεστάτῳ μόρῳ, ἀργεῖ.

448 κέ. φίλων ὁ Ζάκας. — Ὁ Weil μόρῳ δὲ ποίῳ παραβάλλων Σοφ. Ἀντιγ. 772 ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς κώδιξιν ποίῳ μόρῳ δέ.

452. ἅλμης ἔγραψα ἑπόμενος τῷ Pauw ἀντὶ ἀκτῆς, διότι, ποντίας ἀκτῆς ἔπι, δὲν ἀνήκει τῷ ἐμβατεύει καὶ διότι ἡ θέσις τῆς νήσου ὡρίσθη ἤδη διὰ τοῦ, πρόσθε Σαλαμῖνος τόπων. Καὶ Εὐρ. Ἱππ. 737 ἔδει νὰ ἐναλλαγῇ τὸ ἀκτὰς πρὸς τὸ ἅλμας.

453. ὅτ' ἐκ ἀντὶ ὅταν ὁ Elmsley. Ἡ διόρθωσις αὕτη ἀπαιτεῖται ὑπό τε τῆς εὐκτικῆς καὶ ὑπὸ τῆς γενικῆς νεῶν.

454. ἐξοισοίατο ἀντὶ ἐκσωζοίατο ὁ Stahl. Αὐτὴ ἡ αἰτιατικὴ νῆσον ἐπιθυμεῖ τὴν μεταβολήν. Ὁ Meineke εἰσσωσοίατο, ὁ δὲ Weil πρότερον μὲν εἴκασεν κεῖσ' ὑπεκσωζοίατο, νῦν δὲ ἐνθάδ' (ἀντὶ νῆσον) ἐκσῳζοίατο καὶ ἐν 456 ὑπεκδεχοίατο ἀντὶ τοῦ ὑπεκσῴζοιεν.

455. ἄγραν ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ στρατόν. Τοῦ στρατὸν ὄντος ἀχρήστου, τὸ εὐχείρωτον ἀπαιτεῖ τὸ ἄγραν.

462. μέν νυν ἀντὶ μὲν γὰρ ὁ Weil. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὑποκείμενον τοῦ ἠράσσοντο εἶναι οἱ Ἕλληνες, οὐχὶ δὲ οἱ Πέρσαι, ὅπως ἐκλαμβάνει ὅ τε Weil καὶ ὁ Conradt, διότι κατὰ τὸν Κτησίαν παρὰ Φωτίῳ (72 σελ. 39[B] Bekk.) οἱ Ἕλληνες εἶχον μὲν ἐκ Κρήτης τοξότας, ἀλλ' ὅμως κατὰ στίχ. 242 κέ. σιγᾷ ὁ ποιητὴς περὶ αὐτῶν, καὶ ἐν τῇ ἐφόδῳ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἐν Ψυτταλείᾳ Περσῶν ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Ἡρόδοτος (7, 95) μνημονεύουσι μόνον ὁπλίτας.

469. εὐαυγῆ ἀντὶ του ἐν τοῖς χειρογράφοις εὐαγῆ ἐνταῦθά τε καὶ Εὐριπ. Ἱκέτ. 652 θεατής, πύργον εὐαγῆ λαβών, ὁ Hemsterhuis.

474. Ὁ Dindorf στένειν πάρα, διότι τὸ πάρα κεῖται συνήθως ἐν τέλει τοῦ τριμέτρου. Πρβ. στίχ. 170, 620, 290 κτλ.

476. Ὁ Paley πικράν γε.

477. ἀπήρκεσαν ἀντὶ ἀπήρκεσε ὑποδεέστερα χειρόγραφα. Ὡσαύτως 480 τοσόνδε ἀντὶ τοσῶν δέ.

481. οἳ (κείμενον ὕπερθεν τοῦ αἳ ἐν κώδικι τῆς Λειψίας) . .

Digitized by Google

τούσδε ἀντὶ αἱ . . τάσδ' ὁ C. Thurot. Ἡ Ἄτοσσα κατ' ἀνάγκην ἀναμιμνήσκεται κυρίως τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ. Ποῦ δὲ ἔλειπες τοὺς ἐκφυγόντας τὸν ὄλεθρον τῶν νεῶν, τοὺς μὴ καταστραφέντας, ὥσπερ ὁ στόλος, τοὺς μὴ μετασχόντας τῆς τύχης τοῦ στόλου, ἑπομένως τὸν πεζὸν στρατόν;

483. γε ἀντὶ δὲ ὁ Robortelli. Διὰ τοῦ γε δηλοῦται ἡ ἀντίθεσις τῶν ταγῶν (ναῶν μέν γε ταγοί) τοῦ περισωθέντος στόλου πρὸς τὸν λοιπὸν (πεζὸν) στρατὸν (485). Δὲν δύναταί τις νὰ ὑπερμαχήσῃ τοῦ δὲ λέγων, ὅτι ὁ ἄγγελος παρορῶν τὴν ἐν τῷ μεταξὺ οἰμωγὴν τῆς Ἀτόσσης συνεχίζει, ὥσπερ ἐν στίχῳ 375, τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ (Σχολ. ν. οὗτος ὁ σύνδεσμος συνάφειά ἐστι πρὸς τὴν ἄνω διήγησιν αὐτοῦ τοῦ ἀγγέλου, εἰ καὶ διὰ μέσου ἡ Ἄτοσσα ἀπεκλαύσατο τὴν τῶν Περσῶν δυστυχίαν), διότι ὁ ἄγγελος ὀφείλει ἐνταῦθα νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησιν τῆς Ἀτόσσης. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ ἄγγελος κατέπαυσε τὴν ἀφήγησιν αὐτοῦ ἐν στίχῳ 473 κέ. «τοιάνδε πάρα . . στένειν». Ὁ Weil εἰκάζει ναῶν ταγοῦχοι.

484. αἴρονται ἀντὶ αἱροῦνται ὁ Elmsley.

488. Ὁ Schütz οἵ τ' (ὁ Hartung οἵ δ') ἐκπερῶμεν ἀντὶ τῆς τῶν χειρογράφων γραφῆς διεκπερῶμεν, ὁ δὲ Bothe διεκπερῶμέν τ'.

492. πόλεις ἀντὶ πόλις ὁ L. Schiller. Ἐν στίχῳ 684 παρέχει ὁ M πόλεῖς μετὰ ὑπεργεγραμμένου ι, ὥσπερ πολλάκις ἐν τῷ M τὸ ει καὶ ι ἐναλλάσσονται πρὸς ἄλληλα.

494. Ὁ Blass (Rhein. Mus. τόμ. 29 σελ. 481) εἰκάζει ἐκ τῆς ἐνταῦθα ἐμφαινομένης γνώσεως τῶν τοπικῶν ὀνομάτων, ὅτι ὁ ποιητὴς μετέσχε τῆς ἐπὶ τοὺς τόπους τούτους στρατείας τοῦ Κίμωνος. Ἀλλ' ὅμως φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ὢν τότε λίαν προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν συνεστρατεύσατο τῷ υἱῷ τοῦ Μιλτιάδου.

495. Ὁ Nauck εἴκασεν δ' ἐς γαῖαν, ὁ Robortelli γαῖαν ἠδὲ ἀντὶ τῆς τῶν κωδίκων γραφῆς. Πρβ. ὅμως ἐξηγ. σημ.

499. Οἱ ἐν ταῖς ἐξ. σημ. ὑπολογισμοὶ ἐγένοντο κατὰ τὴν νέαν χρονολογίαν.

504. Ἐπειδὴ ἐν ἀσυνήθει τρόπῳ ὁ τρίτος καὶ τέταρτος ποὺς ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς μόνον λέξεως, ὁ Porson ἔγραψε: κρυσταλλοπῆγα διὰ πόρον στρατὸς περᾷ (ὁ Hartung περᾷ στρατός). Τὴν δὲ σπανίαν διάλυσιν τοῦ πέμπτου ποδὸς ποιεῖται ὁ Weil ἐκποδὼν γράφων δὴ πόρον. Ὁ Heimsoeth γράφει κρυσταλλοπῆγα διαπερᾷ πόρον στρατός.

506. σεσωμένος ἀποκατέστησα ἀντὶ σεσωσμένος ἐνταῦθά τε καὶ 1023, παραδεξάμενος καὶ 1036 ἐκολούθη. Οἱ τρα-

Digitized by Google

γικοὶ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, ἔτι δὲ ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν ἔχουσι τοὺς τύπους σέσωμαι, ἔζωμαι, κέκλαυμαι, ἐκολούθην, κέλευμα κτλ. ἄνευ τοῦ εὐφωνικοῦ καλουμένου σ. Πρβ. τὰς ἐμὰς cur. epigraph. σελ. 60 κέ.

509. εὐτύχει ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μεδικείῳ εὐτυχεῖ ὁ G. C. W. Schneider. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν εὐτυχής, ὁ δὲ L. Schiller ὑπονοεῖ εὐτυχεῖς.

516. Ὁ Hermann ταῦτ' ἔστι ταῦτα ἢ τἄργα παραβάλλων Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 383 ταῦτ' οὐκ ἀριθμός ἐστιν, ὦ πάτερ, λόγων, ἀλλ' ἔργα δεινά, καὶ λέγων ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται νὰ λεχθῇ ἡ ἀλήθεια τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τί συνέβη. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἄγγελοι ποιοῦνται τοιούτους ἐπιλόγους διαβεβαιούμενοι τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Ὁ Weil ταῦτ' ἔστιν ἔτυμα, ὁ Paley ταῦτ' ἔστι τἀνθάδ'· ἄλλα, ὁ Ζάκας ταῦτ' ἴστ' ἀληθῆ. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ τοιαῦτα ταῦτα, ἐὰν μεταβολή τις ἦτο ἀναγκαία. Ὁ Teuffel ἑρμηνεύει τὴν παραδεδομένην γραφήν: εἶναι ἀλήθεια, ἀλλ' οὐχὶ ἡ πᾶσα.

518. Ὁ Blomfield εἰκάζει: ὦ δυσπάλαιστε.

519. ἐνήλλου ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μεδικείῳ ἐνήλου παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Blomfield εἰκάζει ἐνήλω, διότι οἱ τραγικοὶ προτιμῶσι τοῦ δευτέρου (ἐνηλόμην) τὸν πρῶτον ἀόριστον (ἐνηλάμην), τὸν δὲ δεύτερον μεταχειρίζονται μόνον ἐν τύποις, οἷος ὁ ἁλόμενος (Εὐμ. 374), ὅταν τὸ μέτρον ἀπαιτῇ βραχεῖαν τὴν ἀρχικὴν συλλαβήν. Ὡς ἐνταῦθα, οὕτω καὶ Σοφ. Οἰδ. Τ. 1311 γραπτέον ἢ ἐξήλλου ἢ ἐξήλω ἀντὶ ἐξήλου.

522. Τὸν στίχον τοῦτον ἀποκρίνει ὁ Paley. Ὄντως δύναταί τις νὰ στερηθῇ τοῦ στίχου, διότι ἐμφανὴς (521) ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν ἀρκούντως. Ἡ ἔλλειψις τῆς τομῆς δὲν δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν νοθείαν τοῦ στίχου. Πρβ. τὴν σημείωσιν εἰς 254.

524. Ὁ Stanley ἑρμηνεύει: ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ γνώμη οὕτως ἐβεβαίωσεν ἢ ἐπειδὴ οὕτως ἐκρίνατε (οὕτως ἔδοξεν ὑμῖν). Ἄλλως ὁ Schütz: ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τουλάχιστον εἶναι ὀρθὴ (ἔχει κῦρος) ἡ γνώμη ὑμῶν (ἔχετε δίκαιον), ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν συνᾴδει τῷ κειμένῳ. Πρὸς τὸ φάτις ἐκύρωσεν πρβ. Ἡροδ. 2, 33 ὁ λόγος οὕτω αἱρέει (= ὁ λόγος οὕτω πείθει), 3, 45, 6, 124 καὶ 2, 43 ὡς ἔλπομαι καὶ ἐμὴ γνώμη αἱρέει. Πολλάκις ὅμως τὸ αἱρεῖν συντάσσεται προσωπικῷ ἀντικειμένῳ, ὡς Ἡροδ. 1, 133 χρᾶται ὅτι μιν λόγος αἱρέει (= πείθει), 4, 127, 14 ἢν μὴ ἡμέας λόγος αἱρέῃ (= ἐὰν μὴ πείσῃ ἡμᾶς ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δόξῃ ἡμῖν). Πρβ. καὶ 6, 3 Μιλτιάδεα δὲ ἀκούσαντα παραυτίκα ἔπεισε ὁ λόγος.

530—534 μετέθηκεν ὁ Ῥῶσσος M. Nikitin μετὰ στίχον 853,

Digitized by Google

ὁ δὲ Weil (Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France 1883 p. 75—79) ὁμογνωμονῶν αὐτῷ ἐξηγεῖται τὴν ἀνοίκειον ἐνταῦθα θέσιν τῶν στίχων ὡς προελθοῦσαν ἐξ ἀντιγράφου, ἐν ᾧ αἱ μεταξὺ 534 καὶ 853 κείμεναι σκηναὶ τῆς ἀνακλήσεως καὶ ἐμφανίσεως τοῦ Δαρείου παρελείφθησαν. Ἐναντίον τῆς μεταθέσεως εἰς στίχ. 853 ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Conradt, ὅτι τὸ «ἐπὶ τοῖσδε τοῖς πεπραγμένοις» ἁρμόζει μόνον ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἀγγέλου περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ ὑστέρῳ τόπῳ (στίχ. 853), ἔνθα θὰ ἀνέμενέ τις μᾶλλον «ἐπὶ τοῖσδε τοῖς εἰρημένοις» ἢ «ἠγγελμένοις» ἢ «τεταγμένοις». Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ Conradt προύτεινεν πρότερον τὴν παντελῆ τῶν στίχων 530—534 ἀπάλειψιν, νῦν δὲ ἀποχωρίζων ὡς ὑποβολιμαίους μόνον τοὺς στίχους 530—533 καὶ μεταποιῶν στίχον 534 «καὶ μή τι πρὸς κακοῖσι προστεθῇ κακόν» προσκολλᾷ αὐτὸν εἰς στίχον 529. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ στίχοι 530—534 ἔχουσιν Αἰσχύλειον χαρακτῆρα, δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκρίνῃ αὐτοὺς τοῦ ποιητοῦ καὶ ὑπολείπεται οὐδὲν ἕτερον ἢ ἡ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ (σελ. 81) προενεχθεῖσα γνώμη, καθ' ἣν οἱ στίχοι προσετέθησαν ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου θελήσαντος νὰ διδάξῃ τοὺς Πέρσας ἄνευ τῆς σκηνῆς τοῦ Δαρείου καὶ ὀφείλοντος νὰ παραλίπῃ τοὺς στίχους 601—853, ἔτι δὲ καὶ ἢ τὸ προηγούμενον (535 κέ.) ἢ τὸ ἑπόμενον (854 κέ.) χορικόν. Ἐπειδὴ δὲ «πιστὰ ξυμφέρειν βουλεύματα» ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ δευτέρου (854 κέ.) χορικοῦ, διὰ ταῦτα φαίνεται πιθανωτέρα ἡ παράλειψις τοῦ προτέρου (535 κέ.). Ὁ καθηγητὴς Christ (Sitzungsberichte d. bayer. Akad. d. Wissenschaften σελ. 249—398. 1888) κατέδειξεν, ὅτι ἡ εἴδησις περὶ νέας διδασκαλίας τῶν Περσῶν ἐν Συρακούσαις εἶναι ἀξιόπιστος, ῥᾳδίως δὲ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ὁ Αἰσχύλος προσεποίησε τοὺς 5 εἰρημένους στίχους χάριν τῆς ἐν Συρακούσαις διδασκαλίας τῶν Περσῶν, τὸ μὲν διότι τὰ τοῦ αὐτόθι θεάτρου δὲν συνεχώρουν τὴν ἐμφάνισιν σκιᾶς, τὸ δὲ ἵνα ἐλαττώσῃ τὰ χορικὰ καὶ καταστήσῃ ῥᾳδίαν τὴν γύμνασιν τοῦ χοροῦ.

530. ὑμᾶς ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ἡμᾶς νεώτερα ἀντίγραφα, ὧν ἐν καὶ ὁ Robortelli φέρουσι ἡμῖν.

531 κέ. πιστοῖσι ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M πιστοῖς νεώτερα ἀντίγραφα. Ἡ διόρθωσις αὕτη εἶναι ἀμφίβολος. Σχολ. ν. «συνεισφέρειν πιστὰς βουλὰς ἡμῖν πιστοῖς οὖσιν εἰς ὑμᾶς· εἰ δὲ γράφεται πιστούς, λέγει, ὑμᾶς δὲ χρὴ πιστοὺς ὄντας πιστὰ βουλεύεσθαι». Ὁ Brunck: τοῖς πρόσθεν πιστοῖς βουλεύμασι καινὰ συμφέρειν πιστὰ βουλεύματα (πρβ. ἑτέραν σημ. τοῦ ν. Σχολ. «τοῖς πρό-

Digitized by Google

τερον ὑφ' ὑμῶν γεγενημένοις πιστοῖς πρὸς ἡμᾶς ἔργοις). Ὁ Donner γράφει: ὑμῖν δὲ χρὴ . . πιστοῖσι (οὖσι) πιστὰ ξυμφ. βουλ., ὁ δὲ Conradt τηρῶν τὴν γραφὴν τοῦ M καὶ λέγων ὅτι τὸ ἡμᾶς ἀντιτίθεται εἰς τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν (525) ἐκλαμβάνει τὸ πιστοῖσι ὡς οὐδέτερον ἐξηγούμενος: πιστὴν πιστῇ βουλῇ συνενοῖν, ἤτοι ἀμοιβαίως βουλεύεσθαι. Ὁ Hartung γράφει πιστοὺς (δηλ. ὄντας) τὰ πιστά, ὁ Weil πιστοῖσι πιστούς, ἴσως δὲ γραπτέον πίστ' εἰς ἄπιστα ἤτοι πιστὰ βουλεύματα ἀντὶ βουλευμάτων τῆς ἀπιστίας (τῆς ἀπειθείας). — καί τι ἀντὶ κέτι νεώτερα ἀπόγραφα. Πρβ. σημ. εἰς 560. — πρόσθηται ἀντὶ πρόσθητε ὁ Turnebus. Πρβ. 560, 624, 645.

535. μὲν ἐκ συμπληρώσεως τοῦ Schütz. Ἕτεροι ἀναπληροῦσι τῶν, αὖ, τὴν, δὴ, τοι, νῦν, οὖν.

540 κέ. πολιαὶ δ' ὁ Bothe. — ἀμαλαῖς ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ἀπαλαῖς (ἀπαλαῖς) ὁ Prien. Νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσιν ἀταλαῖς. Τὸ ἀμαλαῖς ὑπεμφαίνει γηραιὰς μητέρας. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην πρὸς τὰς συζύγους, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ ἑπομένῳ συστήματι, ἤθελεν ὁ Hermann νὰ ἐξαγάγῃ γράφων μαῖαι γονάδες ἀντὶ τοῦ μαγνάδ, ὅπερ ἀναγινώσκεται ἐν νεωτέρῳ ἀντιγράφῳ. Ὁ Enger ὅμως διέγνω, ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη (μαγνάδ) οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ μυγδαλέοις. Ὁ Dindorf ἐμβάλλει μητέρες οἰκτραί. Κατὰ τὸν Döderlein τὸ ἀμβλὺς προῆλθεν ἐξ ἀττικῆς συγκοπῆς τοῦ ἀμαλός, κατὰ δὲ τὸν Buttman Lex. 2, 262 τὸ μαλακὸς ἔχει πρὸς τὸ ἀμαλός, ὡς βληχρὸς πρὸς τὸ ἀβληχρός. Παράγωγα ῥήματά εἰσιν τὸ ἀμαλάπτω καὶ ἀμαλδύνω.

541. διαμυδαλέους ἀντὶ διαμυδαλέοις ἔγραψα χάριν τῆς ἐννοίας, ὡς φέρεται καὶ ἐν ἑνὶ νεωτέρῳ χειρογράφῳ «γρ. μυδαλέους πρὸς τὸ κόλπους».

548. Ὁ Hermann καὶ Prien ἀκορέστοις ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀκορεστοτάτοις· πρὸς παραδοχὴν τῆς μεταβολῆς ταύτης οὐδεὶς ἀποχρῶν λόγος. Ἡ βραχύτης τοῦ ἑπομένου συστήματος ἐναντιοῦται εἰς τοῦτο.

549. Ὁ Paley εἰκάζει νόμον ἀντὶ μόρον. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ: κἀγὼ δὲ γόον ἢ κἀγὼ θρῆνον (πρβ. βοὴν ἱστάναι, φωνὴν αἴρειν), ἐὰν μεταβολή τις ἦτο ἀναγκαία, ἔνθα τὸ αἴρειν θὰ ἐλέγετο περὶ τῆς ὀξείας φωνῆς τοῦ θρήνου. Ὁ Dindorf ἐμβάλλει μετὰ 549 τὰς λέξεις φρενὸς ἐκ φιλίας θρηνῶν παιᾶν'. Παρασημειωτέον δὲ ὅτι ἕτεροι παραβάλλοντες Ἀριστοφ. Βατρ. 377 ὅπως ἀρεῖς τὴν Σώτειραν (τὴν Περσεφόνην) γενναίως τῇ φωνῇ μολπάζων, ἑρμηνεύουσιν: ἐξαίρω καὶ γεραίρω τὸν μόρον διὰ πολλοῦ πένθους. Πρβ. κατωτέρω 947.

Digitized by Google

551. νῦν δὴ ἀντὶ τοῦ νῦν γὰρ δὴ ὁ Porson. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι νῦν γάρ. Πρβ. 553, 561.

552. Ἀσὶς ἀντὶ Ἀσιὰς ὁ Blomfield. — ἐκκεκενωμένα ἀντὶ ἐκκενουμένα ὁ Hermann καὶ ὁ Prien. Ἀμφότερα ζητεῖ τὸ μέτρον τῆς ἀντιστροφῆς.

553. μὲν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M μὲν γὰρ ὁ Arnaldus. — ἄγαγεν ἀντὶ ἤγαγεν ὁ Blomfield κατὰ τὸν ἐν τῇ ἀντιστροφῇ ἀντίστοιχον στίχον.

555. Ὁ Hartung ἐπέσπασ' ἀφρόνως. Ὁ Dindorf δυσφόρως.

556. βαρίδεσσι ποντίαις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M βαρίδες τε ποντίαι παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα.

557 τίπτε ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M τίποτε νεώτερον ἀντίγραφον. — Δαριαῖος ἔγραψα ἀντί, Δαρεῖος μέν, διά τε τὸ μέτρον τῆς ἀντιστροφῆς καὶ διότι τὸ μὲν οὐδένα τόπον ἔχει ἐνταῦθα. Ὁ Dindorf γράφει Δαριάν μέν. Ἀλλ' ὁ τύπος Δαριὰν εἶναι ὕποπτος. Πρβ. 654, 667.

560. Σουσίδαις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M Σουσίδες (ὑπὸ δευτέρας χειρὸς γεγραμμένου ο ἄνωθεν τοῦ ε) νεώτερα ἀντίγραφα. Πρβ. κέτι ἀντὶ καί τι 534.

561. τε καί, ἀντί, τε γὰρ καί, νεώτερον ἀντίγραφον.

562. λινόπτεροι ἀντὶ αἱ δ' ὁμόπτεροι ὁ Schütz. Τὸ ΑΙΔ προῆλθεν προφανῶς ἐκ τῆς ὑπεράνω τοῦ ὁμ κειμένης διορθώσεως ΛΙΝ. Ὁ Heimsoeth λαιφόπτεροι.

565. πανωλέθροισιν ἀντὶ πανολεθρίοισιν νεώτερα ἀντίγραφα.

566. ἠδ'.. χέρες εἴκασεν ὁ Dindorf ἀντὶ διὰ δ'.. χέρας, συναπτομένου ὑπὸ πολλῶν τοῖς ἑπομένοις (Σχολ. μόγις δὲ διαφυγεῖν ἀκούομεν τὰς χεῖρας Ἰαόνων τὸν ἄνακτα) μεταβαλλόντων καὶ τὸ τυτθὰ δ' εἰς τυτθά γ'. Πρῶτος ὁ Heath συνῆψε τοῖς ἡγουμένοις. Ὁ Enger εἰκάζει αἵ τ'.. χέρες, ὁ δὲ Hermann διά γ' Ἰαόνων χέρας.

568. Ἀντὶ τοῦ, αὐτὸν ὡς, ὁ Dindorf εἴκασεν αὐτόπουν.

570. δυσχίμους ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M δυσχειμέρους ὁ Arnaldus διὰ τὸν ἐν τῇ στροφῇ ἀντίστοιχον στίχον.

571 κέ. πρωτομόροιο, φεῦ, ληφθέντες (ληφθέντες φέρουσι νεώτερα ἀντίγραφα) πρὸς ἀνάγκας ἀντὶ πρωτόμοροι, φεῦ, λειφθέντες πρὸς ἀνάγκαν ἐκ διορθώσεως τοῦ Blomfield. Ὁ Weil εἰκάζει πρωϊμόροιο, ὁ δὲ Conradt γράφων: τοὶ δ' ἄρα πρῶθ' ὁμόφοιτοι, φεῦ, λειφθέντες πρὸς ἀνάγκαν, ἑρμηνεύει: οἱ κατ' ἀρχὰς ὄντες ἀκόλουθοι αὐτοῦ κατελείφθησαν ἐν Σαλαμῖνι κατ' ἀνάγκην μοιραίαν.

Digitized by Google

574. Ὁ στίχος μηνύει χάσμα, ὅπερ ὁ Hermann ἀνεπλήρου διὰ τοῦ ἔρρανται, ὅπερ φέρουσι νεώτερα ἀντίγραφα ἐν στ. 583 μετὰ τὸ ἄπαιδες, ὁ δὲ Dindorf διὰ τοῦ ἔρρουσι καὶ ὁ Blomfield διὰ τοῦ ἔρροντες παραβάλλων κατωτέρω στίχ. 967. στέμβονται ἐξ ἐμῆς ἀναπληρώσεως. Ὁ Sorof ἔγραψε Κυχρείαν — στέμβοντες.

579. Ὁ Bothe ἀπῄτει κναπτόμενοι ὡς ἀττικὸν τύπον. Πρβ. Lobeck ἐν Σοφ. Αἴ. 1031 σημειούμενον τάδε «ἐὰν κνάπτειν καὶ τὰ παράγωγα ἦσαν εὔχρηστα ἐν τῇ γναφευτικῇ, τότε ἴσως τοῦτο προέτρεψε τοὺς τραγικοὺς νὰ προτιμήσωσιν τὸν ἕτερον τύπον γνάπτω ἢ γνάμπτω, τὸν διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἐπικῶν γνώριμον» καὶ Meisterhans σελ. 42. — ἁλοσύδνας ἀντὶ ἁλὶ δεινὰ ὁ Naber. Ἡ λέξις ἀμίαντος ἄνευ ἑτέρου προσδιορισμοῦ δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ τὴν θάλασσαν. Ἐὰν ἡ ἀνθεμουργὸς 615 = ἡ μέλισσα, ἡ πέντοζος = ἡ χείρ, ἡ φερέοικος = ὁ κοχλίας ἢ ἡ χελώνη, ὁ δασύπους = ὁ λαγώς, ὁ λιμνοχαρής = βάτραχος, ταῦτα εἶναι χαρακτηριστικὰ σημεῖα, ἀναπολοῦντα εὐθὺς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἔννοιαν. Τοὐναντίον ἀμίαντος εἶναι γενικόν, οὐχὶ δὲ μερικὸν ἐπίθετον, δηλωτικὸν κυρίως τῆς θαλάσσης. — Ἡ συνάρτησις τῶν λέξεων θὰ καθίστατο βελτίων, ἐὰν σκύλλονται πρὸς ἀναύδων καὶ παίδων τᾶς ἀμιάντου ἐνήλλασσον θέσιν.

583 κέ. τοκέες ἀντὶ τοκῆες ὁ Porson. — οὐράνια ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ἐραδαιμόνι'. Τὸ ἐραδαιμόνι' φαίνεται προελθὸν ἐκ τῆς συμμίξεως τοῦ δαιμόνια (ἤτοι δαιμόνια, οὐράνια). Συνήθως ἑπόμενοι τῷ Porson γράφουσι δαιμόνι'. Ὅτι ὅμως οὐχὶ μόνον ἄχη, ὀᾶ, ἀλλὰ καὶ οὐράνι ἄχη, ὀᾶ ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῇ ἀντιστροφῇ, δεικνύει τὸ μέτρον, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἐν τῇ τελευταίᾳ συλλαβῇ τοῦ ἄπαιδες βραχεῖαν συλλαβήν.

586. ἀπύουσιν ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ δὴ κλύουσιν, ἔνθα τὸ δή οὐδὲν σημαίνει, τὸ δὲ κλύουσιν εἶναι λίαν ἀσθενές. Ὁ Blomfield προύτεινε κλάουσιν, ὁ Hartung γοῶνται (ἀντὶ γέροντες) . . κλύοντες. Ῥᾳδίως ἠδύνατο νὰ μεταπέσῃ τὸ ἠπύουσιν εἰς τὸ δὴ κλύουσιν.

587. Ὁ Burney Ἀσίαν γᾶν, ὁ Blomfield Ἀσίαν θὴν ἢ Ἀσιᾶτιν, ὁ Meineke Ἀσιηνάν ἢ Ἀσιανάν. Ὁμολογουμένως ἀπαντᾷ τὸ δὴν (= δαρὸν) μόνον ἐνταῦθα παρὰ τοῖς τραγικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ δηναιὸς εὕρηται μόνον παρ' Αἰσχύλῳ.

589. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν οὐκ ἔτι, ὅπερ προτιμᾷ ὁ Hermann. — δασμοφοροῦσιν δεσποσύνοισιν ἀνάγ-

Digitized by Google

καις. Τὸ περσικὸν κράτος διῃρέθη ὑπὸ τοῦ Δαρείου εἰς εἴκοσι σατραπείας, οἱ δὲ ἐν αὐταῖς σατράπαι συλλέγοντες τοὺς φόρους ἀπέπεμπον αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ. Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. 1, 1, 8 καὶ γὰρ ὁ Κῦρος ἀπέπεμπε τοὺς γιγνομένους δασμοὺς βασιλεῖ ἐκ τῶν πόλεων ὧν Τισσαφέρνης ἐτύγχανεν ἔχων. Ἐν τῷ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ σελ. 83 μνημονευθέντι ἀγγείῳ ἡ κάτω εἰκὼν παρίστησιν ἐν πέντε ἄρρενος γένους μορφαῖς τὰς ὑποτελεῖς τῷ βασιλεῖ ἐπαρχίας ἐγχειριζούσας τῷ θησαυροφύλακι τοῦ βασιλέως τοὺς φόρους. Πρβ. Heydemann, Vasensamml. d. Mus. Nazion. σελ. 573 καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην περιγραφὴν τοῦ ἀγγείου ἐν Ann. Inst. 1873, 22 κέ. Ἐν μὲν τῶν εἰρημένων προσώπων προσφέρει θυλάκιον πλῆρες χρυσοῦ, ἕτερον δὲ ἐν βαθείᾳ ὑποκλίσει τρεῖς ἐπικειμένας ἀλλήλαις λεκάνας (πρβ. Αἴλιαν. π. ἱστ. 1, 22 καὶ 32). Τὰ λοιπὰ τρία πρόσωπα ἐκδηλοῦσιν ἐν προσκυνήσει τὸ ἑαυτῶν σέβας (πρβ. Πέρσ. στίχ. 592). Ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ τοῦ διαζώματος ὁρῶνται δύο χρυσᾶ θυμιατήρια. Ὁ θησαυροφύλαξ ἐξεικόνισται γυμνὸς μὲν τὰ ἄνω τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ ψέλιον ἀναμιμνήσκει τὸν Περσικὸν κόσμον. Ἐπὶ πολυτελοῦς ἑδωλίου καθήμενος ποιεῖται ἐπὶ τραπέζης λογισμὸν τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ. Αἱ ἐπιγραφαὶ σημαίνουσι κατὰ Boeckh (πρβ. Arch. Zeit. 1857 σελ. 59) ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ διπτύχου τάλ(α)ντα ἑκατόν, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης Μύριοι. Χίλιοι. Ἑκατόν. Δέκα. Πέντε. Ὀβολός. Ἡμιοβόλιον. Τεταρτημόριον.

591. οὐδ' ἀντὶ οὔτ' ὁ Heath. — προπίτνοντες ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M προσπίτνοντες νεώτερα ἀντίγραφα.

592. ἅζονται ἀντὶ ἄρξονται ὁ Halm. Διὰ τούτου ἀποκαθίσταται οὐ μόνον ὁ τοῖς ἄλλοις δυσὶ ῥήμασι συνάδων χρόνος (H. Voss ἄρχονται), ἀλλὰ καὶ λέξις λίαν δηλωτικὴ καὶ πρόσφορος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ προπίτνοντες.

594. Ἡ Ἑλληνικὴ συνήθεια τοῦ διαλέγεσθαι εὐπαρρησιάστως περὶ τῶν δημοσίων εἶναι οἰκεία ἐλευθέρου λαοῦ καὶ ἀλλοτρία τῆς Ἀσιατικῆς δεσποτείας (πρβ. Schlosser, Univers. Uebers. I, 1, 295), ἀποτελεῖ ὅμως μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δημαγωγικὴν ἀκολασίαν καὶ τὸν διωλύγιον πολιτικὸν λῆρον.

597. Ἠδύνατό τις νὰ ὑπονοήσῃ γενικὴν γνώμην ἀντὶ λύεται γράφων λέλυται (πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀμέσου ἀποτελέσματος καὶ τοῦ τετελεσμένου) . . οἷσι λυθῇ (ἀντὶ οἷς ἂν λυθῇ, ὡς Εὐμ. 211, 337, 644).

598. ἄρουραν ἀντὶ ἄρουρα ὁ Porson. Ἤδη ἡ χασμωδία ἀπαιτεῖ τὴν διόρθωσιν ταύτην.

600. Περσᾶν ἀντὶ Περσῶν ὁ Blomfield.

Digitized by Google

601—603. βροτείων ὅστις ἔμπειρος κυρεῖ ἐπίσταται, κακῶν μὲν ἀντὶ κακῶν μὲν ὅστις... ἐπίσταται βροτοῖσιν ἄλλοτε ὁ Weil εἰκάζων νῦν παλαιῶν ὅστις ἔμπειρος κτέ. Ἡ ἔννοια: ὁ ἔμπειρος καὶ γνῶσιν ἔχων τῶν ἀνθρώπων ἐπίσταται, ὅτι ὁ ἐν δυστυχίᾳ διατελῶν ἄνθρωπος οὐδὲν ἐλπίζει φοβούμενος τὰ πάντα, τἀνάπαλιν δὲ ὁ εὐτυχὴς πιστεύει, ὅτι οὐδαμῶς δύναται νὰ συμβῇ μεταβολὴ τῆς εὐτυχίας: συνηγορεῖ τῇ προτέρᾳ τοῦ Weil μεταβολῇ. — ἐμπερὴς ἔγραψα ἀντὶ ἔμπορος, διότι τὸ ἐν νεωτέροις ἀντιγράφοις φερόμενον ἔμπειρος εἶναι προφανὴς διόρθωσις, ἐν ᾧ τὸ ἔμπορος ὑποδηλοῖ τὸν ἧττον εὔχρηστον τύπον τοῦ ἐμπερής. — ὅταν τινὰ | κλύδων ἔγραψα ἀντὶ τοῦ ὅταν κλύδων | κακῶν· διότι τὸ κακῶν δέον μετὰ τὸ κακῶν μὲν νὰ ἐκβληθῇ, διὰ δὲ τοῦ τινα, ὅπερ μετὰ τὸ (ὅ)ταν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐκπέσῃ, προστίθεται καὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦ φιλεῖ (πρβ. Berliner Philol. Wochenschrift 1884 σελ. 909 κέ.). Ὁ Weil εἴκασεν ὡς ὅτῳ κλύδων καινῶν.

605. πνεύματ' ἔγραψα ἀντὶ δαίμον', ὅπερ φαίνεται γλώσσημα τοῦ, τὸν αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ τύχη δαίμονος, οὐχὶ δὲ δαίμων τύχης δύναται νὰ λεχθῇ, καὶ ἐπειδὴ τὸ οὐρίζειν εἶναι μεταβατικόν, διὰ ταῦτα ὤφειλέ τις ἑπόμενος τῷ Blomfield καὶ Dindorf νὰ ἔγραφεν τύχην (τύχας), ἐὰν μὴ ἡ λέξις δαίμον' μετὰ τὸ εὐθὺς προηγούμενον: ὅταν δ' ὁ δαίμων εὐροῇ: ἦτο περιττή, ἡ δὲ γενικὴ τύχης μὴ ἐφαίνετο ὡς τεκμήριον τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου. Ὁ Weil εἰκάζει τὸν αὐτὸν αἰὲν ἄνεμον οὐριεῖν τύχην.

606. Μετὰ τὸν στίχον τοῦτον ἐκδέχεται ὁ Conradt χάσμα (ἅπαντα δέ . .). Ἴδε ἐξηγ. σημειώσεις.

607. Ἕτεροι γράφουσι τἀνταῖα· τότε ἔδει νὰ ἀναγινώσκηται ἔν τ' ὄμμασιν.

608. Ὥσπερ τὰ χειρόγραφα παρέχουσι πολλάκις παιών, παιωνίζειν ἀντὶ παιάν, παιανίζειν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα γραπτέον ἴσως παιάνιος ἀντὶ παιώνιος, ἐπειδὴ παιώνιος ἄλλως ἀπαντᾷ μόνον ἐπὶ τῆς ἐννοίας «ἰώμενος», ἐν δὲ τῷ κέλαδος ἀναπολεῖ τις ῥᾳδίως, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Hartung, τὸν παιᾶνα.

612. ἔστειλα ἀντὶ ἐστείλατο παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα. Ἴσως τὸ το εἶναι λείψανον τῆς λέξεως τέκνου, ἐκβληθείσης ὑπὸ τοῦ παιδός. Τὸ σχόλ. «πατρὶ παιδός» οὐδὲν συντελεῖ εἰς τὴν εἰκασίαν ταύτην, διότι οὐ μόνον τὸ παιδὸς δύναται νὰ εἶναι γλώσσημα τοῦ τέκνου, ἀλλὰ καὶ δηλοῖ, ὅτι τὸ παιδὸς ἀνάγεται εἰς τὸ πατρί, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ δόμων.

Digitized by Google

613. μειλικτήρια ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ μηλικτήρια νεώτερα χειρόγραφα.

619. Αἱ μεταβολαὶ τοῦ βίον (Blomfield χεροῖν, Dindorf ἴσον, Wieseler βρύον, Volckmar λίβος, Hartung πίων) εἶναι περιτταὶ καίπερ ὁμολογητέον, ὅτι ἡ εἰκασία τοῦ Nauck εὐφύλλοισι θαλλούσης κλάδοις ἀπεργάζεται χαρίεντα τὸν λόγον.

624. ἀγκαλεῖσθε ἀντὶ ἀνακαλεῖσθαι (νεώτερα χειρόγραφα ἀνακλεῖσθε, πρβ. 648) ὁ Dindorf.

634 κέ. Ὁ Weil πρότερον μὲν ἀχῶν ἄκος οἶδε πέλον, νῦν δὲ κακῶν ἄκος οἶδέ τις ὄν καὶ μετὰ τοῦ Gomperz θρήνων πέρας. Ἄλλοι ἄλλως. Ἡ ἔννοια δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἢ αὕτη: ἐὰν ἐν γένει ὑπάρχῃ σωτηρία καὶ θεραπεία, αὐτὸς μόνος ἐν τοῖς θνητοῖς ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τὸ μέσον τοῦτο τῆς σωτηρίας.

636. Ὁ Kirchhoff ἄρ' ἀντὶ ἦ ῥ' ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. — μου ἀντὶ μοι νεώτερα ἀντίγραφα. Τἀνάπαλιν 117. Τὸ ἑπόμενον ἱέντος ἀπαιτεῖ μου.

640 κέ. βάγματ' ἢ ἀντὶ βάγματα ὁ Dindorf τοῦ τε μέτρου χάριν καὶ τῆς ἐννοίας. Τὸ ἑπόμενον βοάσω δύναται νὰ εἶναι ὑποτακτικὴ τοῦ ἀορίστου, οὐχὶ μέλλων, ὅσπερ ἔχει βοάσομαι. Ἐν Εὐριπ. Ἑλ. 1108 διωρθώσατο ὁ Musgrave τὸ ἀναβοάσω εἰς ἀνεβόασα. — λίαν βοάσω ἔγραψα ἀντὶ διαβοάσω χάριν τοῦ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ μέτρου. Καὶ τῇ ἐννοίᾳ δὲ συνᾴδει τὸ λίαν κάλλιστα.

645 κέ. μεγαυχῆ ἀντὶ μεγαλαυχῆ παρέχει ὑποδεέστερον χειρόγραφον. — Ὁ Μεδ. πέμπεταί προσγεγραμμένου ε ὕπερθεν τοῦ αι. Πρβ. 690. — τὸν οἷον ἀντὶ οἷον ὁ Bothe, ἐκποδὼν γενομένης οὕτω τῆς χασμωδίας καὶ ἀποκαθισταμένης τῆς στροφικῆς συμφωνίας.

649. Ὁ Meineke αἷα κάλυψεν κατὰ τὸ ὁμηρικὸν γαῖα κάλυψεν.

650. ἀνὴρ ἀντὶ ἀνὴρ ὁ Burney. — φίλος ἀντὶ ἢ φίλος ὁ Arnaldus. — Ὁ Teuffel ἐπίστευεν ὅτι, ἐάν τις ἔγραφε ἀνήρ, τότε ἔπρεπε νὰ τεθῇ καὶ οὖχθος καὶ ἕνεκα τούτου διετήρει τὸ ἀνὴρ (μετὰ μακροῦ α κατὰ ἐπικὴν χρῆσιν). Ὁ συλλογισμὸς οὗτος δὲν φαίνεται ὀρθός, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ οἱ τραγικοὶ μεταχειρίζονται τὴν ἐπικὴν μακρότητα μόνον ἐπὶ τῶν τρισυλλάβων ἀνέρος, ἀνέρι, ἀνέρα, ἀνέρες, ἀνέρων, ἀνέρας.

653. ἀνείης ἀντὶ ἂν εἴη ὁ Brunck. Τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ ῥήματος ἐτέθη, διότι τὸ Ἀϊδωνεὺς ἐξελαμβάνετο ὡς ὀνομαστική. Περὶ τῆς χασμωδίας ἂν εἴη, Ἀϊδωνεύς, ἠδύνατό

Digitized by Google

τις νὰ μνημονεύσῃ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1560 Αἰδωνεῦ, Αἰδωνεῦ, αἰτοῦμαι, ἀλλὰ παρὰ τῇ κλητικῇ καὶ τοῖς ἐπιφωνήμασι δικαιολογεῖται ἡ χασμωδία.

654. θεῖον ἀνάκτορα Δαριαῖον· ἠέ ἔγραψα ἀντὶ Δαρεῖον οἷον ἄνακτα δαρειὰν ἠέ. Τὸ Δαρεῖον ἤδη ἕτεροι διέγνωσαν ὡς γλώσσημα, θεῖον εὗρεν ὁ Schütz, ἀνάκτορα ὁ Dindorf γράφων: δῖον ἀνάκτορα Δαριᾶνα, ἀλλ' ὁ τύπος Δαριάν (Δαρειὰν) οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ καὶ δυσκόλως δικαιολογεῖται.

655. οὔτι ἀντὶ οὔτε ὁ Blomfield (ὡσαύτως ὁ Casaubonus διωρθώσατο Χοηφ. 502), ὁ Dindorf οὐδέ.

659. εὖ ποδούχει ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ ὑπεδώκει (διορθωθὲν ὑπὸ δευτέρας χειρὸς εἰς εὖ ἐποδώκει) ὁ Dindorf, τοῦ Tanaq. Faber εὐρόντος πρότερον εὖ ἐποδόχει.

660 κέ. βαλὴν ἀντὶ βαλλὴν παρέχει νεώτερον χειρόγραφον καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν Ἰλ. σελ. 381, 16 καὶ Ὀδυσ. 1854. Καὶ παρ' Ἡσυχίῳ δὲ ἀποκαθίσταται κατὰ τὴν τάξιν τῶν γραμμάτων βαλήν. Ὅτι δὲ ἡ λέξις παρ' Αἰσχύλῳ γραπτέα ἑνὶ λ, καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ στίχου τῆς ἀντιστροφῆς, ἔνθα ἀντιστοιχοῦσιν αἱ βραχεῖαι συλλαβαὶ τοῦ ὅπως καὶ κλύῃς. Ὁ Teuffel ἀπεφήνατο, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀκούσαντες τὴν σημιτικὴν λέξιν μετὰ τοῦ προσθέματος τῆς ἀντωνυμίας (ἑβραϊστὶ βᾱᾱλένου = ὁ κύριος ἡμῶν, ἐκ τοῦ βάαλ = κύριος καὶ ενου = ἡμῶν. Πρβ. τὸ ἑβραϊκὸν Ἀδωνὶ = ὁ κύριός μου ἐκ τοῦ Ἄδων = κύριος καὶ ι = μου) ἐξέλαβον αὐτὴν ὡς τὸν κύριον τύπον τοῦ ὀνόματος. Ἀλλ' ὅμως ἡ τοιαύτη ἐξήγησις τοῦ βαλὴν ἐκ τῆς γνωστῆς φοινικικῆς θεότητος τοῦ Βαὰλ (ἑβραϊστὶ Βὴλ καὶ ἑλληνιστὶ Βῆλος) ὑπολαμβάνεται ἀμφισβητήσιμος ὑπὸ ἑτέρων ἀναγόντων τὴν λέξιν εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ βασιλεύς. Ὁ Σχολιαστὴς ἐξηγεῖται τὸ βαλῆνα διὰ τοῦ βασιλέα κατὰ τὸν Εὐφορίωνα ἀναφέροντα αὐτὸ εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Θουρίων, περὶ ἧς οὐδὲν ἀλλαχόθεν γινώσκομεν. Ὁ Oberdick διατείνεται, ὅτι τὸ βαλὴν εἶναι οὐχὶ ξενικὴ λέξις, ἀλλ' ἕτερος τύπος τοῦ βασιλεύς, ἡ δὲ ῥίζα τοῦ ὀνόματος ἀνευρίσκεται ἐν τῇ σανσκριτικῇ, ἔνθα βαλα = ἰσχύς, ῥώμη καὶ βαλιν = ὁ ἰσχὺν ἔχων, ὁ ῥωμαλέος καὶ κραταιός. Ἔπιθι Bopp, Glossar σελ. 238. — Παραβάλλων ὁ Westphal Αἰλιαν. π. ἰ. 13, 3 Ξέρξης . . τοῦ Βήλου τοῦ ἀρχαίου διασκάψας τὸ μνῆμα (πρβ. Στράβ. 16 σελ. 738) ἀναφέρει τὴν λέξιν ἀρχαῖος εἰς τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Βήλου βααλεθὰν = αἰώνιος καὶ ἰσχυρὸς Κύριος. — Ὁ Seidler ἴθ' ἴθ'. — Ὁ Dindorf τόνδ' (ἢ τοῦδ') ἐπ'.

664. Ὁ Blomfield ζητεῖ εὔβαριν κατὰ Ἀριστοφ. Λυσ. 47 περιβαρίδες καὶ Ἡσύχ. βηρίδες· ὑποδήματα, ἃ ἡμεῖς ἐμβάδας λέγομεν.

Digitized by Google

665. Ἐν τῷ μέσῳ διαζώματι τοῦ εἰρημένου ἀγγείου ὁρᾶται ὁ βασιλεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου πολυτελεστάτου, οὗ τὰ ὄπισθεν κοσμοῦσι πτερωταὶ μορφαί, ἐν ᾧ τὰ μέρη, ἐφ' ὧν ἐρείδονται οἱ βραχίονες, Σφίγγες, ὡς ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς (Παυσαν. 5, 11)· ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει τὸν Φρύγιον πῖλον ἐξ ἀρνακίδος, οὐχὶ τὴν ὀξεῖαν τιάραν (κίδαριν). Ἀντὶ καμπύλου ἔχει ἐπὶ τῶν γονάτων ξίφος εὐθύ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς δὲ χειρὸς τὸ χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον σκῆπτρον (Ὁμ. Ἰλ. 1, 246). Ἀκριβεστέρα εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἐν τῷ γνωστῷ ψηφοθετήματι τῆς Πομπηΐας. Ὄπισθεν ἵσταται ὑπασπιστὴς ἐν ἱματισμῷ περσικῷ (ἀναξυρίδες Ξενοφ. Ἀν. 1, 5, 8 καὶ πῖλος ἀπαγὴς Ἡροδ. 7, 61) ἔχων ἀκόντια καὶ ξίφος. Ὁ βασιλεὺς καίπερ καθήμενος ὑπερέχει πάντας τοὺς λοιποὺς (πρβ. Ἡροδ. 7, 187 καὶ Ξενοφ. Κ. Π. 8, 3, 14). Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ἐπὶ χρυσῆς πλίνθου ἱστάμενος ὑπολαμβάνεται ὑπὸ ἑτέρων (πρβ. Brunn, Sitz. d. Bayer. Ak. 1881, τ. 2, 107) οὐχὶ ὡς ὁ Ἀρτάβανος (πρβ. Εἰσαγ. σ. 83), ἀλλ' ἀόριστον πρόσωπον, ὅπερ ἐν ὁδοιπορικῷ ἱματισμῷ, βραχεῖ χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, ἐν ᾧ ἔχει ἐγκεκαλυμμένην τὴν ἐπὶ ῥάβδου ἐρειδομένην ἀριστερὰν χεῖρα, ἐν ὑψηλοῖς ὑποδήμασιν (ἐνδρομίσιν) καὶ ὁδοιπορικῷ πίλῳ ἐπιστρέφον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν εἰσέρχεται εἰς τὴν συνέλευσιν, ἵνα ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πολέμου. Τὸ ὄνομα Πέρσαι ἐπὶ τῆς πλίνθου ὑποδηλοῖ τὸν τόπον τῆς συνελεύσεως. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις κατὰ τὸν Brunn ὁ τεχνίτης ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Δαρείου ἠδύνατο νὰ ἐμβάλῃ τὸ τοῦ Ξέρξου καὶ προσαρμόσῃ οὕτω τὴν ὑπόθεσιν τῆς εἰκόνος πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου (7, 10), ἐξέλεξεν ὅμως τὸ τοῦ Δαρείου, ὡς περιλαμβάνοντος καὶ τὸ τοῦ διαδόχου, διότι τοῦ Δαρείου ἡ θέλησις καὶ ἡ τύφλωσις ἐξωθεῖ καὶ τὸν υἱὸν εἰς τὸν ὀλέθριον πόλεμον.

667. Δαριαῖε ἔγραψα ἐνταῦθα καὶ 675 ἀντὶ τοῦ ἐν Μ δαριανοὶ (διορθωθέντος εἰς δαρειὰν οἴ). Πρβ. 654.

668. αἰανῆ ἀντὶ καινά τε (χάριν τοῦ μέτρου τῆς στροφῆς) ὁ Enger εἰκάσας προσέτι καὶ καίν' ἄλγη.

674. Ὁ Hermann ἀποκρίνων τοῦ Αἰσχύλου τὸ κατόλλυμι γράφει μετὰ τοῦ Blomfield κατὰ γᾶς ὄλωλεν, ὁ δὲ Dindorf ἀναμιμνήσκει τὸ τετράκις ἐν Πέρσαις ἀπαντῶν καταφθείρω.

678. Ἐν τῷ κειμένῳ ἐτέθη πλὴν τοῦ ἐξέφθινται ἡ γραφὴ τοῦ Μεδικείου κώδικος, ἐν ᾧ το ἁμάρτια μεταβέβληται ὑπὸ δευτέρας χειρὸς εἰς δι' ἁμάρτια, ἀνθ' οὗ νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν ἁπλῶς ἁμάρτια καὶ διάγοιεν ἀντὶ διαγόεν, ὅπερ

Digitized by Google

ὁ Blomfield μετεποίησεν εἰς δι' ἄνοιαν. Ὁπωσδήποτε παραμυθουμένη τὸ χωρίον τοῦτο εἰκασία οὔπω εὑρέθη, αἱ δὲ γενόμεναι διορθώσεις ἔχουσι σχεδὸν οὐδέν τί μείζονα νοῦν ἢ ἡ παραδοθεῖσα γραφή. Ὁ Schütz εἰκάζει: δυναστείᾳ, δυνάστα, παρὰ τᾷ σᾷ διάνοι' ἂν (ἐκ τοῦ διαίνω) (=τίς ἐπὶ τῆς σῆς δυναστείας ἐθρήνησεν ταύτην τὴν συμφοράν), ὁ δὲ Schneider διαγόεδν' ἁμάρτια (ἐκ τοῦ γοεδνός), ἕτεροι δὲ ἐποιήσαντο τολμηροτέρας μεταβολάς, οἷον ὁ Hermann γράφων: τί τᾷδε, δυνάστα, δυνάστα, περὶ τὰ σὰ διδύμᾳ δι' ἄνοιαν ἁμαρτίᾳ πᾶσᾳ γᾷ τᾷδ' ἐξέφθινται τρίσκαλμοι νᾶες, ἄναες νᾶες (=διὰ τί, ὦ δυνάστα, δυνάστα, διὰ ταύτην τὴν διπλῆν περὶ τὰ σὰ δι' ἄνοιαν ἐπισκήψασαν ἀποτυχίαν πάσῃ ταύτῃ τῇ γῇ ἀπώλοντο αἱ νῆες). Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Kock γράφει: εἰ τᾷδε, δυνάστα δυναστᾶν, περισσᾷ διδύμαν δι' ἄνοιαν: ἑπόμενος ἐν τοῖς ἄλλοις τῷ Hermann, ὁ δὲ Weil τί τάδε λυμαντὰ λυμαντὰ πάρεστι σᾷ δίδυμα γοᾶν ὁμαρέα πᾶσᾳ γᾷ τᾷδ'; ὡς ἐξέφθινται τρίσκαλμοι νᾶες ἄναες ἄνανδροι, καὶ ὁ Dindorf: ὦ πολύκλαυτε θανὼν δυνάστα, τί τάδε φίλοισι περίβαλες δίδυμα γοᾶν ἁμάρτια; πᾶσαι γὰρ γᾷ τᾷδ' ἐξέφθινθ' αἱ τρίσκαλμοι νᾶες ἄναες, οἰοῖ. Ἀλλ' ὅμως περίβαλες — ἁμάρτια φαίνεται ἄτοπον, διότι τοιοῦτόν τι δὲν ἐποίησεν ὁ Δαρεῖος. Ὁ Conradt εἰκάζει: τί τάδε δυνάστας, δυνάστα, περὶ τὰ σὰ δίδυμα διενοεῖθ' ἁμάρτια (διὰ τί διενοήθη περὶ τοῦ κράτους σου ὁ Ξέρξης διπλοῦν σφάλμα); πᾶσαν γᾶν τάνδ' ἐξέφθισαν αἱ τρίσκαλμοι νᾶες, ἄναες νᾶες; Ἴσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ (673) ἐμνημονεύετο ἐνταῦθα ἡ καταστροφὴ τοῦ στόλου, τὸ δὲ δίδυμα ἁμάρτια ἀναφέρεται εἰς τὴν διπλῆν καταστροφὴν τοῦ πεζικοῦ καὶ ναυτικοῦ (πρβ. 561). Καὶ ἡ σημείωσις δὲ τοῦ ν. Σχολ. «δίδυμα δὲ ἢ διὰ τὸ ἐπὶ Δαρείου μὲν τριάκοντα φονευθῆναι χιλιάδας, νῦν δὲ ἐπὶ τοῦ Ξέρξου τριάκοντα μυριάδας . .» ἐξελέγχεται παντάπασιν ἀσύστατος.

680. Εἰ γραπτέον πάσᾳ ἢ πᾶσαι, οὔ τι δῆλον, ἐφ' ὅσον ἀγνοεῖται ἐὰν αἱ λέξεις αὗται ἀνάγονται εἰς τὰ ἡγούμενα ἢ εἰς τὰ ἑπόμενα. Ὁ M παρέχει πᾶσαν γᾶν τάνδε μετὰ διορθώσεως δευτέρας χειρὸς πάσαι γᾶι τᾶιδε.

681. ἐξέφθινται ἀντὶ ἐξέφῦντ' (μετὰ οι ὕπερθεν τοῦ υ) αἱ (νεώτερα ἀντίγραφα ἐξέφθιντ' αἱ ἢ ἐξέφθινθ' αἱ) ὁ Blomfield.

685. Ὁ Weil εἴκασεν στένει τε κομμὸς ἀντὶ στένει κέκοπται, ὁ Conradt χαράσσεται πέπλον (ἀντὶ πέδον), ὁ Oberdick καταχαράσσεται πέδον, ἔνθα τὸ πέδον θὰ ἦτο ὑποκείμενον τοῦ στένει κέκοπται, τὸ δὲ κέκοπται θὰ ἐξελαμβάνετο ἄλλως. Ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ τὸ πέδον ὡς

Digitized by Google

αἰτιατικὴν τοῦ κατά τι (πρβ. ἐξηγ. σημ. εἰς 598), ὑποκείμενον δὲ καὶ εἰς τὰ τρία ῥήματα τὸ πόλις.

688. Ὁ Oberdick ἀντὶ τάφου εἴκασε στέγους κατὰ 144, ὁ δὲ Heimsoeth λίαν ἀναφέρων αὐτὸ εἰς τὸ θρηνεῖτε, ὁ Weil νομίζει ὡσαύτως τὸ τάφου ὕποπτον διά τε τὸ προηγούμενον (686) τάφου καὶ διότι οἱ γέροντες ἵσταντο ἀπωτέρω τοῦ τάφου.

689. ὀρθιάζοντες ἀντὶ ῥοθιάζοντες ὁ Robortelli.

690. Καλεῖσθε ἀντὶ καλεῖσθαι νεώτερα ἀντίγραφα. Ἐν στίχ. 696 ὁ Μεδ. φέρει σέβομᾶ προσγεγραμμένου αι ἄνω τοῦ ε.

693. ἐνδυναστεύσας ἑρμηνεύει ὁ Brunck, Schütz καὶ Hermann: τὴν πρωτεύουσαν τάξιν κατέχων, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων πιστευόντων, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον οἱ ἐξέχοντες τῷ ἀξιώματι καὶ τῇ ἀρετῇ ἀπέλαυον ἐν Ἅιδου μεγίστων τιμῶν. Πρβ. Χοηφ. 353 κέ. φίλος φίλοισι τοῖς ἐκεῖ (πρὸ Τροίας) καλῶς θανοῦσιν κατὰ χθονὸς ἐμπρέπων σεμνότιμος ἀνάκτωρ (περὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος), πρόπολός τε τῶν μεγίστων χθονίων ἐκεῖ τυράννων· βασιλεὺς γὰρ ἦν, ὄφρ' ἔζη, Ὅμ. Ὀδ. 11, 481 κέ. σεῖο δ', Ἀχιλλεῦ, οὔτις ἀνὴρ προπάροιθε μακάρτερος οὔτ' ἄρ' ὀπίσσω· πρὶν μὲν γάρ σε ζωὸν ἐτίομεν ἶσα θεοῖσιν Ἀργεῖοι· νῦν δ' αὖτε μέγα κρατέεις νεκύεσσιν ἐνθάδ' ἐών, καὶ Σοφ. Ἠλ. 838 κέ. καὶ νῦν ὑπὸ γαίας . . πάμψυχος ἀνάσσει.

694. Ἐν τῷ Μεδ. ἐπιγέγραπται α ὑπεράνω τοῦ ε τοῦ τάχυνᾶ, ὅπερ ἄγει εἰς τὸ ταχῦναι. Πρβ. 534.

702 κέ. δίεμαι ἀντὶ δείομαι (δίομαι) ὁ Hermann. — Ὁ Paley ἄρτια κατὰ τὸν Σχολιαστὴν «ἀληθεῦσαι» καὶ τὸ ὁμηρικὸν ἄρτια βάζειν.

704. Ὁ Hermann προλέγων, ὁ Herwerden λέξων, ο Heimsoeth ἐρέων δύσρητα. Μεταβολαὶ φαίνονται περιτταί.

705. σοὶ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ σοι ὁ Porson διὰ τὴν ἐκδηλουμένην ἀντίθεσιν. — Ὁ Wakefield εἴκασεν, ἐπειδὴ τὸ ἀνθίστασθαι συντάσσεται συνήθως δοτικῇ, φρενῶν ἀνθάπτεται, ὅπερ εἶναι ἀπρόσφορος ῥῆσις.

708. Ὁ Dindorf δὴ ἀντὶ δ' αν. Τὸ διπλοῦν ἂν εἶναι παρ' Αἰσχύλῳ σπάνιον, πλὴν δὲ τούτου φαίνεται τὸ δὴ προσφορώτερον τοῦ δέ. Ὁ Robortelli εἴκασεν ἐντύχοι ἀντὶ τοῦ ἂν τύχοι, ὁ δὲ Weil πήματα στείχοι ἀντὶ πήματ' ἂν τύχοι. Πρβ. Προμ. 1124 καὶ Σοφ. Ἀντιγ. 10 καὶ 186.

711. εὐτυχεῖ πότμῳ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ εὐτυχῇ (γενόμενον ἐκ τοῦ εὐτυχεῖ) πότμον νεώτερα ἀντίγραφα.

712. Νεωτερα ἀντίγραφα: ὅς θ' ἕως ἔλευσσες.

Digitized by Google

715. λόγῳ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ χρόνῳ νεώτερα ἀντίγραφα. Ἡ ἀναφορὰ εἰς στίχ. 694, δι' ἧς πειρῶνταί τινες νὰ δικαιολογήσωσι τὸ χρόνῳ δὲν ἁρμόζει εἰς τὴν αἰτιολογίαν (γὰρ) τῆς ἡγουμένης προτάσεως. Καὶ Προμ. 901 ἔχουσι νεώτερα χειρόγραφα μακροῦ χρόνου ἀντὶ μακροῦ λόγου. Ἐν Εὐριπ. Φοιν. 917 ἀποκατέστησεν ὁ Nauck λόγῳ ἀντὶ χρόνῳ. Τὸ αὐτὸ ποιητέον καὶ Πλάτ. Γοργ. σελ. 475D.

716. εἰπεῖν ἔπος ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ ἔπος εἰπεῖν νεώτερα ἀντίγραφα. Καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Σχολ., εἰ καὶ νῦν ἀναγινώσκεται «σημείωσαι τὸ ὡς ἔπος εἰπεῖν», ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀσυνήθη θέσιν: ὡς εἰπεῖν ἔπος.

722. δυοῖν στρατευμάτοιν, ἀντὶ δοῖοῖν (μετὰ υ ὑπεράνω τοῦ δοι) στρατηλάτοιν νεώτερα ἀντίγραφα. Τὸ στρατηλάτοιν (ἐξ ἀνυπάρκτου ὀνομαστικῆς στρατήλατον) παρεισεφθάρη εἰς τὸ κείμενον ἐκ τοῦ ἐστρατηλάτει 719.

723. Ὁ Doederlein οὐδὲν δέον ἐκλαμβάνων τὸ ἤνυσεν ἀμεταβάτως γράφει ἤνυσεν πέραν (ὁ Μεδίκειος κῶδιξ φέρει τὴν γραφὴν περᾶν), ὁ δὲ Weil πῶς δὲ καὶ τοσόνδε πεζὸς πέλαγος ἤνυσεν περᾶν.

726. Ὁ Heimsoeth τις καὶ θεῶν, προσφυῶς, μάλιστα ἕνεκα τοῦ ἐχομένου δαίμων. Ἀλλ' ὅμως τὸ Σχόλ. «ἴσως καὶ συνήργησεν αὐτῷ δαίμων τις» οὐδὲν ἀποδείκνυσιν.

728. Ὁ Enger ἤνυσε στρατῷ. Ὁ ν. Σχολ. ἀναπληροῖ ἐκ τοῦ ἡγουμένου στίχου «ναὶ μέγας», ὁ δὲ Conradt γράφων: ὡς ἰδεῖν τέλος (αἰτιατικὴ) πάρεστιν, οἷον ἤνυσεν κακόν: ἐκλαμβάνει τό, οἷον κακόν, ἐπεξήγησιν τοῦ τέλος.

732. Ὁ Hermann εἴκασεν ὥστε Σουσίδων (μᾶλλον Σουσιδῶν) ἀντὶ τοῦ πρὸς τάδ' ὡς Σούσων. — Ὁ W. Meyer μέγ' ἀντὶ μὲν κατὰ στίχον 122, προσφυῶς, ἀλλ' οὐ δέον. — στένειν ἀντὶ στένει ὁ Paley. Παρ' Αἰσχύλῳ τὸ συμπερασματικὸν ὡς ἀπαντᾷ μόνον μετ' ἀπαρεμφάτου. Ἐν Ἀγ. 38, ἔνθα ὁ Dindorf ἐν Lex. Aesch. μνημονεύει τὸ ὡς ὡς συντασσόμενον ὁριστικῇ, ἐκδεκτέον τὸ ὡς αἰτιολογικόν.

734. οὐ δὴ ἀντὶ οὐδὲ ὁ Hartung. Ὁ Weil γράψας ἄλλοτε: Βακτρίων δ' ἔρρειν πανώλη δῆμον οἵδέ τις γέρων: εἰκάζει νῦν παραβάλλων στίχον 801 οὐδέ τις περῶν, ἀλλὰ τότε ὤφειλε νὰ γραφῇ: οὐδέ τις περᾷ.

736. Ὁ Weil εἰκάζει δρομόδα, ὁ Oberdick φυγάδα. — Ὁ Meineke πομπῶν ἀντὶ πολλῶν.

737. Ὁ Schütz τελευτᾷς, ὁ Heimsoeth περαίνειν.

738. γαῖν ἀντὶ ἐν ἐκ τῆς ᾠας τῆς τοῦ Askew ἐκδόσεως.

Digitized by Google

740. λόγος κρατεῖ σαφηνὴς τοῦτο = λέγεται σαφῶς περὶ τούτου. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 1, 95 ἵνα μιν κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισι ἔχῃσιν, Πινδ. Πυθ. 1, 96 ἐχθρὰ Φάλαριν κατέχει παντᾶ φάτις, Ὀλ. 7, 10 ὀν φᾶμαι κατέχοντ' ἀγαθαί, Ἡροδ. 7, 5 ἵνα λόγος τέ σε ἔχῃ πρὸς ἀνθρώπων ἀγαθός, Θουκ. 1, 10, 1 οὐκ ἐγένετο ὁ στόλος τοσοῦτος ὅσον οἵ τε ποιηταὶ εἰρήκασι καὶ ὁ λόγος κατέχει. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἀντὶ τοῦ, λέγεσθαι, κεῖται λόγον ἔχειν περιφραστικῶς, ὡς Ἡροδ. 9, 74, 3 Σωφάνης . . διξοὺς λόγους λεγομένους ἔχει = λέγονται περὶ Σωφάνους διττοὶ λόγοι, ἔτι δὲ καὶ φάτιν ἔχειν ἀντὶ τοῦ φατίζεσθαι, ὡς Ἡροδ. 9, 84, 8 ἔχει δέ τινα φάτιν καὶ Διονυσοφάνης ἀνὴρ Ἐφέσιος θάψαι Μαρδόνιον. Πρβ. καὶ αἰτίαν ἔχειν = αἰτιᾶσθαι. — κοὐκ ἀντὶ γ' οὐκ ὁ Blomfield.

741. Ὁ Blomfield ταχεῖ' ἄρ' ἦλθε.

742. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν ἐπέσκηψεν ἴσως ὀρθῶς. Ὁ Weil νομίζει, ὅτι ἐν τῷ ἀπέσκηψεν δηλοῦται ἡ τελευταία ἀπόβασις, ὡς ἐν τοῖς ἀποβαίνειν, ἀποπληροῦν καὶ ἄλλοις.

744. Ὁ Nauck χὠ θεός ξυλλήψεται (ἐν Εὐριπ. ἀποσπ. 432 παραβάλλων Ἀριστοφ. Ἱππ. 229 χὠ θεὸς ξυλλήψεται).

745. Τὸν στίχον τοῦτον ἤθελόν τινες νὰ ἐξαλείψωσιν ἢ νὰ ἐμβάλωσι πρὸ τοῦ 744 ἢ μετὰ τὸν 746, ὡς ὁ Heimsoeth παῖς . . κατειδὼς νήπιος (ἀντὶ ἤνυσεν) νέῳ θράσει· νῦν κακῶν ἔοικε πηγὴν (νεώτερα ἀντίγραφα) πᾶσιν εὑρέσθαι (ν. ἀντ.) φίλοις. Τῇ μεταθέσει ταύτῃ ὁμογνωμονοῦσιν ὁ Meineke γράφων ἐνεὸς ὢν ἀντὶ ἤνυσεν, καὶ ὁ Weil ἤνυσεν νέῳ θράσει νῦν, κακῶν δ' ἔοικε πηγὴν . . Ἀλλ' ὅμως συνάπτων τις ἐν 746 τὸ τάδε τῷ ἤνυσεν δὲν χρῄζει νὰ προσκολλήσῃ εὐθὺς στίχ. 746 εἰς στίχ. 744.

749. Ἴσως τὸ πέδαις σφυρηλάτοις προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπ' αὐτὸ ῥοπῆς τοῦ ἡγουμένου δεσμώμασιν καὶ τὴν ἀρχὴν ἐγέγραπτο πέδας σφυρηλάτους.

751 κέ. ὢν δὲ θεῶν τε ἀντὶ ὢν θεῶν δὲ ὁ Doederlein. Ὁ Weil εἰκάζει θεῶν δὲ θνητὸς ὢν ἁπάντων, τιθεὶς δὲ τὸ ἐρωτηματικὸν μετὰ τὸ φρενῶν γράφει καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ: διὰ δὲ παῖδ' ἐμὸν δέδοικα ἀντὶ τοῦ εἶχε, ὅπερ ὑπολαμβάνει γλώσσημα.

755. ταῦτά τοι ἀντὶ ταῦτα τοῖς ὁ Dindorf. Ὅσῳ ἀπροσδεέστερον εἶναι ἐνταῦθα τὸ ἄρθρον, τόσῳ καταλληλότερον εἶναι τὸ τοί. — Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἐκ τῶν ἐν τῷ μέσῳ διαζώματι τοῦ ἀγγείου τοῦ Δαρείου ἐξεικονιζομένων προσώπων

Digitized by Google

τρία διὰ το ἀκάλυπτον τῆς κεφαλῆς (πρβ. Ἡροδ. 3, 12) καὶ τὴν γυμνότητα τοῦ ἄνω σώματος (πρβ. Ἡροδ. 1, 10 καὶ Πλάτ. Πολιτεί. 452c) ἐκλαμβάνονται ὡς Ἕλληνες. Εἰ καὶ ὁ τεχνίτης ἐνταῦθα δὲν διενοήθη ὡρισμένα πρόσωπα, ὑπομιμνήσκουσιν ὅμως τὰ μὲν Περσικὴν στολὴν ἔχοντα τὸν Μαρδόνιον καὶ Γωβρύαν ἢ τὸν Ἀρταφρένην, τὰ δὲ Ἑλληνικὴν τοὺς τυράννους τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἐξωσθέντα Ἱππίαν καὶ Δημάρατον.

756. λέγουσιν (μετοχή) ἀντὶ λέγουσι δ' ὁ C. G. Haupt. — μέγαν ἀντὶ μέγα νεώτερα ἀντίγραφα.

763. Ὁ Weil γράφει ἐν τῷ κειμένῳ, ἐξεκεινώθη παθόν, ἀναφέρων δὲ καὶ τὸ ἐν στίχῳ 761 σφιν εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸ ἡγούμενον Ἑλλάδα (760) ἐκλαμβάνει τὸν λόγον οὐχὶ εἰρωνικῶς.

765. Ὁ Heimsoeth μιτρηφόρου καθ' Ἡρόδ. 7, 62 Κίσσιοι . . μιτρηφόροι ἦσαν.

768. Ὁ Hartung εἰκάζει Φράτης, ὁ Hannak Πέρσης ἀντὶ ἄλλος.

769. ᾠακοστρόφουν ἀντὶ οἰακοστρόφουν ὁ Porson. Προβ. Ἐτυμ. Μ. σελ. 617, 42. — Τὸν στίχον τοῦτον μετατίθησιν ὁ Siebelis μετὰ στίχ. 778. Ἀλλὰ οἱ 778 καὶ 779 δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσι διὰ τούτου τοῦ στίχου.

771. Ὁ Weil πᾶσιν εὐδίαν φίλοις, ὁ Stadtmüller πᾶσιν εὐθενεῖν φίλοις, ὁ F. W. Schmidt ἔθηκ' ἔταισιν.

774. Ὁ F. W. Schmidt ὡς σώφρων.

775. ηὔθυνε ἀντὶ ἤθυνε (ἐκ δευτ. χειρ. ἴθυνε) ὁ Brunck.

776. Ὑπεράνω τοῦ Μάρδος ἡ τὰ σχόλια γράψασα χεὶρ προσέγραψε τὴν κατάληξιν ις (Μάρδις). Ὁ Rutgers Μέρδις, ὁ Blomfield Σμέρδις δὲ πέμπτος, οἱ Lange καὶ Pinzger πέμπτος δὲ Μᾶγος.

780. ἕβδομος δ' ἀντὶ ἕβδομος νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ στίχος δὲν δύναται νὰ κατάγηται ἐκ τοῦ Αἰσχύλου, ὡς διέγνω ἤδη ὁ Schütz. Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ Stanley, καθ' ἣν ὁ Μάραφις καὶ Ἀρταφρένης ἀνέλαβον τὴν μεσοβασιλείαν μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Δαρείου, ἐναντιοῦται οὐ μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς στίχον 781, ἐν ᾧ τὸ πάλου ἔκυρσα μηνύει, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγίνωσκε καλῶς τὰ συμβάντα. Ὡσαύτως δὲ δὲν καταφαίνεται ὀρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Bentley, Siebelis καὶ Hermann, ὑπολαβόντων, ὅτι ὁ στίχος εἶναι λείψανον τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἐμβληθείσης ἀφηγήσεως περὶ τῆς συνωμοσίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνωμοτῶν, διότι οὐ μόνον εἶναι ἀκατάληπτος ἡ μνεία τοῦ Ἀρταφρένους δίς, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τῆς διηγήσεως, ἀλλὰ καὶ διότι τοιαύτη διήγησις γενομένη ἐν τῇ συνόψει τῆς ἱστο-

Digitized by Google

ρίας τῶν βασιλέων τῆς Περσίας φαίνεται ἄτοπος. Πολλῷ πιθανωτέρα εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Schütz, καθ' ἣν τὰ ὀνόματα τῶν πλὴν τοῦ Ἀρταφρένους ἑτέρων ἓξ συνωμοτῶν καταγραφέντα ἐν τριμέτρῳ ὑπό τινος σχολιαστοῦ προσετέθησαν ἐν τῇ ᾠᾷ, ἐκ δὲ τούτων τῶν (τριῶν) στίχων ὁ τελευταῖος φανεὶς διὰ τὴν λέξιν ἕκτος, ὅτι εἶναι συνέχεια τοῦ προηγουμένου πέμπτος (776) εἰσεπήδησεν εἰς τὰ ἔδαφος. Ἀλλ' ὅμως τὸ ὄνομα Μάραφις δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστὸν ὡς ὄνομα ἑνὸς τῶν ἑπτὰ συνωμοτῶν. Ὅθεν ὁ Hartung εἴκασεν, ὅτι ὁ στίχος προῆλθεν ἐκ διαφόρων γραφῶν τοῦ στίχου 776, διότι τὰ Σχόλια εἰς τὸ προκείμενον χωρίον διαφόροις ὀνόμασι καλοῦσι τὸν ἀδελφὸν τοῦ Καμβύσου. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ὑποβαλὼν τοὺς περὶ τῶν συνωμοτῶν στίχους φαίνεται, ὅτι μετεποίησε καὶ τὸν ἡγούμενον στίχον, διότι ἡ εἰκασία τοῦ A. Schöll, καθ' ἣν ὁ στίχος 779 εἶχε τὴν ἀρχήν: ξὺν ἀνδράσιν φίλοισιν αὐτὸς ἕβδομος, φαίνεται λίαν πιθανή.

781 κέ. τ' ἀντὶ δ' καὶ πολλὰ ἀντὶ πολλὰς νεώτερα ἀντίγραφα.

783. Ὁ Weil ἐπιθυμεῖ τὴν τάξιν τῶν λέξεων τοιάνδε: ἀλλ' οὐ τοσόνδε προσέβαλον πόλει κακόν.

784. ὢν νέος ἀντὶ νέος ἐὼν ὁ Turnebus, φρονεῖ νέα ἀντὶ νέα φρονεῖ ὁ Erfurdt. Ὁ Conradt νέα νέος κυρῶν φρονεῖ, ὁ Stadtmüller νέα νεανίας φρονεῖ, ὁ δὲ Meineke ἐνεὸς ὢν ἐνεὰ φρονεῖ.

786. Ὁ Bothe ἐν γάρ, ὁ Heimsoeth οὐ γάρ, οὐδὲν δέον.

789. Ὁ Blomfield τί δ'οὖν, ὁ Nauck εἶπ' οὖν.

793. Ὁ Dindorf εἴκασε πληθύοι ἀντὶ πλεῖον ᾖ, διότι τὸ πλεῖον ἀντὶ πλέον δὲν εἶναι ἀττικόν. Κατὰ τὸν Meisterhans σελ. 68 πρὸ μακρῶν φωνηέντων ἀπαντᾷ ει: πλείων, πλείω, πλείους, πρὸ δὲ βραχέων ἐν τοῖς κλασικοῖς χρόνοις (μέχρι τοῦ ἔτους 300 π. Χ.) μόνον ε: πλέονος κτέ. Ἀλλ' ὅμως παρὰ τοῖς δραματικοῖς ἐμπεδοῦνται ὑπὸ τοῦ μέτρου τὰ πλείονος, πλειόνων, πλείοσιν. Πρβ. Bamberg, Jahresber. d. phil. Ver. zu Berlin τ. 12 σελ. 35. Ὁ Weil εἰκάζει μεῖζον.

795. Ὁ Weil προτείνει τοιάνδε τάξιν λέξεων: τίνι δὲ συμμαχεῖ τρόπῳ;

796. ὑπερπόλλους μετέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ἡ δευτέρα χεὶρ εἰς ὑπερπώλους, νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν ὑπερκόμπους.

797 κέ. εὐσταλῆ καὶ τόποις ἀντὶ τῶν ἐν τῷ Μ εὐστελῆ καὶ τρόποις νεώτερα ἀντίγραφα.

805. Ὁ Heimsoeth γράφει οὕτω δ' ἐμὸς παῖς ἀντὶ κεῖ-

Digitized by Google

περ τάδ' ἐστί, ἐν ᾧ ὁ Hermann νομίζει, ὅτι τὸ ὑποκείμενον Ξέρξης ὑπῆρχε ἔν τινι μετὰ τὸν 905 ἐκρυέντι στίχῳ.

808. φίλον ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M φίλος νεώτερα ἀντίγραφα.

809. Ὁ Dindorf ἐν Λεξικῷ Αἰσχυλείῳ σελ. 161 λέγει, ὅτι σφιν κεῖται ἐνταῦθα, ὡς καὶ Ἑ. ἑ. Θ. 910, ἀντὶ αὐτούς. Ἀλλ' ἐν Ἑ. ἑ. Θ. διωρθώθη τὸ: σφιν ἡ τεκοῦσα εἰς σφ' ἃ τεκοῦσα.

817. ἐκπιδύεται ἀντὶ ἐκπαιδεύεται· ἔγραψεν ὁ Schütz ποιούμενος τὴν ἑξῆς ἑρμηνείαν «οὐδ' ὑπάρχει νῦν πυθμὴν τῶν κακῶν, ἀλλὰ διατελοῦσι καὶ νῦν ἀναΐσσοντα καὶ ἀναβλύζοντα» καὶ λέγων, ὅτι ἡ εἰκὼν ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἀγγείου ἢ τοῦ φρέατος, ὅπερ δὲν ἐξαντλεῖται πρίν τις ἀφίκηται εἰς τὸν πυθμένα. Τὸ ἐκπαιδεύεται τῶν χειρογράφων φαίνεται ἀπρόσφορον. Σχολ. M «αὔξεται τὰ κακά», Σχολ. v. «εἰς παιδείαν ἐκείνων αὐξάνεται τὰ κακά», ὁ Volckmar ὑπονοεῖ ὑποκείμενον τὸ Ξέρξης, ὁ δὲ Hermann παραβάλλων Ἡσύχ. «κρηπίς — καὶ περὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς κτίσεως, ἐφ' οὗ οἱ στυλοβάται· ἀπὸ ταύτης οἱ ποιηταὶ τὰς καταρχὰς καὶ θεμελίους λέγουσιν» ἑρμηνεύει τὸ κρηπὶς διὰ τοῦ ἀρχή, παραδόξως ὅμως γράφει ἐκμαιεύεται ἀντὶ ἐκπαιδεύεται.

818. Νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσιν αἱματοσταγής, ὅπερ παρεδέξαντο πολλοὶ ἐκδόται.

819. Πλαταιῶν καὶ Δωρίδος ἀντὶ τῶν ἐν τῷ M πλατέων καὶ δωριάδος νεώτερα ἀντίγραφα. Ἴσως γραπτέον Πλαταιέων.

820. Ὁ Hermann θῖνες δὲ νεκρῶν ἄνευ ἀνάγκης.

821. σημανοῦσιν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M σημαινοῦσιν νεώτερα ἀντίγραφα.

842. Ὁ Naber ἄτην, ἄνευ λόγου.

829. ὑπερκόπων καὶ 833 ὑπερκόπῳ ἀντὶ ὑπερκόμπων καὶ ὑπερκόμπῳ ὁ Blomfield. Ἐπειδὴ ὁ Μεδ. καὶ Ἑ. ἑ. Θ. 442, ὅπου τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ ὑπέρκοπος, καὶ Πέρσ. 345, ἔνθα ὑπέρκομποι ὀλίγον συνᾴδει τῇ ἐννοίᾳ, παρέχει τὸν τύπον ὑπέρκομπος, ἐπειδὴ πρὸς τούτοις ὁ μὲν τύπος ὑπέρκοπος ἀπαιτεῖται ἐν πολλοῖς χωρίοις (Χοηφ. 136, Ἀγ. 474, Σοφ. Αἴ. 127), ὁ δὲ ἕτερος (ὑπέρκομπος) οὐδαμοῦ εἶναι ἀναγκαῖος ἐκ τοῦ μέτρου, ἐπειδὴ τέλος ἐν τοῖς τέσσαρσιν ἄλλοις τόποις, ἐν οἷς παρ' Αἰσχύλῳ ἀπαντᾷ ἡ λέξις (Ἑ. ἑ. Θ. 378, 391, Πέρσ. 829, 833), τὸ δεύτερον μέρος τῆς λέξεως ὡς Πέρσ. 345 πίπτει ἐπὶ τὸν πέμπτον πόδα, ἔνθα ὁ ἴαμβος προτιμᾶται τοῦ σπονδείου, διὰ ταῦτα πάντα φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Blomfield, καθ' ἣν πανταχοῦ τοῦ Αἰσχύλου εἰσακτέος ὁ τύπος ὑπέρκοπος, ὡς λίαν πιθανή, εἰ καὶ ὁ τύπος ὑπέρκομπος ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ

Digitized by Google

Μενάνδρου παρὰ Στράβωνι (10 σελ. 452 τὸν ὑπέρκομπον θηρῶσα Φάων') εἶναι ἀσφαλής. Ἡ ἑτέρα μεταβολὴ τοῦ Blomfield τῶν ἄγαν ὑπερκόπων (κατὰ Εὐριπ. Ἡρακλεῖδ. 387 τῶν φρονημάτων ὁ Ζεὺς κολαστὴς τῶν ἄγαν ὑπερφρόνων) εἶναι περιττὴ καὶ ἀποσχίζει τὸ ὑπέρκοπος ἀπὸ τῆς ἐν τῷ στίχῳ θέσεως, ἣν ἡ λέξις πεντάκις παρ' Αἰσχύλῳ κατέχει.

830. Ὁ Valckenaer ἔπεισιν.

831 κέ. νουθετεῖν κεχρημένοι . . σωφρονίσμασιν ἔγραψα ἀντὶ σωφρονεῖν κεχρημένοι . . νουθετήμασιν. Ὁ Schneider ἐξηγήσατο «ἐκεῖνον σωφρονεῖν κεχρημένοι» χρῄζοντες, ἔχοντες χρείαν νὰ σωφρονῇ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἡ ῥῆσις εἶναι ἀσυνήθης, ὅπως δὲ δηλοῖ καὶ τὸ ἑπόμενον εὐλόγοισι, ἡ ἔννοια δύναται νὰ εἶναι εἰκότως ἥδε: ἐὰν καταλάβῃ ὑμᾶς ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ ὁρμὴ χάριν σωφρονισμοῦ νὰ ποιήσησθε αὐτῷ μομφάς. Ὅθεν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Schütz προταθεῖσα γραφὴ «σωφρονεῖν κεχρημένον» (χρῄζοντα σοφίας καὶ μετριοφροσύνης) ἣν διέσωσεν ὁ ν. Σχολ. «ἢ κεχρημένον ἀντὶ τοῦ χρείαν ἔχοντα καὶ ἄξιον ὄντα σωφρονεῖν» καθίσταται ἄχρηστος. Ὁ Heimsoeth εἰκάζων σωφρόνως κεχρημένοι ἑρμηνεύει: σωφρόνως μεταχειριζόμενοι καὶ προσφερόμενοι αὐτῷ, ἀλλ' ὅμως τοιαύτῃ μεταβολῇ οὔτε ὁ παρακείμενος οὔτε τὸ ἑπόμενον εὐλόγοισιν συνηγορεῖ. Ὡσαύτως διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ ἡ εἰκασία τοῦ Meineke: σωφρόνῃ (= σωφροσύνῃ) κεχρημένοι φαίνεται ἀπίθανος.

833. Ὁ Blomfield ἐξηγεῖται ἐνεργητικῶς τὸ θεοβλαβεῖν = ἀδικεῖν τοὺς θεοὺς (deos iniuriis lacessere), ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Passow ἐν τῷ Λεξικῷ. Πρβ. ὅμως Naegelsbach de relig. Orest. cont. σελ. 14.

836. παντὶ ἀντὶ πάντα ὁ Canter, ὁ Weil κάρτα.

847. κακῶν ἀντὶ κακὰ ὁ Schütz. Ὁ Heimsoeth προτείνει ἀντὶ τούτου φρένα (ἢ κέαρ).

852. παιδὶ δὴ ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ἐμῷ παιδί. Ῥᾳδίως ἠδύνατο νὰ ἐκπέσῃ τὸ ΔΗ μετὰ τὸ ΔΙ. Διὰ τοῦ δὴ ἐπανέρχεται ἡ Ἄτοσσα εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ Δαρείου. Ὁ Lobeck παῖδ' ἐμὸν καὶ 836 παῖδα, ὁ Burges παιδί μου, ὁ Weil μου τέκνῳ, ὁ Stadtmüller ἐμπόρῳ.

856. γηραιὸς ἀντὶ γεραιὸς νεώτερα χειρόγραφα.

860 κέ. εὐδοκίμους στρατιὰς ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις εὐδοκίμου στρατιᾶς ὁ Wellauer. Τὴν γενικὴν εὐδοκίμου στρατιᾶς ἐπειρῶντο νὰ ἑρμηνεύσωσι συνάπτοντες τῷ πρῶτα (ἀπεφαινόμεθα τὰς πρώτας στρατιάς) ἢ τῷ ἀπεφαινόμεθα, ἀνεφαινόμεθα καὶ ἐξείχομεν διὰ τὰς εὐδοκίμους στρατιάς (γενικὴ

Digitized by Google

τῆς αἰτίας) ἢ ὑπονοοῦντες τὸ ὄντες: ἀπεφ. ὄντες εὐδοκίμου στρατιᾶς, ἀποτελοῦντες εὐδόκιμον στρατιάν. Ὁ Schütz εἴκασεν εὐδόκιμοι στρατιᾶς, ὁ Prince στρατιᾶς ἄπ' ἐφαινόμεθα. Τὸ ἀπεφαινόμεθα ἀναμιμνήσκει τὴν Λακωνικὴν ῥῆσιν φρουρὰν φαίνειν. Πρβ. Ξενοφ. Ἑλλην. 3, 2, 23.

861 κέ. πολίσματα ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς χειρογράφοις νομίματα (ὁ Hermann γράφει νομίσματα), ὡς ἤδη ὁ Ph. Keiper, καὶ ἐπέρθομεν ἀντὶ ἐπέ*θυνον (διὰ ξέσεως διορθωθὲν ἐν τῷ M ἐκ τοῦ ἐπεύθυνον) ὁ Ἀ. Πάλλης. Ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἑρμηνεύεται ἄλλως ὑπὸ ἄλλων· οἷον ὁ Brunck καὶ Spanheim ἐξηγούμενοι: ἀστικοὺς θεσμούς: διενοήθησαν τὴν ἐν εἰρήνῃ διοίκησιν, ὁ Bothe ἑρμηνεύει: νόμους ἀδαμαντίνους καὶ στερροὺς ὡς πύργους, ὁ Schiller τοὺς διὰ πύργων φρουρουμένους ἤτοι τοὺς διὰ πύργων ἐν ταῖς ὑποταγείσαις πόλεσι φυλαττομένους καὶ ἰσχύοντας νόμους, ὁ δὲ Todt ἀναφέρει τὰς λέξεις εἰς τὴν τακτικὴν τῆς τῶν πύργων ἐκπολιορκήσεως (πρβ. 106) καὶ τοὺς διὰ τοῦ τρόπου τούτου εὐτυχῶς περαινομένους πολέμους. Ἀλλ' ὅμως πᾶσαι αὗται αἱ ἑρμηνεῖαι εἶναι βεβιασμέναι καὶ ἀκατάληπτοι, ὥσπερ καὶ περὶ νομίμων καὶ δικαίων, ἤτοι περὶ δικαίου τοῦ πολέμου ἐν τῇ ἁλώσει τετειχισμένων πόλεων φυλαττομένου, καθὰ ἑρμηνεύει ὁ Conradt παραβάλλων Ξενοφ. Κ. Π. 5, 73 νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ κέ. (Σχολ. ὡρμῶμεν κατὰ νενομισμένα ἔθη ταῖς πόλεσι ταῖς πορθουμέναις, οὐ τεμένη θεῶν πορθοῦντες, οὐ τάφους ἀνασπῶντες, ὡς Ξέρξης τολμήσας ἐποίησεν), οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνηται μεταξὺ τοῦ στρατιὰς ἀπεφαινόμεθα (= ἐστρατεύομεν) καὶ τοῦ νόστοι ἐκ πολέμων (ἀπερχόμενοι καὶ ἐπιστρέφοντες οἴκαδε).

865. ἀνέρας ἐξ ἐμῆς προσθήκης. Ὁ Passow ἀναπληροῖ ἡμέας, διότι ὑποδεέστερον χειρόγραφον ἔχει ἡμᾶς, ὁ Weise πάντοθεν, ὁ Schwenk εὔφρονας, ὁ Paley πήματος, ὁ Lincke κρείττονας, ὁ Halm ἄκτορας. Ὁ Heimsoeth γράφει εὐπολέμως ἀντὶ εὖ, ὁ Blomfield ἄγαγον εὖ πράσσοντας οἴκαδ' ἡμᾶς. — οἴκους ἀντὶ ἐς οἴκους ὁ Porson.

866. Τὴν σημασίαν τοῦ ὅσσας = ὁπόσας, ἡλίκας τὸν ἀριθμὸν (quam multas!) ἐπιφωνηματικῶς ἀμφισβητεῖ ὁ Hermann συνδέων: ὅσσας δ' εἷλε πόλεις — τοῦδ' ἄνακτος ἄϊον = ὅσας δὲ πόλεις ἐκυρίευσεν, προσέθηκεν εἰς τὸ κράτος (κυρίως: αὗται ἦσαν ὑπήκοοι αὐτῷ). Ἀλλὰ τοιαύτη ῥῆσις φαίνεται περιττή.

868 κέ. ποταμοῖο οὐδ' ἀντὶ ποταμοῦ δ' (νεώτερα ἀντίγραφα ποταμοῦ οὐδ' ἢ ποταμοῦ γ' οὐδ') ὁ Burney.

Digitized by Google

869 κέ. συθεὶς ἀντὶ συνθεὶς καὶ 873 Θρῃκίων ἀντὶ θρηϊκων νεώτερα ἀντίγραφα. — Τὰ ἐν τῇ Πρασιάδι λίμνῃ ἐπὶ χαράκων οἰκήματα εἴκασεν ὁ Weil ταυτίζων τὴν Πρασιάδα λίμνην πρὸς τὴν Κερκίνην.

874 κέ. Συνήθως γράφουσιν ἐνταῦθα καὶ 882 αἴ, ὅπερ φαίνεται ἐσφαλμένον. Ἡ σημείωσις τοῦ Hermann «ἀναφορικὴ ἀντωνυμία μετοχῇ συνῆπται» δὲν ἰσχύει. — πέρι ἀντὶ περὶ ἔγραψα ἑπόμενος τῷ Brunck. Ὁ Pauw περίπυργοι ἢ περίπυργον. — Ἕλλας τ' ἀντὶ ἕλλας νεώτερα ἀντίγραφα. — εὐρύχοροι ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ εὐχόμενοι, ὅπερ εἶναι ἀδιανόητον. Ὁ Blomfield ἀρχόμεναι, ὁ Rauchenstein εὐκτίμεναι.

885. Ὁ Bothe οἷά τε. Ἀντὶ τούτου ὁ Hermann 894 Ῥόδον τ' ἀντὶ καὶ Ῥόδον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς μετρικῆς συμφωνίας.

891 κέ. καὶ νηριτοτρόφους ἔγραψα ἐκ τοῦ ἐν ταῖς ἐξηγ. σημειώσεσι μνημονευομένου τόπου τοῦ Ἀθην. 3, 86[B] ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς κώδιξι καὶ τὰς ἀγχιάλους. Τὸ παρ' Ἀθηναίῳ ἀπόσπασμα τοῦτο τῶν Περσῶν ἁρμόζει μόνον ἐνταῦθα κείμενον. Ὁ Hermann ἐνέβαλλε μετὰ στίχ. 916 τούσδε τοὺς δύο στίχους: τὰς ἀμφιρύτους ἢ περὶ νήσους νηριτοτρόφους ἀπόλωλεν, πρότερον δὲ μετὰ στίχον 918 ἔγραφε: περί που νήσους νηριτοτρόφους. Ὁ Blomfield προέτεινε νὰ ἀναγνωσθῇ παρ' Ἀθηναίῳ ἢ Περραιβίσιν ἀντὶ Πέρσαις ἢ Ἐπίχαρμος ἀντὶ Αἰσχύλος, ὁ δὲ Passow εἰκάζει, ὅτι ὁ Ἀθήναιος ἐννοεῖ τοὺς Πέρσας Τιμοθέου τοῦ Μιλησίου. Ὁ Welcker ἀνέφερε μὲν τὸ Πέρσαις γενικῶς εἰς τὴν τριλογίαν (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 82), ὕστερον ὅμως προύτεινε παρ' Ἀθηναίῳ τὴν γραφὴν ἐν Πέρσιδι, ἀλλ' ὅμως Ἰλίου πέρσιν δὲν ἔγραψεν ὁ Αἰσχύλος. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐξάγεται, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ παραδεδομένον μεσάγκτους ἢ μεσάκτους ὀφείλει νὰ μεταβληθῇ εἰς μετάκτους, τὸ ἀγχιάλους εἶναι γλώσσημα τοῦ μετάκτους. Ὥσπερ πολλάκις τὸ μέσαυλος κεῖται γεγραμμένον ἀντὶ μέταυλος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα μετέπεσε τὸ μέτακτος εἰς μέσακτος, διότι τὸ μέσακτος εἶναι ἀνεξήγητον. Κατὰ τὸν Heath τὸ μεσάκτους σημαίνει «μέσην ἕδραν ἐχούσας μεταξὺ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τό, τᾷδε γᾷ προσήμεναι (884).

897 κέ. τᾶς . . ματρόπολις ἀντὶ τὰς . . ματροπόλεις νεώτερα ἀντίγραφα.

899. στεναγμῶν ἀντὶ στεναγμάτων ὁ Hermann.

900. εὐκτεάνους ἀντὶ εὐκταιάνους νεώτερα ἀντίγραφα.

901. Ἰαόνιον ἀντὶ ἰόνιον ὁ Hermann.

902. Ὁ Hermann ἐλαύνων (οὕτω νεώτερα ἀντίγραφα) ἐκρά-

Digitized by Google

τει, ὁ Hartung ἐκράτυν' ὀχυροῖς, ὁ Herwerden ἐκράτυνε σοφαῖς. Ὁ Weil Ἑλλάνων ἔλασε παραβάλλων 753. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκράτυν' ἑτέραις.

907. θεότρεπτα ἀντὶ θεόπρεπτα νεώτερα ἀντίγραφα.

908. Ὁ Hermann ἀμφέρομεν. — παλάμαισι ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ πολέμοισι, ὅπερ ἐγγὺς τοῦ πλαγαῖσι ποντίαισιν ἀχρηστεῖ. Ὁ Weil πολέμοιο.

909. Τὸ σχόλιον «δίχα ἅμα θέντες» ἀνακτέον οὐχὶ εἰς διάφορον γραφήν, ἀλλὰ μεταγραπτέον εἰς δ[ιχ]αμαθέντες = δαμασθέντες, καθὰ διεῖδεν ὁ Παπαγεωργίου καὶ ἀναγινώσκεται παρὰ τῷ ν. Σχολ.

916. ἡλικίαν ἀστῶν, λεγόμενον περὶ τῆς νεολαίας καὶ στρατευσίμου ἡλικίας, σημαίνει ἐν πικρᾷ εἰρωνείᾳ κατὰ τὸν Weil, ὅτι μόνον οἱ γέροντες ὑπελείφθησαν ὑπέρμαχοι τῆς πόλεως.

917. Ὁ Blomfield ὤφελεν, ὦ Ζεῦ (ἄνευ εἴθε), οὐδὲν δέον. Τὸ ὄφελε ἄνευ αὐξήσεως ἐν ἀναπαιστικῷ στίχῳ ἀναγινώσκεται Εὐρ. Μηδ. 1413, οὐχὶ δὲ 1313, ὡς γέγραπται ἐν ἐξ. σημ.

920. ὀτοτοῖ ἀντὶ ὀτοτοτοῖ ὁ Turnebus. — βασιλεῦ ἀντὶ βασιλεὺς νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Weil λέγων ὅτι ἐν τῇ παραδεδομένῃ γραφῇ ὁ χορὸς θρηνεῖ πρῶτον τὸν φθαρέντα στρατὸν καὶ τὴν διαλυθεῖσαν περσικὴν ἀρχήν, εἶτα δὲ ἐπανέρχεται εἰς τοὺς στρατιώτας, μετατίθησι τὸ κόσμου τ' ἀνδρῶν εἰς τὸ στρατιᾶς ἀγαθῆς, ὅπερ νομίζει γλώσσημα.

921. περσονόμου, Σχολ. «τῆς τοῖς Πέρσαις νεμηθείσης». Ἕτεροι ἐννοοῦσι τὸ τοὺς Πέρσας ποιμαίνον (πρβ. στίχ. 75, ἔτι δὲ καὶ παιδονόμος, ἀγρονόμος) καὶ κυβερνῶν ἀξίωμα τοῦ βασιλέως.

924 κέ. Ὁ Weil ἐκβάλλων τὸ Ξέρξᾳ καὶ Ἅιδου ὡς γλωσσήματα τοῦ σάκτορι καὶ ᾀδοβάται γράφει: τὰν ἐγγαίῳ κταμέναν ἥβαν [Ξέρξᾳ Ἅιδου] σάκτορι Περσᾶν.

926. ᾀδοβάται ἀντὶ ἀγδαβάται (περὶ οὗ ὁ Σχολ. «ἔθνος Περσῶν») ὁ Hermann.

928. ταρφύς τις ἀντὶ γὰρ φύστις ὁ Franz.

930 προσνέμουσι τὰ ἀντίγραφα τῷ Ξέρξῃ, 931 κέ. τῷ χορῷ. Ὅτι πάντα ἀνήκουσι τῷ χορῷ, κατεῖδεν ὁ Meineke. — αἰαῖ αἰαῖ ἀντὶ αἴ αἴ παρέχει νεώτερον χειρόγραφον.

934. ἐγὼ ἀντὶ ἐγὼν ὁ Dindorf, ἐπειδὴ ὁ τύπος οὗτος οὐδαμοῦ ἄλλοθι τῶν τραγικῶν ἁπαντᾷ, ἡ δὲ χασμωδία ἐγχωρεῖ πρὸ ἐπιφωνήματος. Ἄνευ οὐδενὸς λόγου κεῖται ἐγὼν Ἱκέτ. 748 ἐν τέλει τοῦ τριμέτρου, ἔνθα ὁ Turnebus ἀποκατέστησεν ἐγώ.

935. γέννᾳ, τῶν Περσῶν Σχολ. ν., ᾧπερ ἕπονται τινες παραβάλλοντες στίχ. 914. Πρβ. ὅμως Ἑ. ἐ. Θ. 934 καὶ 1061.

Digitized by Google

— πατρῴᾳ ἀντὶ πατρίᾳ ὁ Heath. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει: γᾷ τε πατρῴᾳ γέννᾳ τε μέλεον, ᾧπερ ἕπεται ὁ Weil, πλὴν ὅτι τηρεῖ τὸ ἀρσενικὸν μέλεος (δισσυλάβως ἐν συνιζήσει).

937. πρόσφθογγόν σοι ἀντὶ προσφθόγγου σοι νεώτερα ἀντίγραφα.

939. Ὁ Bothe κακομέλεον λέγων, ὅτι κακομέλετος στερεῖται ἀναλόγου σχηματισμοῦ, ὁ Hartung κακομελικόν, ὁ Weil κακοκέλαδον. Ἡ λέξις κακομέλετος, ἧς περὶ τῆς γνησιότητος οὐδεμία ἀμφιβολία, φαίνεται, ὅτι ἐσχηματίσθη μὲν ἐκ τοῦ μέλος (πρβ. ὑπερμενὴς καὶ ὑπερμενέτης, ἀτρύγετος, ἀλάμπετος, ἀριδείκετος, ἀπεύχετος καὶ ἄλλα), ἀλλὰ χάριν τοῦ μέτρου ὑπὸ τὴν ῥοπὴν τοῦ μελέτη. Ὁ Heath παράγων τὴν λέξιν οὐχὶ ἐκ τοῦ μέλος, ἀλλ' ἐκ τοῦ μέλομαι ἐξηγεῖται φωνήν, ᾗ μέλει ἡ ἐξαγγελία τῶν κακῶν, ἥτις ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἐξαγγελίαν τῶν κακῶν. Ὁμοίως παράγει καὶ ὁ Schneider καὶ ὁ Lange καὶ Pinzger, ἀλλ' ὅμως ἀπίθανος τοιαύτη παραγωγή.

941. Ὁ Porson πέμψω ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M πέμψω πέμψω.

943. Ὁ Μεδ. καὶ πανόδυρτον. Ὁ Passow σὺν τῷ G. C.W. Schneider ἐξήλειψε τὸ καὶ, ὁ Blomfield ἔγραψε πάνδυρτον·

945. Ὁ Hermann παρέχει τὴν ἑρμηνείαν: διότι αὕτη ἡ συμφορὰ ἐπανέρχεται εἰς ἐμέ, ὡς εἰς τὸν αἴτιον, ἥτις ἥκιστα ὑπάρχει ἐν ταῖς λέξεσιν.

946. πάνδυρτον ἀντὶ πανόδυρτον ὁ Blomfield.

947. λαοπαθέα χάριν τῆς στροφικῆς συμφωνίας ἀντὶ λαοπαθῆ τε ὁ Prien (τε ἐλλείπει ἐν τοῖς νεωτέροις χειρογράφοις). Συνήθως παράγουσι τὸ λαοπαθῆ μετὰ τοῦ Σχολιαστοῦ «τὰ πάθη τῶν λαῶν σέβων» ἐκ τοῦ λᾱός, πρὸς ἣν παραγωγὴν ἐναντιοῦται τὸ μέτρον τῆς στροφῆς. Ὁ Paley νεοπαθέα, ὁ Hermann δαϊπαθέα, ὁ Heimsoeth ἁλιβαφέα καὶ ὁ Weil ἁλιπαθέα (τὰ ἡττηθέντα ἐν ναυμαχίᾳ) σέβων ἁλιτυπέα (τὰ θαλάσσια κύματα πλήσσοντα ἤτοι εἰς τὴν θάλασσαν κατακρημνισθέντα) βάρη (σώματα, πρβ. Σχολ. ν. «λέγει δὲ τὰ σώματα τῶν Περσῶν»). — σέβων ἀντὶ σεβίζων κατὰ τὸν Σχολ. ὁ Elmsley, ὅπερ συνήθως ἑρμηνεύουσι κατὰ Σχολ. ν. «διὰ θρήνου τιμῶν». Πρβ. κριτ. ἐπισ. 549.

949 κέ. Ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἔγραψα: γόον αὖ γέννας ἀντὶ πόλεως γέννας, ἑπόμενος δὲ τῷ Hermann καὶ τῷ Prien: κλάγξω δ' ἀρίδακρυν ἰαχὰν ἀντὶ κλάγξω δ' αὖ | γόον ἀρίδακρυν. Οὕτω πάνδυρτον προσλαμβάνει τὸ ἀναγκαῖον οὐσιαστικὸν καὶ ἐξηγεῖται, πῶς γόον αὖ ἐξωσθὲν ὑπὸ τοῦ γλωσσήματος πόλεως, ὅπερ διέγνω ὁ R. Merkel, κατέλαβε χῶρον

Digitized by Google

ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ, ἔνθα τὸ ἐκ τῆς στροφῆς ἐπαναλαμβανόμενον ἰαχὰν ἐξέπεσε μετὰ τὸ γόον. Ὁ Weil ἐξαλείφων ἐν στίχῳ 941 τὸ ἐν πέμψω γράφει ἀϋτὰν ἀντὶ ἰαχὰν εὑρίσκων ἐν τῷ αὖ λείψανα τοῦ ἀϋτὰν καὶ ἐκλαμβάνων γόον ὡς γλώσσημα τοῦ ἀϋτάν. Ὁ R. Merkel ἠβούλετο νὰ γράψῃ Ἀρίας γέννας ἀντὶ πόλεως γέννας. Ἐν τῇ παραδεδομένῃ γραφῇ ἑπόμενοι πολλοὶ τῷ Σχολ. «τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ συμβάντα ἀτυχήματα τῶν πολιτῶν» συντάσσουσι καὶ ἑρμηνεύουσι: σέβων τὰ ἀτυχήματα τῆς πόλεως πενθούσης τὴν γένναν (914) καὶ νεολαίαν, ὁ δὲ Lange καὶ Pinzger: ἥσω πάνδυρτον (αὐδὴν) πενθοῦντος (ὡς 940 θρηνητῆρος) γένναν πόλεως.

952 κέ. Ὁ Μ. φέρει τὸ πρῶτον (952) μὲν ἰάνων, εἶτα δὲ (953) ἰᾶων μετὰ ὕπερθεν ὑπὸ δευτέρας χειρὸς γεγραμμένου ν. Φαίνεται ἀπίθανος ἡ γνώμη, καθ' ἣν τὸ α ἐν τῷ Ἰάνων εἶναι βραχύ. Διὰ τοῦτο ἐδεξάμην μετὰ τοῦ Blomfield Ἰάων γράψας καὶ στίχ. 1027 οὐχὶ μετὰ τοῦ Passow Ἰάνων, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Hermann Ἰάων ἀντὶ ἰαόνων. Ἐν στίχῳ 1014 παρέχουσι νεώτερα χειρόγραφα Ἰαόνων, ἐν ᾧ ὁ Μεδ. φέρει ἰάνων. Ὅθεν ὑποληπτέον, ὅτι καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τόπῳ (952) μετεγράφη ἰάνων ἀντὶ ἰαόνων, τοῦτο δὲ τὸ ἰαόνων, ὅπως διδασκόμεθα ἐκ τοῦ δευτέρου (1027) τόπου, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἰάων. Ὁ τύπος τοίνυν Ἴανες (Ἰᾶνες) φαίνεται ἀλλότριος τοῦ Αἰσχύλου.

955. μυχίαν ἀντὶ νυχίαν ὁ Pauw. Ὁ Σχολ. ἐξηγεῖται νυχίαν διὰ τοῦ στυγνὴν (ὁ Schütz ὀλεθρίαν, ἀπαισίαν), ἀλλὰ τοιαύτη σημασία τοῦ νύχιος οὐδαμοῦ εὕρηται, εἶναι δὲ καὶ ἀλλόκοτος. Ὁ Arnaldus εἴκασε βρυχίαν, ὁ Roscher στυγίαν. Ὁ Weil γράφων κερσαμένους ἑρμηνεύει: ὁ νίκην τοῖς Ἕλλησι παρασχὼν Ἄρης ἀπώλεσε τοὺς ἐρημοῦντας καὶ κείροντας τὴν χαρώνειον αὐτοῖς πλάκα (γῆν) καὶ τὴν ἀπαισίαν ἀκτὴν ἤτοι τοὺς πορθητὰς καὶ λεηλάτας τῆς Ἀττικῆς Πέρσας.

957. οἰοῖ, καὶ πάντ' ἐκπευθοίμαν ἔγραψα ἀντί: οἰοιοῖ, βόα καὶ πάντ' ἐκπεύθοι: ἑπόμενος ἐν μέρει τῷ Heimsöth, ὅστις προύτεινε οἴ οἴ, πάντ' ἐκπευθοίμαν. Ἡ γραφὴ νεωτέρων χειρογράφων ἐκπεύθου ἀποδείκνυται ὡς ἄχρηστος διόρθωσις, διότι ἡ παθητικὴ σημασία: ἄφες νὰ ἐρωτηθῶσι πάντα παρὰ σοῦ (Hermann), εἶναι ξένη τῆς δοκίμου γλώσσης τῶν Ἑλλήνων. Πολλῷ δὲ πιθανωτέρα ἡ ἐκδοχὴ τῆς ἐλλείψεως τῆς τελικῆς συλλαβῆς μαν ἐν τῷ ἐκπευθοι, τὸ δὲ ἐκπευθοίμαν συνᾴδει κάλλιστα τῷ νῷ τοῦ χωρίου. Ὁ Heimsöth ὑπολαμβάνει, ὅτι τὸ βόα ἐγεννήθη ἐκ γλωσσήματος βοή προσγεγραμμένου τῷ οἴ οἴ. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπίθανον. Ἐὰν δέ τις ἐάσῃ κατὰ

Digitized by Google

χώραν τὸ καί, τότε διαγιγνώσκεται τὸ βόα ὡς συμπλήρωμα, ὅπερ παρενεβλήθη, διότι ἐξελήφθη τὸ καὶ ὡς συμπλεκτικόν, οὐχὶ δὲ ἐπιτατικόν. Οὐδεμία τοίνυν ἀνάγκη τῆς ἐξαλείψεως τοῦ δέ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ, ἀλλὰ τῆς μεταγραφῆς αὐτοῦ εἰς δή. Ὁ Weil περιγράφων τὸ βόα ὡς γλώσσημα γράφει οἱοιοῖ [βόα], καὶ πάντ' ἐκπέρθου; (= ἐξεπέρθου;)

962. Δοτάμας ἀντὶ καὶ Δοτάμας ὁ Robortelli. — Νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσιν Ἀγδαβάτας. Ὁ Passow γράφει: Σούδας (οὕτως ἡ τοῦ Ἄλδου ἔκδοσις), Πελάγων καὶ Δατάμας (Ξενοφ. Κ. Π. 8. 3, 17) | ἠδὲ Ψάμμις, Σουσισκάνης τ' κτέ., ὁ Hermann Σούσας, Πελάγων, Ψάμμις, Δοτάμας | ἠδ' Ἀγδαβάτας, Σουσισκάνης | τὰ Βάτανα (νεώτερον χειρόγραφον φέρει τὰν βάτανα) προλιπών, ὁ Weil Σούσας, Πελάγων, καὶ Δατάμας | Ψαμμισκάνης τ' ἠδ' Ἀγαβάτας | Ἀγαβάτανα λιπών.

965. ὁλοιοὺς ὁ G. H. Schütz, πανώλεις ὁ M. Schmidt. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ ὡσαύτως ἀνάπαιστος (Τυρίας) ἀντιστοιχεῖ τῷ Ἰάων, διὰ ταῦτα ἡ βραχύτης τῆς μέσης συλλαβῆς τοῦ Ἰάων οὐδαμῶς ἀμφιβάλλεται.

968 κέ. Σαλαμινιάσι ἀντὶ Σαλαμινῖσιν ὁ Hermann. — Νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσι στυφέλους . . ἐπ' ἀκτάς.

970. οἱοῖ ἔγραψα ἀντὶ οἱοιοῖ ἑπόμενος τῷ Blomfield, καὶ ποῦ δὴ ἀντὶ ποῦ δέ τῷ Enger. Ἴδε σημ. εἰς στ. 957. Ἐὰν δὲ στίχ. 957 ἐκβληθῇ τὸ καί, τότε ἐξαλειπτέον καὶ ἐνταῦθα τὸ δὲ μετὰ τοῦ Hermann.

971. Ἀριόμαρδος ἀντὶ κ' ἀριόμαρδος ὁ Brunck.

972. Ἡ τοῦ Ἄλδου ἔκδοσις παρέχει Σευάκης, ὅπερ πολλοὶ ἀποδέχονται.

977. ἐπανερόμαν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ἐπανέρομαι ὁ Meineke (ὁ Brunck ἐπανηρόμαν). Τινὲς (ὁ Porson) γράφοντες ἐπανέρωμαι ἑρμηνεύουσιν: ἅς σε ἐρωτήσω. Πρβ. Bernhardy Synt. σελ. 397.

978. μοι ἀντὶ μοῖ μοῖ νεώτερα χειρόγραφα.

981. ἐὴ ἐὴ ἀντὶ ἔ ἔ ἔ ὁ Dindorf.

983. Ὁ Stanley παντόφθαλμον.

984. μύρια ἀντὶ μυρία ὁ Schneider, διότι ἐκεῖνο μὲν σημαίνει δέκα χιλιάδας, τοῦτο δὲ ἀπείρους.

985. ἄλπνιστον ἀποκατέστησα ἀντὶ ἄλπιστον. Καὶ ὁ Keiper ἐν τῇ ἄνω μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ ἀπέφηνε τὸ Ἄλπιστον, ἐὰν ὑπολληφθῇ ὄνομα, ὡς ἐφθαρμένον. Τὸ ἑπόμενον χάσμα διεῖδε πρῶτος ὁ Wellauer.

Digitized by Google

986. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι Σείσαμα, ὁ L. Dindorf ὑποτοπάζει Σισάμνα.

987. τ' Οἰβάρην ἀντὶ τοιβάρην τ' νεώτερα χειρόγραφα.

989. ὠωὼ ἀντὶ ὦ ὦ ὁ Dindorf.

990. πρόκακα λέγω ἀντὶ πρόκακα λέγεις ἐξ ἐμῆς διορθώσεως, διότι τὸ εἰς τὸν χορὸν ἀναφερόμενον πρόκακα λέγων 993 ἀπαιτεῖ ἐνταῦθα πρῶτον πρόσωπον. Ὁ Weil γράφει ἑπόμενος τῷ Lachmann ἐνταῦθα καὶ 993 πρόκακα λέγειν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ πρόκακα λέγειν δύναται νὰ ὑποληφθῇ ὡς παράθεσις τῆς ἡγουμένης προτάσεως: ἦ . . ἔλιπες, οὐδαμῶς συγχωρεῖ ἡ ἔννοια στίχ. 993 τοιαύτην μεταβολήν.

991. Ἴσως γραπτέον δὴ ἢ θὴν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ δῆτ', διότι ἡ ἀποστροφὴ ἐν τέλει τοῦ στίχου φαίνεται πλημμελής.

992. ὑπορίνεις ἀντὶ ὑπομιμνήσκεις ὁ Hermann, ὅστις εἴκασε καὶ ὑπεγείρεις. Προφανῶς τὸ ὑπομιμνήσκεις εἶναι γλώσσημα, ὥσπερ Προμ. 861 προσσαίνει σέ τι ἐν τῷ Σχολ. ἑρμηνεύεται διὰ τοῦ ὑπομιμνήσκει σε. Διὰ ταῦτα ἐπῆλθέ μοι νὰ εἰκάσω ὑποσαίνεις, ἀλλὰ τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τοῦ ἴυγγα θὰ συνῇδε κάλλιον λέξις, οἷα ἡ περιδινεῖς.

993. ἄλαστ' ἐνέβαλεν ὁ Hermann.

994. βοᾷ μοι ἀντὶ βοᾷ ὁ Dindorf. — ἔντοσθεν ἀντὶ ἔνδοθεν ὁ Blomfield.

995. ἄλλους ἀντὶ τοῦ τῶν κωδίκων ἄλλο ὁ Prien, ὁ Blomfield ἄλλον, ὁ Heimsoeth ἄλλον πευθοίμαν, ὁ δὲ Weil ἄλλων ἱμείρω.

996. μυριοταγὸν ἀντὶ τοῦ τῶν κωδίκων μυριόνταρχον (ὁ Μεδ. φέρει μυριόταρχον μετὰ ν ὕπερθεν τοῦ ότ) ὁ Dindorf, ὁ Blomfield καὶ Hermann μυριάδαρχον.

997. Ξάνθιν ἀντὶ Ξάνθην ὁ G. C. W. Schneider καὶ Hermann. Χεῖρον χειρόγραφον παρέχει Ξάνθον. — Ὁ H. L. Ahrens Ἄριόν τ'.

998. Ὁ G. C. W. Schneider Διάϊξιν. — Ὁ Burney Ἀρσάμην.

1000. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι Κηδαδάταν. Ὁ Keiper προτιμᾷ Κηδαδάταν (ὑπὸ θεοῦ ποιηθείς), πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι γραπτέον κἀγδαδάταν ἤτοι καὶ Ἀγδαδάταν.

1001. Τόλμον τ' αἰχμᾶς ἀντὶ τόλμον αἰχμὰς νεώτερα χειρόγραφα.

1004. ὄπιθεν ἀντὶ ὄπισθεν δ' ὁ Bothe καὶ Blomfield. — ἑπομένους ἀντὶ ἑπόμενοι ὁ Hartung. Οὔτε δύναται τὸ ἑπόμενοι νὰ ὑπάρχῃ κείμενον ἀντὶ τοῦ ἕπονται οὔτε ἐν τῇ ἑρ-

Digitized by Google

μηνείᾳ τοῦ Hermann: θαυμάζω, θαυμάζω· δὲν ὑπάρχουσι περὶ τὰς σκηνάς σου, ὄπισθεν ἑπόμενοι, δύναταί τις νὰ εὕρῃ κατάλληλον τὸν ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τοῦ τόπου, ὅστις μετὰ τὸ ἀμφὶ κεῖται ἐν τῷ οπιθεν. Ἡ ὀνομαστικὴ προῆλθεν ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἑρμηνείας τοῦ ἔταφον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ Σχολ. «ἀπέθανον οὐκ ἐπὶ ὀχημάτων ὄντες, ἀλλὰ γυμνοὶ καθεστηκότες» καὶ Σχολ. ν. «οἷον ἔθανον, οὐκ εὐσχημόνως δὲ ἐτάφησαν· ἔθος γὰρ ἦν τοῖς Πέρσαις σκηνὰς τῶν ἁμαξῶν ἄνωθεν ποιουμένοις ἐπιφέρειν ἐκεῖσε τοὺς νεκροὺς καὶ οὕτως αὐτοὺς πομπεύοντες ἔθαπτον». Τῇ ἑρμηνείᾳ ταύτῃ ἑπόμενος ὁ Valckenaer ἔγραψε ἔταφεν = ἐτάφησαν (πρβ. κριτ. ἐπισημ. 18). Ὁ Schütz εἴκασεν ἑπομένοις.

1005. Ὁ Μ παρέχει βεβᾶσιν. — τοίπερ ἀντὶ οἵπερ ὁ Passow. — ἀγρέται ἀντὶ ἀγρόται ὁ Toup. Κατὰ τὸν Σχολ. «γρ. καὶ ἀκρόται» γράφει ὁ Hermann ἀκρῶται. Ὁ Blomfield ἀρχέται, ὁ Hartung ἀγέται, ὁ Wieseler ἀκρότης.

1006. νώνυμοι ἀντὶ νώνυμνοι νεώτερα ἀντίγραφα.

1008 κέ. δαίμονες δ' ἀντὶ δαίμονες ὁ Hermann καὶ ἔθεντ' ἀντὶ ἔθετ' ἑπόμενος τῷ G. C. W. Schneider. Ἄλλοτε ἤθελεν ὁ Hermann νὰ γράψῃ δαίμονες, ἔθεσθ'. Ὁ Weil προτείνει δαιμόνων θέντων.

1010. Ὁ Hermann πάγκακον οἷον δέδρακεν ἄτα, ὁ Heimsoeth παμπρέπον. Αἱ μεταβολαὶ αὗται τοῦ διαπρέπον εἶναι τὰ μάλα περιτταί.

1011. οἷᾳ . . τύχᾳ ἀντὶ οἷαι . . τύχαι ὁ Paley. Ἐκ τοῦ Σχολ. «γρ. δαίμονος τύχαι» ἐξήγαγεν ὁ Dindorf διαίμονες τύχαι. Ἀλλὰ δι' αἰῶνος εἶναι ὀρθόν.

1013. νέᾳ νέᾳ δύᾳ δύᾳ ἀντὶ νέαι νέαι δύαι δύαι ὁ Weil.

1014. Ἰαόνων ἀντὶ ἰάνων νεώτερα χειρόγραφα. — ναυβατᾶν ἀντὶ ναυβατῶν ὁ Robortelli.

1018. πέπληγμαι φαίνεται προελθὸν ἐκ τῆς ῥοπῆς τοῦ στίχ. 1011 κέ. Μᾶλλον εὐεξήγητος θὰ ἦτο ἡ σύνταξις παρὰ ῥήματι, οἷον τὸ κέκαρμαι. Ὁ Σχολ. σημειούμενος «κόπτομαι, θρηνῶ ὀλέσας τοσοῦτον στράτευμα» ἤθελε νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν αἰτιατικήν.

1019. μέγ' ἄλαστε ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ μεγάλατε. Αἱ γραφαὶ νεωτέρων χειρογράφων μεγάλα τὰ ἢ μεγάλως τὰ μηνύουσι μόνον τὴν μοναδικὴν ἀξίαν τοῦ Μεδ. Ὁ Weil εἰκάζει «ὄλωλεν; μεγάλ' ἦν τὰ Περσῶν».

1020. ἴδε Εἰσαγ. σ. 68 σημ. 1.

Digitized by Google

1022. τόνδε ἀντὶ τὰν δὲ ὁ Porson. Ὁ Ξέρξης δὲν θέλει νὰ εἴπῃ φαρέτραν, ὥστε τὸ τάνδε ἐναντιοῦται εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ γεννηθὲν ἐκ βιβλιογράφων ὑπονοούντων φαρέτραν· Ἐὰν οἰστοδέγμων μόνον ἠδύνατο νὰ σημήνῃ τὴν φαρέτραν, τότε δὲν θὰ ἠρώτα ὁ χορὸς 1023. Ἐὰν ὁ Ξέρξης, λέγει ὁ Weil, δείξας (1020) τὴν μικρὰν αὐτοῦ ἀκολουθίαν δεικνύῃ εἶτα τὴν φαρέτραν αὐτοῦ, ποιεῖ τοῦτο, διότι τὸ τόξον καὶ τὰ βέλη εἶναι τὰ ὅπλα τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας (150). Ὁ στρατὸς αὐτοῦ συνέκειτο ἐκ τοξοτῶν, λέγων δὲ ταῦτα δηλοῖ, ὅτι αὐτὸς καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ (σὺν τῇ μικρᾷ ἀκολουθίᾳ) ὑπελείφθησαν ἐκ τοσούτων στρατῶν καὶ πολεμιστῶν. Ὁ χορὸς ἐννοεῖ τοῦτο, ὡς ἐμφαίνουσιν οἱ λόγοι αὐτοῦ (1025 βαιά γε ὡς ἀπὸ πολλῶν), οἵτινες δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ ἔνδον τῆς φαρέτρας ὑπολειφθέντα ὀλίγα βέλη, ἀλλ' εἰς τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ, ᾧπερ συνᾴδει κάλλιστα καὶ ἡ ἑπομένη ἀπόκρισις τοῦ Ξέρξου.

1023. Ἴδε σημ. εἰς 506.

1024. βελέεσσιν ἀντὶ βέλεσσιν ὁ Hermann.

1027. Ἰάων ἀντὶ ἰαόνων ὁ Hermann. Ἴδε σημ. εἰς 952 κέ.

1036. ἐκολούθη ἀντὶ ἐκολούσθη παρέχουσι νεώτερα χειρόγραφα. Ἴδε σημ. εἰς 506.

1037. φίλων ἴσως παρεφθάρη ἐκ τοῦ νεῶν.

1039. Ὁ Dindorf δίαιν δίαινε προβαλλόμενος τὸ τοῦ Ἀριστοφ. Ἱππ. 821 παῦ παῦε, ὁ Karsten αἴαζ' αἴαζε. Ἀλλ' οὐδεμιᾶς μεταβολῆς χρεία.

1040—1042 ἐνήλλαξα πρὸς 1048—1050 ἀναστρέψας 1040—1042 : 1042, 1041, 1040. Ὅτι διαίνομαι ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ εἰς τὸ δίαινε (1048 εἰς 1039), κατεῖδεν ὁ Butler. Ἔτι δὲ τὸ δόσιν κακὰν κακῶν κακοῖς (1042) κατέχει τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ χῶρον μετὰ τὸ στέναζ' ἐμὴν χάριν (1047).

1046. Ὁ Hermann μάλα τοι τόδ' ἀλγῶ, ὁ R. Merkel μάλ', ἀκοῦ τόδ' ἄλγος, ὁ Hartung μάλα, καὶ τόδ' αὐδῶ.

1048. γοεδνὸς ἀντὶ γεεδνὸς νεώτερα ἀντίγραφα.

1053. μάλ' αἰόλα ἔγραψα ἀντὶ μέλαινα δ'αὖ. Δυσκόλως δύναταί τις νὰ εἴπῃ τί δύναται νὰ σημαίνῃ μέλαινα πλαγά. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ δὲ φαίνεται ἄτοπον. Αἱ διάφοροι ἑρμηνεῖαι, καθ' ἃς τὸ μέλαινα σημαίνει τὴν τὰς αἰσθήσεις ἐπισκοτίζουσαν πληγὴν (Σχολ. πενθήρης) ἢ τὴν αἱματηρὰν καὶ ὕφαιμον τὸ πλησσόμενον μέρος τοῦ σώματος ἀπεργαζομένην (Σοφ. Ἠλ. 90 στέρνων πληγὰς αἱμασσομένων) καὶ τέλος τὸν ὑπόκωφον αὐτῆς δοῦπον (Σοφ. Αἴ. 681 χερόπληκτοι δ' ἐν

Digitized by Google

στέρνοισι πεσοῦνται δοῦποι), ὥσπερ τὸ μέλας κείμενον ἐπὶ φωνῆς ἀντιτίθεται πρὸς τὸ λαμπρός, οὐδένα πείθουσιν. Ὁ Weil εἴκασεν τάλαινα ἀντὶ μέλαινα.

1054. οἴ ἀντὶ μοι ὁ Lachmann. Ὁ Hermann ἐνταῦθα καὶ 1046 οἴμοι.

1055. κἀπιβῶ ἀντὶ κἀπιβόα ὁ Dindorf. Ἐκ τοῦ Εὐσταθίου ἐν Διονυσ. Περιηγ. 791 παρέλαβεν ὁ Hermann καὶ βόα. Ἀλλ' αἱ γραφαὶ ἐκ παραπομπῶν εἶναι ἐπισφαλεῖς. Τὸ ἐπιβόα ἐμπεδοῦται διὰ τοῦ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι μνημονευθέντος γλωσσήματος τοῦ Ἡσυχίου, ἐν ᾧ περιέγραψα τὸν Μύσιον.

1057. πέρθε ἀντὶ ὕπερθε ὁ Robortelli. Σχολ. ν. «ἄλλως. πέρθε».

1061. ἔρεικε ἀντὶ ἔρειδε νεώτερα ἀντίγραφα.

1063. Νεώτερα ἀντίγραφα ἔχουσι κατοίκτιζε, ἣν γραφὴν ὁ Hermann προκρίνει ἕνεκα τῆς στροφικῆς συμφωνίας. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς φαίνεται, ὅτι ἀπέφυγε τὴν παράδοξον μακρότητα τῆς τελικῆς συλλαβῆς τοῦ κατοίκτιζε, ὅπερ ἐνδέχεται χάριν τοῦ ψάλλε νὰ ἐγράφη.

Μετὰ τὸ 1069 προσέθηκεν ὁ Hermann τὸ ὑπὸ τοῦ αἰακτὸς ζητούμενον αἰαῖ αἰαῖ.

1070 κέ. Ἡ ἐν τῷ ἐδάφει μορφὴ τῶν λέξεων ἐν τῷδε τῷ μέρει τοῦ δράματος κατάγεται ἐκ τοῦ Weil. Ὁ Μεδ. ἔχει:

— ἰω ἰώ, Περσίς αἶα δύσβατος.
— ἰωὰ δὴ κατ' ἄστυ.
— ἰωὰ δῆτα, ναὶ ναί.
ΞΕ. γοᾶσθ' ἁβροβάται.
ΧΟ. ἰὼ ἰώ, Περσὶς αἶα δύσβατος.
ΞΕ. η ή η ή, τρισκάλμοισιν,
η ή η ή, βάρισιν ὀλόμενοι.
ΧΟ. πέμψω τοί σε δυσθρόοις γόοις.

Ἐν τῷ πρώτῳ καὶ πέμπτῳ στίχῳ ἀντὶ τοῦ δύσβατος (Σχολ. ν. δύσβατόν φησι τὴν Περσίδα οὐχ ὡς σκληρὰν καὶ δύσκολον εἰς ἔμβασιν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ κακῷ καὶ δυστυχίαν βαινομένην τῷ Ξέρξῃ) παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα δύσβακτος ἢ δυσβαΐκτος σὺν τῇ ἑρμηνείᾳ δυσθρήνητος, ἐξ οὗ ὁ Brunck ἐξήγαγεν δυσβάϋκτος.

Digitized by Google

Digitized by Google

ΜΕΤΡΙΚΗ ΣΥΝΟΨΙΣ.

1. Πάροδος 1—157.

Ὁ Αἰσχύλος σχηματίζει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτω τὴν πάροδον, ὥστε προτάσσει ἐν ἀρχῇ ἀναπαιστικὸν μέρος ἐκ πλειόνων περιόδων, εἶτα δὲ ἐπιτάσσει μελικὰ ἐν στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ μέρη, ὡς ἐνταῦθα, ἐν ταῖς Ἱκέτισιν καὶ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι. Ὁ ἁπλοῦς οὗτος τύπος τῆς παρόδου ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ τῶν διασωθέντων ἡμῖν δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους, τῷ Αἴαντι.

α΄. Μέρος πρῶτον 1—65.

Οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ ἐκάλουν ποίημα μὲν κατὰ στίχον, ὅταν ὁ αὐτὸς στίχος ἐπαναλαμβάνηται ἄνευ διακοπῆς, ὡς ἐν τῇ ἐπικῇ ποιήσει καὶ τῷ διαλόγῳ τοῦ δράματος, ποίημα δὲ κατὰ περίοδον ἢ κατὰ σύστημα, ὅταν πλείονες στίχοι συνδέωνται εἰς ἓν ὅλον. Ἐὰν αἱ αὐταὶ περίοδοι ἐπαναλαμβάνωνται κατ' ἀνακύκλησιν, τὰ ποιήματα καλοῦνται κατὰ σχέσιν, ἐὰν δὲ ἕπωνται ἀλλήλαις διάφοροι περίοδοι, καλοῦνται ἀπολελυμένα μέν, ὅταν αἱ καθ' ἕκαστον περίοδοι διαφέρωσιν ἀλλήλων οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ῥυθμόν, συστήματα δὲ ἐξ ὁμοίων, ὅταν αἱ καθ' ἕκαστον περίοδοι διαφέρωσι μὲν ἀλλήλων κατὰ τὸ μέγεθος, ῥυθμικῶς ὅμως εἶναι ὅμοιαι. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς ἀρχαίους (πρβ. Ἡφαιστ. Ἐγχειρ. κεφ. 12 καὶ τὸν Σχολ. αὐτοῦ σελ. 157 καὶ 182) ὁ στίχος (ἢ τὸ μέτρον) περιέχει 30 ἢ 32 χρόνους πρώτους, διὰ τοῦτο τὰ ἐκ πλειόνων στίχων συγκείμενα συστήματα ὡς ὑπερβαίνοντα τὸν εἰρημένον ἀριθμὸν τῶν πρώτων χρόνων καλοῦνται καὶ ὑπέρμετρα, ἔχοντα δὲ ἀόριστον μέγεθος καὶ μὴ δυνάμενα νὰ ἀπαγγελθῶσιν ἀπνευστὶ διαιροῦνται εἰς διάφορα κῶλα.

Digitized by Google

Τὰ ἀναπαιστικὰ δίμετρα ἢ μονόμετρα μὴ ἔχοντα παρὰ τοῖς δραματικοῖς αὐτοτελῆ θέσιν ἀποτελοῦσιν ἀεὶ κῶλα συστήματος ἐξ ὁμοίων, ἐν οἷς κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ στίχου ἡ χασμωδία καὶ ἡ δίχρονος (ἀδιάφορος) συλλαβὴ ἀπαγορεύεται, τὸ δὲ προκείμενον τῆς παρόδου μέρος περιέχει 9 ἀναπαιστικὰ συστήματα (ὑπέρμετρα) ἤτοι περιόδους, ὧν τὸ τῶν κώλων μέγεθος ἐμφαίνουσιν οἱ ἑξῆς ἀριθμοί:

$$6^1/_2 . 7^1/_2 . 5 . 7^1/_2 . 4 . 8 . 8 . 9^1/_2 . 5$$

Ὅθεν διηνεκὴς συμμετρία ἐν τῷ μεγέθει τῶν περιόδων δὲν ὑπάρχει. Ζήτημα ἀμφισβητήσιμον ἀποτελεῖ ἡ θέσις τῶν ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς συστήμασιν ὑπαρχόντων μονομέτρων. Οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ καλοῦσι τὰ μονόμετρα παρατέλευτα κῶλα, διότι συνήθως κεῖνται πρὸ τοῦ τελευταίου κώλου τῆς περιόδου, ἀλλὰ πολλάκις παρεντίθενται εἰς τὸ μέσον τῆς περιόδου καὶ ἐνίοτε ἐν τῷ αὐτῷ συστήματι ἀπαντῶσι δύο μονόμετρα, ὡς στ. 30 καὶ 32. Καὶ περὶ τῆς μετρικῆς τῶν μονομέτρων σημασίας ἐρίζουσιν οἱ νεώτεροι, ὧν τινες, προεξάρχοντος τοῦ Westphal, παραδεχόμενοι μετρικὴν ἀνάπαυσιν ποιοῦσιν τὰ ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς διμέτροις ἐγκατεσπαρμένα μονόμετρα ἑκκαιδεκάσημα κῶλα ἤτοι δίμετρα. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη φαίνεται ἐπισφαλής, διότι ἐν τοῖς μονομέτροις δὲν συγχωρεῖται ἡ χασμωδία καὶ ἡ δίχρονος συλλαβή. Συνήθως αἱ περίοδοι ἀπολήγουσιν εἰς παροιμιακὸν (ἀναπαιστικὸν καταληκτικὸν δίμετρον). Τὰ συμπλέγματα τῶν περιόδων διακρίνονται ἀλλήλων κατὰ τὴν αὐτοτελῆ τοῦ περιεχομένου ἔννοιαν, μόνον δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ πρώτου ὑπερμέτρου διάκρισις ἀπὸ τοῦ ἑπομένου εἶναί τι χαλαρά. Ἡ διαίρεσις τῶν περιόδων ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι ἀνάγεται εἰς ἀρχαίαν παράδοσιν, οἱ δὲ γραμματικοὶ ἐκάλουν τὴν περίοδον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τε διποδιῶν καὶ τῶν κώλων αὐτῆς. Οὕτως ἡ πρώτη περίοδος ἐν ἀρχαίᾳ δηλώσει θὰ ὠνομάζετο περίοδος τρισκαιδεκάμετρος ἑξάκωλος ἡμίκωλος.

Ὁ χορὸς παρέρχεται εἰς τὴν ὀρχήστραν πρὸς τὸν ῥυθμὸν τῶν ἀναπαιστικῶν διμέτρων τοῦ κορυφαίου προπεμπόμενος ὑπὸ αὐλητοῦ, ποιησάμενος δὲ διαφόρους ἑλιγμοὺς ἐν τῷ εὐρεῖ τῆς ὀρχήστρας ἡμικυκλίῳ τάσσεται εἶτα περὶ τὴν θυμέλην πρὸς ᾠδὴν καὶ ὄρχησιν. Συνέκειτο δὲ ὁ τραγικὸς χορὸς τὴν ἀρχὴν ἐκ δώδεκα χορευτῶν, ἡ δὲ παραδοχὴ τοσούτων χορευτῶν φαίνεται πιθανὴ ἐν πᾶσι τοῖς δράμασι τοῦ Αἰσχύλου (πρβ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν über d. Techn. u. d. Vortr. d. Chorg. d. Aesch., N. Jahrb. f. Phil., Suppl. 13, 27). Οἱ ἀνάπαιστοι τῆς παρόδου καὶ καθόλου πάντες οἱ τοῦ χοροῦ πλὴν τῶν καλουμένων μελι-

Digitized by Google

κῶν (πρβ. σ. 315) ἀναπαίστων ἀπηγγέλλοντο πρὸς αὐλὸν ἐν παρακαταλογῇ, ἧς εὑρετὴς λέγεται ὁ Ἀρχίλοχος. Πρβ. Christ, Metrik σελ. 673 καὶ 676.

β'. Μέρος δεύτερον 66—116.

Τὸ μέτρον εἶναι τὸ Ἰωνικὸν (Ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος), ὅπερ κληθὲν ἐκ τοῦ μαλθακοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἰώνων καὶ ἀπαντῶν τὸ πρῶτον παρὰ τῷ ἐν Σάρδεσι γεννηθέντι, ἐν Σπάρτῃ δὲ ζῶντι Ἀλκμᾶνι διεμορφώθη κυρίως ὑπὸ τοῦ Ἀνακρέοντος. Τὸ μέτρον τοῦτο παρεχόμενον συνήθως ἐν τῷ Ἀττικῷ δράματι γυναικείοις χοροῖς (Αἰσχ. Ἱκέτ., Εὐριπ. Ἱκέτ. καὶ Βάκχ.) ἐκφράζει ἐνταῦθα τὸν χαῦνον καὶ ἀστάθμητον χαρακτῆρα τῶν βαρβάρων, μεταπιπτόντων ἀπὸ μελαίνης φροντίδος εἰς ὑπερήφανον πεποίθησιν, καὶ τἀνάπαλιν ἀπὸ ταύτης εἰς μέγαν φόβον.

Ἐὰν τὴν χώραν τοῦ Ἰωνικοῦ ⏑⏑– – κατέχῃ ἀνάπαιστος ⏑⏑–, τότε ἐκδεκτέον τὴν μακρότητα τοῦ ἀναπαίστου ὡς τετράσημον ἢ ὑπονοητέον δίσημον ἀνάπαυσιν ἤτοι τὸν καλούμενον χρόνον κενὸν μακρὸν ⊼.

Πρῶτον στροφικὸν σύστημα ἤτοι στρ. α'. 66—73 = ἀντ. α'. 74—81

⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –

Δεύτερον στροφικὸν σύστημα ἤτοι στρ. β'. 82—87 = ἀντ. β'. 88—93

⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑̲

Ἐν τῷ τελευταίῳ κώλῳ ὁ στίχος εἶναι ὁ καλούμενος ἀνακλώμενος (πρβ. Σχολ. Ἡφαιστ. σελ. 194 ἴσως δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἀνακλώμενον διὰ τὴν κλάσιν τῆς φωνῆς τῶν Γάλλων καὶ ἀπαλότητα), ἀντικαθιστὰς πολλάκις τὸ ἰωνικὸν δίμετρον.

Τρίτον στροφικὸν σύστημα ἤτοι στρ. γ'. 94—97 = ἀντ. γ'. 98—102

⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –

Ὁ τελευταῖος στίχος εἶναι πάλιν ἀνακλώμενος.

Digitized by Google

Τέταρτον στροφικὸν σύστημα ἤτοι στρ. δ΄. 103—109 = ἀντ. δ΄. 110—116.

⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Ὁ τελευταῖος στίχος καταληκτικὸς ἀνακλώμενος.

γ΄. Μέρος τρίτον 117—142.

Τὸ μέτρον εἶναι τὸ τροχαϊκὸν (μετὰ καταλήξεως καὶ συγκοπῆς). Δι' ἀνακρούσεως καθίσταται 119 = 125 καὶ 133 = 140 ἰαμβικόν. Δακτυλικὸν κῶλον ἀπαντᾷ ἐν τῷ παρατελευταίῳ στίχῳ τοῦ δευτέρου στροφικοῦ συστήματος.

Κατὰ τὸν Πλούταρχον (π. μουσ. κεφ. 29) τὸ τροχαϊκὸν μέτρον ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς αὐλῳδικῆς τῶν νόμων ποιήσεως Ὀλύμπου. Εἰσαχθὲν δὲ ἐκ τῶν Διονυσιακῶν ἑορτῶν εἰς τὴν ποίησιν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου διεμορφώθη πολλαχῶς παρὰ τῷ Ἀλκμᾶνι, τοῖς Λεσβίοις καὶ τῷ Ἀνακρέοντι πολὺ πρὸ τῆς γενέσεως τοῦ δράματος. Ὁ τροχαϊκὸς ῥυθμὸς ἔχων, καθὰ καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, πολὺ τὸ σφοδρὸν καὶ κεκινημένον, ἀποτελεῖ τὸ προσφιλὲς μέτρον τοῦ Αἰσχύλου πρὸς ἔκφρασιν ποικίλων αἰσθημάτων φόβου καὶ ταραχῆς, ὡς ἐνταῦθα καὶ Ἀγ. 966, ἐν ᾧ ὁ μὲν Σοφοκλῆς οὐδαμῶς ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Εὐριπίδης σπανίως.

Πρῶτον στροφικὸν σύστημα ἤτοι στρ. α΄. 117—122 = ἀντ. α΄. 123—128.

– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
– ⏑ ⏓ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Δεύτερον στροφικὸν σύστημα ἤτοι στρ. β΄. 129—138 = ἀντ. β΄. 136—142.

– ⏑ ⏓ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏓ – ⏑ ⏓
– ⏑ ⏓ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏓ ⏓ – ⏑ – ⏑ ⏓ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – –

Digitized by Google

δ'. Μέρος τέταρτον 143—157.

Δύο ἀναπαιστικὰ συστήματα (143—152) τὸ μὲν ἐκ 4, τὸ δὲ ἐξ 6 κώλων περαίνουσι τὴν πάροδον. Τούτοις ἕπονται δύο ἕτερα συστήματα, προαγγέλλοντα τὴν ἔλευσιν τῆς Ἀτόσσης καὶ ἀποτελοῦντα ὁμοῦ 5 κῶλα (153—157), καὶ τέλος τέσσαρα τροχαϊκὰ τετράμετρα, ἀπαγγελλόμενα ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ (158—161).

162—252. Τροχαϊκὰ τετράμετρα, εἰς ἃ ἐμβάλλεται ἡ διήγησις τοῦ ὀνείρου τῆς Ἀτόσσης ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις (179—217). Τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον ἐπεκράτει τὴν ἀρχὴν ἐν τοῖς μὴ χορικοῖς μέρεσι τῆς τραγῳδίας (πρβ. Ἀριστοτ. Ποιητ. κεφ. 4: γενομένη γοῦν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοσχεδιαστικῆς . . κατὰ μικρὸν ηὐξήθη προαγόντων ὅσον ἐγίγνετο φανερὸν αὐτῆς καὶ πολλὰς μεταβολὰς μεταβαλοῦσα ἡ τραγῳδία ἐπαύσατο, ἐπεὶ ἔσχε τὴν αὑτῆς φύσιν. Καὶ ἐκ λέξεως γελοίας διὰ τὸ ἐκ σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη, τό τε μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ οἷον ὀρχηστικὴν εἶναι τὴν ποίησιν, λέξεως δὲ γενομένης αὐτὴ ἡ φύσις τὸ οἰκεῖον μέτρον εὗρε· μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι· σημεῖον δὲ τούτου· πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους). Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Δαρείου πρόκειται ἡμῖν τὸ τελευταῖον παράδειγμα τῆς χρήσεως τοῦ τροχαϊκοῦ τετραμέτρου. Ἐν τῇ περαιτέρω τῆς τραγῳδίας ἀναπτύξει ἐκλείπει τὸ μέτρον τοῦτο ἀναφαινόμενον πάλιν ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι πρὸς ἔκφρασιν ταραχωδῶν αἰσθημάτων, εἶτα δὲ μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῇ τελευταίᾳ δεκαετηρίδι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Κομμὸς 252—292.

Τὴν ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις γινομένην ἀνακοίνωσιν τοῦ ἀγγέλου ἐκδέχεται ἀεὶ ὁ χορὸς διὰ μελικῶν θρήνων ἐν ἰαμβικοῖς ἢ δοχμιακοῖς μέτροις.

στρ. α'. 259—262 = ἀντ. α'. 265—268.

⏑̲ ⏑ ⏑ ⏑, ⏑⏑
⏑ ⏑⏑, ⏑ – – ⏑ – –
⏑ – – ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ – –

Εἰς δύο κρητικοὺς προσκολλᾶται εἷς ὑπερκαταληκτικὸς δόχμιος. Τοιοῦτος ἀποτελεῖ καὶ τὸν τρίτον στίχον, ὁ δὲ τελευταῖος στίχος εἶναι ἀνακλώμενος.

Digitized by Google

στρ. β΄. 271—274 = ἀντ. β΄. 277—280.

⏑ ⏑⏑ – ⏑ –
⏑ ⏓ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – –
– – – ⏑ ⏑ – –

Ἑνὶ δοχμίῳ ἕπεται ἰαμβικὴ τετραποδία. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι εἶναι λογαοιδικοί.

στρ. γ΄. 283—286 = ἀντ. γ΄. 289—292.

⏑ – ⏑ –˩ –˩ – –
⏑ –˩ –˩ – ⏑ ⏓
– –˩ –˩ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑⏑ –˩ – ⏑ – ⏑ – –

Οἱ στίχοι εἶναι ἰαμβικοί, μόνον δὲ ὁ τελευταῖος λογαοιδικός. Ὁ ῥυθμὸς μετὰ τὴν πρώτην ταραχὴν καὶ ἀλγηδόνα, ἣν ἐκφράζουσιν οἱ κρητικοὶ καὶ οἱ ἐπικρατοῦντες δόχμιοι ἐν τῷ πρώτῳ στροφικῷ συστήματι, ἤδη ἐν τῷ δευτέρῳ συστήματι, ἔνθα εἷς μόνον δόχμιος ἀπαντᾷ, γενόμενος ἠρεμώτερος, ἀποτελεῖ ἐν τῷ τρίτῳ θρηνητικὴν ἀπήχησιν.

293—534. Ἰαμβικὰ τρίμετρα τῆς Ἀτόσσης καὶ τοῦ ἀγγέλου. Τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον λέγεται, ὅτι εὗρεν ὁ Ἀρχίλοχος (πρβ. Πλούτ. π. μουσ. κ. 28), ἐν δὲ τῷ δράματι ἐμβεβλημένον εἰς μελικὰ μέρη καὶ μάλιστα εἰς δοχμίους ἀπηγγέλλετο ἐν παρακαταλογῇ, ἤτοι ἐν ῥυθμῷ προσομοιάζοντι τῷ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κωμικῷ μελοδράματι. Ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ δράματος φαίνεται ὅτι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον ἀπηγγέλλετο ἁπλῶς. Πρβ. Christ, Metrik, σελ. 321, 678 καὶ 681. Τὰ τρίμετρα ἔχουσι παρ' Αἰσχύλῳ τὴν πενθημιμερῆ ἢ ἑφθημιμερῆ τομήν, ὅταν δὲ ἐλλείπωσιν αὗται, τότε παραδέχονται διαίρεσιν μετὰ τὸν δεύτερον πόδα, ὡς 254, 355, 492, 512, ἢ μετὰ τὸν τέταρτον, ὡς 468, 471. Πρβ. Jahresber. über die Fortschr. d. A. W. τόμ. 46, 222. Οἱ ἄνευ τομῆς στίχοι ἐσημειώθησαν ἐν ταῖς ἐξηγ. σημειώσεσιν. Ἀντὶ τοῦ ἰάμβου κεῖται ἐν τῷ πρώτῳ ποδὶ ὁ ἀνάπαιστος, ὅταν ἡ λέξις ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἢ πλειόνων συλλαβῶν, ὡς 187 καὶ Προμ. 89, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ κυρίων ὀνομάτων, ὡς 323. Περὶ τοῦ ἀναπαίστου 346 (ἑκατὸν) ἔπιθι τὰ αὐτόθι σεσημειωμένα.

Πρῶτον Στάσιμον 551—600.

Ἑπόμενον τρισὶν ἀναπαιστικοῖς ὑπερμέτροις (ἐκ 5, 4 καὶ 7 κώλων) ἀπαγγελλομένοις ὑπὸ τοῦ Κορυφαίου. Τὸ μέτρον τούτου τοῦ χορικοῦ ᾄσματος εἶναι τὸ μὲν τροχαϊκόν, τὸ δὲ λογαοιδικόν.

Digitized by Google

στρ. α΄. 551—560 = ἀντ. α΄. 561—570.

– – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏓ – ⏑ – ⏑⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏓ – ⏑⏑ – –
– ⏑ – ⏑⏑ – –

Οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι καθίστανται διὰ τῆς ἀνακρούσεως ἰαμβικοί, ὁ δὲ δεύτερος καὶ οἱ δύο τελευταῖοι εἶναι λογαοιδικοί.

στρ. β΄. 571—578 = ἀντ. β΄. 589—586.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓ [–]
– – – ⏑ ⏑ – – [– ⏑]
– – – ⏑ ⏑ – – [⏑ –]
{– – – ⏑ ⏑ – ⏑ —˩, –
{⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – [⏑ –]
{– ⏑ ⏑ – ⏑ —˩, –
{⏑ —˩ – ⏑ – ⏑ – ⏓

Τὰ ἐπιφωνήματα τῶν τριῶν πρώτων καὶ τοῦ ἕκτου στίχου κεῖνται ἐκτὸς τοῦ μέτρου, διότι ἀπαγγέλλονται ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ᾄδουσι τὰ δύο ἡμιχόρια. Ὁ θρῆνος καθίσταται σφοδρότερος διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν λογαοιδικῶν κώλων πλὴν τοῦ 6 στίχου ὄντος κρητικοῦ.

στρ. γ΄. 587—593 = ἀντ. γ΄. 594—600.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
– – – ⏑ ⏑ – ⏑
– – – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Ἡ στροφὴ εἶναι ἐντελῶς λογαοιδική.

Δεύτερον Στάσιμον 636—682.

Προηγοῦνται δύο ἀναπαιστικὰ ὑπέρμετρα (626—635) ἕκαστον ἐκ πέντε κώλων. Τὸ μέτρον εἶναι λογαοιδικὸν (χοριαμβικόν).

στρ. α΄. 636—642 = ἀντ. α΄. 643—649.

{– ⏑ ⏑ – . – ⏑ ⏑ –, –
{⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ ⏑ – –
⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ —˩
– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
– ⏑⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ ⏑ – –

Τοῖς τέτταρσιν χοριάμβοις ἕπεται ἰαμβικὸν κῶλον μετὰ ἀνακρούσεως· ἐπίσης ὁ παρατελευταῖος στίχος ἔχει ἰαμβικὸν σχῆμα.

Digitized by Google

στρ. β΄. 650—654 = ἀντ. β΄. 655—659.

{– ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ –, –
{ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ [– ⏑]

Δυσὶν χοριάμβοις ἕπεται λογαοιδικὸν κῶλον, τούτῳ δὲ δύο ἰωνικοὶ στίχοι. Ὁ τελευταῖος στίχος εἶναι πάλιν λογαοιδικός. Τὸ ἐκτὸς τοῦ μέτρου ἱστάμενον ἐπιφώνημα ᾄδει, ὥσπερ τὸ πρῶτον στροφικὸν σύστημα καὶ τὸ μετὰ τὸ τρίτον στροφικὸν σύστημα ἐφύμνιον, σύμπας ὁ χορός, ἐν ᾧ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον στροφικὸν σύστημα ᾄδουσι τὰ ἡμιχόρια.

στρ. γ΄. 660—667 = ἀντ. γ΄. 668—675.

⏑ –⏑ – – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ –⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
{ ⏑ ⏑ –⏑ – ⏑ –⏑ –
{ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑̄
[– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑]

Ἡ κυρία ἀνάκλησις γίνεται ἐν λίαν θορυβώδεσι ῥυθμοῖς καὶ βραχέσι στίχοις. Τοῖς δυσὶ τροχαϊκοῖς κώλοις, ὧν τὸ πρῶτον ἔχει ἀνάκρουσιν, ἕπονται λογαοιδικὰ κῶλα, μεταπίπτοντα εἰς ἰωνικὸν μέτρον. Ἐν τέλει μεταβάλλεται ὁ ἰωνικὸς ῥυθμὸς πάλιν εἰς λογαοιδικόν. Τὸ ἐφύμνιον εἶναι τροχαϊκὸν μετ' ἀνακρούσεως.

Τὸ ἐφύμνιον, καλούμενον καὶ ἐπίφθεγμα, ἐπιφώνημα, ἐπίρρημα, κατάγεται ἐκ τῆς δημώδους ποιήσεως, ἀποτελούμενον δὲ ἐκ ῥήσεων, οἷαι αἱ ἰὴ παιήων, ἰὼ Βάκχε, ὦ διθύραμβε, ὦ Ὑμέναιε, αἰαῖ αἰαῖ, ἐπῄδετο ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ὁμίλου τῶν ἑορταζόντων τῷ τέλει ἑκάστης περιόδου τοῦ ᾄσματος, ὅπερ ᾔδεν εἷς. Ἐκ τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων παραλαβόντες οἱ λυρικοὶ καὶ δραματικοὶ ποιηταὶ τὴν συνήθειαν μετεχειρίζοντο ὡς ἐφύμνια καταλλήλους τῇ περιστάσει ῥήσεις, πολλάκις δὲ καὶ ὁλοκλήρους στίχους, ὡς τήνελλα καλλίνικε. Πρβ. Christ, Metrik σ. 648 κέ. καὶ Bergk, Griech. Lit. 2, 115.

Ἐπῳδὸς 676—682.

Ἕνεκα τοῦ τεταραγμένου κειμένου δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ μέτρον.

683—695 τρίμετρα ἰαμβικὰ τοῦ Δαρείου.

Digitized by Google

Στροφὴ 696—698 = Ἀντ. 702—704.

Ἐμβαλλομένη τῷ ἐπεισοδίῳ καὶ πιθανῶς ἀπαγγελλομένη ὑπὸ τοῦ Κορυφαίου ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἰωνικῶν διμέτρων, οἷς προσκολλᾶται εἷς παροιμιακός:

⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑⏑ – – – ⏑ ⏑ – –

Πλὴν τῶν ἐν τῇ στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ τριῶν τροχαϊκῶν τετραμέτρων ἕπονται στ. 707—760 ἕτερα τροχαϊκὰ τετράμετρα, ἅτινα ἀπὸ στίχ. 761—853 ἐκδέχονται ἰαμβικὰ τρίμετρα.

Τρίτον Στάσιμον 854—910.

Τοῦτο τὸ χορικὸν ᾆσμα εἶναι δακτυλικόν.

στρ. α΄. 854—859 = ἀντ. α΄. 860—865.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑̄
– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – –

Ὁ τρίτος καὶ ὁ τελευταῖος στίχος ὄντες λογαοιδικὰ κῶλα προσκολλῶνται τοῖς δακτύλοις.

στρ. β΄. 866—873 = ἀντ. β΄. 874—881.

– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑̄
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ – –

Δὶς ἕπεται εἰς δακτυλικὰς συζυγίας τροχαϊκὸν κῶλον.

στρ. γ΄. 882—890 = ἀντ. γ΄. 891—899.

– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑⏑
– ⏑ ⏑ – –
– ⏑ ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ – –

Digitized by Google

Ἐπῳδὸς 900—910.

– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
– – – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – – – – – –
– – – ⏑ ⏑ – –
– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
– – – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ – ⏑

Τὸ τελευταῖον κῶλον εἶναι τροχαϊκόν.

Ἔξοδος 911 κέ.

Τῷ ἀναπαιστικῷ συστήματι τοῦ Ξέρξου (911—919) καὶ τῷ τοῦ Κορυφαίου (920—923) ἕπονται οἱ ἐλεύθεροι ἢ μελικοὶ καλούμενοι ἀνάπαιστοι τοῦ χοροῦ (924—933) ἀποτελοῦντες τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἑπομένου θρήνου. Ὁ παρατελευταῖος ἀνάπαιστος διελύθη εἰς προκελευσματικὸν (ἐπὶ γόνυ). Ἡ διάλυσις αὕτη ἀπαντῶσα μόνον ἐν τοῖς ἐλευθέροις ἀναπαίστοις ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις ἐν τοῖς ἑπομένοις. Οἱ ἐλεύθεροι ἀνάπαιστοι ᾖδοντο πρὸς αὐλόν. Πρβ. Christ, Metr. σ. 247.

Θρῆνος 934—1004.

Στρ. α΄. 934—942 = ἀντ. α΄. 943—951 σύγκειται ἐξ ἐλευθέρων ἀναπαίστων μεταπιπτόντων τρὶς (936, 938, 939) εἰς προκελευσματικούς.

στρ. β΄. 952—964 = ἀντ. β΄. 961—977.

ΞΕ. ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – – ⏓
– – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– – ⏑ ⏑ – –

ΧΟ. – – – – – – – –
– ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ –
– ⏑ – ⏓ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – – – ⏑ ⏑ – – –
– – – –
⏓ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –

Καὶ ἡ δευτέρα στροφὴ σύγκειται ἐξ ἐλευθέρων ἀναπαίστων, μόνον δὲ ὁ τρίτος καὶ τέταρτος στίχος τοῦ χοροῦ εἶναι τροχαϊκός. Ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τῆς στροφῆς ἀντὶ τοῦ ἀναπαίστου κεῖται δάκτυλος, ἐν δὲ τῇ ἀντιστροφῇ προκελευσματικός.

Digitized by Google

στρ. γ΄. 978—990 = ἀντ. γ΄. 991—1004.

ΞΕ. ⏑ – ⏑ – –
– – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏓ – ⏑ – – – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – – – ⏑ – –

ΧΟ. 8 θρηνητικοὶ ἀνάπαιστοι, ὧν ὁ τελευταῖος ἔχει τὴν μορφὴν τήνδε: ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑
– – – – –, εἶτα ἕπεται
⏓ – ⏑ – ⏓ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –

Ὁ πρῶτος στίχος τοῦ Ξέρξου καὶ ὁ τελευταῖος τοῦ χοροῦ εἶναι ἴαμβοι, ὁ δὲ τρίτος καὶ τέταρτος τοῦ Ξέρξου ἰαμβικὸς λογαοιδικός.

Κομμὸς 1005—1077.

στρ. α΄. 1005—1010 = ἀντ. α΄. 1011—1016.

ΞΕ. ⏑ – ⏑ ⏖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΧΟ. ⏑ – ⏑ ⏖ – ⏑ – –
ΞΕ. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΧΟ. ⏑ – ⏑ ⏖ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏖ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ ⏖ – ⏑ – ⏑ – –

Οἱ στίχοι εἶναι ἰαμβικοὶ (τροχαϊκοὶ μετὰ ἀνακρούσεως), ὁ τελευταῖος λογαοιδικός.

στρ. β΄. 1017—1027 = ἀντ. β΄. 1028—1038.

ΞΕ. { ⏓ – ⏑ ⏖ – ⏑ ⏖
– ⏑ – ⏑ – ⏓
ΧΟ. ⏑ – ⏑ ⏖ – ⏑ ⏑ – ⏑ – –
ΞΕ. ⏑ – ⏑ ⏖ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΧΟ. { ⏑ – ⏑ –
ΞΕ. { – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
ΧΟ. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΞΕ. – – – ⏑ – –
ΧΟ. – ⏑ – ⏑ – –
ΞΕ. – ⏑ – ⏑ – –
ΧΟ. ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏓

Οἱ στίχοι εἶναι τὸ μὲν ἰαμβικοὶ (τροχαϊκοὶ μετ' ἀνακρούσεως), τὸ δὲ ἰαμβικοὶ λογαοιδικοί.

Digitized by Google

στρ. γ'. 1039—1046 = ἀντ. γ'. 1047—1054.

ΞΕ. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
ΧΟ. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΞΕ. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΧΟ. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΞΕ. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΧΟ. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – –

Οἱ στίχοι εἶναι ἰαμβικοὶ (τροχαϊκοὶ μετ' ἀνακρούσεως) πλὴν τοῦ τελευταίου, ὄντος λογαοιδικοῦ.

στρ. δ'. 1055—1060 = ἀντ. δ'. 1061—1066.

ΞΕ. ⏓ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
ΧΟ. ⏑⏑ ⏑ ⏑⏑
ΞΕ. – – ⏑ – – – ⏑ – – – ⏑ ⏓
ΧΟ. ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏓
ΞΕ. ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑
ΧΟ. – ⏑ – –

Οἱ στίχοι εἶναι ἰαμβικοὶ (τροχαϊκοὶ μετ' ἀνακρούσεως), ὁ δεύτερος ἔχει τὸ σχῆμα κρητικοῦ.

Τελευταῖον μέρος 1067—1076.

1067 κέ. = 1069.

ΞΕ. ⏓ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ΧΟ. – – – –

1070 = 1070ᵃ = 1074.

ΞΕ. ΧΟ. ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

1071 = 1072.

ΞΕ. ΧΟ. ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

1073 = 1073ᵃ.

ΞΕ. ΧΟ. ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –

1075 = 1076.

ΞΕ. ΧΟ. ⏑ – ⏑ ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Οἱ στίχοι εἶναι ἰαμβικοί, μόνον δὲ ὁ παρατελευταῖος εἶναι ἰαμβικὸς λογαοιδικός. Ἡ μετρικὴ ἀνταπόδοσις καὶ συμφωνία, ἥτις ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς τὴν μετρικὴν συμφωνίαν τοῦ θρήνου τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης ἐν Ἑ. ἐ. Θ. 980 κέ., προσεκτήθη δι' ἀναπληρώσεων καί τινων τοῦ κειμένου μεταβολῶν. Πρβ. ἄνω σελ. 305.

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ

ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

Τὸ κατὰ Ἀριστοφάνη (Βατρ. 1021) εἰπεῖν «Ἄρεως μεστὸν δρᾶμα, ὁ θεασάμενος πᾶς ἄν τις ἀνὴρ ἠράσθη δάϊος εἶναι», ἐν ᾧ παρίσταται πῶς οἱ ἐχθροὶ ἀλλήλοις ἀδελφοὶ Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης κατασπεύδουσιν διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν πάθους τὴν πλήρωσιν τῆς τοῦ πατρὸς ἀρᾶς, ἐδιδάχθη Ὀλυμπ. 78, 1 (467 π. Χ.). Αἱ πολλαὶ καὶ διάφοροι ἀπόπειραι τῶν φιλολόγων πρὸς κατάταξιν τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἐν τριλογίᾳ ἀποτελουμένῃ ἐξ Αἰσχυλείων δραμάτων εἰλημμένων ἐκ τοῦ μυθικοῦ κύκλου τῆς Θηβαΐδος ἔσχον τέλος διὰ τῆς πραγματείας τοῦ Franz, ὅσπερ ἐν ἔτει 1848 ἐδημοσίευσεν ἐκ τοῦ Μεδικείου κώδικος τὴν διδασκαλίαν τοῦ προκειμένου δράματος, καθ' ἣν ὁ Αἰσχύλος Ὀλυμπ. 78, 1 ἀνταγωνισάμενος τῷ Λαΐῳ, Οἰδίποδι, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ Σφιγγὶ σατυρικῇ πρὸς τὸν Ἀριστέαν καὶ Πολυφράδμονα ἐνίκησεν(1). Ἡ τετραλογία, ης τὰ δράματα συναπτόμενα ἀλλήλοις ἀνάγονται εἰς τοὺς περὶ Οἰδίποδος μύθους, ὠνομάσθη ὀρθῶς Οἰδιπόδεια.

Τὴν δὲ ἀρχαιοτάτην μορφὴν τοῦ Οἰδιποδείου μύθου(2) μανθάνομεν ἐκ τῆς Νεκυίας Ὀδυσ. 11, 271 κέ., ἔνθα ὁ Ὀδυσσεὺς

(1) Ὅτι τὰ δράματα Λαΐος, Οἰδίπους, Ἑπτὰ ἐ. Θ. ἀπετέλουν σύνολον τριλογίας, κατεῖδεν ἤδη ὁ G. Hermann ἐν τῇ κατὰ τὸ ἔτος 1819 ἐκτυπωθείσῃ πραγματείᾳ de compositione tetralogiarum tragicarum (Opusc. τ. 2 σ. 314 κέ.).

(2) Πρβ. Schneidewin πραγματείαν ἐπιγραφομένην die Sage vom Oedipus ἐν ταῖς Abhandl. d. Gesellsch. d. Wiss. zu Göttingen 1852 σελ. 159 κέ. καὶ H. Geist de fabula Oedipodea. Büdingen 1879 καὶ 1880.

Digitized by Google

λέγει περί τε τῆς Ἐπικάστης, ὅπως ὀνομάζεται παρ' Ὁμήρῳ, καὶ περὶ τοῦ Οἰδίποδος τάδε:

μητέρα τ' Οἰδιπόδαο ἴδον, καλὴν Ἐπικάστην,
ἣ μέγα ἔργον ἔρεξεν ἀιδρείῃσι νόοιο,
γημαμένη ᾧ υἷι· ὁ δ' ὃν πατέρ' ἐξεναρίξας
γῆμεν· ἄφαρ δ' ἀνάπυστα θεοὶ θέσαν ἀνθρώποισιν.
ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Θήβῃ πολυηράτῳ ἄλγεα πάσχων
Καδμείων ἐάνασσε θεῶν ὀλοὰς διὰ βουλάς·
ἡ δ' ἔβη εἰς Ἀίδαο πυλάρταο κρατεροῖο,
ἁψαμένη βρόχον αἰπὺν ἀφ' ὑψηλοῖο μελάθρου,
ᾧ ἄχεϊ σχομένη· τῷ δ' ἄλγεα κάλλιπ' ὀπίσσω
πολλὰ μάλ', ὅσσα τε μητρὸς ἐρινύες ἐκτελέουσιν

καὶ ἐκ τῆς Ἰλ. 23, 678 κέ.

Μηκιστῆος υἱὸς Ταλαϊονίδαο ἄνακτος,
ὅς ποτε Θήβασδ' ἦλθε δεδουπότος Οἰδιπόδαο
ἐς τάφον· ἔνθα δὲ πάντας ἐνίκα Καδμείωνας.

Κατὰ τὰ εἰρημένα συζεύγνυται ἡ Ἐπικάστη ἐν ἀγνοίᾳ ὡς σύζυγος τῷ υἱῷ αὐτῆς Οἰδίποδι, φονεύσαντι τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. Εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον (1) οἱ θεοὶ ἐκκαλύπτουσι τὸ ἄγος τῆς αἱμομιξίας καταστήσαντες αὐτὸ πασίγνωστον καὶ ἡ μὲν Ἐπικάστη ἀγχόνῃ ἀποθνήσκει, ὁ δὲ Οἰδίπους βασιλεύει μέχρι θανάτου (2), πάσχων πολλὰ ἄλγη πεμφθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἀρῶν τῆς μητρός, μετὰ θάνατον δὲ ἐτελέσθησαν αὐτῷ ἐν Θήβαις ἀγῶνες. Τὴν στρατείαν τοῦ Πολυνείκους ἐπὶ Θήβας, ἔνθα βασιλεύει ὁ Ἐτεοκλῆς, καὶ τοὺς ἥρωας τῆς στρατείας ταύτης, τὸν Τυδέα καὶ Καπανέα, μνημονεύει ὁ Ὅμηρος Ἰλ. 4, 372 κέ., 403, 5, 801 κέ., 6, 222 κέ., 10, 285 κέ., 14, 114, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Τυδέως Διομήδους. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀδράστου εὕρηται

(1) Ἡ παρατήρησις τοῦ Σχολ. «οὐκ εὐθέως, ἐπεὶ πῶς ἔσχε παῖδας; ἀλλ' ἐξαίφνης» εἶναι προσπάθεια τοῦ καταστῆσαι σύμφωνον τὴν ὁμηρικὴν παράστασιν πρὸς τὴν ὀψιαιτέραν ποίησιν.

(2) Ἡ ῥῆσις δεδουπότος, τιθεμένη κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Ἀριστάρχου (εἰς Ἰλ. 16, 822) «ἐπὶ τῶν ἐν πολέμῳ πιπτόντων» φαίνεται, ὅτι ὑποδηλοῖ ἄγνωστον ἡμῖν παράδοσιν.

Digitized by Google

Ἰλ. 2, 572, τῆς δὲ στυγερᾶς Ἐριφύλης, ἥτις λαβοῦσα χρυσὸν ἀπημπόλησε τὸν φίλον ἄνδρα, γίνεται μνεία ἐν Ὀδυσ. 11, 326 κέ. Ὁ Ἀμφιάραος ἐξυμνεῖται Ὀδ. 15, 243 κέ.

αὐτὰρ Οἰκλήης λαοσσόον Ἀμφιάρηον (ἔτικτε),
τὸν περὶ κῆρι φίλει Ζεὺς τ' αἰγιόχος καὶ Ἀπόλλων
παντοίην φιλότητ'· οὐδ' ἵκετο γήραος οὐδόν,
ἀλλ' ὄλετ' ἐν Θήβῃσι γυναίων εἵνεκα δώρων.

Τὴν στρατείαν τῶν τὰς Θήβας ἑλόντων ἐπιγόνων ἐπάγεται Ἰλ. 4, 405 κέ. ὁ υἱὸς τοῦ Καπανέως ὡς μαρτύριον, ὅτι οἱ υἱοί εἰσιν ἀνδρειότεροι τῶν πατέρων.

Τὰ παρ' Ὁμήρῳ λεγόμενα περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Οἰδίποδος καὶ τῆς Ἐπικάστης ὑπεμφαίνουσιν ἴσως γνωστὸν τὸν μῦθον, καθ' ὃν ὁ Οἰδίπους ὡς βρέφος ἐξετέθη. Τοὐναντίον δὲ εἰκάζει ὁ Παυσανίας 9, 5, 11 οὐχὶ ἀπεικότως ἐκ τῶν λέξεων: ἄφαρ ἀνάπυστα θεοὶ θέσαν (= εὐθὺς οἱ θεοὶ κατέστησαν πασίγνωστα), ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν δύναται νὰ ὑπολαμβάνῃ τὸν Ἐτεοκλέα καὶ Πολυνείκη ὡς υἱοὺς τῆς Ἐπικάστης λέγων «πῶς γὰρ ἀνάπυστα ἐποίησαν ἄφαρ, εἰ δὴ τέσσαρες ἐκ τῆς Ἐπικάστης ἐγένοντο παῖδες τῷ Οἰδίποδι (1);» Ἡ τύφλωσις τοῦ Οἰδίποδος καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐν τῇ ξένῃ εἰσὶ τῷ Ὁμήρῳ ἄγνωστα, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι αἱ ῥήσεις „ἄλγεα πάσχων" καὶ „τῷ δ' ἄλγεα κάλλιπ' ὀπίσσω" ἀνάγονται εἰς τὴν τύφλωσιν. Ἐὰν ἐν ταῖς ῥήσεσι ταύταις ἐννοήσῃ τις τὰς κακώσεις τῶν υἱῶν, τότε αἱ κακώσεις αὗται προϋποτιθέασιν, ὥσπερ ῥηθήσεται εὐθὺς ἐφεξῆς, τὴν τύφλωσιν. Τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ μῦθος ἐκτίθεται παρ' Ὁμήρῳ, ἐμφαίνει αὐτὸν ὡς λίαν γνωστὸν καὶ ἐν ᾄσμασιν πολλαχῶς ἐξυμνούμενον, μάλιστα δὲ ἡ κατὰ τῶν Θηβῶν στρατεία, ἐν ᾗ ἐπρωταγωνίστησεν ὁ Τυδεύς, φαίνεται, ὅτι διεθρυλεῖτο ἐν ἀρχαίοις ᾄσμασιν. Ἀνάμνησις τοιαύτη δύναται

(1) Διαρρήδην μνημονεύει ὁ Παυσανίας τὸ ἀρχαῖον ἔπος Οἰδιπόδειαν, ὅπερ ὁ ἐκ Σπάρτης Κιναίθων περὶ τὴν τρίτην Ὀλυμπιάδα ἐποίησεν ἐν 5600 στίχοις. Κατὰ τὸ ἔπος τοῦτο ὁ Οἰδίπους μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐπικάστης γεννᾷ ἐκ τῆς Εὐρυγανείας τὰ τέκνα, ἅτινα ὁ μεταγενέστερος μῦθος ἐπὶ τὸ τραγικώτερον ποιεῖ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἰδίας μητρός.

Digitized by Google

νὰ εὑρεθῇ ἐν τούτῳ, ὅτι παρ' Αἰσχύλῳ Ἑ. ἐ. Θ. 559 κέ. παρίσταται ὁ Τυδεὺς ὡς ὁ κακὸς τῆς ἐπιχειρήσεως δαίμων.

Λεπτεμερείας περὶ τῆς τυφλώσεως τοῦ Οἰδίποδος, περὶ τῶν κακώσεων, ἃς ὁ τυφλὸς ἠναγκάζετο νὰ πάσχῃ ὑπὸ τῶν υἱῶν, καὶ περὶ τῶν ἀρῶν, ἃς ὁ πατὴρ ἐξήνεγκε κατ' αὐτῶν, περιέχει ἡ κυκλικὴ Θηβαΐς. Ὁ Ἀθήν. 11 σελ. 465ᴱ λέγει «ὁ δὲ Οἰδίπους δι' ἐκπώματα τοῖς υἱοῖς κατηράσατο, ὡς ὁ τὴν κυκλικὴν Θηβαΐδα πεποιηκώς φησιν, ὅτι αὐτῷ παρέθηκαν ἔκπωμα ὃ ἀπηγορεύκει, λέγων οὕτως·

αὐτὰρ ὁ διογενὴς ἥρως ξανθὸς Πολυνείκης
πρῶτα μὲν Οἰδιπόδῃ καλὴν παρέθηκε τράπεζαν
ἀργυρέην, Κάδμοιο θεόφρονος· αὐτὰρ ἔπειτα
χρύσεον ἔμπλησεν καλὸν δέπας ἡδέος οἴνου.
αὐτὰρ ὅ γ' ὡς φράσθη παρακείμενα πατρὸς ἑοῖο
τιμήεντα γέρα, μέγα οἱ κακὸν ἔμπεσε θυμῷ·
αἶψα δὲ παισὶν ἑοῖσι μετ' ἀμφοτέροισιν ἐπαρὰς
ἀργαλέας ἠρᾶτο, θεῶν δ' οὐ λάνθαν' Ἐρινύν,
ὡς οὔ οἱ πατρώϊ' ἐνηέι ἐν φιλότητι
δάσσαιντ', ἀμφοτέροισι δ' ἔοι πόλεμοί τε μάχαι τε».

Δεύτερον ἀπόσπασμα διέσωσε τὸ Σχόλ. εἰς Σοφ. Οἰδ. Τ. 1375, ἔνθα ἀναγινώσκεται «οἱ περὶ Ἐτεοκλέα καὶ Πολυνείκην δι' ἔθους ἔχοντες τῷ πατρὶ Οἰδίποδι πέμπειν ἐξ ἑκάστου ἱερείου μοῖραν τὸν ὦμον ἐκλαθόμενοί ποτε εἴτε κατὰ ῥαστώνην εἴτε ἐξ ὁτουοῦν ἰσχίον αὐτῷ ἔπεμψαν, ὁ δὲ μικροψύχως καὶ τελέως ἀγεννῶς, ὅμως γοῦν ἀρὰς ἔθετο κατ' αὐτῶν, δόξας κατολιγωρεῖσθαι· ταῦτα ὁ τὴν κυκλικὴν Θηβαΐδα ποιήσας ἱστορεῖ οὕτως·

ἰσχίον ὡς ἐνόησε, χαμαὶ βάλεν εἶπέ τε μῦθον.
ὤμοι ἐγώ, παῖδες μὲν ὀνειδείοντες ἔπεμψαν.
εὔκτο δὲ Δὶ (1) βασιλῆι καὶ ἄλλοις ἀθανάτοισι,
χερσὶν ὑπ' ἀλλήλων καταβήμεναι Ἄϊδος εἴσω,

τὰ δὲ παραπλήσια τῷ ἐποποιῷ καὶ Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις». Αἱ πράξεις αὗται τῶν υἱῶν ἐκλαμβανόμεναι ὑπὸ τοῦ

(1) εὔκτο δὲ Δὶ ἔγραψα ἀντὶ εὔκτο Διί. Ὁ τύπος Δὶ ἀπαντᾷ καὶ Πινδ. Νεμ. 10, 56.

Digitized by Google

πατρὸς ὡς ἐμπαιγμὸς καὶ χλευασμὸς ἔχουσιν ἔννοιαν, ἐὰν ὁ πατὴρ ᾖ τυφλός. Τῆς τυφλότητος γίνεται ἰδιαιτέρα μνεία ἐν τῇ παρῳδίᾳ, ἣν τὸ αὐτὸ σχόλιον μνημονεύει. Κατὰ τοὺς μνημονευθέντας τόπους τῆς Θηβαΐδος ὁ Οἰδίπους παρίσταται ὅτι καὶ μετὰ τὴν τύφλωσιν κατεῖχε τὴν ἀρχὴν ἢ τοὐλάχιστον τὴν οὐσίαν. Ὁ πόλεμος τῶν Ἑ. ἐ. Θ. ἐξετίθετο ἐν τῷ ποιήματι ἐν ἐκτάσει, οἱ δὲ καλοὶ λόγοι, οὓς λέγει ὁ Ἄδραστος περὶ τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν ἀφανισθέντος Ἀμφιαράου παρὰ Πινδάρῳ Ὀλ. 6, 16 «ποθέω στρατιᾶς ὀφθαλμὸν ἐμᾶς, ἀμφότερον, μάντιν τ' ἀγαθὸν καὶ δουρὶ μάρνασθαι» κατάγονται κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀσκληπιάδου ἐν τῷ αὐτόθι σχολίῳ ἐκ τῆς κυκλικῆς Θηβαΐδος. Πρβ. Αἰσχ. Ἑ. ἐ. Θ. 556.

Ἐν δευτέρῳ ἐπικῷ ποιήματι, ὅπερ ἐπεγράφετο Οἰδιπόδεια, ἐμνημονεύετο ἡ Εὐρυγάνεια, ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Οἰδίποδος καὶ ἡ μήτηρ τῶν τέκνων (Παυσαν. 9. 5, 11), ἅτινα ἐγεννήθησαν αὐτῷ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐπικάστης. Ἡ παράστασις αὕτη συνᾴδει τῇ ὁμηρικῇ. Ἐν τῇ Οἰδιποδείᾳ ἐγίγνετο λόγος καὶ περὶ τῆς Σφιγγός.

Ὁ Ἡσίοδος καλεῖ τὴν Σφίγγα θυγατέρα τῆς Χιμαίρας Θεογ. 326:

ἣ δ' ἄρα Φῖκ' ὀλοὴν τέκε, Καδμείοισιν ὄλεθρον,
Ὄρθῳ ὑποδμηθεῖσα

μνημονεύων καὶ τὸν κατὰ Θηβῶν πόλεμον Ἔργ. κ. Ἡμ. 161:

καὶ τοὺς μὲν πόλεμός τε κακὸς καὶ φύλοπις αἰνὴ
τοὺς μὲν ἐφ' ἑπταπύλῳ Θήβῃ, Καδμηΐδι γαίῃ
ὤλεσε μαρναμένους μήλων ἕνεκ' Οἰδιπόδαο.

Ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἡσίοδον ὁ Οἰδίπους διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν Θήβαις, συνάγεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Σχολ. ἐν Ὁμήρ. Ἰλ. 23, 679 «καὶ Ἡσίοδος δέ φησιν ἐν Θήβαις αὐτοῦ (Οἰδίποδος) ἀποθανόντος Ἀργείαν τὴν Ἀδράστου σὺν ἄλλοις ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κηδείαν αὐτοῦ».

Ἐκ τῶν λυρικῶν ποιητῶν οὐδεμία σχεδὸν ἀξία λόγου εἴδησις διεσώθη. Ὁ Πίνδαρος μνημονεύει ἀποσπ. 177 ἐκδ. Bergk τὸ ὑπὸ τοῦ Οἰδίποδος λυθὲν „αἴνιγμα παρθένου ἐξ ἀγριᾶν γνάθων", ὑπολαμβάνει δὲ „τὰν σοφίαν Οἰδιπόδα" Πυθ. 4, 263 ὡς

Digitized by Google

τέχνην τοῦ λύειν αἰνίγματα. Κατὰ τὸ Σχόλ. εἰς Ὀλ. 2, 70 (42) ἐμνημόνευεν ὁ Πίνδαρος ἐν τοῖς Παιᾶσι τὸν τῷ Λαΐῳ δοθέντα χρησμόν: «ἐν τοῖς Παιᾶσιν εἴρηται περὶ τοῦ χρησμοῦ τοῦ ἐκπεσόντος Λαΐῳ, καθὰ καὶ Μνασέας ἐν τῷ περὶ χρησμῶν γράφει

Λάϊε Λαβδακίδη ἀνδρῶν περιώνυμε πάντων».

Τὴν δὲ μετατροπὴν τῆς τύχης ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Λαβδακιδῶν δηλοῖ ὁ Πίνδαρος Ὀλ. 2, 42 ἐξυμνῶν τὸν Ἀκραγαντῖνον Θήρωνα, οὗτινος τὸ γένος ἀνάγει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον:

ἐξ οὔτε ἔκτεινε Λᾷον μόριμος υἱὸς
συναντόμενος, ἐν δὲ Πυθῶνι χρησθὲν
παλαίφατον τέλεσσεν·
ἰδοῖσα δ' ὀξεῖ' Ἐρινὺς
ἔπεφνέ οἱ σὺν ἀλλαλοφονίᾳ γένος ἀρήιον.

Ὁ χρησμός, ὃν ἔλαβεν ὁ Λάϊος, φερόμενος ἐν τῇ Ὑποθέσει τῶν Φοινισσῶν τοῦ Εὐριπίδου ἔχει ὧδε:

Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς·
τέξεις μὲν φίλον υἱόν· ἀτὰρ τόδε σοι μόρος ἔσται,
παιδὸς ἑοῦ χείρεσσι λιπεῖν βίον· ὡς γὰρ ἔνευσε
Ζεὺς Κρονίδης Πέλοπος στυγεραῖς ἀραῖσι πιθήσας,
οὗ φίλον ἥρπασας υἱόν· ὁ δ' εὔξατό σοι τάδε πάντα.

Μόνον ἔν τισι ῥήσεσιν ἀπᾴδει τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ ἐν τῇ Ὑποθέσει εἰς Οἰδ. Τ. τοῦ Σοφοκλέους ἀναγινωσκόμενος.

Μνείας προσέτι ἄξια εἶναι ἡ εἴδησις ἐκ τῆς Ἀτθίδος τοῦ Ἑλλανίκου παρὰ τῷ Σχολ. ἐν Εὐριπ. Φοιν. 71: «δεῖ εἰδέναι ὅτι οὐ παρὰ πᾶσι συμφωνεῖ ἡ Πολυνείκους εἰς Ἄργος ἄφιξις. Φερεκύδης γὰρ ἐκβεβλῆσθαι τὸν Πολυνείκην φησὶ μετὰ βίας, Ἑλλάνικος δὲ ἱστορεῖ κατὰ συνθήκην αὐτὸν παραχωρῆσαι τὴν βασιλείαν Ἐτεοκλεῖ λέγων, αἵρεσιν αὐτῷ προθεῖναι τὸν Ἐτεοκλέα, εἰ βούλοιτο τὴν βασιλείαν ἔχειν ἢ τὸ μέρος τῶν χρημάτων λαβεῖν καὶ ἑτέραν πόλιν οἰκεῖν. τὸν δὲ λαβόντα τὸν χιτῶνα καὶ

(1) Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ταναγραίας Κορίννης παρὰ τῷ Σχολ. τοῦ Εὐρ. Φοινισ. 26 ὁ Οἰδίπους ἀπήλλαξε τὰς Θήβας οὐ μόνον τῆς Σφιγγός, ἀλλὰ καὶ τῆς τὴν χωραν λυμαινομένης Τευμησίου ἀλώπεκος.

Digitized by Google

τὸν ὅρμον Ἁρμονίας ἀναχωρῆσαι εἰς Ἄργος κρίναντα ἀντὶ τούτων τὴν βασιλείαν παραχωρῆσαι. ὧν τὸν μὲν ὅρμον Ἀφροδίτῃ, τὸν δὲ χιτῶνα Ἀθηνᾷ αὐτῇ ἐχαρίσατο, ἃ καὶ δέδωκε τῇ θυγατρὶ Ἀδράστου Ἀργείᾳ».

Ἀναμφηρίστως ὁ Αἰσχύλος ἐποιήσατο ἐν τῷ παραδοθέντι μύθῳ πολλὰς μεταβολάς, ἵνα παραστήσῃ ἐν τριλογίᾳ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρᾶς καὶ τὸ διὰ τριῶν γενεῶν διικνούμενον ἄγος τοῦ Λαΐου(1). Τὴν ἐσωτερικὴν συνάφειαν τῶν τριῶν δραμάτων μανθάνομεν ἐκ στίχ. 728 κέ. τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Ὁ Ἀπόλλων συνεβούλευσε τῷ Λαΐῳ ἐντόνως νὰ μὴ τεκνοποιήσῃ. Ῥᾳδίως δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ἤδη παρ' Αἰσχύλῳ, ὥσπερ λέγεται ἐν τῷ μνημονευθέντι χρησμῷ, ὁ Λάϊος ἔμελλε νὰ τιμωρηθῇ δι' ἀτεκνίας, διότι τυχὼν παρὰ Πέλοπι ξενίας ἀπήγαγεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Χρύσιππον δοὺς οὕτω τοῖς Ἕλλησιν τὸ πρῶτον παράδειγμα παιδεραστίας(2). Ἐκ τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος 180ᴬ καὶ τοῦ Ἀθηναίου 601ᴬ, 602ᴱ διδασκόμεθα, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐν ἑτέροις δράμασιν ἐπραγματεύετο τὴν παιδεραστίαν. Ὅθεν κατανοεῖ τις κάλλιον, διὰ τί ἡ ἀπείθεια τοῦ Λαΐου εἰς τὴν παραίνεσιν τοῦ θεοῦ κολάζεται οὕτω βαρέως, ἀναλογιζόμενος, ὅτι ὁ θεὸς πληροῖ τὰς ἀρὰς τοῦ ἀδικηθέντος Πέλοπος, ἡ δὲ ὀργὴ τοῦ θεοῦ αἰτιολογεῖται ἐκ τῆς παραβάσεως τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἐν τῇ ῥήσει «παλαιφάτων ἀρᾶν» στίχ. 751 ἐννοητέον τὰς ἀρὰς τοῦ Πέλοπος, οὐχὶ δὲ τὰς τοῦ Οἰδίποδος. Πάντως ὅμως, ὅπως ἂν ποτ' ᾖ, φαίνεται ἡ ἀπείθεια τοῦ Λαΐου (827) οὖσα ἡ πρώταρχος ἄτη, δι' ἣν ὁ Ἀπόλλων καταδιώκει τὸ στυγερὸν αὐτῷ γένος τῶν Λαβδακιδῶν (678), ἕως οὗ ἡ καταστροφὴ τοῦ

(1) Πρβ. Kruse, de Aesch. Oedipodea 1855. Waldeyer de Aesch. Oedipodea. I. Neuss 1862. II. Leobschütz 1873.

(2) Πρβ. Ἀθην. 13 σελ. 603ᴬ «ἄλλοι δέ φασι τῶν τοιούτων ἐρώτων κατάρξασθαι Λάϊον, ξενωθέντα παρὰ Πέλοπι καὶ ἐρασθέντα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Χρυσίππου, ὃν καὶ ἁρπάσαντα καὶ ἀναθέμενον εἰς ἅρμα εἰς Θήβας φυγεῖν. Πράξιλλα δὲ ἡ Σικυωνία (ἀκμάσασα περὶ τὴν 82 Ὀλυμπ.) ὑπὸ Διός φησιν ἁρπασθῆναι τὸν Χρύσιππον». Ἀντὶ τοῦ ὑπὸ Διὸς εἴκασεν ὁ Valckenaer ὑπὸ Οἰδίποδος παραβάλλων Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 66 «τινὲς δέ φασιν, ὅτι Λάϊος ἀνῃρέθη ὑπο Οἰδίποδος, ὅτι ἀμφότεροι ἤρων Χρυσίππου». Πρβ. ὅμως Neue, de Praxill. Sicyon. reliqu. 1844.

Digitized by Google

ἄρρενος γένους διὰ τῆς ἀλληλοφονίας τῶν ἐγγόνων τοῦ Λαΐου παρέχει ἐξιλασμὸν τῷ θεῷ (786 κέ.) καὶ λήγει τὸ μένος τῶν Ἀρῶν καὶ τῆς Ἄτης (935 κέ.). Οὕτω τοίνυν ὁ Λάϊος παρήκοος τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ γενόμενος καὶ ἡδονῇ ἐλαυνόμενος τεκνοποιεῖ. Ἵνα ἀποφύγῃ τὸ πεπρωμένον κελεύει τὴν ἔκθεσιν τοῦ βρέφους (1). Ἀλλ' ὁ Οἰδίπους σωθεὶς υἱοθετεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σικυῶνος Πολύβου (2), εἶτα δὲ ἀνδρωθεὶς καὶ πορεύομενος ἴσως ἐκ Σικυῶνος εἰς Θήβας, ἵνα ἐρωτήσῃ ποῖοι ἦσαν οἱ ἀληθεῖς γονεῖς αὐτοῦ (3), συναντᾷ ἐν τῇ σχιστῇ ὁδῷ παρὰ τῷ πολιχνίῳ τῶν Ποτνιῶν τῷ Λαΐῳ καὶ φονεύει τὸν ἄγνωστον πατέρα. Τοῦτο μανθάνομεν ἐξ ἀποσπάσματος διασωθέντος παρὰ τῷ Σχολ. ἐν Σοφ. Οἰδ. Τ. 733 (4) «περὶ Δαυλίδα φησὶ τὴν σχιστὴν ὁδόν· ὁ δὲ Αἰσχύλος περὶ Ποτνιὰς οὕτως

<ἔπειτ'> ἐπῆμεν γῆς ὅροις τροχήλατον
σχιστῆς κελεύθου τρίοδον, ἔνθα συμβολὰς
τριῶν κελεύθων Ποτνιάδων ἠμείβομεν».

Διὰ τίνα δὲ αἰτίαν πορεύεται ὁ Λάϊος εἰς Ποτνιάς; Ὁ τόπος συμφωνεῖ πρὸς τὰς εἰδήσεις, ἃς μνημονεύει ἐκ τοῦ Πεισάνδρου ὁ Σχολ. ἐν Εὐριπ. Φοιν. 1760 «ἱστορεῖ Πείσανδρος ὅτι κατὰ χόλον τῆς Ἥρας ἐπέμφθη ἡ Σφὶγξ τοῖς Θηβαίοις ἀπὸ

(1) Πρβ. Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Σφ. 289 ἐγχυτριεῖς· ἀπὸ τῶν ἐκτιθεμένων παιδίων ἐν χύτραις· διὸ καὶ Σοφοκλῆς ἀποκτεῖναι (Weil τὸ ἐκτιθέναι) χυτρίζειν ἔλεγεν ἐν Πριάμῳ καὶ Αἰσχύλος Λαΐῳ. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις μνημονεύεται ἐκ τοῦ Λαΐου παρ' Ἡσυχίῳ «ἀράχνου (ἀπ' εὐθείας ὁ ἀράχνης), Αἰσχύλος Λαΐῳ», οὐδὲν ἄλλο.

(2) Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν παράδοσιν ὁ Πόλυβος ἦν βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος. Πρβ. Παυσ. 2. 6, 6, Σχόλ. εἰς Ὁμήρ. Ὀδ. 11, 271, Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 26 «οἱ δέ (φασιν) εἰς θάλασσαν ἐκριφῆναι βληθέντα εἰς λάρνακα καὶ προσοκείλαντα τῇ Σικυῶνι ὑπὸ τοῦ Πολύβου ἀνατραφῆναι». Πρῶτος δὲ ὁ Σοφοκλῆς ἐποίησεν, ὡς φαίνεται, τὸν Πόλυβον βασιλέα τῆς Κορίνθου, ἴσως ἵνα ἐξηγήσηται, ὅτι ποιμὴν τοῦ βασιλέως εὑρίσκει τὸ βρέφος ἐν Κιθαιρῶνι (πρβ. Οἰδ. Τ. 1134 κέ.).

(3) Πρβ. Σχόλ. εἰς Ὁμήρ. Ὀδ. 11, 271 «ἡλικίας δὲ γενομένης ὁ Οἰδίπους ἦλθεν εἰς Θήβας . . ἐπιζητῶν τοὺς γονέας».

(4) Συνήθως μετατίθεται τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο εἰς τὸ δεύτερον δρᾶμα. Ἀλλ' ὅμως ὁ πληθυντικὸς ἐπῆμεν, ἠμείβομεν μηνύει, ὅτι οὐχὶ ὁ Οἰδίπους, ἀλλὰ ὑπηρέτης καὶ συνοδοιπόρος τοῦ Λαΐου ποιεῖται τὴν διήγησιν. Τοιαύτη δὲ ἀγγελικὴ ῥῆσις ἦν ἀναγκαία ἐν τέλει τοῦ δράματος Λαΐου.

Digitized by Google

τῶν ἐσχάτων μερῶν τῆς Αἰθιοπίας ὅτι τὸν Λάϊον ἀσεβήσαντα εἰς τὸν παράνομον ἔρωτα τοῦ Χρυσίππου, ὃν ἥρπασεν ἀπὸ τῆς Πίσης, οὐκ ἐτιμωρήσαντο . . τότε μὲν οὖν ὁ Τειρεσίας ὡς μάντις εἰδὼς ὅτι θεοστυγὴς ἦν ὁ Λάϊος ἀπέτρεπεν αὐτὸν τῆς ἐπὶ τὸν Ἀπόλλωνα ὁδοῦ, τῇ δὲ Ἥρᾳ μᾶλλον τῇ γαμοστόλῳ θεᾷ θύειν ἱερά. ὁ δὲ αὐτὸν ἐξεφαύλιζεν. ἀπελθὼν τοίνυν ἐφονεύθη ἐν τῇ σχιστῇ ὁδῷ αὐτὸς καὶ ὁ ἡνίοχος αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἔτυψε τῇ μάστιγι τὸν Οἰδίποδα. κτείνας δὲ αὐτοὺς ἔθαψε παραυτίκα σὺν τοῖς ἱματίοις ἀποσπάσας τὸν ζωστῆρα καὶ τὸ ξίφος τοῦ Λαΐου καὶ φορῶν. τὸ δὲ ἅρμα ὑποστρέψας ἔδωκε τῷ Πολύβῳ, εἶτα ἔγημε τὴν μητέρα λύσας τὸ αἴνιγμα. μετὰ ταῦτα δὲ θυσίας τινὰς ἐπιτελέσας ἐν τῷ Κιθαιρῶνι κατήρχετο ἔχων καὶ τὴν Ἰοκάστην ἐν τοῖς ὀχήμασι. καὶ γινομένων αὐτῶν περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον τῆς σχιστῆς ὁδοῦ ὑπομνησθεὶς ἐδείκνυε τῇ Ἰοκάστῃ τὸν τόπον καὶ τὸ πρᾶγμα διηγήσατο καὶ τὸν ζωστῆρα ἔδειξεν. ἡ δὲ δεινῶς φέρουσα ὅμως ἐσιώπα. ἠγνόει γαρ υἱὸν ὄντα. καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθέ τις γέρων ἱπποβουκόλος ἀπὸ Σικυῶνος, ὃς εἶπεν αὐτῷ τὸ πᾶν ὅπως τε αὐτὸν εὗρε καὶ ἀνείλετο καὶ τῇ Μερόπῃ δέδωκε καὶ ἅμα τὰ σπάργανα αὐτῷ ἐδείκνυε καὶ τὰ κέντρα ἀπῄτει τε αὐτὸν τὰ ζωάγρια. καὶ οὕτως ἐγνώσθη τὸ ὅλον». Ἐὰν ὁ Οἰδίπους ἐπιστρέφων ἐκ Κιθαιρῶνος ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ἐφόνευσε τὸν Λάϊον, φαίνεται ὅτι ὁ τόπος οὗτος εἶναι ὁ περὶ Ποτνιάς. Ἴσως τοίνυν παρ' Αἰσχύλῳ ἠβούλετο ὁ Λάϊος ἐν Κιθαιρῶνι νὰ θύσῃ τῇ Ἥρᾳ γαμοστόλῳ, ἥπερ ἐτιμᾶτο αὐτόθι, τῇ Ἥρᾳ Κιθαιρωνίᾳ (Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 24, Πλουτ. Ἀριστ. κεφ. 11), ὅπως καταλλάξῃ τὴν θεὰν ὀργιζομένην διὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Χρυσίππου, διδαχθεὶς περὶ τούτων ὑπὸ τοῦ μάντεως Τειρεσίου, καὶ ἀποτρέψῃ τὴν συμφοράν, ἥτις κατέσκηψεν ἐπὶ τῆς πόλεως διὰ τῆς Σφιγγός, ἣν ἀπέστειλεν ἡ Ἥρα(1).

Οὕτω τοίνυν τὸ πρῶτον τῆς τριλογίας δρᾶμα (Λάϊος) ἐπραγματεύετο τὸν φόνον τοῦ Λαΐου. Ἡ δὲ ἀνακάλυψις, ὅτι ὁ Οἰδίπους ἐφόνευσε τὸν ἑαυτοῦ πατέρα καὶ ὅτι μετὰ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος τῆς Σφιγγὸς ἔγημε τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, ἡ τύφλωσις

(1) Πρβ. Susemihl ἐν N. Jahrb. für Philol. 1855, σελ. 751 κέ.

Digitized by Google

αὐτοῦ, ἐκβαλόντος κερκίσι τὰ ὄμματα (769), καὶ ὁ θάνατος τῆς Ἰοκάστης, ἀναρτησάσης ἑαυτὴν ἐξ ἀγχόνης, ἀπετέλουν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δευτέρου δράματος (τοῦ Οἰδίποδος). Πῶς ἐγένετο ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἀγνοοῦμεν. Συνήθως ἐκδέχονται ὅτι ἡ ἀναγνώρισις ἐπῆλθε πολλῷ πρωϊαίτερον ἢ παρὰ Σοφοκλεῖ, ἀποφαινόμενοι, ὅτι τὸ δεύτερον τῆς τριλογίας δρᾶμα πλὴν τῆς τυφλώσεως τοῦ Οἰδίποδος καὶ τοῦ θανάτου τῆς Ἰοκάστης περιεῖχε καὶ τὰς ἀρὰς κατὰ τῶν υἱῶν καὶ τὴν ἔριδα αὐτῶν, τὴν ἐπαγαγοῦσαν τὴν ἐκδίωξιν καὶ φυγὴν τοῦ Πολυνείκους. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ τρίτῳ δράματι (Ἑπτ. ἐ. Θ.) ὁ Οἰδίπους εἶναι ἤδη νεκρὸς καὶ ἐν τάφῳ κείμενος (995), διὰ ταῦτα ἠδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ δράματι ἠγγέλλετο καὶ ὁ θάνατος τοῦ Οἰδίποδος. Ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ ἐν τῷ τρίτῳ δράματι ἔκθεσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀρῶν (773 κέ.) δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ δράματι οὐδεὶς λόγος αὐτῶν ἐγίγνετο. Ὁ G. Hermann συμπεραίνει ἐκ στίχ. 697, ἔνθα ὁ Ἐτεοκλῆς ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐνυπνίων αὐτοῦ ὄψεων, ὅτι ἐν τῷ ἡγουμένῳ δράματι, τῷ Οἰδίποδι, ἐγίγνετο λόγος περὶ τούτων τῶν ἐνυπνίων. Ἡ διττὴ μνεία οὕτως ἀσημάντου πράγματος δὲν δύναται νὰ ὑποληφθῇ πιθανή· φαίνεται δὲ πολλῷ πιθανώτερον, ὅτι ἡ μνεία τῶν ἐνυπνίων τούτων καὶ τῶν ἀρῶν εἶναι ὁμοία τοῖς χρησμοῖς, ὧν γίγνεται λόγος ἐν τοῖς Πέρσαις (πρβ. ἄνω σελ. 69). Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ὑπολαμβάνοντες, ὅτι ἡ τετραλογία ἐπραγματεύετο πάντα τὰ μέρη τοῦ Οἰδιποδείου μύθου, ἅπερ ὁ ποιητὴς ἠδύνατο μόνον βραχέως καὶ ἐν παρέργῳ νὰ ὑποδηλώσῃ, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι θεαταὶ ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν γινώσκοντες αὐτὰ ἐκ τοῦ ἐν τοῖς σχολείοις χρόνου, διϊσχυρίσαντο, ὅτι τὸ πρῶτον δρᾶμα (ὁ Λάϊος) ἀπέληγεν εἰς τὴν σύζευξιν τοῦ Οἰδίποδος καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἰοκάστης ἐπιλαθόμενοι, ὅτι τοιοῦτον τέλος θὰ ἐμείου κατὰ πολὺ τὴν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Λαΐου προσγινομένην τραγικὴν ἐντύπωσιν.

Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ προπεπραγμένα ἐν τοῖς δυσὶν δράμασι τῆς Αἰσχυλείου τριλογίας, τὰ δὲ ἐν τῷ προκειμένῳ δράματι πραττόμενα ἔχουσι διὰ βραχέων ὧδε. Ὁ Ἐτεοκλῆς πολιορκουμένης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀργείων ἐμφα-

Digitized by Google

νιζόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐξοτρύνει (στ. 1—38) τοὺς ἐν αὐτῇ συνηθροισμένους, νεανίας, ἄνδρας, γέροντας, εἰς κρατερὰν τοῦ ἐχθροῦ ἀπόκρουσιν. Διαλυθείσης ταύτης τῆς πρὸ τῶν ἀνακτόρων συνελεύσεως ἄγγελος σταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐτεοκλέους πρὸς κατόπτευσιν τῶν πολεμίων ἐπανελθὼν ἀγγέλλει, ὅτι οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν μετὰ γενομένας θυσίας ὀμόσαντες νὰ κατασκάψωσι τὴν πόλιν παρασκευάζονται εἰς ἔφοδον ἐπ' αὐτήν, ὁ δὲ κλῆρος ἔμελλε νὰ κρίνῃ πρὸς ποίαν τῶν πυλῶν ἕκαστος τῶν ἑπτὰ πολεμάρχων θὰ ἦγε τοὺς ἑαυτοῦ μαχητάς. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ἐπικαλεσάμενος τὴν βοήθειαν τῶν πολιούχων θεῶν ὑπὲρ τῆς κινδυνευούσης πόλεως ἀπέρχεται τῆς σκηνῆς (39—77), εἰς ἣν παρέρχεται ὁ χορὸς τῶν Θηβαίων παρθένων, αἵτινες ἐκφοβηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ προσεγγίζοντος ἐχθροῦ δέονται τῶν πολιούχων θεῶν ἐν θρήνοις καὶ ὀδυρμοῖς ὅπως ἀποτρέψαντες τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον σώσωσι τὴν πόλιν. Ἡ τραγικὴ συγκίνησις, ἧς εἶναι πλῆρες τὸ δρᾶμα ἐπικρατεῖ, ὡς εἰκός, ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασι καὶ ἴσως ἕνεκα τούτου ἀποτελεῖται ἡ πάροδος (78—164) οὐχὶ ἐξ ἀναπαίστων, ὡς συγήθως, ἀλλ' ἐκ δοχμίων, ὧν οὐδὲν μέτρον σφοδρότερον καὶ προσφορώτερον πρὸς ἔκφρασιν φόβου καὶ ψυχικῆς ταραχῆς. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χοροῦ ἕπεται τὸ πρῶτον ἐπεισόδιον (165—273), ἔνθα ὁ Ἐτεοκλῆς ἐπανέρχεται εἰς τὴν σκηνήν, ὅσπερ ἀκούσας ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοὺς ὀδυρμοὺς τῶν παρθένων καὶ φοβούμενος μὴ ἐκ τῆς οἰμωγῆς αὐτῶν πτοηθῶσιν οἱ ἄνδρες ὀνειδίζει αὐτὰς προτρέπων νὰ θαρρῶσι ᾄδουσαι κατὰ τρόπον ἑλληνικὸν παιᾶνα πρὸς ἀναζωπύρησιν τοῦ θάρρους τῶν πολιτῶν. Αἱ παρθένοι ὅμως οὐδὲν ἕτερον ἀκούουσιν ἢ τὴν περὶ τὰς πύλας ἐπερχομένην ἔφοδον τῶν ἐχθρῶν, ὑπολαμβάνουσαι δὲ ἀσθενῆ πᾶσαν ἀνθρωπίνην βοήθειαν λέγουσιν, ὅτι θὰ δεηθῶσιν ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν. Τέλος διὰ παραινέσεων καὶ παρακλήσεων ἐπαναγόμεναί πως εἰς ψυχικὴν ἠρεμίαν ὑπισχνοῦνται, ὅτι ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ, θὰ καταστείλωσι τὸν φόβον. Εὐθὺς ὅμως, ἀπελθόντος τοῦ Ἐτεοκλέους εἰς τὴν πόλιν, ὑπείκουσαι πάλιν τῇ γυναικείᾳ φύσει ἐξεικονίζουσιν ἐν ἀμοιβαίῳ στροφικῷ ᾄσματι, ἀποτελοῦντι τὸ πρῶτον στάσιμον τοῦ δράματος (274—355), τὰ ἀναμένοντα

Digitized by Google

τοὺς κατοίκους, μάλιστα δὲ τὰς γυναῖκας δοριαλώτου πόλεως, κακά. Μετὰ τὸ ᾆσμα τοῦτο ἕπεται τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον (356—706). Εἰς τὴν σκηνὴν παρέρχεται πάλιν ὁ Ἐτεοκλῆς σὺν τῷ ἀγγέλῳ, ὅστις κατοπτεύσας καλῶς τὰ τῶν ἐχθρῶν διηγεῖται ὅτι οἱ ἑπτὰ ἡγεμόνες τῶν ἐχθρῶν διὰ κλήρου ἐτάχθησαν εἰς ἑκάστην τῶν πυλῶν τῶν Θηβῶν περιγράφων ἅμα καὶ τὸν ὁπλισμὸν αὐτῶν. Ὁ Ἐτεοκλῆς, ὁσάκις ὁ ἄγγελος εἴπῃ τίς τῶν πολεμίων κατέλαβε μίαν τῶν πυλῶν, ἑκάστοτε λέγει τίνα μέλλει νὰ ἀντιτάξῃ αὐτῷ Θηβαῖον. Ὁ χορὸς ἐν μικροῖς στροφικοῖς ᾄσμασι παρεντιθεμένοις ἐν τοῖς λόγοις τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ Ἐτεοκλέους ἐκφράζει τὴν εὐχὴν αὐτοῦ καὶ ἐλπίδα περὶ κατατροπώσεως τοῦ ἀλαζόνος ἐχθροῦ. Ἐν τῇ ἐξαριθμήσει τῶν πολεμίων ἡγεμόνων ἕβδομος μνημονεύεται ὁ Πολυνείκης, οὗ τὸ ὄνομα ἀκούσας ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ νομίζων, ὅτι ἤγγικεν ἡ πλήρωσις τῶν ἀρῶν τοῦ πατρός, ἐν ἀδιατρέπτῳ ἀποφάσει καὶ μεγάλῃ ψυχικῇ ἀταραξίᾳ λέγει, ὅτι αὐτὸς θὰ ἀντιστῇ τῷ ἀδελφῷ, οὐδαμῶς δὲ ἀποτρεπόμενος τοῦ ἀδελφοκτόνου σκοποῦ ὑπὸ τῶν παρακλήσεων τοῦ χοροῦ σπεύδει ἐκ τῆς σκηνῆς εἰς ἄμυναν τῆς ἑβδόμης πύλης. Ἐν τῷ ἑπομένῳ δευτέρῳ στασίμῳ (707—776) ἀνασκοπούμενος ὁ χορὸς τὸ ἁμάρτημα τοῦ Λαΐου, τὰς ἀρὰς τοῦ Οἰδίποδος καὶ τὰ ἐπικείμενα κακα θρηνεῖ τὰς συμφορὰς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὅστις ἐρημούμενος νῦν ἐν τῇ ἀλληλοκτονίᾳ τῶν ἀδελφῶν κινδυνεύει νὰ ἐμβάλῃ εἰς ὄλεθρον καὶ τὴν πόλιν. Ἕπεται τὸ τρίτον ἐπεισόδιον (777—816), ἔνθα παρελθὼν ὁ ἄγγελος λέγει, ὅτι ἡ μὲν πόλις, φονευθέντων τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων καὶ ἀπελθόντος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν, ἔφυγε τὸν δούλιον ζυγόν, οἱ ἀδελφοὶ ὅμως μαχόμενοι ἀλλήλοις ἀπέθανον ἐκ χειρῶν αὐτοκτόνων. Αὕτη ἡ λυπηρὰ τοῦ ἀγῶνος ἔκβασις ἐξεικονίζεται ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἐν τῷ τρίτῳ στασίμῳ (817—832), ἐν δὲ τῇ ἐφεξῆς ἐχομένῃ ἐξόδῳ 833 κέ. θρηνοῦνται τὰ εἰς τὴν σκηνὴν κομιζόμενα τῶν ἀδελφῶν σώματα καὶ τέλος (846) παρέρχονται ἡ Ἀντιγόνη καὶ Ἰσμήνη, αἵτινες ὀδυρόμεναι τοὺς προσφιλεῖς ἀδελφοὺς βουλεύονται περὶ ταφῆς αὐτῶν. Κῆρυξ (996 κέ.) ὅμως ἐπιφανεὶς λέγει, ὅτι οἱ τῆς πόλεως ἄρχοντες (πρόβουλοι) ἀπαγορεύουσι νὰ ταφῇ ὁ Πολυνείκης ὡς ὢν πολέμιος

Digitized by Google

τῆς πατρίδος. Ἡ Ἀντιγόνη ἀπτόητος (1017 κέ) καὶ ὀλιγώρως ἔχουσα τοῦ κελεύματος τῆς πόλεως λέγει ὅτι θὰ θάψῃ τὸν ἀδελφόν, ὁ δὲ χορὸς ἀμφιγνοῶν περὶ τοῦ πρακτέου (150 κέ.) μερίζεται τέλος εἰς δύο ἡμιχόρια (1058), ὧν τὸ ἓν σὺν τῇ Ἀντιγόνῃ πορεύεται εἰς ταφὴν τοῦ Πολυνείκους, τὸ δὲ ἕτερον σὺν τῇ Ἰσμήνῃ εἰς ταφὴν τοῦ Ἐτεοκλέους.

Ἡ πλοκὴ τῆς δράσεως εἶναι ἐπίσης ἁπλῆ, ὡς ἐν τοῖς Πέρσαις. Καὶ ἐν τοῖς Ἑ. ἐ. Θ. ἀποτελεῖ τὸ ἐν ἐπικῇ μορφῇ μέγα μέρος τοῦ δράματος, τὸ δεύτερον δηλονότι ἐπεισόδιον (356—707), ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ λαμπρὰ περιγραφὴ τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν ἑπτὰ ἀντιταχθέντων αὐτοῖς ἀντιπάλων (1), τὸν πυρῆνα αὐτοῦ. Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ Ἀμφιαράου περὶ ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, διότι τὰ σφάγια δὲν ἐγένοντο καλά, παρέχει ἐν τῇ σοβαρᾷ τοῦ κινδύνου ὥρᾳ τὸν ἐπιτήδειον χρόνον καὶ τὴν δικαιολογίαν πρὸς τοιαύτην ἔκθεσιν (2). Τὸ δεύτερον τοῦτο ἐπεισόδιον φαίνεται κατὰ πρῶτον ἁρμόζον μᾶλλον τῷ ἔπει ἢ τῷ δράματι, ἡ δὲ λεπτολόγος σκέψις ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τοιαύτην ἐκτενῆ περιγραφὴν τῶν πολεμίων καὶ τῶν ὅπλων αὐτῶν ἀπαδουσαν τῷ παρόντι κινδύνῳ. Ὁ ποιητὴς ὅμως δὲν εἰσάγει ἐν τῇ σκηνῇ ταύτῃ μακρὸν καὶ συνεχῆ τοῦ ἀγγέλου λόγον, ἀλλ' ἐν προβεβουλευμένῃ συμμετρίᾳ παρεντίθενται τοῖς λόγοις τοῦ ἀγγέλου καὶ Ἐτεοκλέους τὰ μελικὰ μέρη τοῦ χοροῦ. Οὕτω τοίνυν ἅπασα ἡ σκηνὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἐναρμόνιον ὀργανικὸν ὅλον πλῆρες δραματικῆς ζωῆς, τὸ δὲ κατακόρυφον τοῦ πάθους ἐξεικονίζεται ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ Ἐτεοκλέους, ὅσπερ γινώσκων, ὅτι ὢν ἀραῖος υἱὸς τοῦ Οἰδίποδος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκκλίνῃ τὸ μοιραῖον τέλος, ἀναλαμβάνει ἀτρόμητος τὸν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγῶνα. Οἱ θεαταὶ περιβομβούμενοι ὑπὸ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων καὶ ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ ὀρυμαγδοῦ καὶ γινώσκοντες, ὅτι οἱ

(1) Κατὰ τὸν Παυσανίαν 2, 20, 5 τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐχθρῶν ὄντας πλείονας πρῶτος ὁ Αἰσχύλος κατήγαγεν εἰς μόνον ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν. — Ἡ περιγραφὴ δὲ τῶν ὅπλων αὐτῶν ἀναμιμνήσκει τὸν Ὅμηρον.

(2) Ὁ Εὐριπίδης κατακρίνει τὴν τοιαύτην δικαιολογίαν λέγων Φοιν. 751: ὄνομα δ' ἑκάστου διατριβὴν πολλὴν ἔχει ἐχθρῶν ὑπ' αὐτοῖς τείχεσιν καθημένων.

Digitized by Google

ἀδελφοὶ ἀντετάχθησαν ἀντιμέτωποι ἀλλήλοις καραδοκοῦσι τὴν ἀπόβασιν τοῦ ἀγῶνος, ἥτις καὶ ἀγγέλλεται μετ' ὀλίγον.

Λίαν παραδόξως περὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος ἀπαντᾷ σκηνή, ἔνθα, τοῦ κήρυκος ἀγγείλαντος τὴν βουλὴν τῆς πόλεως περὶ μὴ ταφῆς τοῦ Πολυνείκους, ὁ χορὸς διαιρεῖται, ὡς εἴρηται, εἰς δύο ἡμιχόρια. Ὡσαύτως καὶ ἐν Εὐμενίσι διαιρεῖται ὁ Ἄρειος Πάγος εἰς δύο ἴσα μέρη, ὧν τὸ ἓν μὲν καταδικάζει τὸν Ὀρέστην, τὸ δὲ ἕτερον κηρύττει αὐτὸν ἀθῷον· τὴν ῥοπὴν ἐπὶ τὴν δίκην ἔσχεν ἡ Ἀθηνᾶ. Τίς ὅμως ἐνταῦθα φέρει τὴν λευκὴν ψῆφον τῆς ἀθωώσεως; Ἐν τούτῳ, ἐφ' ὅσον ἠγνοεῖτο ἡ προειρημένη διδασκαλία, ἔκειτο ἡ κυρία αἰτία, δι' ἣν κατέταττον τοὺς Ἑπτὰ ἐ. Θ. ἐν τῷ μέσῳ τῆς τριλογίας, παραδεχόμενοι ὡς τρίτον δρᾶμα αὐτῆς ἑτέραν τραγῳδίαν, οἷον τοὺς Ἐλευσινίους, ἐν ᾗ συνέβαινε ἡ τραγικὴ λύσις, παραγνωρίζοντες οὕτω τὰ στίχ. 727 κέ. ὑπεμφαινόμενα μέρη τῆς τριλογίας. Ἐποίουν δὲ ταῦτα, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ τριλογία ἐτελεύτα εἰς ἄλυτον περιπλοκὴν καὶ εἰς δυσαρμονίαν. Ἐκ τῆς ἀνακαλυφθείσης ὑπὸ τοῦ Franz διδασκαλίας κατέπεσε μὲν ἡ περὶ μεταθέσεως τῶν Ἑ. ἐ. Θ. εἰς τὸ μέσον τῆς τριλογίας ὑπόθεσις, ἀλλ' ὅμως ὁ ἰσχυρισμὸς περὶ ἀλύτου περιπλοκῆς καὶ δυσαρμονίας διαμένει ἔμπεδος, διότι εἶναι πιθανόν, ὥσπερ παρετήρησεν ὁ A. Schöll (1) καὶ ὁ Westphal (2), ὅτι τὸ τέλος τῆς διασωθείσης τραγῳδίας (996 κέ.) προσεκολλήθη κατά τινα ἀναδιδασκαλίαν ἐκ τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους ἤτοι ἱκανὸν χρόνον μετα τὸν θάνατον τοῦ Αἰσχύλου, ᾗπερ γνώμῃ συνηγορεῖ καὶ τόδε· ἡ οἰκονομία τοῦ δράματος προϋποτίθησιν δύο ὑποκριτάς, ἐν τέλει ὅμως τοῦ δράματος παρέρχονται εἰς τὴν σκηνὴν ὁμοῦ τρία πρόσωπα ἤτοι τὸ τῆς Ἀντιγόνης, τὸ τῆς Ἰσμήνης καὶ τὸ τοῦ κήρυκος. Καὶ ἠδύνατο μέν τις νὰ εἴπῃ, ὅτι χάριν τοῦ προσώ-

(1) Ἐν Hall. Allgem. Liter.-Zeitung, 1848, ἀριθμ. 193 κέ.

(2) Πρβ. Oberdick de exitu fabulae Aeschyl. quae Sept. a. Th. inscr. Arnsberg 1877. Ὁ Bergk, Griech. Litteraturgesch., τ. 3, σελ. 302 κέ. ὑπολαμβάνει τὸ τέλος ἀπὸ στίχ. 941 σὺν τοῖς στίχ. 847—859 ὀψιαίτερον παρέμβλημα πρὸς αἰτιολογίαν τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀδελφῶν, οὐχὶ δὲ ἔργον τοῦ Αἰσχύλου.

Digitized by Google

που τῆς Ἰσμήνης ἡ τοῦ κήρυκος δὲν ἦτο ἀνάγκη τρίτου ὑποκριτοῦ, ἀλλὰ παραχορηγήματος, ἀλλ' ὅμως ἐκτὸς τούτου εὕρηνται καὶ ἄλλα ἴχνη ὀψιαιτέρας καταγωγῆς. Ἡ ῥῆσις (1062) «πόλις ἄλλως ἄλλοτ' ἐπαινεῖ τὰ δίκαια» ἀναμιμνήσκει τὴν θεωρίαν τῶν σοφιστῶν, τὰ δὲ στίχ. 939 «δυοῖν κρατήσας ἔληξε δαίμων» δὲν μηνύουσιν νέας ταραχὰς καὶ περιπλοκάς, ἀλλὰ τὸ τέλος τοῦ δράματος. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ ποιητὴς δὲν θὰ ἐποίει διὰ τοῦ στίχου 896 «σιδαρόπληκτοι δὲ τοὺς μένουσι . . τάφων πατρῴων λαχαί» ὡς ἐπικειμένην τὴν ταφήν, ἐὰν ἐσκόπει νὰ ἐμβάλῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος πρόσκομμα αὐτῇ. Ἴχνη δὲ διασκευῆς δύναταί τις νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ δράματος, μάλιστα δὲ ἐν τῇ σκηνῇ 364—661, ἔνθα ἡ συμμετρία τοῦ λόγου τοῦ κατασκόπου ἀγγέλου καὶ τοῦ Ἐτεοκλέους παρέχει ἔρεισμα περὶ τοιαύτης γνώμης· αἱ συμπληρώσεις ἐν ἀρχῇ τοῦ τρίτου καὶ πέμπτου λόγου τοῦ Ἐτεοκλέους (459, 537) καὶ ἐν τέλει τῆς πέμπτης ἀγγελικῆς ῥήσεως (534) μηνύουσιν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Αἰσχύλου ποιητὴν βουλόμενον νὰ παράσχῃ εὐπρόσωπον μορφὴν τῷ ὑπὸ τοῦ προγόνου ἐν τεταραγμένῃ καὶ ἐλλιπεῖ καταστάσει καταλειφθέντι κειμένῳ (πρβ. ἔμπροσθεν σελ. 39).

Ἡ δὲ ἠθοποιία τῶν ἐν τῷ προκειμένῳ δράματι προσώπων ἔχει διὰ βραχέων ὧδε. Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος εἶναι ὀλίγα, ὁ βασιλεύς, ὁ ἄγγελος κατάσκοπος, ὁ χορὸς τῶν παρθένων· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ σκηνῇ μὴ ἐμφανιζόμενα πρόσωπα καὶ τὰ ἔξω τῶν τειχῶν δρώμενα παρίστανται ὡς πρὸ τῶν ὀμμάτων ἀγόμενα (πρβ. σημ. εἰς στίχ. 78). Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἐτεοκλέους εἰδωλοποιεῖται ἡ ἀνδρεία, ἡ εὐστάθεια καὶ ἡ ἤρεμος πεποίθησις τῶν Θηβαίων στρατιωτῶν. Ὁ ἄγγελος ἐξεικονίζει ἐν ταῖς ζωηραῖς καὶ πλαστικαῖς αὐτοῦ ῥήσεσι τὸ αὔθαδες καὶ ἀγέρωχον τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες μετέχοντες ἀσεβοῦς τινος καὶ βαρβάρου ἀλαζονείας εἶναι προωρισμένοι εἰς ἧτταν καὶ ὄλεθρον. Οὕτω τοίνυν ἐν τοῖς προσώποις τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ ἀγγέλου διαγράφονται ὥσπερ ἐν πίνακι τὰ ἤθη τῶν ἀντιμαχομένων στρατῶν, τῶν μὲν Θηβαίων ἐχόντων μᾶλλον ἑλληνικὸν ἦθος, ἀνδρεῖον καὶ σῶφρον, τῶν δὲ Ἀργείων βάρβαρον καὶ ὑπερφίαλον, πολλοὶ δὲ τόποι τοῦ δράματος (οἷον στίχ. 14 κέ., 34 κέ.) μηνύ-

Digitized by Google

ουσι τὸν Μαραθωνομάχον ποιητήν. Ὥσπερ δὲ ὁ Λαΐος ἁρπάσας τὸν Χρύσιππον ἐπεσπάσατο τὰς ἀρὰς τοῦ Πέλοπος, ὕστερον δὲ παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Ἀπόλλωνος τεκνοποιήσας ἐνόμισεν, ὅτι διὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ βρέφους θὰ ἐξέκλινε τὴν πρόρρησιν τοῦ θεοῦ, οὕτω καὶ ὁ Οἰδίπους πειρώμενος νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ δοθέντος αὐτῷ περὶ πατροκτονίας καὶ αἱμομιξίας χρησμοῦ καὶ φεύγων τὴν νομιζομένην πατρίδα ἔρχεται ἐν ἀγνοίᾳ εἰς Θήβας, τὴν ἀληθῆ πατρίδα, ἐπισπεύδων οὕτω τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πεπρωμένου. Ἡ φοβερὰ τῆς τύχης ἀνατροπὴ ἡ ἐπισκήπτουσα τῷ Οἰδίποδι (757 κέ.) εἶναι μὲν ἐπακολούθημα ἀρχαίας ἁμαρτίας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄδικος τιμωρία αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ἰοκάστης, ὄντων αἰτίων τῆς περιπετείας ταύτης καίπερ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πραττομένων ὑπ' αὐτῶν· τοσούτῳ μείζονος συμπαθείας εἶναι ἄξιοι. Ἄλλως ἔχουσιν οἱ ἐχθροὶ ἀλλήλοις ἀδελφοί. Αἱ ἀραί, ἃς ὁ πατὴρ ἐν σφοδροτέρᾳ τοῦ δέοντος ὀξυχολίᾳ (711 κέ.) καὶ ἐν οὐχὶ ἀξιεπαίνῳ πικρίᾳ ἐξηκόντισε κατ' αὐτῶν, ἠδύναντο νὰ ἐξιλεωθῶσιν. Ἡ μέλαινα Ἐρινὺς ἐξίσταται τοῦ οἴκου, ἐὰν εὐσεβεῖς καὶ ὅσιαι χεῖρες προσενέγκωσι θυσίας τοῖς θεοῖς (683), ἀλλ' ἡ ἐμπάθεια ἄγει τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἀλληλοκτονίαν. Ἑτέρωθεν ὅμως αἱ ἀραὶ συντελοῦσιν εἰς ἐξήγησιν καὶ δικαιολογίαν τοῦ σφοδροῦ μίσους τῶν ἀδελφῶν καὶ εἰς ἐξέγερσιν τῆς συμπαθείας ἡμῶν πρὸς τὴν ἐνσκήψασαν καταστροφήν. Ἡ τέχνη τοῦ Αἰσχύλου διαφαίνεται μάλιστα ἐν τῇ ἠθοποιίᾳ τοῦ Ἐτεοκλέους. Ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ βίος αὐτοῦ εἶναι ἀραῖος, ἄγει τὸν ἥρωα εἰς τὴν πύλην, ἐν ᾗ ἐτάχθη ὁ ἀδελφός, τὸ δὲ ἀτρόμητον θάρρος, τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος νὰ ἀποθάνῃ, τὸ μῖσος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὄντος καὶ τῆς πατρίδος ἐχθροῦ, ταῦτα πάντα ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα χαρακτῆρος καταλεγομένου ἐν τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις, οὓς ἐδημιούργησέν ποτε ἡ ποίησις. Ἡ ἀγανάκτησις κατὰ τοῦ γυναικείου φύλου (170 κέ.) προσπορίζει μεῖζον τραγικὸν βάρος καὶ συμπληροῖ τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα. Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα, ὅπερ διαπνέει ὅλον τὸ δρᾶμα, κορυφοῦται ἐν τῷ ἥρωι τούτῳ ἔχοντι μίαν μόνην ἀγάπην, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ μόνον ἓν πάθος, τὸ μῖσος προς τὸν ἐχθρόν. Οὐχὶ προση-

Digitized by Google

κόντως ἐκάλεσαν τὸν Ἐτεοκλέα ἀσεβῆ, διότι ὁ χαρακτὴρ οὗτος εἶναι ἀλλότριος τοῦ Αἰσχυλείου ἥρωος, ὄντος ἀπηλλαγμένου ἀλαζονείας καὶ ἀσεβείας, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἐχθρῶν. Τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ δίκην ἀσαλεύτου κρημνοῦ ἀτάρακτον καὶ ἀπτόητον τοῦ Ἐτεοκλέους ἀποτελεῖ τὸ ταραχῶδες καὶ δειμαλέον τοῦ χοροῦ ἀντιτάσσοντος πρὸς τὴν πολεμικὴν ὁρμὴν τοὺς κινδύνους καὶ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Ἡ δειλία αὕτη τῶν παρθένων, ὥσπερ σκιὰ ἐν εἰκόνι, καθίστησιν ἔτι μᾶλλον καταφανὲς τὸ ἄτρομον τοῦ κραταιοῦ πολεμάρχου, ὅστις διὰ στιβαρᾶς χειρὸς εὐθύνει τὴν ναῦν διὰ τῶν πελωρίων κυμάτων τῆς τρικυμιώδους θαλάσσης, καὶ δικαίως μεγαλαυχῶν λέγει ὁ Αἰσχύλος παρ' Ἀριστοφάνει (Βατρ. 1016), ὅτι διὰ τοῦ δράματος τούτου ἐποίησε τοὺς πολίτας

πνέοντας δόρυ καὶ λόγχας καὶ λευκολόφους τρυφαλείας
καὶ πήληκας καὶ κνημῖδας καὶ θυμοὺς ἐπταβοείους.

Οὕτω τοίνυν ἡ προκειμένη τραγῳδία ἀποτελεῖ ἰσχυρὰν ἀπήχησιν τῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι τροπαίων, ῥᾳδίως δέ τις ἐννοεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν, ἐν ᾧ ἡ γενεὰ τῶν μεγάλων ἐκείνων χρόνων ἐπευφήμησεν τὸν ποιητὴν ἀπονείμασα αὐτῷ τὰ ἀριστεῖα.

Εἰκονικαὶ παραστάσεις, ἅς τις ἀσφαλῶς ἠδύνατο νὰ ἀναγάγῃ εἰς τὴν προκειμένην τριλογίαν τοῦ Αἰσχύλου, δὲν εἶναι γνωσταί. Τὸ εἰς ὄνειδος καὶ χλεύην τῶν Θηβαίων ἐπὶ τῆς τοῦ Παρθενοπαίου ἀσπίδος περιγραφόμενον σῆμα, ἔνθα προσεμεμηχάνητο Σφὶγξ φέρουσα ὑφ' αὐτῇ Καδμείων ἕνα (530), ἀναμιμνήσκει ἰσχυρῶς ἡ ἐν πηλίνῳ ἀναγλύφῳ, εὑρεθέντι ἐν τάφῳ τῆς Τήνου, παράστασις, καθ' ἣν Σφὶγξ κατέχει περισφίγγουσα ἐν τοῖς ὄνυξι νεκρὸν νεανίαν (βλέπ. ἀποτύπωμα παρὰ Stackelberg, Gräb. der Hellenen πιν. 56 ἢ Overbeck, Bildwerke zum Theb. u. Tro. Heldenkreis 1, 5). Τὸ δὲ σατυρικὸν δρᾶμα Σφὶγξ (1) ἀναμιμνήσκει ἡ εἰκὼν παρὰ Overbeck αὐτόθι 2, 3, ἐν ᾗ πρὸ τῆς ἐπὶ πέτρας καθημένης καὶ κεκαλλωπισμένης Σφιγγὸς ὁρᾶ-

(1) Ἡ τετραλογία ἀπέληγε εἰς τὸ σατυρικὸν δρᾶμα, ἐν ᾧ κατὰ τὴν παραδεδομένην ἐλευθερίαν ὁ ποιητὴς εἰσῆγε τὸν Οἰδίποδα λύοντα τὸ αἴνιγμα τῆς Σφιγγὸς καὶ ἀπαλλάττοντα τὰς Θήβας τῆς ὀλεθρίας πληγῆς.

Digitized by Google

ται Σειληνὸς ἐν θεατρικῇ περιβολῇ προτείνων αὐτῇ πρὸς βρῶσιν τετιλμένον πτηνόν (2).

Καθόλου εἰκονικαὶ παραστάσεις τοῦ Οἰδιποδείου μύθου δὲν εἶναι συχναί, μόνον δὲ ἡ τὸ αἴνιγμα εἰς λύσιν παρέχουσα Σφὶγξ παρίστατο ἀσμένως. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα μνημονεύοντες τὴν καλὴν ἀγγείου εἰκόνα, ἐν ᾗ ὁ ποιμὴν Εὔφορβος λαμβάνει τὸ ἐκτεθὲν βρέφος Οἰδιπόδαν, ἀποτετυπωμένην ἐν Monum. d. Inst. 2, 14 ἢ Overbeck αὐτόθι 1, 3, καὶ ἑτέραν ὡσαύτως ἀγγείου εἰκόνα, ἐν ᾗ ὁ Οἰδίπους ἵσταται πρὸ τῆς Σφιγγός, ἀποτετυπωμένην παρὰ Tischbein, Vases d'Hamilton ἢ Overbeck αὐτόθι 1, 16.

Ὁ δὲ σκηνικὸς κόσμος οὐδὲν ἔχει τὸ προσιδιάζον. Ὁ ἐν τῷ βάθει τῆς σκηνῆς τοῖχος ἐξεικόνιζεν ἀνάκτορον, οὗ ἔμπροσθεν ἔκειντο ἀγάλματα τῶν θεῶν. Ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ Σοφοκλείου Οἰδίποδος Τυράννου ὅμιλος ἱκετευόντων, οὕτω καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ προκειμένου δράματος ὁρᾶται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἔνοπλος ὅμιλος τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἐξέρχεται τῶν ἀνακτόρων, ἵνα διανείμῃ τὰς παραγγελίας. Ἐν στίχῳ 77 ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἀνάκτορον, ὅπως ἐνδύσηται τὴν πανοπλίαν, πρὶν ὅμως διαπεράνῃ τὴν τῶν ὅπλων περιβολὴν (πρβ. 663) ἀναγκάζεται ὑπὸ τῶν οἰμωγῶν καὶ θρήνων τῶν παρθένων νὰ ἐξέλθῃ πάλιν. Ἐν στίχ. 273 πορεύεται εἰς τὴν πόλιν, ἵνα παρατάξῃ ἐξ ἡγεμόνας ἐπὶ ἑξ πύλαις. Παρέρχεται πάλιν εἰς τὴν σκηνήν, ὅπως ἀκούσῃ τὴν ἔκθεσιν τοῦ κατασκόπου ἀγγέλου. Ἠπόρηται, ἐὰν ὁ Ἐτεοκλῆς, ὥσπερ ἐκδέχονται ὁ Butler καὶ Blomfield, παρερχόμενος νῦν εἰς τὴν σκηνὴν περιστοιχίζεται ὑπὸ τῶν προειρημένων ἡγεμόνων, ἵνα ἀκούσας τοῦ ἀγγέλου καὶ συνῳδὰ τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀντιτάξῃ τοῖς ἐχθροῖς ἡγεμόσιν ἀνταξίους ἄνδρας ἐν ἑκάστῃ πύλῃ, ἢ ἐὰν οἱ ἐκλεχθέντες ἥρωες κατέχουσιν ἤδη τὰς πύλας. Ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώμης μνημονεύει ὁ Blomfield τὸ δεικτικὸν τόνδε 459. Τὴν αὐτὴν ἀντωνυμίαν ἔχομεν καὶ 395, ἔνθα ὁ Grotius οὐχὶ ἀναγκαίως γράφει τῶνδε ἀντὶ τόνδε· ἔτι δὲ πρὸς τούτοις συνηγορεῖ τῇ γνώμῃ ταύτῃ καὶ ὁ μέλλων ἀντιτάξω 395, ἀντι-

(2) Πρβ. Wieseler, Theatergebäude σελ. 47.

Digitized by Google

τάξομεν 608. Τῇ δὲ ἑτέρᾳ γνώμῃ περὶ καταλήψεως ἤδη τῶν πυλῶν ὑπὸ τῶν αἱρεθέντων ἡγεμόνων συνάδει ἡ χρῆσις τῶν παρῳχημένων χρόνων ἠρέθη 492, τέτακται 435, μάλιστα δὲ ἡ ῥῆσις «Ἑρμῆς δ'εὐλόγως συνήγαγεν» 495, διότι ἐὰν ἡ τύχη συνήγαγεν ἐν ταῖς αὐταῖς πύλαις τὸν Ἱππομέδοντα καὶ τὸν Ὑπέρβιον, τότε ἡ παράταξις τοῦ Θηβαίου Ὑπερβίου ἐγένετο πρὸ τῆς γνώσεως τοῦ ἀντιπάλου ἡγεμόνος. Ὅθεν ὁ Ἐτεοκλῆς εἰπὼν στίχ. 269, ὅτι ἀπέρχεται τῆς ἀκροπόλεως, ὅπως τάξῃ εἰς τὰς ἑπτὰ πύλας ἀνταγωνιστὰς τοῖς ἐχθροῖς φαίνεται, λέγει ὁ Heimsoeth, ὅτι ἐποίησεν ἤδη τοῦτο πρὶν ἐπιστρέψῃ, πρὸς ἐξήγησιν δὲ τῶν μελλόντων ἀντιτάξω, ἀντιτάξομεν παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς λόγιος, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς ἀκούσας νῦν τὴν διήγησιν τοῦ ἀγγέλου μεταβάλλει γνώμην καὶ ἀντὶ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ (395) καὶ ἕκτῃ πύλῃ (608) τεταγμένων ἤδη Θηβαίων λέγει, ὅτι θὰ πέμψῃ ἑτέρους καταλληλοτέρους. Ἀλλ' ὅμως ἡ γνώμη αὕτη πρὸς ἐξήγησιν τῶν μελλόντων θὰ ἦτο οὔτε ποιητικὴ οὔτε εὔληπτος εἰς τοὺς θεατάς. Ὁ δὲ Weil (σημ. εἰς στίχ. 495) πιστεύων, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς ἀκούσας τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἀγγέλου ἠδύνατο νὰ εἴπῃ (στίχ. 395), ὅτι τῷ Τυδεῖ θὰ ἀντιτάξῃ τὸν Μελάνιππον καίπερ κατέχοντα ἤδη τὴν ὡρισμένην αὐτῷ πύλην, διατείνεται ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις εἶναι οἰκεῖος καὶ μέλλων καὶ παρῳχημένος χρόνος, οὓς ἀμφοτέρους μεταχειρίζεται στίχ. 459 κέ., ἔνθα πέμποιμ' ἂν κεῖται ἀντὶ μέλλοντος, τὸ δὲ πέπεμπται εἶναι παρῳχημένος χρόνος. Ἀλλ' ὅμως οὕτω μένει ἀνεξήγητον τὸ δεικτικὸν τόνδε, στίχ. δὲ 459 κέ., ἔνθα ὑπάρχει χάσμα, δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ὁ Μεγαρεὺς παρὼν κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ σκηνῇ ἀπέρχεται εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ἄμυναν τῆς ἕκτης πύλης. Ὅθεν κατὰ ταῦτα ἡ μόνη λύσις κεῖται ἐν τῇ ἐκδοχῇ, καθ' ἣν τρεῖς ἡγεμόνες, ὁ Πολυφόντης (435), ὁ Ὑπέρβιος (491), ὁ Ἄκτωρ (542) κατέχουσιν ἤδη τὰς ὁρισθείσας αὐτοῖς πύλας, τρεῖς δὲ οἱ λοιποὶ παρελθόντες κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν σκηνὴν ἀπέρχονται εἶτα κελευόμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὰς ἑαυτῶν πύλας. Ἄνευ τοιαύτης ὑποθέσεως θὰ ἦτο ἄσκοπος ἡ ἔκθεσις τοῦ κατασκόπου ἀγγέλου.

Digitized by Google

ΤΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΣ.
ΧΟΡΟΣ ΠΑΡΘΕΝΩΝ.
ΙΣΜΗΝΗ.
ΑΝΤΙΓΟΝΗ.
ΚΗΡΥΞ.

Τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ἔξω λόγου τιθεμένου τοῦ προσώπου τοῦ κήρυκος (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 28 καὶ 334 κέ.), ὑπεκρίνοντο δύο ὑποκριταὶ ἤτοι ὁ πρωταγωνιστὴς ὑποκρινόμενος τὸ τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ ὁ δευτεραγωνιστὴς τὸ τοῦ ἀγγέλου κατασκόπου καὶ τὸ τῆς Ἰσμήνης.

Ὁ χορὸς σύγκειται ἐκ δώδεκα πολιτίδων παρθένων, αἵτινες ἐκπλαγεῖσαι ὑπὸ τοῦ τὰ τείχη τῆς πόλεως περιβομβοῦντος πολεμικοῦ ὁρυμαγδοῦ συνέδραμον ἱκέτιδες πρὸς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν (στίχ. 195 κέ.).

Ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν Θήβαις πρὸς τῇ Καδμείᾳ (στίχ. 226), ἧς πρόσθεν ὁρᾶται ὁμήγυρις θεῶν (206, 237) ἤτοι τὰ ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς Παλλάδος, τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ Ἄρεως, τῆς Κύπριδος.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Ἡ μὲν σκηνὴ τοῦ δράματος ἐν Θήβαις ὑπόκειται· ὁ δὲ χορὸς ἐκ Θηβαίων ἐστὶ παρθένων· ἡ δὲ ὑπόθεσις, στρατιὰ Ἀργείων πολιορκοῦσα Θηβαίους, τοὺς καὶ νικήσαντας, καὶ θάνατος Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους. ἐδιδάχθη ἐπὶ Θεαγενίδου ὀλυμπιάδι οή (1). ἐνίκα Λαΐῳ, Οἰδίποδι, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Σφιγγὶ σατυρικῇ. δεύτερος Ἀριστίας Περσεῖ, Ταντάλῳ (2), Παλαισταῖς σαρικοῖς τοῖς Πρατίνου πατρός (3). τρίτος Πολυφράδμων Λυκουργείᾳ τετραλογίᾳ (4).

(1) Θεαγενίδου ἀντὶ Θεαγένους ἐκ διορθώσεως τοῦ Franz. Ὁ Θεαγενίδης ἦν ἄρχων τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς 78ης Ὀλυμπιάδος (= 467 π. Χ.).

(2) Τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου δράματος (Ἀνταίῳ κατὰ τὸν Bergk) ἐξερρύη τοῦ κειμένου.

(3) Πρατίνας ἐκ Φλιοῦντος ἱδρυτὴς τοῦ σατυρικοῦ δράματος κατὰ τὸν Σουίδαν «πρῶτος ἔγραψε σατύρους . . δράματα μὲν ἐπεδείξατο ν' (50), ὧν σατυρικὰ λβ' (32), ἐνίκησε δὲ ἅπαξ». Τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀριστίου μνημονεύεται σατυρικὸν δρᾶμα Κύκλωψ πραγματευόμενον τὴν αὐτὴν τῷ Εὐριπιδείῳ Κύκλωπι ὑπόθεσιν (ἴδε Σουίδαν λ. ἀπώλεσας καὶ Ζηνοβ. 2, 16).

(4) Πολυφράδμων υἱὸς τοῦ τραγικοῦ Φρυνίχου. Ὁμώνυμον τετραλογίαν περιέχουσαν τὰ δράματα Ἡδωνοὺς Βασσαρίδας Νεανίσκους καὶ τὸ σατυρικὸν Λυκοῦργον ἐποίησεν ὁ Αἰσχύλος (πρβ. Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 135).

Digitized by Google

ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

Κάδμου πολῖται, χρὴ λέγειν τὰ καίρια
ὅστις φυλάσσει πρᾶγος ἐν πρύμνῃ πόλεως,
οἴακα νωμῶν, βλέφαρα μὴ κοιμῶν ὕπνῳ.

1—77. Πρόλογος, ἐν ᾧ δηλοῦται διὰ βραχέων τὸ μετὰ τὰ προηγησάμενα δύο δράματα τῆς τριλογίας πρόσφορον πρὸς κατανόησιν τῆς πράξεως καὶ σεμνολογικῶς χαρακτηρίζεται τὸ ἐπεῖγον τοῦ καιροῦ. — Ὁ Ἐτεοκλῆς ἐξερχόμενος τῶν βασιλείων προσαγορεύει τοὺς πρὸ αὐτῶν συνηθροισμένους Θηβαίους μαχητάς, νεανίας, ἄνδρας καὶ γέροντας, ἀπερχομένους τῆς σκηνῆς μετὰ τὸν στίχ. 35. — τὰ καίρια = ἅπερ ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις, τὰ ἁρμόζοντα τῷ καιρῷ, τὰ ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα (πρβ. 606 καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. ἐ. Κ. 802 χωρὶς τό τ' εἰπεῖν πολλὰ καὶ τὰ καίρια). Ὁ ἡγεμὼν ὀφείλει ἐν ψυχικῇ ἀταραξίᾳ καὶ εὑρεσιλογίᾳ νὰ κατανοῇ τὸν καιρὸν καὶ τὰ δέοντα γενέσθαι.

2. ὅστις, ἐκεῖνον, ὅστις. Σχολ. «τὸν τῆς πόλεως κυβερνήτην». — πόλεως συναπτέον οὐ μόνον τῷ πρύμνῃ (Ἱκέτ. 347 αἰδοῦ σὺ πρύμναν πόλεος ὧδ' ἐστεμμένην, Πλάτ. Εὐθυδ. σελ. 291C σαφῶς οὖν ἐδόκει ἡμῖν αὕτη εἶναι ἣν ζητοῦμεν καὶ ἡ αἰτία τοῦ ὀρθῶς πράττειν ἐν τῇ πόλει καὶ ἀτεχνῶς κατὰ τὸ Αἰσχύλου ἰαμβεῖον μόνη ἐν τῇ πρύμνῃ καθῆσθαι τῆς πόλεως, πάντα κυβερνῶσα καὶ πάντων ἄρχουσα πάντα χρήσιμα ποιεῖν), ἀλλὰ καὶ τῷ πρᾶγος: φυλάσσει πρᾶγος πόλεως ἐν πρύμνῃ αὐτῆς. πρᾶγος δὲ πόλεως = τὰ πράγματα τῆς πόλεως, τὰ τῆς πόλεως, περιληπτικῶς. Ἡ σύνδεσις τῆς παραβολῆς καὶ τῆς κυρίας ἐκφράσεως ἐν τῇ ῥήσει ἐν πρύμνῃ πόλεως, ἣν τοσούτῳ μᾶλλον εὐχερεστέρα, ὅσῳ ἡ σύγκρισις τῆς πόλεως πρὸς πλοῖον ἦν ἤδη λίαν συνήθης. Πρβ. Ἀλκαί. ἀπόσπ. 18, Θεόγν. 671 κέ., Πινδ. Πυθ. 1, 86 νώμα δικαίῳ πηδαλίῳ στρατὸν καὶ Lobeck ἐν Σοφ. Αἴ. 1083. Ὁ Αἰσχύλος ἀσμενίζει μάλιστα τῇ μεταφορᾷ ταύτῃ, ὡς γίνεται κατάδηλον ἐκ στίχ. 62 κέ., 109 κέ., 639, 743 κέ., 780 κέ., 1070, Εὐμεν. 16 Δελφός τε χώρας τῆσδε πρυμνήτης ἄναξ, καὶ εἴ τινος ἑτέρου. — Ἡ παρήχησις τοῦ π συντελεῖ εἰς ἐπίτασιν τοῦ τὸ σοβαρὸν τῶν καιρῶν ἐξαγγέλλοντος λόγου.

3. Πρὸς τό, οἴακα νωμῶν, πρβ. 62, Προμ. 156 νέοι γὰρ οἰακονόμοι

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

εἰ μὲν γὰρ εὖ πράξαιμεν, αἰτία θεοῦ·
εἰ δ' αὖθ', ὃ μὴ γένοιτο, συμφορὰ τύχοι, 5
Ἐτεοκλέης ἂν εἷς πολὺς κατὰ πτόλιν
ὑμνοῖθ' ὑπ' ἀστῶν φροιμίοις παλιρρόθοις

κρατοῦσ' Ὀλύμπου. Ἐπειδὴ δὲ οἴακα νωμῶν ἐπεξηγεῖται οὐ μόνον τὴν εἰκόνα ἐν πρύμνῃ, ἀλλ' ἐμφαίνει καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ἄρχοντος, ὀφείλοντος στιβαρᾷ τῇ χειρὶ νὰ πηδαλιουχῇ τὴν πολιτείαν, διὰ ταῦτα προσκολλᾶται ἐν παραθέσει ὁμοιοπτώτως ἡ ῥῆσις βλέφαρα μὴ κοιμῶν ὕπνῳ· ἄλλως ὤφειλέ τις νὰ εἰκάσῃ, ὥσπερ ἤθελεν ὁ Heimsoeth, κοιμῶνθ' ἐν τῇδε τῇ συναρτήσει τῶν λέξεων «χρὴ λέγειν τὰ καίρια ἐκεῖνον, ὅστις — πόλεως οἴακα νωμῶν, βλέφαρα μὴ κοιμῶνθ' ὕπνῳ». Ἀμφοτέρων δὲ τῶν μετοχῶν οὐσῶν τροπικῶν ἀναφέρεται ἡ μὲν νωμῶν εἰς τὸ ἐν πρύμνῃ, ἡ δὲ κοιμῶν εἰς τὸ φυλάσσει: ὅστις ἐν πρύμνῃ πόλεως φυλάσσει τὰ πράγματα αὐτῆς ὢν οἰακοστρόφος ἄγρυπνος. Ὀρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὁ Εὐστάθιος 905, 7 ὅτι τ' μὲν ἐνεργητικὸν κοιμᾶν εἶναι ὁμηρικόν, τὸ δὲ κοιμίζειν τῶν μεθ' Ὅμηρον. Πρὸς τὸ βλέφ. μὴ κοιμῶν πρβ. τὸ πολυθρύλητον τοῦ Ὁμήρου Ἰλ. 2, 24 οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα κτλ. καὶ Πλουτάρχου Ἀποφθεγμάτων σ. 728 10 ἐκδ. R. — Μὴ κοιμῶν, μὴ κλείων μάτι, χωρὶς νὰ κλείσῃ μάτι.

4. Σχολ. «τῆς εὐπραγίας ἡ αἰτία ἐπὶ τοὺς θεοὺς ἀναφέρεται, τῆς δὲ δυσπραγίας ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας». Πρβ.στίχ. 612, Εὐριπ. Κύκλ. 284 θεοῦ τὸ πρᾶγμα, Πλάτ. Πολιτεί. 2, 379c καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἄττα δεῖ ζητεῖν τὰ αἴτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν. Πρὸς τὴν μεμψιμοιρίαν ταύτην τοῦ Ἐτεοκλέους παραβλητέον καὶ Tacit. Agric. 27 iniquissima haec bellorum condicio est; prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur. — Τὸ τῇ ἐπικῇ γλώσσῃ ἰδιάζον αὔτε ἀναγινώσκεται παρ' Αἰσχύλῳ πολλάκις, παρὰ Σοφοκλεῖ ἅπαξ ἢ δίς, παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ οὐδέποτε.

5. *μὴ γένοιτο*] ἀντὶ ταύτης τῆς ἐν τῷ γραπτῷ καὶ καθαρεύοντι ἡμῶν λόγῳ ἐν χρήσει οὔσης ῥήσεως πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἡ δημώδης συνήθεια λέγει: νὰ μὴ δώσῃ ὁ θεὸς (θεὸς μὴ δοίη), θεὸς φυλάξαι (Ζεὺς τό γ' ἀλεξήσειε Ὁμ. Ὀδ. 3, 346, μὴ τοῦτο θεὸς τελέσειε Ὀδ. 17, 399), ἐπὶ δὲ ἐναντίας ἐννοίας πλὴν τοῦ κομψοτέρου: γένοιτο, ὁ θεὸς νὰ δώσῃ (θεὸς δοίη).

6 κέ. Τὸ εἷς ἐπιτείνει τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πολύς. Πρβ. Σοφ. Ἀντ. 14 μιᾷ θανόντων ἡμέρᾳ διπλῇ χερί, Τραχ. 539 δύ' οὖσαι μίμνομεν μιᾶς ὑπὸ χλαίνης, 941 εἷς δυοῖν ἔσοιθ' ἅμα ὠρφανισμένος καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 330, πρὸς δὲ τὸ πολὺς ὑμνοῖτο παράβαλε Εὐριπ. Ἱππολ. 1 πολλὴ κέκλημαι. Ὁ νοῦς: ἐὰν τύχῃ συμφορά, τότε μόνος ἐγὼ θὰ ὑβριζόμην πλεῖστον καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἀστῶν ἐξᾳδόντων (ἀναβαλλομένων) κατ' ἐμοῦ λοιδορίας καὶ οἰμωζόντων. — ὑμνοῖτο, Σχολ. «τὸ ὑμνεῖσθαι μέσον». Πρβ. Εὐστάθιον ἐν Ἰλ. 6, σελ. 634, 12 «ἔτι δὲ καὶ τῷ ὑμνεῖν φαύλως ἐκλαμβανομένῳ ποτὲ κατὰ βαρεῖαν ἀντίφρασιν. Σοφοκλῆς [Ἠλ. 382] ὑμνήσεις κακὰ ἤγουν ὑβρίσεις· καὶ ἐν Οἰδίποδι τῷ Τυράννῳ [1275] τοιαῦτ' ἐφυμνῶν,

Digitized by Google

οἰμώγμασίν θ', ὧν Ζεὺς ἀλεξητήριος
ἐπώνυμος γένοιτο Καδμείων πόλει.
ὑμᾶς δὲ χρὴ νῦν, καὶ τὸν ἐλλείποντ' ἔτι 10
ἥβης ἀκμαίας καὶ τὸν ἔξηβον χρόνῳ,
* * * * * *
βλαστημὸν ἀλδαίνοντα σώματος πολύν,

ἤγουν δυσφημῶν. Αἰσχύλος ὑμνεῖται ὑπ' ἀστῶν φροιμίοις πολυρρόθοις. Εὐριπίδης [Μηδ. 423. 426] τὴν ἐμὴν ὑμνεῦσαι ἀπιστοσύναν ἤγουν κακολογοῦσαι καὶ ἐπεὶ ἀντάχησαν ὕμνοι, αἱ κατὰ τῶν ἀρρένων ὕβρεις δηλαδὴ» καὶ Σουίδαν καὶ Ἐτυμ. Μ. — παλιρρόθοις, κακορρόθοις, λοιδόροις, τοῦ πάλιν ἔχοντος ἦν σημασίαν ἐν τῷ, παλινστομεῖν 244, παλίγγλωσσος Πινδ. Νεμ. 1, 88. Πρὸς δὲ τὸ δεύτερον συνθετικὸν τῆς λέξεως πρβ. Πέρσ. 640, Σοφ. Ἀντ. 259 λόγοι δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐρρόθουν κακοί, 413 ἐπιρρόθοις κακοῖσιν, Τραχ. 264 πολλὰ μὲν λόγοις ἐπερροθησε, Εὐρ. Ἀνδρ. 1096. — φροιμίοις = προοιμίοις, ὥσπερ φροῦδος γενόμενον κατὰ συναίρεσιν ἐκ τοῦ προοδὸς καὶ φρουρὸς ἐκ τοῦ προορός. Ἡ λέξις προοίμιον σημαίνει πλὴν τῆς ἀρχῆς διαφόρων πραγμάτων καὶ τὸ πρὸ τῆς ᾠδῆς ἀναβάλλεσθαι καὶ ἀνακρούεσθαι (ouverture). Αἱ ὕβρεις καὶ αἱ λοιδορίαι εἶναι τὸ προοίμιον καὶ ἡ προῳδὸς τῶν οἰμωγμάτων. Καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ λέγομεν καθ' ὅμοιον εὐφημισμὸν καὶ ἀντίφρασιν: τοῦ ψάλλω τὸν ἐξάψαλμον = ὀνειδίζω καὶ λοιδορῶ τινα.

8 κέ. Ἡ συνάρτησις τῶν λέξεων: ὧν γένοιτο ἐπώνυμος Ζεὺς ἀλεξητήριος. Ἐξήρτηται δὲ τὸ ὧν κατὰ τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ ἀλεξητήριος, καθ' ὅσον ἡ λέξις αὕτη (ἀλεξ.) περιέχεται ἐν τῷ ἐπώνυμος ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ: Ζεὺς ὁ ἀλεξητήριος (ἀλεξίκακος) γένοιτο συνῳδὰ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἀλεξητήριος καὶ ἀπότροπος τούτων τῶν κακῶν (λοιδοριῶν καὶ οἰμωγμάτων) ἤτοι ἄξιος τῆς τοῦ ἀλεξητηρίου ἐπωνυμίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ τραγικοὶ (πρβ. σημ. εἰς στ. 565) καὶ μάλιστα ὁ Αἰσχύλος φιλοῦσι τοιαύταις ἐτυμολογικαῖς ἀποδείξεσιν, ὡς Προμ. 85 κέ. ψευδωνύμως σε δαίμονες Προμηθέα καλοῦσιν· αὐτὸν γάρ σε δεῖ προμηθέως καὶ 743 (πρβ. Ἀριστοτ. Ῥητορ. 2, 23 καὶ Εὐστάθ. σελ. 158, 24), πολλάκις δὲ γίνεται παρ' αὐτῷ ἐπὶ εὐχῶν χρῆσις τῶν ἐπωνυμιῶν τῶν θεῶν, οἷον 125, 131, Ἀγ. 517, 964, Εὐμ. 90. Σχολ. «ἀλεξητήριος Ζεὺς ἐν Θήβαις τιμᾶται». Περὶ τῶν ἐν Θήβαις τιμωμένων θεῶν ἴδε κατωτέρω σημ. εἰς στίχ. 257.

10 κέ. τὸν .. ἀκμαίας, Σχολ. «τὸν νέον». — τὸν .. χρόνῳ, Σχολ. «τὸν γέροντα» (Αριστοτ. Πολ. 3, 1 παῖδας τοὺς μήπω δι' ἡλικίαν ἐγγεγραμμένους καὶ τοὺς γέροντας τοὺς ἀφειμένους). Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν προμάχων ἐλλείπει ἐν πλήρει ἀκμῇ τῶν δυνάμεων ἀνὴρ (ὁ ἐπὶ ἥβης). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνδρικὴ ἰδιότης χαρακτηρίζεται στίχ. 12, διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐξερρύη μεταξὺ στίχος. Εἰς τὸ χάσμα τοῦτο ἀνάγει ὁ Schmidt ἐν μεγάλῃ πιθανότητι τὴν ῥῆσιν: ἐνόρχην (ἔνορχιν Nauck) λαόν, ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ Ἡσυχ. «ἐνόρχην λαόν· τὸν ἐπὶ ἥβης».

12. βλαστημὸς ἐνταῦθα ἴσον τῷ αὔξη, ἀκμή, ἐν δὲ Ἱκέτ. 320 ἴσον τῷ γόνος, βλαστός. — ἀλδαίνοντα, Σχολ. «αὔξοντα».

Digitized by Google

ὥραν ἔχονθ' ἕκαστον ἥτις ἐμπρεπής,
πόλει τ' ἀρήγειν καὶ θεῶν ἐγχώριων
βωμοῖσι, τιμὰς μὴ 'ξαλειφθῆναί ποτε, 15
τέκνοις τε, Γῇ τε μητρί, φιλτάτῃ τροφῷ·
ἡ γὰρ νέους ἕρποντας εὐμενεῖ πέδῳ,
ἅπαντα πανδοκοῦσα παιδείας ὅτλον,
ἐθρέψατ' οἰκητῆρας ἀσπιδηφόρους
πιστοὺς ὅπως γένοισθε πρὸς χρέος τόδε. 20

13. ὥραν, Σχολ. «φροντίδα»· ἕκαστος ἔχων φροντίδα ἁρμόζουσαν τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ, ἕκαστος φροντίζων καὶ βοηθῶν τῇ πόλει κατὰ λόγον τῆς ἡλικίας. Πρὸς τό, ὥραν ἥτις ἐμπρεπής, πρβ. Πέρσ. 835: κόσμον ὅστις εὐπρεπής. Οἱ μὲν ὀφείλουσι νὰ ταχθῶσι πρὸ τῶν πυλῶν ἐναντίον τῶν πολεμίων (30 κέ.), οἱ δὲ νὰ ὦσι πρόμαχοι τῶν τειχῶν. Ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ τῆς ὑπὸ πολεμίων πολιορκουμένης πόλεως ἐβοήθουν οἵ τε παῖδες καὶ οἱ γέροντες. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 8, 517 κήρυκες δ'ἀνὰ ἄστυ διΐφιλοι ἀγγελλόντων παῖδας πρωθήβας πολιοκροτάφους τε γέροντας λέξασθαι περὶ ἄστυ θεοδμήτων ἐπὶ πύργων.

14. ἐγχωρίων, πρβ. κατωτέρω στίχ. 569.

15. (ὥστε) τιμὰς μὴ ἐξαλειφθῆναι (θεοῖς), ὡς Εὐριπ. Ἱκέτ. 377 ἄμυνε ματρὶ . . νόμους βροτῶν μὴ μιαίνειν. Περὶ τῆς ἐννοίας ἴδε 77, Πέρσ. 407, Εὐριπ. Τρῳ. 26 ἐρημία γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κακή, νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.

16. Γῇ .. τροφῷ: ἱερὸν Γῆς Κουροτρόφου ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς πρὸς μεσημβρίαν κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, ἔτι δὲ καὶ τῆς Δήμητρος Χλόης (Παυσ. 1, 22, 3), ὧν ὁ περίβολος ἀνεκαλύφθη κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας γενομένας (ἔτει 1876) ἀνασκαφάς. Πρβ. Πλάτ. Πολιτ. 3 σελ. 414 ὡς ἡ γῆ αὐτοὺς μήτηρ οὖσα ἀνῆκε, καὶ νῦν δεῖ ὡς περὶ μητρὸς καὶ τροφοῦ τῆς χώρας, ἐν ᾗ εἰσι, βουλεύεσθαί τε καὶ ἀμύνειν αὐτούς, ἐάν τις ἐπ' αὐτὴν ἴῃ, Πρόκλου ὑπόμν. εἰς Τίμαιον 4 καὶ Σουίδαν λ. κουροτρόφος.

17. Σχολ. «κυρίως ἐπὶ παίδων τὸ ἕρποντας». Ἡ συνάρτησις: ἡ γὰρ ὑμᾶς (προσυπακουομένου ἐκ στίχ. 10) ὄντας νέους ἕρποντας ἐθρέψατο (= ἔθρεψεν ἑαυτῇ) οἰκητῆρας ἀσπιδηφόρους (κατηγορούμενον). — πανδοκοῦσα τροπικὴ μετοχὴ τοῦ ἐθρέψατο. Σχολ. «πάντα πόνον τῆς παιδικῆς ἡλικίας (μᾶλλον παιδεύσεως) ὑποδεχομένη». Πρὸς τὸ πανδοκεῖν, πανδόκος (846) πρβ. ξενοδοκεῖν, ξενοδόκος.

20. Τὸ ἐπιφερόμενον: ὅπως γένοισθε: φαίνεται ὡς τις ἐν τῇ ᾠᾷ προσγεγραμμένη ἐξήγησις ἐπεξηγουμένη τὸ προληπτικὸν κατηγορούμενον. Ἴσως ἀρχῆθεν ἐγέγραπτο πιστοὺς φερεγγύους τε πρὸς χρέος τόδε. Τῇ λέξει φερέγγυος, ἐν χρήσει καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς γραπτῷ λόγῳ, φιλεῖ ὁ Αἰσχύλος. Ἡ μήτηρ γῆ, λέγει ὁ Ἐτεοκλῆς, ἔθρεψεν ὑμᾶς, ἵνα ἀποδιδόντες τὰ τροφεῖα ὑπερμαχήσητε αὐτῆς πιστῶς ἐν τῇ παρούσῃ ἀνάγκῃ (πρβ. 493 καὶ Πέρσ. 779). Ἐν τῇ παραδεδομένῃ γραφῇ σημειώδης εἶναι ἡ ἕλξις ἐν ταῖς λέξεσιν: ἀσπιδηφόρους πιστοὺς ὅπως γένοισθε πρὸς χρέος τόδε: ἀντί:

Digitized by Google

καὶ νῦν μὲν ἐς τόδ' ἦμαρ εὖ ῥέπει θεός·
χρόνον γὰρ ἤδη τόνδε πυργηρουμένοις
καλῶς τὰ πλείω πόλεμος ἐκ θεῶν κυρεῖ.
νῦν δ' ὡς ὁ μάντις φησίν, οἰωνῶν βοτήρ,
ἐν ὠσὶ νωμῶν καὶ φρεσίν, φάους δίχα, 25

ὅπως γένοισθε ἀσπιδηφόροι πιστοὶ πρὸς χρέος τόδε, ὡς Εὐμ. 673 ὅπως γένοιτο πιστὸς ἐς τὸ πᾶν χρόνου.

21. καὶ νῦν μὲν (καὶ μέχρι μὲν δὴ τοῦδε) ὡς ἐὰν ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ: μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἔσονται τὰ πράγματα κινδυνώδη. Ἡ ἔννοια αὕτη προσκολλᾶται διὰ τοῦ, νῦν δὲ 24, εἰς τὴν παρεντεθεῖσαν πρότασιν: χρόνον — κυρεῖ. Ἐν ὁμοίῳ τρόπῳ κεῖται ἐπὶ δύο ἀλλεπαλλήλων προτάσεων ἐν ἀρχῇ τῆς προτάσεως τὸ νῦν κατὰ διάφορον ἔννοιαν Τραχ. 88 νῦν δὲ (ἀλλ' ὅμως) — 90 νῦν δὲ (χρονικῶς). — ῥέπει (πρβ. 35): Σχολ. «ἀπὸ τῶν ἐν ζυγῷ» (πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 8, 72 κέ.). — θεὸς κεῖται ἀντὶ τοῦ τύχη, εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν ἐγέγραπτο τύχη. Πρβ. Πέρσ. 349.

22. πυργηρεῖσθαι, εἶναι κεκλεισμένον ἐν τοῖς τείχεσι καὶ πιέζεσθαι, εἶναι τειχήρη (Ξενοφ. Ἑλλην. 5, 3, 2), ὅπερ ὁ Φώτιος καὶ Σουίδας ἐξηγοῦνται «ἐντός ἐσμεν τῶν πύργων, οὐ τολμῶμεν ἐξιέναι». Πρβ. 167, Εὐριπ. Ὀρ. 762 ὥσπερεὶ πόλις πρὸς ἐχθρῶν σῶμα πυργηρούμεθα, 1574, Φοιν. 1087 πῶς γὰρ Ἀργείων δόρυ πυλῶν ἀπεστήσασθε πυργηρούμενοι.

24. Μετὰ τό, νῦν δ' ὡς ὁ μάντις φησίν, ὤφειλε νὰ εἴπετο, μεγίστη προσβολὴ νυκτηγορεῖται, ὁ ἐκτενὴς ὅμως χαρακτηρισμὸς τοῦ μάντεως ἐπήγαγε τὴν ἐπανάληψιν, οὗτος (ὁ μάντις) λέγει, γενομένην κυρίαν πρότασιν. — Τὸ ὄνομα τοῦ μάντεως Τειρεσίου ἀπαντῶν ἴσως ἐν τῷ δευτέρῳ δράματι τῆς τριλογίας (πρβ. σ. 329) χαρακτηρίζεται ἀρκούντως διὰ τῆς δηλώσεως τῆς τυφλότητος (25). — οἰωνῶν βοτήρ (οἰωνοπόλος) ὀνομάζεται ὁ οἰωνοσκόπος ἅτε παρατηρῶν τὰ πτηνά, ὡς ὁ ποιμὴν τὴν ἑαυτοῦ ποίμνην (περὶ τοῦ ὀρνιθοσκόπου θάκου τοῦ Τειρεσίου ἴδε Σοφ. Ἀντιγ. 999, Παυσαν. 9, 16, 1 Θηβαίοις ἐστὶν οἰωνοσκοπεῖον Τειρεσίου καλούμενον), οὐχὶ δὲ ἅτε πλὴν τῶν ἐν τῷ ἀέρι πετομένων ὀρνίθων τρέφων καὶ ἥμερα πτηνὰ πρὸς οἰωνοσκοπίαν.

25. *ἐν ὠσὶ νωμῶν*] Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (3, 6) ὁ Τειρεσίας ἰδὼν τὴν Ἀθηνᾶν γυμνὴν ἐτυφλώθη ὑπὸ τῆς θεᾶς, ἥτις παρακληθεῖσα ὑπὸ τῆς τοῦ Τειρεσίου μητρὸς Χαρικλοῦς νὰ ἀποδῷ αὐτῷ τὴν ὄψιν καὶ ἀδυνατοῦσα νὰ ἀπεργάσηται τοῦτο διεκάθηρεν οὕτω τὰς ἀκοὰς τοῦ τυφλοῦ, ὥστε ἐνόει πᾶσαν ὀρνίθων φωνήν. — νωμῶν (ἐν νῷ ἀνασκοπῶν καὶ ἀναπολῶν, κρίνων, παρατηρῶν), ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 300 ὦ πάντα νωμῶν Τειρεσία, Εὐριπ. Φοιν. 1256 μάντεις δὲ μῆλ' ἔσφαζον ἐμπύρους τ' ἀκμὰς .. ἐνώμων. Πρβ. καὶ Ἡροδ. 4, 128 νωμῶντες ὧν σῖτα ἀναιρεομένους τοὺς Δαρείου, Πλάτ. Κρατ. 411D τὸ νωμᾶν καὶ τὸ σκοπεῖν ταὐτόν. — φάους δίχα, ἐστερημένος τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν φωτός. Πρβ. Σοφ. Ἀντ. 1001 ἀγνῶτ' ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῷ κλάζοντας οἴστρῳ καὶ βεβαρβαρωμένως. Παρὰ Σοφοκλεῖ καὶ παρ' Εὐριπ. Φοιν. 954 ποιεῖται ὁ Τειρεσίας χρῆσιν τῆς ἐμπυρομαντείας, ἀνακοινωμένου αὐτῷ τὰ τοῦ πυρὸς σημεῖα (ἔμπυρα σήματα) παιδός τινος ἢ τῆς θυγατρός.

Digitized by Google

χρηστηρίους ὄρνιθας ἀψευδεῖ τέχνῃ,
οὗτος τοιῶνδε δεσπότης μαντευμάτων,
λέγει μεγίστην προσβολὴν Ἀχαΐδα
νυκτηγορεῖσθαι κἀπιβούλευσιν πόλει.
ἀλλ' ἔς τ' ἐπάλξεις καὶ πύλας πυργωμάτων 30
ὁρμᾶσθε πάντες, σοῦσθε σὺν παντευχίᾳ,
πληροῦτε θωρακεῖα, κἀπὶ σέλμασιν
πύργων στάθητε, καὶ πυλῶν ἐπ' ἐξόδοις
μίμνοντες εὖ θαρσεῖτε, μηδ' ἐπηλύδων
ταρβεῖτ' ἄγαν ὅμιλον· εὖ τελεῖ θεός. 35

27. *δεσπότης μαντευμάτων*] πρβ. Ἀγαμ. στίχ. 548 πῶς δή; διδαχθεὶς τοῦδε δεσπόσω λόγου.

28 κέ. Ἀχαΐδα ἀντὶ Ἀχαιῶν (Ἀργείων 59 ἢ Πελοποννησίων). — νυκτηγορεῖσθαι, Σχολ. «ἐν νυκτὶ ἀγορεύεσθαι καὶ βουλεύεσθαι». Πρβ. Εὐρ. Ῥῆσ. 89 τί χρῆμα νύκτεροι . . φύλακες . . νυκτηγοροῦσι. Ὁ μάντις εἶπεν, ὅτι κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα συνεφωνήθη τὸ σχέδιον μεγίστης καὶ ὁρμητικῆς προσβολῆς καὶ πανούργου ἐπιβουλεύσεως κατὰ τῆς πόλεως. — Τὸ πόλει ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ ἐπιβούλευσις, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ ἐπιβουλεύειν. Πρβ. Προμ. 639 πυρὸς βροτοῖς δοτῆρα, Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 30Α τὴν ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 982.

31. *σοῦσθε*] ἔπιθι τὰ εἰρημένα Πέρσ. 25. — σὺν παντευχίᾳ = σὺν πανοπλίᾳ, πάνοπλοι. Ὁ Σοφοκλῆς ἀντὶ παντευχία ποιεῖται χρῆσιν τοῦ πανσαγία.

32. θωρακεῖα, Σχολ. «τὰς ἐπάλξεις τῶν τειχῶν», τοὺς προμαχῶνας (loricas). Πρὸς ἀποφυγὴν ταυτολογίας (πρβ. 30) ἑρμηνεύουσιν τὸ θωρακεῖα οἱ μὲν διὰ τοῦ προμαχῶνες ἤτοι τόποι, ἔνθα οἱ στρατιῶται ἵσταντο, μετὰ τὰς ἐπάλξεις, οἱ δὲ διὰ τοῦ προτείχισμα, πρόβολος, παραβάλλοντες Ἡσυχ. «θώραξ· ὁ πύργος» καὶ νεώτερον Σχολ. «τὰ τείχη, διὰ τὸ τὴν πόλιν ὡς θώρακα αὐτὰ ἐπενδιδύσκεσθαι γύρωθεν», ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ Ἡροδ. 1, 181 τοῦτο μὲν δὴ τὸ τεῖχος θώρηξ ἐστί· ἕτερον δὲ ἔσωθεν τεῖχος περιθεῖ, 7, 139 πολλοὶ τειχέων χιτῶνες ἐληλαμένοι. — σέλμασι, σανίδωμα πύργων (tabulatum). Σχολ. «τοῖς ἐπιβήμασι· κατεχρήσατο δέ», διότι καθ' Ἡσύχ. «Σέλματα· τὰ ζυγὰ τῆς νεώς· αἱ καθέδραι τῶν ἐρετῶν· καὶ συναρμογαὶ τῶν σανίδων». Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸν Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδίου 1, 528 «καθόλου τὸ πλατὺ ξύλον σέλμα λέγεται».

34. ἐπηλύδων, ἐπιόντων, ὡς Πέρσ. 246. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λέξις ἔπηλυς σημαίνει τὸν ξένον, τὸν ἄλλοθεν ἐλθόντα, τὸν μὴ αὐτόχθονα καὶ μὴ ἰθαγενῆ (πρβ. Ἡσύχ.), διὰ ταῦτα διενοήθησάν τινες, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς λέγει ταῦτα μετά τινος καταφρονήσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς αὐτόχθονας Θηβαίους στίχ. 395 κέ. Τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ συνηγορεῖ πως καὶ τὸ ὅμιλον. — εὖ τελεῖ θεός, μέλλων = καλῶς ἀποβήσονται τὰ πράγματα σὺν θεῷ. Ὁ Σχολ. ἐκλαμβάνει τὸ τελεῖ ὡς ἐνεστῶτα.

Digitized by Google

σκοποὺς δὲ κἀγὼ καὶ κατοπτῆρας στρατοῦ
ἔπεμψα, τοὺς πέποιθα μὴ ματᾶν ὁδῷ·
καὶ τῶνδ' ἀκούσας οὔ τι μὴ ληφθῶ δόλῳ.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Ἐτεόκλεες, φέριστε Καδμείων ἄναξ,
ἥκω σαφῆ τἀκεῖθεν ἐκ στρατοῦ φέρων, 40
αὐτὸς κατόπτης δ' εἰμ' ἐγὼ τῶν πραγμάτων.
ἄνδρες γὰρ ἑπτὰ θούριοι λοχαγέται,
ταυροσφαγοῦντες ἐς μελάνδετον σάκος

36 κέ. σκοποὺς . . κατοπτῆρας, συνήθης ἡ ἐπανάληψις αὕτη παρὰ τοῖς τραγικοῖς. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 31 φράζει τε κἀδήλωσεν. — τούς, οἱ διὰ τοῦ τ ἀρχόμενοι τύποι τοῦ ἄρθρου ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς τραγικοῖς ὡς ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι μόνον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας. — ματᾶν ὁδῷ, Σχολ. «μάτην ὁρμῆσαι», μᾶλλον δὲ χρονίζειν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς Προμ. 57 περαίνεται δὴ κοὐ ματᾷ τοὔργον τόδε (= κοὐ μέλλει), Ὁμ. Ἰλ. 23, 510, Ἡσύχ. ματᾷ, διατρίβει, χρονίζει. Διὰ τούτων αἰτιολογεῖται ἡ εὐθὺς ἑπομένη ἐμφάνισις τοῦ ἀγγέλου κατασκόπου. Καθ' ὅμοιον τρόπον Σοφ. Οἰδ. Τ. 74 κέ. θαυμάζει ὁ Οἰδίπους διὰ τὴν μακρὰν βραδύτητα τοῦ Κρέοντος, μετ' οὐ πολὺ προσερχομένου. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 1. — οὔ τι μὴ ληφθῶ δόλῳ (τῶν πολεμίων). Ἀντὶ τῶν ἐλλειπτικῶν τούτων προτάσεων (οὔτι φόβος μὴ ληφθῶ) ἀπαντᾷ πολλάκις τὸ πλῆρες, οἷον Ἀριστοφ. Ἐκκλ. 650 ὥστ' οὐχὶ δέος μή σε φιλήσῃ, Πλάτ. Ἀπολ. σελ. 28Α οὐδὲν δεινὸν μὴ ἐν ἐμοὶ στῇ.

39. Ὁ στίχος παρῴδηται ὑπὸ τοῦ Εὐπόλιδος ἐν τῷ Πόλεις ἀποσπ. 212: Ἱερόκλεες, βέλτιστε χρησμῳδῶν ἄναξ. — φέριστε, βέλτιστε, κράτιστε (Ἡσύχ.).

40. τἀκεῖθεν ἐκ στρατοῦ φέρων, ὡς 68, Ἀγαμ. 543 κῆρυξ Ἀχαιῶν χαῖρε τῶν ἀπὸ στρατοῦ, Χοηφ. 505 τὸν ἐκ βυθοῦ κλωστῆρα σῴζοντες λίνου, Εὐριπ. Ὀρ. 850 ἔοικε . . ἄγγελος λέξειν τὰ κεῖθεν.

41. περὶ τῆς θέσεως τοῦ δὲ ἴδε 687, 1015, Ἀγ. 744 παρακλίνασ' ἐπέκρανεν δέ, 1319 ἐπιξενοῦμαι ταῦτα δ', Εὐμ. 623 βουλῇ πιφαύσκω δέ.

43. Ὁ τόπος παρῴδηται Ἀριστοφ. Λυσ. 187 τίν' ὅρκον ὁρκώσεις ποθ' ἡμᾶς; Λ. ὅντινα; εἰς ἀσπίδ', ὥσπερ φησὶν Αἰσχύλος ποτέ, μηλοσφαγούσας». Ἀντὶ τοῦ ταυροσφαγεῖν λέγει ὁ Εὐριπ. Ἠλ. 627 βουσφαγεῖν. — μελάνδετον, Σχολ. «τὸ μελανισθὲν τῷ αἵματι ἢ τὸ ἐκ μελαινῶν βυρσῶν περιβεβλημένον (ἀναγν. περιβεβλημένων). οὕτως δὲ θύοντες ἐπάνω τῶν ἀσπίδων ἐμαντεύοντο· τὸ μελάνδετον δὲ καλῶς ἂν ἐπὶ ξίφους ῥηθείη [παρὰ Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ τὸ μελάνδετον εἶναι ἐπίθετον κοσμητικὸν τοῦ φασγάνου], ἐπὶ δὲ σάκους παρέλκει τὸ δετον ὡς ἐπὶ τοῦ κελαινεφὲς τὸ νέφος». Τῇ πρώτῃ ἑρμηνείᾳ συνηγορεῖ Εὐριπ. Ὀρ. 821 μελάνδετον φόνῳ ξίφος, τῇ δὲ δευτέρᾳ, ἣν ἀποδεχόμενος ἁ Blomfield καὶ ἐξηγούμενος «μέλανι σιδήρῳ περιβεβλημένον» (ἤδη ὁ νεώτερος Σχολ. ἑρμη-

Digitized by Google

καὶ θιγγάνοντες χερσὶ ταυρείου φόνου,
Ἄρη τ' Ἐνυὼ καὶ φιλαίματον Φόβον 45
ὡρκωμότησαν ἢ πόλει κατασκαφὰς
θέντες λαπάξειν ἄστυ Καδμείων βίᾳ,

νεύει: «τὸ περιφέρειαν σιδηρᾶν ἔχον») λέγει, ὅτι ἡ τῷ ξίφει ἰδιάζουσα λέξις ἀπονέμεται καὶ τῷ σάκει, ἡ σύνθεσις μετὰ τοῦ δετός. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἄγγλον Verall τὸ μελάνδετος κεῖται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ μελάνετος (= μέλας) ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ ἀμάχετος, ἀλάμπετος, ἀπεύχετος, ὡς ῥηματικὸν ἐπίθετον τοῦ μελαίνω. Διάφορος εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ χαλκόδετος (146), λινόδετος, σιδηρόδετος, ἔνθα τὸ δεύτερον συνθετικὸν διατηρεῖ τὴν σημασίαν αὐτοῦ. — Ταυροσφαγοῦντες ἐς μελ. σάκος = σφάττοντες οὕτω ταῦρον, ὥστε τὸ αἷμα ὑπεδέχοντο εἰς μελ. σάκος.

44. ἁπτόμενοι ταῖς χερσὶ τοῦ ταυρείου αἵματος. Περὶ τῆς προσθήξεως τῶν θυμάτων ἴδε Ἀπολλ. Ῥοδ. 2, 717 λοιβαῖς εὐαγέεσσιν ἐπώμοσαν ἦ μὲν ἀρήξειν ἀλλήλοις . . ἁπτόμενοι θυέων, Ξενοφ. Ἀναβ. 2, 2, 9 ταῦτα δ' ὤμοσαν, σφάξαντες ταῦρον καὶ κάπρον καὶ κριὸν εἰς ἀσπίδα, οἱ μὲν Ἕλληνες βάπτοντες ξίφος, οἱ δὲ βάρβαροι λόγχην. Σημειωτέον δέ, ὅτι μνημονεύονται παραδείγματα, ἐν οἷς οὐ μόνον ἥπτοντο τῶν σπλάγχνων σφαγέντος ἀνθρώπου (Πλουτάρχ. Ποπλικ. κεφ. 4), ἀλλὰ καὶ ἔπινον ἀνθρωπίνου αἵματος, οἷον ὁ Κατιλίνας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τὸν Σαλλούστιον 22, ὁ Τιγράνης κατὰ τὸν Οὐαλέριον Μάξιμον 9, 2. Καὶ παρὰ τοῖς κατὰ τὸν Πόντον βασιλεῦσι μνημονεύεται ἡ ἑξῆς συνήθεια ὑπὸ Τακίτ. Annal. 12, 47 mos est regibus, quotiens in societatem coeant, implicare dextras pollicesque inter se vincire nodoque praestringere; mox ubi sanguis in artus se extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt. id foedus arcanum habetur quasi mutuo cruore sacratum. Παρατηρητέον δὲ ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Ἠπείρῳ τοὐλάχιστον οἱ τῶν ἁπλοϊκωτέρων συνάπτοντες ἀδελφικὴν φιλίαν νύσσοντες τὸν δάκτυλον ἢ ἄλλο τι μέρος τοῦ βραχίονος λείχουσι ἀμοιβαίως τὸ αἷμα.

45. Ἄρη τ' Ἐνυὼ καί, ὥσπερ οὔτε . . οὐ . . οὔτε (οὐδὲ) Προμ. 495. Ἴδε ὅμως Κριτ. Ἐπισημ. Περὶ Ἐνυοῦς πρβ. Ἡσύχ. «Ἐνυώ, πολεμικὴ θεά· ἢ μάχη· ἔστι δὲ πλαστὸν πρόσωπον ὡς Φόβος καὶ Ἔρις καὶ Κυδοιμός».

46. Ὁ ὅρκος ἢ νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν ἀναμιμνήσκει τοὺς λόγους τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων, οἷον Ὁμήρ. Ἰλ. 18, 308 ἀλλὰ μάλ' ἄντην στήσομαι, ἤ κε φέρῃσι μέγα κράτος ἤ κε φεροίμην. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1306 ξυνωμότας ἔστησ' (λαλεῖ ὁ Πολυνείκης) ἐμαυτῷ . . ὅπως . . ἢ θάνοιμι πανδίκως ἢ τοὺς τάδ' ἐκπράξαντας ἐκβάλοιμι γῆς. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ἐπαινεῖ τὸν τόπον τοῦτον ὁ Λογγῖνος πραγματευόμενος περὶ φαντασίας ἐν τῷ π. ὕψους κεφ. 15: «τοῦ δὲ Αἰσχύλου φαντασίαις ἐπιτολμῶντος ἡρωϊκωτάταις, ὥσπερ οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας παρ' αὐτῷ, Ἄνδρες, φησιν, ἑπτὰ θούριοι λοχαγέται . . ὡρκωμότησαν τὸν ἴδιον αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους δίχα οἴκτου συνομνύμενοι θάνατον». Κατὰ τὸν Παυσανίαν 2, 19, 8 ἐδείκνυτο ἐν Ἄργει ὁ βωμὸς τοῦ Ἰετίου Διός, ἔνθα οἱ συσπεύδοντες Πολυνείκει τὴν ἐς Θήβας κάθοδον ἀποθανεῖσθαι συνώμοσαν, ἢν μὴ τὰς Θήβας γένηταί σφισιν ἑλεῖν.

Digitized by Google

ἢ γῆν θανόντες τήνδε φυράσειν φόνῳ·
μνημεῖά θ' αὐτῶν τοῖς τεκοῦσιν ἐς δόμους
πρὸς ἅρμ' Ἀδράστου χερσὶν ἔστεφον, δάκρυ 50
λείβοντες, οἶκτος δ' οὔτις ἦν διὰ στόμα·
σιδηρόφρων γὰρ θυμὸς ἀνδρείᾳ φλέγων
ἔπνει, λεόντων ὡς Ἄρη δεδορκότων.

48. Ἡ ῥῆσις, συμφύρειν καὶ βάπτειν τῷ ἑαυτῶν αἵματι τὸ ἔδαφος τῆς γῆς ταύτης, χαρακτηρίζει τὴν σιδηρόφρονα εὐψυχίαν τῶν ἡρώων. Ὁ τύπος φύρω ἀπαντᾷ Προμ. 45.

49 κέ. *μνημεῖα*] Ἔθος ἦν τοῖς ἀρχαίοις, ἐν πολέμῳ διάγουσι, νὰ πέμπωσί τοῖς οἰκείοις σημεῖά τινα, ἵνα καὶ ἀποθανόντων διασῴζηται αὐτῶν ἡ μνήμη παρὰ τοῖς ἐπιζῶσιν. Πρβ. Σχολ. «περόνας ἢ τρίχας ἤ τι τοιοῦτον. ἔθος δὲ ἦν τοὺς ἐν πολέμῳ τοῖς οἰκείοις πέμπειν σημεῖα περόνας ἢ ταινίας ἢ βοστρύχους ἤ τι τοιοῦτον . . πρὸς ἅρμα δὲ Ἀδράστου, ἐπεὶ Ἀμφιάραος αὐτοῖς ἐμαντεύσατο μόνον Ἄδραστον σωθήσεσθαι». Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ μύθου προϋπετίθει ὁ ποιητὴς γνωστὸν τοῖς θεαταῖς (πρβ. Εἰσαγ. σ. 330), ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀναλογιστέον, ὅτι ὁ Ἄδραστος ἦν ὁ ἀνώτατος πολέμαρχος καὶ ἀρχιστράτηγος (562). — στέφειν, ὡς 265, σημαίνει ἀνήρτουν ὡς στέφος (Θωμ. Μ. ἔστεφον, περιετίθουν). Περὶ τῶν μνημάτων τούτων αἱ Ἀργεῖαι μητέρες τῶν ἐν Θήβαις πεπτωκότων λέγουσι παρ' Εὐριπ. Ἱκέτ. 972 μέλεα παιδὸς ἐν οἴκοις κεῖται μνήματα, πένθιμοι κουραὶ καὶ στέφανοι κόμας. Πρβ. καὶ Ἰφ. τ. ἐν Τ. 820 κέ. Ὀρ. τί γάρ; κόμας σὰς μητρὶ δοῦσα σῇ φέρειν; Ἰφιγ. μνημεῖά γ' ἀντὶ σώματος τοὐμοῦ τάφῳ.

51. Τουτέστι δακρύοντες μέν, οἰκτιζόμενοι δ' οὐ (Σχόλ. «οὐκ ἦν ἔλεος διὰ τῆς γλώττης αὐτῶν προῖων ἀποθηλύνων τὴν ὁρμήν»). Ἀναμιμνησκόμενοι τοῦ ἐπικειμένου αὐτοῖς θανάτου καὶ πόθῳ τῶν τοκέων δάκρυα χέοντες, οὐδένα οἶκτον τῆς ζωῆς προέφερον ἐν λόγοις, τιθέντες ἄφθογγοι τὸ μνήματα ἐν τῷ ἅρματι. Τὰ δάκρυα ὑπελαμβάνοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐχὶ σημεῖον ὑγρᾶς καὶ μαλακογνώμονος ψυχῆς, ἀλλὰ συνᾷδον τῷ σιδηρόφρονι θυμῷ. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 1, 349, 7, 426 κέ. — διὰ στόμα ἀντὶ διὰ στόματος, ὡς 488, 566, 841, Πέρσ. 504, Ἱκέτ. 14.

52 κέ. Ὁ σκληρὸς καὶ ἄκαμπτος καὶ ὑπὸ τῆς ἀνδρείας ἐκφλεγόμενος θυμός. Ὡς ὁ πυριφλεγὴς σίδηρος ἐξατμίζει θερμότητα, οὕτω καὶ ὁ ἀπτόητος καὶ πύρινος θυμὸς τῶν πολεμιστῶν ἔπνει ἀνδρείαν. Ἐκ τῆς τοῦ σιδήρου δὲ ἀλληγορίας μεταβαίνει εἰς τὴν παρομοίωσιν τοῦ μαχίμου καὶ θυμοειδοῦς τῶν θουρίων ἀνδρῶν πρὸς τὸ τῶν λεόντων. Πρὸς τὸ σιδηρόφρων .. φλέγων πρβ. κατωτέρω 435, Εὐρ. Ῥῆσ. αἴθων γὰρ ἀνὴρ καὶ πεπύργωται θράσει, Σοφ. Αἴ. 224 ἀνδρὸς αἴθονος (Σχολ. «διαπύρου, θερμοῦ ἐν ταῖς μάχαις»). — ὡς λεόντων, πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 17, 132 κέ. Αἴας δ' . . ἑστήκειν ὥς τίς τε λέων (= λέαινα, ὅπερ ἀγνοεῖ ὁ Ὅμηρος) περὶ οἶσι τέκεσσιν, ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσωνται ἐν ὕλῃ ἄνδρες ἐπακτῆρες· ὁ δέ τε σθένεϊ βλεμεαίνει, πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον (τὸ κατὰ τὰς ὀφρῦς μέρος) κάτω ἕλκεται ὄσσε καλύπτων. — Ἄρη δεδορκότων, εἴ-

Digitized by Google

καὶ τῶνδε πίστις οὐκ ὄκνῳ χρονίζεται·
κληρουμένους δ' ἔλειπον, ὡς πάλῳ λαχὼν 55
ἕκαστος αὐτῶν πρὸς πύλας ἄγοι λόχον.
πρὸς ταῦτ' ἀρίστους ἄνδρας ἐκκρίτους πόλεως
πυλῶν ἐπ' ἐξόδοισι τάγευσαι τάχος·
ἐγγὺς γὰρ ἤδη πάνοπλος Ἀργείων στρατὸς
χωρεῖ, κονίει, πεδία δ' ἀργηστὴς ἀφρὸς 60
χραίνει σταλαγμοῖς ἱππικῶν ἐκ πνευμόνων.
σὺ δ' ὥστε ναὸς κεδνὸς οἰακοστρόφος
φράξαι πόλισμα, πρὶν καταιγίσαι πνοὰς

ρηται περὶ τοῦ βλέμματος τῆς πολεμικῆς μανίας. Πρβ. κατωτέρω 485 φόνον βλέπων, Πέρσ. 82, Ὅμ. Ὀδυσ. 19, 446 πῦρ ὀφθαλμοῖσι δεδορκώς, Ἡσιόδ. Ἀσπ. 145 σμερδαλέον δὲ δέδορκε, Ἀριστοφ. Βατρ. 1338 φόνια δερκόμενον, Εὐρ. Μηδ. 190 τοκάδος δέργμα λεαίνης, Τιμοκλ. ἀπόσπ. 12 οὐδὲ πώποτε ἀντίθετον εἰπὼν οὐδέν, ἀλλ' Ἄρη βλέπων, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὰ Ἀριστοφάνεια Σφηξ. 455 ὀξυθύμων καὶ δικαίων καὶ βλεπόντων κάρδαμον (Σχολ. δριμύτατα), Νεφ. 1176 ἐπὶ τοῦ προσώπου τ' ἔστιν Ἀττικὸν βλέπος, ἤτοι πανοῦργον καὶ ἀναιδὲς βλέμμα, ὅπερ ὁ Ὁράτιος Epist. 1, 9, 11 ἐκφράζει διὰ τοῦ frons urbana, διότι οἱ ζῶντες ἐν ταῖς πόλεσι νομίζονται ἧττον δειλότεροι καὶ διὰ τοῦτο τολμηρότεροι καί πως ἀναιδέστεροι τῶν χωριτῶν.

54. Καὶ δὲν ὀκνοῦσι εὐθὺς νὰ πιστώσωσι τοὺς λόγους μου καὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν (46 κέ.) ἤτοι δὲν θὰ χρονίσῃ ἐν ὄκνῳ ἡ πίστωσις τῶν λόγων ἐμοῦ, ἀλλὰ τοῖς λόγοις ἕπεται καὶ τὸ τῆς προσβολῆς ἔργον. Ἡ συνήθεια ἀντὶ τοῦ τύπου χρονίζεται ποιεῖται χρῆσιν τοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας κειμένου ἐνεργητικοῦ «χρονίζω».

55. Ὁ «δὲ» κείμενος ἀντὶ τοῦ «γὰρ» δηλοῖ τὴν αἰτίαν. Πρβ. Πέρσ. 146. — ἔλειπον· ὁ παρατατικὸς ἕνεκα τῆς ἐννοίας: ἐκληροῦντο δέ, ὅτε ἔλειπον αὐτούς. Πρβ. Πέρσ. 313. — ὡς, τελικὸν = ἵνα ἕκαστος αὐτῶν πρὸς ἐκείνην τὴν πύλην ἀγάγῃ τὸν λόχον, ἣν κλήρῳ ἔλαχεν. — πάλῳ, πάλος κυρίως ἡ σεῖσις τῆς ἀσπίδος, ἐξ ἧς ἐξέθορον οἱ ἐμβαλλόμενοι σεσημασμένοι κλῆροι, εἶτα δὲ αὐτὸς ὁ κλῆρος.

57 κέ. πρὸς ταῦτα = ὅθεν. — τάγευσαι = κέλευσον ταγοὺς εἶναι· ἄλλως ὁ νεώτ. Σχολ. «ὡς ταγὸς καὶ ἡγεμὼν τῆς πόλεως τάξον». Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 327. — τάχος, συχνὸν παρ' Αἰσχύλῳ, ὥσπερ καὶ τό: ὡς (ὅσον, ὅ,τι) τάχος.

60. χωρεῖ, κονίει, ὡς αὔειν, λακάζειν 169. Ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 429. — ἀργηστής, Σχολ. «λευκός». Ὁ Καλλίμαχος εἶπεν Ὕμν. 12 χαλινοφάγων ἀφρὸν ἀπὸ στομάτων.

62. Ὁμοίως Εὐριπ. Μηδ. 523 ὥστε ναὸς κεδνὸν οἰακοστρόφον ἄκροισι λαίφους κρασπέδοις ὑπεκδραμεῖν τὴν σὴν .. γλωσσαλγίαν. Πρβ. Πέρσ. 769. Πλὴν τοῦ οἰακοστρόφος εἶπεν Προμ. 156 οἰακονόμοι, ὡς στίχ. 3 οἴακα νωμῶν.

63 κέ. φράξασθαι (= φρούρησον τὴν πόλιν ἀντιτάσσων αὐτοῖς δίκην

Digitized by Google

Ἄρεως· βοᾷ γὰρ κῦμα χερσαῖον στρατοῦ.
καὶ τῶνδε καιρὸν ὅστις ὤκιστος λαβέ· 65
κἀγὼ τὰ λοιπὰ πιστὸν ἡμεροσκόπον
ὀφθαλμὸν ἕξω, καὶ σαφηνείᾳ λόγου
εἰδὼς τὰ τῶν θύραθεν ἀβλαβὴς ἔσῃ.

φραγμοῦ ἄνδρας ἐκκρίτους [57] καὶ κωλύων οὕτω τὴν ἐπίθεσιν, ἀσφάλισον τὴν πόλιν φράττων δι' ἐκκρίτων ἀνδρῶν δίκην προχωμάτων τὸν χείμαρρον τῶν πολεμίων, πρβ. Πέρσ. 87 κέ.) σημαίνει καὶ τὸ ἐπιβύειν τὸ πλοῖον, οἷον Ὁμ. Ὀδ. 5, 256 φράξε δέ μιν (σχεδίην) ῥίπεσσι διαμπερὲς οἰσυΐνῃσιν κύματος εἶλαρ ἔμεν (πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 1386 ἀλλ' εἰ τῆς ἀκουούσης ἔτ' ἦν πηγῆς δι' ὤτων φραγμός). — καταιγίσαι, Σχολ. «καταπνεῦσαι σφοδρῶς», Ἡσύχ. καταιγίς· ἐπιφορὰ ἀνέμου σφοδροῦ, καὶ ἡ τῶν ὑδάτων ζάλη, Ἀριστοτ. περὶ κόσμου 4, 15 «τῶν γε μὴν βιαίων πνευμάτων, καταιγὶς μέν ἐστι πνεῦμα ἄνωθεν ἐξαίφνης· θύελλα δέ, πνεῦμα βίαιον καὶ ἄφνω προσαλλόμενον· λαῖλαψ δὲ καὶ στρόβιλος πνεῦμα εἰλούμενον κάτωθεν ἄνω». Κατὰ τὸν Εὐστάθιον ἐν Ἰλιάδ. 2, 148 λάβρος ἐπαιγίζων, τὸ καταιγίζειν εἶναι ἴσον τῷ ὁμηρικῷ ἐπαιγίζειν, πρβ. καὶ Ὀδ. 15, 293 οὖρον — λάβρον ἐπαιγίζοντα δι' αἰθέρος. Ὁ νοῦς: πρὶν ἡ τοῦ Ἄρεως (ἡ πολεμικὴ) καταιγὶς ἐπισκήψῃ καὶ ὁ κλύδων καχλάσῃ (110) περὶ τὸ πλοῖον τῆς πόλεως. Τὸ μηκώμενον κῦμα περὶ τὴν ναῦν, δὲν εἶναι τὸ σύνηθες, ἀλλὰ χερσαῖον κῦμα, χερσαῖος στρατός. Σχολ. «πρὸς τὸ πνεῦμα ἐπήγαγεν τὸ κῦμα· παρακεκινδυνευμένως δὲ εἶπεν κῦμα χερσαῖον». Ὁ Αἰσχύλος φιλεῖ νὰ προσκολλᾷ εἰς τὴν εἰκονικὴν ἔκφρασιν ἐπίθετον ἀντίθετον τῆς ἐννοίας τῆς εἰκόνος, ὡς 109 κέ., ἄναυδος ἄγγελος 82, ὁ πόντιος ξένος ἐκ πυρὸς συθεὶς 925 (περὶ τοῦ ἐκ χάλυβος ξίφους), οἴστρου ἄρδις ἄπυρος Προμ. 906, ὄναρ ἡμερόφαντον Ἀγ. 82 (περὶ τοῦ γέροντος), δίπους λέαινα αὐτόθι 1257 (περὶ τῆς Κλυταιμήστρας), πέδαις ἀχαλκεύτοις Χο. 491 (περὶ τοῦ δολίου ἐνδύματος τῆς Κλυταιμήστρας), ἀπτέροις ποτήμασιν Εὐμ. 250, ἄπτεροι πελειάδες ἀπ. 312, 4. Ἴδε Εἰσ. 33 καὶ σημ. εἰς στ. 1068. — βοᾷ, δηλοῖ τὴν κλαγγὴν καὶ βοὴν τοῦ ἐπερχομένου στρατοῦ. Πρβ. κατωτέρω στίχ. 84.

65. τῶνδε κέ. Μὴ ἀμελήσῃς τοῦ καταλλήλου καιροῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τούτων (62 κέ.), ἀλλὰ πρόλαβε τὴν ἔφοδον τῶν ἐναντίων ὡς τάχιστα ἀσφαλίζων τὴν πόλιν. τῶνδε, τῶν ποιητέων, τῶν δεόντων γενέσθαι καὶ οὐχί, πρὸς ἀποτροπὴν τῶνδε, ὅπως ἑρμηνεύει ὁ Schütz, ἀναφέρεται εἰς τὸ φράξαι πόλισμα. — περὶ τῆς ἐν τῷ πολέμῳ ταχύτητος ἔπιθι τὰ εἰρημένα Πολυβίῳ 9, 8 καὶ Caesar bell. Gall. 3, 18 occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse, σύμβολον δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦν τὸ μηδὲν ἀναβαλλόμενος.

66. ἡμεροσκόπον, Σχολ. «φύλακα ἁπλῶς». Σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν ἐν ἡμέρᾳ φρουροῦντα καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ κατάσκοπος κατεσκόπευσε τοὺς πολεμίους καὶ πρότερον τὴν νύκτα. Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 10, 324 σοὶ δ' ἐγὼ οὐχ ἅλιος σκοπὸς ἔσσομαι οὐδ' ἀπὸ δόξης.

68. τὰ τῶν θύραθεν, ὡς 176. Ὁ νοῦς· καὶ γνωσόμενος τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκ τοῦ σαφοῦς λόγου, ὃν ἄξω

Digitized by Google

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

ὦ Ζεῦ τε καὶ Γῆ καὶ πολισσοῦχοι θεοί,
Ἀρά τ' Ἐρινὺς πατρὸς ἡ μεγασθενής, 70
μή μοι πόλιν γε πρέμνοθεν πανώλεθρον
ἐκθαμνίσητε δηάλωτον, Ἑλλάδος
φθόγγον χέουσαν, καὶ δόμους ἐφεστίους·

σοι, ἔσει ἀβλαβὴς καὶ ἐν ἀσφαλεῖ. Ταῦτα εἰπὼν ἀπέρχεται τῆς σκηνῆς ὁ κατάσκοπος.

69. ὦ Ζεῦ τε καὶ Γῆ, ἤτοι οὐρανὲ καὶ γῆ. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 502, Προμ. 1125 κέ., Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1654 κέ. Εὐριπ. Μηδ. 57, Φοιν. 1290 ἰὼ Ζεῦ, ἰὼ Γᾶ, Ἠλ. 1177 ἰὼ Γᾶ καὶ Ζεῦ. — πολισσοῦχοι θεοί, οἱ τὴν πόλιν σῴζοντες (Ἡσύχ.). Πρβ. σημ. εἰς 257, Ἱκέτ. 712 θεοὺς δ', οἳ γᾶν ἔχουσιν, ἀεὶ τίοιεν ἐγχωρίους, Θουκυδ. 2, 74 θεοὶ ὅσοι γῆν τὴν Πλαταΐδα ἔχετε, Ἀριστοφ. Ἱππ. 581 ὦ πολιοῦχε Παλλάς.

70. Ἀρά τ' Ἐρινύς (ἐπιθετικῶς), ὡς Κῆρες Ἐρινύες 1047. Ἡ ἀρὰ τοῦ πατρὸς ἐγένετο ἀλάστωρ ἐπαγόμενος τὰ παρόντα κακά. Διὰ τούτων ὑπαινίσσεται ὁ ποιητὴς τὰ ἐν τῷ προηγησαμένῳ δράματι. Πρβ. 770 κέ. — ἡ μεγασθενής: ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 159.

71. γὲ ἐπιτείνει τὴν ἐν τῷ μὴ κειμένην ἀποτρεπτικὴν ἔννοιαν. Πρβ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 19 μὴ μοί γε, μή μοι, μὴ διασκανδικίσῃς, Νεφ. 84 μὴ μοί γε τοῦτον μηδαμῶς τὸν ἵππιον. Κατὰ ταῦτα γραπτέον ἴσως καὶ Σοφ. Αἴ. 191 μὴ μοί γ' ἀντὶ μὴ μή μ'. — πρέμνοθεν, ὡς 1048, πρόπρεμνα 754, αὐτόπρεμν' ἀπόλλυται (Σχολ. «αὐτόρριζα» = σύρριζα, σὺν τῇ ῥίζῃ, μὲ τὴν ῥίζαν) Σοφ. Ἀντιγ. 714. Πρβ. Εὐριπ. Ἱππ. 681 Ζεύς σ' ὁ γεννήτωρ ἐμὸς πρόρριζον ἐκτρίψειεν, Τιμαί. Λεξ. σελ. 222 «πρέμνον· τὸ τοῦ δένδρου στέλεχος καὶ ἔδρασμα. Ἁρποκρατίων· ἐξεπρέμνιζον, ἀντὶ τοῦ κατέβαλλον τὰ πρέμνα, τουτέστι μέχρι ῥιζῶν τὰ στελέχη. Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ Ἁγνίου κλήρου». Ἡ εὐχὴ τοῦ Ἐτεοκλέους ἀναμιμνήσκει τὸν ὅρκον τῶν Ἀμφικτυόνων παρ' Αἰσχίν. παραπρεσβ. § 115 μηδεμίαν πόλιν τῶν Ἀμφικτυονίδων ἀνάστατον ποιήσειν.

72 κέ. ἐκθαμνίσητε, Σχολ. «ἐκριζώσητε» (ὡς θάμνον). Ἴδε 754. — δηάλωτον, ἁλοῦσαν ὑπὸ ἐχθρῶν. Πρβ. Εὐρ. Ἀνδρομ. 105 δορὶ καὶ πυρὶ δηϊάλωτον (Ἡσύχ. δηϊάλωτοι, αἰχμάλωτοι). Σημειωτέον δέ, ὅτι οἱ τραγικοὶ καίπερ εἰπόντες δᾶϊος διεφύλαξαν ὅμως τὸν Ἰωνικὸν τύπον ἐν τοῖς ἀδῆος, δηοῦν, δηάλωτος. — Ἑλλάδος . . χέουσαν, πρβ. 311 καὶ 155. — δόμους ἐφεστίους, ὡς Ἀγ. 842, οἴκους ἔχοντας ἑστίαν. Παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. 2, 125 Τρῶες . . ἐφέστιοι ὅσσοι ἔασιν, ἡ λέξις σημαίνει τὸν ἔχοντα οἶκον καὶ ἑστίαν (Ἡσύχ. αὐτόχθων ἢ πολίτης ἢ ἔνοικος) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νομάδα, τὸν ἀφρήτορα (ἄνευ γένους), ἀθέμιστον (ἄνευ νόμων) καὶ ἀνέστιον (τὸν μὴ ἔχοντα οἶκον καὶ μόνιμον κατοικίαν) κατὰ τὴν Ἰλ. 9, 63 κέ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, φαίνεται, ὅτι δόμος ἐφέστιος σημαίνει δόμος ἔχων ἑστίαν, ἤτοι σταθερὰ κατοικία καὶ ὁπωσοῦν ηὐτρεπισμένη, ἧς οἱ ἔνοικοι σεβίζοντες τοὺς θεοὺς βιοῦσιν ἐν ἡμερότητι ἀντιδιεσταλμένως πρὸς τοὺς βιοῦντας ἐν σπέσσι γλαφυροῖσιν ὑπερφιάλους καὶ ἀνόμους καὶ ἀγρίους Κύκλωπας (Ὁμήρ. Ὀδ. 9, 105 κέ.).

Digitized by Google

ἐλευθέραν δὲ γῆν τε καὶ Κάδμου πόλιν
ζυγοῖσι δουλίοισι μήποτε σχεθεῖν. 75
γένεσθε δ' ἀλκή· ξυνὰ δ' ἐλπίζω λέγειν·
πόλις γὰρ εὖ πράσσουσα δαίμονας τίει.

75. ζυγοῖσι δουλίοισι — σχεθεῖν = κατασχεῖν ζυγοῖσι δουλίοισι, δῆσαι ζυγῷ δουλείας, ὑποζευγνύναι δουλείᾳ. — σχεθεῖν, ἡ ἀπόλυτος ἀπαρέμφατος ἐν εὐχαῖς, οἷον 239. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 7, 179 Ζεῦ πάτερ, ἢ Αἴαντα λαχεῖν ἢ Τυδέος υἱόν, Ἰλ. 2, 412 Ζεῦ κύδιστε — μὴ πρὶν ἐπ' ἠέλιον δῦναι (ἔνθα σημειοῦται ὁ Εὐστάθιος σελ. 248, 30 τὸ σχῆμα τῆς εὐχῆς Ἀττικόν, λείπει το δός, ἢ ποίησον, ἢ εὔχομαι), Ἡροδ. 5, 105 καί μιν (δηλ. τὸν ὄϊστὸν) ἐς τὸν ἀέρα βαλόντα, εἰπεῖν, ὦ Ζεῦ, ἐκγενέσθαι μοι Ἀθηναίους τίσασθαι. Ἐνταῦθα κεῖται ἡ ἀπαρέμφατος προστατικῶς, ὡς Σοφ. Φιλ. 1080 ὑμεῖς δ', ὅταν καλῶμεν, ὁρμᾶσθαι ταχεῖς, Θουκυδ. 5, 9 σὺ δέ, Κλεαρίδα, τὰς πύλας ἀνοίξας ἐπεκθεῖν. Ἀντὶ τοῦ σχεθεῖν (ἐπικ. ἀορ. ἔσχεθον = ἔσχον) ἐγέγραπτο ἴσως τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸν Dindorf ἐνσχεθεῖν. Μὴ θελήσητε νὰ κατάσχητε τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας, μὴ ὑποζεύξητε δουλείᾳ εἶναι μόνον ἐντονωτέρα καὶ τὴν εὐχὴν μᾶλλον ἐπιτείνουσα ῥῆσις ἀντί, μὴ ποιήσητε νὰ ὑποζυγῇ ἡ πόλις τῇ δουλείᾳ, νὰ ἐμπέσῃ τῇ δουλείᾳ.

76 κέ. ἀλκή, ἀλέξησις, ἀφῃρημένον ἀντὶ συγκεκριμένου (ἀλεξητήριον). — ξυνά, κοινά. Σχολ. «κοινωφελῆ καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν νομίζω λέγειν». Πολλάκις ἐπικαλεῖται ὁ εὐχόμενος τὸ τοῖς θεοῖς συμφέρον, πρβ. Χοηφ. 255 πατρὸς νεοσσοὺς τούσδ' ἀποφθείρας πόθεν ἕξεις ὁμοίας χειρὸς εὔθοινον γέρας; Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ ἰωνικὸς τύπος (πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 763) ξυνὸς ἀπαντᾷ σπάνιος παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἀναγινωσκόμενος ἅπαξ ἔτι παρ' Αἰσχυλῳ Ἱκετ. 372 καὶ ἅπαξ ἢ δὶς παρὰ τῷ Σοφ. Αἴ. 180 (καὶ Οἰδ. ἐ. Κ. 1752). — εὖ πράσσουσα, πρβ. Ἀριστοτ. Ῥητ. 2, 17 ὑπερηφανώτεροι μὲν οὖν καὶ ἀλογιστότεροι διὰ τὴν εὐτυχίαν εἰσίν, ἐν δὲ ἀκολουθεῖ βέλτιστον ἦθος τῇ εὐτυχίᾳ, ὅτι φιλόθεοί εἰσι καὶ ἔχουσιν πρὸς τὸ θεῖόν πως πιστεύοντες διὰ τὰ γιγνόμενα ἀπὸ τῆς τύχης. — Ταῦτα εἰπὼν ἀπέρχεται ὁ Ἐτεοκλῆς, εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἰς δὲ τὴν σκηνὴν παρέρχεται ὁ χορὸς τῶν Θηβαίων παρθένων. Καὶ ἐν Προμ. (130 κέ.) παρέρχεται τὸ πρῶτον ὁ χορὸς εἰς τὴν σκηνήν, εἶτα δὲ καταβαίνει εἰς τὴν ὀρχήστραν (279), ὡσαύτως δὲ ἐν Χοηφόροις (10) ἐξερχόμενος ὁ χορὸς σὺν τῇ Ἠλέκτρᾳ ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῶν Ἀτρειδῶν κατέρχεται εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἔνθα ᾄδει τὴν πάροδον (22 κέ.), ἐν τέλει δὲ τοῦ δράματος ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ τῆς σκηνῆς. Ἐν ταῖς Εὐμενίσιν ἐκδιώκεται (179 κέ.) ὁ χορὸς ἐκ τῆς σκηνῆς εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐν δὲ ταῖς Ἱκέτισιν (στίχῳ 228 κέ.) ἀναβαίνει εἰς τὴν σκηνήν, ὁπόθεν καταβαίνει πάλιν εἰς τὴν ὀρχήστραν. Πρβ. Ἱκέτ. στίχ. 515 κέ. καὶ τὴν ἐμὴν πραγματείαν ἐν Philol. τόμ. 43 σελ. 713 κέ. Παρὰ Σοφοκλεῖ ἐλλείπουσιν τοιαῦτα παραδείγματα τῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀναβάσεως τοῦ χοροῦ ἐπὶ τὴν σκηνὴν (πλὴν ἴσως ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ), εὕρηνται δὲ συχνὰ παρ' Εὐριπίδῃ, οἷον ἐν τῇ Ἑλένῃ, ἐν τῷ Ὀρέστῃ καὶ ἐν ταῖς Ἱκέτισιν. Πρβ. καὶ σημ. εἰς Πέρσας 1065.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

1. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ θρέομαι φοβερὰ μεγάλ' ἄχη·

78—164. Πάροδος ποιοῦσα πρὸ τῶν ὀμμάτων τὸν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως πολεμικὸν ὀρυμαγδὸν ἐν δυνάμει καὶ πλαστικῇ ἐναργείᾳ τῆς ἐκφράσεως ὁμοίᾳ πρὸς τὴν τῆς ἐν Ἀγαμέμνονι σκηνῆς τῆς Κασάνδρας, δι' ἧς γενόμεθα θεαταὶ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ πραττομένων. Ὁ ὅμιλος τῶν παρθένων ἐκδειματούμενος ὑπὸ τῆς ἐπικειμένης πολεμικῆς καταιγίδος παρέρχεται ἱκέτης τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει θεῶν (168), φανταζόμενος δέ, ὅτι βλέπει τὸν ἐχθρὸν ἐφορμῶντα ἐν ἀλαλητῷ καὶ κτύπῳ καὶ κυκλούμενον τὸ πόλισμα Κάδμου δεῖται τῶν θεῶν νὰ ἀποσοβήσωσι τὴν ἅλωσιν ἐν τοιαύτῃ ὀδύνῃ, φόβῳ καὶ ταραχῇ, ὥστε οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ποιηθῇ ἐντονώτερον εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ κινδύνου καὶ συγκίνησιν τῶν ψυχῶν. Τίνα δὲν συγκινοῦσιν αἱ εἰκονικαὶ ῥήσεις περὶ τοῦ ἐπερχομένου ἐχθροῦ (78—85) καὶ τίνα δὲν πληροῦσιν οἱονεὶ ἱεροῦ φόβου καὶ θρησκευτικῆς κατανύξεως ἀναγινώσκοντα τὰς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεὰς ἀναπεμπομένας εὐχάς; Ἀνέκφραστος διακέχυται διὰ παντὸς τοῦ χορικοῦ τούτου ᾄσματος ἡ σφοδρότης τῶν ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ ταρβουσῶν παρθενικῶν ψυχῶν. Ἐὰν δὲ μόνη ἡ ἀνάγνωσις ἐμποιῇ τοιαύτην αἴσθησιν, ὥστε νομίζει τις, ὅτι βλέπει τὰ ἐν τῷ δράματι πρόσωπα καὶ πράγματα, τότε ποία τις θὰ ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῶν θεατῶν ἐκ τῆς ὑποκρίσεως, τῆς θέας τῶν παρθένων καὶ τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς αὐτῶν; Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καταλεκτέον καὶ τὴν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ προσγενομένην πλαστικὴν ἐνάργειαν ἐκ τῶν σχημάτων τῆς ὀρχήσεως, καθὰ ἱστορεῖται παρ' Ἀθηναίῳ 1, σ. 22Α «Τελέστης ὁ Αἰσχύλου ὀρχηστὴς οὕτως ἦν τεχνίτης ὥστε ἐν τῷ ὀρχεῖσθαι τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φανερὰ ποιῆσαι τὰ πράγματα δι' ὀρχήσεως». Περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ Τελέστου λέγεται αὐτόθι πρότερον ὅτι «πολλὰ ἐξεύρηκε σχήματα, ἄκρως ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα δεικνύς». Χειρονομίαν τοιαύτην ὑπεμφαίνει παραδείγματος χάριν τὸ ὅδε 89. — Διῄρηται δὲ τὸ ᾆσμα εἰς τέσσαρα μέρη. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει (78—105) ἐξαγγέλλουσιν οἱ δώδεκα χορευταὶ ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν στίχους ἐν ᾗ τάξει παρῆλθον καθ' ἕνα (σποράδην, πρβ. Πολυδ. 4, 107 ἔσθ' ὅτε καὶ καθ' ἕνα ἐποιοῦντο τὴν πάροδον), ὡς Εὐμ. 244 κέ., ἤ, ὡς φαίνεται, ἐν τρισὶ στοίχοις ἐκ τεσσάρων κατὰ βάθος καὶ τριῶν κατὰ μέτωπον, διότι ὁ χορὸς ἀποτελεῖται ἐκ παρθένων, αἵτινες, ὡς εἴρηται, φόβῳ ἐλαυνόμεναι ἔδραμον ἐπισπερχῶς εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν, ἑπομένως πρότερον δὲν ἦσαν συνηθροισμέναι. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει (108—113) τάσσονται οἱ καθ' ἕνα χορευταὶ κατὰ στοίχους ἀνὰ τρεῖς κατὰ μέτωπον καὶ τέσσαρας κατὰ βάθος, ἐν τῷ τρίτῳ (134—150) ἀποτελοῦσιν οἱ στοῖχοι δύο ἡμιχόρια, ἅτινα ἑνούμενα ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει (151—164) ἀπαρτίζουσι σύμπαντα τὸν χορόν. — Τὴν ἐν τῷ δράματι ἐκλογὴν τῶν παρθένων ὡς χοροῦ ἐξηγεῖται καλῶς ὁ Σχολιαστὴς λέγων «εὐπτόητον ἡ τῶν παρθένων ἡλικία, μάλιστα δὲ πρὸς πολιορκίαν». Ἐκ στίχ. 244 καὶ 251 ἐξάγεται, ὅτι ὁ χορὸς παρερχόμενος εἰς τὴν σκηνὴν (94) κατέρχεται εἶτα μετὰ στίχ. 251 εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ὅθεν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ὀφείλομεν νὰ διανοηθῶμεν πρὸ τῶν ἀνακτόρων (ἐν τῷ πρὸς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς τοίχῳ).

78. *θρέομαι*] τεταραγμένος βοῶ,

Digitized by Google

μεθεῖται στρατός· στρατόπεδον λιπὼν
ῥεῖ πολὺς ὅδε λεὼς πρόδρομος ἱππότας· 80
αἰθερία κόνις με πείθει φανεῖσ',
ἄναυδος σαφὴς ἔτυμος ἄγγελος.
2. ἰδὲ δὲ γᾶς ἐμᾶς πεδί' ὁπλόκτυπ' ὠ-
τὶ χρίμπτει βοάν· ποτᾶται, βρέμει δ'
ἀμαχέτου δίκαν ὕδατος ὀροτύπου. 85

Ἡσύχ. «θρεομένη, θρηνοῦσα» ἐξ Εὐρ. Μηδ. 50 αὐτὴ θρεομένη σαυτῇ κακά. Ὁ Δινδόρφιος εἰκάζων πρὸ τοῦ θρέομαι νεόκοτα (= νέα, πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 260) ἀποτελεῖ δύο δοχμίους, ὁ δὲ Prien ὀρόμενα.

79. μεθεῖται, ἀπολύεται. Σχολ. «ἀφεῖται ὁ ὄχλος ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου· ταῦτα δὲ φανταζόμεναι λέγουσιν ὡς ἀληθῆ».

80 κέ. ῥεῖ πολύς, ὥς τις τὰς ὄχθας αὐτοῦ ὑπερβὰς ποταμός. Πρβ. Σοφ. Ἀντ. 129 ῥεύματι πολλῷ προσνισσομένους, Εὐριπ. Ἰφ. τῇ ἐ. Τ. 1437 ῥεῦμά τ' ἐξορμῶν στρατοῦ, Ῥήσ. 290 ῥέων στρατός, Τυρτ. ἀπόσπ. 12 ἐκδ. Bgk. στίχ. 21 αἶψα δὲ δυσμενέων ἀνδρῶν ἔτρεψε φάλαγγας τρηχείας, σπουδῇ τ' ἔσχεθε κῦμα μάχης καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 89 κέ. — πρόδρομος, ὁ ὁρμητικῶς ἐπερχόμενος καὶ προτροπάδην προελαύνων τοῦ πεζικοῦ (πρβ. στίχ. 89 κέ.) ἱππικὸς στρατὸς ἤτοι ὁ πρόσω ἀεὶ σπεύδων καὶ οὐδαμῶς ἐπιστρεφόμενος, ὥσπερ τἀνάπαλιν Σοφ. Ἀντιγ. 108 ἡ λέξις τιθεμένη ἐπὶ φυγῆς σημαίνει τὸν προτροπάδην ἀπελαύνοντα καὶ οὐδαμῶς πρὸς τὰ ὀπίσω ὁρῶντα ἐχθρόν, πρβ. καὶ κατωτέρω 195. — αἰθερία κόνις, ἡ ἐν τῷ αἰθέρι ἐγερθεῖσα κόνις πείθει με περὶ τοῦ ἐπερχομένου στρατοῦ, τοῦ αἰθερία ὄντος κατηγορουμένου τοῦ φανεῖσα. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 11, 151 ὦρτο κονίη ἐκ πεδίου, τὴν ὥρσαν ἐρίγδουποι πόδες ἵππων, Ἡσιόδ. Ἀσπ. 61 χθόνα δ' ἔκτυπον ὠκέες ἵπποι νύσσοντες χηλῇσι, κόνις δέ σφ' ἀμφιδεδήει.

82. ἡ κόνις καλεῖται ἄγγελος ἄναυδος μὲν καὶ ἄφωνος, ἀλλ' ὅμως σαφὴς καὶ ἀληθής. Πρβ. σημ. εἰς 64, Ἱκέτ. 186 ὁρῶ κόνιν, ἄναυδον ἄγγελον στρατοῦ καὶ Θέογνιν 559 καλοῦντα τὰ πυρὰ ἄγγελον ἄφθογγον.

83 κέ. Ἄκουσον, τὰ ταῖς ὁπλαῖς τῶν ἵππων πληττόμενα πεδία τῆς ἐμῆς χώρας ἐμποιοῦσιν τῷ ὠτί μου βοὴν ἀντηχοῦσαν, διαδιδομένην καὶ βρέμουσαν δίκην ἠχήεντος ὀρεινοῦ χειμάρρου. Ὁ Σχολ. σημειούμενος «καὶ τὰ τῆς γῆς δέ μου πεδία κατακτυπούμενα τοῖς ποσὶ τῶν ἵππων καὶ τῶν ὁπλῶν ποιεῖ μου προσπελάζειν τὸν ἦχον τοῖς ὠσίν» ἐκλαμβάνει τὸ ἰδὲ ἡμαρτημένως ὡς σύνδεσμον = ἠδέ. — πρὸς τὸ ὠτὶ χρίμπτει βοὰν παραβλητέον Προμ. 739 γοῦ' ἁλιστόνοις χρίμπτουσα ῥαχίαισιν. — βοὰ ποτᾶται, ὡς Ἱκέτ. 665 ἐκ στομάτων ποτάσθω φιλότιμος εὐχά, Σοφ. Οἰδ. Τ. 1310 πᾶ μοι φθογγὰ διαπέταται (ἴσως πέτεται) φοράδην. — ὀροτύπου, Σχολ. «τοῦ καὶ ὄρη ῥηγνύντος», μᾶλλον δὲ τοῦ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων ἀράσσοντος, ὡς ἐν χαράδρᾳ ἢ καταρράκτῃ (Σχολ. νεώτερος τοῦ κτύπον ἐν τῷ ὄρει ἐγείροντος τῇ φορᾷ), καὶ ἀντηχοῦντος. Τὸ ὕδωρ καλεῖται ἀμάχετον = ἄμαχον, ὡς ἐν Πέρσ. 90. Πρβ. καὶ Ὁμήρ. Ἰλ. 4, 452 ὡς δ' ὅτε

Digitized by Google

3. ἰὼ ἰὼ θεοὶ θεαί τ', ὄρμενον
κακὸν ἀλεύσατε.
4. [βοᾷ ὑπὲρ τειχέων]
ὁ λεύκασπις ὄρνυται λαὸς εὐ-
τρεπῆ ἐπὶ πτόλιν διώκων ⟨πόδα⟩. 90
5. τίς ἄρα ῥύσεται, τίς ἄρ' ἐπαρκέσει
θεῶν ἢ θεᾶν;
6. πότερα δῆτ' ἐγὼ ⟨πάτρια⟩ ποτιπέσω
βρέτη δαιμόνων;
7. ἰὼ μάκαρες εὔεδροι,

χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ κρουνῶν ἐκ μεγάλων, κοίλης ἔντοσθε χαράδρης, τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.

86. ὄρμενον κακόν, τὴν ἐγειρομένην κακοῦ θύελλαν ἀποτρέψατε.

88. βοᾷ ὑπὲρ τειχέων ἑρμηνεύουσιν «σὺν (πολεμικῇ) βοῇ ὑπερβαλλούσῃ τὰ τείχη» παραβάλλοντες Ὅμ. Ἰλ. 12, 289 τὸ δὲ τεῖχος ὑπὲρ πᾶν δοῦπος ὀρώρει. Πιθανῶς ὅμως προσγεγραμμέναι αἱ λέξεις «βοᾷ ὑπὲρ τειχέων» τῷ ποτᾶται (στίχ. 84) εἰσείρπυσαν εἶτα ἐκ τῆς ᾠδῆς εἰς τὸ ἔδαφος ἐν τῇ μεταγραφῇ «βοᾷ ὑπὲρ τειχέων», διότι τό, ὑπὲρ τειχέων, δυσκόλως συνάπτεται ἐπιθετικῶς τῷ βοᾷ.

89 κέ. λεύκασπις καλεῖται παρὰ τοῖς τραγικοῖς ὁ στρατὸς τῶν Ἀργείων, οἷον Σοφ. Ἀντιγ. 106 τὸν λεύκασπιν Ἀργόθεν φῶτα βάντα, 114 λευκῆς χιόνος πτέρυγι στεγανός, Εὐριπ. Φοιν. 1099 λεύκασπιν εἰσορῶμεν Ἀργείων στρατόν. Σημειωτέον δέ, ὅτι μνημονεύσας πρὶν (80 κέ.) τὸν πρόδρομον ἱππότην λεὼν τῶν Ἀργείων μνημονεύει νῦν τοὺς πεζούς. — εὐτρεπῆ (ἕτοιμον, παρεσκευασμένον) κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τοῦ προσώπου εἰς τὸ μέρος τοῦ σώματος, ὡς πόδα πορθήτορα Ἀγ. 893, πόδα παρθένιον, γέροντι ποδί, παρθένῳ χερὶ παρ' Εὐριπίδῃ. — πόδα διώκων, ταχέως κινῶν, ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 84 κέ.

91 κέ. ἄρα, τούτων οὕτως ἐχόντων. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσας 147. — ἐπαρκέσει, βοηθήσει. — πότερα .. δαιμόνων; Σχολ. «πότερον πρόσφυγες τῶν πατρῴων ξοάνων γενώμεθα ἢ ἄλλο τι πράξωμεν;» Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Σχολιαστοῦ ἀνεπληρώθη τὸ πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ δευτέρου δοχμίου ἀναγκαῖον πάτρια. Ἄνευ μεθεπομένου ἢ κεῖται πότερα καὶ Πέρσ. 242 καὶ Ἀγ. 286. Ἐνταῦθα παραλείπεται τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐρωτήσεως, διότι ἡ ἐφεξῆς παρθένος ὑπολαβοῦσα καθομολογεῖ τὴν πρώτην ἐρώτησιν. Ἐκ τούτων καθίσταται συμφανές, ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς συνάπτοντες τὸ πότερα τῷ βρέτη καὶ ἑρμηνεύοντες ποῖα ἀγάλματα θεῶν (θεῶν ἢ θεαινῶν;) παραβάλλουσι Εὐριπ. Ἀνδρ. 860 τίνος ἀγαλμάτων ἱκέτις ὁρμάθω;

94. εὔεδροι, οἱ ἔχοντες λαμπροὺς τόπους = βωμούς (ὥσπερ ἕδραι καὶ ἕδη λέγεται περὶ ναῶν καὶ βωμῶν μετὰ ἀγαλμάτων, πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. στ. 407), καὶ διὰ τὰς ἀπονεμομένας αὐτοῖς τιμὰς καὶ τὴν λατρείαν διαμένοντες ἵλεοι καὶ μὴ καταλείποντες τὴν πόλιν ἐν κινδύνῳ, ἐν ᾗ ἐγνοίᾳ ἀπαντᾷ κατωτέρω 306.

Digitized by Google

ἀκμάζει βρετέων ἔχεσθαι. τί μέλ- 95
λομεν ἀγάστονοι;
8. ἀκούετ' ἢ οὐκ ἀκούετ' ἀσπίδων κτύπον;
9. πέπλων καὶ στεφέων,
εἰ μὴ νῦν, πότ' ἀμφὶ λιτάν' ἕξομεν;
10. κτύπον δέδορκα· πάταγος οὐχ ἑνὸς δορός. 100

95. ἀκμάζει, ἀκμὴ καὶ καιρός ἐστι, ὡς Χοηφ. 722. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσας 410. — ἔχεσθαι, ἅπτεσθαι, περιπτύσσεσθαι ('Ησύχ. ἔχεται· ἀντιλαμβάνεται). Πρβ. Σοφ. Αἴ. 1181 ἀλλὰ προσπεσὼν ἔχου, Εὐριπ. Ἑκ. 398 ὁποῖα κισσὸς δρυὸς ὅπως τῆσδ' ἕξομαι, Ἀνδρομ. 115 πρὸς τόδ' ἄγαλμα θεοῦ ἱκέτις περὶ χεῖρε βαλοῦσα. — τί . . ἀγάστονοι; Σχολ. «τί ἑστῶτες (μᾶλλον ἑστῶσαι) στενάζομεν καὶ οὐχ ἱκετεύομεν;» Τὸ σχῆμα τῆς ἐρωτήσεως στίχ. 97 ἀκούετ' ἢ οὐκ ἀκούετ'; δηλοῖ τὸ σφοδρὸν καὶ ἀνυπόμονον τοῦ ἐρωτῶντος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 184.

99. πότ' εἰ μὴ νῦν. Ὁμοίως Ἀριστοφ. Σφηξ. 402 πότε δ' εἰ μὴ νῦν, ἐπαρήξετέ μοι; Γνωστὸν δὲ παντί, ὅτι παρὰ τῷ Δημοσθένει εἶναι συχνὴ ἡ ῥῆσις αὕτη πρὸς ἐξότρυνσιν τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. — λιτανὰ πέπλων καὶ στεφέων ἀμφέξομεν = πότε, εἰ μὴ νῦν, ἐνδύσομεν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν λιτανευτικοὺς πέπλους καὶ στεφάνους, οὓς κομίζομεν μεθ' ἡμῶν αὐτῶν ὡς ἱκετήρια δῶρα; Πρὸς τὸ ἀμφέξομεν (μέλλοντα τοῦ ἀμπέχω, ἀμπίσχω) πρβ. Εὐριπ. Κυκλ. 344 λέβητα . . ὃς ζέσας σὴν σάρκα διαφόρητον ἀμφέξει καλῶς. — Τὸ ἐπίθετον λιτανὸς (= λιτανευτικὸς) ἀπαντᾷ καὶ Ἱκέτ. 817 μέλη λιτανὰ θεοῖσι, λιτανὰ δὲ πέπλων (= λιτανοὺς πέπλους) εἴρηται, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 923 φωτῶν ἀθλίων ἱκτήρια, Ἀντιγ. 1209 ἄσημα βοῆς, 1265 ὦμοι ἐμῶν ἄνολβα βουλευμάτων, Εὐριπ. Φοιν. 1486 ἁβρὰ παρηΐδος. Ὁ Δινδόρφιος ἐκλαμβάνει τὸ λιτανὰ τεθὲν ἀντὶ οὐσιαστικοῦ καὶ ῥηθὲν ἀντὶ λιτάς, τότε δὲ ἡ γενικὴ πέπλων καὶ στεφέων θὰ ἦτο γενικὴ τῆς ὕλης σημαίνουσα, λιτὰς ἐκ πέπλων καὶ στεφέων. Σχολ. «ἐνέδυον γὰρ καὶ πέπλους τὰ ἀγάλματα». Περὶ τῆς συνηθείας τῶν ἀρχαίων τοῦ ἐνδύειν τὰ ἀγάλματα πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 6, 271 πέπλον δ' ὅστις τοι χαριέστατος ἠδὲ μέγιστος ἔστιν ἐνὶ μεγάρῳ καί τοι πολὺ φίλτατος αὐτῇ, τὸν θὲς Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠυκόμοιο (πρβ. καὶ στίχ. 270 κέ. αὐτόθι), ἐπὶ δὲ τῶν Παναθηναίων ἤγετο εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος ὁ πέπλος τῆς θεᾶς.

100. *δέδορκα*] Σχολ. «μετήγαγε τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὸ ἐναργέστερον». Τῇ τολμηρᾷ ταύτῃ μετωνυμίᾳ τοῦ δέδορκα ἀντὶ ἀκήκοα ἀναλογεῖ ἡ μεταφορὰ τῆς λάμψεως καὶ τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς φωνῆς. Πρβ. Εὐμ. 572 σάλπιγξ . . γήρυμα . . φαινέτω, Σοφ. Φιλ. 202 προυφάνη κτύπος καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 398. — οὐχ ἑνός, ἀλλὰ πολλῶν. Περὶ τοῦ σχήματος τούτου τῆς λιτότητος πρβ. Εὐριπ. Ἱκέτ. 105 οὐχ ἕνα ῥυθμὸν κακῶν ἐχούσας, Σοφ. Οἰδ. Τ. 122 λῃστὰς . . οὐ μιᾷ ῥώμῃ κτανεῖν νιν (Λάϊον), ἀλλὰ σὺν πλήθει χερῶν, Εὐριπ. Μηδ. 948 εὐδαιμονήσει δ' οὐχ ἕν, ἀλλὰ μυρία. Ὡσαύτως non unus = permulti παρὰ Λατίνοις, οἷον Iuven. 3, 151, 6, 218, 8, 213.

Digitized by Google

11. τί ῥέξεις; προδώσεις,
παλαίχθων Ἄρης, τὰν τεὰν γᾶν;
12. ἰὼ χρυσοπήληξ, ἔπιδ' ἰδὲ πόλιν
⟨τεάν⟩, ἅν ποτ' εὐφιλήταν ἔθου. 105

1. θεοὶ πολίοχοι χθονός, ἴθ' ἀθρόοι, στροφ.
ἴδετε παρθένων
ἱκέσιον λόχον δουλοσύνας ὕπερ.
κῦμα περὶ πτόλιν δοχμολοφᾶν ἀνδρῶν

101. προδώσεις, ἀφήσεις ἀπροστάτευτον καὶ ἔρημον κατὰ τὴν προσβολὴν τῶν ἐχθρῶν;

102. παλαίχθων Ἄρης. Σχολ. «ἐκ πολλοῦ κληρωσάμενος τήνδε τὴν γῆν· τιμᾶται γὰρ παρὰ Θηβαίοις ὁ Ἄρης καὶ Ἄρειον τεῖχος καὶ Ἀρητιὰς κρήνη παρὰ αὐτοῖς». Ὁ δράκων, ὃν ἐφόνευσεν ὁ Κάδμος, ἦτο υἱὸς τοῦ Ἄρεως (Εὐριπ. Φοιν. 658), ἡ δὲ σύζυγος τοῦ κτίστου τῶν Θηβῶν Κάδμου Ἁρμονία ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης (Ἡσιόδ. Θεογ. 933 κέ.). Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 125 κέ. καὶ 410.

103. ἰὼ χρυσοπήληξ, ὁ Ἄρης λέγεται ἔχων χρυσῆν περικεφαλαίαν καὶ Ὕμν. Ὁμηρ. 8, 1 Ἄρες ὑπερμενέτα, βρισάρματε, χρυσεοπήληξ. Πρβ. Καλλιμ. Ὕμν. 5, 43 ἔξιθ' Ἀθηναία περσέπτολι, χρυσεοπήληξ. ἔτι δὲ καὶ Εὐρ. Φοιν. 939, ἔνθα οἱ σπαρτοὶ καλοῦνται χρυσοπήληκες. — Πρὸς τὸ ἔπιδ' ἰδὲ πρβ. Εὐρ. Μηδ. 1252 κατίδετ' ἴδετε, Ἀλκ. 400 ὑπάκουσον ἄκουσον, Ἑκ. 168 ἀπωλέσατ' ὠλέσατε, Ὀρ. 181 διοιχόμεθ' οἰχόμεθα, 1465 ἀνίαχεν ἴαχεν, 1548 ἐπέπεσεν ἔπεσεν. Σχολ. «ἠθικὸν τὸ δὶς ἀναφωνῆσαι· δειλίαν γὰρ ἐμφαίνουσι διὰ τούτου». Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπανάληψις ἐπιτείνει μόνον τὴν παράκλησιν, ὡς πίθεσθέ μοι, πίθεσθε Προμ. 290, δίαινε δίαινε Πέρσ. 1039, ἔγειρ' ἔγειρε Εὐμ. 140, ὅρα ὅρα 254.

105. εὐφιλήτην· περὶ τοῦ τύπου ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 599, περὶ δὲ τῆς ἐννοίας κατωτέρω 125.

106—133. Δεύτερον μέρος τοῦ χορικοῦ ᾄσματος ἀπαγγελλόμενον ὑπὸ τῶν τριῶν στοίχων. Ἕκαστον κῶλον ἀπολήγει χαρακτηριζόμενον διὰ τοῦ ῥυθμοῦ ⏑ ⏓ — ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ (112, 116, 119 = 126, 130, 133). Ἐν τῇ στροφῇ γίγνεται ἐπίκλησις ἀθρόων τῶν θεῶν καὶ τοῦ Διός, ἐν τῇ ἀντιστροφῇ τῶν ἰδιαιτέρων πολιούχων τῆς χώρας, Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνος, Ἄρεως καὶ Ἀφροδίτης, Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος. Παραδόξως δὲ ἐν τοῖς θεοῖς δὲν μνημονεύεται ὁ Βάκχος, ὁ κατ' ἐξοχὴν τιμώμενος ἐν Θήβαις, ὡς ἐμφαίνεται ἐν Σοφ. Ἀντιγ. 153 καὶ Εὐριπ. Βάκχ. 225, 366, 529 καὶ ἀλλαχοῦ.

106. πολίοχοι, τοῦ μέτρου χάριν ἀντὶ πολιοῦχοι (πολισσοῦχοι).

108. ἱκέσιον ὑπὲρ δουλοσύνης, ἴδετε λόχον παρθένων ἱκετεύοντα (ἱκέσιον κατηγορούμενον) ὑπὲρ ἀποτροπῆς τῆς δουλοσύνης. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 187 ὧν ὕπερ . . εὐῶπα πέμψον ἀλκάν, αὐτόθι 185 λυγρῶν πόνων ἱκετῆρες.

109 κέ. κῦμα ἀνδρῶν, ὡς κῦμα φωτῶν 1069. Πρβ. Πέρσ. 91. — δοχμολοφᾶν: Σχολ. «ἐπινευόντων τοῖς λόφοις· ἐν γὰρ τῇ κινήσει συμβαίνει πλαγιάζεσθαι τοὺς λόφους· ἢ τῶν

Digitized by Google

καχλάζει πνοαῖς Ἄρεος ὁρμενον. 110
ἀλλ', ὦ Ζεῦ, πάντως, πάτερ παντελές,
ἄρηξον δαΐων ἅλωσιν.

2. Ἀργεῖοι δὲ πόλισμα Κάδμου
κυκλοῦνται· ψόφος δ' ἀρείων ὅπλων.
διάδετοι δέ τοι γενῦν ἱππιᾶν 115
μινύρονται φόνον χαλινοί.

3. ἑπτὰ δ' ἀγάνορες πρέποντες στρατοῦ
δορυσσῷ σαγᾷ πύλαις ἑβδόμαις
προσίστανται πάλῳ λαχόντες.

1. σύ τ', ὦ Διογενὲς φιλόμαχον κράτος, ἀντ.

κορυθαιόλων. Ὅμηρος "κορυθαίολος Ἕκτωρ". τὸ γὰρ κινούμενον κράνος δόχμιον τῇδε κἀκεῖσε γίγνεται». Ἡ λέξις εἶναι λίαν πλαστικὴ καὶ τὰ μάλιστα ἁρμόζουσα τῇ εἰκόνι τοῦ κύματος. — καχλάζει. Σχολ. «καχλάζει οὐ βορέου ἢ νότου πνοῇ, ἀλλὰ τῇ τοῦ Ἄρεως». Πρβ. 63.

111 κέ. πάντως, συνάπτεται τῷ ἄρηξον (= βοηθῶν ἀπότρεψον). — παντελές, Σχολ. «πάντων ἔχων τέλος». Πρβ. 152, Ἀγ. 964 Ζεῦ Ζεῦ τέλειε, τὰς ἐμὰς εὐχὰς τέλει, 1496 διαὶ Διὸς παναιτίου πανεργέτα· τί γὰρ βροτοῖς ἄνευ Διὸς τελεῖται; Ὁ Παυσανίας 8, 48, 4 μνημονεύει καὶ βωμὸν Διὸς τελείου παρὰ τοῖς Τεγεάταις. — Σχολ. «πάντως καὶ ἡμῖν βοήθησον, ὥστε μὴ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἅλωσιν γενέσθαι». Πρὸς τὸ ἄρηξον πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλεῖδ. 840 οὐκ ἀρήξετ' αἰσχύνην πόλει; Μηδ. 1275 ἀρῆξαι φόνον δοκεῖ μοι τέκνοις.

114. ψόφος, δηλ. ἐστί. Πρβ. 146. Ἐκ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων εἰκάζει ὁ χορὸς τὸ προειρημένον.

115 κέ. γενῦν ἀντὶ γενύων, ὡς Ἐρινῦν ἀντὶ Ἐρινύων Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 931, 970, 1456. Οἱ ταῖς ἱππικαῖς γνάθοις προσδεδεμένοι χαλινοὶ πενθίμως κλαυθμηρίζουσι φόνον ἤτοι διὰ κλαυθμηρᾶς καὶ μινυριζούσης κλαγγῆς προλέγουσι φόνον. Ὅθεν ὁ Ἡσύχ. «μινύρονται· προφωνοῦσι, προλέγουσι». Πρβ. 373 καὶ Προμ. 371 σμερδναῖσι γαμφηλαῖσι συρίζων φόβον.

117 κέ. πρέποντες .. σαγᾷ, ἐξέχοντες ἐν τῷ στρατῷ διὰ τῆς πολεμικῆς αὐτῶν παρασκευῆς. Περὶ τοῦ πρέπειν ἴδε σημ. εἰς Πέρσας 250. — δορυσσῷ σαγᾷ (ὡς φεράσπιδες σαγαὶ Πέρσ. 243, ἔνθα ἴδε τὰ γεγραμμένα), δοριπάλτῳ ὁπλίσει, δόρασι παλλομένοις. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλεῖ 188 τοξήρη σαγήν. — πύλαις ἑβδόμαις ἀντὶ πύλαις ἑπτά, ὡς δεκάτους = δέκα Ὅμ. Ἰλ. 8, 404 οὐδέ κεν ἐς δεκάτους περιτελλομένους ἐνιαυτοὺς ἕλκε' ἀπαλθήσεσθον. Πρβ. Θωμ. Μαγ. «ἑβδόμη· οὐ μόνον ἡ μετὰ τὰς ἓξ μονάδας μονάς, ἀλλὰ καὶ ἅπας ὁ ἑπτὰ ἀριθμός. Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας».

120 κέ. κράτος ἀντὶ ἐπιθέτου κείμενον, ὡς Ἀγ. 110 Ἀχαιῶν δίθρονον κράτος, 624 τῆσδε γῆς φίλον κράτος, Εὐμ. 27 Ποσειδῶνος κράτος, Εὐριπ. Ὀρ. 1299 ὦ Διὸς ἀέναον κράτος. Πρβ. Πέρσ. 287 καὶ κατωτέρω σημ. εἰς 169 καὶ

Digitized by Google

ῥυσίπολις γενοῦ, 121
Παλλάς, ὅ θ' ἵππιος ποντομέδων ἄναξ,
ἰχθυβόλοις μάχαν ἀποσοβῶν κέντροις
ἐπίλυσιν φόνων, ἐπίλυσιν δίδου.
σύ τ', Ἄρης, φεῦ φεῦ, κηδείαν πόλιν 125
φύλαξον κήδεσαί τ' ἐναργῶς.
2. καὶ Κύπρις, ἅτε γένους προμάτωρ,
ἄλευσον· σέθεν γὰρ ἐξ αἵματος
γεγόναμεν· λιταῖσί σε θεοκλύτοις

640. — ῥυσίπολις, πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 6, 305 πότνι' Ἀθηναίη, ῥυσίπτολι, δῖα θεάων.

122. ὅ τε . . . ἄναξ, κεῖται ἀντὶ κλητικῆς, ὡς Ἀγ. 514 νῦν χαῖρε μὲν χθών, χαῖρε δ' ἡλίου φάος, ὕπατός τε χώρας Ζεὺς ὁ Πύθιός τ' ἄναξ, Σοφ. Αἴ. 861 ὦ πατρῷον ἑστίας βάθρον κλειναί τ' Ἀθῆναι καὶ τὸ σύντροφον γένος, Φιλ. 986 ὦ Λημνία χθὼν καὶ τὸ παγκρατὲς σέλας. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 159. — ἵππιος (ἵππειος) ἐκαλεῖτο ὁ Ποσειδῶν ὡς δημιουργὸς τοῦ ἵππου ἢ ὡς εὑρετὴς τῆς ἱππικῆς. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 714, Παυσαν. 7, 21, 8, Festus ἐν λέξει Hippius καὶ Ἡσύχ. λέξ. ἵππειος Ποσειδών: «φυσικῶς φασι· διὰ τὸ λέγειν τὸν ποιητήν· αἵθ' ἅλὸς ἵπποι ἀνδράσι γίγνονται (Ὀδ. 4, 708) ἢ κατὰ τὸν μῦθον, ὅτι ἵππους ἐγέννησε Ποσειδῶν, Ἀρίωνα Σκύφιον Πήγασον».

123. Τοῖς τοὺς ἰχθῦς διατρυπῶσι κέντροις ἤτοι τῇ τριαίνῃ ἀποσοβῶν τὸν πολεμικὸν ὁρυμαγδόν. Ἡσύχ. «ἰχθυόκεντρον· τρίαιναν». Ὁ θεὸς ἱκετεύεται νὰ παράσχῃ βοήθειαν διὰ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῷ ὅπλου. Οὕτω καὶ Σοφ. Οἰδ. Τ. 202 κέ. παρακαλεῖται νὰ βοηθήσῃ ὁ μὲν Ζεὺς τῷ κεραυνῷ, ὁ δ' Ἀπόλλων τῷ τόξῳ, ἡ δ' Ἄρτεμις καὶ ὁ Διόνυσος τοῖς πυρσοῖς.

124. ἐπίλυσιν φόνων ἐπίλυσιν δίδου, συνήθης τρόπος ἐπαναλήψεως καὶ μάλιστα ἐν τῷ δοχμιακῷ μέτρῳ. Πρβ. 156 κέ. κλύετε παρθένων κλύετε πανδίκως χειροτόνους λιτάς, 770 κέ., 887 κέ., Χοηφ. 156 κλύε δέ μοι σέβας, κλύ' ὦ δέσποτ', ἐξ ἀμαυρᾶς φρενός, Εὐριπ. Ἱππ. 836 το κατὰ γᾶς θέλω, τὸ κατὰ γᾶς κνέφας μετοικεῖν.

125 κέ. Ἡ ἐπιφώνησις φεῦ φεῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν διττὴν σημασίαν τοῦ κηδείαν, δηλοῦντος οὐ μόνον τὴν συγγενῆ, ὅπερ κυρίως σημαίνεται ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ τὴν τῷ πένθει περιπεσοῦσαν, τὴν τῷ ὀλέθρῳ καθωσιωμένην πόλιν. Τὴν ὁμοίαν διττὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις κῆδος Ἀγ. 702. — κήδεσαι ἐναργῶς, Σχολ. «κηδεστὴς ἐναργῶς γενοῦ. Ἁρμονίαν γὰρ τὴν Ἀφροδίτης καὶ Ἄρεως εἶχεν Κάδμος. Φρόντισον ἡμῶν καὶ τῆς πόλεως ἐναργῶς». Πρβ. σημ. εἰς 8 κέ.

127 κέ. ἥτε, ὡς 738, 1047. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 300. — προμάτωρ (δηλ. εἶ), ὡς μήτηρ τῆς Ἁρμονίας (126) εἶναι ἡ Ἀφροδίτη ἀρχηγέτις τοῦ Καδμείου γένους. — ἄλευσον, ἄλεξον, ὡς 87. — σέθεν ἐξ αἵμ. = ἐκ τοῦ σοῦ αἵματος. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 6, 210 ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

129 κέ. λιταῖσι θεοκλύτοις, ἱκετευτικαῖς ἐπικλήσεσι τῶν θεῶν. — ἀῦτεῖν, ἐπικαλεῖσθαι, ὡς Εὐριπ. Ἱππ. 167.

Digitized by Google

ἀϋτοῦσαι πελαζόμεσθα. 130

3. καὶ σύ, Λύκει' ἄναξ, Λύκειος γενοῦ
στρατῷ δαΐῳ στόνων ἀντίτας.
σύ τ', ὦ Λατωίς, εὐτυκάζου.

1. ἔ ἔ ἔ ἔ, στροφ.
ὄτοβον ἁρμάτων ἀμφὶ πόλιν κλύω. 135
ὦ πότνι' Ἥρα,
ἔλακον ἀξόνων βριθομένων χνόαι.

131 κέ. Ὡς ὁ Σοφοκλῆς Ἠλ. 6 τοῦ λυκοκτόνου θεοῦ ἀγορὰ Λύκειος, οὕτω καὶ ὁ Αἰσχύλος παράγει ἐνταῦθα τ' ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὸ λύκος ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ· γενοῦ τῷ στρατῷ τῶν πολεμίων λύκειος τιμωρὸς τῶν ἡμετέρων στεναγμῶν, ἤτοι φθεῖρον αὐτούς, ὥσπερ ἔφθειράς ποτε τοὺς λύκους (περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Σικυῶνι ἀπαλλαγῆς τῶν ποιμνίων ἀπὸ τῶν λύκων βλ. Παυσ. 2, 9, 7 καὶ Preller, Gr. Myth. τόμ. 1, σελ. 252 κέ., ἐκδ. 4ας), μᾶλλον δὲ ἐπιπίπτων φοβερὸς ὡς λύκος. Σχολ. «ὥσπερ λύκος αὐτοῖς ἐφόρμησον ἀνθ' ὧν ἡμεῖς νῦν θρηνοῦμεν». Πρβ. Ὁρατ. ἐπιστ. 2, 2, 28 vehemens lupus, et sibi et hosti iratus pariter. Ἑτέρας αἰτίας τῆς τοῦ θεοῦ ἐπωνυμίας μνημονεύει ὁ νεώτ. Σχολ. «Λύκειόν φασι τὸν Ἀπόλλωνα ἢ διὰ τὸ ἐν τῇ Λυκίᾳ τῇ πόλει τιμᾶσθαι αὐτὸν ἢ διὰ τὸ ἀνατίθεσθαι λύκον ὡς ἱερὸν ἢ διὰ τὸ λύκους ἀνελεῖν· ἢ ὅ γε κρεῖττόν ἐστι, διὰ τὸ λυκόφως ποιεῖν, τῆς νυκτὸς ἀποχωρησάσης». — ἀντίτης, ἐνεργητικὸν τοῦ ἄντιτος σημαῖνον ἄντιτα ἔργα τελῶν (Ὁμ. Ὀδ. 17, 51), ἐκδικητής. Πρβ. τίτας Χοηφ. 65.

133. Λατωίς, Λητωὶς ὀνομάζεται ἡ Ἄρτεμις (Λητῴα κόρη ἀποσπ. 170) καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ καὶ ἄλλοις. — εὐτυκάζου, ἑτοιμάζου κατὰ τῶν πολεμίων λαβοῦσα τὸ τόξον.

134—150. Τρίτον μέρος ἀπαγγελλόμενον ὑπὸ τῶν δύο ἡμιχορίων. Τὸ τάρβος τῶν παρθένων αὐξάνεται ἀκουουσῶν τὸν κτύπον τῶν ἁρμάτων, τὴν κράδανσιν τῶν δοράτων, τὰς λιθοβολίας κατὰ τῶν ἐπάλξεων, τὸν κόναβον τῶν πλησσομένων ἀσπίδων. Αἱ δεήσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ἐπιτείνονται διηνεκῶς.

137. ἔλακον . . χνόαι, ὡς 188 περὶ τοῦ συριγμοῦ, ὅστις δια τῆς προστριβῆς τῶν χνοῶν ἐν τῇ σύριγγι τοῦ ἄξονος (καλουμένῃ καὶ χοινικίδι) παράγεται. Ἡσύχ. «χνόαι αἱ χοινικίδες, αἱ τοῦ ἄξονος σύριγγες», ὀρθότερον ὁ Σχολ. «χνόαι τὰ ἀκραξόνια, περὶ ἃ αἱ χοινικίδες οἱ παραξονῖται λεγόμενοι». Σημαίνει τοίνυν ἡ λέξις χνόη τὸ ἄκρον ἐκεῖνο τοῦ ἄξονος, ὅπερ ἐντίθεται τῇ χοινικίδι, τῇ παρ' Ὁμήρῳ καλουμένῃ πλήμνῃ (Μ. Ε. 676, 38 ἅς [δηλ. πλήμνας] ἔνιοι χοινικίδας καλοῦσιν, εἰς ἃς ὁ ἄξων ἐνστρέφεται). Ἡ περιφέρεια τοῦ τροχοῦ καλουμένη ἴτυς καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ μεταλλίνης στεφάνης (καλουμένης ἐπισώτρου) ἑνοῦται τῇ πλήμνῃ ἤτοι τῷ ὀμφαλῷ τοῦ τροχοῦ διὰ τῶν κνημνῶν αὐτοῦ, αἵτινες οὖσαι ὀκτὼ τὸν ἀριθμὸν καλοῦνται ὀκτάκνημα Ὁμ. Ἰλ. 5, 722. Πρβ. Σοφ. Ἠλ. 745 ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας. — βριθομένων (βαρυνομένων, πιεζομένων ὑπὸ τοῦ βάρους), διότι ὁ τριγμὸς

Digitized by Google

2. ἔ ἔ ἔ ἔ,
Ἄρτεμι φίλα,
δοριτίνακτος αἰθὴρ ἐπιμαίνεται. 140
τί πόλις ἄμμι πάσχει, τί γενήσεται;
ποῖ δ' ἔτι τέλος ἐπάγει θεός;

1. ἔ ἔ ἔ ἔ, ἀντ.
ἀκροβόλων ἐπάλξεων λιθὰς ἔρχεται.
ὦ φίλ' Ἄπολλον, 145
κόναβος ἐν πύλαις χαλκοδέτων σακέων.
2. ⟨ἔ ἔ ἔ ἔ⟩,
παῖ Διός, ὅθεν
πολεμόκραντον ἀγνὸν τέλος ἐν μάχᾳ,
σύ τε, μάκαιρ' ἄνασσ', Ὄγκα ἑδρὶς πύλαις,

προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι τὸ βάρος τοῦ ἅρματος (δίφρου) ἐπερείδεται τῷ ἄξονι. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. δ, 838 μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων βριθοσύνῃ, Καλλιμ. ὕμν. 14 συρίγγων αἶω φθόγγον ὑπαξονίων.

140. Ὁ ὑπὸ τοῦ παλλομένου δόρατος πληττόμενος ἀὴρ ἠχεῖ πρὸς τῷ τριγμῷ (137) τῶν ἁρμάτων, τῆς ἐπὶ (ἐν τῷ ἐπιμαίνεται) σημαινούσης τὸ πλήν, προσέτι.

141. ἄμμι ἀντὶ ἡμῖν, ὡς ὔμμε ἀντὶ ὑμᾶς Εὐμ. 623, Σοφ. Ἀντ. 846. — τί πάσχει, τίνα παθήματα ἀναγκάζεται νὰ πάσχῃ ἡ πόλις ἡμῶν; — Ἐν τῷ, τί γενήσεται, ἐκδέχεται ὁ Elmsley ὡς ὑποκείμενον τὸ ἡ πόλις κατὰ 284 τί γένωμαι, ἀλλ' ὅμως φαίνεται φυσικωτέρα ἡ ἑρμηνεία· τί γενήσεται ἔτι;

142. ποῖ τέλος ἐπάγει· ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 737.

144. ἀκροβόλων (κατὰ τὸ ἄκρον βαλλομένων) ἐπάλξεων (ὡς κατωτέρω 285) ἐξήρτηται ἐκ τοῦ λιθὰς ἔρχεται, λιθοβολεῖται, ὡς ἐκ ῥήματος ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν, στοχάζεσθαι, τοξεύειν. Οἱ λίθοι ῥίπτονται κατὰ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν, ἔνθα ἵστανται οἱ πρόμαχοι. Πρβ. Tac. Hist. 2, 22: altiora murorum saxis incessere, Caes. Bell. Gall. 2, 6: circumiecta multitudine hominum totis moenibus undique lapides in murum iaci coepti sunt, murusque defensoribus nudatus est. Πρὸς τὸ λιθὰς = πλῆθος λίθων, σωρὸς λίθων πρβ. νιφάς, φυλλάς, αἱμάς, Ὅμ. Ὀδ. 23, 193 πυκνῇσιν λιθάδεσσι. Περὶ τοῦ Σχολίου «ἀκροβολίζεσθαι ἐστὶ τὸ ἐν πολέμῳ συμβολῆς προκατάρχεσθαι» ἔπιθι Κριτ. ἐπισημ.

147 κέ. παῖ (δηλ. Ἄπολλον) Διός, ὅθεν .. μάχα, ἐξ οὗ (Διὸς) τοῦ πολέμου τὸ καλὸν καὶ αἴσιον τέλος κραίνεται, ἐξ οὗ ἡ νίκη δίδοται (Ζεὺς τροπαῖος).

149 κέ. Σχολ. «Ὄγκα ἡ Ἀθηνᾶ παρὰ Θηβαίοις· ἐπεύχεται δὲ τὴν ἐπιχώριον Ἀθηνᾶν, ὡς ὁ Θετταλὸς "Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε" (Ὅμ. Ἰλ. 16, 233) καὶ ὁ Λύκιος "κλῦθι ἄναξ, ὅς που Λυκίης" (αὐτόθι 514) καὶ ὁ Ἴλιος "Ζεῦ Ἰδηθεν μεδέων" (Ἰλ. 24, 308). Ὀγκαία Ἀθηνᾶ τιμᾶται παρὰ Θηβαίοις, Ὄγκα δὲ παρὰ

Digitized by Google

ἑπτάπυλον ἕδος ἐπιρρύου. 150

ἰὼ παναρκεῖς θεοί, στροφ.
ἰὼ τέλειοι τέλειαί τε γᾶς
τῆσδε πυργοφύλακες,
πόλιν δορίπονον μὴ προδῶθ'
ἑτεροφώνῳ στρατῷ. 155
κλύετε παρθένων κλύετε πανδίκως
χειροτόνους λιτάς.

ἰὼ φίλοι δαίμονες, ἀντ.
λυτήριοί τ' ἀμφιβάντες πόλιν
δείξαθ' ὡς φιλοπόλεις, 160
μέλεσθέ θ' ἱερῶν δημίων,
μελόμενοι δ' ἔλθετε·

τοῖς Φοίνιξιν . . Φοῖνιξ δὲ ἄνωθεν ὁ Κάδμος». Πρβ. Παυσ. 9, 12, 2 «Ὄγκα κατὰ γλῶσσαν τὴν Φοινίκων καλεῖται». Ἡ αὐτὴ οὖσα τῇ τῶν Ἀσσυρίων Ἀφροδίτῃ ἐπωνομάσθη διὰ τὴν πολεμικὴν φύσιν αὐτῆς Ἀθηνᾶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. — Ἡσύχ. «ἑδρίς· ἑδραῖος». Ἡ Ὄγκα Ἀθάνα ἔχουσα ἐν ταῖς πύλαις (ἐγγὺς τῆς πύλης) τὸ ἑαυτῆς ἕδος (474), παρακαλεῖται πλὴν τοῦ ἕδους (πρβ. σημ. εἰς 94) αὐτῆς νὰ φρουρήσῃ καὶ τὸ τῶν ἑπτὰ πυλῶν ἤγουν τὰς ἑπτὰ πύλας. — ἐπιρρύου ἔχει βραχὺ υ, ὡς 290, 809.

151—164. Τέταρτον μέρος ᾀδόμενον ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ ἐπικαλουμένου ἅπαξ ἔτι πάντας τοὺς θεοὺς εἰς προστασίαν τῆς χώρας.

151. παναρκεῖς, Σχόλ. «κατὰ πάντα βοηθοί», μᾶλλον δὲ παντοδύναμοι. Πρβ. Ἡσύχ. «παναρκές· ἰσχυρόν, παντοδύναμον». — τέλειοι, πρβ. σημ. εἰς 111.

154 κέ. Μὴ προδῶτε τὴν πόλιν δοριάλωτον (πρβ. δορὸς ἄγραν 309) ἑτεροφώνῳ στρατῷ. — ἑτεροφώνῳ, Σχολ. «τῷ μὴ βοιωτάζοντι· ἐπειδὴ δὲ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀργεῖοι, οὐκ εἶπεν βαρβαροφώνῳ». Οἱ μὲν Θηβαῖοι εἶχον αἰολικὴν διάλεκτον, οἱ δὲ Ἀργεῖοι δωρικήν. Πρβ. Χοηφ. 561 φωνὴν ἥσομεν Παρνησίδα, γλώσσης ἀῦτὴν Φωκίδος μιμουμένω. Πρβ. Εἰσ. σελ. 335 ἐν τέλει.

156 κέ. κλύετε, κλύετε, πρβ. σημ. εἰς στίχ. 124. — πανδίκως, πιστῶς, ὀρθῶς (πρβ. Εὐμ. 807 ἐγὼ γὰρ ὑμῖν πανδίκως ὑπίσχομαι), Σχολ. «τοῦτο δὲ τὴν ἐκ ψυχῆς ἱκετείαν δηλοῖ», οὐχὶ δέ, ὡς δίκαιόν ἐστι, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἑτέρων, συναπτέον τῷ χειροτόνους. — χειροτόνους: ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ προσώπου εἰς τὸ πρᾶγμα μετενήνεκται. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 8, 347 χεῖρας ἀνίσχοντες μεγάλ' εὐχετόωντο ἕκαστος.

159. λυτήριοι, λύοντες καὶ ἀπαλλάττοντες. — ἀμφιβάντες, φρουρήσαντες, Σχολ. «παρὰ τὸ "ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας" (Ὁμ. Ἰλ. 1, 37)».

160. φιλοπόλεις, ἐννοητέον ἐστέ.

161. ἱερῶν δημίων, Σχολ. «τῶν δημοσίων ἱερῶν».

162. ἔλθετε, ἔλθετε βοηθοί, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 167 τρισσοὶ ἀλεξίμοροι προφάνητέ μοι, εἴ ποτε . ., ἔλθετε καὶ νῦν.

Digitized by Google

φιλοθύτων δέ τοι πόλεος ὀργίων
μνήστορές ἐστέ μοι.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

Ὑμᾶς ἐρωτῶ, θρέμματ' οὐκ ἀνασχετά, 165
ἢ ταῦτ' ἀρωγὰ καὶ πόλει σωτήρια,
στρατῷ τε θάρσος τῷδε πυργηρουμένῳ,
βρέτη πεσούσας πρὸς πολισσούχων θεῶν
αὔειν, λακάζειν, σωφρόνων μισήματα;

163. φιλοθύτων ὀργίων· φιλόθυτος, ὁ ἀσμένως καὶ ἐκ συνηθείας θύων, ὁ φιλῶν τὰς θυσίας, μετενεχθείσης δὲ τῆς λέξεως ἀπὸ τοῦ προσώπου εἰς τὸ πρᾶγμα (πρβ. 157), τὸ φιλοθύτων ὀργίων σημαίνει τελετῶν φιληδουσῶν ταῖς θυσίαις ἤτοι τελετῶν, ἔνθα ἀσμένως καὶ ἀφθόνως προσφέρονται θύματα.

165—273. Πρῶτον ἐπεισόδιον. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἀκούσας ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοὺς σχετλιασμοὺς καὶ τὰς ἐπικλήσεις τῶν παρθένων καὶ λέγων ἐν ἐπιπλήξεσιν ὅτι τὸ τάρβος αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἐμποιήσῃ δειλίαν τοῖς πολίταις, διδάσκει αὐτὰς τὸν ὀρθὸν τρόπον τοῦ προσεύχεσθαι. — Ἡ σκηνὴ διαπτύσσει κάλλιστα τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἐτεοκλέους.

165 κέ. ὑμᾶς ἐρωτῶ: Ὁμοίως καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ἐπὶ ὁμοίας περιστάσεως ἐν ἐρωτήσει μετ' ἐπιτιμήσεως λέγεται: σᾶς ἐρωτῶ, ἤ, δέν μου λέγετε; κτλ. — θρέμματα ὑβριστικῶς (Σχολ. ἀλόγοις δὲ ζῴοις παρέβαλε τὰς παρθένους), ὡς Σοφ. Ἠλ. 622 ὦ θρέμμ' ἀναιδὲς (ἡ Κλυταιμνήστρα λέγει τὴν Ἠλέκτραν), Εὐριπ. Ἀνδρομ. 261 ὦ βάρβαρον σὺ θρέμμα (ἡ Ἑρμιόνη καλεῖ τὴν Ἀνδρομάχην). — οὐκ ἀνασχετά, ἅ τις οὐ δύναται νὰ ὑπομείνῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγομεν περί τινος, ὅτι εἶναι ζῷον, κτῆνος (ἔτι δὲ καὶ ὄρνεον ἐπὶ ἠλιθίου) ἀφόρητον. — ἀρωγὰ καὶ . . σωτήρια, δηλ. ἐστί.

167. θάρσος, ἐννοητέον ὡσαύτως ἐστί. Ὁ νοῦς· καὶ δύνανται νὰ ἐμβάλωσι θάρρος τῷ πολιορκουμένῳ στρατῷ; — πυργηρουμένῳ (Σχολ. «ἔσω τειχῶν ὄντι»), ἴδε σημ. εἰς 22.

169. αὔειν, λακάζειν (Σχολ. «ἠχεῖν»), ἴδε 60. — σωφρόνων μισήματα. Ὁ Σχολ. γράφων «ταῦτα, προσπίπτειν τοῖς ξοάνοις καὶ βοᾶν; ταῦτα οὖν ἃ πράττετε μισήσειαν ἂν οἱ εὖ φρονοῦντες ἄνδρες» ἐκλαμβάνει τὸ μισήματα ὡς ἐν παραθέσει κατηγορούμενον τῶν προηγουμένων ἐν τῇδε τῇ συναρτήσει· πρὸς βρέτη πεσούσας — αὔειν λακάζειν, ὄντα σωφρόνων μισήματα. Ἀλλ' Εὐμεν. 73, ἔνθα αἱ Ἐρινύες καλοῦνται μισήματ' ἀνδρῶν καὶ θεῶν Ὀλυμπίων, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ μισήματα εἰς τὰς παρθένους, ἃς καλέσας θρέμματα (165) προσονομάζει νῦν καὶ μισήματα, μισητὰς τοῖς σώφροσιν καὶ στυγεράς. — μισήματα περὶ προσώπων ἀντὶ ἐπιθέτου, ὡς 640, Χοηφ. 1026 πατροκτόνον μίασμα καὶ θεῶν στύγος. Πρβ. Πέρσ. 287, Εὐμεν. 647 ὦ παντομισὴ κνώδαλα, στύγη θεῶν, Σοφ. Ἠλ. 289 ὦ δύσθεον μίσημα, Εὐρ. Ἱππόλ. 406 γυνὴ . . . μίσημα πᾶσιν,

Digitized by Google

μήτ' ἐν κακοῖσι μήτ' ἐν εὐεστοῖ φίλῃ 170
ξύνοικος εἴην τῷ γυναικείῳ γένει.
κρατοῦσα μὲν γὰρ οὐχ ὁμιλητὸν θράσος,
δείσασα δ' οἴκῳ καὶ πόλει πλέον κακόν.
καὶ νῦν πολίταις τάσδε διαδρόμους φυγὰς
θεῖσαι διερροθήσατ' ἄψυχον κάκην· 175
τὰ τῶν θύραθεν δ' ὡς ἄριστ' ὀφέλλεται,
αὐτοὶ δ' ὑπ' αὐτῶν ἔνδοθεν πορθούμεθα. 177
μέλει γὰρ ἀνδρί, μὴ γυνὴ βουλευέτω 182

Μηδ. 1320 ὦ μῖσος, ὦ μέγιστον ἐχθίστη γύναι θεοῖς τε κἀμοί, παντί τ' ἀνθρώπων γένει, Ὀρέστ. 475 ὁ μητροφόντης ὅδε . . στύγημ' ἐμόν.

170 κέ. ἐν εὐεστοῖ φίλῃ, ἐν προσφιλεῖ εὐδαιμονίᾳ, ὡς Ἀγαμ. 920. Πρβ. Ἡσύχ. «εὐεστω· εὐθηνία, ἀπὸ τοῦ εὖ εἶναι». — τῷ γένει, καταφρονητικῶς, τῷ γυναικείῳ φύλῳ, ὡς Ἀριστοφ. Θεσμ. 786 καίτοι πᾶς τις τὸ γυναικεῖον φῦλον κακὰ πόλλ' ἀγορεύει. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἔμπλεως ὀργῆς καταδικάζει πᾶν τὸ γυναικεῖον φῦλον, μεθ' οὗ ἀπεύχεται νὰ συγκατοικῇ εἴτε ἐν δυστυχίᾳ εἴτε ἐν εὐτυχίᾳ. Πρβ. καὶ Εὐρ. Μηδ. 889 ἀλλ' ἐσμὲν οἷόν ἐσμεν, οὐκ ἐρῶ κακόν, γυναῖκες.

172. Ἐκ τοῦ προηγουμένου γυναικείῳ ἀναπληροῦται, ὡς πολλάκις, ἡ γυνή. Ὁ νοῦς· ἐὰν ἡ γυνὴ ἐπικρατῇ (εἶναι ἐν εὐτυχίᾳ), εἶναι ἀφορήτως θρασεῖα καὶ ἀπροσπέλαστος καὶ ἀπροσομίλητος ὑπὸ ἀκατασχέτου χαρᾶς· ἐὰν δὲ ἐμπεσοῦσα εἰς κίνδυνον φοβηθῇ (ἐν κακοῖς), εἶναι τῷ τε οἴκῳ καὶ τῇ πόλει μεῖζον κακόν, τουτέστιν ἐν μὲν εὐτυχίᾳ ἀπροσομίλητος καὶ θρασεῖα, ἐν δὲ δυστυχίᾳ εὐθὺς ἄπελπις καὶ ἀθαρσὴς αὐξάνει καὶ ποιεῖ τὸ ἐπισκῆπτον κακὸν μεῖζον (πλέον). Πρβ. Εὐριπ. ἀπόσπ. 276 γυναῖκές ἐσμεν· τὰ μὲν ὄκνῳ νικώμεθα, τὰ δ' οὐκ ἂν ἡμῶν θράσος ὑπερβάλοιτό τις.

174 κέ. καὶ νῦν τίθεται, ὅταν πρὸς πίστωσιν τοῦ γενικοῦ κανόνος ἀναφέρηται ἴδιον πρᾶγμα. — τάσδε διαδρόμους φυγάς· τάσδε φ., δεικτικῶς πρὸς τους βωμούς. — διαδρόμους μετενεχθὲν ἀπὸ τῶν προσώπων τῶν τρεχόντων τῇδε κἀκεῖσε σημαίνει τὴν φυγήν, ἥν τις ἐν φόβῳ ποιεῖται τρέχων ἐπισπερχῶς δεῦρο κἀκεῖσε. Ὁ νοῦς· διὰ τούτου τοῦ περιδεοῦς καὶ θορυβώδους καὶ δεῦρο κἀκεῖσε ὑφ' ὑμῶν γενομένου δρόμου ἐνεβάλετε τοῖς πολίταις ἀψυχίαν καὶ δειλίαν. — διερροθήσατε. Σχολ. «διὰ τοῦ θορύβου ἐμβεβλήκατε». — ἄψυχον κάκην, πρβ. 223.

176. τὰ τῶν θύραθεν, τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες πολιορκοῦντες ἀντιτίθενται (177) τοῖς ἔνδοθεν πολιορκουμένοις πολίταις. Πρβ. 68. — Ἡσύχ. «ὀφέλλεται· αὔξεται». Πρβ. 235.

177. ὑπ' αὐτῶν = ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν. Πρβ. Προμ. 788, Ἀγ. 827, Χο. 220.

182 κέ. Ἡ πρότασις μέλει γὰρ ἀνδρὶ αἰτιολογεῖ οὐχὶ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ τὴν ἐπιφερομένην διαταγήν: μὴ γυνὴ — μέλει γὰρ ἀνδρί — βουλευέτω τἄξωθεν. — ἔνδον . . τίθει: μένουσα δὲ ἔνδον καὶ οἰκουροῦσα

Digitized by Google

τάξωθεν· ἔνδον δ' οὖσα μὴ βλάβην τίθει. 183
κεἰ μή τις ἀρχῆς τῆς ἐμῆς ἀκούσεται, 178
ἀνὴρ γυνή τε χὦ τι τῶν μεταίχμιον,
ψῆφος κατ' αὐτῶν ὀλεθρία διοίσεται, 180
λευστῆρα δήμου δ' οὔ τι μὴ φύγῃ μόρον. 181
ἥκουσας ἢ οὐκ ἤκουσας, ἢ κωφῇ λέγω; 184

μηδεμίαν βλάβην ἐπάγου ('Ομήρ. Ἰλ. 6, 490 ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τέ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε . . πόλεμος δ' ἄνδρεσσι μελήσει), τοὺς πολίτας δηλονότι θορυβοῦσα, ὡς λέγει ὁ Σχολιαστής.

178. ἀ ρ χῆ ς, ἐξουσίας, προστάγματος.

179. χὦ τι τῶν μ ε τ α ί χ μ ι ο ν, καὶ ὅ,τι τούτων μέσον ἐστί. Σχολ. «νέος ἢ γέρων. ἀκαίρως (ὁ Weil ἀκύρως) δ' ἡ λέξις τὸ μεταίχμιον καὶ δηλοῖ τὸν ἀληθῶς ὀργιζόμενον. ἄλλως· κεκινδύνευται τῷ Αἰσχύλῳ ἐνταῦθα τὸ μεταίχμιον, γένους γὰρ ὄντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, μέσον ἄλλο εἶπεν». Πρβ. καὶ Σχολ. ν. (Θ. Μαγ.) «ὅπερ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν μέσον· τοῦτο δέ φησιν οὐχ ὅτι ἐστί τι γένος ἀνδρῶν μεταξὺ καὶ γυναικῶν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸ τῆς προσταγῆς ἀκριβές· οἱ δὲ τοὺς εὐνούχους λέγοντες ἐρρώσθωσαν» καὶ Προμ. 117 θεόσυτος ἢ βρότειος ἢ κεκραμένη, ἀπόσπ. 70 Ζεύς τοι τὰ πάντα χὦτι τῶνδ' ὑπέρτερον. — Πρὸς τὸ ὅ,τι πρβ. 'Ηροδ. 2, 60 συμφοιτῶσι δὲ ὅ τι ἀνὴρ καὶ γυνή ἐστι πλὴν παιδίων, πρὸς δὲ τὸ δεικτικὸν τῶν πρβ. τῷ 372 καὶ 496, τοὺς 896 καὶ 899, τὰ 1057, τῷ Εὐμ. 137, τὸν 174 αὐτόθι.

180. ψῆφος ὀ λ ε θ ρ ί α, θανατικὴ ψῆφος, θάνατος. — 'Ησύχ. «διοίσεται· διακριθήσεται». Πρβ. Εὐριπ. Ὀρ. 49, 440 ψῆφος καθ' ἡμῶν οἴσεται τῇδ' ἡμέρᾳ, Θουκ. 4, 74 ἀναγκάσαντες τὸν δῆμον ψῆφον φανερὰν διενεγκεῖν, ὡς κατεγνώσθησαν, ἔκτειναν.

181. λ ε υ σ τ ῆ ρ α δ ή μ ο υ μ ό ρ ο ν, πρβ. Ἀγ. 1616 δημορριφεῖς . . λευσίμους ἀράς, Σοφ. Ἀντ. 36 φόνον δημόλευστον, Αἴ. 253 λιθόλευστον Ἄρη, Εὐριπ. Ὀρ. 50 εἰ χρὴ θανεῖν νὼ λευσίμῳ πετρώματι (ὡσαύτως 442), 614 λεύσιμον δοῦναι δίκην, 625 ἔα δ' ὑπ' ἀστῶν καταφονευθῆναι πέτροις. Ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς χρόνοις ὁ διὰ λιθοβολίας θάνατος ἦν ἡ συνήθης τιμωρία τοῦ λαοῦ, πρβ. 'Ομ. Ἰλ. 3, 57 ἀλλὰ μάλα Τρῶες δειδήμονες· ἦ τέ κεν ἤδη λάϊνον ἔσσο χιτῶνα. Φαίνεται δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς ὑπαινίσσεται καὶ τὴν τελευτὴν τοῦ Λυκίδου ὃς βουλευτὴς ὢν καὶ εἰπὼν γνώμην ὑπὲρ παραδοχῆς τῶν διὰ τοῦ 'Ελλησποντίου Μουρυχίδου εἰς Σαλαμῖνα διακομισθεισῶν προτάσεων τοῦ τὰς Ἀθήνας καταλαβόντος Μαρδονίου αὐτός τε καταφονεύεται λίθοις ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων διακελευσάμεναι ἀλλήλαις καὶ ἐπελθοῦσαι αὐτόκλητοι ἐπὶ τὴν Λυκίδου οἰκίαν «κατὰ μὲν ἔλευσαν αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, κατα δὲ τὰ τέκνα», ὡς ἱστορεῖ ὁ 'Ηρόδοτος 9, 5.

184. Ἐν ὀργῇ καὶ πικρίᾳ λέγει ὁ Ἐτεοκλῆς ταῦτα, περὶ δὲ τῆς ῥήσεως διασωθείσης καὶ ἐν τῇ καθωμιλημένῃ ἡμῶν γλώσσῃ «ἤκουσες ἢ δὲν ἤκουσες ἢ εἶσαι κωφή;» ἔπιθι σημ. 95 καὶ Χοηφ. 880 κωφοῖς αὖτῶ καὶ καθεύδουσιν μάτην ἄκραντα βάζω.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ὦ φίλον Οἰδίπου τέκος, ἔδεισ' ἀκού- στροφ. α'.
σασα τὸν ἁρματόκτυπον ⟨ὄχων⟩ ὄτοβον, 186
ὅτε τε σύ-
ριγγες ἔκλαγξαν ἑλίτροχοι,
ἱππικῶν τ' ἄπυεν
πηδαλίων δία 190
στόμια πυριγενετᾶν χαλινῶν.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

τί οὖν; ὁ ναύτης ἄρα μὴ 'ς πρῷραν φυγὼν
πρύμνηθεν ηὗρε μηχανὴν σωτηρίας,
νεὼς καμούσης ποντίῳ σαλεύματι;

185. Σχολ. «ἀπολογοῦνται διότι ἐθορύβησαν».

186. ἁρματόκτυπον ὄχων ὄτοβον, τὸν ἦχον τοῦ κροταλισμοῦ τῶν ἁρμάτων (Σχολ. ν. «ἀκούσασα τὸν ἦχον τὸν ἐκ τοῦ κτύπου τῶν ἁρμάτων γινόμενον»). Περὶ τοῦ τραγικοῦ πλεονασμοῦ ἐν τῇ ῥήσει πρβ. 207 ἀστυδρομουμέναν πόλιν, 716 κτεάνων χρηματοδαίτας, Εὐμ. 37 ποδωκείᾳ σκελῶν, 916 ἀστύνικον πόλιν καὶ ῥήσεις, ὡς βίοτος εὐαίων, δύσπλανοι ἀλάτειαι, εὐήρετμος πλάτη, λόγος κακόθρους, εὐάμερον φάος καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν Πέρσ. 713.

188. Ἔπιθι τὰ στίχ. 137 εἰρημένα παραβάλλων καὶ Ἱκέτ. 187 σύριγγες οὐ σιγῶσιν ἀξονήλατοι. — σύριγξ δέ ἐστι τὸ εἰς ὀπὴν τοῦ τροχοῦ ἐμβαλλόμενον μέρος τοῦ ἄξονος καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὀπὴ τοῦ τροχοῦ οὕτω καλεῖται, ὡς λέγει ὁ Σχολ. Σοφ. Ἠλ. 721. — ἑλίτροχοι, Σχολ. «περὶ ἃς ἑλίσσονται οἱ τροχοί». Κάλλιον: ἔκλαγξαν αἱ ἑλισσόμεναι σύριγγες (ὀπαί, ὀμφαλοὶ) τῶν τροχῶν.

189 κέ. Στόμια πυριγενετᾶν χαλινῶν ἤπυεν διὰ ἱππικῶν πηδαλίων = τὸ ἐν πυρὶ χαλκευθὲν (τουτέστιν τὸ ἐκ χάλυβος) στόμιον ἤχει ἡνιοχουμένων τῶν ἵππων. Πρὸς τὸ στόμια χαλινῶν πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. στίχ. 546, πρὸς δὲ τὸ πυριγενετᾶν χαλινῶν Εὐριπ. Ἱππ. 1223 ἐνδακοῦσαι στόμια πυριγενῆ γναθμοῖς, Ὀρ. 820 τοκέων πυριγενεῖ τεμεῖν παλάμᾳ χρόα (= ξίφει) καὶ κατωτέρω στίχ. 925 ἐκ πυρὸς συθείς.

192 κέ. Τί οὖν; νομίζετε, ὅτι τὰ δεῦρο κἀκεῖσε ἐν τῇ πόλει δρομήματα (τὰ τρεξίματα) ὑμῶν παρέχουσι βοήθειαν τῇ πόλει; Περὶ τῆς χασμωδίας τοῦ τί οὖν ἴδε Πέρσ. 789. — ἄρα μή, ἄρά γε μὴ ὁ ναύτης, σαλευομένης καὶ κινδυνευούσης τῆς νεὼς ἐν τρικυμίᾳ, εὑρίσκει (ηὗρεν γνωμ. ἀόριστος) σωτηρίαν φεύγων ἀπὸ τῆς πρύμνης εἰς τὴν πρῷραν καὶ περιερχόμενος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἕτερον, ἐπαυξάνει, καθάπερ ὑμεῖς (πρβ. 173 κέ.) τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον, οὐχὶ δὲ πᾶν τοὐναντίον ἀγωνίζεται ἐν ἀταραξίᾳ πρὸς τὸν κίνδυνον; — σαλεύματι, σάλῳ.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ἀλλ' ἐπὶ δαιμόνων πρόδρομος ἦλθον ἀρ- ἀντ. α'.
χαῖα βρέτη θεοῖς τε πίσυνος, νιφάδος 196
ὅτ' ὀλοᾶς
νιφομένας βρόμος ἐν πύλαις,
δὴ τότ' ἤρθην φόβῳ
πρὸς μακάρων λιτάς, 200
πόλεος ἵν' ὑπερέχοιεν ἀλκάν.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

πύργον στέγειν εὔχεσθε πολέμιον δόρυ·
οὐκ οὖν τάδ' ἔσται πρὸς θεῶν; ἀλλ' οὖν θεοὺς
ναοὺς ἁλούσης πόλεος ἐκλείπειν λόγος.

195. Τοῦ Ἐτεοκλέους εἰπόντος, ὅτι εἶναι ἀνωφελῆ καὶ δὴ καὶ βλαβερὰ τὰ δρομήματα καὶ αἱ ἐν ὥρᾳ κινδύνου μεταβάσεις ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὁ χορὸς ἀποκρίνεται ὅτι παρῆλθε δημοσίᾳ, ὅπως ἐπικαλέσηται τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν. — πρόδρομος σημαίνει τὸν πρὸς τὰ πρόσω σπεύδοντα, τὸν ἐπισπερχῶς καὶ προτροπάδην τρέχοντα, ὡς Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 424 ἐγὼ δὲ πρόδρομος σῆς παρασκευῆς χάριν ἥκω, Σοφοκλ. Ἀντιγ. 108 φυγάδα πρόδρομον = φεύγοντα προτροπάδην, ὥσπερ καὶ Ὅμηρος λέγει Ἰλ. 16, 304 προτροπάδην φοβέοντο, Πίνδαρος Πυθ. 4, 94 ἀνὰ δ' ἡμιόνοις ξεστᾷ τ' ἀπήνᾳ προτροπάδαν Πελίας ἵκετο σπεύδων, Πλάτων Συμπ. σελ. 221C προτροπάδην φεύγειν. Πρβ. σημ. εἰς στ. 80 κέ.

196 κέ. θεοῖσι πίσυνος, θαρρῶν καὶ πεποιθὼς τοῖς θεοῖς. — νιφὰς περὶ πλήθους λίθων (πρβ. 144 λιθὰς), ὡς Εὐρ. Ἀνδρ. 1129 ἔβαλλον ἐκ χειρῶν πέτροις, πυκνῇ δὲ νιφάδι πάντοθεν σποδούμενος κτέ., καθ' Ὅμ. Ἰλ. 12, 156 οἳ δ' ἄρα χερμαδίοισιν ἐυδμήτων ἀπὸ πύργων βάλλον .. νιφάδες δ' ὡς πῖπτον ἔραζε κτέ. Ἄλλως ἐν ἀποσπ. 199, 7 νεφέλην δ' ὑποσχὼν (Ζεὺς) νιφάδι γογγύλων πέτρων ὑπόσκιον θήσει χθόνα, τοῦ λόγου ὄντος περὶ βροχῆς λίθων. — νιφομένης, οὐχὶ νιφούσης, διότι ὁ Ζεὺς νίφει, ἀλλ' ἡ νιφὰς νίφεται. — βρόμος, ἐν λόγῳ μετὰ τοῦ ὅτε προσυπακούεται εὐκόλως τὸ ἦν. — δὴ τότε, κατ' ἐπικὴν θέσιν τῶν λέξεων ἀντὶ τότε δή.

201. Σχολ. «ἵνα τὴν ἑαυτῶν ἀλκὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἔχοιεν οἱ θεοί». Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 4, 149 ὄφρ' ἴδητ' αἴ κ' ὔμμιν ὑπέρσχῃ χεῖρα Κρονίων, 24, 374 ἀλλ' ἔτι τις καὶ ἐμεῖο θεῶν ὑπερέσχεθε χεῖρα.

202. Εὔχεσθε πρὸ παντὸς τὰ τείχη ἡμῶν νὰ ἀποκρούσωσι τὸ πολέμιον δόρυ, εὔχεσθε νὰ πορίσωσι ἡμῖν τὰ τείχη σκέπην καὶ φυλακὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Στέγειν δόρυ, ὡς στέγων ἐχθροὺς 1000, στέγων ἅλα Ἱκέτ. 141 (Σχολ. εἴργων). Στέγειν κυριολεκτεῖται καὶ περὶ νεὼς ἢ ἀγγείου, ὧν διὰ τῶν ὀπῶν οὔτε νὰ εἰσέλθῃ οὔτε νὰ ἐξέλθῃ ὕδωρ δύναται (Ἡσύχ. στέγει· κρύπτει. συνέχει. βαστάζει. ὑπομένει). Πρβ. 220, 181.

203 κέ. Οὐ γενήσεται ἡμῖν παρὰ τῶν θεῶν τοῦτο, δηλαδὴ τὸ φρουρῆσαι καὶ

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

μήποτ' ἐμὸν κατ' αἰῶνα λίποι θεῶν στροφ. β'.
ἅδε πανάγυρις, μηδ' ἐπίδοιμι τάνδ' 206
ἀστυδρομουμέναν πόλιν δαΐῳ θ'
ἁπτόμενον πυρὶ πύργωμα.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

μή μοι θεοὺς καλοῦσα βουλεύου κακῶς·
πειθαρχία γάρ ἐστι τῆς εὐπραξίας 210
μήτηρ, γυνὴ Σωτῆρος· ὧδ' ἔχει λόγος.

σκεπάσαι τὰ τείχη ἡμᾶς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ; Ταῦτα δύνασθε νὰ ἀνθυποβάλητέ μοι. Ἀλλὰ μὴν λέγεται, ὅτι ἁλούσης κτλ. Ἴδε Κριτ. ἐπισημ. Περὶ τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης ἴδε 291 καὶ τὴν αὐτόθι σημείωσιν τοῦ Σχολ. «εἴρηται καὶ ἐν Ξοανηφόροις Σοφοκλέους ὡς οἱ θεοὶ ἀπὸ τῆς Ἰλίου φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἑαυτῶν ξόανα, εἰδότες ὅτι ἁλίσκεται», Εὐριπ. Τρῳ. 25 λείπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον βωμούς τ' ἐμοὺς (διαλέγεται ὁ Ποσειδών), Verg. Aen. 2, 341 excessere omnes adytis arisque relictis di, Tacit. hist. 5, 15 apertae repente delubri (ἐν Ἱεροσολ.) fores et audita maior humana vox, excedere deos: simul ingens motus excedentium. Ἐπὶ τῶν Περσικῶν εὐθύμως ἤκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι ἡ πολιοῦχος αὐτῶν θεὰ ἐξέλιπε τὸ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἱερὸν αὐτῆς. Πρβ. Ἡροδ. 8, 41 προθυμότερον ἐξέλιπον τὴν πόλιν ὡς καὶ τῆς θεοῦ ἀπολελοιπυίης τὴν ἀκρόπολιν.

205 κέ. Ὁ Σχολ. «μηδέποτε, φησίν, ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ βίου καταλείποιεν τὴν πόλιν οἱ θεοί», ὀρθοτέρα ὅμως φαίνεται ἡ ἐκδοχὴ τμήσεως: ἐμὸν αἰῶνα καταλίποι. — θεῶν πανήγυρις (πρβ. 237 ξυντέλεια, Ἱκέτ. 228 πάντων ἀνάκτων τῶνδε κοινοβωμία, καὶ Ὅμ. Ἰλ. 7, 298 θεῖος ἀγών), τὰ ἀγάλματα τῶν συνηθροισμένων πολιούχων θεῶν.

207. ἀστυδρομουμέναν λέγεται περὶ τῶν ἄνω κάτω δρομημάτων ἀνὰ τὰς ὁδοὺς (πρβ. 338 ἁρπαγαὶ δὲ διαδρομᾶν ὁμαίμονες) τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἀναμὶξ τρέχουσιν ἐχθροί τε καὶ ἀστοί, οἱ μὲν διώκοντες, οἱ δὲ φεύγοντες, οἱ μὲν ἁρπάζοντες, οἱ δὲ σῴζειν τι πειρώμενοι.

208. ἁπτόμενον, ἀναπτόμενον πυρί, τυφόμενον. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 121 στεφάνωμα πύργων πευκάενθ' Ἥφαιστον ἑλεῖν. — πύργωμα, ὡς Εὐρ. Φοιν. 287 ἑπτάστομον πύργωμα Θηβαίας χθονός.

209 κέ. Ὁ νοῦς· μὴ ἐπικαλουμένη ὑπερμέτρως τοὺς θεοὺς καὶ ὀδυρομένη μάτην διατέλει βουλευομένη κακῶς, ἀλλὰ μεταλλάξασα γνώμην πείσθητι, διότι ἡ πειθαρχία κτλ.

211. μήτηρ: πρβ. Θεόγν. 385 πενίην μητέρ' ἀμηχανίης, Σοφ. Αἴ. 173 ὦ μεγάλα φάτις, μᾶτερ αἰσχύνας ἐμᾶς. — γυνὴ Σωτῆρος, Σχολ. «γυνὴ Διὸς σωτῆρος», ἡ πειθαρχία οὖσα συνεζευγμένη τῷ Διῒ σωτῆρι ἔχει τέκνον τὴν εὐπραξίαν. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 672 ἀναρχίας γὰρ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν . . . τῶν δ' ὀρθουμένων σῴζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία, καὶ Ξενοφ. Ἀναβ. 3.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ἔστι· θεοῦ δ' ἔτ' ἰσχὺς καθυπερτέρα· ἀντ. β'.
πολλάκι δ' ἐν κακοῖσιν τὸν ἀμάχανον
καὶ χαλεπᾶς δύας ὕπερθ' ὀμμάτων
κριμναμενᾶν νεφελᾶν ὀρθοῖ. 215

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

ἀνδρῶν τόδ' ἐστί, σφάγια καὶ χρηστήρια
θεοῖσιν ἔρδειν, πολεμίων πειρωμένοις·
σοὶ δ' αὖ τὸ σιγᾶν καὶ μένειν εἴσω δόμων.

ΧΟΡΟΣ.

διὰ θεῶν πόλιν νεμόμεθ' ἀδάματον, στροφ. γ'.

1, 38 καὶ 6, 1, 29 νομίζω γάρ, ὅστις ἐν πολέμῳ ὢν στασιάζει πρὸς ἄρχοντα, τοῦτον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν στασιάζειν. — ὧδ' ἔχειλόγος, ὡς Χοηφ. 519, τοιαύτη εἶναι ἡ γνώμη μου, πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 346.

212. ἔστι, δηλ. ἔστι μὲν ἡ πειθαρχία . . μήτηρ, ἀλλ' ὅμως ἡ τῶν θεῶν ἰσχὺς εἶναι καθυπερτέρα. Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ λέγεται ὡσαύτως ἐπὶ ἀνομολογούντων μὲν τὰ εἰρημένα, ἐπιλεγόντων δέ τι: ἃς εἶναι, οὕτως εἶναι, ἔτσι (ἴσως κατ' ἀναγραμματισμὸν γενόμενον ἐκ τοῦ ἔστι καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ et sic).

213 κέ. Πολλάκις τὸν ἐν ἀμηχάνοις κακοῖς διατελοῦντα ἀνορθοῖ ὁ θεὸς καίπερ νεφελῶν δεινοῦ ἄλγους ὕπερθεν τῶν ὀμμάτων αὐτοῦ κρεμαμένων. — ὕπερθ' ὀμμάτων, πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 528 νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν ῥέθος αἰσχύνει, Εὐρ. Ἱππολ. 173 στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος αὐξάνεται, Ὁρατ. epist. 1. 18, 94 deme supercilio nubem. — κρίμνημι ἔχει πρὸς τὸ κρεμάννυμι τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν τὸ σκίδνημι πρὸς τὸ σκεδάννυμι.

216 κέ. σφάγια καὶ χρηστήρια, θύματα καὶ ἱερεῖα. Πρβ. Ἱκ. 459 δεῖ κάρτα θύειν καὶ πεσεῖν χρηστήρια θεοῖσι πολλοῖς πολλά. Σχολ. «τὰ εἰς χρῆσιν (= εἰς οἰωνοσκοπίαν) καὶ θυσίαν θύματα». — πειρωμένοις, ἴδε Κριτ. ἐπισ.

218. Ὥσπερ κεῖται τὸ πειρωμένοις, ὡσανεὶ προηγεῖτο προσήκει, οὕτως ἕπεται σοί. Ἡ γενικὴ πειρωμένων δὲν ἐτέθη, ἵνα μὴ ἐκληφθῇ πολεμίων ὡς ὑποκείμενον τοῦ πειρωμένων. Καθ' ὅμοιον τρόπον ποικίλλει ἡ σύνταξις Εὐμ. 411 πᾶσι δ' ἐς κοινὸν λέγω, βρέτας τε τοὐμὸν τῷδ' ἐφημένῳ ξένῳ ὑμᾶς θ' ὁμοίας οὐδενὶ σπαρτῶν γένει. — Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Σοφ. Αἴ. 293 γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 476 γυναικὶ γὰρ σιγή τε καὶ τὸ σωφρονεῖν κάλλιστον, εἴσω θ' ἡσυχον μένειν δόμων.

219. διὰ θεῶν ἀντὶ τοῦ συνήθους διὰ θεούς, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐγέγραπτο θεόν. Τοῖς θεοῖς ὀφείλομεν, ὅτι ἡ πόλις ἡμῶν εἶναι μέχρι τοῦδε ἀδάμαστος καὶ ὅτι τὸ τεῖχος στέγει ἡμᾶς κατὰ τῶν πολεμίων.

Digitized by Google

δυσμενέων δ' ὄχλον πύργος ἀποστέγει. 220
τίς τάδε νέμεσις στυγεῖ;

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

οὗτοι φθονῶ σοι δαιμόνων τιμᾶν γένος·
ἀλλ' ὡς πολίτας μὴ κακοσπλάγχνους τιθῇς,
ἕκηλος ἴσθι μηδ' ἄγαν ὑπερφοβοῦ.

ΧΟΡΟΣ.

ποτίφατον κλύουσ' ἀνάμιγα πάταγον ἀντ. γ'.
ταρβοσύνῳ φόβῳ τάνδ' ἐς ἀκρόπτολιν, 226
τίμιον ἕδος, ἱκόμαν.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

μή νυν, ἐὰν θνῄσκοντας ἢ τετρωμένους
πύθησθε, κωκυτοῖσιν ἁρπαλίζετε.
τούτῳ γὰρ Ἄρης βόσκεται, φόνῳ βροτῶν. 230

221. Διὰ τί εἶναι ταῦτα νεμεσητὰ καὶ μεμπτά; Σχολ. «οὐδεὶς ταῦτα ὁρῶν ἡμᾶς ποιούσας μισήσειεν ἄν». — τάδε, Σχολ. «τὸ τιμᾶν τοὺς σώζοντας θεούς».

222. φθονῶ, νεμεσῶ, μέμφομαι.

223. κακοσπλάγχνους (175), τὸ ἀντίθετον θρασυσπλάγχνους.

224. ἄγαν ὑπερφοβοῦ, ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 796.

225 κέ. ποτίφατον, πρόσφατον. — ἀνάμιγα, ἄμμιγα (ἀναμίξ), ἀνάμικτον πάταγον. — ταρβοσύνῳ φόβῳ, ὡς Ἱκέτ. 744 περίφοβόν μ' ἔχει τάρβος. Ἔπιθι σημείωσιν εἰς στ. 186. — τάνδ' ἐς ἀκρόπτολιν, τὴν Καδμείαν, καλουμένην τίμιον ἕδος διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις αἱ λέξεις αὗται δηλοῦσιν ὅτι ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Θηβῶν, τῇ Καδμείᾳ. Βλέπε Κριτ. ἐπισημειώσεις. — ἕδος, πρβ. σημ. εἰς στίχ. 94.

228. νύν, ὃν φύσει μακρὸν χάριν τοῦ μέτρου μεταχειρίζονται οἱ τραγικοὶ (οἷον κατωτέρω 404, Πέρσ. 1041 1049, 1067) ὡς βραχύ, ὥσπερ τἀνάπαλιν δι' ὁμοίαν αἰτίαν γίνεται χρῆσις τοῦ ἄρα ἀντὶ ἄρα.

229. Ἡσύχ. «ἁρπαλίζομαι· ἀσμένως δέχομαι». Ἐάν τινας ἀκούσητε ἀποθνήσκοντας ἢ τετρωμένους, μὴ ἁρπάσητε τὴν εἴδησιν, μὴ ὑποδέξησθε τὴν εἴδησιν ἐν ἀπλήστοις κωκυτοῖς καὶ θρήνοις.

230. τούτῳ .. βροτῶν, Σχολ. «ταῦτα νόμιμα Ἄρεως». Διὰ τοῦ προαγγελτικοῦ τούτῳ (πρβ. Σοφ. Ἀντ. 990 τοῖς τυφλοῖσι γὰρ αὕτη κέλευθος, ἐκ προηγητοῦ, πέλει) ἐκδηλοῦται ἡ ἔννοια: τὴν αἱματοχυσίαν ἐπάγεται ὁ πόλεμος καὶ τὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν, ἡ αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ πολέμου· αἷμα καὶ φόνος εἶναι τὸ ἐντρύφημα τοῦ βροτολοιγοῦ Ἄρεως.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

καὶ μὴν ἀκούω γ' ἱππικῶν φρυαγμάτων.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

μή νυν ἀκούουσ' ἐμφανῶς ἄκου' ἄγαν.

ΧΟΡΟΣ.

στένει πόλισμα γῆθεν, ὡς κυκλουμένων.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

οὐκ οὖν ἔμ' ἀρκεῖ τῶνδε βουλεύειν πέρι;

ΧΟΡΟΣ.

πέποιθ', ἀραγμὸς δ' ἐν πύλαις ὀφέλλεται. 235

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

οὐ σῖγα μηδὲν τῶνδ' ἐρεῖς κατὰ πτόλιν;

ΧΟΡΟΣ.

ὦ ξυντέλεια, μὴ προδῷς πυργώματα.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

οὐκ ἐς φθόρον σιγῶσ' ἀνασχήσῃ τάδε;

232. *ἄγαν ἐμφανῶς ἄκουε*] λίαν σαφῶς ἄκουε, Σχολ. «κἂν ἀκούῃς, προσποιοῦ μὴ ἀκούειν», ἐθελοκώφει.

233. Ἡ πόλις στενάζει ἐκ θεμελίων. Σχολ. «ὡς κυκλούντων τὴν πόλιν τῶν πολεμίων σείεται ἡ ἡμετέρα γῆ». Πρὸς τὸ στένει πρβ. 884 κέ. Τὸ μέσον κυκλοῦσθαι, ὡς 114, Πέρσ. 461. Ἐν τῷ κυκλουμένων προσυπακούεται τὸ αὐτῶν, τῶν πολεμίων.

236. Οὐ σιγῶσα θὰ παραλίπῃς νὰ διαθρυλήσῃς τι τούτων ἀνὰ τὴν πόλιν; ἤτοι σιγῶσα μηδὲν τούτων λέγε κατὰ τὴν πόλιν. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 75 οὐ σῖγ' ἀνέξῃ μηδὲ δειλίαν ἀρῇ; Εὐριπ. Ἱππ. 213 οὐ μὴ παρ' ὄχλῳ τάδε γηρύσῃ;

237. ὦ ξυντέλεια: Σχολ. «τὸ κοινὸν ἄθροισμα τῶν θεῶν, μεταφορικῶς· κυρίως γὰρ ἡ τῶν στρατιωτῶν ἄθροισις· τέλος γὰρ τὸ τάγμα. Ὅμηρος· "ἐλθεῖν ἐς φυλάκων ἱερὸν τέλος" (Ἰλ. 10, 56)». Πρβ. Κριτ. ἐπισημ. καὶ 206. Ὁ Hermann ἐννοεῖ τὸ κοινὸν τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ τῷ μέρει τούτῳ τοῦ δράματος ὁ χορὸς προσαγορεύει τοὺς θεούς, ὧν τὰ ἀγάλματα περιπτύσσεται, οὐδαμοῦ δὲ τοὺς ἀπόντας στρατιώτας. — προδῷς, πρβ. 154.

238. οὐκ εἰς φθόρον εἶ (οὐκ εἰς κόρακας;) καὶ σιγῶσ' ἀνασχήσῃ τάδε; Πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 1146 οὐκ εἰς ὄλεθρον; οὐ σιωπήσας ἔσῃ; Ἀγαμ. 1266 ἵτ' ἐς φθόρον πεσόντα.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

θεοὶ πολῖται, μή με δουλείας τυχεῖν.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

αὐτὴ σὺ δουλοῖς καὶ σὲ καὶ πᾶσαν πόλιν. 240

ΧΟΡΟΣ.

ὦ παγκρατὲς Ζεῦ, τρέψον εἰς ἐχθροὺς βέλος.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

ὦ Ζεῦ, γυναικῶν οἷον ὤπασας γένος.

ΧΟΡΟΣ.

μοχθηρόν, ὥσπερ ἄνδρας ὧν ἁλῷ πόλις.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

παλινστομεῖς αὖ θιγγάνουσ' ἀγαλμάτων;

239. θεοὶ πολῖται = θεοὶ πολιοῦχοι. Σχολ. «τοὺς ἰδίους καὶ πατρῴους ἐπικαλοῦνται θεούς, μὴ εἰς δουλείαν ἐμπεσεῖν». Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 75.

240 κέ. σὲ ἀντὶ σεαυτήν, ὡς μὲ ἀντὶ ἐμαυτὴν Ἱκέτ. 123 ζῶσα γόοις με τιμῶ, τιθεμένης τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἀντὶ τῆς αὐτοπαθοῦς. — παγκρατές, παντοκράτωρ (151). — βέλος εἰς ἐχθροὺς τρέψον = κεραύνωσον, ὡς 615 βαλὼν Ζεὺς σφε κάνοι κεραυνῷ.

242 κέ. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἐν πικρᾷ εἰρωνείᾳ καὶ δυσανασχετῶν ἐπὶ ταῖς ἀτελευτήτοις εὐχαῖς μιμούμενος τὸν χορὸν καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Δία λέγει, ὦ Ζεῦ, οἷον δημιουργήσας παρέσχες ἡμῖν τὸ γένος τῶν γυναικῶν. — μοχθηρόν, πικρίαν πικρίᾳ ἀμείβων καὶ δὴ ὡς ἐξ ὀνόματος τοῦ Διὸς ἀποκρινόμενος ὁ χορὸς λέγει, ὅτι τὸ γένος τῶν γυναικῶν ἐδημιουργήθη ἐλεεινὸν καὶ τρισάθλιον, ὥσπερ ἄνδρας (ὤπασεν, ὀπάζει μοχθηρούς). — Πρὸς τὴν πτῶσιν τοῦ μοχθηρὸν προσηρμόσθη τὸ ἄνδρας, εἰ καὶ ὁ νοῦς εἶναι: ὥσπερ οἱ ἄνδρες, ὧν ἂν ἁλῷ πόλις, μοχθηροί εἰσιν. — ὧν ἁλῷ ἄνευ τοῦ ἄν, ὡς 335, 803, Εὐμ. 211 ἥτις νοσφίσῃ, Ἱκέτ. 96 εἰ κρανθῇ, καὶ συχνάκις παρὰ Σοφοκλεῖ. Πρβ. περὶ τῆς ἐννοίας Ὅμ. Ἰλ. 9, 591 κατέλεξεν ἅπαντα κήδε' ὅσ' ἀνθρώποισι πέλει τῶν ἄστυ ἁλώῃ.

244. Σχολ. «δυσφημεῖς καίτοι (ἀναγν. καίπερ) τῶν ἀγαλμάτων ἐχομένη». Πρβ. Εὐριπ. Ἴω. 1096 παλίμφαμος ἀοιδὰ (δύσφημος, βλάσφημος). Ἡ δυσφημία καὶ ὁ κακὸς οἰωνὸς συνέκειτο ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ χορὸς οὐ μόνον ἐμνημόνευσεν τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐποίησε τοῦτο ἐγγὺς τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, ὧν ἡ παρουσία ἀπῄτει εὐφημίαν. Ἐν ὁμοίᾳ ἐννοίᾳ ἠδύνατο ὁ Ἐτεοκλῆς ἀποκρούων τὴν ῥῆσιν «ἄνδρας ὧν ἂν ἁλῷ πόλις» νὰ εἴπῃ τὸ εὐφήμει, εὔφημα φώνει. Πρβ. Ἀγ. 1246, Σοφ. Αἴ. 361 ἀλλά με σύνδαίζον. ΧΟΡ. εὔφημα φώνει, 590. Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνη-

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ἀψυχίᾳ γὰρ γλῶσσαν ἁρπάζει φόβος. 245

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

αἰτουμένῳ μοι κοῦφον εἰ δοίης τέλος.

ΧΟΡΟΣ.

λέγοις ἂν ὡς τάχιστα, καὶ τότ' εἴσομαι.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

σίγησον, ὦ τάλαινα, μὴ φίλους φόβει.

ΧΟΡΟΣ.

σιγῶ· σὺν ἄλλοις πείσομαι τὸ μόρσιμον.

θείᾳ λέγεται: μὴ λέγε κακὰ λόγῳ, 'μίλει καλά. Ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς θυσίαις καὶ τοῖς ἱεροῖς ἦτο ἀνάγκη νὰ λέγωσι μόνον εὐοίωνα ἀποφεύγοντες πᾶν τὸ δυσοίωνον, διὰ ταῦτα οἱ ἄνθρωποι φοβούμενοι μὴ φύγῃ τὸ ἔρκος τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἀπαισία τις λέξις διέμενον σιωπηλοί, ἐκ δὲ τούτου προῆλθεν ἡ σημασία, καθ' ἣν τὸ εὐφημεῖν σημαίνει καὶ σιωπᾶν. Πρβ. Ἀριστ. Θεσμοφ. 39 «εὔφημος πᾶς ἔστω λαός, στόμα σύγκλῃσας». — αὖ, πάλιν, δυσφημήσασα καὶ πρὶν 207.

245. ἀψυχίᾳ γάρ. Πρὸ τοῦ γὰρ προσυπακούεται ἡ βεβαίωσις τῶν λόγων τοῦ Ἐτεοκλέους: ναὶ παλινστομῶ, διότι ὁ φόβος συναρπάζει τὴν γλῶσσαν εἰς τοιούτους λόγους, ἕνεκα τοῦ φόβου δὲν ἄρχω τῆς γλώσσης.

246. Αἰ καὶ ἐμοῦ αἰτουμένου νὰ παρεῖχες ἐκπλήρωσιν οὖσάν σοι ῥᾳδίαν, εἴθε νὰ ἐξετέλεις τὴν αἴτησίν μου δυναμένη νὰ πράξῃς τοῦτο ῥᾳδίως. Πρὸς τὸ εὐκτικὸν εἰ (= εἴθε) πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 10, 111 ἀλλ' εἴ τις καὶ τούσδε μετοιχόμενος καλέσειεν, 15. 571 εἴ τινά που Τρώων ἐξάλμενος ἄνδρα βάλοισθα, 16, 559 ἀλλ' εἴ μιν ἀεικισσαίμεθ' ἑλόντες, Σοφ. Οἰδ. Τ. 863 εἴ μοι ξυνείη φέροντι μοῖρα, Εὐριπ. Ἑκ. 836 εἴ μοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραχίοσι, Ἱκ. 620 ποτανὰν εἴ με τις θεῶν κτίσαι. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ἐπὶ ματαίας εὐχῆς τίθεται τὸ εἴθ' ὤφελε, ὡς ὤφελε. Πρβ. Κρυγ. Α'. § 54, 3, 3 καὶ 4 καὶ Β'. § 54, 3, 3 καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 917. — δοίης τέλος = τελέσειας, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ἔδωκα τέλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν = ἐπέρανα τὴν ὑπόθεσιν. — Πρὸς τὸ κοῦφον συναπτόμενον οὐχὶ τῷ αἰτουμένῳ, ἀλλὰ τῷ τέλος πρβ. Ἡροδ. 7, 38 σοὶ ἐλαφρὸν τυγχάνει ἐὸν ὑπουργῆσαι. — Μετὰ τὰς ματαίας ἀπειλὰς οὐχὶ ἄνευ τινὸς ἀπελπισμοῦ καὶ εἰρωνείας τρέπεται ὁ Ἐτεοκλῆς εἰς παρακλήσεις.

247. λέγοις ἂν προστακτικῶς, ὡς πλεισταχοῦ. — τότε, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 1517 ΟΙΔ. οἶσθ' ἐφ' οἷς οὖν εἶμι; ΚΡ. λέξεις, καὶ τότ' εἴσομαι κλύων.

248. Ὁ στίχος οὗτος περιέχει τὴν αἴτησιν, ὁ δὲ ἐπιφερόμενος τὴν ἐκπλήρωσιν.

Digitized by Google

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

τοῦτ' ἀντ' ἐκείνων τοὔπος αἱροῦμαι σέθεν. 250
καὶ πρός γε τούτοις, ἐκτὸς οὖσ' ἀγαλμάτων
[εὔχου τὰ κρείσσω, ξυμμάχους εἶναι θεοὺς]
κἀμῶν ἀκούσασ' εὐγμάτων, ἔπειτα σὺ
ὀλολυγμὸν ἱερὸν εὐμενῆ παιάνισον,

250. τοῦτο τοὔπος σέθεν, δηλαδὴ τό τε σιγᾶν καὶ τὸ πάσχειν τὸ μόρσιμον (πεπρωμένον), διότι τὸ δεύτερον εἶναι καὶ ἀξίωμα τοῦ Ἐτεοκλέους (706). — ἀντ' ἐκείνων, τῶν προτέρων, Σχολ. «ἀνθ' ὧν ἄλλων δυσφήμων εἴρηκας τοῦτο μᾶλλον αἱροῦμαι παρὰ σοῦ». — αἱροῦμαι, ἐφ' ἧς ἐννοίας τίθεται καὶ τὸ ἐπαινῶ.

251. *ἐκτὸς οὖσ' ἀγαλμάτων*] Ὁ Ἐτεοκλῆς παρακελευόμενος ταῖς παρθένοις νὰ ἀποστῶσι τῶν ἀγαλμάτων, διότι τὸ προσπτύσσειν τὰ βρέτη τῶν θεῶν ἦν σημεῖον μεγίστου κινδύνου καὶ φόβου, συμβουλεύει αὐταῖς νὰ ἀναμέλψωσιν ὕμνους νικητηρίους. Τῷ παραγγέλματι τούτῳ πειθόμενος κατέρχεται εἶτα ὁ χορὸς εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἔνθα ᾄδει τὸ ἐπιφερόμενον στάσιμον.

252. Ὁ στίχος οὗτος προλαμβάνει τὸν τρόπον τῶν ὀρθῶν εὐχῶν, ὃν ὁ Ἐτεοκλῆς συμβουλεύει ταῖς παρθένοις. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀπηγόρευσεν ἤδη ὁ Ἐτεοκλῆς ταῖς παρθένοις τὴν εὐχὴν «ξυμμάχους εἶναι θεούς» ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (202 κέ.).

254. ὀλολυγμός, ὀλολυγή, ὀλολύζειν, συνήθη καὶ κυριολεκτούμενα περὶ τῶν μετὰ βοῆς ὑπὸ γυναικῶν ᾀδομένων εὐχῶν ἐν θυσίαις, προσφερομέναις μάλιστα τῇ Ἀθηνᾷ, καὶ ἐν ἄλλαις ἱεροτελεστίαις εἴτε ἐπὶ εὐτυχῶν γεγονότων πρὸς δοξολογίαν διὰ τὴν γενομένην θείαν βοήθειαν (ὡς Ὅμ. Ὀδ. 3, 450, ἔνθα Σχολ. «μετὰ βοῆς εὔξαντο· τὸν γὰρ ὀλολυγμὸν Ὅμηρος γυναικείαν εὐχὴν λέγει» καὶ 22, 408 καὶ 411 αὐτόθι) εἴτε ἐπὶ κινδύνων πρὸς ἀποτροπὴν αὐτῶν καὶ ἐπίκλησιν τῆς θείας βοηθείας (ὡς Ὅμ. Ὀδ. 4, 767, ἔνθα ὁ Εὐστάθιος «τὸ ὀλολύζειν γυναικεία φωνὴ λιγύφωνος», καὶ Ἰλ. 6, 301, ἔνθα Σχολ. «ὀλολυγῇ, μετὰ ὀλολυγμοῦ· φωνὴ δ' αὕτη γυναικῶν εὐχομένων θεοῖς»). Πρβ. Ἡσύχ. ὀλολυγή· φωνὴ γυναικῶν ἣν ποιοῦνται ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐχόμεναι. Πρὸς τὸ ὀλολυγὴ παραβάλλει ὁ Movers (Phoenic. τόμ. 1, σελ. 246) τὸ ἑβραϊκὸν ἀληλούια. Παρὰ Ξενοφ. Ἀναβ. 4, 3, 19 ἐπεὶ καλὰ ἦν τὰ σφάγια, ἐπαιάνιζον πάντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀνηλάλαζον, συνωλόλυζον δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἅπασαι, ἀντιδιαστέλλεται ὁ παιὰν τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὸν ὀλολυγμὸν τῶν γυναικῶν. Τὸ παιάνισον κείμενον ἐνταῦθα κατὰ εὐρυτέραν σημασίαν (ἀνάμελψον) ἀναφέρεται σὺν τῷ ὀλολυγμὸν εὐμενῆ εἰς τὴν τρανεστέραν καὶ φαιδροτέραν φωνὴν τοῦ εὐμενοῦς καὶ εὐπροσδέκτου τοῖς θεοῖς καὶ αἴσια προοιωνιζομένου ᾄσματος. — εὐμενῆ, φιλόφρονα καὶ θεάρεστον (πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 9, 499 τοὺς [θεοὺς] θυέεσσι καὶ εὐχωλῇσ' ἀγανῇσιν .. παρατροπῶσ' ἄνθρωποι) καὶ ἀπὸ τοῦ ἀποτελέσματος ἐξευμενιστικόν, ἐξιλαστικόν, ὡς ἑρμηνεύει καὶ ὁ νεώτερος Σχολ.

Digitized by Google

Ἑλληνικὸν νόμισμα θυστάδος βοῆς, 255
θάρσος φίλοις, λύουσα πολεμίων φόβον.
ἐγὼ δὲ χώρας τοῖς πολισσούχοις θεοῖς,
πεδιονόμοις τε κἀγορᾶς ἐπισκόποις,
Δίρκης τε πηγαῖς, οὐδ' ἀπ' Ἰσμηνὸν λέγω,
εὖ ξυντυχόντων καὶ πόλεως σεσωμένης, 260

255. Ἑλληνικὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἄριον κομμὸν (Κισσίαν ἰηλεμιστρίαν) ἤτοι πρὸς τὸν μελαγχολικὸν ἀσιατικὸν θρῆνον. Ἔπιθι τὰ ἐν Πέρσ. 128 καὶ 940 εἰρημένα. — νόμισμα, νόμιμον, ἔθος, συνήθεια, Σουίδας «δύο σημαίνει, τὸ νόμιμον ἔθος . . καὶ τὸ κόμμα τοῦ τετυπωμένου χαλκοῦ». Πρβ. Εὐριπ. Οἰδ. ἀπόσπ. 542 οὗτοι νόμισμα λευκὸς ἄργυρος μόνον καὶ χρυσός ἐστιν, ἀλλὰ κἀρετὴ βροτοῖς νόμισμα κεῖται πᾶσιν, ᾗ χρῆσθαι χρεών, Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 348 καὶ Νεφ. 247. — θυστάδος, Σχολ. «τῆς παρὰ ταῖς θυσίαις γινομένης». Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 1019 θυστάδας λιτάς.

256. Ὡς ἐπιθαρρύνουσα τοὺς φίλους, ἐν ᾧ ἐκβάλῃς τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβον ἤτοι ἐπιθαρρύνουσα οὕτω τοὺς φίλους καὶ λύουσα τὸν ἐν αὐτοῖς φόβον τῶν πολεμίων, ὃν ἐνέβαλες διὰ τῶν προτέρων θρήνων καὶ ὀδυρμῶν, οὓς ἤγειρας περιθέουσα ἄνω καὶ κάτω.

257 κέ. Οἱ τὸ ἄστυ φρουροῦντες θεοὶ καλοῦνται πολισσοῦχοι 168, ἀστυάνακτες Ἱκέτ. 1030, ἀστυνόμοι Ἀγαμ. 88 πάντων τε θεῶν τῶν ἀστυνόμων, ὑπάτων, χθονίων, τῶν τε θυραίων (τῶν πρὸ τῶν θυρῶν ἱδρυμένων) τῶν τ' ἀγοραίων (τῶν ἐν ἀγορᾷ ἱδρυμένων). Ἐν τῷ προκειμένῳ δὲ χωρίῳ προστεθέντος τοῦ χώρας, σημαίνονται πάντες οἱ θεοὶ τῆς χώρας, περιλαμβάνοντες τούς τε ἐν ἀγροῖς ἱδρυμένους (πεδιονόμοις) καὶ τοὺς ἐν τῷ ἄστει (ἀγορᾶς ἐπισκόποις). Ἕτεροι δὲ (ὁ Weil) συνάπτοντες: ἐγὼ δὲ χώρας (τῶν Θηβαίων) θεοῖς τοῖς πολισσούχοις, τοῖς πεδιονόμοις, τοῖς ἐπισκόποις ἀγορᾶς: ἐννοοῦσιν ἐν τῷ πολισσούχοις τοὺς πολιούχους θεοὺς τῆς ἀκροπόλεως (βλ. Ahrens, Phil. Suppl., τ. 1, σελ. 261), οἷς ἀντιτίθενται οἱ ἀγοραῖοι καὶ οἱ πεδιονόμοι. Σχολ. ν. «πρῶτον καθολικῶς εἶπεν τοῖς τῆς χώρας θεοῖς, εἶτα μερικῶς ἐπήνεγκεν, πολισσούχοις λέγων καὶ πεδιονόμοις καὶ ἀγορᾶς ἐπισκόποις».

259. Δίρκης τε πηγαῖς = ὕδασι Δίρκης. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 314. — οὐδ' ἀπ' Ἰσμηνὸν λέγω, οὐδὲ Ἰσμηνὸν ἀπολέγω, οὐδὲ τὸν Ἰσμηνὸν ἀποκρίνω, ἑπομένως καὶ τῷ Ἰσμηνῷ. Ἐναλλαγὴ συντάξεως, οἷα Προμ. 91 ὦ δῖος αἰθὴρ καὶ ταχύπτεροι πνοαὶ ποταμῶν τε πηγαὶ . . παμμῆτορ τε γῆ, καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ, Σοφ. Αἴ. 859 ὦ φέγγος, ὦ γῆς ἱερὸν οἰκείας πέδον Σαλαμῖνος . . κρῆναί τε ποταμοί θ' οἵδε, καὶ τὰ Τρωϊκὰ πεδία προσαυδῶ, ὁμοίως δὲ τιμῆσις Ἀγ. 1599 ἀπὸ σφαγὴν ἐρῶν.

260. εὖ ξυντυχόντων (τῶν πραγμάτων Σχολ. ν.), ὡς Ἱκέτ. 129 πελομένων καλῶς, Εὐμ. 775 ὀρθουμένων, 970 προφρόνως ἐπικραινομένων. Οὕτω καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ Ξενοφ. Πόρ. 6, 3: σὺν θεῷ πραττομένων εἰκὸς καὶ τὰς πράξεις προϊέναι ἐπὶ τὸ λῷον. Πρὸς δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ξυντυχόντων πρβ. Σοφ. Αἴ. 313 τὸ συντυχὸν πάθος. Καὶ ἐν τῇ

Digitized by Google

μήλοισιν αἱμάσσων τόθ' ἑστίας θεῶν,
θήσω λάφυρα, δαΐων δ' ἐσθήματα
στέψω πρὸ ναῶν, δουρίπηχθ' ἁγνοῖς δόμοις. 265
τοιαῦτ' ἐπεύχου μὴ φιλοστόνως θεοῖς,
μηδ' ἐν ματαίοις κἀγρίοις ποιφύγμασιν·
οὐ γάρ τι μᾶλλον μὴ φύγῃς τὸ μόρσιμον.
ἐγὼ δ' ἐπ' ἄνδρας ἓξ ἐμοὶ σὺν ἑβδόμῳ
ἀντηρέτας ἐχθροῖσι τὸν μέγαν τρόπον 270

συνηθείᾳ δὲ λέγομεν: ἐὰν τὰ πράγματα τύχωσι καλά, ἔλθωσι δέξια (= καλῶς καὶ αἰσίως τῶν πραγμάτων ἀποβάντων).

261 κέ. ἑστίας, βωμοὺς Σχολ. νεώτερος. — θεῶν ἐπαναλαμβανόμενον μετὰ στίχ. 257. — θήσω, ἀναθήσω, ὡς Εὐριπ. Φοιν. 576 Θήβας πυρώσας τάσδε Πολυνείκης θεοῖς ἀσπίδας ἔθηκε.

264 κέ. δαΐων ἐσθήματα, πολεμίων σκῦλα (σκυλεύειν καὶ συλᾶν κυριολεκτοῦνται περὶ τῆς ἐκδύσεως τῶν τεθνεώτων πολεμίων), ὁ νεώτερος Σχολ. ἑρμηνεύει πανοπλίας. — στέψω, ὡς 50. Πρβ. καὶ Εὐριπ. Τρῳ. 573 Ἕκτορος ὅπλοις σκύλοις τε Φρυγῶν δοριθηράτοις, οἷσιν Ἀχιλλέως παῖς Φθιώτης στέψει ναοὺς ἀπὸ Τροίας. — δουρίπηκτα, ἐμπεπηγμένα δόρασιν. — πρὸ ναῶν, περὶ τῆς ἀναρτήσεως ἐχθρικῶν ὅπλων ἐν τοῖς ναοῖς πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 7, 82 τεύχεα συλήσας .. κρεμόω προτὶ νηὸν Ἀπόλλωνος, Ἀγαμ. 583 Τροίαν ἑλόντες δή ποτ' Ἀργείων στόλος θεοῖς λάφυρα ταῦτα τοῖς καθ' Ἑλλάδα δόμων ἐπασσάλευσαν ἀρχαίων γάνος, Εὐρ. Ῥήσ. 180 θεοῖσιν αὐτὰ (λάφυρα) πασσάλευε πρὸς δόμοις. Ἐπὶ τῆς πρὸς ἀνατολὴν εἰσόδου τοῦ Παρθενῶνος πρῶτος ὁ ἀρχαιολόγος Michaelis ἀνεκάλυψεν ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ ναοῦ τὰ ἴχνη. ἔνθα ἦσαν προσπεπασσαλευμέναι ἓξ καὶ εἴκοσιν ἀσπίδες ἐκ τῶν τριακοσίων, ἃς ὁ μέγας Μακεδὼν ἔπεμψεν μετὰ τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην ὡς ἀνάθημα τῇ ἱερᾷ πέτρᾳ. Πρὸς τὸ δουρίπηχθ' πρβ. καὶ Ἰωσήπ. Ἀρχ. Ἰουδ. 15, 11, 3: τοῦ δὲ ἱεροῦ παντὸς ἦν ἐν κύκλῳ πεπηγμένα σκῦλα καὶ ταῦτα πάντα βασιλεὺς Ἡρώδης ἀνέθηκε κτέ.

266. τοιαῦτ' (ἐγὼ μὲν εὔχομαι, σὺ δὲ) ἐπεύχου.

267. ποιφύγμασιν παραγόμενον ἐκ τοῦ ποιφύσσω (πρβ. κίνυγμα ἐκ τοῦ κινύσσομαι Προμ. 167 αἰθέριον κίνυγμα) σημαίνει ἐκφοβοῦντας φθόγγους (Σχολ. ἐκφοβήμασιν), οὓς ἐκβάλλει τις πνευστιῶν. Ἡ λέξις τῶν ἐξεζητημένων καὶ διὰ τοῦτο ἐποιήσαντο χρῆσιν αὐτῆς Αἰσχύλος, Σώφρων, Εὐφορίων, Νίκανδρος, Λυκόφρων, θηραταὶ τῶν τοιούτων. Πρβ. Σχολ. Νικάνδρου Θηριακῶν σελ. 13 «τὸ δὲ ποιφύσσειν πολλαχῶς λέγεται καί ποτε μὲν ἐπὶ τοῦ ἐκφοβεῖν, ὡς Σώφρων ἐν Μίμοις, παιδικὰ ποιφύξεις, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ πνεῖν, ὡς Εὐφορίων, Ζεφύρου μέγα ποιφύξαντος, τὸ δὲ ποιφύσσοντος (Θηριακ. 180) ἀντὶ τοῦ φυσῶντος». Πρβ. 174 κέ., 192 κέ.

269 κέ. ἐπ' ἄνδρας ἓξ μολών, πορευθεὶς καὶ λαβὼν ἓξ ἄνδρας τάξω αὐτοὺς σὺν ἐμοὶ ἑβδόμῳ εἰς τὰς ἑπτὰ πύλας ὡς ἰσχυροὺς (τὸν μέγαν τρόπον, κατὰ μέγαν τρόπον, ἐν μεγάλῳ τρόπῳ, ἐν μεγάλῳ βαθμῷ) ἀντιστάτας τῶν ἐχθρῶν. — ἀντηρέτης, κυρίως ἀντικωπηλάτης, ὁ ἐκ τοῦ ἐναν-

Digitized by Google

εἰς ἑπτατειχεῖς ἐξόδους τάξω μολών,
πρὶν ἀγγέλους σπερχνούς τε καὶ ταχυρρόθων
λόγων ἱκέσθαι καὶ φλέγειν χρείας ὕπο.

ΧΟΡΟΣ.

Μέλει, φόβῳ δ' οὐχ ὑπνώσσει κέαρ· στροφ. α'.
γείτονες δὲ καρδίας 275
μέριμναι ζωπυροῦσι τάρβος

τίου ἐρέσσων, εἶτα δὲ μεταφορικῶς ὁ ἀντίπαλος. — μέγαν τρόπον (πρβ. 452) συνάπτεται τῷ ἀντηρέτης. — ἑπτατειχεῖς ἐξόδους = ἑπτὰ ἐξόδους τειχέων. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 1058 τὰ ἑπτάπυργα κλῇθρα γᾶς = ἑπτὰ κλεῖθρα πύργων.

272 κέ. ἀγγέλους ταχυρρόθων λόγων, ἀγγέλους, ὧν αἱ ἀγγελίαι ταχέως διαδίδονται. — σπερχνούς, ἐπισπερχεῖς. Ἡ λέξις ἐσχημάτισται ἀπὸ τοῦ σπέρχω, ὡς τερπνὸς ἀπὸ τοῦ τέρπω, λίχνος ἀπὸ τοῦ λείχω. — φλέγειν ἀμεταβάτως, προσυπακουομένου ὑποκειμένου πράγματα, ὡς στίχῳ 260. — ὑπὸ χρείας, πρὶν ἡ ἀνάγκη ἐξεγείρῃ γενικὸν θόρυβον. — Ὁ Ἐτεοκλῆς ἀπέρχεται εἰς τὸ ἄστυ.

274—355. Πρῶτον στάσιμον: «Ταρβῶ καὶ φρίττω ἀναλογιζομένη τὴν ἔφοδον τῶν πολιορκητῶν. Ῥύεσθε, ὦ θεοί, τὴν πόλιν. — Ποίαν καλλίονα ταύτης χώραν ἀμείψεσθε; Ὅθεν φθείρατε τοὺς ἔξω πύργων ἐχθροὺς παρέχοντες νίκην τοῖς ἐντὸς πολίταις· θὰ ἦτο οἰκτρόν, ἐὰν οὕτως ὠγυγία πόλις ἐδουλοῦτο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ὑπέμεινεν τὰ ἀνοσιουργήματα καὶ τὰς δυστυχίας τῆς πορθήσεως». Τὰ κακὰ ταῦτα ἐξεικονίζονται ἐν χρώμασι ζωηροτάτοις καθ' Ὁμήρ. Ἰλ. 9, 592 κατέλεξεν ἅπαντα κήδε' ὅσ' ἀνθρώποισι πέλει τῶν ἄστυ ἁλώῃ· ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει, τέκνα δέ τ' ἄλλοι ἄγουσι βαθυζώνους τε γυναῖκας, 22, 61 κακὰ πόλλ' ἐπιδόντα, υἷάς τ' ὀλλυμένους ἑλκηθείσας τε θύγατρας καὶ θαλάμους κεραϊζομένους καὶ νήπια τέκνα βαλλόμενα προτὶ γαίῃ κτέ. Πρβ. Quintil. 8, 3, 68 κέ.

274. Μέμνημαι καὶ φροντίζω (πρβ. Πέρσ. 1050) τῶν νουθετημάτων σου. Σχολ. «μέλει μοι ὧν εἶπεν ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀλλ' ὁ ἐν ἐμοὶ φόβος οὐκ ἠρεμεῖν με ποιεῖ καὶ ἡσυχάζειν». Ἀπελθόντος τοῦ Ἐτεοκλέους, ὁ χορὸς καίπερ ἀναμιμνησκόμενος τῶν ὑπεσχημένων τῷ ἡγεμόνι ὑπείκων ὅμως τῇ γυναικείᾳ φύσει ἐκδηλοῖ πάλιν τὸν ἐπὶ μικρὸν κατασταλέντα ἐντὸς τοῦ στήθους φόβον ἐπικαλούμενος τοὺς θεοὺς ἀρωγοὺς καὶ περιγράφων τὴν τύχην δοριαλώτου πόλεως. — ὑπνώσσει, πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 634 ἐλπίδες δ' οὔπω καθεύδουσι.

275 κέ. Οἱονεὶ ἐπεξήγησις τῆς προηγουμένης προτάσεως. — γείτονες καρδ. μέρ., Σχολ. «αἱ ἐν τῇ καρδίᾳ μέριμναι». — καρδίας ἀναγνωστέον ὡς σπονδεῖον, καθάπερ καὶ Ἰκ. 74, 807. Πρβ σημ. εἰς Πέρσ. 1010. — ζωπυροῦσι τάρβος, πρβ. Εὐριπ. Ἰλ. 1121 ζωπυρεῖς νείκη νέα. Σημείωσαι τὸ εἰκονικὸν τοῦ λόγου· ὁ φόβος τοῦ χοροῦ κατεστάλη μὲν κατά τι διὰ τῶν παραινέσεων τοῦ Ἐτεοκλέους, αἱ ὑπολειφθεῖσαι ὅμως μέριμναι τῆς καρδίας

Digitized by Google

τὸν ἀμφιτειχῆ λεών,
δράκοντας ὥς τις τέκνων
ὑπερδέδοικεν λεχαί-
ων δυσευνάτορας 280
πάντρομος πελειάς.
τοὶ μὲν γὰρ ποτὶ πύργους
πανδαμὶ πανομιλὶ
στείχουσιν· τί γένωμαι;
τοὶ δ' ἐπ' ἀμφιβόλοισιν 285

ἐξεγείρονται μετὰ τὴν ἀπέλευσιν τοῦ βασιλέως καὶ δίκην ἐναυσμάτων καὶ ὑπὸ τῇ σποδιᾷ κεκρυμμένου πυρὸς ἀναζωπυροῦσι καὶ ἀναφλέγουσι τὸ τάρβος. Ἐτυμ. Μ. «ζωπυρεῖν κυρίως τοὺς ἄνθρακας φυσᾶν· ὦ τρισκατάρατε, ζωπύρει τοὺς ἄνθρακας». Κατὰ τὸν Φώτιον δὲ καὶ Σουίδαν καὶ Ἡσύχιον ζώπυρα ἦσαν φυσητῆρες, ὅθεν οἱ χαλκεῖς τὸ πῦρ ἐκφυσῶσιν. Ἐκ τῆς ῥήσεως δὲ ταύτης ὡσανεὶ ἐκ τοῦ ταρβῶ, δέδοικα ἢ ποιοῦσί με δεδοικέναι ἤρτηται ἡ αἰτιατική: τὸν . . λεών. Πρβ. Σοφ. Ἠλ. 123 τάκεις . . οἰμωγὰν τὸν . . . Ἀγαμέμνονα (= τηκομένη οἰμώζεις τὸν Ἀγαμέμνονα), Εὐριπ. Βάκχ. 1288 καρδία πήδημ' ἔχει τὸ μέλλον (πηδῶσα φοβεῖται τὸ μέλλον), ἔτι δὲ καὶ Δημοσθ. 4, 45 τεθνᾶσι τῷ δέει τοὺς τοιούτους ἀποστόλους. Περὶ τῆς πρὸς τὸ σημαινόμενον ταύτης συντάξεως ἴδε καὶ Κρυγ. Γραμ. Μέρ. Β'. § 46, 18, 2 καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 982.

278 κέ. Ἡ συνάρτησις τῶν λέξεων καὶ τῆς ἐννοίας: ὥς τις πάντρομος πελειὰς δέδοικεν ὑπὲρ τῶν ἔτι ἐν τῇ νεοσσιᾷ ὄντων τέκνων (τῶν ἀπτήνων ἔτι νεοσσῶν) τοὺς δράκοντας, τοὺς ἐπικινδύνους καὶ ὀλεθρίους εὐνάτορας. — λεχαίων, Σχολ. «νεμομένων ἐπὶ τῆς καλιᾶς . . καὶ μήπω δυναμένων ἵπτασθαι». — πάντρομος, ὡς τρήρωνα πέλειαν παρ' Ὁμήρῳ, ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς συνθέσεως τοῦ παν ἐπιτείνεται ὁ τρόμος ὑπὲρ τῶν νεοσσῶν. — Πρβ. 490, Ὁμ. Ἰλ. 2, 308 κέ., Μόσχ. 4, 21 ὡς δ' ὄρνις δύρηται ἐπὶ σφετέροισι νεοσσοῖς ὀλλυμένοις, οὔστ' αἰνὸς ὄφις ἔτι νηπιάχοντας θάμνοις ἐν πυκινοῖσι κατεσθίῃ κτέ., Ὁρατ. epod. 1, 19 ut assidens inplumibus pullis avis serpentium adlapsus timet κτλ. Ὁ πληθυντικὸς δράκοντας δυσευνάτορας ἐτέθη κατὰ τὸν Hermann, διότι ὁ χορὸς ἔχει ἐν νῷ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν.

282. τοὶ (ἴδε Πέρσ. 18) μὲν (ἡ ἀντίθεσις 285): οἱ πολιορκηταὶ καὶ δὴ οἱ ὁπλῖται. — πανδαμὶ πανομιλὶ = πανδημεὶ (σωρηδόν, ἀθρόοι) ὁμιληδὸν (ἐν πυκνοῖς ἀγήμασιν).

284. τί γένωμαι; τὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ: τί νὰ γένω; τί θὰ πάθω; κεῖνται ἐπὶ ὁμοίας ἀπέλπιδος καταστάσεως. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 5, 465 ὤ μοι ἐγώ, τί πάθω; τί νύ μοι μήκιστα γένηται καὶ σημ. 141.

285. τοὶ δέ, οἱ ψιλοὶ καὶ γυμνῆτες, οἱ ἀκροβολισταί, οἱ μακρόθεν σφενδονῶντες καὶ ἐν γένει ῥίπτοντες λίθους. — ἀμφιβόλοισιν. Σχολ. «πάντοθεν βαλλομένοις» ὡς στ. 144. Πρὸς τὴν λέξιν παραβλητέον καὶ Θουκυδ. 2, 76 προ-

Digitized by Google

ἰάπτουσι πολίταις
χερμάδ' ὀκριόεσσαν.
παντὶ τρόπῳ, Διογενεῖς
θεοί, πόλιν καὶ στρατὸν
Καδμογενῆ ῥύεσθε. 290

ποῖον δ' ἀμείψεσθε γαίας πέδον ἀντ. α'.
τᾶσδ' ἄρειον, ἐχθροῖς
ἀφέντες τὰν βαθύχθον' αἶαν,
ὕδωρ τε Διρκαῖον, εὐ-
τραφέστατον πωμάτων 295

χωροῦντας ἔσω διπλάσιόν τε πόνον ἔχειν καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ μᾶλλον γίγνεσθαι, 4, 32 ὅπως . . ἀμφίβολοι γίγνωνται τῷ πλήθει, εἰ μὲν τοῖς πρόσθεν ὀπίσιεν, ὑπὸ τῶν κατόπιν βαλλόμενοι, εἰ δὲ τοῖς πλαγίοις, ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν παρατεταγμένων, αὐτόθι κεφ. 36 καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι βαλλόμενοί τε ἀμφοτέρωθεν καὶ .. ἀμφίβολοι ἤδη ὄντες οὐκέτι ἀντεῖχον Ἐκ τῆς σημασίας ταύτης τοῦ ἀμφοτέρωθεν ἢ πάντοθεν βαλλομένου προέκυψεν ἡ ἑτέρα, καθ' ἣν ἡ λέξις σημαίνει συνεκδοχικῶς τὸ πάντοθεν προσβαλλόμενον καὶ ἀμφισβητούμενον, τὸ ἀνυπόστατον.

287. χερμάδα, λίθον χειροπληθῆ (Ξενοφ. Ἀναβ. 3, 3, 17) παρ' Ὁμήρῳ καλούμενον χερμάδιον. Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 1096 αὐτοῦ χερμάδας κρατηρόλους ἔρριπτον. — ὀκριόεσσαν, τὴν ἔχουσαν ἄκρας ὀξείας, τὴν σκληράν, ἐπίθετον κοσμητικόν, ὡς Ὅμ. Ἰλ. 4, 518, 8, 327 χερμαδίῳ ὀκριόεντι.

288 κέ. Διογενεῖς, οἱ ἐκ Διὸς ἔχοντες τὸ γένος ἅτε πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε (Σχολ. ν.). — Καδμογενῆ: ἀπὸ Κάδμου γὰρ οἱ Θηβαῖοι (Σχολ.).

291 κέ. Σχολ. «ποῖον οἰκήσετε δάπεδον ἐντεῦθεν μεταστάντες . . . ἐὰν ταύτην, φησί, τὴν γῆν προδῶτε τοῖς πολεμίοις, ποίαν βελτίονα αὐτῆς εὑρήσετε». Πρβ τὰ σεσημειωμένα εἰς στίχ. 203 κέ. — ἄρειον, ὁ ἐπικὸς τύπος τοῦ συγκριτικοῦ καὶ Ἀγαμ. 81. — βαθύχθονα, τὴν εὔφορον καὶ ἐριβώλακα (Σχολ. εὔγειον). Καὶ ὁ Εὐρ. ἐξομνεῖ τὸ γόνιμον τῆς Θηβαϊκῆς γῆς Φοιν. 643 κατοικίσαι πεδί' ἔχρη τὸ θέσφατον πυροφόρα νιν Ἀόνων, καλλιπόταμος ὕδατος ἵνα τε νοτὶς ἐπέρχεται ῥυτᾶς Δίρκας χλοηφόρους βαθυσπόρους γύας

295. εὐτραφέστατον] ἕνεκα ταύτης τῆς ἰδιότητος ἀνετίθετο τοῖς ποταμίοις θεοῖς τῆς χώρας, τοῖς ἐπιμεληταῖς καὶ τροφεῦσι τῆς νεολαίας (κουροτρόφοις), ἔτι δὲ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι κουροτρόφῳ ὁ θρεπτήριος πλόκαμος (Χοηφ. 6) τῶν νέων, ἐξερχομένων ἐκ τῆς νεότητος εἰς τοὺς ἄνδρας, ὡς χαριστήριον τοῦ μέχρι τῆς νεανικῆς ἡλικίας δωρηθέντος βίου καὶ θεραπείας παρὰ τῶν θεῶν. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 23, 141 κέ., ἔνθα ὁ Ἀχιλλεὺς τὴν τῷ Σπερχειῷ καθωσιωμένην τηλεθόωσαν ξανθὴν κόμην αὐτοῦ προσφέρει τῷ νεκρῷ Πατρόκλῳ, Πέρσ. 490, 500, L. Schmidt, die Ethik der alten Griechen 1882, τομ. 2, σελ. 85 κέ καὶ 459, 5 καὶ Stengel ἐν Jahrb. f. Philol. τόμ. 125 (1882) σελ. 733 κέ.

Digitized by Google

ὅσων ἵησιν Ποσει-
δὰν ὁ γαιάοχος
Τηθύος τε παῖδες.
πρὸς τάδ', ὦ πολιοῦχοι
θεοί, τοῖσι μὲν ἔξω 300
πύργων ἀνδρολέτειραν
κῆρα, ῥίψοπλον ἄταν,
ἐμβαλόντες ἄροισθε
κῦδος τοῖσδε πολίταις,
καὶ πόλεως ῥύτορες ἔ- 305
στε τ' εὔεδροί τε στάθητ'
ὀξυγόοις λιταῖσιν.

296. ὅσων, ἴδε Πέρσ. 345. — Ποσειδάν, Σχολ. «ὅτι τῆς ὑγρᾶς οὐσίας δεσπότης Ποσειδῶν». Καλεῖται δὲ ὁ θεὸς γαιάοχος ὡς ἔχων ἡγουν βαστάζων τὴν γῆν· ἐπὶ γὰρ τοῦ ὕδατος ἡ γῆ ἐστήρικται κατά τι σχόλιον εἰς Ἰλ. 13, 125, δι' ἣν αἰτίαν προσονομάζεται καὶ ἐννοσίγαιος καὶ ἐνοσίχθων, ἔτι δὲ καὶ σεισίχθων. — Τηθύος παῖδες λέγονται οἱ ποταμοί, ὄντες κατὰ τὸν Ἡσίοδον (Θεογ. 337) τέκνα τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Πρβ. Προμ. 142, Ὁμήρ. Ἰλ. 14, 201, Πλάτ. Θεαίτητον σελ. 180D ἡ γένεσις τῶν ἄλλων πάντων Ὠκεανός τε καὶ Τηθύς.

299. πρὸς τάδε, πρὸς ταῦτα, διὰ ταῦτα, ὡς Πέρσ. 732.

300. τοῖσι μέν, ὡσανεὶ εἴπετο μετὰ ταῦτα «ἐμβάλοιτε, τοῖς δὲ πολίταις κῦδος ἄροισθε».

301 κέ. ἀνδρολέτειραν κῆρα, μοίραν φθείρουσαν τοὺς ἄνδρας, πρβ. 761 τὰν ἁρπαξάνδραν κῆρα (περὶ τῆς Σφιγγός). — Τοιαύτη δὲ μοῖρα εἶναι ἡ δυστυχία (ἄτα) καὶ ἡ ἧττα, ἡ ῥίπτουσα τὰ ὅπλα ἐν πανικῷ φόβῳ. ῥίψοπλος (πρβ. ῥίψασπις) μετενεχθὲν ἀπὸ τοῦ προσώπου. Πρβ. ἄνω στίχ. 174 κέ.

308. κῦδος ἄροισθε (ἐκ τοῦ ἄρνυμαι, οὐχὶ ἐκ τοῦ αἴρομαι) τοῖσδε πολίταις = προσκτήσασθε, προσπορίσατε τοῖς ἐμοῖς πολίταις πολεμικὴν δόξαν, ὡς Ὁμ. Ὀδ. 1, 240, 14, 370 ᾧ παιδὶ μέγα κλέος ἤρατ' ὀπίσσω. Ὁ Σχολ. ἑρμηνεύων «τοῖς μὲν ἔξω τοῦ τείχους Ἀχαιοῖς ἄτην ἐμποιήσατε, ὥστε αὐτοὺς τὰ ὅπλα ῥίψαι· τούτου δὲ γενομένου πρὸς ὑμῶν πάνυ ἂν ὑμνοῖσθε παρὰ τῶν πολιτῶν» διανοεῖται Ὁμήρ. Ἰλ. 4, 95 πᾶσι δέ κε Τρώεσσι (παρὰ πᾶσι τοῖς Τρωσὶ) χάριν καὶ κῦδος ἄροιο. Ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ δὲν συνᾴδει τὸ προηγούμενον μὲν (300), ἔτι δὲ πρὸς τούτοις θὰ ἀνέμενέ τις ἀρεῖσθε ἢ ἄροισθ' ἄν.

305 κέ. ῥύτορες, πρβ. 121, 91, 290, 809 κτλ. — εὔεδροι (ἴδε 94) στάθητε, διαμείνατε ἔμπεδοι καὶ εὐσταθεῖς ἐπὶ τῶν χαριέντων καὶ μεγαλοπρεπῶν ὑμῶν τόπων μὴ ἐκλείποντες μηδὲ ἐξαμειβόμενοι αὐτοὺς (291κέ). — ὀξυγ. λ., Σχολ. «διὰ τὰς ὀξυθρηνήτους λιτὰς ἡμῶν».

Digitized by Google

οἰκτρὸν γὰρ πόλιν ὧδ' ὠγυγίαν στροφ. β'.
Ἀΐδᾳ προϊάψαι δορὸς ἄγραν,
δουλίαν, ψαφαρᾷ σποδῷ .310
ὑπ' ἀνδρὸς Ἀχαιοῦ θεόθεν
περθομέναν ἀτίμως,
τὰς δὲ κεχειρωμένας ἄγεσθαι,
ἦ ἔ, νέας τε καὶ παλαιὰς
ἱππηδὸν πλοκάμων, περιρ- 315
ρηγνυμένων φαρέων· βοᾷ δ'
ἐκκενουμένα πόλις
λαΐδος ὀλλυμένας μιξοθρόου·

308 κέ. *ὠγυγίαν*] ἴδε Πέρσ. στίχ. 38, ἔνθα ὡσαύτως αἱ τῆς Αἰγύπτου Θῆβαι λέγονται ὠγύγιοι, ἤτοι πανάρχαιοι. — Ἀΐδᾳ προϊάψαι, ἤτοι εἰς ὄλεθρον ἐμβάλλειν, κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν (Ἰλ. 1, 3) Ἄιδι προΐαψεν. — δορὸς ἄγραν, δοριάλωτον, Σχολ. «διὰ δόρατος ἀγρευθεῖσαν».

310 κέ. εἰς κατατεθρυμμένην σποδὸν καὶ κόνιν ὑπ' Ἀχαιῶν (πρβ. 71 κέ.) μέχρι τῶν ἱερῶν τῶν θεῶν ἀτίμως καὶ ἀδόξως πυρπολουμένην. — θεόθεν = σὺν τοῖς θεοῖς, ὡς ῥιζόθεν σὺν ταῖς ῥίζαις (σύρριζα). Πρβ. 569 πόλιν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς πορθεῖν. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ περὶ ἐντελοῦς καταστροφῆς λέγεται: τὰ ἔκαμε στάκτη ἢ σποδὸν καὶ τέφραν.

313. τὰς δὲ ἐν ἀντιθέσει τῶν προσυπακουομένων φονευθέντων ἀνδρῶν. Πρβ. Πέρσ. 816.

314. νέας, ἀναγνωστέον μονοσυλλάβως (πρβ. τὰ καθωμιλημένα νε̲ὸς καὶ νε̲ά), ὡς ἐν νεανίδων Εὐμ. 957, νεανίας Εὐριπ. Φοιν. 147, νεανιῶν, νεανικὴν Ἀριστοφ. Σφηξ. 1069, 1067.

315 κέ. Σχολ. «ἱππηδὸν ἄγεσθαι, ὑπὸ ἱππέων σύρεσθαι τῶν πλοκάμων μετὰ ἀνάγκης», μᾶλλον δὲ ἄγεσθαι πλοκάμων δίκην ἵππων ἀγομένων πολλάκις τῆς χαίτης. Πρβ. Ἱκέτ. 437 ἀγομέναν ἱππηδὸν ἀμπύκων πολυμίτων πέπλων τ' ἐπιλαβὰς ἐμῶν, 920, Verg. Aen. 2, 403 ecce trahebatur passis Priameia virgo crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae. — κεχειρωμένας, ὑποχειρίους. — φαρέων, ἀναγνωστέον ὡς ἴαμβον δισσυλλάβως. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 82.

317 κέ. Ὁ νοῦς· ἡ δὲ πόλις κενουμένη (τῶν κατοίκων) εἶναι πλήρης ἀναμίκτου βοῆς τῶν αἰχμαλωτίδων γυναικῶν ἀτιμαζομένων. — ληΐς (= λεία) σημαίνει ταὐτὸν τῷ ληϊάδες γυναῖκες Ὁμ. Ἰλ. 20, 193 ληϊάδας δὲ γυναῖκας, ἐλεύθερον ἦμαρ ἀπούρας, ἦγον. — ὀλλυμένας σημαίνει οὐχὶ τῆς καταστρεφομένης καὶ εἰς δουλείαν ἀγομένης (ὡς Εὐριπ. Ἑκάβ. 914 οὐκέτι σ' ἐμβατεύσω· μεσονύκτιος ὠλλύμαν, 945 ἐπεί με γᾶς ἐκ πατρίας ἀπώλεσαν ἐξώλεσάν τ' οἴκων), ἀλλὰ τῆς ἀτιμαζομένης κατ' εὐφημισμόν. Σχολ. «πορθουμένας». Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 563 ὄψει δαμασθὲν ἄστυ Θηβαίων τόδε, ὄψει δὲ πολλὰς αἰχμαλωτίδας κόρας βίᾳ πρὸς ἀνδρῶν πολεμίων πορθουμένας. — μιξοθρόου (τῆς θροῦν καὶ βοὴν ποιουμένης ἀνάμικτον Σχολ. νεώτ.) σημαίνει οὐχὶ οἰμωγὰς καὶ εὐχωλὰς

Digitized by Google

βαρείας τοι τύχας προταρβῶ.

κλαυτὸν δ' ἀρτιδρόποις ὠμοδρόπων, ἀντ. β'.
νομίμων προπάροιθεν, διαμεῖψαι 321
ὀμφάκων τρυγερὰν δρόσον·
τί; τὸν φθίμενον γὰρ προλέγω
βέλτερα τῶνδε πράσσειν·
πολλὰ γάρ, εὔτε πτόλις δαμασθῇ, 325
ἒ ἔ, δυστυχῆ τε πράσσει.
ἄλλος δ' ἄλλον ἄγει, φονεύ-
ει, τὰ δὲ πυρφορεῖ· καπνῷ
χραίνεται πόλισμ' ἅπαν·

ὀλλύντων καὶ ὀλλυμένων, ἃς ὁ ποιητὴς καλεῖ Ἀγ. 333 βοὴν ἄμικτον, ἀλλὰ μόνον τὰς συμμίκτους οἰμωγὰς τῶν γυναικῶν.

319. προταρβῶ, ὡς προφοβοῦμαι (πολέμους) Ἱκ. 1055, φρίττουσα προβλέπω.

320 κέ. Ὁ νοῦς: κλαυθμοῦ ἄξιον εἶναι δρεπόμεναι πρὸ τοῦ χρόνου νὰ διαμείψωσιν ἀώρων δρεπομένων ὀμφάκων ὑγρὸν ἤτοι νὰ ἀποθλιβῶσιν ὡς ἄωροι ὄμφακες. Ἡ περὶ τῆς διακορήσεως ἀλληγορία αὕτη, ἐπεξηγουμένη τὸ προηγούμενον ὀλλυμένας, εἶναι εὐχερὴς διὰ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ὀπώρα περὶ ὡραίας, πρβ. Χαιρήμ. ἀπόσπ. 12 σελ. 785 ἐκδ. Ν. πολλὴν ὀπώραν Κύπριδος εἰσορᾶν παρῆν ἄκραισι περκάζουσαν οἰνάνθαις χρόνου, Ἱκέτ. 1009 τέρειν' ὀπώρα δ' εὐφύλακτος οὐδαμῶς. Παρὰ Τρυφ. 34 καλεῖται ὁ ἔτι σκληρὸς μαστὸς τῶν παρθένων ὄμφαξ, ὡς παρ' ἡμῖν λεμόνιον. Εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ἀποβλέπει προφανῶς ἡ σημείωσις τοῦ Εὐσταθίου σελ. 355, 28 ἐκδ. Tafel «ἐν μετοπώρῳ γὰρ οὐ μόνον καινόν, ἐάν, ὡς ἡ παροιμία, ἄνθος ἀναφυῇ, ἀλλὰ καὶ ἐὰν κατ' Αἰσχύλον ἀρτίδροπος ὀπώρα νεάζουσα τρυγηθῇ». Πρὸς τὸ ἀρτιδρόποις πρβ. Ἱκέτ. 358 κλάδοισι νεοδρόποις.

323 κέ. τί: Σχολ. «τί γὰρ δεῖ πολλὰ λέγειν», μᾶλλον δέ, τί λέγω κλαυτόν; πολλῷ μεῖζον τούτου, διότι ὁ ἀποθανὼν εἶναι ὀλβιώτερος τούτων καταισχυνομένων. Ἐν τῷ προλέγω ἡ πρόθεσις πρὸ πλεοναστικῶς ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς προτιμήσεως (τοῦ προαιρεῖσθαι), τὴν ἐνυπάρχουσαν ἐν τῇ ῥήσει βέλτερα τῶνδε πράσσειν. Πρβ. Πινδ. Νεμ. 2, 18 ἐξοχώτατοι προλέγονται. — Ὁ τύπος βέλτερος, βέλτατος εἶναι συνήθης παρ' Αἰσχύλῳ, οὐχὶ ὁ βελτίων, βέλτιστος. — Πρὸς τὴν ἔννοιαν παραβλητέον ἀπόσπ. 138 Ἀντίλοχ', ἀποίμωξόν με τοῦ τεθνηκότος τὸν ζῶντα μᾶλλον.

325 κέ. γὰρ αἰτιολογεῖ τὴν κυρίαν ἔννοιαν κλαυτὸν κτλ. — εὔτε . . δαμασθῇ, ἴδε σημ. εἰς 243, Ἀγ. 762 ὅτε τὸ κύριον μόλῃ. — πολλὰ δυστυχῆ τε ἀντὶ τοῦ συνήθους πολλὰ καὶ δυστυχῆ, ὡς Σοφ. Φιλ. 583 πόλλ' ἐγὼ κείνων ὕπο δρῶν ἀντιπάσχω χρηστά τε.

327 κέ. ἄγει, σύρει. — τὰ δέ, διότι ἀντὶ προσώπων (ἄλλον) κεῖνται πράγματα (ἄλλα δὲ πυροπολεῖ, δηλ. ὁ ἐχθρός). — Ἐὰν μὴ κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Heimsoeth ἐγέγραπτο τὴν ἀρχὴν πυρπολεῖ, τότε πυρφορεῖ κεῖται μεταβατικῶς.

328 κέ. καπνῷ χραίνεται, πρβ. Εὐριπ. Ἑκάβ. 911 κατὰ δ' αἰθάλου

Digitized by Google

μαινόμενος δ' ἐπιπνεῖ λαοδάμας 330
μιαίνων εὐσέβειαν Ἄρης.

κορκορυγαὶ δ' ἀν' ἄστη, ποτὶ δ' στροφ. γ'.
δρκάνα πυργῶτις·
πρὸς ἀνδρὸς δ' ἀνὴρ δορὶ καίνεται·
βλαχαὶ δ' αἱματόεσσαι 335
τῶν ἐπιμαστιδίων
ἀρτιτρεφεῖς βρέμονται.
ἁρπαγαὶ δὲ διαδρομᾶν ὁμαίμονες·
ξυμβολεῖ φέρων φέροντι,
καὶ κενὸς κενὸν καλεῖ, 340
ξύννομον θέλων ἔχειν,

κηλῖδ' οἰκτροτάταν κέχρωσαι. — μαινόμενος ἐπιπνεῖ, ὡς 63 πνοὰς Ἄρεως, Σοφ. Ἀντιγ. 135 πυρφόρος ὃς τότε μαινομένᾳ ξὺν ὁρμᾷ βακχεύων ἐπέπνει. — λαοδάμας Σχολ. «κυρίως τὸ ἐπίθετον Ἄρεως εἴρηται».

331. μιαίνων εὐσέβειαν ἤτοι οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον σεβίζων καὶ φειδόμενος.

332 κέ. κορκορυγαὶ Σχολ. «ταραχαί· κεκωμῴδηται δὲ ἡ λέξις». Πρβ. Ἀριστοφ. Εἰρήν. 991 λῦσον δὲ μάχας καὶ κορκορυγάς, Λυσιστρ. 491, Νεφ. 387. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ τῆς κοινῆς λαλιᾶς γοργορυσμὸς (ἠχὼ τῶν ἐντέρων) καὶ γοργορύζω οὐδὲν ἕτερόν εἰσι ἢ τὰ ἀρχαῖα κορκορυγμὸς καὶ κορκορυγῶ. — ἄστη περὶ τῶν διαφόρων μερῶν (ὁδῶν) τῆς πόλεως. — ποτὶ δ', δηλ. ἄστη, κατὰ τῆς πόλεως ἠγέρθη περιχαράκωμα περιβάλλον αὐτὴν ὡς δίκτυον θηρατικόν. — δρκάνη, τὸ θηρατικὸν δίκτυον, ὃ καὶ σαργάνη καλεῖται, ὡς λέγει ὁ Σχολ., κατὰ δὲ τὸν Φώτιον δρκάνη «ὁ περιέχων τοῖχος οἴκησιν ἢ χωρίον, λέγεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἕρκος ὅ ἐστι περίβολον φράγμα».

334. Ὁ Σχολ. μνημονεύει Ὁμ. Ἰλ. 4, 472 οἱ δὲ λύκοι ὡς ἀλλήλοις ἐπόρουσαν, ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδνοπάλιζεν.

335 κέ. Ὁ αἱματηρὸς κλαυθμηρισμὸς τῶν νηπίων, τῶν ἄρτι ἐν τοῖς μαστοῖς θηλαζομένων, εἶναι ἡ κραυγὴ αὐτῶν, ἀποσπωμένων τοῦ μητρικοῦ στήθους καὶ φονευομένων. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 10, 64 καὶ νήπια τέκνα βαλλόμενα προτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι. Σχολ. «ἐπὶ τῶν ἄσημα φθεγγομένων νέων τὴν βληχὴν ἔθηκεν».

338. Ἁρπαγὴ καὶ λεηλασία συμπαρέπονται καὶ πελάζουσιν τοῖς δεῦρο κἀκεῖσε δρομήμασιν, καθιστάμεναι οὕτω ἀδελφαὶ καὶ ὁμαίμονες αὐτῶν. Πρβ. Quintil. 3, 69 profanorum sacrorumque direptio, efferentium praedas repetentiumque discursus. Ἐν τῷ διαδρομᾶν ἀναγνωστέον τὴν δια ἐν μιᾷ μακρᾷ συλλαβῇ, ὡς Πέρσ. 1010 ἐν τῷ διαπρέπον. Πρβ. 275, πρὸς δὲ τὸ ὁμαίμονες πρβ. κάσιν 481, Ἀγ. 499, Σοφ. ἀπ. 839 ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ, Ἀριστοφ. Πλούτ. 549.

339 κέ. Ἡσύχ. «συμβολεῖ· συντυγχάνει». Ὁ φέρων λείαν συναντᾷ τῷ φέροντι. — κενὸς δηλ. λείας, ὁ μήπω λεηλατήσας τι. — ξύννομον, Σχολ.

Digitized by Google

οὔτε μεῖον οὔτ' ἴσον λελιμμένοι.
τίν' ἐκ τῶνδ' εἰκάσαι λόγον πάρα;

παντοδαπὸς δὲ καρπὸς χαμά- ἀντ. γ'.
δις πεσὼν ἀλγύνει, 345
πικρὸν δ' ὄμμα τᾶν θαλαμηπόλων·
πολλὰ δ' ἀκριτόφυρτος
γᾶς δόσις οὐτιδανοῖς
ἐν ῥοθίοις φορεῖται.
δμωΐδες δὲ καινοπήμονες λέχος 350

«κοινωνόν». Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 705 κέ. — οὔτε μεῖον οὔτ' ἴσον λελιμμένοι: ἕκαστος ζητεῖ νὰ λεηλατήσῃ πλείονα, Σχολ. «λαβεῖν βουλόμενοι· διὰ τούτου τοὺς πλεονέκτας ἐμφαίνει· ὁ γὰρ μήτε ἔλαττον αἱρούμενος μήτε τὸ ἴσον φαίνεται πλείονος ὀρεγόμενος». Οἱ κενοὶ λείας ὀρέγονται οὔτε μειόνων οὔτε ἴσων ἐκείνοις, ἃ φέρουσιν οἱ ἔχοντες ἤδη λείαν, ἀλλὰ ζητοῦσι νὰ ἁρπάσωσι πλείονα. Τὸ λελιμμένος συντάσσεται γενικῇ 367. — Ὁ πληθυντικὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῷ κενὸς κενὸν ἐνυπάρχουσαν πληθύν.

343. Τίνα ὑπολογισμὸν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τούτων ἤτοι τί δύναταί τις νὰ ἀναμείνῃ ὡς ἐπακολούθημα τούτων; Σχολ. «τί δεῖ ὑπονοῆσαι ἐκ τούτων ἢ πένθη καὶ συμφοράς;»

345 κέ. *ἀλγύνει .. θαλαμηπόλων*] ἀλγύνει τὰς θαλαμηπόλους, ὥστε πικρὸν εἶναι τὸ ὄμμα αὐτῶν ἤτοι δεδακρυμένοις ὀφθαλμοῖς βλέπουσιν αἱ οἰκονόμοι τὸν παντοδαπὸν τῆς Δήμητρος καρπὸν κατὰ γῆς χεόμενον. — θαλαμηπόλος, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 7, 8 (Σχολ. ἡ τοῦ οἴκου προνοοῦσα), παρ' ᾧ 2, 337 αὐτόθι ἡ τῶν τροφίμων ἀποθήκη καλεῖται θάλαμος ὑψόροφος, τὸ παρ' ἡμῖν ξενικὸν κελλάριον.

347 κέ. Τὰ πλούσια δῶρα τῆς γῆς ἀναμὶξ πεφυρμένα διαχέονται φορούμενα ἐν οὐτιδανοῖς καὶ ἀνωφελέσι κύμασιν ἤτοι προχεόμενα παρασύρονται οὕτω, ὥστε διατελοῦσι καταστρεφόμενα καὶ οἱονεὶ καταποντιζόμενα. Πρβ. Cicer. de div. 1 § 69 ex horreis direptum effusumque frumentum vias omnis angiportusque constraverat. — οὐτιδανοῖς, ἡ λέξις συγκειμένη ἐκ τοῦ οὔτι καὶ δάνος, δόσις, δῶρον, κυρίως τὰ ἐπὶ τόκῳ δανειζόμενα χρήματα, σημαίνει εἶτα τὰ μηδεμίαν ὠφέλειαν ἀποφέροντα, τὰ ἀνωφελῆ.

350 κέ. Σχολ. «μεταστᾶσαι εἰς δουλείαν οἴσουσι τὴν τῶν πολεμίων εὐνήν». Τῇ λείᾳ, ἥτις ἀπάγεται (ἄγεται καὶ φέρεται), ἀνήκουσι καὶ αἱ αἰχμαλωτίδες γυναῖκες, αἷς πέπρωται ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ νὰ καταστῶσιν παλλακαί. Ὁ νοῦς: αἰχμαλωτίδες (γενόμεναι), καὶ πάσχουσαι τὸ νέον πάθημα τῆς δουλείας (γενόμεναι νεωστὶ τὸ πρῶτον δοῦλαι) προσμένουσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τὴν εὐνὴν εὐτυχοῦς (ἤτοι νικητοῦ, πρβ. 612) ἀνδρὸς ὡς δυσμενοῦς δεσπότου· ἐλπὶς καὶ πόθος πρὸς ἀπαλλαγὴν εἶναι αὐταῖς ὁ θάνατος ὡς φάρμακον ἀλεξητήριον τῶν δακρύων καὶ ὀδυνῶν. — καινοπήμονες (καινὰ κακὰ τῆς δουλείας πάσχουσαι, ὧν πρὶν εἶχον ἀπείρως) ἀναμιμνήσκει τὴν ἐκδηλουμένην ἰδέαν ὑπὸ τοῦ ἐξ αἰχμαλωτίδων γυναικῶν ἀποτελουμένου χοροῦ παρ' Εὐριπ.

Digitized by Google

⟨προσμένουσιν⟩ αἰχμάλωτον
ἀνδρὸς εὐτυχοῦντος ὡς
δυσμενοῦς ὑπερτέρου·
ἐλπίς ἐστι νύκτερον τέλος μολεῖν,
παγκλαύτων ἀλγέων ἐπίρροθον. 355

ΗΜΙΧ. α΄.

Ὅ τοι κατόπτης, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, στρατοῦ

Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 1117 λατρεύω . . ζηλοῦσα τὸν διὰ παντὸς δυσδαίμον'· ἐν γὰρ ἀνάγκαις οὐ κάμνει σύντροφος ὢν ⟨ἐξ ἀρχᾶς⟩ δυσδαιμονίᾳ· τὸ δὲ μετ' εὐτυχίαν κακοῦσθαι θνατοῖς βαρὺς αἰών. Πρὸς τὸ λέχος αἰχμάλωτον πρβ. λέχος δουριάλωτον Σοφ. Αἴ. 211. — δυσμενοῦς, διότι σπανίως συμβαίνει, ὅπερ λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς Ὁμ. Ἰλ. 9, 343: τὴν ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν. Πρβ. καὶ Σοφ. Αἴ. 485 κέ. — νύκτερον τέλος, τέλος θανάτου, θάνατον, ἀναμιμνήσκει ἅμα τὸ γαμήλιον τέλος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 125. — μολεῖν: κεῖται μὲν καὶ ἀόριστος ἀντὶ μέλλοντος μετὰ τὸ ἐλπίζειν, ἐλπίς, ἐνταῦθα ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἀορίστου, διότι ἡ ἐλπὶς μεταπίπτει εἰς τὴν σημασίαν τῆς εὐχῆς. — ἐπίρροθον, ἀλεξίκακον καὶ λαθίπονον καὶ παῦλα τῶν παγκλ. ἀλγ., ὡς Ὁμ. Ἰλ. 4, 390 τοίη οἱ ἐπίρροθος ἦεν Ἀθήνη. Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. 323 κέ., Εὐριπ. Ἱκέτ. 86 θανοῦσα τῶνδ' ἀλγέων λαθοίμαν. — Περὶ τοῦ τεταραγμένου τῆς γραφῆς ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὸ ἀναπληρωθὲν προσμένουσιν πρβ. Σοφ. Τραχ. 525 τὸν ὃν προσμένουσ' ἀκοίταν.

356—706. Δεύτερον ἐπεισόδιον. Ἡ πρώτη σκηνὴ 356—663 ἀποτελοῦσα τὸν πυρῆνα τοῦ δράματος περιέχει τὴν διήγησιν τῶν ἑπτὰ πολεμίων καὶ τῶν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑπτὰ πύλαις ἀντιτασσομένων ἑπτὰ Θηβαίων πολεμάρχων. Ἄγων δὲ ὁ ποιητὴς πρὸ τῶν ὀμμάτων ὡς ἐν παρατάξει καὶ μάχῃ τοὺς ἀντιμαχομένους πολεμάρχους ἐποίησεν τοῦτο οὕτως, ὥστε τὴν διήγησιν τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων ποιεῖται ὁ ἄγγελος, τὴν δὲ τῶν Θηβαίων ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀμφότεροι ὅμως ἐν στίχοις συνάδουσι τῷ ἀριθμῷ πρὸς ἀλλήλους. Ἡ διήγησις ἄρχεται μετὰ τοὺς δύο ἐξαγγελτικοὺς (εἰσαγωγικοὺς) στίχους (362 κέ.) τοῦ ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ στίχ. 364 καὶ καταλήγει εἰς στίχ. 661, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ Ἐτεοκλέους 662 κέ., οἱ συνάδοντες τοῖς δυσὶν εἰσαγωγικοῖς τοῦ ἀγγέλου στίχοις, μετάγουσιν εἰς τὴν δευτέραν σκηνήν. Ὥσπερ παρ' Αἰσχύλῳ πάντα τὰ μέρη, ἅτινα συνέπονται ἀντιστροφικοῖς χορικοῖς ᾄσμασι, μετέχουσι τῆς συμμετρίας, οὕτω παρέχουσι καὶ αἱ ῥήσεις τοῦ ἀγγέλου καὶ Ἐτεοκλέους, αἷς παρεμβέβληνται χορικὰ μέλη, ὁμοίους ἀριθμοὺς στίχων, ὅλη δὲ ἡ διήγησις 364—661 διαρθροῦται εἰς τὰ ἑξῆς δύο μέρη:

Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄
ΑΓ. 20—ΕΤ. 20 στρ. α΄	ΑΓ. 14—ΕΤ. 14 ἀντ. α΄	ΑΓ. 14—ΕΤ. 14 στρ. β΄	ΑΓ. 20—ΕΤ. 20 ἀντ. β΄

Ε΄	Ζ	Η΄
ΑΓ. 22—ΕΤ. 22 στρ. γ΄	ΑΓ. 29—ΕΤ. 29 ἀντ. γ΄	ΑΓ. 22—ΕΤ. 22

Digitized by Google

πευθώ τιν' ἡμῖν, ὦ φίλαι, νέαν φέρει,
σπουδῇ διώκων πομπίμους χνόας ποδῶν.

ΗΜΙΧ. β'.

καὶ μὴν ἄναξ δδ' αὐτὸς Οἰδίπου τόκος
εἶσ' ἀρτίκολλος ἀγγέλου λόγον μαθεῖν· 360
σπουδὴ δὲ καὶ τοῦδ' οὐκ ἀπαρτίζει πόδα.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

λέγοιμ' ἂν εἰδὼς εὖ τὰ τῶν ἐναντίων,
ὡς ἐν πύλαις ἕκαστος εἴληχεν πάλῳ.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ 664—706, ἥτις ἐν μέρει ἐνέχει πάλιν τεχνικὴν διάρθρωσιν, πειρᾶται ὁ χορὸς νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ἐτεοκλέα ἀπὸ τῆς μονομαχίας πρὸς τὸν ἀδελφόν. — Ὁ Ἐτεοκλῆς παρέρχεται νῦν εἰς τὴν σκηνήν, ἵνα ἀκούσῃ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ ἐπιστρέφοντος κατοπτήρος ἀγγέλου, ἀπελθόντος στίχ. 68 εἰς κατασκοπὴν τοῦ ἐχθροῦ. — Ἐν τῷ ΗΜΙΧ. ἐννοητέον ἡμιχορίου ἡγεμών. — στρατοῦ, τῶν πολεμίων. — πευθώ, ἀγγελίαν, ἀλλαχοῦ μὴ ἀναγινωσκόμενον.

358. διώκων, ἴδε 90. — ποδῶν, γενικὴ ἐπεξηγητ. τοῦ χνόας (137). Οἱ πόδες τελοῦσι τὰ τοῦ ἄξονος, ὠνόμασε δὲ τοὺς πόδας πομπίμους χνόας, διότι ὅπως αἱ χνόαι τὸ ἅρμα, οὕτως οἱ πόδες φέρουσι τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω. Εἴς τι πλέον οὐκ ἀνενεκτέα ἡ παραβολὴ (Σχολ. μεταφορικῶς εἶπεν τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν). Πρβ. Ἡσύχ. «κνοῦς· ὁ ἐκ τοῦ ἄξονος ἦχος. λέγεται δὲ καὶ κνοή· καὶ ὁ τῶν ποδῶν ψόφος, ὡς Αἰσχύλος Σφιγγί» (ὅπερ σατυρικὸν δρᾶμα εἴπετο τῷ προκειμένῳ δράματι).

359. καὶ μήν, τίθεται πολλάκις εἰς ἐξαγγελίαν νέου εἰς τὴν σκηνὴν παρερχομένου προσώπου.

360. εἶσι, ἔχον συνήθως παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς σημασίαν μέλλοντος εἶναι ἐνταῦθα ἐνεστώς, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 6, 102 οἴη δ' Ἄρτεμις εἶσι κτλ. καὶ Αἰσχ. Εὐμ. 242 πρόσειμι. — ἀρτίκολλος, ἀκριβῶς προσκεκολλημένος, ἡρμοσμένος, ἐν καταλλήλῳ καιρῷ. Πρβ. Χοηφ. 578 ὅπως ἂν ἀρτίκολλα συμβαίνῃ τάδε, Σοφ. Τραχ. 58 ἐγγὺς δ' δδ' αὐτὸς ἀρτίπους θρῴσκει δόμους (Σχολ. ἡρμοσμένως τῷ καιρῷ).

361. Ὁ Ἑρμαννος ἐξηγεῖται: σπεύδει οὕτως, ὥστε τὸ βάδισμα τῶν ποδῶν οὐ συναρμόζει προσηκόντως. Ὅπερ σημειοῦται ὁ Σχολ. «ἡ τούτου δὲ σπουδὴ οὔπω τέλος ἔχει, ἀλλ' ἐπείγεται· τὸ μὲν γὰρ ἀπηρτισμένον καὶ τέλος ἔχει, μεθ' ὃ οὐκ ἄλλο πρακτέον» οὐ πάνυ τι πρόσφορον. Ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὸ ἀπαρτίζειν πρβ. Ἡσύχ. «ἀπαρτί· ἀπηρτισμένως. Αἰσχύλος Ἀθάμαντι».

363. ἐν πύλαις εἴληχεν πάλῳ, ὡς 55, 410, 438. Ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν πυλῶν καὶ τῇ καταλήψει αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἀργείων διαφωνοῦσιν ἔν τισιν ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς πινάκων:

Digitized by Google

Τυδεὺς μὲν ἤδη πρὸς πύλαισι Προιτίσιν
βρέμει, πόρον δ' Ἰσμηνὸν οὐκ ἐᾷ περᾶν 365

Αἰσχύλου Ἑπτ. ἐ. Θ.	*Εὐριπίδου Φοινίσ.*
Προιτίδες 364	Προιτίδες 1109
Ἠλέκτραι 410	Ἠλέκτραι 1129
Νήισται 447	Νήισται 1104
Ὄγκας Ἀθάνας 474	Ὠγύγιαι 1113
Βορραῖαι 514	ἕβδομαι 1134
Ὁμολωΐδες 557	Ὁμολωΐδες 1119
ἕβδομαι 618	Κρηναῖαι 1123

ἃς καταλαμβάνουσιν

παρ' Αἰσχύλῳ	*παρ' Εὐριπίδῃ*
Τυδεὺς	Ἀμφιάραος
Καπανεὺς	Καπανεὺς
Ἐτέοκλος	Παρθενοπαῖος
Ἱππομέδων	Ἱππομέδων
Παρθενοπαῖος	Ἄδραστος.
Ἀμφιάραος	Τυδεύς
Πολυνείκης	Πολυνείκης

Τὸ ὄνομα Ὠγύγιαι ἐλλείπει παρ' Αἰσχύλῳ ὀνομάζοντι αὐτὰς κατὰ τὸ ἐγγὺς (πρβ. στ. 488) κείμενον ἱερὸν τῆς Ὄγκας Ἀθηνᾶς. Ὁ Παυσ. 9, 8, 4 κέ. ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν πυλῶν ἑπόμενος τῷ Εὐριπίδῃ διαφέρει μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι τὰς παρ' Εὐριπίδῃ ἑβδόμας πύλας ὀνομάζει Ὑψίστας. Κατὰ ταῦτα αἱ παρ' Εὐριπίδῃ ἕβδομαι πύλαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς παρ' Αἰσχύλῳ Βορραίας, αἱ δὲ παρ' Αἰσχύλῳ ἕβδομαι πρὸς τὰς παρ' Εὐριπίδῃ Κρηναίας. Πρβ. σημ. εἰς 514. Τῷ Παυσ. ὁμογνωμονεῖ ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλ. 3, 6, 6), ἔτι δὲ καὶ ὁ Στάτιος (Theb. 7, 353 κέ.) ὀνομάζων μόνον Διρκαίας (culmina Dircaea) τὰς Κρηναίας. Ὁ Ὑγῖνος (fabul. 69, πρβ. καὶ 11) λέγει, ὅτι αἱ ἑπτὰ τῶν Θηβῶν πύλαι ὠνομάζοντο ἀπὸ τῶν ἑπτὰ τοῦ Ἀμφίονος καὶ τῆς Νιόβης θυγατέρων Ἀστυκρατείας, Κλεοδόξης, Ἀστυνόμης, Χλώριδος, Θήρας, Χιάδος, Ὠγυγίας, παρὰ δὲ τῷ Αἰγυπτίῳ Νόννῳ (Διονυσ. 69 κέ.) καλοῦνται ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πλανητῶν Ὀγκαίη (σελήνης), Ἑρμάωνος (τοῦ Ἑρμοῦ), Ἀφροδίτης, Ἠλέκτρη (ἡλίου), Ἄρεως, Ζηνός, Κρόνου. Ἔπιθι Κριτ. ἐπισημ.

364. μὲν ἀντιδιαστέλλει τὸν Τυδέα πρὸς τοὺς κατωτέρω μνημονευθησομένους ἥρωας. Παρ' Εὐριπίδῃ (Φοιν. 1109) τὴν πύλην ταύτην κατέχει, ὡς ἄνω δεδήλωται, ὁ Ἀμφιάραος. Αἱ Προιτίδες πύλαι ἔκειντο πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως κατὰ τὴν εἰς Χαλκίδα ἄγουσαν ὁδὸν (Παυσ. 9, 18), ἐφ' ᾗ ἐδείκνυντο τάφοι τοῦ Μελανίππου, τοῦ Τυδέως καὶ ἄλλων ἡρώων. Οὐ μακρὰν τῶν πυλῶν τούτων ἔκειτο ἡ Οἰδιποδία πηγή, ἐν ᾗ ὁ Οἰδίπους ἐνίψατο τὸ τοῦ πατρῴου φόνου αἷμα, καὶ ἡ νῦν καλεῖται ἡ τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Πρὸς βορρᾶν τῆς εἰρημένης ὁδοῦ ἔκειτο τὸ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον, τὸ Ἰολάου ἡρῷον, ἔτι δὲ καὶ στάδιον καὶ ἱππόδρομος (Παυσ. 9, 23) κατὰ τὸν νῦν που χῶρον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Αἱ πύλαι ὠνομάσθησαν κατὰ τὰς θυγατέρας τοῦ Προίτου (πρβ. σημ. εἰς 369) σημαινούσας πιθανῶς τὰς φάσεις τῆς Σελήνης (πρβ. Preller, Gr. Myth. τόμ. 2, 54 κέ.[2]). Μετὰ τὴν θεραπείαν τῶν θυγατέρων ἵδρυσεν ὁ πατὴρ ἱερὰ τῆς Ἀρτέμιδος, ὧν ἓν ἔκειτο ἐγγὺς τῶν πυλῶν τούτων (Παυσ. 9, 17, 1). Κατὰ τὸν Brandis καὶ τὸ σῆμα τοῦ Τυδέως (στίχ. 376) ὑπεμφαίνει τὰς πύλας ταύτας ὡς ἱερὰς τῆς Σελήνης.

365. Ὁ Ἰσμηνὸς καλούμενος νῦν ῥεῦμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου περιέρρει πρὸς ἀνατολὰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Αἱ λέξεις τοῦ ἀγγέλου δὲν σημαίνουσιν, ὅτι παρὼν ὁ Ἀμφιάραος ἐκώλυε τὸν Τυδέα, ἅτε τεταγμένος ἐν ἄλλῃ πύλῃ, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀπόκρισις τοῦ μάντεως ἀπέτρεπεν πάντας τοὺς πολεμάρχους τοῦ συνάψαι εὐθὺς μάχην. Διὰ τῆς ἀπο-

Digitized by Google

ὁ μάντις· οὐ γὰρ σφάγια γίγνεται καλά.
Τυδεὺς δὲ μαργῶν καὶ μάχης λελιμμένος
μεσημβριναῖς κλαγγαῖσιν ὡς δράκων βοᾷ·
θείνει δ' ὀνείδει μάντιν Οἰκλείδην σοφόν,

κρίσεως δὲ ταύτης τοῦ Ἀμφιαράου, ἀναβαλλομένου τὴν προσβολήν, αἰτιολογεῖ ὁ ποιητὴς τὴν ἡσυχίαν, ἐν ᾗ ὁ Ἐτεοκλῆς δύναται νὰ ἀκούῃ μακροὺς λόγους. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 333. — βρέμει, βρέμων καὶ φρυαττόμενος καὶ ὠρυόμενος ἵσταται ἀντικρὺ τῶν Πρ. πυλῶν, αἷς ὅμως νὰ προσβάλῃ δὲν δύναται ἅτε κωλυόμενος τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰσμηνοῦ κατὰ τὸν πόρον αὐτοῦ.

366. σφάγια. Πρὸ τῆς προσβολῆς ἐποιήσαντο οἱ Ἀργεῖοι στρατηλάται θυσίας ἐπὶ τῇ διαβάσει ἢ διαβατήρια, πρβ. Θουκ. 5, 54, Ξεν. Ἑλλ. 4, 7, 2 καὶ 6, 4, 19. — σφάγια γίγ. καλὰ = ἐκαλλιέρει. Πρβ. Ἡροδ. 6, 76 ἀπικόμενος ὁ Κλεομένης ἐπὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἐσφαγιάζετο αὐτῷ· καὶ οὐ γὰρ ἐκαλλιέρεε (ἀπροσώπως = τὰ σφάγια ἐγίνετο καλά, καλὰ ἐγίνετο τὰ ἱρὰ Ἡροδ. 9, 36, οὐκ ἐπιτήδεα ἐγίνετο τὰ ἱρὰ 9, 37 αὐτόθι), οὐδαμῶς διαβαίνειν μιν, 7, 134 τοῖσι Σπαρτιήτῃσι καλλιερῆσαι θυομένοισι οὐκ ἐδύνατο, 9, 38 οὐκ ἐκαλλιέρεε ὥστε μάχεσθαι.

367. μαργῶν περὶ τῆς ἀγρίας πολεμικῆς μανίας (Ἡσύχ. μαργῶντες· μαινόμενοι . . . μάργος· μαινόμενος, ὑβριστής). — λελιμμένος, Σχολ. «ἐπιθυμῶν, παρὰ τὸ λίπτω». Πρβ. 379. Καὶ παρ' Εὐριπ. Φοιν. 134 κέ. ἐξεικονίζεται ὁ Τυδεὺς ὡς Ἄρη Αἰτωλὸν ἐν στέρνοις ἔχων.

368. μεσημβριναῖς: Σχολ. «τότε γὰρ μάλιστα μέμηνεν» (ὁ δράκων). Ἡ πολεμικὴ μαργοσύνη τοῦ Τυδέως παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀγριότητα, ἡ δὲ βοὴ καὶ ἡ πρὸς μάχην ὁρμὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν δίψαν τοῦ συρίττοντος ἐν τῷ μεσημβρινῷ τοῦ ἡλίου θάλπει ὄφεως. Πρβ. Βεργ. Γεωργ. 3, 434 anguis .. saevit agris asperque siti atque exterritus aestu, Mart. 3, 44, 7 dipsas medio perusta sole, Ovid. Metam. 2, 175 καὶ Stat. Theb. 505 κέ.

369. θείνει ὀνείδει, πρβ. Σοφ. Αἴ. 724 ὀνείδεσιν ἤρασσον (αὐτόν), αὐτόθι 501, 1244, Verg. Aen. 4, 447 adsiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur. — μάντιν Οἰκλείδην (υἱὸν Οἰκλέους 597), ὡσαύτως καλεῖ τὸν Ἀμφιάραον ὁ Πίνδαρος Ὀλ. 6, 13 μάντιν Οἰκλείδαν. Πρβ. Σχολ. εἰς 555 «Ἀμφιάραος Οἰκλέους τοῦ Μελάμποδος τοῦ Ἀμυθάονος τοῦ Κρηθέως τοῦ Αἰόλου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Διός, μητρὸς δὲ Ὑπερμήστρας». Τῷ υἱῷ τοῦ Λυγκέως καὶ τῆς Ὑπερμήστρας Ἄβαντι ἐγεννήθησαν οἱ ἤδη ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ἐρίζοντες ἀλλήλοις ἀδελφοὶ Ἀκρίσιος καὶ Προῖτος. Ὁ Προῖτος διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου φεύγει εἰς Λυκίαν, λαβὼν δὲ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτόθι βασιλέως Ἰοβάτου ἢ Ἀμφιάνακτος ἐπανέρχεται οἴκαδε τῇ βοηθείᾳ ξενικοῦ στρατοῦ Λυκίων καὶ ἄρχει ὡς κραταιὸς βασιλεύς. Ἡ γυνὴ τοῦ Προίτου Σθενεβοία ἢ Ἄντεια τίκτει τρεῖς θυγατέρας, αἵτινες χλευάσασαι τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ τὴν τῆς Ἥρας περιέπεσον μανίᾳ. Ὁ περιώνυμος προφήτης καὶ ἱερεὺς Μελάμπους, ὁ υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Πύλου Ἀμυθάονος, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Προίτου ἰᾶται τὰς μανείσας πλὴν τῆς πρεσβυτάτης ἀποθανούσης, ἄγει εἰς γάμον τὴν μίαν Προιτίδα,

Digitized by Google

ἰάπτουσι πολίταις
χερμάδ' ὀκριόεσσαν.
παντὶ τρόπῳ, Διογενεῖς
θεοί, πόλιν καὶ στρατὸν
Καδμογενῆ ῥύεσθε. 290

ποῖον δ' ἀμείψεσθε γαίας πέδον ἀντ. α'.
τᾶσδ' ἄρειον, ἐχθροῖς
ἀφέντες τὰν βαθύχθον' αἶαν,
ὕδωρ τε Διρκαῖον, εὐ-
τραφέστατον πωμάτων 295

χωροῦντας ἔσω διπλάσιόν τε πόνον ἔχειν καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ μᾶλλον γίγνεσθαι, 4, 32 ὅπως . . ἀμφίβολοι γίγνωνται τῷ πλήθει, εἰ μὲν τοῖς πρόσθεν ἐπίοιεν, ὑπὸ τῶν κατόπιν βαλλόμενοι, εἰ δὲ τοῖς πλαγίοις, ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν παρατεταγμένων, αὐτόθι κεφ. 36 καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι βαλλόμενοί τε ἀμφοτέρωθεν καὶ .. ἀμφίβολοι ἤδη ὄντες οὐκέτι ἀντεῖχον Ἐκ τῆς σημασίας ταύτης τοῦ ἀμφοτέρωθεν ἢ πάντοθεν βαλλομένου προέκυψεν ἡ ἑτέρα, καθ' ἣν ἡ λέξις σημαίνει συνεκδοχικῶς τὸ πάντοθεν προσβαλλόμενον καὶ ἀμφισβητούμενον, τὸ ἀνυπόστατον.

287. χερμάδα, λίθον χειροπληθῆ (Ξενοφ. Ἀναβ. 3, 3, 17) παρ' Ὁμήρῳ καλούμενον χερμάδιον. Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 1096 αὐτοῦ χερμάδας κραταιβόλους ἔρριπτον. — ὀκριόεσσαν, τὴν ἔχουσαν ἄκρας ὀξείας, τὴν σκληράν, ἐπίθετον κοσμητικόν, ὡς Ὅμ. Ἰλ. 4, 518, 8, 327 χερμαδίῳ ὀκριόεντι.

288 κέ. Διογενεῖς, οἱ ἐκ Διὸς ἔχοντες τὸ γένος ἅτε πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε (Σχολ. ν.). — Καδμογενῆ: ἀπὸ Κάδμου γὰρ οἱ Θηβαῖοι (Σχολ.).

291 κέ. Σχολ. «ποῖον οἰκήσετε δάπεδον ἐντεῦθεν μεταστάντες . . . ἐὰν ταύτην, φησί, τὴν γῆν προδῶτε τοῖς πολεμίοις, ποίαν βελτίονα αὐτῆς εὑρήσετε». Πρβ. τὰ σεσημειωμένα εἰς στίχ. 203 κέ. — ἄρειον, ὁ ἐπικὸς τύπος τοῦ συγκριτικοῦ καὶ Ἀγαμ. 81. — βαθύχθονα, τὴν εὔφορον καὶ ἐριβώλακα (Σχολ. εὔγειον). Καὶ ὁ Εὐρ. ἐξυμνεῖ τὸ γόνιμον τῆς Θηβαϊκῆς γῆς Φοιν. 643 κατοικίσαι πεδί' ἔχρη τὸ θέσφατον πυροφόρα νιν Ἀόνων, καλλιπόταμος ὕδατος ἵνα τε νοτὶς ἐπέρχεται ῥυτᾶς Δίρκας χλοηφόρους βαθυσπόρους γύας

295. εὐτραφέστατον] ἕνεκα ταύτης τῆς ἰδιότητος ἀνετίθετο τοῖς ποταμίοις θεοῖς τῆς χώρας, τοῖς ἐπιμεληταῖς καὶ τροφεῦσι τῆς νεολαίας (κουροτρόφοις), ἔτι δὲ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι κουροτρόφῳ ὁ θρεπτήριος πλόκαμος (Χοηφ. 6) τῶν νέων, ἐξερχομένων ἐκ τῆς νεότητος εἰς τοὺς ἄνδρας, ὡς χαριστήριον τοῦ μέχρι τῆς νεανικῆς ἡλικίας δωρηθέντος βίου καὶ θεραπείας παρὰ τῶν θεῶν. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 23, 141 κέ., ἔνθα ὁ Ἀχιλλεὺς τὴν τῷ Σπερχειῷ καθωσιωμένην τηλεθόωσαν ξανθὴν κόμην αὐτοῦ προσφέρει τῷ νεκρῷ Πατρόκλῳ, Πέρσ. 490, 500. L. Schmidt, die Ethik der alten Griechen 1882, τομ. 2, σελ. 85 κέ καὶ 459, 5 καὶ Stengel ἐν Jahrb. f. Philol. τόμ. 125 (1882) σελ. 733 κέ.

Digitized by Google

ὅσων ἵησιν Ποσει-
δὰν ὁ γαιάοχος
Τηθύος τε παῖδες.
πρὸς τάδ', ὦ πολιοῦχοι
θεοί, τοῖσι μὲν ἔξω 300
πύργων ἀνδρολέτειραν
κῆρα, ῥίψοπλον ἄταν,
ἐμβαλόντες ἄροισθε
κῦδος τοῖσδε πολίταις,
καὶ πόλεως ῥύτορες ἔ- 305
στε τ' εὔεδροί τε στάθητ'
ὀξυγόοις λιταῖσιν.

296. ὅσων, ἴδε Πέρσ. 345. — Ποσειδάν, Σχολ. «ὅτι τῆς ὑγρᾶς οὐσίας δεσπότης Ποσειδῶν». Καλεῖται δὲ ὁ θεὸς γαιάοχος ὡς ἔχων ἡγουν βαστάζων τὴν γῆν· ἐπὶ γὰρ τοῦ ὕδατος ἡ γῆ ἐστήρικται κατά τι σχόλιον εἰς Ἰλ. 13, 125, δι' ἣν αἰτίαν προσονομάζεται καὶ ἐννοσίγαιος καὶ ἐνοσίχθων, ἔτι δὲ καὶ σεισίχθων. — Τηθύος παῖδες λέγονται οἱ ποταμοί, ὄντες κατὰ τὸν Ἡσίοδον (Θεογ. 337) τέκνα τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος. Πρβ. Προμ. 142, Ὁμήρ. Ἰλ. 14, 201, Πλάτ. Θεαίτητον σελ. 180D ἡ γένεσις τῶν ἄλλων πάντων Ὠκεανός τε καὶ Τηθύς.

299. πρὸς τάδε, πρὸς ταῦτα, διὰ ταῦτα, ὡς Πέρσ. 732.

300. τοῖσι μέν, ὡσανεὶ εἴπετο μετὰ ταῦτα «ἐμβάλοιτε, τοῖς δὲ πολίταις κῦδος ἄροισθε».

301 κέ. ἀνδρολέτειραν κῆρα, μοίραν φθείρουσαν τοὺς ἄνδρας, πρβ. 761 τὰν ἁρπαξάνδραν κῆρα (περὶ τῆς Σφιγγός). — Τοιαύτη δὲ μοῖρα εἶναι ἡ δυστυχία (ἄτα) καὶ ἡ ἧττα, ἡ ῥίπτουσα τὰ ὅπλα ἐν πανικῷ φόβῳ. ῥίψοπλος (πρβ. ῥίψασπις) μετενεχθὲν ἀπὸ τοῦ προσώπου. Πρβ. ἄνω στίχ. 174 κέ.

303. κῦδος ἄροισθε (ἐκ τοῦ ἄρνυμαι, οὐχὶ ἐκ τοῦ αἴρομαι) τοῖσδε πολίταις = προσκτήσασθε, προσπορίσατε τοῖς ἐμοῖς πολίταις πολεμικὴν δόξαν, ὡς Ὁμ. Ὀδ. 1, 240, 14, 370 ᾧ παιδὶ μέγα κλέος ἤρατ' ὀπίσσω. Ὁ Σχολ. ἑρμηνεύων «τοῖς μὲν ἔξω τοῦ τείχους Ἀχαιοῖς ἄτην ἐμποιήσατε, ὥστε αὐτοὺς τὰ ὅπλα ῥίψαι· τούτου δὲ γενομένου πρὸς ὑμῶν πάνυ ἂν ὑμνοῖσθε παρὰ τῶν πολιτῶν» διανοεῖται Ὁμήρ. Ἰλ. 4, 95 πᾶσι δέ κε Τρώεσσι (παρὰ πᾶσι τοῖς Τρωσὶ) χάριν καὶ κῦδος ἄροιο. Ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ δὲν συνᾴδει τὸ προηγούμενον μὲν (300), ἔτι δὲ πρὸς τούτοις θὰ ἀνέμενέ τις ἀρεῖσθε ἢ ἄροισθ' ἄν.

305 κέ. ῥύτορες, πρβ. 121, 91, 290, 809 κτλ. — εὔεδροι (ἴδε 94) στάθητε, διαμείνατε ἔμπεδοι καὶ εὐσταθεῖς ἐπὶ τῶν χαριέντων καὶ μεγαλοπρεπῶν ὑμῶν τόπων μὴ ἐκλείποντες μηδὲ ἐξαμειβόμενοι αὐτοὺς (291κέ). — ὀξυγ. λ., Σχολ. «διὰ τὰς ὀξυθρηνήτους λιτὰς ἡμῶν».

Digitized by Google

οἰκτρὸν γὰρ πόλιν ὧδ' ὠγυγίαν στροφ. β'.
Ἀΐδᾳ προϊάψαι δορὸς ἄγραν,
δουλίαν, ψαφαρᾷ σποδῷ .310
ὑπ' ἀνδρὸς Ἀχαιοῦ θεόθεν
περθομέναν ἀτίμως,
τὰς δὲ κεχειρωμένας ἄγεσθαι,
ἃ ξ, νέας τε καὶ παλαιὰς
ἱππηδὸν πλοκάμων, περιρ- 315
ρηγνυμένων φαρέων· βοᾷ δ'
ἐκκενουμένα πόλις
λαΐδος ὀλλυμένας μιξοθρόου·

308 κέ. *ὠγυγίαν*] ἴδε Πέρσ. στίχ. 38, ἔνθα ὡσαύτως αἱ τῆς Αἰγύπτου Θῆβαι λέγονται ὠγύγιοι, ἤτοι πανάρχαιοι. — Ἀΐδᾳ προϊάψαι, ἤτοι εἰς ὄλεθρον ἐμβάλλειν, κατὰ τὸ Ὁμηρικὸν (Ἰλ. 1, 3) Ἄιδι προΐαψεν. — δορὸς ἄγραν, δοριάλωτον, Σχολ. «διὰ δόρατος ἀγρευθεῖσαν».

310 κέ. εἰς κατατεθρυμμένην σποδὸν καὶ κόνιν ὑπ' Ἀχαιῶν (πρβ. 71 κέ.) μέχρι τῶν ἱερῶν τῶν θεῶν ἀτίμως καὶ ἀδόξως πυρπολουμένην. — θεόθεν = σὺν τοῖς θεοῖς, ὡς ῥιζόθεν σὺν ταῖς ῥίζαις (σύρριζα). Πρβ. 569 πόλιν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς πορθεῖν. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ περὶ ἐντελοῦς καταστροφῆς λέγεται: τὰ ἔκαμε στάκτη ἢ σποδὸν καὶ τέφραν.

313. τὰς δὲ ἐν ἀντιθέσει τῶν προσυπακουομένων φονευθέντων ἀνδρῶν. Πρβ. Πέρσ. 816.

314. νέας, ἀναγνωστέον μονοσυλλάβως (πρβ. τὰ καθωμιλημένα νεὸς καὶ νεά), ὡς ἐν νεανίδων Εὐμ. 957, νεανίας Εὐριπ. Φοιν. 147, νεανιῶν, νεανικὴν Ἀριστοφ. Σφηξ. 1069, 1067.

315 κέ. Σχολ. «ἱππηδὸν ἄγεσθαι, ὑπὸ ἱππέων σύρεσθαι τῶν πλοκάμων μετὰ ἀνάγκης», μᾶλλον δὲ ἄγεσθαι πλοκάμων δίκην ἵππων ἀγομένων πολλάκις τῆς χαίτης. Πρβ. Ἱκέτ. 437 ἀγομέναν ἱππηδὸν ἀμπύκων πολυμίτων πέπλων τ' ἐπιλαβὰς ἐμῶν, 920, Verg. Aen. 2, 403 ecce trahebatur passis Priameia virgo crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae. — κεχειρωμένας, ὑποχειρίους. — φαρέων, ἀναγνωστέον ὡς ἴαμβον δισσυλλάβως. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 82.

317 κέ. Ὁ νοῦς· ἡ δὲ πόλις κενουμένη (τῶν κατοίκων) εἶναι πλήρης ἀναμίκτου βοῆς τῶν αἰχμαλωτίδων γυναικῶν ἀτιμαζομένων. — ληΐς (= λεία) σημαίνει ταὐτὸν τῷ ληϊάδες γυναῖκες Ὁμ. Ἰλ. 20, 193 ληϊάδας δὲ γυναῖκας, ἐλεύθερον ἦμαρ ἀπούρας, ἤγον. — ὀλλυμένας σημαίνει οὐχὶ τῆς καταστρεφομένης καὶ εἰς δουλείαν ἀγομένης (ὡς Εὐριπ. Ἑκάβ. 914 οὐκέτι σ' ἐμβατεύσω· μεσονύκτιος ὠλλύμαν, 945 ἐπεί με γᾶς ἐκ πατρίας ἀπώλεσαν ἐξώλεσάν τ' οἴκων), ἀλλὰ τῆς ἀτιμαζομένης κατ' εὐφημισμόν. Σχολ. «πορθουμένας». Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 563 ὄψει δαμασθὲν ἄστυ Θηβαίων τόδε, ὄψει δὲ πολλὰς αἰχμαλωτίδας κόρας βίᾳ πρὸς ἀνδρῶν πολεμίων πορθουμένας. — μιξοθρόου (τῆς θροῦν καὶ βοὴν ποιουμένης ἀνάμικτον Σχολ. νεώτ.) σημαίνει οὐχὶ οἰμωγὰς καὶ εὐχωλὰς

Digitized by Google

βαρείας τοι τύχας προταρβῶ.

κλαυτὸν δ' ἀρτιδρόποις ὠμοδρόπων, ἀντ. β'.
νομίμων προπάροιθεν, διαμεῖψαι 321
ὀμφάκων τρυγερὰν δρόσον·
τί; τὸν φθίμενον γὰρ προλέγω
βέλτερα τῶνδε πράσσειν·
πολλὰ γάρ, εὔτε πτόλις δαμασθῇ, 325
ἢ ἔ, δυστυχῆ τε πράσσει.
ἄλλος δ' ἄλλον ἄγει, φονεύ-
ει, τὰ δὲ πυρφορεῖ· καπνῷ
χραίνεται πόλισμ' ἅπαν·

ὀλλύντων καὶ ὀλλυμένων, ἃς ὁ ποιητὴς καλεῖ Ἀγ. 333 βοὴν ἄμικτον, ἀλλὰ μόνον τὰς συμμίκτους οἰμωγὰς τῶν γυναικῶν.

319. προταρβῶ, ὡς προφοβοῦμαι (πολέμους) Ἱκ. 1055, φρίττουσα προβλέπω.

320 κέ. Ὁ νοῦς: κλαυθμοῦ ἄξιον εἶναι δρεπόμεναι πρὸ τοῦ χρόνου νὰ διαμείψωσιν ἀώρων δρεπομένων ὀμφάκων ὑγρὸν ἤτοι νὰ ἀποθλιβῶσιν ὡς ἄωροι ὄμφακες. Ἡ περὶ τῆς διακορήσεως ἀλληγορία αὕτη, ἐπεξηγουμένη τὸ προηγούμενον ὀλλυμένας, εἶναι εὐχερὴς διὰ τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ὀπώρα περὶ ὡραίας, πρβ. Χαιρήμ. ἀπόσπ. 12 σελ. 785 ἐκδ. Ν. πολλὴν ὀπώραν Κύπριδος εἰσορᾶν παρῆν ἄκραισι περκάζουσαν οἰνάνθαις χρόνου, Ἱκέτ. 1009 τέρειν' ὀπώρα δ' εὐφύλακτος οὐδαμῶς. Παρὰ Τρυφ. 34 καλεῖται ὁ ἔτι σκληρὸς μαστὸς τῶν παρθένων ὄμφαξ, ὡς παρ' ἡμῖν λεμόνιον. Εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ἀποβλέπει προφανῶς ἡ σημείωσις τοῦ Εὐσταθίου σελ. 355, 28 ἐκδ. Tafel «ἐν μετοπώρῳ γὰρ οὐ μόνον καινόν, ἐάν, ὡς ἡ παροιμία, ἄνθος ἀναφυῇ, ἀλλὰ καὶ ἐὰν κατ' Αἰσχύλον ἀρτίδροπος ὀπώρα νεάζουσα τρυγηθῇ». Πρὸς τὸ ἀρτιδρόποις πρβ. Ἱκέτ. 358 κλάδοισι νεοδρόποις.

323 κέ. τί: Σχολ. «τί γὰρ δεῖ πολλὰ λέγειν», μᾶλλον δέ, τί λέγω κλαυτόν; πολλῷ μεῖζον τούτου, διότι ὁ ἀποθανὼν εἶναι ὀλβιώτερος τούτων καταισχυνομένων. Ἐν τῷ προλέγω ἡ πρόθεσις πρὸ πλεοναστικῶς ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τῆς προτιμήσεως (τοῦ προαιρεῖσθαι), τὴν ἐνυπάρχουσαν ἐν τῇ ῥήσει βέλτερα τῶνδε πράσσειν. Πρβ. Πινδ. Νεμ. 2, 18 ἐξοχώτατοι προλέγονται. — Ὁ τύπος βέλτερος, βέλτατος εἶναι συνήθης παρ' Αἰσχύλῳ, οὐχὶ ὁ βελτίων, βέλτιστος. — Πρὸς τὴν ἔννοιαν παραβλητέον ἀπόσπ. 138 Ἀντίλοχ', ἀποίμωξόν με τοῦ τεθνηκότος τὸν ζῶντα μᾶλλον.

325 κέ. γὰρ αἰτιολογεῖ τὴν κυρίαν ἔννοιαν κλαυτὸν κτλ. — εὔτε . . δαμασθῇ, ἴδε σημ. εἰς 243, Ἀγ. 762 ὅτε τὸ κύριον μόλῃ. — πολλὰ δυστυχῆ τε ἀντὶ τοῦ συνήθους πολλὰ καὶ δυστυχῆ, ὡς Σοφ. Φιλ. 583 πόλλ' ἐγὼ κείνων ὕπο δρῶν ἀντιπάσχω χρηστά τε.

327 κέ. ἄγει, σύρει. — τὰ δέ, διότι ἀντὶ προσώπων (ἄλλον) κεῖνται πράγματα (ἄλλα δὲ πυρπολεῖ, δηλ. ὁ ἐχθρός). — Ἐὰν μὴ κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Heimsoeth ἐγέγραπτο τὴν ἀρχὴν πυρπολεῖ, τότε πυρφορεῖ κεῖται μεταβατικῶς.

328 κέ. καπνῷ χραίνεται, πρβ. Εὐριπ. Ἑκάβ. 911 κατὰ δ' αἰθάλου

Digitized by Google

μαινόμενος δ' ἐπιπνεῖ λαοδάμας 330
μιαίνων εὐσέβειαν Ἄρης.

κορκορυγαὶ δ' ἀν' ἄστη, ποτὶ δ' στροφ. γ'.
ὀρκάνα πυργῶτις·
πρὸς ἀνδρὸς δ' ἀνὴρ δορὶ καίνεται·
βλαχαὶ δ' αἱματόεσσαι 335
τῶν ἐπιμαστιδίων
ἀρτιτρεφεῖς βρέμονται.
ἁρπαγαὶ δὲ διαδρομᾶν ὁμαίμονες·
ξυμβολεῖ φέρων φέροντι,
καὶ κενὸς κενὸν καλεῖ, 340
ξύννομον θέλων ἔχειν,

κηλῖδ' οἰκτροτάταν κέχρωσαι. — μαινόμενος ἐπιπνεῖ, ὡς 63 πνοὰς Ἄρεως, Σοφ. Ἀντιγ. 135 πυρφόρος ὃς τότε μαινομένᾳ ξὺν ὁρμᾷ βακχεύων ἐπέπνει. — λαοδάμας Σχολ. «κυρίως τὸ ἐπίθετον Ἄρεως εἴρηται».

331. μιαίνων εὐσέβειαν ἤτοι οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον σεβίζων καὶ φειδόμενος.

332 κέ. κορκορυγαὶ Σχολ. «ταραχαί· κεκωμῴδηται δὲ ἡ λέξις». Πρβ. Ἀριστοφ. Εἰρήν. 991 λῦσον δὲ μάχας καὶ κορκορυγάς, Λυσιστρ. 491, Νεφ. 387. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ τῆς κοινῆς λαλιᾶς γοργορυσμὸς (ἠχὼ τῶν ἐντέρων) καὶ γοργορύζω οὐδὲν ἕτερόν εἰσι ἢ τὰ ἀρχαῖα κορκορυγμὸς καὶ κορκορυγῶ. — ἄστη περὶ τῶν διαφόρων μερῶν (ὁδῶν) τῆς πόλεως. — ποτὶ δ', δηλ. ἄστη, κατὰ τῆς πόλεως ἠγέρθη περιχαράκωμα περιβάλλον αὐτὴν ὡς δίκτυον θηρατικόν. — ὀρκάνη, τὸ θηρατικὸν δίκτυον, ὃ καὶ σαργάνη καλεῖται, ὡς λέγει ὁ Σχολ., κατὰ δὲ τὸν Φώτιον ὀρκάνη «ὁ περιέχων τοῖχος οἴκησιν ἢ χωρίον, λέγεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἕρκος ὃ ἐστι περίβολον φράγμα».

334. Ὁ Σχολ. μνημονεύει Ὁμ. Ἰλ. 4, 472 οἱ δὲ λύκοι ὡς ἀλλήλοις ἐπόρουσαν, ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδνοπάλιζεν.

335 κέ. Ὁ αἱματηρὸς κλαυθμηρισμὸς τῶν νηπίων, τῶν ἄρτι ἐν τοῖς μαστοῖς θηλαζομένων, εἶναι ἡ κραυγὴ αὐτῶν, ἀποσπωμένων τοῦ μητρικοῦ στήθους καὶ φονευομένων. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 10, 64 καὶ νήπια τέκνα βαλλόμενα προτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι. Σχολ. «ἐπὶ τῶν ἄσημα φθεγγομένων νέων τὴν βληχὴν ἔθηκεν».

338. Ἁρπαγὴ καὶ λεηλασία συμπαρέπονται καὶ πελάζουσιν τοῖς δεῦρο κἀκεῖσε δρομήμασιν, καθιστάμεναι οὕτω ἀδελφαὶ καὶ ὁμαίμονες αὐτῶν. Πρβ. Quintil. 3, 69 profanorum sacrorumque direptio, efferentium praedas repetentiumque discursus. Ἐν τῷ διαδρομᾶν ἀναγνωστέον τὴν δια ἐν μιᾷ μακρᾷ συλλαβῇ, ὡς Ἡέρσ. 1010 ἐν τῷ διαπρέπον. Πρβ. 275, πρὸς δὲ τὸ ὁμαίμονες πρβ. κάσιν 481, Ἀγ. 499, Σοφ. ἀπ. 839 ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ, Ἀριστοφ. Πλούτ. 549.

339 κέ. Ἡσύχ. «συμβολεῖ· συντυγχάνει». Ὁ φέρων λείαν συναντᾷ τῷ φέροντι. — κενὸς δηλ. λείας, ὁ μήπω λεηλατήσας τι. — ξύννομον, Σχολ.

Digitized by Google

οὔτε μεῖον οὔτ' ἴσον λελιμμένοι.
τίν' ἐκ τῶνδ' εἰκάσαι λόγον πάρα;

παντοδαπὸς δὲ καρπὸς χαμά- ἀντ. γ'.
δις πεσὼν ἀλγύνει, 345
πικρὸν δ' ὄμμα τᾶν θαλαμηπόλων·
πολλὰ δ' ἀκριτόφυρτος
γᾶς δόσις οὐτιδανοῖς
ἐν ῥοθίοις φορεῖται.
δμωΐδες δὲ καινοπήμονες λέχος 350

«κοινωνόν». Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 705 κέ. — οὔτε μεῖον οὔτ' ἴσον λελιμμένοι: ἕκαστος ζητεῖ νὰ λεηλατήσῃ πλείονα, Σχολ. «λαβεῖν βουλόμενοι· διὰ τούτου τοὺς πλεονέκτας ἐμφαίνει· ὁ γὰρ μήτε ἔλαττον αἱρούμενος μήτε τὸ ἴσον φαίνεται πλείονος ὀρεγόμενος». Οἱ κενοὶ λείας ὀρέγονται οὔτε μειόνων οὔτε ἴσων ἐκείνοις, ἃ φέρουσιν οἱ ἔχοντες ἤδη λείαν, ἀλλὰ ζητοῦσι νὰ ἁρπάσωσι πλείονα. Τὸ λελιμμένος συντάσσεται γενικῇ 367. — Ὁ πληθυντικὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῷ κενὸς κενὸν ἐνυπάρχουσαν πληθύν.

343. Τίνα ὑπολογισμὸν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τούτων ἤτοι τί δύναταί τις νὰ ἀναμείνῃ ὡς ἐπακολούθημα τούτων; Σχολ. «τί δεῖ ὑπονοῆσαι ἐκ τούτων ἢ πένθη καὶ συμφοράς;»

345 κέ. *ἀλγύνει .. θαλαμηπόλων*] ἀλγύνει τὰς θαλαμηπόλους, ὥστε πικρὸν εἶναι τὸ ὄμμα αὐτῶν ἤτοι δεδακρυμένοις ὀφθαλμοῖς βλέπουσιν αἱ οἰκονόμοι τὸν παντοδαπὸν τῆς Δήμητρος καρπὸν κατὰ γῆς χεόμενον. — θαλαμηπόλος, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 7, 8 (Σχολ. ἡ τοῦ οἴκου προνοοῦσα), παρ' ᾧ 2, 337 αὐτόθι ἡ τῶν τροφίμων ἀποθήκη καλεῖται θάλαμος ὑψόροφος, τὸ παρ' ἡμῖν ξενικὸν κελλάριον.

347 κέ. Τὰ πλούσια δῶρα τῆς γῆς ἀναμὶξ πεφυρμένα διαχέονται φορούμενα ἐν οὐτιδανοῖς καὶ ἀνωφελέσι κύμασιν ἤτοι προχεόμενα παρασύρονται οὕτω, ὥστε διατελοῦσι καταστρεφόμενα καὶ οἱονεὶ καταποντιζόμενα. Πρβ. Cicer. de div. 1 § 69 ex horreis direptum effusumque frumentum vias omnis angiportusque constraverat. — οὐτιδανοῖς, ἡ λέξις συγκειμένη ἐκ τοῦ οὔτι καὶ δάνος, δόσις, δῶρον, κυρίως τὰ ἐπὶ τόκῳ δανειζόμενα χρήματα, σημαίνει εἶτα τὰ μηδεμίαν ὠφέλειαν ἀποφέροντα, τὰ ἀνωφελῆ.

350 κέ. Σχολ. «μεταστᾶσαι εἰς δουλείαν οἴσουσι τὴν τῶν πολεμίων εὐνήν». Τῇ λείᾳ, ἥτις ἀπάγεται (ἄγεται καὶ φέρεται), ἀνήκουσι καὶ αἱ αἰχμαλωτίδες γυναῖκες, αἷς πέπρωται ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ νὰ καταστῶσιν παλλακαί. Ὁ νοῦς: αἰχμαλωτίδες (γενόμεναι), καὶ πάσχουσαι τὸ νέον πάθημα τῆς δουλείας (γενόμεναι νεωστὶ τὸ πρῶτον δοῦλαι) προσμένουσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τὴν εὐνὴν εὐτυχοῦς (ἤτοι νικητοῦ, πρβ. 612) ἀνδρὸς ὡς δυσμενοῦς δεσπότου· ἐλπὶς καὶ πόθος πρὸς ἀπαλλαγὴν εἶναι αὐταῖς ὁ θάνατος ὡς φάρμακον ἀλεξητήριον τῶν δακρύων καὶ ὀδυνῶν. — καινοπήμονες (καινὰ κακὰ τῆς δουλείας πάσχουσαι, ὧν πρὶν εἶχον ἀπείρως) ἀναμιμνήσκει τὴν ἐκδηλουμένην ἰδέαν ὑπὸ τοῦ ἐξ αἰχμαλωτίδων γυναικῶν ἀποτελουμένου χοροῦ παρ' Εὐριπ.

Digitized by Google

⟨προσμένουσιν⟩ αἰχμάλωτον
ἀνδρὸς εὐτυχοῦντος ὡς
δυσμενοῦς ὑπερτέρου·
ἐλπίς ἐστι νύκτερον τέλος μολεῖν,
παγκλαύτων ἀλγέων ἐπίρροθον. 355

ΗΜΙΧ. α'.

Ὅ τοι κατόπτης, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, στρατοῦ

Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 1117 λατρεύω . . ζηλοῦσα τὸν διὰ παντὸς δυσδαίμον'· ἐν γὰρ ἀνάγκαις οὐ κάμνει σύντροφος ὢν ⟨ἐξ ἀρχᾶς⟩ δυσδαιμονίᾳ· τὸ δὲ μετ' εὐτυχίαν κακοῦσθαι θνατοῖς βαρὺς αἰών. Πρὸς τὸ λέχος αἰχμάλωτον πρβ. λέχος δουριάλωτον Σοφ. Αἴ. 211. — δυσμενοῦς, διότι σπανίως συμβαίνει, ὅπερ λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς Ὅμ. Ἰλ. 9, 343: τὴν ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν. Πρβ. καὶ Σοφ. Αἴ. 485 κέ. — νύκτερον τέλος, τέλος θανάτου, θάνατον, ἀναμιμνήσκει ἅμα τὸ γαμήλιον τέλος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 125. — μολεῖν: κεῖται μὲν καὶ ἀόριστος ἀντὶ μέλλοντος μετὰ τὸ ἐλπίζειν, ἐλπίς, ἐνταῦθα ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἀορίστου, διότι ἡ ἐλπὶς μεταπίπτει εἰς τὴν σημασίαν τῆς εὐχῆς. — ἐπίρροθον, ἀλεξίκακον καὶ λαθίπονον καὶ παῦλα τῶν παγκλ. ἀλγ., ὡς Ὅμ. Ἰλ. 4, 390 τοίη οἱ ἐπίρροθος ἦεν Ἀθήνη. Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. 323 κέ., Εὐριπ. Ἱκέτ. 86 θανοῦσα τῶνδ' ἀλγέων λαθοίμαν. — Περὶ τοῦ τεταραγμένου τῆς γραφῆς ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὸ ἀναπληρωθὲν προσμένουσιν πρβ. Σοφ. Τραχ. 525 τὸν ὃν προσμένουσ' ἀκοίταν.

356—706. Δεύτερον ἐπεισόδιον. Ἡ πρώτη σκηνὴ 356—663 ἀποτελοῦσα τὸν πυρῆνα τοῦ δράματος περιέχει τὴν διήγησιν τῶν ἑπτὰ πολεμίων καὶ τῶν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑπτὰ πύλαις ἀντιτασσομένων ἑπτὰ Θηβαίων πολεμάρχων. Ἄγων δὲ ὁ ποιητὴς πρὸ τῶν ὀμμάτων ὡς ἐν παρατάξει καὶ μάχῃ τοὺς ἀντιμαχομένους πολεμάρχους ἐποίησεν τοῦτο οὕτως, ὥστε τὴν διήγησιν τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων ποιεῖται ὁ ἄγγελος, τὴν δὲ τῶν Θηβαίων ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀμφότεροι ὅμως ἐν στίχοις συνάδουσι τῷ ἀριθμῷ πρὸς ἀλλήλους. Ἡ διήγησις ἄρχεται μετὰ τοὺς δύο ἐξαγγελτικοὺς (εἰσαγωγικοὺς) στίχους (362 κέ.) τοῦ ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ στίχ. 364 καὶ καταλήγει εἰς στίχ. 661, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ Ἐτεοκλέους 662 κέ., οἱ συνάδοντες τοῖς δυσὶν εἰσαγωγικοῖς τοῦ ἀγγέλου στίχοις, μετάγουσιν εἰς τὴν δευτέραν σκηνήν. Ὥσπερ παρ' Αἰσχύλῳ πάντα τὰ μέρη, ἅτινα συνέπονται ἀντιστροφικοῖς χορικοῖς ᾄσμασι, μετέχουσι τῆς συμμετρίας, οὕτω παρέχουσι καὶ αἱ ῥήσεις τοῦ ἀγγέλου καὶ Ἐτεοκλέους, αἷς παρεμβέβληνται χορικὰ μέλη, ὁμοίους ἀριθμοὺς στίχων, ὅλη δὲ ἡ διήγησις 364—661 διαρθροῦται εἰς τὰ ἑξῆς δύο μέρη:

Α' Β' Γ' Δ'
ΑΓ. 20—*ΕΤ.* 20 *στρ. α' ΑΓ.* 14—*ΕΤ.* 14 *ἀντ. α' ΑΓ.* 14—*ΕΤ.* 14 *στρ. β' ΑΓ.* 20—*ΕΤ.* 20 *ἀντ. β'* |

Ε' Ζ Η'
ΑΓ. 22—*ΕΤ.* 22 *στρ. γ' ΑΓ.* 29—*ΕΤ.* 29 *ἀντ. γ' ΑΓ.* 22—*ΕΤ.* 22

Digitized by Google

πευθώ τιν' ἡμῖν, ὦ φίλαι, νέαν φέρει,
σπουδῇ διώκων πομπίμους χνόας ποδῶν.

ΗΜΙΧ. β'.

καὶ μὴν ἄναξ δδ' αὐτὸς Οἰδίπου τόκος
εἶσ' ἀρτίκολλος ἀγγέλου λόγον μαθεῖν· 360
σπουδὴ δὲ καὶ τοῦδ' οὐκ ἀπαρτίζει πόδα.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

λέγοιμ' ἂν εἰδὼς εὖ τὰ τῶν ἐναντίων,
ὡς ἐν πύλαις ἕκαστος εἴληχεν πάλῳ.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ 664—706, ἥτις ἐν μέρει ἐνέχει πάλιν τεχνικὴν διάρθρωσιν, πειρᾶται ὁ χορὸς νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ἐτεοκλέα ἀπὸ τῆς μονομαχίας πρὸς τὸν ἀδελφόν. — Ὁ Ἐτεοκλῆς παρέρχεται νῦν εἰς τὴν σκηνήν, ἵνα ἀκούσῃ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ ἐπιστρέφοντος κατοπτῆρος ἀγγέλου, ἀπελθόντος στίχ. 68 εἰς κατασκοπὴν τοῦ ἐχθροῦ. — Ἐν τῷ ΗΜΙΧ. ἐννοητέον ἡμιχορίου ἡγεμών. — στρατοῦ, τῶν πολεμίων. — πευθώ, ἀγγελίαν, ἀλλαχοῦ μὴ ἀναγινωσκόμενον.

358. διώκων, ἴδε 90. — ποδῶν, γενικὴ ἐπεξηγητ. τοῦ χνόας (137). Οἱ πόδες τελοῦσι τὰ τοῦ ἄξονος, ὠνόμασε δὲ τοὺς πόδας πομπίμους χνόας, διότι ὅπως αἱ χνόαι τὸ ἅρμα, οὕτως οἱ πόδες φέρουσι τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω. Εἴς τι πλέον οὐκ ἀνενεκτέα ἡ παραβολὴ (Σχολ. μεταφορικῶς εἶπεν τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν). Πρβ. Ἡσύχ. «κνοῦς· ὁ ἐκ τοῦ ἄξονος ἦχος. λέγεται δὲ καὶ κνοή· καὶ ὁ τῶν ποδῶν ψόφος, ὡς Αἰσχύλος Σφιγγί» (ὅπερ σατυρικὸν δρᾶμα εἴπετο τῷ προκειμένῳ δράματι).

359. καὶ μήν, τίθεται πολλάκις εἰς ἐξαγγελίαν νέου εἰς τὴν σκηνὴν παρερχομένου προσώπου.

360. εἶσι, ἔχον συνήθως παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς σημασίαν μέλλοντος εἶναι ἐνταῦθα ἐνεστώς, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 6, 102 οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κτλ. καὶ Αἰσχ. Εὐμ. 242 πρόσειμι. — ἀρτίκολλος, ἀκριβῶς προσκεκολλημένος, ἡρμοσμένος, ἐν καταλλήλῳ καιρῷ. Πρβ. Χοηφ. 578 ὅπως ἂν ἀρτίκολλα συμβαίνῃ τάδε, Σοφ. Τραχ. 58 ἐγγὺς δ' δδ' αὐτὸς ἀρτίπους θρῴσκει δόμους (Σχολ. ἡρμοσμένως τῷ καιρῷ).

361. Ὁ Ἕρμαννος ἐξηγεῖται: σπεύδει οὕτως, ὥστε τὸ βάδισμα τῶν ποδῶν οὐ συναρμόζει προσηκόντως. Ὅπερ σημειοῦται ὁ Σχολ. «ἡ τούτου δὲ σπουδὴ οὔπω τέλος ἔχει, ἀλλ' ἐπείγεται· τὸ μὲν γὰρ ἀπηρτισμένον καὶ τέλος ἔχει, μεθ' ὃ οὐκ ἄλλο πρακτέον» οὐ πάνυ τι πρόσφορον. Ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὸ ἀπαρτίζειν πρβ. Ἡσύχ. «ἀπαρτί· ἀπηρτισμένως. Αἰσχύλος Ἀθάμαντι».

363. ἐν πύλαις εἴληχεν πάλῳ, ὡς 55, 410, 438. Ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν πυλῶν καὶ τῇ καταλήψει αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἀργείων διαφωνοῦσιν ἔν τισιν ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς πινάκων:

Digitized by Google

Τυδεὺς μὲν ἤδη πρὸς πύλαισι Προιτίσιν
βρέμει, πόρον δ' Ἰσμηνὸν οὐκ ἐᾷ περᾶν 365

Αἰσχύλου Ἑπτ. ἐ. Θ.	*Εὐριπίδου Φοινίσ.*
Προιτίδες 364	Προιτίδες 1109
Ἠλέκτραι 410	Ἠλέκτραι 1129
Νήισται 447	Νήισται 1104
Ὄγκας Ἀθάνας 474	Ὠγύγιαι 1113
Βορραῖαι 514	ἕβδομαι 1134
Ὁμολωΐδες 557	Ὁμολωΐδες 1119
ἕβδομαι 618	Κρηναῖαι 1123

ἃς καταλαμβάνουσιν

παρ' Αἰσχύλῳ	*παρ' Εὐριπίδῃ*
Τυδεὺς	Ἀμφιάραος
Καπανεὺς	Καπανεὺς
Ἐτέοκλος	Παρθενοπαῖος
Ἱππομέδων	Ἱππομέδων
Παρθενοπαῖος	Ἄδραστος.
Ἀμφιάραος	Τυδεύς
Πολυνείκης	Πολυνείκης

Τὸ ὄνομα Ὠγύγιαι ἐλλείπει παρ' Αἰσχύλῳ ὀνομάζοντι αὐτὰς κατὰ τὸ ἐγγὺς (πρβ. στ. 488) κείμενον ἱερὸν τῆς Ὄγκας Ἀθηνᾶς. Ὁ Παυσ. 9, 8, 4 κέ. ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν πυλῶν ἑπόμενος τῷ Εὐριπίδῃ διαφέρει μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι τὰς παρ' Εὐριπίδῃ ἑβδόμας πύλας ὀνομάζει Ὑψίστας. Κατὰ ταῦτα αἱ παρ' Εὐριπίδῃ ἕβδομαι πύλαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς παρ' Αἰσχύλῳ Βορραίας, αἱ δὲ παρ' Αἰσχύλῳ ἕβδομαι πρὸς τὰς παρ' Εὐριπίδῃ Κρηναίας. Πρβ. σημ. εἰς 514. Τῷ Παυσ. ὁμογνωμονεῖ ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλ. 3, 6, 6), ἔτι δὲ καὶ ὁ Στάτιος (Theb. 7, 353 κέ.) ὀνομάζων μόνον Διρκαίας (culmina Dircaea) τὰς Κρηναίας. Ὁ Ὑγῖνος (fabul. 69, πρβ. καὶ 11) λέγει, ὅτι αἱ ἑπτὰ τῶν Θηβῶν πύλαι ὠνομάζοντο ἀπὸ τῶν ἑπτὰ τοῦ Ἀμφίονος καὶ τῆς Νιόβης θυγατέρων Ἀστυκρατείας, Κλεοδόξης, Ἀστυνόμης, Χλώριδος, Θήρας, Χιάδος, Ὠγυγίας, παρὰ δὲ τῷ Αἰγυπτίῳ Νόννῳ (Διονυσ. 69 κέ.) καλοῦνται ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πλανητῶν Ὀγκαίη (σελήνης), Ἑρμάωνος (τοῦ Ἑρμοῦ), Ἀφροδίτης, Ἠλέκτρη (ἡλίου), Ἄρεως, Ζηνός, Κρόνου. Ἔπιθι Κριτ. ἐπισημ.

364. μὲν ἀντιδιαστέλλει τὸν Τυδέα πρὸς τοὺς κατωτέρω μνημονευθησομένους ἥρωας. Παρ' Εὐριπίδῃ (Φοιν. 1109) τὴν πύλην ταύτην κατέχει, ὡς ἄνω δεδήλωται, ὁ Ἀμφιάραος. Αἱ Προιτίδες πύλαι ἔκειντο πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως κατὰ τὴν εἰς Χαλκίδα ἄγουσαν ὁδὸν (Παυσ. 9, 18), ἐφ' ᾗ ἐδείκνυντο τάφοι τοῦ Μελανίππου, τοῦ Τυδέως καὶ ἄλλων ἡρώων. Οὐ μακρὰν τῶν πυλῶν τούτων ἔκειτο ἡ Οἰδιποδία πηγή, ἐν ᾗ ὁ Οἰδίπους ἐνίψατο τὸ τοῦ πατρῴου φόνου αἷμα, καὶ ἡ νῦν καλεῖται ἡ τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Πρὸς βορρᾶν τῆς εἰρημένης ὁδοῦ ἔκειτο τὸ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον, τὸ Ἰολάου ἡρῷον, ἔτι δὲ καὶ στάδιον καὶ ἱππόδρομος (Παυσ. 9, 23) κατὰ τὸν νῦν που χῶρον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Αἱ πύλαι ὠνομάσθησαν κατὰ τὰς θυγατέρας τοῦ Προίτου (πρβ. σημ. εἰς 369) σημαινούσας πιθανῶς τὰς φάσεις τῆς Σελήνης (πρβ. Preller, Gr. Myth. τόμ. 2, 54 κέ.[3]). Μετὰ τὴν θεραπείαν τῶν θυγατέρων ἵδρυσεν ὁ πατὴρ ἱερὰ τῆς Ἀρτέμιδος, ὧν ἐν ἔκειτο ἐγγὺς τῶν πυλῶν τούτων (Παυσ. 9, 17, 1). Κατὰ τὸν Brandis καὶ τὸ σῆμα τοῦ Τυδέως (στίχ. 376) ὑπεμφαίνει τὰς πύλας ταύτας ὡς ἱερὰς τῆς Σελήνης.

365. Ὁ Ἰσμηνὸς καλούμενος νῦν ῥεῦμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου περιέρρει πρὸς ἀνατολὰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Αἱ λέξεις τοῦ ἀγγέλου δὲν σημαίνουσιν, ὅτι παρὼν ὁ Ἀμφιάραος ἐκώλυε τὸν Τυδέα, ἅτε τεταγμένος ἐν ἄλλῃ πύλῃ, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀπόκρισις τοῦ μάντεως ἀπέτρεπεν πάντας τοὺς πολεμάρχους τοῦ συνάψαι εὐθὺς μάχην. Διὰ τῆς ἀπο-

Digitized by Google

ὁ μάντις· οὐ γὰρ σφάγια γίγνεται καλά.
Τυδεὺς δὲ μαργῶν καὶ μάχης λελιμμένος
μεσημβρινᾶῖς κλαγγαῖσιν ὡς δράκων βοᾷ·
θείνει δ' ὀνείδει μάντιν Οἰκλείδην σοφόν,

κρίσεως δὲ ταύτης τοῦ Ἀμφιαράου, ἀναβαλλομένου τὴν προσβολήν, αἰτιολογεῖ ὁ ποιητὴς τὴν ἡσυχίαν, ἐν ᾗ ὁ Ἐτεοκλῆς δύναται νὰ ἀκούῃ μακροὺς λόγους. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 333. — βρέμει, βρέμων καὶ φρυαττόμενος καὶ ὠρυόμενος ἵσταται ἀντικρὺ τῶν Πρ. πυλῶν, αἷς ὅμως νὰ προσβάλῃ δὲν δύναται ἅτε κωλυόμενος τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰσμηνοῦ κατὰ τὸν πόρον αὐτοῦ.

366. σφάγια. Πρὸ τῆς προσβολῆς ἐποιήσαντο οἱ Ἀργεῖοι στρατηλάται θυσίας ἐπὶ τῇ διαβάσει ἢ διαβατήρια, πρβ. Θουκ. 5, 54, Ξεν. Ἑλλ. 4, 7, 2 καὶ 6, 4, 19. — σφάγια γίγ. καλὰ = ἐκαλλιέρει. Πρβ. Ἡροδ. 6, 76 ἀπικόμενος ὁ Κλεομένης ἐπὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἐσφαγιάζετο αὐτῷ· καὶ οὐ γὰρ ἐκαλλιέρεε (ἀπροσώπως = τὰ σφάγια ἐγίνετο καλά, καλὰ ἐγίνετο τὰ ἱρὰ Ἡροδ. 9, 36, οὐκ ἐπιτήδεα ἐγίνετο τὰ ἱρὰ 9, 37 αὐτόθι), οὐδαμῶς διαβαίνειν μιν, 7, 134 τοῖσι Σπαρτιήτησι καλλιερῆσαι θυομένοισι οὐκ ἐδύνατο, 9, 38 οὐκ ἐκαλλιέρεε ὥστε μάχεσθαι.

367. μαργῶν περὶ τῆς ἀγρίας πολεμικῆς μανίας (Ἡσύχ. μαργῶντες· μαινόμενοι . . . μάργος· μαινόμενος, ὑβριστής). — λελιμμένος, Σχολ. «ἐπιθυμῶν, παρὰ τὸ λίπτω». Πρβ. 379. Καὶ παρ' Εὐριπ. Φοιν. 134 κέ. ἐξεικονίζεται ὁ Τυδεὺς ὡς Ἄρη Αἰτωλὸν ἐν στέρνοις ἔχων.

368. μεσημβριναῖς: Σχολ. «τότε γὰρ μάλιστα μέμηνεν» (ὁ δράκων). Ἡ πολεμικὴ μαργοσύνη τοῦ Τυδέως παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀγριότητα, ἡ δὲ βοὴ καὶ ἡ πρὸς μάχην ὁρμὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν δίψαν τοῦ συρίττοντος ἐν τῷ μεσημβρινῷ τοῦ ἡλίου θάλπει ὄφεως. Πρβ. Βεργ. Γεωργ. 3, 434 anguis .. saevit agris asperque siti atque exterritus aestu, Mart. 3, 44, 7 dipsas medio perusta sole, Ovid. Metam. 2, 175 καὶ Stat. Theb. 505 κέ.

369. θείνει ὀνείδει, πρβ. Σοφ. Αἴ. 724 ὀνείδεσιν ἤρασσον (αὐτόν), αὐτόθι 501, 1244, Verg. Aen. 4, 447 adsiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur. — μάντιν Οἰκλείδην (υἱὸν Οἰκλέους 597), ὡσαύτως καλεῖ τὸν Ἀμφιάραον ὁ Πίνδαρος Ὀλ. 6, 13 μάντιν Οἰκλείδαν. Πρβ. Σχολ. εἰς 555 «Ἀμφιάραος Οἰκλέους τοῦ Μελάμποδος τοῦ Ἀμυθάονος τοῦ Κρηθέως τοῦ Αἰόλου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Διός, μητρὸς δὲ Ὑπερμήστρας». Τῷ υἱῷ τοῦ Λυγκέως καὶ τῆς Ὑπερμήστρας Ἄβαντι ἐγεννήθησαν οἱ ἤδη ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ἐρίζοντες ἀλλήλοις ἀδελφοὶ Ἀκρίσιος καὶ Προῖτος. Ὁ Προῖτος διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου φεύγει εἰς Λυκίαν, λαβὼν δὲ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτόθι βασιλέως Ἰοβάτου ἢ Ἀμφιάνακτος ἐπανέρχεται οἴκαδε τῇ βοηθείᾳ ξενικοῦ στρατοῦ Λυκίων καὶ ἄρχει ὡς κραταιὸς βασιλεύς. Ἡ γυνὴ τοῦ Προίτου Σθενεβοία ἢ Ἄντεια τίκτει τρεῖς θυγατέρας, αἵτινες χλευάσασαι τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ τὴν τῆς Ἥρας περιέπεσον μανίᾳ. Ὁ περιώνυμος προφήτης καὶ ἱερεὺς Μελάμπους, ὁ υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Πύλου Ἀμυθάονος, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Προίτου ἰᾶται τὰς μανείσας πλὴν τῆς πρεσβυτάτης ἀποθανούσης, ἄγει εἰς γάμον τὴν μίαν Προιτίδα,

Digitized by Google

σαίνειν μόρον τε καὶ μάχην ἀψυχίᾳ. 370
τοιαῦτ' ἀϋτῶν τρεῖς κατασκίους λόφους
σείει, κράνους χαίτωμ', ὑπ' ἀσπίδος δὲ τῷ
χαλκήλατοι κλάζουσι κώδωνες φόβον·
ἔχει δ' ὑπέρφρον σῆμ' ἐπ' ἀσπίδος τόδε,
φλέγονθ' ὑπ' ἄστροις οὐρανὸν τετυγμένον· 375
λαμπρὰ δὲ πανσέληνος ἐν μέσῳ σάκει,
πρέσβιστον ἄστρων, νυκτὸς ὀφθαλμός, πρέπει.

τὴν δὲ ἑτέραν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βίας μετασχόντες καὶ τῆς ἐν Ἄργει ἀρχῆς. Οὕτω τὸ περιώνυμον γένος τῶν Ἀμυθαονιδῶν, ἐξ οὗ κατάγεται ὁ Ἄδραστος καὶ ὁ Ἀμφιάραος σὺν ἑτέροις ἥρωσι τῆς Θηβαΐδος, μετῴκησεν εἰς Ἄργος. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἡρώων τούτων μετέσχον τῆς ἐπὶ Θήβας στρατείας καὶ ἕτεροι ἀνάγοντες τὸ γένος αὐτῶν εἰς τὸν Προῖτον, οἷον ὁ Καπανεὺς καὶ Ἐτέοκλος.

370. σαίνειν (ὡς 691, Σχολ. ἐκκλίνειν), δηλοῖ δειλίαν καὶ ἀψυχίαν κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τοῦ κυνός, ὅστις σαίνων τὴν οὐρὰν περιυλακτεῖ τι μὴ τολμῶν νὰ προσβάλῃ αὐτῷ. Δι' ἀψυχίαν ὁ μάντις κατὰ τὸν Τυδέα προφασιζόμενος μαντείας, τῇ δ' ἀληθείᾳ φιλόζωος ὢν περισαίνων ἐκκλίνει καὶ ἀποφεύγει τὴν μάχην καὶ τὸν θάνατον.

371. *τρεῖς λόφους*] Σχολ. «νεωτερικὸν τοῦτο, τοῦ κράνους ἡ τριλοφία». Ἐκ τοῦ προκειμένου χωρίου ἠρύσατο ὁ Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 965 τὴν Γοργόνα πάλλει κραδαίνων τρεῖς κατασκίους λόφους. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 19, 382 ἵππουρις τρυφάλεια, περισσείοντο δ' ἔθειραι, Εὐριπ. Ὀρ. 1480 τρικόρυθος Αἴας, Αλκίφρ. 3, 16 κράνους δ' ἐπαινεῖς τριλοφίαν, Πολυαίν. 8, 59 τρίλοφον κράνον.

372. χαίτωμα, οἱονεὶ χαίτην καὶ τρίχωμα τῆς περικεφαλαίας, ὥσπερ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς. — δὲ τῷ, ἴδε σημ. εἰς 179.

373. κλάζουσι φόβον, ὡς μινύρονται φόνον 116, κλάζοντες ἐμποιοῦσι φόβον. Πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 775 σὺν σάκει κωδωνοκρότῳ παλαισταί (περὶ τῶν Τρώων), Εὐριπ. Ῥῆσ. 306 Γοργὼν δ' ὡς ἀπ' αἰγίδος θεᾶς χαλκῆ μετώποις ἱππικοῖσι πρόσδετος πολλοῖσι σὺν κώδωσιν ἐκτύπει φόβον, 384 κόμπους κωδωνοκρότους παρὰ πορπάκων κελαδοῦντας.

374. ὑπέρφρον, Σχολ. «ὑπερήφανον». Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 141 κέ. ΑΝ. σύ δ', ὦ γέρον, πῶς αἰσθάνῃ σαφῶς τάδε; ΠΑ. σημεῖ' ἰδὼν τότ' ἀσπίδων ἐγνώρισα.

375. φλέγοντα ὑπ' ἄστροις, ἀστεροφεγγῆ.

377. πρέσβιστον ἄστρων, τιμιώτατον, ὡς ἐξυμνεῖ τὴν σελήνην καὶ ὁ Βεργίλ. Αἰν. 9, 405 astrorum decus. — νυκτὸς ὀφθαλμός: ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ κεῖται νυκτὸς ὄμμα Πέρσ. 431, τοὐναντίον δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς, ὡς ἐνταῦθα, ἐννοίας λέγει ὁ Πίνδ. Ὀλ. 3, 19 διχόμηνις ὅλον χρυσάρματος ἑσπέρας ὀφθαλμὸν ἀντέφλεξε Μήνα καὶ περὶ τοῦ ἡλίου ὁ Σοφ. Ἀντ. 103 χρυσέας ἁμέρας βλέφαρον, Ἀριστοφ. Νεφ. 285 ὄμμα γὰρ αἰθέρος ἀκάματον σελαγεῖται μαρμαρέαις ἐν αὐγαῖς (ὁ ἥλιος). Πρβ. Αἰσχύλου ἀπόσπ. 170: ἀστερωπὸν ὄμμα Λητῴας κόρης (ἡ σελήνη). — πρέπει, πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 250.

Digitized by Google

τοιαῦτ' ἀλύων ταῖς ὑπερκόποις σαγαῖς
βοᾷ παρ' ὄχθαις ποταμίαις, μάχης ἐρῶν,
ἵππος χαλινῶν ὡς κατασθμαίνων μένει, 380
ὅστις βοὴν σάλπιγγος ὀργᾶται κλύων.
τίν' ἀντιτάξεις τῷδε; τίς Προίτου πυλῶν
κλῄθρων λυθέντων προστατεῖν φερέγγυος;

378. ἀλύειν σημαίνει τὸν ἐξιστάμενον τῶν φρενῶν καὶ ὑπὸ λύπης δακνόμενον, οἷον Ὁμ. Ἰλ. Ε, 352 ἡ δ' ἀλύουσ' ἀπεβήσετο, τείρετό δ' αἰνῶς, ἢ τὸν γαυριῶντα καὶ ὑπὸ χαρᾶς παραπαίοντα καὶ χειρονομοῦντα, οἷον Ὀδ. 18. 333 ἦ ἀλύεις ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην; Πρβ. Πλουτ. π. τ. πῶς δεῖ ἀκ. ποιητ. σελ. 22Ε. Ὁ Γαληνὸς ἐπεξηγούμενος ἐν Ἱπποκράτ. Προγνωστ. τὸν ἀλυσμὸν ἤτοι τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἐν τῇ κλίνῃ δυσφορῶν παντὶ σχήματι μεταβάλλει ἄλλοτε εἰς ἄλλο τὰ ἀνωμάλως ἐρριμένα μέλη τοῦ σώματος διὰ στομάχου κάκωσιν ἢ δι' ἀρρωστίαν ἐπισημειοῦται τόμ. 9 σελ. 324 «ἀλύειν λέγουσιν ἐκείνους τῶν ὑγιαινόντων ὅσοιπερ ἂν ἀεὶ τοῖς παροῦσι δυσχεραίνοντες ἄλλοτε εἰς ἄλλα μεταβαίνωσι πράγματα καὶ πράξεις». Ἐν τῷ προκειμένῳ τοίνυν χωρίῳ διὰ τοῦ ἀλύειν σημαίνεται, ὅτι ὁ Τυδεὺς παράπληκτος καὶ γαυριῶν (367) τῇ ὑπερηφάνῳ αὐτοῦ πανοπλίᾳ καὶ δυσανασχετῶν τὴν ἀπραξίαν (365, 370) βοᾷ ἀπλήστως ἔχων πρὸς τὴν μάχην. Πρβ. τοιαῦτ' ἀλύει Εὐριπ. ἀποσπ. 665, Ἱππολ. 1182 τί ταῦτ' ἀλύω; — μάχης ἐρῶν (367), παρ' ὄχθαις ποταμίαις, τοῦ Ἰσμηνοῦ (364 κέ.). — ὑπερκόποις σαγαῖς, πρβ. Σοφ. Ἀντ. 130 χρυσοῦ καναχῆς ὑπερόπτας (περὶ τῶν Ἀργείων), Εὐριπ. Φοιν. 137 ὡς ἀλλόχρους ὅπλοισι, μιξοβάρβαρος καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 243.

380 κέ. Ὡς πολεμιστήριος ἵππος, ὃς ἰσχυρῶς ἀσθμαίνει διὰ τῆς δυνάμεως τῶν χαλινῶν (δι' ὧν συνέχεται), ὅταν ἀκούων τὴν βοὴν τῆς σάλπιγγος φλεγόμενος ὀργᾷ πρὸς μάχην. — χαλινῶν μένει, ὡς Ἀγ. 248. — Πρὸς τὸ ὀργᾶται (ἐπιτείνοντος τοῦ μέσου τὴν σημασίαν τῆς ὁρμῆς) πρβ. Χοηφ. 452 καὶ «ὀργωμένοις· ἐντεταμένως ἐπιθυμοῦσιν» παρὰ Σουίδᾳ καὶ Φωτίῳ, πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν Verg. Georg. 3, 83: tum, si qua sonum procul arma dedere, stare loco nescit, micat auribus et tremit artus, collectumque premens volvit sub naribus ignem, Ovid. Metamorph. 3, 704, Stat. Theb. 6, 389 κέ., 6, 382, Lucan. 4, 750.

382 κέ. Προίτου πυλῶν, κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 12) ὁ Θηβαῖος Προῖτος ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου κατῴκησε πρὸ τούτων τῶν πυλῶν, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθησαν. Ἴδε ὅμως Unger, Theb. parad. τ. 1, 297 καὶ σημ. εἰς 364. — κλῄθρων λυθέντων, ὅταν ἀνοιχθῶσιν αἱ πύλαι πρὸς προσβολὴν καὶ ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. — προστατεῖν, πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 12, 131 τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων ἔσταν ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι. — φερέγγυος, λέξις συχνὴ παρ' Αἰσχύλῳ, συνταισομένη ἀπαρεμφάτῳ, ὥσπερ καὶ τὰ ἱκανός, ἀξιόχρεως καὶ ἄλλα. Πρβ. Ἡροδ. 5, 30 οὐ φερέγγυός εἰμι δύναμιν παρασχεῖν τοσαύτην, 7, 49 οὔτε γὰρ τῆς θαλάσσης ἔστι λιμὴν . . ὅστις . . φερέγγυος ἔσται διασῶσαι τὰς νέας, ἔτι δὲ καὶ Σοφ. Ἠλ·

Digitized by Google

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

κόσμον μὲν ἀνδρὸς οὔτιν' ἂν τρέσαιμ' ἐγώ,
οὐδ' ἑλκοποιὰ γίγνεται τὰ σήματα· 385
λόφοι δὲ κώδων τ' οὐ δάκνουσ' ἄνευ δορός.
καὶ νύκτα ταύτην ἣν λέγεις ἐπ' ἀσπίδος
ἄστροισι μαρμαίρουσαν οὐρανοῦ κυρεῖν,
τάχ' ἂν γένοιτο μάντις ἐννοίᾳ τινί.
εἰ γὰρ θανόντι νὺξ ἐπ' ὀφθαλμοῖς πέσοι, 390
τῷ τοι φέροντι σῆμ' ὑπέρκοπον τόδε
γένοιτ' ἂν ὀρθῶς ἐνδίκως τ' ἐπώνυμον,

942 τί γὰρ κελεύεις, ὧν ἐγὼ φερέγγυος, καὶ Θουκυδ. 8, 68, 20 πολύ τε πρὸς τὰ δεινά, ἐπειδήπερ ὑπέστη, φερεγγυώτατος ἐφάνη.

384. κόσμον μέν, ἴδε Πέρσ. 356. Εννοητέον τὸν προειρημένον τῆς πανοπλίας κόσμον.

385. Σχολ. «ταῦτα παρὰ Ἀλκαίου· οὐ τιτρώσκει τὰ ἐπίσημα οὐδὲ ὅπλα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δύναμιν ἔχει, εἰ μὴ ἄρα ὁ φέρων αὐτὰ γένοιτο γενναῖος», πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 684 οὐκ ἔστ' ἐν ὄψει τραῦμα, μὴ δρώσης χερός. Ὡσαύτως λέγει ὁ Παπίριος παρὰ Λιβίῳ 10, 39: non enim cristas vulnera facere et per picta atque aurata scuta transire Romanum pilum. Πρβ. καὶ Τακίτου Agric. 22 ne terreat vanus adspectus, et auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. Ἐν τῇ ἀποκρίσει ταύτῃ σημειούσθω ὁ ἀναγνώστης τὸ ἀτρόμητον τοῦ ἥρωος καταφρονοῦντος τοῦ ἀλαζόνος ἐχθροῦ.

387 κέ. νύκτα ταύτην, ἣν λέγεις, γένοιτο ἀντὶ νὺξ αὕτη, ἣν λέγεις, γένοιτο. Ὁ νοῦς· ἡ νὺξ αὕτη τῷ ἠρέμα λογιζομένῳ φανείη ἂν μαντεία τῶν μελλόντων σημβήσεσθαι. Ὁμοίαν ἔλξιν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀναφορικὸν ἔχομεν Ὁμ. Ἰλ. 10, 416 φυλακὰς δ', ἃς εἵρεαι, ἥρως, οὔτις κεκριμένη ῥύεται στρατὸν οὐδὲ φυλάσσει, Σοφ. Οἰδ. Τ. 449 τὸν ἄνδρα τοῦτον ὃν πάλαι ζητεῖς .. οὗτός ἐστιν ἐνθάδε, Τραχ. 283 τάσδε δ' ἅσπερ εἰσορᾷς ἐξ ὀλβίων ἄζηλον εὑροῦσαι βίον χωροῦσι πρὸς σέ, Οἰδ. ἐ. Κ. 1150 λόγος δ' ὃς ἐμπέπτωκεν ἀρτίως ἐμοὶ στείχοντι δεῦρο, συμβαλοῦ γνώμην, Εὐρ. Ὀρ. 1629 Ἑλένην μὲν ἣν σὺ διολέσαι πρόθυμος ὢν ἡμαρτες, ... ἥδ' ἔστιν, Verg. Aen. 1, 573 urbem quam statuo vestra est κτλ. — Πρὸς τὸ ἐννοίᾳ τινὶ πρβ 459, Πέρσ. 266, Προμ. 178 παλάμᾳ τινί, Χο. 138 ἐλθεῖν Ὀρέστην δεῦρο σὺν τύχῃ τινί, Σοφ. Αἴ. 853 σὺν τάχει τινί, Οἰδ. Τ. 80 εἰ γὰρ ἐν τύχῃ γέ τῳ σωτῆρι βαίη, Πινδ. Ὀλ. 9, 26 σύν τινι μοιριδίῳ παλάμᾳ.

392. Ἡ συνάρτησις καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων: Ἐὰν πέσῃ ἐπὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀποθανόντος νὺξ (πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 4, 461, 5, 553, 16, 502), τότε τὸ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὑπέρκοπον τῆς νυκτὸς σῆμα γενήσεται τῷ φέροντι αὐτὸ ἀληθῶς ἐπώνυμον τῆς νυκτὸς ἤτοι τὸ ὄνομα τοῦ σήματος γενήσεται ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

καὐτὸς καθ' αὑτοῦ τήνδ' ὕβριν μαντεύσεται.
ἐγὼ δὲ Τυδεῖ κεδνὸν Ἀστακοῦ τόκον
τόνδ' ἀντιτάξω προστάτην πυλωμάτων, 395
μάλ' εὐγενῆ τε καὶ τὸν Αἰσχύνης θρόνον
τιμῶντα καὶ στυγοῦνθ' ὑπέρφρονας λόγους.
αἰσχρῶν γὰρ ἀργός, μὴ κακὸς δ' εἶναι φιλεῖ.
σπαρτῶν δ' ἀπ' ἀνδρῶν, ὧν Ἄρης ἐφείσατο,
ῥίζωμ' ἀνεῖται, κάρτα δ' ἔστ' ἐγχώριος 400

ἐπελθόντος θανάτου ἀληθῶς δηλωτικὸν τοῦ πράγματος. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 430 αἰαῖ· τίς ἄν ποτ' ᾠεθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;

393. Φέρων τὸ ὑβριστικὸν σῆμα ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἔσται μάντις αὐτὸς καθ' αὑτοῦ προλέγων θάνατον.

394. Ἀστακοῦ τόκον, τὸν Μελάνιππον, τὸν Ἕκτορα τῆς Θηβαΐδος. Ὁ τύραννος τῆς Σικυῶνος Κλεισθένης ἐκβαλὼν ἐκ τῆς χώρας τὴν λατρείαν τοῦ Ἀργείου Ἀδράστου ἐπηγάγετο τὴν τοῦ Μελανίππου, ἐχθίστου ὄντος Ἀδράστῳ, ἅτε φονεύσαντος τόν τε ἀδελφὸν αὐτοῦ Μηκιστέα καὶ τὸν γαμβρὸν Τυδέα. Πρβ. Ἡροδ. 5, 67 καὶ Ἀπολλοδ. 1, 8, 5.

396. *εὐγενῆ τε καὶ τὸν Αἰσχύνης θρόνον*]. Παρὰ τοῖς Ἕλλησι συνδέεται ἡ εὐγένεια καὶ ἡ αἰδώς, οἷον Εὐριπ. Ἱκέτ. 911 τὸ γὰρ τραφῆναι μὴ κακῶς αἰδῶ φέρει, Ἡρακλείδ. 200 ἡ γὰρ αἰσχύνη πάρος τοῦ ζῆν παρ' ἐσθλοῖς ἀνδράσιν νομίζεται, Ἀλκήστ. 601 τὸ γὰρ εὐγενὲς ἐκφέρεται πρὸς αἰδῶ. Πρὸς τὴν φράσιν Αἰσχύνης θρόνον πρβ. Δίκας θρόνος Εὐμ. 163, βωμὸς Δίκας αὐτόθι 542, Ἀγ. 395, Δίκας βάθρον Σοφ. Ἀντ. 854.

398. *αἰσχρῶν γὰρ ἀργός*] Τὸ ἀργὸς συντάσσεται γενικῇ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσαν στερητικὴν ἔννοιαν: ξένος καὶ ἀλλότριος καὶ ἀμέτοχος αἰσχρῶν (πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐν Αὐλ. 1000 ἀργὸς ὢν τῶν οἴκοθεν), ἤτοι δὲν μετέχει μὲν τῶν αἰσχρῶν δι' αἰδῶ, δὲν εἶναι ὅμως καὶ δειλὸς ἐν πολέμῳ διὰ φιλοτιμίαν, ἣν ἔχει.

399 κέ. Ἡ ῥίζα τοῦ γένους αὐτοῦ ἀνεβλάστησεν ἀπὸ τῶν σπαρτῶν ἀνδρῶν καὶ ἕνεκα τούτου εἶναι ἀληθὴς (κάρτα) αὐτόχθων καὶ γηγενὴς υἱὸς ταύτης τῆς χώρας, ἐξ ἧς ἐφύησαν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ μὴ ἀποτελοῦντες μέρος τῶν μετὰ Κάδμου ἐλθόντων ἐπηλύδων καὶ καταλαβόντων τὴν χώραν. Σχολ. «γνήσιος πολίτης ἐκ τῶν σπαρτῶν, οὐ τῶν μετὰ Κάδμου ἐπηλύδων». Πρβ. στ. 34. Κατὰ Εὐρ. Φοιν. 639 κέ. ὁ Κάδμος ἑπόμενος θηλείᾳ μόσχῳ ἔκτισε τὰς Θήβας ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα κατεκλίθη τὸ θρέμμα κατὰ τὸν ἐν Δελφοῖς δοθέντα αὐτῷ χρησμόν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὰ ἔνυδρα νάματα, ὅπως ἀντλήσῃ ὕδωρ πρὸς θυσίας καὶ φονεύσας τὸν υἱὸν τοῦ Ἄρεως δράκοντα, τὸν ὠμόφρονα τῆς πηγῆς φύλακα, σπείρει κατὰ συμβουλὴν τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς ὀδόντας τοῦ θηρὸς εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐφύησαν ἄνδρες πάνοπλοι, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐφόνευσαν ἀλλήλους. Πρβ. Εὐρ. Ἡρακλ. 4 Θήβας .. ἔνθ' ὁ γηγενὴς σπαρτῶν στάχυς ἔβλαστεν, ὧν γένους Ἄρης ἔσωσ' ἀριθμὸν ὀλίγον. Κατὰ τὸν Σχολ. ἐν Εὐριπίδ. Φοιν. 942 «οἱ περιλειφθέντες τῶν σπαρτῶν, ὡς Αἰσχύλος φησίν,

Digitized by Google

μαινόμενος δ' ἐπιπνεῖ λαοδάμας 330
μιαίνων εὐσέβειαν Ἄρης.

κορκορυγαὶ δ' ἀν' ἄστη, ποτὶ δ' στροφ. γ'.
ὀρκάνα πυργῶτις·
πρὸς ἀνδρὸς δ' ἀνὴρ δορὶ καίνεται·
βλαχαὶ δ' αἱματόεσσαι 335
τῶν ἐπιμαστιδίων
ἀρτιτρεφεῖς βρέμονται.
ἁρπαγαὶ δὲ διαδρομᾶν ὁμαίμονες·
ξυμβολεῖ φέρων φέροντι,
καὶ κενὸς κενὸν καλεῖ, 340
ξύννομον θέλων ἔχειν,

κηλῖδ' οἰκτροτάταν κέχρωσαι. — μαινόμενος ἐπιπνεῖ, ὡς 63 πνοὰς Ἄρεως, Σοφ. Ἀντιγ. 135 πυρφόρος ὃς τότε μαινομένᾳ ξὺν ὁρμᾷ βακχεύων ἐπέπνει. — λαοδάμας Σχολ. «κυρίως τὸ ἐπίθετον Ἄρεως εἴρηται».

331. μιαίνων εὐσέβειαν ἤτοι οὐδὲν ἱερὸν καὶ ὅσιον σεβίζων καὶ φειδόμενος.

332 κέ. κορκορυγαὶ Σχολ. «ταραχαί· κεκωμῴδηται δὲ ἡ λέξις». Πρβ. Ἀριστοφ. Εἰρήν. 991 λῦσον δὲ μάχας καὶ κορκορυγάς, Λυσιστρ. 491, Νεφ. 387. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ τῆς κοινῆς λαλιᾶς γοργορυσμὸς (ἠχὼ τῶν ἐντέρων) καὶ γοργορύζω οὐδὲν ἕτερόν εἰσι ἢ τὰ ἀρχαῖα κορκορυγμὸς καὶ κορκορυγῶ. — ἄστη περὶ τῶν διαφόρων μερῶν (ὁδῶν) τῆς πόλεως. — ποτὶ δ', δηλ. ἄστη, κατὰ τῆς πόλεως ἠγέρθη περιχαράκωμα περιβάλλον αὐτὴν ὡς δίκτυον θηρατικόν. — ὀρκάνη, τὸ θηρατικὸν δίκτυον, ὃ καὶ σαγάνη καλεῖται, ὡς λέγει ὁ Σχολ., κατὰ δὲ τὸν Φώτιον ὀρκάνη «ὁ περιέχων τοῖχος οἴκησιν ἢ χωρίον, λέγεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἕρκος ὃ ἐστι περίβολον φράγμα».

334. Ὁ Σχολ. μνημονεύει Ὁμ. Ἰλ. 4, 472 οἱ δὲ λύκοι ὡς ἀλλήλοις ἐπόρουσαν, ἀνὴρ δ' ἄνδρ' ἐδνοπάλιζεν.

335 κέ. Ὁ αἱματηρὸς κλαυθμηρισμὸς τῶν νηπίων, τῶν ἄρτι ἐν τοῖς μαστοῖς θηλαζομένων, εἶναι ἡ κραυγὴ αὐτῶν, ἀποσπωμένων τοῦ μητρικοῦ στήθους καὶ φονευομένων. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 10, 64 καὶ νήπια τέκνα βαλλόμενα προτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηϊοτῆτι. Σχολ. «ἐπὶ τῶν ἄσημα φθεγγομένων νέων τὴν βληχὴν ἔθηκεν».

338. Ἁρπαγὴ καὶ λεηλασία συμπαρέπονται καὶ πελάζουσιν τοῖς δεῦρο κἀκεῖσε δρομήμασιν, καθιστάμεναι οὕτω ἀδελφαὶ καὶ ὁμαίμονες αὐτῶν. Πρβ. Quintil. 3, 69 profanorum sacrorumque direptio, efferentium praedas repetentiumque discursus. Ἐν τῷ διαδρομᾶν ἀναγνωστέον τὴν δια ἐν μιᾷ μακρᾷ συλλαβῇ, ὡς Πέρσ. 1010 ἐν τῷ διαπρέπον. Πρβ. 275, πρὸς δὲ τὸ ὁμαίμονες πρβ. κάσιν 481, Ἀγ. 499, Σοφ. ἀπ. 839 ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ, Ἀριστοφ. Πλούτ. 549.

339 κέ. Ἡσύχ. «συμβολεῖ· συντυγχάνει». Ὁ φέρων λείαν συναντᾷ τῷ φέροντι. — κενὸς δηλ. λείας, ὁ μήπω λεηλατήσας τι. — ξύννομον, Σχολ.

Digitized by Google

οὔτε μεῖον οὔτ' ἴσον λελιμμένοι.
τίν' ἐκ τῶνδ' εἰκάσαι λόγον πάρα;

παντοδαπὸς δὲ καρπὸς χαμά- ἀντ. γ'.
δις πεσὼν ἀλγύνει, 345
πικρὸν δ' ὄμμα τᾶν θαλαμηπόλων·
πολλὰ δ' ἀκριτόφυρτος
γᾶς δόσις οὐτιδανοῖς
ἐν ῥοθίοις φορεῖται.
δμωΐδες δὲ καινοπήμονες λέχος 350

«κοινωνόν». Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 705 κέ. — οὔτε μεῖον οὔτ' ἴσον λελιμμένοι: ἕκαστος ζητεῖ νὰ λεηλατήσῃ πλείονα, Σχολ. «λαβεῖν βουλόμενοι· διὰ τούτου τοὺς πλεονέκτας ἐμφαίνει· ὁ γὰρ μήτε ἔλαττον αἱρούμενος μήτε τὸ ἴσον φαίνεται πλείονος ὀρεγόμενος». Οἱ κενοὶ λείας ὀρέγονται οὔτε μειόνων οὔτε ἴσων ἐκείνοις, ἃ φέρουσιν οἱ ἔχοντες ἤδη λείαν, ἀλλὰ ζητοῦσι νὰ ἁρπάσωσι πλείονα. Τὸ λελιμμένος συντάσσεται γενικῇ 367. — Ὁ πληθυντικὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῷ κενὸς κενὸν ἐνυπάρχουσαν πληθύν.

343. Τίνα ὑπολογισμὸν δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τούτων ἤτοι τί δύναταί τις νὰ ἀναμείνῃ ὡς ἐπακολούθημα τούτων; Σχολ. «τί δεῖ ὑπονοῆσαι ἐκ τούτων ἢ πένθη καὶ συμφοράς;»

345 κέ. *ἀλγύνει .. θαλαμηπόλων*] ἀλγύνει τὰς θαλαμηπόλους, ὥστε πικρὸν εἶναι τὸ ὄμμα αὐτῶν ἤτοι δεδακρυμένοις ὀφθαλμοῖς βλέπουσιν αἱ οἰκονόμοι τὸν παντοδαπὸν τῆς Δήμητρος καρπὸν κατὰ γῆς χεόμενον. — θαλαμηπόλος, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 7, 8 (Σχολ. ἡ τοῦ οἴκου προνοοῦσα), παρ' ᾧ 2, 337 αὐτόθι ἡ τῶν τροφίμων ἀποθήκη καλεῖται θάλαμος ὑψόροφος, τὸ παρ' ἡμῖν ξενικὸν κελλάριον.

347 κέ. Τὰ πλούσια δῶρα τῆς γῆς ἀναμὶξ πεφυρμένα διαχέονται φορούμενα ἐν οὐτιδανοῖς καὶ ἀνωφελέσι κύμασιν ἤτοι προχεόμενα παρασύρονται οὕτω, ὥστε διατελοῦσι καταστρεφόμενα καὶ οἱονεὶ καταποντιζόμενα. Πρβ. Cicer. de div. 1 § 69 ex horreis direptum effusumque frumentum vias omnis angiportusque constraverat. — οὐτιδανοῖς, ἡ λέξις συγκειμένη ἐκ τοῦ οὔτι καὶ δάνος, δόσις, δῶρον, κυρίως τὰ ἐπὶ τόκῳ δανειζόμενα χρήματα, σημαίνει εἶτα τὰ μηδεμίαν ὠφέλειαν ἀποφέροντα, τὰ ἀνωφελῆ.

350 κέ. Σχολ. «μεταστᾶσαι εἰς δουλείαν οἴσουσι τὴν τῶν πολεμίων εὐνήν». Τῇ λείᾳ, ἥτις ἀπάγεται (ἄγεται καὶ φέρεται), ἀνήκουσι καὶ αἱ αἰχμαλωτίδες γυναῖκες, αἷς πέπρωται ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ νὰ καταστῶσιν παλλακαί. Ὁ νοῦς: αἰχμαλωτίδες (γενόμεναι), καὶ πάσχουσαι τὸ νέον πάθημα τῆς δουλείας (γενόμεναι νεωστὶ τὸ πρῶτον δοῦλαι) προσμένουσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τὴν εὐνὴν εὐτυχοῦς (ἤτοι νικητοῦ, πρβ. 612) ἀνδρὸς ὡς δυσμενοῦς δεσπότου· ἐλπὶς καὶ πόθος πρὸς ἀπαλλαγὴν εἶναι αὐταῖς ὁ θάνατος ὡς φάρμακον ἀλεξητήριον τῶν δακρύων καὶ ὀδυνῶν. — καινοπήμονες (καινὰ κακὰ τῆς δουλείας πάσχουσαι, ὧν πρὶν εἶχον ἀπείρως) ἀναμιμνήσκει τὴν ἐκδηλουμένην ἰδέαν ὑπὸ τοῦ ἐξ αἰχμαλωτίδων γυναικῶν ἀποτελουμένου χοροῦ παρ' Εὐριπ.

Digitized by Google

⟨προσμένουσιν⟩ αἰχμάλωτον
ἀνδρὸς εὐτυχοῦντος ὡς
δυσμενοῦς ὑπερτέρου·
ἐλπίς ἐστι νύκτερον τέλος μολεῖν,
παγκλαύτων ἀλγέων ἐπίρροθον. 355

ΗΜΙΧ. α'.

Ὅ τοι κατόπτης, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, στρατοῦ

Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 1117 λατρεύω . . ζηλοῦσα τὸν διὰ παντὸς δυσδαίμον'· ἐν γὰρ ἀνάγκαις οὐ κάμνει σύντροφος ὢν ⟨ἐξ ἀρχᾶς⟩ δυσδαιμονίᾳ· τὸ δὲ μετ' εὐτυχίαν κακοῦσθαι θνατοῖς βαρὺς αἰών. Πρὸς τὸ λέχος αἰχμάλωτον πρβ. λέχος δουριάλωτον Σοφ. Αἴ. 211. — δυσμενοῦς, διότι σπανίως συμβαίνει, ὅπερ λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς Ὁμ. Ἰλ. 9, 343: τὴν ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν. Πρβ. καὶ Σοφ. Αἴ. 485 κέ. — νύκτερον τέλος, τέλος θανάτου, θάνατον, ἀναμιμνήσκει ἅμα τὸ γαμήλιον τέλος. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 125. — μολεῖν: κεῖται μὲν καὶ ἀόριστος ἀντὶ μέλλοντος μετὰ τὸ ἐλπίζειν, ἐλπίς, ἐνταῦθα ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἀορίστου, διότι ἡ ἐλπὶς μεταπίπτει εἰς τὴν σημασίαν τῆς εὐχῆς. — ἐπίρροθον, ἀλεξίκακον καὶ λαθίπονον καὶ παῦλα τῶν παγκλ. ἀλγ., ὡς Ὁμ. Ἰλ. 4, 390 τοίη οἱ ἐπίρροθος ἦεν Ἀθήνη. Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. 323 κέ., Εὐριπ. Ἱκέτ. 86 θανοῦσα τῶνδ' ἀλγέων λαθοίμαν. — Περὶ τοῦ τεταραγμένου τῆς γραφῆς ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὸ ἀναπληρωθὲν προσμένουσιν πρβ. Σοφ. Τραχ. 525 τὸν ὃν προσμένουσ' ἀκοίταν.

356—706. Δεύτερον ἐπεισόδιον. Ἡ πρώτη σκηνὴ 356—663 ἀποτελοῦσα τὸν πυρῆνα τοῦ δράματος περιέχει τὴν διήγησιν τῶν ἑπτὰ πολεμίων καὶ τῶν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑπτὰ πύλαις ἀντιτασσομένων ἑπτὰ Θηβαίων πολεμάρχων. Ἄγων δὲ ὁ ποιητὴς πρὸ τῶν ὁμμάτων ὡς ἐν παρατάξει καὶ μάχῃ τοὺς ἀντιμαχομένους πολεμάρχους ἐποίησεν τοῦτο οὕτως, ὥστε τὴν διήγησιν τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων ποιεῖται ὁ ἄγγελος, τὴν δὲ τῶν Θηβαίων ὁ Ἐτεοκλῆς, ἀμφότεροι ὅμως ἐν στίχοις συνάδουσι τῷ ἀριθμῷ πρὸς ἀλλήλους. Ἡ διήγησις ἄρχεται μετὰ τοὺς δύο ἐξαγγελτικοὺς (εἰσαγωγικοὺς) στίχους (362 κέ.) τοῦ ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ στίχ. 364 καὶ καταλήγει εἰς στίχ. 661, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ Ἐτεοκλέους 662 κέ., οἱ συνάδοντες τοῖς δυσὶν εἰσαγωγικοῖς τοῦ ἀγγέλου στίχοις, μετάγουσιν εἰς τὴν δευτέραν σκηνήν. Ὥσπερ παρ' Αἰσχύλῳ πάντα τὰ μέρη, ἅτινα συνέπονται ἀντιστροφικοῖς χορικοῖς ᾄσμασι, μετέχουσι τῆς συμμετρίας, οὕτω παρέχουσι καὶ αἱ ῥήσεις τοῦ ἀγγέλου καὶ Ἐτεοκλέους, αἷς παρεμβέβληνται χορικὰ μέλη, ὁμοίους ἀριθμοὺς στίχων, ὅλη δὲ ἡ διήγησις 364—661 διαρθροῦται εἰς τὰ ἑξῆς δύο μέρη:

Α' Β' Γ' Δ'
ΑΓ. 20—*ΕΤ.* 20 *στρ. α' ΑΓ.* 14—*ΕΤ.* 14 *ἀντ. α' ΑΓ.* 14—*ΕΤ.* 14 *στρ. β' ΑΓ.* 20—*ΕΤ.* 20 *ἀντ. β'* |

Ε' Ζ Η'
ΑΓ. 22—*ΕΤ.* 22 *στρ. γ'* *ΑΓ.* 29—*ΕΤ.* 29 *ἀντ. γ'* *ΑΓ.* 22—*ΕΤ.* 22

Digitized by Google

πευθώ τιν' ἡμῖν, ὦ φίλαι, νέαν φέρει,
σπουδῇ διώκων πομπίμους χνόας ποδῶν.

ΗΜΙΧ. β'.

καὶ μὴν ἄναξ δδ' αὐτὸς Οἰδίπου τόκος
εἶσ' ἀρτίκολλος ἀγγέλου λόγον μαθεῖν· 360
σπουδὴ δὲ καὶ τοῦδ' οὐκ ἀπαρτίζει πόδα.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

λέγοιμ' ἂν εἰδὼς εὖ τὰ τῶν ἐναντίων,
ὡς ἐν πύλαις ἕκαστος εἴληχεν πάλῳ.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ 664—706, ἥτις ἐν μέρει ἐνέχει πάλιν τεχνικὴν διάρθρωσιν, πειρᾶται ὁ χορὸς νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ἐτεοκλέα ἀπὸ τῆς μονομαχίας πρὸς τὸν ἀδελφόν. — Ὁ Ἐτεοκλῆς παρέρχεται νῦν εἰς τὴν σκηνήν, ἵνα ἀκούσῃ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ ἐπιστρέφοντος κατοπτῆρος ἀγγέλου, ἀπελθόντος στίχ. 68 εἰς κατασκοπὴν τοῦ ἐχθροῦ. — Ἐν τῷ ΗΜΙΧ. ἐννοητέον ἡμιχορίου ἡγεμών. — στρατοῦ, τῶν πολεμίων. — πευθώ, ἀγγελίαν, ἀλλαχοῦ μὴ ἀναγινωσκόμενον.

358. διώκων, ἴδε 90. — ποδῶν, γενικὴ ἐπεξηγητ. τοῦ χνόας (137). Οἱ πόδες τελοῦσι τὰ τοῦ ἄξονος, ὠνόμασε δὲ τοὺς πόδας πομπίμους χνόας, διότι ὅπως αἱ χνόαι τὸ ἅρμα, οὕτως οἱ πόδες φέρουσι τὸ σῶμα πρὸς τὰ πρόσω. Εἴς τι πλέον οὐκ ἀνενεκτέα ἡ παραβολὴ (Σχολ. μεταφορικῶς εἶπεν τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν). Πρβ. Ἡσύχ. «κνοῦς· ὁ ἐκ τοῦ ἄξονος ἦχος. λέγεται δὲ καὶ κνοή· καὶ ὁ τῶν ποδῶν ψόφος, ὡς Αἰσχύλος Σφιγγί» (ὅπερ σατυρικὸν δρᾶμα εἴπετο τῷ προκειμένῳ δράματι).

359. καὶ μήν, τίθεται πολλάκις εἰς ἐξαγγελίαν νέου εἰς τὴν σκηνὴν παρερχομένου προσώπου.

360. εἶσι, ἔχον συνήθως παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς σημασίαν μέλλοντος εἶναι ἐνταῦθα ἐνεστώς, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 6, 102 οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κτλ. καὶ Αἰσχ. Εὐμ. 242 πρόσειμι. — ἀρτίκολλος, ἀκριβῶς προσκεκολλημένος, ἡρμοσμένος, ἐν καταλλήλῳ καιρῷ. Πρβ. Χοηφ. 578 ὅπως ἂν ἀρτίκολλα συμβαίνῃ τάδε, Σοφ. Τραχ. 58 ἐγγὺς δ' δδ' αὐτὸς ἀρτίπους θρῴσκει δόμους (Σχολ. ἡρμοσμένως τῷ καιρῷ).

361. Ὁ Ἑρμαννος ἐξηγεῖται: σπεύδει οὕτως, ὥστε τὸ βάδισμα τῶν ποδῶν οὐ συναρμόζει προσηκόντως. Ὅπερ σημειοῦται ὁ Σχολ. «ἡ τούτου δὲ σπουδὴ οὔπω τέλος ἔχει, ἀλλ' ἐπείγεται· τὸ μὲν γὰρ ἀπηρτισμένον καὶ τέλος ἔχει, μεθ' ὃ οὐκ ἄλλο πρακτέον» οὐ πάνυ τι πρόσφορον. Ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὸ ἀπαρτίζειν πρβ. Ἡσύχ. «ἀπαρτί· ἀπηρτισμένως. Αἰσχύλος Ἀθάμαντι».

363. ἐν πύλαις εἴληχεν πάλῳ, ὡς 55, 410, 438. Ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν πυλῶν καὶ τῇ καταλήψει αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἀργείων διαφωνοῦσιν ἔν τισιν ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς πινάκων:

Digitized by Google

Τυδεὺς μὲν ἤδη πρὸς πύλαισι Προιτίσιν
βρέμει, πόρον δ' Ἰσμηνὸν οὐκ ἐᾷ περᾶν 365

Αἰσχύλου Ἑπτ. ἐ. Θ.	*Εὐριπίδου Φοινίσ.*
Προιτίδες 364	Προιτίδες 1109
Ἠλέκτραι 410	Ἠλέκτραι 1129
Νήισται 447	Νήισται 1104
Ὄγκας Ἀθάνας 474	Ὠγύγιαι 1113
Βορραῖαι 514	ἑβδομαι 1134
Ὁμολωΐδες 557	Ὁμολωΐδες 1119
ἑβδομαι 618	Κρηναῖαι 1123

ἃς καταλαμβάνουσιν

παρ' Αἰσχύλῳ	*παρ' Εὐριπίδῃ*
Τυδεὺς	Ἀμφιάραος
Καπανεὺς	Καπανεὺς
Ἐτέοκλος	Παρθενοπαῖος
Ἱππομέδων	Ἱππομέδων
Παρθενοπαῖος	Ἄδραστος.
Ἀμφιάραος	Τυδεύς
Πολυνείκης	Πολυνείκης

Τὸ ὄνομα Ὠγύγιαι ἐλλείπει παρ' Αἰσχύλῳ ὀνομάζοντι αὐτὰς κατὰ τὸ ἐγγὺς (πρβ. στ. 488) κείμενον ἱερὸν τῆς Ὄγκας Ἀθηνᾶς. Ὁ Παυσ. 9, 8, 4 κέ. ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν πυλῶν ἑπόμενος τῷ Εὐριπίδῃ διαφέρει μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι τὰς παρ' Εὐριπίδῃ ἑβδόμας πύλας ὀνομάζει Ὑψίστας. Κατὰ ταῦτα αἱ παρ' Εὐριπίδῃ ἕβδομαι πύλαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς παρ' Αἰσχύλῳ Βορραίας, αἱ δὲ παρ' Αἰσχύλῳ ἕβδομαι πρὸς τὰς παρ' Εὐριπίδῃ Κρηναίας. Πρβ. σημ. εἰς 514. Τῷ Παυσ. ὁμογνωμονεῖ ὁ Ἀπολλόδωρος (Βιβλ. 3, 6, 6), ἔτι δὲ καὶ ὁ Στάτιος (Theb. 7, 353 κέ.) ὀνομάζων μόνον Διρκαίας (culmina Dircaea) τὰς Κρηναίας. Ὁ Ὑγῖνος (fabul. 69, πρβ. καὶ 11) λέγει, ὅτι αἱ ἑπτὰ τῶν Θηβῶν πύλαι ὠνομάζοντο ἀπὸ τῶν ἑπτὰ τοῦ Ἀμφίονος καὶ τῆς Νιόβης θυγατέρων Ἀστυκρατείας, Κλεοδόξης, Ἀστυνόμης, Χλώριδος, Θήρας, Χιάδος, Ὠγυγίας, παρὰ δὲ τῷ Αἰγυπτίῳ Νόννῳ (Διονυσ. 69 κέ.) καλοῦνται ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πλανητῶν Ὀγκαίη (σελήνης), Ἑρμάωνος (τοῦ Ἑρμοῦ), Ἀφροδίτης, Ἠλέκτρη (ἡλίου), Ἄρεως, Ζηνός, Κρόνου. Ἔπιθι Κριτ. ἐπισημ.

364. μὲν ἀντιδιαστέλλει τὸν Τυδέα πρὸς τοὺς κατωτέρω μνημονευθησομένους ἥρωας. Παρ' Εὐριπίδῃ (Φοιν. 1109) τὴν πύλην ταύτην κατέχει, ὡς ἄνω δεδήλωται, ὁ Ἀμφιάραος. Αἱ Προιτίδες πύλαι ἔκειντο πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως κατὰ τὴν εἰς Χαλκίδα ἄγουσαν ὁδὸν (Παυσ. 9, 18), ἐφ' ᾗ ἐδείκνυντο τάφοι τοῦ Μελανίππου, τοῦ Τυδέως καὶ ἄλλων ἡρώων. Οὐ μακρὰν τῶν πυλῶν τούτων ἔκειτο ἡ Οἰδιποδία πηγή, ἐν ᾗ ὁ Οἰδίπους ἐνίψατο τὸ τοῦ πατρῴου φόνου αἷμα, καὶ ἡ νῦν καλεῖται ἡ τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Πρὸς βορρᾶν τῆς εἰρημένης ὁδοῦ ἔκειτο τὸ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον, τὸ Ἰολάου ἡρῷον, ἔτι δὲ καὶ στάδιον καὶ ἱππόδρομος (Παυσ. 9, 23) κατὰ τὸν νῦν που χῶρον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς. Αἱ πύλαι ὠνομάσθησαν κατὰ τὰς θυγατέρας τοῦ Προίτου (πρβ. σημ. εἰς 369) σημαινούσας πιθανῶς τὰς φάσεις τῆς Σελήνης (πρβ. Preller, Gr. Myth. τόμ. 2, 54 κέ.[3]). Μετὰ τὴν θεραπείαν τῶν θυγατέρων ἵδρυσεν ὁ πατὴρ ἱερὰ τῆς Ἀρτέμιδος, ὧν ἐν ἔκειτο ἐγγὺς τῶν πυλῶν τούτων (Παυσ. 9, 17, 1). Κατὰ τὸν Brandis καὶ τὸ σῆμα τοῦ Τυδέως (στίχ. 376) ὑπεμφαίνει τὰς πύλας ταύτας ὡς ἱερὰς τῆς Σελήνης.

365. Ὁ Ἰσμηνὸς καλούμενος νῦν ῥεῦμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου περιέρρει πρὸς ἀνατολὰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Αἱ λέξεις τοῦ ἀγγέλου δὲν σημαίνουσιν, ὅτι παρὼν ὁ Ἀμφιάραος ἐκώλυε τὸν Τυδέα, ἅτε τεταγμένος ἐν ἄλλῃ πύλῃ, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀπόκρισις τοῦ μάντεως ἀπέτρεπεν πάντας τοὺς πολεμάρχους τοῦ συνάψαι εὐθὺς μάχην. Διὰ τῆς ἀπο-

Digitized by Google

ὁ μάντις· οὐ γὰρ σφάγια γίγνεται καλά.
Τυδεὺς δὲ μαργῶν καὶ μάχης λελιμμένος
μεσημβρινᾶῖς κλαγγαῖσιν ὡς δράκων βοᾷ·
θείνει δ' ὀνείδει μάντιν Οἰκλείδην σοφόν,

κρίσεως δὲ ταύτης τοῦ Ἀμφιαράου, ἀναβαλλομένου τὴν προσβολήν, αἰτιολογεῖ ὁ ποιητὴς τὴν ἡσυχίαν, ἐν ᾗ ὁ Ἐτεοκλῆς δύναται νὰ ἀκούῃ μακροὺς λόγους. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 333. — βρέμει, βρέμων καὶ φρυαττόμενος καὶ ὠρυόμενος ἵσταται ἀντικρὺ τῶν Πρ. πυλῶν, αἷς ὅμως νὰ προσβάλῃ δὲν δύναται ἅτε κωλυόμενος τῆς διαβάσεως τοῦ Ἰσμηνοῦ κατὰ τὸν πόρον αὐτοῦ.

366. σφάγια. Πρὸ τῆς προσβολῆς ἐποιήσαντο οἱ Ἀργεῖοι στρατηλάται θυσίας ἐπὶ τῇ διαβάσει ἢ διαβατήρια, πρβ. Θουκ. 5, 54, Ξεν. Ἑλλ. 4, 7, 2 καὶ 6, 4, 19. — σφάγια γίγ. καλὰ = ἐκαλλιέρει. Πρβ. Ἡροδ. 6, 76 ἀπικόμενος ὁ Κλεομένης ἐπὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἐσφαγιάζετο αὐτῷ· καὶ οὐ γὰρ ἐκαλλιέρεε (ἀπροσώπως = τὰ σφάγια ἐγίνετο καλά, καλὰ ἐγίνετο τὰ ἱρὰ Ἡροδ. 9, 36, οὐκ ἐπιτήδεα ἐγίνετο τὰ ἱρὰ 9, 37 αὐτόθι), οὐδαμῶς διαβαίνειν μιν, 7, 134 τοῖσι Σπαρτιήτῃσι καλλιερῆσαι θυομένοισι οὐκ ἐδύνατο, 9, 38 οὐκ ἐκαλλιέρεε ὥστε μάχεσθαι.

367. μαργῶν περὶ τῆς ἀγρίας πολεμικῆς μανίας (Ἡσύχ. μαργῶντες· μαινόμενοι . . . μάργος· μαινόμενος, ὑβριστής). — λελιμμένος, Σχολ. «ἐπιθυμῶν, παρὰ τὸ λίπτω». Πρβ. 379. Καὶ παρ' Εὐριπ. Φοιν. 134 κέ. ἐξεικονίζεται ὁ Τυδεὺς ὡς Ἄρη Αἰτωλὸν ἐν στέρνοις ἔχων.

368. μεσημβριναῖς: Σχολ. «τότε γὰρ μάλιστα μέμηνεν» (ὁ δράκων). Ἡ πολεμικὴ μαργοσύνη τοῦ Τυδέως παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀγριότητα, ἡ δὲ βοὴ καὶ ἡ πρὸς μάχην ὁρμὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν δίψαν τοῦ συρίττοντος ἐν τῷ μεσημβρινῷ τοῦ ἡλίου θάλπει ὄφεως. Πρβ. Βεργ. Γεωργ. 3, 434 anguis .. saevit agris asperque siti atque exterritus aestu, Mart. 3, 44, 7 dipsas medio perusta sole, Ovid. Metam. 2, 175 καὶ Stat. Theb. 505 κέ.

369. θείνει ὀνείδει, πρβ. Σοφ. Αἴ. 724 ὀνείδεσιν ἤρασσον (αὐτόν), αὐτόθι 501, 1244, Verg. Aen. 4, 447 adsiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur. — μάντιν Οἰκλείδην (υἱὸν Οἰκλέους 597), ὡσαύτως καλεῖ τὸν Ἀμφιάραον ὁ Πίνδαρος Ὀλ. 6, 13 μάντιν Οἰκλείδαν. Πρβ. Σχολ. εἰς 555 «Ἀμφιάραος Οἰκλέους τοῦ Μελάμποδος τοῦ Ἀμυθάονος τοῦ Κρηθέως τοῦ Αἰόλου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Διός, μητρὸς δὲ Ὑπερμήστρας». Τῷ υἱῷ τοῦ Δυγκέως καὶ τῆς Ὑπερμήστρας Ἄβαντι ἐγεννήθησαν οἱ ἤδη ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ἐρίζοντες ἀλλήλοις ἀδελφοὶ Ἀκρίσιος καὶ Προῖτος. Ὁ Προῖτος διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου φεύγει εἰς Λυκίαν, λαβὼν δὲ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτόθι βασιλέως Ἰοβάτου ἢ Ἀμφιάνακτος ἐπανέρχεται οἴκαδε τῇ βοηθείᾳ ξενικοῦ στρατοῦ Λυκίων καὶ ἄρχει ὡς κραταιὸς βασιλεύς. Ἡ γυνὴ τοῦ Προίτου Σθενεβοία ἢ Ἄντεια τίκτει τρεῖς θυγατέρας, αἵτινες χλευάσασαι τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ τὴν τῆς Ἥρας περιέπεσον μανίᾳ. Ὁ περιώνυμος προφήτης καὶ ἱερεὺς Μελάμπους, ὁ υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Πύλου Ἀμυθάονος, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Προίτου ἰᾶται τὰς μανείσας πλὴν τῆς πρεσβυτάτης ἀποθανούσης, ἄγει εἰς γάμον τὴν μίαν Προιτίδα,

Digitized by Google

σαίνειν μόρον τε καὶ μάχην ἀψυχίᾳ. 370
τοιαῦτ' ἀϋτῶν τρεῖς κατασκίους λόφους
σείει, κράνους χαίτωμ', ὑπ' ἀσπίδος δὲ τῷ
χαλκήλατοι κλάζουσι κώδωνες φόβον·
ἔχει δ' ὑπέρφρον σῆμ' ἐπ' ἀσπίδος τόδε,
φλέγονθ' ὑπ' ἄστροις οὐρανὸν τετυγμένον· 375
λαμπρὰ δὲ πανσέληνος ἐν μέσῳ σάκει,
πρέσβιστον ἄστρων, νυκτὸς ὀφθαλμός, πρέπει.

τὴν δὲ ἑτέραν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βίας μετασχόντες καὶ τῆς ἐν Ἄργει ἀρχῆς. Οὕτω τὸ περιώνυμον γένος τῶν Ἀμυθαονιδῶν, ἐξ οὗ κατάγεται ὁ Ἄδραστος καὶ ὁ Ἀμφιάραος σὺν ἑτέροις ἥρωσι τῆς Θηβαΐδος, μετῴκησεν εἰς Ἄργος. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἡρώων τούτων μετέσχον τῆς ἐπὶ Θήβας στρατείας καὶ ἕτεροι ἀνάγοντες τὸ γένος αὐτῶν εἰς τὸν Προῖτον, οἷον ὁ Καπανεὺς καὶ Ἐτέοκλος.

370. σαίνειν (ὡς 691, Σχολ. ἐκκλίνειν), δηλοῖ δειλίαν καὶ ἀψυχίαν κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τοῦ κυνός, ὅστις σαίνων τὴν οὐρὰν περιυλακτεῖ τι μὴ τολμῶν νὰ προσβάλῃ αὐτῷ. Δι' ἀψυχίαν ὁ μάντις κατὰ τὸν Τυδέα προφασιζόμενος μαντείας, τῇ δ' ἀληθείᾳ φιλόζωος ὢν περισαίνων ἐκκλίνει καὶ ἀποφεύγει τὴν μάχην καὶ τὸν θάνατον.

371. *τρεῖς λόφους*] Σχολ. «νεωτερικὸν τοῦτο, τοῦ κράνους ἡ τριλοφία». Ἐκ τοῦ προκειμένου χωρίου ἠρύσατο ὁ Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 965 τὴν Γοργόνα πάλλει κραδαίνων τρεῖς κατασκίους λόφους. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 19, 382 ἵππουρις τρυφάλεια, περισσείοντο δ' ἔθειραι, Εὐριπ. Ὀρ. 1480 τρικόρυθος Αἴας, Αλκίφρ. 3, 16 κράνους δ' ἐπαινεῖς τριλοφίαν, Πολυαίν. 8, 59 τρίλοφον κράνον.

372. χαίτωμα, οἱονεὶ χαίτην καὶ τρίχωμα τῆς περικεφαλαίας, ὥσπερ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς. — δὲ τῷ, ἴδε σημ. εἰς 179.

373. κλάζουσι φόβον, ὡς μινύρονται φόνον 116, κλάζοντες ἐμποιοῦσι φόβον. Πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 775 σὺν σάκει κωδωνοκρότῳ παλαισταί (περὶ τῶν Τρώων), Εὐριπ. Ῥῆσ. 306 Γοργὼν δ' ὡς ἀπ' αἰγίδος θεᾶς χαλκῆ μετώποις ἱππικοῖσι πρόσδετος πολλοῖσι σὺν κώδωσιν ἐκτύπει φόβον, 384 κόμπους κωδωνοκρότους παρὰ πορπάκων κελαδοῦντας.

374. ὑπέρφρον, Σχολ. «ὑπερήφανον». Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 141 κέ. ΑΝ. σύ δ', ὦ γέρον, πῶς αἰσθάνῃ σαφῶς τάδε; ΠΑ. σημεῖ' ἰδὼν τότ' ἀσπίδων ἐγνώρισα.

375. φλέγοντα ὑπ' ἄστροις, ἀστεροφεγγῆ.

377. πρέσβιστον ἄστρων, τιμιώτατον, ὡς ἐξυμνεῖ τὴν σελήνην καὶ ὁ Βεργίλ. Αἰν. 9, 405 astrorum decus. — νυκτὸς ὀφθαλμός: ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ κεῖται νυκτὸς ὄμμα Πέρσ. 431, τοὐναντίον δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς, ὡς ἐνταῦθα, ἐννοίας λέγει ὁ Πίνδ. Ὀλ. 3, 19 διχόμηνις ὅλον χρυσάρματος ἑσπέρας ὀφθαλμὸν ἀντέφλεξε Μήνα καὶ περὶ τοῦ ἡλίου ὁ Σοφ. Ἀντ. 103 χρυσέας ἁμέρας βλέφαρον, Ἀριστοφ. Νεφ. 285 ὄμμα γὰρ αἰθέρος ἀκάματον σελαγεῖται μαρμαρέαις ἐν αὐγαῖς (ὁ ἥλιος). Πρβ. Αἰσχύλου ἀπόσπ. 170: ἀστερωπὸν ὄμμα Λητῴας κόρης (ἡ σελήνη). — πρέπει, πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 250.

Digitized by Google

τοιαῦτ' ἀλύων ταῖς ὑπερκόποις σαγαῖς
βοᾷ παρ' ὄχθαις ποταμίαις, μάχης ἐρῶν,
ἵππος χαλινῶν ὡς κατασθμαίνων μένει, 380
ὅστις βοὴν σάλπιγγος ὀργᾶται κλύων.
τίν' ἀντιτάξεις τῷδε; τίς Προίτου πυλῶν
κλῄθρων λυθέντων προστατεῖν φερέγγυος;

378. ἀλύειν σημαίνει τὸν ἐξιστάμενον τῶν φρενῶν καὶ ὑπὸ λύπης δακνόμενον, οἷον Ὁμ. Ἰλ. 5, 352 ἡ δ' ἀλύουσ' ἀπεβήσετο, τείρετό δ'αἰνῶς, ἢ τὸν γαυριῶντα καὶ ὑπὸ χαρᾶς παραπαίοντα καὶ χειρονομοῦντα, οἷον Ὀδ. 18. 333 ἦ ἀλύεις ὅτι Ἶρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην; Πρβ. Πλουτ. π. τ. πῶς δεῖ ἀκ. ποιητ. σελ. 22Ε. Ὁ Γαληνὸς ἐπεξηγούμενος ἐν Ἱπποκράτ. Προγνωστ. τὸν ἀλυσμὸν ἤτοι τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἐν τῇ κλίνῃ δυσφορῶν παντὶ σχήματι μεταβάλλει ἄλλοτε εἰς ἄλλο τὰ ἀνωμάλως ἐρριμένα μέλη τοῦ σώματος διὰ στομάχου κάκωσιν ἢ δι' ἀρρωστίαν ἐπισημειοῦται τόμ. 9 σελ. 324 «ἀλύειν λέγουσιν ἐκείνους τῶν ὑγιαινόντων ὅσοιπερ ἂν ἀεὶ τοῖς παροῦσι δυσχεραίνοντες ἄλλοτε εἰς ἄλλα μεταβαίνωσι πράγματα καὶ πράξεις». Ἐν τῷ προκειμένῳ τοίνυν χωρίῳ διὰ τοῦ ἀλύειν σημαίνεται, ὅτι ὁ Τυδεὺς παράπληκτος καὶ γαυριῶν (367) τῇ ὑπερηφάνῳ αὐτοῦ πανοπλίᾳ καὶ δυσανασχετῶν τὴν ἀπραξίαν (365, 370) βοᾷ ἀπλήστως ἔχων πρὸς τὴν μάχην. Πρβ. τοιαῦτ' ἀλύει Εὐριπ. ἀποσπ. 665, Ἱππολ. 1182 τί ταῦτ' ἀλύω; — μάχης ἐρῶν (367), παρ' ὄχθαις ποταμίαις, τοῦ Ἰσμηνοῦ (364 κέ.). — ὑπερκόποις σαγαῖς, πρβ. Σοφ. Ἀντ. 130 χρυσοῦ καναχῆς ὑπερόπτας (περὶ τῶν Ἀργείων), Εὐριπ. Φοιν. 137 ὡς ἀλλόχρους ὅπλοισι, μιξοβάρβαρος καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 243.

380 κέ. Ὡς πολεμιστήριος ἵππος, ὃς ἰσχυρῶς ἀσθμαίνει διὰ τῆς δυνάμεως τῶν χαλινῶν (δι' ὧν συνέχεται), ὅταν ἀκούων τὴν βοὴν τῆς σάλπιγγος φλεγόμενος ὀργᾷ πρὸς μάχην. — χαλινῶν μένει, ὡς Ἀγ. 248. — Πρὸς τὸ ὀργᾶται (ἐπιτείνοντος τοῦ μέσου τὴν σημασίαν τῆς ὁρμῆς) πρβ. Χοηφ. 452 καὶ «ὀργωμένοις· ἐντεταμένως ἐπιθυμοῦσιν» παρὰ Σουίδᾳ καὶ Φωτίῳ, πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν Verg. Georg. 3, 83: tum, si qua sonum procul arma dedere, stare loco nescit, micat auribus et tremit artus, collectumque premens volvit sub naribus ignem, Ovid. Metamorph. 3, 704, Stat. Theb. 6, 389 κέ., 6, 382, Lucan. 4, 750.

382 κέ. Προίτου πυλῶν, κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 12) ὁ Θηβαῖος Προῖτος ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου κατῴκησε πρὸ τούτων τῶν πυλῶν, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθησαν. Ἴδε ὅμως Unger, Theb. parad. τ. 1, 297 καὶ σημ. εἰς 364. — κλῄθρων λυθέντων, ὅταν ἀνοιχθῶσιν αἱ πύλαι πρὸς προσβολὴν καὶ ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. — προστατεῖν, πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 12, 131 τὼ μὲν ἄρα προπάροιθε πυλάων ὑψηλάων ἔσταν ὡς ὅτε τε δρύες οὔρεσιν ὑψικάρηνοι. — φερέγγυος, λέξις συχνὴ παρ' Αἰσχύλῳ, συντασσομένη ἀπαρεμφάτῳ, ὥσπερ καὶ τὰ ἱκανός, ἀξιόχρεως καὶ ἄλλα. Πρβ. Ἡροδ. 5, 30 οὐ φερέγγυός εἰμι δύναμιν παρασχεῖν τοσαύτην, 7, 49 οὔτε γὰρ τῆς θαλάσσης ἔστι λιμὴν . . ὅστις . . φερέγγυος ἔσται διασῶσαι τὰς νέας, ἔτι δὲ καὶ Σοφ. Ἠλ·

Digitized by Google

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

κόσμον μὲν ἀνδρὸς οὔτιν' ἂν τρέσαιμ' ἐγώ,
οὐδ' ἑλκοποιὰ γίγνεται τὰ σήματα· 385
λόφοι δὲ κώδων τ' οὐ δάκνουσ' ἄνευ δορός.
καὶ νύκτα ταύτην ἣν λέγεις ἐπ' ἀσπίδος
ἄστροισι μαρμαίρουσαν οὐρανοῦ κυρεῖν,
τάχ' ἂν γένοιτο μάντις ἐννοίᾳ τινί.
εἰ γὰρ θανόντι νὺξ ἐπ' ὀφθαλμοῖς πέσοι, 390
τῷ τοι φέροντι σῆμ' ὑπέρκοπον τόδε
γένοιτ' ἂν ὀρθῶς ἐνδίκως τ' ἐπώνυμον,

942 τί γὰρ κελεύεις, ὧν ἐγὼ φερέγγυος, καὶ Θουκυδ. 8, 68, 20 πολύ τε πρὸς τὰ δεινά, ἐπειδήπερ ὑπέστη, φερεγγυώτατος ἐφάνη.

384. κόσμον μέν, ἴδε Πέρσ. 356. Εννοητέον τὸν προειρημένον τῆς πανοπλίας κόσμον.

385. Σχολ. «ταῦτα παρὰ Ἀλκαίου· οὐ τιτρώσκει τὰ ἐπίσημα οὐδὲ ὅπλα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δύναμιν ἔχει, εἰ μὴ ἄρα ὁ φέρων αὐτὰ γένοιτο γενναῖος», πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 684 οὐκ ἔστ' ἐν ὄψει τραῦμα, μὴ δρώσης χερός. Ὡσαύτως λέγει ὁ Παπίριος παρὰ Λιβίῳ 10, 39: non enim cristas vulnera facere et per picta atque aurata scuta transire Romanum pilum. Πρβ. καὶ Τακίτου Agric. 22 ne terreat vanus adspectus, et auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. Ἐν τῇ ἀποκρίσει ταύτῃ σημειούσθω ὁ ἀναγνώστης τὸ ἀτρόμητον τοῦ ἥρωος καταφρονοῦντος τοῦ ἀλαζόνος ἐχθροῦ.

387 κέ. νύκτα ταύτην, ἣν λέγεις, γένοιτο ἀντὶ νὺξ αὕτη, ἣν λέγεις, γένοιτο. Ὁ νοῦς· ἡ νὺξ αὕτη τῷ ἠρέμα λογιζομένῳ φανείη ἂν μαντεία τῶν μελλόντων σημβήσεσθαι. Ὁμοίαν ἔλξιν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀναφορικὸν ἔχομεν Ὁμ. Ἰλ. 10, 416 φυλακὰς δ', ἃς εἴρεαι, ἥρως, οὔτις κεκριμένη ῥύεται στρατὸν οὐδὲ φυλάσσει, Σοφ. Οἰδ. Τ. 449 τὸν ἄνδρα τοῦτον ὃν πάλαι ζητεῖς .. οὗτός ἐστιν ἐνθάδε, Τραχ. 283 τάσδε δ' ἅσπερ εἰσορᾷς ἐξ ὀλβίων ἄζηλον εὑροῦσαι βίον χωροῦσι πρὸς σέ, Οἰδ. ἐ. Κ. 1150 λόγος δ' ὃς ἐμπέπτωκεν ἀρτίως ἐμοὶ στείχοντι δεῦρο, συμβαλοῦ γνώμην, Εὐρ. Ὀρ. 1629 Ἑλένην μὲν ἣν σὺ διολέσαι πρόθυμος ὧν ἡμαρτες, . . . ἥδ' ἔστιν, Verg. Aen. 1, 573 urbem quam statuo vestra est κτλ. — Πρὸς τὸ ἐννοίᾳ τινὶ πρβ 459, Πέρσ. 266, Προμ. 178 παλάμᾳ τινί, Χο. 138 ἐλθεῖν Ὀρέστην δεῦρο σὺν τύχῃ τινί, Σοφ. Αἴ. 853 σὺν τάχει τινί, Οἰδ. Τ. 80 εἰ γὰρ ἐν τύχῃ γέ τῳ σωτῆρι βαίη, Πινδ. Ὀλ. 9, 26 σύν τινι μοιριδίῳ παλάμᾳ.

392. Ἡ συνάρτησις καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων: Ἐὰν πέσῃ ἐπὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀποθανόντος νὺξ (πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 4, 461, 5, 553, 16, 502), τότε τὸ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὑπέρκοπον τῆς νυκτὸς σῆμα γενήσεται τῷ φέροντι αὐτὸ ἀληθῶς ἐπώνυμον τῆς νυκτὸς ἤτοι τὸ ὄνομα τοῦ σήματος γενήσεται ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

καὐτὸς καθ' αὑτοῦ τήνδ' ὕβριν μαντεύσεται.
ἐγὼ δὲ Τυδεῖ κεδνὸν Ἀσταικοῦ τόκον
τόνδ' ἀντιτάξω προστάτην πυλωμάτων, 395
μάλ' εὐγενῆ τε καὶ τὸν Αἰσχύνης θρόνον
τιμῶντα καὶ στυγοῦνθ' ὑπέρφρονας λόγους.
αἰσχρῶν γὰρ ἀργός, μὴ κακὸς δ' εἶναι φιλεῖ.
σπαρτῶν δ' ἀπ' ἀνδρῶν, ὧν Ἄρης ἐφείσατο,
ῥίζωμ' ἀνεῖται, κάρτα δ' ἔστ' ἐγχώριος 400

ἐπελθόντος θανάτου ἀληθῶς δηλωτικὸν τοῦ πράγματος. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 430 αἰαῖ· τίς ἄν ποτ' ᾧεθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;

393. Φέρων τὸ ὑβριστικὸν σῆμα ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἔσται μάντις αὐτὸς καθ' αὑτοῦ προλέγων θάνατον.

394. Ἀσταικοῦ τόκον, τὸν Μελάνιππον, τὸν Ἕκτορα τῆς Θηβαΐδος. Ὁ τύραννος τῆς Σικυῶνος Κλεισθένης ἐκβαλὼν ἐκ τῆς χώρας τὴν λατρείαν τοῦ Ἀργείου Ἀδράστου ἐπηγάγετο τὴν τοῦ Μελανίππου, ἐχθίστου ὄντος Ἀδράστῳ, ἅτε φονεύσαντος τόν τε ἀδελφὸν αὐτοῦ Μηκιστέα καὶ τὸν γαμβρὸν Τυδέα. Πρβ. Ἡροδ. 5, 67 καὶ Ἀπολλοδ. 1, 8, 5.

396. *εὐγενῆ τε καὶ τὸν Αἰσχύνης θρόνον*]. Παρὰ τοῖς Ἕλλησι συνδέεται ἡ εὐγένεια καὶ ἡ αἰδώς, οἷον Εὐριπ. Ἰκέτ. 911 τὸ γὰρ τραφῆναι μὴ κακῶς αἰδῶ φέρει, Ἡρακλείδ. 200 ἡ γὰρ αἰσχύνη πάρος τοῦ ζῆν παρ' ἐσθλοῖς ἀνδράσιν νομίζεται, Ἀλκήστ. 601 τὸ γὰρ εὐγενὲς ἐκφέρεται πρὸς αἰδῶ. Πρὸς τὴν φράσιν Αἰσχύνης θρόνον πρβ. Δίκας θρόνος Εὐμ. 163, βωμὸς Δίκας αὐτόθι 542, Ἀγ. 395, Δίκας βάθρον Σοφ. Ἀντ. 854.

398. *αἰσχρῶν γὰρ ἀργός*] Τὸ ἀργὸς συντάσσεται γενικῇ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσαν στερητικὴν ἔννοιαν: ξένος καὶ ἀλλότριος καὶ ἀμέτοχος αἰσχρῶν (πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐν Αὐλ. 1000 ἀργὸς ὢν τῶν οἴκοθεν), ἤτοι δὲν μετέχει μὲν τῶν αἰσχρῶν δι' αἰδῶ, δὲν εἶναι ὅμως καὶ δειλὸς ἐν πολέμῳ διὰ φιλοτιμίαν, ἣν ἔχει.

399 κέ. Ἡ ῥίζα τοῦ γένους αὐτοῦ ἀνεβλάστησεν ἀπὸ τῶν σπαρτῶν ἀνδρῶν καὶ ἕνεκα τούτου εἶναι ἀληθὴς (κάρτα) αὐτόχθων καὶ γηγενὴς υἱὸς ταύτης τῆς χώρας, ἐξ ἧς ἐφύησαν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ μὴ ἀποτελοῦντες μέρος τῶν μετὰ Κάδμου ἐλθόντων ἐπηλύδων καὶ καταλαβόντων τὴν χώραν. Σχολ. «γνήσιος πολίτης ἐκ τῶν σπαρτῶν, οὐ τῶν μετὰ Κάδμου ἐπηλύδων». Πρβ. στ. 34. Κατὰ Εὐρ. Φοιν. 639 κέ. ὁ Κάδμος ἑπόμενος θηλείᾳ μόσχῳ ἔκτισε τὰς Θήβας ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα κατεκλίθη τὸ θρέμμα κατὰ τὸν ἐν Δελφοῖς δοθέντα αὐτῷ χρησμόν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὰ ἔνυδρα νάματα, ὅπως ἀντλήσῃ ὕδωρ πρὸς θυσίας καὶ φονεύσας τὸν υἱὸν τοῦ Ἄρεως δράκοντα, τὸν ὠμόφρονα τῆς πηγῆς φύλακα, σπείρει κατὰ συμβουλὴν τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς ὀδόντας τοῦ θηρὸς εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐφύησαν ἄνδρες πάνοπλοι, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐφόνευσαν ἀλλήλους. Πρβ. Εὐρ. Ἡρακλ. 4 Θήβας .. ἔνθ' ὁ γηγενὴς σπαρτῶν στάχυς ἔβλαστεν, ὧν γένους Ἄρης ἔσωσ' ἀριθμὸν ὀλίγον. Κατὰ τὸν Σχολ. ἐν Εὐριπίδ. Φοιν. 942 «οἱ περιλειφθέντες τῶν σπαρτῶν, ὡς Αἰσχύλος φησίν,

Digitized by Google

Μελάνιππος. ἔργον δ' ἐν κύβοις Ἄρης κρινεῖ·
Δίκη δ' ὁμαίμων κάρτα νιν προστέλλεται
εἴργειν τεκούσῃ μητρὶ πολέμιον δόρυ.

ΧΟΡΟΣ.

τὸν ἁμόν νυν ἀντίπαλον εὐτυχεῖν· στροφ. α'.
θεοὶ δοῖεν, ὡς διὰ δίκας πόλεως 405
πρόμαχος ὄρνυται· τρέμω δ' αἱματη-

ἦσαν Χθόνιος, Οὐδαῖος, Πέλωρ, Ὑπερήνωρ, Ἐχίων, ὃς ἔγημεν Ἀγαύην, τὴν Κάδμου, ἐξ ἧς ποιεῖ Πενθέα, οὗ Ὄκλασος, οὗ Μενοικεύς, οὗ Κρέων καὶ Ἰοκάστη». Πρβ. κατωτέρω 461, περὶ δὲ τοῦ μύθου τῶν σπαρτῶν Ἀπολλόδ. 3, 4.

401. Ὅτι ἔργον τοῦτο, οὐ λόγος ἐστί, κρινεῖ ὁ Ἄρης ἐν κύβοις ἤτοι οἱ κύβοι τοῦ Ἄρεως κρινοῦσιν καὶ ἀποδείξουσιν ἔργον καὶ ἀλήθειαν τὴν τοῦ Μελανίππου καταγωγὴν ἀπὸ τῶν σπαρτῶν καὶ τὸ γηγενὲς αὐτοῦ. Ὥσπερ δὲ ὁ Ἄρης ἐφείσατο τῶν πέντε σπαρτῶν, οὕτω κρινεῖ τὴν νίκην τῷ κεδνῷ ἀπογόνῳ καὶ ὁ μάργος Τυδεὺς λήψεται τὰ ἐπίχειρα τῆς αὐτοῦ ὕβρεως. Πρβ. Εὐρ. Ἱκέτ. 330 ἔτ' αὐτὸν ἄλλα βλήματ' ἐν κύβοις βαλεῖν πέποιθα, Ῥῆσ. 183 ψυχὴν προβάλλοντ' ἐν κύβοισι δαίμονος, 446 κυβεύων τὸν πρὸς Ἀργείους Ἄρην. Ἡ τῶν κύβων παιδιὰ τοῦ Ἄρεως δηλοῦσα τὸ ἀσταθὲς καὶ ἀβέβαιον τοῦ πολέμου (πρβ. Ἄρης ἀλλοπρόσαλλος, alea fati Lucan. 6, 7) ὑπομιμνήσκει Ἀγ. 445 χρυσαμοιβὸς Ἄρης σωμάτων καὶ ταλαντοῦχος ἐν μάχᾳ δορός. — Τὰ τοῦ ἀγῶνος τῶν δύο ἡρώων ἱστοροῦσιν ὁ Ἀπολλόδ. 1, 8, 5, ὁ Παυσανίας 9, 18, 1 καὶ ὁ Στάτιος 8, 718. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἀπολλόδωρον ὁ Τυδεὺς φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μελανίππου καὶ ἀναβιώσας πάλιν διὰ τῆς Ἀθηνᾶς κρίνεται εἶτα ὑπ' αὐτῆς ἀνάξιος τῆς ἀθανασίας, διότι λαβὼν τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀμφιαράου φονευθέντος Μελανίππου ἐκροφᾷ αὐτῆς τὸν μυελόν, κατὰ δὲ τὸν Παυσανίαν ὁ Μελάνιππος φονεύσας τὸν Τυδέα φονεύεται εἶτα καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Ἀμφιαράου. Ἄλλως ὁ Στάτιος, καθ' ὃν ὁ Τυδεὺς καίπερ τρωθεὶς καιρίως κατατοξεύσας ὅμως τὸν ἀντίπαλον λαμβάνει, πρὶν ἀποθάνῃ, παρὰ τοῦ Καπανέως τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἧς ἐκμυζᾷ τὸν ἐγκέφαλον.

402 κέ. Σχολ. «τὸ τῆς συγγενείας δίκαιον [τὸ καθῆκον δῆλον ὅτι, οὗ ἕνεκα ὀφείλει ὡς γνήσιος καὶ αὐτόχθων βλαστὸς τῆς χώρας ὑπεραμύνεσθαι αὐτῆς] στέλλει αὐτὸν εἰς τὴν μάχην». Ἐὰν πάντες οἱ πολῖται ὤφειλον νὰ ἀμύνωνται τῆς πατρίδος (20), πολλῷ μᾶλλον ἐξωτρύνετο εἰς τοῦτο ὁ ἀπόγονος τῶν σπαρτῶν. — κάρτα, ἰσχυρῶς, συναπτέον τῷ προστέλλεται (= ἐξοτρύνουσα πέμπει). Περὶ τοῦ μέσου πρβ. Πέρσ. 141 ἀποπεμψαμένη. — εἴργειν, ἀπείργειν.

405. ὡς, ὅτι, διότι ἤ: οὕτως εὐτυχεῖν, ὡς .. ὄρνυται. — διὰ δίκας (δικαίως) ἀναφέρεται εἰς 402· Δίκη ὁμαίμων. Πρὸς τὴν ῥῆσιν πρβ. Χοηφ. 783 διὰ δίκας πᾶν ἔπος ἔλακον.

406 κέ. Τρέμω ἀκοῦσαι αἱματηφόρους (αἷμα καὶ θάνατον ἀγγέλλοντας) στεναγμοὺς ἐπὶ τοῖς πεσοῦσι φίλοις.

Digitized by Google

φόρους στόνους ὑπὲρ φίλων
ὀλομένων ἰδέσθαι.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

τούτῳ μὲν οὕτως εὐτυχεῖν δοῖεν θεοί·
Καπανεὺς δ' ἐπ' Ἠλέκτραισιν εἴληχεν πύλαις, 410
γίγας δδ' ἄλλος τοῦ πάρος λελεγμένου

— πρὸς τὸν τύπον αἱματηφόρος πρβ. ἀσπιδηφόρος 19, θανατηφόρος Χο. 368, ξιφηφόρος 582, λαμπαδηφόρος Ἀγ. 324, θεσφατηλόγος 1442, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὰ βαλανηφάγος, βαλανηφόρος, ἐλαφηβόλος καὶ ἄλλα. — στόνους ἰδέσθαι, ὡς Χοηφ. 968 ἰδεῖν (μετὰ προσγεγραμμένου ἀκοῦσαι) θρευμένους. Ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 100.

409. οὕτως, ὡς εὔχῃ.

410. Ὡσαύτως ὁ Καπανεὺς κατέχει τὰς Ἠλέκτρας πύλας παρ' Εὐριπ. Φοιν. 1129: Καπανεὺς προσῆγε λόχον ἐπ' Ἠλέκτραις πύλαις. Αἱ Ἠλέκτραι πύλαι ἀπετέλουν τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον τῶν ἐρχομένων ἐκ Πλαταιῶν (Παυσ. 9, 8), δι' αὐτῶν δὲ εἰσελθὼν ὁ Παυσανίας εἶδεν ἐγγὺς (9, 10) τὸ πολυάνδριον, ἔνθα ἔκειντο οἱ ἀποθανόντες τῶν ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακεδόνων ἀντιταχθέντων Θηβαίων, καὶ τὸν τόπον, ἔνθα ὁ Κάδμος ἔσπειρε τοὺς ὀδόντας τοῦ δράκοντος, ὃν ταχθέντα φύλακα τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἄρεως πηγῆς ἐφόνευσεν. Ἐν δεξιᾷ τῶν πυλῶν ἦν ὁ ἱερὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Ἰσμήνιος λόφος καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ. Ὁ ἅγιος Λουκᾶς διεδέξατο νῦν τὸν Ἀπόλλωνα, ἡ δὲ ἐκκλησία αὐτοῦ τὸ ἀρχαῖον ἱερόν. Ἐν ἀριστερᾷ δὲ τῶν πυλῶν εἶδεν ὁ Παυσανίας (9, 11) τὰ ἐρείπια τῆς οἰκήσεως τοῦ Ἀμφιτρύωνος, τὸν θάλαμον, ἐν ᾧ ἡ Ἀλκμήνη ἔτεκε τὸν Ἡρακλέα, τὸ Ἡράκλειον, οὗ τὰ πολλὰ τῶν δώδεκα καλουμένων ἄθλων ἐποίησεν ὁ Πραξιτέλης, ἔτι δὲ καὶ γυμνάσιον καὶ στάδιον ἐπώνυμα τοῦ Ἡρακλέους. Τὸν χῶρον τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείου κατέχει νῦν ἡ ἠρειπωμένη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ὑπὲρ δὲ τὸν Σωφρονιστῆρα καλούμενον λίθον ἔκειτο ὁ βωμὸς τοῦ Σποδίου Ἀπόλλωνος πεποιημένος ἀπὸ τῆς τέφρας τῶν ἱερείων, ἀληθὴς μαντίων θῶκος κατὰ Πίνδαρον Πυθ. 11, 6. Διὰ τῶν πυλῶν τούτων εἰσήλασαν οἱ Μακεδόνες. Πρβ. Ulrichs, Reisen u. Forsch. τ. 2, σελ. 7 κέ. Τὰς Ἠλέκτρας πύλας παράγων ὁ Brandis ἀπὸ τοῦ Ἠλέκτωρ, ἐπιθέτου τοῦ Ἡλίου (πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 6, 513, Curt. Etym. σ. 137 καὶ Unger Paradoxa Thebana σ. 273) λέγει ὅτι καὶ τὸ σῆμα τοῦ τὰς πύλας ταύτας καταλαβόντος Καπανέως (στίχ. 419 κέ.) ὑπεμφαίνει τὴν σημιτικὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου, ἣν διεδέξατο ἡ τοῦ Ἀπόλλωνος.

411 κέ. γίγας, φοβερὸς καὶ ἄγριος πολεμιστής. Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 10, 120 Λαιστρυγόνες οὐκ ἄνδρεσσι ἐοικότες, ἀλλὰ γίγασιν, Σοφ. ἀπόσπ. 872 ὁ σκληρὸς οὗτος καὶ γίγαντας ἐκτρέφων .. Πάλλας, Εὐριπ. Βάκχ. 542 οὐ φῶτα βρότειον, φόνιον δ' ὥστε γίγαντ' ἀντίπαλον θεοῖς, Φοιν. 127 ὡς γαῦρος, ὡς φοβερὸς εἰσιδεῖν, γίγαντι γηγενέτᾳ προσόμοιος .. οὐχὶ πρόσφορος ἀμερίῳ γέννᾳ. Ὁ Σχολιαστὴς ἐπαινεῖ τὴν ῥητορικὴν τοῦ Αἰσχύλου τέχνην, δι' ἧς ἐκ τῶν ὑστέρων καλεῖ καὶ τὸν Τυδέα γίγαντα. — Ἐν τῷ μείζων μνημονεύει ὁ Σχολ. Ὁμήρ. Ἰλ. 5, 801 Τυ-

Digitized by Google

μείζων, ὁ κόμπος δ' οὐ κατ' ἄνθρωπον φρονεῖ·
[πύργοις δ' ἀπειλεῖ δεῖν', ἃ μὴ κραίνοι τύχη]
θεοῦ τε γὰρ θέλοντος ἐκπέρσειν πόλιν
καὶ μὴ θέλοντός φησιν, οὐδέ νιν Διὸς 415
κεραυνὸν ἐνσκήψαντ' ἂν ἐμποδὼν σχεθεῖν·
τὰς δ' ἀστραπάς τε καὶ κεραυνίους βολὰς
μεσημβρινοῖσι θάλπεσιν προσῄκασεν.
ἔχει δὲ σῆμα γυμνὸν ἄνδρα πυρφόρον,

δεύς τοι μικρὸς μὲν ἔην δέμας, ἀλλὰ μαχητής. — οὐ κατ' ἄνθρωπον, ὑπὲρ ἄνθρωπον, πρβ. Ἀγ. 916 λέγω κατ' ἄνδρα, μὴ θεόν, σέβειν ἐμέ, Σοφ. Αἴ. 760 ὅστις ἀνθρώπου φύσιν βλαστὼν ἔπειτα μὴ κατ' ἄνθρωπον φρονῇ, Ἀντιγ. 768 δράτω, φρονείτω μεῖζον ἢ κατ' ἄνδρ' ἰών, Ξενοφ. Κ. Π. 8, 500 ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα. Πρὸς τὴν ὑπερφροσύνην τοῦ Καπανέως πρβ. Εὐρ. Φοιν. 1128 ὁ δ' οὐκ ἔλασσον Ἄρεος εἰς μάχην φρονῶν Καπανεύς.

413. Ἐπειδὴ ἡ ὑπερφυὴς ἀλαζονεία (412) τοῦ Καπανέως ἐνυπάρχει προφανῶς ἐν ταῖς λέξεσιν: ἐκπέρσειν πόλιν θεοῦ τε θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος, διὰ τοῦτο ταράττει τὴν συνέχειαν ὁ στ. 413 καὶ φαίνεται ὑποβολιμαῖος. Ἐν ταῖς αὐταῖς σχεδὸν λέξεσι ἀναγινώσκεται ὁ στίχος κατωτέρω 536.

414. τὲ . . καὶ ἀντὶ εἴτε . . εἴτε, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 8, 168 διάνδιχα μερμήριξεν ἵππους τε στρέψαι καὶ ἐναντίβιον μαχέσασθαι, Σοφ. Ἀντ. 328 ἐὰν δέ τοι ληφθῇ τε καὶ μή, Οἰδ. ἐ. Κ. 488 αἰτοῦ σύ τ' αὐτὸς κεἴ τις ἄλλος ἀντὶ σοῦ, Εὐριπ. Ἱκέτ. 498 ὤμοσεν (Καπανεὺς) πόλιν πέρσειν θεοῦ θέλοντος ἤν τε μὴ θέλῃ, Κύκλ. 332 ἀνάγκῃ κἂν θέλῃ κἂν μὴ θέλῃ, Θουκ. 1, 143, 2, 35.

415. Σχολ. «οὐδὲ τὸν τοῦ Διὸς σκηπτὸν εἰς γῆν κατενεχθέντα ἐμποδὼν γενέσθαι αὐτῷ λέγει». Ὅμοια ἀναγινώσκονται περὶ Καπανέως παρ' Εὐριπ. Φοιν. 1172 Καπανεὺς δὲ πῶς εἴποιμ' ἂν ὡς ἐμαίνετο; μακραύχενος γὰρ κλίμακος προσαμβάσεις ἔχων ἐχώρει, καὶ τοσόνδ' ἐκόμπασε, μηδ' ἂν τὸ σεμνὸν πῦρ νιν εἰργαθεῖν Διὸς τὸ μὴ οὐ κατ' ἄκρων Περγάμων ἑλεῖν πόλιν, καὶ περὶ Παρθενοπαίου κατωτέρω 518 κέ. Πρβ. καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Αἰγυπτίου βασιλέως Ἀπρίου παρ' Ἡροδότῳ 2, 169: Ἀπρίεω λέγεται εἶναι ἥδε διάνοια μηδ' ἂν θεόν μιν μηδένα δύνασθαι παῦσαι τῆς βασιληΐης.

417. Χλευάζων παρέβαλε τὰς ἀστραπὰς καὶ τὰ κεραύνια βέλη τοῦ Διὸς πρὸς τὰ μεσημβρινὰ θάλπη τοῦ ἡλίου, ἤτοι «ἔφησε δύνασθαι φέρειν καὶ ὑπομένειν τὰς τοῦ Διὸς ἀστραπὰς καὶ τοὺς κεραυνούς, ὥσπερ τὰς μεσημβρινὰς τοῦ ἡλίου φορὰς ἤτοι τὰ μεγάλα καὶ καυστικὰ καύματα» κατὰ τὸν ν. Σχολ. — Πρὸς τὸ θάλπος (καῦμα) πρβ. Σοφοκλ. Τραχ. 145 θάλπος θεοῦ (= ἡλίου), Εὐριπ. Κύκλ. 540 καὶ πρός γε θάλπος ἡλίου πίνειν καλόν, Ἀριστοφ. Ὄρν. 1096 θάλπεσι μεσημβρινοῖς ἡλιομανής. Ὡσαύτως ἐκδηλοῖ καὶ ὁ Πολύφημος τὴν ἀσέβειαν αὐτοῦ λέγων παρ' Εὐριπ. Κύκλ. 319 Ζηνὸς δ' ἐγὼ κεραυνὸν οὐ φρίσσω, ξένε.

419. Ἔχει δὲ ἐν τῇ ἀσπίδι ὡς σῆμα γυμνὸν ἄνδρα πυρφόρον βαστάζοντα ἐν

Digitized by Google

φλέγει δὲ λαμπὰς διὰ χεροῖν ὡπλισμένη· 420
χρυσοῖς δὲ φωνεῖ γράμμασιν „πρήσω πόλιν.“
τοιῷδε τῷδε φωτὶ τίς ξυστήσεται;
τίς ἄνδρα κομπάζοντα μὴ τρέσας μενεῖ;

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

καὶ τῷδε κέρδει κέρδος ἄλλο τίκτεται.
τῶν τοι ματαίων ἀνδράσιν φρονημάτων 425
ἡ γλῶσσ' ἀληθὴς γίγνεται κατήγορος.
Καπανεὺς δ' ἀπειλεῖ δρᾶν παρεσκευασμένος,
θεούς τ' ἀτίζων κἀπογυμνάζων στόμα

χερσὶ λαμπάδα. Ομοίως λέγεται περὶ τοῦ Τυδέως Εὐρ. Φοιν. 1121: δεξιᾷ δὲ λαμπάδα Τιτὰν Προμηθεὺς ἔφερεν ὡς πρήσων πόλιν.

420 κέ. ὡπλισμένη, ὡς ὅπλον δεδομένη, Σχολ. «ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἀνθ' ὅπλου οὖσα ἡ λαμπάς». Ἐν ὁμαλῷ τρόπῳ λέγεται ἐν Εὐριπίδου Βακχῶν στίχῳ 733 ἔπεσθε θύρσοις διὰ χερῶν ὡπλισμέναι.

421. φωνεῖ, ὁ ἐν τῇ ἀσπίδι ἐξεικονιζόμενος πυρφόρος ἀνήρ. Πρβ. 455.

422 κέ. τοιῷδε (ὄντι) φωτὶ τῷδε, τῷ Καπανεῖ. — τίς ἀντιστήσεται καὶ ὑπομενεῖ αὐτὸν ἄνευ τρόμου;

424. καὶ τῷδε κέρδει κέρδος: Καὶ ἐνταῦθα ἰσχύει ἡ παροιμία: διὰ τοῦ ἑνὸς κέρδους τίκτεται ἕτερον, τὸ ἓν καλὸν φέρει τὸ ἄλλο. Τὸ ἓν κέρδος εἶναι, ὅτι ὁ Καπανεὺς διὰ τῆς ἀλαζονείας ἐκδηλοῖ τὴν ἀσεβῆ αὐτοῦ πρὸς τοὺς θεοὺς διάνοιαν, τὸ δὲ ἕτερον, ὅτι ἐπισπώμενος οὕτω τὴν ὀργὴν τοῦ Διὸς ποιεῖ αὐτὸν σύμμαχον τῶν Θηβαίων. Ὁ Blomfield ἑρμηνεύει ἄλλως: καὶ τῷδε (δηλ. τῷ Καπανεῖ) κέρδος κέρδει τίκτεται. Ὥσπερ, λέγει ὁ Blomfield, ἡ ἐν τῇ ἀσπίδι τοῦ Τυδέως νὺξ εἶναι τοῖς Θηβαίοις αἴσιον σημεῖον, οὕτω καὶ τὸ σῆμα τοῦ πυρφόρου εἶναι κέρδος ἄλλο τοῖς Θηβαίοις, διότι ὁ Ἐτεοκλῆς πέποιθεν, ὅτι αὐτῷ (τῷ Καπανεῖ) ἥξει ὁ πυρφόρος κεραυνὸς (431). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ χωρισμὸς τοῦ τῷδε ἀπὸ τοῦ κέρδει εἶναι τραχύς, διὰ ταῦτα ἐννοοῦσιν ἄλλοι ἐν τῷ «τῷδε κέρδει» τὸ εἰρημένον κέρδος ἀπὸ τῆς ἀσπίδος τοῦ Τυδέως, εἰς ὃ προστίθεται ἄλλο κέρδος ἀπὸ τῆς ἀλαζονείας τοῦ Καπανέως.

425. Πρβ. τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας ἡ γλῶσσα λαλεῖ». Τὸ μάταιον καὶ ἀλαζονικὸν καὶ ἀσεβὲς τοῦ φρονήματος τοῦ Καπανέως ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ κόμπου καὶ τῶν ἀπειλῶν καὶ τῆς καταφρονήσεως τῶν θεῶν.

427. *δρᾶν παρεσκευασμένος*] Ὁ Καπανεὺς ἀπειλεῖ οὐ μόνον τῷ στόματι (γλῶσσα 426), ἀλλ' εἶναι παρεσκευασμένος καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλεῖδ. 691 μή τοί μ' ἔρυκε δρᾶν παρεσκευασμένον.

428. ἀτίζων, ἀτιμάζων. Πρβ. Ἱκέτ. 741 θεοὺς ἀτίζων τις βροτῶν δώσει δίκην. — ἀπογυμνάζων στόμα, χαρακτηρίζον τὴν γλωσσαλγίαν τοῦ Καπανέως (434) ὑπεμφαίνει ἅμα τὸν μὴ ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ καὶ ἀρκούμενον εἰς ἄσκησιν μόνον τῆς γλώσσης διὰ ματαίων ἀπει-

Digitized by Google

χαρᾷ ματαίᾳ θνητὸς ὢν εἰς οὐρανὸν
πέμπει γεγωνὰ Ζηνὶ κυμαίνοντ' ἔπη. 430
πέποιθα δ' αὐτῷ ξὺν δίκῃ τὸν πυρφόρον
ἥξειν κεραυνόν, οὐδὲν ἐξῃκασμένον
[μεσημβρινοῖσι θάλπεσιν τοῖς ἡλίου].
ἀνὴρ δ' ἐπ' αὐτῷ, κεἰ στόμαργός ἐστ' ἄγαν,
αἴθων τέτακται λῆμα, Πολυφόντου βία, 435
φερέγγυον φρούρημα, προστατηρίας
Ἀρτέμιδος εὐνοίαισι σύν τ' ἄλλοις θεοῖς.

λῶν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον χαρᾷ ματαίᾳ. Πρβ. σημ. εἰς 543 κέ.

430. Ἡσύχ. γεγωνός· μεγαλόφωνος. — κυμαίνοντα ἔπη, ἀλαζονικὰ καὶ πεφυσιωμένα ἔπη. Πρβ. Προμ. 327 εἰ δ' ὧδε τραχεῖς καὶ τεθηγμένους λόγους ῥίψεις, τάχ' ἄν σου καὶ μακρὰν ἀνωτέρω θακῶν κλύοι Ζεύς.

431. Πρβ. Προμ. 374 ἀλλ' ἦλθεν αὐτῷ Ζηνὸς ἄγρυπνον βέλος. — ξὺν δίκῃ, ἀληθῶς, ὥσπερ ἐνδίκως 392. — Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 1180 ἤδη δ' ὑπερβαίνοντα γεῖσα τειχέων βάλλει κεραυνῷ Ζεύς νιν (Καπανέα).

432 κέ. οὐδὲν ἐξῃκασμένον, οὐχὶ ἐν ἀπεικάσματι. Ὁ πυρφόρος κεραυνὸς ἔσται οὐχὶ ὡς ὁ πυρφόρος ἀνὴρ (419) ἐξῃκασμένος ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ἀλλ' ἀληθής. Ὁ νοῦς οὗτος ταράττεται διὰ τοῦ ἐπιφερομένου στίχου, σχηματισθέντος ἐκ στίχ. 418 καὶ καταδεικνυμένου ὡς νόθου καὶ ἐκ τοῦ ἀργοῦ καὶ ὑποσκάζοντος «τοῖς ἡλίου». Πρβ. Ἀγαμ. 1243 κλύοντ' ἀληθῶς οὐδὲν ἐξῃκασμένα.

434 κέ. ἐπ' . . αὐτῷ τέτακται] Σχολ. ἀντὶ τοῦ ἀντιτέτακται (395). — στόμαργος: Σχολ. «ταχὺς εἰς τὸ λαλεῖν» ἤτοι, γλωσσογάστωρ καὶ ἀγοραῖος κεκράκτης (428). — Σχολ. «καὶ εἰ ἄγαν ἐστὶ μανιώδης τὸν λόγον ὁ Καπανεύς, ἀλλ' ὅμως ἀκίνητος τῷ παραστήματι ‹τῆς ψυχῆς› ἡ δύναμις τοῦ Πολυφόντου ἀνθέστηκεν μηδὲν δεδοικυῖα». — αἴθων, διάπυρος, ἴδε σημ. εἰς στίχ. 52 κέ. — λῆμα, τὸ παράστημα τῆς ψυχῆς Ἡσύχ. Ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 56, Ἀριστοφ. Ἱπ. 757 λῆμα θούριον φορεῖν, Ἡροδ. 8, 99 ὑπὸ λήματός τε καὶ ἀνδρηίης ἐστρατεύετο, 9, 62 λήματι καὶ ῥώμῃ οὐκ ἧσσονες ἦσαν οἱ Πέρσαι. — Πολυφόντου βία: ἡ ἐπικὴ αὕτη περίφρασις ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν τῷ προκειμένῳ δράματι, οἷον 556, 558, 564, 607, 628. Πρβ. Χοηφ. 892 φίλτατ' Αἰγίσθου βία, Σοφ. Φιλ. 314, 321, 592 Ὀδυσσέως βία, Τραχ. 38 Ἰφίτου βία καὶ σημ. εἰς 475.

436 κέ. φερέγγυον φρούρημα (ἀφῃρ. ἀντὶ συγκεκριμένου): Σχολ. «ἱκανὸς φρουρεῖν τὴν πατρίδα». — προστατηρίας Ἀρτέμιδος εὐνοίαισι: Σχολ. «ὡς τοῦ Πολυφόντου ἱερέως ὄντος τῆς Ἀρτέμιδος». Πιθανῶς διανοεῖται ὁ ποιητὴς ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος πρὸ τῶν Ἠλεκτρῶν πυλῶν (πρβ. σημ. 364) καὶ ἀναφέρει αὐτόσε τὸ ἐπίθετον προστατήριος. Ὁ Ἀπόλλων ὡς ἐπικούριος καὶ ἀλεξίκακος ὠνομάζετο ἐν πολλοῖς ἱεροῖς τόποις προστάτης (Σοφ. Τραχ. 209) ἢ προστατήριος, ὡς ἐνταῦθα ἡ Ἄρτεμις, διότι ἀμφότεραι αἱ θεότητες ὡς θεοὶ σωτήριοι ἀπο-

Digitized by Google

λέγ' ἄλλον ἄλλαις ἐν πύλαις εἰληχότα.

ΧΟΡΟΣ.

ὄλοιθ' ὃς πόλει μεγάλ' ἐπεύχεται, ἀντ. α'.
κεραυνοῦ δέ νιν βέλος ἐπισχέθοι, 440
πρὶν ἐμὸν ἐσθορεῖν δόμον πωλικῶν θ'
ἑδωλίων ὑπερκόπῳ
δορί ποτ' ἐκλαπάξαι.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

[καὶ μὴν τὸν ἐντεῦθεν λαχόντα πρὸς πύλαις]
λέξω· τρίτῳ γὰρ Ἐτεόκλῳ τρίτος πάλος 445

τρέπουσι τὰ κακά. Πρβ. Stephani Apollon Boedromios σελ. 50 κέ. καὶ Φώτ. «προστατήριος: Ἀπόλλων, ἐπεὶ πρὸ τῶν θυρῶν αὐτὸν ἱδρύοντο. Σοφοκλῆς» (Ἠλ. 637). — Ἠλεκτρὶς (ἡ λάμπουσα καὶ μαρμαίρουσα) ἀπαντᾷ ἐν τῷ Ὀρφ. Ὕμν. 8, 6 ὡς ἐπίθετον τῆς σελήνης. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀσέβειαν τῶν πολεμίων λέγει, ὅτι ὁ Πολ. ἔσται ἱκανὸς φρουρὸς τῆς πόλεως σὺν τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῶν ἄλλων θεῶν, οὐχὶ δὲ ἐπαιρόμενος ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀνδρείᾳ αὐτοῦ.

438. Ἀποβλέπει εἰς ταῦτα ὁ Πλάτ. Πολιτ. 8 σελ. 550C οὐκοῦν μετὰ τοῦτο τὸ τοῦ Αἰσχύλου λέγωμεν, ἄλλον ἄλλῃ πρὸς πόλει (πύλῃ) τεταγμένον.

439 κέ. ἐπεύχεται ἀναφέρεται εἰς 212 κέ., κεῖται δὲ ἡ ἐπί, ὡς Εὐριπ. Φοιν. 179 ὃς τὰ δεινὰ τῇδ' ἐφυβρίζει πόλει Καπανεύς. Πρβ. αὐτόθι καὶ στίχ. 182: ἰὼ Νέμεσι καὶ Διὸς βαρύβρομοι βρονταὶ κεραυνῶν τε φῶς αἰθαλόεν, σύ τοι μαγαλαγορίαν ὑπεράνορα κοιμίζεις. — κεραυνοῦ — δόμον, Σχολ. ν. «βέλος δὲ τοῦ κεραυνοῦ ἐπισχέθοι καὶ κρατήσαι αὐτόν, πρὶν ἐς τὸν ἐμὸν οἶκον θορεῖν καὶ πηδᾶν καὶ ὁρμᾶν».

441 κέ. πωλικῶν ἑδωλίων, ὡς νυμφικῶν ἑδωλίων Χοηφ. 69 περὶ τοῦ παρθενῶνος. Γνωστὸν δὲ ὅτι πῶλος λέγεται ὁτὲ μὲν περὶ τοῦ κούρου (Χοηφ. 790, Εὐρ. Φοιν. 947), ὁτὲ δὲ ὡς δάμαλις, μόσχος, περὶ παρθένων (Εὐρ. Ἱππ. 546, Ἑκάβ. 142 καὶ ἀλλαχοῦ πλειστάχοῦ). — ἐκλαπάξαι, Σχολ. «ἐκβαλεῖν». Τὸ μὲ προσυπακούεται ῥᾳδίως ἐκ τοῦ προηγουμένου ἐμὸν (ὁ Hermann γράφει ἑδωλίων μ'). — «ἐκ τῶν πωλικῶν τε καὶ παρθενικῶν ἑδωλίων καὶ καθεδρῶν (πώλοις γὰρ αἱ παρθένοι εἰκάζονται) ἐκπορθῆσαι καὶ ἐξαρπάσαι ἐμέ». Σχολ. νεώτ.

444. Τῇ παρακελεύσει τοῦ Ἐτεοκλέους στίχ. 438 εἶναι τὸ ἁπλοῦν λέξω ἡ προσήκουσα ἀπόκρισις. Ὅθεν φαίνεται ὁ στίχος νενοθευμένος οὐδὲν ἴδιον λέγων μάλιστα ἐν τῷ ἀργῷ πρὸς πύλαις, ὧν δὲ καὶ ἄλλως κακῶς κατεσκευασμένος.

445 κέ. Ἐτέοκλος διάφορος τοῦ Ἐτεοκλέους μνημονεύεται καὶ Σοφ. Οἰδ. Τ. 1316. Ὁ δ' Εὐρ. καταριθμῶν Ἰκ. 872 ἐν τοῖς ἑπτὰ τὸν Ἐτέοκλον μνημονεύει Φοιν. 1104 ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἄδραστον. Πρβ. Ἀπολλ. 3, 6, 3 τινὲς Τυδέα μὲν καὶ Πολυνείκην οὐ καταριθμοῦσι, συγκαταλέγουσι δὲ τοῖς ἑπτὰ Ἐτέοκλον Ἴφιος καὶ Μηκιστέα. — πάλος

Digitized by Google

ἐξ ὑπτίου 'πήδησεν εὐχάλκου κράνους,
πύλαισι Νηΐσταισι προσβαλεῖν λόχον.
ἵππους δ' ἐν ἀμπυκτῆρσιν ἐμβριμωμένας
δινεῖ, θελούσας πρὸς πύλαις πεπτωκέναι.
φιμοὶ δὲ συρίζουσι βάρβαρον βρόμον, 450

.. ἐπήδησεν, κλῆρος ἐξέθορεν, Ὅμ. Ἰλ. 3, 325 πάλλεν (κυνέην) .. Ἕκτωρ ἄψ ὀρόων. Πάριος δὲ θοῶς ἐκ κλῆρος ὄρουσεν, 7, 176 ἐν δ' ἔβαλον κυνέῃ Ἀγαμέμνονος Ἀτρεΐδαο .. πάλλεν δὲ Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ· ἐκ δ' ἔθορεν κλῆρος κυνέης, ὃν ἄρ' ἤθελον αὐτοί, Αἴαντος κτλ.

447. πύλαισι, ὡς παρ' Ὁμήρῳ (Ἡσύχ. λ. πύλαι), οὕτω καὶ παρ' Αἰσχύλῳ ἀπαντᾷ μόνον ὁ πληθυντικὸς τοῦ πύλη. — Νηΐσταισι: Εὐριπ. Φοιν. 1104 καὶ πρῶτα μὲν προσῆγε Νηΐσταις πύλαις λόχον .. ὁ τῆς κυναγοῦ Παρθενοπαῖος ἔκγονος. Αἱ Νήισται πύλαι ἔκειντο ἐν τῇ εἰς Θεσπιὰς ἀγούσῃ ὁδῷ, ἐγγὺς αὐτῶν ἐδείκνυτο ἐπὶ Παυσανίου μνῆμα Μενοικέως τοῦ Κρέοντος καὶ ὁ τόπος, ἔνθα οἱ δύο ἀδελφοὶ μονομαχήσαντες ἀπέθανον ὑπ' ἀλλήλων (Παυσαν. 9, 25). Ἐνταῦθα ἡ Ἥρα ἐθήλασε τὸν Ἡρακλέα βρέφος ἔτι ὄντα ἀπατηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διός, σύμπας δὲ ὁ χῶρος ἐκαλεῖτο Σύρμα Ἀντιγόνης, διότι μὴ δυναμένη δῆθεν νὰ ἄρῃ τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυνείκους σύρασα ἐπέβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πυρὰν τοῦ Ἐτεοκλέους. Κατὰ τὴν ἀπὸ τῶν πυλῶν τούτων ὁδὸν ἔκειτο τὸ ἄλσος Δήμητρος Καβειρίας καὶ Κόρης, ἀνακαλυφθὲν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς τῶν Γερμανῶν Σχολῆς (πρβ. Mitth. τ. 13, 1888, σελ. 81 κέ.). Εἶναι δὲ τὸ Νήισται ἢ Νήιτται κατὰ Βοιωτικὴν διάλεκτον σπάνιον ὑπερθετικὸν τοῦ νέος ἔχον πρὸς τὸ νέατος (θηλ. νήτη) ὡς ὕψιστος πρὸς τὸ ὕπατος. Πρβ. Ἡσύχ. «νήιστα· κατώτατα, ἔσχατα» καὶ Curt. Etym. σελ. 316. Οἱ ἀρχαῖοι παρῆγον συνήθως τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ νήτη ἤτοι τοῦ κατωτάτου μέρους τῆς λύρας, ἣν ὁ Ἀμφίων ἐλέγετο, ὅτι ἐξεῦρεν ἐνταῦθα (Παυσαν. 9, 8). Ὥσπερ ἡ ὑπάτη καὶ ἡ νήτη ἐν τῇ λύρᾳ, οὕτως ἀντιτίθενται αἱ ὕψισται καὶ νήισται πύλαι.

448. ἀμπυκτῆρσιν: Σχολ. «οἱ κορυφιστῆρες, τὰ προμετωπίδια κυρίως· νῦν δὲ λέγει τοῖς χαλινοῖς, ἵνα ᾖ, τοὺς ἵππους θυμοῦ πλήρεις περὶ τοὺς χαλινοὺς ἀνακάμπτειν καὶ περιάγειν, ἤδη βουλομένους εἶναι πρὸς ταῖς πύλαις». Πρὸς τὴν ῥῆσιν ἐν ἀμπυκτῆρσιν ἐμβριμωμένας, σημαίνουσαν τὸν ἐν χαλινοῖς τριγμὸν τῶν ὀδόντων καὶ τὸ ἐν φρυαγμῷ θυμοειδὲς τῶν ἵππων πρβ. 380 καὶ 462. — δινεῖ, εἴργων καὶ ἀνακόπτων περιάγει.

450. φιμοί: Ἡσύχ. «φιμός· κημός, παραστόμιον», Εὐστάθιος δὲ σημειοῦται εἰς Ὅμ. Ἰλ. 7, σελ. 1157, 34 «Αἰσχύλος δέ φησι καὶ τὴν τάφρον αὐλῶνα, ἔνθα καὶ φιμοὺς λέγει αὐλωτοὺς διὰ τὸ κώδωνας, φησί, προσῆφθαι αὐτοῖς, οἷς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι ὡς φωνὴν σάλπιγγος προΐεντο· γράφει οὖν (ἐν Γλαύκῳ Ποτνιεῖ κατὰ τὸν Hermann, ἐν Μέμνονι κατὰ τὸν Kausche) οὕτως· "ὃς εἶχε πώλους τέσσαρας ζυγηφόρους φιμοῖσιν αὐλωτοῖσιν ἐστομωμένας"». Ὅθεν ἐνταῦθα ὀφείλομεν νὰ διανοηθῶμεν τὰ περὶ τὴν ῥῖνα κενὰ κωδώνια ἤτοι τρητοὺς δακτυλίους, ἐν οἷς ἡ ἀναπνοὴ τῶν ῥωθώνων ἀπειργάζετο συριστικὸν ἦχον.

Digitized by Google

μυκτηροκόμποις πνεύμασιν πληρούμενοι.
ἐσχημάτισται δ' ἀσπὶς οὐ σμικρὸν τρόπον·
ἀνὴρ ὁπλίτης κλίμακος προσαμβάσεις
στείχει πρὸς ἐχθρῶν πύργον, ἐκπέρσαι θέλων·
βοᾷ δὲ χοὗτος γραμμάτων ἐν ξυλλαβαῖς, 455
ὡς οὐδ' ἂν Ἄρης σφ' ἐκβάλοι πυργωμάτων.
καὶ τῷδε φωτὶ πέμπε τὸν φερέγγυον
πόλεως ἀπείργειν τῆσδε δούλιον ζυγόν.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

πέμποιμ' ἂν ἤδη τόνδε, σὺν τύχῃ δέ τῳ
* * * * * *

Σχολ. νεώτ. «αἱ πρὸς τοῖς ῥώθωσι τοῦ ἵππου σιδηρέαι τῶν χαλινῶν περιφέρειαι ὥσπερ κώδωνας εἶχον κενούς, εἰς οὓς ἐκ τῶν μυκτήρων εἰσιὸν πνεῦμα ἦχον ἀπετέλει». Πρβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 963 κωδωνοφαλαροπώλους. — βάρβαρον βρόμον: Σχολ. «ἀπηνῆ ἦχον». Πρβ. κατωτέρω 462 καὶ Σοφ. Ἀντ. 1002 κλάζοντας . . βεβαρβαρωμένως (περὶ τοῦ ἀτάκτου τερετισμοῦ τῶν πτηνῶν). — μυκτηροκόμποις πνεύμασι, Σχολ. ν. «ἡ δοτικὴ ἀντὶ γενικῆς (πρβ. Πέρσ. 137, Εὐριπ. Ὀρέστ. 1362 δακρύοισι γὰρ Ἑλλάδ' ἅπασαν ἔπλησε, Βάκχ. 18 μιγάσιν Ἕλλησι βαρβάροις θ' ὁμοῦ πλήρεις ἔχουσα καλλιπυργώτους πόλεις)· τοῖς ἐκ τῶν μυκτήρων σφοδρῶς ἐκπεμπομένοις». Κατὰ τὸν Blomfield μυκτηρόκομπον πνεῦμα εἶναι τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐκ τῶν μυκτήρων ἐκπεμπόμενον ἀποτελεῖ ἀλαζονικόν τινα καὶ κομπώδη ἦχον. Μετὰ τὸν Αἰσχύλον ἐποιήσατο χρῆσιν τῆς λέξεως Κωνσταντῖνος ὁ Μανασσῆς εἰπὼν μυκτηρόκομπα φρυάγματα Χρον. 5887 καὶ μυκτηροκόμπους ἵππους 3683.

452. οὐ σμικρὸν τρόπον, οὐ φαύλως, οὐδ' εὐτελῶς, πρβ. τὸν μέγαν τρόπον 270, Εὐριπ. Ῥῆσ. 599 ἄνδρα δ' οὐ πέπυσθε σύμμαχον Τροίᾳ μολόντα Ῥῆσον οὐ φαύλῳ τρόπῳ; Ἡ ἀσπὶς αὐτοῦ ἔχει σχήματα καὶ γραφὰς ἐξεικασμένας ἐν μεγαλοπρεπεῖ τρόπῳ.

453 κέ. κλίμακος.. πύργον, ἀναβαίνων τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος (ἤτοι διὰ τῶν βαθμίδων, κατὰ τὰς βαθμίδας) πορεύεται (πρβ. 441) πρὸς τὸν πύργον.

454 κέ. Σχολ. «οὐκ εἶπεν, πρὸς ποῖον πύργον». Οὐκ εἶπε, διότι λόγος γίγνεται περὶ τῶν εἰκόνων τῆς ἀσπίδος. — καὶ οὗτος, ὁ Ἐτεόκλος, ὥσπερ ὁ Καπανεύς (415 κέ. καὶ 421). Ἐγέγραπτο ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἐτεόκλου «οὐδ' Ἄρης μ' ἐκβαλεῖ πυργωμάτων». — σφέ, αὐτόν, ὡς 602, 604, 617, 1019. Ἔπιθι σημ. εἰς Πέρσας 201 καὶ Κρυγ. Β'. § 25, 1, 4. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ σφὲ ἀπαντᾷ ἑνικῶς καὶ Ἀγαμ. 1642, Εὐμ. 234.

459 κέ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων τῆς ἀγγελικῆς ῥήσεως μηνύει, ὅτι ἐξερρύησαν πέντε στίχοι καὶ δὴ μετὰ τὸν στίχ. 459, διότι ὁ στίχος οὗτος καὶ ὁ ἐχόμενος 460 οὐχὶ καλῶς συνδέονται ἀλλήλοις. Συναπτομένου «σὺν τύχῃ δέ τῳ καὶ δὴ πέπεμπται» ἡ ἔννοια

Digitized by Google

καὶ δὴ πέπεμπται κόμπον ἐν χεροῖν ἔχων 460
Μεγαρεύς, Κρέοντος σπέρμα τοῦ σπαρτοῦ γένους,
ὃς οὔτι μάργον ἱππικῶν φρυαγμάτων
βρόμον φοβηθεὶς ἐκ πυλῶν χωρήσεται,
ἀλλ' ἢ θανὼν τροφεῖα πληρώσει χθονί,
ἢ καὶ δύ' ἄνδρε καὶ πόλισμ' ἐπ' ἀσπίδος 465
ἑλὼν λαφύροις δῶμα κοσμήσει πατρός.
κόμπαζ' ἐπ' ἄλλῳ, μηδέ μοι λήρων φθόνει.

θὰ ἦτα, ὅτι οὐχὶ ἄνευ τῶν θεῶν λίαν καταλλήλως ἀντιταχθήσεται ὁ Μεγαρεὺς τῷ Ἐτεόκλῳ, οὗ πράγματος ἡ αἰτία δὲν λέγεται οὐδὲ κατανοεῖται. Οὐδὲν γὰρ ἰδιαίτερον προτέρημα εἶχεν ὁ Μεγαρεὺς καὶ κόμπον ἐν χεροῖν ἔχειν ἠδύνατο ἐν ἴσῳ τρόπῳ νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῶν ἄλλων πολεμιστῶν τῶν Θηβαίων. — Ἐν τῷ τόνδε δείκνυσιν ὁ Ἐτεοκλῆς τὸν Μεγαρέα, ἀπερχόμενον εὐθὺς πρὸς τὰς ὑποδειχθείσας πύλας, ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ πέπεμπται. — σὺν τύχῃ δέ τῳ (πρβ. σημ. εἰς στ. 389) σημαίνει, ὅτι ἀποστέλλεται πρὸς τὸ ἔργον τύχῃ ἀγαθῇ καὶ ἐπὶ καλοῖς οἰωνοῖς περὶ τῆς νίκης, ἣν ὁ Ἐτεοκλῆς οὐ μόνον προοιωνίζεται ἐκ τοῦ ἀλαζονικοῦ τοῦ Ἐτεόκλου, ἀλλὰ καὶ εὔχεται (404, 409). Οὕτω καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγομεν: ἐστάλη μὲ τὸ καλὸ καὶ νὰ γίνῃ καλότυχος ἤτοι νὰ ἐπιτύχῃ ὧν ἐφίεται.

460. *κόμπον ἐν χεροῖν ἔχων*] οὐ λόγοις ματαίοις κομπάζων, ἀλλ' ἔργα ταῖς χερσὶν ἀποφαίνων, ὡς 541 ἀνὴρ ἄκομπος, χεὶρ δὲ δρᾷ τὸ δράσιμον.

461. *τοῦ σπαρτοῦ γένους*] Εἴρηται στίχ. 399 κέ., ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Μεγαρέως Κρέων ἦν τοῦ σπαρτοῦ γένους. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 942 σὺ (ὁ Τειρεσίας πρὸς τὸν Κρέοντα) δ' ἐνθάδ' ἡμῖν λοιπὸς εἶ σπαρτῶν γένους ἀκέραιος, ἔκ τε μητρὸς ἀρσένων τ' ἄπο, οἱ σοί τε παῖδες. Ἕνεκα δὲ τούτου παρ' Εὐριπίδῃ εἶναι ἐπάναγκες νὰ προσενεχθῇ θῦμα ὁ Μεγαρεύς, ἵνα καταλλάξῃ τὸν χόλον τοῦ Ἄρεως διὰ τὸν φόνον τοῦ δράκοντος.

462. μάργον, πρβ. 367. — ἱππικῶν . . βρόμον, πρβ. 450 καὶ 448.

464. τροφεῖα . . χθονί, οὐ μόνον ἕκαστος Θηβαῖος (20), ἀλλὰ μάλιστα ὁ Μεγαρεὺς ὤν, ὡς ὁ Μελάνιππος (403), ἀπόγονος τῶν σπαρτῶν ἀνδρῶν καὶ ἀληθὴς βλαστὸς τῆς γῆς ὤφειλε νὰ πληρώσῃ τῇ χθονὶ τροφεῖα (Ἡσύχ. τὰ ὀφειλόμενα τοῖς τροφεῦσι) λεγόμενα καὶ θρεπτήρια καὶ θρέπτρα. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 4, 476 οὐδὲ τοκεῦσιν θρέπτρα φίλοις ἀπέδωκε, Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 187 οὐδέ κεν οἵ γε γηράντεσσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπτήρια δοῖεν, Εὐριπ. Ἰω. 852, Ἰσοκρ. 6 § 108 παρακαλέσαντες οὖν ἀλλήλους ἀποδῶμεν τὰ τροφεῖα τῇ πατρίδι, Λυσ. 2 § 70 τῇ πατρίδι τὰ τροφεῖα ἀποδόντες. Σημείωσαι δὲ καὶ τὸ πληρώσει κείμενον ἐφ' ἧς ἐννοίας καὶ ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν συνηθείᾳ.

465 κέ. δύ' ἄνδρε: Σχολ. «τὸν φέροντα τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν ἐγγεγραμμένον τῇ ἀσπίδι καὶ τὸ ἐπ' ἀσπίδος πόλισμα γραφέν». — λαφύροις, ἐξελέγχει ἀσύστατον τὸ δίδαγμα τοῦ Ἡσυχίου «λάφυρα· τὰ ἐκ τῶν πολεμίων ἔτι ζώντων λαμβανόμενα· τὰ δὲ τεθνεώτων αὐτῶν σκῦλα».

467. Λέγε ἄλλου τινὸς κομπώδεις λόγους. Σχολ. «λέγ' ἄλλον κομπώδη

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ἐπεύχομαι δὴ τάδε μὲν εὐτυχεῖν, ἰὼ στροφ. β'.
πρόμαχ' ἐμῶν δόμων, τοῖσι δὲ δυστομεῖν.
ὡς δ' ὑπέραυχα βάζουσιν ἐπὶ πτόλει 470
μαινομένᾳ φρενί, τώς νιν
Ζεὺς νεμέτωρ ἐπίδοι κοταίνων.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

τέταρτος ἄλλος, γείτονας πύλας ἔχων
Ὄγκας Ἀθάνας, ξὺν βοῇ παρίσταται,
Ἱππομέδοντος σχῆμα καὶ μέγας τύπος. 475

καὶ μηδὲν ἀποκρύψῃ με τῶν ἀλαζονειῶν». Πρβ. Εὐριπ. Μηδ. 63 τί δ' ἔστιν, ὦ γεραιέ; μὴ φθόνει φράσαι.

468 κέ. Ἐπεύχομαι τούτοις μὲν τοῖς σοῖς λόγοις καλὴν ἀπόβασιν, ἤτοι ἐπιτυχίαν τούτων, ἃ εἶπες, τῷ δὲ Ἐτεόκλῳ νὰ βλασφημῇ (456)· ἀλλ', ὥσπερ βλασφημεῖ, οὕτως ἡ νέμεσις τοῦ Διὸς κολαζέτω αὐτόν. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 127 Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους ὑπερεχθαίρει. — τὼς εὕρηται παρ' Αἰσχύλῳ τετράκις (624, Ἱκέτ. 70, 678), παρὰ Σοφοκλεῖ ἅπαξ ἐν ἀμφισβητουμένῳ τόπῳ (Αἴ. 841), παρ' Εὐριπ. οὐδέποτε. — νίν, αὐτούς, ὡς Ἱκέτ. 737. — νεμέτωρ, ὁ ἀπονέμων ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὁ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνταμείβων, τοὺς δὲ κακοὺς κολάζων. Πρβ. Ἱκ. 409 Ζεὺς . . νέμων εἰκότως ἄδικα μὲν κακοῖς, ὅσια δ' ἐννόμοις. — ἐπίδοι: τὰ ἐποπτεύειν, ἐπωπᾶν, ἐφορᾶν, ἐποπτῆρας γενέσθαι (Ἀγ. 1579, Χοηφ. 1, 689, 983, Εὐμ. 220, 275, κατωτέρω 627, Σοφ. Ἠλ. 175) κυριολεκτοῦνται περὶ τοῦ ὀργίλου βλέμματος τῶν δικαίως κολαζόντων θεῶν.

474. Ἡσύχ. «Ὄγκας Ἀθήνας· τὰς Ὠγυγίας πύλας λέγει». Πρβ. Εὐρ. Φοιν. 1113 Ὠγύγια δ' εἰς πυλώμαθ' Ἱππομέδων ἄναξ ἔστειχ' ἔχων σημεῖον ἐν μέσῳ σάκει στικτοῖς Πανόπτην ὄμμασιν δεδορκότα, καὶ σημ. εἰς στίχ. 149 κέ. Αἱ πύλαι ὀνομάζονται παρ' Αἰσχύλῳ οὕτως ἐκ τοῦ ἐγγὺς κειμένου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Σχολ. «ἡ δὲ ἱστορία αὕτη. Ἀγήνωρ ὁ Τύριος παῖδας ἔσχεν τρεῖς, Εὐρώπην, Κάδμον καὶ Κίλικα· τῆς δὲ Εὐρώπης ὑπὸ Διὸς ἁρπασθείσης ὁ Φοῖνιξ ἀπέστειλεν ἐπὶ ζήτησιν ταύτης τοὺς παῖδας, καὶ εἰ μὴ εὕροιεν, προσέταξε μὴ ἐπανήκειν. ὁ οὖν Κάδμος ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα καὶ μὴ εὑρὼν εἰς Δελφοὺς ἦλθεν ἐρωτήσων ποῦ κατασταίη. ὁ δὲ θεὸς εἶπεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐξελθεῖν τῷ εὑρεθέντι ἀκολουθεῖν· εὑρέθη βοῦς· ἠκολούθει. ἦλθεν εἰς Θήβας, ὤλισθεν ἡ βοῦς, καὶ ὁ μὲν Κάδμος ἐκεῖ ᾤκησεν, ἔθυσε δὲ τὴν βοῦν Ἀθηνᾷ καὶ τῇ Αἰγυπτίᾳ φωνῇ ταύτην ἐτίμησεν ἐκεῖ Ὄγκαν. ὅθεν οὕτως καὶ αἱ πύλαι ὠνομάσθησαν». Πρβ. καὶ Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. 3, 4, 1. Τὸ ἱερὸν ὑπελαμβάνετο ἵδρυμα τοῦ Κάδμου (Παυσ. 9, 12) ἔχον ἐν ὑπαίθρῳ βωμὸν καὶ ἄγαλμα τῆς θεᾶς. Ἐνταῦθα κεῖται νῦν τὸ ναΐδιον τῆς ἁγίας Τριάδος. — γείτονας, Σχολ. «ὧν εἶπον», δηλ. τῶν Νηϊστῶν.

475. Σχολ. «περιφραστικῶς ὁ Ἱππομέδων μέγας ὢν καὶ κάλλιστον ἔχων σχῆμα», ὡς ἀνωτέρω 435, πρὸς χαρα-

Digitized by Google

ἅλω δὲ πολλήν, ἀσπίδος κύκλον λέγω,
ἔφριξα δινήσαντος· οὐκ ἄλλως ἐρῶ.
ὁ σηματουργὸς δ' οὔ τις εὐτελὴς ἄρ' ἦν
ὅστις τόδ' ἔργον ὤχμασεν πρὸς ἀσπίδι,
Τυφῶν' ἱέντα πύρπνοον διὰ στόμα 480
λιγνὺν μέλαιναν, αἰόλην πυρὸς κάσιν,

κτηρισμὸν τοῦ ἥρωος· σχῆμα δὲ καὶ τύπος κείμενα ἐκ παραλλήλου χαρακτηρίζουσι τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν φυὴν τοῦ μεγάλου σώματος. Ἡ Ἀντιγόνη λέγει περὶ τοῦ Ἱππομέδοντος Εὐριπίδ. Φοιν. 127 ἐ ἐ ὡς γαῦρος, ὡς φοβερὸς εἰσιδεῖν, γίγαντι γηγενέτᾳ προσόμοιος. — Ἱπ π ο μ έ δ ο ν τ ο ς, ἐκφωνητέον ὡς Ἱππομμέδοντος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τετάρτη ἀπὸ τῆς ληγούσης συλλαβὴ τοῦ Παρθενοπαῖος 534 ἐκφωνητέα ὡς μακρά. Πρβ. Πρισκιαν. de metris Terentii 23: Aeschylus in Ἑπτ. ἐπὶ Θήβας Ἱππομέδοντος σῆμα καὶ μέγας τύπος. In principio enim trochaeum posuit. Quem imitans Sophocles teste Seleuco profert quaedam contra legem metrorum, sicut in hoc Ἀλφεσίβοιαν ἣν ὁ γεννήσας πατήρ. Τούτοις προσθετέον φαιοχίτωνες Χοηφ. 1047, εἶεν, ἀκούω αὐτόθι 653 καὶ Ἀριστοφ. Εἰρ. 663 ἐν ἀρχῇ τοῦ τριμέτρου.

476. Κατὰ τὸν Σχολ. «ἅ λ ω ς ἐστὶ κυρίως, ὅταν νέφη περὶ τὸν ἥλιον ἐκταθέντα λευκὰ φαίνηται καὶ ἐν κύκλῳ τοῦ ἡλίου γένηται». Καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ ἁλώνιον (ἅλως) λέγεται μᾶλλον ἡ περὶ τὴν σελήνην περιφέρεια ὑπολαμβανομένη παρὰ τῷ δεισιδαίμονι λαῷ οὐχὶ ὡς καλὸν σημεῖον. Πρβ. Ἡσύχ. «ἅλως· ἡ τοῦ ἡλίου ἢ σελήνης περιφέρεια. Αἰσχύλος περιφέρεια τῆς ἀσπίδος καὶ κύκλος». Ἡ σύγκρισις τοῦ μεγέθους τῆς ἀσπίδος πρὸς τὴν περιφέρειαν τῆς σελήνης ἦν καὶ ἐκ τούτου πρόχειρος, ὅτι αἱ ἀσπίδες ἦσαν λευκαὶ (λεύκασπις 89). Ἴσως δὲ ἐγέγραπτο τὴν ἀρχήν, ὡς εἰκάζει ὁ Heimsoeth, «ἅλω δὲ λευκήν». — ἅ λ ω ἐξήρτηται ἐκ τοῦ δ ι ν ή σ α ν τ ο ς. — κ ύ κ λ ο ν λ έ γ ω, συνήθης τύπος τῆς ἐπεξηγήσεως, οἷον 596, Ἀγαμ. 1019, Χοηφ. 251, ἀποσπ. 169, Σοφ. Ἀντ. 198, Τραχ. 9, Φιλ. 1261, Εὐριπ. Ἑλ. 1673.

477. δ ι ν ή σ α ν τ ο ς, δηλ. αὐτοῦ, ὡς πολλάκις. Πρὸς τὸ δ ι ν ή σ α ν τ ο ς πρβ. Ἡροδ. 9, 74 λέγεται ὡς ἐπ' ἀσπίδος αἰεὶ περιθεούσης καὶ οὐδαμὰ ἀτρεμιζούσης ἐφόρεε (ὁ Δεκελεὺς Σωφάνης) ἐπίσημον ἄγκυραν. — ἔ φ ρ ι ξ α, οὐ κ ἄ λ λ ω ς ἐ ρ ῶ, ἤτοι ἔφριξα, οὐκ ἀρνήσομαι. Πρβ. Εὐριπ. Ὀρ. 709 δεῖ δέ μ', οὐκ ἄλλως λέγω, σῴζειν σε.

478. ε ὐ τ ε λ ή ς, φλαυρουργός τις ἀνὴρ (Σοφ. Φιλ. 35). — ἄ ρ α, Σχολ. «ὡς ἔοικεν». — τ ό δ' ἔ ρ γ ο ν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἑπόμενα. — ὤ χ μ α σ ε, προσεπασσάλευσεν (Προμ. 5), ἐνειργάσατο.

480. Ἐν τῷ ἵ η μ ι βραχύνουσιν οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ πολλάκις τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ μέτρου χάριν. — Τὸν πυρίπνουν Τυφῶνα περιγράφει ὁ Αἰσχύλος Προμ. 367 κέ. καὶ ὁ Ἡσίοδος Θεογ. 820 κέ. — λ ι γ ν ύ ς· ἡ τοῦ λύχνου ἀτμίς, καπνός, Ἡσύχ. — α ἰ ό λ η ν . . κ ά σ ι ν, Σχολ. «τὴν εὐκίνητον καὶ ταχεῖαν· κάσιν δὲ εἶπεν, ἐπεὶ σύνεστι τῷ πυρὶ ὁ καπνός». — κ ά σ ι ν, ὡς Ἀγαμ. 499 κάσις πηλοῦ κόνις. Πρβ. Πινδ. Ὀλ. 11, 2 οὐρανίων ὑδάτων ὀμβρίων, παίδων νεφέλας.

Digitized by Google

ὄφεων δὲ πλεκτάναισι περίδρομον κύτος
* * * * *
προσηδάφισται κοιλογάστορος κύκλου.
αὐτὸς δ' ἐπηλάλαξεν, ἔνθεος δ' Ἄρει
βακχᾷ πρὸς ἀλκὴν Θυιὰς ὥς, φόνον βλέπων. 485
τοιοῦδε φωτὸς πεῖραν εὖ φυλακτέον·

483 κέ. Τόπος δυσερμήνευτος· ἡ συνήθης συνάρτησις καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων εἶναι τοιόσδε: περίδρομον κύτος κοιλογάστορος κύκλου προσηδάφισται ὄφεων πλεκτάναισι = ἡ στρογγύλη περιφέρεια τῆς κοιλογάστορος ἀσπίδος ὑπέστρωται καὶ κεκόσμηται περιπεπλεγμένοις ὄφεσι. Περὶ τοῦ κύκλου πρβ. 577 κέ., Σχολ. ν. «τὸ κύτος τὸ στρογγύλον τοῦ κύκλου δηλαδὴ τῆς ἀσπίδος τῆς κοιλογάστορος (ὅλη γάρ τις περιφερὴς καὶ κοίλη προσυπεμφαίνεται) προσηδάφισται (ὑπέστρωται ὁ αὐτὸς) καὶ προσπέπλεκται πλεκτάναις τῶν ὄφεων» ἤτοι ἡ ἀσπὶς κύκλωθεν ἔχει ἐζωγραφημένους ὄφεις περιπεπλεγμένους. Ὁ Ahrens συνάπτων «περίδρομον πλεκτάναις» καὶ ἐκλαμβάνων κύτος = κοιλότης ἑρμηνεύει: ἡ κοιλότης τῆς κολπωτῆς ἀσπίδος περιβαλλομένη τοῖς περιπεπλεγμένοις ὄφεσι κεκόσμηται ὑπ' αὐτῶν ὡς δι' ἴτυος, ὁ δὲ Διονδόρφιος ἐξηγεῖται τὸ κύτος διὰ τῆς ἀσπίδος: ἀσπὶς κοιλογάστορος κύκλου περιβάλλουσα (τὴν ἄντυγα) πεπλεγμένοις ὄφεσιν ὑπέστρωται. Ἀλλ' ὅμως περίδρομον κύτος δὲν δύναται νὰ ᾖ ὑποκείμενον τοῦ προσηδάφισται, διότι προσεδαφίζειν σημαίνει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στερεοῦν τι, ὥσπερ καὶ τὸ ἁπλοῦν ἐδαφίζειν δηλοῖ ἢ κατεδαφίζειν ἢ κυλινδροῦν τὸ ἔδαφος. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀρχαῖον Σχόλιον «περίδρομον κύτος· τὸ χώρημα τῆς ἀσπίδος· ἡ δὲ περιφέρεια τῆς ἀσπίδος κύκλῳ ὀφίων εἰς ἑαυτοὺς ἄντικρυς ὁρώντων καὶ ἐμπεπλεγμένων τὰ τέλη ἔχει ἐγγεγραμμένα» περιέχει ἑρμηνείαν μὴ ὑπάρχουσαν ἐν τῷ διασωθέντι ἡμῖν κειμένῳ. Κατὰ τὸ σχόλιον τοῦτο ὀφείλει τις νὰ διανοηθῇ τέσσαρας ὄφεις περὶ τὴν ἴτυν τῆς ἀσπίδος, ἐξ ὧν ἀνὰ δύο περιπεπλεγμένοι ταῖς οὐραῖς αὐτῶν προσέβλεπον τοὺς ἑτέρους δύο ὡσαύτως ταῖς οὐραῖς πεπλεγμένους. Ὅθεν ἐνδέχεται μετὰ τὸ πλεκτάναισι νὰ ἐξέπεσε λέξις, οἷα ἡ ἀντωπῶν. Καὶ μετὰ τὸν στίχον 483 φαίνεται, ὅτι ἐλλείπει τι, διότι ἕτερον Σχόλιον «τοὺς γηγενεῖς δρακοντόποδας ἔγραφον» ὑπεμφαίνει ἑρμηνείαν τινὰ τῆς εἰκόνος ἐν τῷ νῦν κειμένῳ μὴ ὑπάρχουσαν. Κατὰ ταῦτα ἀντὶ τῶν δύο στίχων, οὓς νῦν ἔχομεν, θὰ ἔκειντο τὴν ἀρχὴν ἑπτὰ στίχοι, διότι καὶ ὁ ἀντίθετος τοῦ Ἐτεοκλέους λόγος περιέχει εἴκοσι στίχους.

484 κέ. αὐτός, ὁ Ἱππομέδων. — ἔνθεος (Σχολ. «ἐμμανής») Ἄρει, δηλοῖ τὴν πολεμικὴν μανίαν. — βακχᾷ πρὸς ἀλκήν, μαίνεται καὶ ὁρμᾷ πρὸς μάχην (365 κέ.) ἐκβεβακχευμένος. — Θυιὰς ὥς: πρβ. Εὐρ. Ἱππ. 550 δρομάδα, μαινάδα τιν' ὥστε Βάκχαν, Βεργ. Αἰν. 4, 300 saevit inops animi totamque incensa per urbem bacchatur, qualis commotis excita sacris Thyias, ubi audito stimulant trieterica Baccho orgia. — φόνον βλέπων, πρβ. στ. 53 καὶ Εὐριπ. Ἴων. 1262 πυρὸς δράκοντ' ἀναβλέποντα φοινίαν φλόγα.

486. πεῖρα, ἐπιχείρησις, ἐπιβουλή, προσβολή. Πρβ. Πέρσ. 721, Σοφ. Αἴ. 2 καὶ 290.

Digitized by Google

φόβος γὰρ ἤδη πρὸς πύλαις κομπάζεται.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

πρῶτον μὲν Ὄγκα Παλλάς, ἥτ' ἀγχίπτολις
πύλαισιν ἥσται, τἀνδρὸς ἐχθαίρουσ' ὕβριν
εἴρξει νεοσσῶν ὡς δράκοντα δύσχιμον· 490
Ὑπέρβιος δέ, κεδνὸς Οἴνοπος τόκος,
ἀνὴρ κατ' ἄνδρα τοῦτον ᾑρέθη, θέλων
ἐξιστορῆσαι μοῖραν ἐν χρείᾳ τύχης,
οὔτ' εἶδος οὔτε θυμὸν οὐδ' ὅπλων σχέσιν
μωμητός· Ἑρμῆς δ' εὐλόγως ξυνήγαγεν. 495

487. Διότι φόβος καὶ τρόμος ἐγείρεται ἤδη μετὰ κομπασμοῦ πρὸ τῶν πυλῶν, ἤτοι ἐγείρων φόβον κομπάζει πρὸ τῶν πυλῶν. Πρβ. σημ. εἰς 543.

488 κέ. ἥτε, ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 300. — ἀγχίπτολις . . ἥσται, ἑδρεύει (ἴδε σημ. εἰς 94) ἐγγὺς τῆς πύλης αὐτῆς. Πρβ. 149. — ὕβριν, πρβ. 493.

490. Ἀπείρξει (αὐτὸν τῆς πύλης) ὡς (ὄρνις) ἀπείργει τῶν νεοσσῶν ἐχθρὸν δράκοντα. Ἡ παραβολὴ πρόχειρος, ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὄφεων. Ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 131 κέ. καὶ ἔμπροσθεν εἰς 278 κέ.

492. κατ' ἄνδρα τοῦτον, ἀντικρὺ τῆς θέσεως, ἔνθα τέτακται ὁ ἀνὴρ οὗτος (Ἱπομέδων) ᾑρέθη ὁ Ὑπέρβιος. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 775 καθ' ἡμᾶς δ' οὔποτ' ἐκρήξει μάχη. — κεδνός, ἀποδίδοται ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς λαλιᾷ διὰ τοῦ παλληκάρι γενόμενον ἐκ τοῦ πάλληξ καὶ πάλλαξ. Ἴδε Κοραῆ Ἄτ. τ. 1 σελ. 88 καὶ 256.

493. θέλων . . μοῖραν: θέλων νὰ ἀνιστορήσῃ (δοκιμάσῃ) τὴν ἑαυτῷ πεπρωμένην μοῖραν ἤτοι θέλων νὰ ἴδῃ ἐὰν πέπρωται αὐτῷ νίκη ἢ θάνατος. — ἐν χρείᾳ τύχης, ἐν τῷ παρόντι κατεπείγοντι καιρῷ καὶ τοῖς δεινοῖς πράγμασιν. Πρβ. στίχ. 20, 273, Σοφ. Οἰδ. Τ. 1442 ἵν' ἔσταμεν χρείας, Ἀντιγ. 996 φρόνει βεβὼς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης. Ἡ λέξις τύχη (ὡσαύτως καὶ ἡ συμφορὰ) οὖσα μέση λέξις δηλοῖ τὰς εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς τῷ ἀνθρώπῳ παρεστώσας τύχας καὶ ἐν γένει τὴν κατάστασιν καὶ τὰ πράγματα, ἐν οἷς διάκειταί τις, ὡς Σοφ. Αἴ. 102 ποῦ σοι τύχης ἔστηκεν, Τραχ. 375 ποῦ ποτ' εἰμὲ πράγματος, Οἰδ. Τ. 776 πρίν μοι τύχη τοιάδ' ἐπέστη, 1035 ὥστ' ὠνομάσθης ἐκ τύχης ταύτης ὃς εἶ. Πρβ. ὅμως Σοφ. Αἴ. 963 ἐν χρείᾳ δορός, ὅπερ ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἐγέγραπτο τὴν ἀρχήν.

494 κέ. οὔτ' εἶδος . . μωμητός. Τοῦ ἀγγέλου ἐξεικονίσαντος 475 τὸ γιγαντῶδες τοῦ Ἱπομέδοντος καὶ τὸν φοβερὸν ὁπλισμὸν αὐτοῦ, λίαν προσηκόντως ὁ Ἐτεοκλῆς ἐπιθαρρύνων λέγει, ὅτι ἀντιτάξει ἄνδρα οὐδαμῶς ὑστεροῦντα τοῦ ἐχθροῦ. — ὅπλων σχέσιν, περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 1, 114 οὔ ἑθέν ἐστι χερείων, οὐ δέμας οὐδὲ φυήν, οὔτ' ἄρ φρένας οὔτε τι ἔργα.

495. Ὁ Ἑρμῆς λίαν καταλλήλως συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς ἀντιπαράταξιν ἤτοι κρείσσονα συνάντησιν ἀμφοτέρων ἡ τύχη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαγάγῃ. Σχολ. «τὰ ἀπὸ τῆς τύχης Ἑρμῇ ἀναφέρουσιν». Ὅθεν ἕρμαιον λέγεται τὸ κατὰ τύχην καὶ ἀπροσδόκητον γενόμενον ἀγαθὸν ἢ εὕρημα. — Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 339.

Digitized by Google

ἐχθρὸς γὰρ ἀνὴρ ἀνδρὶ τῷ ξυστήσεται,
ξυνοίσετον δὲ πολεμίους ἐπ' ἀσπίδων
θεούς· ὁ μὲν γὰρ πύρπνοον Τυφῶν' ἔχει,
Ὑπερβίῳ δὲ Ζεὺς πατὴρ ἐπ' ἀσπίδος
σταδαῖος ἥσται, διὰ χερὸς βέλος φλέγων. 500
τοιάδε μέντοι προσφίλεια δαιμόνων, 502
εἰκὸς δὲ πράξειν ἄνδρας ὧδ' ἀντιστάτας. 506
πρὸς τῶν κρατούντων δ' ἐσμέν, οἱ δ' ἡσσωμένων, 503
εἰ Ζεύς γε Τυφῶ καρτερώτερος μάχῃ, 504
κοὔπω τις εἶδε Ζῆνά του νικώμενον. 501
Ὑπερβίῳ δὲ πρὸς λόγον τοῦ σήματος 505

496 κέ. Ἐπεξήγησις τοῦ προηγουμένου στίχου. Διότι οὐ μόνον ὁ εἷς ἀνὴρ ἀντιτάξεται τῷ ἑτέρῳ ὡς ἐχθρός, ἀλλὰ καὶ φέρουσι πολεμίους ἀλλήλοις θεοὺς ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐξηκασμένους, ὁ μὲν τὸν Τυφῶνα, ὁ δὲ Ὑπέρβιος τὸν Δία. — τῷ, ἴδε σημ. εἰς 179.

500. σταδαῖος: Σχολ. «ἐνιδρυμένος». Ἐξήκαστο ὁ Ζεὺς ἐν τῇ ἀσπίδι οὐχὶ καθήμενος, ὡς συνήθως παρίσταται ἐν τοῖς πλαστικοῖς ἔργοις, ἀλλ' ὄρθιος καὶ ἐκσφενδονῶν τὸν κεραυνόν. Πρβ. Εὐστάθ. ἐν Ἰλ. 7, σ. 678, 31 «ὅτι δὲ σταδαῖος ἀπὸ τοῦ στάδην γίνεται..καθὰ ἐκ τοῦ χύδην ὁ χυδαῖος, δῆλόν ἐστιν». — διὰ .. φλέγων, τὸ φλέγον βέλος ἐν τῇ χειρὶ τινάσσων. Πρβ. 420.

502 κέ. Τοῦ ὧδε ἀναφερομένου εἰς τὸ τοιάδε, ὁ νοῦς εἶναι: οἷα εἶναι ἡ φιλική σχέσις τῶν δύο θεῶν, τοιαύτη προφανῶς ἔσται καὶ ἡ ἀπόβασις τῆς μάχης τῶν δύο ἀντιτασσομένων ἀνδρῶν. — προσφίλεια (Σχολ. οἰκείωσις) γενόμενον ἀπὸ τοῦ προσφιλής, ὡς συντέλεια ἀπὸ τοῦ συντελής, εὐμένεια ἀπὸ τοῦ εὐμενής, ἔχει καλῶς, ὥσπερ καὶ πολλὰ ἄλλα παρ' Αἰσχύλῳ ἅπαξ λεγόμενα. — εἰκὸς δέ, δηλ. ἐστι.

503 κέ. Ἐσμὲν πρὸς (τὸ μέρος) τῶν κρατούντων, συγκαταλεγόμεθα τοῖς κρατοῦσιν ἤτοι ἡμεῖς νικήσομεν, οἱ δὲ ἡττηθήσονται, ἐὰν ὁ Ζεὺς κτλ. — Ζεύς γε: καὶ ἄλλος θεὸς εἶναι κρατερώτερος Τυφῶνος μή τι γε Ζεύς. — κοὔπω .. νικώμενον: εἰ καὶ ἐνέχει δευτέραν ἀπόδειξιν περὶ τῆς νίκης, ἐκδεκτέον οὐχὶ ὡς δευτέραν ἐξηρτημένην ἐκ τοῦ εἰ, ἀλλ' ἐν ποιητικῷ τρόπῳ ὡς αὐτοτελῆ πρότασιν. — νικᾶσθαί τινος, ὡς φόβου Χοηφ. 1050, ἱμέρου Ἱκέτ. 1016, Σοφ. Αἴ. 1353 τῶν φίλων νικώμενος. Τὸν προκείμενον τόπον ἐμιμήσατο ὁ Εὐριπίδης εἰπὼν Ἡρακλείδ. 347: θεοῖσι δ' οὐ κακίοσιν χρώμεσθα συμμάχοισιν Ἀργείων, ἄναξ. τῶν μὲν γὰρ Ἥρα προστατεῖ Διὸς δάμαρ, ἡμῶν δ' Ἀθάνα· φημὶ δ' εἰς εὐπραξίαν καὶ τοῦθ' ὑπάρχειν, θεῶν ἀμεινόνων τυχεῖν· νικωμένη γὰρ Παλλὰς οὐκ ἀνέξεται. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ Ὁμήρ. Ἰλ. 22, 104 ἥρως (Αἰνεία), ἀλλ' ἄγε καὶ σὺ θεοῖς αἰειγενέτῃσιν εὔχεο· καὶ δὲ σέ φασι Διὸς κούρης Ἀφροδίτης ἐκγεγάμεν, κεῖνος (Ἀχιλλεὺς) δὲ χερείονος ἐκ θεοῦ ἐστιν.

505 κέ. Πρὸς λόγον, κατὰ λόγον, συνῳδὰ τῷ σήματι. Ὥσπερ τὸ σῆμα τοῦ Τυδέως (389) ἐνέχει κακὴν αὐτῷ μαντείαν, οὕτω τὸ σῆμα τοῦ Ὑπερβίου προμαντεύεται αὐτῷ νίκην καὶ σωτηρίαν.

Digitized by Google

σωτὴρ γένοιτ' ἂν Ζεὺς ἐπ' ἀσπίδος τυχών. 507

ΧΟΡΟΣ.

πέποιθα τὸν Διὸς ἀντίτυπον ἔχοντ' ἀντ. β'.
ἄφιλον ἐν σάκει τοῦ χθονίου δέμας
δαίμονος, ἐχθρὸν εἴκασμα βροτοῖς τε καὶ 510
δαροβίοισι θεοῖσιν,
πρόσθε πυλᾶν κεφαλὰν ἰάψειν.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

οὕτως γένοιτο. τὸν δὲ πέμπτον αὖ λέγω,
πέμπταισι προσταχθέντα Βορραίαις πύλαις,
τύμβον κατ' αὐτὸν διογενοῦς Ἀμφίονος, 515

507. Ἡ συνάρτησις καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων εἶναι τοιόσδε: πέποιθα τὸν ἔχοντα ἐν σάκει ἄφιλον (ἀποτρόπαιον) τοῦ χθονίου δαίμονος δέμας ἀντίτυπον Διὸς (ἀντίθετον τῆς εἰκόνος τοῦ Διός). — χθόνιος, γηγενής, ὡς Προμ. 367 ὁ Τυφὼν λέγεται γηγενὴς Κιλικίων οἰκήτωρ. Ὁ πρῶτος στίχος δὲν εἶναι σύμμετρος τῷ ἀντιστίχῳ τῆς στροφῆς (468). Ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις.

510 κέ. ἐχθρὸν κτλ. κατὰ παράθεσιν πρὸς τό, δέμας ἄφιλον. — δαρόβιοι λέγονται οἱ θεοὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐφημέρους βροτούς (Προμ. 83 καὶ ἀλλαχοῦ πλεισταχοῦ). Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 987 Μοῖραι μακραίωνες. — ἰάψειν, ῥίψειν καὶ διαρρήξειν. Ὁ χορὸς συμπληρῶν τὸν λόγον τοῦ Ἐτεοκλέους, προειπόντος μόνον τὴν σωτηρίαν τοῦ Ὑπερβίου, ἐξεικονίζει τὴν ἐπικειμένην οἰκτρὰν τοῦ ὑπερφιάλου ἐχθροῦ τελευτήν.

514. Ἔνιοι ἐκδέχονται ἐν ταῖς παρ' Αἰσχύλῳ καὶ Εὐριπίδῃ ἑβδόμαις πύλαις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πύλην ὑπολαμβάνοντες τὰς παρ' Αἰσχύλῳ Βορραίας ἀντιστοιχούσας πρὸς τὰς παρ' Εὐριπίδῃ Κρηναίας. Ἀλλ' ἐν τῷ ὁμοίῳ ἀριθμῷ (ἕβδομαι) οὐδὲν ἀναγκαῖον τεκμήριον τῆς τῶν πυλῶν ταυτότητος δύναται νὰ ὑπάρχῃ, εἶναι δὲ πολλῷ πιθανώτερον, ὅτι ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ ποιοῦσι τὸν Πολυνείκη ἱστάμενον παρὰ ταῖς αὐταῖς πύλαις, ὥστε αἱ παρ' Αἰσχύλῳ ἕβδομαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς παρ' Εὐρ. Κρηναίας, αἱ δὲ παρ' Αἰσχ. Βορραῖαι πρὸς τὰς παρ' Εὐρ. ἑβδόμας καὶ τὰς παρὰ Παυσ. ὑψίστας. Ἴδε σημ. 364 καὶ 618.

515. Πρβ. Εὐρ. Φοιν. 145 ΑΝΤ. τίς δ' οὗτος ἀμφὶ μνῆμα τὸ Ζήθου περᾷ καταβόστρυχος, ὄμμασι γοργὸς εἰσιδεῖν νεανίας; ΠΑΙΔ. ὅδ' ἐστὶ Παρθενοπαῖος, Ἀταλάντης γόνος, ὃν στίχ. 1004 ποιεῖ καταλαμβάνοντα τὰς Νηΐστας πύλας, Ἱκ. 663 καὶ Παυσ. 9, 17, 3 Ζήθῳ μνῆμα καὶ Ἀμφίονι ἐν κοινῷ γῆς χώματι. — Ὁ ἐχόμενος στίχος συνεπληρώθη, διότι τὰ στίχ. 519 κέ. εἰρημένα θὰ ἦσαν ἀδιανόητα, ἐὰν τὸ ὄνομα τοῦ ἥρως ἐμνημονεύετο τὸ πρῶτον 534. Ὁ στίχος κατεσκεύασται κατὰ στίχ. 534, κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένον στίχον τῶν Εὐρ. Φοιν., κατὰ Ἱκ. 888 ὁ τᾶς κυναγοῦ δ' ἄλλος Ἀταλάντης γόνος, καὶ κατὰ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1320 ἕκτος δὲ Παρθενοπαῖος Ἀρκὰς . . πιστὸς Ἀταλάντης γόνος. — διογενοῦς, υἱοῦ τοῦ Διὸς ἐκ τῆς Ἀντιόπης. Πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλ. 30 Ἀμφίον' ἠδὲ Ζῆθον, ἐκγόνω Διός.

Digitized by Google

⟨Παρθενοπαῖον Ἀρκάδ', Ἀταλάντης γόνον⟩.
ὄμνυσι δ' αἰχμὴν ἣν ἔχει, μᾶλλον θεοῦ
σέβειν ἐπαυχῶν ὀμμάτων θ' ὑπέρτερον,
ἢ μὴν λαπάξειν ἄστυ Καδμείων βίᾳ
Διός· τόδ' αὐδᾷ μητρὸς ἐξ ὀρεσκόου
βλάστημα καλλίπρῳρον, ἀνδρόπαις ἀγός. 520
στείχει δ' ἴουλος ἄρτι διὰ παρηΐδων,
ὥρας φυούσης, ταρφὺς ἀντέλλουσα θρίξ.
ὁ δ' ὠμόν, οὔτι παρθένων ἐπώνυμον,
φρόνημα, γοργὸν δ' ὄμμ' ἔχων προσίσταται,

516 κέ. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 1677 ἴστω σίδηρος ὅρκιόν τέ μοι ξίφος, Ἀπολλ. Ῥοδ. 1, 466 ἴστω νυν δόρυ θοῦρον, ὅτῳ περιώσιον ἄλλων κῦδος ἐνὶ πτολέμοισιν ἀείρομαι, οὐδέ μ' ὀφέλλει Ζεὺς τόσον, ὁσσάτιόν περ ἐμὸν δόρυ, Verg. Aen. 10, 773 dextra mihi deus et telum quod missile libro nunc adsint. — Πρὸς τὸ ὀμμάτων ὑπέρτερον πρβ. Catull. 3, 5 quem plus illa oculis suis amabat, 14, 1 ni te plus oculis meis amarem.

518 κέ. Πρβ. 47. — βίᾳ Διός, ἴδε σημ. εἰς 415. — ὀρεσκόου, ἤτοι κυναγοῦ. Τὸ ἐπικὸν ὀρεσκῷος δὲν μεταχειρίζονται οἱ τραγικοί.

520. καλλίπρῳρον: Σχολ. «καλλιπρόσωπον», Ἡσύχ. «καλλίπρῳρον· εὐπρόσωπον». Πρβ. Ἀγ. 245 στόματος καλλιπρῴρου, Σοφ. Τραχ. 13 ἀνδρείῳ κύτει βούπρῳρος. Ὁ Παρθενοπαῖος ἦν ὁ Νιρεὺς τῆς Θηβαΐδος. — ἀνδρόπαις: Σχολ. «ὁ νεωστὶ εἰς ἄνδρας τελῶν ἢ ὁ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ἀνδρεῖος»· τὸ δεύτερον ὀρθότερον. Πρβ. Σχολ. Πινδ. Πυθ. 2, 121 «ὑπὲρ τὴν νεότητα βουλεύῃ· καὶ Σοφοκλῆς ἐπὶ τοῦ Τρωΐλου "τὸν ἀνδρόπαιδα δεσπότης (δεσπότην Blomfield) ἀπώλεσα", παῖδα μὲν τῇ ἡλικίᾳ, ἄνδρα δὲ τῷ φρονήματι». Ὁ Λυκόφρων 1345 εἶπεν ἀλκῇ νέανδρος, ὅπερ κατὰ τὸν Τζέτζην εἶναι μετάφρασις τοῦ Αἰσχυλείου ἀνδρόπαις. — ἀγός, καίπερ νεάζων. Ἐπίσης λέγεται περὶ αὐτοῦ Εὐριπ. Φοιν. 148 νεανίας, λοχαγός, ὡς ὄχλος νιν ὑστέρῳ ποδὶ πάνοπλος ἀμφέπει (ἤτοι ἄλλως οὐδεὶς θὰ ὑπελάμβανε τοιοῦτον νεανίαν ὡς στρατηλάτην).

521. Πρὸς τὸ στείχει πρβ. Ξενοφ. Συμπ. 4 § 22 οὐχ ὁρᾷς ὅτι τούτῳ μὲν παρὰ τὰ ὦτα ἄρτι ἴουλος καθέρπει, Κλεινίᾳ δὲ πρὸς τὸ ὄπισθεν ἤδη ἀναβαίνει; Ἡσύχ. «ἴουλοι (ἀναγν. ἴουλος)· αἱ πρῶται τῶν τριχῶν ἐκφύσεις», τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ χνοῦδι (χνοῦς). Πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 11, 319 πρίν σφωιν ὑπὸ κροτάφοισιν ἰούλους ἀνθῆσαι πυκάσαι τε γένυς εὐανθέϊ λάχνῃ.

522. ὥρας φυούσης] τῆς εὐανθέμου νεότητος ἀναβλαστάνειν ποιούσης τὸν ἴουλον. — ταρφύς (ἴδε Πέρσ. 928), ὡς πολλάκις θῆλυς ἀντὶ θήλεια. Σχολ. «πεπυκνωμένη». — ἀντέλλειν, περὶ τῆς ἐκφύσεως τῆς τριχός, ὡς Χο. 281 λευκὰς δὲ κόρσας τῇδ' ἐπαντέλλειν νόσῳ, ἀναφέρεται δὲ ταρφὺς . . θρὶξ κατὰ παράθεσιν εἰς τὸ ἴουλος.

523 κέ. παρθένων ἐπώνυμον φρόνημα, ὡς Χοηφ. 189 ἐμή γε μή-

Digitized by Google

οὐ μὴν ἀκόμπαστός γ' ἐφίσταται πύλαις· 525
τὸ γὰρ πόλεως ὄνειδος ἐν χαλκηλάτῳ
σάκει, κυκλωτῷ σώματος προβλήματι,
Σφίγγ' ὠμόσιτον προσμεμηχανημένην
γόμφοις ἐνώμα, λαμπρὸν ἔκκρουστον δέμας,
φέρει δ' ὑφ' αὑτῇ φῶτα Καδμείων ἕνα, 530
ὡς πλεῖστ' ἐπ' ἀνδρὶ τῷδ' ἱάπτεσθαι βέλη.
ἐλθὼν δ' ἔοικεν οὐ καπηλεύσειν μάχην,

τηρ, οὐδαμῶς ἐπώνυμον φρόνημα παισὶ . . πεπαμένη. Σχολ. «οὐ σύμφωνον τῇ κλήσει τῆς παρθένου τὸ φρόνημα ἔχων, ἀλλὰ ὠμόν». — γοργόν, ὡσαύτως περὶ τοῦ αὐτοῦ Εὐριπ. Φοιν. 146 ὄμμασι γοργός.

525. ἀκόμπαστος, ὡς ἄκομπος 541, ἀλλ' ὅμως ἐνταῦθα ἡ λέξις ἀνάγεται εἰς τὸ κομπαστικὸν σῆμα τῆς ἀσπίδος.

526. ὄνειδος: Σχολ. «ἐπειδὴ Οἰδίπους ἐμίγη τῇ μητρὶ λύσας τὸ αἴνιγμα τῆς Σφιγγός», μᾶλλον δέ, διότι ἡ Σφὶγξ ἐπήγαγε ταῖς Θήβαις μεγίστην δυστυχίαν.

527. πρόβλημα, ὡς 663, ἀμυντήριον, ἀλεξητήριον.

528 κέ. ὠμόσιτος, ὡς ὠμοβρώς, ὠμοφάγος, ἅτε σπαράττουσα τοὺς ἀνθρώπους. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 1760 Σφιγγὸς τῆς μιαιφόνου. — προσμ. γόμφοις, ἥλοις γεγομφωμένην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀσπίδος. — ἐνώμα, ἤτοι ὅτε εἶδον αὐτόν, ἐνώμα διαρκῶς. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 313. Ὁ Wakefield εἰκάζει: γόμφοισι νωμᾷ. — ἔκκρουστον, οὐχὶ τὸ ἐκκρουὸν καὶ καταπληκτικόν, ἀλλὰ τὸ ἀναγεγλυμμένον καὶ ἐξέχον σῶμα τῆς Σφιγγός. Ὁ Εὐστάθιος ὑποβάλλει τῷ κειμένῳ ἔννοιαν, μὴ λεγομένην διαρρήδην, γράφων Ἰλ. σελ. 1160, 49 «ἴσως δὲ καὶ μηχανῇ τινι ἐκινοῦντο, ἔκκρουστα ὄντα καὶ οὐ διόλου προσηλωμένα τῷ σάκει, καὶ οὕτω ἐφάνταζον τοῖς ὁρῶσι τὸ αὐτοκίνητον, ὁποῖόν δή τι πλάττει καὶ Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας». Πρβ. ἐναντίον τούτων Εὐριπ. Φοιν. 1126 κέ.

530. ὑφ' αὑτῇ: πρβ. Εἰσαγ. σ. 337. — ἕνα συναπτόμενον τῷ ἄνδρα ἐπιτείνει τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πλεῖστα, ὡσανεὶ ἐγέγραπτο: ὥστε ἐπὶ ἀνδρὶ τῷδε (τῷ ἐν τῇ ἀσπίδι ἐξεικονιζομένῳ) ἑνὶ πλεῖστα (ἴδε σημ. εἰς στίχ. 6 καὶ εἰς Πέρσ. 330) βέλη ἱάπτεσθαι, ὥστε πάντα τὰ βέλη ἐν τῇ ἐπικειμένῃ μάχῃ μέλλουσι νὰ κατασκήψωσιν ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἀσπίδι ἀνδρός. — ἱάπτεσθαι, ἐπισκήπτειν. Πρβ. πρὸς τὴν ἔννοιαν κατωτέρω στίχ. 547 κέ.

532. καπηλεύσειν μάχην, δίκην καπήλου διὰ διαφόρων δολίων λόγων καὶ προφάσεων ἢ ἐκκλίνειν τὴν μάχην ὡς ἐνταῦθα, ἢ μετέχειν αὐτῆς μικροψύχως, ὡς ἐκδέχεται τὴν Ἑλληνικὴν ταύτην ῥῆσιν ὁ Ennius (παρὰ Κικέρωνι de off. 1, 12, 38): non aurum posco . . nec cauponantes bellum, sed belligerantes ferro etc. Πρβ. Μ. Ἐτ. σελ. 490: ὁ δ' Αἰσχύλος τὰ δόλια πάντα καλεῖ κάπηλα „κάπηλα προσφέρων τεχνήματα" καὶ Σουίδ. ἀκαπήλευτος· ἄδολος. Κατὰ τὸν Keck παραινίσσεται ἡ ῥῆσις τὰ ἔργα τῶν μετοίκων.

Digitized by Google

μακρᾶς κελεύθου δ' οὐ καταισχυνεῖν πόρον.
[Παρθενοπαῖος Ἀρκάς. ὁ δὲ τοιόσδ' ἀνήρ,
μέτοικος, Ἄργει δ' ἐκτίνων καλὰς τροφάς, 535
πύργοις ἀπειλεῖ τοῖσδ' ἃ μὴ κραίνοι θεός].

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

* * * * * *

εἰ γὰρ τύχοιεν ὧν φρονοῦσι πρὸς θεῶν,
ἢ τὰν πανώλεις παγκάκως τ' ὀλοίατο 539
αὐτοῖς ἐκείνοις ἀνοσίοις κομπάσμασιν. 538
ἔστιν δὲ καὶ τῷδ', ὃν λέγεις τὸν Ἀρκάδα, 540
ἀνὴρ ἄκομπος, χεὶρ δὲ δρᾷ τὸ δράσιμον,

533. μακρᾶς κελεύθου .. πόρον, οὐ καταισχυνεῖ τὴν μακρὰν πορείαν, ἣν ἐποιήσατο, γενόμενος ἀργὸς καὶ δειλός.

534 κέ. Εἰς δύο στίχους (532 καὶ 533) λήγει ὁ λόγος οὗτος τοῦ ἀγγέλου, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι. Μετὰ τοὺς στίχους τούτους καὶ μετὰ τὴν προενεχθεῖσαν ἀπειλὴν στίχ. 518 φαίνονται οἱ ἑπόμενοι στίχοι, μάλιστα δὲ ὁ τελευταῖος (πρβ. 413) ἀργός. Ἀπρόσφορον εἶναι ὁ δὲ τοιόσδε, ἀσαφὴς ὁ 535 στίχος ὀφείλων νὰ σημαίνῃ: καίπερ ὢν μέτοικος καὶ μὴ αὐτόχθων τοῦ Ἄργους, θέλει νὰ παράσχῃ τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι μισθὸν τῆς νεανικῆς αὐτοῦ τροφῆς καὶ παιδεύσεως. — τροφὰς ἀντὶ τροφεῖα (464), θρεπτήρια. Ἐὰν ὁ Παρθενοπαῖος σὺν τοῖς ἄλλοις ἔρχηται ἐκ τοῦ Ἄργους, τότε οὐδαμῶς καθίσταται καταληπτόν, διὰ τί περὶ αὐτοῦ γίνεται μνεία τῆς μακρᾶς ὁδοῦ. — Εἰς στίχ. 535 σημειοῦται ὁ Σχολ. «ἀκούσιον φόνον δράσας ὁ Παρθενοπαῖος εἰς Ἄργος ἔφυγεν». Πρβ. Εὐρ. Φοιν. 1153 ὁ δ' Ἀρκάς, οὐκ Ἀργεῖος, Ἀταλάντης γόνος, ἔνθα ὁ Nauck εἰκάζει Ἀρκὰς αὖ κἀργεῖος, Ἱκέτ. 890 Ἀρκὰς μὲν ἦν, ἐλθὼν δ' ἐπ' Ἰνάχου ῥοὰς παιδεύεται κατ' Ἄργος.

537. Ὁ ὑποσκάζων καὶ ἀργὸς οὗτος στίχος προσκολλώμενος τοῖς προηγουμένοις νενοθευμένοις φαίνεται, ὅτι ἐσκευωρήθη πρὸς πλήρωσιν μείζονος κενοῦ (ἐκ δέκα στίχων, ἐὰν οἱ ἑπόμενοι δύο στίχοι ὦσι γνήσιοι). Ὁ νοῦς εἶναι τοιόσδε: εἴθε νὰ ἐτύγχανον παρὰ τῶν θεῶν ὧν ἀπειλοῦντες καθ' ἡμῶν φρονοῦσι, ὄντως τότε θὰ κατεστρέφοντο σὺν τοῖς ἑαυτῶν κομπάσμασιν ἐξώλεις καὶ προώλεις καὶ πανάθλιοι.

540. τὸν Ἀρκάδα, συνῆπται τῷ ἀναφορικῷ. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 907 νῦν δ' οὔσπερ αὐτὸς τοὺς νόμους εἰσῆλθ' ἔχων, τούτοισι κοὐκ ἄλλοισιν ἁρμοσθήσεται. Ὁ προσδιορισμὸς τὸν Ἀρκάδα ἐξαγγελτέος τεταμένῃ καὶ καταφρονητικῇ τῇ φωνῇ, διότι οἱ Ἀρκάδες ὑπελαμβάνοντο ὡς κοῦφοι καὶ ἀλαζόνες. Πρβ. Σχολ. εἰς Προμ. 454 «προυσελούμενον· ὑβριζόμενον· ὅθεν καὶ Ἀρκάδες προσέληνοι· ὑβρισταὶ γάρ», καὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα περὶ αὐτῶν παρὰ Ξεν. Ἑλλην. 7, 1, 23, 24 καὶ 32.

541 κέ. Σχολ. «ἄλλο οὐδὲν ἢ σιωπᾶν μὲν οἶδεν, τῇ δὲ χειρὶ πολεμεῖν». Πρβ.

Digitized by Google

Ἄκτωρ, ἀδελφὸς τοῦ πάρος λελεγμένου·
ὃς οὐκ ἐάσει γλῶσσαν ἐργμάτων ἄτερ
εἴσω πυλῶν ῥέουσαν ἀλδαίνειν κακά,
οὐδ' εἰσαμεῖψαι τεῖχος ἐχθίστου δάκους 545
εἰκὼ κυροῦσαν πολεμίας ἐπ' ἀσπίδος.
ἔξω μένουσα τῷ φέροντι μέμψεται
πυκνοῦ κροτησμοῦ τυγχάνουσ' ὑπὸ πτόλιν.
θεῶν θελόντων δ' ἂν κατορθώσαιμ' ἔπος.

ΧΟΡΟΣ.

ἱκνεῖται λόγος διὰ στηθέων, στροφ. γ'.
καὶ τριχὸς ὀρθίας πλόκαμος ἵσταται, 551

Σοφ. Φιλ. 97 γλῶσσαν μὲν ἀργόν, χεῖρα δ' εἶχον ἐργάτιν. — τοῦ πάρος λελεγμένου, τοῦ Ὑπερβίου.

543 κέ. Σχολ. «ὃς τούτου τὸν κόμπον ἐφέξει τῶν πράξεων ἀποδέοντα μὴ ἔσω πυλῶν γενέσθαι» ἤτοι ὃς κωλύσει τὴν κομπώδη γλῶσσαν τοῦ Παρθενοπαίου (διὰ λόγων μὲν πορθοῦντος τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ δι' ἔργων) τοῦ εἰσβαλεῖν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρασχεῖν κακά. Πρβ. 428, Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 794 τὸ σὸν δ' ἀφῖκται δεῦρ' ὑποβλητὸν στόμα. — ῥέουσαν δηλοῖ εἰρωνικῶς τὸν μέγαν χείμαρρον τῶν ἀλαζονικῶν λόγων τῶν δίκην κυμάτων παφλαζόντων ἔξω τῆς πόλεως. Πρβ. 487. — ἐργμάτων (ἔργων, πραγμάτων), ὡς εὑρίσκεται καὶ Εὐμεν. 504. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκάβ. 1187 ἀνθρώποισιν οὐκ ἐχρῆν ποτε τῶν πραγμάτων τὴν γλῶσσαν ἰσχύειν πλέον. — ἀλδαίνειν, παράβαλε Ἡσύχιον λέξει «ἀλδαίνειν· αὔξειν». Τὰ κακὰ αὐξηθήσονται, ἐὰν εἰσέλθῃ ἡ γλῶσσα ἐντὸς τῆς πόλεως.

545 κέ. δάκους, θηρός, τῆς Σφιγγός. — εἰσαμεῖψαι, εἰσελθεῖν. — εἰκὼ συναπτόμενον τῷ δάκους εἶναι ὑποκείμενον τοῦ εἰσαμεῖψαι: οὐδ' ἐάσει εἰκὼ ἐχθ. δάκους εἰσαμεῖψαι τεῖχος.

547 κέ. ἔξω μένουσα: Σχολ. «ἡ Σφίγξ βαλλομένη τῷ ἀπὸ τῶν δοράτων κρουσμῷ». Πρβ. στίχ. 531. — ὑπὸ πτόλιν, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως.

549. Ἐὰν οἱ θεοὶ θέλωσι, θὰ κατορθώσω τὸν λόγον μου. Πρὸς τὸ κατορθοῦν ἔπος πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 829 ὀρθοίη λόγον, Ἡροδ. 7, 153 ὀρθοῦται ὁ λόγος.

550. Σχολ. «ὁ λόγος ὁ ἀπὸ τῶν πολεμίων ὁ ἀλαζονικός», μᾶλλον δὲ ἡ διήγησις τοῦ ἀγγέλου περὶ τοῦ Παρθενοπαίου. Ἄλλως ὁ Weil παραβάλλων 274 καὶ ἐννοῶν τοὺς εἰρημένους λόγους τοῦ Ἐτεοκλέους, εἰσδυομένους εἰς τὰ στήθη καὶ ἐπιθαρρύνοντας τὸν χορόν, φοβούμενον ὅμως τὰς μεγαληγορίας τῶν ἐχθρῶν.

551. ὀρθίας (προληπτικῶς) τριχὸς πλόκαμος ἵσταται ποιητικῶς ἀντὶ πλόκαμος ὄρθιος ἵσταται. Καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγεται: αἱ τρίχες μου σηκόνονται (= ἀνώρθωνται). Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 10, ὀρθόθριξ Χο. 32, Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1624 ὥστε πάντας ὀρθίας στῆσαι φόβῳ δείσαντας εὐθέως τρίχας, Ὁμήρ. Ἰλ. 24 359 ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ

Digitized by Google

μεγάλα μεγαληγόρων
κλύουσ' ἀνοσίων ἀνδρῶν. εἴθε μοι
θεοὶ τούσδ' ὀλέσειαν ἔμπας.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἕκτον λέγοιμ' ἂν ἄνδρα σωφρονέστατον, 555
ἀλκήν τ' ἄριστον, μάντιν, Ἀμφιάρεω βίαν·
Ὁμολωΐσιν δὲ πρὸς πύλαις τεταγμένος

γναμπτοῖσι μέλεσσιν, στῆ δὲ ταφών. Ὡς δὲ τὸ φρίττειν κεῖται καὶ ἐπὶ χαρᾶς Σοφ. Αἴ. 693 ἔφριξ' ἔρωτι, περιχαρὴς δ' ἀνεπτάμαν (πρβ. Τραχ. 629 ὥστ' ἐκπλαγῆναι τοὐμὸν ἡδονῇ κέαρ), οὕτω καὶ ἡ ἀνόρθωσις τῶν τριχῶν Εὐρ. Ἑλέν. 632 γέγηθα, κρατὶ δ' ὀρθίους ἐθείρας ἀνεπτέρωκα. Πρβ. Στατ. Theb. 1, 493 laetusque per artus horror iit.

552. μεγάλα, μεγάλα ἔπη, μεγάλα λόγια, οὐχὶ μεγάλα πράγματα, ὡς νομίζει ὁ Σχολ. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 386 μηδὲν μέγ' εἴπῃς, Ἠλ. 830 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 835 μὴ μεγάλα λίαν λέγε.

553. κλύουσα κατ' ὀνομαστικὴν ἀπόλυτον, ὡσανεὶ προηγεῖτο ἔφριξα. Πρβ. Προμ. 216 στάσις τ' ἐν ἀλλήλοισιν ὠροθύνετο, οἳ μὲν θέλοντες ἐκβαλεῖν ἕδρας Κρόνον κτέ., 585 χρίει τις αὖ με τὰν τάλαιναν οἶστρος . . τὸν μυριωπὸν εἰσορῶσα βούταν, Εὐρ. Ἑκ. 970 αἰδώς μ' ἔχει ἐν τῷδε πότμῳ τυγχάνουσ' ἵν' εἰμὶ νῦν καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 916.

554. ἔμπας, οὐδὲν ἧττον, παρὰ πάντας τοὺς φοβεροὺς αὐτῶν λόγους.

555. Ἐν τῷ σκυθρωπῷ στερεώματι τῶν ἀγρίων, ἀλαζονικῶν καὶ ἀσεβῶν προσώπων (598) ἀπαστράπτει οὐράνιον ὅσον ἡ φωτεινὴ καὶ αἰγλήεσσα μορφὴ τοῦ μάντεως Ἀμφιαράου, εὐσεβοῦς μὲν καὶ σώφρονος, οὐχ ἧττον δὲ ἀλκίμου καὶ καρτεροῦ. Ἀκούσαντες οἱ θεαταὶ στ. 579: οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει ἀπέβλεψαν κατὰ τὸν Πλούταρχον (Ἀριστείδ. 3) πάντες εἰς Ἀριστείδην. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 444 κέ.

556. ἀλκήν τ' ἄριστον: ἀφανισθέντος αὐτοῦ ὑπὸ γῆν, εἶπεν ὁ Ἄδραστος: ποθέω στρατιᾶς ὀφθαλμὸν ἐμᾶς, ἀμφότερον, μάντιν τ' ἀγαθὸν καὶ δουρὶ μάρνασθαι κατὰ Πινδ. Ὀλ. 6, 16. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1313 δορυσσοῦς Ἀμφιάρεως, τὰ πρῶτα μὲν δόρει κρατύνων, πρῶτα δ' οἰωνῶν ὁδοῖς, Ὅμ. Ὀδ. 15, 213 (Εἰσαγ. σελ. 323) καὶ σημ. εἰς 596.

557. Εὐριπ. Φοιν. 1119 Ὁμολωΐσιν δὲ τάξιν εἶχε πρὸς πύλαις Τυδεύς. Σχολ. «ἀπὸ Ὁμολωΐδος τῆς θυγατρὸς Νιόβης». Ὁ Παυσανίας παράγει τὸ ὄνομα τῶν πυλῶν ἐκ τοῦ Θεσσαλικοῦ ὄρους Ὁμόλης λέγων 9, 8, 6 «ἡνίκα ὑπὸ Ἀργείων μάχῃ πρὸς Γλίσαντι ἐκρατήθησαν, τότε ὁμοῦ Λαοδάμαντι τῷ Ἐτεοκλέους ὑπεξίασιν οἱ πολλοὶ . . . τραπόμενοι δὲ ἐς Θεσσαλοὺς καταλαμβάνουσιν Ὁμόλην . . Θερσάνδρου δὲ τοῦ Πολυνείκους ἀνακαλεσαμένου σφᾶς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τὰς πύλας δι' ὧν τὴν κάθοδον ἐποιοῦντο ἀπὸ τῆς Ὁμόλης ὀνομάζουσι Ὁμολωΐδας». Πιθανώτερον ὅμως φαίνεται, ὅτι προῆλθεν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐν Θήβαις Ὁμολωΐου Διός. Πρβ. Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 1119 «Ἀριστόδημος δέ φησιν αὐτὰς οὕτω κληθῆναι διὰ τὸ πλησίον εἶναι τοῦ Ὁμολώου ἥρωος», Ἡσύχ. «Ὁμολωΐδες· πύλαι ἐν Θήβαις. Ὁμολώιος Ζεύς. Θήβησιν οὕτω προσαγορεύεται ὁ Ζεύς»,

Digitized by Google

κακοῖσι βάζει πολλὰ Τυδέως βίαν,
τὸν ἀνδροφόντην, τὸν πόλεως ταράκτορα,
μέγιστον Ἄργει τῶν κακῶν διδάσκαλον, 560
Ἐρινύος λῃτῆρα, πρόσπολον φόνου,
κακῶν Ἀδράστῳ τῶνδε βουλευτήριον.
καὶ τὸν σὸν αὖθις προυσελῶν ὁμόσπορον,

Otfr. Müller, Orchomenos und d. Minyer σελ. 228—229, Corp. inscr. gr. 352 στ. 6 καὶ Inscr. gr. ant. 191 Δὶ Ὁμολωΐῳ Ἀγεμόνδας ἀπὸ δεκάτας. Παρὰ τῷ Εὐριπ. αὐτόθ. 1109 ὁ Ἀμφιάραος ἐς Προιτίδας πύλας ἐχώρει . . οὐ σημεῖ' ἔχων ὑβρισμέν', ἀλλὰ σωφρόνως ἄσημ' ὅπλα.

558. Τἀνάπαλιν στίχ. 369 κέ. ὑβρίζει ὁ Τυδεὺς τὸν Ἀμφιάραον. — Ἡσύχ. «βάζειν· λέγειν». Πρβ. Ἡσιόδ. Ἔργ. κ. Ἡμ. 186 μέμφονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντες ἔπεσσι.

559. Λέγων «ὁ ἀνδροφόντης». Πολλάκις ἐπὶ τοῦ καλεῖν, ἀποκαλεῖν κεῖται τὸ ἄρθρον, οἷον καλεῖν τινα τὸν προδότην. — Ὁ Hermann μετατίθησι τοὺς στίχ. 559—562 μετὰ στίχ. 565 λέγων, ὅτι οἱ ἐν αὐτοῖς ὀνειδισμοὶ συνάδουσι μᾶλλον τῷ Πολυνείκει. Ἀλλ' ὅμως παρατηρεῖ ὁ Σχολ. εἰς τὸ ἀνδροφόντην «ἐπεὶ τοὺς Μέλανος ἀπέκτεινε παῖδας Ἀλκάθουν καὶ Λυκαυγέα (Λυκωπέα Butler), τοὺς ἐξαδέλφους αὐτοῦ». Πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 731, Εὐριπ. Ἱκέτ. 147 ΘΗ. ἦλθον δὲ δὴ πῶς πατρίδος ἐκλιπόνθ' ὅρους; ΑΔ. Τυδεὺς μὲν αἷμα συγγενὲς φεύγων χθονός. — τὸν πόλεως ταράκτορα, τὸν δημεγέρτην καὶ ταραξίπολιν καὶ τῶν παρόντων τοῦ πολέμου κακῶν αἴτιον καὶ διδάσκαλον. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον 3, 6, 8 ὁ Ἀμφιάραος ἐμίσει τὸν Τυδέα «ὅτι παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην εἰς Θήβας ἔπεισε τοὺς Ἀργείους στρατεύεσθαι». Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 324 καὶ σημ. 620 κέ. Ὁ Τυδεὺς μετὰ τὸν ἐπ' οἴκου φόνον τῶν συγγενῶν, οὓς ἄλλοι τῶν συγγραφέων ἄλλως ὀνομάζουσιν, φυγὼν ἐξ Αἰτωλίας εἰς Ἄργος καὶ γήμας τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀδράστου Δηϊπύλην διετάραξε καὶ τὰ τῶν Ἀργείων γενόμενος αἴτιος τῆς διαιρέσεως τῶν πολιτῶν εἰς δύο μερίδας, εἰς τοὺς θέλοντας τὸν πόλεμον, οἵτινες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἄδραστον, καὶ εἰς τοὺς ἀσπαζομένους τὴν εἰρήνην, οἵτινες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἀμφιάραον. Ἡ Ἐριφύλη λαβοῦσα χρυσοῦν ὅρμον (πρβ. Εἰσ. σ. 323 καὶ 327) παρὰ τοῦ Πολυνείκους καὶ πείσασα τὸν τῇ στρατείᾳ ἀνθιστάμενον αὐτῆς ἄνδρα Ἀμφιάραον κατέπαυσε τὰς ἔριδας ταύτας καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ συστρατεύσηται ἐπὶ Θήβας, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν.

561 κέ. λῃτῆρα. Σχολ. «ἱερέα», Ἡσύχ. «λῃτῆρες· ἱεροὶ στεφανηφόροι ἢ λῃτειραι ἱέρειαι τῶν σεμνῶν θεῶν». Πρβ. Ἀγ. 736 ἱερεὺς ἄτας, 1154 Ἅιδου λῃτορα, ὡς ἔγραψεν ὁ Otfr. Müller ἀντὶ μητέρα. Ὁ Τυδεὺς λέγεται ὑπηρέτης καὶ θεράπων τῆς Ἀρᾶς, ἣν ὁ Οἰδίπους ἐξήνεγκε κατὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, διότι, καταρραγέντος δι' αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ἐγένετο αἴτιος τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τοῦ πατρὸς ἀρῶν. — Ἀδράστῳ, ὡς ἀρχιστρατήγῳ. Πρβ. σημ. εἰς 49 κέ. καὶ 596. — Τὸ ἀφῃρ. βουλευτήριον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου βουλευτὴν μετά τινος πικρίας. Πρβ. Εὐριπ. Ἀνδρομ. 446 Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια.

563. προυσελῶν, προπηλακίζων. Πρβ. Ἡσύχ. «προυγελεῖν (ἤτοι προυσε-

Digitized by Google

ἐξυπτιάζων ὄμμα, Πολυνείκους βίαν,
δὶς ἐν τελευτῇ τοὔνομ' ἐνδατούμενος, 565
καλεῖ· λέγει δὲ τοῦτ' ἔπος διὰ στόμα·
"ἦ τοῖον ἔργον καὶ θεοῖσι προσφιλές,

λεῖν)· προπηλακίζειν, ὑβρίζειν», Ἐτυμ. Μ. σ. 690, 11 «προυσελεῖν λέγουσι τὸ ὑβρίζειν», ἔτι δὲ Προμ. 454 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 730.

564. ἐξυπτιάζων ὄμμα, ὑπτιάζων τὸ πρόσωπον, ἀνατείνων τὰς ὀφρῦς, καὶ ἀναβλέπων εἰς τὸν οὐρανόν. Πρβ. Λυκόφρ. 362 ἡ δ' εἰς τέραμνα δουρατογλύφου στέγης γλήνας ἄνω στρέψασα χώσεται στρατῷ, Ἀντών. Λιβερ. 5 εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας ηὔξατο σὺν ἑαυτῷ ἀφανισθῆναι, Κλήμ. Ἀλεξ. Παιδαγ. 3 σελ. 296 ἐκδ. Pott τὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς σαλεύειν καὶ ἐξυπτιάζοντα παραβλέπειν εἰς τοὺς ἀπαντῶντας, εἰ ἀποβλέπουσιν εἰς ἡμᾶς (περὶ τῶν ὑπερηφάνων), Λουκιαν. κατάπλ. κεφ. 16 σελ. 639 ὥστε ὑπεράνθρωπός τις ἀνὴρ καὶ τρισόλβιός μοι κατεφαίνετο καὶ μονονουχὶ καλλίων καὶ ὑψηλότερος ὅλῳ πήχει βασιλικῷ, ἐπαιρόμενος τῇ τύχῃ καὶ σεμνῶς προβαίνων καὶ ἑαυτὸν ἐξυπτιάζων καὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐκπλήττων, Ὀνειρ. σελ. 719 εἶτα ἐξήλαυνεν ἐπὶ λευκοῦ ζεύγους, ἐξυπτιάζων, περίβλεπτος ἅπασι τοῖς ὁρῶσι καὶ ἐπίφθονος. Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἡ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβλεψις τοῦ Ἀμφιαράου εἶναι σημεῖον τῆς ἀρᾶς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Τυδέως. — Πολυνείκους βίαν, συναπτέον τῷ καλεῖ (566).

565. δὶς .. ἐνδατούμενος: Σχολ. «εἰς δύο διαιρῶν τὸ ὄνομα τοῦ Πολυνείκους, τὸ πολὺ καὶ τὸ νεῖκος». — Ἐὰν τὸ ἐν τελευτῇ ὑγιαίνῃ, τότε φαίνεται, ὅτι σημαίνει «ἐν τέλει τῶν ἑαυτοῦ ὀνειδισμῶν», οὗς ἀποπερατοῖ ἀναφωνῶν: ὦ Πολύνεικες, πολὺ νεῖκος. Πρβ. Μ. Ἐτυμ. σελ. 576, 30 Μελέαγρε, μελέαν γάρ ποτ' ἀγρεύεις ἄγραν. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη ἀπαντᾷ καὶ στ. 645, 815, Εὐριπ. Φοιν. 636 ἀληθῶς δ' ὄνομα Πολυνείκη πατὴρ ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον, 1493 ὦ Πολύνεικες, ἔφυς ἄρ' ἐπώνυμος, ὤμοι, Θήβαις. Περὶ τῶν τοιούτων τοῖς Ἕλλησι ποιηταῖς συνήθων ἐτυμολογιῶν ἴδε Ὁμ. Ἰλ. 2, 757 Πρόθοος θοὸς ἡγεμόνευεν, 6, 201 ἦ τοι ὁ καπ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο, 7, 220 Τύχιος κάμε τεύχων, 19, 91 Ἄτη, ἡ πάντας ἀᾶται, Ὀδ. 9, 460 τά μοι οὐτιδανὸς πόρεν Οὖτις, Σοφ. Ἀντιγ. 110 Πολυνείκης ἀρθεὶς νεικέων ἐξ ἀμφιλόγων, Αἴ. 172 Ταυροπόλα ὥρμασεν ἐπὶ βοῦς, 430 αἰαῖ· τίς ἄν ποτ' ᾧεθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; 608 ἀΐδηλον Ἅιδαν, Τραχ. 47 ὁ πάντα κραίνων βασιλεὺς Κρονίδας, Οἰδ. Τ. 70 τὰ Πυθικὰ ἔπεμψα Φοίβου δώμαθ', ὡς πύθοιθ', Οἰδ. ἐ. Κ. 406 καλοῦμεν Εὐμενίδας, ἐξ εὐμενῶν στέρνων δέχεσθαι τὸν ἱκέτην, ἀπόσπ. 877 ὀρθῶς δ' Ὀδυσσεύς εἰμ' ἐπώνυμος κακοῖς. πολλοὶ γὰρ ὠδύσαντο δυσμενεῖς ἐμοὶ (πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 1, 62 καὶ 19, 407), Εὐριπ. Τρῳά. 989 τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς, καὶ τοὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνας ἄρχει θεᾶς, Βάκχ. 367 Πενθεὺς δ' ὅπως μὴ πένθος εἰσοίσει δόμοις, Ἡροδ. 6, 50 καὶ σημ. εἰς στ. 8 καὶ 927. Ὅθεν οὐχὶ δικαίως λέγει ὁ Κυϊντιλιανὸς Inst. 5, 10, 31 illud apud Euripidem frigidum sane, quod nomen Polynicis ad argumentum morum frater incessit.

567. τοῖον: Σχολ. «καθ' ὑπόκρισιν», ἀπαγγελλόμενον μετὰ καταλλήλου

Digitized by Google

καλόν τ' ἀκοῦσαι καὶ λέγειν μεθυστέροις,
πόλιν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς
πορθεῖν, στράτευμ' ἐπακτὸν ἐμβεβληκότα· 570
μητρός τε πληγὴν τίς κατασβέσει δίκη;
πατρίς τε γαῖα σῆς ὑπὸ σπουδῆς δορὶ
ἁλοῦσα πῶς σοι ξύμμαχος γενήσεται;
ἔγωγε μὲν δὴ τόνδε πιανῶ γύην,

χειρονομίας, ὡς κεῖται ἡ λέξις παρ' Ὅμ. Ὀδ. 3, 321 ἐς πέλαγος μέγα τοῖον, 4, 776 καὶ 7, 30 σιγῇ τοῖον, 15, 451 κερδαλέον δὴ τοῖον, 20, 302 μείδησε δὲ θυμῷ σαρδάνιον μάλα τοῖον (περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μιμήσεως τοῦ γέλωτος ὑπὸ τοῦ ῥαψῳδοῦ), Ἰλ. 23, 246 ἐπιεικέα τοῖον. Ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης προέκυψεν σημασία τῆς λέξεως, οἷα ἐν Ἱκ. 405 εἴ πού τι μὴ τοῖον τύχοι, ἤτοι πρόσφορον τῷ δήμῳ καὶ ἀγαθόν. Ὡς δὲ λέγεται παρ' Ἡσυχίῳ λέξ. τοῖον «οὕτως ἀγαθόν· τάσσεται καὶ ἐπὶ θαυμασμοῦ», οὕτω κεῖται ἐνταῦθα τοῖον ἐπὶ τῆς εἰρωνικῆς ἐννοίας: ἀληθῶς ἄριστον καὶ θεσπέσιον ἔργον (ἀριστούργημα) εἶναι κτέ. Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 571 φέρ', ἣν ἕλῃς (Πολύνεικες) γῆν τήνδ', ὃ μὴ τύχοι ποτέ, πρὸς θεῶν, τρόπαια πῶς ἀναστήσεις Διί; κτλ.

568. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 2, 119 αἰσχρὸν γὰρ τόδε γ' ἐστὶ καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

569. Σοφ. Ἀντ. 199 Πολυνείκη . . ὃς γῆν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς . . ἠθέλησε μὲν πυρὶ πρῆσαι κατάκρας κτέ. — ἐ γ γ ε ν ε ῖ ς, γενέθλιοι (626), πατρῷοι, ἐγχώριοι (Σοφ. Ἠλ. 67). Εἶπε δὲ θεοὺς ἐγγενεῖς ἀντὶ τὰ ἱερὰ τῶν ἐγγενῶν θεῶν.

570. ἐ π α κ τ ό ν, ξένον, δηλοῖ ἐνταῦθα τὴν προδοσίαν τῆς πατρίδος. Πρβ. 1010.

571. Ὥσπερ ὁ μητραλοίας πράττει ἀνεξίλαστον ἔγκλημα, οὕτω καὶ ἡ πορθηθεῖσα πόλις οὐδέποτε συνδιαλλάττεται τῷ πορθητῇ. Ἐν ποιητικῇ ἀδείᾳ παρατίθεται παραβολὴ καὶ κυρία ἔκφρασις διὰ τοῦ τὲ . . τέ, ὡς καὶ ἐν Ἀγαμ. 76 κέ., διὰ τοῦ τὲ . . καὶ αὐτόθι 334 ὄξος τ' ἄλειφά τ' ἐγχέας ταὐτῷ κύτει διχοστατοῦντ' ἄν, οὐ φίλω, προσεννέποις· καὶ τῶν ἁλόντων καὶ κρατησάντων δίχα φθογγὰς ἀκούειν ἔστι συμφορᾶς διπλῆς, ἀλλαχοῦ διὰ τοῦ τέ, καί, δέ, μὲν — δέ, οὔτε — οὔτε, οὐδέ, οἷον Εὐρ. Ἱκέτ. 508 σφαλερὸν ἡγεμὼν θρασὺς νεώς τε ναύτης, Εὐρ. ἀποσπ. 411 μικροῦ γὰρ ἐκ λαμπτῆρος Ἰδαῖον λέπας πρήσειεν ἄν τις, κἂν πρὸς ἄνδρ' εἴπῃς ἕνα, πύθοιντ' ἂν ἀστοὶ πάντες ἃ κρύπτειν χρεών, Αἰσχ. Χοηφ. 246, Εὐριπ. ἀποσπ. 176: τίς γὰρ πετραῖον σκόπελον οὐτάζων δορὶ ὀδύναισι δώσει; τίς δ' ἀτιμάζων νέκυς κτέ., ἀποσπ. 1047 ἅπας μὲν ἀὴρ αἰετῷ περάσιμος, ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς, καὶ ἀποσπ. 194 ἐγὼ γὰρ οὔτε ναυτίλον φιλῶ τολμῶντα λίαν οὔτε προστάτην χθονός.

574. π ι α ν ῶ φαίνεται ὅτι δηλοῖ ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ σηπόμενον καὶ τὴν γῆν δίκην ποταμίας ἰλύος λιπαῖνον καὶ τρέφον σῶμα (πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 808, Horat. Carm. 2, 1, 29 quis non Latino sanguine pinguior campus, Πινδ. Νεμ. 9, 23 Ἰσμηνοῦ δ' ἐπ' ὄχθαισι . . λευκανθέα σώμασι πίαναν καπνόν), ἀλλὰ

Digitized by Google

μάντις κεκευθὼς πολεμίας ὑπὸ χθονός· 575
μαχώμεθ', οὐκ ἄτιμον ἐλπίζω μόρον."

μᾶλλον κατὰ μετωνυμίαν πλουσίαν καὶ ὀλβίαν καὶ τοῖς ἀναθήμασι καὶ λοιποῖς θησαυροῖς ὑπερήφανον καὶ χλιδῶσαν ποιήσω (Σχολ. ν. «δοξάσω, κοσμήσω»), πρὸς ἣν σημασίαν τοῦ ῥήματος πρβ. Ἀγ. 288 καὶ 1669 καὶ τὰ ὁμηρικὰ Ἰλ. 2, 549 ἐν πίονι νηῷ, 5, 512 μάλα πίονος (Ἡσύχ. λιπαροῦ . . πλουσίου, μεγάλου) ἐξ ἀδύτοιο. — γύην, χώραν. Παρ' Αἰσχύλῳ δὲν ἀναγινώσκεται ἄλλοθι ὁ πληθ. γύαι, τοῦ δὲ ἑνικοῦ ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Εὐριπίδης Ἡρακλείδ. 839 τὸν Ἀργείων γύην σπείροντες. — Τραπέντων τῶν Ἀργείων εἰς φυγὴν καὶ σχισθείσης ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Διὸς τῆς γῆς κατεπόθη (πρβ. Πινδ. Ὀλ. 6, 13 κέ., Σοφ. Ἠλ. 837 κέ.) ὁ Ἀμφιάραος ἐν αὐτῇ σὺν τῷ ἅρματι καὶ τῷ ἡνιόχῳ αὐτοῦ Βάτωνι καὶ οὕτως ἐσώθη ἐκ τῶν κινδύνων (πρβ. Πινδ. Νεμ. 9, 24 κέ.) τῆς ἐχθρικῆς διώξεως (πρβ. τὰς πλαστικὰς παραστάσεις παρὰ Welcker, A. D., πίν. 9, 15. 10, 16 καὶ Overbeck, Gallerie heroisch. Bildw. d. alt. Kunst 1, 144 κέ.). Ἐνταῦθα ἐτιμᾶτο μεγάλως ὡς ἥρως καὶ προφήτης ὑπό τε Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (πρβ. Ἡρ. 1, 4, 49, 52 καὶ 8, 134, Πλουτάρχ. Ἠθ. 412 καὶ β. Ἀριστ. 19), ἐν χρόνοις δὲ ὑστέροις τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου μεθιδρύθη (πρβ. Στράβ. 9, 2, 10, σελ. 404 ἐκ Κνωπίας δὲ τῆς Θηβαϊκῆς μεθιδρύθη κατὰ χρησμὸν δεῦρο τὸ Ἀμφιαράειον καὶ Παυσαν. 1, 34, 2) ἐκ τῶν Θηβῶν εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ Ταναγρικῆς κειμένην Ὠρωπίαν γῆν, ἔνθα ἐτιμᾶτο ὡς θεὸς τῆς μαντικῆς καὶ τῶν ἀσθενῶν ἰατὴρ καὶ ἐτελοῦντο αὐτῷ μουσικοὶ καὶ γυμνικοὶ ἀγῶνες (ἔπιθι Preller, Ber. d. sächs. Ges. 1852 σελ. 140—188 καὶ Bursian, Geogr. 1, 220 κέ.). Τὸ ἐν Ὠρωπῷ περίδοξον ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐν τῇ νῦν καλουμένῃ θέσει Μαυροδήλεσι (πρβ. Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1884), ὁ δὲ Dittenberger (Index schol. univ. Hal. 1889 de sacris Amphiarai Thebanis et Oropiis) ἀποφαίνεται ὅτι ἡ μεθίδρυσις αὕτη εἰς Ὠρωπὸν ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 430 καὶ 414 ὁρμώμενος εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν αὐτόθι ἐπιγραφῶν οὐδεμία εἶναι ἀρχαιοτέρα τῶν ἀρχῶν τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ λέγων ὅτι, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος γινώσκομεν ἓν μόνον μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου, τὸ ἐν Ὠρωπῷ, οὕτως ἐπὶ τῶν Περσικῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου ὑπῆρχε μόνον ἕν, τὸ ἐν Θήβαις. Οἱ δὲ ἐρωτῶντες τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου ἀπείχοντο οἴνου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἐνήστευον μίαν ἡμέραν, προσηύχοντο καὶ ἐξηγνίζοντο, θύοντες δὲ κριὸν καὶ ὑποστρωσάμενοι τὸ δέρμα ἐκάθευδον ἀναμένοντες δήλωσιν ὀνειράτων. Μάλιστα δὲ ἀσθενεῖς ἐζήτουν συμβουλάς, οἱ δὲ ἀναρωννύμενοι ἔρριπτον νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ εἰς τὴν πλησίον τοῦ ναοῦ καλουμένην πηγὴν τοῦ Ἀμφιαράου (Παυσαν. 1, 34, 3). Προσόμοιον ἱερὸν ἐν Λεβαδείᾳ τῆς Βοιωτίας ἦν τὸ τοῦ Τροφωνίου, περὶ οὗ ἔπιθι Παυσαν. 9, 39, 3 καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Νεφ. 508. — μάντις κατηγορούμενον τοῦ κεκευθώς. Ὁ Ἀμφ. προεγίνωσκεν τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπὸ γῆν περαιτέρω ζωὴν καὶ ἕνεκα τούτου λέγει (576): οὐκ ἄτιμον (Σχολ. οὐκ ἀγεννῆ· οὗτος γὰρ ἐκεῖ καταποθεὶς ὑπὸ τῆς γῆς ὕστερον μετὰ θάνα-

Digitized by Google

τοιαῦθ' ὁ μάντις ἀσπίδ' εὐκήλως ἔχων
πάγχαλκον ηὔδα· σῆμα δ' οὐκ ἐπῆν κύκλῳ.
οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
βαθεῖαν ὧλκα διὰ φρενὸς καρπούμενος, 580
ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.
τούτῳ σοφούς τε κἀγαθοὺς ἀντηρέτας
πέμπειν ἐπαινῶ· δεινὸς ὃς θεοὺς σέβει.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

φεῦ τοῦ ξυναλλάσσοντος ὄρνιθος βροτοῖς

τον ἐμάντευεν. Πρβ. Εὐριπ. Ἰκ. 925 καὶ μὴν τὸν Οἰκλέους γε γενναῖον τόκον θεοὶ ζῶντ' ἀναρπάσαντες ἐς μυχοὺς χθονὸς αὐτοῖς τεθρίπποις εὐλογοῦσιν ἐμφανῶς, Cicer. de divin. 1, 40 Amphiaraum autem sic honoravit fama Graeciae, deus ut haberetur, atque ut ab eius solo in quo est humatus oracula peterentur) ἐλπίζω μόρον, εἰς ταύτην δὲ τὴν ὀλβιοδότειραν ζωὴν τοῦ Ἀμφιαράου ὑπὸ τὴν γῆν ἀνάγεται, ὡς εἴρηται, καὶ τὸ πιανῶ.

577. εὐκήλως, φέρων ἀσπίδα ἡσύχως καὶ μὴ κινῶν αὐτὴν ἀλαζόνως, ὡς οἱ ἕτεροι πολέμαρχοι τῶν Ἀργείων. Ὡσαύτως ἡ Ἀντιγόνη λέγει περὶ αὐτοῦ Εὐριπ. Φοιν. 177 ὡς ἀτρεμαῖα κέντρα σώφρονα πώλοις . . μεταφέρων ἰθύνει.

578. Εὐριπ. Φοιν. 1111 Ἀμφιάραος, οὐ σημεῖ' ἔχων ὑβρισμέν' ἀλλὰ σωφρόνως ἄσημ' ὅπλα.

579. Ὁ στίχος οὗτος φέρεται οὕτως ἐν ἅπασι τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Αἰσχύλου, παρὰ Πλουτάρχῳ π. τοῦ πῶς δ. ἀκ. π. καὶ Ἀποφθέγμ. βασιλέων καὶ αὐτοκρ. σ. 186B καὶ Τζέτζῃ Χιλ. 4, 982, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις τῶν συγγραφέων, οἷον Πλάτ. Πολιτ. 2, σ. 361B, σ. 362A καὶ λοιποῖς τῶν ὀψιαιτέρων, ἔτι δὲ καὶ τῷ αὐτῷ Πλουτ. Ἀριστ. 3 ἀναγινώσκεται: οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει. Πρβ. Σαλλουστ. Catil. κ. 54 esse quam videri bonus malebat (Cato). Ἐν τῇ ἐξαγγελίᾳ τούτου καὶ τῶν δύο ἐπιφερομένων στίχων προείρηται (πρβ. στίχ. 555), ὅτι οἱ θεαταὶ προσέβλεψαν εἰς τὸν Ἀριστείδην, τὸν καλούμενον δίκαιον (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 19).

580. ὧλκα, ἄλοκα. Ὁμ. Ἰλ. 12, 707, Ὀδ. 19, 375. Συλλέγων καρποὺς ἐκ βαθείας (ἤτοι εὐφόρου) αὔλακος ἐν τῷ νῷ, ἐξ ἧς οὐδὲν ἕτερον ἢ γενναῖα βουλεύματα βλαστάνουσιν, ὃ ἔστιν ῥυθμίζων τὰς ἑαυτοῦ πράξεις κατὰ βαθέως ἐρριζωμένας ἠθικὰς ἀρχάς. Πρβ. Πέρσ. 145 φροντίδα κεδνὴν καὶ βαθύβουλον, Ἱκέτ. 416 βαθείας φροντίδος (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπιπόλαια βουλεύματα), Σουίδ. (λέξ. βαθεῖαν αὔλακα) «μεταφορικῶς ἀπὸ τούτου βαθείας φρένας καὶ κεκρυμμένας σημαίνει». — διὰ φρενός, ὡς διὰ χερὸς 500, Σοφ. Ἀντ. 639 οὕτω . . χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν, 1060 τἀκίνητα διὰ φρενῶν.

581 κέ. Πρβ. Ἀριστοφ. Λυσ. 406 τοιαῦτ' ἀπ' αὐτῶν βλαστάνει βουλεύματα. — ἀντηρέτας, πρβ. στίχ. 270.

583. δεινὸς (Σχολ. δυσκατέργαστος), δυσκαταγώνιστος. Τὸ ἀσύνδετον χάριν ἐμφάσεως.

584. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἀκούσας ἄνδρα ἀγαθὸν συστρατευόμενον πονηροῖς ἀνα-

Digitized by Google

δίκαιον ἄνδρα τοῖσι δυσσεβεστάτοις. 585
ἐν παντὶ πράγει δ' ἔσθ' ὁμιλίας κακῆς
κάκιον οὐδέν, καρπὸς οὐ κομιστέος·
ἄτης ἄρουρα θάνατον ἐκκαρπίζεται.
ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ
ναύταισι θερμοῖς σὺν πανουργίᾳ τινὶ 590
ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει,
ἢ ξὺν πολίταις ἀνδράσιν δίκαιος ὢν

φωνεῖ: φεῦ τῆς τῶν βροτῶν τύχης, τῆς συναγούσης ἐπὶ τὸ αὐτὸ δίκαιον ἄνδρα καὶ δυσσεβῆ. — ξυναλλάσσοντος: Σχολ. «συνάγοντος». — ὄρνις, οἰωνός, τύχη.

586 κέ. Ἐκ τῶν βλαπτόντων τὴν ἐπιτυχίαν πράξεώς τινος οὐδὲν εἶναι βλαβερώτερον τῆς κακῆς συναναστροφῆς. Ἡ ῥῆσις «καρπὸς οὐ κομιστέος» μετάγει εἰς τὴν ἑπομένην γενικὴν ἔννοιαν· ἐκ τοῦ ἀγροῦ τούτου (τῆς ὁμιλίας τῶν κακῶν) οὐδένα καρπὸν ὀφείλει τις νὰ συλλέξῃ, διότι ἐκ τοῦ ἀγροῦ τῆς καταστροφῆς καὶ φθορᾶς μόνον θάνατον συνάγει τις ὡς καρπόν.

588. Ἄτης ἄρουρα, Σχολ. «λύμης χωρίον ἡ τῶν πονηρῶν φιλία». Πρβ. Πέρσ. 823 ὕβρις γὰρ ἐξανθοῦσ' ἐκάρπωσε στάχυν ἄτης, ὅθεν πάγκλαυτον ἐξαμᾷ θέρος, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπ. π. Ῥωμ. 6, 23 τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος. Πρὸς τὴν ῥῆσιν ἄρουρα θάνατον ἐκκαρπίζεται (= καρπολογεῖται, καρπολογουμένη φέρει) πρβ. Σοφ. Ἠλ. 114 τοὺς εὐνὰς ὑποκλεπτομένους (= ὧν αἱ γαμήλιαι εὐναὶ ὑποκλέπτονται), καὶ κατωτέρω 610.

590. θερμοῖς (ὡς Εὐμ. 563 γελᾷ δὲ δαίμων ἐπ' ἀνδρὶ θερμῷ), θρασέσιν, ἰταμοῖς. Πρβ. Ἀριστοφ. Πλούτ. 415 ὃ θερμὸν ἔργον κἀνόσιον καὶ παράνομον. Ὁ Εὐστάθιος οὐ πάνυ τι ὀρθῶς σημειοῦται εἰς Ἰλ. 2, 201, 6 «θερμὸν ἔργον διαλελυμένως τὸ ἀναιδὲς καὶ θρασύ· θερμουργὸς δὲ ἀνὴρ ἐν συνθέσει κατὰ λόγον ἐπαινετόν, ὁ θαρσαλέος καὶ μὴ ψυχρὸς εἰς ἔργον», ὡς μηνύει Ξεν. Ἀπομν. 1, 2, 9 εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ σὺ Κριτόβουλον ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν θρασέων, καὶ τῶν προνοητικῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ ῥιψοκινδύνων; . . . νῦν τοίνυν νόμιζε αὐτὸν θερμουργότατον εἶναι καὶ λεωργότατον (ἰταμώτατον). Πρὸς τὸν νοῦν πρβ. Ἀντιφ. περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου § 82 οἶμαι γὰρ ὑμᾶς ἐπίστασθαι, ὅτι πολλοὶ ἤδη ἄνθρωποι μὴ καθαροὶ χεῖρας ἢ ἄλλο τι μίασμα ἔχοντες συνεισβάντες εἰς τὸ πλοῖον συναπώλεσαν μετὰ τῆς αὐτῶν ψυχῆς τοὺς ὁσίως διακειμένους τὰ πρὸς τοὺς θεούς, Εὐριπ. Ἠλ. 1354 ἀδικεῖν μηδεὶς θελέτω μηδ' ἐπιόρκων μέτα συμπλείτω. Ἡ παραβολὴ αὕτη ἦν κοινὴ καὶ παροιμιώδης σχεδὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Πρβ. Naegelsbach Nachhom. Theologie σελ. 32. — σὺν πανουργίᾳ τινί, καὶ μεγάλως πανούργοις (Σχολ. ν. «σπουδαίοις εἰς τὸ πανουργεύεσθαι»).

591. θεόπτυστος, τοῖς θεοῖς κατάπτυστος, πολλῷ ἰσχυρότερον τοῦ θεοῖς ἐχθρός, θεοστυγής.

592. ξὺν πολίταις συναπτέον τῷ ἐδάμη (595).

Digitized by Google

ἐχθροξένοις τε καὶ θεῶν ἀμνήμοσιν 593
πληγεὶς θεοῦ μάστιγι παγκοίνῳ ᾽δάμη, 595
ταὐτοῦ κυρήσας ἐκδίκοις ἀγρεύματος. 594
οὕτως ὁ μάντις, υἱὸν Οἰκλέους λέγω, 596
σώφρων δίκαιος ἀγαθὸς εὐσεβὴς ἀνήρ,
μέγας προφήτης, ἀνοσίοισι συμμιγεὶς
θρασυστόμοισιν ἀνδράσιν βίᾳ φρενῶν

593. ἐχθρόξενος, ἐχθρὸς τοῦ τῆς ξενίας δικαίου. Ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ κεῖται ἡ λέξις 608. — θεῶν ἀμνήμοσιν, καταφρονηταῖς τῶν θεῶν.

594. Τῇ μεταφορᾷ ἀπὸ τῶν ἵππων ἕπεται ἡ ἀπὸ τοῦ δικτύου καὶ τῆς ἄγρας· γενόμενος μετὰ τῶν ἀδίκων ἄγρευμα (Σχολ. οἷον σὺν αὐτοῖς θηραθείς). Πρβ. Ἀγαμ. 1032 ἐντὸς δ' ἁλοῦσα μορσίμων ἀγρευμάτων, αὐτόθι 370 στεγανὸν δίκτυον . . ἄτην πανάλωτον, Ὁμήρ. Ἰλ. 5, 487. — Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. καὶ Εὐρ. Ἱκέτ. 223: χρῆν γὰρ οὔτε σώματα ἄδικα δικαίοις τὸν σοφὸν ξυμμιγνύναι . . . κοινὰς γὰρ ὁ θεὸς τὰς τύχας ἡγούμενος τοῖς τοῦ νοσοῦντος πήμασιν διώλεσε τὸν οὐ νοσοῦντα κοὐδὲν ἠδικηκότα. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς πειρᾶται νὰ ἀπονείμῃ συγγνώμην τοῖς παθήμασι τῶν δικαίων, ὅπερ ποιεῖ καὶ Εὐμεν. 553 ἑκὼν δ' ἀνάγκας ἄτερ δίκαιος ὢν οὐκ ἄνολβος ἔσται· πανώλεθρος δ' οὔποτ' ἂν γένοιτο (ἅτε τοῦ δικαίου διασῴζοντος τὸ καλὸν συνειδός). Πρβ. Εἰσαγ. σ. 25.

595 κέ. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 12, 37 Διὸς μάστιγι δαμέντες. — ἐδάμη, γνωμικὸς ἀόριστος. — παγκοίνῳ μάστιγι θεοῦ, κοινῇ θεόθεν δυστυχίᾳ, κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν ἐν τεθρίππῳ ἵππων, ὡς λέγει ὁ Schütz. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἡνίοχος σὺν τοῖς ἀφηνιάζουσι ζυγίοις ἵπποις κολάζει διὰ τῆς μάστιγος καὶ τοὺς σειραίους, οὕτω καὶ ὁ θεὸς κολάζει σὺν τοῖς ἀδίκοις καὶ τοὺς συνεζευγμένους αὐτοῖς δικαίους. Ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἑνὸς δικαίου, διὰ ταῦτα ἐννοητέον ἀντὶ τεθρίππου τρίῖππον (Ὁμ. Ἰλ. 16, 153), ἔχον συνεζευγμένους δύο κυρίους ἵππους (ζυγίτας, ζυγίους) καὶ ἕνα παρήορον.

596 κέ. οὕτως ἀναφέρεται εἰς στ. 589, ἔνθα παραλείπεται τὸ ὥσπερ: ὥσπερ εὐσεβὴς ἀνὴρ . . οὕτως Ἀμφιάραος κτέ. Πρβ. Χοηφ. 246, ἔνθα 251 οὕτω δὲ συνδέει τὴν παραβολήν· ἴδε σημ. εἰς στίχ. 571. — σώφρων καὶ τὰ συνεπόμενα ἐπίθετα ἀντιδιαστέλλουσι τὸν Ἀμφιάραον πρὸς τοὺς ἀνοσίους ἑταίρους. Καὶ τὰ μὲν δίκαιος καὶ εὐσεβὴς ἀντιτίθενται τῷ ἀνοσίοισι, τὸ δὲ ἀγαθὸς (= γενναῖος) ἀντιτίθεται τῷ θρασυστόμοισι. Ὥσπερ ὁ Ἄδραστος παραβάλλεται πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, οὕτω καὶ ὁ Ἀμφιάραος ἦν ὁ Κάλχας ἅμα δὲ καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς τῆς Θηβαΐδος. Πρβ. σημ. εἰς 556.

599 κέ. βίᾳ φρενῶν, ὡς βίᾳ καρδίας Ἱκέτ. 806, 436. Πρβ. 518, 731, Εὐριπ. Ἀλκήστ. 829 θυμοῦ βίᾳ, Φοιν. 18 δαιμόνων βίᾳ, Θουκ. 1, 43 βίᾳ ἡμῶν, καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς πεζογράφοις. Ὁ νοῦς: οἵτινες πάντα λίθον κινοῦσι καὶ ἐντείνουσιν ἰσχυρῶς τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, ὅπως παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῶν καὶ προσδοκίαν (βίᾳ φρενῶν) ἐπιστρέψωσι παρακάμπτοντες τὴν μακρὰν καμπὴν καὶ διανύοντες τὴν ὁδόν,

Digitized by Google

τείνουσι καμπὴν τὴν μακρὰν πάλιν μολεῖν 600
Διὸς θέλοντος ξυγκαθελκυσθήσεται.
δοκῶ μὲν οὖν σφε μηδὲ προσβαλεῖν πύλαις,
οὐχ ὡς ἄθυμον οὐδὲ λήματος κάκῃ,
ἀλλ' οἶδεν ὡς σφε χρὴ τελευτῆσαι μάχῃ,
εἰ καρπὸς ἔσται θεσφάτοισι Λοξίου. 605
ὅμως δ' ἐπ' αὐτῷ φῶτα, Λασθένους βίαν, 607
ἐχθρόξενον πυλωρὸν ἀντιτάξομεν·

ἥτις ὅμως ἄγει· οὐχὶ οἴκαδε, ἀλλ' εἰς τὸν Ἅιδην ἤτοι ἡττηθέντες καὶ φεύγοντες προτροπάδην ἀντὶ τοῦ ὑποστρέψαι οἴκαδε φονευόμενοι καταβήσονται εἰς τὸν Ἅιδην. Ἡ ῥῆσις «μακρὰ καμπὴ» σημαίνουσα ἐνταῦθα τὴν εἰς Ἅιδου κάθοδον εἴρηται κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ σταδίῳ διαύλου, ὡς κεῖται περὶ τῆς οἴκαδε ἐπιστροφῆς Ἀγ. 356 κάμψας διαύλου θάτερον κῶλον πάλιν. Πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 480 ὡς διὰ μακροῦ μὲν τήνδ' ἐπλεύσατε χθόνα, μακρὸν δ' ἀπ' οἴκων χρόνον ἔσεσθ' .. ἀεὶ κάτω. Μακρὰ δὲ λέγεται ἡ εἰς Ἅιδου πορεία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν βραχεῖαν πορείαν ἐκ τοῦ Ἄργους ἐπὶ τὰς Θήβας ἢ τὴν βραχεῖαν τῆς ἐπιστροφῆς ὁδὸν εἰς Ἄργος.

601. Διὸς θέλοντος, τῷ θελήματι καὶ τῇ παραχωρήσει τοῦ Διός, ὡς στ. 549, τοῦ μὴ κωλύοντος τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαίου Ἀμφιαράου. — ξυγκαθελκυσθήσεται, σὺν αὐτοῖς καθελκυσθήσεται εἰς τὸν Ἅιδην.

602. δοκῶ μέν, ἡ ἀντίθεσις 607 ὅμως δ'. — σφὲ, αὐτόν, τοὐναντίον 604 σφὲ = αὐτούς. — μηδὲ προσβαλεῖν ταῖς πύλαις, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντιτάξωμεν αὐτῷ ἀντίπαλον (582).

603. οὐχὶ ὡς ἄψυχος, 370 (245). — λήματος κάκῃ, δειλία. Ἡ ἀνδρεία τοῦ Ἀμφιαράου ἐπαινεῖται καὶ παρ' ἄλλοις, οἷον παρὰ τῷ Πινδάρῳ καλοῦντι αὐτὸν Νεμ. 10, 9 πολέμοιο νέφος καὶ συγκαταλέγοντι αὐτὸν Ἰσθμ. 6, 35 τοῖς ἀρίστοις προμάχοις (πρβ. καὶ Ὀλ. 6, 17 κέ. καὶ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1309).

604. Ἀπολλόδ. 3, 6 Ἀμφιάραος δὲ ὁ Οἰκλέους μάντις ὢν καὶ προειδὼς ὅτι δεῖ πάντας τοὺς στρατευσομένους χωρὶς Ἀδράστου τελευτῆσαι αὐτός τε ὤκνει στρατεύεσθαι κτλ. Κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀρχαίου ἔπους ἦν, ὅτι ἡ στρατεία ἐπὶ Θήβας ἐγένετο ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν θεῶν. Πρβ. Πινδ. Νεμ. 9, 18 καί ποτ' ἐς ἑπταπύλους Θήβας ἄγαγον στρατὸν ἀνδρῶν αἰσιᾶν οὐ κατ' ὀρνίχων ὁδόν, οὐδὲ Κρονίων ἀστεροπὰν ἐλελίξας οἴκοθεν μαργουμένους στείχειν ἐπώτρυν', ἀλλὰ φείσασθαι κελεύθου καὶ Ὅμ. Ἰλ. 4, 376 κέ.

605. καρπός, τέλος, πλήρωσις (Σχολ. εἰ ταῖς τοῦ Ἀπόλλωνος μαντείαις τέλος ἔνι). Πρβ. Εὐμ. 717 χρησμοὺς τοὺς ἐμούς τε καὶ Διὸς ταρβεῖν κελεύω μηδ' ἀκαρπώτους κτίσαι, Πινδ. Ἰσθμ. 7, 46 ἐπέων δὲ καρπὸς οὐ κατέφθινε.

607 κέ. Λασθένους βίαν, Σχολ. «περιφραστικῶς τὸν Λασθένη τὸν ἰσχυρὸν» (στίχ. 564). — ἐχθρόξενον, κεῖται ἐπὶ ἄλλης ἐννοίας ἢ στίχ. 593 σημαῖνον τὸν κωλύοντα δίκην πυλωροῦ κυνὸς τὴν διὰ τῆς πύλης εἴσοδον τῶν πολεμίων. — γέροντα .. φύει,

Digitized by Google

Ἄκτωρ, ἀδελφὸς τοῦ πάρος λελεγμένου·
ὃς οὐκ ἐάσει γλῶσσαν ἐργμάτων ἄτερ
εἴσω πυλῶν ῥέουσαν ἀλδαίνειν κακά,
οὐδ' εἰσαμεῖψαι τεῖχος ἐχθίστου δάκους 545
εἰκὼ κυροῦσαν πολεμίας ἐπ' ἀσπίδος.
ἔξω μένουσα τῷ φέροντι μέμψεται
πυκνοῦ κροτησμοῦ τυγχάνουσ' ὑπὸ πτόλιν.
θεῶν θελόντων δ' ἂν κατορθώσαιμ' ἔπος.

ΧΟΡΟΣ.

ἱκνεῖται λόγος διὰ στηθέων, στροφ. γ'.
καὶ τριχὸς ὀρθίας πλόκαμος ἵσταται, 551

Σοφ. Φιλ. 97 γλῶσσαν μὲν ἀργόν, χεῖρα δ' εἶχον ἐργάτιν. — τοῦ πάρος λελεγμένου, τοῦ Ὑπερβίου.

543 κέ. Σχολ. «ὃς τούτου τὸν κόμπον ἐφέξει τῶν πράξεων ἀποδέοντα μὴ ἔσω πυλῶν γενέσθαι» ἤτοι ὃς κωλύσει τὴν κομπώδη γλῶσσαν τοῦ Παρθενοπαίου (διὰ λόγων μὲν πορθοῦντος τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ δι' ἔργων) τοῦ εἰσβαλεῖν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρασχεῖν κακά. Πρβ. 428, Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 794 τὸ σὸν δ' ἀφῖκται δεῦρ' ὑποβλητὸν στόμα. — ῥέουσαν δηλοῖ εἰρωνικῶς τὸν μέγαν χείμαρρον τῶν ἀλαζονικῶν λόγων τῶν δίκην κυμάτων παφλαζόντων ἔξω τῆς πόλεως. Πρβ. 487. — ἐργμάτων (ἔργων, πραγμάτων), ὡς εὑρίσκεται καὶ Εὐμεν. 504. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκάβ. 1187 ἀνθρώποισιν οὐκ ἐχρῆν ποτε τῶν πραγμάτων τὴν γλῶσσαν ἰσχύειν πλέον. — ἀλδαίνειν, παράβαλε Ἡσύχιον λέξει «ἀλδαίνειν· αὔξειν». Τὰ κακὰ αὐξηθήσονται, ἐὰν εἰσέλθῃ ἡ γλῶσσα ἐντὸς τῆς πόλεως.

545 κέ. δάκους, θηρός, τῆς Σφιγγός. — εἰσαμεῖψαι, εἰσελθεῖν. — εἰκὼ συναπτόμενον τῷ δάκους εἶναι ὑποκείμενον τοῦ εἰσαμεῖψαι: οὐδ' ἐάσει εἰκὼ ἐχθ. δάκους εἰσαμεῖψαι τεῖχος.

547 κέ. ἔξω μένουσα: Σχολ. «ἡ Σφίγξ βαλλομένη τῷ ἀπὸ τῶν δοράτων κρουσμῷ». Πρβ. στίχ. 531. — ὑπὸ πτόλιν, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως.

549. Ἐὰν οἱ θεοὶ θέλωσι, θὰ κατορθώσω τὸν λόγον μου. Πρὸς τὸ κατορθοῦν ἔπος πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 829 ὀρθοίη λόγον, Ἡροδ. 7, 153 ὀρθοῦται ὁ λόγος.

550. Σχολ. «ὁ λόγος ὁ ἀπὸ τῶν πολεμίων ὁ ἀλαζονικός», μᾶλλον δὲ ἡ διήγησις τοῦ ἀγγέλου περὶ τοῦ Παρθενοπαίου. Ἄλλως ὁ Weil παραβάλλων 274 καὶ ἐννοῶν τοὺς εἰρημένους λόγους τοῦ Ἐτεοκλέους, εἰσδυομένους εἰς τὰ στήθη καὶ ἐπιθαρρύνοντας τὸν χορόν, φοβούμενον ὅμως τὰς μεγαληγορίας τῶν ἐχθρῶν.

551. ὀρθίας (προληπτικῶς) τριχὸς πλόκαμος ἵσταται ποιητικῶς ἀντὶ πλόκαμος ὄρθιος ἵσταται. Καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγεται: αἱ τρίχες μου σηκόνονται (= ἀνώρθωνται). Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 10, ὀρθόθριξ Χο. 32, Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1624 ὥστε πάντας ὀρθίας στῆσαι φόβῳ δείσαντας εὐθέως τρίχας, Ὁμήρ. Ἰλ. 24 359 ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ

Digitized by Google

μεγάλα μεγαληγόρων
κλύουσ' ἀνοσίων ἀνδρῶν. εἴθε μοι
θεοὶ τούσδ' ὀλέσειαν ἔμπας.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἕκτον λέγοιμ' ἂν ἄνδρα σωφρονέστατον, 555
ἀλκήν τ' ἄριστον, μάντιν, Ἀμφιάρεω βίαν·
Ὁμολωΐσιν δὲ πρὸς πύλαις τεταγμένος

γναμπτοῖσι μέλεσσιν, στῆ δὲ ταφών. Ὡς δὲ τὸ φρίττειν κεῖται καὶ ἐπὶ χαρᾶς Σοφ. Αἴ. 693 ἔφριξ' ἔρωτι, περιχαρὴς δ' ἀνεπτάμαν (πρβ. Τραχ. 629 ὥστ' ἐκπλαγῆναι τοὐμὸν ἡδονῇ κέαρ), οὕτω καὶ ἡ ἀνόρθωσις τῶν τριχῶν Εὐρ. Ἑλέν. 632 γέγηθα, κρατὶ δ' ὀρθίους ἐθείρας ἀνεπτέρωκα. Πρβ. Στατ. Theb. 1, 493 laetusque per artus horror iit.

552. μεγάλα, μεγάλα ἔπη, μεγάλα λόγια, οὐχὶ μεγάλα πράγματα, ὡς νομίζει ὁ Σχολ. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 386 μηδὲν μέγ' εἴπῃς, Ἠλ. 830 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 835 μὴ μεγάλα λίαν λέγε.

553. κλύουσα κατ' ὀνομαστικὴν ἀπόλυτον, ὡσανεὶ προηγεῖτο ἔφριξα. Πρβ. Προμ. 216 στάσις τ' ἐν ἀλλήλοισιν ὠροθύνετο, οἳ μὲν θέλοντες ἐκβαλεῖν ἕδρας Κρόνον κτέ., 585 χρίει τις αὖ με τὰν τάλαιναν οἶστρος . . τὸν μυριωπὸν εἰσορῶσα βούταν, Εὐρ. Ἑκ. 970 αἰδώς μ' ἔχει ἐν τῷδε πότμῳ τυγχάνουσ' ἵν' εἰμὶ νῦν καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 916.

554. ἔμπας, οὐδὲν ἧττον, παρὰ πάντας τοὺς φοβεροὺς αὐτῶν λόγους.

555. Ἐν τῷ σκυθρωπῷ στερεώματι τῶν ἀγρίων, ἀλαζονικῶν καὶ ἀσεβῶν προσώπων (598) ἀπαστράπτει οὐράνιον ὅσον ἡ φωτεινὴ καὶ αἰγλήεσσα μορφὴ τοῦ μάντεως Ἀμφιαράου, εὐσεβοῦς μὲν καὶ σώφρονος, οὐχ ἧττον δὲ ἀλκίμου καὶ καρτεροῦ. Ἀκούσαντες οἱ θεαταὶ στ. 579: οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει ἀπέβλεψαν κατὰ τὸν Πλούταρχον (Ἀριστείδ. 3) πάντες εἰς Ἀριστείδην. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 444 κέ.

556. ἀλκήν τ' ἄριστον: ἀφανισθέντος αὐτοῦ ὑπὸ γῆν, εἶπεν ὁ Ἄδραστος: ποθέω στρατιᾶς ὀφθαλμὸν ἐμᾶς, ἀμφότερον, μάντιν τ' ἀγαθὸν καὶ δουρὶ μάρνασθαι κατὰ Πινδ. Ὀλ. 6, 16. Πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1313 δορυσσοῦς Ἀμφιάρεως, τὰ πρῶτα μὲν δόρει κρατύνων, πρῶτα δ' οἰωνῶν ὁδοῖς, Ὁμ. Ὀδ. 15, 213 (Εἰσαγ. σελ. 323) καὶ σημ. εἰς 596.

557. Εὐριπ. Φοιν. 1119 Ὁμολωΐσιν δὲ τάξιν εἶχε πρὸς πύλαις Τυδεύς. Σχολ. «ἀπὸ Ὁμολωΐδος τῆς θυγατρὸς Νιόβης». Ὁ Παυσανίας παράγει τὸ ὄνομα τῶν πυλῶν ἐκ τοῦ Θεσσαλικοῦ ὄρους Ὁμόλης λέγων 9, 8, 6 «ἡνίκα ὑπὸ Ἀργείων μάχῃ πρὸς Γλίσαντι ἐκρατήθησαν, τότε ὁμοῦ Λαοδάμαντι τῷ Ἐτεοκλέους ὑπεξίασιν οἱ πολλοὶ . . . τραπόμενοι δὲ ἐς Θεσσαλοὺς καταλαμβάνουσιν Ὁμόλην . . Θερσάνδρου δὲ τοῦ Πολυνείκους ἀνακαλεσαμένου σφᾶς ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, τὰς πύλας δι' ὧν τὴν κάθοδον ἐποιοῦντο ἀπὸ τῆς Ὁμόλης ὀνομάζουσι Ὁμολωΐδας». Πιθανώτερον ὅμως φαίνεται, ὅτι προῆλθεν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐν Θήβαις Ὁμολωΐου Διός. Πρβ. Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 1119 «Ἀριστόδημος δέ φησιν αὐτὰς οὕτω κληθῆναι διὰ τὸ πλησίον εἶναι τοῦ Ὁμολώου ἥρωος», Ἡσύχ. «Ὁμολωΐδες· πύλαι ἐν Θήβαις. Ὁμολώιος Ζεύς. Θήβησιν οὕτω προσαγορεύεται ὁ Ζεύς»,

Digitized by Google

κακοῖσι βάζει πολλὰ Τυδέως βίαν,
τὸν ἀνδροφόντην, τὸν πόλεως ταράκτορα,
μέγιστον Ἄργει τῶν κακῶν διδάσκαλον, 560
Ἐρινύος λῃτῆρα, πρόσπολον φόνου,
κακῶν Ἀδράστῳ τῶνδε βουλευτήριον.
καὶ τὸν σὸν αὖθις προυσελῶν δμόσπορον,

Otfr. Müller, Orchomenos und d. Minyer σελ. 228—229, Corp. inscr. gr. 352 στ. 6 καὶ Inscr. gr. ant. 191 Δὶ Ὁμολωΐῳ Ἁγεμόνδας ἀπὸ δεκάτας. Παρὰ τῷ Εὐριπ. αὐτόθ. 1109 ὁ Ἀμφιάραος ἐς Προιτίδας πύλας ἐχώρει . . οὐ σημεῖ' ἔχων ὑβρισμέν', ἀλλὰ σωφρόνως ἄσημ' ὅπλα.

558. Τἀνάπαλιν στίχ. 369 κέ. ὑβρίζει ὁ Τυδεὺς τὸν Ἀμφιάραον. — Ἡσύχ. «βάζειν· λέγειν». Πρβ. Ἡσιόδ. Ἔργ. κ. Ἡμ. 186 μέμψονται δ' ἄρα τοὺς χαλεποῖς βάζοντες ἔπεσσι.

559. Λέγων «ὁ ἀνδροφόντης». Πολλάκις ἐπὶ τοῦ καλεῖν, ἀποκαλεῖν κεῖται τὸ ἄρθρον, οἷον καλεῖν τινα τὸν προδότην. — Ὁ Hermann μετατίθησι τοὺς στίχ. 559—562 μετὰ στίχ. 565 λέγων, ὅτι οἱ ἐν αὐτοῖς ὀνειδισμοὶ συνάδουσι μᾶλλον τῷ Πολυνείκει. Ἀλλ' ὅμως παρατηρεῖ ὁ Σχολ. εἰς τὸ ἀνδροφόντην «ἐπεὶ τοὺς Μέλανος ἀπέκτεινε παῖδας Ἀλκάθουν καὶ Λυκαυγέα (Λυκωπέα Butler), τοὺς ἐξαδέλφους αὐτοῦ». Πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 731, Εὐριπ. Ἱκέτ. 147 ΘΗ. ἦλθον δὲ δὴ πῶς πατρίδος ἐκλιπόνθ' ὅρους; ΑΔ. Τυδεὺς μὲν αἷμα συγγενὲς φεύγων χθονός. — τὸν πόλεως ταράκτορα, τὸν δημεγέρτην καὶ ταραξίπολιν καὶ τῶν παρόντων τοῦ πολέμου κακῶν αἴτιον καὶ διδάσκαλον. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον 3, 6, 8 ὁ Ἀμφιάραος ἐμίσει τὸν Τυδέα «ὅτι παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην εἰς Θήβας ἔπεισε τοὺς Ἀργείους στρατεύεσθαι». Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 324 καὶ σημ. 620 κέ. Ὁ Τυδεὺς μετὰ τὸν ἐπ' οἴκου φόνον τῶν συγγενῶν, οὓς ἄλλοι τῶν συγγραφέων ἄλλως ὀνομάζουσιν, φυγὼν ἐξ Αἰτωλίας εἰς Ἄργος καὶ γήμας τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀδράστου Δηϊπύλην διετάραξε καὶ τὰ τῶν Ἀργείων γενόμενος αἴτιος τῆς διαφέσεως τῶν πολιτῶν εἰς δύο μερίδας, εἰς τοὺς θέλοντας τὸν πόλεμον, οἵτινες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἄδραστον, καὶ εἰς τοὺς ἀσπαζομένους τὴν εἰρήνην, οἵτινες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἀμφιάραον. Ἡ Ἐριφύλη λαβοῦσα χρυσοῦν ὅρμον (πρβ. Εἰσ. σ. 323 καὶ 327) παρὰ τοῦ Πολυνείκους καὶ πείσασα τὸν τῇ στρατείᾳ ἀνθιστάμενον αὐτῆς ἄνδρα Ἀμφιάραον κατέπαυσε τὰς ἔριδας ταύτας καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ συστρατεύσηται ἐπὶ Θήβας, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν.

561 κέ. λῃτῆρα. Σχολ. «ἱερέα», Ἡσύχ. «λῃτῆρες· ἱεροὶ στεφανηφόροι ἢ λῃτειραι ἱέρειαι τῶν σεμνῶν θεῶν». Πρβ. Ἀγ. 736 ἱερεὺς ἄτας, 1154 Ἅιδου λῃτορα, ὡς ἔγραψεν ὁ Otfr. Müller ἀντὶ μητέρα. Ὁ Τυδεὺς λέγεται ὑπηρέτης καὶ θεράπων τῆς Ἀρᾶς, ἣν ὁ Οἰδίπους ἐξήνεγκε κατὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, διότι, καταρραγέντος δι' αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ἐγένετο αἴτιος τῆς ἐκπληρώσεως τῶν τοῦ πατρὸς ἀρῶν. — Ἀδράστῳ, ὡς ἀρχιστρατήγῳ. Πρβ. σημ. εἰς 49 κέ. καὶ 596. — Τὸ ἀφῃρ. βουλευτήριον ἀντὶ τοῦ συγκεκριμένου βουλευτὴν μετά τινος πικρίας. Πρβ. Εὐριπ. Ἀνδρομ. 446 Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια.

563. προυσελῶν, προπηλακίζων. Πρβ. Ἡσύχ. «προυγελεῖν (ἤτοι προυσε-

Digitized by Google

ἐξυπτιάζων ὄμμα, Πολυνείκους βίαν,
δὶς ἐν τελευτῇ τοὔνομ' ἐνδατούμενος, 565
καλεῖ· λέγει δὲ τοῦτ' ἔπος διὰ στόμα·
"ἦ τοῖον ἔργον καὶ θεοῖσι προσφιλές,

λεῖν)· προπηλακίζειν, ὑβρίζειν», Ἐτυμ. Μ. σ. 690, 11 «προυσελεῖν λέγουσι τὸ ὑβρίζειν», ἔτι δὲ Προμ. 454 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 730.

564. ἐξυπτιάζων ὄμμα, ὑπτιάζων τὸ πρόσωπον, ἀνατείνων τὰς ὀφρῦς, καὶ ἀναβλέπων εἰς τὸν οὐρανόν. Πρβ. Λυκόφρ. 362 ἡ δ' εἰς τέραμνα δουρατογλύφου στέγης γλήνας ἄνω στρέψασα χώσεται στρατῷ, Ἀντών. Λιβερ. 5 εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας ηὔξατο σὺν ἑαυτῷ ἀφανισθῆναι, Κλήμ. Ἀλεξ. Παιδαγ. 3 σελ. 296 ἐκδ. Pott τὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς σαλεύειν καὶ ἐξυπτιάζοντα παραβλέπειν εἰς τοὺς ἀπαντῶντας, εἰ ἀποβλέπουσιν εἰς ἡμᾶς (περὶ τῶν ὑπερηφάνων), Λουκιαν. κατάπλ. κεφ. 16 σελ. 639 ὥστε ὑπεράνθρωπός τις ἀνὴρ καὶ τρισόλβιός μοι κατεφαίνετο καὶ μονονουχὶ καλλίων καὶ ὑψηλότερος ὅλῳ πήχει βασιλικῷ, ἐπαιρόμενος τῇ τύχῃ καὶ σεμνῶς προβαίνων καὶ ἑαυτὸν ἐξυπτιάζων καὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐκπλήττων, Ὀνειρ. σελ. 719 εἶτα ἐξήλαυνεν ἐπὶ λευκοῦ ζεύγους, ἐξυπτιάζων, περίβλεπτος ἅπασι τοῖς ὁρῶσι καὶ ἐπίφθονος. Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἡ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβλεψις τοῦ Ἀμφιαράου εἶναι σημεῖον τῆς ἀρᾶς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Τυδέως. — Πολυνείκους βίαν, συναπτέον τῷ καλεῖ (566).

565. δὶς . . ἐνδατούμενος: Σχολ. «εἰς δύο διαιρῶν τὸ ὄνομα τοῦ Πολυνείκους, τὸ πολὺ καὶ τὸ νεῖκος». — Ἐὰν τὸ ἐν τελευτῇ ὑγιαίνῃ, τότε φαίνεται, ὅτι σημαίνει «ἐν τέλει τῶν ἑαυτοῦ ὀνειδισμῶν», οὗς ἀποπερατοῖ ἀναφωνῶν: ὦ Πολύνεικες, πολὺ νεῖκος. Πρβ. Μ. Ἐτυμ. σελ. 576, 30 Μελέαγρε, μελέαν γάρ ποτ' ἀγρεύεις ἄγραν. Ἡ ἐτυμολογία αὕτη ἀπαντᾷ καὶ στ. 645, 815, Εὐριπ. Φοιν. 636 ἀληθῶς δ' ὄνομα Πολυνείκη πατὴρ ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον, 1493 ὦ Πολύνεικες, ἔφυς ἄρ' ἐπώνυμος, ὤμοι, Θήβαις. Περὶ τῶν τοιούτων τοῖς Ἕλλησι ποιηταῖς συνήθων ἐτυμολογιῶν ἴδε Ὁμ. Ἰλ. 2, 757 Πρόθοος θοὸς ἡγεμόνευεν, 6, 201 ἦ τοι ὁ καπ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο, 7, 220 Τύχιος κάμε τεύχων, 19, 91 Ἄτη, ἡ πάντας ἀᾶται, Ὀδ. 9, 460 τά μοι οὐτιδανὸς πόρεν Οὖτις, Σοφ. Ἀντιγ. 110 Πολυνείκης ἀρθεὶς νεικέων ἐξ ἀμφιλόγων, Αἴ. 172 Ταυροπόλα ὥρμασεν ἐπὶ βοῦς, 430 αἰαῖ· τίς ἄν ποτ' ᾧεθ' ὧδ' ἐπώνυμον τοὐμὸν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; 608 ἀΐδηλον Ἅιδαν, Τραχ. 47 ὁ πάντα κραίνων βασιλεὺς Κρονίδας, Οἰδ. Τ. 70 τὰ Πυθικὰ ἔπεμψα Φοίβου δώμαθ', ὡς πύθοιθ', Οἰδ. ἐ. Κ. 406 καλοῦμεν Εὐμενίδας, ἐξ εὐμενῶν στέρνων δέχεσθαι τὸν ἱκέτην, ἀπόσπ. 877 ὀρθῶς δ' Ὀδυσσεύς εἰμ' ἐπώνυμος κακοῖς. πολλοὶ γὰρ ὠδύσαντο δυσμενεῖς ἐμοὶ (πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 1, 62 καὶ 19, 407), Εὐριπ. Τρῳά. 989 τὰ μῶρα γὰρ πάντ' ἐστὶν Ἀφροδίτη βροτοῖς, καὶ τοὔνομ' ὀρθῶς ἀφροσύνας ἄρχει θεᾶς, Βάκχ. 367 Πενθεὺς δ' ὅπως μὴ πένθος εἰσοίσει δόμοις, Ἡροδ. 6, 50 καὶ σημ. εἰς στ. 8 καὶ 927. Ὅθεν οὐχὶ δικαίως λέγει ὁ Κυϊντιλιανὸς Inst. 5, 10, 31 illud apud Euripidem frigidum sane, quod nomen Polynicis ad argumentum morum frater incessit.

567. τοῖον: Σχολ. «καθ' ὑπόκρισιν», ἀπαγγελλόμενον μετὰ καταλλήλου

Digitized by Google

καλόν τ' ἀκοῦσαι καὶ λέγειν μεθυστέροις,
πόλιν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς
πορθεῖν, στράτευμ' ἐπακτὸν ἐμβεβληκότα· 570
μητρός τε πληγὴν τίς κατασβέσει δίκη;
πατρίς τε γαῖα σῆς ὑπὸ σπουδῆς δορὶ
ἁλοῦσα πῶς σοι ξύμμαχος γενήσεται;
ἔγωγε μὲν δὴ τόνδε πιανῶ γύην,

χειρονομίας, ὡς κεῖται ἡ λέξις παρ' Ὅμ. Ὀδ. 3, 321 ἐς πέλαγος μέγα τοῖον, 4, 776 καὶ 7, 30 σιγῇ τοῖον, 15, 451 κερδαλέον δὴ τοῖον, 20, 302 μείδησε δὲ θυμῷ σαρδάνιον μάλα τοῖον (περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μιμήσεως τοῦ γέλωτος ὑπὸ τοῦ ῥαψῳδοῦ), Ἰλ. 23, 246 ἐπιεικέα τοῖον. Ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης προέκυψεν σημασία τῆς λέξεως, οἷα ἐν Ἰκ. 405 εἴ πού τι μὴ τοῖον τύχοι, ἤτοι πρόσφορον τῷ δήμῳ καὶ ἀγαθόν. Ὡς δὲ λέγεται παρ' Ἡσυχίῳ λέξ. τοῖον «οὕτως ἀγαθόν· τάσσεται καὶ ἐπὶ θαυμασμοῦ», οὕτω κεῖται ἐνταῦθα τοῖον ἐπὶ τῆς εἰρωνικῆς ἐννοίας: ἀληθῶς ἄριστον καὶ θεσπέσιον ἔργον (ἀριστούργημα) εἶναι κτέ. Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 571 φέρ', ἢν ἕλῃς (Πολύνεικες) γῆν τήνδ', ὃ μὴ τύχοι ποτέ, πρὸς θεῶν, τρόπαια πῶς ἀναστήσεις Διί; κτλ.

568. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 2, 119 αἰσχρὸν γὰρ τόδε γ' ἐστὶ καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

569. Σοφ. Ἀντ. 199 Πολυνείκη . . ὃς γῆν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς . . ἠθέλησε μὲν πυρὶ πρῆσαι κατάκρας κτέ. — ἐ γ γ ε ν εῖ ς, γενέθλιοι (626), πατρῷοι, ἐγχώριοι (Σοφ. Ἠλ. 67). Εἶπε δὲ θεοὺς ἐγγενεῖς ἀντὶ τὰ ἱερὰ τῶν ἐγγενῶν θεῶν.

570. ἐ π α κ τό ν, ξένον, δηλοῖ ἐνταῦθα τὴν προδοσίαν τῆς πατρίδος. Πρβ. 1010.

571. Ὥσπερ ὁ μητραλοίας πράττει ἀνεξίλαστον ἔγκλημα, οὕτω καὶ ἡ πορθηθεῖσα πόλις οὐδέποτε συνδιαλλάττεται τῷ πορθητῇ. Ἐν ποιητικῇ ἀδείᾳ παρατίθεται παραβολὴ καὶ κυρία ἔκφρασις διὰ τοῦ τὲ . . τέ, ὡς καὶ ἐν Ἀγαμ. 76 κέ., διὰ τοῦ τὲ . . καὶ αὐτόθι 334 ὄξος τ' ἄλειφά τ' ἐγχέας ταὐτῷ κύτει διχοστατοῦντ' ἄν, οὐ φίλω, προσεννέποις· καὶ τῶν ἁλόντων καὶ κρατησάντων δίχα φθογγὰς ἀκούειν ἔστι συμφορᾶς διπλῆς, ἀλλαχοῦ διὰ τοῦ τέ, καί, δέ, μὲν — δέ, οὔτε — οὔτε, οὐδέ, οἷον Εὐρ. Ἱκέτ. 508 σφαλερὸν ἡγεμὼν θρασὺς νεώς τε ναύτης, Εὐρ. ἀποσπ. 411 μικροῦ γὰρ ἐκ λαμπτῆρος Ἰδαῖον λέπας πρήσειεν ἄν τις, κἂν πρὸς ἄνδρ' εἴπῃς ἕνα, πύθοιντ' ἂν ἀστοὶ πάντες ἃ κρύπτειν χρεών, Αἰσχ. Χοηφ. 246, Εὐριπ. ἀποσπ. 176: τίς γὰρ πετραῖον σκόπελον οὐτάζων δορὶ ὀδύναισι δώσει; τίς δ' ἀτιμάζων νέκυς κτέ., ἀποσπ. 1047 ἅπας μὲν ἀὴρ αἰετῷ περάσιμος, ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς, καὶ ἀποσπ. 194 ἐγὼ γὰρ οὔτε ναυτίλον φιλῶ τολμῶντα λίαν οὔτε προστάτην χθονός.

574. π ι α ν ῶ φαίνεται ὅτι δηλοῖ ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ σηπόμενον καὶ τὴν γῆν δίκην ποταμίας ἰλύος λιπαῖνον καὶ τρέφον σῶμα (πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 808, Horat. Carm. 2, 1, 29 quis non Latino sanguine pinguior campus, Πινδ. Νεμ. 9, 23 Ἰσμηνοῦ δ' ἐπ' ὄχθαισι . . λευκανθέα σώμασι πίαναν καπνόν), ἀλλὰ

Digitized by Google

μάντις κεκευθὼς πολεμίας ὑπὸ χθονός· 575
μαχώμεθ', οὐκ ἄτιμον ἐλπίζω μόρον."

μᾶλλον κατὰ μετωνυμίαν πλουσίαν καὶ ὀλβίαν καὶ τοῖς ἀναθήμασι καὶ λοιποῖς θησαυροῖς ὑπερήφανον καὶ χλιδῶσαν ποιήσω (Σχολ. ν. «δοξάσω, κοσμήσω»), πρὸς ἣν σημασίαν τοῦ ῥήματος πρβ. Ἀγ. 288 καὶ 1669 καὶ τὰ ὁμηρικὰ Ἰλ. 2, 549 ἐν πίονι νηῷ, 5, 512 μάλα πίονος (Ἡσύχ. λιπαροῦ . . πλουσίου, μεγάλου) ἐξ ἀδύτοιο. — γύην, χώραν. Παρ' Αἰσχύλῳ δὲν ἀναγινώσκεται ἄλλοθι ὁ πληθ. γύαι, τοῦ δὲ ἑνικοῦ ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Εὐριπίδης Ἡρακλείδ. 839 τὸν Ἀργείων γύην σπείροντες. — Τραπέντων τῶν Ἀργείων εἰς φυγὴν καὶ σχισθείσης ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Διὸς τῆς γῆς κατεπόθη (πρβ. Πινδ. Ὀλ. 6, 13 κέ., Σοφ. Ἠλ. 837 κέ.) ὁ Ἀμφιάραος ἐν αὐτῇ σὺν τῷ ἅρματι καὶ τῷ ἡνιόχῳ αὐτοῦ Βάτωνι καὶ οὕτως ἐσώθη ἐκ τῶν κινδύνων (πρβ. Πινδ. Νεμ. 9, 24 κέ.) τῆς ἐχθρικῆς διώξεως (πρβ. τὰς πλαστικὰς παραστάσεις παρὰ Welcker, A. D., πίν. 9, 15. 10, 16 καὶ Overbeck, Gallerie heroisch. Bildw. d. alt. Kunst 1, 144 κέ.). Ἐνταῦθα ἐτιμᾶτο μεγάλως ὡς ἥρως καὶ προφήτης ὑπό τε Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων (πρβ. Ἡρ. 1, 4, 49, 52 καὶ 8, 134, Πλουτάρχ. Ἠθ. 412 καὶ β. Ἀριστ. 19), ἐν χρόνοις δὲ ὑστέροις τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου μεθιδρύθη (πρβ. Στράβ. 9, 2, 10, σελ. 404 ἐκ Κνωπίας δὲ τῆς Θηβαϊκῆς μεθιδρύθη κατὰ χρησμὸν δεῦρο τὸ Ἀμφιαράειον καὶ Παυσαν. 1, 34, 2) ἐκ τῶν Θηβῶν εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ Ταναγρικῆς κειμένην Ὠρωπίαν γῆν, ἔνθα ἐτιμᾶτο ὡς θεὸς τῆς μαντικῆς καὶ τῶν ἀσθενῶν ἰατὴρ καὶ ἐτελοῦντο αὐτῷ μουσικοὶ καὶ γυμνικοὶ ἀγῶνες (ἔπιθι Preller, Ber. d. sächs. Ges. 1852 σελ. 140—188 καὶ Bursian, Geogr. 1, 220 κέ.). Τὸ ἐν Ὠρωπῷ περίδοξον ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐν τῇ νῦν καλουμένῃ θέσει Μαυροδήλεσι (πρβ. Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1884), ὁ δὲ Dittenberger (Index schol. univ. Hal. 1889 de sacris Amphiarai Thebanis et Oropiis) ἀποφαίνεται ὅτι ἡ μεθίδρυσις αὕτη εἰς Ὠρωπὸν ἐγένετο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 430 καὶ 414 ὁρμώμενος εἰς τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν αὐτόθι ἐπιγραφῶν οὐδεμία εἶναι ἀρχαιοτέρα τῶν ἀρχῶν τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ λέγων ὅτι, ὥσπερ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος γινώσκομεν ἐν μόνον μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου, τὸ ἐν Ὠρωπῷ, οὕτως ἐπὶ τῶν Περσικῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου ὑπῆρχε μόνον ἕν, τὸ ἐν Θήβαις. Οἱ δὲ ἐρωτῶντες τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου ἀπείχοντο οἴνου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἐνήστευον μίαν ἡμέραν, προσηύχοντο καὶ ἐξηγνίζοντο, θύοντες δὲ κριὸν καὶ ὑποστρωσάμενοι τὸ δέρμα ἐκάθευδον ἀναμένοντες δήλωσιν ὀνειράτων. Μάλιστα δὲ ἀσθενεῖς ἐζήτουν συμβουλάς, οἱ δὲ ἀναρωννύμενοι ἔρριπτον νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ εἰς τὴν πλησίον τοῦ ναοῦ καλουμένην πηγὴν τοῦ Ἀμφιαράου (Παυσαν. 1, 34, 3). Προσόμοιον ἱερὸν ἐν Λεβαδείᾳ τῆς Βοιωτίας ἦν τὸ τοῦ Τροφωνίου, περὶ οὗ ἔπιθι Παυσαν. 9, 39, 3 καὶ Σχολ. Ἀριστοφ. Νεφ. 508. — μάντις κατηγορούμενον τοῦ κεκευθώς. Ὁ Ἀμφ. προεγίνωσκεν τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπὸ γῆν περαιτέρω ζωὴν καὶ ἕνεκα τούτου λέγει (576): οὐκ ἄτιμον (Σχολ. οὐκ ἀγεννῆ· οὗτος γὰρ ἐκεῖ καταποθεὶς ὑπὸ τῆς γῆς ὕστερον μετὰ θάνα-

Digitized by Google

τοιαῦθ' ὁ μάντις ἀσπίδ' εὐκήλως ἔχων
πάγχαλκον ηὔδα· σῆμα δ' οὐκ ἐπῆν κύκλῳ.
οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
βαθεῖαν ὧλκα διὰ φρενὸς καρπούμενος, 580
ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.
τούτῳ σοφούς τε κἀγαθοὺς ἀντηρέτας
πέμπειν ἐπαινῶ· δεινὸς ὃς θεοὺς σέβει.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

φεῦ τοῦ ξυναλλάσσοντος ὄρνιθος βροτοῖς

τον ἐμάντευεν. Πρβ. Εὐριπ. Ἰκ. 925 καὶ μὴν τὸν Οἰκλέους γε γενναῖον τόκον θεοὶ ζῶντ' ἀναρπάσαντες ἐς μυχοὺς χθονὸς αὐτοῖς τεθρίπποις εὐλογοῦσιν ἐμφανῶς, Cicer. de divin. 1, 40 Amphiaraum autem sic honoravit fama Graeciae, deus ut haberetur, atque ut ab eius solo in quo est humatus oracula peterentur) ἐλπίζω μόρον, εἰς ταύτην δὲ τὴν ὀλβιοδότειραν ζωὴν τοῦ Ἀμφιαράου ὑπὸ τὴν γῆν ἀνάγεται, ὡς εἴρηται, καὶ τὸ πιανῶ.

577. εὐκήλως, φέρων ἀσπίδα ἡσύχως καὶ μὴ κινῶν αὐτὴν ἀλαζόνως, ὡς οἱ ἕτεροι πολέμαρχοι τῶν Ἀργείων. Ὡσαύτως ἡ Ἀντιγόνη λέγει περὶ αὐτοῦ Εὐριπ. Φοιν. 177 ὡς ἀτρεμαῖα κέντρα σώφρονα πώλοις . . μεταφέρων ἰθύνει.

578. Εὐριπ. Φοιν. 1111 Ἀμφιάραος, οὐ σημεῖ' ἔχων ὑβρισμέν' ἀλλὰ σωφρόνως ἄσημ' ὅπλα.

579. Ὁ στίχος οὗτος φέρεται οὕτως ἐν ἅπασι τοῖς ἀντιγράφοις τοῦ Αἰσχύλου, παρὰ Πλουτάρχῳ π. τοῦ πῶς δ. ἀκ. π. καὶ Ἀποφθέγμ. βασιλέων καὶ αὐτοκρ. σ. 186B καὶ Τζέτζῃ Χιλ. 4, 982, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις τῶν συγγραφέων, οἷον Πλάτ. Πολιτ. 2, σ. 361B, σ. 362A καὶ λοιποῖς τῶν ὀψιαιτέρων, ἔτι δὲ καὶ τῷ αὐτῷ Πλουτ. Ἀριστ. 3 ἀναγινώσκεται: οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει. Πρβ. Σαλλουστ. Catil. κ. 54 esse quam videri bonus malebat (Cato). Ἐν τῇ ἐξαγγελίᾳ τούτου καὶ τῶν δύο ἐπιφερομένων στίχων προείρηται (πρβ. στίχ. 555), ὅτι οἱ θεαταὶ προσέβλεψαν εἰς τὸν Ἀριστείδην, τὸν καλούμενον δίκαιον (πρβ. Εἰσαγ. σελ. 19).

580. ὧλκα, ἅλοκα. Ὅμ. Ἰλ. 12, 707, Ὀδ. 19, 375. Συλλέγων καρποὺς ἐκ βαθείας (ἤτοι εὐφόρου) αὔλακος ἐν τῷ νῷ, ἐξ ἧς οὐδὲν ἕτερον ἢ γενναῖα βουλεύματα βλαστάνουσιν, ὃ ἔστιν ῥυθμίζων τὰς ἑαυτοῦ πράξεις κατὰ βαθέως ἐρριζωμένας ἠθικὰς ἀρχάς. Πρβ. Πέρσ. 145 φροντίδα κεδνὴν καὶ βαθύβουλον, Ἱκέτ. 416 βαθείας φροντίδος (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπιπόλαια βουλεύματα), Σουίδ. (λέξ. βαθεῖαν αὔλακα) «μεταφορικῶς ἀπὸ τούτου βαθείας φρένας καὶ κεκρυμμένας σημαίνει». — διὰ φρενός, ὡς διὰ χερὸς 500, Σοφ. Ἀντ. 639 οὕτω . . χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν, 1060 τἀκίνητα διὰ φρενῶν.

581 κέ. Πρβ. Ἀριστοφ. Λυσ. 406 τοιαῦτ' ἀπ' αὐτῶν βλαστάνει βουλεύματα. — ἀντηρέτας, πρβ. στίχ. 270.

583. δεινὸς (Σχολ. δυσκατέργαστος), δυσκαταγώνιστος. Τὸ ἀσύνδετον χάριν ἐμφάσεως.

584. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἀκούσας ἄνδρα ἀγαθὸν συστρατευόμενον πονηροῖς ἀνα-

Digitized by Google

δίκαιον ἄνδρα τοῖσι δυσσεβεστάτοις. 585
ἐν παντὶ πράγει δ' ἔσθ' ὁμιλίας κακῆς
κάκιον οὐδέν, καρπὸς οὐ κομιστέος·
ἄτης ἄρουρα θάνατον ἐκκαρπίζεται.
ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ
ναύταισι θερμοῖς σὺν πανουργίᾳ τινὶ 590
ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει,
ἢ ξὺν πολίταις ἀνδράσιν δίκαιος ὢν

φωνεῖ: φεῦ τῆς τῶν βροτῶν τύχης, τῆς συναγούσης ἐπὶ τὸ αὐτὸ δίκαιον ἄνδρα καὶ δυσσεβῆ. — ξυναλλάσσοντος: Σχολ. «συνάγοντος». — ὄρνις, οἰωνός, τύχη.

586 κέ. Ἐκ τῶν βλαπτόντων τὴν ἐπιτυχίαν πράξεώς τινος οὐδὲν εἶναι βλαβερώτερον τῆς κακῆς συναναστροφῆς. Ἡ ῥῆσις «καρπὸς οὐ κομιστέος» μετάγει εἰς τὴν ἑπομένην γενικὴν ἔννοιαν· ἐκ τοῦ ἀγροῦ τούτου (τῆς ὁμιλίας τῶν κακῶν) οὐδένα καρπὸν ὀφείλει τις νὰ συλλέξῃ, διότι ἐκ τοῦ ἀγροῦ τῆς καταστροφῆς καὶ φθορᾶς μόνον θάνατον συνάγει τις ὡς καρπόν.

588. Ἄτης ἄρουρα, Σχολ. «λύμης χωρίον ἡ τῶν πονηρῶν φιλία». Πρβ. Πέρσ. 823 ὕβρις γὰρ ἐξανθοῦσ' ἐκάρπωσε στάχυν ἄτης, ὅθεν πάγκλαυτον ἐξαμᾷ θέρος, καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπ. π. Ῥωμ. 6, 23 τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος. Πρὸς τὴν ῥῆσιν ἄρουρα θάνατον ἐκκαρπίζεται (= καρπολογεῖται, καρπολογουμένη φέρει) πρβ. Σοφ. Ἠλ. 114 τοὺς εὐνὰς ὑποκλεπτομένους (= ὧν αἱ γαμήλιαι εὐναὶ ὑποκλέπτονται), καὶ κατωτέρω 610.

590. θερμοῖς (ὡς Εὐμ. 563 γελᾷ δὲ δαίμων ἐπ' ἀνδρὶ θερμῷ), θρασέσιν, ἰταμοῖς. Πρβ. Ἀριστοφ. Πλούτ. 415 ὦ θερμὸν ἔργον κἀνόσιον καὶ παράνομον. Ὁ Εὐστάθιος οὐ πάνυ τι ὀρθῶς σημειοῦται εἰς Ἰλ. 2, 201, 6 «θερμὸν ἔργον διαλελυμένως τὸ ἀναιδὲς καὶ θρασύ· θερμουργὸς δὲ ἀνὴρ ἐν συνθέσει κατὰ λόγον ἐπαινετόν, ὁ θαρσαλέος καὶ μὴ ψυχρὸς εἰς ἔργον», ὡς μηνύει Ξεν. Ἀπομν. 1, 2, 9 εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ σὺ Κριτόβουλον ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ τῶν θρασέων, καὶ τῶν προνοητικῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ ῥιψοκινδύνων; . . . νῦν τοίνυν νόμιζε αὐτὸν θερμουργότατον εἶναι καὶ λεωργότατον (ἰταμώτατον). Πρὸς τὸν νοῦν πρβ. Ἀντιφ. περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου § 82 οἶμαι γὰρ ὑμᾶς ἐπίστασθαι, ὅτι πολλοὶ ἤδη ἄνθρωποι μὴ καθαροὶ χεῖρας ἢ ἄλλο τι μίασμα ἔχοντες συνεισβάντες εἰς τὸ πλοῖον συναπώλεσαν μετὰ τῆς αὐτῶν ψυχῆς τοὺς ὁσίως διακειμένους τὰ πρὸς τοὺς θεούς, Εὐριπ. Ἠλ. 1354 ἀδικεῖν μηδεὶς θελέτω μηδ' ἐπιόρκων μέτα συμπλείτω. Ἡ παραβολὴ αὕτη ἦν κοινὴ καὶ παροιμιώδης σχεδὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Πρβ. Naegelsbach Nachhom. Theologie σελ. 32. — σὺν πανουργίᾳ τινί, καὶ μεγάλως πανούργοις (Σχολ. ν. «σπουδαίοις εἰς τὸ πανουργεύεσθαι»).

591. θεόπτυστος, τοῖς θεοῖς κατάπτυστος, πολλῷ ἰσχυρότερον τοῦ θεοῖς ἐχθρός, θεοστυγής.

592. ξὺν πολίταις συναπτέον τῷ ἐδάμη (595).

Digitized by Google

ἐχθροξένοις τε καὶ θεῶν ἀμνήμοσιν 593
πληγεὶς θεοῦ μάστιγι παγκοίνῳ ᾽δάμη, 595
ταὐτοῦ κυρήσας ἐκδίκοις ἀγρεύματος. 594
οὕτως ὁ μάντις, υἱὸν Οἰκλέους λέγω, 596
σώφρων δίκαιος ἀγαθὸς εὐσεβὴς ἀνήρ,
μέγας προφήτης, ἀνοσίοισι συμμιγεὶς
θρασυστόμοισιν ἀνδράσιν βίᾳ φρενῶν

593. ἐχθρόξενος, ἐχθρὸς τοῦ τῆς ξενίας δικαίου. Ἐν ἄλλῃ ἐννοίᾳ κεῖται ἡ λέξις 608. — θεῶν ἀμνήμοσιν, καταφρονηταῖς τῶν θεῶν.

594. Τῇ μεταφορᾷ ἀπὸ τῶν ἵππων ἕπεται ἡ ἀπὸ τοῦ δικτύου καὶ τῆς ἄγρας· γενόμενος μετὰ τῶν ἀδίκων ἄγρευμα (Σχολ. οἷον σὺν αὐτοῖς θηραθείς). Πρβ. Ἀγαμ. 1032 ἐντὸς δ' ἁλοῦσα μορσίμων ἀγρευμάτων, αὐτόθι 370 στεγανὸν δίκτυον . . ἄτην πανάλωτον, Ὁμήρ. Ἰλ. 5, 487. — Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. καὶ Εὐρ. Ἱκέτ. 223: χρῆν γὰρ οὔτε σώματα ἄδικα δικαίοις τὸν σοφὸν ξυμμιγνύναι . . . κοινὰς γὰρ ὁ θεὸς τὰς τύχας ἡγούμενος τοῖς τοῦ νοσοῦντος πήμασιν διώλεσε τὸν οὐ νοσοῦντα κοὐδὲν ἠδικηκότα. Παρατηρητέον δέ, ὅτι ὁ ποιητὴς πειρᾶται νὰ ἀπονείμῃ συγγνώμην τοῖς παθήμασι τῶν δικαίων, ὅπερ ποιεῖ καὶ Εὐμεν. 553 ἑκὼν δ' ἀνάγκας ἄτερ δίκαιος ὢν οὐκ ἄνολβος ἔσται· πανώλεθρος δ' οὔποτ' ἂν γένοιτο (ἅτε τοῦ δικαίου διασῴζοντος τὸ καλὸν συνειδός). Πρβ. Εἰσαγ. σ. 25.

595 κέ. Πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 12, 37 Διὸς μάστιγι δαμέντες. — ἐδάμη, γνωμικὸς ἀόριστος. — παγκοίνῳ μάστιγι θεοῦ, κοινῇ θεόθεν δυστυχίᾳ, κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν ἐν τεθρίππῳ ἵππων, ὡς λέγει ὁ Schütz. Ὥσπερ γὰρ ὁ ἡνίοχος σὺν τοῖς ἀφηνιάζουσι ζυγίοις ἵπποις κολάζει διὰ τῆς μάστιγος καὶ τοὺς σειραίους, οὕτω καὶ ὁ θεὸς κολάζει σὺν τοῖς ἀδίκοις καὶ τοὺς συνεζευγμένους αὐτοῖς δικαίους. Ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἑνὸς δικαίου, διὰ ταῦτα ἐννοητέον ἀντὶ τεθρίππου τρῖππον (Ὁμ. Ἰλ. 16, 153), ἔχον συνεζευγμένους δύο κυρίους ἵππους (ζυγίτας, ζυγίους) καὶ ἕνα παρήορον.

596 κέ. οὕτως ἀναφέρεται εἰς στ. 589, ἔνθα παραλείπεται τὸ ὥσπερ: ὥσπερ εὐσεβὴς ἀνὴρ . . οὕτως Ἀμφιάραος κτέ. Πρβ. Χοηφ. 246, ἔνθα 251 οὕτω δὲ συνδέει τὴν παραβολήν· ἴδε σημ. εἰς στίχ. 571. — σώφρων καὶ τὰ συνεπόμενα ἐπίθετα ἀντιδιαστέλλουσι τὸν Ἀμφιάραον πρὸς τοὺς ἀνοσίους ἑταίρους. Καὶ τὰ μὲν δίκαιος καὶ εὐσεβὴς ἀντιτίθενται τῷ ἀνοσίοισι, τὸ δὲ ἀγαθὸς (= γενναῖος) ἀντιτίθεται τῷ θρασυστόμοισι. Ὥσπερ ὁ Ἄδραστος παραβάλλεται πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, οὕτω καὶ ὁ Ἀμφιάραος ἦν ὁ Κάλχας ἅμα δὲ καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς τῆς Θηβαΐδος. Πρβ. σημ. εἰς 556.

599 κέ. βίᾳ φρενῶν, ὡς βίᾳ καρδίας Ἱκέτ. 806, 436. Πρβ. 518, 731, Εὐριπ. Ἀλκήστ. 829 θυμοῦ βίᾳ, Φοιν. 18 δαιμόνων βίᾳ, Θουκ. 1, 43 βίᾳ ἡμῶν, καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς πεζογράφοις. Ὁ νοῦς: οἵτινες πάντα λίθον κινοῦσι καὶ ἐντείνουσιν ἰσχυρῶς τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, ὅπως παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῶν καὶ προσδοκίαν (βίᾳ φρενῶν) ἐπιστρέψωσι παρακάμπτοντες τὴν μακρὰν καμπὴν καὶ διανύοντες τὴν ὁδόν,

Digitized by Google

τείνουσι καμπὴν τὴν μακρὰν πάλιν μολεῖν 600
Διὸς θέλοντος ξυγκαθελκυσθήσεται.
δοκῶ μὲν οὖν σφε μηδὲ προσβαλεῖν πύλαις,
οὐχ ὡς ἄθυμον οὐδὲ λήματος κάκῃ,
ἀλλ' οἶδεν ὡς σφε χρὴ τελευτῆσαι μάχῃ,
εἰ καρπὸς ἔσται θεσφάτοισι Λοξίου. 605
ὅμως δ' ἐπ' αὐτῷ φῶτα, Λασθένους βίαν, 607
ἐχθρόξενον πυλωρὸν ἀντιτάξομεν·

ἥτις ὅμως ἄγει· οὐχὶ οἴκαδε, ἀλλ' εἰς τὸν Ἅιδην ἤτοι ἡττηθέντες καὶ φεύγοντες προτροπάδην ἀντὶ τοῦ ὑποστρέψαι οἴκαδε φονευόμενοι καταβήσονται εἰς τὸν Ἅιδην. Ἡ ῥῆσις «μακρὰ καμπὴ» σημαίνουσα ἐνταῦθα τὴν εἰς Ἅιδου κάθοδον εἴρηται κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ σταδίῳ διαύλου, ὡς κεῖται περὶ τῆς οἴκαδε ἐπιστροφῆς Ἀγ. 356 κάμψας διαύλου θάτερον κῶλον πάλιν. Πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 480 ὡς διὰ μακροῦ μὲν τήνδ' ἐπλεύσατε χθόνα, μακρὸν δ' ἀπ' οἴκων χρόνον ἔσεσθ' . . ἀεὶ κάτω. Μακρὰ δὲ λέγεται ἡ εἰς Ἅιδου πορεία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν βραχεῖαν πορείαν ἐκ τοῦ Ἄργους ἐπὶ τὰς Θήβας ἢ τὴν βραχεῖαν τῆς ἐπιστροφῆς ὁδὸν εἰς Ἄργος.

601. Διὸς θέλοντος, τῷ θελήματι καὶ τῇ παραχωρήσει τοῦ Διός, ὡς στ. 549, τοῦ μὴ κωλύοντος τὴν ἀπώλειαν τοῦ δικαίου Ἀμφιαράου. — ξυγκαθελκυσθήσεται, σὺν αὐτοῖς καθελκυσθήσεται εἰς τὸν Ἅιδην.

602. δοκῶ μέν, ἡ ἀντίθεσις 607 ὅμως δ'. — σφὲ, αὐτόν, τοὐναντίον 604 σφὲ = αὐτούς. — μηδὲ προσβαλεῖν ταῖς πύλαις, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντιτάξωμεν αὐτῷ ἀντίπαλον (582).

603. οὐχὶ ὡς ἄψυχος, 370 (245). — λήματος κάκῃ, δειλίᾳ. Ἡ ἀνδρεία τοῦ Ἀμφιαράου ἐπαινεῖται καὶ παρ' ἄλλοις, οἷον παρὰ τῷ Πινδάρῳ καλοῦντι αὐτὸν Νεμ. 10, 9 πολέμοιο νέφος καὶ συγκαταλέγοντι αὐτὸν Ἰσθμ. 6, 35 τοῖς ἀρίστοις προμάχοις (πρβ. καὶ Ὀλ. 6, 17 κέ. καὶ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1309).

604. Ἀπολλόδ. 3, 6 Ἀμφιάραος δὲ ὁ Οἰκλέους μάντις ὢν καὶ προειδὼς ὅτι δεῖ πάντας τοὺς στρατευσομένους χωρὶς Ἀδράστου τελευτῆσαι αὐτός τε ὤκνει στρατεύεσθαι κτλ. Κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀρχαίου ἔπους ἦν, ὅτι ἡ στρατεία ἐπὶ Θήβας ἐγένετο ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν θεῶν. Πρβ. Πινδ. Νεμ. 9, 18 καί ποτ' ἐς ἑπταπύλους Θήβας ἄγαγον στρατὸν ἀνδρῶν αἰσιᾶν οὐ κατ' ὀρνίχων ὁδόν, οὐδὲ Κρονίων ἀστεροπὰν ἐλελίξας οἴκοθεν μαργουμένους στείχειν ἐπώτρυν', ἀλλὰ φείσασθαι κελεύθου καὶ Ὅμ. Ἰλ. 4, 376 κέ.

605. καρπός, τέλος, πλήρωσις (Σχολ. εἰ ταῖς τοῦ Ἀπόλλωνος μαντείαις τέλος ἔνι). Πρβ. Εὐμ. 717 χρησμοὺς τοὺς ἐμούς τε καὶ Διὸς ταρβεῖν κελεύω μηδ' ἀκαρπώτους κτίσαι, Πινδ. Ἰσθμ. 7, 46 ἐπέων δὲ καρπὸς οὐ κατέφθινε.

607 κέ. Λασθένους βίαν, Σχολ. «περιφραστικῶς τὸν Λασθένη τὸν ἰσχυρόν» (στίχ. 564). — ἐχθρόξενον, κεῖται ἐπὶ ἄλλης ἐννοίας ἢ στίχ. 593 σημαῖνον τὸν κωλύοντα δίκην πυλωροῦ κυνὸς τὴν διὰ τῆς πύλης εἴσοδον τῶν πολεμίων. — γέροντα . . φύει,

Digitized by Google

γέροντα τὸν νοῦν, σάρκα δ' ἡβῶσαν φύει,
ποδῶκες οἶμα, χεῖρα δ' οὐ βραδύνεται 610
παρ' ἀσπίδος γυμνωθὲν ἁρπάσαι δορί. 611
φιλεῖ δὲ σιγᾶν ἢ λέγειν τὰ καίρια· 606
θεοῦ δὲ δῶρόν ἐστιν εὐτυχεῖν βροτούς. 612

ΧΟΡΟΣ.

κλύοντες θεοὶ δικαίας λιτὰς ἀντ. γ'.
ἡμετέρας τελεῖθ', ὡς πόλις εὐτυχῇ,
δορίπονα κάκ' ἐκτρέπον- 615
τες εἰς ἐπιμόλους· πύργων δ' ἔκτοθεν
βαλὼν Ζεὺς σφε κάνοι κεραυνῷ.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

τὸν ἕβδομον δὴ τὸν πύλαις ἐφ' ἑβδόμαις

ἔχοντα ἐν ἡβῶντι σώματι γέροντος νοῦν καὶ φρόνησιν. Πρβ. Πινδ. Πυθ. 4, 281 κεῖνος γὰρ ἐν παισὶν νέος, ἐν δὲ βουλαῖς πρέσβυς ἐγκύρσαις ἑκατονταετεῖ βιοτᾷ. Τὸ νοῦν φύειν εἴρηται ὡς φῦσαι φρένας Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 804, Ἠλ. 1463, τὸ δὲ σάρκα φύειν ὡς φῦσαι ὀδόντας, πώγωνα, πτερὰ ἢ σῶμα γεννᾶν μέγα Σοφ. Αἴ. 1077. — σάρκα, ὡς Ἀγ. 72 σαρκὶ παλαιᾷ. — γέροντα καὶ ἡβῶσαν εἶναι κατηγορούμενα.

610 κέ. ποδῶκες, προσυπακουομένου ἐστί. — οἶμα (αὐτοῦ), ἡ ὁρμητικὴ καὶ θυελλώδης προσβολή, ἡ ἔφοδος, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 16, 752 οἶμα λέοντος ἔχων (Πάτροκλος ἐπὶ Κεβριόνῃ ἥρωι βεβήκει), 21, 252 αἰετοῦ οἴματ' ἔχων μέλανος (Πηλεΐδης ἀπόρουσεν). — χεῖρα . . βραδύνεται, οὐκ ἔχει βραδεῖαν χεῖρα (πρβ. 588) ἤτοι ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἔσται ταχεῖα μέλλουσα νὰ τρώσῃ διὰ τοῦ δόρατος τὸ τῆς ἀσπίδος γυμνωθὲν μέρος (τοῦ ἐχθροῦ). Πρβ. τὴν περιγραφὴν τῆς μονομαχίας τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους παρ' Εὐρ. Φοιν. 1384 κέ., ἔνθα λέγεται στίχ. 1396: κἀν τῷδε μόχθῳ γυμνὸν ὦμον εἰσιδὼν [ὁ πρόσθε τρωθεὶς στέρνα Πολυνείκους βίᾳ] διῆκε λόγχην . . ἀπὸ δ' ἔθραυσ' ἄκρον δόρυ, Ὁμήρ. Ἰλ. 16, 311 ἀτὰρ Μενέλαος ἀρήιος οὔτα Θόαντα στέρνον γυμνωθέντα παρ' ἀσπίδα, αὐτόθι 4, 468 πλευρά, τά οἱ κύψαντι παρ' ἀσπίδος ἐξεφαάνθη. Πρὸς τὸ φιλεῖ δὲ σιγᾶν κτλ. πρβ. στ. 1, Χοηφ. 580 σιγῶν δ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια.

612. θεοῦ δὲ κτέ. Σχολ. ν. «ὅμως δὲ εἰ καὶ ἀνδρεῖός ἐστιν οὗτος καὶ ἐπιτήδειος, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ ἐστι δῶρον εὐτυχεῖν τοὺς ἀνθρώπους». — εὐτυχεῖν, νικᾶν, πρβ. σημ. 350 καὶ Στοβ. 103, 3 ἀσκεῖν μὲν ἀρετήν, εὐτυχεῖν δ' αἰτεῖν θεούς.

613 κέ. δικαίας λιτάς. Σχολ. «ἐπιτελεῖτε, ὅπως εὐτυχῇ, τὰ ἀπὸ τοῦ πολέμου κακὰ ἀπὸ τῆς γῆς (τῆς ἡμετέρας) ἐπὶ τοὺς ἐπελθόντας τρέποντες».

616. Σχολ. «ἀποβαλὼν δὲ αὐτοὺς ὁ Ζεὺς ἔξω τῶν τειχῶν διαφθείρειεν κεραυνῷ [ἐπὶ ταῖς πύλαις]». Πρβ. 300 καὶ 547. Περὶ τοῦ σφέ ἔπιθι 454.

618. δή, ἤδη, τέλος, ἤτοι τοῦτον εἰπὼν τελευτῶ τὸν λόγον. — ἑβδόμαις,

Digitized by Google

λέξω, τὸν αὐτοῦ σοῦ κασίγνητον, πόλει
οἷας ἀρᾶται καὶ κατεύχεται τύχας, 620
πύργοις ἐπεμβὰς κἀπικηρυχθεὶς χθονί,
ἁλώσιμον παιᾶν' ἐπεξιακχάσας,
σοὶ ξυμφέρεσθαι καὶ κτανὼν θανεῖν πέλας
ἢ ζῶντ' ἀτιμαστῆρα τὼς ἀνδρηλατῶν

Κρηναίαις, ὡς Εὐριπ. Φοιν. 1123 ὁ σὸς δὲ Κρηναίαισι Πολυνείκης πύλαις Ἄρη προσῆγε. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 514. Ὡς ὁ Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 1123 παράγει τὰς Κρηναίας ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς Δίρκης λέγων «ἴσως δὲ τῇ Δίρκῃ παρέκειντο καὶ ἀπὸ ταύτης ὠνομάσθησαν», οὕτω καὶ ὁ Στάτιος ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῶν Κρηναίων πυλῶν εἰς τὴν περιώνυμον Δίρκην. Πρβ. Ulrichs σελ. 17. Κατὰ τὸν Fabricius, ταυτίζοντα τὰς παρ' Εὐριπίδῃ Κρηναίας πρὸς τὰς παρ' Αἰσχύλῳ Βορραίας (Theben, σ. 28) αἱ πύλαι αὗται ἔκειντο πρὸς βορρᾶν καὶ ἐγγὺς τῆς πηγῆς τοῦ νῦν Πυρί, ἧς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ἀγνοεῖται.

620 κέ. Δέεται καὶ εὔχεται ἑαυτῷ τήνδε τὴν τύχην· ἀναβὰς ἐπὶ τὰ τείχη καὶ ἀνακηρυχθεὶς τῇ πόλει ἄρχων καὶ νικητήριον ἀλαλάζων παιᾶνα ἐπὶ τῇ ἁλώσει αὐτῆς εἶτα ἀντιπαλαίων σοι κτλ. — ἁλώσιμος παιὰν (ᾀδόμενος τῷ Ἀπόλλωνι ἢ τῷ Ἄρει) ὡς ἁλώσιμος βάξις Ἀγ. 10 δηλοῖ τὴν φήμην περὶ τῆς ἐκπολιορκηθείσης πόλεως. — ἐπεξιακχάσας, ἐπαλαλάξας (Ἡσύχ. ἰακχάζει· καταβοᾷ) κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν τῷ Ἰάκχῳ ἀναμελπομένων ᾠδῶν (Ἀριστ. 316, Εὐριπ. Κύκλ. 69). — κτανὼν ἐνέχει τὴν κυρίαν ἔννοιαν: εὐχόμενος ἐπιθυμεῖ νὰ φονεύσῃ σε καὶ ἐὰν μέλλῃ νὰ ἀποθάνῃ ἐγγὺς σοῦ (πρβ. σημ. εἰς 46), ἢ σὲ ζῶντα, ὡς ἐξεδίωξας αὐτὸν πρὶν ἀτίμως, ὡσαύτως ἐκδιώκων νῦν νὰ τιμωρήσηται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Πρὸς τὸ κτανὼν θανεῖν πρβ. Χοηφ. 437 ἔπειτ' ἐγὼ νοσφίσας ὀλοίμαν, Σοφ. Αἴ. 390 πῶς ἂν . . ὀλέσας βασιλῆς τέλος θάνοιμι καὐτός; — ἀτιμαστὴρ (ὁ Ἐτεοκλῆς ὁ διὰ τῆς ἐξορίας ἀτιμάσας πρῴην τὸν Πολυνείκη) ὑποδηλοῖ (πρβ. ἐκβάλλειν τινὰ ἄτιμον) τὴν ἔξωσιν ἐκ τῆς χώρας. Κατὰ τὸν Εὐριπ. Φοιν. 69 κέ. (πρβ. Εἰσαγωγ. σελ. 326 κέ.) ὁ Ἐτεοκλῆς ἐνιαυτὸν βασιλεύσας καὶ μὴ παραχωρῶν κατὰ τὰ συμφωνηθέντα τῆς βασιλείας τῷ ἀδελφῷ ἀπωθεῖ αὐτὸν φυγάδα. Ὁ Πολυνείκης καὶ ὁ Τυδεὺς ἐνδεδυμένοι ὁ μὲν δορᾶν λέοντος, ὁ δὲ κάπρου φεύγοντες τὴν ἑαυτῶν ἔρχονται ἐν νυκτὶ ἀσελήνῳ καὶ θυελλώδει εἰς Ἄργος καὶ καταφυγόντες εἰς τὰς πύλας τοῦ μεγάρου τοῦ Ἀδράστου ἐρίζουσιν περὶ κοίτης οὕτω σφοδρῶς καὶ μεγαλοφώνως πρὸς ἀλλήλους, ὥστε ὁ Ἄδραστος προσέρχεται καὶ ἔκπληκτος ἰδὼν ἐν τοῖς δυσὶν ἀνδράσιν τὴν πλήρωσιν χρησμοῦ περὶ συζεύξεως τῶν θυγατέρων αὐτοῦ λέοντι καὶ κάπρῳ (πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 411 κέ., Ἱκέτ. 131 κέ., Ἀπολλοδ. 1, 8, 4 κέ. καὶ 6, 1) ἐκδίδωσι τῷ μὲν Τυδεῖ τὴν Δηϊπύλην (πρβ. σημ. εἰς 559), τῷ δὲ Πολυνείκει τὴν Ἀργείαν. Ἀμφότεροι οἱ γαμβροὶ παρακαλοῦσι τὸν πενθερὸν νὰ καταγάγῃ αὐτοὺς οἴκαδε (πρβ. Εὐριπ. Ἱκέτ. 132 καὶ 160), εἰς δὲ τὴν ἐπὶ Θήβας στρατείαν ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἐπὶ Καλυδῶνα (ἔπιθι Διοδ. 4, 65). Καθ' ὅμοιον τρόπον κατήχθη

Digitized by Google

φυγῇ τὸν αὐτὸν τόνδε τίσασθαι τρόπον. 625
τοιαῦτ' ἀϋτεῖ καὶ θεοὺς γενεθλίους
καλεῖ πατρῴας γῆς ἐποπτῆρας λιτῶν
τῶν ὧν γενέσθαι πάγχυ Πολυνείκους βία.
ἔχει δὲ καινοπηγὲς εὔθετον σάκος
διπλοῦν τε σῆμα προσμεμηχανημένον. 630
χρυσήλατον γὰρ ἄνδρα τευχηστὴν ἰδεῖν
ἄγει γυνή τις σωφρόνως ἡγουμένη.
Δίκη δ' ἄρ' εἶναί φησιν, ὡς τὰ γράμματα
λέγει· "κατάξω δ' ἄνδρα τόνδε καὶ πόλιν
ἕξει πατρῴων δωμάτων τ' ἐπιστροφάς." 635
τοιαῦτ' ἐκείνων ἐστὶ τἀξευρήματα.

οἴκαδε τῇ βοηθείᾳ τοῦ πενθεροῦ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀκρισίου ἐκδιωχθεὶς τοῦ Ἄργους Προῖτος (ἔπιθι σημ. εἰς 369). — τώς, οὕτως, δηλ. ὡς καὶ σὺ ἀτιμάζων ἠνδρηλάτησας αὐτόν. Σχολ. ν. «ἔστι δὲ τὸ τὼς καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ παραλλήλου». Ἴδε σημ. εἰς 471.

626. θεοὺς γενεθλίους, ὡς ἐγγενεῖς 569.

627. ἐποπτῆρας, τιμωροὺς καὶ ἀρωγούς, ἴδε σημ. εἰς 472. — λιταί, εὐχαί, ἀραί.

628. ὧν, τῶν ἑαυτοῦ, ἀπαντᾷ καὶ Εὐμ. 367. — πάγχυ (συναπτόμενον τῷ ἐποπτῆρας γενέσθαι) ἀναγινώσκεται παρὰ τοῖς τραγικοῖς μόνον ἐνταῦθα.

629. καινοπηγές, νεοπαγές, νεότευκτον. — εὔθετον, Σχολ. «εὐβάστακτον», μᾶλλον δὲ καλῶς ἀραρὸς τῷ σώματι, ὡς διδάσκει ἀπόσπ. 259 πέλλυτρ' ἔχουσιν εὐθέτοις ἐν ἀρβύλαις.

630. διπλοῦν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκ δύο προσώπων ἀποτελουμένην εἰκόνα.

631. τευχηστήν, Σχολ. «ὁπλίτην». — ἰδεῖν, τὴν ὄψιν, ἀναφέρεται εἰς τὸ τευχηστὴν (τὸν ἐν σφυρηλάτῳ χρυσῷ ἐξειργασμένον), ὡς Εὐριπ. Φοιν. 146 εἰσιδεῖν νεανίας.

632. σωφρόνως, σεμνῶς καὶ αἰδημόνως. — Οὐχὶ ἀπροσφυῶς γράφει ὁ Butler ἠσκημένη ἀντὶ ἡγουμένη.

633. ἄρα, ἤτοι πρὶν ἴδω τὰ γράμματα ἠγνόουν τίνα ἐξεικόνιζεν ἡ γυνή.

634 κέ. δέ, διότι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀνεγινώσκετο: Δίκη εἰμί· κατάξω δ' ἄνδρα κτλ. — κατάγειν κυριολεκτεῖται περὶ τῶν καταγόντων τοὺς φυγάδας οἴκαδε, κατάγεσθαι δὲ καὶ κατέρχεσθαι καὶ κατιέναι οἴκαδε περὶ τῶν ἐπιστρεφόντων ἐξορίστων, ὧν ἡ ἐπιστροφὴ λέγεται κάθοδος. Πρβ. Χο. 3 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 1128 ἥκω γὰρ εἰς γῆν τήνδε καὶ κατέρχομαι, Αἰσχ. Εὐμ. 465, Δημοσθ. 23, 52: ὅθεν μηδ' ἐξέπεσέ (= ἐξεβλήθη, ὡς ἐκπεπτωκότες = φυγάδες) τις τὴν ἀρχήν, οὐκ ἔνι δήπου κατελθεῖν εἰς ταύτην. — πόλιν κτέ., πρβ. Χοηφ. 863 ἀρχάς τε πολισσονόμους ἕξει πατέρων τ' ἐῦν ὄλβον. — δωμ. ἐπιστροφάς, ὡς Εὐμ. 650 ξενοτίμους ἐπιστροφὰς δωμάτων. Ἡσύχ. «ἐπιστροφαί· διατριβαί, δίαιται· Αἰσχύλος Φρυξίν».

636 κέ. Συνήθως ἑρμηνεύεται: Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἐπινοηθέντα σήματα ὑπὸ τοῦ Πολυνείκους

Digitized by Google

σὺ δ' αὐτὸς ἤδη γνῶθι τίνα πέμπειν δοκεῖ.
ὡς οὔποτ' ἀνδρὶ τῷδε κηρυκευμάτων
μέμψῃ, σὺ δ' αὐτὸς γνῶθι ναυκληρεῖν πόλιν.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

ὦ θεομανές τε καὶ θεῶν μέγα στύγος, 640
ὦ πανδάκρυτον ἀμὸν Οἰδίπου γένος·
ὤμοι, πατρὸς δὴ νῦν ἀραὶ τελεσφόροι.
ἀλλ' οὔτε κλαίειν οὔτ' ὀδύρεσθαι πρέπει,
μὴ καὶ τεκνωθῇ δυσφορώτερος γόος.
ἐπωνύμῳ δὲ κάρτα, Πολυνείκει λέγω, 645

καὶ τῶν ἄλλων στρατηλατῶν, νῦν δὲ λόγισαι τίνα κρίνεις ἀντιτακτέον τῷ σῷ ἀδελφῷ. Ἀλλ' ὅμως πιθανώτερον, ὅτι τὸ ἐξευρήματα ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς στίχον 630 ἤτοι εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος διπλῆν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπιγραφήν, δι' ὧν ὁ Πολυνείκης ἤθελε νὰ καταδείξῃ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ.

638. ὡς αἰτιολογεῖ τὸ προηγούμενον «αὐτὸς . . δοκεῖ» ἐν τοιᾷδε ἐννοίᾳ· διότι ἐγὼ ἐτέλεσα πιστῶς τὸ ἔργον μου καὶ οὐδεμίαν ἔξεις ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσῃς μου ὕστερον ἀνακρίβειαν τῶν ἀγγελθέντων (62 κέ.). — ἀνδρὶ τῷδε, δεικτικῶς ἀντὶ τοῦ ἐμοί. — κηρυκευμάτων, Σχολ. «ὧν ἀπήγγειλα».

639. γνῶθι ναυκληρεῖν, ὡς ἀποσπ. 159 γίγνωσκε τἀνθρώπεια μὴ σέβειν ἄγαν. — ναυκληρεῖν πόλιν εἶπεν καὶ ὁ Σοφ. Ἀντιγ. 994. Ὁ ἄγγελος περάνας τὸν λόγον ἀπέρχεται τῆς σκηνῆς.

640. θεομανής, θεοβλαβής, τὰς φρένας ὑπὸ τῶν θεῶν βεβλαμμένος καλεῖται ὁ Πολυνείκης. — θεῶν μέγα στύγος, θεοστυγέστατε, ὡς Εὐμ. 647 ὦ παντομισῆ κνώδαλα, στύγη θεῶν. Πρβ. Πέρσ. 287, Χοηφ. 633 θεοστυγήτῳ ἄγει καὶ ἀνωτέρω σημ. εἰς στίχ. 169.

642. νῦν, ὅτε ἡ μοῖρα συνήγαγεν (495) ἡμᾶς ἐν τῇ αὐτῇ πύλῃ, πληροῦνται αἱ ἀραὶ τοῦ πατρός.

643 κέ. Ὁ Ἐτεοκλῆς ἐν σιδηρᾷ μεγαλοψυχίᾳ καταπαύει εὐθὺς τοὺς ὀδυρμοὺς φοβούμενος μή, τοῦ ἄρχοντος θρηνοῦντος, ἐγερθῇ ἰσχυρότερος ὁ γόος τῶν πολιτῶν καὶ αὐξηθῇ ὁ κίνδυνος. Οὐχὶ κακῶς ὁ ν. Σχολ. «ὁ Ἐτεοκλῆς εἰς θρῆνον τραπεὶς διὰ τὰς τοῦ πατρὸς ἀρὰς . . ἵνα μὴ ὑπὸ θρήνου ταράξῃ τοὺς πολίτας, πάλιν μεταφέρει ἑαυτόν». — τεκνωθῇ, γεννηθῇ (Σχολ. αὐξηθῇ). Πρβ. στίχ. 175 κέ. Ὁ Heimsoeth προσφυῶς γράφει «δυσθροώτερος γόος».

645 κέ. Νῦν δὲ τῷ συνῳδὰ τῷ πράγματι ἤτοι τοῖς νείκεσι τὰ μάλα ὠνομασμένῳ Πολυνείκει ὀψόμεθα ταχέως ὅποι ἀποβήσεται, ποίαν ἀπόβασιν ἕξει τὸ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος σῆμα, ἐὰν δηλ. θὰ καταγάγωσιν οἴκαδε κτλ. Πρὸς τὸ ἐπωνύμῳ κάρτα πρβ. Σχολ. «πάνυ γὰρ τὸ Πολυνείκης ἐπώνυμον τῇ πολυνεικίᾳ» καὶ σημ. εἰς στίχ. 565. — Πολυνείκει λέγω, ὡς ἀποσπ. 175 ἀλλ' Ἀντικλείας ἄσσον ἦλθε Σίσυφος, τῆς σῆς λέγω τοι μητρός, ἣ σ' ἐγείνατο, Σοφ. Αἴ. 569 μητρί τ', Ἐριβοίᾳ λέγω. — τὸ ἐπίσημα, ὡς Εὐρ. Φοιν. 1107 ἐπίσημ' ἔχων οἰκεῖον ἐν

Digitized by Google

τάχ' εἰσόμεσθα τοὐπίσημ' ὅποι τελεῖ,
εἴ νιν κατάξει χρυσότευκτα γράμματα
ἐπ' ἀσπίδος φλύοντα σὺν φοίτῳ φρενῶν.
εἰ δ' ἡ Διὸς παῖς παρθένος Δίκη παρῆν
ἔργοις ἐκείνου καὶ φρεσίν, τάχ' ἂν τόδ' ἦν· 650
ἀλλ' οὔτε νιν φυγόντα μητρόθεν σκότον,
οὔτ' ἐν τροφαῖσιν, οὔτ' ἐφηβήσαντά πω,
οὔτ' ἐν γενείου ξυλλογῇ τριχώματος,
Δίκη προσεῖδε καὶ κατηξιώσατο·

μέσῳ σάκει, 1125, Παυσαν. 9, 40, 5 οὐκ ἐπιγέγραπται μὲν δὴ ἐπίγραμμα, ἐπίσημα δὲ ἔπεστιν αὐτῷ λέων. — ὅποι τελεῖ, ὡς Χοηφ. 1019 οὐ γὰρ οἶδ' ὅποι τελεῖ. Πρβ. 142, Ἱκέτ. 611 ποῖ κεκύρωται τέλος καὶ Πέρσ. 228. — τελεῖ εἶναι μέλλων. — χρυσότευκτα γράμματα, Σχολ. «οὐκ εἶπεν θεὸς [δηλ. Δίκη 633] ἢ ἄνθρωπος ἀλλὰ τὰ χρυσᾶ γράμματα».

648. φλύοντα σὺν φοίτῳ φρενῶν, φληναφῶντα ἐν μανίᾳ φρενῶν ἀπὸ τοῦ προσώπου εἰς τὸ πρᾶγμα μετενεχθέν), ἐξαίρετος παρήχησις πρὸς δήλωσιν τῶν ἀνεμωλίων φληναφημάτων τῆς ἐπιγραφῆς τῆς χαρακτηριζούσης τὰ φρονήματα τοῦ Πολυνείκους. — φλύοντα, πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 21, 361 ἀνὰ δ' ἔφλυε καλὰ ῥέεθρα, ἔνθα Σχολ. Ἐνετ. «ἀνέζει· ἔνθεν καὶ τὸ ἐκ θερμότητος ἀνάστημα φλυκτίς. καὶ φλύαρος ὁ ἀναζέων τοῖς λόγοις». — Ἡσύχ. φοῖτος· μανία, λύσσα.

649. Ἡ Διὸς παῖς ἤτοι ἡ ἀληθὴς Δίκη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κενὰ νοῦ γράμματα ἐπὶ τῆς ἀσπίδος. Πρβ. Χο. 948 Διὸς κόρα, Δίκαν δέ νιν προσαγορεύομεν, Ἡσιόδ. Ἔρ. κ. Ἡμ. 256 Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα. Εἰ ἦν δίκαιος ἀληθῶς καὶ μὴ ἔφερε τὴν δίκην ἐν ματαίοις μόνον λόγοις ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ἀλλ' ἐν ἔργοις καὶ ἐν βουλαῖς αὐτοῦ, τότε ῥᾳδίως ἐγίγνετο ἂν τοῦτο καὶ κατήγετο ἂν οἴκαδε.

651 κέ. φυγόντα (Blomfield φεύγοντα) σκότον, τουτέστι ἐξελθόντα ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς καὶ ἀχθέντα εἰς τὸ φῶς. Πρβ. Εὐμ. 668 οὐδ' ἐν σκότοισι νηδύος τεθραμμένη. Ἴσως καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ τόπῳ ἐγέγραπτο τὴν ἀρχήν: νηδύος σκότον. — οὔτ' ἐν τροφαῖσιν, οὔτ' ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ. — ἐφηβήσαντα, ἔφηβον καὶ νεανίσκον γενόμενον, καθ' ἣν ἡλικίαν ἄρχονται φυόμενοι διὰ τῶν παρηΐδων οἱ ἴουλοι (521). — ξυλλογῇ (Σχολ. οὐ γὰρ ἀθρόως φύεται, ἀλλὰ συλλέγεται κατ' ὀλίγον) γενείου τριχώματος, οὔτε γενειάσκοντα καὶ ὑπερβάντα τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

654. προσεῖδε καὶ κατηξιώσατο: κεῖνται οὐχὶ κατὰ τὸ σχῆμα ἓν διὰ δυοῖν, ἀντὶ τοῦ ἠξίωσε προσιδεῖν, ὥσπερ Προμ. 230 οὐκ ἠξίωσαν οὐδὲ προσβλέψαι. Πρὸς τὸ προσιδεῖν πρβ. Ὁρατ. 4, 3, 1 quem tu, Melpomene, semel nascentem placido lumine videris κτλ. Τῇ ἐννοίᾳ τοῦ προσβλέπειν τινὰ συνέπεται ἡ τοῦ προσφθέγγεσθαι, οἷον Εὐμ. 366 Ζεὺς δ' αἱματοσταγὲς ἀξιόμισον ἔθνος τόδε λέσχας ἃς ἀπηξιώσατο, Εὐριπ. Ἱκέτ. 959 οὐδ' Ἄρτεμις λοχία προσφθέγξαιτ' ἂν τὰς ἀτέκνους. — κατηξιώσατο, ἠξίωσεν αὐτὸν

Digitized by Google

οὐδ' ἐν πατρῴας μὴν χθονὸς κακουχίᾳ 655
οἶμαί νιν αὐτῷ νῦν παραστατεῖν πέλας,
ἢ δῆτ' ἂν εἴη πανδίκως ψευδώνυμος
Δίκη, ξυνοῦσα φωτὶ παντόλμῳ φρένας.
τούτοις πεποιθὼς εἶμι καὶ ξυστήσομαι
αὐτός — τίς ἄλλος μᾶλλον ἐνδικώτερος; — 660
ἄρχοντί τ' ἄρχων καὶ κασιγνήτῳ κάσις.
ἐχθρὸς σὺν ἐχθρῷ στήσομαι· φέρ' ὡς τάχος
κνημῖδας, αἰχμῆς καὶ πέτρων προβλήματα.

ἑαυτῆς, Σχολ. νεώτερος «ἐτίμησεν». Ἡ δὲ παρατήρησις τοῦ ἀρχαίου Σχολιαστοῦ «εἶδεν αὐτὸν καὶ ἐφίλησεν» ὑπεμφαίνει ἴσως, ὅτι ἀνέγνω: κἀπεδεξιώσατο. Πρβ. Ἡσιόδ. Θεογ. 81 ὅντινα τιμήσωσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο γεινόμενόν τε ἴδωσι διοτρεφέων βασιλήων, τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἐέρσην κτέ.

655. κακουχίᾳ σημαίνει οὐχὶ τὸν ἄδικον σφετερισμόν, ὡς ἐξέλαβεν ὁ Stanley, τοῦ Ἐτεοκλέους, οὐδὲ τὴν ἀπαισίαν καὶ δυστυχῆ κτῆσιν (infausta possessio), ὡς βούλονται οἱ περὶ τὸν Blomfield, ἀλλὰ τὴν κάκωσιν καὶ βλάβην, ἣν ἐπήγαγεν ὁ Ἐτεοκλῆς (Σχολ. οὐδὲ ἐπὶ κακώσει τῆς πατρῴας χώρας ἐγγὺς αὐτοῦ ἔσται ἡ Δίκη): οὐδὲ κακοῦντι αὐτῷ τὴν πατρῴαν γῆν ἀρωγὸς ἔσται. — παραστατεῖν· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν. — νιν, αὐτήν.

657. πανδίκως, παντάπασιν ἀληθῶς, ἰσχυρότερον τοῦ ἐνδίκως 392. — ψευδώνυμος, ἀναξία τοῦ ὀνόματος.

660 κέ. ἐνδικώτερος, ἁρμοδιώτερος, ἑρμηνευόμενον ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ. Πρὸς τὸ μᾶλλον ἐνδικώτερος πρβ. Ἱκέτ. 285 μᾶλλον ἐμφερέστεραι, Ὁμ. Ἰλ. 243 ῥηΐτεροι μᾶλλον, Σοφ. Ἀντ. 1210 μᾶλλον ἄσσον, Εὐρ. Ἑκ. 377 μᾶλλον εὐτυχέστερος, Ἀνδοκίδ. 4 § 5 μᾶλλον δικαιότερον.

662. Διὰ τοῦ, ἐχθρὸς σὺν ἐχθρῷ στήσομαι (συστήσομαι ἐχθρῷ), ἄρχεται νέα πρότασις αἰτιολογοῦσα τὴν διδομένην τῷ ὑπηρέτῃ παραγγελίαν. Πρβ. Saint-Marc Girardin Cours de littérature dramatique τόμ. 2 σελ. 270: Étéocle, qui, par une sorte d'instinct haineux, n'avait point choisi de poste, Étéocle alors déclare que c'est à lui de combattre son frère. Τῆς αὐτῆς γνώμης ἔχεται καὶ ὁ Patin, Tragiques grecs τόμ. 1 σελ. 194. Ὁ Weil διατεινόμενος, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς ὥρισεν ἑκάστῳ τῶν Θηβαίων προμάχων τὴν ἄμυναν τῶν πυλῶν πρὶν ἢ ἀκούσῃ τοῦ ἀγγέλου ὑπολαμβάνει, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἐξέλεξαν τὴν αὐτὴν πύλην κατὰ μοιραίαν συντυχίαν. Ἔπιθι δμως Εἰσ. σ. 332 καὶ 338 κέ. Παρ' Εὐριπίδῃ ἡ ὑπὸ τῆς μητρὸς παρασκευασθεῖσα συνάντησις τῶν ἀδελφῶν πρὸς συνδιαλλαγὴν ἐξερεθίζει ἔτι μᾶλλον τὸ μῖσος αὐτῶν προκαλουμένων ἀλλήλους εἰς προβεβουλευμένην μονομαχίαν (Φοινισ. 624), ἥτις καὶ δημοσίᾳ προταθεῖσα (1237) γίνεται ἀποδεκτὴ (1250 κέ.).

663. προβλήματα, πρβ. σημ. εἰς στ. 527. Αἱ κνημῖδες σκέπουσι ἀπὸ τῶν βλημάτων τοῦ δορὸς καὶ τῶν λίθων. Τὸν ἄλλον ὁπλισμὸν ἐφόρει ἤδη ὁ Ἐτεοκλῆς. Πρβ. Εὐρ. Φοιν. 778 προσπόλοις δ' ἐμοῖς λέγω· ἐκφέρετε τεύχη πάνοπλά τ' ἀμ-

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

μή, φίλτατ' ἀνδρῶν, Οἰδίπου τέκος, γένῃ
ὀργὴν ὁμοῖος τῷ κάκιστ' αὐδωμένῳ· 665
ἀλλ' ἄνδρας Ἀργείοισι Καδμείους ἅλις
ἐς χεῖρας ἐλθεῖν· αἷμα γὰρ καθάρσιον.
ἀνδροῖν δ' ὁμαίμοιν θάνατος ὧδ' αὐτοκτόνος,
οὐκ ἔστι γῆρας τοῦδε τοῦ μιάσματος.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

εἴπερ κακὸν φέροι τις αἰσχύνης ἄτερ, 670
ἔστω· μόνον γὰρ κέρδος ἐν τεθνηκόσιν·
κακῶν δὲ κᾀσχρῶν οὔτιν' εὐκλείαν ἐρεῖς.

ΧΟΡΟΣ.

τί μέμονας, τέκνον; μή τί σε θυμοπλη- στροφ. α'.

φιβλήματα, Ὁμήρ. Ἰλ. 3, 330 καὶ 11, 17 κνημῖδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμῃσιν ἔθηκεν κτέ., Ἡσιόδ. Ἀσπ. 122.

665. κάκιστα αὐδωμένῳ: Σχολ. «βλασφημουμένῳ ὑπὸ σοῦ». Μὴ γίγνου ὅμοιος κατὰ τὴν σφοδρότητα τῆς ὀργῆς τῷ βλασφημουμένῳ ἀδελφῷ ἤτοι μὴ γίγνου ἔνοχος τῆς ἐμπαθείας, ἣν μεγάλως κατηγορεῖς τοῦ ἀδελφοῦ σου.

667. Ἐνταῦθα κεῖται παθητικῶς τὸ καθάρσιον. Σχολ. ν. «ὅτι πᾶς ἄλλος φόνος καθαίρεται. ὁ γὰρ τῶν ἀλλοτρίων καὶ πολεμίων γινόμενος φόνος κάθαρσιν ἐπιδέχεται. ἡ δὲ μισητὴ ἀδελφοκτονία οὐδέποτε καθαίρεται».

668 κέ. αὐτοκτόνος, περὶ τῆς αὐτοκτονίας τῶν δύο ἀδελφῶν, ὡς αὐτόχειρι σὺν μιάσματι Σοφ. Ἀντ. 172, αὐτοκτονοῦντε αὐτόθι 56. — Ἀντὶ τοῦ, μίασμά ἐστιν οὐ γηράσκον, μεταβληθέντος τοῦ λόγου, ἐγένετο μετά τινος ἀνωμαλίας περὶ τὴν σύνταξιν χρῆσις ἐντονωτέρου τρόπου ῥήσεως. Πρβ. Χο. 518 τὰ πάντα γάρ τις ἐκχέας ἀνθ' αἵματος ἑνός, μάτην ὁ μόχθος (ἀντὶ μάτην μοχθεῖ).

670. κέ. Ἡ πρότασις «μόνον γὰρ . . τεθνηκόσιν» ἐπεξηγεῖται τὸ προηγούμενον κακόν: Ἡ μὴ μετοχὴ τοῦ ἀγῶνος, ἣν παραινεῖς, εἶναι ἐμοὶ κακὸν καὶ δυστυχία, διότι ἡ εὐτυχία μου ὑπάρχει μόνον ἐν τῷ θανάτῳ. Τὴν δυστυχίαν ταύτην (τῆς μὴ μετοχῆς τοῦ ἀγῶνος) θὰ ἐδεχόμην, ἐὰν μὴ ἐπήγετο αἰσχύνην· ἀλλὰ δυστυχίαν καὶ αἰσχύνην δὲν θὰ ἀνακηρύξῃς ἀποδεκτὰ οὐδὲ ἐπαινετά. Πρὸς τὴν ἔννοιαν «μόνον . . ἐν τεθνηκόσιν» πρβ. 684, Σοφ. Ἀντ. 461 εἰ δὲ τοῦ χρόνου πρόσθεν θανοῦμαι, κέρδος αὖτ' ἐγὼ λέγω. — Ἕνεκα τῆς χρονικῆς ποσότητος τοῦ εὐκλείαν ἴδε Κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς στίχ. 389.

673—698. Κομματικὸν μέρος, ἔνθα οἱ ἱκετευτικοὶ λόγοι τοῦ κορυφαίου (664—669) μεταπίπτουσιν εἰς λυρικὸν μέλος, οὗ μετέχει σύμπας ὁ χορὸς ἢ τὰ ἡμιχόρια· ἑκάστῃ στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ παρέπονται ἀεὶ τρία ἰαμβικὰ τρίμετρα τοῦ Ἐτεοκλέους.

673 κέ. τί μέμονας: τί μελετᾷς καὶ διανοεῖ, παρακείμενος σημασίας ἐνεστῶτος. — μὴ φερέτω: μὴ παρασυ-

Digitized by Google

θὴς δορίμαργος ἄτα φερέτω· κακοῦ δ'
ἔκβαλ' ἔρωτος ἀρχάν. 675

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

ἐπεὶ τὸ πρᾶγμα κάρτ' ἐπισπέρχει θεός,
ἴτω κατ' οὖρον κῦμα Κωκυτοῦ λαχὸν
Φοίβῳ στυγηθὲν πᾶν τὸ Λαΐου γένος.

ΧΟΡΟΣ.

ὠμοδακής σ' ἄγαν ἵμερος ἐξοτρύ- ἀντ. α'.
νει πικρόκαρπος ἀνδροκτασίαν τελεῖν 680
αἵματος οὐ θεμιστοῦ.

ρέτω σε ἡ πληροῦσα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ μάχης ἐπιθυμοῦσα βλάβη ἤτοι ἡ ὀλεθρία ἐκδικητικὴ ὁρμὴ καὶ ἡ μαργῶσα ἐπιθυμία πολέμου. Πρὸς τὸ θυμοπληθὴς πρβ. Σοφ. Φιλ. 324 θυμὸν γένοιτο χειρὶ πληρῶσαί ποτε, Οἰδ. ἐ. Κ. 778 πλήρη δ' ἔχοντι θυμὸν ὧν χρῄζοις, Εὐριπ. Ἱππολ. 778 Κύπρις γὰρ ἤθελ' ὥστε γίγνεσθαι τάδε, πληροῦσα θυμόν. — δορίμαργος, πολεμοχαρής (367).

675. Ὁ νοῦς· ἐκρίζωσον καὶ ἔκβαλε τὸν κακὸν τοῦ πολέμου ἔρωτα καὶ κατάπνιξον τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ (principiis obsta), διότι κατὰ Ἀχ. 232 βροτοὺς θρασύνει αἰσχρόμητις τάλαινα παρακοπὰ πρωτοπήμων.

676. τὸ πρᾶγμα: τὴν πλήρωσιν τῶν τοῦ πατρὸς ἀρῶν καὶ τὸν ὄλεθρον ἡμῖν. — Ἡσύχ. ἐπισπέρχειν· ἐπισπεύδειν, ἐπείγειν.

677 κέ. Ὁ νοῦς· πᾶν τὸ Λαΐου γένος μισητὸν Φοίβῳ καὶ λαχὸν τὰ κύματα τοῦ Κωκυτοῦ καταπλευσάτω οὐριοδρόμον καὶ πλησίστιον εἰς τὸν Ἅιδην. Ὁ Φοῖβος στυγεῖ τὸ γένος, διότι ὁ Λαΐος παρέβη τὸν χρησμὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ. Πρβ. 728 κέ. καὶ Εἰσαγ. σ. 327. — κατ' οὖρον, ὡς 839 καὶ Πέρσ. 484, ἴτω κατ' οὖρον καὶ Σοφ. Τραχ. 468, ἀλλ' ἐν ἀσθενεῖ ἐννοίᾳ (ταῦτα μὲν ἴτω κατ' οὖρον = ταῦτα μὲν χαίρειν ἐῶ), ἐν ᾧ ἐνταῦθα ἡ εἰκὼν καθίσταται ζωηροτέρα διὰ τοῦ, κῦμα Κωκ. λαχόν, τὸ δὲ κατ' οὖρον ἐπιτείνει τὸν σαρκασμὸν τῆς ἐννοίας. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 624 ΙΟΚ. πατρὸς οὐ φεύξεσθ' Ἐρινῦς; ΕΤ. ἐρρέτω πρόπας δόμας. — Κωκυτοῦ Σχολ. «οὗτος δὲ ποταμὸς Ἅιδου, οὗ πορθμεὺς ὁ Χάρων». — λαχόν, Σχολ. «ἐπειδὴ πᾶν τὸ γένος τὸ Λαΐου κεκληρωται τούτῳ [τῷ Κωκυτῷ], ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος μισηθέν».

679 κέ. ἄγαν ὠμοδακὴς ἵμερος πικρόκαρπος, λίαν ἀγρία καὶ πικροὺς καρποὺς (τῆς ἀδελφοκτονίας) φέρουσα ἐπιθυμία. — ὠμοδακής, ὠμῷ δήγματι κεντῶσα καὶ εἰς ἐκδίκησιν ἐξοτρύνουσα τὴν ψυχὴν ἐπιθυμία. Ἡ λέξις ὠμοδακὴς ἀπαγγελλομένη μετ' ἐπιτάσεως ὑπεμφαίνει ἴσως, ὅτι ὁ χορὸς ἐναντιούμενος τῷ Ἐτεοκλεῖ λέγει οὐχὶ ὁ θεός, ἀλλ' ἡ ἀγρία ἐκδίκησις ἐξοτρύνει σε. — ἀνδροκτασίαν, λέξις ὁμηρικὴ (Ἰλ. 5, 909, 7, 237).

681. αἵματος, γεν. τοῦ ἀνδροκτασίαν. — οὐ θεμιστοῦ (ἀθεμίστου, ἅτε ἀδελφικοῦ), ὡς Χοηφ. 642 οὐ θεμιστῶς. Ὁ ἀρνητικὸς οὗτος τρόπος τῆς ἐκφράσεως συντελεῖ εἰς ἐπίτασιν καὶ ἔμφασιν τῆς ἐννοίας. Πρβ. 100 οὐχ ἑνός.

Digitized by Google

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

φίλου γὰρ ἐχθρά μοι πατρὸς μέλαιν' Ἀρὰ
ξηροῖς ἄκλαυτος ὄμμασιν προσιζάνει,
λέγουσα κέρδος πρότερον ὑστέρου μόρου.

ΧΟΡΟΣ.

ἀλλὰ σὺ μὴ 'ποτρύνου· κακὸς οὐ κεκλή- στροφ. β'.
σῃ βίον εὖ κυρήσας· μελάναιγις ἐκ δ' 686
εἶσι δόμων Ἐρινύς, ὅταν ἐκ χερῶν
θεοὶ θυσίαν δέχωνται.

682 κέ. φίλου ἐχθρά, ὡς ἀποσπ. 201 ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον. — μέλαινα, ὡς 817. Ἡ Ἀρὰ εἶναι μέλαινα Ἐρινὺς (686, 964), ὥσπερ καθόλου αἱ Ἐρινύες, αἱ θυγατέρες τῆς Νυκτὸς (Εὐμ. 69) εἰσιν μέλαιναι (αὐτόθ. 52), ἡ δὲ μαρμαρωπὸς αὐτῶν μορφὴ ἐξεικονιζομένη ἄκλαυτος καὶ ξηροὺς ἔχουσα ὀφθαλμούς, ἅτε ἀνοικτίρμων οὖσα, δὲν ἀφίσταται αὐτοῦ, πρὶν πληρωθῶσιν αἱ τοῦ πατρὸς ἀραί. Πρβ. Εὐριπ. Ὀρ. 383 δεινὸν δὲ λεύσσεις ὀμμάτων ξηραῖς κόραις.

684. κέρδος συντέτακται, ὡς νικᾶν Σοφ. Αἴ. 1357, παρανικᾶν Χοηφ. 599 καὶ νικᾶσθαι ἄνω 501, γενικῇ κατ' ἔννοιαν συγκριτικήν. Ὁ νοῦς· λέγουσα κέρδος εἶναι μεῖζον τὸν πρότερον τοῦ ὑστέρου μόρου. Πρβ. σημ. εἰς 670 καὶ αὐτόθι Σοφ. Ἀντ. 461.

685. Εἰπόντος τοῦ Ἐτεοκλέους, ὅτι ἀναλαμβάνει τὸν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀγῶνα τὸ μὲν ἀποτριβόμενος τὴν αἰσχύνην τῆς δειλίας (670), τὸ δὲ ἐξοτρυνόμενος ὑπὸ τῆς Ἀρᾶς, ὁ χορὸς ἀναπείθων τὸν βασιλέα ἀποκρίνεται: ἀλλὰ σὺ μὴ ἐποτρύνου εἰς μόρον, διότι πρῶτον μὲν δειλὸς οὐ κληθήσῃ, ἡ δὲ Ἐρινὺς κτλ. — βίον εὖ κυρήσας, εὖ ἔχων κατὰ τὸν βίον, ἤτοι εὖ διαρρυθμίσας καὶ καθαρμόσας τὸν βίον σου, καλὸν βίον διάγων καὶ δι' ἔργων ἀποδεικνὺς ὅτι δὲν εἶσαι κακός. — Τὸ ἐπίθετον μελάναιγις (ἡ μέλαιναν αἰγίδα ἔχουσα ἤτοι μελαίνῃ νεφέλῃ περιβαλλομένη) ὑπεμφαίνει τὴν πρώτην σημασίαν τῆς Ἐρινύος ἠεροφοίτιδος (Ὁμ. Ἰλ. 9, 571) ὡς τοῦ μέλανος νέφους τῶν θυελλῶν. Αἰγὶς εἶναι ἡ θύελλα, ὁ χειμὼν τοῦ συννεφέλου οὐρανοῦ (πρβ. Αἰσχ. Χο. 590), ὅθεν κατάΐξ καταιγὶς καταιγίζειν περὶ αἰφνιδίας θυέλλης καὶ ὑετοῦ, αἶγες δὲ τὰ κύματα (πρβ. Ἡσύχ. λ. αἶγες καὶ Roscher, Gorgonen σελ. 124). Ὕστερον δὲ κατὰ παρονομασίαν ἐξελαμβάνετο τὸ αἰγὶς ὡς δέρμα αἰγός, τῆς Ἀμαλθείας, ὅπερ ὁ Ζεὺς εἶχεν ὡς ἀσπίδα ἐν τῷ πρὸς τοὺς Γίγαντας ἀγῶνι. Περὶ τὸ κράσπεδον τῆς αἰγίδος οὐδέποτε ἐλλείπουσιν τῇ πλαστικῇ οἱ ὄφεις, οἱ συνάδοντες τοῖς ἐν τῇ Ἰλιάδι θυσσάνοις καὶ ὑπεμφαίνοντες τὰς τὴν θύελλαν περιβαλλούσας ἀστραπάς. Ἔπιθι Preller, Gr. Myth. 1, 119⁴ κέ. καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 83. — ἐκ δ' εἶσι: κατὰ τμῆσιν ἀντὶ δ' ἔξεισιν. Ἡ Ἐρινὺς ἐξελεύσεται τῆς οἰκίας σου, ὅταν οἱ θεοὶ δέξωνται θυσίαν ἐκ τῶν χειρῶν σου (ὄντος ὁσίου). Περὶ τῆς θέσεως τοῦ δὲ ἴδε σημ. εἰς 41.

Digitized by Google

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

θεοῖς μὲν ἤδη πως παρημελήμεθα,
χάρις δ' ἀφ' ἡμῶν ὀλομένων θαυμάζεται· 690
τί οὖν ἔτ' ἂν σαίνοιμεν ὀλέθριον μόρον;

ΧΟΡΟΣ.

νῦν ὅτε σοι παρέσταχεν ἐποιδάνον· ἀντ. β'.
λήματος αὖ τροπαία χρονία μεταλ-
λακτὸς ἴσως ἂν ἔλθοι θελεμωτέρῳ
πνεύματι· νῦν δ' ἔτι ζεῖ. 695

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

ἐξέζεσεν γὰρ Οἰδίπου κατεύγματα·
ἄγαν δ' ἀληθεῖς ἐνυπνίων φαντασμάτων
ὄψεις, πατρῴων χρημάτων δατήριοι.

689. παρημελήμεθα, ὡς Εὐμ. 300 παρημελημένον ἔρρειν.

690. Ἡ κυρία ἔννοια ἐνυπάρχει ἐν τῷ ὀλομένων: ἡ ἀπὸ τῆς ἀπωλείας ἡμῖν προσγενομένη χάρις ἔσται αὐτοῖς ἀρεστὴ ἤτοι ἡ ἀπώλεια ἡμῶν ἔσται αὐτοῖς προσφορὰ καὶ θυσία εὐπρόσδεκτος καὶ προσφιλής. Σχολ. «τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν ἐν χάριτος μοίρᾳ λαμβάνουσιν».

691. τί οὖν; βλ. σημ. εἰς 192. — σαίνοιμεν, Σχολ. «κολακεύομεν τὸν θάνατον καὶ οὐχὶ χωροῦμεν πρὸς αὐτόν», βλέπ. σημ. εἰς 370.

692 κέ. Ὁ νοῦς: νῦν παρίσταταί σοι ἐξοιδαίνον καὶ πληροῦν τὸν νοῦν σου, ὀψέ ποτε δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἴσως δύναται νὰ ἔλθῃ ἐν ἡσυχαιτέρᾳ πνοῇ μεταβολὴ τοῦ φρονήματος καὶ μετατροπή· νῦν ὅμως διατελεῖς ἐν ἀναβρασμῷ. Νῦν ὅτε (κυρίως νῦν ἔστιν ὅτε), ὡς Ἱκέτ. 638 νῦν ὅτε καὶ θεοὶ Διογενεῖς κλύοιτε κτέ. — Πρὸς τὸ παρέσταχεν πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 16, 852 ἀλλά τοι ἤδη ἄγχι παρέστηκεν θάνατος, Σοφ. Οἰδ. Τ. 911 δόξα μοι παρεστάθη, Δημοσθ. 23, § 103 τὸ ψήφισμα .. τοῖς στρατηγοῖς .. δέος καὶ φόβον .. παριστάν κτέ., πρὸς δὲ τὸ ἐποιδάνον πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 9, 554 χόλος, ὅς τε καὶ ἄλλων οἰδάνει ἐν στήθεσσι νόον πύκα περ φρονεόντων, 646 ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ. — λήματος, βλέπε 435. — τροπαία (ἐννοητ. πνοὴ ἢ αὔρα), ὡς Ἀγ. 229 φρενὸς πνέων δυσσεβῆ τροπαίαν, Χο. 771 τροπαίαν Ζεὺς κακῶν θήσει ποτέ. — θελεμωτέρῳ: Ἡσύχ. θέλεμον· ἡσυχον καὶ θελέμως· ἡσύχως.

696. Ἐπ' ἀληθείας ζεῖ ἐν ἐμοί, διότι αἱ κατάραι τοῦ Οἰδίποδος ἐπήγαγον τὸν βρασμὸν ἤτοι αἱ ἀραὶ τοῦ πατρὸς ἐξεπύρωσαν καὶ ἀνέφλεξαν ἐν ἐμοὶ ταύτην τὴν μανίαν καὶ τὸν ἐρεθισμόν.

697 κέ. Σχολ. «ὡς τοῦτο ἐν τοῖς ὕπνοις φαντασθείς, ὅτι δι' αἵματος αὐτῷ ἔσται ἡ τῶν χρημάτων διανομή». Οὐ μόνον ὁ Οἰδίπους κατηράσατο τοῖς παισὶ σιδήρῳ τὴν πατρῴαν οὐσίαν κατανεῖμαι (772 κέ.), ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐτεοκλῆς εἰσάγεται βλέπων ἔννυχον ὄψιν περὶ τῆς διανομῆς τῶν πατρῴων. — δατήριοι, πρβ. 716 κτεάνων χρημα-

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

πιθοῦ γυναιξίν, καίπερ οὐ στέργων ὅμως.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

λέγοιτ' ἂν ὧν ἄνη τις· οὐδὲ χρὴ μακράν. 700

ΧΟΡΟΣ.

μὴ 'λθῃς ὁδοὺς σὺ τάσδ' ἐφ' ἑβδόμαις πύλαις.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

τεθηγμένον τοί μ' οὐκ ἀπαμβλυνεῖς λόγῳ.

ΧΟΡΟΣ.

νίκην γε μέντοι καὶ κακὴν τιμᾷ θεός.

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

οὐκ ἄνδρ' ὁπλίτην τοῦτο χρὴ στέργειν ἔπος.

τοδαίτας . . σίδαρος. Παρ' Αἰσχύλῳ εἶναι τὰ ὀνείρατα (τῆς Ἰοῦς ἐν Προμηθεῖ, τῆς Ἀτόσσης ἐν Πέρσαις, τῆς Κλυταιμήστρας ἐν Χοηφόροις) ἐν πολλῇ χρήσει κατὰ τὴν πίστιν, ἣν ὁ ποιητὴς ἐκδηλοῖ Εὐμ. 104 εὕδουσι γὰρ φρὴν ὄμμασιν λαμπρύνεται. — Περὶ τῆς μνείας τῶν ἐνυπνίων ἐνταῦθα ἔπιθι Εἰσαγ. σελ. 330.

699—706. Στιχομυθία (πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 717) τοῦ κορυφαίου καὶ τοῦ Ἐτεοκλέους. Ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ αἴσθημα ἐπικειμένης καταστροφῆς ἐπιτείνει τὰ μάλιστα τὴν ταραχὴν μεταχειρίζεται ὁ Σοφοκλῆς ἐν Αἴαντι 591 κέ. τὰς ἀντιλαβάς, μὴ ἀπαντώσας παρ' Αἰσχύλῳ.

699. καίπερ οὐ στέργων (τὰς γυναῖκας), πρβ. 170 κέ. — ὅμως, ἴδε Πέρσ. 298.

700. λέγοιτε ἄν, ὡς 247 λέγοις ἄν. — ὧν ἄνη (Ἡσύχ. ἄνυσις καὶ πρᾶξις) τις: Σχολ. «ἀνύσιμα καὶ τελεσθῆναι δυνάμενα». — οὐδὲ χρὴ μακρὰν (λέγειν): θέλω νὰ ἀκούσω εὐχὰς οὐ μόνον ἐκτελεστάς, ἀλλὰ καὶ συντόμους.

701. τάσδε, τὰς ἤδη βεβουλευμένας. — ἐπί, μετὰ δοτικῆς, ὡς 1051, Ὁμήρ. Ἰλ. 5, 327, 22, 392 νυησὶν ἐπὶ γλαφυρῇσιν ἐλαυνέμεν, νυησὶν ἐπὶ γλαφυρῇσι νεώμεθα.

702. τεθηγμένον, πρβ. Εὐρ. Ὀρ. 1625 Μενέλαε, παῦσαι λῆμ' ἔχων τεθηγμένον, Σοφ. Αἴ. 584 οὐ γάρ μ' ἀρέσκει γλῶσσά σου τεθηγμένη. — ἀπαμβλυνεῖς, ἀποστομώσεις ἤτοι ἀποτρέψεις τοῦ σκοποῦ.

703. νίκην καὶ κακήν, νίκην, ἐν ᾗ τις ἡττᾶται παραπειθόμενος. Πρβ. Ἀγ. 933 ΑΓΑΜ. ἦ καὶ σὺ νίκην τήνδε δήριος τίεις; ΚΛΥΤ. πιθοῦ· κρατεῖς μέντοι παρεὶς ἑκὼν ἐμοί, Σοφ. Αἴ. 1353 παῦσαι· κρατεῖς τοι τῶν φίλων νικώμενος. Πρὸς τὴν λέξιν πρβ. καὶ ἀπόσπ. 302 ψευδῶν δὲ καιρὸν ἔσθ' ὅπου τιμᾷ θεός.

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

ἀλλ' αὐτάδελφον αἷμα δρέψασθαι θέλεις; 705

ΕΤΕΟΚΛΗΣ.

θεῶν διδόντων οὐκ ἂν ἐκφύγοις κακά.

ΧΟΡΟΣ.

Πέφρικα τὰν ὠλεσίοικον στροφ. α'.
θεόν, οὐ θεοῖς ὁμοίαν,
παναλαθῆ κακόμαντιν,

705. Πρβ. Εὐμ. 89 αὐτάδελφον αἷμα καὶ κοινοῦ πατρός, Σοφ. Ἀντ. 1 ὦ κοινὸν αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα. — Πρὸς τὸ δρέψασθαι πρβ. Σοφ. ἀπόσπ. 657, 4 Ἄρης γὰρ οὐδὲν τῶν κακῶν λωτίζεται, Βίων. 1, 22 αἱ δὲ βάτοι νιν ἐρχομέναν κείρουσι καὶ ἱερὸν αἷμα δρέπονται.

706. Οὐδεὶς δύναται ἐκφυγεῖν τὴν πεπρωμένην αὐτῷ μοῖραν. Ἀντὶ διδόντων ἠδύνατό τις νὰ ἀναμείνῃ ἀγόντων, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 993 τοιαῦτα μέντοι καὐτὸς εἰσέβην κακὰ θεῶν ἀγόντων, 252 οὐ γὰρ ἴδοις ἂν ἀθρῶν βροτὸν ὅστις ἄν, εἰ θεὸς ἄγοι, ἐκφυγεῖν δύναιτο. Ὁ ἄτεγκτος καὶ ἀτεράμων ἥρως ὀλιγωρῶν τοῦ βίου καὶ νομίζων τὴν ὥραν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πατρῴων ἀρῶν ἠγγικυῖαν ἀπερχόμενος τῆς σκηνῆς πορεύεται εἰς τὴν ἑβδόμην πύλην, ὁπόθεν δὲν ἐπιστρέφει πλέον.

707—776. Δεύτερον στάσιμον ἐκτιθέμενον τὴν ἀλληλουχίαν τοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς τιμωρίας, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν συναρμογὴν καὶ συνοχὴν τῆς τριλογίας. Ἡ κατάρα τοῦ Οἰδίποδος, ἧς τὴν πλήρωσιν κατασπεύδει ἡ ἔρις τῶν υἱῶν, ἐπαγομένη τὸν ἀμοιβαῖον θάνατον αὐτῶν, προσθήσει τοῖς παλαιοῖς νέον δυσεξίλαστον καὶ δυσέκπλυτον ἄγος. Τὰ παλαιγενῆ κακὰ προυξένησεν ἡ ἀξιόποινος τοῦ Λαΐου παράβασις τοῦ χρησμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ ἀβουλία αὕτη, ἣν ὁ Λάϊος ἀπέτισε μετ' οὐ πολὺ τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ, ἔχει ἐπήρειαν καὶ ῥοπὴν ὀλεθρίαν ἐπὶ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην γενεάν, ἤτοι ἐπὶ τὸν Οἰδίποδα, οὗ ὁ ὄλβος ἀπέληξεν εἰς αὐτόχειρα τύφλωσιν καὶ εἰς ἀρὰν τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ νῦν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Οἰδίποδος, οἵτινες καταστρεφόμενοι δύνανται νὰ συγκαταστρέψωσι καὶ τὴν πόλιν. Τὸ ᾆσμα ᾄδει σύμπας ὁμοῦ ὁ χορός.

707 κέ. Σχολ. «δέδοικα τὴν τοὺς οἴκους ἀφανίζουσαν θεὸν Ἐρινύν, οὐδὲν ἔχουσαν θεοῖς ὅμοιον· πᾶς γὰρ θεὸς ἀγαθοποιός». Ἐν τῷ οὐ θεοῖς ὁμοίαν μνημονεύει ὁ Σχολ. τὸ τοῦ Ὁμηρ. Ὀδ. 8, 325 θεοὶ δωτῆρες ἐάων. Τῇ Ἐρινύϊ λέγει ὁ Ἀπόλλων Εὐμ. 724 ἀλλ' ἔν τε τοῖς νέοισι καὶ παλαιτέροις θεοῖς ἄτιμος εἶ σύ. Ὡσαύτως ὀνομάζεται ὁ Ἄρης ὡς θεὸς τῶν λοιμῶν παρὰ Σοφ. Οἰδ. Τ. 215 ἀπότιμος ἐν θεοῖς θεός. Πρὸς τὸ ὠλεσίοικον πρβ. τὸ οἰκοφθόρος καὶ οἰκοφθορεῖν.

709. Σχολ. «τὴν ἐπὶ κακοῖς ἀληθεύουσαν». Ἡ Ἀρὰ προλέγει κακά, ὧν πληρουμένων, καθίσταται ἀληθής. Οὐ δεόντως ἀνάγει ὁ Σχολ. τὰς λέξεις εἰς τὰς ἐνυπνίους ὄψεις τοῦ Ἐτεοκλέους (697) λέγων «ἃ γὰρ εἶπεν νύκτωρ, ταῦτα ἐγένετο».

Digitized by Google

πατρὸς εὐκταίαν Ἐρινὺν 710
τελέσαι τὰς περιθύμους
κατάρας Οἰδιπόδα βλαψίφρονος·
παιδολέτωρ δ' ἔρις ἅδ' ὀτρύνει.

ξένος δὲ κλήρους ἐπινωμᾷ ἀντ. α'.
Χάλυβος Σκυθᾶν ἄποικος, 715
κτεάνων χρηματοδαίτας
πικρός, ὠμόφρων σίδαρος,
χθόνα ναίειν διαπήλας,
ὁπόσαν καὶ φθιμένοισιν κατέχειν,

710. Σχολ. «ἣν ἐπηύξατο Οἰδίπους». Ἡ Ἐρινὺς ἀκούει τὰς ἀρὰς τῶν ἀνθρώπων. Πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 9, 566 ἐξ ἀρέων μητρὸς . . ἥ ῥα θεοῖσιν πόλλ' ἀχέουσ' ἠρᾶτο . . τῆς δ' ἠεροφοῖτις Ἐρινὺς ἔκλυεν ἐξ ἐρέβεσφιν, ἀμείλιχον ἦτορ ἔχουσα, Σοφ. Αἴ. 1390 μνήμων τ' Ἐρινὺς καὶ τελεσφόρος Δίκη. — Ἐν τῷ εὐκταίαν τὸ αι εἶναι βραχὺ ἐνταῦθά τε καὶ 826, ὥσπερ πολλάκις ἐν τῷ δείλαιος, γεραιός, Αἰσχ. Ἱκ. 390 ἐν τῷ ἵκταιος, καὶ Ὅμ. Ὀδ. 20, 379 ἐν τῷ ἔμπαιος. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 856.

711. Ἡ σύνταξις πέφρικα Ἐρινὺν τελέσαι ἀντὶ μὴ τελέσῃ (776) εἶναι σπανία. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκ. 768 πατήρ νιν ἐξέπεμψεν ὀρρωδῶν θανεῖν, Ἴω. 1564 θανεῖν σε δείσας μητρὸς ἐκ βουλευμάτων. — περιθύμους, πλήρεις θυμοῦ καὶ ὀργῆς, μετενεχθὲν ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ τεθυμωμένου.

712. βλαψίφρων, φρενοβλαβής· ἡ ὀργὴ ἐποίησεν αὐτὸν ἔξω φρενῶν· ἐὰν μὴ ὠργίζετο μηδὲ ἐγίγνετο ἐκτὸς ἑαυτοῦ, οὐκ ἂν ἠράσατο τοῖς υἱοῖς. Τοῦ ἐπικοῦ τύπου Οἰδιπόδης εὑρίσκεται παρ' Αἰσχύλῳ ἡ γενικὴ Οἰδιπόδα (870, 1047) καὶ ἡ αἰτιατικὴ Οἰδιπόδαν (737).

713. Ἡ δὲ νῦν τοῖς παισὶν ὀλεθρία ἔρις ἐξοτρύνει καὶ καταταχύνει τὴν πλήρωσιν τῶν ἀρῶν. Ὅθεν τῇ ἀρᾷ προστίθεται ἡ ἰδία τῶν υἱῶν ἁμαρτία. Πρβ. Πέρσ. 744 ἀλλ' ὅταν σπεύδῃ τις αὐτός, χὠ θεὸς συνάπτεται.

714. Σχολ. «ποιητικῶς πάνυ ταῦτα ὁ Αἰσχύλος· τὸν γὰρ Χαλυβδικὸν καὶ Σκυθικὸν σίδηρόν φησι ταῦτα πράττειν. οὕτως (ἀναγ. οὗτος), φησί, μερίζει τοῖς παισὶ τούτοις καὶ ὥσπερ ἀποκληροῖ οὐχὶ πεδία μεγάλα, ἀλλὰ παντελῶς μικρά, δυνάμενα μόνα αὐτῶν τὰ σώματα χωρῆσαι πεπτωκότα» ἤτοι ἑπτὰ ποδῶν γῆν. Πρβ. 925 ὁ πόντιος ξεῖνος ἐκ πυρὸς συθεὶς θηκτὸς σίδαρος. Περὶ δὲ τοῦ τύπου τῆς ὀνομαστικῆς Χάλυβος πρβ. Ἡσύχ. «Χάλυβοι ἔθνος τῆς Σκυθίας ὅπου σίδηρος γίγνεται», Εὐριπ. Ἀλκ. 980 καὶ τὸν ἐν Χαλύβοις δαμάζεις σὺ βίᾳ σίδαρον, ἀπόσπ. 472, 6 Χαλύβῳ πελέκει.

716. κτεάνων χρηματοδαίτας (926 χρημάτων δατητάς), διανέμων τὰ εἰς κτῆσιν ἀναγόμενα πράγματα, κατὰ πλεονασμόν, ὡς στίχ. 186 καὶ 802.

718. διαπήλας (αὐτοῖς) χθόνα, διὰ κλήρου διαμερίσας (Σχολ. ἐπικληρώσας) καὶ ὁρίσας αὐτοῖς εἰς κατοικίαν. — ναίειν, ὥστε ναίειν.

719 κέ. Τοσαύτην, ὁπόσην καὶ ἀποθανόντες κατέχουσιν. Τὸ φθιμένοις

Digitized by Google

τῶν μεγάλων πεδίων ἀμοίρους. 720

ἐπειδὰν αὐτοκτόνως στροφ. β'.
αὐτοδάϊκτοι θάνωσιν,
καὶ γαῖα κόνις πίῃ
μελαμπαγὲς αἷμα φοίνιον,
τίς ἂν καθαρμοὺς πόροι, 725
τίς ἄν σφε λούσειεν; ὦ πόνοι δόμων
νέοι παλαιοῖσι συμμιγεῖς κακοῖς.

παλαιγενῆ γὰρ λέγω ἀντ. β'.
παρβασίαν ὠκύποινον —
αἰῶνα δ' ἐς τρίτον μένει, — 730

καθήρμοσται πρὸς τὸ πρὶν ὑπονοηθὲν αὐτοῖς, τοὐναντίον δὲ τὸ ἀμοίρους πρὸς τὴν ἀπαρέμφατον. Ἡ ἀπαρέμφατος μετὰ τοῦ ὁπόσην κεῖται, ὡς Θουκ. 1, 2, 2 νεμόμενοι τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ὅσον ἀποζῆν. Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. 803, Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 790 χθονὸς λαχεῖν τοσοῦτον, ἐνθανεῖν μόνον. — τῶν . . πεδίων, τῶν μεγάλων πεδίων τῆς Βοιωτίας, περὶ ὧν ἤριζον. Οἱ οἰκτροὶ ἀδελφοὶ ἀγωνιζόμενοι σιδήρῳ ὑπὲρ κτήσεως τῶν μεγάλων πεδίων τῆς πατρίδος τεύξονται ἀντὶ τούτων τοσαύτης μόνον χθονός, ὅσην καθέξουσι ἀποθανόντες.

721 κέ. αὐτοκτόνως αὐτοδάϊκτοι ἀντὶ αὐτοκτόνοι (ἐνεργ.) αὐτοδάϊκτοι (παθητικῶς): ἑκάτερος φονεύσας φονευθήσεται. Διότι αὐτοδάϊκτος δὲν σημαίνει: ὁ ἑαυτὸν φονεύσας, ὥσπερ λέγει ὁ Ἡσύχ., ἀλλὰ κεῖται ἐπὶ παθητικῆς σημασίας.

723 κέ. Πρβ. Εὐμ. 980 μηδὲ πιοῦσα κόνις μέλαν αἷμα πολιτᾶν. — μελαμπαγές, Σχολ. ν. «τὸ μετὰ τὸ πεπηγέναι μελαινόμενον».

726 κέ. Σχολ. «τίς αὐτοὺς ἐκλύσει τοῦ τοιούτου μιάσματος;» Πρβ. 768, Σοφ. Ἀντ. 172 παίσαντές τε καὶ πληγέντες αὐτόχειρι σὺν μιάσματι. Ὁ δυσέκπλυτος μολυσμὸς ἐξαπλοῦται ἀνὰ πάντα τὸν οἶκον. — πόνοι νέοι, τὰ νῦν κακά. — παλαιοῖσι, ταῦτα ἐφεξῆς ἐπεξηγεῖται εὐθὺς ὁ χορός.

728 κέ. παλαιγενῆ παρβασίαν, Σχολ. «τὴν παλαιὰν παράβασιν. παρέβη γὰρ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος». Ἐπιθι Εἰσαγ. σελ. 327. Τῇ ῥήσει «παλαιγενῆ παρβασίαν» συνάπτεται ἡ πρότασις: εὖτε Λάϊος . . ἐγείνατο. — παρβασίαν = παραβασίαν κατὰ Αἰολικὴν συγκοπήν, ὡς κάμμορος κτλ.

729 κέ. ὠκύποινον, ταχέως δοῦσαν ποινάς, ἑρμηνεύεται ἐν τοῖς ἐπιφερομένοις. Ἡ τιμωρία τοῦ Λαΐου φονευθέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Οἰδίποδος λέγεται ταχεῖα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τρίτην γενεάν, ἧς μέχρι διαρκοῦσι τὰ ἐπακολουθήματα τῆς ἁμαρτίας. Ὅμοιος τρόπος ἐκφράσεως Χο. 25 πρέπει παρῇσι φοινίοις ἀμυγμὸς ὄνυχος ἄλοχι νεοτόμῳ — δι' αἰῶνος δ' ἰυγμοῖσι βόσκεται κέαρ — κτέ. Πρὸς τὸ ὠκύποινος πρβ. ὑστερόποινον ἅταν Χοηφ. 382. — αἰῶνα δ' ἐς τρίτον, μέχρι τρίτης γενεᾶς, Σχολ. «Λαΐου, Οἰδίποδος, Ἐτεοκλέους».

Digitized by Google

Ἀπόλλωνος εὔτε Λάϊος
βίᾳ, τρὶς εἰπόντος ἐν
μεσομφάλοις Πυθικοῖς χρηστηρίοις
θνᾴσκοντα γέννας ἄτερ σῴζειν πόλιν,

κρατηθεὶς ἐκ φίλων ἀβουλιᾶν στροφ. γ'.
ἐγείνατο μὲν μόρον αὐτῷ, 736
πατροκτόνον Οἰδιπόδαν,
ὅστε ματρὸς ἁγνὰν
σπείρας ἄρουραν, ἵν' ἐτράφη,
ῥίζαν αἱματόεσσαν 740

732. Ἀπόλλωνος βίᾳ, ὡς 518 βίᾳ Διός. — τρὶς δηλοῖ τὴν ἐπίτασιν τῆς παραινέσεως τοῦ θεοῦ, πρβ. τρισόλβιος, τρίσμακαρ, τρισάθλιος, τριτάλας.

738. μεσομφάλοις, πρβ. Εὐρ. Ἴω. 223 ἄρ' ὄντως μέσον ὀμφαλὸν γᾶς Φοίβου κατέχει δόμος, Ὀρ. 331 μεσόμφαλοι μυχοί, Φοιν. 244 μεσόμφαλα γύαλα, Σοφ. Οἰδ. Τ. 480 τὰ μεσόμφαλα γᾶς ἀπονοσφίζων μαντεῖα. Λευκὸς λίθος ἔχων σχῆμα κώνου ἀμβλέος τὴν κορυφὴν καὶ δεικνύμενος ἐν τῷ ναῷ τῶν Δελφῶν (ἀποτετυπωμένος ἐν εἰκόνι ἀγγείου παρὰ Rochette, Monum. inéd. π. 37) ὑπελαμβάνετο ὡς ὀμφαλὸς τῆς γῆς. Πρβ. Στράβ. 9, σελ. 420 καὶ Παυσαν. 10, 16, 3.

734. Ἡ κυρία ἔννοια τῆς παραινέσεως κεῖται ἐν τῷ «γέννης ἄτερ θνήσκοντα», ἤτοι διαμενέτω μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως ἄπαις. Πρβ. Εὐρ. Φοιν. 20 εἰ γὰρ τεκνώσεις παῖδ', ἀποκτενεῖ σ' ὁ φὺς καὶ πᾶς σὸς οἶκος βήσεται δι' αἵματος.

735. ἐκ φίλων ἀβουλιᾶν, διὰ θελκτηρίων ἀφροσυνῶν, Σχολ. «κρατηθεὶς ὑπὸ τῶν αὐτῷ φίλων ἡδονῶν». Πρβ. Εὐριπ. ἀπόσπ. 220 πολλοὶ δὲ θνητῶν τοῦτο πάσχουσιν κακόν· γνώμῃ φρονοῦντες οὐ θέλουσ' ὑπηρετεῖν ψυχῇ τὰ πολλὰ πρὸς φίλων (ἤτοι πρὸς ἡδονῆς) νικώμενοι. Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Εὐρ. Φοιν. 21 ὃ δ' ἡδονῇ 'νδοὺς εἴς τε βακχεῖον πεσὼν ἔσπειρεν ἡμῖν παῖδα (λέγει ἡ Ἰοκάστη περὶ Λαΐου).

736. ἐγείνατο μὲν αὐτῷ, ὡσανεὶ εἶπετο: ἐγείνατο δὲ νυμφίον τῇ μητρί, ἥτις ἔννοια προσκολλᾶται ὕστερον τῷ Οἰδιπόδαν ἐν ἑτέρῳ τρόπῳ.

739 κέ. ἄρουραν μητρός, ὡς μητρῴαν . . ἄρουραν οὔ τε καὶ τέκνων Σοφ. Οἰδ. 1266, τὴν τεκοῦσαν ἥροσεν ὅθεν περ αὐτὸς ἐσπάρη αὐτόθι 1497, μὴ σπεῖρε τέκνων ἄλοκα δαιμόνων βίᾳ Εὐριπ. Φοιν. 18. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων ἡ μήτηρ εἶναι ὁ ἀγρός, ἐν ᾧ βλαστάνει ὁ σπαρεὶς σπόρος. — ἐτράφη, ὡς ἐσπάρη ἐν τῷ προειρημένῳ τόπῳ τοῦ Σοφοκλέους. — ἁγνάν, ἅτε οὖσαν μητέρα. — σπείρας ἄρουραν ῥίζαν αἱματόεσσαν = ἔσπειρεν ἐν τῇ ἀρούρῃ σπόρον καὶ ἐφύτευσε ῥίζαν, ἐξ ἧς ἐβλάστησε αἷμα καὶ θάνατος, ἡ τύφλωσις δῆλον ὅτι τοῦ πατρὸς καὶ ἡ ἀλληλοφονία τῶν ἀδελφῶν. Ἡ διπλῆ αἰτιατικὴ ὡς Ὁμήρ. Ἰλ. 16, 667 αἷμα κάθηρον . . Σαρπηδόνα, 10, 572 ἱδρῶ πολλὸν ἀπενίζοντο . . κνήμας, διεσώθη δὲ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ σύνταξις αὕτη λέγουσι: σπείρω τὸ χω-

Digitized by Google

ἔτλα· παράνοια συνᾶγε
νυμφίους φρενώλης.

κακῶν δ' ὥσπερ θάλασσα κῦμ' ἄγει, ἀντ. γ'.
τὸ μὲν πίτνον, ἄλλο δ' ἀείρει
τρίχαλον, ὃ καὶ περὶ πρύ- 745
μναν πόλεως καχλάζει.
ἀλκὰ δὲ ⟨κύματος⟩ ὀλίγῳ

ράφι (ἀγρὸν) σιτάρι (σῖτον, πυρούς), ἀραβόσιτον κτλ., ἢ φυτεύω τὸν κῆπον κρομμύδια (κρόμμυα), σκόροδα κτλ. — σπείρας ἔτλα, ἐτόλμησε, ὑπέμεινε νὰ σπείρῃ, ὡς Σοφ. Ἠλ. 943 τλῆναί σε δρῶσαν, Εὐρ. Ἱππ. 476 τόλμα δ' ἐρῶσα, Σιμωνίδ. ἀποσπ. 85, 14 τλῆθι χαριζόμενος. Πρβ. Πέρσ. 646. Ἡ μετοχὴ κεῖται ὡς τροπικὴ ἢ κατηγορηματικὴ ἐπὶ τῶν ῥημάτων καρτερίας καὶ καμάτου σημαντικῶν, πρβ. Πλάτ. Γοργ. 505C οὗτος ἀνὴρ οὐχ ὑπομένει ὠφελούμενος καὶ κολαζόμενος, Ἰσοκρ. 10, 56 τοὺς θεοὺς οὐκ ἀπαγορεύομεν θεραπεύοντες καὶ Κρυγ. § 56, 6, 1.

741 κέ. Σχολ. «ἡ δὲ ἄγνοια, φησί, τὰς φρένας ἀπολλύουσα συνήγαγεν» ἀνάγων δικαίως, ὥσπερ καὶ τὸ νυμφίους μηνύει, τὰς λέξεις εἰς τὴν Ἰοκάστην καὶ τὸν Οἰδίποδα, οὐχὶ δέ, ὥσπερ τινὲς τῶν νεωτέρων, εἰς τὸν Λάϊον καὶ τὴν Ἰοκάστην. — παράνοια, ἀφροσύνη, ἀβουλία.

743. Ὁ νοῦς· κακῶν δὲ ὥσπερ θάλασσα κύματα ἐγείρει· τῶν δὲ κυμάτων τοῦ ἑνὸς καταπίπτοντος, ἐγείρεται τὸ ἕτερον τρίσχιστον (τρικάρηνον, τρικυμία), ὅπερ καὶ περὶ τὴν πρύμναν τῆς πόλεως προσρηγνύμενον παφλάζει. Ὡς ἔρυμα δὲ τῶν κυμάτων ἐκτείνεται ἐν στενῷ μεταιχμίῳ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, ἤτοι μόνον ὁ τοῦ πλοίου στενὸς τοῖχος, τὸ τῆς πόλεως τεῖχος, χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν κυμάτων· φοβοῦμαι μὴ σὺν τοῖς βασιλεῦσι καταποντισθῇ καὶ ἡ πόλις. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς τρικυμίας. Τὸ τρίτον κῦμα, κατὰ τοὺς Λατίνους δὲ τὸ δέκατον (fluctus decumanus), λέγεται τὸ τὰ μάλιστα ἰσχυρόν. Πρβ. Προμ. 1047 χειμὼν καὶ κακῶν τρικυμία, Εὐρ. Ἱππ. 1213 σὺν κλύδωνι καὶ κακῶν τρικυμίᾳ, Πλάτ. Πολιτ. 5, σ. 472A τὼ δύω κύματε ἐκφυγόντε τὸ μέγιστον καὶ χαλεπώτατον τῆς τρικυμίας ἐπάγεις. Ἐν ὁμοίᾳ εἰκόνι καθίσταται ἡ ἀλλεπάλληλος τῶν κακῶν φορὰ πλαστικὴ καὶ παρὰ Σοφ. Ἀντ. 586 κέ.

744. τὸ μὲν πίτνον, κατ' ἐπιμερισμὸν πρὸς τὸ κῦμα. Ἀντὶ δὲ τοῦ, τὸ δὲ ἀειρόμενον, τίθεται, ὥσπερ πολλάκις, αὐτοτελὴς πρότασις, προσυπακουομένου πάλιν ὑποκειμένου τοῦ θάλασσα. Τὰ κακὰ τοῦ Οἰδίποδος λέγονται πίτνοντα, ὧν παρελθόντων, ἐγείρονται τὰ παρόντα τρίχαλα κύματα κακῶν ἀπειλοῦντα νὰ καταστρέψωσι σὺν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τὴν πόλιν.

747 κέ. κύματος εἶναι αὐθαίρετος ἀναπλήρωσις. Βλ. Κριτικὰς ἐπισημειώσεις. Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 15, 628 τυτθὸν γὰρ ὑπὲκ θανάτοιο φέρονται (ναῦται), Ἀράτ. Φαιν. 299 ὀλίγον δὲ διὰ ξύλον Ἄϊδ' ἐρύκει, Αἀερτ. Διογ. 1, 8, 5 μαθὼν τέτταρας δακτύλους εἶναι τὸ πάχος τῆς νεώς, τοσοῦτον ἔφη (Ἀνάχαρσις) τοῦ θανάτου τοὺς πλέον-

Digitized by Google

τείνει πύργος ἐν εὔρει.
δέδοικα δὲ σὺν βασιλεῦσι
μὴ πόλις δαμασθῇ. 750

τέλειαι γὰρ παλαιφάτων ἀρᾶν στροφ. δ'.
βαρεῖαι καταλλαγαί·
τὰ δ' ὀλοὰ πενομένους παρέρχεται,
πρόπρεμνα δ' ἐκβολὰν φέρει
ἀνδρῶν ἀλφηστᾶν 755
ὄλβος ἄγαν παχυνθείς.

τίν' ἀνδρῶν γὰρ τοσόνδ' ἐθαύμασάν τ' ἀντ. δ'.

τας ἀπέχειν, Δίων. Χρυσ. 64, 9 τριδάκτυλον αὐτοὺς σῴζει ξύλον πεύκινον, Iuven. 12, 57 i nunc et ventis animam committe, dolato confisus ligno, digitis a morte remotus quattuor aut septem, si sit latissima taeda, 14, 289 tabula distinguitur unda. — τείνει, ἀμεταβάτως ἐκτείνεται.

749. Ὁμοία ἡ ἔννοια Εὐρ. Ἑκ. 638 πόνοι γὰρ καὶ πόνων ἀνάγκαι κρείσσονες κυκλοῦνται· κοινὸν δ' ἐξ ἰδίας ἀνοίας κακὸν τῇ Σιμουντίδι γᾷ ὀλέθριον ἔμολε.

752 κέ. καταλλαγαί, τύχαι, ὡς συναλλαγαὶ Σοφ. Οἰδ. Τ. 34 ἔν τε συμφοραῖς βίου . . ἔν τε δαιμόνων συναλλαγαῖς. Ἡ ἔννοια «διότι σὺν τῷ χρόνῳ ἐκπληροῦνται (τέλειαι) ἀρχαῖαι ἀραὶ ἐν βαρείᾳ μετατροπῇ τῆς τύχης, πληττούσης τὸν μέγαν ὄλβον τῶν πλουσίων, ἐν ᾧ ὁ ὄλεθρος παρέρχεται τοὺς πένητας» οὖσα γενικὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀράν, τὴν κολάσασαν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Λαΐου, ὥσπερ ἐξιστορεῖται ἐν τοῖς ἑξῆς ἡ περιπέτεια τῆς τύχης ἡ ἐπελθοῦσα εἰς τὸν ὑπὸ τῇ ἀρᾷ ταύτῃ ἱστάμενον υἱὸν τοῦ Λαΐου.

754 κέ. Ὁ νοῦς· ἐντελῆ δὲ ἐκρίζωσιν (πρόρριζον ἐκβολὴν) τῶν τὸ κέρδος θηρευόντων (μεγαλεπιβόλων) ἀνδρῶν φέρει ἡ λίαν μεγάλη εὐτυχία. — πρόπρεμνα, πρέμνοθεν, ὡς πρόρριζα, προθέλυμνα, κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῆς τῶν δένδρων ἐκριζώσεως. Πρβ. 71 κέ., Ὁμ. Ὀδ. 5, 244 εἴκοσι δ' ἔκβαλε πάντα, δῆλον ὅτι δοῦρα, καὶ τὸ παροιμιῶδες πίτυος δίκην ἐκτρίβεσθαι (Ἡροδ. 6, 37). Παρασημειωτέον δὲ ὅτι ὁ μέγας ὄλβος, ὁ ἐπαγόμενος τὴν καταστροφήν, ἐνέχεται παλαιᾷ ἀρᾷ, διότι εἰς τὴν ἰδέαν, καθ' ἣν ὁ μέγας ὄλβος καθ' ἑαυτὸν προκαλούμενος τὸν φθόνον τῶν θεῶν ἐπάγεται ἀτελεύτητα κακά, ἐναντιοῦται διαρρήδην ὁ Αἰσχύλος Ἀγαμ. 749 κέ. Βλέπ. Εἰσαγ. εἰς τοὺς Πέρσ. σελ. 54. — ἀλφηστὴς λέξις ὁμηρικὴ σημαίνουσα κατὰ τοὺς γραμματικοὺς εὑρετικός, συνετός, ἐπινοητικός. — παχυνθείς: ἡ λέξις παχὺς ἀπαντᾷ πολλάκις παρ' Ἡροδότῳ, Ἀριστοφάνει καὶ Πλάτωνι ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ πλούσιος (πρβ. Σουίδ. παχύς· παχεῖς οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς πλουσίους καλοῦσι συνήθως). Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν μέγαν ὄλβον τοῦ Οἰδίποδος, ὡς μηνύουσι τὰ ἑπόμενα.

757. τέ, ἐτέθη μετὰ τὸ ἐθαύμασαν ἀντὶ μετὰ τὸ ὀθνεῖοι ξυνέ-

Digitized by Google

ὀθνεῖοι ξυνέστιοι,
πόλεος ὁ πολύβατός τ' ἀγὼν βροτῶν,
ὅσον τότ' Οἰδίπουν τίον, 760
τὰν ἁρπαξάνδραν
κῆρ' ἀφελόντα χώρας;

ἐπεὶ δ' ἀρτίφρων στροφ. ε'.
ἔγεντο μέλεος ἀθλίων
γάμων ἐπ' ἄλγει δυσφορῶν 765
μαινομένᾳ κραδίᾳ
δίδυμα κάκ' ἐτέλεσεν·
πατροφόνῳ χερὶ μὲν
κερκίσι τῶν ὀμμάτων ἐπλάγχθη·

τέκνοισιν δ' ἀρὰς ἀντ. ε'.

στιοι. — Ὡσαύτως ἐν τῷ χορικῷ ᾄσματι Σοφ. Οἰδ. Τ. 1186 κέ. ἐκτραγῳδεῖται ἡ μεταβολὴ τῆς ἀνθρωπίνου εὐτυχίας ἐν τῷ βίῳ τοῦ Οἰδίποδος. Πρβ. Πινδ. Ὀλ. 2, 42 κέ. (Εἰσ. σ. 326) καὶ Εὐριπ. ἀπόσπ. 157 κέ. ἦν Οἰδίπους τὸ πρῶτον εὐδαίμων ἀνήρ· εἶτ' ἐγένετ' αὖθις ἀθλιώτατος βροτῶν.

758. ὀθνεῖοι ξυνέστιοι, οἱ οἰκεῖοι (οἱ τοῦ οἴκου) καὶ οἱ μὴ οἰκεῖοι, ὡς Πλάτ. Πρωταγ. σελ. 316C καὶ οἰκείων καὶ ὀθνείων.

759 κέ. Ὁ πολύβατος ἀγὼν βροτῶν, ἡ πολυπάτητος ἀγορὰ τῶν ἀνθρώπων. Σχολ. «ὁ ὑπὸ πολλῶν ἐμβατευόμενος ἀνδρῶν». — πόλεος ἀγὼν = ἀγορά, ἣν ὁ Πίνδαρος καλεῖ ἀποσπ. 45, 3 πολύβατον ἄστεος ὀμφαλόν. Πρβ. Σχόλ. εἰς Ὁμήρ. Ἰλ. 24, 1 «παρὰ δὲ Βοιωτοῖς ἀγὼν ἡ ἀγορά· ὅθεν καὶ ἀγωνίους θεοὺς Αἰσχύλος τοὺς ἀγοραίους». — τίον, πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 31 κέ. καὶ 47.

762. κῆρα, Σχολ. «κακὴν μοῖραν», πρβ. 301 κέ. Κὴρ καὶ κῆρες κεῖνται παρ' Ἕλλησι περὶ οἱασδήποτε βλάβης καὶ ζημίας. — ἁρπαξάνδραν: πρβ. Ἀπολλ. 3, 5, 8 ἐπὰν δὲ μὴ εὕρισκον (τὸ αἴνιγμα), ἁρπάσασ' ἕνα κατεβίβρωσκε.

763 κέ. ἀρτίφρων κτέ., ἐπαισθόμενος ὁ δείλαιος τῶν ἀθλίων (δυστυχῶν) γάμων. — ἔγεντο ἀντὶ ἐγένετο, ὡς παρ' Ἡσιόδῳ καὶ τοῖς Λυρικοῖς. — Διὰ τοῦ ἐπ' ἄλγει δυσφορῶν (ἀλγῶν καὶ δυσφορῶν) δικαιολογεῖται τὸ διπλοῦν ἔργον ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν.

768 κέ. Τῇ τὸν πατέρα φονευσάσῃ χειρὶ καὶ ταῖς ὑφαντικαῖς κερκίσιν ἐστέρησεν ἑαυτὸν τῶν ὀφθαλμῶν. Κατὰ τὸν Σοφοκλέα Ἀντ. 975 ἐξωρύχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῖς Φινεΐδαις ὑφ' αἱματηραῖς χείρεσσι καὶ κερκίδων ἀκμαῖσιν, κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλόδωρον 2, 8, 1 (Ἀλκμήνη) κερκίσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν αὐτοῦ (Εὐρυσθέως). — ἐπλάγχθη, Σχολ. «ἐστερήθη . . ἐχωρίσθη». Ἡ σύνταξις, ὡς ἐν τῷ βλάπτεσθαι καὶ ἀλᾶσθαι (Εὐριπ. Τρῳ. 640 ψυχὴν ἀλᾶται τῆς πάροιθ' εὐπραξίας).

Digitized by Google

ἐφῆκεν ἐπικότους τροφᾶς, 771
αἰαῖ, πικρογλώσσους ἀράς,
καί σφε σιδαρονόμῳ
διὰ χερί ποτε λαχεῖν
κτήματα· νῦν δὲ τρέω 775
μὴ τελέσῃ καμψίπους Ἐρινύς.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

Θαρσεῖτ', ἀρίστων μητέρων τεθραμμέναι,
πόλις πέφευγεν ἥδε δούλιον ζυγόν·
πέπτωκε δ' ἀνδρῶν ὀβρίμων κομπάσματα,

771. ἐπικότους τροφᾶς (ὀργίλους ἐπὶ τῇ τροφῇ) ἀπὸ τοῦ προσώπου εἰς τὸ πρᾶγμα μετενεχθέν. Τὸ τροφὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν θεραπείαν τῶν γηραιῶν γονέων, οὖσαν καθῆκον τῶν υἱῶν (γηροβοσκία, γηροτροφία, γηροβοσκεῖν, γηροτροφεῖν). Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 324.

772. πικρογλώσσους ἀράς, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 951 πικρὰς ἀράς. Πρβ. Προμ. 185 μελιγλώσσοις πειθοῦς ἐπαοιδαῖσιν.

773. καί, καὶ ἠράσατο αὐτοῖς ἢ πρὸς ἄλλοις ἠράσατο αὐτοῖς. — σιδαρονόμος, τῷ σιδήρῳ διανέμουσα.

774. διαλαχεῖν: ὁμοίως ἔχει ἡ ἀρὰ παρ' Εὐριπ. Φοιν. 68 θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τόδε. Πρβ. 716, 801 κέ.

776. καμψίπους ἐξηγεῖται ὁ Σχολ. «ἡ κάμπτουσα τῶν κολαζομένων τοὺς πόδας», ὥσπερ καὶ τὸ ἀποσπασμάτιον ἐπικοῦ τινος «καμπεσίγουνος Ἐρινὺς» ὁ Ἡσύχιος ἐτυμολογεῖ: «ἀπὸ τοῦ κάμπτειν τὰ γόνατα τῶν ἁμαρτανόντων». Ἀλλ' ὅμως καμψίπους, καμπεσίγουνος, καμπτομένῳ ποδί, καμπτομένοις γόνασι σημαίνει ἡ ταχύπους, ἡ ὑγρῶς κάμπτουσα τὰ σκέλη, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πλαστικῇ τέχνῃ τὸ σχῆμα τοῦ καμπτομένου γόνατος παρὰ Γοργόσιν, Ἐρινύσι καὶ ἑτέροις ὁμοίοις προσώποις δηλοῖ ταχεῖαν κίνησιν καὶ σφοδρὰν σπουδὴν (πρβ. Ernst Curtius, Die knieenden Figuren d. altgriechischen Kunst. Berlin 1869, σελ. 6). Ἀλλαχοῦ τὸ δρομὰς εἶναι δηλωτικὸν ἐπίθετον τῆς Ἐρινύος.

777—816. Τρίτον ἐπεισόδιον. Καταστροφὴ (ἀμοιβαῖος θάνατος τῶν ἀδελφῶν). Τοὺς θρήνους τοῦ χοροῦ καταπαύει ὁ ἄγγελος. Σχολ. «ἄγγελος ὁ καὶ πρότερον ἀπαγγείλας περὶ τῆς τῶν Ἀργείων ἐφόδου, οὗτος καὶ νῦν ἀπαγγέλλει τὴν ἀδελφοκτονίαν». Ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς ἐξάγεται ἐκ στ. 872 κέ.

777. τεθραμμέναι γενικῇ συντασσόμενον, ὡς Σοφ. Φιλ. 3 ὦ κρατίστου πατρὸς Ἑλλήνων τραφείς, ἔτι δὲ καὶ αἱ γεγὼς (Φιλ. 1284), φὺς (Ἀντιγ. 145), βλαστὼν (Τραχ. 402) καὶ ἄλλαι μετοχαὶ (φυτευθεὶς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1324) δηλοῦσαι καταγωγήν. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 556 δεῖ σ' ὅπως πατρὸς δείξεις ἐν ἐχθροῖς οἷος ἐξ οἵου 'τράφης, Εὐρ. Ἴω. 693, Αἴ. 1204 ἄριστος ἐξ ἀριστέοιν δυοῖν βλαστών, 1229 τραφεὶς μητρὸς εὐγενοῦς ἄπο, Εὐριπ. Ἴω. 262.

779. πέπτωκεν, κατέπεσον καὶ ὡς πομφόλυγες διερράγησαν, ὡς Εὐρ. Ἱππ. 41 ἀλλ' οὔτι ταύτῃ τόνδ' ἔρωτα δεῖ πεσεῖν. — ὀβρίμων, κραταιῶν καὶ

Digitized by Google

πόλις δ' ἐν εὐδίᾳ τε καὶ κλυδωνίου 780
πολλαῖσι πληγαῖς ἄντλον οὐκ ἐδέξατο.
στέγει δὲ πύργος, καὶ πύλας φερεγγύοις
ἐφραξάμεσθα μονομάχοισι προστάταις.
καλῶς ἔχει τὰ πλεῖστ' ἐν ἓξ πυλώμασιν·
τὰς δ' ἑβδόμας ὁ σεμνὸς ἑβδομαγέτας 785

ἐπὶ τῇ ἰσχύει αὐτῶν ἐπαιρομένων. Ἡ καταστροφὴ τῶν ἀγερώχων Ἀργείων ἀποτελεῖ τὸ μὲν ἐξύμνησιν τῆς θελήσεως τῶν θεῶν (πρβ. σημ. εἰς 604) καὶ τοῦ ἀψευδοῦς στόματος τοῦ προφήτου αὐτῶν, τὸ δὲ παραδειγματικὴν τιμωρίαν τῆς ἰδιογνωμοσύνης καὶ ἀλαζονείας τοῦ ἀνθρώπου.

780 κέ. Ἔν τε τῷ ἐν εὐδίᾳ (δηλ. ἐστί) καὶ ἐν τοῖς μεθεπομένοις ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ πλοίου. Πρβ. 2 κέ., 743 κέ., Σοφ. Ἀντιγ. 162 ἄνδρες τὰ μὲν δὴ πόλεος ἀσφαλῶς θεοὶ πολλῷ σάλῳ σείσαντες ὤρθωσαν πάλιν, Οἰδ. Τυρ. 22. — κλυδωνίου, πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 866 ἐν γὰρ κλύδωνι κείμεθ', ὥσπερ οἶσθα σύ, δορὸς Δαναΐδῶν, καὶ μέγας Θήβαις ἀγών. — πληγαῖς, πρβ. 746. — ἄντλον οὐκ ἐδέξατο ἤτοι οὐκ ἐγένετο ὑπέραντλος καὶ διάβροχος. Σχολ. «ἀλληγορεῖ πάλιν καὶ λέγει ὅτι πολλῶν προσβαλόντων τῇ πόλει οὐδεὶς εἰς αὐτὴν εἰσέπεσεν». Σημειωτέον δέ, ὅτι ἄντλος καὶ ἀντλία σημαίνει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τόν τε τόπον τοῦ πλοίου, ἔνθα συρρέει ὕδωρ ἄνωθεν καὶ ἐκ τῶν ἁρμογῶν, καὶ (τὸ πρῶτον) αὐτὸ τὸ συρρέον ὕδωρ.

782. στέγει, ἀπολύτως, στέγην καὶ φυλακὴν παρέχει.

785. Ἡ ἐκλογὴ τῆς ἑβδόμης πύλης συνάπτεται τῷ ἐπωνύμῳ τοῦ Ἀπόλλωνος ἑβδομαγέτου. Τὴν ἑβδόμην πύλην εἵλετο ὁ σεμνὸς ἑβδομαγέτης (πρβ. Ἀπόλλων Μουσηγέτης), ἵνα ἐν τῷ γένει τοῦ Οἰδίποδος ἐπαγάγῃ ἐνταῦθα τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς παλαιᾶς ἁμαρτίας τοῦ Λαΐου. Τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην (πρβ. καὶ ἑβδόμειος καὶ ἑβδομαγενής) παρήγαγον ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐγεννήθη τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ μηνὸς καὶ δὴ τοῦ Θαργηλιῶνος κατὰ τὴν ἐν Δήλῳ παράδοσιν, κατὰ δὲ τὴν ἐν Δελφοῖς τὴν ἑβδόμην τοῦ Βυσίου, ἦτο δὲ αὐτῷ καθωσιωμένη ἡ ἑβδόμη ἑκάστου μηνὸς ἡμέρα. Πρβ. Σχολ. «ἑβδόμῃ γὰρ ἐγεννήθη Ἀπόλλων», Πρόκλ. εἰς Πλάτ. Τίμ. 3, σελ. 200 «Ἀπόλλωνι τὴν ἑπτάδα ἀνεῖσαν ὡς συνέχοντι πάσας τὰς συμφωνίας . . καὶ ἑβδομαγέταν ἐκάλουν καὶ τὴν ἑβδόμην τοῦ θεοῦ ἱερὰν ἔλεγον· τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ» (Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 771), Πλουτ. Ἠθ. σελ. 717D καὶ Ἡροδ. 6, 57. Ὁ Lobeck Aglaoph. 1, σελ. 434 ἀνάγει τὸ ὄνομα εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ θεοῦ ἑπτὰ παῖδες καὶ ἑπτὰ κόραι ἦγον τὴν πομπήν. Ὁ δὲ Brandis ἐν Hermes τόμ. 2, σελ. 271, 283 ἀνάγει τὴν ἱερὰν ἑπτάδα ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν Φοινικικὴν ἀστρολογίαν παραδεχόμενος ἀρίθμησιν τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, καθ' ἣν ἡ μὲν πρώτη ἡμέρα καθιέρωτο τῇ Σελήνῃ, ἡ δὲ ἑβδόμη καὶ τελευταία τῷ Ἡλίῳ. Πρβ. Κριτ. Ἐπισημ. εἰς 364. Ὑποδεέστερα χειρόγραφα παρέχουσιν ἑβδομαγέτης, ἀλλ' ὁ δωρικὸς τύπος ἴσως ἐξελέγη διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἱερόν. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 763. Παρασημ-

Digitized by Google

ἄναξ Ἀπόλλων εἶπε τ', Οἰδίπου γένει
κραίνων παλαιὰς Λαΐου δυσβουλίας.

ΧΟΡΟΣ.

τί δ' ἐστὶ πρᾶγμα νεόκοτον πόλει πάλιν; 788

ΑΓΓΕΛΟΣ.

ἄνδρες τεθνᾶσιν ἐκ χερῶν αὐτοκτόνων. 790

ΧΟΡΟΣ.

τίνες; τί δ' εἶπας; παραφρονῶ φόβῳ λόγου.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

φρονοῦσα νῦν ἄκουσον· Οἰδίπου τόκω 792

ΧΟΡΟΣ.

ἐκεῖθι κεῖσθον; βαρέα δ' οὖν ὅμως φράσον. 795

ΑΓΓΕΛΟΣ.

οὐδ' ἀμφιλέκτως μὴν κατεσποδημένω. 794

μειωτέον δὲ ὅτι τῷ Ἀπόλλωνι, ὥσπερ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ θεῷ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ Ἡλίου Ἰανῷ, ἦσαν ἱεραὶ καὶ αἱ πρῶται ἡμέραι ἑκάστου μηνός. Ἔπιθι Preller, Griech. Myth., τ. 1, 237 κέ.[4]

786. Ἡ ἀπείθεια καὶ ἡ παρακοὴ τοῦ Λαΐου πρὸς τὸ Δελφικὸν χρηστήριον ἐκολάσθη ἐν τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ.

788. νέοκοτον, ὡς Πέρσ. 260. «Κότος κυρίως εἶναι ἡ φύσις· ὅθεν ἀλλόκοτος = ἄλλου γένους, ἄλλου εἴδους, νεόκοτος, νέου εἴδους, παλίγκοτοι (Ἀγαμ. 854), ἐναντίων εἰδῶν. Κοινὴ δὲ ἔννοια εἶναι ἡ τῆς ὀργῆς. Τοῖς συνθέτοις ἐκ τοῦ κότος χαίρει ὁ Αἰσχύλος» Blomfield.

790. Πρὸ τοῦ στίχ. τούτου φέρουσιν τὰ ἀντίγραφα τὸν στίχον «πόλις σέσωσται· βασιλέες δ' ὁμόσποροι» παράττοντα τὴν στιχομυθίαν καὶ εἰσερπύσαντα ἐκ στίχ. 805. — αὐτοκτόνων, πρβ. σημ. 668.

791. φόβῳ λόγου ἤτοι φοβούμενος καὶ ὑποπτεύων τὰ μέλλοντα νὰ λεχθῶσιν.

795 κέ. ἐκεῖθι, ὡς Ὁμ. Ὀδ. 17, 10. Παρὰ τοῖς τραγικοῖς οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ ἡ λέξις. Σημειούσθω τὸ ταραχῶδες τοῦ λόγου τοῦ χοροῦ διακόπτοντος τὸν λόγον τοῦ ἀγγέλου. — βαρέα . . φράσον, ἤτοι καίπερ βαρέα ὄντα ὅμως φράσον. — Ἐν τῇ θέσει τοῦ 795 κεῖται ἐν τοῖς ἀντιγράφοις ὁ στίχος «οἶ 'γὼ τάλαινα, μάντις εἰμὶ τῶν κακῶν» ἔνθα τὸ «μάντις εἰμὶ τῶν κακῶν» ἐπαναλαμβάνει μόνον τὴν ἔννοιαν «φόβῳ λόγου» στίχ. 791 καὶ διαταράττει τὴν στιχομυθίαν, ἐὰν προταχθῇ ὁ στίχος 795 πρὸ τοῦ 794, ὥσπερ ἀπαιτεῖ τοῦτο ἡ ἔννοια, διότι ὁ στίχ. 794 πιστοῦται καὶ ἀναπτύσσει τὴν ἐρώτησιν ἐν στίχ. 795. — ἀμφιλέκτως, Σχολ. «ἀμφιβόλως»· εἰσὶν οὕτω συντετριμμένοι καὶ κακῶς διακείμενοι, ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία περὶ τῆς τύχης αὐ-

Digitized by Google

ΧΟΡΟΣ.

οὕτως ἀδελφαῖς χερσὶν ἠναίρονθ' ἅμα; 796

ΑΓΓΕΛΟΣ.

οὕτως ὁ δαίμων κοινὸς ἦν ἀμφοῖν ἄγαν.
αὐτὸς δ' ἀναλοῖ δῆτα δύσποτμον γένος.
τοιαῦτα χαίρειν καὶ δακρύεσθαι πάρα·
πόλιν μὲν εὖ πράσσουσαν, οἱ δ' ἐπιστάται, 800
δισσὼ στρατηγώ, διέλαχον σφυρηλάτῳ
Σκύθῃ σιδήρῳ κτημάτων παμπησίαν.
ἕξουσι δ' ἣν λάβωσιν ἐν ταφῇ χθόνα
πατρὸς κατ' εὐχὰς δυσπότμους φθατούμενοι.
πόλις σέσωται· βασιλέοιν δ' ὁμοσπόροιν 805

τῶν. Παρ' Εὐριπ. Φοιν. 1462 ἐγείρεται ἔρις περὶ τῶν σωμάτων τῶν δύο: ἦν δ' ἔρις στρατηλάταις, οἱ μὲν πατάξαι πρόσθε Πολυνείκη δορί, οἱ δ' ὡς θανόντων οὐδαμοῦ νίκη πέλοι. — κατεσποδημένω, καταβληθέντες, φονευθέντες.

797. κοινὸς ἄγαν, διότι ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ ἐφονεύθησαν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς χειρός.

798. Ἤτοι δάκτυλος θεοῦ δείκνυται ἐν τῇ ἀναλώσει καὶ καταστροφῇ τοῦ δυσπότμου γένους. Ἡ σημασία τοῦ δαίμων ποικίλλει ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ (τύχη, ἀνωτέρα δύναμις). Σχολ. «ὁ Ἀπόλλων ἀναλίσκει τὸ τοῦ Οἰδίποδος γένος», ἀλλ' ὡρισμένη δήλωσις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐλλείπει. — ἀναλοῖ περὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ φόνου, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 1184 ὡς ἀναλώσαιμί νιν, Θουκ. 3, 86 οἱ δέ, ὡς ἕκαστοι ἐδύναντο, ἀνηλοῦντο.

799. Πάρεστι αἰτία λύπης καὶ χαρᾶς. — δακρύεσθαι, μέσον ἀπαντῶν ἄλλως μόνον ἐν τῷ δεδράκρυμαι. Πρβ. σημ. εἰς 904.

800. πόλιν μὲν εὖ πράσσουσαν συναπτόμενον τῷ χαίρειν, ὡς Σοφ. Αἴ. 136 σὲ μὲν εὖ πράσσοντ' ἐπιχαίρω, Εὐριπ. Ῥήσ. 390 χαίρω δέ σ' εὐτυχοῦντα, Ὁμήρ. Ἰλ. 13, 352 ἤχθετο γάρ βα Τρωσὶν δαμναμένους. — οἱ δ' ἐπιστάται κτλ.: ἀντὶ δευτέρας μετοχῆς, ἀναγομένης εἰς τὸ δακρύεσθαι, ἐτέθη αὐτοτελὴς πρότασις.

802. Σκύθῃ, πρβ. 715. — Φώτιος «παμπησία· παγκτησία». Ὅμοιον εἶναι παγκληρία Χο. 484. Πρβ. σημ. εἰς 716.

803. ἣν (ἂν) λάβωσιν. Βλέπ. σημ. εἰς 243.

804. φθατούμενοι, κτώμενοι (χθόνα). Ἡ κατοχὴ τῆς χώρας συνᾴδει ταῖς τοῦ πατρὸς ἀραῖς. Πρβ. Εὐμ. 401 γῆν καταφθατουμένη καὶ Ἡσύχ. «καταφθατουμένη· κατακτωμένη· κυρίως δὲ τὸ ἐκ προκαταλήψεως» καὶ λέξ. «φθ(ο)ατήσει· φθάσει κτήσασθαι». Ἡ ἑρμηνεία αὕτη ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἐσφαλμένης παραγωγῆς ἀπὸ τοῦ φθάνειν.

805 κέ. Ἐὰν οἱ δύο οὗτοι στίχοι ὦσι γνήσιοι, τότε περιλαμβάνει ἐκ δευτέρου ὁ ἄγγελος χαρὰν καὶ λύπην ἐν βρα-

Digitized by Google

πέπωκεν αἷμα γαῖ' ἐπαλλήλῳ φόνῳ.

ΧΟΡΟΣ.

ὦ μεγάλε Ζεῦ καὶ πολιοῦχοι
δαίμονες, οἳ δὴ Κάδμου πύργους
τούσδε ῥύεσθε,
πότερον χαίρω κἀπολολύξω 810
πόλεως ἀσινεῖ ⟨βιοτείᾳ⟩
ἢ τοὺς μογεροὺς καὶ δυσδαίμονας
ἄνδρας κλαύσω πολεμάρχους;
οἳ δῆτ' ὀρθῶς κατ' ἐπωνυμίαν
⟨ἑτεὸν κλεινοὶ⟩ καὶ πολυνεικεῖς 815
ὤλοντ' ἀσεβεῖ διανοίᾳ.

Ὦ μέλαινα καὶ τελεία στροφ.
γένεος Οἰδίπου τ' ἀρά,

χεῖ λόγῳ καὶ περαίνει τὸν λόγον, ὥσπερ ἄνω (πρβ. Κριτικὰς Ἐπισημ. 487), ἐν δυσὶ στίχοις. — ἐπαλλήλῳ φόνῳ, ὅπως Σοφ. Ἀντ. 57 ἐπαλλήλοιν χεροῖν καὶ κατωτέρω 915 ἀλληλοφόνοις χερσίν. Ὁ ἄγγελος ἀπέρχεται.

807. Τὸ ἀναπαιστικὸν μέρος 807—816 ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ Κορυφαίου. — μεγάλε κλητ. ἀπὸ ὀνομαστικῆς μεγάλος διασωθείσης ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ.

809. Τὸ μονόμετρον ἀντικαθίστησι τὸν παροιμιακόν· ἕνεκα δὲ τούτου ἡ κοινὴ συλλαβή. Ὁ Prien εἰκάζει, ὅτι ὠγυγίους ἢ ἀρχαίους ἐξέπεσε πρὸ τοῦ τούσδε. Περὶ τῆς χρονικῆς ποσότητος τοῦ ῥύεσθαι ἴδε σημ. 150.

810. ἐπολολύξω, πρβ. σημ. εἰς στίχ. 254. — ἀσινεῖ βιοτείᾳ, σωτηρίᾳ. Πρβ. ἀσινῆ βίοτον Χοηφ. 1016.

815. Ὁ στίχος συνεπληρώθη, ὡς ὑπαγορεύει καὶ τὸ καί, κατὰ τὸν Σχολ. «ὀρθῶς οὖν καὶ ἐπωνύμως Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης ἐκλήθησαν». Πρβ. σημ. εἰς 565. Οἱ ἀδελφοὶ ἀπώλοντο ἐτεὸν κλεινοί, διότι ἀμφότεροι ἐφόνευσαν τὸν ἐναντίον (Σοφ. Ἀντ. 146 δικρατεῖς λόγχας στήσαντε).

817—832. Τρίτον Στάσιμον. Ὁ χορὸς σύμπας θρηνεῖ τὸ δύσποτμον ἔργον τῶν ἀδελφῶν, ἐν ᾧ ἐτελέσθη ἡ ἀρὰ τοῦ Οἰδίποδος. — μέλαινα, ὡς 682, καὶ παρὰ τῇ δημώδει δὲ λαλιᾷ λέγεται: μαύρη κατάρα καὶ τὸν (= αὐτόν, τοῦτον) μαυροκαταριοῦμαι (= μελαίνας ἀρὰς ἀρῶμαί τινι).

818. γένεος Οἰδίπου τ' ἀρά, ἀρὰ κατὰ τοῦ γένους (ἡ καταγομένη ἀπὸ τοῦ Λαΐου) καὶ ἣν ἠράσατο ὁ Οἰδίπους. Οὕτω δὲ ἡ μὲν μία γενικὴ (γένεος) εἶναι ἡ καλουμένη γενικὴ ἀντικειμένου ἢ παθητική, ἡ δὲ ἑτέρα (Οἰδίπου) ὑποκειμένου ἢ ἐνεργητικὴ (πρβ. τὸ πασίγνωστον Πέλοπος Πελοποννήσου κατάληψις). Πρὸς τὴν ἔννοιαν πρβ. 826 κέ., 730, Εὐριπ. Φοιν. 1611 ἀρὰς παραλαβὼν (Οἰδίπους) Λαΐου καὶ παισὶ δούς. — τελεία, πρβ. 825 καὶ 870.

Digitized by Google

κακόν με καρδίαν τι περιπίτνει κρύος.
ἔτευξα τύμβῳ μέλος 820
Θυιὰς ὥς, αἱμοσταγεῖς
νεκροὺς κλύουσα δυσμόρως
θανόντας· ἦ δύσορνις ἅ-
δε ξυναυλία δορός.

ἐξέπραξεν, οὐδ' ἀπεῖπεν, ἀντ.
πατρόθεν εὐκταία φάτις· 826
βουλαὶ δ' ἄπιστοι Λαΐου διήρκεσαν.
μέριμνα δ' ἀμφὶ πτόλιν·
θέσφατ' οὐκ ἀμβλύνεται.
ἰὼ πολύστονοι, τόδ' εἰρ- 830
γάσασθ' ἄελπτον· ἦλθε δ' αἰ-
ακτὰ πήματ' — οὐ λόγῳ.

819. με καρδίαν, ὡς Ἱκέτ. 384 φόβος μ' ἔχει φρένας, Εὐμ. 88 μὴ φόβος σε νικάτω φρένας κατὰ τρόπον Ὁμηρικόν. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 164. — Καὶ παρ' ἡμῖν δὲ λέγεται ἐπάγωσεν (ἐκρύωσε μᾶλλον περὶ δυσαρεσκείας καὶ ψυχρᾶς συμπεριφορᾶς πρός τινα) ἡ καρδιά μου, τὸ αἷμα, ἀπὸ τὸν φόβον. Πρβ. τὰ ὁμηρικὰ φόβος κρυερὸς καὶ κρυόεις.

820 κέ. Ὁ νοῦς· ἀνέπεμψα ἐπικήδειον ᾆσμα (ἐπιτύμβιον μέλος) ὥς τις θυιὰς (ἤτοι ἐν ἐκστάσει καὶ μανίᾳ ἐκ τῆς φρίκης, πρβ. 952 μαίνεται γόοισι φρὴν καὶ 485). Ὁ ἀόριστος ἔτευξα περὶ τοῦ πρὶν ἀρξαμένου μέλους. Περὶ τοῦ ἀορίστου ἐπὶ παρόντων ἴδε Σοφ. Αἴ. 693 ἔφριξ' ἔρωτι, περιχαρής δ' ἀνεπτάμαν καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 227. — Ὁ τύπος αἱμοσταγὴς εὕρηται καὶ Εὐρ. ἀποσπ. 384, ἐν Εὐμενίσι δὲ 366 γραπτέον αἱμοσταγὲς ἀντὶ αἱματοσταγές.

823 κέ. ἦ δύσορνις . . δορός: βεβαίως λίαν δυστυχὴς εἶναι ἡ συναυλία αὕτη, ἤτοι αὕτη ἡ ὁμοία ἔκβασις (796) τοῦ ἀγῶνος.

825 κέ. Διεπέρανεν τὸ ἔργον οὐδαμῶς ἀποκαμοῦσα ἡ τοῦ πατρὸς ἀραία φάτις = ἀρά. — εὐκταία, ἴδε ἔμπροσθεν 710.

727 κέ. Ἡ ἀπείθεια (735), ὁ ἀπειθὴς νοῦς τοῦ Λαΐου (ἐπεὶ οὐκ ἐπείσθη Ἀπόλλωνι Σχολ.) διήρκεσεν μέχρι τοῦ νῦν ἐπάγων συμφοράς, καὶ διὰ τοῦτο φοβοῦμαι μεριμνῶν περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς πόλεως. Πρβ. σῴζειν πόλιν 734, 749 κέ. Ὁ φόβος τοῦ χοροῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀναφέρεται εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ἐπιγόνων (πρβ. στίχ. 885 κέ.). — Πρὸς τὸ ἄπιστοι πρβ. 1021 καὶ Ἡσύχ. «ἄπιστος· ἀπαράπειστος, ἀπειθής· Σοφοκλῆς Τρωΐλῳ».

830 κέ. πολύστονοι, πολυστένακτοι καὶ πολύκλαυτοι. — ἄελπτον, ἀνέλπιστον, οὐδενὸς προσδοκῶντος, ὅτι ἀδελφοὶ θὰ ἐφόνευον ἀλλήλους.

832. οὐ λόγῳ: Σχολ. «ἀλλ' ἔργῳ». Τὰς λέξεις ταύτας προστίθησιν ὁ χορὸς ὁρῶν αἴφνης τὴν νεκρικὴν πομπήν. Πρβ. Προμ. 1114 καὶ μὴν ἔργῳ κοὐκέτι μύθῳ χθὼν σεσάλευται.

Digitized by Google

1. τάδ' αὐτόδηλα, προῦπτος ἀγγέλου λόγος·
διπλαῖ μέριμναι, διδυμάνορα
κάκ' αὐτοφόνα, δίμοιρα τέλε- 835
α τάδε. τί φῶ;
2. τί δ' ἄλλο γ' ἢ πόνοι πόνων
δόμων ἐφέστιοι;
1. ἀλλὰ γόων, ὦ φίλαι, κατ' οὖρον
ἐρέσσετ' ἀμφὶ κρατὶ πόμπιμον χεροῖν 840
πίτυλον, ὃς αἰὲν δι' Ἀχέροντ' ἀμείβεται

833 κέ. Ἔξοδος. Θρῆνοι ἐπὶ τοῖς σώμασι τῶν δύο ἀδελφῶν, κομιζομένων εἰς τὴν σκηνήν. Μετ' οὐ πολὺ (μετὰ στίχ. 846) ἐπιφαίνονται καὶ αἱ ἀδελφαὶ Ἀντιγόνη καὶ Ἰσμήνη. Ἐν στ. 833—846 διαλέγεται ὁ κορυφαῖος ὡς ἡγεμὼν τοῦ ἑνὸς ἡμιχορίου πρὸς τὸν τοῦ ἑτέρου ἡμιχορίου ἡγεμόνα.

833. τάδ' αὐτόδηλα: ὁ χορὸς δείκνυσι τῇ χειρὶ βλέπων ἰδίοις ὄμμασι τὰ πτώματα, περὶ ὧν ἤκουσε παρὰ τοῦ ἀγγέλου. — αὐτόδηλα, ὥσπερ «αὐτὸ δηλοῖ», ἤτοι οὐκέτι δεῖ τοῦ λόγου ἄλλου. — προῦπτος λόγος: ὅ,τι ὁ ἄγγελος εἶπεν, τοῦτο ἔχομεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν.

834 κέ. Ὁ νοῦς· διπλοῦν τὸ πένθος, διπλοῦν τὸ κακὸν τῆς ἀλληλοφονίας, διπλῆ ἡ προσφορὰ αὕτη (ἤτοι δύο συνεβάλοντο εἰς τὴν θυσίαν ταύτην). Τί νὰ εἴπω; Πρὸς τὸ μέριμναι πρβ. Εὐρ. Ἰκ. 896 ὡς τώδ' ἀδελφὼ πλησίον μιᾷ φλογί, δισσὴ μέριμνα μητρί, κρυφθῆτον χθονί. — διδυμάνορα κ. αὐτ., κακὰ δύο ἀνδρῶν φονευόντων ἀλλήλους. — τέλεα, ἴδε Πέρσ. στίχ. 207.

837. Τῇ ῥητορικῇ ἐρωτήσει: τί φῶ; ἀκολουθεῖ ὡς κυρίᾳ ἐρωτήσει ἡ ἀπόκρισις: τί ἄλλο εἶναι ἢ πόνοι ἐπὶ πόνοις ἑδρεύοντες ἐν τῷ οἴκῳ; Σχολ. «ἢ τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν κακῶν οἰκεῖ ἐν τῇδε τῇ ἑστίᾳ καὶ τοῖς οἴκοις τούτοις». Πρβ. Χοηφ. 464 ὦ πόνος ἐγγενὴς .. δώμασιν ἔμμοτον τῶνδ' ἄκος. — δόμων (δωμάτων) ἐφέστιος ὡς Εὐμ. 580, 672, Ἱκέτ. 370.

839 κέ. Ἡ ἔννοια «στενάζοντες καὶ πλήσσοντες τὴν κεφαλὴν (καὶ τὸ στῆθος) θρηνήσατε θρήνους, τοὺς νεκροὺς διὰ τοῦ Ἀχέροντος εἰς τὸν Ἅιδην προπέμποντας» περικοσμεῖται ἐν ναυτικαῖς ῥήσεσι (ἴδε Πέρσ. 1047) συναδούσαις τῷ ἀληθεῖ διάπλῳ τοῦ Ἀχέροντος (πρβ. Προμ. 376, 386, Ἀγ. 487) κατὰ τόνδε τὸν τρόπον: «ἄγετε, ὦ φίλαι, ὑπὸ τῆς οὐρίας πνοῆς τῶν γόων (κατ' οὖρον γόων) οἱονεὶ πλησίστιοι φερόμενοι ἐρέσσετε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν τὴν χειροπληκτον νεκροπροπομπὸν (πόμπιμον) κωπηλασίαν, ἥτις ἀεὶ διὰ τοῦ Ἀχέροντος πορεύεται (ἀμείβεται) τὴν θεωρικὴν ὁδόν, τὴν διαπλεομένην ἐν μέλανα ἱστία ἔχουσι πλοίοις, τὴν μὴ πατουμένην, ὥσπερ ἡ εἰς Δελφοὺς ἢ εἰς Δῆλον θεωρικὴ ὁδός, ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὴν ἀνήλιον, καὶ τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν τοὺς πάντας ξενίζοντα καὶ δεχόμενον σκοτεινὸν κευθμῶνα τῶν νεκρῶν». — κατ' οὖρον, πρβ. 677. Ὥσπερ ἡ ναῦς ἐλαύνεται οὐ μόνον τῇ κώπῃ, ἀλλὰ καὶ τῷ οὐρίῳ ἀνέμῳ, πληροῦντι τὰ ἱστία, οὕτω καὶ ἡ νεκρικὴ πομπὴ προπέμπεται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν χειροπλήκτων δούπων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν γόων. — πίτυλος, βλέπ. σημ. εἰς Πέρσ. 980.

Digitized by Google

τὰν ναύστολον μελάγκροκον θεωρίδα,
τὰν ἀστιβῆ 'πόλλω-
νι, τὰν ἀνάλιον, 845
πανδόκον εἰς ἀφανῆ τε χέρσον.

'Αλλὰ γὰρ ἥκουσ' αἷδ' ἐπὶ πρᾶγος
πικρὸν 'Αντιγόνη τ' ἠδ' 'Ισμήνη,
θρῆνον ἀδελφοῖν· οὐκ ἀμφιβόλως

— ναύστολον, ναυσίπορον καὶ ναυσιπέρατον ἤτοι ἣν τις ναυστολεῖ διαπλέων ἐπὶ πλοίων μελαγκρόκων (μέλας καὶ κρόξ, κρόκη), μέλανα ἱστία ἐχόντων. Πρβ. Εὐρ. Ἑκ. 1064 λινόκροκον φάρος, Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 536 στήμονι δ' ἐν παύρῳ πολλὴν κρόκα μηρύσασθαι. — αἰὲν δηλοῖ τοὺς συνήθεις θρήνους καὶ κοπετοὺς ἐν τῷ θανατῳ. — Ὁ βασιλεὺς τῆς Κρήτης Μίνως τιμωρούμενος τοὺς Ἀθηναίους τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρόγεω ἠνάγκασεν αὐτοὺς πολεμῶν νὰ πέμπωσι δι' ἐννέα ἐτῶν ἑπτὰ κούρους καὶ ἑπτὰ κούρας εἰς Κρήτην θυομένους τῷ Μινωταύρῳ ἐν τῷ τῆς Κνωσοῦ Λαβυρίνθῳ. Τοῦ τρὶς τελεσθέντος τούτου φόρου ἀπήλλαξε τὴν πόλιν ὁ Θησεύς, τὸ δὲ πλοῖον τὸ φέρον εἰς Κρήτην τὴν ἀνθρωποθυσίαν ἐκείνην εἶχε μέλανα ἱστία. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ τῆς σωτηρίας ταύτης ἐτέλουν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἑορτὴν τῶν Δηλίων πέμποντες κατ' ἐνιαυτὸν θεωρίαν τῷ Ἀπόλλωνι εἰς Δῆλον (Πλάτ. Φαίδ. 58). Ἐπέμποντο δὲ καὶ ἄλλοις θεοῖς θεωρίαι, οἷον τῷ Ποσειδῶνι εἰς Σούνιον διὰ πέντε ἐτῶν. Οἱ μετέχοντες τῆς θεωρίας ἐκαλοῦντο θεωροί, τὸ δὲ πλοῖον θεωρὶς (Ἡροδ. 6, 87). Ἀλλ' ὅμως ἡ λέξις θεωρὶς σημαίνει πλὴν τοῦ πλοίου καὶ τὴν ἱερὰν ὁδὸν καὶ τοιαύτην σημασίαν φαίνεται, ὅτι ἔχει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ. Πρβ. Ἡσύχ. λ. «θεωροί· λέγουσι δὲ καὶ τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἴασιν ἐπὶ τὰ ἱερὰ θεωρίδα» καὶ Πολυδεύκην μνημονεύοντα (2, 55) θεωρικὴν ὁδόν. Τῆς ἀληθῶς θεωρίδος διακρίνεται αὕτη ἡ νεκρικὴ θεωρίς. Πρβ. σημ. εἰς 64. — ἀστιβῆ Ἀπόλλωνι, ὡς θεῷ τοῦ φωτός. — ἀνάλιον, ὡς Εὐρ. Ἀλκήστ. 436 εἰν Ἀΐδα δόμοισιν τὸν ἀνάλιον οἶκον οἰκετεύοις (πρβ. καὶ Ὁμ. Ἰλ. 8, 480). — εἰς πανδόκον . . χέρσον, πρβ. Σοφ. Ἀντ. 804 τὸν παγκοίτην . . θάλαμον, Ἠλ. 138 ἐξ Ἀΐδα παγκοίνου λίμνας, Οἰδ. ἐ. Κ. 1563 κατανύσαι . . τὰν παγκευθῆ κάτω νεκρῶν πλάκα, Αἴ. 1193 τὸν πολύκοινον Ἅιδαν. — ἀφανῆ, σκοτεινήν, πρβ. Σοφ. Αἴ. 607 ἀΐδηλον Ἅιδαν, Verg. Aen. 6, 265 loca nocte tacentia late.

847—859. Ἐν δυσὶν ἀναπαιστικοῖς συστήμασιν ἀγγέλλει ὁ κορυφαῖος τὰς προσερχομένας ἀδελφὰς χαιρετίζων αὐτάς.

847 κέ. ἀλλὰ γὰρ ἥκουσι, ἤτοι ἕτερόν τι διανοητέον (πρβ. 852 κέ.), διότι ἔρχονται κτλ. Περὶ τῆς ῥήσεως ἔπιθι σημ. εἰς Πέρσ. 153. — αἷδ', δείκνυσι τῇ χειρὶ (831). — ἐπὶ πρᾶγος πικρόν, ἑρμηνευόμενον διὰ τοῦ, θρῆνον ἀδελφοῖν.

849. θρῆνος ἀδελφοῖν: ὁ θρῆνος οὗτος ᾄδεται 941—995. — οὐκ ἀμφιβόλως, ἤτοι οὐχὶ ἀσθενῶς καὶ διφορουμένως (859), ἀλλ' ἐκ πάσης ψυχῆς καὶ

Digitized by Google

οἶμαί σφ' ἐρατῶν ἐκ βαθυκόλπων 850
στηθέων ἥσειν ἄλγος ἐπάξιον.
ἡμᾶς δὲ δίκη πρότερον φήμης
τὸν δυσκέλαδόν θ' ὕμνον Ἐρινύος
ἀχεῖν Ἅιδα τ'
ἐχθρὸν παιᾶν' ἐπιμέλπειν. 855
ἰώ,
δυσαδελφόταται πασῶν ὁπόσαι
στρόφον ἐσθῆσιν περιβάλλονται,

λίαν ὀξυτόνως. Τοῦτο ἡ κοινὴ ἡμῶν λαλιὰ θὰ ἐξεδήλου διὰ τοῦ: ὄχι εἰς τὰ ψέμματα (ψευδῶς), ἀλλ' εἰς τὰ σωστά, εἰς τὰ γερὰ (ἐκ τοῦ ὑγιηρὸς μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ ἱερός), εἰς τὰ γεμάτα. Ἔπιθι σημ. εἰς Πέρσ. 550.

850. σφέ, αὐτάς. — ἐρατῶν, ἐρατεινῶν, ἅτε παρθενικῶν. — βαθυκόλπων, βαθυστέρνων, ἐφ' ἧς σημασίας καὶ τὸ βαθύζωνος, περὶ οὗ εἴρηται Πέρσ. 158, δηλοῖ πλαστικώτατα τὴν βαθεῖαν περὶ τὴν ἰξὺν (μέσην) ζῶσιν, δι' ἧς ἐξέχουσι οἱ σφριγῶντες παρθενικοὶ μαστοί.

851. ἐπάξιον, ἤτοι ἀντάξιον τοῦ μεγέθους τῆς δυστυχίας. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 975 δοκῶ Τεύκρου κλύειν βοῶντος ἄτης τῆσδ' ἐπίσκοπον μέλος.

852. δίκη, δηλ. ἐστί, δίκαιόν ἐστι. — πρότερον φήμης, πρὸ τοῦ θρηνητικοῦ ᾄσματος τῶν ἀδελφῶν. Σχολ. ν. «πρὸ τοῦ κλαῦσαι ἐκείνας».

853 κέ. ὕμνον Ἐρινύος 860—871, Ἅιδα παιᾶνα 872—940. — δυσκέλαδον, ἀπαίσιον καὶ κακὸν ἦχον ποιοῦντα. Πρβ. Εὐρ. Μηδ. 419, Ἴω. 1090 δυσκελάδοισιν . . ἀείδεθ' ὕμνοις, 1098 μοῦσα . . δυσκέλαδος, Αἰσχ. Χοηφ. 407 θεῶν τῶν κατὰ γᾶς ὕδ' ὕμνος καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 608 καὶ 937 κέ. Ὁ ὕμνος λέγεται ὕμνος Ἐρινύος, διότι ἡ ἀλληλοκτονία τῶν ἀδελφῶν εἶναι ἔργον τῶν Ἐρινύων, ἐκπληρωσασῶν τὰς τοῦ πατρὸς ἀρὰς κατὰ τῶν τέκνων. — Πρὸς τὸ Ἅιδα παιᾶνα πρβ. Χο. 151 παιᾶνα τοῦ θανόντος, Ἀγ. 650 παιᾶνα τόνδ' Ἐρινύων, ἔνθα ὁ Σχολ. «ἐπ' ἀποθανόντος παιᾶνα εἶπε κακῶς καὶ Εὐριπίδης (Ἀλκήστ. 424) παιᾶνα τῷ κάτωθεν ἀσπόνδῳ θεῷ», Εὐρ. Τρῳά. 1230 νεκρῶν ἴακχον. — ἐχθρόν, μισητὸν καὶ κακόν. — ἐπιμέλπειν, ἤτοι πρὸς τῷ τῆς Ἐρινύος ὕμνῳ μέλπειν. — Πρὸς τὴν σημασίαν τῆς ἐπὶ πρβ. 140.

856 κέ. δυσάδελφος, δυστυχὴς ὡς πρὸς τοὺς ἀδελφούς. — πασῶν ὁπόσαι . . περιβάλλονται, ὡς 911 πασᾶν γυναικῶν ὁπόσαι τεκνογόνοι κέκληνται, σημαίνει: δυσαδελφόταται πασῶν τῶν οὐσῶν παρθένων.

857. στρόφος σημαίνει ἐνταῦθα τὸ τοὺς μαστοὺς τῶν γυναικῶν ὑποβαστάζον ζώνιον (στηθόδεσμον τὰ νῦν παρ' ἡμῖν κληθέν), Ἱκέτ. 466 ἔχω στρόφους ζώνας τε, συλλαβὰς (ἀνακτέον μόνον εἰς τὸ ζώνας) πέπλων, ἐφ' ἧς σημασίας κεῖται συνήθως τὸ ὑποκοριστικὸν στρόφιον, οἷον Ἀριστοφ. Θεσμ. 139, 638 κέ. χάλα ταχέως τὸ στρόφιον . . καὶ νὴ Δία τιτθούς γ' ὥσπερ ἡμεῖς οὐκ ἔχει (ὁ Μνησίλοχος), ἡ παρὰ Λατίνοις fascia pectoralis, ἀνθ' οὗ ὁ Κάτουλλος εἶπεν 64, 65 non tereti strophio luctantes vincta papillas. Παρ' Ὁμήρῳ (οἷον

Digitized by Google

κλαίω, στένομαι, καὶ δόλος οὐδεὶς
μὴ 'κ φρενὸς ὀρθῶς με λιγαίνειν.

ἰὼ ἰὼ δύσφρονες, στροφ.
φίλων ἄπειστοι καὶ κακῶν ἀτρύμονες, 861
δόμους πατρῴους ἑλόν-
τες μέλεοι σὺν αἰχμᾷ.

Ἰλ. 4, 135, 186, 216) μίτρα ἐκαλεῖτο τὸ ἐν χρωτὶ ζώνιον, οὗ ὕπερθεν ἔκειτο ὁ θῶραξ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὁ ζωστήρ. Ζῶμα δὲ παρὰ τῷ ποιητῇ εἶναι αἱ πτέρυγες τοῦ θώρακος, τὸ περίζωμα, ἡ περιζώστρα (τὸ παρ' ἡμῖν κοινῶς λεγόμενον ποδιά), ἡ καθικνουμένη ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τῶν κνημῶν. Παρὰ τοῖς ὕστερον μίτρα σημαίνει οὐ μόνον δέμα περὶ τὴν κεφαλὴν γυναικεῖον (Εὐριπ. Ἀριστοφ. κ. α.), ἀλλὰ καὶ τὸν στέφανον (Πινδ. Ὀλ. 9, 125), ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἁπλῶς τὴν ζώνην. Ὁ Σχολ. γράφων «ὦ δυσαδελφόταται πασῶν παρθένων αἱ μίτρας κατὰ τὴν φθορὰν λύονται· ἀντὶ δὲ τῆς μίτρας καὶ ζώνης νῦν στρόφον εἶπεν» ἐκδέχεται ἐνταῦθα οὐ μόνον τὸ στρόφον ἀντὶ τοῦ ζώνη, ἀλλὰ παραινίσσεται καὶ τὴν παρθενικὴν ζώνην, ἣν ὁ νέος σύζυγος ἔλυεν, πλὴν εἰ μή τις ὑπολάβοι, ὅτι ἀναγνωστέον ἐστὶ παρὰ τῷ Σχολιαστῇ κατὰ τὰ φάρεα ἐνδύονται ἀντὶ κατὰ τὴν φθορὰν λύονται.

858 κέ. κλαίω, στένομαι, βλέπ. σημ. εἰς Πέρσ. 62 κέ. — δόλος . . λιγαίνειν, καὶ οὐδεὶς δόλος καὶ ὑπόκρισις ὑπάρχει, ὅτι θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι ἐκ ψυχῆς. — μὴ ἀντὶ τοῦ «μὴ οὐ», διότι δόλος (ἐστὶ) ὑποληπτέον, ὅτι σημαίνει δυσπιστίαν καὶ ἄρνησιν. — ἐκ φρενὸς ὀρθῶς, ὡς 902 ἐτύμως ἐκ φρενός. Πρβ. καὶ στίχ. 849.

860—871. Ὕμνος Ἐρινύος (853) ἢ θρῆνος. Ἡ ἀμοιβαία ἀπώλεια τῶν ἀδελφῶν συναπώλεσε καὶ τὸν οἶκον, ἡ δὲ Ἐρινὺς ἐτέλεσε τὰς ἀρὰς τοῦ πατρός. Ἐν τοῖς ἀναπαιστικοῖς συστήμασι 864 κέ. μέλεοι δῆθ' κτέ. καὶ 870 κέ. καταρὰς δῆθ' κτέ. πιστοῦται ὁ Κορυφαῖος τὸ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ προειρημένον.

861. φίλων ἄπειστοι κτέ. Ἡ συνήθης ἑρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Schütz γενομένη καὶ ἔχουσα ὧδε «τοῖς φίλοις μὴ πειθόμενοι, τοῦ ἄπειστοι ἀναφερομένου εἰς στίχ. 699, ἔνθα ὁ χορὸς μάτην ἱκετεύει τὸν Ἐτεοκλέα νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτῷ συμβουλεύοντι καλῶς· κακῶν ατρύμονες, οἱ μὴ καμπτόμενοι μηδὲ δαμαζόμενοι ὑπὸ τοσούτων παρελθόντων κακῶν, ἵνα μὴ προστεθῶσιν καὶ ἕτερα». Ἀλλ' ὅμως τὸ φίλων σὺν τῷ ἑπομένῳ κακῶν εἶναι οὐδέτερον σημαῖνον: ἀμετάπειστοι ὑπὸ τοῦ ἡδέος καὶ τερπνοῦ πράγματος καὶ ἀκαταπόνητοι ὑπὸ τῶν κακῶν, τουτέστιν οὔτε ὑπὸ τῆς ἡπίας φωνῆς τῆς εὐτυχίας οὔτε ὑπὸ τῆς τραχείας δυνάμεως τῆς δυστυχίας μεταβάλλοντες γνώμην καὶ μεταπειθόμενοι ἢ καθὰ λέγομεν ἐν τῇ συνηθείᾳ οὔτε μὲ τὸ καλὸ οὔτε μὲ τὸ κακὸ τουτέστι δι' οὐδενὸς τρόπου. Πρβ. Εὐρ. ἀπόσπ. 220 πρὸς φίλων (ἤτοι πρὸς ἡδονῆς) νικώμενοι. Περὶ τῆς γενικῆς ἐξαρτωμένης ἐκ τοῦ στερητικοῦ α πρβ. μάχας ἄτρεστοι Προμ. 432, Δίκας ἀφόβητος Σοφ. Οἰδ. Τ. 885, ἀδμᾶτες ἀεικελιᾶν εἰσι νόσων Βακχυλ. ἀπόσπ. 34.

862. ἑλόντες, Σχολ. πορθήσαντες.

Digitized by Google

μέλεοι δῆθ' οἱ μελέους θανάτους
ηὕροντο δόμων ἐπὶ λύμῃ. 865

ἰὼ ἰὼ δωμάτων ἀντ.
ἐρειψίτοιχοι καὶ πικρὰς μοναρχίας
ἰδόντες, ἤδη διήλ-
λαχθε σὺν σιδάρῳ.

καταρὰς δῆθ' ἡ πατρὸς Οἰδιπόδα 870
πότνι' Ἐρινὺς ἐπέκρανεν.

1. δι' εὐωνύμων τετυμμένοι, στροφ. α'.
2. τετυμμένοι δῆθ',
1. δμοσπλάγχνων τε πλευρωμάτων
⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ —
αἰαῖ δαμόνιοι, 875
αἰαῖ δ' ἀντιφόνων

864 κέ. μέλεοι .. μελέους, πρβ. Σοφ. Οἰδ. Τ. 479 μέλεος μελέῳ ποδί, Ἀντ. 979 μέλεοι μελέαν πάθαν κλαῖον. — δῆτα, ἴδε σημ. εἰς στ. 873. — δόμων ἐπὶ λύμῃ, πρβ. Εὐρ. Ἰφιγ. τ. ἐ. Τ. 57 στῦλοι γὰρ οἴκων παῖδές εἰσιν ἄρσενες.

867. ἐρειψίτοιχοι, τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας κατερείψαντες. — πικρὰς πρβ. 717 καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 476 κέ. — μοναρχίας ἰδόντες: Σχολ. ν. «ἐπίθυμος γὰρ ἕκαστος ἀποκτείνας τὸν ἕτερον μόνος ἄρχειν, ὥστε ἦν ἐπεθύμουν μοναρχίαν ἰδεῖν, πικρὰ αὐτοῖς ἔδοξε, δι' ἐκείνην στερηθεῖσι τοῦ ζῆν». διήλλαχθε σὺν σιδάρῳ, κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀράν (773 κέ.).

870 κέ. Σχολ. «τῷ ὄντι ἡ τοῦ Οἰδίποδος Ἐρινὺς ἐτελείωσε τὰς ἐκείνου ἀρὰς κατὰ τῶν παίδων». Πρβ. 817.

872—940. Ἐπικήδειος θρῆνος (854 κέ.) ἢ κομμὸς ᾀδόμενος ὑπὸ ἡμιχορίων διαδεχομένων ἄλληλα, ὡς Εὐμ. 143—168, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στροφικῷ συστήματι δίς, ἐν δὲ τοῖς ἑπομένοις ἅπαξ μόνον. Καὶ ἡ διακοπὴ τῆς πρώτης προτάσεως ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἡμιχορίου εὕρηται ὡσαύτως ἐν ταῖς Εὐμενίσιν.

872 κέ. δι' εὐωνύμων δμοσπλάγχνων τε (ἴδε εἰς Πέρσ. 570) πλευρωμάτων τετυμμένοι (πεπληγμένοι κατὰ τὴν ἀδελφικὴν καρδίαν). Σχολ. «τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐν τοῖς κατὰ τὸ ἐναντίον ἱσταμένοις .. ἑκάτερος γὰρ τῶν μονομαχούντων τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τοῦ ἀντιπάλου τιτρώσκειν βούλεται». — Τὴν ὀδυνηρὰν λέξιν τετυμμένοι πιστοῦται τὸ ἕτερον ἡμιχόριον, ὥσπερ μηνύει καὶ τὸ δῆτα προστιθέμενον συνήθως, ὅταν τις ἐπιβεβαιούμενος ἐπαναλαμβάνῃ τὴν λέξιν ἑτέρου. Πρβ. 864, 917, 971, Ἱκέτ. 222. — Ἐν τῷ χάσματι ἀπώλετο ῥῆσίς τις δηλοῦσα τὸ ἀποτέλεσμα, οἷα: ἐπέσετε μέλεοι.

875 κέ. δαιμόνιοι, δυστυχεῖς. — αἰαῖ ἀντιφ., φεῦ τῶν πατρικῶν ἀρῶν τῶν προξένων ἀμοιβαίων θανάτων. Περὶ

Digitized by Google

ἐκ θανάτων ἀραί.
2. διανταίαν λέγεις δόμοισι καὶ
σώμασιν πεπλαγμένους,
ἀναυδάτῳ μένει τ' 880
ἀραίῳ τ' ἐκ πατρὸς
οὐ διχόφρονι πότμῳ.

1. διήκει δὲ καὶ πόλιν στόνος, ἀντ. α'.
2. στένουσι πύργοι,
1. στένει πέδον φίλανδρον· μενεῖ 885

τῆς γενικῆς ἐπὶ τῶν ἐπιφωνημάτων ἴδε σημ. εἰς Πέρσ. 119. Ἐν Εὐμεν. 983 ἀντιφόνους ἄτας, 467 ἀντικτόνοις ποιναῖσι, Σοφ. Ἠλ. 246 ἀντιφόνους δίκας, Φιλ. 1156 ἀντίφονον κορέσαι στόμα δηλοῖ ἀντίφονος τὸν εἰς ἐκδίκησιν (τίσιν) διαπραχθέντος φόνου γενέμενον θάνατον. Ὁ Hartung εἰκάζει ἐνταῦθα αὐτοφόνων.

878 κέ. διανταίαν (πληγήν), ὡς Χοηφ. 638 διανταίαν οὐτᾷ, Σοφ. Ἀντ. 1308 τί μ' οὐκ ἀνταίαν ἔπαισέν τις ἀμφιθήκτῳ ξίφει; Πρβ. Ἀγαμ. 1344 δευτέραν πεπληγμένος, Εὐριπ. Ἀνδρ. 843 ἀπόδοσ (τὸ ξίφος) ἵν' ἀνταίαν ἐρείσω πλαγάν. Ὁ νοῦς· Λέγεις διαμπερῆ πληγὴν (καιρίαν καὶ τὴν καρδίαν τρώσασαν), γενομένην καὶ κατὰ τοῦ οἴκου (875 κέ.) καὶ κατὰ τῶν σωμάτων (872 κέ.) δι' ἀνηκούστου θράσους καὶ ἕνεκα τῆς ἐκ τῆς ἀρᾶς τοῦ πατρὸς ἐπισκηψάσης αὐτοῖς ἴσης τύχης (876 κέ.). Προστέθη τοίνυν τῇ ἀρᾷ τοῦ πατρὸς ἡ ἰδία μανία αὐτῶν. — πεπλαγμένους δόμ. καὶ σώμασιν, πεπληγμένους κατὰ τοὺς δόμους καὶ τὰ σώματα ἤτοι διανταίαν λέγεις πληγήν, ἣν ἐπήνεγκον τῷ οἴκῳ καὶ τοῖς σώμασιν (864 κέ.). — ἀναυδάτῳ, πρβ. Εὐριπ. Ἴω. 783 ἄφατον ἀναύδητον λόγον ἐμοὶ θροεῖς. — οὐ διχόφρονι, οὐχὶ διαφωνοῦντι καὶ διαφόρῳ, ἀλλ' ὁμοίῳ.

885 κέ. Ὁ νοῦς· διῆλθε δὲ καὶ τὴν πόλιν ὁ ὑπὲρ τούτων στόνος· στένουσιν οἱ πύργοι, στένει δὲ καὶ ἡ μήτηρ γῆ ποθοῦσα τοὺς ἄνδρας τούτους. — πέδον φίλανδρον (ἡ τῶν Θηβαίων γῆ), ὡς εὐμενεῖ πέδῳ 17. Ἡ μήτηρ γῆ φιλοῦσα τοὺς τροφοὺς αὐτῆς στένει. — μενεῖ: τριπλῆν ἑρμηνείαν παρέχει ὁ Σχολ. γράφων «ἄλλοις ἔσται τὰ χρήματα (πρβ. 720) δι' ἃ ἀπώλοντο· ἢ οὕτως, τὰ κτέανα ταῦτα, οἷον τὰ ὀνείδη, διήξει μέχρι τῶν ἐπιγόνων· κτέανα δὲ εἶπεν ὡς ἐπὶ οὐσίας, οἷον κληρονομήσουσι τῶν παθῶν οἱ παῖδες». Ὅπως ἄν ποτ' ᾖ, ἡ λέξις ἐπιγόνοις παραινίσσεται κατὰ τὸν Weil τοὺς υἱοὺς τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων, οἵτινες δέκα ἔτεσιν ὕστερον, ἡγουμένου τοῦ υἱοῦ τοῦ Πολυνείκους Θερσάνδρου, ἐξεπολιόρκησαν τὰς Θήβας (Ὁμ. Ἰλ. 4, 408 πειθόμενοι τεράεσσι θεῶν καὶ Ζηνὸς ἀρωγῇ· κεῖνοι δὲ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο), πεσόντος μόνου τοῦ Αἰγιαλέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ πρὶν σωθέντος Ἀδράστου (Πινδ. Πυθ. 8, 38 κέ.). Πρβ. τοιοῦτον ὑπαινιγμὸν ἔμπροσθεν στίχ. 827 κέ. — Περὶ τῆς θέσεως τοῦ δὲ (886) εἴρηται σημ. εἰς 41.

Digitized by Google

κτέανα δ' ἐπιγόνοις,
δι' ὧν αἰνομόροις,
δι' ὧν νεῖκος ἔβα
καὶ θανάτου τέλος.
2. ἐμοιράσαντο δ' ὀξυκάρδιοι 890
κτήμαθ', ὥστ' ἴσον λαχεῖν.
διαλλακτῆρι δ' οὖν
ἀμεμφεία φίλοις,
οὐδ' ἐπίχαρις Ἄρης.

1. σιδαρόπλακτοι μὲν ὧδ' ἔχουσιν, στροφ. β'.
σιδαρόπλακτοι δὲ τοὺς μένουσιν — 896
τάχ' ἄν τις εἴποι, τίνες; —
τάφων πατρῴων λαχαί.
2. μάλ' ἀχάεσσ' ἰὰ τοὺς
προπέμπει, δαϊκτὴρ γόος αὖ- 900

887 κέ. δι' ὧν αἰνομόροις νεῖκος καὶ τέλος θανάτου ἔβη. Πρὸς τὸ αἰνομόροις πρβ. Ὅμ. Ἰλ. 22, 480 ὅ μ' ἔτρεφε τυτθὸν ἐοῦσαν, δύσμορος αἰνόμορον. Περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ δι' ὧν ἴδε σημ. εἰς 124. — θανάτοιο τέλος, θάνατος, ὥσπερ τὰ ὁμηρικὰ θανάτοιο τέλος Ἰλ. 3, 309, Ὀδ. 18, 476, γάμοιο τέλος Ὀδ. 20, 74.

890. ἐμοιράσαντο, μέσως ἐμοίρασαν ἑαυτοῖς ἢ ἀλλήλοις, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ λέγομεν μέσως ἐμοιράσθησαν τὰ κτήματα. — ὀξυκάρδιοι ταὐτὸν τῷ καὶ ἐν τῇ κοινῇ ἡμῶν λαλιᾷ συνήθει ὀξύθυμοι. Πρβ. Ἀριστοφ. Σφηξ. 430 εἶά νυν, ὦ ξυνδικασταί, σφῆκες ὀξυκάρδιοι. — κτήματα, βλέπε 716, 773 κέ.

892 κέ. Ἡ συνάρτησις καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων· τὸν δὲ διαλλακτῆρα καὶ διαιτητὴν αὐτῶν σίδηρον (869) οὐδεὶς τῶν φίλων ἑκατέρου μέμφεται, οὐδὲ δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ἄρης ἐχαρίσατο ἐκ μεροληψίας τῷ ἑτέρῳ. Πρβ. 926 κέ.

895. ὧδε, ὡς εἴωθεν συμβαίνειν τοῖς σιδήρῳ πεπληγμένοις.

896 κέ. Ὁ νοῦς· σιδηρόπληκτοι ὡσαύτως εἶναι αἱ τῶν πατρῴων τάφων (ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ) σκαφαί, ἤτοι σιδήρῳ ἐσκαμμένοι τάφοι ἀναμένουσιν αὐτούς. — τούς, ὡς 899, βλέπ. 179. — λάχαί, Σχολ. «αἱ σκαφαί· ὡς τὸ φυτὸν ἀμφελάχαινεν» (=ἐσκάλιζεν, Ὅμ. Ὀδ. 24, 242). Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 190.

899 κέ. Ὁ νοῦς· ἠχεῖς θρῆνος προπέμπει αὐτοὺς εἰς τὸν τάφον, γόος δρυπτόμενος ὀνύχεσσι παρειάς (Ὅμ. Ὀδ. 2, 153), πλήρης στεναγμῶν καὶ θρήνων ἐκπεμπομένων ἀφ' ἑαυτῶν, λυπηρὸς καὶ ἀπεχθής, ἀμέτοχος χαρᾶς, δακρύων ἐκ μέσης καρδίας κατατηκομένης μοι ἐν ὀδυρμοῖς ἐπὶ τούτοις τοῖς δυσὶ βασιλεῦσι. Πρὸς τὸ δαϊκτὴρ πρβ. Χοηφ. 24 πρέπει παρῇσι φοινίοις ἀμυγμὸς ὄνυχος ἄλοκι νεοτόμῳ, Ὅμ.

Digitized by Google

τόστονος, αὐτοπήμων,
δαϊόφρων, οὐ φιλογαθής, ἐτύμως
δακρυχέων ἐκ φρενός, ἃ
κλαιομένας μου μινύθει
τοῖνδε δυοῖν ἀνάκτοιν. 905

1. πάρεστι δ' εἰπεῖν ἐπ' ἀθλίοισιν ἀντ. β'.
ὡς ἐρξάτην πολλὰ μὲν πολίτας,
ξένων τ' ἐπακτῶν στίχας
πολυφθόρους ἐν δαΐ.
2. δυσαίων σφ' ἁ τεκοῦσα 910
πρὸ πασᾶν γυναικῶν ὁπόσαι
τεκνογόνοι κέκληνται·
παῖδα τὸν αὑτᾶς πόσιν αὑτᾷ θεμένα
τούσδ' ἔτεχ', οἱ δ' ὧδ' ἐτελεύ-
τασαν ὑπ' ἀλλαλοφόνοις 915

Ἰλ. 19, 285 χερσὶ δ' ἄμυσσεν στήθεά τ' ἠδ' ἁπαλὴν δειρὴν ἰδὲ καλὰ πρόσωπα, ἐντεῦθεν δὲ δαΐκτωρ Ἰκ. 806 σημαίνει πολυπενθὴς καὶ ἀπαίσιος. Καλεῖται δὲ ὁ γόος αὐτόστονος (πρβ. ἀγάστονος 96 καὶ πολύστονος φάτις Εὐμ. 382) καὶ αὐτοπήμων ὡς ἔχων ἐν ἑαυτῷ στεναγμοὺς καὶ ἄλγη (Σχολ. «ἐν ἑαυτῷ τὸν στόνον ἔχων .. ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ κακὰ ἔχων»). — δαϊόφρων, στυγνὸς καὶ ἀπεχθής. — κλαιομένας ἀνάκτοιν, ἕνεκα ἀνάκτων, ὡς Ὁμήρ. Ὀδ. 24, 425 τοῦ .. δακρυχέων, Ἰλ. 22, 424 τῶν πάντων οὐ τόσσον ὀδύρομαι, Εὐρ. Ἑκ. 1256 παιδὸς ἀλγεῖν. Περὶ τοῦ μέσου κλαίομαι πρβ. ἔμπροσθεν σημ. εἰς 858.

907 κέ. πολλὰ μὲν πολίτας ξένων τε .. στίχας ἀντί: πολλὰ μὲν πολίτας, πολλὰ δὲ ξένων στίχας, ὡς Χοηφ. 583 πολλὰ μὲν γᾶ τρέφει δεινὰ .. ἄχη πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων .. βρύουσι, Σοφ. Τραχ. 1012 πολλὰ μὲν ἐν πόντῳ κατά τε δρία πάντα καθαίρων, Εὐριπ. Μηδ. 430 πολλὰ μὲν ἁμετέραν ἀνδρῶν τε μοῖραν εἰπεῖν. Πολλάκις κεῖται οὕτω: πρῶτα μέν .. τε, ὡς Ἱκέτ. 415 κέ. — ἐπακτῶν, ὡς στράτευμ' ἐπακτὸν 570, 1019. — Ἡ σύνταξις τοῦ ἔρδειν διπλῆ αἰτιατικῆ εἶναι γνωστή. Πρβ. σημ. εἰς 1058.

909. πολυφθόρους συνῆπται τῷ στίχας (ἐξ ἀχρήστου ὀνομαστικῆς στίξ), οὐχὶ τῷ ξένων: πολλῶν ξένων ἐν πολέμῳ πεσόντων. — Ἡσύχ. «δαΐ· μάχῃ», ὁμηρικὴ λέξις (ἐν δαΐ λυγρῇ Ἰλ. 13, 286). Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 260.

910. σφ' ἁ τεκοῦσα, ἡ τεκοῦσά σφε, ὡς Σοφ. Φιλ. 1242 μ' οὐπικωλύων, Οἰδ. Τ. 139 τοῦτον ὁ κτανών, 263 ταῦτα τοῖς μὴ δρῶσιν.

913. Τὸ ἀσύνδετον ἐν τῇ ἐπεξηγήσει τοῦ δυσαίων. Ἔπιθι σημ. εἰς Πέρσ. 391 κέ. — θεμένη αὑτῇ πόσιν, συζυγεῖσα ὡς ἄλοχος τῷ παιδί.

915. ἐτελεύτησαν ὑπὸ χερσίν, ὡς Ὁμ. Ἰλ. 3, 352 ἐμῇς ὑπὸ χερσὶ δάμασσον, Σοφ. Ἀντ. 975 ἀραχθὲν ..

Digitized by Google

χερσὶν ὁμοσπόροισιν.

1. ὁμοσπόροις δῆτα καὶ πανωλέθροις, στροφ. γ'.
διατομαῖς οὐ φίλοις
ἔριδι μαινομένᾳ,
νείκεος ἐν τελευτᾷ. 920
2. πέπαυται δ' ἔχθος, ἐν δὲ γαίᾳ
ζόα φονορύτῳ
μέμικται· κάρτα δ' εἴσ' ὅμαιμοι.
πικρὸς λυτὴρ νεικέων ὁ πόντιος
ξεῖνος ἐκ πυρὸς συθείς, 925
θηκτὸς σίδαρος· πικρὸς δὲ χρημάτων
ἴσος δατητὰς Ἄρης ἀρὰν πατρῴ-
αν τιθεὶς ἀλαθῆ.

1. ἔχουσι μοῖραν λαχόντες, ὦ μέλεοι, ἀντ. γ'.
διαδότων παμάτων· 930

ὑφ' αἱματηραῖς χείρεσσι, Οἰδ. Τ. 202 ὑπὸ σῷ φθίσον κεραυνῷ.

917. ὁμοσπόροις (705) καὶ πανωλέθροις (χερσί). — δῆτα, βλέπε στίχ. 873. — πανωλέθροις, ἐπὶ ἐνεργητικῆς σημασίας, ὡς Ἱκέτ. 419 τὸν πανώλεθρον θεόν.

918. διατομή, τραῦμα καὶ πληγή. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκ. 782 διατεμὼν χρόα. — οὐ φίλοις ἤτοι ἐχθίσταις. Αἱ ἀδελφικαὶ χεῖρες ἐπήνεγκον οὐχὶ ἀδελφοῖς προσηκούσας πληγάς.

920. νείκεος ἐν τελευτῇ: καὶ οὕτως ἀποθανόντων, οὐχὶ πρότερον, ἔληξεν ἡ φιλονεικία αὐτῶν.

921 κέ. ἐν γαίᾳ κτέ. Ἐν τῇ αἱματοφύρτῳ καὶ αἵματι ῥεούσῃ γῇ μέμικται ἡ ζωὴ αὐτῶν, ὥστε ἀπετελέσθη παρ' αὐτοῖς ἀληθὴς κοινότης αἵματος καὶ ὁμαιμοσύνη. — κάρτα, ὡς παρὰ τοῖς ὑστέροις τὸ ἀτεχνῶς λέγεται, ὅταν ὑποδηλῶται ἡ κυρία σημασία τῆς συνήθως ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ κειμένης ῥήσεως.

924 κέ. Βλέπε σημ. εἰς 64 καὶ 714. Πρὸς τὸ πόντιος πρβ. Σχολ. «πόντιος, ὅτι οἱ Χάλυβες παράλιοί εἰσιν. ἔθνος γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ οἱ Χάλυβες, ὅθεν ὁ σίδηρος». — λυτὴρ νεικέων, πρβ. 892.

927 κέ. ἴσος δατητὴς (Σχολ. μεριστής), οὐδετέρῳ χαριζόμενος ἔδωκε πλέον, πρβ. 894. Ἡ περήχησις Ἄρης ἀρὰν κεῖται ἐν γνώσει τοῦ ποιητοῦ. Πρβ. Ὁμήρ. Ἰλ. 13, 481 δείδια δ' αἰνῶς Αἰνείαν, Ὀδ. 8, 493 Ἐπειὸς ἐποίησεν, Εὐριπ. Ἰφ. τ. ἐν Αὐλ. 297 βαρβάρους βαρίδας καὶ σημ. εἰς 565. — τιθεὶς ἀληθῆ, πρβ. 870.

930. Τῆς διανεμηθείσης κτήσεως — πᾶμα, κτῆμα, ὥσπερ πάσασθαι, κτήσασθαι (Σχόλ. εἰς Ὁμ. Ἰλ. 4, 433).

Digitized by Google

ὑπὸ δὲ σώματι γᾶς
πλοῦτος ἄβυσσος ἔσται.
2. ἰὼ πολλοῖς ἐπανθίσαντες
πόνοισι γενεάν·
τελευταῖαι δ' ἐπηλάλαξαν 935
Ἀραὶ τὸν ὀξὺν νόμον, τετραμμένου
παντρόπῳ φυγᾷ γένους.
ἔσταχε δ' Ἄτας τροπαῖον ἐν πύλαις,
ἐν αἷς ἐθείνοντο, καὶ δυοῖν κρατή-
σας ἔληξε δαίμων. 940

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

παισθεὶς ἔπαισας.

931. Εἴρηνται ταῦτα ἐν πικρᾷ εἰρωνείᾳ. Ἠγωνίσαντο περὶ τῆς κτήσεως τῆς πατρικῆς ἀρχῆς, νῦν δὲ πληρουμένης τῆς ἀπλήστου ταύτης ἐπιθυμίας, ἔχουσι ὑπὸ τὰ σώματα αὐτῶν μεγάλην ἄβυσσον γῆς (ἐν τῷ τάφῳ). — ἄβυσσος ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς δοκίμοις μόνον ἐπιθετικῶς ἀντὶ τοῦ βαθύτατος καὶ ἄπειρος, ἡμεῖς δὲ ποιούμεθα χρῆσιν τῆς λέξεως οὐσιαστικῶς (ἡ ἄβυσσος), καθὰ ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις.

933. ἐπανθίσαντες, ποιήσαντες τὸ γένος θάλλον πολλοῖς πόνοις. Πρβ. Σχόλ. εἰς Χοηφ. 150 ἐπανθίζειν «στέφειν ὡς ἄνθεσι» καὶ Σοφ. Τραχ. 1089 ἤνθηκεν (ἡ νόσος), ἐξώρμηκεν, αὐτόθι 999 μανίας ἄνθος (ἀκμὴ μανίας), Φιλ. 259 ἡ δ' ἐμὴ νόσος ἀεὶ τέθηλε κἀπὶ μεῖζον ἔρχεται.

935 κέ. Ὁ νοῦς· τελευταῖον δὲ ἐπαλαλάζουσαι ἔμελψαν αἱ Ἀραὶ ὀξύτονον μελῳδίαν, τραπέντος τοῦ γένους εἰς προτροπάδην φυγήν. το δὲ τροπαῖον τῆς Ἄτης ἔστηκεν ἐν αἷς ἐφονεύθησαν πύλαις καὶ νικήσασα τοὺς δύο κατεπραΰνθη ἡ τύχη. Πρβ. Χοηφ. 1073 ποῖ δῆτα κρανεῖ, ποῖ καταλήξει μετακοιμισθὲν μένος ἄτης, Σοφ. Ἀντ. 582 κέ. Πρὸς τὸ Ἀραὶ πρβ. 70, Εὐμ. 420 Ἀραὶ δ' ἐν οἴκοις γῆς ὑπαὶ κεκλήμεθα (διαλεγομένης Ἐρινύος). — δαίμων, ἔπιθι σημ. εἰς Πέρσ. 375 καὶ 475.

941—995. Νεκρικοὶ θρῆνοι τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης. Ἡ Ἀντιγόνη ἵσταται ἐγγὺς τοῦ νεκροῦ Πολυνείκους, ἡ δὲ Ἰσμήνη ἐγγὺς τοῦ Ἐτεοκλέους. Σύγκειται δὲ ὁ θρῆνος ἐκ τεσσάρων μερῶν· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ καὶ τρίτῳ μέρει συνᾴδουσιν ἀεὶ ἐν συμμετρίᾳ οἱ στίχοι τῆς Ἰσμήνης τοῖς στίχοις τῆς Ἀντιγόνης, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει πλὴν τῆς ὁμοιότητος ταύτης ὑπάρχει καὶ ἡ συμμετρία μείζονός πως στροφῆς καὶ ἀντιστροφῆς, αἵτινες ἀμφότεραι ἀπολήγουσιν εἰς ἐφύμνιον τῶν ἀδελφῶν. Ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει ὑπάρχει ἡ συμμετρία α β β α, ἐξ ὧν πάλιν α ὁμοῦ ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν ᾄδεται.

941. παισθεὶς (ὦ Πολύνεικες) ἔπαισας. Πρβ. Εὐρ. Φοιν. 1421 ἐξέτεινε δ' εἰς ἧπαρ ξίφος Ἐτεοκλέους ὁ πρόσθε Πολυνείκης πεσών.

Digitized by Google

ΙΣΜΗΝΗ.

κεῖσαι κατακτάς.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

δορὶ δ' ἔκανες.

ΙΣΜΗΝΗ.

δορὶ δ' ἔθανες.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

μελεόπονος. 945

ΙΣΜΗΝΗ.

μελεοπαθής.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἴτω γόος.

ΙΣΜΗΝΗ.

ἴτω δάκρυ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

αἰαῖ. στροφ.

ΙΣΜΗΝΗ.

ἐέ. 951

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

μαίνεται γόοισι φρήν.

ΙΣΜΗΝΗ.

ἐν δὲ καρδία στένει.

942. κατακτάς, πρβ. Ὁμ. Ἰλ. 22, 323, Εὐρ. Ἑκ. 3, 696, Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 715.

945. μελεόπονος, ὁ ἄθλια καὶ δακρυόεντα ἔργα ἐργασάμενος, ἐπὶ ἐνεργητικῆς σημασίας. Πρβ. Πέρσ. 323 πολύπονον δόρυ νωμῶν.

952. μαίνεται, παράβαλε σημείωσιν εἰς στίχον 821.

953. ἐν πρὸ τοῦ δὲ κεῖται ἐπιρρηματικῶς ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ, προσέτι, πρὸς τούτοις, ὡς Σοφ. Οἰδ. Τ. 182, Τραχ. 206.

Digitized by Google

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἰὼ ἰώ, πάνδυρτε σύ.

ΙΣΜΗΝΗ.

σὺ δ' αὖτε καὶ πανάθλιε. 955

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

πρὸς φίλου ἔφθισο.

ΙΣΜΗΝΗ.

καὶ φίλον ἔκτανες.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

διπλᾶ λέγειν.

ΙΣΜΗΝΗ.

διπλᾶ δ' ὁρᾶν.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἄχεα δοιὰ τάδ' ἐγγύθεν. 960

ΙΣΜΗΝΗ.

πέλας ἀδελφέ' ἀδελφεῶν.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ. ΙΣΜΗΝΗ.

ἰὼ Μοῖρα βαρυδότειρα μογερά,
πότνιά τ' Οἰδίπου
μέλαιν' Ἐρινύς, ἢ μεγασθενής τις εἶ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

αἰαῖ. ἀντ.

960 κέ. Ὁ νοῦς· διπλᾶ ἄχη ἐγγὺς ἡμῶν· ἀδελφὰ ἄχη ἐγγὺς ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν. Ὁ ἰωνικὸς τύπος ἀδελφεός, ἀδελφεὴ ἀπαντᾷ καὶ Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 535, Οἰδ. Τ. 160 ἐν μελικοῖς μέρεσιν. — τάδε (960), δεικνυμένων τῶν πτωμάτων.

963 κέ. πότνια Ἐρινὺς (ὡς 871, Εὐμ. 952) σεμνὴ καὶ ἔνδοξος, τῆς λέξεως οὔσης ἐπιθέτου τῶν θεαινῶν καὶ σεβαστῶν θνητῶν δεσποινῶν. — μέλαινα, βλ. σημ. εἰς 682. — μεγασθενής, ὡς 70. Ὄντως ἀποβλέπων τις εἰς ταῦτα ἀνομολογεῖ ὅτι εἶναι μεγαλοδύναμος.

Digitized by Google

ΙΣΜΗΝΗ.

ἐέ. 966

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

δυσθέατα πήματα

ΙΣΜΗΝΗ.

τῇδ' ἔδειξας ἐκ φυγᾶς.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

δδ' ἵκεθ' ὡς κατακτενῶν.

ΙΣΜΗΝΗ.

συθεὶς δὲ πνεῦμ' ἀπώλεσεν. 970

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ὤλεσε δῆθ' ὅδε.

ΙΣΜΗΝΗ.

τόνδε δ' ἐνόσφισεν.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

τάλαν μένος.

ΙΣΜΗΝΗ.

τάλαν πάθος.

968. τῇδε, ἐμοί. — ἐκ φυγῆς, κατελθὼν ἐκ τῆς φυγῆς. Δυσθέατα κακὰ ἠνάγκασάς με θεᾶσθαι κατελθὼν ἐκ τοῦ Ἄργους, ἔνθα ὡς φυγὰς διέτριβες.

969 κέ. ὅδε, ὁ Πολυνείκης. — συθείς, ἐξορμήσας καὶ ἐλθὼν (ἱκόμενος). Διὰ τοῦ: ἦλθεν, ἵνα φονεύσῃ, ἐλθὼν δὲ ἐφονεύθη, ἐξαίρεται τὸ πάθημα ἐν τραγικῇ περιπετείᾳ (πρβ. Ἀριστοτ. Ποιητ. κ. 11 ἔστι δὲ περιπέτεια μὲν ἡ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων μεταβολή).

971 κέ. ὤλεσε, δηλ. πνεῦμα. — δῆθ', ἴδε σημ. εἰς στίχ. 873. — ἐνόσφισεν, δηλ. πνεύματος.

973 κέ. μένος, ἡ μανία τοῦ ἔργου, ἡ θερμουργὸς πρᾶξις, ὥστε τὸ πάθος ἀντιτίθεται τῷ μένος, ὡς 945 κέ.

Digitized by Google

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

διερὰ κήδε' ὁμαίμονα. 975

ΙΣΜΗΝΗ.

τρίπολα πήματα τλαμόνων.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ. ΙΣΜΗΝΗ.

ἰὼ Μοῖρα βαρυδότειρα μογερά,
πότνιά τ' Οἰδίπου
μέλαιν' Ἐρινύς, ἦ μεγασθενής τις εἶ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

σὺ τοί νιν οἶσθα διαπερῶν, 980

ΙΣΜΗΝΗ.

σὺ δ' οὐδὲν ὕστερος μαθών,

975. Ὁ νοῦς· δακρυόεντες γόοι καὶ λῦπαι ὑπὲρ ὁμαιμόνων (πάρεισιν).

976. τρίπολα, κείμενον μεταφορικῶς ἀπὸ τοῦ πρὸ τοῦ σπορητοῦ τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀρουμένου χέρσου ἀγροῦ, κατὰ τὸ ἔαρ, τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον (Ὁμ. Ἰλ. 18, 541 ἐν δ' ἐτίθει νειὸν [τὸ παρ' ἡμῖν νειάμα, νέος καὶ χέρσος ἀγρός, τὸ πρῶτον ἀρούμενος] μαλακήν, πίειραν ἄρουραν, εὐρεῖαν τρίπολον), σημαίνει ἐν θρήνοις πολλάκις ἀναπολούμενα, πολυθρήνητα. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 858 πατρὸς τριπόλιστον οἶκτον, Φιλοκτ. 1238 δὶς ταὐτὰ βούλει καὶ τρὶς ἀναπολεῖν μ' ἔπη; Πινδ. Νεμ. 7, 104 ταὐτὰ τρὶς τετράκι τ' ἀμπολεῖν ἀπορία τελέθει, Πλάτ. Φιλήβ. σελ. 60Δ εὖ δ' ἡ παροιμία δοκεῖ ἔχειν, τὸ καὶ δὶς καὶ τρὶς τό γε καλῶς ἔχον ἐπαναπολεῖν τῷ λόγῳ δεῖν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡ γραφὴ φαίνεται ἀμφίβολος. Πρβ. Κριτικὰς ἐπισημειώσεις.

980 κέ. νίν, τὴν Ἐρινύν. — διαπερῶν ἐν ᾗ σημασίᾳ καὶ παρὰ τῇ δημώδει ἡμῶν φωνῇ λεγούσῃ περ(ν)ῶ, ἀπέρασα πολλὰ κακά, πολλὰ βάσανα καὶ δυστυχίας, ἔτι δὲ καὶ πῶς περ(ν)ᾷς ἀντὶ τοῦ πῶς διάγεις. Σημαίνει δὲ τὸ περ(ν)ῶ παρ' ἡμῖν οὐ μόνον τὸ ὑφίστασθαι καὶ ὑπομένειν κακά, ὡς ἐνταῦθα (πρβ. Εὐριπ. Ἡρακλ. 830 μόχθους διεπέρασε), ἀλλὰ καὶ τὸ παρέρχεσθαι καὶ ἀπαλλάττεσθαι τῶν κακῶν, οἷον ἐπέρασα τὸ κακόν, τὴν ἀσθένειαν· ἐπευχόμενοι δέ τινι ἀνάρρωσιν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀσθενείας ἢ ἄλλου τινὸς κακοῦ λέγομεν: περαστικά. Πρβ. καὶ τό: ἡ ἀρρώστια ἐπέρασε (= παρῆλθεν) καὶ τὰ τούτῳ ὅμοια. — Λέγει τοίνυν ἡ Ἀντιγόνη ἐνταῦθα: γινώσκεις τὴν δύναμιν τῆς Ἐρινύος (ὦ Πολύνεικες) ἐκ πείρας, ἡ δὲ Ἰσμήνη ἀποκρίνεται: καὶ σὺ (ὦ Ἐτεόκλεις) γινώσκεις αὐτὴν ἐκ συγχρόνου (τῇ τοῦ ἀδελφοῦ) πείρας.

Digitized by Google

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἐπεὶ κατῆλθες ἐς πόλιν,

ΙΣΜΗΝΗ.

δορός γε τῷδ' ἀντηρέτας.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ὁλοὰ λέγειν.

ΙΣΜΗΝΗ.

ὁλοὰ δ' ὁρᾶν. 985

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἰὼ πόνος,

ΙΣΜΗΝΗ.

ἰὼ κακά,

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

δώμασι καὶ χθονί,

ΙΣΜΗΝΗ.

καὶ τὸ πρόσω γ' ἐμοί.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἰὼ δύστανε τῶν κακῶν ἄναξ. 990

ΙΣΜΗΝΗ.

ἰὼ πάντων πολυστονώτατε.

982 κέ. ἐπεὶ κατῆλθες (ὦ Πολύνεικες) ἐς πατρίδα, χρονικῶς, μετὰ τὴν κάθοδόν σου. — ἀντηρέτας, Σχολ. «ἀντιστάτης τῷ Ἐτεοκλεῖ». Πρβ. σημ. εἰς 270. — ὁλοὰ λέγειν, οἰκτρὸς λόγος. — ὁλοὰ δ' ὁρᾶν, οἰκτρὸν θέαμα.

989. τὸ πρόσω ἐμοὶ = πρὸ πάντων ἐμοί, δηλωτικὰ τῆς φιλαδελφίας.

990 κέ. ἰὼ ἄναξ δύστηνε (ἕνεκα) τῶν κακῶν. Ἡ Ἀντιγόνη προσφωνεῖ τὸν Ἐτεοκλέα, ἡ δὲ Ἰσμήνη τὸν Πολυνείκη.

Digitized by Google

ΑΝΤΙΓΟΜΗ. ΙΣΜΗΝΗ.

ἰὼ δαιμονῶντες ἐν ἄτᾳ.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἰώ σφε ποῦ θήσομεν χθονός;

ΙΣΜΗΝΗ.

ἰώ, ὅπου τιμιώτατον.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ. ΙΣΜΗΝΗ.

ἰὼ μνῆμα πατρὶ πάρευνον. 995

ΚΗΡΥΞ.

δοκοῦντα καὶ δόξαντ' ἀπαγγέλλειν με χρὴ
δήμου προβούλοις τῆσδε Καδμείας πόλεως·

992. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 727, Χο. 564 δαιμονᾷ δόμος κακοῖς ('Ησύχ. δαιμονᾷ· ὑπὸ δαίμονος κατέχεται).

993. Σχολ. «εἰς ποῖον τῆς γῆς τόπον».

994. Σχολ. «ὅπου τιμιώτατον μέρος».

995. μνῆμα (θήσομεν) πατρὶ πάρευνον (Σχολ. παρὰ τὴν εὐνὴν τοῦ πατρὸς) ἤτοι θάψομεν αὐτοὺς ἐν τάφῳ ἐγγὺς τοῦ πατρικοῦ. Πρβ. Εὐρ. Ἱκέτ. 937 ποῦ δῆτα θήσεις μνῆμα τῷδε χωρίσας; Ἐκ τούτων συνάγεται, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἕπεται τῇ ἐπικῇ παραδόσει, καθ' ἣν ὁ Οἰδίπους ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Θήβαις. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 323, 330. Κατὰ ἑτέραν παράδοσιν μνημονευομένην παρὰ Σχολίῳ εἰς Οἰδ. ἐ. Κ. στ. 91 ὁ Οἰδίπους ταφεὶς κατ' ἀρχὰς ἔν τινι τόπῳ τῆς Βοιωτίας καλουμένῳ Κεῷ καὶ ἐξορυχθεὶς εἶτα ἐντεῦθεν κατετέθη ἐν ἑτέρᾳ τῆς Βοιωτίας πόλει παρὰ τὸν Ἀσωπόν, καλουμένῃ Ἐτεωνῷ. Κατὰ τὸν Παυσανίαν 1, 28, 7 ἐπειρῶντο νὰ ποιήσωσι συνάδοντα τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. 23, 679) τῇ παραδόσει, καθ' ἣν τὸ μνῆμα Οἰδίποδος ἔκειτο ἐν Ἀθήναις, λέγοντες ὅτι τοῦ Οἰδίποδος ἀποθανόντος ἐν Θήβαις ἐκομίσθησαν εἶτα τὰ ὀστᾶ ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας.

996. Περὶ ταύτης τῆς ἐξόδου τοῦ δράματος, ἥτις φαίνεται ὀψιαίτερον ἔμβλημα, ἴδε Εἰσαγ. σελ. 334 κέ.

996 κέ. τὰ δόξαντα καὶ δοκοῦντα τοῖς δήμου προβούλοις: ὅ,τι ἔδοξε τῇ βουλῇ τοῦ δήμου καὶ νῦν διαμένει ἔμπεδος ἀπόφασις. Πρβ. Σχολ. ν. «τίνος χάριν ἔθηκεν ἀμφοτέρους χρόνους τὸν ἐνεστῶτά τε καὶ παρῳχημένον; καὶ φαμὲν τὸν μὲν παρῳχημένον διὰ τὸ ἅπαξ δόξαι αὐτοῖς, ὅτε περὶ τούτου ἡ σκέψις ἦν, τὸν δὲ ἐνεστῶτα διὰ τὸ καὶ νῦν ἔτι δοκεῖν». Πρόβουλοι ἐκαλεῖτο ἡ βουλὴ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Πολ. 6, 15 καὶ 7, 8) ἐν τῇ ὀλιγαρχικῇ πολιτείᾳ, βουλὴ δὲ ἐν τῇ δημοκρατικῇ. Ἐνταῦθα δὲ συνάγεται ἐκ στίχ. 1016 κέ., ὅτι ὁ ποιητὴς διενοήθη ποιάν τινα ἀντιβασι-

Digitized by Google

Ἐτεοκλέα μὲν τόνδ' ἐπ' εὐνοίᾳ χθονὸς 998
τεθνηκότ' οὔπερ τοῖς νέοις θνῄσκειν καλὸν 1002
θάπτειν ἔδοξε γῆς φίλαις κατασκαφαῖς· 999
[στέγων γὰρ ἐχθροὺς θάνατον εἷλετ' ἐν πόλει, 1000
ἱερῶν πατρῴων ὅσιος ὢν μομφῆς ἄτερ].
οὕτω μὲν ἀμφὶ τοῦδ' ἐπέσταλται λέγειν· 1003
τούτου δ' ἀδελφὸν τόνδε Πολυνείκους νεκρὸν

λείαν, ἀναλαβοῦσαν τὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἄνακτος Ἐτεοκλέους, ὥσπερ καὶ ἡ πρὸ τῆς τῶν τετρακοσίων πολιτείας καταστᾶσα ἀρχὴ τῶν δέκα ὠνομάζετο κατὰ τὸν Λυσίαν (12, 65) πρόβουλοι. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐν Ἰσθμῷ συνέδριον, τὸ βουλευόμενον ὑπὲρ σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ ἀποκρούσεως τοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην μέλλοντος νὰ διαβῇ Πέρσου, ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (7, 72) πρόβουλοι, ἔτι δὲ καὶ οἱ δέκα ἀντιπρόσωποι τῶν Ἰώνων ἐν τῷ Πανιωνίῳ (Ἡροδ. 6, 7) εἶχον τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν. Οἱ πρόβουλοι οὗτοι φαίνονται διάφοροι τῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι προβούλων τῆς βουλῆς, τῶν ἐκφερόντων τὰ ἑαυτῶν προβουλεύματα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου πρὸς ἐπιψήφισιν.

998 κέ. Ἐτεοκλέα μὲν τόνδε, ὁ κῆρυξ δείκνυσι τῇ χειρὶ τὸν νεκρόν. — ἐπ' εὐνοίᾳ χθονός, ἐν εὐνοίᾳ πρὸς τὴν πατρίδα, εὔνουν ὄντα χθονί, ὡς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1554 ἐπ' εὐπραξίᾳ (= εὐπραγοῦντες) μέμνησθέ μου θανόντος αἰεί, Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Τ. 1490 ἴτ' ἐπ' εὐτυχίᾳ τῆς σῳζομένης μοίρας εὐδαίμονες ὄντες, Ἡρακλ. 348 αἴλινον μὲν ἐπ' εὐτυχεῖ μολπᾷ Φοῖβος ἰαχεῖ. — Ἐν τῷ: οὔπερ .. καλὸν (νεωτερικώτερον «ἐν τῷ πεδίῳ τῆς τιμῆς») ὑπομιμνήσκει ὁ Σχολ. Ὁμ. Ἰλ. 12, 243 εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. — Πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν πρβ. Σοφ. Ἀντ. 194 Ἐτεοκλέα μέν, ὃς πόλεως ὑπερμαχῶν ὄλωλε τῇδε, πάντ' ἀριστεύσας δόρει, τάφῳ τε κρύψαι κτέ.

1000 κέ. στέγων, Σχολ. «εἴργων», πρβ. σημ. εἰς 202. — ἱερῶν πατρῴων (γεν. ἀναφορικὴ) ὅσιος ὢν ἤτοι ὡς πρὸς τὰ πατρῷα ἱερὰ ὢν ἁγνός, οὐχὶ δὲ ὥσπερ ὁ Πολυνείκης (1008 κέ.) ἐναγὴς καὶ ἀτιμαστὴρ τῶν πατρῴων θεῶν. Ἡ ῥῆσις εἶναι ἀσαφής, τὸ δὲ θάνατον εἷλετ' ἐν πόλει καὶ διεστραμμένον καὶ ἀπροσδιόνυσον, καὶ τούτων ἕνεκα ὑποληπτέον ὡς νόθους τοὺς δύο στίχους, ἄλλως τε καὶ ὄντας περιττοὺς μετὰ τὰ ἐπ' εὐνοίᾳ χθονὸς τεθνηκότα κτέ. Πρβ. Κριτ. ἐπισημ.

1003. ἐπέσταλται, ἐντέταλται, παρήγγελται, προσυπακουστέον καὶ ἐν τῷ ἑχομένῳ στίχῳ.

1004. Πρβ. Σοφ. Ἀντιγ. 198 τὸν δ' αὖ ξύναιμον τοῦδε, Πολυνείκη λέγω, ὃς γῆν πατρῴαν καὶ θεοὺς τοὺς ἐγγενεῖς, φυγὰς κατελθών, ἠθέλησε μὲν πυρὶ πρῆσαι κατ' ἄκρας . . . τοῦτον πόλει τῇδ' ἐκκεκήρυκται τάφῳ μήτε κτερίζειν μήτε κωκῦσαί τινα, ἐᾶν δ' ἄθαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας καὶ πρὸς κυνῶν ἐδεστὸν αἰκισθέν τ' ἰδεῖν, Εὐρ. Φοιν. 1628 τόνδε δ' ὃς πέρσων πόλιν πατρίδα σὺν ἄλλοις ἦλθε, Πολυνείκους νέκυν ἐκβάλετ' ἄθαπτον τῆσδ' ὅρων ἔξω χθονός.

Digitized by Google

ἔξω βαλεῖν ἄθαπτον, ἁρπαγὴν κυσίν, 1005
ὡς ὄντ' ἀναστατῆρα Καδμείων χθονός,
εἰ μὴ θεῶν τις ἐμποδὼν ἔστη δορὶ
τῷ τοῦδ'. ἄγος δὲ καὶ θανὼν κεκτήσεται
θεῶν πατρῴων, οὓς ἀτιμάσας ὅδε
στράτευμ' ἐπακτὸν ἐμβαλὼν ἦρει πόλιν. 1010
οὕτω πετηνῶν τόνδ' ὑπ' οἰωνῶν δοκεῖ
ταφέντ' ἀτίμως τοὐπιτίμιον λαβεῖν,
καὶ μήθ' ὁμαρτεῖν τυμβοχόα χειρώματα

1005. ἁρπαγὴν κυσὶν κατὰ τὸ Ὁμηρικόν: ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι. Πρβ. Εὐριπ. Ἡλ. 896 θηρσὶν ἁρπαγὴν πρόθες, Ἱκέτ. 282 μήδ' ἀτάφους . . χάρματα θηρῶν . . παῖδας . . . κατίδῃς, Φοιν. 1628 ἐᾶν ἄκλαυτον ἄταφον οἰωνοῖς βοράν, Σοφ. Ἀντιγ. 29 ἐᾶν ἄκλαυτον ἄταφον οἰωνοῖς γλυκὺν θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς.

1006. ὄντα ἀναστατῆρα, ὡς ὄντα τὸ κατ' αὐτὸν (ὅσον ἤρτητο ἐξ αὐτοῦ) πορθητήν. Ἡ μεταβολὴ ὄντ' ἂν ἀναστατῆρα συνάδει μὲν τῇ ἑπομένῃ ὑποθετικῇ προτάσει, μεισῖ ὅμως τὴν αἰτίαν τῆς ἀρνηθείσης ταφῆς. Πρβ. Σοφ. Αἴ. 1126 κτείναντα, Οἰδ. ἐ. Κ. 1008 κλέψας.

1008. Πρβ. Ἱκέτ. 234 οὐδὲ μή 'ν Ἅιδου θανὼν φύγῃ ματαίων αἰτίας πράξας τάδε. Ἐνταῦθα τὸ ἄγος καὶ τὸ μίασμα, ἃ φέρει ἐκ τῶν πατρῴων θεῶν, μνημονεύονται ὡς αἴτια τοῦ δίκας λαβεῖν καὶ παρὰ τοῦ ἀποθανόντος, διότι ἄλλως ἰσχύει ὁ νόμος: θάνατος ἀνθρώποισι νεικέων τέλος ἔχει Εὐριπ. Ἀντ. (ἀποσπ. 176).

1010. Πρβ. 570. — ἦρει, ἐπειρᾶτο ἑλεῖν.

1011 κέ. πετηνῶν ὑπ' οἰωνῶν ταφέντα: ὡσαύτως Σοφ. Ἡλ. 1488 κτανὼν πρόθες ταφεῦσιν ὧν τόνδ' εἰκός ἐστι τυγχάνειν. Ὅθεν ὁ Γοργίας ἔλεγε τοὺς γῦπας ἐμψύχους τάφους (Λογγ. 3, 2). Πρβ. καὶ Ennius Annal. 142 volturus crudeli condebat membra sepulcro, Lucret. 5, 991 vivo sepeliri viscera busto, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις Ὁμ. Ὀδ. 3, 258 τῷ κε οὐδὲ θανόντι χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν, ἀλλ' ἄρα τόν γε κύνες τε καὶ οἰωνοὶ κατέδαψαν κείμενον ἐν πεδίῳ. — τὸ ἐπιτίμιον, τὴν ἐπιτύμβιον τιμήν, τὴν ἐσομένην αὐτῷ ἄτιμον (ἀτίμως). Πρβ. Σοφ. Ἡλ. 915 ἀλλ' ἔστ' Ὀρέστου ταῦτα τἀπιτίμια (Σχολ. «τὰ ἐπὶ τῇ τιμῇ γινόμενα τοῦ πατρός»). Ἄλλως ἐπιτίμια σημαίνει τὸν μισθόν, τὰ ἐπίχειρα, τὴν τιμωρίαν, πρβ. Σοφ. Ἡλ. 1382 τἀπιτίμια τῆς δυσσεβείας οἷα δωροῦνται θεοί, Εὐριπ. Ἑκ. 1086 δράσαντι δ' αἰσχρὰ δεινὰ τἀπιτίμια δαίμων ἔδωκεν, Ἡροδ. 4, 80 καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 825.

1013. ὁμαρτεῖν, ἐπακολουθεῖν, παρέπεσθαι, συμβαίνειν, γίγνεσθαι. — τυμβοχόα χειρώματα, ὑπὸ τῆς χειρὸς γενόμεναι ἐπισωρεύσεις χώματος γῆς πρὸς ἀνέγερσιν τύμβου. Πρβ. Χοηφ. 350 πολύχωστον τάφον (ὑψηλόν), Ὁμήρ. Ὀδ. 24, 80 ἀμφ' αὐτοῖσι δ' ἔπειτα μέγαν καὶ ἀμύμονα τύμβον χεύαμεν (χέοντες χῶμα ἐποιήσαμεν), Ἰλ.

Digitized by Google

μήτ' ὀξυμόλποις προσσέβειν οἰμώγμασιν,
ἄτιμον εἶναι δ' ἐκφορᾶς φίλων ὕπο. 1015
τοιαῦτ' ἔδοξ' ἐν τῷδε Καδμείων τέλει.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἐγὼ δὲ Καδμείων γε προστάταις λέγω·
ἢν μή τις ἄλλος τόνδε συνθάπτειν θέλῃ,
ἐγώ σφε θάψω κἀνὰ κίνδυνον βαλῶ
θρηνοῦσ' ἀδελφὸν τὸν ἐμόν, οὐδ' αἰσχύνομαι 1020
ἔχουσ' ἄπιστον τήνδ' ἀναρχίαν πόλει.
δεινὸν τὸ κοινὸν σπλάγχνον οὗ πεφύκαμεν,
μητρὸς ταλαίνης κἀπὸ δυστήνου πατρός.
τοιγὰρ θέλουσ' ἄκοντι κοινώνει κακῶν,

7, 336 τύμβον δ' ἀμφὶ πυρὴν ἕνα χεύομεν ἐξαγαγόντες ἄκριτον ἐκ πεδίου καὶ Ἡροδ. 7, 117 ἐτυμβοχόεε δὲ πᾶσα ἡ στρατιή.

1014. προσσέβειν, πρὸς τῷ τύμβῳ, πλὴν τοῦ τύμβου θρήνοις σέβειν. — ὀξυμόλποις οἰμώγμασι, ὀξυφώνοις οἰμωγαῖς. Πρβ. 936 τὸν ὀξὺν νόμον.

1015. Περὶ τῆς θέσεως τοῦ δὲ βλ. σημ. εἰς 41. — ἐκφορᾶς (γενομένης) ὑπὸ φίλων.

1016. Τοιαῦτα ἔδοξε τοῖς ἐν τέλει τῶν Καδμείων περὶ τοῦδε. Πρβ. 1003. — τέλει = τοῖς ἐν τέλει.

1017. ἐγὼ δέ γε, τὸ γὲ συνάπτεται τῷ ἐγώ. — προστάταις, τοῖς ἐν τέλει, τοῖς προβούλοις.

1019. ἀναβαλῶ κίνδυνον, τολμήσω, ὥσπερ Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 148 κίνδυνον ἐξ ἀμηχάνων ῥίπτοντες, Θουκ. 4, 85 κίνδυνον τοσόνδε ἀνερρίψαμεν (πρβ. αὐτόθι 95, 2 καὶ 6, 13, ἔτι δὲ καὶ 5, 103, 1), Εὐρ. Ῥήσ. 154 κίνδυνον ῥίψαι, Ἀριστοφ. ἀποσπ. 545 φράζε τοίνυν, ὡς ἐγώ σοι πᾶς ἀνέρριμμαι κύβος.

1021. τήνδε ἀναρχίαν ἄπιστον (827) ἔχουσα (ἀπιστοῦσα, ἀπειθοῦσα) πόλει, δεικνῦσα ἐν τούτῳ ἀναρχίαν καὶ ἀπείθειαν τῷ κοινῷ τῆς πόλεως.

1022. δεινόν, μεγάλην δύναμιν ἔχον καὶ ῥοπήν. Πρβ. Προμ. 39 τὸ συγγενές τοι δεινὸν ἥ θ' ὁμιλία, Σοφ. Ἠλ. 770 δεινὸν τὸ τίκτειν ἐστίν, Εὐριπ. Φοιν. 355 δεινὸν γυναιξὶν αἱ δι' ὠδίνων γοναί.

1023. μητρὸς .. πατρός, συνάπτεται, ὥσπερ μηνύει καὶ ἡ ἀπό, τῷ πεφύκαμεν, οὐχὶ τῷ σπλάγχνον. Πρὸς τὸ σπλάγχνον πρβ. Σοφ. Ἀντ. 1066 τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα νέκυν . . . ἀντιδοὺς ἔσῃ, πρὸς δὲ τὴν ἐπανάληψιν τῆς προθέσεως ἀπὸ καὶ εἰς τὸ μητρὸς ἵδε σημ. εἰς Πέρσ. 495.

1024 κέ. Ὁ νοῦς· ὅθεν ἑκουσία μετὰ ἀκουσίου κοινώνει τῶν κακῶν ἐν φιλαδέλφῳ φρονήματι. Ὁ ἀδελφὸς ἄκων ἐνέπεσε τῇ δυστυχίᾳ καὶ τοῖς κακοῖς, αὕτη δὲ μετέχει ἑκουσίως τῆς δυστυχίας τοῦ ἀδελφοῦ. — ψυχή, πρβ. Ὁμ. Ὀδ. 20, 18 τέτλαθι δή κραδίη, Ἀρχιλ. ἀπόσπ. 66 θυμὲ θύμ' ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε, Θεόγν. 695 οὐ δύναμαί σοι, θυμέ, παρασχεῖν ἄρ-

Digitized by Google

ψυχή, θανόντι ζῶσα συγγόνῳ φρενί. 1025
τούτου δὲ σάρκας οὔτι κοιλογάστορες
λύκοι πάσονται· μὴ δοκησάτω τινί.
τάφον γὰρ αὐτὴ καὶ κατασκαφὰς ἐγώ,
γυνή περ οὖσα, τῷδε μηχανήσομαι,
κόλπῳ φέρουσα βυσσίνου πεπλώματος, 1030
καὐτὴ καλύψω. μηδέ τῳ δόξῃ πάλιν·
θάρσει παρέσται μηχανὴ δραστήριος.

ΚΗΡΥΞ.

αὐδῶ πόλιν σε μὴ βιάζεσθαι τάδε.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

αὐδῶ σε μὴ περισσὰ κηρύσσειν ἐμοί.

μενα πάντα· τέτλαθι, 877, 1029, Σοφ. Τραχ. 1260 ὦ ψυχὴ σκληρά, Εὐριπ. Μηδ. 1242 ἀλλ' εἶ' ὁπλίζου, καρδία, 1056, ἀπόσπ. 924 μή μοι λεπτῶν θίγγανε μύθων, μή μοι, ψυχή. Ἐν ὁμοίῳ δὲ τρόπῳ καὶ ἐν τῇ κοινῇ συνηθείᾳ γίνεται χρῆσις ἐναλλὰξ τοῦ τε ψυχὴ καὶ τοῦ καρδία. — συγγόνῳ φρενί, δεικνῦσα εὔνοιαν προσήκουσαν τῷ αὐταδέλφῳ φρονήματι.

1026. κοιλογάστορες, Σχολ. μεγαλογάστορες. Ὑπεμφαίνει τὸ κενὸν τῶν λαγόνων καὶ διὰ τοῦτο τὴν βουλιμίαν τῶν πεινα λέων λύκων. Πρβ. Θεοκρ. Εἰδύλ. 3, 52 κεισεῦμαι δὲ πεσὼν καί τοι λύκοι ὧδέ μ' ἔδονται.

1027. πάσονται, Σχολ. γεύσονται.

1029. τῷδε, τῷ ἀδελφῷ.

1030. φέρουσα. Τὸ ἀντικείμενον ἐξάγεται ἐκ τῶν προηγουμένων τάφον καὶ κατασκαφάς. Πρβ. Σχολ. «τῷ τοῦ βυσσίνου πέπλου κόλπῳ τὴν γῆν παρακομίζουσα, ὡς ἐπιβάλλειν μέλλουσα διὰ τὸ δρύττειν μὴ δύνασθαι», Σοφ. Ἀντ. 429 καὶ χερσὶν εὐθὺς διψίαν φέρει κόνιν, 256 λεπτὴ δὲ . . ἐπῆν κόνις.

1031. καλύψω, γῇ ἢ κόνει. — μηδὲ . . πάλιν (καὶ μηδεὶς βουλεύσηται ἐναντίσν, μηδεὶς ἐναντιωθῇ ἐμοὶ δόγμασιν) ἀνάγεται εἰς τὸ δόγμα τῶν προβούλων, ᾧτινι ἀρνεῖται τὸ κῦρος.

1032. Τὸ θάρρος εὑρήσει μηχανὴν καὶ τρόπον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τῆς ταφῆς. Πρβ. μηχανὴ λυτήριος Εὐμ. 649, τύχη πρακτήριος Ἱκέτ. 532.

1033. πόλιν βιάζεσθαι τάδε, βίᾳ τῆς πόλεως ποιεῖν τάδε, ὡς Σοφ. Ἀντ. 79 βίᾳ πολιτῶν δρᾶν ἔφυν ἀμήχανος, 59 νόμου βίᾳ, 663 νόμους βιάζεται.

1034. αὐδῶ σε μὴ περισσὰ κηρύσσειν ἐμοί, ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐδῶ καὶ τὸ ἐμοὶ ἐκδηλοῦντα τὴν ἀγανάκτησιν τῆς εὐγενοῦς παρθένου παραινίσσονται ἅμα καὶ τὸ αὔθαδες καὶ ἀλαζονικὸν τῶν πολλάκις ὡς ἀρχόντων προσφερομένων κηρύκων ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ: τοιαῦτα περισσὰ καὶ ἀνόητα

Digitized by Google

ΚΗΡΥΞ.

τραχύς γε μέντοι δῆμος ἐκφυγὼν κακά. 1035

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

τράχυν', ἄθαπτος δ' οὗτος οὐ γενήσεται.

ΚΗΡΥΞ.

ἀλλ' ὃν πόλις στυγεῖ, σὺ τιμήσεις τάφῳ;

κηρύγματα κήρυσσε ἄλλοις, οὐχὶ δὲ ἐμοί, ἤτοι ἔργον ἔχεις τὸ κηρύσσειν, οὐχὶ δὲ τὸ κελεύειν καὶ κομπολακεῖν· ὅθεν μὴ ποίει ὅπερ οὐ παρήγγελσαι.

1035. Ὁ ἄγγελος συνετισθεὶς διὰ τῆς ἀποκρίσεως τῆς Ἀντιγόνης πειρᾶται νὰ πείσῃ αὐτὴν λέγων, ὅτι ὁ δῆμος ἀπαλλαγεὶς τῶν πολεμίων ἔσται τραχὺς κατ' αὐτῆς θελούσης νὰ θάψῃ τὸν πορθητὴν τῆς πόλεως. Πρβ. Προμ. 35 ἅπας δὲ τραχὺς ὅστις ἂν νέον κρατῇ.

1036. τράχυνε, Σχολ. «λέγε πολλάκις, τραχὺς ἔσται ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀναστείλῃς με θάψαι». Τῆς ὁμοίας ἐννοίας ἔχονται τὰ εἰς ιζω ῥήματα, οἷον ἀδελφίζειν, περὶ οὗ Κοραῆς ὁ πάνυ σημειοῦται εἰς Ἰσοκρ. Αἰγινητικὸν σελ. 281 τάδε «Τὸ ἀδελφίζειν ἀδελφὸν καλεῖν ἐστιν, ὡς ἐξηγεῖται ὁ Ἁρποκρατίων . . Σημείωσαι δὲ τὸν τύπον τοῦ ἀδελφίζω τῆς ποιητικῆς μὲν μᾶλλον ἰδέας καὶ ταύτης κωμικῆς ὑπάρχοντα, κατὰ διαλογικὴν μέντοι ἄδειαν ὧδε παρειλημμένον· τῶν γὰρ τριῶν ποιητῶν, οὓς Ἁρποκρατίων ὡς χρησαμένους τῇ λέξει παρὰ τὸν Ἰσοκράτην παρατίθεται, οἱ δύο εἰσὶ Κωμικοί, ὅ τε Στράτις καὶ ὁ Ἀπολλοφάνης. Τούτοις προσθήσω καὶ τὸν Ἀριστοφάνην, τοῦτο μὲν ἐν οἷς (Σφ. 652) πρὸς τὸν εἰπόντα Βδελυκλέωνα «ἀλλ' ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη . .» ὑποβάλλοντα παράγει τὸν Φιλοκλέωνα «. . παῦσαι καὶ μὴ πατέριζε», τουτέστι μὴ κάλει πατέρα· τοῦτο δὲ ἐν οἷς (Θεσμοφ. 616) πρὸς τὸν φήσαντα «Στραγγουριῶ γάρ. ἐχθὲς ἔφαγον κάρδαμα» ἕτερον ποιεῖ λέγοντα «τί καρδαμίζεις; . .» ἤγουν τί περὶ καρδάμων λέγεις ἢ μνημονεύεις; Τὰ τοιαῦτα δὲ ἁπαλωτέρας καὶ παιζούσης μᾶλλον ἢ σπουδαζούσης Μούσης ῥήματα σώζεται καὶ ἐν τῇ παρ' ἡμῖν συνηθείᾳ, οἷον τί παπαδίζεις; φαίμεν ἂν πρὸς τὸν προενεγκόντα τυχὸν τὸ τοῦ Παπᾶ ὄνομα, καὶ ἄλλα πολλὰ παραπλήσια, ὧν καλῶς ἂν εἶχε τά γε μᾶλλον ἐν χρήσει καταχωρίζειν ἐν τοῖς Δεξικοῖς, εἰ διὰ μηδὲν ἄλλο, ἀλλ' οὖν διά γε τὸ πατρώζοντας ἡμᾶς ἐν πολλοῖς ἀποδείξαι, καὶ ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχαίας γλώσσης ἀκριβεστέραν εἴδησιν παροξῦναι, ὅπως ἂν ἐγγένοιτό ποθ' ἡμῶν ἑκάστῳ μεγαλοφρόνως τε καὶ μεγαλοφώνως ἀναβοῆσαι τὸ ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι. Οἱ δ' ἂν τῶν προγόνων οὐχ ὅπως οὐδένα λόγον ποιοῦνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ' ἐκείνοις ἐνδοξοτάτους ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ βλασφημοῦντες, τοιαῦτα λέγειν οὐκ ὀκνοῦσιν, ἅπερ οὔτ' Ἄνυτος οὔτε Μέλητος εἰπεῖν ἐτόλμησαν, τούτων τε καὶ τῶν τοιούτων πέρι εὔστομα κείσθω, ἵνα μή τι φλαῦρον ἀναγκάζωμαι λέγειν».

1037. Ἔπιθι σημ. εἰς Πέρσ. 254.

Digitized by Google

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἤδη τὰ τοῦδε διατετίμηται θεοῖς.

ΚΗΡΥΞ.

οὔ, πρίν γε χώραν τήνδε κινδύνῳ βαλεῖν.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

παθὼν κακῶς κακοῖσιν ἀντημείβετο. 1040

ΚΗΡΥΞ.

ἀλλ' εἰς ἅπαντας ἀνθ' ἑνὸς τόδ' ἔργον ἦν.

ΑΝΤΙΓΟΝΗ.

ἔρις περαίνει μῦθον ὑστάτη θεῶν.
[ἐγὼ δὲ θάψω τόνδε· μὴ μακρηγόρει].

1038. Σχολ. «τὰ περὶ τῆς τιμῆς τούτου ὑπὸ θεῶν κέκριται». Μᾶλλον δέ: τὰ τῆς τιμῆς τούτου διεπεράνθησαν (ἔληξαν) νῦν ὑπὸ τῶν θεῶν, ἤτοι μετὰ τὸν θείᾳ μοίρᾳ ἐπισκήψαντα θάνατον πρόκειται νῦν οὐχὶ περὶ τιμῆς, ἀλλὰ περὶ ἁπλῆς ταφῆς ὀφειλομένης τοῖς νεκροῖς. Πρβ. Ἡσύχ. «διαπεφρούρηται βίος. Αἰσχύλος Φρυξίν· οἷον ἡ διὰ τοῦ βίου φρουρὰ συντετέλεσται ἢ διελήλυθεν ὁ χρόνος» καὶ Εὐριπ. Ἱππολ. 1456 ΘΗΣ. μή νυν προδῷς με, τέκνον, ἀλλὰ καρτέρει. ΙΠΠ. κεκαρτέρηται τἄμ' (συντετέλεσται, ἐτελείωσεν ἡ καρτερία μου). ὄλωλα γάρ, πάτερ. — οὐ, πρὶν . . . βαλεῖν: ἀλλ' οὐ πρότερον τέθνηκεν πρὶν εἰς κίνδυνον καταστῆσαι τήνδε τὴν χώραν. Πρὸς τὸ κινδύνῳ βαλεῖν πρβ. Προμ. 732 θυμῷ βάλε, Σοφ. Φιλ. 67 λύπην πᾶσιν Ἀργείοις βαλεῖς, Εὐρ. Φοιν. 1535 σκότον ὄμμασι σοῖσι βαλών.

1040. παθὼν κακῶς (ὑπὸ τοῦ Ἐτεοκλέους) κακοῖσιν ἀντημείβετο (αὐτόν). Πρβ. Σοφ. Ἀντ. 643 ὡς καὶ τὸν ἐχθρὸν ἀνταμύνωνται κακοῖς.

1041. Σχολ. «ὑπὸ μόνου τοῦ Ἐτεοκλέους ἀδικηθεὶς πρὸς πάντας ἐπολέμησε τοὺς Θηβαίους».

1042 κέ. Ἔρις ὡς ὑστάτη θεὰ περαίνει τὸν διάλογον ἤτοι ὁ διάλογος τῶν ἐριζόντων ὕστατον (οὐδέποτε) περαίνεται. Ἄλλως Σχολ. νεώτ. «τῶν γὰρ πολλῶν λόγων τὸ τέλος οὐκ ἔστιν ἕτερον ἢ μάχη». Ὁ στίχος φαίνεται παροιμιώδης προσόμοιος τῷ παρὰ τῷ Σουίδᾳ φερομένῳ λ. ἔρις «ἔρις <δ'> ἔριν τίκτουσα προσμνᾶται (ἀναγν. προσμᾶται) λόγον». Ταῦτα εἰποῦσα λύει ἡ Ἀντιγόνη τὸν ἀπέραντον διάλογον, ἵνα ἐπιχειρήσῃ τῷ ἔργῳ. Διὰ ταῦτα ὁ ἐχόμενος στίχος ταράττων τὴν στιχομυθίαν καὶ ὢν περιττὸς φαίνεται ὑποβολιμαῖος.

Digitized by Google

ΚΗΡΥΞ.

ἀλλ' αὐτόβουλος ἴσθ', ἀπεννέπω δ' ἐγώ.

ΧΟΡΟΣ.

Φεῦ φεῦ. 1045
ὦ μεγάλαυχοι καὶ φθερσιγενεῖς
Κῆρες Ἐρινύες, αἴτ' Οἰδιπόδα
γένος ὠλέσατε πρέμνοθεν οὕτως,
τί πάθω; τί δὲ δρῶ; τί δὲ μήσωμαι;
πῶς τολμήσω μήτε σὲ κλαίειν 1050
μήτε προπέμπειν ἐπὶ τύμβῳ;
ἀλλὰ φοβοῦμαι κἀποτρέπομαι
δεῖμα πολιτῶν.

1044. αὐτόβουλος, αὐτογνώμων (ὁ παρ' ἡμῖν κοινῶς αὐτόγνωμος κατὰ τὰ καλόγνωμος, κακόγνωμος), ἰδιογνώμων. Πρὸς τὸ αὐτόβουλος πρβ. αὐτόγνωτος Σοφ. Ἀντ. 875 σὲ δ' αὐτόγνωτος (αὐταγνώμων καὶ αὐθαίρετος ἤτοι αὐθάδης) ὤλεσ' ὀργά. — ἀπεννέπω, ἀπαγορεύων ἀφίημί σοι τὴν εὐθύνην. — Ὁ κῆρυξ ἀπέρχεται.

1045—1057 ἀπαγγέλλει ὁ Κορυφαῖος· εἶτα δὲ «διαιρεῖται ὁ χορὸς (εἰς δύο ἡμιχόρια), τῶν μὲν ὑπὲρ Πολυνείκους, τῶν δὲ ὑπὲρ Ἐτεοκλέους οὐσῶν. ὥσπερ δὲ μεμέρισται ὁ χορός, οὕτως καὶ αἱ ἀδελφαί, καὶ ἡ μὲν Ἰσμήνη τῷ Ἐτεοκλεῖ ἀκολουθεῖ καὶ τῇ πόλει, ἡ δὲ Ἀντιγόνη τῷ Πολυνείκει» (Σχολ.). Παρασημειωτέον δέ, ὅτι 1058 κέ. διαλέγονται οἱ ἡγεμόνες τῶν ἡμιχορίων.

1046. μεγάλαυχοι καὶ φθερσιγενεῖς, μεγαλαυχοῦσαι ἐπὶ τῇ τοῦ γένους φθορᾷ. Πρβ. 935 κέ., 964 καὶ Ἡσύχ. «μεγάλαυχος· μεγαλόφρων».

1047. Κῆρες Ἐρινύες, ἐπιθετικῶς, ὡς Ἀρὰ Ἐρινὺς 70. Κῆρες καλοῦνται αἱ Ἐρινύες καὶ Σοφ. Οἰδ. Τ. 471 δειναὶ δ' ἅμ' ἕπονται Κῆρες ἀναμπλάκητοι. Αἱ Ἐρινύες ἐκτελοῦσι τὴν τιμωρίαν τοῦ ἁμαρτήσαντος πρὸς ἐξαγισμὸν τῆς παραβάσεως τοῦ αἰωνίου νόμου ὑπείκουσαι τῷ κελεύσματι ἀνωτέρων θεῶν. Ἐν Σόλωνος ἀπ. 13, 75 πέμπει ὁ Ζεὺς τοῖς ἀνθρώποις τὴν Ἄτην πισομένην, παρὰ δὲ Ῥιανῷ (συγχρόνῳ τοῦ Ἐρατοσθένους) Anal. Alex. Meineke σελ. 200 τιμωρεῖται ἡ Ἄτη Ζηνὶ θεῶν κρείοντι Δίκη τ' ἐπίηρα φέρουσα. Πρβ. Προμ. 531 τίς οὖν ἀνάγκης ἐστὶν οἰακοστρόφος; ΠΡΟΜ. Μοῖραι τρίμορφοι μνήμονές τ' Ἐρινύες.

1048. πρέμνοθεν, πρβ. 754.

1049. δρῶ ἀντὶ τοῦ συνήθους δράσω, ὡς Ἱκέτ. 514 ἐγὼ δὲ πῶς δρῶ; Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 70 τί οὖν ἐγὼ δρῶ;

1049 κέ. τί δὲ μήσωμαι, τί μηχανήσωμαι. — σέ, ὦ Πολύνεικες.

1051. ἐπὶ τύμβῳ, βλ. 701.

1052 κέ. ἀποτρέπομαι] ἴδε Πέρσ. 220. Πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ἐκκλίνειν καὶ ἀποδιοπομπεῖσθαι πρβ. Εὐριπ. Ἰφ. τῇ ἐν Αὐλ. 335 μήτ' ὀργῆς ὕπο ἀποτρέπου τἀληθὲς κτέ. — δεῖμα πο-

Digitized by Google

σύ γε μὴν πολλῶν πενθητήρων
τεύξῃ· κεῖνος δ' ὁ τάλας ἄγοος 1055
μονόκλαυτον ἔχων θρῆνον ἀδελφῆς
εἶσιν. τίς ἂν οὖν τὰ πίθοιτο;

ΗΜΙΧ.

δράτω τι πόλις καὶ μὴ δράτω
τοὺς κλαίοντας Πολυνείκη·
ἡμεῖς μὲν ἴμεν καὶ συνθάψομεν 1060
αἵδε προπομποί.
καὶ γὰρ γενεᾷ
κοινὸν τόδ' ἄχος, καὶ πόλις ἄλλως
ἄλλοτ' ἐπαινεῖ τὰ δίκαια.

ΗΜΙΧ.

ἡμεῖς δ' ἅμα τῷδ', ὥσπερ τε πόλις

λιτῶν, τὰς δέος ἐμποιούσας, τὰς φοβερὰς ἀπειλὰς τῶν πολιτῶν. Ὁ Meineke εἰκάζει λῆμα.

1557. Τίς οὖν πεισθείη ἂν τούτοις (τοῖς προστάγμασι τῆς πόλεως); ἤτοι δύσκολόν ἐστι πείθεσθαι τῷ δόγματι τῶν προβούλων. — τά, βλ. 179.

1558. Ὁ νοῦς· ἂς κάμῃ καὶ ἂς μὴ κάμῃ ὅ,τι θέλει ἡ πόλις τοὺς κλαίοντας Πολυνείκη — ἐάν τε δράσῃ τι., ἐάν τε μὴ δράσῃ κτέ., ἡμεῖς πορευσόμεθα καὶ συνθάψομεν. — δράτω τι, πρβ. Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 732 ἥκω γὰρ οὐχ ὡς δρᾶν τι βουληθείς, Εὐρ. Μηδ. 1304 μή μοί τι δράσωσ' (τοὺς παῖδας) οἱ προσήκοντες γένει. Σχολ. «ὁ βούλεται ποιείτω εἰς τοὺς κλαίοντας Πολυνείκη». Περὶ τῆς διπλῆς αἰτιατικῆς τοῦ δρᾶν πρβ. καὶ στ. 907.

1561. Ἐν ταῖς λέξεσιν αἵδε προπομποί (= ἡμεῖς αἱ προπομποί, ὡς Πέρσ. 1) ἀφικνεῖται τὸ ἓν ἡμιχόριον εἰς τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυνείκους. — προπομποί, 1051, Εὐμ. 206 καὶ τὰς προπομποὺς δῆτα τάσδε λοιδορεῖς; — Μετὰ τὸ γενεᾷ ἀναπληροῖ ὁ Ritschl "τῇ Καδμογενεῖ" (τὸ ἄχος τοῦτό ἐστι κοινὸν παντὶ τῷ λαῷ τῶν Θηβαίων), διότι τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἡμιχορίου εἶναι κατὰ ἓν μονόμετρον βραχύτερον τοῦ ἀντιστοίχου μέρους. Ἀλλ' ὅμως ἴδε σημ. εἰς 1069 κέ. — γενεᾷ, ὡς 934, περὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου: κοινωνοῦμεν ταύτης τῆς λύπης τῷ οἴκῳ. Πρβ. σημ. εἰς Πέρσ. 935 καὶ τὰς αὐτόθι Κριτ. ἐπισημ.

1062 κέ. Σαφὴς καὶ ἰσχυρὸς ὑπαινιγμὸς τοῦ ἀγχιστρόφου καὶ παλιμβόλου δήμου τῶν Ἀθηναίων. Σχολ. «οὐ διόλου τὰ αὐτὰ δοκεῖ τῷ δήμῳ». — ἄλλως ἄλλοτε, ὁ πρῴην δίκαιον νομίζει, τοῦτο ὕστερον ἄδικον οἰόμενος. Πρβ. Εἰσαγ. σελ. 335.

1064 κέ. ἅμα τῷδ', ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἴμεν (1060). Σχολ. «ἅμα τῷ Ἐτεοκλεῖ ἐκκομιζομένῳ ἑπόμεθα». — καὶ τὸ δίκαιον, ὡς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνισαμένῳ (1066). — ξυνεπαινεῖ, σὺν τῇ πόλει ὑπαγορεύει καὶ ἐπιδοκιμάζει.

Digitized by Google

καὶ τὸ δίκαιον ξυνεπαινεῖ. 1065
μετὰ γὰρ μάκαρας καὶ Διὸς ἰσχὺν
ὅδε Καδμείων ἤρυξε πόλιν
μὴ ἀνατραπῆναι μηδ' ἀλλοδαπῷ
κύματι φωτῶν
κατακλυσθῆναι τὰ μάλιστα. 1070

1066 κέ. Αἰτιολογεῖ τὰ ἀμέσως προηγούμενα. — μετὰ μάκαρας, Σχολ. μετὰ τοὺς θεούς. Πρβ. Ἡροδ. 7, 139 τὸ Ἑλληνικὸν οὗτοι (οἱ Ἀθηναῖοι) ἦσαν οἱ ἐπεγείραντες καὶ βασιλέα μετά γε θεοὺς ἀνωσάμενοι. — ὅδε, ὁ Ἐτεοκλῆς. — ἤρυξε, ἐκώλυσε.

1068. ἀλλοδαπῷ, ὡς 1010 ἐπακτόν. Ἡ γραφὴ χειρόνων ἀντιγράφων ἀλλοδαπῶν ἐστιν ἀποδιοπομπητέα, διότι κύματι φωτῶν ἀποτελεῖ μίαν ἔννοιαν (κῦμα στρατοῦ). Πρὸς τὸ κύματι φωτῶν πρβ. 64, 109, Πέρσ. 89 ῥεύματι φωτῶν, αὐτόθι 415 ῥεῦμα στρατοῦ.

1069 κέ. Σχολ. «ἀκολούθως τῷ κύματι καὶ τὸ κατακλυσθῆναι ἐπήνεγκεν». Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 2. — τὰ μάλιστα ἀναφέρεται εἰς τὸ ἤρυξε, μετὰ τοὺς θεοὺς ὁ Ἐτεοκλῆς τὰ μάλιστα ἔσωσε τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τὰ μάλιστα φαίνεται ὑποσκάζον καὶ παρέλκον καὶ τούτου ἕνεκα ὁ Λουδοβίκος Δινδόρφιος ἀποκατέστησε τὴν συμμετρίαν τῶν δύο ἡμιχορίων γράψας κύματι φωτῶν κατακλυσθῆν. Τὸν δὲ ἀπαρεμφατικὸν τοῦτον τύπον παρ' Αἰσχύλῳ πιστοῦται συνηγοροῦν αὐτῷ χωρίον Ἱκέτ. 797 πρὶν ἄνδρ' ἀπευκτὸν τῷδε χριμφθῆν χροΐ.

Digitized by Google

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ

ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ.

Στίχῳ 6 κέ. Ἀντὶ σατυρικῇ καὶ σατυρικοῖς γράφει ὁ Dindorf σατύροις. — Ἀριστίας ἀντὶ Ἀριστίων καὶ Πολυφράδμων Λυκουργείᾳ ἀντὶ Πολυφράσμων λυκουργίᾳ ἀποκατέστησεν ὁ Franz. — Ὅτι ἐξέπεσεν τὸ τρίτον δρᾶμα τῆς τριλογίας τοῦ Ἀριστίου διεῖδε πρῶτος ὁ A. Schöll. Ὁ Bergk συνεπλήρου Ἀνταίῳ μετὰ τὸ Ταντάλῳ.

ΔΡΑΜΑ.

Στίχῳ 4. Ὁ Blomfield οὐδὲν δέον εἰκάζει αἰτία θεός.

6 κέ. Ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι γέγραπται ὅπερθεν τοῦ στίχου πολύς, τούτου δὲ ἕνεκα εἰκάζει ὁ Dindorf: πᾶσαν εἰς κατὰ πτόλιν. Ἀλλ' ὅμως εἰς πολὺς εἰρημένον κάλλιστα φαίνεται ὂν ἡ ἀρχέγονος γραφή. Οὐχὶ τὸ πολύς, ἀλλά τὸ ἑπόμενον πολυρρόθοις διορθωτέον εἰς παλιρρόθοις. Ὅτι ἡ διόρθωσις αὕτη τοῦ Valckenaer εἶναι ὀρθὴ φαίνεται τὸ μὲν ἐκ τοῦ Σχολ. «λοιδόροις», τὸ δὲ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ φροιμίοις κατανοεῖται καλῶς τότε μόνον, ἐὰν διὰ τοῦ ἐπιθέτου ἐκφράζηται ἰδιαίτερον εἶδος ἀγανακτήσεως. Οἱ ἀντεχόμενοι τῆς παραδεδομένης γραφῆς ἐξηγούμενοι τὸ πολυρρόθοις διὰ τοῦ πολυηχέσιν ἐννοοῦσι τὰς πολυηχεῖς καὶ ἐκ τῶν πολλῶν στομάτων τῶν πολιτῶν ἐκφερομένας ὄβρεις καὶ οἰμωγάς.

11. ἔξηβος ἐκλαμβάνει ὁ Blomfield σημαῖνον τὸν ἐξελθόντα τῆς ἥβης καὶ ὄντα ἄνδρα μνημονεύων Ἡσύχ. «ἔξηβος· ἔξω τῆς ἥβης· τριάκοντα πέντε ἐτῶν». Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα Κ. Π.

Digitized by Google

1, 2, 8 κέ. παῖδες ἦσαν παρὰ τοῖς Πέρσαις οἱ ἐξ ἢ ἑπτακαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ γενεᾶς, ἔφηβοι οἱ ἄγοντες ἡλικίαν μεταξὺ τοῦ ἑπτακαιδεκάτου καὶ εἰκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους, τέλειοι ἄνδρες οἱ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἑβδόμου μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου, γεραίτεροι δὲ οἱ τὰ πλεῖόν τι ἢ τὰ πεντήκοντα ἔτη γεγονότες ἀπὸ γενεᾶς. Ἀλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ τοῦ Αἰσχύλου χωρίῳ καθίσταται ἐκ τοῦ προηγουμένου «ἐλλείποντ' ἔτι ἥβης ἀκμαίας» συμφανές, ὅτι ἥβη εἶναι ἡ στρατεύσιμος ἡλικία, ἔξηβος δὲ κατ' ἀκολουθίαν ὁ ὑπερβὰς τὰ στρατεύσιμα ἔτη, ὁ γέρων κατὰ τὸν Σχολ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην δὲν μνημονεύονται οἱ ἄριστοι πολεμισταί, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ ἄνδρες, διὰ ταῦτα ὁ μὲν Dindorf ὑπολαμβάνων, ὅτι, ἐπικειμένης τῆς προσβολῆς τῶν ἐχθρῶν, οἱ πολεμισταὶ οὗτοι κατεῖχον τὰ τείχη, συνηθροισμένοι δὲ πρὸ τῶν ἀνακτόρων ἦσαν μόνον οἱ παῖδες καὶ οἱ γέροντες, ἐκβάλλει ὡς νόθον στίχ. 13, ὁ δὲ Hermann παραδεχόμενος παρόντας πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ τοὺς ἀκμαίους πολεμιστάς, διατείνεται, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς προσαγορεύει μόνον τοὺς παῖδας καὶ γέροντας ἐπιθαρρύνων εἰς ἄμυναν τῆς κινδυνευούσης πόλεως, διότι οἱ ἄλκιμοι νεανίαι καὶ οἱ ἄνδρες ὤφειλον ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἄνευ προτροπῆς νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα. Τοιαύτην ὅμως ἐκδοχήν, ἄλλως τε καὶ οὖσαν λίαν ἐξεζητημένην, οὐδαμῶς ὑπεμφαίνουσιν αἱ λέξεις τοῦ προλόγου, φαίνεται δὲ πολὺ πιθανώτερον, ὅτι ὁ ποιητὴς μὴ δυνάμενος νὰ ποιήσῃ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν θεατῶν αὐτὴν τὴν μάχην εἰσάγει ἐνταῦθα τὸν Ἐτεοκλέα ἐπιθαρρύνοντα τοὺς πολίτας πάσης (30 κέ.) ἡλικίας ἀπερχομένους εἶτα εἰς ἄμυναν τῆς πόλεως. Ὅθεν κάλλιστα εὐαρμοστεῖ τῷ προκειμένῳ τόπῳ ἡ ἐξήγησις «τὸν ἐπὶ ἥβης» παρ' Ἡσυχίῳ «ἐνόρχην λαόν, τὸν ἐπὶ ἥβης». Ὁ M. Schmidt ἐντίθησι τὸν στίχον γράφων: ἔξωρον χρόνῳ <πάντως δ' ἐνόρχην λαὸν ἐξανδρουμένων> βλαστημὸν ἀλδαίνοντα σωμάτων πολύν, ὥραν ἔχονθ' ἕκαστον, ὧν τις ἐμπερής. Ἡ παραγνώρισις τῶν λόγων τούτων ἐπηγάγετο πολλὰς παρανοήσεις καὶ μεταβολὰς τῶν δύο ἑπομένων στίχων.

12. Ὁ Μεδίκειος φέρει βλάστημον, τὸν δὲ τονισμὸν βλαστημὸν εἰσηγήσατο ὁ Blomfield. Ὁ Hermann γράφων βλαστησμὸν κατ' ἀναλογίαν τοῦ ὀρχησμὸς πατησμὸς καὶ ἄλλων παρὰ Λοβεκκίῳ (Paralip. σελ. 397) μνημονευομένων ἐξαλείφει τὸ κόμμα μετὰ τὸ χρόνῳ, συνάπτων δέ: τὸν ἀλδαίνοντα πολὺν ἔξηβον βλαστησμὸν σώματος: ἀναφέρει τὴν ῥῆσιν εἰς τοὺς γέροντας προτρεπομένους εἰς ἔντασιν τῶν παρηκμακυιῶν δυνάμεων αὐτῶν. Ἀλλὰ βλάστημος εἶναι ἡ παραδεδομένη γραφὴ καὶ Ἱκέτ. 320, τῇ δὲ ἑρμηνείᾳ τοῦ Hermann ἀντίκειται καὶ ὁ ἐπό-

Digitized by Google

μενος στίχος, ἔνθα οἱ πολῖται πάσης ἡλικίας προτρέπονται εἰς ἄμυναν τῆς πόλεως. Ὁ Weil γράφων ἄλλοτε σὺν τῷ Ἑρ. Στεφάνῳ: βλάστημά τ' . . πολὺ (ἤδη νεώτ. χειρόγρ.: βλάστημά γ' . . πολὺ) ἐνόει τοὺς νέους ἄνδρας.

13. ὥραν*' (ὥραν ἡ δευτέρα χείρ, ἡ δὲ νεωτέρα ὥραν τ') ἔχονθ' (διορθωθὲν ἐκ τοῦ ἔχωνθ') ἕκαστος (μεταβληθὲν εἰς ἕκαστον ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς) παρέχει ὁ Μεδίκειος κῶδιξ. Ὁ Σχολ. «φροντίδα ἢ ἡλικίαν, ἵν' ᾖ ὁ νοῦς οὕτως· ἕκαστον ὑμῶν ἔχοντα φροντίδα τῆς πόλεως ἢ ἕκαστον πρὸς τὴν ἡλικίαν βοηθεῖν τῇ πόλει ὡς πρέπον» ταλαντευόμενος ἐπαμφοτερίζει πρὸς τὸ ὥραν καὶ ὥραν. Ὅτι τὸ ὥραν συνᾴδει μᾶλλον τῇ συναρτήσει τῶν λέξεων, τοῦτο κατάδηλον. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ δεχόμενοί τινες τὴν γραφὴν νεωτ. χειρογρ. ὥραν τ' ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι σημαίνεται δι' αὐτοῦ ἡ ἀνδρικὴ ἡλικία. — ἥτις ἐμπρεπὴς εἴκασεν ὁ Heimsoeth ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ὥστις (διορθωθὲν ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς εἰς τὸ ὥστι) συμπρεπές. Ὁ Stanley προέτεινεν ὥστε (καὶ ἐν νεώτ. ἀντίγραφον φέρει ὥστε) συμπρεπές, ὁ Abresch ὡς τὸ συμπρεπές, ὁ Hermann ὥς τις ἐμπρεπής, ὁ Dindorf ᾧ 'στι συμπρεπές, ὁ M. Schmidt ὧν τις ἐμπερὴς καὶ ἄλλοι ἄλλα.

19. οἰκητῆρας (κατοίκους) ἐκ νεωτέρων χειρογράφων ἀντὶ τοῦ οἰκιστῆρας (οἰκιστὰς καὶ ἱδρυτὰς πόλεως) καθ' ὑφήγησιν τοῦ Hermann παραβάλλοντος Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 627 καὶ παρατηροῦντος ἐνταῦθα «δὲν κατανοῶ διὰ τίνα ποτὲ λόγον ἔγραψεν ὁ Αἰσχύλος οἰκιστῆρας, λέξιν οὔτε κυρίαν οὔτε ἀπαντῶσαν καθ' ὅσον γινώσκω ἀλλαχοῦ τῶν τραγικῶν».

20. Ὁ Dindorf εἰκάζει: ὅπως γένοισθε πρὸς χρέος πιστοὶ τόδε, ὁ Weil ἄλλοτε μὲν πιστός τις ὡς γένοιτο, νῦν δὲ πιστοί ποθ' ὡς γένοισθε, προσφυέστερον ὁ Heimsoeth πιστοὺς ἀλεξητῆρας, διότι τὸ ὡς γένοισθε εἶναι διαφανὲς γλώσσημα, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸ πρὸς χρέος τόδε φαίνεται μετὰ τὸ ἀλεξητῆρας περιττόν. Ὁ Schwerdt προτείνει «ἀσπιδηφόρος | λεὼς ὅπως γένοισθε».

21. Πολλοὶ ἀπαρεσκόμενοι τῇ ἀντιθέσει νῦν μὲν . . νῦν δὲ (24) γράφουσιν οὐδὲν δέον καὶ πρὶν (Halm καὶ Ritschl), καὶ δὴ (Dindorf), χἠμῖν (Burgard) ἀντὶ τοῦ καὶ νῦν, ἕτεροι δὲ ὑποπτεύοντες καὶ τὸ θεὸς (21) διὰ τὸ ἐπιφερόμενον ἐκ θεῶν (23) ποιοῦνται μείζονας μεταβολάς, οἷον ὁ Heimsoeth καὶ τῶν μὲν . . ῥέπει τύχη, ὁ M. Schmidt καὶ δεῦρ' ἀεὶ μὲν εὖ ῥέπει τὰ τῆς τύχης, ὁ Weil ἄλλοτε μέν: καὶ νῦν, τὰ μὲν γὰρ ἐς τόδ' ἦμαρ εὖ ῥέπει ἐκλαμβάνων τὸ δεύτερον νῦν (24) ὡς ἐπα-

Digitized by Google

νάληψιν τοῦ προτέρου προελθοῦσαν μετὰ τὴν παρένθεσιν, νῦν δὲ καὶ πρὶν μὲν . . ῥέπων.

25. φάους (ἢ φέγγους) δίχα ἀντὶ πυρὸς δίχα ὁ Ritschl. Οὔτε ἡ ἑρμηνεία «μὴ μεταχειριζόμενος ἐμπυροσκόπον τέχνην» (Σχολ. «οὐκ ἐμπόροις χρώμενος») οὔτε ἡ τοῦ Hermann: «πλὴν τῶν ἐκ πυρὸς λαμβανομένων σημείων» εὐαρμοστοῖ συναπτομένη τῷ, ἐν ὡσὶ νωμῶν καὶ φρεσίν. Χωρὶς δὲ τούτων φαίνεται ἡ μνεία πυρομαντείας ἐν τῇ ἐπεξηγήσει τοῦ οἰωνῶν βοτὴρ ἄτοπος.

29. Ὁ Dindorf νυκτηγορῆσθαι, ὡς φαίνεται, ἄνευ ἀνάγκης. — κἀπιβούλευσιν ἀντὶ κἀπιβουλεύσειν ὁ Dindorf, ὅπερ προτιμητέον τῆς χειρόνων χειρογράφων γραφῆς κἀπιβουλεύειν. Ὁ Hermann γράφει κἀπιβουλεῦσαι.

30. Ἄνωθεν τῶν καταλήξεων τοῦ πύλᾶς πυργωμάτῶν γέγραπται ὑπὸ νέας χειρὸς ὧν καὶ α (πυλῶν πυργώματα). Κατὰ ταῦτα ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ «πόλεως πυργώματα», ὥσπερ ἀναγινώσκεται παρ' Εὐριπ. Κύκλ. 115 τείχη δὲ ποῦ 'στι καὶ πόλεως πυργώματα. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἐχόμενον «πάντες» εἶναι ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ λίαν ἀναγκαία ἡ διάκρισις τῶν μαχομένων ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ τῶν μαχομένων ἐπὶ τῶν πυλῶν.

43. Ὁ Weil παραβάλλων Ἀριστοφάνους Λυσιστρ. στίχ. 189 (εἰς ἀσπίδ' ὥσπερ φασὶν Αἰσχύλος ποτέ, μηλοσφαγούσας) καὶ 196 νομίζει, ὅτι καὶ παρ' Αἰσχύλῳ ἡ γνησία γραφὴ εἶναι μηλοσφαγοῦντες, ἥτις φανεῖσα ὅτι δὲν συνᾴδει τῷ ταυρείου φόνου μετεβλήθη εἰς ταυροσφαγοῦντες. Ἀλλ' ὅμως αὐτὸς ὁ Weil ἐνδοιάζει περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ ἀναλογιζόμενος, ὅτι καὶ παρὰ τῷ Σχολιαστῇ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ καὶ παρὰ Λογγίνῳ π. ὕψους κεφ. 15, μνημονεύοντι τοὺς Αἰσχυλείους στίχους 43—47 μέχρι τοῦ ὠρκωμότησαν, καὶ παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθολ. 7, 11, μνημονεύοντι στίχ. 43—57, φέρεται ταυροσφαγοῦντες. Τῷ Ἀριστοφάνει παίζοντι ἐφάνη προσφορώτερον τὸ μηλοσφαγεῖν διὰ τὴν κωμικὴν μεταφορὰν στίχ. 196 μηλοσφαγοῦσαι Θάσιον οἴνου σταμνίον, ἔνθα τὸ μηλοσφαγοῦσαι ἐτέθη καθ' ὑπαινιγμὸν ἴσως πρὸς τὴν μήλινον ὀσμὴν τοῦ Θασίου οἴνου, περὶ οὗ λέγει ὁ Ἕρμιππος παρ' Ἀθηναίῳ σελ. 29ᴱ «καὶ Θάσιον, τῷ δὴ μήλων ἐπιδέδρομεν ὀδμή». Πρβ. Ἐκκλησιαζ. 1118 κέ., Πλούτ. 1020 κέ.

45. Ἀντὶ Ἄρη τ' παρέχουσι χείρονα ἀντίγραφα Ἄρην τ', ὅτ' ὅπερ ὁ Turnebus ἔγραψεν Ἄρην Ἐνυώ. Ἀλλ' ὅμως οἱ τραγικοὶ γινώσκουσι μόνον τὸν τύπον Ἄρη. Ἡ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἑρμηνεία καταγομένη ἐκ τοῦ Hermann εἶναι ἀμφίβολος ἅτε στερουμένη μαρτυρίου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐνυὼ λέγεται καὶ

Digitized by Google

θυγάτηρ τοῦ Ἄρεως (πρβ. Κορνούτου π. τῆς τ. θεῶν φύσεως σελ. 56 «Ἐνυὼ οἱ μὲν τροφόν, οἱ δὲ θυγατέρα Ἄρεως παρέδωκαν. Ἐνυὼ δέ ἐστιν ἡ ἐνιεῖσα θυμὸν καὶ ἀλκὴν τοῖς μαχομένοις». Πιθανώτερον παράγει τὴν λέξιν Ἐτυμ. Μ. 337, 36 παρὰ τὸ ἔνω τὸ φονεύω καὶ Σχολ. Ἐνετ. εἰς Ἰλιάδ. 16, 211, ὁ δὲ Hermann Opusc. τ. 2, 180 παρὰ τὸ ἐνύω τὸ σκυλεύω. Ἕτεροι τῶν νεωτέρων, οἷον ὁ Buttmann Lex. 1, 271, παραβάλλοντες ἐνόω ἔνω ἐνοσίχθων ἀπονέμουσι τῇ λέξει τὴν σημασίαν τοῦ πολεμικοῦ ἀλαλητοῦ καὶ τῆς ταραχῆς) ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ «Ἄρεως Ἐνυὼ» πλὴν εἰ μή τις παραδεχόμενος ἀρσενικὸν τύπον «Ἐνυὼς» ὑπολάβοι μετὰ τοῦ Verrall τό, Ἄρη Ἐνυὼ = Ἄρη Ἐνυάλιον.

47. Ὁ Blomfield Καδμεῖον. Πρβ. Κριτικὰς ἐπισημειώσεις εἰς Πέρσ. 123.

54. πίστις ἀντὶ πύστις φερόμενον ἐν Στοβ. Ἀνθολ. 7, 11 εἶναι πολλῷ προτιμότερον «διότι ὤφειλε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔργῳ πιστωθήσεται ἡ ἀγγελία, οὐχὶ δέ, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς θὰ ἐπυνθάνετο ἀκούων τὸ πρᾶγμα· διότι ἤδη ἤκουσεν αὐτὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀγγέλου» Hermann.

61. Εἰκάζω ἱππικῶν φρυαγμάτων.

70. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει πότνιά τ' Ἐρινύς.

71. Ὁ Elmsley μήτοι πόλιν γε, ὁ Heimsoeth μή μοι πόλιν τε. — πρέμνοθεν ἀντὶ πρυμνόθεν ὁ Valckenaer.

73. ἐφεστίους ἐξηγεῖται ὁ Stanley «δόμους, ἐν οἷς οἱ θεοὶ ἔχουσιν ἑστίας», ὁ δὲ Blomfield «δόμους τῆς Ἑλλάδος αὐτόχθονας».

75. δουλίοισι ἀντὶ δουλείοισι ἡ τοῦ Ἄλδου ἔκδοσις. — σχεθεῖν ἤθελεν ὁ Weil νὰ ἐκλάβῃ ἐπὶ ἀμεταβάτου ἐννοίας τοῦ κατέχεσθαι καὶ ἐμπίπτειν μᾶλλον ἢ τοῦ κατέχειν καὶ ἐμβάλλειν, ἀλλὰ οἱ τόποι, οὓς τις ἠδύνατο νὰ προαγάγῃ ὡς μαρτύρια τοιαύτης ἀμεταβάτου σημασίας, Ἀγαμ. 724, Εὐμ. 448, Ἀγ. 200, Ἑ. ἐ. Θ. 99, εἶναι οἱ μὲν ἐφθαρμένοι, οἱ δὲ ἄλλως ἑρμηνευτέοι. Ὁ Pauw εἰκάζει: μήποτ' ἴσχετε, ὁ Meineke μήποτε σχεθῆν (= σχεθῆναι), ὁ M. Schmidt μήποτ' ἐνσχεθῆν. Ἡ δοτικὴ ζυγοῖσι ἑρμηνεύεται εὐκολώτερον ἐν τῇ γραφῇ ἐνσχεθεῖν, ἄλλως ὅμως οὐδεμία διόρθωσις ἀναγκαία.

78. Ἡ ἀντιστροφικὴ συμμετρία καὶ ἡ κριτικὴ τοῦ κειμένου ἠρευνήθη ἐν πολλαῖς πραγματείαις, ἐξ ὧν ὀνομάζω ἐνταῦθα: Seidler de versibus dochm., Lachmann de choricis syst. trag., Enger de Aesch. ant. resp. 1836 καὶ ἐν Rhein. Mus. τόμ. 11, σελ. 150 κέ. καὶ Programm τοῦ ἐν Ostrowo Γυμνασίου 1858, Prien, Beitr. zur Kritik von Aeschylos Sieb. g. Theben (δεύ-

Digitized by Google

τερον μέρος). Lübeck 1858, van den Bergh ἐν τῇ Zeitschrift f. Gymn. 19 (1865) σελ. 513 κέ., M. Schmidt, Bulletin de l'Académie Imp. de St. Pétersbourg, τ. 26, σελ. 44 κέ. Τὸ ζήτημα περὶ τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς ἀντιστροφικῆς συμμετρίας τοῦ χορικοῦ τούτου ἄσματος φαίνεται νῦν λελυμένον. Πρβ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν über d. Technik u. den Vortrag d. Chorgesänge des Aesch. ἐν τῷ 13ῳ ἀναπληρωματικῷ τόμῳ τῶν Χρονικῶν τῆς κλασικῆς φιλολογίας 1882. Τὸ μέρος στίχ. 106—133 προσνενέμηκε τοῖς 3 στοίχοις τοῦ χοροῦ ὁ Wilde.

79 κέ. Ἀντὶ τοῦ τῶν χειρογράφων μεθεῖται ὁ Dindorf εἴκασε καθεῖται, ὅπερ εἶναι μὲν συνηθέστερον, ἀλλ' ὅμως τὸ μεθεῖται στρατὸς εἴρηται μετὰ δυνάμεως ὡς μεθεῖται βέλος. — Ἀντὶ πολὺς ὅδε νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι πολὺς ὧδε, ὁ δὲ Burney ἀντὶ ὅδε λεὼς πρόδρομος ἔγραψεν ὧδε πρόδρομος λαός, καὶ ὁ Heimsoeth ὧδε πρόδρομος λεώς. Ἀλλ' ὅμως τὸ ὅδε ἔχει κάλλιστα σημαῖνον ἰδοὺ οὗτος καὶ λέγεται περὶ πράγματος, ὅπερ δὲν βλέπουσιν μὲν αἱ παρθένοι, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς ὀφθείσης κόνεως ὑπολαμβάνουσιν ὡς βλεπόμενον.

83 κέ. ἰδὲ δὲ γᾶς ἐμᾶς πεδί' ὁπλόκτυπ' ὠτὶ χρίμπτει βοὰν ἔγραψα ἀντὶ τῆς ἀδιανοήτου τοῦ κώδικος γραφῆς ἐλεδέμας (ἐλεδεμὰς δευτ. χειρ) πεδιοπλοκτύπος τί χρίμπτεται βοᾶι. Ἡ διόρθωσις ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι μνημονευομένου Σχολίου, ὅπερ ἀκριβῶς συνᾴδει τῷ ἡμετέρῳ κειμένῳ, ἐάν τις εἰκάσῃ, ὅτι ἰδὲ ὑποληφθὲν ὡς σύνδεσμος ἡρμηνεύθη διὰ τοῦ καί. Τὸ πεδί' ὁπλόκτυπ' ἐπῆλθε τῷ Seidler, ὠτὶ (ὡς κεῖται ἐν νεωτέροις ἀντιγράφοις) χρίμπτει βοὰν τῷ Ritschl (παρὰ Enger de Aesch. antistr. resp.), τῷ G. C. W. Schneider χρίμτει ἤδη. Ἕτεροι γράφουσιν ὠσί, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ Μεδικείῳ ὑπάρχον τί ὑπεμφαίνει προφανῶς ὠτί. Ἐκ τοῦ Σχολίου ἤθελεν ὁ Enger νὰ εἰκάσῃ «γᾶς ἤδη δ' ἐμᾶς πεδί' ὁπλόκτυπ' ὠσὶ χρίμπτει βοὰν ποτανάν, βρέμει δ'». Αἱ λοιπαὶ ἄπειροι τὸν ἀριθμὸν εἰκασίαι δὲν δύνανται νὰ μνημονευθῶσι ἐνταῦθα πᾶσαι, πλὴν τῆς τοῦ Weil ὅστις ἄλλοτε γράφων: ἐμὲ δὲ γᾶς ἐμᾶς πεδί' ὁπλόκτυπ' οὗς ποτιχρίμπτεται βοαῖσιν βρέμει δ' ἀμαχέτου κτέ., καὶ μετατιθεὶς τὸ ποτᾶται εἰς στίχ. 88 ἀνέφερεν τὸ «ἐμὲ δὲ» ὡς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ αἰθερία κόνις με πείθει (81), ὅπερ λέγει ἑτέρα παρθένος, νῦν δὲ εἰκάζει ὁ Weil γᾶς ἐλέλιξ' ἐμᾶς πεδί' ὁπλῶν κτύπος. Ἐν τοῖς νεωτέροις Σχολίοις ὑπάρχουσι δύο γραφαὶ καὶ ἑρμηνεῖαι: «ἐλεδεμὰς ἡ τὸ δέμας ἡμῶν τῷ φόβῳ λαμβάνουσα καὶ ταράττουσα ἢ ἐλεδεμνὰς ἡ ἑλοῦσα (ἀναγ. ἐλαύνουσα) ἀπὸ τῶν δεμνίων», ἃς

Digitized by Google

εὑρίσκει τις καὶ ἔν τισι τῶν ἐκδόσεων. — Ἀντὶ ποτᾶται ἤθελε νὰ γράψῃ ὁ Enger ποτατὰν (ἤ, ὡς εἴρηται, ποτανάν), ἀλλὰ ἡ μεταβολὴ δὲν εἶναι ἀναγκαία, τὸ δὲ ποτᾶται καθίσταται ἐκ τούτου ἀσφαλές, ὅτι τὸ «βοὰ ὑπὲρ τειχέων» στίχ. 88 ἀποκαλύπτεται ὡς γλώσσημα τοῦ ποτᾶται.

85. Τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου ἐν τῷ ὀροτύπου δίκην συνεπλήρωσεν ὁ R. Klotz ὧδε: «<τοῦ καὶ ὄρη ῥηγνύντος· ὀροτύπους· τοὺς Γίγαντας>, ὅτι οἱ Γίγαντες ἀποσπῶντες ἀπὸ τῶν ὀρῶν κορυφὰς καὶ πέτρας ἔβαλλον». Κατὰ ταῦτα οὐδὲν δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ συμπέρασμα ἐκ τῆς γλώσσης ταύτης ὑπὲρ τοῦ προκειμένου χωρίου.

86. ἰὼ ἰὼ ἀντὶ ἰὼ ἰὼ ἰὼ νεώτερα ἀντίγραφα.

87 καὶ 110. ὄρμενον ἀντὶ ὀρόμενον ὁ Enger. Ὡσαύτως παραδέδοται Ἀγ. 1408 ὁρώμενον ἀντὶ ὄρμενον, Ἱκέτ. 428 ὀρῶμέναν (μετὰ ὑπεργεγραμμένου ω ἄνω τοῦ δευτέρου ο) ἀντὶ ὀρμέναν. — Ὁ Μεδ. κῶδιξ παρέχει ἀλεῦσετε (α ὕπερθεν τοῦ σε γέγραπται ὑπὸ νεωτέρας χειρός).

88 κέ. Ὁ Dindorf βοᾷ ὑπὲρ τάφρων λευκοπρεπὴς λεὼς ὄρνυται ἐπὶ πόλιν (ἐξαλειφομένου τοῦ διώκων), λίαν αὐθαιρέτως. Ὁ Weil ἄλλοτε μετατοπίζων τὸ ποτᾶται (στίχ. 84) ἐνταῦθα ἔγραφε ποτᾶται βοὰ ὑπὲρ τειχέων σημειούμενος «Οὐδὲν συντελεῖ ἡ εἰκασία τοῦ Dindorf βοᾷ ὑπὲρ τάφρων, διότι τὸ ὄρνυται καὶ ἐπὶ πτόλιν διώκων ὑποδηλοῦσιν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐπερχόμενος κατὰ τῆς πόλεως εἶναι ἔτι μακρὰν αὐτῆς, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὥσπερ νομίζει ὁ Hermann, ὅτι αἱ δειλαὶ παρθένοι φαντάζονται αὐτὸν ἀναβαίνοντα τὰ τείχη καὶ τὰς τάφρους αὐτῆς. Οὔτε φαίνεται δὲ ἀρεστὴ ἡ μεταβολὴ τοῦ Prien βὰς ὑπὲρ ἑρκέων, ἐννοοῦντος τὸ ἐχθρικὸν τῶν Ἀργείων στρατόπεδον. Τὰ τείχη τῶν Θηβῶν ὑπερβάλλουσιν οὐχὶ οἱ Ἀργεῖοι, ἀλλὰ ἡ βοὴ αὐτῶν· τοῦτο δὲ ἐννοοῦσιν ἐνταῦθα αἱ παρθένοι, αἵτινες πρὶν συνεπέραναν τὴν προσέλασιν τῶν ἱππέων ἐκ τοῦ ἤχου τῶν ὁπλῶν τῶν ἵππων, νῦν δὲ ἐκ τῆς βοῆς ἀναγνωρίζουσιν τὴν ἔφοδον τῶν πεζῶν», νῦν δὲ ἐῶν τὸ ποτᾶται κατὰ χώραν γράφει ἐνταῦθα βοὰ ὑπὲρ τειχέων, ἥτις ὅμως ῥῆσις κατὰ τὰ προειρημένα ἐξελέγχεται οὖσα γλώσσημα.

89. λεύκασπις. Παρὰ τοῖς τραγικοῖς καλοῦνται κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἀργεῖοι λευκάσπιδες, ἐν τῇ ἐπωνυμίᾳ δὲ ταύτῃ ὑπονοητέον οὐχὶ τὴν λευκὴν ἀσπίδα τῶν κοινῶν στρατιωτῶν, τὴν ἁπλῆν καὶ ἄνευ σημάτων, οἵα ἡ παρὰ Ῥωμαίοις parma alba (Verg. Aen. 9, 548), ἡ καλουμένη καὶ parma pura (Verg. Aen. 11, 711) ἤτοι ἁπλῆ καὶ ἄνευ κοσμημάτων ἀσπίς, ἣν ἔφερον οἱ velites, ὁ ordo

Digitized by Google

inglorius κατὰ Sil. Ital. 9, 331, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἐθνικὸν χρῶμα τῶν Ἀργείων, ὅπερ ἦτο λευκόν, καθ' ὑπαινιγμὸν πρὸς τὸ ὄνομα αὐτῶν (Ἄργος, ἀργὸς = λευκός). Τοὐναντίον οἱ Ἄριοι παρὰ Τακίτῳ (Germ. 43) φέρουσι μελαίνας ἀσπίδας· ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀργολικὴ ἀσπὶς ἦτο στρογγύλη καὶ οὕτω μεγάλη, ὥστε ἐκάλυπτε σχεδὸν ὅλον τὸ σῶμα (ἀσπὶς ἀμφιβρότη), διὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας τοῦ Πολυφήμου ὀφθαλμὸς παραβάλλεται πρὸς Ἀργολικὴν ἀσπίδα καὶ πρὸς τὸν ἥλιον παρὰ Βεργιλίῳ Αἰν. 3, 635 lumen . . ingens , . Argoliei clipei aut Phoebeae lampadis instar.

90. εὐτρεπῆ ἀντὶ εὐτρεπὴς καὶ διώκων <πόδα> ὁ Weil πρὸς ἀποκατάστασιν δύο δοχμίων. Τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πόδα ὑπαγορεύει καὶ ὁ νοῦς, διότι διώκων δὲν εὐοδοῦται κείμενον μόνον.

93. πάτρια προσέθηκεν ἐκ τοῦ Σχολ. ὁ Volckmann.

94. Ἀντὶ εὔεδροι ὁ Heimsoeth ἔγραψεν εὐσταθεῖς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας, ἥτις ὅμως μετὰ τὴν κλητικὴν φαίνεται ὅτι συγχωρεῖται.

98. εἰ μὴ νῦν, πότ' ἀντὶ: πότ', εἰ μὴ νῦν ὁ Lowinski.

99. Ὅτι ἀμφίλιταν (ἀμφὶ λιτὰν) μεταβλητέον εἰς ἀμφὶ λίταν', μᾶλλον δὲ λιτάν', κατεῖδον ὁ Seidler καὶ Hermann. Συνήθως ἑρμηνεύουσιν ἀμφὶ λιτάν' ἕξομεν κατὰ τὴν ῥῆσιν ἔχειν ἀμφί τι = ἀσχολεῖσθαι περί τι. Ἀλλὰ τὸν πεζὸν τοῦτον τρόπον τῆς ῥήσεως δὲν ἁρμόζει νὰ ἀπονείμῃ τις ἐνταῦθα τῷ Αἰσχύλῳ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπετόπασα: ἀντιλίταν' ἕξομεν = ἀντιλιτανεύσομεν. Ὁ Verrall ὅμως κατεῖδεν, ὅτι ἀμφέξομεν ἐκληπτέον ὡς μέλλων τοῦ ἀμπίσχειν. Ὁ Weil εἰκάζει ἀμφιλίταν' ἄξομεν παραβάλλων τὴν ῥῆσιν ἀμφιδρόμια ἄγειν.

102. τὰν τεὰν γᾶν ἀντὶ τὰν τεὰν νεώτερα ἀπόγραφα (ἕτερα γᾶν τεάν). Βακχειακὴν διποδίαν καὶ τριποδίαν ἔχομεν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Weil, καὶ Εὐμεν. 791 κέ.

103 κέ. ἰὼ χρυσοπήληξ, ἔπιδ' ἴδε πόλιν ἀντὶ «ὦ χρυσοπήληξ δαίμων (ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς διορθωθὲν εἰς δαῖμον) ἔπιδ' ἔπιδε πόλιν» ἔγραψα διορθώσας πρὸς ἀποκατάστασιν δύο δοχμίων ἑπόμενος ἐν μέρει τῷ Seidler (ἰὼ χρυσοπήληξ ἔπιδ' ἔπιδε δαῖμον πόλιν) καὶ τῷ Paley (ἰὼ χρυσοπήληξ, ἴθ', ἔπιδε πόλιν).

105. τεάν, ὅπερ πρὸ τοῦ «ἂν» ῥᾳδίως ἠδύνατο νὰ ἐκπέσῃ, προσέθηκεν ὁ Lachmann πρὸς ἀποτέλεσιν δύο δοχμίων.

106. πολίοχοι ἀντὶ πολιάοχοι ὁ Dindorf ὑπολαμβάνων, ὅτι τὸ πολιάοχοι προέκυψεν ἐκ τοῦ πολίοχοι καὶ τοῦ ὑπεράνω τοῦ ίο γεγραμμένου καὶ ὡς α ἀναγνωσθέντος ου. — ἴθ' ἀθρόοι

Digitized by Google

ἀντὶ ἴθ' ἴτε πάντες ὁ Steusloff. Ἡ διασωθεῖσα δασύτης τοῦ ἴθ' ὑπεμφαίνει τὴν ἀρχέγονον γραφήν.

107. Ὁ Heimsoeth λεύσσετε παρθένων πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκριβοῦς συμμετρίας πρὸς τό, ῥῦσίπολις γενοῦ 121.

109. κῦμα ἀντὶ κῦμα γὰρ ὁ Klausen. — δοχμολοφᾶν ἀντὶ δοχμολόφων ὁ Brunck, ὡς λευκολόφας Εὐρ. Φοιν. 119, γοργολόφας Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 567.

110. Βλέπε σημ. εἰς 87.

111. πάντως, πάτερ παντελὲς ἔγραψα ἀντὶ πάτερ παντελές, πάντως. Ὁ Hermann σὺ δ' ἀλλ' ὦ Ζεῦ Ζεῦ, πάτερ παντελές, ὁ Heimsoeth σὺ δ', ὦ Ζεῦ πάτερ, τέλειε, παντελῶς, ὁ Oberdick ἀλλ' ὦ Ζεῦ πάτερ παντελές, ἐντελῶς καὶ ὁ Dindorf ἀλλ' ὦ Ζεῦ πάτερ, πᾶν τέλος ὃς νέμεις.

113. Ὁ Μεδ. παρέχει ἀργεῖοι δὲ, ὅπερθεν τοῦ δὲ γεγραμμένου γὰρ ἐκ δευτέρας χειρός.

114. ψόφος ἀντὶ φόβος ὁ Wakefield. Ἐν ᾧ τὸ φόβος . . ὅπλων εἶναι λίαν ἀσθενὲς καὶ σχεδὸν οὐδὲν λέγον, παρέχει τὸ ψόφος τὴν ἀναγκαίαν ἐξήγησιν τῆς εἰκασίας τοῦ χοροῦ περὶ τῆς κυκλώσεως τῶν ἐχθρῶν. — ἀρείων ἀντὶ ἀρηΐων ὁ Blomfield.

115. διάδετοι δέ τοι γενῦν ἱππιᾶν ἀντὶ διαδέτοι (νεώτερα ἀπόγραφα διὰ δέ τοι) γενύων ἱππείων (ὁ Passow ἱππίων) ὁ Dindorf. Ὁ Hermann διάδετοί τε δὴ γένυος ἱππίας, ὁ Enger διάδετοι γενειάδων δ' ἱππίων καὶ ὁ Weil διὰ δέ μοι γενειάδων ἱππίων.

116. μινύρονται ἀντὶ κινύρονται κατὰ τὴν ἐν τοῖς ἐξηγητικαῖς σημειώσεσιν μνημονευθεῖσαν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου ὁ Ludwig Dindorf. — Νεώτερα ἀπόγραφα παρέχουσι φόβον.

117. ἀγάνορες ἀντὶ ἀγήνορες ὁ Dindorf.

118. δορυσσῷ σαγᾷ ἔγραψα, ὑφηγουμένου τοῦ Dindorf, γράφοντος δορυσόῳ σαγᾷ, ἀντὶ δορυσσόοις σαγαῖς. Ἐπειδὴ τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ δορυσσόοις κεῖται ἐπὶ ξέσματος καὶ μετὰ τὸ ξέσμα πέντε γραμμάτων (σαγᾶι;) ἡ μὲν πρώτη χεὶρ ἔγραψε σ, ἡ δὲ δευτέρα αγαῖς, διὰ ταῦτα φαίνεται, ὅτι δορυσσόοι σαγᾶι ἐγέγραπτο ἐν τῷ ἀρχετύπῳ. Δορυσσῷ κατὰ τὸν Blomfield γράφοντα δορύσσοις. — Ἀντὶ ἑβδόμαις ὁ μὲν Hartung ἔγραψεν ἑπτὰ δή, ὁ δὲ Enger ἑπτ' ἐμαῖς, ὁ δὲ Schwerdt ἐξόδοις (πυλᾶν ἐξόδοις), ὁ δὲ Weil ἑπταστόμοις παραβάλλων Εὐριπ. Ἱκέτ. 402 ἀμφ' ἑπταστόμους πύλας. Ἡ ἀσυνήθης ὅμως χρῆσις τοῦ ἑβδόμαις ἀσφαλίζεται ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν μνημονευθέντος παραδείγματος τοῦ Ὁμήρου.

Digitized by Google

121. ῥυσίπολις ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ῥυσίπτολις νεώτερα ἀπόγραφα.

123. ἰχθυβόλοις μάχαν ἀποσοβῶν κέντροις ἔγραψα ἑπόμενος τῷ Merkel γράφοντι: ἰχθυβόλῳ μάχαν ἀποσόβει κέντρῳ, ἀντὶ ἰχθυβόλῳ μαχανᾷ (γεγραμμένου η ὑπερθὲν τοῦ μα καὶ ᾶ) Ποσειδᾶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ὑπὸ τῆς συμμετρίας ὑπαγορευομένων δύο δοχμίων. Ἡ φθορὰ τοῦ κειμένου ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ προσγραφέντος Ποσειδᾶν. Ὁ Ritschl εἴκασεν: ἰχθυβόλῳ Ποσειδάων μαχανᾷ. Οἱ μετατιθέντες τὸ Ποσειδᾶν εἰς τὸν ἑπόμενον στίχον καὶ ἀντικαθιστάντες δι' αὐτοῦ τὸ πρῶτον ἐπίλυσιν (οἷον ὁ Westphal γράφων ἰχθυβόλοισι μαχαναῖς θηρεύων, Ποσειδάν, φόνων) καταστρέφουσι τὸν ἐκλεκτὸν τύπον τοῦ στίχου τούτου.

124. Ὁ Μεδ. φόνων μετὰ ὑπεργεγραμμένου βου ἄνω τοῦ νων ἐκ νεωτέρας χειρός. Χείρονα ἀντίγραφα παρέχουσι φόβων, ὁ Dindorf γράφει πόνων.

125. κηδείαν ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ Κάδμου ἐπώνυμον. Τὸ κηδείαν κελεύει τό τε μέτρον καὶ ἡ ἔννοια, διότι διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης καθίσταται καταληπτὸν τὸ ἑπόμενον κήδεσαι ἐναργῶς, ἔτι δὲ καὶ τὸ φεῦ φεῦ. Ὁ Dindorf ὑπολαμβάνων ἀλλότριον ἐνταῦθα τὸ φεῦ φεῦ εἴκασεν σύ τ', Ἄρης, Κάδμου πόλιν ἐπώνυμον, ὁ Oberdick σύ τ' Ἄρης πόλιν Κάδμου ἐπώνυμον, ὁ Westphal σύ τ' Ἄρης ἄφυκτ' ἢ ἄφευκτ', ὁ δὲ Weil φύτωρ.

127. Ὁ Μεδ. ἅτε μετὰ προσγεγραμμένου η ἄνω τοῦ ᾶ.

128. σέθεν γὰρ ἀντὶ σέθεν νεώτερα ἀπόγραφα.

129. λιταῖσι ἀντὶ λιταῖς ὁ Hermann.

130. ἀϋτοῦσαι ἀντὶ ἀπύουσαι πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου ὁ Seidler.

131. Ὁ Μεδ. φέρει λύκιος, ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς εἰς λύκειος μεταβληθέν. — Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην τὸ ὄνομα Λύκειος ἀναγόμενον εἰς τὴν ῥίζαν λὺκ (= λάμπειν), ὡς Φοῖβος εἰς τὴν φα- (= φαίνεσθαι, ἀκτινοβολεῖν, πρβ. Curtius Etym.[5] 160 κέ. καὶ 296) ἐσήμαινε τὴν ἀρχὴν τὸν θεὸν τοῦ φωτὸς καὶ ἐχθρὸν τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ χειμῶνος. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν ἐν Σικυῶνι παράδοσιν τὸ ὄνομα Λύκειος παραγόμενον ἐκ τοῦ λύκος σημαίνει τὸν θεόν, τὸν φονεύοντα τὸν λύκον καὶ ἀπελαύνοντα αὐτὸν τῶν ποιμνίων (πρβ. Serv. Aen. 4, 377 Apollinem Lycium appellari dicunt . . de lyco quem vicit . . sive quod pastoralis deus lupos interemerit), κατὰ δὲ ταύτην τὴν παραγωγὴν τὸ δειλὸν καὶ ἀδηφά-

Digitized by Google

γον ζῷον τοῦ δάσους καὶ τοῦ χειμῶνος ἐξελαμβάνετο ὡς ἡ εἰς τὴν φωτεινὴν οὐσίαν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνθισταμένη δύναμις τοῦ χειμῶνος, τοῦ λοιμοῦ καὶ ἄλλων κακῶν, ἅτινα ὁ θεὸς ἐκδιώκει. Κατὰ δὲ ἑτέραν ἔννοιαν ὁ λύκος ἦν ἱερὸν ζῷον τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν δὲ τῷ ἐν Δελφοῖς ἱερῷ (Αἰλιαν. ἱστ. ζ. 10, 26, Πλουτ. β. Περικλ. 21) ἀνέκειτο ὡς σύμβολον τοῦ θεοῦ χαλκοῦν ἄγαλμα λύκου. Κατὰ τὸν Σέρβιον ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι τόπῳ ὁ Ἀπόλλων ἐφόνευσεν τοὺς Τελχῖνας μορφὴν λύκου λαβών, ἐν ὁμοίᾳ δὲ μορφῇ ἔγημε τὴν Κυρήνην. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ ἐκδεκτέον καὶ τὸν προκείμενον τοῦ Αἰσχύλου στίχον.

132. στόνων ἀντίτας ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ποδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν ταῖς ἐξηγητ. σημ. μνημονευομένου Σχολίου ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου: στόνων ἀϋτᾶς. Ὁ Stanley ἀΐτας (= ἀκροατὴς τῶν ἡμετέρων στόνων), ὅπερ δὲν ἁρμόζει τῷ στρατῷ δαΐῳ, ὁ Hermann ἀπύᾳ (Ἡσύχ. ἠπύη· φωνή), ὁ Dindorf πρότερον μὲν εἴκασεν Λύκειος γενοῦ στρατῷ δαΐῳ, στόνων ἀλλύτας ‹δ' ἀμετέρᾳ πόλει›, ὕστερον δὲ στρατῷ δαμίῳ (λαῷ δημίῳ, λαῷ ἐγχωρίῳ, τοῖς πολίταις) στόνων ἀλλύτας ἐκλαμβάνων τὸ μὲν Λύκειος σημαῖνον οὐχὶ τὸν δοτῆρα κακῶν τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ τὸν ἀπότροπον τῶν κακῶν τοῖς Θηβαίοις ἐν τῇδε τῇ ἐννοίᾳ: καὶ σὺ Λύκειε ἄναξ γενοῦ ἀποτρόπαιος τοῖς πολίταις τῶν κακῶν καὶ ἐλευθερωτὴς (ἀλλύτας = ἀναλύτης) τῶν ἡμετέρων στόνων. Ἀλλ' ὅμως τὸ στρατῷ δαΐῳ εἶναι ἥκιστα ὅποπτον διὰ τοῦτο, ὅτι καὶ τῆς ἐνταῦθα στενῶς τῷ Ἀπόλλωνι συναπτομένης Ἀρτέμιδος τὰ βέλη ἐκζητοῦνται κατὰ τῶν πολεμίων. Ὁ M. Schmidt αὖ τίτας.

133. Λατωΐς, εὐτυκάζου ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ Λατογένεια κούρα τόξον στυκάζου (ἢ ἴσως πυκάζου ὑπὸ δευτέρας χειρὸς διορθωθὲν εἰς ἐντυκάζου). Ἀσφαλὲς δὲ ἔρεισμα τῆς διορθώσεως ταύτης παρέχει τὸ μέτρον (πρβ. ἄνω σημ. εἰς 106). Ὁ Seidler στόνων . Λητωΐς | τε κούρα, τόξον εὖ πυκάζου. — εὐτυκάζου παρέλαβεν ὁ L. Dindorf ἐξ Ἡσυχ. «εὐτυκάζου· εὔτυκτον ἔχε, ἕτοιμον». Ὁ Hartung τόξοισιν εὖ τυχάζου κατὰ τὸν Ἡσύχ. «τυχάζεσθαι, στοχάζεσθαι» καὶ ὁ Enger σύ τ' ὦ Λατωΐς εὖ τυχάζου. Ἡ διαφθορὰ τοῦ τόπου προῆλθεν ἐκ γλωσσήματος. Μετὰ τὸ ἐντυκάζου ἔχει ὁ Μεδ. Ἄρτεμι φίλα, ἅτινα ἐπαναλαμβανόμενα ἐνταῦθα ἐκ στίχ. 138 ἐξήλειψεν ὁ Seidler.

134. Ὁ Dindorf γράφει ἀεὶ ἐή, ἐὴ ἀντὶ τοῦ τῶν βιβλίων ἔ ἔ ἔ ἔ.

138 κέ. ἔ . . ἔ, Ἄρτεμι φίλα ἔγραψα ἀντὶ Ἄρτεμι φίλα,

Digitized by Google

ἔ . . ἔ, ἐπαναλαβὼν ἔ . . ἔ πρὸ τοῦ στίχ. 146. Ἀντὶ τῆς ἐξαλείψεως τοῦ ἔ . . ἔ, ἣν προύτειναν ἕτεροι, προτιμητέον τὴν ἐμὴν μεταβολήν, διότι οὕτω καθίσταται ἀρίδηλος ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἡμιχορίων, ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐπικλήσεως θεότητός τινος προηγεῖται ἀεὶ οἰμωγή, ἐπιτυγχάνεται σύμμετρος διάταξις.

140. αἰθὴρ ἀντὶ δ' αἰθὴρ νεώτερον ἀπόγραφον. Ἐπίσης ὁ Porson, Blomfield, Weil. Ὁ Hermann αἰθὴρ δ', ὁ Meineke δοριτίνακτα δ'. — Ὁ Heimsoeth ἐπισείεται οὐδὲν δέον.

142. Ὁ Seidler ποῖ δὲ τέλος ἔτ' πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκριβοῦς συμμετρίας.

144. Ἐπειδὴ ἀκροβόλος εἶναι ὁ ἀκροβολιστὴς (Ἡσύχ. «ἀκροβόλοι· ἀκοντισταί· τοξόται»), ἀνέμενέ τις, ὡς ὁ A. Ludwig εἴκασεν, ἀκροβόλος . . λιθάς. Ὁ Elmsley χωρίζει τοῦ ἐπάλξεων τὸ ἀκροβόλων καὶ ἐξηγεῖται ἀκροβόλων λιθὰς «βροχὴ καὶ χάλαζα λίθων ῥιπτομένων ὑπὸ τῶν ἀκροβολιστῶν». Ἀλλ' ὁ χωρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι δυνατός, πλὴν δὲ τούτου καὶ ἡ γενικὴ ἐπάλξεων θὰ ἦτο παράδοξος. Τὸ μετὰ τὸ ἀκροβόλων παραδεδομένον δ' ἐξήλειψεν ὁ Dindorf. — Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἔννοιαν ἀδίκως ὑπολαμβάνει ὁ Hermann, ὅτι οἱ λίθοι ῥίπτονται ὑπὸ τῶν Θηβαίων κατὰ τῶν τοῖς τείχεσιν προσβαλλόντων ἤδη ἐχθρῶν, διότι περὶ τούτου οὐδεὶς νῦν λόγος. Πρβ. καὶ 285.

147. Ὁ Hermann ὑπελάμβανεν, ὅτι μετὰ τὸ πολεμόκραντον ἐξέπεσε τὸ ἐπαιτῶ ἢ λέξις σημαίνουσα πέλοι ἢ μόλοι διατεινόμενος, ὅτι ἐξαιτεῖται ἐνταῦθα ὁ χορὸς τὴν βοήθειαν τοῦ Διός. Ἀλλ' ὅμως ὁ ὕψιστος θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ μνημονευθῇ μετὰ τὸν Ἀπόλλωνα οὐδὲ νὰ ἐπιταχθῇ αὐτῷ ἡ μνεία τῆς Ἀθηνᾶς. — παῖ Διός, ὅθεν ἀντὶ καὶ Διόθεν ὁ van den Bergh (ὁ Lowinski καὶ Διόθεν ὦ). Πολλάκις ἐναλλάσσονται ἐν τοῖς χειρογράφοις παῖ καὶ καί.

148 κέ. μάχᾳ· σύ τε ἀντὶ μάχαισί τε ὁ Hermann ὑπολαμβάνων ὅτι ἡ ῥῆσις πολεμόκραντον ἁγνὸν τέλος σημαίνει ἀπόβασιν πολέμου ἁγνὴν καὶ ἄμοιρον κακουργίας, τοῦ ποιητοῦ αἰνισσομένου τὴν ἀδελφοκτονίαν τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους (Σχολ. ἐπεὶ οὐ μιαρὸς ὁ ἐν πολέμῳ φόνος, ἁγνὸν τέλος ἔφη, ἐπεὶ οἱ πολεμίους ἀποκτείναντες καθαροί εἰσιν μᾶλλον ἢ οἱ φίλους ἀνελόντες). Ἔπιθι καὶ ἐξ. σημειώσεις εἰς στίχ. 667. Ἐν τῷ Μεδικείῳ προσγέγραπται ἐν τῇ ᾧα ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς καὶ τόδε τὸ Σχόλιον «ὡσεὶ ἔλεγεν ἡ ἀπόβασις τοῦ πολέμου Διόθεν» συνηγοροῦν τῇ ἐν ταῖς ἐξηγ. σημ. ἑρμηνείᾳ. Ὁ Huettemann εἴκασε σὺ δέ, ὁ Prien σύ γε, δι' οὗ θὰ ἐδηλοῦτο ὅτι ὁ χορὸς δὲν ἐλπίζει βοήθειαν παρὰ τῶν ἄλλων θεῶν. — ἑδρὶς πύλαις

Digitized by Google

ἔγραψα ἀντὶ πρὸ πόλεως, διότι τὸ ἑπόμενον ἐπιρρόου κελεύει νὰ δηλωθῇ ἡ Ὄγκα ὡς ἔχουσα μίαν πόλην. Ὁ Hermann ὑπὲρ πόλεως (ὑπὲρ τῶν πολιτῶν), ὁ Heimsoeth ἐπὶ πτόλεως (ἡ ἐπίπτολις), ὁ Menge (De praepositionum usu apud Aesch. Gött. 1863) πρὸ πτόλεως, ὁ Bücheler ἄκρον πόλεως, ὁ van den Bergh Ὀγκαΐα, πόλεως. Ἡ σημείωσις τοῦ ν. Σχολ. «γίνωσκε γὰρ ὅτι ἐζωγράφουν ταύτην πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως· ἣν καὶ ὁ Λυκόφρων [στ. 356] πυλαίτιδα λέγει διὰ τὸ ἄνωθεν ἱστορεῖσθαι (ὁ Στέφανος ἵστασθαι) ταύτην τῶν τῆς πόλεως πυλῶν» εἶναι ἄχρηστος.

150. Ὁ Μ ἐπιρόου, μεταβληθὲν ὑπὸ δευτέρας χειρὸς εἰς ἐπιρρόυ. Συνήθως ἐκλαμβάνοντες τὸ ἐπιρρόου = ῥόου (πρβ. στ. 121 καὶ 124) ἑρμηνεύουσιν καὶ τὸ ἑπτάπυλον ἕδος διὰ τοῦ ἑπτάπυλον ἕδος τῶν Θηβῶν (= τὰς ἑπταπύλους Θήβας) κατὰ τὰ παρ' Ὁμήρῳ Ἰλ. 4, 406 Θήβης ἕδος εἴλομεν ἑπταπύλοιο, Ὀδ. 11, 262 οἱ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο, 13, 344 Ἰθάκης ἕδος (= Ἰθάκη). Ἀλλ' ὅμως ἑπτάπυλον ἕδος ἄνευ ἀκριβεστέρου προσδιορισμοῦ δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ τὰς Θήβας (ὁ Dindorf εἴκασεν: ἑπτάπυλον πόλεως ἕδος ἐπιρρόου), ἀλλὰ μᾶλλον τὸν χῶρον τῶν ἑπτὰ πυλῶν ἤτοι τὰς ἑπτὰ πύλας ἢ τὰ ἑπτάπυλα τείχη (πρβ. Εὐριπ. Φοιν. 79 ἐπ' αὐτὰ δ' ἐλθὼν ἑπτάπυλα τείχη τάδε), ἡ δὲ ἐπὶ ἐν τῷ ἐπιρρόου ἔχει ἣν δύναμιν καὶ ἐν τῷ ἐπιμαίνεται στίχ. 140 σημαίνουσα, ὅτι ἡ θεὰ πλὴν τοῦ ναοῦ αὐτῆς ἱκετεύεται νὰ φρουρήσῃ καὶ τὰς ἑπτὰ πύλας.

151. Ὁ Μεδ. παναβκεῖς, μετὰ προσγεγραμμένου λ ἄνω τοῦ ρ ὑπὸ νέας χειρός. Ὅθεν παναλκεῖς οὐδεμίαν ἀξίωσιν δύναται νὰ ἔχῃ.

153. τᾶσδε ἀντὶ τᾶσδέ γε νεώτερα ἀπόγραφα.

155. Ὁ Hermann ἄλλοτε ἑτεροβάγμονι ἢ ἑτερορήμονι, ὕστερον ὅμως προετίμησε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν συμμετρίαν μεταβάλλων τὸν ἀντιστροφικὸν στίχον (162).

156. πανδίκως διορθωθὲν ἐν τῷ Μ ἐκ τοῦ πανδίκους. Καὶ ὁ Σχολ. φαίνεται ἀναγνοὺς πανδίκως γράφων «κλύετε πανδ(ίκως): κλύετε ἡμῶν δικαίως εἰς οὐρανὸν ἀνεχουσῶν τὰς χεῖρας».

159. λυτήριοί τ' ἀντὶ λυτήριοι ὁ Seidler.

160. φιλοπόλεις ἀντὶ φιλοπόλιες ὁ Wunderlich.

161. μέλεσθέ θ' ἀντὶ μέλεσθε δ' νεώτερα ἀντίγραφα. Τὸ θ' κελεύει καὶ τὸ στίχ. 159 ἐντεθὲν τέ, διότι τό, λυτήριοί τ' ἀμφιβάντες, δὲν δύναται νὰ συναφθῇ ταῖς ἡγουμέναις κλητικαῖς.

162. ἔλθετε ἀντὶ ἀρήξατε ὁ Enger πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς συμμετρίας, ὁ Hermann ἥξετε, ὁ Lowinski ἄρξατε, ὁ

Digitized by Google

Prien εἴρξατε. Ὀφείλομεν δὲ νὰ ὑπολάβωμεν τὸ ἀρήξατε ὡς γλώσσημα τοῦ ἔλθετε.

163. πόλεος ἀντὶ πόλεως ὁ Porson.

166. ἀρωγὰ ἀντὶ ἄριστα ὁ Weil, ὁ Dindorf ἀρεστά, ὁ Meineke χρηστά.

167. πυργηρουμένη ὁ M διορθωθὲν εἰς πυργηρουμένω(ι).

168. Ὁ Nauck συνηγορεῖ τῇ τάξει «θεῶν πεσούσας πρὸς πολισσούχων βρέτη».

169. Ὁ M. Schmidt γράφει ναύειν κατὰ Ἡσύχ. «ναύειν· ἱκετεύειν», ἀλλὰ τὸ ἱκετεύειν δὲν ἤθελε νὰ ἀπαγορεύσῃ αὐτοῖς ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ τὰς βοὰς καὶ κραυγάς. Πρβ. καὶ τὰ ἐν σημ. 429 τῶν Περσῶν καταλεγέντα παραδείγματα.

170. Ὁ Nauck εὐσοίᾳ ἀντὶ εὐεστοῖ. Ὡσαύτως Ἀγαμ. 652, 920.

171. Ὁ Hermann τῷ γυναικείῳ φυτῷ. Ἀλλ' αἱ γραφαὶ χειρόνων χειρογράφων φίλῳ καὶ φύλῳ ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ τέλους τοῦ ἡγουμένου στίχου.

172. Τὸ Σχόλ. «ἐν θορύβοις οὐ καθεκτὴ» ὑπενέφαινε ἑτέραν γραφὴν ἢ ὑπελαμβάνετο ἐφθαρμένον. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ χωρίσωμεν αὐτὸ ἐκλαμβάνοντες τὸ μὲν «ἐν θορύβοις» ὡς ἑρμηνείαν τοῦ δείσασα, τὸ δὲ «οὐ καθεκτὴ» ἀνῆκον πρὸς τὸ οὐχ ὁμιλητὸν θράσος. Ὁ Todt εἰκάζει θαρσοῦσα . . ὁμιλητὸν κράτος.

173. Ὁ Nauck πόλει πάσῃ κακόν.

176. Νεώτερα ἀπόγραφα ὀφέλλετε, ὅπερ ἐδέξατο ὁ Hermann.

177. ὑπ' αὐτῶν ἀντὶ ὑφ' αὐτῶν νεώτερον ἀντίγραφον. Ὀρθῶς παρέχει ὁ Μεδ. Χοηφ. 220 αὐτὸς κατ' αὐτοῦ. Μετὰ 177 παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα τὸν στίχον «τοιαῦτα τἀν (τἀν ἀντὶ ἂν ἢ τ' ἂν ἢ γ' ἂν ὁ Blomfield) γυναιξὶ συνναίων ἔχοις». Ὅτι οὗτος ὁ ἀσήμαντος στίχος ὑποληπτέος ὀψιαιτέρα προσθήκη εἶναι καταφανές. Τοῦ στίχου 178 «κεἰ μή τις ἀρχῆς τῆς ἐμῆς ἀκούσεται» δέον νὰ προηγῆται διαταγή τις τοῦ Ἐτεοκλέους. Ὅθεν ὁ Dindorf προσέθηκε τὸν στίχον «τοιγὰρ προφωνῶ πᾶσιν ἡσύχως ἔχειν». Ἀλλ' ἡ διαταγή, ἡ συνάδουσα τῇ συναρτήσει τῶν λέξεων, περιέχεται ἐν στίχ. 182 κέ. Οἱ δύο στίχοι (182, 183) μετετοπίσθησαν προφανῶς, διότι τὸ γὰρ δὲν ἐνοήθη ὀρθῶς. Καὶ ὁ στίχος δὲ 184 ἕπεται κάλλιον τῷ 181.

180. Ὁ Heimsoeth κατ' αὐτοῦ φοινία ἄνευ ἀνάγκης. — διοίσεται ἀντὶ βουλεύσεται ὁ Herwerden. Τὸ βουλεύειν δὲν συνάδει τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ἐτεοκλέους.

186. Συνήθως παραλαμβάνοντες ἐκ νεωτέρων χειρογράφων

Digitized by Google

γράφουσιν ὄτοβον ὄτοβον ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μεδικείῳ ἅπαξ ἀναγινωσκομένου ὄτοβον, ἀλλὰ τοιοῦτος διπλασιασμὸς εἶναι Εὐριπίδειος, οὐχὶ δὲ ἐν χρήσει παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ. Ὁ ποιητικὸς λόγος ζητεῖ μᾶλλον ὄχων, ὅπερ πρὸ τοῦ ὄτοβον ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐκπέσῃ.

187. ὅτι φέρει ὁ M, ὅτε νεώτερα ἀντίγραφα.

189. ἄπυεν ἔγραψα ἀντὶ ἀόπνων, ὁ Lachmann ἄπυον, ὁ δὲ Seidler ἀγρύπνων. Ὁ Heimsoeth πωλικῶν ἀντὶ ἱππικῶν, ὅπερ εἶναι οὐχὶ ἀναγκαῖον.

190 κέ. δία στόμια ἀντὶ διὰ στόμα ὁ Lachmann. — Ὁ Heimsoeth εἰκάζει πηδαλίων διαὶ πυριγενεταὶ χαλινοὶ καὶ ἐν 200 κέ. λιτάς, ἵν' ὑπερέχοιεν ἀλκάν. — Ὁ Dindorf γράφει πυριβρεμετᾶν κατὰ Ἡσύχ. «πυριβρεμέτας ὁ χαλινός. Τιμαχίδας (γλωσσογράφος) δὲ ἤτοι ὁ πυρὶ βρέμων ἢ διὰ πυρὸς βρέμοντος γεγονώς». Πάντως ὑπῆρχεν ἡ γραφὴ πυριβρεμετᾶν χαλινῶν, ἀλλ' ὅμως πυριβρεμετᾶν εἶναι δυσερμήνευτον, τὸ δὲ ἔμπροσθεν μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Εὐριπίδου Ἱππ. 1223 πιστοῦται τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων. Ὁ Weil ἔγραψεν ἄλλοτε: ἱππικῶν τ' ἀγρύπνων πηδαλίων δία στομίδες πυριβρεμετᾶν χαλινῶν ἐκλαμβάνων τὸ μὲν πηδάλια σημαῖνον τὰς ἡνίας, τὸ δὲ στομίδες χαλινῶν τοὺς χαλινοὺς καθ' ἣν διάκρισιν ποιεῖται ὁ Πολυδεύκης 1, 148 «τὸ εἰς τὸ στόμα ἐμβαλλόμενον χαλινός, οὗ τὸ μέσον ἡνίον». — χαλινᾶν ὁ M διορθωθὲν εἰς χαλινῶν.

193. Ὁ Μεδίκ. εὗρεν, τοῦ ν ξεσθέντος ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρός. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μεδ. κῶδιξ συνήθως ἐν τῇ πενθημιμερεῖ τομῇ φέρει ἀεὶ τὸ ν ἐφελκ. πρὸ συμφώνων, διὰ ταῦτα τοῦτο δὲν φαίνεται, ὅτι εἶναι αἱθαιρεσία τοῦ ἀντιγραφέως. Οὐχὶ πιθανῶς ὑπενόησάν τινες, ὅτι στίχ. 192—194 παραινισσόμενος ὁ ποιητὴς τὸν ναύτην, ὅστις ἐν δεινῇ τρικυμίᾳ καταλείπων τὸ πηδάλιον ἐν τῇ πρύμνῃ σπεύδει εἰς τὴν πρῷραν προσευξόμενος εἰς τὴν ἔμπροσθεν αὐτῆς ὑπάρχουσαν εἰκόνα θεοῦ ἢ θεᾶς (παράσημον, tutela), παραβάλλει αὐτὸν πρὸς τὰς παρθένους, αἵτινες ἔσπευσαν εἰς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν προσευξόμεναι.

194. ποντίῳ σαλεύματι ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ποντίῳ * * ματι (ἐπὶ τοῦ ξέσματος ἔγραψεν ἡ δευτέρα χεὶρ ἐν κύ)· νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσι ποντίῳ πρὸς κύματι. Ὁ Prien ποντίοις ἐν κύμασι (ὁ Kirchhoff ποντίοισι κύμασι), ὁ M. Schmidt ποντίῳ κυκήματι, ὁ Weil ποντίῳ κλυδωνίῳ, ὁ Heimsoeth ποντίου πρὸς κύματος, ὁ Lowinski ποντίῳ προσκλύσματι.

Digitized by Google

196. θεοῖς τε πίσυνος ἔγραψα ἀντὶ πίσυνος θεοῖς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς συνδέσεως καὶ τῶν δύο δοχμίων, ὁ Seidler θεοῖσι πίσυνος, ὁ Weil θεοῖς πίσυνος· ὁ δὲ νιφάδος. Ὁ Hermann ἔγραψεν θεοῖς πίσυνος ἅτε νιφάδος ὅτε (=ὅτε δίκην νιφάδος), οὐχὶ προσφυῶς, διότι δὲν ἀποτελοῦσιν ὅμοιον ἦχον αἱ νιφάδες τῆς χιόνος καὶ οἱ καταπίπτοντες λίθοι. — Ὁ Naber λιθάδος ἀντὶ νιφάδος.

198. Ὁ Μεδ. παρέχει νειφομένῆς, ὑπεργεγραμμένου α ἄνω τοῦ η. — Ὁ H. Voss ἦν πύλαις.

200. πόλεος ἀντὶ πόλεως ὁ Wellauer.

202. Ἴσως γραπτέον δάϊον δόρυ. Πρβ. κατωτέρω 263 κέ.

203 κέ. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πλὴν πόλεος, ὅπερ φέρουσι νεώτερα ἀντίγραφα ἀντὶ πόλεως, ἔγραψα ἑπόμενος τῷ Frey μόνον ναοὺς ἀντὶ: τοὺς τῆς. Τῇ διορθώσει ταύτῃ συνηγορεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐκλείπειν ἀπαιτεῖ αἰτιατικήν, ἥτις μόνον βεβιασμένως ἀναπληροῦται ἐκ τοῦ: πόλεως, εἶτα δὲ καὶ τὸ ἄτοπον ἄρθρον τῆς, διότι δὲν γίνεται ἐνταῦθα λόγος περὶ μιᾶς ὡρισμένης πόλεως, ὡς Ἀγ. 351 τοὺς . . θεοὺς τοὺς τῆς ἁλούσης γῆς. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲν ἠκολούθησα τῷ παραγγέλματι τοῦ Hermann λέγοντος «ἀνάρμοστόν ἐστι τὸ παρασχεῖν τινα κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ὑποφορᾶς τὰς λέξεις ταύτας τῷ Ἐτεοκλεῖ». Ἡ ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς γενομένη διαίρεσις ἐν τῷ Μεδ.: ΧΟ. οὐκοῦν τάδ' ἔσται πρὸς θεῶν; ΕΤ. ἀλλ' οὖν θεοὺς κτέ., παραβλάπτει τὴν συμμετρίαν ἐν παραδόξῳ τρόπῳ, διότι ἐν πάσῃ τῇ κομματικῇ περιόδῳ 185—230 ὁ Ἐτεοκλῆς εἰς ἕκαστον μέρος τοῦ χοροῦ ἀποκρίνεται ἐν τρισὶν τριμέτροις, θὰ ἦτο δὲ καὶ τὸ μόνον παράδειγμα τῆς τῶν προσώπων μεταβολῆς ἐντὸς ἑνὸς τριμέτρου παρ' Αἰσχύλῳ. Ὄντως δὲ ἠπόρηται ἐὰν ἡ βλάβη μὴ ὑπάρχει βαθυτέρα. Ὁ Dindorf εἰκάζει: καὶ γὰρ τάδ' ἔσται πρὸς θεῶν, ἐπεὶ θεοὺς | ἕδρας ἁλούσης κτέ. Ἐντονωτέρα θὰ ἦτο ἡ ἔννοια ἐὰν ἐγέγραπτο «οὐ γὰρ τάδ' ἔσται πρὸς θεῶν, οὕσπερ νεὼς | αὐτοὺς ἁλούσης πόλεος ἐκλείπειν λόγος». Ἤδη ὁ Schütz ἤθελε νὰ γράψῃ αὐτοὺς ἀντὶ τοὺς τῆς (ὁ Jacobs πύργους, ὁ Winckelmann ὅρους). — Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωται τὸ ἐκλιπεῖν εἰς ἐκλείπειν ὑπὸ τῆς πρώτης χειρός. Ἡ γενικὴ ἔννοια ἀπαιτεῖ τὸν παρατατικόν.

205. λίποι ἀντὶ λείποι νεώτερα ἀντίγραφα.

207 κέ. δαΐῳ θ' ἁπτόμενον πυρὶ πύργωμα ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ καὶ στράτευμ' (στ κεῖται ἐπὶ ξέσματος) ἁπτόμενον (Σχολ. γρ. τυφόμενον) πυρὶ δαΐῳ, τὸ μὲν διότι οὐχὶ ὁ στρατός, ἀλλ' ἡ πόλις γενήσεται παρανάλωμα τοῦ πυρὸς (Σοφ.

Digitized by Google

Ἀντ. 122 στεφάνωμα πύργων πευκάενθ' Ἥφαιστον ἑλεῖν), τὸ δὲ διὰ τὴν συμμετρίαν, ἧς ἕνεκεν στίχ. 215 ὁ μὲν Hermann γράφει σαοῖ, ὁ δὲ Oberdick ὁδοῖ ἀντὶ ὀρθοῖ. Ὁ Prien εἴκασε: καὶ στρατοῦ δαπτομέναν πυρὶ δαΐου, ἀλλὰ τὸ ὁμηρικὸν πυρὸς δηίοιο δὲν πρέπει νὰ καταστραφῇ. Ὁ Metzger καὶ πυρὶ γᾶν ἀμαλαπτομέναν δάῳ, ὁ δὲ Weil στέγασμ' ἁπτόμενον. Ἡ φθορὰ τοῦ κειμένου προῆλθεν ἐν μέρει ἐκ τοῦδε, ὅτι πειρώμενοι νὰ μεθαρμόσωσι τὸ δαΐῳ τῷ οὐσιαστικῷ αὐτοῦ παρέλιπον τὸ ἐν πυρ ἐκ τοῦ, πυρὶ πύργωμα.

211. Ἐν ἑνὶ ἀντιγράφῳ γόναι, ὅπερ παρέλαβεν ὁ Blomfield. Ἀλλ' ἐν τῷ, μήτηρ, γόναι, σωτῆρος, ὑποσκάζει τὸ σωτῆρος, πλὴν δὲ τούτου σώτειρα κυρίως εἶναι ἡ πειθαρχία, οὐχὶ δὲ ἡ εὐπραξία. Ὁ Hermann γονῆς σωτῆρος, ὁ Ritschl τύχης σωτῆρος, ὁ Heimsoeth μήτηρ ὀνησίδωρος, ὁ δὲ Weil ἄλλοτε μὲν μήτηρ· κυβερνητῆρος ὧδ' ἔχει λόγος, νῦν δὲ μήτηρ γυναικῶν τηρὸς (= φύλαξ) παραβάλλων τὸ φερόμενον χωρίον Ἱκέτ. 254 τηρὸν Ἑρμοῦ ῥάβδον. Ἐρωτᾶται ὅμως, ἐὰν ἡ παράδοσις μὴ συνᾴδει τῷ ὕφει τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῷ ἤθει τοῦ Ἐτεοκλέους.

212. Ἐν τῷ Μεδ. δευτέρα χεὶρ ἔγραψεν οις ἄνω τοῦ θεοῦ. Καὶ ὁ Μαρκελλ. βί. Θουκυδ. § 5 παρέχει θεοῦ. Ὁ Blomfield ἔστι θεοῖς δέ γ'.

213. Ὁ Μεδ. κακοῖσι. — τὸν ἀντὶ τὰν ὁ Canter ἐκ τοῦ Σχολ. «τὸν μὴ δυνάμενον ἑαυτῷ μηχανήσασθαι καὶ βοηθῆσαι ὁ θεὸς ὀρθοῖ».

214. καὶ ἀντὶ κἀκ ὁ Μαρκελλῖνος.

215. Ὁ Μεδ. κριμναμένᾶν νεφέλᾶν. Τὴν γενικὴν ἀποκατέστησεν ὁ Hermann. Συνήθως γράφουσιν ἑπόμενοι νεωτέροις χειρογράφοις κρημν., ὥσπερ διώρθωται καὶ νεωτέρᾳ χειρὶ ἐν τῷ Μεδ., ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν τοῦ ι ἀνωμολόγησαν ὁ Buttmann, Herwerden, Naber, Nauck. — Ἀντὶ τοῦ ὀρθοῖ ἔχοντος μακρὰν τὴν παρατελευταίαν ὁ Hermann εἴκασεν σαοῖ, ἀλλ' ἡ ἐν τῇ στροφῇ (στ. 208) γενομένη διόρθωσις καθίστησιν περιττὴν τὴν εἰκασίαν ταύτην.

216. τόδ' ἀντὶ τάδ' ὁ Blomfield.

217 κέ. Ὁ Μεδ. παρέχει πειρωμένοῖς, γεγραμμένου ων ἄνωθεν τοῦ οις ὑπὸ νεωτέρας χειρός. Συνήθως γράφουσι: πειρωμένων ἢ καὶ πειρωμένους (ὁ Weil). Ὅτι πειρωμένοις ἔχει ὀρθῶς, δείκνυσιν ὁ ἑπόμενος στίχος, ἔνθα ἐκ τοῦ Σχολ. «τῇ γυναικί» γραπτέον σοὶ ἀντὶ σόν.

219. Ὁ Hermann εἴκασε διαὶ θεῶν πρὸς ἀποκατάστασιν

Digitized by Google

τῆς συμμετρίας. Τὸ μέτρον (δύο δόχμιοι) μηνύει, ὅτι τὸ ἁμάρτημα ἐμφωλεύει μᾶλλον ἐν τῇ ἀντιστροφῇ. — Ὁ Meineke θεόν. — νεμόμεθ' ἀντὶ νεμόμεσθ' νεώτερα ἀντίγραφα. — ἀδάματον ἀντὶ ἀδάμαντον ὁ Pauw.

220. Ὁ Blomfield εἴκασεν ἀποστέγοι, ὅπερ παρέχει ἐσφαλμένην ἔννοιαν, ὥσπερ ἐσφαλμένον εἶναι καὶ τὸ σημείωμα τοῦ Hermann ἐναντίον τῆς εὐκτικῆς «ἵνα μή τις ἀναζητήσῃ ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ εὐκτικήν, ἀναλογισάσθω, ὅτι ὁ χορὸς ἀνασκευάζων ὅσα εἶπεν ὁ Ἐτεοκλῆς διαβεβαιοῦται ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ὀφείλεται καὶ τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς πύργοις». Τὸ διὰ θεῶν ἀνάγεται εἴς τε τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν, οὐδὲ διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη, ὥσπερ ἤθελεν ἄλλοτε ὁ Weil, νὰ γραφῇ δυσμενέων τ'.

221. τίς ἀντὶ τί ὁ Heath.

222. Ὁ Todt εἰκάζει τιμᾶν ἔδος.

223. Ὁ Μεδ. ἔχει ἐκ τῆς πρώτης χειρὸς τιθεῖς ὅπερ διώρθωται ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς τιθῆς.

224. ἔκηλος ἀντὶ εὔκηλος νεώτερα ἀντίγραφα. Εὔκηλος ἀπαντᾷ καὶ 577 καὶ Σοφ. Ἠλ. 241 χάριν τοῦ μέτρου. Ἄλλως οὐδαμοῦ τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν φαίνεται ὁ τύπος οὗτος ἐν χρήσει. Παρ' Εὐρ. Ἰφ. τ. ἐ. Αὐλ. 644 ὁ Blomfield ἀποκατέστησεν: ἔκηλον.

225. ποτίφατον ἀντὶ ποταίνιον ὁ Heimsoeth. Πρβ. σημ. εἰς 219. — κλόουσ' ἀνάμιγα (ἀνάμιγα παρέχει νεώτερον χειρόγραφον) πάταγον ἀντὶ κλόουσα πάταγον ἄμμιγα ὁ Prien. Ὁ Heimsoeth κλόουσα πάταγον ἀναμίξ, ὁ Oberdick ποτανὸν κλόουσ' ἀνάμιγα πάταγον.

226. ταρβοσύνῳ φόβῳ: περὶ τοῦ τραγικοῦ πλεονασμοῦ ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ ἔπιθι ἐξηγ. σημειώσεις. Παρασημειωτέον δὲ ἐνταῦθα ὅτι κυρίως φόβος σημαίνει τὸ γενικὸν αἴσθημα τοῦ δέους, τάρβος δὲ τὸν τρόμον τοῦ φοβουμένου. — ἀκρόπτολιν ἀντὶ ἀκρόπολιν ὁ Porson. Ἐπειδὴ δὲ νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσιν ἐς σκοπᾶν ἢ ἐς σκοπίαν, ὑπολαμβάνει ὁ Hermann τὸ ἀκρόπολιν ὡς γλώσσημα καὶ εἰκάζει: τάνδε ποτὶ σκοπάν, ὁ Prien τάνδ' ἐς ἄκραν σκοπὰν καὶ ὁ Weil τάνδ' ἐς ἄκραν, θεῶν. Τὸ δὲ Σχόλιον «τὴν ἀκρόπολιν τίμιον ἔδος» οὐδὲν μαρτύριον παρέχεται, ὅτι ἀκρόπολιν εἶναι γλώσσημα, διότι μόνον τὸ «τίμιον ἔδος» ὡς παράθεσιν τοῦ ἀκρόπολιν χαρακτηρίζει, τὸ δὲ „ἐς σκοπίαν" φαίνεται, ὡς μηνύει ἡ γραφὴ ἑτέρου χειρογράφου κρόπολιν, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς ἐξηγήσεως δυσαναγνώστων γενομένων γραμμάτων. — Ἡ κυρία πόλις τῶν Θηβῶν καλεῖται κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν Καδ-

Digitized by Google

μείαν παρὰ Παυσανίῳ 9, 5, 6 ἡ πόλις ἡ κάτω ἢ αἱ κάτω Θῆβαι. Κατὰ τὸν παρὰ τῷ Σχολ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. στίχ. 638 φερόμενον χρησμὸν ὁ Κάδμος κελεύεται «ὄχθῳ ἐπ' ἀκροτάτῳ κτίζειν πόλιν εὐρυάγυιαν», ἱδρυταὶ δὲ τῆς κάτω πόλεως καὶ τοῦ ἑπταπύλου τείχους μνημονεύονται οἱ υἱοὶ τῆς Ἀντιόπης Ἀμφίων καὶ Ζῆθος ἐν Ὁμήρ. Ὀδυσ. 11, 263—265: οἱ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο πύργωσάν τ', ἐπεὶ οὐ μὲν ἀπύργωτόν γ' ἐδύναντο ναιέμεν εὐρύχορον Θήβην, κρατερώ περ ἐόντε. Ὁ Ζῆθος καὶ Ἀμφίων, οἱ Διόσκουροι τῶν Θηβῶν, παρίσταντο ἐπὶ λευκῶν ἵππων καθήμενοι (πρβ. Εὐρ. Φοιν. 606, Σχολ. Ὁμ. Ὀδυσ. 19, 518: οὗτοι τὰς Θήβας οἰκοῦσι πρῶτοι καὶ καλοῦνται Διὸς κοῦροι λευκόπωλοι) ὁμοίως τῷ Κάστορι καὶ Πολυδεύκει (Ἡσύχ. λ. Διόσκουροι, οἱ Ἑλένης ἀδελφοὶ καὶ Ζῆθος καὶ Ἀμφίων, λευκόπωλοι καλούμενοι). Κατὰ τὸν Ἀπολλ. 1, 738 κέ. ἐν τῇ κτίσει τῶν Θηβῶν ὁ Ζῆθος ἐκύλιε κολοσσιαίους λίθους διὰ τῆς ῥώμης τῶν χειρῶν, ἐν ᾧ ὁ Ἀμφίων, ὡς ἕτερος Ὀρφεὺς (Παυσαν. 9, 5, 4) διὰ τῆς ἑαυτοῦ λύρας ἐκίνει πολλῷ μείζονας λίθους. Ἡ συνεργασία τῶν δύο ἀδελφῶν, ἤτοι τῆς φυσικῆς δυνάμεως καὶ τῆς συμμέτρου ἁρμονίας περὶ τὴν οἰκοδομίαν, ἀναφαίνεται καὶ ἐν τῷ τρωϊκῷ μύθῳ περὶ τῆς τειχοδομίας τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Ποσειδῶνος, ἐν ᾗ ὁ μὲν Ἀπόλλων προσομοιάζει τῷ Ἀμφίωνι, ὁ δὲ Ζῆθος τῷ Ποσειδῶνι. Ἔπιθι Preller, Griech. Myth.[3] τ. 2, σελ. 30 κέ. Κατὰ τὸν Beloch (Bevölkerung der griech.-römischen Welt σελ. 166 καὶ 478) αἱ Θῆβαι εἶχον πρὸ τῆς καταστροφῆς (335 π. Χ.) αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τριάκοντα ἢ καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδας κατοίκων. Ὁ Κάσσανδρος ἀνέκτισε τὴν πόλιν ἐν ἔτει 310ῳ, περιέχουσαν δέκα χιλιάδας κατοίκων. Ὕστερον ὁ πληθυσμὸς ἐμειώθη οὕτως, ὥστε ᾠκεῖτο μόνη ἡ ἀκρόπολις λαβοῦσα τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ Παυσανίας 9, 7, 6 «τὴν ἀκρόπολιν οἰκοῦσι, Θήβας καὶ οὐ Καδμείαν καλουμένην». Ἡ νῦν πόλις περιλαμβάνουσα τρεῖς καὶ ἥμισυ χιλιάδος κατοίκων κατέχει οὐχὶ ὅλον τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἀρχαίας Καδμείας.

228. Ὁ Heimsoeth θανόντας.

230. Ἡ μεταβολὴ τοῦ τούτῳ (ὁ Hartung τούτοις, ὁ Weil κοινῷ .. βόσκεται φόνῳ) ἢ ἡ εἰκασία τοῦ Heimsoeth βόσκεται βοσκήματι εἶναι περιττή. Ἐπίσης ἀναξία εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἀλδείου ἐκδόσεως φόβῳ.

233. Ὁ Nauck νέρθεν ἀντὶ γῆθεν. Ὁ Lowinski δαΐων κυκλουμένων, νεώτερον δὲ χειρόγραφον παρέχει κυκλούμενον, ὅπερ προτιμῶσι πολλοὶ ἐκδόται.

Digitized by Google

235. πέποιθ' ἀντὶ δέδοικ' ὁ Heimsoeth. Οὕτω διὰ τοῦ πέποιθα κατορθοῦται ἡ συνέχεια πρὸς τὸν ἡγούμενον στίχον.

236. Συνήθως ἐγράφετο πρίν: οὐ σῖγα; Τὴν ὀρθὴν στίξιν ἀποκατέστησεν ὁ Dindorf.

237. Ὁ Weil θεῶν ξυντέλεια. — Ξυντέλεια κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἑρμηνείαν (πρβ. καὶ 206) σημαίνει τὸ ἄθροισμα τῶν θεῶν, καὶ οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Hermann ἐννοεῖ τὸ κοινὸν τῶν πολιτῶν. — Ὁ Blomfield νομίζει, ὅτι ἡ λέξις οὖσα πολιτικὴ (πρβ. Ἁρποκρ. συντελεῖς οἱ συνδαπανῶντες καὶ συνεισφέροντες, τὸ δὲ πρᾶγμα συντέλεια καλεῖται, καὶ σημ. εἰς Πέρσ. 80) σημαίνει κυρίως τὴν κοινωνίαν τῶν συντελῶν, εἶτα δὲ μεταφορικῶς πᾶσαν τάξιν κοινωνῶν καὶ ἑταίρων. Ὁ Spanheim ἀνάγει τὴν λέξιν εἰς τὸ σύνολον τῶν πρὶν (151) μνημονευθέντων τελείων θεῶν.

238. Ὁ M. φόνον διορθωθὲν ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς φθόρον.

239. Ὁ Heimsoeth θεοὶ πατρῷοι.

240. καὶ σὲ ἀντὶ κἀμὲ ὁ Wunderlich. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι κἀμὲ καὶ σὲ καὶ πόλιν. Ὁ Blomfield αὐτὴ σὲ δουλοῖς κἀμὲ καὶ πᾶσαν πόλιν, ὁ Butler αὐτὴν (ὁ Burges σαυτὴν) σὺ δουλοῖς, ὁ Paley αὐτήν σε δουλοῖς. — Ἀντὶ τοῦ τῶν νεωτέρων χειρογράφων πόλιν ἔχει ὁ Μεδ. πτόλιν.

243. Νεώτερα χειρόγραφα παρέχουσιν ἄνδρες, ὅπερ ὁ Hermann ἀδίκως προτιμᾷ.

246. Ὁ Heimsoeth ἂν δοίης ἄνευ αἰτίας.

247. τότ' ἀντὶ τάχ' ὁ Meineke.

249. Τὸ ἐν τῷ Μεδικείῳ σπείσομαι μετεβλήθη ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς εἰς πείσομαι.

252. Τοῦτον τὸν στίχον διέγνω ὁ Weil ὡς νόθον λέγων, ὅτι εἰσείρπυσεν ἐνταῦθα ἀλλαχόθεν, διότι ὁ Ἐτεοκλῆς οὐ μόνον ἀποστέργει τοιαύτας ἐπικλήσεις τῶν παρθένων πρὸς τοὺς θεούς (πρβ. στίχ. 202 κἑ. καὶ 241), ἀλλὰ καὶ διαρρήδην λέγει νὰ μὴ ἐξενέγκωσι φωνὴν πρὶν ἢ αὐτὸς ποιήσηται ἀρχὴν τῶν εὐχῶν.

254. Ὁ Dindorf γράφει ἱρόν. — Ὁ Μεδ. ἐκ πρώτης χειρὸς παιώνισον, τὸ δὲ ω μετέβαλεν, ὡς φαίνεται, εἰς α ὀψιαιτέρα χείρ. «Παιὰν καὶ παιανίζω γραπτέον πανταχοῦ, ἔνθα πρόκειται περὶ ὕμνου ἢ βοῆς» λέγει ὁ Blomfield.

256. πολεμίων ἀντὶ πολέμιον παρέχει νεώτερον χειρόγραφον. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει δεινὸν φίλοις λύουσα πολέμιον φόβον, ὁ Lowinski θάρσος φίλοις διδοῦσα (M. Schmidt αὔουσα), πολεμίοις φόβον. Προφανὴς λόγος πρὸς μεταβολήν τινα δὲν ὑπάρχει.

259. Ἰσμηνὸν ἀντὶ Ἰσμηνοῦ ὁ Schütz, εἰκάσαντος τοῦτο

Digitized by Google

ἤδη τοῦ Abresch. Ὁμοία φθορὰ Ἀγ. 1599 ἀπὸ σφαγῆς ἐρῶν ἀντὶ ἀπὸ σφαγὴν ἐρῶν. Ἡ διόρθωσις αὕτη εἶναι περιφανεστάτη, ὥστε αἱ ἕτεραι πολυάριθμοι εἰκασίαι καθίστανται περιττάι. Ὁ Geel εἴκασεν ὕδατί τ' Ἰσμηνοῦ, ὁ Dindorf ὕδατά τ' Ἰ., ὁ Kirchhoff χὔδατ' Ἰσμηνοῦ, ὁ δὲ Heimsoeth Δίρκης τε πηγῆς τοῖς τ' ἀπ' Ἰσμηνοῦ λέγων, ὅτι ὁ Ἐτεοκλῆς εὔχεται θυσίας καὶ τρόπαια οὐχὶ ταῖς πηγαῖς καὶ ὕδασι τῆς Δίρκης καὶ τοῦ Ἰσμηνοῦ, ἀλλὰ τοῖς περὶ αὐτοὺς κειμένοις ναοῖς τῶν θεῶν, οἷον τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος καὶ λοιπῶν, ὡσανεὶ μὴ ἐτελοῦντο θυσίαι καὶ τοῖς ποταμοῖς, οὖσι ἱεροῖς καὶ οἰκητηρίοις τῶν νυμφῶν.

260. σεσωμένης ἔγραψα ἀντὶ σεσῳσμένης. Βλ. Κριτικὰς ἐπισημ. εἰς Πέρσ. 506.

261—265. Ἡ παράδοσις ἐν τῷ M ἔχει ὧδε:

261. μήλοισιν αἱμάσσοντας ἑστίας θεῶν.
262. ταυροκτονοῦντας θεοῖσιν, ὧδ' ἐπεύχομαι
263. θήσειν τρόπαια· πολεμίων δ' ἐσθήμασι (τοῦ τα ὑπερθεν τοῦ σι γραφέντος ὑπὸ δευτέρας χειρος)
264. λάφυρα δαΐων δουρίπληχθ' ἁγνοῖς δόμοις
265. στέψω πρὸ ναῶν πολεμίων δ' (τ' ὑπὸ δευτέρας χειρὸς) ἐσθήματα.

Αἱ ἐν τοῖς ἄνω στίχοις δυσκολίαι εἶναι πολλαὶ καὶ μεγάλαι καὶ αἱ ἐπαναλήψεις λίαν ὀχληραί. — αἱμάσσων τόθ' ἀντὶ αἱμάσσοντας ὁ Ritschl. — Ὅτι ὁ στίχος 262 εἶναι συγκεκατυμμένος ἐκ τῆς προσγεγραμμένης τῷ αἱμάσσοντας ἑστίας θεῶν (261) ἐξηγήσεως ταυροκτονοῦντας θεοῖσιν, ἐκ τοῦ παραπληρωματικοῦ ὧδε καὶ ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ ἐπεύχου στ. 266 ἀτόπου ἐπεύχομαι, τοῦτο ὁ Ritschl (μετὰ τὸν Dindorf) διέγνω καλῶς (ὁ Blomfield ἤθελε νὰ ἐκβάλῃ στίχ. 261). Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἔγραψα θήσω λάφυρα, δαΐων δ' ἐσθήματα στέψω πρὸ ναῶν δουρίπηχθ' (δουρίπηχθ' κατάγεται ἀπὸ τοῦ Dindorf) ἁγνοῖς δόμοις. Ἐπειδὴ τὸ τελικὸν ῥῆμα ὤφειλε νὰ ἐκβληθῇ, διὰ ταῦτα μεταβλητέον τὸ θήσειν εἰς θήσω. Τὸν τελευταῖον στίχον ἢ παντάπασιν παραλείπουσι νεώτερα ἀντίγραφα ἢ φέρουσιν αὐτὸν κατὰ τὸ ἥμισυ (στέψω πρὸ ναῶν). Προφανῶς ἀνήκει πολεμίων δ' ἐσθήματα πρὸς τὸν 263 στίχον. Ἡ μεταβολὴ ἐσθήμασι ὑπεμφαίνει συνάφειαν: πολεμίων δ' ἐσθήμασι στέψω πρόναον. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ τελευταίου ἡμιστιχίου τὸ ἕτερον ἡμιστίχιον στέψω πρὸ ναῶν καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ λάφυρα δαΐων, φαίνεται ὅτι τὸ

Digitized by Google

τρόπαια εἶναι γλώσσημα τοῦ κάτωθεν αὐτοῦ κειμένου λάφυρα, τὸ δὲ πολεμίων τοῦ κάτωθεν κειμένου δαΐων. Νῦν δὲ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ πολεμίων διὰ τοῦ δαΐων προσλαμβάνει καὶ τὸ δαΐων, ὅπερ ἐν τριμέτρῳ παρ' Αἰσχύλῳ οὐδέποτε συναιρεῖται, τὸ ἑαυτοῦ κῦρος. Ἐξ ἄλλων ἀποπειρῶν πρὸς θεραπείαν τοῦ χωρίου τούτου μνημονεύω τάσδε. Ὁ Dindorf ἐξαλείφων στίχ. 261 κέ. προύτεινε πρὶν τὴν γραφήν: λάφυρα δᾴων δουρίπηχθ' ἁγνοῖς δόμοις στέψω πρὸ ναῶν, πολεμίων ἐσθήματα, ὁ Hermann θήσειν (=στήσειν) τρόπαια, δαΐων δ' ἐσθήματα στέψω πρὸ ναῶν δουρίπηχθ' ἁγνοῖς δόμοις, ὁ Ritschl θήσειν τροπαῖα δαΐων ἐσθήματα, στέφων λάφυρα δουρίπηχθ' ἁγνοῖς δόμοις, ὁ Weil πρότερον μὲν μήλοισιν αἱμάσσοντας ἑστίας λεὼν θύσειν τροπαῖα (=νικητήρια), δαΐων δ' ἐσθήματα λάφυρα (κατὰ παράθεσιν πρὸς τὸ ἐσθήματα) θήσειν δουρίληφθ' (δουρίληπτα ἤδη ὁ Porson παραβαλὼν Εὐριπ. Τρῳ. 573 σκύλοις τε Φρυγῶν δοριθηράτοις, οἷσιν Ἀχιλλέως παῖς Φθιώτης στέψει ναοὺς ἀπὸ Τροίας) ἁγνοῖς δόμοις στέφος πρόναον· ὧδ' ἐπεύχομαι, ἔνθα ἡ συνάρτησις καὶ ὁ νοῦς τῶν λέξεων θὰ ἦτο ὅδε: δαΐων δ' ἐσθήματα, δηλαδὴ λάφυρα δουρίληπτα, λέγω θήσειν, (τὸν λεών) ἁγνοῖς δόμοις στέφος πρόναον ἤτοι στέψειν ἐσθήμασιν δαΐων τὸ πρόναον τῶν ἁγνῶν δόμων, τὸ δὲ τελευταῖον συνθετικὸν τοῦ πρόναον μετὰ τὸ ἁγνοῖς δόμοις (=ναοῖς) θὰ ἔκειτο κατὰ τραγικὸν πλεονασμόν. Νῦν δὲ ὁ Weil ἐξαλείφων στίχ. 265 γράφει: μήλοισιν αἱμάσσοντας ἑστίας θεῶν, ταυροκτονοῦντας θεοῖσιν, ὧδ' ἐπεύχομαι θύσειν τροπαῖα, δαΐων δ' ἐσθήματα στέψειν λάφυρα δουρίπληχθ' ἁγνοῖς δόμοις.

266. Ὁ Weil εἰκάζει τοιαῖσδ' ἐπ' εὐχαῖς μὴ φιλοστόνως θρόει.

267. ποιφύγμασιν νεώτερα ἀντίγραφα, ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται τὸ ποφ' * * γμασιν εἰς ποιφοίγμασιν.

269. Ὁ Canter εἴκασε: δ' ἐπάρχους: ἀντί: δ' ἐπ' ἄνδρας, ἀνώνυμός τις: δέ γ' ἄνδρας, ὁ M. Schmidt δὲ φῶτας.

271. Ὁ Heimsoeth ἐπταπύργους. — Ὁ Nauck τάξω πυλῶν.

272. Τὴν γραφὴν τοῦ M πρὶν ἀγγέλους σπερχνούς τε καὶ ταχυρρόθους λόγους ὁ Weil συντάσσει: πρὶν ἀγγέλους τε σπερχνοὺς καὶ λόγους ταχυρρόθους. — ταχυρρόθων λόγων ἔγραψα ἀντὶ ταχυρρόθους λόγους. Ἐπειδὴ τὸ ἀγγέλους σημαίνει οὐχὶ λόγους, ἀλλ' ἄνδρας, τὸ λόγους οὐχὶ καλῶς συνάπτεται τῷ ἀγγέλους, ἕνεκα δὲ τούτου νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσιν ἀγγέλου ἢ ἀγγέλων. Κατ' ἀρχὰς φαίνεται ὅτι τὸ

Digitized by Google

ταχυρρόθων μετὰ τὸ σπερχνοὺς κείμενον μετέπεσεν εἰς ταχυρρόθους, ὥσπερ ἐν Εὐμ. 501 βροτοσκόπους μαινάδας τῶνδ' εἰς βροτοσκόπων μαινάδων τῶνδ'. Εἶτα δὲ προσηρμόσθη τὸ λόγους εἰς τὸ ταχυρρόθους.

278. δράκοντας ἀντὶ δράκοντα δ' ὁ Bothe, ὥσπερ ποθεῖ τὸ ἑπόμενον δυσευνήτορας, ὅπερ ὁ Bothe πάλιν διώρθωσεν εἰς δυσευνάτορας (Ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ προσέγραψεν «ει» ἄνω τοῦ «ή» καὶ «α» ἄνω τοῦ «ας» τοῦ δυσευνήτορας).

279. Ὁ Μεδ. ὅπερ δέδοικε. — λεχαίων ἀντὶ λεχέων ὁ Lachmann κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μνημονευθὲν Σχόλιον.

281. Ὁ Μεδ. παρέχει ἁπάντρομος (ἡ κατάγεται ἐξ ὀψιαιτέρας, φ ἐκ δευτέρας χειρός). Τὸ ἄρθρον ἐλλείπει ἐν τοῖς νεωτέροις χειρογράφοις. Ὁ Σχολ. πάντροφον τὴν πελειάδα φησίν, ὅτι πάντα τὰ ὄρνεα ἅπαξ τοῦ ἔτους τίκτει, ἡ δὲ περιστερὰ ἀεί, ὁ Τζέτζης εἰς Λυκόφ. 87 καὶ ὁ Εὐστάθιος εἰς Ὅμ. σ. 1602, 7 μνημονεύουσι τὴν ἀνάγνωσιν πάντροφος. Ῥοπὴν ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς γραφῆς ἔσχεν, ὅτι ἡ γονιμότης τῆς περιστερᾶς ὡς ὅρος συγκρίσεως (tertium comparationis) δὲν ἐφαρμόζεται ἐνταῦθα, ἀλλ' ἡ δειλία αὐτῆς. Ὁ Hermann ἀποφαίνεται, ὅτι τὸ πάντροφος κατὰ τὸ „πάμβοτον ἄλσος" Ἱκέτ. 567 καὶ τὸ „παμμήτωρ" Σοφ. Ἀντ. 1182 οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ἡ παντελῶς τρέφουσα, ἡ ἐντελὴς τροφός. Ἡ ἐξήγησις ὅμως αὕτη εἶναι ἀπίθανος, πρὸς δὲ τούτοις δὲν γινώσκομεν ἐὰν ἡ περιστερὰ φροντίζει τῶν νεοσσῶν ὡς μήτηρ μᾶλλον τῶν ἄλλων πτηνῶν.

283. Ὁ Μεδ. φέρει πανδημεὶ πανομιλεί, ἀλλ' Εὐμεν. 1040 πανδαμί.

586. Ὁ Bücheler πολῖται, ἀλλὰ ἀμφιβόλοισιν εὐαρμοστεῖ οὐχὶ τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ τοῖς πιεζομένοις Θηβαίοις.

287. Ἐν Μεδ. διωρθώθη ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς τὸ ὀκρυόεσσαν εἰς ὀκριόεσσαν, ὡσαύτως δὲ καὶ 291 ἀμείψασθε εἰς ἀμείψεσθε.

290. Ὁ Paley ῥύεσθαι.

292. Τὰς μεταβολὰς τοῦ ἐχθροῖς (εἰς ἐκτόποις, ἐχθίμοις, ἀντίοις, ἀλλόθροις, ἐνστάταις, ἐλλέροις) παρερχόμεθα ἐν σιγῇ, διότι περὶ τῆς συνιζήσεως τοῦ καρδίας καὶ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ ὡς δισυλλάβου ἐν τῷ στίχῳ τῆς στροφῆς 275 τὰ ἔμπροσθεν ἐν ταῖς ἐξηγ. σημειώσεσιν μνημονευθέντα παραδείγματα οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν συγχωροῦσιν.

295. εὐτραφέστατον ἀντὶ εὐτρεφέστατον νεώτερα ἀντίγραφα.

Digitized by Google

302. κῆρα ῥίψοπλον ἀντὶ καταρίψοπλον (ὑπὸ δευτέρας χειρὸς μεταβληθὲν εἰς: καὶ τὰν ῥίψοπλον) ὁ Lowinski. Ὁ Hermann κάκαν, ῥίψοπλον, ὁ Dindorf νόσον ῥίψ., ὁ M. Schmidt κάρτα ῥίψοπλον, ὁ Oberdick φύζαν ῥίψοπλον.

305. Ὁ Hirschfelder πόλεος, διότι τὰ πόλεως, πόλεων παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἀεὶ δισύλλαβα ἀπαντῶσιν. Κατὰ ταῦτα δέον νὰ ἀποκατασταθῇ πόλεος καὶ Εὐμ. 984, Ἱκέτ. 7, ἀφίξεος αὐτόθι 492. Ἐν Ἱκέτ. 504 διωρθώθη ἤδη ὑπὸ δευτέρας χειρὸς ἐν τῷ Μεδ. ἄστεως εἰς ἄστεος, Εὐμεν. 1010 γράφει ὁ Hirschfelder πόλεος πέμπειν ἀντὶ πέμπειν πόλεως. Ἐν Πέρσ. 109 πόλεων ἀναγνωστέον δισυλλάβως, ἐάν τις ἑπόμενος τῷ Heimsoeth γράψῃ 115 λεωπόροις. Ἀλλ' ὅμως πρβ. κατωτέρω 811. — ῥύτορες ἔστε ἀντὶ ῥύτορες (ἢ ἄνω τοῦ ο ἔγραψεν ὀψιαιτέρα χεὶρ) ὁ Ritschl. Ὁ Dindorf ῥύτορες ἔλθετ'. Ἀλλ' οἱ θεοὶ παρακαλοῦνται, λέγει ὁ Weil, οὐχὶ νὰ προσδράμωσιν, ἀλλὰ νὰ διαμείνωσιν ἐν ταῖς ἕδραις αὐτῶν μὴ ἐκλείποντες τὴν χώραν.

306. Ὁ Μεδ. τ*, ε ἔγραψε ὀψιαιτέρα χεὶρ ἐπὶ τοῦ ξέσματος. Ὁ Paley ἐξαλείφει τε, ἀποκαθίστησι δὲ τὴν συμμετρίαν τῶν στίχων 305 κέ. καὶ 288 κέ. ἐκβάλλων 289 «καὶ στρατόν». Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ ἐγράφετο σταθεῖτ'.

309. ἀΐδα ἐκ προτέρας, ἀΐδαι δὲ ἐκ δευτέρας χειρὸς ἐν τῷ Μεδ. Ὁ Hermann ἑρμηνεύει τό, Ἀΐδᾳ προϊάψαι δορὸς ἄγραν, δουλίαν, ψαφαρᾷ σποδῷ .. περθομένην, διὰ τοῦ: οἰκτρόν ἐστιν οὕτω ἀρχαία πόλις νὰ καταχθῇ δούλη ὑπὸ ἐχθρικοῦ δόρατος εἰς τὸν Ἅιδην, πορθουμένη τῇ θελήσει τῶν θεῶν αἰσχρῶς ὑπὸ Ἀχαιοῦ ἀνδρὸς διὰ μελαίνης σποδοῦ (ἤτοι διὰ φλογῶν). Ὁ Weil γράφων: Ἀΐδα προϊάψαι, δορὸς ἄγραν δουλίαν, ψαφαρᾷ σποδῷ, ὑπ' ἀνδρὸς — περθομέναν: συνάπτει τὴν γενικὴν Ἀΐδα τῷ ψαφαρᾷ σποδῷ, ὅπερ ἀναφέρει εἰς τὸ προϊάψαι.

310. δουλίαν ἀντὶ δουλείαν νεώτερον χειρόγραφον.

311. Ὁ Heimsoeth πεδόθεν, ὁ Weil θεμόθεν. Ἡ ἑρμηνεία «τῇ βοηθείᾳ τῶν θεῶν» βεβαίως δὲν συνάδει τῇ ἐννοίᾳ.

313. Ἐν τῷ Μεδ. γέγραπται ἐν τῷ κεχήρωμένας ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς ει ἄνωθεν τοῦ η. Ὁ Prien προμαχεῖ τοῦ κεχηρωμένας ἐν τῇ σημασίᾳ: τῆς βοηθείας ἐρήμους. Πρότερον ἐπίστευον, ὅτι 325—331 προσκολλῶνται κάλλιον τῷ στίχ. 312 καὶ 313—319 τῷ 324. Ἀλλ' ὅμως ἀρτιδρόποις 320 φαίνεται δυσνόητον, ἐὰν μὴ προηγῆται ὀλλυμένας 317.

Ἐν τῷ Μεδ. γέγραπται ἐν τῷ λᾷδος ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς η ἄνωθεν τοῦ α.

320. Ὁ Μεδ. παρέχει ἐκ πρώτης χειρὸς ἀρτιΐτρόποις, ἤτοι

Digitized by Google

ἄνωθεν τοῦ δευτέρου τ ἔθηκε ἡ χεὶρ τοῦ διορθωτοῦ Δ. Τὰ Σχόλια γινώσκουσιν ἀμφοτέρας τὰς ἀναγνώσεις· «εἰ μὲν διὰ τοῦ τ ἀρτιτρόποις, ταῖς νεωστὶ τραπείσαις τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ ἡβησάσαις· εἰ δὲ διὰ τοῦ δ ἀρτιδρόποις, ταῖς ἄρτι δρεπομέναις». Ὅτι ἀρτιδρόποις εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ φαίνεται μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, καθίσταται δὲ ἔτι μᾶλλον βέβαιον διὰ τῆς ἐν στίχ. 322 διορθώσεως. Ὁ Hermann γράφων «κλαυτὸν δ' ἀρτιδρόποις ὠμοδρόπων νομίμων προπάροιθεν διαμεῖψαι δωμάτων στυγερὰν ὁδόν» καὶ λέγων, ὅτι ὠμόδροπα νόμιμα εἶναι ὁ γάμος, καθ' ὃν ὁ μόλις ἀνθήσας καρπὸς τῆς παρθενίας ἀποδρέπεται, ἡ δὲ ῥῆσις: διαμεῖψαι δωμάτων στυγερὰν ὁδὸν εἶναι = ἀμεῖψαι διὰ δωμάτων στυγερὰν ὁδόν, ἑρμηνεύει «κλαυθμῶν ἀξία εἶναι ἡ τύχη ἐκείνων, αἵτινες, ἀποδρεπόμεναι πρὸ τῆς νομίμου συνηθείας, καθ' ἣν ὁ μόλις ἀνθήσας καρπὸς τῆς νεότητος ἀποδρέπεται, καὶ καταλείπουσαι τὸν οἶκον πορεύονται στυγερὰν ὁδόν». Ὁ Weil γράφων «κλαυτὸν δ' ἀρτιτρόποις ὠμοδρόπον νομίμων προπάροιθεν διαμεῖψαι δωμάτων στυγερὰν ὁδόν» καὶ ἐκλαμβάνων τὸ ἀρτιτρόποις κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Σχολιαστοῦ = ἀρτίους τρόπους καὶ καλὰ ἤθη ἐχούσας (πρβ. ἀρτίφρων, ἀρτίνους, ἀρτιεπής) συνάπτει τὸ ὠμοδρόπον τῷ ὁδὸν λέγων, ὅτι πικρῶς παραβάλλεται ἡ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἁρπαγὴ τῶν παρθένων πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ εἰς ἄλλον οἶκον νυμφαγωγίαν, ἣν δηλοῦσιν αἱ λέξεις δωμάτων διαμεῖψαι ὁδόν. Ὁ δὲ Enger καὶ Prien συνάπτοντες «ὠμοδρόπων νομίμων δωμάτων» καὶ ὑπονοοῦντες ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τὴν σκληρῶς διαρπαγεῖσαν πατρικὴν οἰκίαν, ἐν δὲ τῷ ἀρτιδρόποις τὰς ἄρτι εἰς δουλείαν ἀχθείσας παρθένους, δυσκόλως πείθουσί τινα.

322. ὀμφάκων τρυγερὰν δρόσον ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ δωμάτων στυγερὰν ὁδὸν κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Εὐσταθίου. Τὸ ἐν ταῖς ἐξηγ. σημειώσεσι μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Τρυφιοδώρου ἔχει ὧδε 34: αἱ δ' ἀπὸ Θερμώδοντος ἀρηϊφίλοιο γυναῖκες (Ἀμαζόνες) κοπτόμεναι περίκυκλον ἀθηλέος ὄμφακα μαζοῦ παρθένον ὠδόροντο δαΐφρονα Πενθεσίλειαν. Πρβ. καὶ Νόννου Διονυσιακ. 1, 71 ἀμφοτέρῳ δὲ . . ἐπεσύρισεν ὄμφακι μαζῷ, 48, 365 ἠνίδε μαζοὺς ὄμφακας οἰδαίνοντας ἀθήλεας (ἀθηλέας ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 1, 556) καὶ 48, 957 αὐτόχυτον στάζοντα νόθον γλάγος ὄμφακι μαζῷ. Ἀντιδιαστέλλονται δὲ αἱ ὀμφακίζουσαι καὶ ὀρθότιτθοι νεάνιδες πρὸς τὸν ὑπέργηρων παρὰ Νικήτᾳ τῷ Χωνιάτῃ σελ. 357, 8 παραγκαλιζόμενος ὁ πέπων τὴν ὀμφακίζουσαν, ὁ ὑπέρωρος τὴν ἡλικίαν τὴν ὀρθότιτθον νεάνιδα, οἱ δὲ παρθενικοὶ μαστοὶ παραβάλλονται

Digitized by Google

πρὸς κυδώνια μῆλα παρ' Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 1119 ἀτταταῖ, ἀτταταῖ τῶν τιτθίων ὡς σκληρὰ καὶ κυδώνια.

323. Ὁ Blomfield τί γάρ; φθίμενόν τοι προλέγω.

325. πτόλις ἀντὶ πόλις νεώτερον χειρόγραφον. Ὁ Blomfield εἴκασεν εὖτ' ἂν πόλις ἀντὶ εὖτε πόλις.

326. Ὁ Schütz πάσχει.

328. Ἐν ἑνὶ νεωτέρῳ ἀντιγράφῳ παρενεβλήθη καὶ μετὰ τὸ τὰ δέ. Ἀλλὰ φαρέων 316 δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ δισυλλάβως ὡς ἴαμβος. Ὁ Enger εἴκασεν πῦρ φορεῖ.

329. καπνῷ ἀντὶ καπνῷ δὲ ὁ Brunck. Ὁ Hermann ἀντὶ τούτου γράφει 316 κέ. βοᾷ δὲ καὶ κενουμένα.

332. Ὁ M φέρει: ἀν' ἄστυ, ποτὶ πτόλιν δ' ὁρκάνα πυργῶτις, ἔνθα ἄστη ἔγραψα ἀντὶ ἄστυ, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ζητουμένου μέτρου. Ὅπερ ὁ Hermann γράφει προτὶ (κατὰ νεώτερα ἀντίγραφα) ἀντὶ ποτί, εἶναι ἀνεπαρκές, οὐδὲ ἀρεστόν. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐξήλειψα ἑπόμενος τῷ Hermann πτόλιν μετὰ τὸ ποτί. Ὁ Weil ἀρνούμενος πρίν, ὅτι τὸ ὁρκάνα πυργῶτις κεῖται ἐνταῦθα κατ' ἀναχρονισμὸν πύργου καὶ τοῦ ἐχθρικοῦ περιχαρακώματος, ἅπερ ἐν ὑστέροις χρόνοις ἠγείροντο πρὸς ἐκπολιόρκησιν τῶν πόλεων καὶ γράφων κορκορυγαὶ δ' ἀνὰ στεινὰ (δηλ. τῶν ὁδῶν), ποτὶ πτόλιν δ' ὁρκάνα παναγρῶστις ἐνόει ἐν τῷ ὁρκάνα παναγρῶστις τὸν τὴν πόλιν περιβάλλοντα κύκλον τῶν ἐχθρῶν, ἐκδεχομένων, ὡς γίνεται ἐν τῇ θήρᾳ τῶν ζῴων, τοὺς φεύγοντας καὶ φονευόντων αὐτούς, παραβάλλων Ἀγ. 369 κέ. ἐπὶ Τροίας πύργοις ἔβαλες στεγανὸν δίκτυον . . γάγγαμον, ἄτην πανάλωτον, Σιμωνίδην παρὰ Πολυδ. 5, 47 καλοῦντα τὴν θηρευτικὴν κύνα ἀγρῶστιν (ἀπὸ τοῦ ἀγρώσσειν = ἀγρεύειν) καὶ τὸ σαγηνεύειν, ὅπερ καθ' Ἡρόδοτον 6, 31 (πρβ. σημ. εἰς Πέρσας 236) κυριολεκτεῖται περὶ τῶν Περσῶν, οἳ τοὺς κατοίκους ἁλούσης πόλεως περιέβαλον οὕτως, ὥστε ἁπαξάπαντας οἷον ἐν σαγήνῃ ἐλάμβανον. Νῦν δὲ ὁ Weil εἰκάζει διαὶ δ' ἄστυ.

334. Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωται ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς τὸ κλίνεται εἰς καίνεται, γραφέντος καὶ ἄνωθεν τοῦ κλί.

337. Νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσιν ἀρτιβρεφεῖς. Ὅθεν ὁ Schütz εἰκάζει ἄρτι βρεφῶν, περὶ οὗ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Weil: «ἐὰν θέλωσι νὰ ποιήσωνται ἐκποδὼν πᾶσαν τολμηρὰν ῥῆσιν, τότε ὀφείλουσι νὰ γράψωσι καὶ αἱματοέντων».

339. Ἐν τῷ Μεδ. ὑπερθεν τοῦ ξυμβολεῖ ἔγραψεν ὀψιαιτέρα χειρ αλλ (ἤτοι ξυμβάλλει).

341. ξύννομον ἀντὶ ξύνομον νεώτερα χειρόγραφα.

Digitized by Google

342. λελιμμένοι ἀντὶ λελημμένοι νεώτερα χειρόγραφα.

343. τίν' . . λόγον, ὡς ἄλλοτε ἐπεθύμει ὁ Dindorf, ἔγραψα ἀντὶ τί· (ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς γέγραπται πρὸ τοῦ στίχου τίν') . . λόγος. Ὁ Kayser καὶ ἄλλοι εἰκάζουσι: ποῖ' . . λόγος πάρα.

345. ἀλγύνει ἀντὶ ἀλγύνει κυρήσας ὁ Dindorf. Τὸ κυρήσας φαίνεται προελθὸν ἐκ τοῦ γλωσσήματος κυρίους, ὅπερ τις συνῆψε τῷ ἀλγύνει, κειμένῳ ἀπολύτως ἄνευ ἀντικειμένου.

346. τᾶν ἐξ ἐμῆς προσθήκης. Ὁ Arnaldus συνεπλήρου τῶν, ὁ Weil εἴκασεν πρὶν «τᾷ θαλαμηπόλῳ» ἐκλαμβάνων τὸ μὲν ὄμμα σημαῖνον θέαμα, ὄψιν, τὸ δὲ θαλαμηπόλος οὐχὶ τὴν παρ' Ὁμήρῳ θεράπαιναν, τὴν περὶ τὸν θάλαμον πολουμένην, οἷα καὶ ἡ παρ' ἡμῖν καλουμένη θαλαμηπόλος, ἀλλὰ τὴν δέσποιναν τοῦ οἴκου (γυνὴ οἰκουρός). Οὐδὲν ὅμως μαρτύριον τῆς σημασίας ταύτης παρέχεται, τὸ δὲ ἑπόμενον δμωΐδες συνηγορεῖ τῇ συνήθει ἐκδοχῇ τῆς λέξεως θαλαμηπόλος. Πολλῷ δὲ τολμηρότερον εἰκάζει νῦν ὁ Weil ὄμμα πως ἀλγύνει | κυρήσας πικρὸν θαλαμηπόλων.

349. ῥοθίοις ἀντὶ ῥοθίοισι νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Schütz ἐκλαμβάνων τὸ ῥοθίοισι οὐχὶ τροπικῶς, ὡς εἴρηται ἔμπροσθεν, ἑρμηνεύει: πολλὰ δὲ καὶ ἀνάμικτα τὰ δῶρα τῆς γῆς βαλλόμενα εἰς τοὺς ποταμοὺς (Ἰσμηνὸν καὶ Δίρκην) φοροῦνται ἐν τοῖς ἀνωφελέσι αὐτῶν κύμασι, ἔνθα δηλ. οὐδένα δύνανται νὰ ὠφελήσωσιν.

350. Τὰ χειρόγραφα παρέχουσι καινοπήμονες νέαι τλήμονες εὐνὰν αἰχμάλωτον, ἔνθα τὸ ῥῆμα ἐλλείπει καὶ τλήμονες εὐνὰν δὲν συνᾴδει τῷ ἀντιστοίχῳ μέτρῳ τῆς στροφῆς. Τὴν δευτέραν ἤτοι τὴν μετρικήν, οὐχὶ δὲ τὴν πρώτην ἔλλειψιν ἐποιήσατο ἐκποδὼν ὁ Weil εἰκάσας τλάμον' αἶσαν αἰχμάλωτον, ὅπερ ἐπῆλθέ ποτε καὶ τῷ Prien. Μάλιστα δὲ ἡ ἔλλειψις αὕτη τοῦ ῥήματος καταδεικνύει, ὅτι ὁ Butler ὀρθῶς ἀπέφηνε τὸ νέαι τλήμονες ὡς γλώσσημα τοῦ καινοπήμονες. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ εὐνάν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι γλώσσημα τοῦ λέχος ἢ λέκτρον. Ὁ Heimsoeth εἴκασε νεαροπήμονες λέχος τληπαθοῦσιν αἰχμάλωτον. Ἀλλ' ὅμως ἀκριβῶς ἐν τῷ καινὸς (πρόσφατος) κεῖται ἡ ὀρθὴ ἔννοια, περὶ δὲ τῆς συμμετρίας ἴδε ἐξηγητικὰς σημειώσεις εἰς στίχ. 338. Ὅθεν ἐατέον κατὰ χώραν τὸ καινοπήμονες. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸ τληπαθοῦσι οὔτε συνᾴδει τῇ ἐννοίᾳ — θὰ ἀνέμενέ τις μᾶλλον τὸν μέλλοντα — οὔτε δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ποιητικὴ ῥῆσις. Ὁ Hermann γράφων δμωΐδες δὲ καινοπήμονες νέαι, τλῆμον αἶσιν αἰχμάλωτον ἀνδρὸς εὐτυχοῦν-

Digitized by Google

τος, ὡς δυσμενοῦς ὑπερτέρου, ἐλπίς ἐστι κτλ. σημειοῦται τάδε: «Νέᾳ λύπῃ πλήσσονται αἱ νεαραὶ θεράπαιναι, αἷς ἐλπίς ἐστιν (ἤτοι προσδοκητέον ἐστὶν) ἐλεύσεσθαι τὸ ἄθλιον αἰχμάλωτον νυκτερινὸν ὑπούργημα ἀνδρὸς νικητοῦ, ὡς δεινοτέρου ἐχθροῦ, ἐπιβοηθοῦν καὶ ἐπαυξάνον (νεώτερον Σχολ. ἐπίρροθον· αὐξητικὸν) δάκρυα». Τὸ ἀρκούντως σκοτεινὸν χωρίον καθίσταται διὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης ἔτι σκοτεινότερον, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἡ σύνδεσις «τλῆμον . . τέλος» δὲν εἶναι ἀποδεκτή. Οὐχὶ πολλῷ καλλίων εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ E. A. J. Ahrens ἐν τῇ Διδοτείῳ ἐκδόσει γενομένη ἐπεξήγησις τῆς Ἑρμαννείου γραφῆς ἔχουσα ὧδε: «αἱ θεράπαιναι δὲ προσφάτῳ συμφορᾷ περιπεσοῦσαι εἶναι νέαι, ἃς ἀναμένει νὰ εἰσέλθωσι πρόξενον παντοειδῶν στεναγμάτων, ἄθλιον καὶ αἰχμάλωτον νυκτερινὸν ὑπούργημα ἀνδρὸς εὐτυχοῦς καί, ὡς ἐχθροῦ, ὑβριστικωτέρου ὄντος». Παρατηρητέον δέ, ὅτι θὰ ἦτο λίαν παράδοξον νὰ θρηνῶνται ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων Θηβαίων τὰ ταῖς θεραπαίναις ἐπικείμενα τῆς ἀτιμώσεως κακά, οὐχὶ δὲ τὰ τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν, αἵτινες ἔμελλον νὰ καταστῶσιν παλλακαὶ τοῦ νικητοῦ. Εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν ἐναντιοῦται καὶ τόδε· ἐὰν αἱ δμωΐδες εἶναι δοῦλαι, τότε τὸ καινοπήμονες σημαῖνον ἀπείρους πρὶν τῆς δουλείας καὶ νεωστὶ περιπεσούσας αὐτῇ, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Weil, περὶ τῶν θεραπαινῶν, οὐσῶν ἤδη δούλων, ἀλλ' ἐννοητέον τὰς ἐλευθέρας παρθένους καὶ νεαρὰς γυναῖκας τῶν Θηβαίων, τὰς μελλούσας νὰ πληρώσωσι τὰς ἡδονὰς τοῦ νικητοῦ, καὶ μὴ ἐχούσας ἑτέραν ἀπαλλαγὴν καὶ ἀλεξητήριον τοῦ ἀτίμου τούτου βίου ἢ τὸν θάνατον (νύκτερον τέλος). — Τὸ τῷ ἐπίρροθον προσγεγραμμένον Σχόλ. «αὐξητικὸν» μεταβάλλει ὁ Abresch εἰς ἀλεξητικόν. Ὄντως ἡ γενικὴ ἀλγέων θὰ ἦτο δυσερμήνευτος, ἐὰν τὸ ἐπίρροθον εἶχε τὴν σημασίαν τοῦ προσγίγνεσθαι, ἐπαυξάνειν, οὐχὶ δὲ τὴν τοῦ ἀλεξητηρίου, ὡς καὶ παρὰ Ἀπολλ. Ῥοδ. 4, 1045 πύργος ἐπίρροθος.

352. Ὁ Butler εἴκασεν εὐτυχοῦντος αἷς δυσμενοῦς ὑπερτέρου ἐλπίς ἐστι κτλ. Μετὰ τὸ προσμένουσιν εἶναι τὸ ὡς λίαν κατάλληλον. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ἐλπὶς αἶσι 364, ἀλλ' ὅμως ἡ σύνδεσις δὲν φαίνεται ἀναγκαία.

356. Περὶ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ἑπτὰ ζευγῶν τῶν λόγων, ὃν ὁ Ritschl κατέδειξεν ἐν N. Jahrb. f. Philol. τόμ. 77 (1858), σελ. 761 κέ. (= Opusc. τ. 1, σελ. 300 κέ.), ἴδε Philol. τόμ. 31, σελ. 733 κέ., ἔνθα ἀναλύονται αἱ διάφοραι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματεῖαι, ἔτι δὲ Rich. Klotz, studia Aeschylea, Leipzig 1884 καὶ τὴν ἐμὴν πραγματείαν τὴν ἐπιγραφομένην

Digitized by Google

über die Textesüberlieferung d. Aeschylos u. anderer griech. Tragiker ἐν τοῖς Sitzungsberichten der philos.-philol. u. hist. Classe der kgl. Akad. der Wiss. zu München 1888, τόμ. 2, σελ. 331 κέ.

358. Ὁ Dindorf εἰκάζει ποδοῖν.

360. ἀρτίκολλος ἀντὶ ἀρτίκολλον ὁ Paley. Ὁ Σχολ. γράφων «ὡς ταῦτα ἀρτίως ἀκοῦσαι ἢ ὥστε κολλῆσαι τῇ διανοίᾳ τοῖς ὠσὶν ἀκούσαντα» φαίνεται, ὅτι ἑρμηνεύει τὴν ὀνομαστικήν· πάντως οὕτως ἀπαιτεῖ ἡ ἔννοια. Ὁ Porson εἴκασεν εἰς ἀρτίκολλον (=εἰς καιρόν), ὁ Dindorf τὸ πρῶτον μὲν εἰς ἀρτίκολλον . . λόγον πάρα, εἶτα δὲ ὥστ' . . λόγον μαθεῖν, ὁ Weil ὡς ἀρτίκολλον . . λόγον μαθεῖν (=ἵνα μάθῃ τὸν τῇ ἀφίξει αὐτοῦ ἡρμοσμένον λόγον τοῦ ἀγγέλου, ἤτοι καταλλήλως φερόμενον λόγον).

361. Νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσιν οὐ καταρτίζει, ὅπερ ὁ Blomfield ἑρμηνεύει «οὐχὶ ἐν ἡσυχίᾳ καθίστησιν», ὁ Hermann εἴκασεν ἄλλοτε: οὐ καταργίζει, ὁ Dindorf τοῦ (ὡς 372) συγκαταρτίζει, ὁ Weil εὖ καταρτίζει, ὅπερ θὰ ἦτο λίαν πρόσφορον, ἐὰν ἐνταῦθα ἐσήμαινε, ὅπερ λέγει ὁ Weil: ἀρτίκολλον αὐτὸν ἐπάγει, καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἡγούμενον στίχον ἐξέφραζεν τὴν ἀμοιβαίαν εὐκαιρίαν τῶν προσερχομένων.

363. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται ὥστ' εἰς ὅτ', τὸ δὲ ὡς ὁ Blomfield διώρθωσεν. — πάλῳ ἀντὶ πάλον νεώτερα ἀντίγραφα.

364. Αἱ ἑπτὰ πύλαι τῶν ἐν Θήβαις τειχῶν φερόμεναι παρ' Αἰσχύλῳ (Ἑ. ἐ. Θ. 364 κέ.), Εὐριπίδῃ (Φοιν. 1104 κέ.), Παυσανίᾳ (9, 8, 3—5), Ἀπολλοδώρῳ (Βιβλιοθ. 3, 6, 6), Νόννῳ (Διονυσ. 69 κέ.) καὶ τοῖς Ῥωμαίοις Στατίῳ (Theb. 7, 353 κέ.) καὶ Ὑγίνῳ (Fab. 69, πρβ. καὶ 11) διαφέρουσιν οὐ μόνον κατὰ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τάξιν, ὡς ἐμφαίνει ὁ ἑξῆς πίναξ.

παρ' Αἰσχύλῳ	Εὐριπίδῃ	Παυσανίᾳ	Ἀπολλοδώρῳ	Νόννῳ	Στατίῳ	Ὑγίνῳ
Προιτίδες	Νήισται	Ἠλέκτραι	Ὁμολωΐδες	Ὀγκαίη	Ogygiae	Astycratia
Ἠλέκτραι	Προιτίδες	Προιτίδες	Ὠγύγιαι	Ἑρμάωνος	Neitae	Cleodoxa
Νήισται	Ὠγύγιαι	Νήισται	Προιτίδες	Ἀφροδίτης	Homoloides	Astynome
Ογκας	Ὁμολωΐδες	Κρηναῖαι	Ὀγκαΐδες	Ἠλέκτρη	Proetides	Chloris
Βορραῖαι	Κρηναῖαι	Ὕψισται	Ὕψισται	Ἄρεως	Electrae	Thora
Ὁμολωΐδες	Ἠλέκτραι	Ὠγύγιαι	Ἠλέκτραι	Ζηνός	Hypsistae	Chias
ἕβδομαι	ἕβδομαι	Ὁμολωΐδες	Κρηνίδες	Κρόνου	Culm. Dirc.	Ogygia

Ὁ Brandis ἐν Hermes τόμ. 2 (1867), σελ. 259 κέ. ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ παρὰ Παυσανίᾳ φερομένη τάξις τῶν πυλῶν οὖσα ἀκριβεστέρα περιελάμβανε α'. Ἠλέκτρας πρὸς νότον, αἷς πρόσκειται ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος (9, 10, 2), β'. Προιτίδας πρὸς ἀνατολὰς

Digitized by Google

μετὰ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος (9, 17, 1), γ'. Νηίστας πρὸς βορρᾶν, δ'. Κρηναίας, ε'. Ὑψίστας μετὰ ναοῦ τοῦ Ὑψίστου Διὸς (9, 8, 5), ϛ'. Ὀγκαίας ἢ Ὠγυγίας, ὧν πρόσθεν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς (9, 12, 2), ζ'. Ὁμολωΐδας πρὸς δυσμὰς ἐν τοιῷδε σχήματι

Νήισται
2 Ἄρεως

Κρηναῖαι
3 Ἑρμοῦ

Ὑψισται
4 Διός

Δίρκη

Προιτίδες
1 Σελήνης

Ἰσμηνός

Ὀγκαῖαι
5 Ἀφροδίτης

ΚΑΔΜΕΙΑ

Ὁμολωΐδες
6 Κρόνου

Ἠλέκτραι
7 Ἡλίου

πηγὴ Δίρκης πηγὴ Ἰσμηνοῦ,

ἐρειδόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ μύθου περὶ τῆς ἐν Θήβαις Σφιγγὸς καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Φοίνικος Κάδμου διατείνεται, ὅτι οἱ τὰς Θήβας κτίσαντες Σημῖται ὄντες καὶ ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς σημιτικῆς ἀστρολογίας ἀγόμενοι ἀνέθηκαν τὰς ἑπτὰ τοῦ τείχους πύλας τοῖς πλανήταις καθ' ἣν τάξιν τὰ οὐράνια ταῦτα σώματα προΐσταντό ποτε παρὰ τοῖς Χαλδαίοις τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, ἤτοι α'. τῇ Σελήνῃ, β'. τῷ Ἄρεϊ, γ'. τῷ Ἑρμῇ, δ'. τῷ Διΐ, ε'. τῇ Ἀφροδίτῃ, ϛ'. τῷ Κρόνῳ, ζ'. τῷ Ἡλίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἴσοδος τῶν τε σημιτικῶν καὶ ἑλληνικῶν ναῶν ἔκειτο πρὸς ἀνατολάς, διὰ τοῦτο δύναταί τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἡ κυρία πύλη τῶν Θηβῶν ἦν ἡ τῆς σελήνης πρὸς ἀνατολάς. Διὰ τῆς πύλης ταύτης εἰσῆλθεν ἴσως ἡ φοινικικὴ θεὰ τῆς Σελήνης, ἡ ἐν τῇ περιβολῇ τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου ἀναφαινομένη ὡς Εὐρώπη. Τοῦτο δὲ ὑπεμφαίνεται καὶ ἐν τῷ μύθῳ καθ' ὃν ἡ ὑπὸ τοῦ Διὸς ἁρπασθεῖσα θεὰ ἐκρύβη (Παυσ. 9, 19) ἐγγὺς τῶν πυλῶν τούτων καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Τευμησὸν καὶ Χαλκίδα ἀγούσης ὁδοῦ, ὁπόθεν οἱ εἰς

Digitized by Google

Χαλκίδα ἀποβιβασθέντες ἐπήλυδες Φοίνικες ἀφίκοντο εἰς Βοιωτίαν καὶ Θήβας. Ὁ Παυσανίας εἰσελθὼν εἰς Θήβας διὰ τῶν Ἠλεκτρῶν πυλῶν ἀριθμεῖ αὐτὰς πρώτας, εἶτα δὲ κατὰ τάξιν ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερὰ τὰς λοιπὰς πύλας. Ὅτι ἡ ἀστρολογία, μάλιστα δὲ ἡ λατρεία τῶν ἑπτὰ πλανητῶν, ἤτοι τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης καὶ τῶν ἑτέρων πέντε ἐν τῇ ἀρχαιότητι γνωστῶν πλανητῶν διεδραμάτιζον σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ θρησκείᾳ τῶν Σημιτικῶν λαῶν εἶναι γνωστόν. Οἱ Βαβυλώνιοι ὑπελάμβανον τοὺς ἑπτὰ πλανήτας θεότητας ἐχούσας μεγάλην ῥοπὴν ἐπὶ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποκαλυπτούσας τὸ μέλλον, μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατάκτησιν τῆς Ἀσίας καὶ τὴν ἐξελλήνισιν αὐτῆς διαδοθεῖσαι αἱ ἀστρολογικαὶ αὗται ἰδέαι καὶ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην (πρβ. Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. 1, 45 σελ. 30: τὸ τῆς ἀποτελεσματικῆς σοφίας περίεργον οὐδὲν ἀφῆκε τῶν περὶ τὴν γῆν, ὃ μὴ τέθεικεν ὑπὸ τῇ τῶν πλανητῶν ἐπικρατείᾳ) διετέλουν πιστευόμεναι μέχρι τέλους τῶν μέσων αἰώνων. Ἡ διαίρεσις τῆς ἑβδομάδος εἰς ἑπτὰ ἡμέρας κατάγεται ἀπὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἑκάστη δὲ ἡμέρα αὐτῆς ἀνῆκε κατὰ τοὺς Χαλδαίους τῷ πλανήτῃ, ὅστις ἦρχεν αὐτῆς κατὰ τὴν πρώτην ὥραν. Ὅτι δὲ τοῖς πλανήταις ἦσαν καθωσιωμένοι οὐ μόνον ναοὶ (πρβ. Ἡροδ. 1, 181, G. Rawlinson Herodot 1, 242 καὶ 2, 583 κέ.), ἀλλὰ καὶ πόλεις, συνάγεται ἐκ τῶν Ἀγβατάνων, ἐχόντων ἑπτὰ κύκλους τειχῶν, ὧν οἱ τῶν προμαχώνων ἔξω κέραμοι ἦσαν διηνθισμένοι τοῖς χρώμασιν, ἅτινα ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀστρολογίᾳ προσενέμοντο τοῖς ἑπτὰ πλανήταις (Ἡροδ. 1, 98). Κατὰ τὸν Παυσανίαν (3, 20, 9) ἐγγὺς τῆς Σπάρτης ὑπῆρχον ἑπτὰ κίονες καθιερωμένοι τοῖς πλανήταις. Ἡ ἱερὰ ἑπτὰς ἀπαντᾷ συχνὴ καὶ παρὰ τῷ συγγραφεῖ τῆς Ἀποκαλύψεως, μνημονεύοντι ἑπτὰ χρυσᾶς λυχνίας καταυγαζούσας τὸν Μεσσίαν, ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ χερὶ αὐτοῦ, ἑπτὰ πνεύματα περὶ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, ἀμνὸν ἔχοντα ἑπτὰ κέρατα καὶ ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς καὶ βιβλίον ἑπτὰ σφραγῖσιν κατεσφραγισμένον. Παρασημειωτέον δέ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ἦν καὶ τοῖς Ἀρίοις ἱερός. Κατὰ τὴν Ἀβέστραν σύμπας ὁ κόσμος διῄρηται εἰς ἑπτὰ μέρη (Kareshvares) ὧν ἡ γῆ οὖσα τὸ κάλλιστον παρίστατο κεχωρισμένη εἰς ἑπτὰ κλίματα. Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ἀναφαίνεται καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ θρησκείᾳ καὶ μυθολογίᾳ συχνός, οἷον ἐν τοῖς ἑπτὰ παισὶ καὶ παρθένοις (Παυσαν. 2, 7, 8) ἐν Σικυῶνι, ἐν τῷ ὁμοίῳ ἀριθμῷ νέων καὶ παρθένων τῶν πεμπομένων πρὸς θυσίαν τῷ Μινωταύρῳ εἰς Κρήτην, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἐδίδοντο τοῖς βρέφεσι τὰ ὀνόματα.

Digitized by Google

Τὴν εὐφυεστάτην ταύτην ὑπόθεσιν τοῦ Brandis περὶ τῆς σημασίας τῶν ἑπτὰ ἐν Θήβαις πυλῶν ἀπέκρουσαν πρῶτος μὲν ὁ ἡμέτερος Γ. Παγίδας (Τὰ τῆς τοπογραφίας τῶν Ἑπταπύλων Θηβῶν 1882), εἶτα δὲ ὁ Wilamowitz (Hermes τόμ. 21, 1886, σελ. 106, σημ. 1), ὁ Studniczka (Kyrene σελ. 56, σημ. 29) καὶ τελευταῖον ὁ Fabricius (Theben 1890, σελ. 20, σημ. 27), ὅστις ἐκτείνων τὸν περίβολον τοῦ τείχους λίαν πρὸς δυσμὰς καὶ περιλαμβάνων ἐντὸς αὐτοῦ τὴν Δίρκην παραδέχεται καὶ διάφορον τῆς τοῦ Brandis θέσιν τῶν πυλῶν. Τῇ δὲ γνώμῃ, καθ' ἣν ἡ Δίρκη ἔρρεε διὰ τῆς πόλεως, συνηγορεῖ τὸ νεωστὶ εὑρεθὲν ἀποσπασμάτιον τῆς Ἀντιόπης τοῦ Εὐριπίδου ἔχον ὧδε (ἐν Revue des études Grecques 1890 σελ. 484) «ὡς ἂν τὸ Δίρκης ὄνομ' ἐπώνυμον λάβῃ κρήνης ἀπόρρους ὃς δίειση ἄστεος». Πρβ. καὶ Hermathena Ἀριθ. 12.

365. Ὁ Heimsoeth προτείνει μαιμᾷ ἀντὶ βρέμει.

366. Ὁ Μεδ. παρέχει ἐνταῦθα καὶ 385 γίνεται, στίχῳ δὲ 369 θένει, ἀνθ' οὗ νεώτερα ἀντίγραφα θείνει. Πρβ. Blomfield εἰς στίχ. 369.

367. Ὁ Heimsoeth κεῖνος δέ.

372. Ὁ Μεδ. παρέχει δ' ἐσώ, ἔνθα ὀψιαιτέρα χεὶρ ἔθηκε «γρ. τῶ», ὁ Blomfield εἴκασε δ' ἔσω, ὁ Dindorf δέ τοι, ὁ Stadtmüller δ' ἄλω (ἀλλὰ τοῦ ἄλω ὑπολαμβάνει ὁ ποιητὴς 476 ἐξήγησιν ἀναγκαίαν), ὁ Verrall χαίτωμα, πρόσδετοι δὲ τῷ. Ὁ Weil ἄλλοτε μὲν ἔγραψεν δέ που λέγων, ὅτι διὰ τοῦ που σημαίνεται, ὅτι οἱ κώδωνες ἠκούοντο, ἀλλὰ δὲν ἐβλέποντο, νῦν δὲ γράφει δὲ τῷ.

375. Ὁ Pauw εἰκάζει φέγγονθ'.

378. ὑπερκόποις καὶ 391 ὑπέρκοπον ἀντὶ ὑπερκόμποις καὶ ὑπέρκομπον ὁ Blomfield. Ἴδε Κριτ. ἐπισημείωσεις εἰς Πέρσ. 829.

380. Ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ προσέθηκε δ' μετὰ τὸ χαλινῶν.

381. ὀργᾶται κλύων ἀντὶ ὁρμαίνει μένων ἔγραψα κατὰ τὸν Σχολ. «οὕτως ἀσθμαίνει καὶ σπεύδει ὡς καὶ ἵππος πολεμιστὴς σάλπιγγος ἀκούων καὶ ἐπιθυμῶν πολέμου [εἴργεται πρὸς τοῦ ἐπιβάτου]». Ὅτι ὁρμαίνει μένων προῆλθεν ἐξ ἀβλεψίας τοῦ ἀντιγραφέως πλανηθέντος ἐκ τοῦ τέλους τοῦ προηγουμένου στίχου, ἔχοντος ἐν τῷ ἀρχετύπῳ: κατασθμαίνων μένει, κατεῖδεν ὁ Frey (de Aesch. schol. Med. σ. 9). Ὡσαύτως δὲ τὸ τέλος τῶν Χοηφ. 768 γαθούσῃ φρενὶ διέστρεψε τὸ τοῦ ὑπερκειμένου

Digitized by Google

στίχου μέρος: ὀρθοῦται λόγος εἰς ὀρθούσῃ φρενί. Ὁ Frey γράφει εἴργεται κλύων, ὁ Heimsoeth ἀκταίνει κλύων, ὁ Weil ὀρθίαν κλύει. Ἡ ἡμετέρα διόρθωσις ἐπερείδεται ἐπὶ τοῦ λειψάνου τοῦ ἀρχεγόνου κειμένου ορ, ἐπὶ τοῦ Σχολίου (ἀκούων, ἐπιθυμῶν) καὶ ἐπὶ τῆς συνηθείας τοῦ ἑρμηνεύειν τὰ ὀργᾶν, ὀργᾶσθαι διὰ τοῦ, ἐπιθυμεῖν (πρβ. Ἡσύχ., Φώτ., Σουίδ., Ἐτυμ. Μ., Ἐτυμ. Γουδ. καὶ Σχολ. εἰς Χοηφ. 452). Ἐν Ἀγαμ. 226 τὸ ἐπιθυμεῖν ὂν ἐξήγησις τοῦ ὀργᾶν παρεισέδυ εἰς τὸ ἔδαφος.

389. ἐννοίᾳ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Μ ἡ ἄνοιά (ἀνοία ἐκ δευτέρας χειρὸς) ὁ Blomfield. Τὸ ἄνοία (= ἡ ἀνοία) τινὶ ἑρμηνεύει ὁ Weil παραβάλλων τὸ Σχόλ. «ὁ δὲ νοῦς· τὰ ἐξ ἀνοίας τινῶν γενόμενα τάχα τῶν κακῶν αὐτοῖς ἔσται σύμβολα» καὶ ἐπαγόμενος τάδε: «ὑπῆρχε παροιμία, καθ' ἣν ὁ συνετὸς ἦτο ἄριστος μάντις, θυμόμαντις κατ' Αἰσχ. Πέρσ. 227. Πρβ. καὶ Μένανδ. παρὰ Στοβ. Ἀνθ. 3, 6 ὁ πλεῖστον νοῦν ἔχων μάντις τ' ἄριστός ἐστι σύμβουλός θ' ἅμα. Ταύτην τοίνυν τὴν παροιμίαν παραινίσσεται ὁ Ἐτεοκλῆς λέγων: ἡ νὺξ ἐκείνη, ἣν ἱστορεῖς ἐζωγραφημένην ἐν τῇ ἀσπίδι, δύναται νὰ ἀποβῇ οὕτως, ὥστε οὐ μόνον ἡ σύνεσις, ὡς συνήθως λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄνοια νὰ ὑπάρχῃ μάντις τοῖς ἀνθρώποις». Ἀλλ' ὅμως ἡ ὀνομαστικὴ ἄνοία εἶναι ἀβεβαία διὰ τὴν αἰτιατικὴν νύκτα ταύτην. Διότι ἡ αἰτιατικὴ αὕτη κατὰ τὰ ἄνω εἰρημένα παραδείγματα δικαιολογεῖται μόνον, ἐὰν ἐξ αὐτῆς ἀποτελῆται τὸ ὑποκείμενον τῆς μετὰ τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν ἑπομένης κυρίας προτάσεως. Ἡ χρονικὴ ποσότης τῆς λέξεως οὐδὲν κώλυμα θὰ παρεῖχε, πρβ. ἀνοία Σοφ. ἀποσπ. 524, 5, ἀνοία Εὐρ. Ἀνδρομ. 519, εὐκλείαν κατωτέρω 389, δυσκλείαν Εὐρ. Τρῳ. 133 κτλ.

390. Ἐν τῷ Σχολίῳ εἰς 387 μνημονεύεται ὁ στίχος οὗτος σὺν τῇ γραφῇ «ἐπ' ὄμμασι», ἥτις γραφὴ ἐπῆλθεν ἴσως τῷ Σχολιαστῇ ἀφ' ἑαυτῆς. Ὁ Heimsoeth καὶ ὁ Weil προτιμῶσιν ἐπ' ὄμμασιν.

391. Ἴδε σημ. εἰς 378.

393. Ὁ Μεδ. παρέχει μαντεύεται ἐκ πρώτης χειρός, τὸ σ προσέθηκεν ἡ δευτέρα χείρ.

395. Συνήθως γράφουσι πολλοὶ σὺν τῷ Grotius τῶνδ', ἀλλὰ καὶ 495 εὕρηται τόνδε. Ὅθεν ὀφείλομεν νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι οἱ πολεμάρχαι οὗτοι εἶναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρόντες, ᾧπερ συνηγορεῖ καὶ ὁ μέλλων ἀντιτάξω. Πρβ. 459 πέμποιμ' ἄν, 608 ἀντιτάξομεν.

399—401 μετατίθησιν ὁ Ritschl μετὰ τὸν στίχ. 403, γράφων ἅμα ἐν στίχῳ 399 σπαρτῶν γὰρ ἀνδρῶν. Ἡ μετάθεσις αὕτη θὰ

Digitized by Google

ἐφαίνετο προσφυής, ἐὰν τὸ ὁμαίμων καὶ τεκούσῃ μητρὶ ἦσαν καταληπτὰ κείμενα πρὸ τοῦ, σπαρτῶν ἀνδρῶν κτέ.

401. Τὸ Σχόλ. «ἐν τοῖς τοῦ Ἄρεως κύβοις κρινεῖ αὐτοὺς ὁ πόλεμος» ὑπεμφαίνει, ὅπως διεῖδεν ὁ Paley, ἀνάγνωσιν Ἄρεως.

402. Ἐν Μεδ. ἐτέθη δ ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς ἄνωθεν τοῦ ὁμαίμων, ὅπερ ὑπεμφαίνει ἀνάγνωσιν δίκῃ δ' ὁ δαίμων.

404. ἁμὸν διώρθωται ἐξ ἁμὸν ἐν τῷ Μεδ., ἐν ᾧ κεῖται καὶ νῦν. Τὸ νυν ἐκ διορθώσεως τοῦ Arnaldus.

405. διὰ δίκας (πρβ. Χοηφ. 783) ἀντὶ δικαίως ὁ Heimsoeth χάριν τῆς ἀκριβοῦς συμμετρίας καὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς ῥήσεως πρὸς τὸ ἐν στίχῳ 402 Δίκη δ' ὁμαίμων.

406. Ὁ Μεδ. παρέχει ἐκ πρώτης χειρὸς πρόσμαχος.

407. στόνους ἔγραψα ἀντὶ μόρους. Τὸ Σχόλ. «οὓς ποιοῦνται ὑπὲρ τῶν φίλων πολιτῶν οἱ Θηβαῖοι· ἡ ὑπὲρ δὲ περισσή» μηνύει διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίφασιν, ὅτι προῆλθεν ἐκ δύο διαφόρων σημειώσεων. Τὸ πρῶτον τοῦ Σχολίου μέρος δὲν δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸ μόρους, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ στόνους, τὸ δὲ δεύτερον πειρᾶται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν παράδοσιν, ἣν ὁ Blomfield δικαιολογεῖ διὰ τῆς συντάξεως «τρέμω δ' ὑπὲρ φίλων, αἱματηφόρους μόρους ὀλομένων ἰδέσθαι», ὁ δὲ Hermann παραδεχόμενος ἔλλειψιν συντάσσει «τρέμω ὑπὲρ φίλων, ἰδέσθαι μόρους αὐτῶν ὀλομένων». Ἕτεροι ἑρμηνεύουσι μετὰ τοῦ Schütz: τρέμω μόρους ὀλομένων ὑπὲρ φίλων (ἤτοι μόρους προμάχων πόλεως 405), ἀλλὰ φίλων ὀλομένων δυσκόλως χωρίζεται, καὶ ἕνεκα τούτου προτιμητέα ἡ ἐν τῷ Σχολίῳ περιεχομένη παράδοσις. Ὁ Metzger εἰκάζει κλόνους ἀντὶ μόρους.

413. κραίνοι μεταβέβληται ἐν τῷ Μεδ. ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς κράνοι. Τὸν στίχον διέγνω ὁ Lachmann ὡς νόθον.

415 κέ. οὐδέ νιν ἀντὶ οὐδὲ τὴν ἄλλοτε ὁ Heimsoeth. — κεραυνὸν ἐνσκήψαντ' ἂν ἔγραψα κατὰ τὸ Σχόλ. «οὐδὲ τὸν τοῦ Διὸς σκηπτὸν εἰς γῆν κατενεχθέντα, ἢ αὐτοῦ τοῦ Διὸς φιλονεικήσαντος, ἐμποδὼν γενέσθαι αὐτῷ λέγει» ἀντὶ «ἔριν πέδῳ (Dindorf πέδοι) σκήψασαν». Δὲν σημαίνει πολύ, ἐὰν ὁ κεραυνὸς ἐνσκήπτει τῇ γῇ· πλὴν δὲ τούτου τὸ ἂν εἶναι ἀναγκαῖον, τὸ δὲ ἔριν ἄλογον. Ὅθεν δὲν ἀρκεῖ νὰ γράψωμεν μετὰ τοῦ Hirschig οὐδ' ἂν τὴν ἢ μετὰ τοῦ Madvig οὐδ' ἄν νιν. Ὁ Hartung γράφει ἄρδιν ἀντὶ ἔριν, ὁ Meineke ὀργὴν (καὶ ἔμπροσθεν οὐδέ τἂν Διός), ὁ Lowinski ῥιπήν. Ἀλλ' ἔριν εἶναι λείψανον τοῦ κεραυνόν. — σχέθειν ὁ Μεδ., σχεθεῖν ὁ Blomfield.

420. Herwerden εἴκασεν ὡπλισμένῳ.

422. τοιῷδε τῷδε φωτὶ ἀντὶ τοιῷδε φωτὶ πέμπε εἴκασεν

Digitized by Google

ὁ Dindorf, ὁ Schütz φωτὶ δ' εἰπέ, ὁ Hartung φωτὶ φράζε, ὁ Prien φωτὶ γνῶθι, ὁ Schwerdt πέμπαζε τῷδε φωτὶ καὶ ὁ Weil ἄλλοτε ἐκβάλλων τὸ πέμπε προύτεινε τοιῷδε φωτὶ τίς μάχῃ ξυστήσεται. Πιθανώτερον δὲ φαίνεται, ὅτι ἐξερρύη τό, τῷδε μετὰ τό, τοιῷδε, εἶτα δὲ τὸ ἄτοπον πέμπε ἔχον καλῶς στίχῳ 457 ὑπεβλήθη τῷ κειμένῳ.

423. Ἐν τῷ Μεδ. τὸ κομπάσαντα μετεβλήθη ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς κομπάζοντα, προσγεγραμμένου ἄνωθεν ζον.

424. Ὁ Hartung εἴκασε κἀν τῷδε. — Ὁ Keck τῷδε κόμπῳ (= καὶ ἐκ ταύτης τῆς ἀλαζονείας γεννᾶται ἡμῖν κέρδος ἄλλο, διότι καὶ τὰ κομπολακήματα τοῦ Τυδέως ἐφαίνετο ὠφέλιμα τοῖς Θηβαίοις). Ἀλλ' ὅμως ἡ ῥῆσις κέρδει κέρδος ἄλλο φαίνεται, ὅτι ἦν παροιμιώδης, ἡ δὲ παρήχησις κέρδει κέρδος εἶναι συνηθεστάτη παρὰ τοῖς τραγικοῖς μάλιστα ἐν τοῖς πᾶς, πολύς, ὅσος, οἷος, ἄλλος καὶ προσομοίαις λέξεσιν. Πρβ. Αἰσχ. Πέρσ. 1042, Χοηφ. 402, Προμ. 29, Σοφ. Ἠλ. 235 τίκτειν σ' ἄταν ἄταις, Φιλοκτ. 726, Οἰδ. ἐ. Κολ. 658, Αἴ. 866 πόνος πόνῳ πόνον φέρει, Εὐρ. Ὀρ. 1257 πήματα πήμασιν ἐξεύρῃ, Ἑλέν. 195, Φοιν. 1495, Βάκχ. 905 ἕτερα δ' ἕτερος ἕτερον ὄλβῳ παρελθεῖν, Γοργ. Ἑλέν. σελ. 95 ἐκδ. Reiske ὅσοι ὅσους περὶ ὅσων ἔπεισαν, σ. 100 πολλὰ πολλοῖς πολλῶν ἔρωτα καὶ πόθον ἐργάζεται. Δημοσθ. 25, 101 ἅπαντας ἅπασι πάντα τἀγαθὰ εὔχεσθαι.

425 κέ. Ὁ Μεδ. παρέχει ἀνδρᾶσι . . γλῶτ' (διορθωθὲν εἰς γλῶττ' ὑπὸ δευτέρας χειρὸς) γίνεται. Ὁ Todt εἰκάζει ματαίων ἐν βροτοῖς.

427. Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωται παράσκευασμένος εἰς παρεσκευασμένος. Ὁ Ritschl εἰκάζει: δὲ δεινὰ δρᾶν παρεσκευασμένος, ὁ Weil ἄλλοτε μὲν ἀπειλεῖ δρᾶν παρεσκευασμένοις (ἐν ἀντιθέσει τῶν ἐχθρικῶν κομπολακημάτων πρὸς τὴν ἐν ἔργοις ἀνδρείαν τῶν Θηβαίων), θεοὺς δ' ἀτίζων, νῦν δὲ δ' ἀπειλεῖν ἄρα παρεσκευασμένος θεοὺς ἀτίζων, ὁ Stadtmüller δ' ἀπευκτὰ δρᾶν παρεσκευασμένος.

428. θεούς τ' ἀντὶ θεοὺς εἴκασεν ὁ Pauw, ὁ Hermann ἃ θεοὺς ἀτίζων, ἕτεροι θεοὺς δ' ἀτίζων.

430. γεγωνὰ ἀντὶ γεγωνᾶ (γεγωνᾶι δευτέρα χεὶρ) ὁ Brunck.

431. πυρφόρον ἀντὶ πυρφόρων νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Blomfield εἴκασε πυρπνόον· ἀλλὰ τὸ πυρφόρον ἀναφέρεται εἰς τὸ πυρφόρον 419.

433. Τὸν στίχον τοῦτον διέγνω ὁ Verrall ὡς νόθον.

434. Ὁ Thuker γράφει κεἰ στόμ' ἀργός, ὥστε τὸ μὲν ἀρ-

Digitized by Google

γὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν Πολυφόντην, τὸ δὲ στόμα ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν τῷ λῆμα.

436. φερέγγιον ὁ M, φερέγγυον δευτέρα χείρ.

437. Ὁ Heimsoeth σύν τ' ἄλλων θεῶν κατὰ νεώτερον χειρόγραφον.

440. νιν ἀντὶ μιν διώρθωσεν ὁ Brunck. — Ὁ Hermann προτείνει κασχέθοι. Ἀλλ' ὀρθότερον γίνεται ἡ μεταβολὴ ἐν τῷ τῆς στροφῆς στίχῳ 405.

441. Ὁ Μεδ. παρέχει τ'.

442. ὑπερκόπῳ ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M ὑπερκόμπω ἀνώνυμος. Ὁ Pauw προέτεινεν ὑπερκότῳ.

444. Τοῦτον τὸν στίχον διέγνω ὁ H. Wolf ὡς ὑποβολιμαῖον.

445. Οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἀργείων πλὴν τῶν δύο ἐπηλύδων Πολυνείκους καὶ Τυδέως ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ἴσως ἑπτὰ ἤτοι συνόλως ἐννέα. Διὰ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης (πρβ. Preller, Griech. Myth. 2, 262[8], σημ. 5) λύεται ἡ ἀρχαία ἀπορία (ἴδε Σχολ. Πινδ. Ὀλ. 6, 23) διὰ τί, καίπερ σωθέντος τοῦ Ἀδράστου καὶ Ἀμφιαράου, μνημονεύονται ἑπτὰ νεκρῶν πυρὰ παρὰ Πινδ. Ὀλ. 6, 15 καὶ ἄλλοις.

447. Ὁ Μεδ. παρέχει νηΐστηισι, διορθωθὲν ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς νηΐτηισι. Ὁ Geel Νηΐτταισι. Ὅτι αἱ πύλαι ἐκαλοῦντο Νηΐσται καὶ ἐν τῇ τῶν Βοιωτῶν διαλέκτῳ Νήϊτται, ἀπέδειξεν ὁ Unger, Paradoxa Theban. τόμ. 1, σελ. 310.

450. βρόμον ἀντὶ τρόπον ὁ Schütz κατὰ 463. Πρβ. Σχολ. «ἀπηνῆ ἦχον». Τὸ τρόπον ἀποτελεῖ καὶ τὸ τέλος τοῦ στίχου 452. Ὁ Prien εἴκασεν νόμον.

451. μυκτηροπόμποις ὁ Casaubonus καὶ ὁ Blomfield.

452. Ἐν τῷ Μεδ. κεῖται εἰσημάτιστα διορθωθὲν ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς ἐσχημάτισται. Ὁ Weil σεσημάτισται (ἐννοῶν τὸ ἐπὶ τῆς ἀσπίδος σῆμα, οὐχὶ δὲ τὸ σχῆμα). — σμικρὸν ἀντὶ μικρὸν ὁ Robortello. — Ὁ Halm τύπον.

453. ἀνὴρ ἀντὶ ἀνὴρ δ' ὁ Blomfield. — Ὁ Paley εἴκασεν προσαμβάσει.

458. δούλιον ἀντὶ δούλειον ὁ Blomfield.

459. Πρὸ τοῦ στίχ. 459 ἐκδέχονται ὁ Prien καὶ Ritschl μεῖζον (ἤτοι ἐξ τριμέτρων) χάσμα, ὁ Keck μετὰ τό, πέμποιμ' ἂν ἤδη τῷδε, μεταξὺ δὲ στίχων 459 καὶ 460 ὁ Weil. Ὁ Dindorf ὑπολαμβάνει 459 κέ. ὡς περικάλυμμα μείζονος χάσματος.

460. πέπεμπται ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ M πέπεμπτ' οὐ νεώτερον ἀντίγραφον.

Digitized by Google

461. σπαρτοῦ μετέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ εἰς σπαρτῶν, ὅπερ φαίνεται περιττόν.

462. μάργον ἀντὶ μάργων ὁ Schütz.

467. λήρων φθόνει ἐξ ἐμῆς διορθώσεως κατὰ τὸν Σχολ. (ἴδ. ἐξηγ. σημ.) ἀντὶ φθόνει λέγων, ὁ Valckenaer φθόνει λόγων.

468. Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς συμμετρίας πρὸς τὸν στ. 508 μεταβάλλουσι τὸν στίχον (468) ποικιλοτρόπως. Νεώτερον ἀντίγραφον παρέχει ἐπεύχομαι τῷδε μὲν εὐτυχεῖν, ὁ Hermann: ἐπεύχομαι τῷδε μὲν εὖ τελέσαι, | ἰὼ=πέποιθα δὴ τὸν Διὸς ἀντίτυπον | ἔχοντ', ὁ Paley ἐπεύχομαι τῷδε μὲν εὐτυχίαν, ἰὼ=πέποιθα δὴ τὸν Διὸς ἀντίτυπον | ἔχοντ', ὁ Dindorf ἐπεύχομαι τῷ μὲν εὐτυχεῖν, ἰὼ=πέποιθα τὸν Ζηνὸς ἀντίπνουν ἔχοντ', ὁ Heimsoeth ἐπεύχομαι δὴ σὰ μὲν εὐτυχεῖν=πέποιθα τόνδ' ἀντιτυποῦν ἔχοντ', ὁ Weil ἐπεύχομαι δὴ τάδε μέν σε τυχεῖν, | ἰὼ=πέποιθα τὸν δὴ Διὸς ἀντίτυπον | ἔχοντ', ὁ Loewe ἐπεύχομαι τῷδε μὲν εὐτυχεῖν, | ἰὼ=πέποιθα τόνδ' ἀντίτυπον Διὸς | ἔχοντ'. Ἐπειδὴ τὸ τρίμετρον ἐπεύχομαι . . ἰὼ ἔχει καλῶς, τὸ δὲ ἔχοντ' 508 δὲν συνάπτεται τῷ ἑπομένῳ στίχῳ (509), παρέχοντι δύο δοχμίους, διὰ ταῦτα φαίνεται τὸ σφάλμα κείμενον μόνον ἐν στίχῳ 508.

469. δυστομεῖν ἔγραψα ἀντὶ δυστυχεῖν, διότι δυστυχεῖν προλαμβάνει τὴν ἔννοιαν τῶν ἑπομένων. Καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. ἐ. Κ. 800 εἶναι παραδεδομένον δυστυχεῖν ἀντὶ δοστομεῖν, Ἠλ. 308 εὐσεβεῖν ἀντὶ εὐστομεῖν. Ἐνταῦθα ἦτο τὸ δυστυχεῖν πρόχειρον, διότι τὸ εὐτυχεῖν προηγεῖται. Ὅτι ἡ σύνδεσις τοῦ εὐτυχεῖν καὶ δυστυχεῖν δὲν ἔχει καλῶς, λέγει καὶ ὁ Hermann.

470. βάζουσιν ἀντὶ βάζουσ' νεώτερα ἀντίγραφα.

473. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει λαχὼν πύλας.

475. Ὁ Heimsoeth λῆμα ἀντὶ σχῆμα.

476. Ὁ Stadtmüller ἅλω δὲ κοίλην.

479. ὤχμασεν ἀντὶ ὤπασεν ὁ Stadtmüller, ᾗ διορθώσει συνᾴδει ἄμεινον τὸ πρός.

484. Ἄρει ἀντὶ ἄρῃ νεώτερα ἀντίγραφα.

485. Ὁ Heimsoeth μαιμᾷ πρὸς ἀλκήν. — θυιὰς ἀντὶ θυὰς νεώτερον ἀντίγραφον. — φόνον ἀντὶ φόβον ὁ Canter.

487. Ὁ Prien ἐξαλείφει τὸν στίχον τοῦτον. Ἀλλ' ὅμως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ritschl, περαίνει ὁ ἄγγελος ἀεὶ τὸν λόγον δυσὶ στίχοις. Ὁ Blomfield φόνος, ὁ Hermann φόνον, ὁ Weil φοῖτος ἀντὶ φόβος λέγων ὅτι ἡ λέξις φοῖτος (Ἡσύχ. «μανία, λύσσα») ἁρμόζει κάλλιστα τῷ ἐνθέῳ καὶ βακχῶντι (485).

Digitized by Google

489. πύλαισιν ἥσται, τἀνδρὸς ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ πύλαισι γείτων, ἀνδρὸς (τἀνδρὸς ἐζήτει ἤδη ὁ Paley). Τὸ γείτων εἶναι ἀργὸν καὶ παρέλκον μετὰ τὸ ἀγχίπτολις. Ὁ Ritschl γείτον' . . ὕβριν, ἀλλὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην εὑρίσκων ὁ Weil εὐφυῆ μέν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀληθῆ λέγει, ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ θὰ ἐμίσει τὴν ὕβριν τοῦ ἀνδρός, καὶ ἐὰν ἔκειτο ἀπωτέρω τῆς πόλης, εἰκάζει δὲ ὅτι ἀντὶ γείτων ἐγέγραπτο ἴσως μάργον.

494. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν οὔθ' ὅπλων. Ἀλλὰ ὅπλων σχέσιν δύναται νὰ συναφθῇ τῷ θυμόν, ὥστε ἔχει τις οὕτως οὐχὶ τρία, ἀλλὰ δύο μέλη προτάσεως.

496. ἀνὴρ ἀντὶ ἀνὴρ ὁ Porson. — τῷ βούλεται ὁ Blomfield νὰ ἐκλάβῃ ἀναφορικόν, διότι τὸ δεικτικὸν τῷ δὲν συνάπτεται οὐσιαστικῷ. Οὕτω ὅμως θὰ παρεβλάπτετο ἡ ἔννοια. — Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται τὸ ξυντήσεται εἰς ξυνστήσεται ὑπὸ τῆς δευτέρας χειρός.

501. του ἀντὶ που ὁ Elmsley. Τὸν στίχον τοῦτον μετατοπίζει ὁ Weil μετὰ τὸν στίχ. 504, διότι ἡ κρατερὰ δύναμις τοῦ Διὸς εὐαρμοστεῖ μᾶλλον ἐκεῖ ἢ ἐνταῦθα, ἔνθα πρόκειται μόνον περὶ τῆς ἔχθρας τῶν δύο θεῶν.

503. Τὸ παρὰ Ἡσύχ. «ἡσσωμένων· ἐλαττόνων, ἡττόνων, ὑστέρων» ἀναφέρει ὁ Mor. Schmidt εἰς τὸν προκείμενον τόπον καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ ἡ ἀλφαβητικὴ τάξις ἀπαιτεῖ ἡσσημένων, διὰ τοῦτο γράφει καὶ ἐνταῦθα ἡσσημένων.

503—507. Τῶν στίχων 504—507 προέγραψεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ τὰ γράμματα β γ α δ, δι' οὗ ὑποδηλοῦται τῷ στίχῳ 506 χῶρος πρὸ τοῦ 504, ἔνθα ἀδύνατον εἶναι νὰ μετατεθῇ. Κατὰ δύο ἐν Παρισίοις χειρόγραφα ἔθηκεν ὁ Brunck 506 μετὰ 504. Ἀλλ' ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἄνδρας καὶ δαιμόνων 502 δηλοῖ, ὅτι οὗτος (506) ἔχει τὸν ἑαυτοῦ χῶρον μετὰ 502. Ὁ Francken ἤθελε νὰ ἐκβάλῃ παντάπασιν τὸν στίχον, ἀλλὰ τιθέμενος μετὰ τὸν 502 καταλαμβάνει τὸν προσήκοντα αὐτῷ χῶρον, ἡ δὲ ταραχὴ τῆς τῶν στίχων τάξεως δηλοῦται καὶ τῇ ἀνεστραμμένῃ θέσει τοῦ 501. Ὁ Μεδ. παρέχει 506 γε πρᾶξιν, ὅπερ ὀψιαιτέρα χεὶρ διώρθωσεν εἰς δὲ πράξειν. Ὁ Pauw γράφει κἄνδρας (506), ὅπερ μετὰ τὸν στίχον 502 δὲν εἶναι ἀναγκαῖον. Ἐν στίχῳ 505 ἀποκατέστησεν ὁ Butler δὲ ἀντὶ τε. Ἐν 507 γραπτέον ἴσως, ὡς εἶπεν ὁ Stadtmüller, ἐπ' ἀσπίδος κυρῶν. Ὁ Dindorf ἐξαλείφει 502—507, ὁ Hermann 501 καὶ 504—507.

508. Ἴδε σημ. εἰς 468. Τρίμετρον δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ διὰ τοῦ «πέποιθα τὸν τὸ Ζηνὸς ἀντίτυπον ἔχοντ'». Ἐπει-

Digitized by Google

δὴ δὲ ἡ συμμετρία δὲν εἶναι ἀκριβής, διὰ τοῦτο ἡ ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου μένει ἐπισφαλής· ἀλλ' ὅμως πρβ. 819 = 827. Πάντως ὀφείλει τις τὸ ἀντίτυπος νὰ μὴ ἑρμηνεύσῃ (μετὰ τοῦ Blomfield καὶ ἑτέρων) διὰ τοῦ: ἐναντίος, ἀντίπαλος οὐδὲ νὰ μεταβάλῃ (μετὰ τοῦ Dindorf) εἰς ἀντίπνους. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς λέξεως ἔχει σημασίαν, οἷαν περίπου καὶ ἐν τῷ χαλκότυπος.

510. δαίμονος καὶ βροτοῖς ἀντὶ δαίμοσιν καὶ βροτοῖσι ὁ Brunck.

511. θεοῖσιν ἀντὶ θεοῖσι ὁ Hermann.

514. Βορραίαις ἀντὶ βορρέαις ὁ Porson.

515. Ὅτι μετὰ τὸν στίχον τοῦτον ὤφειλε νὰ μνημονευθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Παρθενοπαίου, παρετήρησεν ὁ Ritschl. Διὰ τοῦτο ὁ στίχος, ὃν συνεπλήρωσεν ὁ Dindorf μετὰ τὸν στίχ. 513, παρενετέθη ἐνταῦθα.

516 κέ. Ὁ Heimsoeth ἣν λέγει, ἄμεινον ὁ Pauw ἣν ἔχων . . σέβει. Ὁ Nauck εἰκάζει ἣν σέβει μᾶλλον θεοῦ ἐξαλείφων τὸν ἑπόμενον στίχον. Ἡ ἔννοια συνηγορεῖ τῷ ἐπαυχῶν ὅπερ ἔγραψα ἀντὶ τοῦ πεποιθώς.

519. Ἀντὶ Διὸς παρέλαβεν ὁ Hermann ἐκ νεωτέρων χειρογράφων δορός.

520. ἀγὸς ἔγραψα ἀντὶ ἀνήρ, διότι μόνον ἀνδρόπαις νεανίας, οὐχὶ δὲ ἀνδρόπαις ἀνὴρ συνᾴδει τῇ ἐννοίᾳ. Ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ τὸ ἀδρόπαις ἀνήρ, ὡς ἤκασεν ὁ A. Ludwig, ἢ ἁβρόπαις ἀνήρ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀνδρόπαις καὶ καθ' ἑαυτό, ὡς καὶ διὰ τῆς παραφράσεως τοῦ Λυκόφρονος 1345 ἀλκῇ νέανδρος ἐμπεδοῦται, διὰ ταῦτα δύναται μόνον νὰ ἀμφιβάλληται, ἐὰν τὴν ἀρχὴν ἐγέγραπτο ἀγὸς ἢ γόνος. Διὰ τί δὲ προετίμησα τὸ πρῶτον, ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐξηγ. σημειώσεων. — Ἡ Ἀταλάντη προύθηκεν ἀγῶνα δρόμου τῷ βουλομένῳ νὰ λάβῃ αὐτὴν γυναῖκα, ἐν ᾧ ὁ ἡττώμενος ἐφονεύετο. Ἤδη πολλοὶ ἀπέθανον ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, ὅτε ὁ ταχὺς Μελανίων (ὁ Ἡσίοδος μνημονεύει ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἱππομένη) λαβὼν μῆλα παρὰ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ῥίψας αὐτὰ ἐν τῷ δρόμῳ ἐνίκησεν τὴν πολεμικὴν παρθένον. Υἱὸς τοίνυν τοῦ ζεύγους τούτου ἦν ὁ Παρθενοπαῖος, οὗ τὴν ἁβρότητα, τὴν καλλονὴν καὶ ἐρασμιότητα ἐναμίλλως ἐξύμνησαν οἱ ποιηταί. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ μῆλα ταῦτα τῆς Ἀφροδίτης δὲν ἦσαν τὰ ἐπὶ μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὸ πρῶτον γνωστὰ τοῖς Ἕλλησι γενόμενα μηδικὰ ἢ περσικὰ καλούμενα μῆλα, ἀλλὰ τὰ συνήθη μῆλα ἢ αἱ ῥόαι ἢ τὰ κυδώνια. Ἔπιθι Hehn, Culturpflanzen κτλ. σελ. 357[4].

525. Ὁ Todt εἰκάζει οὐ μὴν ἀσήμαντος.

Digitized by Google

530 κέ. Ὁ Meineke Καδμείων', ἐνὶ προσφυῶς, εἰ μὴ ἦτο ἐπισφαλὴς ὁ τύπος Καδμείωνα (ἑνικοῦ ἀριθμοῦ). Ὁ Halm ἐξαλείφει 531, ἀλλὰ τότε εἴπερ ποτὲ τὸ ἕνα δὲν εἶναι κατὰ χώραν.

532. Ὁ Blomfield ἑρμηνεύει τὴν ῥῆσιν ταύτην Ἀγγλιστὶ He will fight by wholesale ἤτοι πολεμήσει οὐχὶ λειανικῶς, ἀλλὰ χονδρικῶς, ὡς λέγομεν ἐν τῇ χυδαιολογικῇ γλώσσῃ τῶν ἐμπόρων.

533—536 ἐξαλείφει ὁ Dindorf, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἀντίφασις τοῦ στίχ. 533 καὶ 535 φανερὸν ποιεῖ, ὅτι μόνον 534—536 εἶναι νόθοι. Ὁ Kirchhoff μετατίθησι (σὺν τῷ Paley) 534—536 μετὰ στίχ. 524, ἀλλὰ ὁ στίχος «πύργοις ἀπειλεῖ τοῖσδ' ἃ μὴ κραίνοι θεὸς» εἶναι ἔτι παραδοξότερος, ἐὰν προσπελάσῃ μᾶλλον τῷ στ. 518 ἢ μὴν λαπάξειν ἄστυ Καδμείων βίᾳ Διός, αἱ δὲ ἐν ταῖς ἐξηγ. σημειώσεσι μνημονευθεῖσαι ἀνωμαλίαι δὲν ἐκλείπουσιν διὰ τῆς μεταθέσεως ταύτης. — Ἐν στίχ. 533 γράφει ὁ Hermann καταισχυνεῖ.

537 κέ. Ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου τοῦ Ἐτεοκλέους εἶναι ἐλλιπής, κατεῖδεν ἤδη ὁ Δινδόρφιος καθ' ὃν χρόνον οὐδὲ ἰδέα ὑπῆρχε περὶ τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν ἑπτὰ ζευγῶν τῶν λόγων. Ἤδη τότε ἔθηκε χάσμα πρὸ τοῦ στίχου 537, ὕστερον δὲ ἐξεδέξατο 537 καὶ 539 ὡς νόθους καὶ ὑπετόπασε πρὸ τοῦ 538 τὴν ἀπώλειαν 10 στίχων. Ἐάν τις ἑπόμενος τῷ Doederlein ἀναστρέψῃ 538 καὶ 539, τότε οἱ δύο οὗτοι στίχοι ὀφείλουσιν νὰ μείνωσιν ἀπρόσβλητοι. Ὁ Heimsoeth εἰκάζει: «εἰ γὰρ τύχοιεν ὧν φρονοῦσι δυσθέων» καὶ μετὰ ταῦτα (539) ὀλοίμεθα (= εἴθε ὁ θεὸς νὰ μὴ πραγματώσῃ τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, διότι ἐὰν οἱ ἀσεβεῖς αὐτοῦ σκοποὶ πληρωθῶσιν, τότε πανώλεθροι θὰ κατεστρεφόμεθα). Ἐν τοιαύτῃ συναρτήσει, τὸ παγκάκως θὰ ἦτο ἄχρηστον. — Ἐν στίχ. 538 παρέχει ὁ Μεδ. ἐκ πρώτης χειρός: ἀνοσίαις.

541. δὲ δρᾷ ἀντὶ δ' ὁρᾷ ὁ Winckelmann. Τἀνάπαλιν εἶναι παραδεδομένον Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κολ. 654 με δρᾶν ἀντὶ μ' ὁρᾶν καὶ Εὐριπ. Φοιν. 916 σε δρᾶν ἀντὶ σ' ὁρᾶν. Ὁ Nauck εἰκάζει χειρὶ δρῶν ἄνευ ἀνάγκης. Ὁ Hermann ἀντεχόμενος τῆς παραδεδομένης γραφῆς λέγει, ὅτι ὁρᾷ σημαίνει ἀποβλέπει πρὸς τὸ δράσιμον, φροντίζει τοῦ δρασίμου παραβάλλων Πινδ. Ὀλ. 9, 111.

543. ἐργμάτων ἄτερ. Ἐπειδὴ ἡ λέξις ἔργμα σημαίνει τό τε ἔργον καὶ τὸ ἕρκος, ὁ Schütz δέχεται ἐνταῦθα τὴν λέξιν ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἕρκος (Σχολ. ν. ὃς οὐκ ἐάσει τὸν Παρθενοπαῖον ἅπερ ἀπειλεῖ καθ' ἡμῶν διαπράττεσθαι, διὰ λόγων μὲν πορθοῦντα τὴν πόλιν, ἀλλ' οὐ διὰ πράξεων· εἰ δὲ τὸ ἐργμάτων ἀντὶ τοῦ κωλυμάτων λάβοις, οὕτως εἴποις, ἀκωλύτως καὶ ἄνευ ἐμποδι-

Digitized by Google

σμάτων), τότε δὲ ἡ ῥῆσις ἐργμάτων ἄτερ θὰ συνετάσσετο ἢ τῷ ῥέουσαν (= γλῶσσαν ἀχάλινον ῥέουσαν) ἢ τῷ ἐάσει (= εἴρξει) κατὰ στίχον 89 κέ. Περσῶν.

544. εἴσω ἀντὶ ἔσω ὁ Blomfield. Τὸ ἔσω, ὅπερ οὐδαμοῦ τῶν κωμικῶν ἁπαντᾷ, μεταχειρίζονται οἱ τραγικοὶ μόνον τοῦ μέτρου χάριν. — Ὁ Burges θρέουσαν, ὁ Hermann θοροῦσαν, ὁ Heimsoeth φλύουσαν, ὁ Nauck ῥοθοῦσαν.

545. τεῖχος ἀντὶ θηρός, ὅπερ προφανῶς εἶναι γλώσσημα τοῦ δάκους, ἤκασεν ὁ Francken.

546. κυροῦσαν ἀντὶ φέροντα ὁ Martin. Διότι, ὡς μηνύει τὸ ἑπόμενον, εἶναι τὸ εἰκὼ ὑποκείμενον τοῦ εἰσαμεῖψαι. Ὁ Heimsoeth τυχοῦσαν, ὁ Weil πρέπουσαν.

548. ἔξω μένουσα ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ἔξωθεν εἴσω, διότι εἴσω εἶναι ἀδιανόητον, ἐπειδὴ ὁ φέρων δὲν εἶναι ἐν τῇ πόλει. Ὁ Donner ἔξωθεν οὖσα, ὁ Heimsoeth ἔξω δ' ἐκείνη, ὁ Stadtmüller ἔξω δ' ἁλοῦσα, ὁ Weil διαγράφει 546 τιθεὶς εἰκὼν ἐν στίχ. 547: ἔξωθεν εἰκὼν καὶ γράφων ἐν στίχ. 545 θηρὸς ἐχθίστου δάκος. Ὁ Ritschl ἑρμηνεύει τὴν παραδεδομένην τοῦ στίχου τούτου γραφὴν «ἡ εἰκὼν τῆς Σφιγγὸς βαλεῖ ἀτιμίαν οὐχὶ εἰς τοὺς ἔξω ἐχθρούς, ἀλλ' ἔξωθεν εἴσω εἰς τὸν ἑαυτῆς στρατιώτην» λίαν βεβιασμένως, διότι τὰ ἡγούμενα τοῦ στίχου μηνύουσιν ἀρκούντως ὅτι τὸ ἔξωθεν σημαίνει ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

549. κατορθώσαιμ' ἔπος ἀντὶ τοῦ ἀμέτρου ἀληθεύσαιμ' ἐγὼ ἐξ ἐμῆς διορθώσεως. Ὁ Arnaldus ἐπειράθη νὰ θεραπεύσῃ τὸ χωρίον γράφων: τάδ' ἂν (ἀντὶ δ' ἂν), ὁ Elmsley τἄν, ὁ Wellauer ἂν δ' ὑπολαμβάνοντες τὴν θέσιν τοῦ δὲ μετὰ τὸ δυνητικὸν ἂν οὐχὶ Ἑλληνικήν. Ὁ Weil πρότερον, εὑρίσκων καὶ τὸ ἐγὼ ἀκατάλληλον, εἴκασε τόδ' ἂν ἀληθεύσαιμ' ἔπος, καὶ ἄλλοι ἄλλως.

550. Ὁ Jacobs φόβος ἢ τρόμος ἀντὶ λόγος.

551. καὶ τριχὸς ἀντὶ τριχὸς δ' ὁ Blomfield χάριν τῆς ἀκριβοῦς συμμετρίας, ὁ Wakefield ὄρθιος.

553. κλύουσ' ἀντὶ κλύων νεώτερα χειρόγραφα. Αἱ εἰκασίαι κλυούσᾳ, κλύουσαν, κλυούσας εἶναι περιττάι. — εἴθε μοι ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ εἰ θεοί. Ταὐτὸ προέτεινεν ὁ W. Schwarz, de vita et scriptis Iuliani imperatoris, 1888. Συνήθως παραλαμβάνεται ἐκ νεωτέρων χειρογράφων εἴθε γάρ, ἀλλ' ὁ Blomfield παρατηρεῖ: εἴθε ἐκφράζεται διὰ τοῦ εἰ, εἰ γάρ, οὐδέποτε δέ, εἰ καλῶς μέμνημαι, διὰ τοῦ εἴθε γάρ.

554. ἔμπας ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ τοῦ, ἐν γᾷ, ὄντος

Digitized by Google

ἄνευ σημασίας καὶ προσδεομένου τοὐλάχιστον τῆς ἀντωνυμίας τᾷδε.

556. Ὁ Weil ἄλλοτε μὲν διατεινόμενος, ὅτι κακῶς τὸ μάντιν συντάσσεται τῷ ἀλκήν τ' ἄριστον καὶ στίζων: ἄριστον, μάντιν Ἀμφιάρεω βίαν ἐξελάμβανε τὸ μάντιν ἐπιθετικῶς, νῦν δὲ εἰκάζει μάντιν Ἀμφιάρεων ἰδεῖν.

558. Ὁ Kock ἔκταισι ἀντὶ κακοῖσι, ἀλλ' ἔκταισι ὤφειλε νὰ ὑπάρχῃ πρὸ τοῦ Ὁμολωΐσιν.

560. Ὁ Hermann Ἄργει πημάτων διδάσκαλον ἐπισημειούμενος «εἰ μὴ ἐξαλειπτέος ὁ στίχος».

561. λῃτῆρα ἀντὶ κλῃτῆρα ὁ H. L. Ahrens. Ἡ ὕπερθεν τοῦ κλῃτῆρα γλῶσσα «ὑπηρέτην» ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσπολον καὶ τἀνάπαλιν τὸ Σχόλ. ἱερέα εἰς τὸ λῃτῆρα.

562. κακῶν ἔγραψα ἀντὶ κακῶν τ'. — Συνήθως ἐκλαμβάνεται βουλευτήριον ὡς αἰτιατικὴ τοῦ βουλευτήριος.

563. προυσελῶν ὁμόσπορον ἀντὶ προσμόραν (ὅπερ ἀνέγνω καὶ ὁ Σχολ. ἐξηγούμενος «τὸν ἀξιοθάνατον· ἢ τὸν συμπράκτορα αὐτοῦ») ἀδελφεόν ὁ Mor. Schmidt. Ὅτι προσμόραν ἀδελφεὸν προῆλθεν ἐκ τοῦ πρὸς καὶ τοῦ ὁμόσπορον μετὰ γλωσσήματος ἀδελφεόν, διέγνω πρῶτος ὁ Wellauer. Ὁ Stadtmüller προσθροῶν ὁμόσπορον. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Ἀμφιάραος τεταγμένος πρὸς πύλαις Ὁμολωΐσιν δὲν ἔβλεπε τὸν Τυδέα (πρβ. ἐξηγ. σημ. εἰς 365) καὶ τὸν Πολυνείκη, οὐδὲ ἐκλιπὼν τὴν τάξιν αὐτοῦ ἐπορεύθη πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἀπόντας ὠνείδιζεν.

564. ὄμμα ἀντὶ ὄνομα ὁ Schütz. Ὁ Weil ἑρμηνεύει ἐξυπτιάζων ὄμμα διὰ τοῦ ἀνατείνων τὰς ὀφρῦς.

565. δὶς ἀντὶ δίς τ' ὁ Blomfield. Ὁ H. Voss δυσεκτέλεστον, ὁ Hermann δυσεκτέλευτον, ὁ Herwerden δισσῇ τελευτῇ, ὁ Weil ἄλλοτε μὲν δίς γ' ἀντὶ λύμης τοὔνομ' ἐνδατούμενος (= ὑβρίζων), νῦν δὲ δὶς ἐντελὲς δή, ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ Ἀμφιάραος ἀναφωνῶν δὶς τὸ δυσώνυμον ὄνομα Πολυνείκης ποιεῖ τοῦτο οὐχὶ ἐν τέλει τοῦ ἀπὸ στίχου 367 ἀρχομένου λόγου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου δίκην προοιμίου. Συνήθως κεῖται ἐνδατεῖσθαι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ προΐεσθαι λόγους καὶ δὴ λοιδόρους, μέμφεσθαι, ἐπαρᾶσθαι, ὡς Σοφ. Τραχ. 791 τὸ δυσπάρευνον λέκτρον ἐνδατούμενος ἢ καὶ Εὐρ. Ἡρακλ. 218 λόγους ὀνειδιστῆρας ἐνδατούμενος, ἀλλ' ὅμως καὶ παρὰ Σοφ. Οἰδ. Τ. 205 βέλεα . . ἐνδατεῖσθαι ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ καταμερίζεσθαι.

567. Συνήθως ἐκλαμβάνουσι τοῖον ἔργον ὡς ὑποκείμενον τοῦ

Digitized by Google

προσφιλὲς ἑρμηνεύοντες τὸ «καὶ»: οὐ μόνον τοῖς σοῖς πολίταις, ἀλλὰ καὶ τοῖς θεοῖς. Ὁ Robortello εἰκάζει θεῖον ἀντὶ τοῖον.

571. πληγὴν ἀντὶ πηγὴν ὁ Seidler. Ἡ τῆς παραδεδομένης γραφῆς φερομένη παρὰ τῷ Σχολιαστῇ ἑρμηνεία «τὰ δάκρυα τῆς πατρίδος ποία παύσει τιμωρία;» ἐξελέγχεται ἄτοπος· διότι οὐδέποτε ἐκάλεσέ τις τὴν πατρίδα ἁπλῶς μητέρα, οὐδὲ τὰ δάκρυα τῆς πατρίδος πηγὴν μητρὸς οὐδὲ δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν προκειμένην ῥῆσιν χωρία, οἷα τὸ ἐν Πλάτ. Μενεξ. σελ. 237[B] τρεφομένους οὐχ ὑπὸ μητρυιᾶς, ὡς ἄλλοι, ἀλλ' ὑπὸ μητρός, τῆς χώρας, ἐν ᾗ ᾤκουν, καὶ τὸ ἐν Ἰσοκρ. Πανηγ. § 25 μόνοις γὰρ ἡμῖν τῶν Ἑλλήνων τὴν αὐτὴν τροφὸν καὶ πατρίδα καὶ μητέρα καλέσαι προσήκει. Καὶ ἐὰν δὲ ἐπετρέπετο νὰ κληθῇ ἡ πατρὶς μήτηρ ἁπλῶς, τίς ὅμως θὰ ἐκάλει αὐτὴν οὕτως, ἑπομένου εὐθὺς τοῦ πατρίς τε γαῖα ὥς τινος διαφόρου; Ἡ εἰκασία τοῦ Schütz μητρὸς δὲ πηγή τις κατασβέσει δίκην; (=τὴν δίκην αἵματος μητρικοῦ, τὴν μητροκτονίαν, δύναται νὰ κατασβέσῃ καὶ ἐκπλύνῃ πηγή τις;) φαίνεται ἀπρόσφορος καὶ τραχεῖα. Ὁ Hermann ἑρμηνεύει τὴν παραδεδομένην γραφήν: τίς δίκη δύναται νὰ κατασβέσῃ τὴν πηγὴν τῆς μητρός, ἐξ ἧς γεννώμεθα, ἤτοι τίς δικαίως δύναται νὰ φονεύσῃ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα;

572. τε ἀντὶ δὲ νεώτερα ἀντίγραφα.

574. τόνδε . . γύην ἀντὶ τήνδε . . χθόνα ὁ Ritschl. Διὰ τῆς γραφῆς δὲ ταύτης ἐκποδὼν γίνεται ἡ ὀχληρὰ ἐπανάληψις τοῦ χθὼν καὶ προσκτώμεθα ῥῆμα ἁρμόδιον τῷ πιανῶ. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκ. 453 γύας λιπαίνειν, Ἠλ. 3 ὑγραίνει γύας. Ὁ ἑνικὸς ἀπαντᾷ καὶ Εὐριπ. Ἡρακλείδ. 839 τὸν Ἀργείων γύην σπείροντες. Ὁ Schütz εἰκάζει πλάκα, ὁ Heimsoeth κόνιν ἀντὶ χθόνα.

575. ὑπὸ ἀντὶ ἐπὶ νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Ζάκας κεκηφὼς . . ἐπὶ χθονός, κατὰ Ἡσύχ. κέκηφε· τέθνηκε.

577 κέ. Ὁ Μεδ. παρέχει εὔκηλον ἔχων, ἔνθα ἡ χεὶρ τοῦ διορθωτοῦ ἔθηκε: γρ. εὔκυκλον νέμων. Ὁ Donner εὐκήλως ἔχων. Ἡ διόρθωσις αὕτη φαίνεται ὀρθή, διότι δι' αὐτῆς χαρακτηρίζεται ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τρόπους τῶν λοιπῶν ἡρώων. Μετὰ τὸ εὔκυκλον, ὅπερ ὁ Μεδ. καὶ 629 ἀντὶ εὔθετον ἔχει ἐν τῷ ἐδάφει, θὰ προσέπιπτε τραχὺ τοῖς ὠσὶ τὸ ἐν τῷ ἑξῆς στίχῳ κύκλῳ, ἀνθ' οὗ ὤφειλέ τις νὰ γράψῃ ἢ κύτει ἢ μετὰ τοῦ Dindorf σάκει. Ὁ F. W. Schmidt εἰκάζει οὐκ ὄγκῳ νέμων.

580. ὧλκα ἀντὶ ἄλοκα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διπλῆς ἐν τῷ στίχῳ διαλύσεως τοῦ ἰάμβου ὁ Krebs.

Digitized by Google

584. Ἐν τῷ Μεδ. διωρθώθη τὸ βροτοὺς ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς βροτοῖς.

585. δυσσεβεστάτοις ἀντὶ δυσσεβεστέροις νεώτερα ἀντίγραφα.

587. Ὁ Dindorf καρπὸς ἧς ἀσύμφορος.

588. Τὸν στίχον τοῦτον ἀποφαίνει ὁ Valckenaer ὡς ὀθνεῖον καὶ σὺν αὐτῷ πολλοὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ τὸ προηγούμενον καρπὸς οὐ κομιστέος θὰ ἦτο, ἀποβληθέντος τοῦ στίχου τούτου, περιττόν. ἐκκαρπίζεσθαι δὲν κεῖται ὡς μέσον, καθὰ Εὐριπ. Ἱππ. 432 τὸ σῶφρον . . δόξαν ἐσθλὴν ἐν βροτοῖς καρπίζεται (=καρποῦται, ἀπολαύει), ἀλλ' ὡς παθητικόν.

590. Ὁ Μεδ. ναύτησι. — σὺν ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ καὶ (νεώτερα ἀντίγραφα ἐν). Τὸ «καὶ πανουργίᾳ τινὶ» δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ, ὡς θέλει ὁ Blomfield, ἐν τῇ ἐννοίᾳ: καὶ πανούργοις τισί, διότι πρὸς τοῖς ναύταις δὲν δύναται νὰ μνημονευθῇ νέα τάξις ἀνθρώπων. Ὁ Arnaldus καὶ πανουργοῖσίν τισι, ὁ Dindorf καὶ πανουργίας πλέῳς.

592. Ὁ Schütz ξυμπολίτης, ἥτις λέξις ἀπαντᾷ καὶ Εὐρ. Ἡρακλεῖδ. 826, καίπερ ὁριζομένη ὡς ἀνάττικος. — Ὁ Todt εἰκάζει πολίταις ἀνοσίοις.

594 κέ. ἐκδίκοις ἀντὶ ἐκδίκως ὁ Prien. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν ἐνδίκως, μᾶλλον δὲ ὤφειλε νὰ ἑρμηνεύσῃ τις τὸ ἐκδίκως διὰ τοῦ «ἀναξίως». Ἡ ἀναστροφὴ τῶν στίχων 594, 595 κατάγεται ἀπὸ τοῦ Dindorf.

596. οὕτως ἀντὶ οὕτως δ' (ὀψιαιτέρα χεὶρ οὗτος δ') ὁ Brunck.

597. Ὁ Heimsoeth κενὸς ἀντὶ ἀγαθός.

599. Ὁ Μεδ. ἀνδράσι. — βίᾳ φρενῶν συνάπτει ὁ Schütz οὐχὶ τῷ τείνουσι, ἀλλὰ τῷ θρασυστόμοισιν, παραβάλλων στίχ. 648 φλύοντα σὺν φοίτῳ φρενῶν, ὁ δὲ Pauw προετίμησε νὰ συνάψῃ τὸ βίᾳ φρενῶν τῷ συμμιγείς, ὥστε νὰ σημαίνηται ἡ ἀκουσία ἐπικοινωνία τοῦ Ἀμφιαράου πρὸς ἀνοσίους ἄνδρας καὶ ἡ ἐξαναγκάσασα αὐτὸν εἰς τὴν στρατείαν σύζυγος Ἐριφύλη.

600. καμπὴν ἀντὶ πομπὴν ὁ Heimsoeth. Ὁ Weil εἰκάζει μὴ μακρὰν πάλιν μολεῖν.

603. ἄθυμον ἀντὶ ἄθυμος ὁ Turnebus.

605. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι καρπός ἐστι, ὅπερ προτιμᾷ ὁ Weil λέγων, ὅτι ὁ μέλλων ἔσται ἐκδηλοῖ ἀμφιβολίαν, ἐνταῦθα δὲ ἁρμόζει κάλλιστα ὁ ἐνεστώς, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν βεβαιοτάτων χρησμῶν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Burges εἰκάζει κῦρος.

606. Τοῦτον τὸν στίχον ἔθηκεν ὁ Ritschl μετὰ στίχ. 611. Ὁ στίχος δύναται νὰ περιέχῃ μόνον ἔπαινον τοῦ Θηβαίου πο-

Digitized by Google

λεμάρχου, μὴ ἀναφερόμενος μήτε εἰς τὸν Ἀπόλλωνα μήτε εἰς τὸν Ἀμφιάραον. Ὁ Weil ἐμβάλλει τὸν στίχον μεταξὺ 609 καὶ 610. Ἀλλ' ὅμως ἀκριβῶς πρὸ τοῦ 612 ἔχει τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν· ἀπορεῖται ὅμως ἐὰν μὴ μετὰ στίχον 606 ὀφείλει νὰ μεταβληθῇ ἐν στίχ. 612 τὸ εὐτυχεῖν εἰς εὐστομεῖν (ὥσπερ 469 δυστυχεῖν εἰς δυστομεῖν), μᾶλλον δὲ εἰς εὖ φρονεῖν. Πρβ. Ἀγ. 918 τὸ μὴ κακῶς φρονεῖν θεοῦ μέγιστον δῶρον, Σοφ. Ἀντ. 683 θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας, πάντων ὅσ' ἔστι κτημάτων ὑπέρτατον.

609. φύει ἀντὶ τοῦ φύσει, ἔχοντος ὑπεργεγραμμένον ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς φέρει, ὁ Wellauer.

610. οἶμα ἀντὶ ὄμμα ὁ Weil. — Ὁ Hartung χειρί. Ἀλλ' ὅμως δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ χεῖρα.

611. δορὶ ἀντὶ δόρυ ὁ Schütz καὶ Romahn. — Ὁ Weil εἰκάζει ἁρπάσας ἄορ ἑρμηνεύων τὸ παρ' ἀσπίδος διὰ τοῦ ἐξ ἀριστερῶν, τὸ δὲ γυμνωθὲν ἀναφέρων εἰς τὸ γυμνὸν καὶ ἐξαχθὲν τοῦ κολεοῦ ξίφος.

613. Ἄνωθεν τοῦ λιτὰς (λόγους) ἔγραψε νεωτέρα χεὶρ λόγους, ἄνωθεν δὲ τῶν καταλήξεων τοῦ δικαίας (ους) καὶ ἡμετέρας (ους) ους.

614. Ὁ Weil ἐξαλείφων ἡμετέρας εἰκάζει τελεῖθ', ὡς πόλεως πρόμαχος εὐτυχῇ (=τριχὸς δ' ὀρθίας πλόκαμος ἵσταται 551).

616. Ἀντὶ τοῦ γᾶς ἐπιμόλους (εἰς) (ὅπερθεν τοῦ ἐπὶ ἔθηκεν ὀψιαιτέρα χεὶρ εἰς) ἀποκατέστησεν ὁ Seidler εἰς ἐπιμόλους.

618. τὸν πύλαις ἐφ' ἑβδόμαις ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ τόνδ' ἐφ' ἑβδόμαις πύλαις. Ὁ Dindorf τὸν πρὸς ἑβδόμαις πύλαις.

620. οἷας παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα· ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται οἳ* γ' ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς οἷας γ'.

624. ἀνδρηλατῶν ἀντὶ ἀνδρηλατεῖν ὁ Blomfield. Αἱ μεταβολαὶ τοῦ Dindorf ἀτιμαστῆρ' ὅπως ἀνδρηλάτην καὶ τοῦ Prien ἀτιμαστῆρα σῶς (ὁ Madvig σῶς ἀνδρηλάτης) εἶναι περιττάι.

628. βία ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι μετέβαλεν ἡ χεὶρ τοῦ διορθωτοῦ εἰς βίᾳ.

629. εὔθετον ἀντὶ εὔκυκλον παρέχει ὁ Σχολ. γρ. «εὔθετον, ἵν' ᾖ εὐβάστακτον». Τὸ ἐπίθετον εὔκυκλον ἦτο μᾶλλον πρόχειρον ἢ τὸ εὔθετον. Πρβ. σημ. εἰς 577.

633. Ὁ Hermann Δίκη γάρ, ἐκλαμβάνων τὴν πρότασιν ὡς ἐπεξήγησιν τοῦ σωφρόνως ἡγουμένη.

Digitized by Google

634. λέγει ἀντὶ λέξει, ὅπερ ἀβλεψίᾳ τοῦ ἀντιγραφέως πλανηθέντος ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἐπαγομένῳ στίχῳ ἕξει προῆλθεν, νεώτερα ἀντίγραφα. — Ὁ Nauck κατάξω φῶτα, ἀλλ' ὅμως ἀκριβῶς τὸ δὲ συνδέει τὸν ὀρθὸν λόγον.

635. τ' μετὰ τὸ δωμάτων ἐνέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ἡ πρώτη, οὐχὶ ἡ δευτέρα χείρ. Οὐδεμία τοίνυν αἰτία τοῦ γράψαι μετὰ τοῦ Heimsoeth: καὶ πάλιν . . δωμάτων ἐπιστροφάς.

637. Τὸ ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ ἐκείνων ἀναφέρων ὁ Weil εἰς πάντας τοὺς πολεμάρχους τῶν Ἀργείων καὶ μὴ παραδεχόμενος, ὅτι τὸ «τίνα πέμπειν δοκεῖ» δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς μόνον τὸν Πολυνείκη εἰκάζει ὅτι μετὰ τὸν στ. 638 εἴπετο στίχος τοιόσδε τὴν ἔννοιαν: τούτῳ μάχεσθαι· τοῖς πάρος δ' ἔχει καλῶς. Ἕτεροι δὲ προσκρούοντες τῇ ἐπαναλήψει τοῦ σὺ δ' αὐτὸς γνῶθι ἐνταῦθα καὶ 639 ἐποιήσαντο πολλὰς μεταβολὰς καὶ μεταθέσεις, οἷον ὁ μὲν Paley περιγράφει τὸν στίχον 637, ὃν ὁ Prien καὶ Keck μετατιθέασι πρὸ τοῦ στίχου 636, ὁ Ritschl τίθησιν αὐτὸν (637) ἐν τέλει τοῦ λόγου ὑπολαμβάνων, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἐξέπεσεν ἕτερος στίχος, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸν στίχον 639 μεταποιεῖ ὧδε: μέμψῃ, τὸ σὸν δ' οὖν ἐστι ναυκληρεῖν πόλιν, ὁ δὲ Dindorf ἐκβάλλων στίχους 636 καὶ 637 ἀναπληροῖ ἕτερον. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ σὺ δ' αὐτὸς γνῶθι ἔχει καλῶς ἐν τῷ στόματι τοῦ ἀγγέλου, ὅστις μὴ τολμῶν νὰ συμβουλεύσῃ τῷ βασιλεῖ ἀναφανδὸν περιδεὴς ἀναμένει τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

640. Ὁ Ζάκας ὦ θεομυσές.

645. Ἐν τῷ Μεδ. γέγραπται ἡ κατάληξις ει τοῦ Πολυνείκει ἐν ξέσματι, νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι Πολυνείκη.

646. Ὁ Victorius τἀπίσημ'.

648. Ὁ Μεδ. συμφοίτω, ἐν δὲ τῇ ᾷᾳ ὀψιαιτέρα χείρ: σὺν φοίτῳ.

653. Ὁ Μεδ. ἓ ὅ ὀλλογῇ μετά σ ὑπεργεγραμμένου τοῦ ξ.

654. προσεῖδε ἀντὶ προσεῖπε κατὰ τὸν Σχολ. ὁ B. Martini. — Ὁ Weil κοὐκ ἀπηξιώσατο, ὁ Meineke καί σφ' ἐδεξιώσατο.

655. οὐδ' ἀντὶ οὔτ' νεώτερα ἀντίγραφα.

663. Ὁ Μεδ. φέρει πετρῶν μετὰ ἀπεξεσμένου τόνου ἄνωθεν τοῦ ε. Προειλόμην τὸ πέτρων, διότι οἱ τραγικοὶ δὲν ἀσμενίζουσιν τῇ χρήσει τῆς γενικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῆς πρώτης κλίσεως εἰς ῶν. Πρβ. πέτροισιν Πέρσ. 463. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν αἰχμὴν καὶ πτερῶν (Σχολ. ν. «τὰ δὲ πτερῶν προβλήματα τοὺς ὀϊστοὺς νόει»). Ὁ Weil εἰκάζει καὶ πρυλέων προβλήματα. Ἀλλ' ὅμως πᾶσα μεταβολὴ περιττή.

Digitized by Google

665. Ὁ Hermann ἐκλαμβάνων σὺν τῷ Pauw τὸ αὐδωμένῳ ἐνεργητικῶς ἀνάγει τὴν ῥῆσιν αὐδωμένῳ κάκιστα εἰς στ. 623 κέ., ἔνθα ὁ ἄγγελος ἤγγειλεν ὅσα εἶπεν ὁ Πολυνείκης, ἕτεροι δὲ ἐννοοῦσιν ἐν τῇ ῥήσει τὸ ἀπαίσιον ὄνομα τοῦ Πολυνείκους. Ὁ Stadtmüller εἰκάζει: κάκιστα μωμένῳ.

667. χεῖρας ἀντὶ χέρας νεώτερα ἀντίγραφα.

670 κέ. Ἐν τῇ στίξει «εἴπερ . . τις, αἰσχύνης ἄτερ ἔστω», ἣν παραδέχεται ὁ Σχολ. (ἑρμηνεύων: εἰ ὅλως τις ἀτυχεῖ, καλὸν τὸ δίχα αἰσχύνης) διαμένει τὸ ἑπόμενον ἐν τεθνηκόσιν ἀδιανόητον. Ὁ Weil ὑπολαμβάνων τὸ ἔστω ὀθνεῖον συμπλήρωμα τῆς ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ ἐννοουμένης ἐλλείψεως (εἴπερ . . ἄτερ, φερέτω) γράφει ἐκ τοῦ μόνον γάρ, ὁ Pauw εἰκάζει κῦδος ἐν τεθνηκόσιν, ὁ Bücheler κέρδος εὖ τεθνηκόσιν. Ἐν τῷ Μεδ. μετέβαλεν ὀψιαιτέρα χεὶρ τὸ ἐν εἰς ἕν. Ὁ Heimsoeth γράφει: μένει γὰρ κέρδος ἓν τεθνηκότι. Ὁ Ἐτεοκλῆς λέγει ἐν τούτοις τὸν λόγον, δι' ὃν εἶναι κακὸν ὅπερ ζητεῖ ὁ χορός. Ὅθεν ἡ ἔννοια, ἣν εὑρίσκει ὁ Hermann ἐν τῷ χωρίῳ, δὲν συνᾴδει τῇ συνεχείᾳ. Εὑρίσκων δὲ ὁ Hermann, ὅτι ἡ ἔννοια ἐλήφθη ἐκ τῶν φιλοσόφων, ἑρμηνεύει ὅλον τὸ χωρίον ὧδε: ἐάν τις ᾖ δυστυχὴς ἄνευ αἰσχύνης, ἔστω (δηλ. ἀνεκτὴ ἡ δυστυχία)· διότι πᾶν κέρδος καὶ εὐτυχία ζητητέον μόνον παρὰ τοῖς νεκροῖς (ἐὰν ἐν τῷ Ἅιδου μὴ κολαζώμεθα)· ἀλλ' ὅμως ἀτυχία συνημμένη αἰσχύνῃ οὐδαμοῦ τιμᾶται. Ὁ Schütz ἀναστρέφων 671 καὶ 672 καὶ γράφων: εἴπερ κακὸν φέρει τις αἰσχύνης ἄτερ. | κακῶν δὲ — ἐρεῖς. | ἔστω· μόνον — τεθνηκόσι ἑρμηνεύει: ἐάν τις δύνηται νὰ φέρῃ κακόν τι ἄνευ αἰσχύνης, φερέτω (ὥσπερ καὶ ἐγὼ θὰ ἔφερον τὴν ἀδικίαν τοῦ Πολυνείκους μὴ μαχόμενος αὐτῷ, ἐὰν ἠδυνάμην νὰ ποιήσω τοῦτο ἄνευ αἰσχύνης)· τῶν κακῶν ὅμως συνημμένων τοῖς αἰσχροῖς οὐδένα ἔπαινον δύνασαι νὰ εἴπῃς (ἤτοι δὲν δύνασαι νὰ πείσῃς ἐμὲ νὰ μὴ μετάσχω τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὸν ἀδελφόν, διότι τοῦτο ποιήσας νομισθήσομαι δειλός)· ἔστω, διότι κέρδος ἔχω μόνον ἐν τοῖς νεκροῖς ἤτοι οὐδὲν εἶναι ἐμοὶ ποθεινότερον καὶ ὠφελιμώτερον ἢ ὁ θάνατος.

673. Ἄνωθεν τοῦ ο ἐν τῷ μέμονας ἔθηκεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ η. — μήτι σε ἀντὶ μή τις σε νεώτερα ἀντίγραφα.

674. Ὁ Verrall δορίμαργον, ἄνευ ἀνάγκης.

675. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται τὸ ἔκβαλ' εἰς ἔκβαλλ'.

679. Ἄνωθεν τοῦ ἐξ τοῦ ἐξοτρύνει ὀψιαιτέρα χεὶρ ἔθηκεν ἐπ.

680. πικρόκαρπος ἀντὶ πικρόπαρκον κατὰ τὸν Σχολ. ὁ Weil. — ἀνδροηλασίαν μετέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ εἰς ἀνδροκτασίαν.

Digitized by Google

682. ἐχθρὰ ἀντὶ αἰσχρά νεώτερα ἀντίγραφα. — μέλαιν' ἀντὶ τελεῖ (τελεία ὀψιαιτέρα χεὶρ) κατὰ στίχ. 817 ὁ Weil, ὁ δὲ Wordsworth τάλαιν'.

683. ἄκλαυτος ἀντὶ ἀκλαύστοις ὁ Butler, ὁ Heimsoeth ἀκλάστοις.

684. Ὁ Σχολ. ἑρμηνεύει «κέρδος μοι ὑποτιθεμένη τὸ προτερῆσαι ἀποκτείναντα ἢ ὑστερῆσαι», ὅπερ τῇ συνεχείᾳ καὶ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ἐτεοκλέους ἧττον συνᾴδει. Ὅθεν αἱ μεταβολαὶ τοῦ Schütz «λέγουσα κέρδος ὕστερον προτέρου μόρου», ἐννοοῦντος ἐν τῷ προτέρου μόρου τὴν ἀπαισίαν καὶ δυστυχῆ συνουσίαν τοῦ Λαΐου καὶ τῆς Ἰοκάστης ἐναντίον τῶν χρησμῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὑπὸ τοῦ Οἰδίποδος φόνον τοῦ πατρὸς καὶ τὴν ἄναγνον σύζευξιν τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς μητρός, καὶ διατεινομένου ὅτι τὸ κέρδος κείμενον πολλάκις περὶ τῆς ἔκ τινος πράγματος προκυπτούσης ζημίας σημαίνει ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει ὕστερον κέρδος τὴν ἐπικειμένην τοῖς υἱοῖς ἀμοιβαίαν σφαγήν, ἣν ἠράσατο ὁ πατήρ, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Francken «λέγουσα κέρδους πρότερον ὑστέρου μόρον» εἰσὶν ἀπορριπτέαι. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Hermann «ἐξοτρύνουσί με αἱ τοῦ πατρὸς ἀραὶ μνημονεύουσαι κέρδος πρότερον τοῦ ἐπελευσομένου θανάτου ἤτοι ἐξοτρύνουσί με ἐπὶ ἐκδίκησιν καίπερ μέλλοντα ἀποθανεῖν» δὲν καταφαίνεται ἀρκούντως ἡ ἀντίθεσις τοῦ πρότερον — ὑστέρου.

686 κέ. μελάναιγις ἐκ δ' ἀντὶ μελαναιγὶς δ' οὐκ ὁ Weil (πρότερον ἕξεισι). Ὁ Brunck μελάναιγις οὐκ (μετὰ τοῦ Arnaldus) εἶσι δόμους.

687 κέ. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται ὑπὸ δευτέρας χειρὸς τὸ ὅτ' ἂν εἰς οὔτ' ἄν. Ὁ Prien γράφει ὅτου ἐκ, ὁ Burges ὅταν ἐσχάραι θεῶν.

690. Ὁ Weil ἐκ τοῦ Σχολ. «τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν ἐν χάριτος μοίρᾳ λαμβάνουσιν· ἢ μετὰ θάνατον ἴσως εὐκλείας τευξόμεθα» ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὑπεμφαίνει τὴν ἰδέαν, καθ' ἣν ὡς παλλάδια ἐτιμῶντο μετὰ θάνατον οἱ τάφοι τοῦ Οἰδίποδος καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ πεῖραν τῆς ὀργῆς τῶν θεῶν λαβόντων υἱῶν αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (9, 18, 3) οἱ Θηβαῖοι ἐλάτρευον τοὺς υἱοὺς τοῦ Οἰδίποδος ὡς ἥρωας.

692. παρέστακεν ἐποιδάνον ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ παρέστακεν· ἐπεὶ δαίμων, διότι παρέστακεν μόνον οὐδὲν σημαίνει, ἐποιδάνον δὲ ὑπαγορεύει καὶ τὸ ἑπόμενον νῦν δ' ἔτι ζεῖ, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις προσγίνεται διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἡ τῷ στροφικῷ στίχῳ συνάδουσα μορφὴ τοῦ δοχμείου. Ὁ

Digitized by Google

Hermann γράφων: ἐπεὶ κλύδων, λήματος ἀντροπαίᾳ χρονίᾳ μεταλλακτός, ἴσως ἂν ἔλθοι χαλαρωτέρῳ πνεύματι· ἑρμηνεύει: νῦν ἔξεστί σοι (δύνασαι ἔτι νὰ ἀποφύγῃς τὸν θάνατον)· διότι ὁ κλύδων, μεταβληθεὶς ἐν ὑστέρᾳ τῆς σκέψεως μεταβολῇ ἴσως δύναται νὰ πνεύσῃ ἐν ἠπιωτέρᾳ πνοῇ. Ὁ Schütz συντάσσει καὶ ἑρμηνεύει ὧδε: νῦν (σαῖνε μόρον), ὅτε σοι παρέστακεν (δηλ. πιέζων καὶ προτρέπων εἰς ὄλεθρον) κτλ. Ὁ Blomfield γράφει «ἐπεὶ δαμὲν λῆμα τὸ σὸν τροπαίᾳ . . μεταλλακτὸν» κτέ.

693. αὖ τροπαία χρονία ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ἀντροπαῖα χρονία (ἀντροπαία χρόνια δευτ. χ.). Ἡ Ἀλδεία ἔκδ. παρέχει ἐν τροπαίᾳ, ὁ Heath ἂν τροπαίᾳ, ὁ Paley αὖ τροπαίᾳ.

694. θελεμωτέρῳ ἀντὶ θα*λωτέρῳ (ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς μεταβληθέντος εἰς θαλερωτέρῳ) ὁ Conington. Ὁ Hermann χαλαρωτέρῳ, ὁ Heimsoeth μαλακωτέρῳ, ὁ Badham θεμερωτέρῳ.

696. ἐξέζεσεν ἀντὶ ἐξέζεσαν νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Hermann διατηρεῖ τὸν πληθυντικὸν ὑπολαμβάνων τὰ κατεύγματα ὡς πρόσωπα· ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ προσωποποιίας οὐδετέρου φαίνεται λίαν ἐπισφαλής.

697. Ὁ Nauck νυκτέρων φαντασμάτων.

698. Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωσεν ὀψιαιτέρα χεὶρ τὸ δοτήριοι εἰς δατήριοι.

699. πιθοῦ ἀντὶ πείθου ὁ Blomfield.

703. Ὁ Hermann ἀντὶ τῆς παραδεδομένης γραφῆς εἰκάζων νίκῃ γε μέντοι καὶ κακὸν τιμᾷ θεὸς (=καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ μὴ χρηστοὺς τιμᾷ ὁ θεὸς παρέχων νίκην), σημειοῦται «ἀποτρέπων ὁ χορὸς τὸν Ἐτεκλέα τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν λέγει ὅτι ὁ θεὸς ἐνίοτε καὶ τῷ φαύλῳ, νῦν τῷ Πολυνείκει, παρέχει νίκην· ὁ δὲ Ἐτεοκλῆς ἀποκρινόμενος λέγει, ὅτι ὁ ἀνδρεῖος ὀφείλει νὰ μὴ διανοῆται, ὅτι δύναται νὰ νικηθῇ». Ἀλλ' οὕτως εἶναι ἀσαφὴς ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ἐτεοκλέους. Ὁ Stadtmüller εἰκάζει μαλθακὴν ἀντὶ καὶ κακήν. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἧττον εἶναι πρόσφορος ἡ ἔννοια: τὸν κρατοῦντα μαλθακῶς θεὸς πρόσωθεν εὐμενῶς προσδέρκεται Ἀγ. 942. Ὁ Wellauer (καὶ Burtonus) ἐννοεῖ τὴν αἰσχρὰν καὶ ἄδοξον νίκην, τὴν κτηθησομένην ἐν ἀγῶνι, οὗ δὲν θὰ μετάσχῃ ὁ Ἐτεοκλῆς. Ὁ Weil προσνέμων τὸν στίχον τοῦτον τῷ Ἐτεοκλεῖ καὶ παραδεχόμενος ὅτι ἐξέπεσον πρὸ αὐτοῦ μὲν εἷς, μετ' αὐτὸν δὲ ἕτερος στίχος, ἀμφότεροι τοῦ χοροῦ, σημειοῦται τάδε: «Ἐν τῷ προτέρῳ στίχῳ ὁ χορὸς παρῄνει τὸν Ἐτεοκλέα νὰ μὴ συνάψῃ μάχην, ἐν ᾗ δὲν

Digitized by Google

ἠδύνατο ἄνευ μιάσματος δεινοῦ νὰ νικήσῃ, ὁ δὲ Ἐτεοκλῆς ἀποκρίνεται: καὶ κακὴ (ἄδικος) νίκη εἶναι ἀρεστὴ τοῖς θεοῖς, ἐὰν διὰ τῆς ἀποβάσεως αὐτῆς διαγινώσκηται ἡ θέλησις τῶν θεῶν· ἐν τῷ ὑστέρῳ στίχῳ ὁ χορὸς ἴσως ἔλεγεν, ὅτι ἡττᾶσθαι ἢ ἐκκλίνειν τὴν μάχην ἄμεινόν ἐστι τοιούτων ἔργων». Ὅτι δὲ ὁ στίχος δὲν εἶναι ἐρωτηματικός, ὡς ἑρμηνεύει ὁ Σχολ. «τιμωρεῖται· ἢ ἐν ἐρωτήσει ὁ λόγος», καταδεικνύει ὁ ἑπόμενος στίχος.

706. Ἐν τῷ Μεδ. ἔγραψεν ὀψιαιτέρα χεὶρ ἄνωθεν τοῦ ἐκφύγοις οι. Τοῦτο φαίνεται συνᾷδον μᾶλλον τῷ διδόντων: ἐὰν οἱ θεοὶ παρέχωσιν καὶ θέλωσιν, ὁ Πολυνείκης δὲν θὰ ἐκφύγῃ τὴν δυστυχίαν. Ἀλλ' ἡ ἔννοια αὕτη δὲν συνᾴδει οὕτω τῷ χαρακτῆρι τοῦ Ἐτεοκλέους, ὡς ἡ ἐν τῷ δευτέρῳ προσώπῳ (ἐκφύγοις) ἐκφερομένη γενικὴ ἔννοια. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀντὶ κακὰ θὰ ἀνέμενέ τις μόρον. Ὁ Nauck ἐκφύγοιν. Ὁ Todt ἐκφύγοι μόρον.

709. παναλαθῆ ἀντὶ παναληθῆ ὁ Dindorf.

710. Μεταβολὴ τοῦ εὐκταίαν ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ αι (ὁ Hermann ὠκύπουν) ἀπορριπτέα. Ἴδε ἐξηγ. σημειώσεις.

712. Οἰδιπόδα βλαψίφρονος ἀντὶ βλαψίφρονος Οἰδιπόδα ὁ Τρικλίνιος.

713. Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωσεν ὀψιαιτέρα χεὶρ δ' ἔρις δ', εἰς, δ' ἔρις ἅδ'. Ὁ Heimsoeth παιδολέτωρ νέμεσις δ' ὀτρύνει.

714. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται τὸ κλήρους εἰς κλήροις καὶ ἐπινωμᾶν ἐκ δευτέρας χειρὸς εἰς ἐπινωμᾷ.

715. Σκυθᾶν ἀντὶ Σκυθῶν ὁ Dindorf.

719. Ὁ Μεδ. ἔχει φθιμένοισι.

721 κέ. αὐτοκτόνως ἀντὶ αὐτοκτόνωσιν (αὐτοὶ κτάνωσιν ὀψιαιτέρα χεὶρ) ὁ Τρικλίνιος, ὁ Heimsoeth αὐτοκτόνοι καὐτοδάϊκτοι· ἀλλ' ἡ κρᾶσις παρ' Αἰσχύλῳ μὲν καὶ Εὐριπίδῃ ἐν τοῖς χορικοῖς δὲν εἶναι ἐν χρήσει, παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ σπανίως. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, ἐπεὶ δὰν αὐτοκτόνοι δ' αὐτοδάϊκτοι.

723. καὶ γαῖα ἀντὶ καὶ χθονία εἴκασεν ὁ Hermann διὰ τὸν ἀντιθετικὸν στίχον ἀναφέρων Ἡσυχ. «γαῖα· ἡ κόνις καὶ ἡ γῆ», ἔνθα γράφει «γαῖα κόνις· ἡ γῆ», εἰς τὸ ἐνταῦθα χωρίον. Ὁ Francken καὶ πατρία, ὁ Weil καὶ νερτέρα.

725. καθαρμοὺς ἀντὶ καθαρ * * (κάθαρμα ἐκ δευτέρας, καθαρμὸν ἐξ ὀψιαιτέρας χειρὸς) νεώτερα ἀντίγραφα.

726. Ὁ Heimsoeth ὦ μόχθοι ἕνεκα τῆς ἀκριβοῦς συμμετρίας.

727. παλαιοῖσι ἀντὶ παλαιοῖς νεώτερα ἀντίγραφα. — Ἐν τῷ Μεδ. ἄνωθεν τοῦ ἐν τῷ συμμιγεῖς σ ἔθηκε δευτέρα χεὶρ ξ.

729. παρβασίαν ἀντὶ παραβασίαν ὁ Porson. — Ὁ Weil

Digitized by Google

ὀξύποινον παραβάλλων Σχολ. «τὴν ὀξέως μετελθοῦσαν αὐτόν», ὁ Oberdick ὠμόποινον. Οὐδεμιᾶς ὅμως διορθώσεως χρεία. Ὁ Hermann ἑρμηνεύει τόνδε καὶ τὸν ἑπόμενον στίχον λέγων «ὠκύποινον καὶ αἰῶνα δ' ἐς τρίτον δὲν ἀντιμάχονται ἀλλήλοις· ἡ ταχεῖα ποινὴ διέμεινε μέχρι τρίτης γενεᾶς, ταχέως τιμωρησαμένη τὸν Λάϊον, τὸν Οἰδίποδα, τὴν Ἰοκάστην, τοὺς υἱούς».

730. Ὁ Heimsoeth αἰῶ τ' ἐς τρίτατον καὶ 713 μετὰ τοῦ Bothe καὶ κόνις χθονία. Πάντως ὤφειλε νὰ ἐλέγετο αἰῶ δ'.

734. Ἄνω τοῦ θνάσκοντα ἔγραψεν ἐν τῷ Μεδ. δευτέρα χεὶρ η. Ὁ Heimsoeth θανόντα . . σαοῦν πόλιν χάριν ἀκριβοῦς συμμετρίας. Ὁ Blomfield σώσειν· ἀλλὰ τὸ προηγούμενον τρὶς εὐαρμοστεῖ μόνον παραινέσει, οὐχὶ δὲ προφητείᾳ ἤτοι ὁ Ἀπόλλων δὲν προλέγει τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ κελεύει τὸν Λάϊον νὰ σώσῃ τὴν πόλιν ἀποθνήσκων ἅπαις καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐνεστὼς ἔχει καλῶς ἐνταῦθα.

735. κρατηθεὶς ἀντὶ κρατηθεὶς δ' ὁ Porson. — ἀβουλιᾶν ἀντὶ ἀβουλίαν ὁ Dindorf. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχοντα ἀβουλίᾳ ἢ ἀβουλίαις ὑπεμφαίνουσι μετὰ τοῦ Σχολ. «οἷς ἐκοινώσατο τὸν χρησμὸν» φίλους, ἤτοι ἑρμηνείαν, καθ' ἣν ἐκρατήθη ὑπὸ κακῶν συμβούλων φίλων, ὅπερ εἶναι παντάπασιν ἀνάρμοστον. Ὁ Kock εἰκάζει ἐκ φρενῶν ἀβουλίας.

736. ἐγείνατο ἀντὶ γείνατο νεώτερα ἀντίγραφα.

738. Ἐν τῷ ματρὸς ὀψιαιτέρα χεὶρ ἔγραψεν ἐν τῇ ᾧᾳ μὲν πρός, νεώτερα δὲ ἀντίγραφα παρέχουσι μὴ πρός.

741. Ἐν τῷ Μεδ. ἄνω τοῦ ἔτλῃ (ἀνθ' οὗ ὁ Dindorf ἀπροσδιονύσως εἴκασεν ἔφλα = ἐσπόδει, ἅτινα ῥήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἀφροδίσια ἔργα ἔχουσι πολλὴν τὴν αἰσχρότητα καὶ τὸ κακέμφατον) ἔθηκε δευτέρα χεὶρ α μεταβαλοῦσα καὶ τὸ παράνοια εἰς παράνοιαι. — σύναγε ὀψιαιτέρα χεὶρ μετέβαλεν εἰς συνάγαγε.

742. Ἄνωθεν τῆς καταλήξεως τοῦ φρενώλης ἔθηκεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ ες. Τὴν ὀνομαστικὴν πιστοῦται καὶ ὁ Σχολ. καὶ οὐδεὶς λόγος νὰ μεταβληθῇ.

747 κέ. ἀλκὰ δὲ ‹κύματος› ὀλίγῳ (= ὀλίγου εὔρους πύργος ἐκτείνεται ὡς ἀλεξητήριον τοῦ ἐχθρικοῦ κύματος) ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ μεταξὺ δ' ἀλκὰ δι' ὀλίγου. Τὸ μέτρον τοῦ στροφικοῦ στίχου μηνύει, ὅτι τὸ μεταξὺ εἶναι γλώσσημα καὶ τὸ ἐν εὔρει ἀπαιτεῖ ὀλίγῳ (τὸ ἐκ τοῦ δὲ προελθὸν δι' ἐπηγάγετο τὸ ὀλίγου). Ὁ Blomfield ἄλκαρ. Ὁ Weil ἄλλοτε μὲν μεταξὺ δ' οἶδμα δι' ὀλίγου τείνει πύργος ἐρύκειν (= ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐκτείνεται πύργος πρὸς κώλυσιν τοῦ ἐγγὺς κύμα-

Digitized by Google

ἄνευ σημασίας καὶ προσδεομένου τοὐλάχιστον τῆς ἀντωνυμίας τᾷδε.

556. Ὁ Weil ἄλλοτε μὲν διατεινόμενος, ὅτι κακῶς τὸ μάντιν συντάσσεται τῷ ἀλκήν τ' ἄριστον καὶ στίζων: ἄριστον, μάντιν Ἀμφιάρεω βίαν ἐξελάμβανε τὸ μάντιν ἐπιθετικῶς, νῦν δὲ εἰκάζει μάντιν Ἀμφιάρεων ἰδεῖν.

558. Ὁ Kock ἕκταισι ἀντὶ κακοῖσι, ἀλλ' ἕκταισι ὤφειλε νὰ ὑπάρχῃ πρὸ τοῦ Ὁμολωΐσιν.

560. Ὁ Hermann Ἄργει πημάτων διδάσκαλον ἐπισημειούμενος «εἰ μὴ ἐξαλειπτέος ὁ στίχος».

561. λῃτῆρα ἀντὶ κλητῆρα ὁ H. L. Ahrens. Ἡ ὅπερθεν τοῦ κλητῆρα γλῶσσα «ὑπηρέτην» ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσπολον καὶ τἀνάπαλιν τὸ Σχόλ. ἱερέα εἰς τὸ λῃτῆρα.

562. κακῶν ἔγραψα ἀντὶ κακῶν τ'. — Συνήθως ἐκλαμβάνεται βουλευτήριον ὡς αἰτιατικὴ τοῦ βουλευτήριος.

563. προυσελῶν δομόσπορον ἀντὶ προσμόραν (ὅπερ ἀνέγνω καὶ ὁ Σχολ. ἐξηγούμενος «τὸν ἀξιοθάνατον· ἢ τὸν συμπράκτορα αὐτοῦ») ἀδελφεόν ὁ Mor. Schmidt. Ὅτι προσμόραν ἀδελφεὸν προῆλθεν ἐκ τοῦ πρὸς καὶ τοῦ δομόσπορον μετὰ γλωσσήματος ἀδελφεόν, διέγνω πρῶτος ὁ Wellauer. Ὁ Stadtmüller προσθροῶν δομόσπορον. Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Ἀμφιάραος τεταγμένος πρὸς πύλαις Ὁμολωΐσιν δὲν ἔβλεπε τὸν Τυδέα (πρβ. ἐξηγ. σημ. εἰς 365) καὶ τὸν Πολυνείκη, οὐδὲ ἐκλιπὼν τὴν τάξιν αὐτοῦ ἐπορεύθη πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἀπόντας ὠνείδιζεν.

564. ὄμμα ἀντὶ ὄνομα ὁ Schütz. Ὁ Weil ἑρμηνεύει ἐξυπτιάζων ὄμμα διὰ τοῦ ἀνατείνων τὰς ὀφρῦς.

565. δὶς ἀντὶ δίς τ' ὁ Blomfield. Ὁ H. Voss δυσεκτέλεστον, ὁ Hermann δυσεκτέλευτον, ὁ Herwerden δισσῇ τελευτῇ, ὁ Weil ἄλλοτε μὲν δίς γ' ἀντὶ λόμης τοὔνομ' ἐνδατούμενος (= ὑβρίζων), νῦν δὲ δὶς ἐντελὲς δή, ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ Ἀμφιάραος ἀναφωνῶν δὶς τὸ δυσώνυμον ὄνομα Πολυνείκης ποιεῖ τοῦτο οὐχὶ ἐν τέλει τοῦ ἀπὸ στίχου 367 ἀρχομένου λόγου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου δίκην προοιμίου. Συνήθως κεῖται ἐνδατεῖσθαι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ προΐεσθαι λόγους καὶ δὴ λοιδόρους, μέμφεσθαι, ἐπαρᾶσθαι, ὡς Σοφ. Τραχ. 791 τὸ δυσπάρευνον λέκτρον ἐνδατούμενος ἢ καὶ Εὐρ. Ἡρακλ. 218 λόγους ὀνειδιστῆρας ἐνδατούμενος, ἀλλ' ὅμως καὶ παρὰ Σοφ. Οἰδ. Τ. 205 βέλεα . . ἐνδατεῖσθαι ἁπαντᾷ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ καταμερίζεσθαι.

567. Συνήθως ἐκλαμβάνουσι τοῖον ἔργον ὡς ὑποκείμενον τοῦ

Digitized by Google

προσφιλὲς ἑρμηνεύοντες τὸ «καὶ»: οὐ μόνον τοῖς σοῖς πολίταις, ἀλλὰ καὶ τοῖς θεοῖς. Ὁ Robortello εἰκάζει θεῖον ἀντὶ τοῖον.

571. πληγὴν ἀντὶ πηγὴν ὁ Seidler. Ἡ τῆς παραδεδομένης γραφῆς φερομένη παρὰ τῷ Σχολιαστῇ ἑρμηνεία «τὰ δάκρυα τῆς πατρίδος ποία παύσει τιμωρία;» ἐξελέγχεται ἄτοπος· διότι οὐδέποτε ἐκάλεσέ τις τὴν πατρίδα ἁπλῶς μητέρα, οὐδὲ τὰ δάκρυα τῆς πατρίδος πηγὴν μητρὸς οὐδὲ δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν προκειμένην ῥῆσιν χωρία, οἷα τὸ ἐν Πλάτ. Μενεξ. σελ. 237[B] τρεφομένους οὐχ ὑπὸ μητρυιᾶς, ὡς ἄλλοι, ἀλλ' ὑπὸ μητρός, τῆς χώρας, ἐν ᾗ ᾤκουν, καὶ τὸ ἐν Ἰσοκρ. Πανηγ. § 25 μόνοις γὰρ ἡμῖν τῶν Ἑλλήνων τὴν αὐτὴν τροφὸν καὶ πατρίδα καὶ μητέρα καλέσαι προσήκει. Καὶ ἐὰν δὲ ἐπετρέπετο νὰ κληθῇ ἡ πατρὶς μήτηρ ἁπλῶς, τίς ὅμως θὰ ἐκάλει αὐτὴν οὕτως, ἑπομένου εὐθὺς τοῦ πατρίς τε γαῖα ὥς τινος διαφόρου; Ἡ εἰκασία τοῦ Schütz μητρὸς δὲ πηγή τις κατασβέσει δίκην; (=τὴν δίκην αἵματος μητρικοῦ, τὴν μητροκτονίαν, δύναται νὰ κατασβέσῃ καὶ ἐκπλύνῃ πηγή τις;) φαίνεται ἀπρόσφορος καὶ τραχεῖα. Ὁ Hermann ἑρμηνεύει τὴν παραδεδομένην γραφήν: τίς δίκη δύναται νὰ κατασβέσῃ τὴν πηγὴν τῆς μητρός, ἐξ ἧς γεννώμεθα, ἤτοι τίς δικαίως δύναται νὰ φονεύσῃ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα;

572. τε ἀντὶ δὲ νεώτερα ἀντίγραφα.

574. τόνδε . . γύην ἀντὶ τήνδε . . χθόνα ὁ Ritschl. Διὰ τῆς γραφῆς δὲ ταύτης ἐκποδὼν γίνεται ἡ ὀχληρὰ ἐπανάληψις τοῦ χθὼν καὶ προσκτώμεθα ῥῆμα ἁρμόδιον τῷ πιανῶ. Πρβ. Εὐριπ. Ἑκ. 453 γύας λιπαίνειν, Ἠλ. 3 ὑγραίνει γύας. Ὁ ἑνικὸς ἀπαντᾷ καὶ Εὐριπ. Ἡρακλεῖδ. 839 τὸν Ἀργείων γύην σπείροντες. Ὁ Schütz εἰκάζει πλάκα, ὁ Heimsoeth κόνιν ἀντὶ χθόνα.

575. ὑπὸ ἀντὶ ἐπὶ νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Ζάκας κεκηφὼς . . ἐπὶ χθονός, κατὰ Ἡσύχ. κέκηφε· τέθνηκε.

577 κέ. Ὁ Μεδ. παρέχει εὔκηλον ἔχων, ἔνθα ἡ χεὶρ τοῦ διορθωτοῦ ἔθηκε: γρ. εὔκυκλον νέμων. Ὁ Donner εὐκήλως ἔχων. Ἡ διόρθωσις αὕτη φαίνεται ὀρθή, διότι δι' αὐτῆς χαρακτηρίζεται ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τρόπους τῶν λοιπῶν ἡρώων. Μετὰ τὸ εὔκυκλον, ὅπερ ὁ Μεδ. καὶ 629 ἀντὶ εὔθετον ἔχει ἐν τῷ ἐδάφει, θὰ προσέπιπτε τραχὺ τοῖς ὠσὶ τὸ ἐν τῷ ἑξῆς στίχῳ κύκλῳ, ἀνθ' οὗ ὤφειλέ τις νὰ γράψῃ ἢ κύτει ἢ μετὰ τοῦ Dindorf σάκει. Ὁ F. W. Schmidt εἰκάζει οὐκ ὄγκῳ νέμων.

580. ὥλκα ἀντὶ ἄλοκα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διπλῆς ἐν τῷ στίχῳ διαλύσεως τοῦ ἰάμβου ὁ Krebs.

Digitized by Google

584. Ἐν τῷ Μεδ. διωρθώθη τὸ βροτοὺς ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς βροτοῖς.

585. δυσσεβεστάτοις ἀντὶ δυσσεβεστέροις νεώτερα ἀντίγραφα.

587. Ὁ Dindorf καρπὸς ἧς ἀσύμφορος.

588. Τὸν στίχον τοῦτον ἀποφαίνει ὁ Valckenaer ὡς ὀθνεῖον καὶ σὺν αὐτῷ πολλοὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ τὸ προηγούμενον καρπὸς οὐ κομιστέος θὰ ἦτο, ἀποβληθέντος τοῦ στίχου τούτου, περιττόν. ἐκκαρπίζεσθαι δὲν κεῖται ὡς μέσον, καθὰ Εὐριπ. Ἱππ. 432 τὸ σῶφρον . . δόξαν ἐσθλὴν ἐν βροτοῖς καρπίζεται (= καρποῦται, ἀπολαύει), ἀλλ' ὡς παθητικόν.

590. Ὁ Μεδ. ναύτησι. — σὺν ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ καὶ (νεώτερα ἀντίγραφα ἐν). Τὸ «καὶ πανουργίᾳ τινὶ» δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ, ὡς θέλει ὁ Blomfield, ἐν τῇ ἐννοίᾳ: καὶ πανούργοις τισί, διότι πρὸς τοῖς ναύταις δὲν δύναται νὰ μνημονευθῇ νέα τάξις ἀνθρώπων. Ὁ Arnaldus καὶ πανουργοῖσίν τισι, ὁ Dindorf καὶ πανουργίας πλέῳς.

592. Ὁ Schütz ξυμπολίτης, ἥτις λέξις ἀπαντᾷ καὶ Εὐρ. Ἡρακλεῖδ. 826, καίπερ δριζομένη ὡς ἀνάττικος. — Ὁ Todt εἰκάζει πολίταις ἀνοσίοις.

594 κέ. ἐκδίκοις ἀντὶ ἐκδίκως ὁ Prien. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν ἐνδίκως, μᾶλλον δὲ ὤφειλε νὰ ἑρμηνεύσῃ τις τὸ ἐκδίκως διὰ τοῦ «ἀναξίως». Ἡ ἀναστροφὴ τῶν στίχων 594, 595 κατάγεται ἀπὸ τοῦ Dindorf.

596. οὕτως ἀντὶ οὕτως δ' (ὀψιαιτέρα χειρ οὗτος δ') ὁ Brunck.

597. Ὁ Heimsoeth κεδνὸς ἀντὶ ἀγαθός.

599. Ὁ Μεδ. ἀνδράσι. — βίᾳ φρενῶν συνάπτει ὁ Schütz οὐχὶ τῷ τείνουσι, ἀλλὰ τῷ θρασυστόμοισιν, παραβάλλων στίχ. 648 φλύοντα σὺν φοίτῳ φρενῶν, ὁ δὲ Pauw προετίμησε νὰ συνάψῃ τὸ βίᾳ φρενῶν τῷ συμμιγείς, ὥστε νὰ σημαίνηται ἡ ἀκουσία ἐπικοινωνία τοῦ Ἀμφιαράου πρὸς ἀνοσίους ἄνδρας καὶ ἡ ἐξαναγκάσασα αὐτὸν εἰς τὴν στρατείαν σύζυγος Ἐριφύλη.

600. καμπὴν ἀντὶ πομπὴν ὁ Heimsoeth. Ὁ Weil εἰκάζει μὴ μακρὰν πάλιν μολεῖν.

603. ἄθυμον ἀντὶ ἄθυμος ὁ Turnebus.

605. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι καρπός ἐστι, ὅπερ προτιμᾷ ὁ Weil λέγων, ὅτι ὁ μέλλων ἔσται ἐκδηλοῖ ἀμφιβολίαν, ἐνταῦθα δὲ ἁρμόζει κάλλιστα ὁ ἐνεστώς, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν βεβαιοτάτων χρησμῶν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Burges εἰκάζει κῦρος.

606. Τοῦτον τὸν στίχον ἔθηκεν ὁ Ritschl μετὰ στίχ. 611. Ὁ στίχος δύναται νὰ περιέχῃ μόνον ἔπαινον τοῦ Θηβαίου πο-

Digitized by Google

λεμάρχου, μὴ ἀναφερόμενος μήτε εἰς τὸν Ἀπόλλωνα μήτε εἰς τὸν Ἀμφιάραον. Ὁ Weil ἐμβάλλει τὸν στίχον μεταξὺ 609 καὶ 610. Ἀλλ' ὅμως ἀκριβῶς πρὸ τοῦ 612 ἔχει τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν· ἀπορεῖται ὅμως ἐὰν μὴ μετὰ στίχον 606 ὀφείλει νὰ μεταβληθῇ ἐν στίχ. 612 τὸ εὐτυχεῖν εἰς εὐστομεῖν (ὥσπερ 469 δυστυχεῖν εἰς δυστομεῖν), μᾶλλον δὲ εἰς εὖ φρονεῖν. Πρβ. Ἀγ. 918 τὸ μὴ κακῶς φρονεῖν θεοῦ μέγιστον δῶρον, Σοφ. Ἀντ. 683 θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας, πάντων ὅσ' ἔστι κτημάτων ὑπέρτατον.

609. φύει ἀντὶ τοῦ φύσει, ἔχοντος ὑπεργεγραμμένον ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς φέρει, ὁ Wellauer.

610. οἶμα ἀντὶ ὄμμα ὁ Weil. — Ὁ Hartung χειρί. Ἀλλ' ὅμως δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ χεῖρα.

611. δορὶ ἀντὶ δόρυ ὁ Schütz καὶ Romahn. — Ὁ Weil εἰκάζει ἁρπάσας ἄορ ἑρμηνεύων τὸ παρ' ἀσπίδος διὰ τοῦ ἐξ ἀριστερῶν, τὸ δὲ γυμνωθὲν ἀναφέρων εἰς τὸ γυμνὸν καὶ ἐξαχθὲν τοῦ κολεοῦ ξίφος.

613. Ἄνωθεν τοῦ λιτὰς (λόγους) ἔγραψε νεωτέρα χεὶρ λόγους, ἄνωθεν δὲ τῶν καταλήξεων τοῦ δικαίας (ους) καὶ ἡμετέρας (ους) ους.

614. Ὁ Weil ἐξαλείφων ἡμετέρας εἰκάζει τελεῖθ', ὡς πόλεως πρόμαχος εὐτυχῇ (=τριχὸς δ' ὀρθίας πλόκαμος ἵσταται 551).

616. Ἀντὶ τοῦ γᾶς ἐπιμόλους (εἰς) (ὕπερθεν τοῦ ἐπὶ ἔθηκεν ὀψιαιτέρα χεὶρ εἰς) ἀποκατέστησεν ὁ Seidler εἰς ἐπιμόλους.

618. τὸν πύλαις ἐφ' ἑβδόμαις ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ τόνδ' ἐφ' ἑβδόμαις πύλαις. Ὁ Dindorf τὸν πρὸς ἑβδόμαις πύλαις.

620. οἷας παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα· ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται οἷ* γ' ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς οἷας γ'.

624. ἀνδρηλατῶν ἀντὶ ἀνδρηλατεῖν ὁ Blomfield. Αἱ μεταβολαὶ τοῦ Dindorf ἀτιμαστῆρ' ὅπως ἀνδρηλάτην καὶ τοῦ Prien ἀτιμαστῆρα σῶς (ὁ Madvig σῶς ἀνδρηλάτης) εἶναι περιττάι.

628. βία ἐν τῷ Μεδικείῳ κώδικι μετέβαλεν ἡ χεὶρ τοῦ διορθωτοῦ εἰς βίᾳ.

629. εὔθετον ἀντὶ εὔκυκλον παρέχει ὁ Σχολ. γρ. «εὔθετον, ἵν' ᾖ εὐβάστακτον». Τὸ ἐπίθετον εὔκυκλον ἦτο μᾶλλον πρόχειρον ἢ τὸ εὔθετον. Πρβ. σημ. εἰς 577.

633. Ὁ Hermann Δίκη γάρ, ἐκλαμβάνων τὴν πρότασιν ὡς ἐπεξήγησιν τοῦ σωφρόνως ἡγουμένη.

Digitized by Google

634. λέγει ἀντὶ λέξει, ὅπερ ἀβλεψίᾳ τοῦ ἀντιγραφέως πλανηθέντος ἐκ τοῦ ἐν τῷ ἐπαγομένῳ στίχῳ ἕξει προῆλθεν, νεώτερα ἀντίγραφα. — Ὁ Nauck κατάξω φῶτα, ἀλλ' ὅμως ἀκριβῶς τὸ δὲ συνδέει τὸν ὀρθὸν λόγον.

635. τ' μετὰ τὸ δωμάτων ἐνέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ἡ πρώτη, οὐχὶ ἡ δευτέρα χείρ. Οὐδεμία τοίνυν αἰτία τοῦ γράψαι μετὰ τοῦ Heimsoeth: καὶ πάλιν . . δωμάτων ἐπιστροφάς.

637. Τὸ ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ ἐκείνων ἀναφέρων ὁ Weil εἰς πάντας τοὺς πολεμάρχους τῶν Ἀργείων καὶ μὴ παραδεχόμενος, ὅτι τὸ «τίνα πέμπειν δοκεῖ» δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς μόνον τὸν Πολυνείκη εἰκάζει ὅτι μετὰ τὸν στ. 638 εἴπετο στίχος τοιόσδε τὴν ἔννοιαν: τούτῳ μάχεσθαι· τοῖς πάρος δ' ἔχει καλῶς. Ἕτεροι δὲ προσκρούοντες τῇ ἐπαναλήψει τοῦ σὺ δ' αὐτὸς γνῶθι ἐνταῦθα καὶ 639 ἐποιήσαντο πολλὰς μεταβολὰς καὶ μεταθέσεις, οἷον ὁ μὲν Paley περιγράφει τὸν στίχον 637, ὃν ὁ Prien καὶ Keck μετατιθέασι πρὸ τοῦ στίχου 636, ὁ Ritschl τίθησιν αὐτὸν (637) ἐν τέλει τοῦ λόγου ὑπολαμβάνων, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἐξέπεσεν ἕτερος στίχος, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸν στίχον 639 μεταποιεῖ ὧδε: μέμψῃ, τὸ σὸν δ' οὖν ἐστι ναυκληρεῖν πόλιν, ὁ δὲ Dindorf ἐκβάλλων στίχους 636 καὶ 637 ἀναπληροῖ ἕτερον. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ σὺ δ' αὐτὸς γνῶθι ἔχει καλῶς ἐν τῷ στόματι τοῦ ἀγγέλου, ὅστις μὴ τολμῶν νὰ συμβουλεύσῃ τῷ βασιλεῖ ἀναφανδὸν περιδεὴς ἀναμένει τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ.

640. Ὁ Ζάκας ὦ θεομυσές.

645. Ἐν τῷ Μεδ. γέγραπται ἡ κατάληξις ει τοῦ Πολυνείκει ἐν ξέσματι, νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι Πολυνείκη.

646. Ὁ Victorius τἀπίσημ'.

648. Ὁ Μεδ. συμφοίτω, ἐν δὲ τῇ ᾧᾳ ὀψιαιτέρα χείρ: σὺν φοίτῳ.

653. Ὁ Μεδ. ξυλλογῇ μετά σ ὑπεργεγραμμένου τοῦ ξ.

654. προσεῖδε ἀντὶ προσεῖπε κατὰ τὸν Σχολ. ὁ B. Martini. — Ὁ Weil κοὐκ ἀπηξιώσατο, ὁ Meineke καί σφ' ἐδεξιώσατο.

655. οὐδ' ἀντὶ οὔτ' νεώτερα ἀντίγραφα.

663. Ὁ Μεδ. φέρει πετρῶν μετὰ ἀπεξεσμένου τόνου ἄνωθεν τοῦ ε. Προειλόμην τὸ πέτρων, διότι οἱ τραγικοὶ δὲν ἀσμενίζουσιν τῇ χρήσει τῆς γενικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῆς πρώτης κλίσεως εἰς ῶν. Πρβ. πέτροισιν Πέρσ. 463. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσιν αἰχμὴν καὶ πτερῶν (Σχολ. ν. «τὰ δὲ πτερῶν προβλήματα τοὺς ὀϊστοὺς νόει»). Ὁ Weil εἰκάζει καὶ πρυλέων προβλήματα. Ἀλλ' ὅμως πᾶσα μεταβολὴ περιττή.

Digitized by Google

665. Ὁ Hermann ἐκλαμβάνων σὺν τῷ Pauw τὸ αὐδωμένῳ ἐνεργητικῶς ἀνάγει τὴν ῥῆσιν αὐδωμένῳ κάκιστα εἰς στ. 623 κέ., ἔνθα ὁ ἄγγελος ἤγγειλεν ὅσα εἶπεν ὁ Πολυνείκης, ἕτεροι δὲ ἐννοοῦσιν ἐν τῇ ῥήσει τὸ ἀπαίσιον ὄνομα τοῦ Πολυνείκους. Ὁ Stadtmüller εἰκάζει: κάκιστα μωμένῳ.

667. χεῖρας ἀντὶ χέρας νεώτερα ἀντίγραφα.

670 κέ. Ἐν τῇ στίξει «εἴπερ . . τις, αἰσχύνης ἄτερ ἔστω», ἣν παραδέχεται ὁ Σχολ. (ἑρμηνεύων: εἰ ὅλως τις ἀτυχεῖ, καλὸν τὸ δίχα αἰσχύνης) διαμένει τὸ ἑπόμενον ἐν τεθνηκόσιν ἀδιανόητον. Ὁ Weil ὑπολαμβάνων τὸ ἔστω ὀθνεῖον συμπλήρωμα τῆς ἐν τῷ ἡγουμένῳ στίχῳ ἐννοουμένης ἐλλείψεως (εἴπερ . . ἄτερ, φερέτω) γράφει ἐκ τοῦ μόνον γάρ, ὁ Pauw εἰκάζει κῦδος ἐν τεθνηκόσιν, ὁ Bücheler κέρδος εὖ τεθνηκόσιν. Ἐν τῷ Μεδ. μετέβαλεν ὀψιαιτέρα χειρ τὸ ἐν εἰς ἕν. Ὁ Heimsoeth γράφει: μένει γὰρ κέρδος ἐν τεθνηκότι. Ὁ Ἐτεοκλῆς λέγει ἐν τούτοις τὸν λόγον, δι' ὃν εἶναι κακὸν ὅπερ ζητεῖ ὁ χορός. Ὅθεν ἡ ἔννοια, ἣν εὑρίσκει ὁ Hermann ἐν τῷ χωρίῳ, δὲν συνᾴδει τῇ συνεχείᾳ. Εὑρίσκων δὲ ὁ Hermann, ὅτι ἡ ἔννοια ἐλήφθη ἐκ τῶν φιλοσόφων, ἑρμηνεύει ὅλον τὸ χωρίον ὧδε: ἐάν τις ἢ δυστυχὴς ἄνευ αἰσχύνης, ἔστω (δηλ. ἀνεκτὴ ἡ δυστυχία)· διότι πᾶν κέρδος καὶ εὐτυχία ζητητέον μόνον παρὰ τοῖς νεκροῖς (ἐὰν ἐν τῷ Ἅιδου μὴ κολαζώμεθα)· ἀλλ' ὅμως ἀτυχία συνημμένη αἰσχύνῃ οὐδαμοῦ τιμᾶται. Ὁ Schütz ἀναστρέφων 671 καὶ 672 καὶ γράφων: εἴπερ κακὸν φέρει τις αἰσχύνης ἄτερ. | κακῶν δὲ — ἐρεῖς. | ἔστω· μόνον — τεθνηκόσι ἑρμηνεύει: ἐάν τις δύνηται νὰ φέρῃ κακόν τι ἄνευ αἰσχύνης, φερέτω (ὥσπερ καὶ ἐγὼ θὰ ἔφερον τὴν ἀδικίαν τοῦ Πολυνείκους μὴ μαχόμενος αὐτῷ, ἐὰν ἠδυνάμην νὰ ποιήσω τοῦτο ἄνευ αἰσχύνης)· τῶν κακῶν ὅμως συνημμένων τοῖς αἰσχροῖς οὐδένα ἔπαινον δύνασαι νὰ εἴπῃς (ἤτοι δὲν δύνασαι νὰ πείσῃς ἐμὲ νὰ μὴ μετάσχω τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὸν ἀδελφόν, διότι τοῦτο ποιήσας νομισθήσομαι δειλός)· ἔστω, διότι κέρδος ἔχω μόνον ἐν τοῖς νεκροῖς ἤτοι οὐδὲν εἶναι ἐμοὶ ποθεινότερον καὶ ὠφελιμώτερον ἢ ὁ θάνατος.

673. Ἄνωθεν τοῦ ο ἐν τῷ μέμονας ἔθηκεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χειρ η. — μήτι σε ἀντὶ μή τις σε νεώτερα ἀντίγραφα.

674. Ὁ Verrall δορίμαργον, ἄνευ ἀνάγκης.

675. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται τὸ ἔκβαλ' εἰς ἔκβαλλ'.

679. Ἄνωθεν τοῦ ἐξ τοῦ ἐξοτρύνει ὀψιαιτέρα χειρ ἔθηκεν ἐπ.

680. πικρόκαρπος ἀντὶ πικρόπαρκον κατὰ τὸν Σχολ. ὁ Weil. — ἀνδροηλασίαν μετέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χειρ εἰς ἀνδροκτασίαν.

Digitized by Google

682. ἐχθρὰ ἀντὶ αἰσχρά νεώτερα ἀντίγραφα. — μέλαιν' ἀντὶ τελεῖ (τελεία ὀψιαιτέρα χεὶρ) κατὰ στίχ. 817 ὁ Weil, ὁ δὲ Wordsworth τάλαιν'.

683. ἄκλαυτος ἀντὶ ἀκλαύστοις ὁ Butler, ὁ Heimsoeth ἀκλάστοις.

684. Ὁ Σχολ. ἑρμηνεύει «κέρδος μοι ὑποτιθεμένη τὸ προτερῆσαι ἀποκτείναντα ἢ ὑστερῆσαι», ὅπερ τῇ συνεχείᾳ καὶ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ἐτεοκλέους ἧττον συνᾴδει. Ὅθεν αἱ μεταβολαὶ τοῦ Schütz «λέγουσα κέρδος ὕστερον προτέρου μόρου», ἐννοοῦντος ἐν τῷ προτέρου μόρου τὴν ἀπαισίαν καὶ δυστυχῆ συνουσίαν τοῦ Λαΐου καὶ τῆς Ἰοκάστης ἐναντίον τῶν χρησμῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὑπὸ τοῦ Οἰδίποδος φόνον τοῦ πατρὸς καὶ τὴν ἄναγνον σύζευξιν τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς μητρός, καὶ διατεινομένου ὅτι τὸ κέρδος κείμενον πολλάκις περὶ τῆς ἔκ τινος πράγματος προκυπτούσης ζημίας σημαίνει ἐν τῇ προκειμένῃ ῥήσει ὕστερον κέρδος τὴν ἐπικειμένην τοῖς υἱοῖς ἀμοιβαίαν σφαγήν, ἣν ἠράσατο ὁ πατήρ, ἔτι δὲ καὶ τοῦ Francken «λέγουσα κέρδους πρότερον ὑστέρου μόρον» εἰσὶν ἀπορριπτέαι. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Hermann «ἐξοτρύνουσί με αἱ τοῦ πατρὸς ἀραὶ μνημονεύουσαι κέρδος πρότερον τοῦ ἐπελευσομένου θανάτου ἤτοι ἐξοτρύνουσί με ἐπὶ ἐκδίκησιν καίπερ μέλλοντα ἀποθανεῖν» δὲν καταφαίνεται ἀρκούντως ἡ ἀντίθεσις τοῦ πρότερον — ὑστέρου.

686 κέ. μελάναιγις ἐκ δ' ἀντὶ μελαναιγὶς δ' οὐκ ὁ Weil (πρότερον ἕξεισι). Ὁ Brunck μελάναιγις οὐκ (μετὰ τοῦ Arnaldus) εἶσι δόμους.

687 κέ. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται ὑπὸ δευτέρας χειρὸς τὸ ὅτ' ἂν εἰς οὔτ' ἄν. Ὁ Prien γράφει ὅτου ἐκ, ὁ Burges ὅταν ἐσχάραι θεῶν.

690. Ὁ Weil ἐκ τοῦ Σχολ. «τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν ἐν χάριτος μοίρᾳ λαμβάνουσιν· ἢ μετὰ θάνατον ἴσως εὐκλείας τευξόμεθα» ὑπολαμβάνει, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ὑπεμφαίνει τὴν ἰδέαν, καθ' ἣν ὡς παλλάδια ἐτιμῶντο μετὰ θάνατον οἱ τάφοι τοῦ Οἰδίποδος καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ πεῖραν τῆς ὀργῆς τῶν θεῶν λαβόντων υἱῶν αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (9, 18, 3) οἱ Θηβαῖοι ἐλάτρευον τοὺς υἱοὺς τοῦ Οἰδίποδος ὡς ἥρωας.

692. παρέστακεν ἐποιδάνον ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ παρέστακεν· ἐπεὶ δαίμων, διότι παρέστακεν μόνον οὐδὲν σημαίνει, ἐποιδάνον δὲ ὑπαγορεύει καὶ τὸ ἑπόμενον νῦν δ' ἔτι ζεῖ, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις προσγίνεται διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης ἡ τῷ στροφικῷ στίχῳ συνάδουσα μορφὴ τοῦ δοχμείου. Ὁ

Digitized by Google

Hermann γράφων: ἐπεὶ κλύδων, λήματος ἀντροπαίᾳ χρονίᾳ μεταλλακτός, ἴσως ἂν ἔλθοι χαλαρωτέρῳ πνεύματι· ἑρμηνεύει: νῦν ἔξεστί σοι (δύνασαι ἔτι νὰ ἀποφύγῃς τὸν θάνατον)· διότι ὁ κλύδων, μεταβληθεὶς ἐν ὑστέρᾳ τῆς σκέψεως μεταβολῇ ἴσως δύναται νὰ πνεύσῃ ἐν ἠπιωτέρᾳ πνοῇ. Ὁ Schütz συντάσσει καὶ ἑρμηνεύει ὧδε: νῦν (σαίνε μόρον), ὅτε σοι παρέστακεν (δηλ. πιέζων καὶ προτρέπων εἰς ὄλεθρον) κτλ. Ὁ Blomfield γράφει «ἐπεὶ δαμὲν λῆμα τὸ σὸν τροπαίᾳ . . μεταλλακτὸν» κτέ.

693. αὖ τροπαία χρονία ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ἀντροπαῖα χρονία (ἀντροπαία χρόνια δευτ. χ.). Ἡ Ἀλδεία ἔκδ. παρέχει ἐν τροπαίᾳ, ὁ Heath ἂν τροπαίᾳ, ὁ Paley αὖ τροπαίᾳ.

694. θελεμωτέρῳ ἀντὶ θα*λωτέρῳ (ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς μεταβληθέντος εἰς θαλερωτέρῳ) ὁ Conington. Ὁ Hermann χαλαρωτέρῳ, ὁ Heimsoeth μαλακωτέρῳ, ὁ Badham θεμερωτέρῳ.

696. ἐξέζεσεν ἀντὶ ἐξέζεσαν νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Hermann διατηρεῖ τὸν πληθυντικὸν ὑπολαμβάνων τὰ κατεύγματα ὡς πρόσωπα· ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ προσωποποιίας οὐδετέρου φαίνεται λίαν ἐπισφαλής.

697. Ὁ Nauck νυκτέρων φαντασμάτων.

698. Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωσεν ὀψιαιτέρα χειρ τὸ δοτήριοι εἰς δατήριοι.

699. πιθοῦ ἀντὶ πείθου ὁ Blomfield.

703. Ὁ Hermann ἀντὶ τῆς παραδεδομένης γραφῆς εἰκάζων νίκῃ γε μέντοι καὶ κακὸν τιμᾷ θεὸς (=καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ μὴ χρηστοὺς τιμᾷ ὁ θεὸς παρέχων νίκην), σημειοῦται «ἀποτρέπων ὁ χορὸς τὸν Ἐτεκλέα τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν λέγει ὅτι ὁ θεὸς ἐνίοτε καὶ τῷ φαύλῳ, νῦν τῷ Πολυνείκει, παρέχει νίκην· ὁ δὲ Ἐτεοκλῆς ἀποκρινόμενος λέγει, ὅτι ὁ ἀνδρεῖος ὀφείλει νὰ μὴ διανοῆται, ὅτι δύναται νὰ νικηθῇ». Ἀλλ' οὕτως εἶναι ἀσαφὴς ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ἐτεοκλέους. Ὁ Stadtmüller εἰκάζει μαλθακὴν ἀντὶ καὶ κακήν. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἧττον εἶναι πρόσφορος ἡ ἔννοια: τὸν κρατοῦντα μαλθακῶς θεὸς πρόσωθεν εὐμενῶς προσδέρκεται Ἀγ. 942. Ὁ Wellauer (καὶ Burtonus) ἐννοεῖ τὴν αἰσχρὰν καὶ ἄδοξον νίκην, τὴν κτηθησομένην ἐν ἀγῶνι, οὗ δὲν θὰ μετάσχῃ ὁ Ἐτεοκλῆς. Ὁ Weil προσνέμων τὸν στίχον τοῦτον τῷ Ἐτεοκλεῖ καὶ παραδεχόμενος ὅτι ἐξέπεσον πρὸ αὐτοῦ μὲν εἷς, μετ' αὐτὸν δὲ ἕτερος στίχος, ἀμφότεροι τοῦ χοροῦ, σημειοῦται τάδε: «Ἐν τῷ προτέρῳ στίχῳ ὁ χορὸς παρῄνει τὸν Ἐτεοκλέα νὰ μὴ συνάψῃ μάχην, ἐν ᾗ δὲν

Digitized by Google

ἠδύνατο ἄνευ μιάσματος δεινοῦ νὰ νικήσῃ, ὁ δὲ Ἐτεοκλῆς ἀποκρίνεται: καὶ κακὴ (ἄδικος) νίκη εἶναι ἀρεστὴ τοῖς θεοῖς, ἐὰν διὰ τῆς ἀποβάσεως αὐτῆς διαγινώσκηται ἡ θέλησις τῶν θεῶν· ἐν τῷ ὑστέρῳ στίχῳ ὁ χορὸς ἴσως ἔλεγεν, ὅτι ἡττᾶσθαι ἢ ἐκκλίνειν τὴν μάχην ἄμεινόν ἐστι τοιούτων ἔργων». Ὅτι δὲ ὁ στίχος δὲν εἶναι ἐρωτηματικός, ὡς ἑρμηνεύει ὁ Σχολ. «τιμωρεῖται· ἢ ἐν ἐρωτήσει ὁ λόγος», καταδεικνύει ὁ ἑπόμενος στίχος.

706. Ἐν τῷ Μεδ. ἔγραψεν ὀψιαιτέρα χεὶρ ἄνωθεν τοῦ ἐκφύγοις οι. Τοῦτο φαίνεται συνᾴδον μᾶλλον τῷ διδόντων: ἐὰν οἱ θεοὶ παρέχωσιν καὶ θέλωσιν, ὁ Πολυνείκης δὲν θὰ ἐκφύγῃ τὴν δυστυχίαν. Ἀλλ' ἡ ἔννοια αὕτη δὲν συνᾴδει οὕτω τῷ χαρακτῆρι τοῦ Ἐτεοκλέους, ὡς ἡ ἐν τῷ δευτέρῳ προσώπῳ (ἐκφύγοις) ἐκφερομένη γενικὴ ἔννοια. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἀντὶ κακὰ θὰ ἀνέμενέ τις μόρον. Ὁ Nauck ἐκφύγοιν. Ὁ Todt ἐκφύγοι μόρον.

709. παναλαθῆ ἀντὶ παναληθῆ ὁ Dindorf.

710. Μεταβολὴ τοῦ εὐκταίαν ἕνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ αι (ὁ Hermann ὠκύπουν) ἀπορριπτέα. Ἴδε ἐξηγ. σημειώσεις.

712. Οἰδιπόδα βλαψίφρονος ἀντὶ βλαψίφρονος Οἰδιπόδα ὁ Τρικλίνιος.

713. Ἐν τῷ Μεδ. διώρθωσεν ὀψιαιτέρα χεὶρ δ' ἔρις δ', εἰς, δ' ἔρις ἅδ'. Ὁ Heimsoeth παιδολέτωρ νέμεσις δ' ὀτρύνει.

714. Ἐν τῷ Μεδ. μεταβέβληται τὸ κλήρους εἰς κλήροις καὶ ἐπινωμᾶν ἐκ δευτέρας χειρὸς εἰς ἐπινωμᾷ.

715. Σκυθᾶν ἀντὶ Σκυθῶν ὁ Dindorf.

719. Ὁ Μεδ. ἔχει φθιμένοισι.

721 κέ. αὐτοκτόνως ἀντὶ αὐτοκτόνωσιν (αὐτοὶ κτάνωσιν ὀψιαιτέρα χεὶρ) ὁ Τρικλίνιος, ὁ Heimsoeth αὐτοκτόνοι καὐτοδάϊκτοι· ἀλλ' ἡ κρᾶσις παρ' Αἰσχύλῳ μὲν καὶ Εὐριπίδῃ ἐν τοῖς χορικοῖς δὲν εἶναι ἐν χρήσει, παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ σπανίως. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, ἐπειδὰν αὐτοκτόνοι δ' αὐτοδάϊκτοι.

723. καὶ γαῖα ἀντὶ καὶ χθονία εἴκασεν ὁ Hermann διὰ τὸν ἀντιθετικὸν στίχον ἀναφέρων Ἡσυχ. «γαῖα· ἡ κόνις καὶ ἡ γῆ», ἔνθα γράφει «γαῖα κόνις· ἡ γῆ», εἰς τὸ ἐνταῦθα χωρίον. Ὁ Francken καὶ πατρία, ὁ Weil καὶ νερτέρα.

725. καθαρμοὺς ἀντὶ καθαρ * * (κάθαρμα ἐκ δευτέρας, καθαρμὸν ἐξ ὀψιαιτέρας χειρὸς) νεώτερα ἀντίγραφα.

726. Ὁ Heimsoeth ὦ μόχθοι ἕνεκα τῆς ἀκριβοῦς συμμετρίας.

727. παλαιοῖσι ἀντὶ παλαιοῖς νεώτερα ἀντίγραφα. — Ἐν τῷ Μεδ. ἄνωθεν τοῦ ἐν τῷ συμμιγεῖς σ ἔθηκε δευτέρα χεὶρ ξ.

729. παρβασίαν ἀντὶ παραβασίαν ὁ Porson. — Ὁ Weil

Digitized by Google

ὀξύποινον παραβάλλων Σχολ. «τὴν ὀξέως μετελθοῦσαν αὐτόν», ὁ Oberdick ὠμόποινον. Οὐδεμιᾶς ὅμως διορθώσεως χρεία. Ὁ Hermann ἑρμηνεύει τόνδε καὶ τὸν ἑπόμενον στίχον λέγων «ὠκύποινον καὶ αἰῶνα δ' ἐς τρίτον δὲν ἀντιμάχονται ἀλλήλοις· ἡ ταχεῖα ποινὴ διέμεινε μέχρι τρίτης γενεᾶς, ταχέως τιμωρησαμένη τὸν Λάϊον, τὸν Οἰδίποδα, τὴν Ἰοκάστην, τοὺς υἱούς».

730. Ὁ Heimsoeth αἰῶ τ' ἐς τρίτατον καὶ 713 μετὰ τοῦ Bothe καὶ κόνις χθονία. Πάντως ὤφειλε νὰ ἐλέγετο αἰῶ δ'.

734. Ἄνω τοῦ θνάσκοντα ἔγραψεν ἐν τῷ Μεδ. δευτέρα χεὶρ η. Ὁ Heimsoeth θανόντα . . σαοῦν πόλιν χάριν ἀκριβοῦς συμμετρίας. Ὁ Blomfield σώσειν· ἀλλὰ τὸ προηγούμενον τρὶς εὐαρμοστεῖ μόνον παραινέσει, οὐχὶ δὲ προφητείᾳ ἤτοι ὁ Ἀπόλλων δὲν προλέγει τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ κελεύει τὸν Λάϊον νὰ σώσῃ τὴν πόλιν ἀποθνήσκων ἅπαις καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐνεστὼς ἔχει καλῶς ἐνταῦθα.

735. κρατηθεὶς ἀντὶ κρατηθεὶς δ' ὁ Porson. — ἀβουλιᾶν ἀντὶ ἀβουλίαν ὁ Dindorf. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχοντα ἀβουλίᾳ ἢ ἀβουλίαις ὑπεμφαίνουσι μετὰ τοῦ Σχολ. «οἷς ἐκοινώσατο τὸν χρησμὸν» φίλους, ἤτοι ἑρμηνείαν, καθ' ἣν ἐκρατήθη ὑπὸ κακῶν συμβούλων φίλων, ὅπερ εἶναι παντάπασιν ἀνάρμοστον. Ὁ Kock εἰκάζει ἐκ φρενῶν ἀβουλίας.

736. ἐγείνατο ἀντὶ γείνατο νεώτερα ἀντίγραφα.

738. Ἐν τῷ ματρὸς ὀψιαιτέρα χεὶρ ἔγραψεν ἐν τῇ ᾷᾳ μὲν πρός, νεώτερα δὲ ἀντίγραφα παρέχουσι μὴ πρός.

741. Ἐν τῷ Μεδ. ἄνω τοῦ ἔτλῃ (ἀνθ' οὗ ὁ Dindorf ἀπροσδιονύσως εἴκασεν ἔφλα = ἐσπόδει, ἅτινα ῥήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἀφροδίσια ἔργα ἔχουσι πολλὴν τὴν αἰσχρότητα καὶ τὸ κακέμφατον) ἔθηκε δευτέρα χεὶρ α μεταβαλοῦσα καὶ τὸ παράνοια εἰς παράνοιαι. — σύναγε ὀψιαιτέρα χεὶρ μετέβαλεν εἰς συνάγαγε.

742. Ἄνωθεν τῆς καταλήξεως τοῦ φρενώλης ἔθηκεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ εις. Τὴν ὀνομαστικὴν πιστοῦται καὶ ὁ Σχολ. καὶ οὐδεὶς λόγος νὰ μεταβληθῇ.

747 κέ. ἀλκὰ δὲ ‹κύματος› ὀλίγῳ (= ὀλίγου εὔρους πύργος ἐκτείνεται ὡς ἀλεξητήριον τοῦ ἐχθρικοῦ κύματος) ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ μεταξὺ δ' ἀλκὰ δι' ὀλίγου. Τὸ μέτρον τοῦ στροφικοῦ στίχου μηνύει, ὅτι τὸ μεταξὺ εἶναι γλώσσημα καὶ τὸ ἐν εὔρει ἀπαιτεῖ ὀλίγῳ (τὸ ἐκ τοῦ δὲ προελθὸν δι' ἐπηγάγετο τὸ ὀλίγου). Ὁ Blomfield ἄλκαρ. Ὁ Weil ἄλλοτε μὲν μεταξὺ δ' οἶδμα δι' ὀλίγου τείνει πύργος ἐρύκειν (= ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐκτείνεται πύργος πρὸς κώλυσιν τοῦ ἐγγὺς κύμα-

Digitized by Google

τος), νῦν δὲ μεταξὺ δ' ἄλκαρ ὅδ' ὀλίγῳ .. ἐν εὔρει, ὁ δὲ Hermann μεταξὺ δ' ἀλκὰν δι' ὀλίγου τείνει πύργος ἐν Ἄρει (=μεταξὺ δὲ ἤτοι ἀνὰ μέσον τῆς πόλεως καὶ τῶν αὐτῇ ἀπειλούντων κυμάτων ἐπὶ ὀλίγον χρόνον ἐκτείνει πρόβλημα καὶ σκέπην ἐν πολέμῳ ὁ πύργος).

749. Ἐν τῷ Μεδ. μετεβλήθη ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς τὸ συμβασιλεῦσι εἰς σὺν βασιλεῦσι.

751. Ὁ Μεδ. παρέχει ἐκ πρώτης χειρὸς τέλεια», ἐπὶ τοῦ α καὶ τοῦ ἀπεξεσμένου γράμματος ἔγραψεν ὀψιαιτέρα χεὶρ μεῖζον α καὶ ὑπερτέρω οι: τέλειαι παρέχουσιν νεώτερα χειρόγραφα. — ἀρᾶν ἀντὶ ἀραὶ ὁ Bothe. Σημειωτέον δέ, ὅτι κοινῶς τὸ μὲν παλαιφάτων ἀρᾶν ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀρὰς τοῦ Οἰδίποδος κατὰ τῶν υἱῶν, τὸ δὲ βαρεῖαι καταλλαγαὶ εἰς τὴν διὰ σιδήρου (868 κέ. καὶ 892) διαλλαγὴν τῶν ἀδελφῶν.

753. πενομένους ἀντὶ πελόμεν' (τελόμεν' ἐξ ὀψιαιτέρας χειρὸς) οὐ ὁ Bücheler. — Ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἠδύνατο νὰ ἑρμηνευθῇ διττῶς κατὰ τὸν Hermann, ἤτοι τὰ δὲ ὀλέθρια οὐ παρέρχονται πελόμενα, οὐ λήγουσιν γινόμενα ἢ τὰ ὀλέθρια ὄντα οὐ παρέρχονται, ἀλλὰ διαμένουσιν. Ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν τῶν ἑρμηνειῶν τούτων ἀρεσκόμενος ὁ Hermann εἴκασεν τὰ δ' ὁλοὰ πελόμενα οὐ μὰψ (=μάτην) ἔρχεται, ὁ δὲ Weil ἄλλοτε ἑρμηνεύων τὴν παραδεδομένην γραφήν: τὰ δὲ ὀλέθρια ἅπαξ ἐπελθόντα οὐ παρέρχονται εἴκασεν: τὰ δ' ὁλό' ἐπιπλόμενα, παραβάλλων Σοφ. Οἰδ. Τ. 134 νέφος ἐπιπλόμενον, νῦν δὲ εἰσάγει εἰς τὸ κείμενον τὸ πενομένους.

754. πρόπρεμνα ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ πρόπρυμνα. Πρβ. σημ. εἰς στίχ. 71 καὶ 1048, ἔνθα παραδέδοται πρυμνόθεν ἀντὶ πρέμνοθεν. Περὶ πλοίου ἤτοι περὶ τῆς ἐκβολῆς πλουσίων ἐμπορευμάτων ἐκ τῆς πρύμνης εἰς τὴν θάλασσαν ἐν κινδύνῳ ναυαγίας, καθὰ ἀναγινώσκεται Πράξ. Ἀποστ. 27, 18 «σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν τῇ ἑξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν», καὶ ὑπεμφαίνουσιν ὅ τε ἀρχαῖος Σχολ. «ὅταν δὲ παχυνθῶσιν οἱ ἄνδρες τῷ ὄλβῳ, τότε ὅλου τοῦ φόρτου ἐκβολὴν ποιοῦνται» καὶ ἐκτενέστερον ὁ νέος «τοῦτο δὲ εἶπεν ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐμπόρων, οἵτινες πλοῦτον ἐξ ἐμπορίας πλεῖστον συλλέξαντες, εἶτα ναυαγίᾳ χρησάμενοι πάντα τὸν φόρτον ἀπώλεσαν», οὐδεὶς ἐνταῦθα λόγος. — Ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ διώρθωσεν τὸ ἐκβολῶν εἰς ἐκβολάν· καὶ τὰ λοιπὰ ἀντίγραφα παρέχουσιν ἐκβολάν.

757. ἐθαύμασάν τ' ἀντὶ ἐθαύμασαν ὁ Weil χάριν τῆς ἑπομένης μεταβολῆς.

Digitized by Google

758. ὀθνεῖοι ξυνέστιοι ἔγραψα ἀντὶ θεοὶ καὶ ξυνέστιοι. Οἱ θεοὶ δὲν ἀνήκουσιν ἐνταῦθα. Ὁ Weil ἐν οἴκοις (παραβάλλων Σοφ. Οἰδ. Τ. 270 κέ.), ὁ Oberdick πρόμοι τε, ὁ Paley ξένοι καί, ὁ Ζάκας ἔται καί.

759. πόλεος ὁ ἀντὶ πόλεως διώρθωσεν ὁ Dindorf. — πολύβατος ἀντὶ πολύβοτος κατὰ τὸν Σχολ. ὁ Blomfield. — ἀγὼν ἀντὶ αἰὼν ὁ Weil.

761. τὰν ἁρπαξάνδραν ἀντὶ ἀναρπαξάνδραν ὁ Butler καὶ Hermann.

764. ἔγεντο ἀντὶ ἐγένετο ὁ Arnaldus χάριν τῆς συμμετρίας. Ὁ Blomfield συνάπτει μέλεος γάμων (δυστυχὴς ἕνεκα τῶν γάμων) ἐξηγούμενος τὸ ἀρτίφρων διὰ τοῦ ἄρτιος καὶ ὑγιὴς τὰς φρένας· ἀλλὰ ἐν τῷ προτέρῳ κώλῳ θὰ ἐλέγετο τότε, ὅπερ ἀνήκει τῷ δευτερεύοντι (ἐπ' ἄλγει δυσφορῶν).

765. Ὁ Heimsoeth δυσφρονῶν.

766. κραδίᾳ ἀντὶ καρδίαι ὁ Turnebus.

768 κέ. μὲν κερκίσι τῶν ἀντὶ τῶν κρείσσω τέκνων (κρεισσοτέκνων ἐκ δευτέρας χειρὸς) ἐξ ἐμῆς διορθώσεως (μὲν ἤδη ὁ Hartung). Ὅτι τὸ κρεισσότεκνος εἶναι vox nihili, παρετήρησεν ὁ Lobeck Paralip. σελ. 48. Ὁ Stanley εἰκάζει φρισσοτέκνων, ὁ Hermann κυρσοτέκνων (= ἐστέρησεν ἑαυτὸν τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ προσπέσωσι συναντῶντες τοῖς τέκνοις), ὁ Donaldson κρεισσοτεχνῶν, ὁ Brey φυξιτέκνων. Ὁ σχηματισμὸς τῶν λέξεων τούτων εἶναι λίαν ἐπισφαλής. — ὀμμάτων ἀντὶ δ' ἀπ' ὀμμάτων ὁ Burton (ἀπ' παραλείπει ἓν, δ' παραλείπουσι πλείονα νεώτερα ἀντίγραφα). Ὁ Mor. Schmidt ἀνευρίσκει ἐν τῷ δ' τὸ λείψανον τοῦ δεργμάτων. — Ὁ Oberdick ἐβλάφθη.

770. τέκνοισιν δ' ἀρὰς ἀντὶ τέκνοις δ' ἀραίας ὁ Herman, ὁ Francken τέκνοις δ' ἀγρίας, ὁ Prien τέκνοις δ' ἀθλίας.

771. Ὁ Meineke ἐπέδικεν (= ἐγένετο 764). — τροφᾶς ἀντὶ τροφὰς νεώτερον ἀντίγραφον. Ὁ Hermann σημειοῦται εἰς τὸ ἐπικότους τροφᾶς: «ὀρθότατα ὁ Schütz κατενόησεν, ὅτι ὁ Οἰδίπους τούτῳ μάλιστα λέγεται ὅτι ὠργίσθη, ὅτι ἀνέθρεψεν ἀνάγνως γεννηθέντας υἱούς». Ἀλλ' ὁ Σχολ. εἰς Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 1375 σημειοῦται εἰς τὸν ἐν ταῖς ἑξηγ. σημ. παρατεθέντα τόπον τῆς Θηβαΐδος «τὰ δὲ παραπλήσια τῷ ἐποποιῷ καὶ Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις» καὶ ἐπικότους τροφᾶς δύναται νὰ σημαίνῃ δυσκόλως τὴν ὑπὸ τοῦ Schütz ὑποτιθεμένην ἔννοιαν, ὅτε θὰ ἔγραφεν ὁ ποιητὴς μᾶλλον ἐπικότους γονᾶς. Τοῦ

Digitized by Google

Schneidewin ἡ ἑρμηνεία «ἀρὰς βαλούσας τὴν παῖδευσιν αὐτῶν ἐν κότῳ ἤτοι εὐξαμένας αὐτοῖς νὰ αὐξηθῶσιν ἐν ἔριδι καὶ φιλονεικίᾳ» εἶναι ἐπίσης δυσνόητος.

772. Ὁ M. Schmidt διαὶ (τροφᾶς διαί).

773. Νεώτερα ἀντίγραφα ἤσφε, ὅθεν ὁ Heimsoeth ἤσφε. Τοῦτο θὰ ἥρμοζεν μόνον ἐν προφητείᾳ (λήξεσθαι), οὐχὶ δὲ ἐν ῥήσει εὐχῆς.

774. διὰ χερὶ ἀντὶ διαχειρίαι ὁ Porson.

776. Ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία τοῦ καμψίπους «εὐκίνητος» κατάγεται ἀπὸ τοῦ Heath. Κατὰ τὸν Schütz ἄλλο εἶναι γόνυ κάμπτειν σημαῖνον ἀναπαύεσθαι, καὶ ἄλλο πόδας κάμπτειν, σημαῖνον πορεύεσθαι· ὅθεν καμψίπους ἐνταῦθα εἶναι ἡ τοὺς πόδας κινοῦσα. Ὁ Hermann λέγων ὅτι γόνυ κάμπτειν (πρβ. καὶ κῶλον κάμπτειν Σοφ. Οἰδ. ἐ. Κ. 19, ἔτι δὲ καὶ ἁπλῶς κάμπτειν αὐτόθι 85, Εὐριπ. Ἑκ. 1080 πᾷ στῶ, πᾷ κάμψω; δηλ. γόνυ) σημαίνει οὐ μόνον τὸ ἵστασθαι καὶ ἀναπαύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν κινήσει εἶναι (ὡς Ξενοφ. Ἱππ. 1, 6: τά γε μὴν γόνατα ἢν βαδίζων ὁ πῶλος ὑγρῶς κάμπτῃ, εἰκάζοις ἂν καὶ ἱππεύοντα ὑγρὰ ἕξειν τὰ σκέλη· πάντες γὰρ προϊόντος τοῦ χρόνου ὑγροτέρως κάμπτουσιν ἐν τοῖς γόνασιν) παρατηρεῖ κατὰ τῆς ἔμπροσθεν εἰρημένης ἑρμηνείας (ἡ κάμπτουσα τῶν κολαζομένων τοὺς πόδας), ὅτι τὰ τοιαῦτα σύνθετα ὑπονοοῦσι τοὺς πόδας ἐκείνου, περὶ οὗ τίθενται, οὐχὶ δὲ τοὺς πόδας ἄλλων.

777. θαρσεῖτ', ἀρίστων ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ θαρσεῖτε, παῖδες. Ἐπειδὴ διὰ τοῦ παῖδες μητέρων τεθραμμέναι οὐδὲν λέγεται, διὰ τοῦτο ἐδέξατο ὁ Blomfield μετὰ τὸν στίχον τοῦτον χάσμα (τῶν ἐν πόλει Θήβαισιν εὐγενεστάτων)· ἀλλὰ προφανῶς εἶναι τὸ παῖδες γλώσσημα τοῦ τεθραμμέναι.

779. Ὁ Μεδ. παρέχει πέπτωκεν δ'. Νεώτερα ἀντίγραφα παραλείπουσι τὸ δ'. Ἐπειδὴ ὁ Μεδ. πολλάκις φέρει τὸ ν ἐφελκ., ἔνθα ἔδει νὰ παρελείπετο, ἐφάνη ἁπλούστερον νὰ γραφῇ (μετὰ τοῦ Burgard) πέπτωκε δ'. Πρβ. 906.

783. ἐφραξάμεσθα ἀντὶ ἐφραξάμεθα νεώτερα ἀντίγραφα.

784. Μετὰ τὸ καλῶς ὀψιαιτέρα χεὶρ προσέθηκεν ἐν τῷ Μεδ. δ'. Ἀλλ' ὁ ἄγγελος ἄρχεται ἐκ νέου τοῦ λόγου.

785. ἑβδομαγένης ἤθελεν ὁ Burton νὰ γράψῃ κατὰ Πλουτ. Ἠθ. σελ. 717^{D}, τοὐναντίον δὲ γράφει ὁ Hermann παρὰ Πλουτάρχῳ ἑβδομαγέτης.

788. Ἀντὶ πρᾶγμα παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα πρᾶγος. — πάλιν ἀντὶ πλέον ὁ Dindorf. Νεώτερα ἀντίγραφα φέρουσι παρόν, ὅπερ οὐδὲν ἧττον εἶναι ἄχρηστον ἢ τὸ ὑπὸ Kiehl προταθὲν πέλον. Ὁ Meineke εἰκάζει πόλει; λέγε.

Digitized by Google

789. Τὸν στίχον: πόλις σέσωσται· βασιλέως (διορθωθὲν εἰς βασιλεῖς ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρός, βασιλέες νεώτερα ἀντίγραφα) δ' ὁμόσποροι ἐξήλειψεν ὁ Porson.

790. ἄνδρες ἀντὶ ἄνδρες ὁ Porson. — χερῶν ἀντὶ χειρῶν νεώτερα ἀντίγραφα. Ἐν τῷ Μεδ. διωρθώθη αὐτομάτων ὑπὸ δευτέρας χειρὸς εἰς αὐτοκτόνων. Ὁ Weil εἰκάζει νῦν αὐτοσφαγῶν.

791. παρφρονῶ γράφει ὁ H. Wolff. Πρβ. πὰρ Διὸς Εὐμ. 229.

792. τόκω ἀντὶ τόκος (οὗ ἄνω ἡ δευτέρα χείρ, ὡς φαίνεται, ἔγραψεν γένος) καὶ 794 κατεσποδημένω ἀντὶ κατεσποδημένοι ὁ Dindorf, ὁ Heimsoeth τόκοι παραβάλλων Εὐμ. 405.

793 κέ. Τὸν στίχον 793 ἐξήλειψα ὡς παράλληλον τῷ 791 ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ 795. Ὁ Weil τίθησι νῦν αὐτὸν μετὰ στίχον 794. Ἐν 795 γέγραπται ηλ ὑπεράνω τοῦ ἐν τῷ κεῖσθον εισ. Τὴν ἀνάγνωσιν ἐκεῖθι κῆλθον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὁ Σχολ. (σημειούμενος «εἰς τοσοῦτον ἦλθον ὥστε καὶ φονευθῆναι τὸν βασιλέα;»), φαίνεται ὅμως ἀπόβλητος διά τε τὴν ἀσυνήθη κρᾶσιν καὶ διὰ τὸ ἐκεῖθι, ἀνθ' οὗ ἔδει νὰ λεχθῇ ἐκεῖσε. — Ὁ Herwerden εἰκάζει βαρέα δ' ὄνθ' ὅμως.

796 κέ. ἠναίρονθ' ἅμα καὶ 797 ἀμφοῖν ἄγαν ἀντὶ ἠναίροντ' ἄγαν καὶ ἀμφοῖν ἅμα ὁ A. Nauck. Ὁ Meineke ἠναίροντ' ἄρα.

798. Ἐν τῷ Μεδ. γέγραπται ἄνω τοῦ δ' ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς γ'.

799. Ἐν τῷ Μεδ. ἄνωθεν τοῦ ἐν τῷ δακρύεσθαι ύε γεγραπται ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς σ (δακρύσασθαι παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα).

802. Ὁ Nauck δωμάτων ἀντὶ κτημάτων.

803. χθόνα ἀντὶ χθονὸς ὁ Brunck.

804. φθατούμενοι ἀντὶ φορούμενοι ὁ Kirchhoff. Ὁ Hermann φρουρούμενοι, ὁ Weil κληρούμενοι, ὁ Meineke πορθούμενοι, ὁ Kock μοιρώμενοι.

805. σέσωται ἔγραψα ἀντὶ σέσωσται. Πρβ. Κριτ. Ἐπισημ. εἰς Πέρσ. 506. — βασιλέοιν ἀντὶ βασιλείοιν νεώτερα ἀντίγραφα.

805 κέ. ἐξαλείφει ὁ Butler. Ὄντως ἡ ἐπανάληψις τῆς ὁμοίας ἐννοίας εἶναι παράδοξος.

806. Ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ διώρθωσεν γᾶν εἰς γαῖ'. — ἐπαλλήλῳ ἔγραψα ἀντὶ ὑπ' ἀλλήλων. Τὸ ὑπ' ἀλλήλων φόνῳ φαίνεται οὐχὶ χαρίεσσα ῥῆσις.

807. πολιοῦχοι ἀντὶ πολισσοῦχοι ὁ Pauw.

Digitized by Google

809. Ἐν Μεδ. διώρθωται τὸ ῥύεσθαι εἰς ῥύεσθε. Ὁ Verrall συμπληροῖ: σπαρτῶν τε πόλιν μετὰ τὸ ῥύεσθε.

811. ἀσινεῖ βιοτείᾳ ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ ἀσινεῖ σωτῆρι, διότι σωτῆρι εἶναι προφανῶς γλώσσημα τοῦ ἀσινεῖ. Ὁ Hermann σωτῆρι πόλεως ἀσινείᾳ, ὁ Ritschl πόλεως ἀσινὴς (ὁ Heimsoeth ἀσινοῦς) εὐσοίᾳ.

813. ἄνδρας ἀντὶ ἀτέκνους ἐξ ἐμῆς διορθώσεως. Πρβ. πολέμαρχος ἀνὴρ Χοηφ. 1070. Ὁ Σχολ. ἐξηγεῖται «ἐπὶ κακῷ τεχθέντας», ἣν σημασίαν ἠδύνατο ἴσως νὰ ἔχῃ ἡ λέξις μόνον ἐν ῥήσει: τέκνον ἄτεκνον. Ἐνταῦθα τοίνυν οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ ἄπαιδα· ἀλλ' ὅμως ἔξω λόγου τιθεμένου, ὅτι ὁ Πολυνείκης κατὰ Πίνδ. Ὀλ. 2, 47 καὶ Ἀπολλόδωρον 3, 7, 2 κατέλιπεν υἱὸν ὀνόματι Θέρσανδρον, ὁ δὲ Ἐτεοκλῆς κατὰ Παυσανίαν 1, 39, 2 καὶ 9, 5, 13 καὶ Ἀπολλ. 3, 7, 3 ὀνόματι Λαοδάμαντα, ἡ μνεία τῆς ἀτεκνίας φαίνεται ἐνταῦθα ἀνοίκειος. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁ ἀνάπαιστος μετὰ τὸν δάκτυλον ἀποτελεῖ μετρικὴν τραχύτητα.

815. Τὸ πρὸ τοῦ καὶ χάσμα πρῶτος διεῖδεν ὁ Stanley. Ὁ Hermann συνεπλήρωσε κλεινοί τ' ἐτεόν, ὁ Prien ἐτεὸν κλεινοί, ὁ Meineke κἀτεόκλειτοι, ὁ Newman κάρτ' ἐτεοκλεῖς. Ἴσως προτιμητέον ἐτεόκλειτοι.

818. Ὁ Dindorf ὑπολαμβάνει τὸ Οἰδίπου ὡς προελθὸν ἐκ γλωσσήματος, ὁ δὲ Heimsoeth εἰκάζει γένεος αἰανοῦς ἀρά. Ὁ Weil ἀρνούμενος, ὅτι πλὴν τῆς τοῦ Οἰδίποδος ἀρᾶς ὑπεμφαίνεται ἐνταῦθα καὶ ἡ παλαιοτέρα, ἣν ὁ Πέλοψ ἠράσατο τῷ Λαΐῳ καὶ τῷ γένει αὐτοῦ, εἴκασεν: ὦ μέλαιν' ἀρά, τέλειε (θηλ.) γένεος, Οἰδίπου πάρα παραβάλλων Σχολ. «καὶ τελουμένη ἐπὶ τῷ γένει τοῦ Οἰδίποδος ἀρά».

819. καρδίαν ἀντὶ καρδίᾳ νεώτερα χειρόγραφα. — τ'* μετέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. εἰς τι δευτέρα χείρ.

820. Ὑπελάμβανον πρότερον, ὅτι ὤφειλέ τις νὰ ἀναστρέψῃ τὴν τάξιν τῶν 820—24 καὶ 828—32, ἵνα ἔχωσιν ἀναφορὰν πρὸς ἄλληλα τὸ «οὐ λόγῳ» 832 καὶ «ἐξέπραξεν» 825. Ἀλλ' ὅμως στ. 827—829 εἶναι ἀναπόσπαστοι ἀλλήλων.

821. θ*ὰς μεταβέβληται ὑπὸ ὀψιαιτέρας χειρὸς εἰς θυιάς. Κατὰ νεώτερον χειρόγραφον παρέχον θυὰς ὡς καὶ κατὰ τὸν Σχολ. «τὸ ἑξῆς· κλύουσα αὐτοὺς δυσμόρως θανόντας ὑπὸ δορὸς ἀλλήλων ἐπιτυμβίδιον θρῆνον ἔτευξα ὡς Θυιάς» ἔγραψεν ὁ Heimsoeth ὥς, αἱμοσταγεῖς ἀντὶ αἱματοσταγεῖς.

822. δυσμόρως ἀντὶ δυσφόρως τὸ προειρημένον Σχόλιον καὶ νεώτερα χειρόγραφα.

Digitized by Google

824. Ὁ Hartung ξυναυλία λέχους. Ὁ Weil ἀναφέρων τὸ ἔτευξα τύμβῳ μέλος (στίχ. 820) οὐχὶ εἰς τὸ παρὸν ᾆσμα (στίχ. 807 κέ.), ἀλλ' εἰς τὸ πρότερον (707 κέ.) καὶ λέγων ὅτι ὁ χορὸς οἰονεὶ ἐμφορούμενος προφητικῆς (Θυιὰς) προγνώσεώς ἔφριξε τὸν ἀμοιβαῖον τῶν ἀδελφῶν φόνον διατείνεται, ὅτι τὸ ἦ δύσορνις ἅδε ξυναυλία δορός, σημαίνει, ὅτι ὁ χορὸς ἐμαντεύσατο τὴν ἀπαισίαν τοῦ ἀγῶνος ἔκβασιν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἐτάχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλῃ (ξυναυλία δορός). Πρὸς ἐμπέδωσιν δὲ τῆς γνώμης αὐτοῦ ταύτης εἴκασεν ὁ Weil τοιάνδε τῶν στίχων μεταγραφήν: ἔτευξα τύμβῳ μέλος θυιάς, ἠδ' αἱμοσταγεῖς νεκροὺς ἔκλαυσα δυσμόρως θανόντας.

827. Καὶ ἐνταῦθα γραπτέον ἴσως, ὡς 861, ἄπειστοι, ὅπερ παρέχει ἓν νεώτερον χειρόγραφον. Ἀλλ' ὅμως δύναταί τις νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἄπιστοι διὰ τοῦ ἀπιστεῖν, ἔχοντος καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀπειθεῖν.

828. Ὁ χορὸς φοβηθεὶς πρὶν ἐκ τοῦ τῷ Λαΐῳ δοθέντος χρησμοῦ (734, 749 κέ.) μὴ νῦν ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν καταστραφῇ ἡ πόλις καὶ ἀκούσας παρὰ τοῦ ἀγγέλου (777 κέ.), ὅτι αὕτη ἐσώθη, ἐκδηλοῖ νέον φόβον περὶ τοῦ τῇ πόλει ἐπικειμένου κινδύνου, ὅστις ἀναβληθεὶς δὲν ἐξέλιπεν.

831. ἄελπτον ἔγραψα ἀντὶ τοῦ ἄπιστον, προελθόντος ἐκ τῆς ῥοπῆς, ἣν ἐπ' αὐτὸ ἔσχεν τὸ ἄπιστοι 827.

833. Ὁ Hermann ἄγει εἰς στροφικὴν συμφωνίαν 833—839 καὶ 840—846. Οὐδαμοῦ ὅμως τοῦ Αἰσχύλου διῄρηται πρότασις εἰς στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν κατὰ τοιόνδε τρόπον. — πρ*τος μετέβαλεν ἐν τῷ Μεδ. ὀψιαιτέρα χεὶρ εἰς προὔπτος.

834. διπλαῖν μερίμναιν διώρθωται ἐν τῷ Μεδ. ὑπὸ τῆς δευτέρας χειρὸς εἰς διπλαῖ μέριμναι. — διδυμάνορα ἀντὶ διδύμ' ἀνορέα νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Hermann δίδυμ' ἀγανόρεα (ἑρμηνεύων δίδυμα καὶ ἀνδρείως τελεσθέντα κακά), ὁ Weil ἀγανόρει' ἄχη.

835 κέ. τέλεα τάδε . τί φῶ; ἀντὶ τέλεια τὰ (νεώτερα ἀντίγραφα τάδε) πάθη . τί φῶ; ἐξ ἐμῆς διορθώσεως. Διὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ τέλεα προσλαμβάνει τὸ δίμοιρα τὴν προσήκουσαν αὐτῷ σημασίαν. Ὁ Hermann δίμορα, τέλεα τάδε πάθη· τί φῶ;

837. Ὁ Robortello ἐκβάλλει τὸ πόνων, ὁ Heimsoeth τὸ δόμων καὶ ὁ Weil παρατηρεῖ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν χειρογράφων: «συνέστηκεν ἐκ δύο ἀναγνώσεων (πόνων — δόμων), ὧν τῇ προτέρᾳ καὶ ὁ Σχολ. καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα συνηγορεῖ». Ἀλλὰ τὸ ἐν ταῖς ἐξηγ. σημ. παρατεθὲν Σχόλιον γινώσκει καὶ πόνων καὶ δόμων.

Digitized by Google

839. γόων ἀντὶ γόον νεώτερα ἀντίγραφα, οὖρον δὲ ἀντὶ οὔρων ὀψιαιτέρα χειρ ἐν τῷ Μεδ. Ὁ Hermann: ἀλλὰ γόων, φίλιαι, κατ' οὖρον.

842. τὰν ναύστολον μελάγκροκον θεωρίδα ἀντὶ τὰν ἄστονον μελάγκροκον | ναύστολον θεωρίδα ὁ Dindorf. Μνημονεύει δὲ ἐντεῦθεν καὶ Θωμᾶς Μ. σελ. 181, 10 «ναύστολον μελάγκροκον θεωρίδα». Ὁ Weil εἰκάζει τὰν μελανόκροκον, ἀγάστονον θεωρίδα.

844. Ὁ H. L. Ahrens ἀστιβῆ Παιῶνι.

846. Οὐχὶ κακῶς ὁ Meineke ἀχανῆ.

852. Ὁ Weil διατεινόμενος, ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ Σχολ. «δίκαιον ἡμᾶς προκατάρχεσθαι ὡς προακουσάσας, ὑπακούειν δὲ ἐκείνας» εἶναι ἄτοπος, μὴ ἀρεσκόμενος δὲ καὶ εἰς τὴν ἐν ταῖς ἐξηγ. σημειώσεσιν παρατεθειμένην ἐξήγησιν τοῦ στίχου σημειοῦται «Συνήθεια ἦν (δίκη) αἱ μᾶλλον τῷ γένει προσήκουσαι γυναῖκες νὰ προκατάρχωνται ἐπικηδείου θρήνου, ἐπὶ δὲ στενάχοντο γυναῖκες. Τῆς συνηθείας ταύτης φαίνεται ὅτι δὲν ἀπέστη ὁ Αἰσχύλος, ὅπερ δηλοῖ καὶ τὸ ῥῆμα ἐπιμέλπειν (855). Ὅθεν ὑποπτεύω, ὅτι ἐξέπεσε μετὰ τὸ φήμης τὸ ἐπακουσάσας ἤ τι τοιοῦτον».

854. ἀχεῖν ἀντὶ ἰαχεῖν ὁ Elmsley (ἠχεῖν) καὶ ὁ Lachmann. — Ὁ Victorius Ἀΐδᾳ, ὁ Elmsley Ἅιδῃ, ὁ Blomfield Ἅιδου.

855. ἐχθρῶν διώρθωσεν ἐν τῷ Μ. ὀψιαιτέρα χειρ εἰς ἐχθρόν.

856. Πρὸ τοῦ ἰὼ γέγραπται ἐν τῷ Μεδ. «τὸ ἕτερον μέρος τοῦ χοροῦ». Ἐν τῷ Μεδ. δηλοῦται ἡ περαιτέρω διαίρεσις τοῦ ἑπομένου μέρους 860—940 τὸ μὲν διὰ παραγράφων (860, 864, 866, 878, 879 πρὸ τοῦ πεπλαγμένους, 880, 883, 895, 899, 910), τὸ δὲ διὰ τοῦ ΧΟ. (900 πρὸ τοῦ δαϊκτήρ, 923), τὸ δὲ διὰ τοῦ ΗΜΙΧ. (860, 864 ἐκ δευτέρας χειρός, 906), τὸ δὲ διὰ τοῦ ΙΣΜ. (917, 933) καὶ ΑΝΤ. (929). Τὸ μέρος τοῦτο διῃρέθη ὑπὸ τοῦ Hermann, Boeckh, Dindorf, Westphal, Bergk, Weil καὶ ἄλλων κατὰ διαφόρους τρόπους ἤτοι εἰς ἡμιχόρια, εἰς 12 ἢ 15 χορευτάς, εἰς τὸν χορὸν καὶ τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν Ἰσμήνην. Ἐπειδὴ δὲ 852—855 αὐτὸς ὁ ποιητὴς ὑπεδήλωσε τὴν διαίρεσιν, περὶ δὲ τῆς διαιρέσεως ἐν τοῖς οὐσιώδεσιν οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀμφιβάλληται, διὰ ταῦτα παραλείπονται ἐνταῦθα περαιτέρω δηλώσεις.

860 κέ. δύσφρονες (= ἄφρονες καὶ ἀσύνετοι, κακόγνωμοι, κακόμυαλοι) ἑρμηνεύεται ἐν τοῖς φίλ. ἄπ. καὶ κακ. ἀτρύμ., κειμένοις ἐν ἀντιθέσει. — ἄπειστοι ἀντὶ ἄπιστοι ὁ Hartung, διότι τὸ ἄπιστος (= ἀπειθής) συντάσσεται δοτικῇ (πρβ. στ. 1021 καὶ Εὐριπ. Ἰφ. τ. ε. Τ. 1475).

Digitized by Google

862 κέ. δόμους πατρῴους ἀντὶ πατρῴους δόμους ὁ Schütz. Ὁ Weil δόμους ἑλόντες πατρῴους. — Ὁ Μεδ. παρέχει ἐκ πρώτης χειρὸς ἀλκᾷ, ἐκ δευτέρας αἰχμᾷ.

865. Ὁ Μεδ. παρέχει εὕροντο.

867. ἐρειψίτοιχοι ἀντὶ ἐρριψίταχοι (ἐκ δευτέρας χειρὸς ἐρριψίτοιχοι) νεώτερα ἀντίγραφα. Τὸ μετὰ στίχον 869 εἰς τὸ κείμενον παρεμβληθὲν Σχόλιον «οὐκ ἔτ' ἐπὶ φιλίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ φόνῳ διεκρίθητε» ἀπέκρινεν ὁ Τρικλίνιος.

870. καταρὰς δῆθ' ἡ ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἑπόμενος τῷ Burgard, γράφοντι καταρὰς ἤδη ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου κάρτα δ' ἀληθῆ (οὐδετέρου πληθυντικοῦ). Καὶ τὸ ἐν ταῖς ἐξηγ. σημ. παρατεθειμένον Σχόλιον ὑπεμφαίνει τὸ καταρὰς δῆθ' ἡ. Ὁ Francken εἰκάζει: κάρτα δ' ἀληθῆ τὰ πρὸς Οἰδιπόδα, ὁ Weil κάρτα δ' ἀληθῆ φάτιν Οἰδιπόδα.

874. Τὸ μετὰ τὸν στίχον τοῦτον χάσμα κατεῖδεν ὁ Lachmann.

877. Τὸ ἐκ ἐνέβαλεν ὁ Lachmann· ἡ δὲ συμπλήρωσις αὕτη φαίνεται ἀναγκαία, διότι μόνον δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπαιτουμένη ὑπὸ τοῦ ἑπομένου δόμοισι ἔννοια. Ὁ Wellauer συνεπλήρωσεν αἴ, ὁ Hermann σφίν ἐπιλέγων «πλὴν εἰ μὴ ἐξαλειπτέον μᾶλλον τὸ καὶ στίχ. 889», ὁ Prien τῶν, ὁ Weil δή.

878 κέ. λέγεις ἀντὶ λέγεις πληγὰν (πλαγὰν ὀψιαιτέρα χεὶρ) καὶ πεπλαγμένους καὶ πεπλαγμένους ἐνέπω (ἐννέπω ἐκ δευτέρας χειρὸς) ὁ Elmsley. Ὁ Hermann διανταίαν λέγεις πεπλαγμένους καὶ δόμοισιν ἐννέπειν.

880. μένει τ' ἀντὶ μένει ὁ Lachmann.

882. οὐ διχόφρονι ἔγραψα ἀντὶ διχόφρονι. Οὕτω παραμυθεῖταί τις τήν τε ἔννοιαν καὶ τὴν μετρικὴν συμφωνίαν. Ὁ Hermann ἀνεπλήρου σύν, ὁ δὲ Weil δή.

886. δ' ἀντὶ τ' ἐξ ἐμῆς διορθώσεως, διότι τὸ τε ἐν τῷδε τῷ τόπῳ δὲν ἔχει καλῶς οὐδὲ συνᾴδει τῇ ἐννοίᾳ. Καὶ Πέρσ. 316 παρέχει ὁ Μεδ. οἵ τε ἀντὶ οἵδε, 591 οὔτ' ἀντὶ οὐδ', τοὐναντίον δὲ Ἑπτ. ἐ. Θ. 572, Πέρσ. 109, 781 δὲ ἀντὶ τε, Ἑπτ. ἐ. Θ. 441 τ' ἀντὶ θ', Πέρσ. 231 δὲ ἀντὶ δή, 269 τε ἀντὶ γε, 337 δὴ ἀντὶ δέ. Ὁ Weil εἰκάζει κτέανα τάδ'.

891. ὥσθ' διώρθωσεν ὀψιαιτέρα χεὶρ εἰς ὥστ'.

892. δ' οὖν ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ δ' οὐκ, διότι καταστρέφει ἡ ἄρνησις τὴν διὰ τοῦ «οὐδ' ἐπίχαρις Ἄρης» ὑποδηλωθεῖσαν ἔννοιαν.

893. ἀμεμφεία ἀντὶ ἀμεμφία ὁ Hermann. — Ἴσως τὴν ἀρχὴν ἐγέγραπτο φίλων ἀντὶ φίλοις.

895. σιδαρόπλακτοι ἀντὶ σιδηρόπληκτοι ὁ Robortello.

Digitized by Google

896. Μετὰ τὸν στίχον τοῦτον ἔχει ὁ Μεδ. τετυμμένοι δῆθ' ὁμοῦ εἰσερπύσαν ἐκ στίχ. 873 κέ. Αἱ λέξεις ἐλλείπουσιν ἐν νεωτέροις ἀντιγράφοις.

898. Ὁ Hermann ἑρμηνεύει σὺν τῷ Heath λαχαὶ κατὰ τὸν Ἡσύχ. «λάχη· λῆξις, ἀποκλήρωσις» (ὁμοία ἀμφιβολία ὑπάρχει καὶ Χοηφ. 859, εἰ γραπτέον πειραὶ ἢ πεῖραι) ἤτοι ἡ διὰ τῆς πλήξεως τοῦ σιδήρου γενομένη αὐτοῖς κλήρωσις τοῦ πατρικοῦ τάφου.

899. δόμων κείμενον ἐν τοῖς χειρογράφοις πρὸ τοῦ μάλ' ἐν Μ δόμων μάλ' ἀχάεσσα τοὺς προπέμπει δαϊκτὴρ γόος (ἀνθ' οὗ φέρουσι νεώτερα μὲν χειρόγραφα μάλ' ἀχὼ [ἢ ἀχὴν] ἐς [ἢ ἐπ'] αὐτούς, ὁ δὲ Elmsley εἴκασεν δόμων μάλ' ἀχὰν ἐς οὗς προπέμπει, ὁ δὲ Hermann δόμων μάλ' ἀχὰν ἐπ' αὐτοῖς προπέμπει δαϊκτὴρ γόος ἐξηγούμενος: τοὺς ἐπ' αὐτοῖς θρήνους τῶν δόμων προπέμπει ὁ ἐμὸς δακέθυμος γόος καὶ ὁ Schütz δεινὰν μάλ' ἀχὼ δ' ἐπ' αὐτούς) ἀπέφηνεν ὁ Prien ὡς προσγεγραμμένην τῷ προπέμπει ἑρμηνείαν ἢ διάφορον γραφὴν τοῦ τάφων (898). Τὰ πτώματα δὲν εἶναι ἐν τῷ οἴκῳ, τὸ δὲ προπέμπει, κείμενον ἐνταῦθα προφανῶς πρὸς δήλωσιν τῆς νεκρικῆς προπομπῆς, διαστρεβλοῦται ἐν ταῖς εἰρημέναις εἰκασίαις εἰς ἄλλην σημασίαν. — ἀχάεσσ' ἰὰ ἀντὶ ἀχάεσσα ὁ Weil παραβάλλων Πέρσ. 939.

902. δαϊόφρων ἀντὶ δαΐφρων ὁ Blomfield. — οὐ ἀντὶ δ' οὐ ἡ Ἀλδεία ἔκδοσις.

903. ἐκ ἀντὶ δ' ἐκ νεώτερον ἀντίγραφον.

905. δυοῖν ἀντὶ δοιοῖν νεώτερα ἀντίγραφα.

906. Ὁ Μεδ. πάρεστιν δ' εἰπεῖν, ὁ Burgard πάρεστιν εἰπεῖν.

907. πολίτας ἀντὶ πολίταις νεώτερον ἀντίγραφον.

908. τ' ἐπακτῶν ἀντὶ τε πάντων ὁ Meineke. Τὸ πάντων παρέχει διάστροφον ἔννοιαν.

910. δυσαίων ἀντὶ δυσδαίμων ὁ Dindorf γράφων: ἰὼ δυσαίων καὶ διαφυλάττων τὸ δόμων 899. Ἀλλὰ τότε θὰ ἀνέμενέ τις καὶ 899 ἰὼ ἀντὶ δόμων. — σφ' ἁ ἀντὶ σφιν ἡ ὁ H. Voss.

911. Ὁ Μεδ. προπασᾶν καὶ ἐκ δευτέρας χειρὸς προπασῶν.

917. ὁμοσπόροις . . πανωλέθροις ἀντὶ ὁμόσποροι πανώλεθροι ὁ Meineke γράφων μόνον συνωλέθροις μετὰ τοῦ Weil, γράψαντος ἄλλοτε ὁμόσποροι . . συνώλεθροι.

918. Ὁ E. A. J. Ahrens διαρταμαῖς, ὁ Oberdick διαλλαγαῖς. Ὁ H. Voss ἀφίλοις (ἀφίλαις)· ἀλλὰ τὸ σφάλμα

Digitized by Google

κεῖται μᾶλλον ἐν τῇ ἀντιστροφῇ. Ὁ Weil εἰκάζει διανομαῖς, ἀλλὰ τὸ οὐ φίλαις δὲν εἶναι περιττὸν οὐδὲ ἐπὶ τῷ διατομαῖς, περὶ δὲ διανομῆς οὐδεὶς λόγος ἐνταῦθα.

922. φονορύτῳ ἀντὶ φονορρύτῳ ὁ Seidler.

927. ἴσος ἀντὶ κακὸς ὁ Weil, παράγων τὸ κακὸς ἐκ τοῦ: και ισος.

928. πατρῴαν ἀντὶ πατρὸς ὁ Bothe. — ἀληθῆ διωρθώθη ἐν τῷ Μεδ. εἰς ἀλαθῆ.

929. ὦ μέλεοι ἀντὶ μέλεοι νεώτερα ἀντίγραφα.

930. διαδότων ἀντὶ διοσδότων ὁ Meineke. — παμάτων ἀντὶ ἀχέων ὁ Housman· μόνον περὶ τῆς κτήσεως, οὐχὶ δὲ περὶ θρήνων δύναται νὰ ᾖ ἐνταῦθα λόγος. Ὁ Todt γαπέδων.

931. Ἀνωφελὴς εἶναι ἡ μεταβολὴ τοῦ Blomfield χώματι, ἣν ἐδέξατο καὶ ὁ Hermann.

933 κέ. ἐπανθίσαντες ἀντὶ ἐπανθήσαντες ὁ Bothe. — Μετὰ τὸ γενεὰν φέρει ὁ Μεδ. πόνοισί γε δόμους (δόμοις ὀψιαιτέρα χείρ), κατὰ διττογραφίαν προελθοῦσαν ἐκ τοῦ, πόνοισι γε(νεὰν) καὶ τοῦ ἄνωθεν τοῦ γενεὰν γεγραμμένου δόμους.

935. τελευταῖαι δ' ἀντὶ τελευτᾶι δ' αἷδ' ὁ Hermann.

938. Ὁ Μεδ. ἔχει ἕστακεν μετὰ δ' ἄνωθεν τοῦ ν.

941—995 ἔχουσιν ἐν τῷ Μεδ. μόνον ἐν στίχ. 941 καὶ 953 τὴν σημείωσιν τοῦ προσώπου τῆς Ἰσμήνης. Ἡ ὀρθὴ διαίρεσις προωδοποιήθη ἐν τῇ Ἀλδείᾳ ἐκδόσει, ἐν ᾗ 941 προσνέμεται τῇ Ἀντιγόνῃ. Τὸ εἶδος τῆς μετρικῆς συμφωνίας κατεῖδεν ἐν τοῖς καθόλου ὁ Hermann, πλὴν ὅτι οὐδεὶς λόγος ὀφείλει νὰ γίνηται περὶ προῳδοῦ καὶ ἐπῳδοῦ, ἄλλως τε καὶ διακρινομένων τεσσάρων μερῶν. Ἔτι δὲ παρεῖδεν ὁ Hermann, ὅτι οὐ μόνον 950—964 = 955—979, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρὸς ἄλληλα ἔχουσι μετρικὴν συμφωνίαν τὰ μέρη τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης. Ὅτι δὲ τὸ ἐφύμνιον 962—964 καὶ 977—979 ἀνήκει ταῖς δυσὶν ἀδελφαῖς, παρετήρησεν ἄλλοτε ὁ Hermann, ὕστερον ὅμως παραβλάπτων τὸν ἤδη μνημονευθέντα διπλοῦν τῆς συμμετρίας νόμον προσένειμε τοὺς δύο πρώτους στίχους (962, 963 καὶ 977, 978) τῇ Ἀντιγόνῃ, τὸν δὲ τρίτον τῇ Ἰσμήνῃ. Ἀδίκως ὁ Blomfield καὶ Dindorf, ὡς ἄλλοτε ὁ Schütz, ἀπονέμουσι τὸ ἐφύμνιον τῷ χορῷ. Ὁ χορὸς οὐδαμῶς μετέχει τοῦ μέρους τούτου, ὥσπερ οὐδ' αἱ ἀδελφαὶ μετέχουσι τοῦ ἡγουμένου. Ὅτι 995 ἀνήκουσι πρὸς τὰς δύο ἀδελφάς, ἀνεγνώρισεν ὁ G. C. W. Schneider. Ὁ τοῦ στίχου τούτου παράλληλος στίχος 992 ἀπονεμητέος τοίνυν καὶ ταῖς ἀδελφαῖς, ὡς κατεῖδεν ὁ Weil. Ἀναγνωρισθέντος τοῦ ἐν τῷ

Digitized by Google

μέρει τούτῳ ὑπάρχοντος νόμου, δύναταί τις νὰ παρέλθῃ τὰς ἄλλας ἀποπείρας τῆς διανομῆς ἐν σιγῇ.

942. Ὁ Μεδ. παρέχει σὺ δ' ἔθανες κατακτανὼν καὶ μετὰ 948 προκείσεται (ἐκ προσκείσεται προελθὸν) κατακτάς. Ὁ Hermann ἀποκατέστησε πρόκεισαι κατακτάς. Ἀπονέμων τις ὅμως τὰς λέξεις τῇ Ἀντιγόνῃ ὀφείλει νὰ ὑπολάβῃ μετὰ τοῦ Hermann ὅτι ἐξέπεσε στίχος τῆς Ἰσμήνης (πρόκεισαι φονευθείς), ἀπονέμων δὲ αὐτὰς μετὰ τοῦ G. C. W. Schneider ταῖς δυσὶν ἀδελφαῖς, δὲν ἐννοεῖ διὰ τί ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ δὲν προσφωνοῦνται. Ἐπειδὴ δὲ ἐν στίχ. 942 ἐλλείπει ἡ μετρικὴ συμφωνία πρὸς στίχ. 941, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν ὡς ὀρθὴν τὴν πρότασιν τοῦ Enger, καθ' ἣν στίχ. 949 ἐν τῇ μορφῇ κεῖσαι κατακτὰς ἀντικαθίστησι τὸν στίχ. 942.

943. ἔκανες ἀντὶ ἔκτανες, ὥσπερ ἔγραψεν ὁ Hermann, παρέχει καὶ ὁ ὑπὸ Mangelsdorf Anecd. Chis. de re metrica. 1876 περιγραφεὶς cod. Chis. miscell.

948. δάκρυ ἀντὶ δάκρυα ὁ Lachmann.

950 κέ. καὶ 965 κέ. — αἰαῖ — ἐέ ἀντὶ ἠέ ἠέ κατὰ τὸ στίχῳ 943 μνημονευθὲν χειρόγραφον, ὅπερ ἔχει αἶ αἶ ἔ ἔ, ὁ Mangelsdorf.

953. ἐν δὲ ἀντὶ ἐντὸς δὲ ὁ Burney.

954. πάνδυρτε ἀντὶ πανδάκρυτε ὁ Ritschl. Ὁ Hermann δακρυτέ, ὁ Lachmann ἰὼ πόλει δακρυτὲ σύ, ὅπερ λεγόμενον περὶ Πολυνείκους φαίνεται ἀνοίκειον.

956. φίλου ἀντὶ φίλου γ' ὁ Bothe.

960. ἄχεα δοιὰ ἀντὶ ἀχέων τοίων ὁ Hermann.

961. Τὸ παραδεδομένον πέλας δ' αἵδ' ἀδελφαὶ διώρθωσεν ὁ Hermann εἰς πέλας ἀδελφὰ δ', ὁ Heimsoeth εἰς πέλας ἀδελφέ'. Τὴν ἐξήγησιν τοῦ Hermann (παραβάλλοντος Σοφ. Ἀντιγ. 192 καὶ νῦν ἀδελφὰ τῶνδε κηρύξας ἔχω) «ἴσα ἀδελφῶν κακά» δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιδοκιμάσωμεν.

963 καὶ 978. Οἰδίπου ἀντὶ Οἰδίπου σκιὰ ὁ Weil λέγων «οὔτε ἡ τρίτη κλητικὴ δύναται νὰ προστεθῇ ἄνευ συνδέσμου οὔτε Ἐρινὺς νὰ ἀναφέρηται ἐν παραθέσει εἰς τὸ σκιὰ οὔτε ὁ στίχ. 964 νὰ ἐξαγγέλληται ὑπὸ ἄλλου προσώπου. Πρὸς δὲ τούτοις, ἐξαλειφομένου τοῦ σκιά, ἀπονέμεται διὰ τοῦ πότνια τὸ σύνηθες ἐπίθετον τῇ Ἐρινύι εἴτε Ἀρᾷ καὶ ἀποκαθίσταται ὁ δόχμιος». Ὁ Dindorf γράφει σκιᾶς.

964 καὶ 979. μέλαιν' ἀντὶ μέλαινά τ' ὁ Porson πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ τριμέτρου.

968. τῇδ' ἔδειξας ἐκ φυγᾶς ἐξ ἐμῆς διορθώσεως ἀντὶ

Digitized by Google

ἐδείξατ' ἐκ φυγᾶς ἐμοὶ (ἔδειξας μετὰ τοῦ Paley), διότι ἐκ φυγᾶς μόνον εἰς τὸν Πολυνείκην δύναται νὰ ἀναφέρηται. Τὸ ἐμοί, ὅπερ ὁ Ῥοβορτέλλος ἐξέβαλεν, φαίνεται ὅτι προέκυψεν ἐξ ἑρμηνείας τοῦ τῇδε. Ὁ Weil τόνδ' ἐδέξατ' ἐκ φυγᾶς, ἀλλ' ὅμως τὸ ἔδειξας ἐμπεδοῦται ἐκ τοῦ δυσθέατα.

969. ὅδ' .. κατακτενῶν ἀντὶ οὐδ' .. κατέκτανεν ὁ Halm.

970. συθεὶς ἀντὶ σωθεὶς ὁ Stanley.

971. ὤλεσε ἀντὶ ἀπώλεσεν ὁ Wellauer. — δῆθ' ὅδε ἀντὶ δῆτα ὁ Weil. Τῇ συμπληρώσει ταύτῃ συνηγορεῖ καὶ τὸ ἑπόμενον τόνδε. Ὁ Hermann εἰκάζει δῆτα, ναί, ὁ Lachmann δῆτ' ἰών, ὁ Wellauer δὴ τόδε, ὁ Hartung δῆτ' ἄπο, ὁ Halm δῆτά τοι.

972. τόνδε δ' ἀντὶ καὶ τόνδ' ὁ Hermann. Ἠδύνατό τις νὰ συνηγορήσῃ καὶ τῇ εἰκασίᾳ τοῦ G. C. W. Schneider καὶ τὸν ἐνόσφισεν, ἀλλὰ τόνδε φαίνεται προσφορώτερον, τὸ δὲ καὶ φαίνεται ἐκφυὲν ὡς συμπλήρωμα, ὅτε ἐξέπεσε τὸ δ' μετὰ τὸ τόνδε.

973. μένος ἀντὶ γένος ὁ Weil, διότι ζητεῖται ἀντίθεσίς τις πρὸς τὸ ἑπόμενον πάθος.

974. τάλαν πάθος ἀντὶ τάλανα καὶ παθὸν (νεώτερα χειρόγραφα τάλανα παθὸν ἢ τάλαν καὶ πάθος) ὁ Schütz.

975 κέ. διερὰ ἀντὶ δύστονα ἐξ ἐμῆς διορθώσεως, ὑπολαμβάνων τό τε δύστονα καὶ τὸ ἑπόμενον δίυγρα γλώσσημα τοῦ διερά. Ὁ Hermann ἧκασε δίπονα, ὁ Heimsoeth ἐτεά. — ὁμαίμονα ἀντὶ ὁμώνυμα ὁ C. G. Haupt. — τρίπολα πήματα τλαμόνων ἔγραψα ἀντὶ δίυγρα τριπάλτων πημάτων ὑπολαμβάνων, ὡς εἴρηται, τὸ δίυγρα γλώσσημα τοῦ διερά, τὸ δὲ τριπάλτων προελθὸν ἐκ τοῦ τρίπολα τλαμόνων. Διὰ τὸ τριπάλτων μετέπεσε τὸ πήματα εἰς πημάτων. Ὁ Σχολ. φαίνεται, ὅτι ἀνέγνω πήματα γράφων «ζῶντα πήματα χεόμενα καὶ πολλά· τριπάλτων δὲ πημάτων σφοδρῶς πηδησάντων». Ὁ Hermann εἰκάζει δίυγρα πήματα παλμάτων, ὁ Heimsoeth διερὰ πάλματα πημάτων.

Μετὰ 976 ἔχει ὁ Μεδ. ὁλοὰ λέγειν· ὁλοὰ δ' ὁρᾶν ἐκ στίχ. 984 κέ., ἣν ἐπανάληψιν ἐκποδὼν ἐποιήσατο ὁ Τρικλίνιος.

977. ἰὼ ἐλλεῖπον ἐν τῷ Μεδ. φέρεται ἐν νεωτέροις ἀντιγράφοις.

980. τοί νιν ἀντὶ τοίνυν νεώτερον ἀντίγραφον.

981. Ὁ Heimsoeth σὺ δ' οὔ νιν ὕστερον ἔμαθες.

983. Ἐν τῷ Μεδ. ἄνωθεν τῆς καταλήξεως τοῦ ἀντηρέτας ἔγραψεν ἡ δευτέρα χείρ η. Ὁ δωρικὸς τύπος ἐμπεδοῦται διὰ τοῦ Σχολ. «ὀρθή ἐστιν» (δηλ. ἡ πτῶσις).

Digitized by Google

987. ἰὼ ἀντὶ ἰὼ ἰὼ νεώτερα ἀντίγραφα.

988. δώμασι καὶ χθονὶ ἀντὶ δώμασιν καὶ χθονί· προπάντων δ' ἐμοὶ ὁ G. C. Haupt. Τὸ γλώσσημα ἀνάγεται εἰς τὸ ἑπόμενον καὶ τὸ πρόσω γ' ἐμοί. Ὁ Nauck δώμασι καὶ πόλει.

990. ἰὼ δύστανε τῶν ἔγραψα ἀντὶ ἰὼ ἰὼ δυστάνων. — Ἐν τῇ ᾠᾷ τοῦ Μεδ. γέγραπται ὑπὸ δευτέρας χειρὸς Ἐτεόκλεις ἀρχηγέτα μετὰ σημείου ὑπεμφαίνοντος τὴν λέξιν κακῶν. Οὔτε ὁ Ἐτεοκλῆς δύναται νὰ καλῆται αἴτιος τῶν κακῶν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πολυνείκης εἶναι ἐξ ἴσου ἔνοχος, οὔτε ἁρμόζει εἰς τοιαύτην ἔννοιαν, οἵαν ὑπολάμβανει ὁ Weil «κύριος καὶ κτήτωρ τῶν κακῶν», ἡ ῥῆσις ἄναξ.

991. πολυστονώτατε ἀντὶ πολυπονώτατε ὁ Weil (πολυστονώτατοι ὁ Robort.).

992. Ἤτοι διπλασιάστέον ἐνταῦθα τὸ ἰώ, ὥσπερ συμβαίνει ἐν νεωτέροις ἀντιγράφοις, ἢ γραπτέον 995 ἰὼ ἀντὶ ἰὼ ἰώ. Προετίμησα μετὰ τοῦ Weil τὸ τελευταῖον.

993. σφε ποῦ ἔγραψα ἀντὶ ποῦ σφε.

994. Ὁ Weil ἰώ, οὔπέρ γε τιμιώτατον

995. μνῆμα ἔγραψα ἀντὶ πῆμα. Ὁ Westphal εἰκάζει σῆμα, ὁ Weil σπέρμα. Ἴσως προαιρετέον πτῶμα.

996. Ὁ Blomfield ὑμῖν τὰ μὲν δόξαντ', ὁ Weil δόξαντα καὶ δοκοῦντ'.

997. Ὑποδεέστερον χειρόγραφον παρέχει Καδμείας χθονός, ὁ δὲ Blomfield προτείνει ἐνταῦθα μὲν νὰ γραφῇ χθονός, ἐν δὲ τῷ ἑπομένῳ στίχ. εὐνοίᾳ πόλεως.

998. εὐνοίᾳ ἀντὶ εὐναίαι νεώτερα χειρόγραφα. Ἐπειδὴ ἡ εὔνοια τοῦ Ἐτεοκλέους κηρύσσεται ἐνταῦθα, διὰ τοῦτο προφανῶς ἐλλείπει ἡ πρᾶξις ἡ πιστουμένη τὴν εὔνοιαν. Τὸ χάσμα τοῦτο συνεπλήρωσα διὰ μεταθέσεως τοῦ στίχου 1002, ἐν ᾧ ὅμως ἔγραψα τεθνηκότ' ἀντὶ τέθνηκεν.

1000 κέ. στέγων ἀντὶ στυγῶν κατὰ τὸν Σχολ. «εἴργων δηλονότι» ὁ Wakefield, ὅπερ ῥῆμα στέγων λεγόμενον κυρίως περὶ τῶν τειχῶν χαρακτηρίζει ἐνταῦθα τὸν Ἐτεοκλέα ὡς ἕρκος καὶ προπύργιον τῶν Θηβῶν. Ἀλλ' ὅμως ὑπολείπονται ἐν τῷ ἑτέρῳ μέρει τοῦ στίχου πολλὰ τὰ ἄτοπα. Τὴν ἀπειρόκαλον ῥῆσιν θάνατον εἷλετ' ἐν πόλει ἐπειράθησαν νὰ θεραπεύσωσι κατὰ διαφόρους τρόπους, οἷον ὁ Francken γράφων θάνατον εἷλετ' ἐν πύλαις, ἀλλ' ὅμως περὶ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως λέγεται στίχ. 1002 καὶ διὰ τοῦτο εἴκασεν ὁ Weil ὄλεθρον εἴργε τῇ πόλει ἢ στέφανον εἷλε τῇ πόλει, ὁ Stadtmüller θάνατον

Digitized by Google

εἶλετ' ἐν πάλῃ, ὁ F. W. Schmidt ἄθλον εἶλετ' ἐν πάλῃ. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὸ ἑπόμενον ἱερῶν πατρῴων ὅσιος ὢν φαίνεται ἀμφισβητούμενον, διὰ ταῦτα ἀμφότεροι οἱ στίχοι εἰσὶν ὑποβολιμαῖοι, εἰ δὲ μή, ὀφείλει πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διπλῆς ἀναλύσεως νὰ γράψῃ τις σὺν τῷ H. Wolf ἱρῶν. — Μετὰ τὸ πατρῴων ἐνεβλήθη ἐν τῷ Μεδ. ὑπὸ τῆς πρώτης ἢ τῆς δευτέρας χειρὸς δ'. Ὁ Kock τίθησι στίχ. 1000 (γράφων ἐν αὐτῷ εἶλετ' ἐν πύλαις ἀντὶ εἶλετ' ἐν πόλει) μετὰ στίχ. 1002, γράφων ἐν στίχ. 1001 ἱερῶν πατρῴων προστατῶν.

1004. Ὑπερθεν τοῦ νεκρὸν φέρει χεῖρον ἀντίγραφον λέγω, ὁ Weil γράφει Πολυνείκη λέγω κατὰ Σοφ. Ἀντ. 198 ἄνευ ἀνάγκης.

1006. ὄντ' ἂν ἀνστατῆρα ᾔκασεν ὁ Vierke. — Χεῖρον ἀντίγραφον παρέχει Καδμείας. Ὁ Blomfield κελεύει νὰ γραφῇ ἐνταῦθα καὶ 1067 Καδμείαν. Ἴδ. σημ. εἰς Πέρσ. 123.

1016. ἔδοξ' ἐν ἀντὶ ἔδοξεν ὁ Laubmann, ὁ Halm ἐς τόνδε, ὁ Weil ἐς τώδε, ὁ F. W. Schmidt ἔδοξεν ὧδε.

1013. Ὁ Naber τυμβοχόα μειλίγματα, οὐχὶ κακῶς.

1017. Ὁ Blomfield προστάταισι Καδμείων, ὁ Heimsoeth Καδμείων ἐπιστάταις.

1018. θέλῃ ἀντὶ θέλοι χείρονα ἀντίγραφα.

1019. Ἡ μεταβολὴ τοῦ Blomfield κἀμὲ κινδύνῳ βαλῶ φαίνεται περιττή.

1020. θρηνοῦσ' ἀντὶ θάψασ' ὁ Stadtmüller. Ἐν ᾧ τὸ θάψασ' εἶναι περιττόν, τὸ θρηνοῦσ' ἀποβλέπει εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀπαγορεύσεως 1014. Ἤδη ὁ Heimsoeth ἤθελε νὰ γράψῃ τιμῶσ'.

1021. Ἴσως γραπτέον ἔχουσ' ἄναρχον τήνδ' ἀπιστίαν πόλει.

1024. κακῶν ἀντὶ κακάν, ὅπερ ἡ δευτέρα χεὶρ μετέβαλεν εἰς κακῶι, παρέχουσι νεώτερα ἀντίγραφα. — Ὁ Weil ἑπόμενος τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Σχολ. «ἀδελφῷ δι' ἀνάγκην γεγονότι κακῷ» σημειοῦται «ἄκοντι δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ κατὰ βραχυλογίαν εἰς τὸ κακῶν ἤτοι ὁ ἀδελφὸς ἄκων ἐνέπεσεν εἰς τὰ κακά, ἐγὼ δὲ ἑκουσίως ἀναλαμβάνω τὸν κίνδυνον».

1026. τούτου ἀντὶ τούτῳ νεώτερα ἀντίγραφα. — οὔτι ἀντὶ οὐδὲ ὁ Blomfield. Ἐν Εὐμεν. 502 παραδέδοται οὔτε ἀντὶ οὔτι, Προμ. 495 καὶ Ἱκέτ. 244 οὐδὲ ἀντὶ οὔτε. Ὁ Prien διατηρῶν τὸ οὐδὲ παραδέχεται μεταξὺ τοῦ σάρκας καὶ οὐδὲ χάσμα, ἐν ᾧ ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς βορᾶς τῶν ὀρνέων, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Weil εἰκάζει, ὅτι μετὰ τὸ σάρκας ἐξέπεσόν τινα,

Digitized by Google

ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἔλεγεν: τούτου τὰς σάρκας δὲν θὰ φάγωσι ὄρνεα οὐδὲ λύκοι θὰ κατασπαράξωσι τὸ σῶμα.

1027. Ἐν τῷ Μεδ. ἐγένετο τὸ πάσονται ἐκ τοῦ σπάσονται.

1028. αὐτὴ ἀντὶ αὐτῷ ὁ Pierson.

1029. Μετὰ τὸν στίχ. τοῦτον ὁ Prien παραδέχεται χάσμα, ὁ δὲ Weil συμπληροῖ κεἰ τἄλλα μὴ πάρεστιν, ἀλλ' ὅμως κόνιν, γράφων 1031 αὐτή.

1031. Ὁ Dobree καὶ γῇ καλύψω. Ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ καὶ γῆν φέρουσα βυσσίνου πεπλώματος κόλπῳ καλύψω.

1032. θάρσει παρέσται ἀντὶ θάρσει· παρέσται ὁ Porson.

1036. Πρόσφορον ἔννοιαν πορίζεται ὁ L. Schmidt γράφων τραχὺς δ' ἄθαπτος οὗτος οὐ γενήσεται; Οὐδεὶς ὅμως λόγος πρὸς μεταβολὴν τοῦ τράχυν', ὅσπερ τύπος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ῥᾳδίως τῷ ἀντιγραφεῖ.

1038. τοῦδε ἀντὶ τοῦδ' οὐ φαίνεται ὅτι ἀνέγνω ὁ Σχολ. ἐκλαμβάνων τὸ διατιμᾶν ἔχον ἣν ἔννοιαν καὶ ἐν τῇ ῥήσει ἀγῶνα διατιμῆσαι λεγομένῃ περὶ τῶν δικαστῶν (Ἁρποκρ. λ. ἀτίμητος ἀγὼν καὶ τιμητὸς καὶ Meier-Schömann Att. Proc. 1, 208² κέ.). Τὴν ἄρνησιν δὲν ἀνέχεται οὐδὲ ὁ ἑπόμενος στίχος, ὃν τις ὀφείλει νὰ μὴ ἑρμηνεύσῃ κατὰ τὸν Weil γράφοντα μετὰ τοῦ Wieseler τοῦδ' οὐ δίχα τετίμηται καὶ σημειούμενον· «ἤδη θανάτῳ ἑκάτερον ἐνέβαλον, οὐδὲ ἐτίμησαν τὸν Πολυνείκη ἄλλως τοῦ Ἐτεοκλέους. Οὕτως ἡ Ἀντιγόνη ἐκ τῆς ἀποβάσεως εἰκάζει τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Ὁ κῆρυξ μεταχειρίζεται ἄλλο εἶδος ἀποδείξεως λέγων: Οἱ θεοὶ δὲν ἐτίμων τὸν Πολυνείκη ἄλλως τοῦ Ἐτεοκλέους, ὅτε δὲν ἐπολέμει τὴν πατρίδα. Ἴσως τοίνυν ἐν τῷ προτέρῳ (1038) στίχῳ ἐγέγραπτο τὰ τῶνδε, ἐν δὲ τῷ ἑπομένῳ χώραν τόνδε, εἰ καὶ αἱ μεταβολαὶ αὗται φαίνονται περιτταί». Ὁ Schütz διατεινόμενος ὅτι ἡ συνάρτησις τῆς ἐννοίας εἶναι «εἰπόντος τοῦ κήρυκος: ἀλλ' ὃν στυγεῖ ἡ πόλις, σὺ τιμήσεις τάφῳ, ἀποκρίνεται ἡ Ἀντιγόνη: οὔπω τὰ τοῦδε ἦσαν ἄτιμα παρὰ τοῖς θεοῖς, ἤτοι μέχρι τοῦδε ὁ Πολυνείκης ἐτιμᾶτο παρὰ τοῖς θεοῖς, ὥστε οὐδὲν θαυμαστόν, ἐὰν καὶ ἐγὼ τιμῶ αὐτόν, πρὸς ἣν ἀποκρίνεται πάλιν ὁ κῆρυξ: ὄντως δὲν ἐστερεῖτο τιμῆς παρὰ τῶν θεῶν, πρὶν ἐμβάλῃ εἰς κίνδυνον ταύτην τὴν πόλιν» συνηγορεῖ τῇ τοῦ Heath εἰκασίᾳ γράψαντος οὐκ ἠτετίμηται. Ἐπειδὴ ὅμως τοιοῦτον βάρβαρον παρακείμενον τοῦ ἀτιμᾶν οὐδὲ Σκύθου στόμα ἠδύνατο νὰ προφέρῃ, ὁ Madvig εἴκασεν ἤδη τὰ τοῦδ' ὅτ' (= ὅτι) οὐκ ἀτίμητ' ἦν θεοῖς, ὁ Hermann τὰ τοῦδ' οὐ δυστετίμηται (μὴ ὑπάρχον ἐν τοῖς λεξικοῖς ῥῆμα) θεοῖς, ὁ Heimsoeth

Digitized by Google

τὰ τοῦδε δυστετίμηται θεοῖς; ὁ δὲ Hartung γράφων ἤδη τὰ τοῦδ' οὐ διατετίμηται θεοῖς; σημειοῦται τάδε: «Ὁ νοῦς ἀπαιτεῖ: οὔπω ἔτυχε παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίας; διότι ὁ κῆρυξ ἀποκρίνεται: ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐνέβαλε τὴν χώραν κινδύνῳ, ὑπονοῶν ὅτι καὶ ἡ χώρα ὀφείλει νὰ τιμωρήσηται αὐτόν. Πρβ. Εὐριπ. Φοιν. ANT. 1633 οὔκουν ἔτισε τῇ τύχῃ τὸν δαίμονα; ΚΡ. καὶ τῷ τάφῳ νυν τὴν δίκην παρασχέτω. Ἀλλὰ τὴν ζητουμένην ἔννοιαν παρέχουσιν αἱ λέξεις, ἐὰν γράψωμεν ἐρωτηματικὸν καὶ ἀναλογισώμεθα, ὅτι τὸ τιμᾶν ὂν μέση λέξις δύναται νὰ σημαίνῃ τό τε τιμωρεῖσθαι καὶ τὸ τιμᾶν. Κυρίως ὁ νοῦς εἶναι: ἡ πρᾶξις αὐτοῦ δὲν διετιμήθη ἤδη ἤτοι δὲν ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν θεῶν;» ὁ δὲ Schwenk γράφων ἤδη τὰ τοῦδ' οὐ διατετίμηται θεοῖς; παραβάλλει Σοφ. Ἀντ. 78, ἔνθα ὁ Σχολ. σημειοῦται «τὰ παρὰ θεοῖς τίμια ἀτίμαζε· τετίμηται γὰρ παρὰ θεοῖς καὶ ὅσιον νενόμισται τὸ θάπτειν νεκρούς· οἷς μᾶλλον δεῖ πείθεσθαι ἢ τοῖς τοῦ Κρέοντος κηρύγμασιν», ὁ δὲ Paley τοῦδε διατετίμηται ἐξηγεῖται: «ναί, τιμήσω, διότι οὗτος δὲν τιμᾶται πλέον ὑπὸ τῶν θεῶν. Κατὰ λέξιν: οἱ θεοὶ ἐπαύσαντο τιμῶντες τὰ πράγματα τούτου. Ἡ ἀπάντησις εἶναι: Τοῦτο δὲν συνέβη ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε ἀποβάλῃ τὴν εὔνοιαν αὐτῶν ἐμβαλὼν εἰς κίνδυνον τήνδε τὴν χώραν». Τὴν σημ. τοῦ ν. Σχολ. «τὰ περὶ τῆς τιμῆς τούτου Πολυνείκους οὐ κέκριται κακῶς, ἀλλὰ τίμιος καὶ οὗτος παρὰ θεοῖς» μεταποιεῖ ὁ Abresch γράφων «οὐ κέκριται καλῶς, ἀλλ' ἄτιμος καὶ οὗτος —» ὁρμώμενος ἐκ τοῦ εἰς τὸν ἑπόμενον στίχον ν. Σχολ. «οὔ, πρίν γε χώραν: εἰπούσης τῆς Ἀντιγόνης ὅτι τὰ περὶ τῆς τιμῆς τοῦ Πολυνείκους κακῶς κέκριται παρὰ τοῖς θεοῖς, φησὶν ὁ κῆρυξ πρὸς αὐτήν, οὐδαμῶς τὰ τοῦ Πολυνείκους κακῶς κέκριται παρὰ τοῖς θεοῖς πρὶν κακῶσαι αὐτὸν τὴν πόλιν, ἀλλὰ μετὰ τὸ αὐτὸν τὴν πόλιν ἐμβαλεῖν κακοῖς». Τέλος δὲ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Θ. Μαγίστρου ἐν τοῖς νέοις Σχολίοις ἔχει ὧδε «ἤδη: πάλαι. εἰπόντος τοῦ ἀγγέλου πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ὃν στυγεῖ ἡ πόλις, τοῦτον αὐτὴ τιμήσεις θάψασα; δυσανασχετοῦσα αὐτή φησιν, ἤδη καὶ πάλαι οὐ διατετίμηται καὶ οὐ διὰ τιμῆς ἤχθησαν τὰ τοῦδε τοῖς θεοῖς, τουτέστιν, ἐκ πολλοῦ ἠμέληται οὗτος παρὰ τῶν θεῶν καὶ οὐδεμίαν αὐτοῦ ἐποιοῦντο φροντίδα, οὐ γὰρ ἂν εἴασαν ἐκπεσεῖν τῆς χθονὸς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἀδίκως· ὥστε τί καὶ παρὰ τῶν πολιτῶν νῦν μισεῖται; πρὸς ὃ ἀπολογούμενος οὗτός φησιν, οὔ, τουτέστιν οὐ πρότερον ἠμέληται παρὰ τῶν θεῶν πρὶν εἰς κίνδυνον καταστῆσαι τήνδε τὴν χώραν».

1039. Ὁ Heimsoeth κινδύνῳ ἐμβαλεῖν.

1042 κέ. Ὁ Blomfield ἐξαλείφει τὸν στίχον 1042 ἀλλ' ὅμως

Digitized by Google

ἄνευ αὐτοῦ καθίσταται ἄχρηστος ὁ ἑπόμενος. Ὅθεν φαίνεται ὡς ὀψιαίτερον παρέμβλημα ὁ στίχ. 1043, οὐχὶ δὲ ὁ 1042. Τούτου ἕνεκα ἀπέκρινα τὸν στίχ. 1043. Ὁ Hermann παραδεχόμενος, ὅτι πρὸ στίχ. 1042 ἐξέπεσε τοιόσδε στίχ. τῆς Ἀντιγόνης οἵ γε ξυνηδίκησαν ὑβρίσαντί νιν προσνέμει στίχ. 1042 τῷ κήρυκι, ὁ δὲ Paley τίθησι τὸν 1043 ὕστερον τοῦ 1044.

1045. Τὴν διαίρεσιν εἰς χορὸν καὶ ἡμιχόρια ὡρίσατο ὁ Pauw. Ὁ Μεδ. ἔχει ἐν μὲν στίχ. 1045 καὶ 1064 ΗΜΙΧ, ἐν δὲ στίχ. 1049, 1054, 1058 τὸ σημεῖον τῆς τῶν προσώπων ἀλλαγῆς (παράγραφον).

1048. Ὁ Elmsley ὠλέσσατε, ὁ Weil γένος ὄλλυτε. — πρέμνοθεν ἀντὶ πρυμνόθεν ὁ Is. Vossius.

1049. δὲ δρῶ ἀντὶ δ' ἐρῶ νεώτερα ἀντίγραφα.

1051. Νεώτερα ἀντίγραφα παρέχουσι τύμβον.

1052. Ὁ Hermann μεταφράζει: φοβοῦμαι καὶ ἀποτρέπομαι νὰ πράξω τοιαῦτα, ἐξ οἵων ἔσονταί μοι φοβεροὶ οἱ πολῖται.

1056. θρῆνον ἀντὶ θρῆνος νεώτερα ἀντίγραφα.

1057. πίθοιτο ἀντὶ πείθοιτο νεώτερα ἀντίγραφα. Ὁ Porson εἶσι· τίς ἂν ταῦτα πίθοιτο; ὁ Hermann εἶσι· τίς ἂν οὖν τὰ πίθοιτο; σὺν τῇ ἑρμηνείᾳ: ὅθεν τίς πεισθήσεται νὰ κλαύσῃ τοῦτον σὺν αὐτῇ; Ὁ Weil ἑρμηνεύει: τίς οὖν πεισθήσεται νὰ καταλίπῃ τὸν Πολυνείκη καὶ τὴν Ἀντιγόνην;

1058. δράτω τί ἀντὶ δράτω ἀνώνυμος παρ' Elmsley Εὐριπ. Μηδ. 1224 (τὸ τι ἠδύνατο νὰ ἐκπέσῃ ῥᾳδίως πρὸ τοῦ π), ὁ Turnebus δράτω δέ, ὁ Canter δράτω τε, ὅπερ κατὰ τὰ ἐν ταῖς ἐξηγητικαῖς σημειώσεσι συνειλειγμένα παραδείγματα ἠδύνατο νὰ ἀρέσῃ, ἐὰν μή τις εἶχεν ἀνάγκην ἀντικειμένου τινὸς ἐν τῷ δράτω.

1060. μὲν ἀντὶ γὰρ (νεώτερα ἀντίγραφα, μὲν γὰρ) ὁ Victorius. Ὁ Rich. Klotz καὶ καταθάψομεν.

1067. Ἴδ. σημ. εἰς 1006.

1070. Τῷ Paley παρέστη ἡ εἰκασία χειμασθεῖσαν καταδῦναι.

Digitized by Google

REESE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ΜΕΤΡΙΚΗ ΣΥΝΟΨΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

Μετὰ τὰ ἰαμβικὰ τρίμετρα τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ ἀγγέλου κατασκόπου στίχ. 1—77 ἕπεται

1. Πάροδος 78—164.

Ἡ ταραχὴ τῶν τὸν χορὸν ἀποτελουσῶν παρθένων ἐκδηλοῦται ἐν τῇ παρόδῳ διὰ τοῦ δοχμιακοῦ μέτρου. Βλέπε Εἰσαγ. σελ. 331. Πρὸς ἔκφρασιν σφοδροῦ θρήνου καὶ γοεροῦ ἀπελπισμοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ προσφιλῶν οἰκείων καὶ τοῖς ἐπικειμένοις δεινοῖς πολιορκουμένης πόλεως ἦσαν οἱ δόχμιοι ἐπιτηδειότατοι, τὸν δὲ χαρακτῆρα αὐτῶν ὀρθῶς ὁρίζει Σχόλιον εἰς τοὺς Ἑπτ. ἐ. Θ. 99 «ὁ ὀκτάσημος ῥυθμὸς οὗτος πολύς ἐστιν ἐν θρηνῳδίᾳ (τραγῳδίᾳ Σχολ. ν.) καὶ ἐπιτήδειος πρὸς θρήνους καὶ στεναγμούς».

Ἐν ταῖς ἐκ δοχμίων συγκειμέναις περιόδοις ἡ συστήμασιν δὲν ἐπιτρέπεται ἐν τέλει τοῦ κώλου ἡ χασμωδία ἢ ἡ κοινὴ συλλαβή. Σπανίως ὁλόκληροι στροφαὶ ἀποτελοῦνται ἐκ μόνον δοχμίων, συνήθως δὲ παράκεινται ἢ ἀναμίγνυνται αὐτοῖς ὁμογενεῖς ῥυθμοί, οἷον ἴαμβοι, κρητικοί, βακχεῖοι καὶ λογαοιδικοί, οἵτινες καλούμενοι ὀρθοὶ ῥυθμοὶ καὶ καταστέλλοντες τὸ σφοδρὸν καὶ κυματῶδες τῶν δοχμίων παρέχουσι τῷ ἀκροατῇ ποιάν τινα ἀναπνοὴν ἐκ τῆς περιδεοῦς προσδοκίας καὶ τῆς πνιγηρᾶς ταραχῆς. Ἐνίοτε οἱ δόχμιοι ᾖδοντο ἐν ὀρχήσει· τοῦτο μαρτυρεῖται διαρρήδην ἐν Εὐριπ. Τρῳά. 325 «πάλλε πόδ' αἰθέριον, ἄνεχε χορόν», ἐν ταχείᾳ δὲ ὀρχηστικῇ κινήσει ὀφείλομεν νὰ διανοηθῶμεν, ὅτι ᾖδετο ἡ πάροδος ἐνταῦθα καὶ ἐν Εὐριπ. Ὀρ. 140 κέ.

Digitized by Google

Χαρακτηριστικὸν δὲ τῶν τεταραγμένων ἐν τοῖς δοχμίοις κινήσεων εἶναι καὶ τόδε, ὅτι ἔν τε τῇ προκειμένῃ παρόδῳ καὶ ἐν τῇ τοῦ Ὀρέστου, ἔτι δὲ ἐν Τρῳάσιν 308 κέ. οἱ δόχμιοι ἀπαγγέλλονται ὑπὸ γυναικῶν ἤτοι ἐνταῦθα μὲν ὑπὸ τῶν πρὸς τοὺς βωμοὺς περιδεῶς δραμουσῶν Θηβαίων παρθένων, ἐν δὲ τῷ Ὀρέστῃ ὑπὸ τῶν περιδεῶν ἀκολούθων τῆς Ἠλέκτρας καὶ τέλος ἐν ταῖς Τρῳάσιν ὑπὸ τῆς ἐν προφητικῇ ἐκστάσει περισφαλλομένης Κασάνδρας.

α΄. Μέρος πρῶτον 78—105.

Τὸ μέρος τοῦτο μὴ ἔχον στροφικὴν διάρθρωσιν, διότι αἱ παρθένοι παρέρχονται εἰς τὴν σκηνὴν ἢ σποράδην ἢ στοιχηδὸν (ἔπιθι σημ. εἰς στίχ. 78—164), ἀποτελεῖται ἐκ 12 τεμαχίων, ἀπαγγελλομένων ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον χορευτῶν. Οἱ στίχοι τοῦ 8ου καὶ 10ου χορευτοῦ εἶναι ἰαμβικὸν τρίμετρον, οἱ τοῦ 11ου σύγκεινται ἐκ βακχείων, τῶν δὲ λοιπῶν χορευτῶν εἶναι παντάπασιν δοχμιακοί.

1. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑̄

2. ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ – – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –

3. ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑̄

4. ⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑̄

5. ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ –

6. ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ – – ⏑ –

7. ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –

8. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

9. ⏑ – – ⏑ –
– – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –

10. ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –

11. ⏑ – – ⏑ – –
⏑ – – ⏑ – – ⏑ – –

12. ⏑ – – ⏑ – – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ ⏑ – – ⏑ –

Digitized by Google

β'. Μέρος δεύτερον 106—133.

Ἀποτελεῖται τὸ μέρος τοῦτο ἐξ ἑνὸς στροφικοῦ συστήματος (στρ. 106—119 = ἀντ. 120—133), ὅπερ διὰ τοῦ τρὶς ἐπαναλαμβανομένου τελικοῦ στίχου ⏑ ⏖ ⏖ – ⏑ – ⏑ – ⏓ ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία μέρη, προσνεμητέα εἰς τοὺς τρεῖς στοίχους τοῦ χοροῦ. Πλὴν τοῦ εἰρημένου στίχου καὶ τοῦ πρώτου στίχου τοῦ δευτέρου τῶν τριῶν μερῶν ἡ στροφὴ σύγκειται ἐκ δοχμίων.

1. ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏓ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏓ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – – –
⏑ ⏑⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏓ – – – – ⏓ – – ⏑ ⏓
⏑ ⏖ ⏖ – ⏑ – ⏑ – ⏓
2. – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏖ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑⏑ – ⏑ –
⏑ ⏖ ⏖ – ⏑ – ⏑ – ⏓
3. – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ ⏖ ⏖ – ⏑ – ⏑ – ⏓

γ'. Μέρος τρίτον 134—150.

Τὸ στροφικὸν σύστημα τοῦ τρίτου μέρους (στρ. 134—142 = ἀντ. 143—150) διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, διακρινόμενα διὰ τῆς ἐπιφωνηματικῆς ῥήσεως ἒ ἒ ἒ ἔ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐνταῦθα ἀντὶ τριῶν μερῶν ἀπαντῶσι δύο, διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τῆς στροφῆς καὶ ἀντιστροφῆς ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ ἑνός, τὸ δὲ δεύτερον μέρος τῆς στροφῆς καὶ ἀντιστροφῆς ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἡμιχορίου. Ἔξω λόγου τιθεμένων τῶν ἐπιφωνήσεων, τοῦ τρίτου στίχου τοῦ πρώτου μέρους, τοῦ δευτέρου ἰαμβικοῦ καὶ τοῦ τελευταίου ὡσαύτως ἰαμβικοῦ στίχου τοῦ δευτέρου μέρους ἡ στροφὴ εἶναι δοχμιακή.

1. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏓
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
2. ⏑ ⏑ ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

δ'. Μέρος τέταρτον 151—164.

Τὸ στροφικὸν σύστημα τοῦ τετάρτου μέρους (στρ. 151—157 = ἀντ. 158—164) δὲν ὑποδιαιρεῖται εἰς ἕτερα μέρη καὶ ἀπαγ-

Digitized by Google

γέλλεται ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ. Τὸ μέτρον ἀποτελεῖται ἐξ ἰάμβων, κρητικῶν καὶ δοχμίων.

⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ – ⏑ – – ⏑ – – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ –

165—184 τρίμετρα ἰαμβικὰ τοῦ Ἐτεοκλέους.

2. Ἄσματα τοῦ χοροῦ ἀμοιβαῖα 185—230.

Τῷ πρώτῳ ἐπεισοδίῳ 165—273 ἐμβέβληνται τρία στοφικὰ συστήματα, ἐν οἷς ὁ χορὸς ἀποκρίνεται ἐν θορυβώδεσι δοχμιακοῖς μέλεσιν τῷ Ἐτεοκλεῖ τρισὶν τριμέτροις ἰαμβικοῖς ἑκάστοτε χρωμένῳ.

στρ. α΄. 185—191 = ἀντιστρ. α΄. 195—201.

– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑
⏑ ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

Δυσὶν δοχμιακοῖς στίχοις ἕπεται εἷς κρητικὸς καὶ τούτῳ εἷς λογαοιδικός· εἶτα προηγοῦνται δύο κρητικοὶ ἑνὸς δοχμίου, ὅπερ ἕπεται ἓν ἰαμβικὸν κῶλον.

στρ. β΄. 205—208 = ἀντιστρ. β΄. 212—215.

– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑

Ὁ τελευταῖος στίχος λογαοιδικός, οἱ δὲ λοιποὶ σύγκεινται ἐκ δοχμίων.

στρ. γ΄. 219—221 = 225—227.

⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –

Δυσὶν δοχμιακοῖς στίχοις ἕπεται τροχαϊκὴ τετραποδία (μετὰ καταλήξεως).

231—273 τρίμετρα ἰαμβικὰ τοῦ Κορυφαίου καὶ τοῦ Ἐτεοκλέους.

3. Πρῶτον Στάσιμον 274—355.

Τὸ πρῶτον στάσιμον σύγκειται τὸ μὲν ἐκ τροχαϊκῶν (ἢ διὰ ἀνακρούσεως ἰαμβικῶν), τὸ δὲ ἐκ λογαοιδικῶν στίχων. Τὴν ἐσωτερικὴν ταραχὴν χαρακτηρίζουσιν αἱ συχναὶ συγκοπαί.

Digitized by Google

στρ. α'. 274—290 = ἀντιστρ. α'. 291—307.

⏑ – ⏑ ⏑| – ⏑ –| – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ –|| –
⏑ ⏑| ⏑| ⏑ – ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ ⏑| – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑| – ⏑ –
⏑ – ⏑ –| – ⏑ –
– ⏑ ⏑| – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ – – ⏑ ⏑ – –
– – – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ ⏑ ⏑| – ⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ –| – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

Τῷ πρώτῳ τροχαϊκῷ μέρει (1—8) ἕπεται ἕτερον λογαοιδικόν, ἐν ᾧ μόνος ὁ παρατελευταῖος στίχος ἀποτελεῖται ἐκ τροχαίων (μετὰ ἀνακρούσεως).

στρ. β'. 308—319 = ἀντιστρ. β'. 320—331.

– – – ⏑ ⏑ ⏑| – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑| – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑ ⏑| – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑| –
– ⏑ ⏑| – ⏑ – ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
– – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑|
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ — – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑| ⏑| – ⏑ – ⏑ – –

Ὁ 7ος, 10ος καὶ τελευταῖος στίχος εἶναι τροχαϊκὸς (ὁ τελευταῖος μετὰ ἀνακρούσεως), οἱ λοιποὶ λογαοιδικοί.

στρ. γ'. 332—343 = ἀντιστρ. γ'. 344—355.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑| – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑| –| – –
⏑ ⏑| – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– – – ⏑ ⏑ – –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑| ⏑| – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑

Τὸ πρῶτον μέρος (1—6) πλὴν τοῦ δευτέρου στίχου (ὄντος τροχαϊκοῦ) εἶναι λογαοιδικόν, τὸ δὲ δεύτερον παντάπασιν τροχαϊκόν.

Digitized by Google

4. Ἀμοιβαῖα ᾄσματα τοῦ χοροῦ 404—617 καὶ 673—695.

Τὸ δεύτερον ἐπεισόδιον περιέχει ἐν ἑκάστῳ τῶν δύο αὐτοῦ μερῶν χορικά, ἅτινα ἀποτελούμενα τὸ μὲν πρῶτον ἐκ 3, τὸ δὲ δεύτερον ἐκ 2 στροφικῶν συστημάτων, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ ἐπεισοδίου ἐκδηλοῦσι πρόσφορα αἰσθήματα, ἐξεγερθέντα ὑπὸ τῶν ἐν συζυγίᾳ γενομένων λόγων τοῦ ἀγγέλου καὶ Ἐτεοκλέους, ἐν τῷ δευτέρῳ ὅμως μέρει, μετέχοντος τῆς δράσεως τοῦ χοροῦ, ἀποτρέπουσι τὸν Ἐτεοκλέα τῶν ἀδελφοκτόνων σχεδίων. Τὸ μέτρον ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χορικοῖς μέρεσιν τοῦ ἐπεισοδίου τούτου εἶναι δοχμιακόν. Ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ ἄγγελος χρῶνται τριμέτροις ἰαμβικοῖς (356—705).

στρ. α΄. 404—408 = ἀντιστρ. α΄. 439—443.

⏑ – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

Τρισὶν δοχμιακοῖς στίχοις ἕπεται ἓν ἰαμβικὸν δίμετρον. Ὁ τελευταῖος στίχος εἶναι τροχαϊκός, πλὴν εἰ μή τις παραδέξαιτο ἐν αὐτῷ δόχμιον κατὰ τὸ εἶδος τῶν στίχων 675 καὶ 688.

στρ. β΄. 468—472 = ἀντιστρ. β΄. 508—512.

⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – –

Ὁ πρῶτος στίχος εἶναι ἰαμβικὸν τρίμετρον. Ἀλλ' ὅμως τὸ κείμενον εἶναι ἐπισφαλές, διότι λείπει ἡ συμφωνία πρὸς τὸν ἀντιστροφικὸν στίχον 508. Μετὰ τὸν πρῶτον στίχον παρέπεται δυσὶ δοχμιακοῖς συστήμασι λογαοιδικὸς στίχος.

στρ. γ΄. 550—554 = ἀντιστρ. γ΄. 613—617.

⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ – – – – ⏑ –
⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

Ὁ τρίτος στίχος σύγκειται ἐκ δύο κρητικῶν, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι δοχμιακοί. Περὶ τοῦ σχήματος τοῦ τελευταίου δοχμίου, οὗ προηγεῖται εἷς ἴαμβος, ἔπιθι Christ, Metrik § 462 σελ. 398.

στρ. α΄. 673—675 = ἀντιστρ. α΄. 679—681.

⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

Οἱ στίχοι εἶναι δοχμιακοί. Τὸ σχῆμα τοῦ τελευταίου στίχου ὅμοιον τῷ τοῦ 554 (ἄνευ προηγουμένου ἰάμβου).

Digitized by Google

στρ. β΄. 685—688 = ἀντιστρ. β΄. 692—695.

– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓ ⏑ ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Οἱ στίχοι δοχμιακοί. Ὁ τελευταῖος στίχος, ὡς ἐν στροφ. α΄. 699—706 τρίμετρα ἰαμβικὰ τοῦ Κορυφαίου καὶ τοῦ Ἐτεοκλέους.

5. Δεύτερον Στάσιμον 707—776.

Τὸ μέτρον εἶναι τὸ μὲν τροχαϊκὸν μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ αὐτῆς, τὸ δὲ λογαοιδικόν. Τοῦ γενικοῦ τούτου χαρακτῆρος διαφέρει μόνον ἡ πρώτη στροφὴ ἔχουσα ἰωνικὸν ῥυθμόν.

στρ. α΄. 707—713 = ἀντιστρ. α΄. 714—720.

⏑ – ⏑ —| – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – –
⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – –

Ἔξω λόγου τιθεμένου τοῦ τελευταίου λογαοιδικοῦ στίχου, σύγκειται ἡ στροφὴ ἐξ ἰωνικῶν ἀπ' ἐλάσσονος, ὧν προηγεῖται μία ἰαμβικὴ τριποδία. Ὁ δεύτερος καὶ τέταρτος στίχος εἶναι ἀνακλώμενος.

στρ. β΄. 721—727 = ἀντιστρ. β΄. 728—734.

⏑ – ⏑ —| – ⏑ –
– ⏑ ⏑ —| – ⏑ – ⏑
– – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ —| – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ —| – ⏑ –
⏑ – ⏑ —| – ⏑ – ⏓ – ⏑ –
⏓ – ⏑ —| – ⏑ – ⏓ – ⏑ –

Ἡ στροφὴ εἶναι ἰαμβική, τουτέστι τροχαϊκὴ μετ' ἀνακρούσεως, μόνον ὁ δεύτερος στίχος εἶναι λογαοιδικός.

στρ. γ΄. 735—742 = ἀντιστρ. γ΄. 743—750.

⏑ | – | – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – –
– – ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
– ⏓ – ⏑ ⏑ – ⏓
⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ – –

Ὁ δεύτερος καὶ τρίτος, ἔτι δὲ ὁ ἕκτος καὶ ἕβδομος στίχος εἶναι λογαοιδικός. Οἱ λοιποὶ στίχοι εἶναι τροχαϊκοὶ μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ αὐτῆς.

Digitized by Google

στρ. δ΄. 751—756 = ἀντιστρ. δ΄. 757—762.

⏑ – ⏑ – – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – – –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – –

Ἡ στροφὴ συγκειμένη ἐκ τροχαίων μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ ἀνακρούσεως ἀπολήγει λογαοιδικῶς.

στρ. ε΄. 763—769 = ἀντιστρ. ε΄. 770—776.

⏑ – – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – – – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – –

Ἐν τῷ τετάρτῳ, παρατελευταίῳ καὶ τελευταίῳ στίχῳ ἔχομεν λογαοιδικούς, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς στίχοις τροχαίους μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ τοιαύτης.

777—806 τρίμετρα ἰαμβικὰ τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ Κορυφαίου.

6. Τρίτον Στάσιμον 817—832.

Τρισὶν ἀναπαιστικοῖς ὑπερμέτροις (807—816) ἀπαγγελλομένοις ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἕπεται χορικὸν ᾆσμα ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς μόνου τροχαϊκοῦ (ἰαμβικοῦ) στροφικοῦ συστήματος (στρ. 817—824 = ἀντιστρ. 825—832).

– ⏑ – ⏑ – ⏑ – –
⏑⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑̲ – ⏑ – ⏑̲ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – – ⏑ –
– ⏑ – – – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑̲

7. Κομμὸς (βλ. σελ. 85, 2) τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης 833—995.

Οὗτος ὁ μέγας θρῆνος τῶν δύο νεκρῶν ἀδελφῶν εἰσάγεται α΄. διὰ τοῦ ἀμοιβαίου ᾄσματος τῶν δύο τῶν ἡμιχορίων ἡγεμόνων 833—846, ὅπερ εἶναι ᾆσμα τῶν καθ' ἕκαστον χορευτῶν ἄνευ στροφικῆς συμφωνίας.

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑̲
⏑ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ – ⏑ ⏑⏑
⏑ ⏑⏑ ⏑ –

Digitized by Google

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑⏑ – – ⏑ – ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑⏑ ⏑ – – ⏑⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
– – ⏑ – – –
⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑

Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι ἰαμβικὸν πλὴν τοῦ δευτέρου καὶ τελευταίου στίχου, ἐν οἷς ἀναφαίνονται οἱ δάκτυλοι.

β΄. Ἀναπαιστικὰ συστήματα τοῦ Κορυφαίου 847—859.

Ἐν δυσὶν ἀναπαιστικοῖς ὑπερμέτροις ἀγγέλλει ὁ Κορυφαῖος τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης προσαγορεύων αὐτάς. Τοῦ δευτέρου ὑπερμέτρου προηγεῖται τὸ σχετλιαστικὸν ἰώ.

γ΄. Θρῆνος 860—871.

Οὗτος ὁ θρῆνος λεγόμενος στίχῳ 853 ὕμνος Ἐρινύος σύγκειται ἐκ στροφικοῦ συστήματος (στρ. 860—863 = ἀντιστρ. 866—869), ᾀδομένου ὑπὸ τοῦ χοροῦ, ἕπεται δὲ αὐτῷ ἀναπαιστικὸν ὑπέρμετρον τοῦ Κορυφαίου (864—865 = 870—871).

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – –

Ἡ στροφὴ εἶναι τροχαϊκή, ἧς οἱ πρῶτοι στίχοι ἔχουσιν ἀνάκρουσιν.

δ΄. Κομμὸς 872—940.

Οὗτος ὁ νεκρικὸς θρῆνος, καλούμενος στίχ. 854 κέ. Ἅιδα παιάν, ᾄδεται ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἡμιχορίων. Τὸ μέτρον εἶναι τὸ μὲν τροχαϊκὸν (ἰαμβικόν), τὸ δὲ λογαοιδικόν.

στρ. α΄. 872—882 = ἀντιστρ. α΄. 883—894.

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – –
⏑ – ⏓ – ⏑ – – ⏑ –
⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ –
⏑ – – ⏑ – ⏑ ⏓
– ⏑ ⏑⏑ ⏑ – –

Μόνον ὁ 7ος στίχος εἶναι λογαοιδικός, οἱ λοιποὶ τροχαϊκοὶ μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ αὐτῆς.

Digitized by Google

στρ. β΄. 895—905 = ἀντιστρ. β΄. 906—916.

⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – –
⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏓
⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ –
⏓ ‖ – ‖ – ⏑ – ⏓
⏑ ‖ – ⏑ — – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – –
– ⏑ ⏑ ‖ – ⏑ ⏑ — – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ ‖ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ ‖ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓

Τὸ πρῶτον μέρος εἶναι τροχαϊκὸν μετ' ἀνακρούσεως, τὸ δεύτερον λογαοιδικόν.

στρ. γ΄. 917—928 = ἀντιστρ. γ΄. 929—940.

⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑⏑ ⏑ ‖ – ⏑ –
⏑⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ – –
⏑ – ‖ ‖ – ⏑ – ⏑ – –
⏑ ‖ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ ‖ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏓
⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – –

Τὸ μέτρον εἶναι μόνον ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ λογαοιδικόν, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς τροχαϊκὸν μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ αὐτῆς.

ε΄. Θρῆνος τῶν ἀδελφῶν Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης 941—995.

Ὡς θρῆνος δηλοῦται τοῦτο τὸ μέρος στίχῳ 849. Ἀποτελεῖται δὲ ὁ θρῆνος ἐκ 4 μερῶν ἤτοι

Α΄. 941—949.

Τῷ μέρει τῆς Ἀντιγόνης συνᾴδει ἀεὶ μέρος τῆς Ἰσμήνης, ἕνεκα δὲ τούτου ἐν τοῖς ἑπομένοις δηλοῦται μόνον τὸ τῆς Ἀντιγόνης.

– – ⏑ – –
⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ –

Τὸ μέτρον εἶναι τροχαϊκὸν μετὰ ἀνακρούσεως (ἰαμβικόν).

Β΄. στρ. 950—964 = ἀντ. 965—979.

Ἐν τῇ στροφικῇ συμφωνίᾳ ὑπάρχει προσέτι καὶ συμφωνία, οἷα ἐν τῷ πρώτῳ μέρει. Τοὺς τρεῖς τελευταίους στίχους ᾄδουσιν ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη ὁμοῦ.

Digitized by Google

⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
⏑ – ⏑ –
⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ ⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑⏑ ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Τὸ μέτρον εἶναι τροχαϊκὸν μετὰ ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ τοιαύτης, μόνος δὲ ὁ τέταρτος στίχος εἶναι λογαοιδικός.

Γ'. 980—991.

Ἡ συμφωνία εἶναι ὁμοία τῇ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει.

⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓
⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

Δ'. 992—995.

Ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει εἶναι 992 = 995 καὶ 993 = 994, ἐξ ὧν 992 καὶ 995 ᾄδονται ὁμοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, ὁ δὲ 993 ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης καὶ ὁ 994 ὑπὸ τῆς Ἰσμήνης.

⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – –
⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

Ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ἕπεται τῷ ἐπιφωνήματι λογαοιδικὸν κῶλον, ὁ δὲ δεύτερος εἶναι τροχαϊκὸς μετὰ ἀνακρούσεως.

996—1044 τρίμετρα ἰαμβικὰ τοῦ κήρυκος καὶ τῆς Ἀντιγόνης.

8. Τέλος 1045—1070.

Δυσὶν ἀναπαιστικοῖς ὑπερμέτροις τοῦ Κορυφαίου ἕπονται δύο ὅμοια ὑπέρμετρα τῶν δύο ἡγεμόνων τῶν ἡμιχορίων.

Ὥσπερ δὲ ἐν τῇ παρόδῳ (σελ. 308), οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ ἦσαν οἱ ἀνάπαιστοι λίαν πρόσφορον μέτρον τοῦ χοροῦ, ἐξερχομένου τῆς ὀρχήστρας οὐχὶ ἐν διαφόροις ἑλιγμοῖς, ἀλλ' ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ. Περὶ δὲ τοῦ αὐλητοῦ, τοῦ ἡγουμένου τοῦ χοροῦ ἐν τῇ ἐξόδῳ, σημειοῦται ὁ Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Σφῆκ. 580 «ἔθος δὲ ἦν ἐν ταῖς ἐξόδοις τῶν τῆς τραγῳδίας χορικῶν προσώπων προηγεῖσθαι αὐλητήν, ὥστε αὐλοῦντα προπέμπειν».

Digitized by Google

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἐν τοῖς ὑπὸ τῇ εἰκόνι τοῦ ποιητοῦ στίχοις γράφε δᾶϊος ἀντὶ δαΐος καὶ ἐν τῷ Προλόγῳ σελ. ιδ΄. στίχ. 10 ἄνωθεν χήτει βίβλων ἀντὶ χρείᾳ βίβλων.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΑΣ.

Σελ. 14 στίχῳ 4 (σημειώσεως) ἄνωθεν γράφε Ἀλεξανδρεωτικῶν ἀντὶ Ἀλεξανδρεωτιῶν.
» 29 » 2 κάτωθεν γράφε Φοινίσσαις ἀντὶ Φοινίσσας.
» 38 » 9 » » , πρβ. καὶ Εὐστάθιον ἀντὶ (πρβ. καὶ Εὐστάθιον.
» 62 » 13 ἄνωθεν » ἀποτελούμενον ἀντὶ ἀποτελουμένον.
» 62 » 15 » » ἕπονται ἢ προηγοῦνται ἀντὶ προηγοῦνται ἢ ἕπονται.
» 84 » 4 κάτωθεν » ἐξιλαστήριοι ἀντὶ ἐξιλαστήριαι.

ΠΕΡΣΑΙ.

Σελ. 89 σελιδίῳ α΄ (σημειώσεων) στ. 10 ἄνωθεν γράφε ὀρχήστρας ἀντὶ σκηνῆς.
» 93 » β΄ » » 16 » » 662 ἀντὶ 622.
» 96 » β΄ » » 14 κάτωθεν » παναρχαίους ἀντὶ παναρχαίας (πρβ. σελ. 237 σημ. 979).
» 105 » α΄ » » 3 ἄνωθεν γράφε 7, 20 ἀντὶ 7, 12.
» 136 » β΄ » » 5 κάτωθεν » 169 καὶ 640 ἀντὶ 159 καὶ 650.
» 142 » α΄ » » 3 ἄνωθεν γράφε Αἰγινήτης ἀντὶ Αἰγινίτης.
» 142 » α΄ » » 13 κάτωθ. γρ. τὸ ἐκ τιτάνου ἀντὶ τιτανώδους.
» 144 τοῦ κειμένου » 5 γράφε Ἀριόμαρδος ἀντὶ Ἀριόμαδρος.
» 146 σελιδίῳ α΄ (σημειώσεων) » 13 ἄνωθεν γράφε πλεῖστα ἀντὶ πλεῖστ'.
» 173 » α΄ » » 12 ἄνωθεν γράφε 433 ἀντὶ 493.
» 175 » α΄ » » 11 κάτωθ. γράφε ἑρμηνεύει ἀντὶ ἑρμηνεύσι.
» 185 » α΄ » » 3 ἄνωθεν γράφε ῥύπον ἀντὶ ῥῦπον καὶ Ἰλ. ἀντὶ Ὀδ.
» 200 » β΄ » » 4 ἄνωθ. γρ. προστίθεται ἀντὶ προτίθεται.
» 214 » β΄ » » 7 κάτωθ. γρ. Ψευδόσμερδις ἀντὶ Ψευδοσμέρδις.
» 225 » β΄ » » 8 ἄνωθεν γράφε Ὁμήρου ἀντὶ Ὁμήρῳ.
» 231 » β΄ » » 1 κάτωθεν » 1413 ἀντὶ 1313.
» 253 στίχ. 3 κάτωθεν γραφε δισυλλάβως ἀντὶ δισσυλάβως, ἔτι δὲ καὶ σελίδι 260 σημ. 115 τρισυλλάβως καὶ δισυλλάβως (ὡσαύτως καὶ σελ. 299 σημ. 935) ἀντὶ τρισσυλάβως καὶ δισσυλάβως.
» 289 σημ. 711 γράφε γενομένου ἀντὶ γενόμενον.
» 302 στίχ. 13 ἄνωθεν γράφε ἀπόστροφος ἀντὶ ἀποστροφή.
» 309 » 1 » » 316 ἀντὶ 315.
» 312 » 9 κάτωθεν » ἀποτελῆται ἀντὶ ἀποτελεῖται.

ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ.

Σελ. 353 σελιδίῳ β΄ (σημειώσεων) στίχ. 1 κάτωθεν γράφε 1039 ἀντὶ 1065.
» 354 » α΄ » » 15 ἄνωθεν γράφε δέεται ἀντὶ δεῖται.
» 391 » α΄ » » 6 κάτωθεν » μοῖραν ἀντὶ μοίραν.
» 464 » α΄ » » 4 » » ῥίψας ἀντὶ ῥῖψαι.
» 510 σημ. 503 γράφε Ἡσυχ. ἀντὶ Ἡσύχ.
» 531 » 878 κέ. γράφε πεπλαγμένους ἀντὶ καὶ ἀντὶ πεπλαγμένους καὶ.
» 535 » 975 κέ. γράφε δύστονα ἔγραφα ἀντὶ δύστονα.

Ἐὰν τυχὸν ὑποικουρῶσι καὶ ἄλλα ὅμοια ἁμαρτήματα διαφυγόντα τὰ ὄμματα ἡμῶν, ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ ἔχωμεν τὴν συγγνώμην τοῦ ἐπιεικοῦς κριτοῦ, ἀναλογιζομένου, ὅτι τὸ πάθος τοῦτο εἶναι κοινότατον πᾶσι τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐνίοτε εὐδούσῃ φρενὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα.

REES LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

THIS BOOK IS DUE ON THE LAST DATE
STAMPED BELOW

AN INITIAL FINE OF 25 CENTS
WILL BE ASSESSED FOR FAILURE TO RETURN THIS BOOK ON THE DATE DUE. THE PENALTY WILL INCREASE TO 50 CENTS ON THE FOURTH DAY AND TO $1.00 ON THE SEVENTH DAY OVERDUE.

MAR 19 1936
NOV 22 1946

21-100m-8,'34

Digitized by Google

9 Ius	76369	753 1891 W v.1
8 1912		
21'12	Sem 25	JUN 3 1913
.1,'16	Sem. 28 314	
3 1934		
9 1936		MAR 3 1936

141

LIBRARY

HIM STEIN

Digitized by Google

Digitized by Google